ئەبەيدۇللا ئىبراھىم

ئاجايىپ كۈزلەر

Abaydulla Ibrahim

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم

ئاجايىپ كۆزلەر

2

Abaydulla Ibrahim

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئەسەرلىرى

تۇندىكى چاقماق
بەشىنچى ئوغۇل
ئاجايىپ كۆزلەر
سايادەتنامە
ئۇچ غەزەل
بوز دالا
داغ

ISBN 978-7-228-11531-0
9 787228 115310 >
定价: 56.00 元

Abaydulla Ibrahim

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئەسەرلىرى

ئاجايىپ كۆزلەر

(ھېكايە ـ پوۋېستلار)

2

شىنجاڭ ئاغرىق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

神奇的眼睛：维吾尔文/艾拜都拉·易卜拉欣著. —乌鲁木齐:新疆人民出版社,2010. 1
ISBN 978—7—228—11531—0

Ⅰ. 神 … Ⅱ. 艾… Ⅲ. 文学—作品综合集—中国—当代—维吾尔语（中国少数民族语言） Ⅳ. I217.2

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2010)第 001429 号

作　　者	艾拜都拉·易卜拉欣
责任编辑	阿不都热合曼·艾白
责任校对	古丽夏尔·尼格买提
特约校对	海丽且木·孜亚吾顿
美术设计	艾克拜尔·沙力
插　　图	买·阿尤甫，阿·阿布力孜，司·依布拉音
美 术 字	苏·司马义·哈力
出版发行	新疆人民出版社
电　　话	(0991)2827472
地　　址	乌鲁木齐市解放南路 348 号
邮　　编	830001
印　　刷	新疆新华印刷厂
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本	880×1230 毫米　1/32
印　　张	22.5
版　　次	2010 年 1 月第 1 版
印　　次	2010 年 1 月第 1 次印刷
印　　数	1—3000
定　　价	56.00 元

ئاپتور ھەققىدە

شائىر ، يازغۇچى ئەبەيدۇللا ئىبراھىم — ئۆزبېگە خاس ئىجادىيەت يولى ۋە ئىجادىيەت مۇۋەپپەقىيىتى ئارقىلىق يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتىغا ، گۇللىنىشىگە كۆرۈنەرلىك تۆھپە قوشقان ، ئەسەرلىرى كەڭ ئوقۇرمەنلەر ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدىكىلەرنىڭ قايىللىقىغا ، يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشكەن مۇنەۋۋەر ئەدەبىلىرىمىزنىڭ بىرى . ئۇ ئەدەبىي ئىجادىيەتنىڭ ھەممە ساھەلىرىدە دېگۈدەك قەلەم تەۋرەتكەن ، لىرىكىلىرىدا مىللىتىمىزنىڭ مەدەنىيىتى ، ئۆرپ ـ ئادەتلىرى ، خاراكتېر ئالاھىدىلىكلىرىنى ئىپادىلىگەن بولسا ، داستانلىرىدا دەۋرنىڭ مۇھىم مەسىلىلىرىنى ئەكس ئەتتۈرگەن ؛ ھېكايىلىرىدە مۇرەككەپ ئىجتىمائىي رېئاللىقنى ، كىشىلىك مۇناسىۋەتلەرنى ، ھايات مەسىلىلىرىنى يازغان بولسا ، رومانلىرىدا زور تارىخىي ۋەقەلەرنى تەسۋىرلىگەن . ئۇنىڭ ھەرقايسى ژانىرلىرىدىكى ئىجادىيىتى خاس ئالاھىدىلىكلەرگە ۋە ئورتاقلىقلارغا ئىگە ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ لىرىكا ۋە رومان ئىجادىيىتىدىكى مۇۋەپپەقىيىتى ئالاھىدە گەۋدىلىك . ئۇ مۇنەۋۋەر ئەدەبىلىرىمىزنىڭ بىرى بولۇپلا قالماستىن ، بەلكى يەنە دەۋرىمىزدىكى داڭلىق ژۇرنالىستلارنىڭ بىرى . ئۇنىڭ ژۇرنال باشقۇرۇش ، ژۇرنال چىقىرىش جەھەتلەردىكى نەتىجىسىمۇ ئومۇمىي ئېتىراپقا ئىگە .

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم 1951 ـ يىلى خوتەن ۋىلايىتىنىڭ چىرا ناھىيىسىدە مەرىپەتپەرۋەر ھۇنەرۋەن ئائىلىسىدە تۇغۇلغان ، 1957 ـ يىلىدىن 1966 ـ يىلىغىچە باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇغان . 1966 ـ يىلىدىن 1972 ـ يىلىغىچە «قايتا تەربىيە» ئېلىش ئۈچۈن ئۆز يېزىسىغا قايتۇرۇلۇپ ، دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللانغان . 1972 ـ يىلى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا كىرگەن . 1976 ـ يىلى ئوقۇش

پۈتتۈرۈپ ، «شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنلى رېداكسىيىسىگە تەقسىم قىلىنغاندىن بۇيان ، شۇ رېداكسىيە قارىمىقىدىكى «شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنلى ۋە خەنزۇ تىل ـ يېزىقىدا نەشر قىلىنىدىغان «سۈبھى» ژۇرنالىنىدا باش مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىگەن . ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ھازىر «شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنلىنىڭ ئالىي مۇھەررىرى . ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى .

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم 1964 ـ يىلى «خوتەن گېزىتى» دە ئېلان قىلغان «تالمايدىكەن بىلىكى» ناملىق شېئىرى بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيەت ساھەسىگە كىرىپ كەلگەن . گەرچە ئۇنىڭ ئىجادىيىتى ھەر خىل ژانىرلاردا بولسىمۇ ، دەسلەپكى باسقۇچتا شېئىرىيەت ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدۇ . ئۇ ئىجادىيەتكە يېڭى كىرىشكىنىگە ، ئىجادىيەت ساھەسىدە شەكىلۋازلىق ، شوئارۋازلىق ، سولچىللىق ئاساسلىق خاھىش بولۇپ كەتكىنىگە قارىماي ، شۇ يىللاردا يەنە «يۇلغۇن چېچىكى» ، «ياشلىق ناخشىسى» ، «تېرىم پەسلى» ، «ھاياتتىن خاتىرىلەر» ، «گۈل يېزام» قاتارلىق بىر تۈركۈم شېئىرلارنى يېزىپ ، بۇ شېئىرلاردا ۋەتەننى ، خەلقنى ، ئەمگەكنى ئۇلۇغلاپ ۋە مەلۇم بەدئىي سەۋىيە يارىتىپ ، ئۆزگىچە ئىجادىيەت يولى تۇتقان ۋە ئۆزىنىڭ شېئىرىيەت ئىجادىيىتىدىكى ئوتتەك قىزغىنلىقى ھەم شېئىرىي تالانتىنى ئاشكارىلىغان . شائىر 1970 ـ يىللارنىڭ ئاخىرلىرى ، 1980 ـ يىللارنىڭ دەسلىپىدە شېئىرىيەت ئىجادىيىتىنىڭ ئەڭ گۈللەنگەن بىر دەۋرىنى باشلاپ ، ئۆزىنىڭ كىشىلەرنى قايىل قىلىدىغان شېئىرىي تالانتىنى ، ئۆزگىچە كۆزىتىش ، ئۆزگىچە پىكىر قىلىش ، ئاجايىپ شېئىرىي ئۇنۇم پەيدا قىلىش ئىقتىدارىنى «ئۇچ غەزەل» ، «خوتەن قەغىزى» ، «ئەتلەسكە مۇخەممەس» ، «مۇقام ھەققىدە مۇخەممەس» قاتارلىق ئېسىل لىرىكىلىرىدا نامايان قىلغان . بۇ لىرىكىلار ئەبەيدۇللا ئىبراھىمنىڭ ئاشۇ يىللاردىكى شېئىرىيەت ئىجادىيىتىنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە ۋەكىللىك قىلىپ ، ئوقۇرمەنلەر ئارىسىدا ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدە كۆچلۈك تەسىر قوزغىغان . شائىرنىڭ «قەشقەردە كەچ» ، «قەشقەر باغچىسى» ، «قەشقەر ئۇستىسىغا» قاتارلىق

شېئىرلاردىن تەشكىل تاپقان «ئۇچ غەزەل» — ئەبەيدۇللا ئىبراھىم لىرىكىلىرىنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە ۋەكىللىك قىلىپلا قالماستىن ، بەلكى يېڭى دەۋردىكى غەزەلچىلىكىمىزدىمۇ ناھايىتى مۇھىم ئورۇندا تۇرىدۇ . قەشقەر ھەققىدىكى بۇ بىر يۇرۇش غەزەللەردە شائىر بۇ قەدىمكى مەدەنىيەت مەركىزىدىكى تىپىك ، ۋەكىللىك خاراكتېردىكى جانلىق كۆرۈنۈشلەرنى ئاجايىپ ھاياجان ، قىزغىن مۇھەببەت ، ئېسىل مىسرالار ئارقىلىق تەسۋىرلەپ ، تىل بىلەن ئىپادىلەپ بولغۇسىز بىر خىل ئېستېتىك ئۇنۇم ياراتقان . «خوتەن قەغىزى» ، «ئەتلەسكە مۇخەممەس» ، «مۇقام ھەققىدە مۇخەممەس» قاتارلىق شېئىرلىرىدىمۇ شائىر ئىجادكار ، ئەمگەكچان ، مەدەنىيەتلىك ئەجدادلىرىمىز يارالتقان قەغەز ، ئەتلەس ، مۇقاملارنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى ھاياتىمىزدىكى رولىنى مۇئەييەنلەشتۇرۇپ ، يۇكسەك دەرىجىدىكى ۋەتەنپەرۋەرلىك ، خەلقپەرۋەرلىك روھىنى ئىپادىلىگەن . بۇ شېئىرلاردىن كۆرۈۋېلىش تەس ئەمەسكى ، ئەبەيدۇللا ئىبراھىم كلاسسىك شەكىللەردە ياخشى يازالايدىغان ۋە ئۇنىڭ مەلۇم سەۋىيىسىنى يارالتقان ھازىرقى زامان شائىرلىرىمىزنىڭ بىرى . بۇ شېئىرلارغا ئوبزورچىلار يۇقىرى باھالارنى بېرىشكەن . يۇقىرىدا ئىسمى ئاتاپ ئۆتۈلگەن ئاشۇ شېئىرلاردا شائىر خەلقىمىزنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى ئىجادچانلىقىنىڭ مەھسۇلى بولغان ، ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ قىممەتلىك بايلىقى ھېسابلىنىدىغان مۇقام ، مەشرەپ ، ئۆرپ ـ ئادەت ، گىلەم ، ئەتلەس ، قەغەز... قاتارلىقلارنى قىزغىن مۇھەببەت بىلەن مەدھىيىلەپ ، ئۆزىنىڭ ئىجادكار ئەجدادلىرىمىزغا بولغان چەكسىز ھۆرمىتىنى بەدىئىي يۇكسەكلىكتە تۇرۇپ ئىپادىلەپ بەرگەن .

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئىجادىيىتىدە داستانچىلىقىمۇ ناھايىتى مۇھىم ئورۇندا تۇرىدۇ . ئۇ 1970 ـ يىللارنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا داستان يېزىشقا كىرىشكەن ، 1970 ـ يىللارنىڭ ئاخىرلىرى ، 1980 ـ يىللارنىڭ باشلىرىدا داستانچىلىقتا ناھايىتى زور ئىجادىيەت مۇۋەپپەقىيىتىگە ئېرىشكەن . 1978 ـ يىلىدىن 1983 ـ يىلىغىچە بولغان قىسقىغىنا بەش يىل ئىچىدە ئۇ ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ ، «گۈلزۇپەر» ، «پولات» ، «دوستۇمنىڭ خاتىرىسى» ، «چىمەندە

توي» ، «قارا ۋە ئاق» ، «ھەسەن ـ ھۈسەن» قاتارلىق يىرىك داستانلارنى يېزىپ ، يېڭى دەۋردىكى ئۇيغۇر داستانچىلىقىغا مۇناسىپ تۆھپىلەرنى قوشتى . شائىرنىڭ بۇ بىر قاتار داستانلىرى ئىچىدە «قارا ۋە ئاق» داستانى ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە بولۇپ ، شائىر بۇ داستاندا سانائەت تېمىسىنى يازغان ، ئۇنىڭدا كۆمۈركان ئىشچىسى تەلئەتنىڭ كەسىپ ۋە مۇھەببەت جەھەتتىكى سەرگۈزەشتلىرىنى ئەكس ئەتتۈرگەن . داستاندا شائىر ۋەقەلىكنى بايان قىلىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي ، يەنە ھايات ھەققىدە ، گۈزەللىك ھەققىدە ، كەسىپ ھەققىدە ، قەلب ھەققىدە چوڭقۇر مۇھاكىمىلەرنى ئېلىپ بارغان ھەم يېڭىچە قاراشلارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ، ئەسەرنى مەزمۇن جەھەتتىن يۈكسەكلىككە ئىگە قىلغان . «دوستۇمنىڭ خاتىرىسى» — شائىرنىڭ يەنە بىر يىرىك داستانى بولۇپ ، ئۇنىڭغا باش قەھرىمان سەرسانىينىڭ ئاپەتلىك يىللار — «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىلىدىكى ئېچىنىشلىق سەرگۈزەشتلىرى ، پاجىئەلىك تەقدىرى ئارقىلىق ، بىر ئەۋلاد زىيالىيلار باشتىن كەچۈرگەن ئېچىنىشلىق قىسمەتلەر ئەكس ئەتتۈرۈلگەن . شائىر داستاندا مۇكەممەل بىر پۈتۈن ۋەقەلىك ئارقىلىق دەۋر رېئاللىقىنى كەڭ ۋە ماھىيەتلىك كۆزەتكەن ۋە مۇھىم مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويغان ، ئوخشىمىغان خاراكتېر ئالاھىدىلىكىلەرگە ئىگە بىر تۈركۈم پېرسوناژلار ئوبرازىنى يارىتىپ ، ھايات ھەققىدىكى ئويلىرىنى ئوتتۇرىغا قويغان . داستاندىكى كەسكىن زىددىيەت ـ توقۇنۇشلار ، ئوخشىمىغان تەقدىرلەر كىشىگە چىنلىق تۇيغۇسى بەخش ئەتسە ، كۈچلۈك لىرىكا ۋە ئۆزگىچە مۇھاكىمىلەر كىشىگە بەدىئىي زوق بېغىشلايدۇ .

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئۆز نۆۋىتىدە يەنە تونۇلغان يازغۇچى . ئۇ 1980 ـ يىللارنىڭ باشلىرىدىن تارتىپ ھېكايە ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ ، «ئاجايىپ كۆزلەر» ، «يەر» ، «كۈن نەدىن چىقىدۇ» ، «سىرىق سەبدە» ، «ھەي ئادەملەر» ، «ئىنسان قەدرى» ، «كۈلەيمۇ يا يىغلايمۇ» قاتارلىق بىر تۈركۈم ياخشى ھېكايىلەرنى يېزىپ ، ئوقۇرمەنلەرگە سۇندى . يازغۇچىنىڭ كۆزىتىش نۇقتىسى ، پىكىر قىلىش ئۇسۇلى ئۆزگىچە بولغاچقا ، بۇ

ھېكايىلەردە تۇرمۇشنىڭ ئاددىي كۆرۈنۈشتىكى تەرەپلىرى يېزىلىپ ، ماھىيەتلىك مەسىلىلەر ئەكس ئەتتۈرۈلگەن ، بۇ ھېكايىلەر كۆچلۈك تەسىرلەندۈرۈش كۈچىگە ئىگە ، كىشىنىڭ قەلبىنى ھاياجانغا سالىدۇ . يازغۇچى بۇ ھېكايىلىرىدە تۇرمۇشتىكى ئەمەلىي ، جانلىق ۋەقەلەرنى ، خاراكتېرلارنى يۈكسەك دەرىجىدە ئومۇملاشتۇرۇپ ھەم ئەدەبىيلەشتۈرۈپ يېزىپ ، دەۋرىمىز كىشىلىرىنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسى ، ئەخلاق قارىشى ، ئادەملىك ساپاسى ھەقىقىدىكى كۆزىتىشلىرىنى ، مۇلاھىزىلىرىنى ، قاراشلىرىنى قىزىقارلىق ، تەسىرلىك ۋەقەلىك ۋە جانلىق بەدىئىي ئوبرازلار ئارقىلىق ئوتتۇرىغا قويغان . يازغۇچى ئۆزىنىڭ بۇ بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر ھېكايىلىرى ئارقىلىق ئادەم ھەققىدە ئىزدەنگەن ، ھاياتلىقنىڭ قىممىتى ، ئەھمىيىتى ھەققىدە مۇھاكىمە يۈرگۈزگەن ، بۇ جەھەتتىن قارىغاندا ئۇنىڭ ھېكايىلىرىدىكى ۋەقەلىك ۋە پېرسوناژلار مەقسەت ئەمەس . ئۇنىڭ ھېكايىلىرى ھەجىم جەھەتتىن ئىخچام ، ئاممىباب ، ئۆزگىچە قۇرۇلما ماھارىتى بىلەن يېزىلغان ؛ ئۇنىڭ ھېكايىلىرىدە تىل ناھايىتى ماھىرلىق بىلەن ئىشلىتىلگەن بولۇپ ، كىشىگە كۆچلۈك ئېستېتىكىلىق زوق بېغىشلايدۇ .

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم كېيىنچە ھېكايە ئىجادىيىتىدىن رومان ئىجادىيىتىگە ئۆتۈپ ، 1988 ـ يىلى «تۇندىكى چاقماق» ناملىق تارىخىي رومانىنى ، 1996 ـ يىلى «داغ» ناملىق تارىخىي رومانىنى ، 2006 ـ يىلى «بوز دالا» ناملىق تارىخىي رومانىنى نەشر قىلدۇردى . يازغۇچىنىڭ بۇ ئۈچ پارچە رومانى مۇڭۇپپەقىيەتلىك يېزىلغان رومانلار بولۇپ ، قىزغىن ئالقىشقا ، يۇقىرى باھالارغا سازاۋەر بولدى . يازغۇچىنىڭ تۇنجى رومانى ھېسابلىنىدىغان «تۇندىكى چاقماق»تا خوتەنىنىڭ چىرا ناھىيىسىدە مىلادىيە 20 ـ ئەسىرنىڭ 10 ـ يىللىرىدا يۈز بەرگەن ، خەلقنىڭ چىڭ سۇلالىسىنىڭ مۇستەبىت ، چىرىك ھۆكۈمرانلىقىغا ، يەرلىك فېئودال بەگ ـ ئەمەلدارلارنىڭ دەھشەتلىك زۇلمىغا ۋە چەت ئەل تاجاۋۇزچى كۈچلىرىگە قارشى ئېلىپ بارغان بىر قېتىملىق كۆلەمى چوڭ دېھقانلار قوزغىلىڭى تەسۋىرلەنگەن . يازغۇچى مول تارىخىي بىلىمى ، ئەتراپلىق تۇرمۇش بىلىمى ۋە كۈچلۈك بەدىئىي

تەسەۋۋۇرى ئاساسىدا تارىخىي ۋەقەلەرنى ، شەخسلەرنى قايتىدىن جانلاندۇرۇپ يېزىپ ، رومانىنى ھەم تارىخىي چىنلىققا ، ھەم بەدىئىي تەسىرلەندۇرۇش كۈچىگە ئىگە قىلغان . يازغۇچى رومانىدا خەلق قوزغىلىڭىنىڭ تارىخىي مۇقەررەرلىك ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپلا قالماستىن ، بەلكى يەنە چوڭقۇر مۇھاكىمىلەرنىمۇ يۈرگۈزۈپ ، ماھىيەتلىك مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا قويغان . رومانىدا سۇپۇرگە ئاخۇن ، سىيىت ھاجى ، ئابلىز قارى ، ئابدۇللا چاققان قاتارلىق بىر تۈركۈم روشەن خاراكتېر ئالاھىدىلىكىگە ، تىپىك ئەھمىيەتكە ئىگە پېرسوناژلار ئوبرازلىرى يارىتىلغان بولۇپ ، يازغۇچىنىڭ ئوبراز يارىتىش جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكى ھەقىقەتەن كىشىنى قايىل قىلىدۇ . يازغۇچى رومانىدا تارىخىي تەركىبلەر بىلەن بەدىئىي توقۇلمىنىڭ مۇناسىۋىتىنى ناھايىتى ياخشى بىر تەرەپ قىلغاچقا ، بۇ رومان ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق تارىخىي رومان بولۇپ چىققان .

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم «تۇندىكى چاقماق» رومانى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ رومانچىلىقىغا ئاساس سالغان بولسا ، «داغ» رومانى ئارقىلىق رومان ئىجادىيىتىنىڭ يۇقىرى پەللىسىنى ياراتقان . «داغ» تارىخىي رومان بولۇپ ، ئۇ ئەبەيدۇللا ئىبراھىمنىڭ ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە يېرىك ئەسىرى ، شۇنداقلا يېڭى دەۋردىكى ئۇيغۇر رومانچىلىقىدا مەيدانغا كەلگەن نادىر رومانلارنىڭ بىرى . رومانىدا مىلادىيە 19 ـ ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا يۈرتىمىزدا يۈز بەرگەن بىر قاتار تارىخىي ۋەقەلەر ئارقا كۆرۈنۈش قىلىنىپ ، ئەكسىيەتچى ، مۇستەبىت ھۆكۈمرانلار ، زالىم بەگ ـ ئەمەلدارلارنىڭ ئەل ـ يۇرتقا ئېلىپ كەلگەن تۈگىمەس بالايىئاپەتلىرى ، ۋەيرانچىلىقلىرى ، بۇنىڭغا چىداپ بولالمىغان خەلق ئاممىسىنىڭ قوزغىلىپ ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرى تەسۋىرلەنگەن . يازغۇچى مول تارىخىي بىلىمى ئاساسىدا ئەسەرنى كۆچلۈك تارىخىي چىنلىققا ئىگە قىلىپ ، خەلقىمىز تارىخىدىكى ئاشۇ بىر قېتىملىق جەڭگىۋار كۈرەشنى بەدىئىي يۈكسەكلىككە كۆتۈرۈپ تەسۋىرلىگەن . يازغۇچى تارىخنى يازغاندا نوقۇل تارىخ بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي ، بەلكى يەنە بەدىئىي تەسەۋۋۇر ، توقۇلمىلار بىلەن ئەسەرنىڭ بەدىئىي جەلپ قىلىش كۈچىنى زور دەرىجىدە ئاشۇرغان . تېخىمۇ قىممەتلىك

بولغىنى شۇكى ، يازغۇچى تارىخىي ۋەقەلەرنى ، تارىخىي شەخسلەرنى قايتىدىن كۆرسىتىپ قويۇش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماستىن ، بەلكى ئاشۇ تارىخىي ۋەقەلەردىن ، تارىخىي شەخسلەردىن بۈگۈنكى زامان كىشىلىرى ئۈچۈن ساۋاق بولىدىغان تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپ ، رومانىنىڭ ئىجتىمائىي ئۇنۇمىنى زور دەرىجىدە ئاشۇرغان . يازغۇچى ئۆز ئىجادىيىتىدە ئالاھىدىلىكى بويىچە تارىخ ئارقىلىق بۈگۈنگە ئىبرەت قىلغان ، ئىنسان ھەققىدە ، ھايات ھەققىدە چوڭقۇر قاراشلىرىنى ئىپادىلىگەن ، ئاجايىپ جەلپكار ۋەقەلىك ئارقىلىق ئەسەر سۈژىتىنى قانات يايدۇرغان ، يۈكسەك بەدىئىي ماھارەتنىڭ مەھسۇلى بولغان ، كىشىگە ئۆزگىچە تەسىرات بېرىدىغان نىياز ھېكمەتنى ، كىپەك دەرۋىش قاتارلىق يېگانە پېرسوناژلار ئوبرازىنى يارىتقان . ئۇنىڭدىن باشقا ، رومانىنىڭ تەسۋىرلەش ، بايان قىلىش ، تىل ئىشلىتىش ، قۇرۇلما ئورۇنلاشتۇرۇش ماھارەتلىرىمۇ ناھايىتى ئۈستۈن .

رومانىنىڭ ئەڭ چوڭ مۇۋەپپەقىيىتى نىياز ھېكمەتنى ، كىپەك دەرۋىش قاتارلىق پېرسوناژلار ئوبرازىدا گەۋدىلىندۇ . «نىياز ھېكمەتنى قۇۋلۇق ، شۇملۇق بىلەن سۇيىقەست ۋە ھىيلە - مىكىرده تەڭدىشى يوق بىر ئادەم . ئۇنىڭ ئۇچۇن ئورۇن ۋە مەرتىۋە ئۆز ھاياتىدىنمۇ ئەزىز ۋە قىممەتلىك . ئۇنىڭچە ۋاپا ۋە ساداقەت دېگەنلەر ياشاش ئىقتىدارى بولمىغان يارامسىز ئادەملەرنىڭ ئويلاپ تاپقان نەرسىسى . ئۆزىنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى ئۈچۈن باشقىلارنىڭ ھايات يولىنى كېسىش نىياز ھېكمەتنىڭ ئۆزگەرمەس ھايات مەنتىقىسى . ئۇ رەزىللىك ۋە مۇناپىقلىقنىڭ جانلىق تىپى ، ياۋۇزلۇق ۋە قانخورلۇقنىڭ كەم تېپىلىدىغان ئۇلگىسىدۇر . ئۇنىڭ ئۈچۈن دۇنيادا ئەڭ قورقۇنچلۇق نەرسە ھەقىقەت ۋە ئادالەت ، دەردەمەن ، بىچارىلەرنىڭ ئۆز - ئۆزىنى چۇشىنىپ يېتىشى . يازغۇچى ... ئۇنى ماھىيىتى تۇپتىن ئوخشاش بولمىغان ئىككى خىل زىددىيەت قاينىمىغا ، يەنى ئەمگەكچى خەلق ۋە ئۆز كۇشەندىلىرى بىلەن بولغان توقۇنۇشلار ئېقىمىغا تاشلايدۇ . نەتىجىدە ، نىياز ھېكمەتنى بۇ شەپقەتسىز ئېلىشىشتا ئارزۇسىنىڭ ئەكسىچە ئىككىلا سەپتە ئوخشاشلا مەغلۇپ بولۇپ ، ئۆزىنىڭ جىنايەتلىك شەرمەندە ھاياتىنى يىرگىنچلىك ئۆلۈم بىلەن ئاخىرلاشتۇرىدۇ» ، «كىپەك دەرۋىش خەلق ۋە ئۇنىڭ غايىلىرىنى

هەممدىن ئەلا بىلىدىغان ، بۇ يولدا ئۆمۈر بويى ئىزدىنىش ۋە رىيازەت چېكىشنى ۋىجدانىي بۇرچى ھېسابلايدىغان ، خەلقنىڭ تەقدىرى ۋە كېلەچىكىدىن باشقا ھېچقانداق غەم ، تەشۋىشى بولمىغان ھالال بىر ئادەم . ئۇ ھايات چۈشەنچىسى كەڭ ، تۇرمۇش بىلىمى چوڭقۇر ، ھەممە نەرسىگە ئۆزگىچە قارايدىغان ، ھەرقانداق مۇرەككەپ ۋەقە ـ ھادىسىلەرنىڭ سىر ، ھېكمەتلىرىنى ئۆزىنىڭ ساددا پىكىر ، مۇلاھىزىلىرى بىلەن روشەن يورۇتۇپ بېرەلەيدىغان ئالاھىدە ئەقىل ئىگىسى» . «كېپەك دەرۋىش بىلەن نىياز ھېكىمبەگ ئوبرازلىرى ئەدەبىياتىمىزدا ھازىرغىچە قەلەمگە ئېلىنمىغان ، پروزىمىزدا ھېچقانداق بەدىئىي ئىزناسى بولمىغان پۇتۇنلەي يېڭى ئوبرازلار ، ئۇلارنى ئاپتور ئۆزىنىڭ ماھارەتلىك قەلىمى بىلەن ئەدەبىياتىمىزغا بىرىنچى بولۇپ ئېلىپ كىردى»[1] .

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم بۇنىڭدىن باشقا يەنە دراما ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ ، «نازىگۈم» دراماسى ، كىنو سىنارىيىسى ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ ، «سىرلىق كارۋان» سىنارىيىسىنى يازغان . ئۇنىڭ ئەرەب يېرىم ئارىلى ، چاۋشىيەن ، ياپونىيە ، ئامېرىكا ۋە ياۋروپا ئەللىرى قاتارلىق ئەللەرگە قىلغان زىيارىتى ئاساسىدا يېزىلغان زىيارەت خاتىرىلىرىمۇ ناھايىتى ياخشى يېزىلغان بولۇپ ، جەمئىيەتتە كۈچلۈك تەسىر قوزغىدى .

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئىجادىيىتىدە ئالاھىدە تىلغا ئېلىشقا تېگىشلىك بولغىنى شۇكى ، ئۇ يەنە سايياھەت خاتىرىلىرىنى ئاساس قىلغان خاتىرە ئەدەبىياتى ئىجادىيىتىدىمۇ گەۋدىلىك نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈپ ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى بۇ يېڭى ئەدەبىي تۈرنىڭ تەرەققىياتى ۋە مۇۋەپپەقىيىتى ئۈچۈن گەۋدىلىك تۆھپىلەرنى قوشتى .

ئازاد رەھمىتۇللا سۇلتان ، كېرىمجان ئابدۇرېھىم : «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى» نىڭ «ئۇيغۇر بۇگۈنكى زامان ئەدەبىياتى تارىخى» قىسمى

---

① مۇھەممەت پولات : «داغ» — «ئەدەبىياتىمىزنىڭ يېڭى مۇۋەپپەقىيىتى» ، «ئەدەبىيات — چىنلىق ۋە گۈزەللىك زېمىنى» ، 53 ـ ، 63 ـ ، 73 ـ بەتلەر .

مۇندەرىجە

كۆلەيمۇ ياكى يىغلايمۇ 1
تۇمانلىق دۇنيا 22
ئۇچ بولكا 52
پاختەكلەر 58
يەر 66
چوكانلار 74
ھەي ئادەملەر 82
مەن يىغلىماي كىم يىغلايدۇ 86
پۇل..... 95
ئاجايىپ كۆزلەر 110
ساياھەت..... 139
ئاچچىق ئۆرۈك..... 143
ۋىناس ، سەن نېمىشقا چولاق 150
خەير - خوش باشلىق 164
كۆن نەدىن چىقىدۇ 170
ئەما 177
بىتەلەي..... 188
ئۆيۈمگە ئوغرى كىردى..... 200
پۇشايمان 209
ئادىلە 213
ئاھ ، شەپقەتلىك ئانا..... 217
مەن ئوغلۇمنى ئۇردۇم..... 238

موزاي 247
شەپەرەڭ 252
قورقۇنچلۇق يەكشەنبە 259
ھېيتلىق 266
ئىنسان قەدرى 279
مېنى ئەيىبلىمەڭلار 294
چىرايلىق چوكان 302
ھېساب ۋە ھېسابچىلار 312
قار ياغقان كېچە 320
ئۇچ دوست 342
خىجىللىق 360
ساختا قىياپەت 364
ساۋابلىق ئىش 376
سەھرالىق يولۇچى 381
ئاينىڭ يېنىدا يۇلتۇز بار 401
خاتىرىلەر 421
نادامەت يېشى 448
سەرەڭگە 464
بوراندا 468
گۇل 471
ئەخمەتجان ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى 514
ئانا ۋە بالا 521
لەگلەك 525
پىلە قۇرتى 535
كىتاب 544
ئىنسانغا مۇھەببەت 551
يالغۇز تېرەك 563
سايلام 571

بۇمۇ بىر ھېكايە 574
ياقۇت كۆزلۈك ھالقا 579
خىسلەتلىك سالام 587
ئالا ئاسلان 595
ئالىمجان ئۇيالدى 602
گۈلنۇرنىڭ خاتالىقى 610
سېرىق سەبدە 617
ئاق كەپتەر 673

قوشۇمچە :

«كۇن نەدىن چىقىدۇ ؟» ھەققىدە..... جاۋ گودوڭ 1
«سېرىق سەبدە»نى ئاسرايلى ..... نەبىجان ماخمۇت 7
«سېرىق سەبدە»دىن بالقىغان فېئىزملىق خاھىش .....
..... گۈلجامال مەمتىمىن 11

كۆلەيمۇ ياكى يىغلايمۇ

يۇرتۇمدىن ئايرىلغاندىن بېرى كۈن ئايىنى ، ئاي يىلنى قوغلاپ دېگۈدەك توپتوغرا 12 يىل ئۆتۈپ كېتىپتۇ . ئۆتۈپ كەتكەن ۋاقىت ، كەينىڭگە قارىسائ ئۇزۇن ، ئالدىڭغا قارىسائ قىسقا تۇيۇلىدىكەن . شۇ ئۇزاق 12 يىل ئىچىدە ئوقۇدۇم . چوڭ شەھەردە ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق بولدۇم ، يېشىمغا ياش ، ئەقلىمگە ئەقىل قېتىلدى . مانا ئەمدى تۇغقان يوقلاپ يۇرتۇمغا كېلىپ ، ماڭا تونۇش ئېتىزلارغا ، يۇرت مويىسىپىتىلىرىگە ئوخشايدىغان كاداڭ دەرەخلەرگە ، كوچىلارغا ، كوچىلارنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ئۆيلەرگە ، ھەتتا كۈندۈزلىرى قۇياشقا ، كېچىلىرى ئايغا يېپىيېڭى بىر نەزەر بىلەن قارىماقتىمەن ، كۈن بىلەن ئايدىن ئۆزگە ھەممە نەرسە ئۆزگەرگەندەك قىلىدۇ ، مەھەللە مەھەللە سىياقىغا كىرگەن ، ئۆز ۋاقتىدىكى كەڭ ـ كەڭ سالا ئېتىزلار ئەمدى ئۆمۈچۈك تورلىرىدەك قىرغا تولۇپتۇ ، ئىشنىڭ ئېپى ـ جىپىنى ئۇقىدىغان ، نامراتلىقنى نومۇس دەپ بىلىدىغان كىشىلەرنىڭ مەڭزىگە قان يۈگۈرۈپ ، چۆنتىكىدە پۇل پەيدا بولۇپتۇ ، ئەقەللىيسى كەتمەن كۆتۈرۈپ يۈرگەن چاغلىرىمدا ئۆيىمىزنىڭ كەينىگە قويغان ئىككى تۈپ ئۆرۈك كۆچىتىمۇ مېۋىگە كىرىپ ، سايىسى ئۆگزىنى ياپقۇدەك بولۇپ قاپتۇ .

بىر ئايلىق رۇخسەت مۇددىتىمنىڭ ئاخىرقى چېكى كۆرۈنۈپ قالغاچقىمۇ ، كەلگەن كۈندىن باشلاپ داۋام قىلىۋاتقان مېھماندارچىلىققىمۇ ئەمدى چەك قويۇشقا توغرا كەلدى . كەلگەنلا تەكلىپنى قوبۇل قىلىۋېرىدىغان بولسام ، ھەتتا بىر يىلمۇ ئازلىق قىلىدىغان گەپ . دۇرۇس ، مۇشۇ مەھەللىدە تۇغۇلدۇم ، چوڭ بولدۇم ، ئوقۇۋېتىپ بولمىسۇن ، دېھقانچىلىق قىلىۋېتىپ

بولمىسۇن ، چوڭىنى چوڭ دېمەي ، كىچىكىنى كىچىك دېمەي ئاشنادارچىلىق قىلدىم ، هازىر بولسا ئۆزۈم چوڭ شەھەردە تۇرىمەن ، خېلى ئاتىقى بار يازغۇچى بولۇپمۇ قالدىم . كىچىك چاغلىرىمدا بىللە ئويىنغان ئاداشلىرىمنىڭ ، ساۋاقداشلىرىمنىڭ ، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىمنىڭ مېنى كۆرگۈسى ، كەڭ قوللۇق بىلەن داستىخان هازىرلاپ كۈتۈۋالغۇسى كېلىدۇ .

بىراق ، ئاخىرقى كۈنلەردە يېشى بىر يەرگە بېرىپ قالغان ئاتا - ئانام بىلەن كۆپرەك بىللە تۇرۇپ ، ئوبدانراق مۇڭدىشىۋالىمىسام ، قېينىشۋالمىسام قانداق بولىدۇ ؟ ئۇلارغۇ رەنجىپقۇ يۈرمەيدۇ ، لېكىن مەن يەنە قانچە يىلدىن كېيىن بۇ يەرگە كېلەلەيمەن ، ئۇ چاغدا كىم بار ، كىم يوق ، بۇنى هېچكىم بىلمەيدۇ .

ئاۋغۇستىنىڭ بىر يەكشەنبىسى ، هاۋا جىمى جانلىقنى تۇنجۇقتۇرۇپ قويغۇدەك ئىسسىق ۋە قۇرغاق ئىدى . غەربكە ئېگىلگىنىگە قارىماي چوغدەك يېلىنجاۋاتقان قۇياش ، ئاسماندىن ئۇرغان كۈچلۈك شامالغا بەرداشلىق بېرەلمىگەندەك باش ئېگىپ ، سولىشىپ ، سالپايغان تېرەك يوپۇرماقلىرىنى تۆگۈلۈۋېلىشقا مەجبۇر قىلغان . ئارىلاپ چىقىپ قويىدىغان شامالمۇ گۈرۈلدەپ يېنىۋاتقان مەش ئاغزىدىن ئېتىلىپ چىققان يالقۇندەك قىزىق ، بىز بىر ئائىلە كىشىلىرى تال بارىڭى ئاستىدىكى سالقىن سۇپىغا جەم بولۇپ ، بەھۇزۇر سەگدىمەكتە ئىدۇق .

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم تۇغقانلار !

پاراڭ بىلەن بولۇپ كېتىپ ، هويلا دەرۋازىسىنىڭ قانداق ئېچىلغىنىنى ۋە بىر كىشىنىڭ قانداق كىرىپ كەلگىنىنى تۇيمايلا قاپتۇق .

سالام بېرىلىشى بىلەن تەڭ هەممەيلەن ئورنىمىزدىن تۇردۇق ۋە سالام يانداۋرۇپ بولغاندىن كېيىن ، كىرگۈچىگە سۇپىدىن جاي كۆرسەتتۇق . بىراق ، ئۇ ئالدى بىلەن مەن ۋە كېيىن دادام بىلەن سىپايىلەرچە قول بېرىپ كۆرۈشۈپ بولغاندىن كېيىن ، تۆت قەدەم

كەينىگە داجىپ ، بوينىنى قىسىپ قول باغلاپ تۇرۇپ :
— يوقسۇ ، يوقسۇ ، مۇشۇنداق تۇرۇپ ئۆگىنىپ قاپتىمەن ، مۇشۇنداق تۇرىۋېرەي ··· — دېدى .
— ئېلاخۇن ، سۇپىغا ئۆتسىلە ، تۇزۇت قىلغانلىرى نېمىسى ، خۇددى يات ئادەمدەكلا ، — دادام سۇپىدىكىلەرنى نېرى - بېرى قىلىپ ، داستىخان ئالدىدىن يەر بىكارلىتىۋېتىپ دېدى .
— يوقسۇ ، يوقسۇ ، قاسىمجاننى كەپتۇ دەپ ئاڭلىغىلى خېلى كۈنلەر بولدى ، ۋاقتىدا كېلىپ كۆرۈشۈپ كېتەلمىدىم ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بالىلار تولا ئاغرىپ ئارام بەرمىدى ، مانا بۈگۈن قاسىمجاندىن ھاردۇق سورىغاچ ، ئۆيىمىزگە چىللىغىلى كېلىشىم . شۇنداق ، شۇنداق ، چىللىغىلى كېلىشىم···
بىر قاراشتىلا 44 - 45 لەردىن ھالقىغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان ، ساقال - بۇرۇتلىرى خۇددى ئېڭىكىگە ئېسىپ قويغان قاغا چاڭگىسىدەك گىجەكلىشىپ كەتكەن ، تومۇز بولۇشىغا قارىماي ياماق سېلىنىۋېرىپ توقۇمەك قېلىنلىشىپ قالغان پاختىلىق چاپان كىيىۋالغان بۇ كىشىنى دەمالىلىققا تونۇيالمىدىم .
«دادامنىڭ تەلەپپۇزىغا قارىغاندا ، بۇ كىشى بىزگە تۇغقان كېلەمدۇ ، نېمە ، يا كىچىك چاغلىرىمدىكى ئاداشلىرىمنىڭ بىرىمىدۇ ياكى··· »
يېقىن - يىراق تۇغقانلارنىڭ چىراي ئالاھىدىلىكلىرىنى كۆز ئالدىمدىن بىرمۇبىر ئۆتكۈزۈپ ، ئوتتۇرا بوي ، كۆزلىرى كىچىك ، ئىلمەك بۇرۇن ، سېرىق چىراي كەلگەن بۇ كىشىنىڭكىگە سېلىشتۇرۇپ كۆردۇم ، بىراق ھېچكىمگە ئوخشىتالمىدىم ، ئاخىر ئۇنىڭ ئېگىلىگەن قەددىگە ، ھاياجانغىمۇ ، خۇشاللىققىمۇ ئوخشىمايدىغان غەلىتە بىر خىل كۈلۈمسىرەش ئۈيۈپ قالغان چىرايىغا سەپسېلىپ قاراۋېرىشتىن خۇدۇكسىرەپ قالدىم ، ئەگەر يەنە قاراۋېرىدىغان بولسام ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆسۈپ كەتكەن پور تىرناقلىرى ، قارىيىپ كەتكەن يالاڭ ئاياغلىرى ، تىزىنى ئاران يېپىپ تۇرغان ئىشتىنى ، يۇڭلىرى بۆرتۈپ چىققان تېرە تەلپىكى

ئۇچۇن ، قىسقىسى ، يېگىرمىنچى ئەسىرنى مەسخىرە قىلىپ تۇرغان پۈتكۈل بەستى ئۇچۇن ئىزا تارتىپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى . ئەگەر كۆڭلى زىلىراق بىرى بولسا ، ھەتتا مەندىن رەنجىپمۇ قالاتتى .

ئاخىر بۇ مېھماننىڭ بىر خىللا ھەجىيىپ ، بىر تەرىزدە ئۆرە تۇرۇۋېرىشىدىن ئۆزۈمچە ئوڭايسىزلاندىم ـ دە ، سوئال نەزەرىدە دادامنىڭ كۆزىگە تىكىلدىم .

بۇ كەمتەر ، ئاۋارە مېھماننى ئولتۇرغۇزۇش بىلەن خېلىدىن بېرى ئاۋارە بولۇۋاتقان دادام :

— تونۇمىدىڭمۇ ، ئوغلۇم ؟ ئۇ ھېلىقى سادىر ئاخۇننىڭ ئوغلى ئېلاخۇن بولىدۇ ، رەھمەتلىك سادىر ئاخۇن بىزگە يىراق تۇغقان كېلىدىغان ، ئېلاخۇنمۇ ئەلۋەتتە يات ئەمەس ، — دېدى ۋە باش لىڭشىتىپ گېپىنى تەستىقلاپ تۇرغان مېھماننى كۆرسىتىپ تۇرۇپ ، — ئېلاخۇن بەلكىم ئېسىڭدىن كۆتۈرۈلۈپ قالمىغاندۇ ، سىلەر تېخى ئىككى ـ ئۈچ يىل بىللە ئوقۇدۇڭلارغۇ دەيمەن ، — دەپ قوشۇپ قويدى .

دادامنىڭ سۆزىدىن «تۇغقانلارنى ، ساۋاقداشلىرىڭنى ئۇنتۇپ قالما» دېگەندەك بېشارەتلىك ئاگاھلاندۇرۇش چىقىپ تۇراتتى . دېمىسىمۇ ، دادامنىڭ ئويلىرى يوللۇق ئىدى . بىراق ، ماڭا نېمە ئامال ، ئادەملەر يىللارنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ئۆزگىرىپ تۇرىدىغۇ ئاخىر…

— ئوغلۇم ، راستتىنلا ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ ، ھېلىقى سادىر ئاخۇنچۇ ، ھېلىقى… ھېلىقى…

دادام نېمىنىدۇر يادىمغا سالماقچى بولغاندەك قوللىرىنى ئوينىتىپ ، تۇرلۇكچە ئىشارەت قىلاتتى ، قىينىلاتتى .

«ھېلىقى سادىر ئاخۇن دېگىنى زادى كىم بولغىيدى ؟»

شۇ ئەسنادا پاقالچىقىدىن تەر ساقىپ چۈشۈۋاتقان ، بەئەينى قېقىپ قويغان قوزۇقتەك ئۆرە تۇرغان مېھمان توساتتىن ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ ، تىلىنى چىقىرىپ قويدى ـ دە ، ئاپتاپقا قاقلىنىپ قاقىراپ بولۇپ كەتكەن دالانغا تىز چۆكتى . بېشىنى ئېگىپ ،

كۆزلىرىنى يۇمدى . ئاستا تەۋرىنىپ ئولتۇرۇپ ، قوللىرىنى دۇئا قىلغان قىياپەتتە ئالدىغا سوزۇپ ، چۈشەنگىلى بولمايدىغان بىر ئايەتنى ئوقۇغىلى تۇردى .

«سادىر ئاخۇن ، سادىر ئاخۇن ، ئەمدى يادىمغا ئالدىم !»

مەن توۋلىۋەتكىلى تاس ـ تاس قالدىم ، چۈنكى كۆز ئالدىمدا كىچىك چېغىمدا ئۇلۇغ يولنىڭ بويىدا مەن ھەر كۈنى دېگۈدەك كۆرۈپ تۇرىدىغان سادىر ئاخۇن دۇئانە پەيدا بولدى . ئارقىدىنلا ئۇنىڭ يالغۇز ئوغلى ئېلەك يادىمغا يەتتى . ئۇ چاغدا ئېلەك مەن بىلەن باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ تۆۋەن يىللىقىدا بىللە ئوقۇيتتى . مەكتەپتىن قايتتىمۇ ، دادىسىنىڭ يېنىغا بېرىۋالاتتى ـ دە ، بىر دۆۋە لاتا ـ پۇرۇچقا ئورالغان ئۇ سەبىي بىچارە ئۆتكەن ـ كەچكەنلەرنىڭ ئىچىنى ئاغرىتىپ ، يۇرىكىگە ھېسداشلىق ئوتىنى يېقىۋېتەتتى . مېنىڭ ئۆتۈنۈشلىرىمنىڭ ، ساۋاقداشلىرىمنىڭ ، مۇئەللىملەرنىڭ نەسىھەتىمۇ ۋە ياكى كەپسىز بالىلارنىڭ چالما ئېتىپ مەسخىرە قىلىشلىرىمۇ ئۇنى دادىسىغا بېرىدىغان «يارىمى»دىن قول ئۈزدۈرەلمىگەنىدى .

كارامەت دېگەن مانا شۇ ، مەن تونۇيدىغان ئاشۇ ۋىجىك ، قورۇق ئېلەك شۇنداق ئۆزگەرگەنىدىكى ، ئۇنىڭ ھازىرقى چىراي ـ تۇرقى مەرھۇم دادىسىنىڭكىگە خۇددى تېرىسىنى چاپلاپ قويغاندەك ـ ئوخشاپ تۇراتتى .

ئېلەكنىڭ ئۆزىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى تونۇتۇش ئۈچۈن تاللىۋالغان بۇ چارىسى ماڭا ئانچە يېقىپ كەتمىگەن ۋە كۆڭلۈمنى ئاز ـ تولا غەش قىلغان بولسىمۇ ، لېكىن ئالمان ـ تالمان ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ باردىم ـ دە ، يۆلەشتۇرۇۋېتىپ :

— ئېسىم قۇرۇسۇن ، ئاداش ، سەن ئېلاخۇنغۇ ، دەماللىققا تونۇيالماي قاپتىمەن ، كۆڭلۈڭگە ئالما جۇمۇ ، — دېدىم ئۆتۈنۈش ئاھاڭىدا .

ئۇ سەنلەپ خىتاب قىلغىنىمدىن سەل چۆچۈگەندەك بولدى ۋە يەنە قول باغلىغان پېتى ئۈرە تۇرىۋەردى . يېنىمغا

ئولتۇرغۇزالمايدىغانلىقىمغا كۆزۈم يەتكەچ ، مەنمۇ ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ ئۆرە تۇرۇشقا مەجبۇر بولدۇم .

— ئەمىسە مەن قايتاي ، سەل تۇرۇپ غېرىبانە كەپىمىزگە قەدەم تەشرىپ قىلىپ بىر پىيالە چېيىمىزغا داخىل بولارلا .

ئۇ چاپىنىدىن ئۇزۇلۇپ چۈشەي دەپ قالغان بىر پارچە لاتىنى ئويناپ تۇرۇپ شۇنداق دېدى ـ دە ، 12 ـ ئاينىڭ سوغۇقىدا سۇغا چىققان يېتىمچىدەك شۇمشەيگەن ھالدا كەينىگە بۇرۇلدى .

ئـۇ شـۇنداق تېز بۇرۇلۇپ ، شۇنداق تېز غايىب بولدىكى ، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا ئۆتۈپ كەتكەن بىر ـ ئىككى سېكۇنت ۋاقىت ئۇقۇمىمدا بىر بوشلۇق ھاسىل قىلدى . مېنىڭ يا «ماقۇل» ، يا «ياق» دېيىشىمگە زادىلا ئىمكان بولمىدى .

يەنە ھېلىقى گەپ ، ئىلكىمدە قالغان مۇشۇ قىسقىغىنا ئۇچ كۇن ئىچىدە ئاتا ـ ئانامنىڭ يېنىدىن بىر قەدەمىمۇ ئايرىلغۇم يوق ئـــدى . ئـۇنىڭ ئۇستىگە ھال ـ ئەھۋالى بۇ تەرىقە تۆۋەن بىر كىشىنىڭكىدە مېھمان بولىمەن ، دەپ ئارتۇقچە ئاۋارە قىلىشنىڭ ئۆزى ئانچە قاملاشمىغان بىر ئىش بولاتتى .

«ياكى بارمايلا قويايمۇ ؟ ياق ، نامراتنىڭمۇ ئۆزىگە تۇشلۇق كۆڭلى بار ـ دە ، مۇبادا ئۇ مېنى نامرات كۆرۈپ كۆزگە ئىلمىدى ، تۇغقانچىلىقنى ئۇنتۇدى ، دەپ رەنجىپ قالسا قانداق بولغىنى ؟ » مېنىڭ بىر قارارغا كېلەلمەيۋاتقىنىمنى تۇيغان دادام :

— ئوغلۇم ، دۇنيادا نامراتنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتقاندىن يامان ئىش يوق . مەيلى بارغىن ، شۇ باھانىدە ئۇ بىچارىنىڭ بالىلىرىغا تۆت ـ بەش كوي تۇنۇقۇزۇپ قويارسەن ، بۇمۇ بىر پۇرسەت ، — دېدى چوڭقۇر مەنىلىك قىلىپ .

دادام ئەنە شۇنداق كىچىك پېئىل ۋە تۇغقاندارچىلىقى كۈچلۈك ئادەم ئىدى . ئۇنىڭ سۆزى بىلەن كۆڭلۇم بىردىنلا يورۇپ كەتتى ، بىـردەمدىن كېيىن كىچىك ئۇكامنىڭ ھەمراھلىقىدا دەرۋازىدىن چىقتىم .

ھېلىمۇ ياخشى ، ئېلەكنىڭ ئۆيى ئانچە يىراق ئەمەس ئىكەن .

بىز 50 ـ 60 مو كېلىدىغان بىر زاراتگاھلىقتىن ئايلىنىپ ئۆتكەندىن كېيىن ، ياردەملىشىدىغان يېنىدىكى چىغىر يولغا چۈشتۇق ، ئۇكام بىر ئوچۇقچىلىقنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ :

— ئېلىك سالۇانىڭ ئۆيى ئاشۇ ، — دېدى . مەن ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قارىدىم . كېتىۋېتىپ ئەجەبلەنگەن ھالدا ئۇنىڭدىن سورىدىم :

— ئېلىك سالۇا دەيسەنغۇ ، سالۇا دېگىنىڭ نېمىسى ؟

— سالۇا ، سالۇا دېيىشىدىكەنغۇ ، سالۇا دېگەن نېمە دەپ سورىسام ، دادام : «تەييارغا ھەييار بولىدىغان بىر خىل ھۇرۇن قۇش» دېگەندەك قىلىدىغۇتاق ، — دېدى ئۇ بەئەينى بىرنېمىدىن يىرگەنگەندەك چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ . ئۇ شۇنداق دېدى ـ دە ، قايتىپ كېتىمەن ، دەپ تۇرۇپلىۋالدى . مەن ئۇنىڭ رايىغا بارىدىم .

ئېلەكىنىڭ ئۆيى سىرتتىن قارىغاندا ئۆي ئەمەس ، بەلكى يوغان بىر دۆۋە شاخ ـ شۇمبىغا ياكى دۆۋىلەپ قويۇلغان قوناق شېخىغا ئوخشايتتى . شاخ ـ شۇمبا ياكى قوناق شېخى دۆۋىسىمىكىن دېسەڭ ، چىغىر يولغا تۇتاشقان تەرىپىدە ئۇجمە تاللىرىدىن توقۇلغان بىر ئىشىك تۇراتتى . ئۆي ئەتراپىدا ئۆرۈك ياكى ئۇجمە چاغلىق بىرەر تۈپ كۆچەت بولسا ، كىمنىڭمۇ دەردى !

«كەپىنىڭ سىرتى بۇنداق بولسا ئىچى قانداقتۇ ؟» دېگەن قىزىقىش بىلەن قەدىمىمنى ئىتتىكلەتتىم ـ دە ، تال ئىشىكنى ئاستا كۆتۈرۈپ ، كىچىككىنە ھويلىنىڭ ئىچىگە كىردىم .

مەن ئۆزۈمنى يىگىرمىنچى ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدا ئەمەس ، بەلكى كونا تاش قورال دەۋرى ، ھېچبولمىغاندا ئىپتىدائىي جەمئىيەت مۇزېيىدا تۇرۇۋاتقاندەك ھېس قىلىۋاتقىنىمدا ئېلەك چىقىپ كەلدى ـ دە ، قوش قوللاپ كۆرۈشۈپ ، رەسمانە تىنچلىق سورىغاندىن كېيىن مېنى ئۆيىگە تەكلىپ قىلدى .

ئۆي ئىچى تەسەۋۋۇرۇمدىكىدىن ياخشىراق بولۇپ چىقتى . نېمىلا دېگەنبىلەن ئۆيدە ئادەمزاتنىڭ ئەڭ تۆۋەن تۇرمۇش ئېھتىياجىغا كېرەكلىك بولغان نەرسىلەر — قازان ـ قومۇچ ،

ئىككى سوغا ، تارشىدەك قېتىم كەتكەن بىر پارچە پالاس بار ئىدى .

ئېلىك مېنى سۈپىغا باشلىدى . ئولتۇرۇپ بولۇشۇمغىلا تاشقىرىدىن كىردىمۇ ياكى يەردىن ئۇندىمۇ ، ئىشقىلىپ پىيازلىقتىكى قارانچۇققا ئوخشايدىغان ئۇچ ـ تۆت بالا كۆز ئالدىمدا پەيدا بولدى ، سۇس يورۇپ تۇرغان ئۆيدە كۆزلىرىنى مۇشۇكياپىلاقنىڭ كۆزىدەك پارقىرىتىپ ماڭا قارىغىلى تۇردى .

كىچىككىنە تۆڭلۈكتىن چۇشۇۋاتقان شولا يېتىشمەيۋاتامدۇ ياكى بالىلارنىڭ يۈز ـ كۆزى مەينەت بولغانلىقتىنمۇ ، ئۇلارنىڭ نەچچىسى ئوغۇل ، نەچچىسى قىز ئىكەنلىكىگە دەماللىقتا ھۆكۈم قىلغىلى بولمايتتى . بەزىسى بۇرنىنى كولىغان ، بەزىسى دېنى قالمىغان كۆكباشنىڭ مەدىكىنى غاجىلاۋاتقان ، بەزىسى سالمىدەك ساڭگىلاپ ئارام بەرمەيۋاتقان ماڭقىسىنى سۈرتۈۋاتقان قىياپەتتە تۇرۇپ ، مېنى خۇددى ئۆمرىدە كۆرمىگەن بىر غەلىتە مەخلۇقنى تاماشا قىلىۋاتقاندەك كۆزەتمەكتە ئىدى . تاسادىپىي كۆزلىرىمىز ئۇچرىشىپ قالغانلىرى بولسا ، ئۆزىنى يەنە بىر قېرىندىشىنىڭ دالدىسىغا ئالاتتى .

لايىقىدا تەربىيە كۆرمەك تۇگۈل ، يورۇق دۇنيانىڭ ئەڭ ئەقەللىي كاپالىتىدىن مەھرۇم قالغان بۇ بالىلارغا ئىچىم ئاغرىپ كەتتى . پۈتكۈل زېمىننى قاپلىغان ، بىز ھەر كۈنى ھەشقاللا ـ تەشەككۇر ياغدۇرۇۋاتقان ئىسلاھات ، دەۋر شامىلىنىڭ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقتىكى بۇ كەپىنى ، بۇ ئاۋارە بالىلارنى ئۇنتۇپ كەتكىنىگە ئەپسۇسلاندىم .

كۆزلىرىم ئېچىشىپ ، يۇرىكىمگە مۇڭ قاپلاشقان ھامان قولۇمنى ئىختىيارسىز تۆش يانچۇقۇمغا ئۇزارتتىم ـ دە ، بەش كويلۇق تىزىدىن تۆتنى ئېلىپ بالىلارغا تەڭلىدىم .

— كېلىڭلار بالىلىرىم ، مۇنۇنى ئېلىڭلار ، ئاز بولسىمۇ ئاتا ـ ئاناڭلار خەج ـ خىراجەت قىلىپ بېرەر .

ھەرقانچە كۈلۈمسىرىگىنىم بىلەن ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ھېچبىرى ئالدىمغا كېلىپ پۇلنى ئېلىشقا جۈرئەت قىلالمىدى .

ئەكسىچە ، پالاكەت ئېلىپ كېلىدىغان بىرنەرسىنى تەڭلەۋاتقاندەك ، بىرىنىڭ كەينىگە بىرى ئۆتۈپ ، تا دۇمبىسى ئىسلىشىپ خۇمداندەك قارىداپ كەتكەن تامغا تاقاشقىچە چېكىنىشتى .

— ئېلىڭلار بالىلىرىم ، ئېلىڭلار ، قېنى قايسىڭلار يامان ، بېرى كېلىڭلار .

بەلكى داستىخان بولسا كېرەك ، رەڭگىنى پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان بىر پارچە لاتىنى قېقىشتۇرغاچ ، ئۆينىڭ تۆر تەرىپىدىكى بىر تۆشۈكتىن چىقىپ كېلىۋاتقان ئېلەك قولۇمدا دىرىلدەپ تىترەپ تۇرغان پۇلنى ناھايىتى تېزلىكتە كۆرۈۋالدى ـ دە ، بۇ يەردە قانداق بىر ھال ھۆكۈم سۈرۈۋاتقىنىنى ئاڭقىرىۋالدى . ئالىقىنىنى يوتىسىغا سۈرتكەن پېتى ئالدىمغا كېلىپ پۇلغا قول ئۇزارتتى .

— ھەي ، بۇ يېتىم ئوغۇللار پۇل نېمە ، قەغەز نېمە ، ھېچنېمىنى ئۇقمايدۇ . پەقەت ئاش ، نان دەپ ۋارقىراشىنىلا بىلىدۇ ، — ئۇ بىر بۇرجەككە تۇگۇلۇۋېلىشقان بالىلارغا ئالىيىپ قويۇپ ، ھېلىقى تۆشۈك تەرەپكە قاراپ توۋلىدى ، — ھوي ئانىسى ، چاپسان بۇ ياققا چىقىڭلار !

ئۆيدىن ساندۇقتەك يوغان ، سۇت دېغى بىلەن قېتىپ كەتكەن ماتا كۆڭلىكى ئىچىدىكى كۆكسى لەپەڭشىپ تۇرىدىغان قارىمۇتۇق بىر ئايال چىقىپ كەلدى ۋە ئېرىنىڭ قولىدا تۇرغان پۇلنى كۆرۈپ قەدىمىنى ئىتتىكلەتتى .

— قېنى خوتۇن ، بۇ شەپقەتلىك تۇغقىنىمىزغا رەھمەت ئېيتىلى !

ئېلەك ھاياجىنىنى تەسلىكتە بېسىپ تۇرۇپ ، پۇلنى ئاۋايلاپ قاتلاپ قويۇن يانچۇقىغا پۇختا جايلاشتۇردى . پاقالچىقىغا تاياق تەگكەندەك تىزلىنىپ ، ھەققىمدە دۇئا قىلغىلى تۇردى .

ئۇنىڭ كۆزىنى يۇمسىلا سىرغىپ چىقىدىغان ئىككى تامچە يېشى ، قىيسايغان بېشى ۋە بىلىنەر ـ بىلىنمەس تىترەۋاتقان گەۋدىسىنىڭ توختىماي ئىرغاڭلىشى ، سوناينىڭ ئۇنىدەك زىل ،

ئەمما مۇڭلۇق ئاۋازى مەرھۇم دادىسىنىڭكىگە شۇنچىلىك ئوخشايتتىكى ، ئاردىدىن شۇنچە يىللار ئۆتۈپ ، بىر ئەۋلادنىڭ ئورنىدا يەنە بىر ئەۋلادنىڭ پەيدا بولغانلىقىغا ئىشەنگۈم كەلمەيلا قالدى .

ئۇزۇنغا سوزۇلغان دۇئا ۋە تەشەككۇر - تەۋەززۇلاردىن كېيىن ، ئېلەك قولۇمغا سۇ بەردى . ھېلىقى تۆشۈكتىن كىرىپ كېتىپلا يوغان بىر لېگەن پولۇنى كۆتۈرۈپ چىقىپ ئالدىمغا قويدى .

پولۇنىڭ ۋە خورمىدەك قىزىرىپ پىشقان گۆشىنىڭ مەززىلىك پۇرىقى دىماغىمغا ئۇرۇلۇپ ، سەزگۈ ئەزالىرىمنىڭ ھەممىسىنى غىدىقلىۋەتتى . ياق ، سەزگۈ ئەزالىرىمنىلا ئەمەس ، پىكرىمنىمۇ قوزغىتىپ ، مېنى بىر سىرلىق تېپىشماقلار دۇنياسىغا باشلاپ كىردى . كونا چاپان ، ئەسكى پالاس ، ئاچ - زېرىن بالىلار بىلەن تولغان ، يەنە كېلىپ تۆت موچەنگە يارىغۇدەك ئەڭنى بولمىغان كىشىلەرنىڭ ئۆيىدە خۇددى بىر كىم سېھىر - جادۇ قىلغاندەك ، مەززىلىك پولۇ ۋە سېمىز گۆشنىڭ پەيدا بولۇشى مېنى گاڭگىرىتىپ قويدى .

— بۇنچىلىك كايىمىساڭلارمۇ بولاتتى ، ئېلاخۇن ، گەپ يېمەك - ئىچمەكتە ئەمەسقۇ ، — دېدىم مەن لېگەننى ئېلەكتىنىڭ ئالدىغىراق ئىتتىرىپ ، — قېنى ، يەڭگىمىز ، بالىلارمۇ كەلسۇنچۇ !

— يوقسۇ ، بالىلار ئىچكەركى ئۆيدە ئولتۇرسىمۇ بولۇۋېرىدۇ ، پولۇ بىلەن زاغرىنىڭ تەمى ئۇلار ئۈچۈن بەربىر ئوخشاش .

ئېلەك قول بىغىشىدا ساڭگىلاپ تۇرغان لاتىلارنى جەينىكىگە سىيرىپ قويدى . گۆشنى توغراپ ، ئاش ئۈستىگە دۆۋىلىدى ، ئۆزى بىر تال ئۈستىخاننى غاجىلىغاچ خوش ئەتتى .

پولۇ خېلى ئوخشىغان بولسىمۇ ، لېكىن بىر يوشۇرۇن قول كېكىرتكىمدىن چىڭ سىقىۋالغاندەك ئىشتىھايىم قوزغالمايۋاتاتتى . گۈرۈچىلەرنى ئۈچ بارمىقىمنىڭ ئۇچى بىلەن مونەك قىلىپ ، كۆرۈنۈش ئۈچۈنلا ئاغزىمغا سالاتتىم ، بىر تەرەپتىن ، ئۆي ئىگىسىنى چىقىمدار قىلىپ قويدۇممىكىن دەپ خىجالەت بولسام ، يەنە بىر تەرەپتىن ، بۇ بىر ۋاخلىق غىزانىڭ تەننەرخىنى ھېسابلاپ ،

ئۇنى ئىشتان ۋە كۆڭلەككە سۇندۇراتتىم ، كۆكباش مەدىكنى غاجىلاۋاتقان بالىلار ، بالىلارنىڭ ئانىسىنىڭ كونا ئىشتاندىن كۆرۈنۈپ قالغان تىزى كۆز ئالدىمدىن بىردەمۇ نېرى كەتمەيتتى .

— قېنى ، چوڭ ـ چوڭ باقسىلا ، چوڭ ـ چوڭ باقسىلا...

كۆز ئالدىمدا يەنە ھېلىقى بالىلار ، ساپسېرىق كۆكباش مەدىكى ، تۆت بالىنىڭ ئانىسى بولۇپ قالغان چوپچوڭ بىر ئايالنىڭ تىزى...

ئېلىمنىڭ لېگىندىن ئارانلا قوشۇقنىڭ بېشىدەك يەرنى بىكارلىغىنىمنى كۆرۈپ ، تەكەللۇپنىڭ ۋە گۆشنى ئالدىمغا ھەدەپ ئىتتىرگىنىنىڭ ئۇنۇم بەرمەيۋاتقانلىقىنى تۇيدى بولغاي :

— قېنى سىلە ، خوتۇن ، پولۇنى بەك ياغلىق قىلمۇەتكەن ئوخشايسىلە ، مېھماننىڭ كۆڭلى تارتمىدى ، بولۇڭلار چاپسان ، داستىخىنىڭلارنى ئاچقىڭلار ، — دېدى ھېلىقى تۆشۈككە قاراپ بوينىنى سوزۇپ .

ئۆزرىلىرىمۇ ، قارشىلىقلىرىمۇ بىكار كەتتى . خوتۇن بولغۇچى ئېرىنىڭ بۇيرۇقىنى پەرمانبەردارلىق بىلەن بەجا كەلتۈرۈپ ، بۇس ئۆرلەپ تۇرغان بىر لىگەن گۆشنى ئاچقىپ ئالدىمغا قويدى .

«مانا بۇ كارامەتنى كۆرۈڭ ، كۆزگە ئىلمىغان چوماق باشنى يېرىپتۇ ، دېگەن مۇشۇ ـ دە !» دېگەنلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزۈپ ، بۇ كارامەتلەرگە ھەيرانۇ ھەس قالدىم .

لېگەندە تۇرغىنى ئالاھازەل بىر قوينىڭ تۆتتىن بىرى ئىدى . بۇنچىلىك گۆشنىڭ پۇلى مۇشۇنچىلىك بىر ئائىلىلىك نامرات ئۇچۇن كەم دېگەندە تۆت كۈنلۈك ئوزۇققا يارايتتى .

گېلىمغا يەنە ھېلىقى كۆكباشنىڭ مەدىكى مەھكەم قاپلىشىۋالدى . ساھىبخانىنىڭ زورلاشلىرىمۇ ماڭا تەسىر قىلالمىدى .

«باردا پولدۇرۇڭ ـ پولدۇرۇڭ ، يوقتا قاراپ ئولتۇرۇڭ» دېگەن مۇشۇ ئەمەسمۇ ! مېنى مۇشۇنچە كەڭ قوللۇق بىلەن مېھمان

قىلىشنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى ـ ھە؟ بۇنچىلىك سېخىيلىقتىن نېمە پايدا ، يا بۇلارنىڭ دۇنيادەپىنسى ئېھتىياجىدىن ئېشىپ تۇرامدىغاندۇ ؟

مەن كۆرۈپ تۇرۇۋاتقان نازۇنېمەتلەر ۋە بۇ نازۇنېمەتلەرگە زادىلا ماس كەلمەيدىغان ۋەيرانە تۇرمۇش سىلىشتۇرمىسى مېنى گاڭگىرىتىپ قويدى . كەسپىي سەزگۈرلۈكۈم ۋە ئالاھىدىلىكىم مېنى بۇ سىرنىڭ تېگىگە يېتىشكە دەۋەت قىلغىلى تۇردى .

— قارىغاندا ، ھال ـ كۇنۇڭلار يامان ئەمەس ئوخشىمامدۇ ، ئىلاخۇن ؟

ئۇ قوۋۇزىغا توشقۇزۇۋالغان گۆشنى چاياۋېتىپ ، جاۋاب بەردى :

— خۇداغا شۈكۈر ، ئىلكىمىزدە بارى ئۆزىمىزگە يېتىدۇ .

— بىرەر ھۇنەر قىلىدىغان ئوخشىمامسىلەر ؟

— يوقسۇ ، ھۇنەر ـ پىشە ئۆگەنمەپتىكەنمىز .

— ئەمىسە دېھقانچىلىققا تايىنىدىكەنسىلەر ـ دە ، ئاشلىقنىڭ باھاسىمۇ يامان ئەمەس ، دەيدۇ .

ئىلىك قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى . ئۇ مايلىشىپ كەتكەن ساقىلىنى سلاپ قويۇپ ، ئاپقۇردىكى شورپىنى بىر كۆتۈرۈپلا ئىچىۋەتتى ۋە :

— قاقىرامىدا قاقلىنىپ ، زېمىستاندا شۈمشىيىپ نېمە كەپتۇ . ئېتىزدا مۇشەققەت تارتىپ ، توپا بىلەن ھەپىلىشىپ يۈرگەن كىشىنى كۆرسەم كۈلگۈم كېلىدۇ .

«ئەمىسە ئوغرىلىق ياكى بۇلاڭچىلىق قىلامسىلەر ؟» دېگەن سۆز ئاغزىمنىڭ ئۇچىغا كەلدىيۇ ، يېگەن تۇزنىڭ ھەققى ـ ھۆرمىتى ئۇچۇنلا گەپنى ئاياپ قالدىم ، بىراق ، ئۇنىڭ ھارامزادىلىك ، كۆرەڭلىك چىقىپ تۇرغان بۇ گەپ ـ سۆزلىرى بايىقى ياۋاش ، مۇلايىم ئىلەكنىڭكىگە زادىلا ئوخشىمايتتى . ئۇ كۆزىنى ئېپقېچىشقا ئامالسىز قېلىپ ، سۆزىنى ئۇلىدى :

— ئالدى بىلەن ئۇلۇغ خۇدا ، ئاندىن قالسا كومپارتىيە بار .

دادام رەھىمتىنىڭ ۋەسىيىتى بىلەن ھۆكۈمەتنىڭ پېشىنى چىڭ تۇتتۇق . ئىشقىلىپ ، بولسىمۇ يوق دەپ ، توق بولساقمۇ ئاچ دەپ ، يالىڭاچ مۇرىمىزنى كۆرسىتىپلا يۈرسەك ، قۇتقۇزۇش دېگەن كېلىپ تۇرىدىكەن ، مۇشۇ ھۆكۈمەتنىڭ نامراتنى يۆلەيدىغان ، پۇقراسىنى ئاچ - يالىڭاچ قويمايدىغان يېرى بەك ئوبدان - دە ، قانداق دېدىم قاسىمجان ؟

«ھە ، مۇنداقكەن - دە» دېدىم ئىچىمدە ۋە ئۇنىڭ خۇنۇك يۈزىگە شالاقتىدە تۈكۈرۈۋەتكۈم كەلدى . مەندىن تەستىق تەمە قىلىپ ھەجىيىپ تۇرغان بۇ تىرىكتاپ نەزىرىمدە گويا بىر ئۆلۈمتۇك قۇرتقا ، يەپ تويمايدىغان بىر توڭگۇزغا ئايلاندى . لېكىن ، ئۇنىڭغا نەپرەت بىلەن ھومىيىشتىن ، ئىككى ئېغىز قاتتىق تەگكۈدەك گەپ قىلىپ ، تەرلىتىپ قويۇشتىن ئۆزگە ئامالىم يوق ئىدى . مەن كۆزۈمگە بىر دۆۋە ئوغا بولۇپ كۆرۈنگەن لېگەننى نېرىراق ئىتتىرىپ قويدۇم ۋە دېدىم :

— ئېلاخۇن ، بۇ قىلىقىڭلار زادى بولماپتۇ ، ھۆكۈمەتنىڭ سىلىنى يۆلىگىنىگىغۇ ئىچىم قىزىۋاتقىنى يوق ، مەسىلەن ، ئېيتايلۇق ، بىر كىم كۆتۈڭلىدىن قانچە يۆلىگەن بىلەن شوتىغا ئۆزۈڭلىمۇ ياماشمىساڭلار ئۆگزىگە چىقالمايسىلەرغۇ ، ھازىر دېھقان ئۇچۇن ھال - كۈنىنى ياخشىلاشنىڭ ئىمكانىيىتى تولا ، قۇربىتىڭلىنىڭ بارچە ئىشلىسەڭلە ، ئەنە ئاۋۇ قىزىل گۆش بالىلىرىڭلىنى ئوبدانراق كىيىندۈرسەڭلە...

ئۇ يەنە بىر قېتىم كۈلۈۋەتكەندىن كېيىن :

— بىز ئۆزىغۇ ، گەپنى يوشۇرماي ئېيتسام ، ئۆگزىگە چىقىپ قالغۇم يوق . ئۆگزىگە چىقىپ قالدىممۇ ، ھۆكۈمەت مېنى يۆلىمەيدۇ ، بېرىدىغان ياردەمدىنمۇ قۇرۇق قالىمەن ، بالىلىرىمغا كەلسەم ، ئۇلارنىڭ مۇشۇنداق قىزىل گۆش پېتى تۇرغىنى خوپ . مانا بۇگۈن ئۇلارغا ئەڭ كونا كىيىملەرنى كىيدۈرۈپ قويدۇق ، — دېدى كۆزلىرىنى سىرلىق قىسىپ قويۇپ .

— نېمىشقا ئۇنداق قىلدىڭلار ؟

— ئېيتىپ كەلسەم گەپ تولا ، بۇ جايغا كەنت باشلىقى بىلەن سېكرىتارىنىمۇ چىللاپ قويۇۋىدىم ، ئۇلارنىڭ كېلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالدىغۇ دەيمەن ، ئۇلارنىڭ كۆزىگە مانا مۇشۇ قىياپەتتە كۆرۈنۈش كېرەكقۇ ، بولمىسا...

باياتىن بېرى بىردەم ئېلەكسىڭ ، بىردەم ئۇنىڭ ئايالىنىڭ پات ـ پات تاشقىرىغا چىقىپ كىمنىڭدۇر يولىغا تەلمۈرۈۋاتقىنىنى يادىمغا ئالدىم ۋە :

— ئۇلارنى مېھمان قىلىپ نېمە تاپاتتىڭلار ، يەيدىغانىنى يەيدۇ ـ ده ، پېشىنى قېقىپ كېتىدۇ شۇ ، — دېدىم مەسخىرە ئاھاڭدا .

— بايام دېدىمغۇ ، ئېيتىپ كەلسەم گەپ تولا ، ھازىرقىدەك چاغدا ئۇلارنى مېھمان قىلمىساق ، بىزنى نامرات سايلىماسلىقى تۇرغانلا گەپ ، يۇقىرىدىن چۈشۈرۈپ بەرگەن نامرات سانى ئاران ئالتە ئىكەن ، نامرات سايلىنىمىز ، دەپ تالىشىۋاتقانلارمۇ ئاز ئەمەس .

— شۇنچىۋالا چىقىمدار بولۇپ نامرات سايلىنىپ نېمىمۇ تاپارسىلەر ، ئۇيالساڭلار بولمامدۇ ، نامرات دېگەن شۇنچە چىرايلىق ئاڭلىنىدىغان گەپمىكەن ؟

— سىلى بىلمەيدىلا ، بۇ قېتىم سايلانغان نامراتلارنى ناھىيىدىن بىۋاستە ھۆددىگە ئالىدىكەن ، دېگەن گەپ بار . مۇبادا سايلىنىپلا قالساق ، كۈنىمىز تۇغۇلدى دېگەن گەپ ، ئۇلار يەيدىغانىنى ، كىيىدىغانىنى بىكارغا بېرىدۇ ، يىلىغا ئىككى خالتا ئاق ئوغۇت ۋە يەنە نۇرغۇن نەرسىلەر بىلەن ھەقسىز تەمىنلەيدۇ ، ھەتتا ئۆلۈپ ـ تارتىپ قالساق كېپەنلىكىنىمۇ بىكارغا بېرىدۇ .

— سىلىنى سايلايدىغاندەك تۇرامدۇ ؟

— مېنىڭچە چاتاق يوق ، تۇنۇگۈن ئەل ئايىغى بېسىققاندا ئىككى باشلىقنى بەش جىڭدىن گۆش ئاپىرىپ دادلىنىۋىدىم ، ئۇلار ئويلىشىپ كۆرىدىغان بولدى . ھېلى ئۇلار كەلگەندە مېنىڭ ئۆزلىرى بىلەن يېقىن تۇغقان ئىكەنلىكىمنى ئېيتىپ ، ئىككى ـ ئۈچ ئېغىز لىللا گەپ قىلىپ قويسىلا ئىشنىڭ پۈتكىنى شۇ .

مەن ئۆزۈمنى خېلىلا چېچەن ھېسابلايتتىم ، لېكىن ئۆزۈمنىڭ بىر تومتۇرك ئەبگاھ تەرىپىدىن قانداق ئەپچىللىك بىلەن پايدىلىنىلغىنىمنى ، بىر ئىپلاس ، يىرگىنىشلىك سودىدا قانداق رول ئويناۋاتقىنىمنى ئەمدى بىردىنلا چۈشەندىم ، ئىچ ـ ئىچىمدىن قاينىاپ تاشقان خورلۇق ، ئاچچىق نەپرەت مېنى شۇ ھامان زۇۋانغا كەلتۈردى . ئورنۇمدىن تۇرماقچى بولۇپ دېدىم :

— رەھمەت سىلىگە ، ئېلاخۇن ، داستىخىنىڭلار ماڭا تەگدى ، ئەمدى...

ئېلەك قايتىشقا تەمشىلىۋاتقىنىمنى كۆرۈپ بىردىنلا ئالدىمدا تىزلاندى ـ دە :

— خۇش بولۇپ قالاي ، ئۇرۇق ـ تۇغقانچىلىقىڭ يۇزىنى قىلىپ بولسىمۇ بىردەم ئولتۇرۇپ بەرسىلە ، سىلى ئولتۇرۇپ بەرمىسىلە ، ئۇلار بىزنىڭ تۇغقان ئىكەنلىكىمىزگە ئىشەنمەي ، ئۆز يېقىنلىرىنى سايلاپ كېتىدۇ . قىلغان ياخشىلىقلىرى مەندىن يانمىسا خۇدادىن يانار ، — دېدى يالۇۋرۇپ .

ئۇ مېنىڭ كېتىپ قېلىپ ، تۇغقانچىلىقىمىز توغرىسىدا گۇڭاھلىق بېرەلمەسلىكىمدىن قاتتىق ئەندىشە قىلماقتا ئىدى . قوللىرى تىترەيتتى ، كۆزلىرىدە ياش لىغىرلايتتى .

بىرلا تېپىك بىلەن توسۇلغان يولۇمنى راۋان قىلىشقا قۇدرىتىم يېتەتتى . ئەمما ، ئاجىزلارچە ئۆتۈنۈش ، تىترەپ تۇرغان قول ، توختىماي تامچىلاۋاتقان كۆز يېشى ئىرادەمنى سۇندۇرۇپ ، ئاياغلىرىمنى دەرمانسىزلاندۇردى . قارارىمنى ئىرادەمگە خىلاپ ھالدا ئۆزگەرتىپ : «بىردەم ئولتۇرسام ئولتۇراي ، مەندىن نېمە كېتەتتى» دەپ ئويلىدىم .

ئېلەك يېڭۈاشتىن باداشقان قۇرۇپ ئولتۇرغىنىمنى كۆرۈپ ، قىلىدىغانغا قىلىق تاپالماي قالدى . داستىخاننىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرىنى تۈزەشتۇرۇپ ، ئارقىمۇئارقا چاي يەڭگۈشلىدى . ئۆزىنىڭ مەندە قالدۇرغان يامان تەسىرىنى يۇيۇۋەتمەكچى بولدىمۇ ياكى ۋاقتىنى سوزماقچى بولدىمۇ ، ئىشقىلىپ بىر چۆچەك باشلىدى .

— بۇرۇنقى زاماندا بىر يۇرتتا بىر نامراتنىڭ ئادەم بولغانلىقىنى ، ئۇنىڭ روزىغارى ، نە ئىززەت ـ ھۆرمىتى يوق ئىكەنلىكىنى كۆنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ چىشىنىڭ كاۋىكىدا يىغىپ يۇرگەن تەڭگىلىرىنى ئېلىپ ، يۇرت مۆتىۋىرى ھۇزۇرىغا بېرىپتۇ . ئۇ تەڭگىلەرنى ھېلىقى مۆتىۋەرنىڭ ئالدىدا قويۇپتۇ . مۆتىۋەر ئۇنىڭدىن سوراپتۇ :

— بىلمىدىم ، ماڭا بىكاردىن ـ بىكار تەڭگە تەقدىم قىلغىنىڭنىڭ سەۋەبى نېمە ، بىرەر ھاجىتىڭ بارمۇ ؟

— يوقسۇ مۆتىۋىرىم ، ئۆزلىرىنى ئاۋارە قىلغۇدەك چوڭ ھاجىتىم يوق ، ئىلتىماسىم شۇكى ، ئۆزلىرى يۇرت جامائىتى جۇمە نامىزىدىن تارقىلىدىغان چاغدا مېنىڭ ئېتىمنى ئۇنلۇك قىچقىرىپ : «ھەي پالانى ، قانداق تۇرۇۋاتسەن ، بالا ـ چاقىلىرىڭ سالامەتمۇ ؟ » دەپ سوراپ قويسىلا ، شۇ چاغدا مەن قولاقلىرىغا يېقىن كېلىپ ئاغزىمنى مىدىرلىتىپ ، پىچىرلىغان بولىمەن ، ئۆزلىرى باشلىرىنى لىڭشىتىپ بەرسىلىلا بولدى . بۇنىڭدىن ئۆزگە ھېچبىر ھاجىتىم يوق ، دەپتۇ . «ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ ، بېشىمنى لىڭشىتىپ قويغانغا نېمە كېتەتتى ؟ » دەپ ئويلىغان مۆتىۋەر ئۇنىڭ بۇ ئاددىي تەلىپىگە رازى بوپتۇ ۋە كېيىنكى جۇمە كۈنىلا ۋەدىسىنى ئورۇنداپتۇ .

بۇ ھالنى كۆرگەن جامائەت ھەيران بولۇشۇپ : «پالانى بىلەن پالانى شۇنچە يېقىن ئىكەن ، بۇنى بىلمەي يۈرۈپتۇق» دېيىشىپتۇ ۋە شۇنىڭدىن كېيىن ھېلىقى نامراتقا ئالاھىدە نەزەر بىلەن قاراپ ، ھەر كۈنى چايغا ئېيتىدىغان ، تۆرگە تەكلىپ قىلىدىغان بولغانكەن...

— بۇنداق ئوبدان چۆچەكنى نەدىنمۇ ئۆگىنىۋالغانسىلە ، ئېلاخۇن ؟

— نەدىن بولاتتى . دادام رەھمەتلىكتىن ئۆگىنىۋالغان...

...

شۇ ئاردىدا كۆكباش مەدىكىنى ئېغىز گارمونى چالغاندەك يالاپ يۇرگەن بالا تالادىن ئوقتەك ئېتىلىپ كىرىپ كەلدى ـ دە ،

مېھمانلارنىڭ قارىسى كۆرۈنگەنلىكىنى مەلۇم قىلدى .

چۆچىكىگە تەبىر بەرمەكچى بولسا كېرەك ، ئاغزىنى ئەمدىلا ئۇشلاپ تۇرغان ئېلەك پۈرژىنا ئۈستىدىن قاڭقىغاندەك قاڭقىپ ئورنىدىن قوپتى ۋە ئىشىك تەرەپكە يۈگۈردى . ئۇزۇن ئۆتمەي ئىككى مېھمىننى باشلاپ كىرىپ ، مېنىڭ يېنىمدىن ئورۇن كۆرسەتتى . مېھمانلار ئۆزلىرىنى مەندىن چوڭ چاغلىدىمۇ ياكى ئادىتى شۇنداقمۇ ، ئەيتاۋۇر ھېچ تۇزۇتسىزلا ئوڭ تەرىپىمگە ئۆتۈپ باداشقان قۇرۇشتى .

بۇ ئىككىيلەن بوي ـ بەستى جەھەتتىن بولسۇن ياكى قەددى ـ قامەت جەھەتتىن بولسۇن ، بىر پارچە ھەجۈيى رەسىمگە ئوخشايتتى . ياندىشىپ ئولتۇرۇشىدىن قارىغاندىمۇ بىرى قوناق شېخىدەك ئېگىز ۋە ئىنچىكە ، بىرى پۇۋلەپ قويغان تولۇمدەك سېمىز ، پاكىنەك بولغاچقا ، ئىككى باسقۇچلۇق پەلەمپەيگىلا ئوخشايتتى . ئورۇقى «ئورۇق ئۇيغا بالا مۇڭگۈز» دېگەندەك قۇلاق تۈۋىگە يەتكۈزۈپ بۇرۇت قويۇۋالغاندى ، سېمىزىنىڭ بولسا ، ساڭگىلاپ تۇرغان ئېڭەك گۆشلىرىدە دىڭگىيىپ تۇرغان تۈكلەر سانۇالغۇدەكلا ئاز ئىدى .

ئۇلار موخۇركا يۆگەشكە تۇتۇنغاندا بايىتىن بېرى پەگاھتا پۈتى كۆيگەن توخۇدەك پاپپىتەك بولۇپ يۈرگەن ئېلاخۇن نامىشەرىپمىنى ئالاھىدە تورلۇق تەلەپپۇز بىلەن تىلغا ئېلىپ ، ئۆزىگە تۇغقان كېلىدىغانلىقىمىنى ئېيتىۋىدى ، مېھمانلار يەملەۋاتقان موخۇركىلىرىنى ئالمان ـ تالمان يانچۇقلىرىغا تىقىپ ، كۆزلىرىنى ئۇۋلىشىپ ، پەگاھقا چۈشتى ـ دە ، يېڭىۋاشتىن قول بېرىپ ، مېنى يۆلەپ ئىتتىرىپ دېگۈدەك تۆرىگە ئۆتكۈزۈشتى . بىئەدەپلىك قىلىپ قويغىنىغا پۇشايمان قىلغاندەك خۇشامەتگۈيلارچە ھىجىيىشتى .

ئېلەكىنىڭ مېنىڭ كىلىدىغىنىمدىن ئۇلارنى ئالدىن خەۋەرلەندۈرمەگەنلىكى ، توساتتىن بىر دەبدەبىلىك كەيپىيات ھاسىل قىلماقچى بولغانلىقى ئېنىق ئىدى .

بۇ مىنۇتتا ھەقىقەتەن دەبدەبىلىك بىر تىمتاسلىق ھۆكۈم

سۇرمەكتە ئىدى . ئۇلارنىڭ ئويلىمىغاندا يۇز بەرگەن ئۇچرىشىشنىڭ زەربىسىدىن جىم بولۇپ قالغانلىقىنى بىلىپ تۇرساممۇ ، بۇ جىمجىتلىقنى قانداق ئۇسۇل بىلەن بۇزۇپ تاشلاشنى ئۇقمايۋاتاتتىم .

ھېلىمۇ ياخشى ، بۇنداق چاغلاردا ئېلەكنىڭ كاللىسى خېلىلا ئوبدان ئىشلەيدىكەن ، ئۇ ھەممىزنىڭ تاماكىسىغا بىر - بىرلەپ ئوت يېقىپ بولۇپ ، ئۇچەيلەننى ئاغزىغا كەلگىنىچە ماختاپ ، ئۇچۇرۇپ چىقتى . ئۇنىڭغىچە ھېلىقى ئايال يەنە بىر لېگەن گۆش ئاچىقىپ ئېلەككە تۇنقۇزدى .

— قېنى باشلىقلىرىم ، بىر نەۋرە تۇغقىنىم ، لايىقلىرىدا بولمىسىمۇ ، داستىخىنىمىزغا ئېغىز تېگىشسىلەر ، — دېدى ئېلەك لېگەننى داستىخانغا قويار - قويماي ، — بۇنداق جەم بولماق ئاسان ئەمەس ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرايلى !

خۇدايا تۇۋا ، بۇنداق ئىشتەيلىك ، بۇنداق ئاچ ئادەملەرنى ئۆمرۇمدە كۆرمىگەنىكەنمەن ، چىشىنىڭ مەزمۇتلۇقىنى دېمەمدىغان تېخى . مەن ئۇلارنىڭ گۆش يېيىشىگە قاراپ ئولتۇرۇپ يېقىندىلا تېلېۋىزوردا كۆرسەتكەن شىمالىي قۇتۇپ كۇل رەڭلىك ئېيىقىنىڭ بىتەلەي بۆكەن بالىسىنى تىتىپ ، يالماپ يېگىنىنى ئىختىيارسىز كۆز ئالدىمغا كەلتۇردۇم .

ئۇلار يېنىدا ئۆزىدىن باشقا ئادەم بارلىقىنى تامامەن يادىدىن چىقاردى بولغاي ، ئېلەك ئۇدۇللۇق تۇنقۇزۇپ تۇرغان گۆشنىڭ ئۈدۈل كەلگەنلا يېرىدىن مۇشتۇمدەك - مۇشتۇمدەك ئۇزۇپ ئالاتتى . ئاغزىغا گۆش توشۇپ قوۋۇزلىرى چىلگىدەك كۆپكەندىن كېيىنلا چاياشقا باشلاپ ، مۇشەققەت بىلەن يۇتۇۋالاتتى - دە ، تومۇزدا سوقا سۆرەۋاتقان بۇقىدەك ھاسىراپ كېتەتتى . ئارىلاپ - ئارىلاپ ئىچىپ تۇرغان قىزىق چاي بىردەمدىلا يۇز - كۆزىدىن تەپچىپ چىقىپ زاڭقىدىن ، بۇرنىنىڭ ئۇچىدىن يامغۇردەك تۆكۈلەتتى .

بىر پەسلىك جاپالىق كۇرەش ئاخىر ئاياغلاشتى . سېمىز مېھمان

چاپىنىڭ يېڭى بىلەن پېشانىسىنى سۈرتۈۋېتىپ :
— گۆشۈڭلار بەك ئوبدان پىشىپتىكەن ، ئىلاخۇن ، — دەپ ماختىدى . ئورۇق مېھمانمۇ ھەمراھىنىڭ سۆزىگە قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەندەك باش لىڭشىتىپ ، كۈلۈپ قويدى .
— شۇنداق ، شۇنداق ، گۆشىمۇ يامان ئەمەس پىشىپتۇ ، بىراق گۆشنى مەززىلىك قىلغان يەنىلا ھەرقايسىلىرىنىڭ ھىممىتى ، بۇ قوينى پېقىرغا بۇيرۇپ بەرمىگەن بولسىلا ، مانا بۇ تۇغقىنىمنىمۇ قۇرۇقلا ئۈزىتىشقا توغرا كېلەتتى ، دېسىلە ! — دېدى ئىلەك مېنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ .
— ھە ، بۇ تۇنۇگۈن تەستىقلاپ بەرگەن ھېلىقى ساغلىقنىڭ گۆشىمۇ ؟
— دۇرۇس ، شۇ ساغلىقنىڭ گۆشى ، بولمىسا مۇشۇنچىلىك گۆش سېتىۋالغۇدەك پۇل بىزدەك نامرات ئائىلىدە نېمىش قىلسۇن ؟
— ھە ، بۇ نەسىللىك ساغلىق ئىدى ، سىلىنى ئازراق بولسىمۇ كۆكلىۋالسۇن ، دەپ تەستىقلاپ بەرگەن ئەمەسمۇ بىز ، — ئورۇق باشلىق خورسىنغان قىياپەتتە ئۇھ تارتىپ قويۇپ گېپىنى داۋام قىلدى ، — ھېلىمۇ ئوبدان بوپتۇ ، بۇنداق ئېسىل مېھماننى قۇرۇق ئۇزاتقىلى بولامتى ئەمىسە ، يەنە كېلىپ نامراتلارنى قۇتقۇزۇش پۇلىنى بىز ئۆز يېنىمىزدىن چىقىرىۋاتقىنىمىز يوققۇ ، كەتسە ھۆكۈمەتنىڭ كېتىپتۇ !
— خاتىرجەم بولسىلا ، ئىلاخۇن ، ئەتە قەلەمنى شۇنداقلا تەۋرەتمەك ، يەنە بىر قوي ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئاسماندىن چۈشكەن كۆك قوچقاردەك ئالدىلىرىدا پەيدا بولىدۇ .
— شەپقەتلىرىگە رەھمەت ، سېكرىتار ، ئەمدى مېنىڭ ھېلىقى ئىلتىماسىم ھەل بولسىلا بولاتتىغۇ .
— قايسى ئىلتىماس ؟
— پېقىرنى يۇقىرىدىن چۈشۈرۈپ بېرىلگەن ئالتە نامراتنىڭ بىرى قىلىپ سايلاپ قويۇشقان بولسىلا ، ھەرقايسىلىرىدىن ئالەمنى

بەرگەندەك خۇش بولاتتىم ، قاراپ تۇرۇپ باشقىلار سايلىنىپ كەتسە ، ئادەمنىڭ نەپسى ئىزا تارتىدىغان گەپكەن .

— چاتاق يوق ، ئا كەنت باشلىقى باش لىكشتىسلا ھەل بولىدىغان ئىشقۇ بۇ ، يەنە كېلىپ ، مۇنۇ ئىنىمىز بىلەن بولغان تۇغقانچىلىقلىرىنىڭ يۇزىنى قىلمىساقمۇ بولماس .

— سېكرېتار چاتاق يوق دېگەندەكىن ، چاتاق يوق ، مۇشۇ يەردىلا ئېلان قىلىۋەتسەكمۇ بولۇۋېرىدۇ ، سىلىنى نامرات ئائىلە قىلىپ سايلاپ قويدۇق ، بولدىمۇ ؟ !

ئېلاخۇن ھەددىدىن ئارتۇق ھاياجانلىنىپ كەتكەن بولسا كېرەك ، بىرپەس ئاغزى گەپكە كەلمەي قالدى ، ئالدى بىلەن كۆزلىرىدىن ئىككى تامچە ياش ۋە ئاغزىدىن مۇنۇ گەپلەر ئېتىلىپ چىقتى :

— ھوي خوتۇن ، ھوي بالىلىرىم ، ئاڭلاڭلار ، بىز يەنە ئالتە نامراتنىڭ بىرى بولۇپ سايلاندۇق ، چاپسان كېلىپ باشلىقلىرىمىزغا رەھمەت ئېيتىڭلار ، ھە ، مۇنۇ تۇغقىنىمىزنىمۇ ئۇنتۇپ قالماڭلار !

مەن كۆز ئالدىمدىلا پۈتكۈزۈلگەن غەلىتە سودا ۋە غەلىتە ئادەملەرنى كۆرۈپ ، يا كۈلۈشنى ، يا يىغلاشنى بىلمەيلا قالدىم ، قانداقلا بولمىسۇن ، بۇ سېخىي داستىخاندىن پاتراق يىراقلىشىش ۋە بۇ ھېممەتلىك مېھمانلار بىلەن قايتىش يولىدا بىللە بولۇپ قالماسلىق ئۈچۈن ، ئېلەكتىك ئۇزىتىشىنىمۇ كۈتمەي تالاغا چىقتىم .

بۇ چاغدا شەرقتىن گۈگۈم قىستاپ كېلىۋاتاتتى . كۆز يەتمەس بىر پارچە نامرات زېمىن بىرنەچچىلا يۈلتۇز پارقىراۋاتقان ئاسمان ئاستىدا سوزۇلۇپ ياتاتتى . مەن ئاسمانغا قارىدىم ، ئارقىدىنلا يەرگە قارىدىم ، مېنى ئىختىيارسىز يىغا قىستىدى .

1989 - يىلى ئاپرېل ، ئۈرۈمچى .

تۇمانلىق دۇنيا

هويلىدا خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەك پەيدا بولۇپ قالغان ياسىنجاننى كۆرۈپ ئورنۇمدىن چاچراپ تۇردۇم ـ دە ، قول ئۇزارتقاچ چاقچاق قىلدىم :

— ئوھوي ، بايۇەچچىغۇ بۇ ، كەل ئاغىنە ، داستىخانغا ئۆت ، ئاش ئۈستىدىن چۈشكىنىڭگە قارىغاندا ، سەنمۇ ياخشى ئادەم ئوخشايسەن جۇمۇ !

— رەھمەت ئاداش ، مۇشۇ تۇرقۇمدا گېلىمدىن بىرنەرسىمۇ ئۆتمەيدۇ...

ئۇنىڭ ئاۋازى ئىچىگە چۈشۈپلا كەتكەن ، تەلەپپۇزىمۇ ئاجىز ، مەيۇسانە ئىدى . ئانقۇچىنىڭ مۇشتىكىدەك دىققاق قوللىرى بىلىنەر ـ بىلىنمەس تىترەيتتى . سېغىز توپىدەك تاتارغان چىرايىدىن روشەن پەرقلىنىپ تۇرغان كۆز جىيەكلىرىدىكى قىزىللىق ، قېنىنىڭ شورىۋالغاندەك ئاقىرىپ ، چۆل سەپىرىدىكى تەشنا يولۇچىنىڭكىدەك پۇرلىشىپ كەتكەن لەۋلىرى بىز كۆرۈشمىگەن ئىككى كۈندىن بۇيان ئۇنىڭ تۇرمۇشىدا بىرەر تاسادىپىيلىقنىڭ يۈز بەرگەنلىكىدىن بېشارەت بېرەتتى . كۆتمەك قاشلىرى ئارىسىدىكى چوڭقۇر ئەجىن بۇ تاسادىپىيلىققا ئەگىشىپ كېلىدىغان نامەلۇم قىسمەتتىن ئاگاھ بەرگۈچى ئەندىشىلىك جۇملىنىڭ كەينىگە قويۇلغان ئۇندەش بەلگىلىرىدەك ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئادەتتە تەمكىنلىك ۋە خاتىرجەملىك ئالامەتلىرى چاقناپ تۇرىدىغان قوي كۆزلىرىمۇ مانان كەينىدە قالغان چىراغدەك غۇۋالاشقان ، كۆز قارىچۇقلىرى بولسا ، پاراكەندىچىلىكتىن قۇتۇلۇش يوللىرىنى ئىزدەۋاتقاندەك توختىماي ھەرىكەتلىنەتتى .

— هوي نېمه بولدۇڭ ، نېمىشقا تىترەيسەن ؟ — دېدىم مەن جىددىي تەلەپپۇزدا ئۇنىڭ بەستىگە كۆز يۈگۈرتۈپ چىقىپ ، — دۇكىنىڭغا ئوغرى كىرىپتىمۇ ؟ سوددا زىيان تارتتىڭمۇيا ؟

ئۇ سوئالىمىڭ ھەممىسىگە باش چايقايتتى ، باش چايقاۋېتىپ تىترەيتتى .

— ئەمىسە نېمە بولدى ساڭا ؟ جان چىقىپ كېتىدىغان ئىش بولسىمۇ ، ئادەمنى تەقەززا قىلماي گەپ قىلساڭچۇ ، ئاداش !

ياسىنجان بىلەن تۆت يىلدىن بېرى خېلى قويۇق ئارىلىشىپ كېلىۋاتقىنىمەن ، بىلىشىمچە ، ئۇ ئەركەك تۇكى بار ، مەرد ، چىداملىق ، ئېغىر - بېسىق ، توپان بالاسى كەلسە ھوشۇقۇمغا چىقمايدۇ ، دەپ يۇرىدىغانلاردىن ئىدى . بىر چاغلاردا پەۋقۇلئاددە سەۋەب بىلەن ئالدىنىپ قېلىپ ، مىڭ يۇەن دەسمايىسىدىن بىراقلا ئايرىلىپ قالغاندىمۇ ، ئۇ بىر ئېغىز ۋايسىماي ، يەنە ئۆزىنىڭ ئەقىللىقلىقىغا ، تۇغرىلىقلىقىغا تايىنىپ ئىگىلىكىنى تىكلىۋالغانىدى .

— ئاداش ، تامىقىڭنى يەپ بولغان بولساڭ ، بىزنىڭ ئۆيگە بىر بارساق ، — دېدى ئۇ ئاران ئاڭلانغۇدەك قىلىپ .

— تامىقىمنىغۇ يەپ بولدۇم ، قېنى ئېيتە ، ئۆيۈڭدە نېمە ئىش بولدى ، ئاپاڭغا بىرنېمە بولدىمۇيا ؟

كۆز چاناقلىرىدا تولدۇرۇپ قويۇلغان پىيالىدىكى سۇدەك لىغىرلاۋاتقان كۆز يېشى ، بارغانسېرى لەرزىگە كېلىۋاتقان ۋۇجۇدى ئاخىرىدا مېنى ئۇنىڭ ئانىسى ھەققىدە مۇشۇنداق يامان ئويلاردا بولۇشقا مەجبۇر قىلدى .

— ياق ، ئاپام ئوبدان ... ئوبدان تۇرۇۋاتىدۇ . مەستۇرەم بولالماي قالدى...

— مۇنداق دېگىنە ، شۇنچىلىك ئىشقىمۇ مۇشۇنچە بولۇپ كەتكەن بارمۇ ؟

ياسىنجان كۆڭلىنى چۈشەنمەيۋاتقىنىمغا نارازى بولغاندەك ، ئەجەبلەنگەن ھالدا كۆزلىرىمگە لاپ قىلىپ قارىۋالدى . مەن

ئۇچقاندەك ئۆيگە كىرىپ پىلاندوسكوپ ، تېرموموېتىر قاتارلىق ئاددىي ئەسۋابلار سېلىنغان سومكىنى ئېلىپ چىقتىم . ئاللىقاچان دەرۋازىنىڭ ئالدىغا چىقىپ بولغان ياسىنجاننى قوغلاپ يەتتىم .

كەچلىك ھاۋا خېلى ئىللىق بولسىمۇ ، لېكىن تولىمۇ قۇرغاق ئىدى . ناھىيە بازىرىنىڭ ئارقا كوچىسى بازاردىن يانغان رەۋەندىلەرنىڭ ئېشىكى توزىتىپ ئۆتكەن توپا بىلەن تۇمانلاشقان ، پاتاي دەپ قالغان قۇياش تۇمانلار ئارقىسىدىن مۇئەللەقتە ئېسىلىپ تۇرغان يوغان شارەك سارغىيىپ كۆرۈنەتتى . ياسىنجان مۇكىدەك ئۆتۈشۈپ تۇرغان ئادەم ۋە ئات - ئېشەك ھارۋىلىرى ئارىسىدا قىلىيۇرغىدەك تېز كېتىۋاتاتتى . ئۇنىڭدىن قالماسلىق ئۈچۈن چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈلگىنىمچە پات - پات ئات - ئۇلاغلار ئارىسىدىن يول تېپىپ سوكۇلداشقا ، يۈگۈرۈشكە مەجبۇر بولاتتىم .

ئارىدىن كۆپ ئۆتسە 25 مىنۇت ئۆتكەندۇ ، ئاخىر تۇزچى كوچىسىنىڭ ئۇ بېشىدىكى ئەنجان تېمى بىلەن قورشالغان تېرەكلىك ھويلىغا يېتىپ كەلدۇق . دەرۋازا ئالدىدا تېقىمغىچە ساقىگلاپ تۇرغان قېلىن تور ياغلىقىنى پات - پات قايرىپ ، يولىمىزغا تەلمۈرۈپ تۇرغان خەلىچخان ئاچا قارىمىزنى كۆرۈپلا ھويلىغا يۈگۈردى . بىزمۇ تاپ بېسىپ دېگۈدەك ياسىنجانىنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ كەلدۇق .

تۆت تەمىدىن تارتىپ جاھازلىرىغچە ماڭا تونۇش بولۇپ كەتكەن بۇ ھۇجرىنىڭ تۆر تەرىپىگە يانداپ قويۇلغان چوڭ كارىۋاتتا مەستۇرە قات - قات كۆرپىلەر ۋە تاۋار يوتقان ئارىسىدا ياتاتتى . ئۇ ئاياغ تىۋىشىنى ئاڭلاپ پەرەنجىسىنى بېشىغا تاشلىۋېلىشقا ئاران ئۈلگۈرگەن بولسا كېرەك ، قوللىرى پەرەنجە ئاستىدا مىدىرلايتتى . ئۇ ئېرىنىڭ مېنى باشلاپ كەلگەنلىكىنى ئەلۋەتتە بىلەتتى . شۇڭا ، ھۆرمەت يۈزىسىدىن ئىككى قولى بىلەن كۆرپىگە تايىنىپ تۇرۇپ تەسلىكتە ياستۇقىغا يۆلەندى - دە ، مەن تەرەپكە قارىغاندەك بولدى . بۇ ئۇنىڭ سالىمى ۋە كەسپىمگە بولغان ئىشەنچىسى ئىدى .

ياسىنجان ئىشكىتىن كىرىپلا ئايالىدىن ئۇسسۇلۇق

ئىچىدىغان - ئىچمەيدىغانلىقىنى سورىدى - دە ، جاۋابىنى ئاڭلاش ئۈچۈن ئېڭىشتى . مەنمۇ تەكلىپ بويىچە كارىۋات يېنىغا قويۇلغان يۆلەنچۈكسىز ئورۇندۇقتا ئولتۇردۇم .

— بىرئاز ياخشىلىنىپ قالدىڭىزمۇ ، مەستۇرە ؟ — دېدىم چۈمپەردە ئاستىدىكى زىلۋا گەۋدىگە قاراپ ، — قەيىرىڭىز ئاغرىيدۇ ؟

چۈمپەردە ئاستا مىدىرلىدى . ئۇ كېسىلى ئۈستىدە قىسقىلا شىكايەت قىلدى . لېكىن ، بۇ بىرقانچە ئېغىز سۆز مېنى ھېچنېمە بىلەن تەمىن ئېتەلمەيتتى . ئەقەللىيسى يۈرەك ھەرىكىتى ۋە بەدەن تېمپېراتۇرىسىنى ئۆلچەپ كۆرگەندىلا ، ئۇنىڭ كېسىلى ھەققىدە ئانچە - مۇنچە بىرنېمىلەرنى بىلگىلى بولاتتى !

ئايالىنىڭ بېشىدا خۇددى پەرۋانىدەك چۆرگىلەپ يۈرگەن ياسىنجان سومكامدىن ئەسۋابلىرىمنى چىقىرىپ ، تېرمومېتىرنى سىلكىشكە باشلىغىنىمنى كۆرۈپ ئوڭايسىزلانغاندەك بولدى ۋە :

— ئاداش ، بۇ نەرسىلىرىڭىنى قويۇپ قوي ، ئۇنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ كۆرۈپ دورا بەرسەڭلا بولدى . مانا مۇنداق ، — دېدى ۋە يوتقان ئاستىنى سىلاشتۇرۇپ يۈرۈپ ، مەستۇرەنىڭ ئورۇقلاپ چوكىدەك بولۇپ قالغان قولىنى چىقىرىپ ، نېمە قىلىشىمنى ئۆگەتمەكچى بولغاندەك بارماقلىرىنى تەگكۈزۈپ قويدى .

تېرمومېتىرنى سىلكىۋاتقان قولۇم ھاۋادا ئېسىلىپلا قالدى . ئۇنىڭ كۆزلىرىگە «ئايالىڭنىڭ ساقىيىشىنى تىلەيسەنۇ ، بۇ نېمە قىلغىنىڭ ؟» دېگەندەك نارازىلىق نەزىرىم بىلەن تىكىلدىم . ياسىنجاننىڭ كۆزلىرىدىن يالۇرۇشقىمۇ ، قەتئىيەتكىمۇ ئوخشاپ كېتىدىغان ئالامەتلەر ئەكس ئەتمەكتە ئىدى . شۇنىڭغا جەزم قىلالايتتىمكى ، مېنىڭدىن ئۆزگە ھەرقانداق دوختۇر بۇنداق ھالەتكە دۇچ كەلگەن بولسا : «خوتۇن دېگەن كاپىلا قىلىپ ئاغزىغا سېلىۋالىدىغان بىر تال كەمپۈتمىدى . ماڭا ئىشەنمىگەندىكىن ، ئۆزۈڭ نېمە قىلساڭ قىل» دەپلا پېشىنى قېقىپ كېتىپ قالغان بولاتتى .

بىراق ، مەن ئۇنداق قىلالمايتتىم . بۇ ئائىلە بىلەن توز ـ تائام يېيىشۋاتقان بىرقانچە يىلدىن بۇيان ، ياسىنجاننىڭ ئۆز ئايالىنى 360 كۈن چۈمپەردە ئاستىدا ساقلايدىغانلىقى ماڭا روشەن ئىدى . دەسلەپتە بۇ ئىش ماڭا بەكمۇ غەلىتە تۇيۇلغان . ياسىنجان ۋە ئۇنىڭ ئانىسىغا تولا تەشۋىق قىلىپ ئاغزىنىڭ ئون قات تېرىسى چۈشۈپ كەتكەن ، مەيلى قانداق پاكىت كۆرسەتمەي ، خەلىچخاننىڭ ئاتا ـ بوۋىلاردىن قالغان ئۆرپ ـ ئادەتنى مەھكەم ساقلاش توغرىسىدا ئۇلۇغلارنى شىپىي كەلتۈرۈپ سۆزلىگىنى سۆزلىگەنىدى . ياسىنجان مەن بىلەن گەپ تالاشمايتتى . بىراق ، نەسىھەتلىرىنىڭ ئەھمىيىتىنى قەستەن يوققا چىقارماقچى بولغاندەك ، نەسىھىتىنى مەنىسىتمىگەندەك ياكى گېپىمدىن ھېچنېمە ئاڭقىرالمىغاندەك كۈلۈپلا ئولتۇراتتى . كالىنىڭ قۇلىقىغا ساتار چالغاندەك سۆزلىشىم ۋە ئۇنىڭ كۈلۈمسىرەپ ئولتۇرۇشى قايسىدۇر بىر نامازغا ئەزان چىقىپ ، ياسىنجان تەرەت ئېلىشقا تەرەددۇت قىلغۇچە داۋاملىشاتتى . بىر دەم ئېلىش كۈنى بازار ئايلىنىپ ئۇنىڭ دۇكىنىغا كىرىپ قالغىنىمدا ئۇ چاي ئېلىپ كەلگەن ئايالىنى خۇددى قىممەتلىك مېھمانىنى ئۇزاتقاندەك ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن ئۇزىتىپ بولغاندىن كېيىنلا كۆڭلىدىكى گەپنى ئېيتقانىدى :

— تويىمىزدىن كېيىن مەستۇرەمنىڭ يۈزىنى ئېچىۋەتسەك ئېچىۋېتەيلى دەپمۇ ئويلىۋىدىم ، ئەمما ئانام بۇ پىكرىمگە زادىلا قوشۇلمىدى . كېيىنچە قايتا ـ قايتا ئويلاندىم ، قارىسام چوڭلارنىڭ ئېيتقىنى يەنىلا دۇرۇس ئىكەن ، سەن بىلمەيسەن ، ھېلىقى قارغىش تەگكۈر كۈنلەردە ئانامنى «پەرەنجە تارتتىڭ» دېگەن گۇناھ بىلەن ئاز قىينىدى دەمسەن ؟ ئۇ ۋاقىتىدا مەن كىچىك ئىدىم . ئانامنىڭ كۆيۈۋاتقان پەرەنجىسىگە قاراپ زار ـ زار يىغلىغىنى ، خورلانغىنى كۆز ئالدىمدىن زادىلا كەتمەيدۇ . بىر مىللەتنىڭ ئۆرپ ـ ئادىتىنى شۇنچىۋالا ئاياغ ئاستى قىلغان بارمۇ ؟ خۇداغا شۈكۈر ، ئۇ كۈنلەر كەلمەسكە كەتتى . مانا ئەمدى ھۆكۈمەت بىزنىڭ مىللىي ئۆرپ ـ ئادەتلىرىمىزگە ھۆرمەت قىلىۋاتامدۇ ؟ دەپسەندە قىلىنغان

ئۆرپ ـ ئادەتتىمىزنى ھازىر ئەسلىگە كەلتۈرمەسەك قاچان ئەسلىگە كەلتۈرىمىز؟ ئاتا ـ بوۋىلار زامانلاردىن بېرى ساقلاپ كەلگەن ئادەتنى بىز بۇزۇۋەتسەك قانداق بولىدۇ؟

مانا بۇ ياسىنجاننىڭ مەنتىقىسى، ۋاراسلىق قىلىش مىزانى ئىدى. ئۇنىڭ چىن ئېتىقاد بىلەن ئەمەل قىلىپ كېلىۋاتقان بۇ مىزانى گەرچە كۇلكىلىك بىرنېمە بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئالدىدا كۈلۈشكە بولمايتتى. قىلغان نەسىھەتلىرىڭ ئۇنىڭغا تەسىر قىلمايتتى. بۇ قۇلقىدىن كىرىپ، ئۇ قۇلقىدىن چىقىپ كېتەتتى. يامىنى كەلسە ساڭا گۆلىيەتتى. شۇنىڭدىن باشلاپ تەشۋىقاتىمنى توختىتىشقا مەجبۇر بولغانىدىم ۋە مەستۇرەنىڭ جىگەر رەڭلىك تور ياغلىق ئاستىدىكى يوشۇرۇن گەۋدىسىمۇ كۆزۈمگە سىڭىشكە باشلىغانىدى.

بىراق... بىراق، مەستۇرەنىڭ ھازىرقى ئەھۋالى ھەرقانداق چاغدىكىگە ئوخشىمايتتى. پەيلىرى بۆرتۈپ چىقىپ قالغان ئورۇق قوللىرى، سەل كۆكىرىشكە باشلىغان تىرناقلىرى كىشىنىڭ كۆڭلىگە ئەندىشە سالاتتى. نېمىلا بولمىسۇن، بىمارنىڭ يۈرەك ھەرىكىتى، بەدەن تېمپېراتۇرىسىنى ئۆلچەپلا قالماي، بەلكى تىلىنى، كۆزىنى كۆرۈپ چىقىش كېرەك ئىدى. ياسىنجان ۋە ئۇنىڭ ئانىسى بولسا... كەسپىي مەسئۇلىيىتىم يەنىلا غالىب كەلدى، ئاخىرىدا ئۇلارغا كەسكىن قىلىپ ئېيتتىم:

— ئەگەر مېنى كېسەلگە ئامال قىلسۇن، دەپ باشلاپ كەلگەن بولساڭلار، ئۇنىڭ يۈزىنى ئېچىۋېتىڭلار، مەستۇرەنى ئوبدانراق تەكشۈرمەسەك بولمايدۇ، بولمىسا!...

يالۋۇرۇشلىرىمۇ، قورقۇتۇشلىرىمۇ يەنىلا كېرەككە كەلمىدى.

— ئوبدان بالام، باشقىچە بىر ئامال قىل، مەن خۇش بولۇپ كېتەي، ئاللا ئالدىدا گۇناھكار بولۇشتىن يامان ئىش يوق...

تور ياغلىقنىڭ ئىچىدىن قوقاسقا دەسسىۋالغاندەكلا بىئارام بولۇشقا باشلىغان خەلىچىخانىنىڭ يالۋۇرغان ئاۋازىنى ئاڭلىدىم. ئۇ

ئوغلىنى «سەن بىرنېمە دە» دېگەندەك نوقۇپ قويۇۋېدى ، ياسىنجانغا زۇۋان كىردى . ئەمما ، ئۇنىڭ كۆزلىرى يەنىلا تۇزاققا چۈشكەن كېيىكنىڭ قۇتقۇزغۇچىغا تەلمۈرگەن كۆزلىرىدەك مۆلدۈرلەيتتى .

— ئاداش ، ئانام توغرا ئېيتتىدۇ ، مېنى جاھىل دەپ ئەيىبكە بۇيرۇما ، خۇدانىڭ ئالدىدا گۇناھكار بولۇپ يۈرمەيلى ، ئاتا - بوۋىلارنىڭ روھىمۇ خارلانمىسۇن ، ئەقىدەمنى بۇزالمايمەن ، سەن بۇنى ئوبدان چۈشىنىسەن...

دېمىسىمۇ ، بۇلار بىلەن ئارىلىشىپ يۈرگىنىمدىن بۇيان مەستۇرەنىڭ يۈزى ئوچۇق تۇرغىنىنى بىرەر قېتىممۇ كۆرمىگەنىدىم . ئۇنىڭ چىرايىنى بىر بولسا ئىنتايىن سەت ، بىر بولسا بەكمۇ چىرايلىق دەپلا قىياس قىلاتتىم . بەزىدە : «مەستۇرە ئاز تېپىلىدىغان ساھىبجامالىلاردىن بولغاچقا ، يات كىشىنىڭ نەزىرى چۈشمەسلىكى ئۈچۈن ياسىنجان ئۇنى چۈمپەردە ئاستىدا ساقلىسا ۋە تولىمۇ ياخشى كۆرسە كېرەك» دېگەن خۇلاسىگە كېلەتتىم .

شۇ ئەسنادا مەستۇرە ئاستاغىنا ئىڭراپ ، يېنىك تولغىنىۋېدى ، ياسىنجاننىڭ چىرايىدىن يەنە قان قاچتى . ئۇ تىترەپ تۇرغان ئاۋازى بىلەن يالۋۇرغىلى تۇردى :

— جېنىم ئاداش ، پاتراق بىر ئامال قىلغىن ، ئۇنىڭ ئازابىنى يېنىكلەت ، ئالەمنى بەرگەندەك خۇش بولۇپ كېتەي...

ياسىنجان ئەس - ھوشىنى يوقىتاي دەپ قالغانىدى . ئاخىر قانچە كۈچىسەممۇ ، ياسىنجان ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ تاغدەك مۇستەھكەم بولغان ئېتىقادىنى تەۋرىتەلمەيدىغانلىقىمغا يەنە بىر قېتىم كۆزۈم يەتتى - دە ، ئىلاجسىز دېدىم :

— ئەمىسە مۇنداق بولسۇن ، مەستۇرەنمۇ ئاۋارە قىلمايلى ، سەن ئۇنىڭ ئاغرىق ئەھۋالىنى سۆزلەپ بەر ، بولامدۇ ؟

— بولىدۇ ئاداش ، بولىدۇ ، ھەممىنى ئېيتىپ بېرىمەن ، سەن دورا بېرىسەن ، مەستۇرەم ئەتىلا ئوڭشىلىپ ، دۇكانغا چاي ئاپىرىپ بېرىدۇ ، شۇنداقمۇ ؟

ياسىنجاننىڭ كۆزلىرى بىردىنلا چاقناپ كەتتى . ئۇستىنى

بېسىپ تۇرغان تۇگمەن تېشىنى بىر كۇچەپلا ئۆرۈۋەتكەندەك چوڭقۇر نەپەس ئېلىۋالدى . پەرەنجە ئاستىدا ياتقان مەستۇرەمۇ ئېرىنىڭ خۇشاللىقىغا ئورتاقلاشقاندەك ، مىدىرلاپ قويدى . ياسىنجان سۆزلەشكە تەمشەلگەن ئانىسىغا «لاپ» قىلىپ قارىۋالدى ۋە ئۆزى سۆز ئالدى :

— سەن بىلىسەن ، توي قىلغان تۆت يىلدىن بېرى پەرزەنتلىك بولۇشنى ئويلىمىغان بىرمۇ كۇنمىز يوق ، سەن بىلىسەن...

— تۇختا ئاداش ، ھېكايەڭ بەك ئۇزىراپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ ، — دېدىم مەن ئۇنى ئاگاھلاندۇرۇپ ، — مەن سورايمەن ، سەن جاۋاب بەر ، قانداق ؟

— ماقۇل ... ماقۇل ، ئىشقىلىپ ، پەرزەنت كۆرۈش ئارزۇيىمىزنىڭ ئاللىبۇرۇن يوققا چىققانلىقىنى بىلىپ قال ، دېمەكچىمەنكى...

ياسىنجان ئۇستەلدە تۇرغىنىغا خېلى ئۇزۇن بولغان چايىنى گۇپ قىلىپلا يۇتۇۋېتىپ ، ئاغزىنى قولىنىڭ كەينى بىلەن ئېرتىۋەتتى ـ دە ، ئۆزىنى توختىتىۋېلىپ سۆزىنى داۋام قىلدى :

— تۆت ئاي ئالدىدا مەستۇرەم بالىلىق بولىدىغانلىقىمىزنى ئېيتىۋىدى ، بېشىم ئاسمانغا تاقاشقاندەك بولدى . كىم بىلسۇن بۇ بىچارىنىڭ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قېلىشىنى . كۇندىن ـ كۇنگە ياداپ كېتىۋاتىدۇ ، ئاخىر مىدىرلىيالماس ھالغا چۇشكەندە سېنىڭ ئالدىڭغا باردىم .

— ھەيز توختىغىلى نەچچە ئاي بولدى ؟

ئوغلىنىڭ ئوڭايسىزلىنىۋاتقانلىقىنى سەزگەن خەلىچىخان ئۆزىنى ئىشكىنىڭ تېشىغا ئالغاندىن كېيىن ، ياسىنجان پەس ئاۋازدا جاۋاب بەردى :

— بەش ئايچە بولغان ئوخشايدۇ ، ئەمما پۇتۇنلەي توختىدى دېگىلىمۇ بولمايدىكەن .

— كۆڭلى ئېلىشامدۇ ؟ ھۆ بولامدۇ ؟

— ھەئە شۇنداق ، ئۇچەي ـ باغرى يېنىپ چىققۇدەك ھۆ

بولىدۇ .

— بېشى ئاغرىمدىكەن ؟

— ۋاي ، بۇنى سورىمايلا قوي ، بېشىم چىڭقىلىپ ، ئېتىلىپ كەتكۈدەك ئاغرىيدۇ ، دەيدۇ . بەزى كېچىلىرى ۋايجانلاپ تاڭ ئاتقۇزىدۇ تېخى ، ياغلىق بىلەن تېڭىپ باقسامۇ ، ئۇۋۇلاپ باقسامۇ قويۇپ بېرىدىغاندەك ئەمەس .

— قورسىقى مۇجۇپ ئاغرىمدىكەن يا سىرقىراپ ئاغرىمدىكەن ؟

— مۇجۇپ ئاغرىيدۇ ، دەيدۇ . باسسا تېخىمۇ بەك ئاغرىيدىكەن .

— ياداپ كېتىشى قاچاندىن باشلانغان ؟

— بويۇمدا قالدىمىكىن دېگەندىن باشلاپ . دەسلەپتە بىز سېزىكى بەك قاتتىق ئوخشايدۇ ، دەپ قاپتۇق . كۆڭلى تارتامدىكىن دەپ ئاچچىق ـ چۈچۈك نەرسىلەرنىمۇ ئەكېلىپ بەردۇق . ئەمما ، ئورۇقلىغانسېرى ئىشتىھادىن قالدى . ئىشتىھادىن قالغانسېرى ئورۇقلاپ كەتتى ، ھازىر كۈنىگە بىر پىيالىمۇ بىرنەرسە يېمەيدۇ . پېرىخونغا پۇل خەجلەپ ئىككى قېتىم ئوقۇتۇپ باقتۇق . پايدىسى بولمىدى .

ئۇ ئايالىنىڭ ئاغرىق سەزگۈچى نېرۋىلىرى بىلەن ئۆزىنىڭ نېرۋىلىرى تۇتىشىپ تۇرغاندەكلا سۆزلەيتتى . ئاخىر ئىككى تال ئۇستىخىنى روشەن بىلىنىپ تۇرىدىغان بىلەككە ئۇچ بارمىقىمنىڭ ئۇچىنى تەگكۈزدۈم .

قىلدەك ئىنچىكىلەپ قالغان تومۇر بەئەينى چۈمۈلە ماڭغاندەك ئاجىز سوقاتتى . يۈرەك رىتمىنى پەرق ئېتىش ئۈچۈن ، تىنىقمىنى توختىتىپ ، تاشقى دۇنيا بىلەن بولغان ئالاقىنى تامامەن ئۈزۈشكە ، سەزگۈ ئەزالىرىمنىڭ ھەممىڭا ئىقتىدارىنى بارماقلىرىم ئۇچىغا جەملەشكە توغرا كەلدى .

ئون بەش سېكۇنت ئىچىدە سانىڭالغان سانىنى تۆتكە كۆپەيتتىم . مۇسكۇللىرى زەئىپلەشكەن يۈرەك تومۇز كۈنلىرىدە قوش سۆرەڭاتقان ئورۇق ئۆكۈزدەك كۈچىمەكتە ، كلاپانلارمۇ ئۆز

فۇنكسىيىسىنى ناھايىتى تەسلىكتە بېجىرمەكتە ئىدى . ئېغىر قانسىزلىق ۋە يۇرەك زەئىپلىكى كىسلورود يېتىشمەسلىكنى كەلتۇرۇپ چىقارغان ، بىمارنىڭ ئوسمىدەك كۆكەرگەن تىرناقلىرى خەتەرلىك ھالدىن دېرەك بەرمەكتە ئىدى .

ئويغا پاتقىنىمنى كۆرگەن ياسىنجاننىڭ چېكە تومۇرلىرى لىپىلداشقا باشلىدى . مەستۇرەنىڭ بىلىكىنى قويۇۋەتكىنىمدىن كېيىنلا ئالدىراپ سورىدى :

— قانداقراق ، چوڭ چاتاق يوققۇ دەيمەن ، بىرەر كۈن دورا ئىچسە ياخشى بولۇپ كېتەر بەلكىم...

مەستۇرەنىڭ كېسىلىنى ھېلىقى كېسەلمىكىن دەپ گۇمان قىلدىم . گۇمان قىلدىملا ئەمەس ، مەكتەپتە ئۆگەنگەن نەزەرىيە ۋە بەش يىللىق تەجرىبەم بويىچە ھۆكۈم قىلدىم ، دېسەممۇ بولاتتى . پەرىزىمچە ، ئۇنىڭ كېسىلى ئاخىرقى باسقۇچقا بېرىپ قالغان ، يامان سۈپەتلىك ھۈجەيرىلەرنىڭ يادروسى چاقماق تېزلىكىدە بۆلۈنۈپ ، ئالگېبرالىق نىسبەت بويىچە كۆپىيىۋاتقان ھۈجەيرىلەرمۇ تومۇر - تومۇرلارنى بويلاپ تارقىماقتا ، ئەزرائىل رەھىمسىز قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ بوغۇزىنى سىقماقتا ئىدى .

يۇرىكىم بىردىنلا تۆمۇر تاغاقتا تاتىلىغاندەك ئېچىشىپ كەتتى . كۆز يېشىم يۇقىرى بېسىملىق پومپىدىن ئېتىلىپ چىققان سۇدەك كۆز چاناقلىرىمغا قاپلاشتى . ھايات سەپىرىنىڭ ئەمدىلا بىرىنچى مۇساپىسىنى باسقان بۇ چوكان گۆر يېنىغا قىستاپ بېرىلغان ، بۇ كىشىلەرگە قىسمەت تەقسىم قىلغاندا ئۆلۈم بىلەن كۆرۈمنى ، بەخت بىلەن بەختسىزلىكنى ، ئامەت بىلەن ئاپەتنى ھەر دائىم سەركەشتە قىلىۋېتىدىغان تەقدىرنىڭ بىر ئويۇنى ئىدى .

مەستۇرەغۇ كېتەر ، ئەمما مەستۇرە ئۇچۇن ئەزىز جېنىنى تەقدىم قىلىشقا ، تەقدىرنىڭ مەستۇرەگە ئاتقان مالامەت ئوقىغا ھېچ ئىككىلەنمەيلا مەيدىسىنى تۇتۇپ بېرىشكە ھەرقاچان تەييار تۇرغان ياسىنجان نېمە بولۇپ كېتەر ؟ بۇ جۇدالىققا چىداشلىق بېرەلەرمۇ ؟

مەن يالغاندىن يۆتىلىپ ، ئەل ئۆمرىدە سۇ كۆرمىگەن

بىنەمدەك قۇرۇپ كېتىۋاتقان گېپىمنى نەملىدىم ـ دە ، ئورنۇمدىن تۇرۇپ تامغا ئالدىمنى قىلدىم .

— نېمىشقىمۇ بالىدۇرراق دوختۇرخانىغا ئېلىپ بارمىغانسىلە ؟ ! — دېدىم مەن دانە ـ دانە قىلىپ .

ئۆز ئاۋازىم ئۆزۈمگە غەلىتىلا ئاڭلاندى . ھەرقانداق بېجىرىم يۇرەك ۋە گۇمانخورلۇقتىن خالىي بولغان كۆڭۈلنى ئەندىشىگە سالىدىغان بۇ سوراقنى ئاغزىمدىن ناقۇلاي پەيتتە چىقىرىۋەتكىنىمگە شۇ ھامان ئۆكۈنۈپ قالدىمىۋ ، پۇشايمان قىلمىدىم . چۈنكى ، بۇ بىراۋنىڭ ئۆز ئاغىنىسىگە ئەمەس ، بەلكى بىر دوختۇرنىڭ خۇدا بەخشەندە قىلغان ئەزىز ھاياتىنىڭ قەدىرگە سەل قارىغۇچىغا قارىتىپ ئېيتقان ۋىجدان تەئەددىسى ئىدى . قولدىن كېتىپ قالغان ۋاقىت دوختۇرنىلا ئەمەس ، ھەرقانداق كىشىنى ئۆكۈندۈرەتتى .

ئۆي ئىچىدە ئېغىر سۈكۈت ھۆكۈم سۈرمەكتە ، يۈرىكىمنىڭ ئۇرۇكىگەن يىلقىنىڭ تۇياق ئاۋازىدەك تىنىمسىز گۈپۈلدەشلىرى قۇلىقىمغا ئېنىق ئاڭلىناتتى . ئەقلىگە سىغمايدىغان بۇ جىمجىتلىققا چىداپ تۇرالمىدىم ، ئاستا كەينىمگە بۇرۇلۇپ ، تەنە نەزىرىم بىلەن ياسىنجانغا قارىدىم .

ياسىنجان ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدا ياغاچ ھەيكەلدەك قېتىپ قالغانىدى . ئەينەك شارچىدەك ئۇيۇپ قالغان كۆز قارىچۇقىدا ھېچقانداق ئىپادە كۆرۈنمەيتتى . ئۇستىرا تەگمىگىنىگە بىرەر ھەپتە بولۇپ قالغان ، ئېڭىزلىقتىكى بۇغداي كۆتەكلىرىدەك تۇرغان ساقىلى تېزلىكتە ئۆسۈۋاتقاندەك قىلاتتى . ئىككى قولى نامازغا تۇرغان كىشىدەك تاشلانغان ، بېشى رۇكۇدا ئولتۇرغان نامازخانىدەك بىر تەرەپكە قىيسايغانىدى .

ئۇ ئەمدى سوئالىمغا نېمىدەپ جاۋاب بېرەلەيتتى ؟ ئېنىقكى ، ئۇ ئايالىنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ بارغۇسى كەلمىدى ۋە ئېلىپمۇ بارمايتتى . ئاتا ـ بوۋىلاردىن قالغان ئۆرپ ـ ئادەتنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن مانا مۇشۇنداق بەدەل تۆلىگەنىدى .

— ئاداش ، نېمە ئانچە قايغۇرىسەن ؟ مۇنداقلا سوراپ قويدۇم ،

دوختۇر دېگەن مۇشۇنداق دېمەي نېمە دەيتتى ئەمسە؟ — دېدىم مەن زورىغا كۆلۈمسىرەپ ، ئۇنىڭ مۇرىسىگە قېقىپ ، — مەستۇرەنى ئەتە ئەتىگەندە دوختۇرخانىغا ئېلىپ بار ، ئەندىشە قىلما ، ئۇنىڭ چۈمپەردىسىنى ئېلىۋەت دەپ تۇرۇۋالمايمەن .

ياسىنجان يالغان ئېيتمايدىغانلىقىمنى بىلەتتى . ماڭا چىن كۆڭلىدىن ئەقىدە قىلاتتى . ئۇنىڭغا ئەپسانىلەردىكى ياغاچ ئادەمگە بىر ئەپسۇن بىلەن جان كىرگەندەك جان كىرىشكە باشلىدى . ئاۋۋال كۆز قارىچۇقى مىدىرلىدى ، ئاندىن چىرايىدا هاياتلىق نۇرى ئەكس ئېتىشكە ، تىلى گەپكە كىرىشكە باشلىدى :

— ئۇنداقتا مەستۇرەنىڭ كېسىلى ئېغىر ئەمەسكەن ، شۇنداقمۇ؟ ماقۇل ، بۇ دورەم گېپىڭگە كىرەي ، مەستۇرەنى ئەتە ئەتىگەندىلا ئېلىپ باراي ، يەنە باشقا دوختۇرلارغا بۇيرۇپ قويۇپ يۇرمە جۇمۇ ، شۇنداق قىلىدىغان بولساڭ ئىككىنچى يۇزۇڭگە قارىمايمەن ، مەستۇرە ھەرنېمە بولسىمۇ ئىمانى بىلەن بولسۇن !

ئۇ بۇ گەپنى ماڭا بىراۋنى ئەدەپلەۋاتقاندەك تەلەپپۇزدا دېدى . مەنمۇ ھېلىقى سوئالىم تۇپەيلى تۇغۇلغان ۋاقىتسىز ماتەمنىڭ تېزدىنلا يوقالغانلىقىغا ئىچىمدە شۈكۈر قىلدىم .

مەستۇرەنى تەكشۈرۈپ كۆرۈش تەكلىپىنى بېرىشىمنىڭ بىر سەۋەبى ئاشۇ ۋاقىتسىز ماتەمنى يوق قىلىش ئۈچۈن بولسا ، يەنە بىرى دىئاگنوزنىڭ ئېنىقلىقىنى قولغا كەلتۇرۇش ئۈچۈن ئىدى ، ھەرقانداق ئەخلاقلىق ۋە ئاقىل دوختۇر كىلىنىك ئالامەتلەرگە ئاساسەن چىقارغان ھۆكۈمدە يەنىلا تاسادىپىيلىققا ئورۇن تاشلايدۇ ئەمەسمۇ ؟

ئەتىسى ئەتىگەندە دوختۇرخانا دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگىنىمدە ، ئايالى ياتقۇزۇلغان قول ھارۋىسىنى ئىتتىرىپ كېلىۋاتقان ياسىنجاننى يىراقتىنلا تونۇدۇم ۋە ئۇ كەلگۈچە توختاپ تۇردۇم .

مەستۇرە چىرايلىق شاپتۇل چېچىكى رەڭلىك تاۋار تاشلىق يوتقانغا پۈركىنىپ ياتاتتى . بېشىدا قارەڭ ئاپئاق ياستۇق بار ئىدى . ھارۋىنىڭ بىردەم ئۇ يېنىغا ، بىردەم بۇ يېنىغا ئۆتۈپ

پايپبتەك بولۇڭانقان خەلىچخان ئاچا كېلىنىنىڭ بېشىدىن ئارتىلدۇرۇپ ، يونقان چېتى بىلەن باستۇرۇلغان جىگەر رەڭ قېلىن تور ياغلىقىنى پات - پات تۇزەشتۇرۇپ تۇراتتى .

ئۇلار بىلەن تىنچلىق سوراشقاندىن كېيىن ھارۇا ئىتتىرىشكە ياردەملەشتىم ۋە ھارۇنى ئامبۇلاتورىيە بىناسىنىڭ پەشتىقىغا يېقىن ئەكېلىپ توختاتتۇق . بىر كېچىنىڭ ئىچىدە ئىككى ئىلىك ياداپ كەتكەن ياسىنجان ئايالىنى تېگىپ كەتسىلا پارچە - پارچە بولۇپ كېتىدىغان نەپىس ئەينەك بۇيۇمنى ئاسرىغاندەك ئېھتىيات بىلەن يۆلەپ ، ياستۇقنى بېلى ئاستىغا قىستۇردى - دە ، ئۇستىخانلىرىنىڭ ئۇۋۇلىپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەندەك ئاۋايلاپ ، كىچىك بالىنى كۆتۈرگەندەك كۆتۈردى . خەلىچخان ھېلىھەم تور ياغلىقىنىڭ ھەلەكچىلىكى بىلەن بەند ئىدى .

قوللىرىدا ئامبۇلاتورىيە قەغىزىنى تۇتۇپ ئىشىك تۇۋىدە نۆۋەت بىلەن كۈتۈپ تۇرغان بىمارلار مېنى كۆرۈپلا ئۆزلۈكىدىن يول بوشاتتى . مەستۇرەنى كۆتۈرۈپ بۆلمەمگە ئېلىپ كىرگەن ياسىنجانغا ئايالىنى ئىش ئۇستىلىم يېنىغا قويۇلغان تاختا كارىۋاتقا يانقۇزۇشقا ئىشارەت قىلىۋىدىم ، ئۇ ئانىسىغا قاراپ دېدى :

— ئانا ، ھارۇىدىكى يونقان - كۆرپىنى ئېلىپ كىرىپ ، كارىۋاتقا سالسىلا ، بۇ بىچارىنى داق كارىۋات ئۇستىدە قىينىپ قويىمىز ، ئۇنىڭسىزمۇ...

بىمارلارنى مۇجۇپ تەكشۇرۇش مەقسىتىدە قويۇلغان مەخسۇس كارىۋاتقا سېلىنغان كۆرپە ھەقىقەتەن نېپىز ئىدى ، بۇ كېسەللەرنىڭ تۇز ۋە تەكشى يېتىشى ئۈچۈن پايدىلىق بولۇپ ، ئارتۇقچە چۇشەك سېلىشقا رۇخسەت قىلىنمايتتى . بىراق ، بۇ پەۋقۇلئاددە بىمارغا ئېتىبار بولسۇن ئۈچۈن بىرنېمە دېمىدىم .

مەستۇرەنى تەكشۇرۇش ئىشى تۇنۇگۈن كەچتىن باشلاپ بېشىمنى قاتۇرۇۋاتقان ئەڭ مۇھىم مەسىلە بولۇپ قالغانىدى ، چۇنكى ئۇ ئالدى بىلەن ئايالار بۆلۈمىنىڭ تەكشۇرۇشىدىن ئۆتۈشى كېرەك ئىدى . قېرىشقاندەك ، ئايال دوختۇر كېسەل سەۋەبى بىلەن

دەم ئېلىۋاتقاچقا ، نۆۋەتچىلىك ئورنىدا بىرلا ئەر دوختۇر بار ئىدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە ياسىنجانىنىڭ تەلىپىگە ئىلاجسىز ماقۇل كەلگەنمەن ، ئاخىرىدا كۇن بويى كىرپىك قاقماي ئويلاپ تاپقان ئامال بويىچە ، مەسىتۇرەنى ياسىنجانغا كۆتۇرگۈزۈپ رېنتگېن بۆلۈمىگە باشلاپ كىردىم .

كۇنۇپكىنىڭ ئىمپۇلسلىق ھەرىكىتى بىلەن رېنتگېن لامپىسىدىن ئېتىلىپ چىققان كۆزگە كۆرۈنمەس نۇر مەستۇرەنىڭ بوشىشىپ كەتكەن توقۇلمىلىرىنى تېشىپ ئۆتۈپ ، ئالدىمدىكى ئېكراندا سايە پەيدا قىلىشقا باشلىدى . كۇنۇپكىنى يەنە باستىم ، يەنە شۇ سايە ، رېنتگېن نۇرلىرى تېشىپ ئۆتەلمەيۋاتقان ئەنە شۇ قورقۇنچلۇق سايە !

سايىنى كۆزەتكەنسېرى پۈتۇن تېنىمدىكى تەر بەزلىرى سەپەرۋەرلىككە كېلىپ ، تەر تۆشۇكچىلىرىنىڭ ھەممىسى بىراقلا ئېچىلىپ كەتتى ، پۈتۇن ئەزايمنى سوغۇق تەر باستى .

«ب» تىپتىكى ئۇلترا ئاۋاز دولقۇنى ئەسۋابىنىڭ دولقۇن تۇرۇپكىسى مەستۇرەنىڭ سىلىقلاشتۇرغۇچى مايى سۇركەلگەن تېرىسى ئۇستىدە توختىماي ھەرىكەت قىلماقتا ، دولقۇن تۇرۇپكىسى ئىچكى ئەزالارنىڭ ھەربىر قىسمىدىن قايتقان ئۇلترا ئاۋاز دولقۇنىنى كۆكۇچ نۇر چاقناۋاتقان ئېكرانغا ئەۋەتمەكتە ، ئېكراندا يەنە شۇ سايە ، قورقۇنچلۇق سايە !

كىشىلەر دوختۇر ، ۋراچلارنى «قاسساپ» دەپمۇ قويىدۇ ، بەزىلەر «ۋراچ» دېگەننىڭ باغرى قاتتىق ، تاش يۈرەك ، دېيىشىدۇ ۋە بۇنىڭغا بىزنىڭ مېدىتسىنا مەكتەپلىرىدە ئاناتومىيە دەرسىنىڭ ئەمەلىيىتىگە بىرلەشتۇرۇپ ئادەم ۋە ھايۋان ئەۋرىشكىلىرىنىڭ ئىچ - قارنىنى يارغىنىمىزدىن باشلاپ ، ھەر خىل ئوپېراتسىيىلەر ئېلىپ بارغىنىمىزغىچە بولغان مىسالىلارنى شىپى كەلتۇرىدۇ ، مانا مەن دوختۇر ، دۇنيادا دوختۇردىنمۇ باغرى يۇمشاق ئادەم يوقمىكىن دەپ ئويلايمەن . شۇڭا ، ئالدىمىزغا كەلگەن بىمارلارنىڭ يۇرىكى ئازراق بولسىمۇ مىدىرلاپ تۇرىدىكەن ، تىنىقى ئۇزۇلۇپ قالغان

تەقدىردىمۇ ئەڭ ئاخىرقى ئۇمىدنى ئۈزمەيمىز ، ئەڭ ئاخىرقى ئامالىنىمۇ ئىزدەپ باقمىز . دېمەكچىمەنكى ، مۇشۇ مىنۇتتا مەستۇرەنىڭ ھاياتىدىن ئاخىرقى ئۇمىدنى يەنىلا ئۈزمىدىم ، ياسىنجان ئايالىنى «ب» تىپتىكى ئۇلتىرا ئاۋاز دولقۇنى بۆلۈمىدىن ئاچىقىپ كەتكەندىن كېيىن ، رېتسېپقا ئاغرىق پەسەيتكۈچى دورىلاردىن بىرمۇنچە يازدىم ـ دە ، ئايالىنى ھارۋىغا يانتۇزۇپ بولغاندا ئۇنى بۆلۈمگە چاقىردىم .

— ئاغىنە ، ئايالىڭ مۇشۇ دورىلارنى يەپ تۇرسۇن ، ئارام بېرىدۇ ، — دېدىم مەن ئۆزۈمنى ئازادە تۇتۇشقا تىرىشىپ...

— رەھمەت ئاداش ، بىر ئەسقاتتىڭ جۇمۇ .

ئۇنىڭ چىرايىدا باشقىچە ئالامەت كۆرۈلمىدى . ئۇ ئايالىنىڭ مەن يېزىپ بەرگەن دورىلار بىلەن ساقىيىپ كېتىدىغانلىقىغا ئىشەنگەندەك قىلاتتى . مېنىڭ يەتمەكچى بولغان مەقسىتىمۇ دەل شۇ ئىدى .

— بۇ دورا پايدا قىلىدۇ ، دېگەن قەرەلدە يەپ بەرسۇن ، — مەن ئادەتتىكى مەسلىھەت ئاھاڭدا گېپىمنى داۋاملاشتۇردۇم ، — «سەۋەب قىلساڭ سېۋەتتە سۇ توختايدۇ» دېگەن گەپ بار ئاداش ، مېنىڭچە ، ئايالىڭنى ئۇرۇمچى تەرەپلەرگە ئاپىرىپ دەم ئالدۇرغاچ داۋالىتىپ كەلسەڭ بولارمىكىن ، دېگەن ئويۇم بار . ئۆزۈڭمۇ تېخى مۇشۇ بازارنىڭ تېشىغا چىقىپ باقمىغان يېتىم...

ياسىنجاننىڭ چىرايىدا ئوچۇق ھاۋادا بىردىنلا قارا بۇلۇتلار قۇتراپ «شار» قىلىپلا يامغۇر يېغىپ يەنە بىردىنلا ئېچىلىپ كەتكەندەك ھال يۈز بەردى . ھېلىمۇ ياخشى ، ئۇ ئاخىرىدا مەسلىھىتىمنى چىن مەسلىھەت ھېسابلىغانىدى . ئۇ بېشىنى قاشلاپ تۇرۇپ دېدى :

— بۇ گېپىڭغۇ بولىدىغان گەپكەن ، مەستۇرەنىڭ ماشىنىدا ئولتۇرغۇچىلىكى يوق ، قانداق قىلساق بولار ؟

— نېمانچە غەم يەيسەن ، قول ـ ئىلىكىڭدە يوقمۇ ئەمەس ، ئايروپىلانغا ئولتۇرساڭ بىردەمدىلا ئۆزۈڭنى ئۇرۇمچىدە

كۆرسەنغۇ !

ئۇ سەل ئويلىنىۋېلىپ كۈلۈمسىرىدى :

— پۇل ـ پېچەكنىڭ ئىشغۇ بىر گەپ بولار ، ئاڭلىسام بېلەت ئالماق تەس دەيدىغۇ ؟

— غەم قىلما ، ئاغىنەڭنىڭ قولىدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ ، دەمسەن ؟

ياسىنجان كۈلۈمسىرەپ قويدى ، ئۇ خاتىرجەم ھالدا بۆلۈمدىن ئۇزۇغاندىن كېيىن ، دەرھال تېلېفون ئېلىپ ، ۋىلايەتلىك دوختۇرخانىغا بېلەت ئىشىنى ھاۋالە قىلدىم ، چۈنكى ، بايىاتىن دېگەندەك بۇ يەردىكى تەكشۈرۈش بىلەنلا ئەڭ ئاخىرقى ھۆكۈمنى چىقارغىلى بولمايتتى . كېسەل خاراكتېرىگە چوڭ دوختۇرخانىلاردا توقۇلما ئېلىپ تەكشۈرۈش ئارقىلىقلا ھۆكۈم قىلغىلى بولاتتى .

ئەقىللىق كىتابخان ئېھتىمال : «سەن بىر دوختۇر ، ئۇنىڭ ئۇستىگە دوختۇرخانىنىڭ كاتتىۋاشلىرىدىن بىرى تۇرساڭ ، كىچىككىنە مېۋە ـ چېۋە دۇكىنىنىڭ بۇ كەم سۆز ، ساددا ، جاھىل مىجەز خوجايىنى بىلەن قانداق تېپىشىپ قالغانسەن ۋە شۇنچە ئىچەكىشىپ كەتكەنسەن » دەپ سورىشى مۇمكىن . راست ، كەسپىمىزنىڭ چىگىتتەك ئورتاقلىقى يوق ، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىق مۇناسىۋەت ئۇياقتا تۇرسۇن ، ھەتتا يۈرتداشمۇ ھېسابلانمايمىز . بىراق ، تەقدىر شۇنچىلىك قاقۇاش ۋە تاسادىپىيلىقلارنىڭ ئانىسى ئىكەنكى ، ئۇ بىرىنى بىرىدىن جۇدا قىلىپ ، بىرىنى بىرىگە باغلايدىكەن ، مەقسەتسىز ئۇچۇپ ئۆتكەن تەقدىر شامىلىدىن ئويلىمىغان نەتىجىلەر پەيدا بولىدىكەن ، ياسىنجان بىلەن بولغان دوستلۇقىمىزمۇ ئەنە شۇنداق تاسادىپىيلىق سەۋەبى بىلەن باشلانغانىدى .

مېنىستېنا ئىنستىتۇتىنى پۈتتۈرۈپ ، بۇ ناھىيىنىڭ دوختۇرخانىسىغا خىزمەتكە كەلگىنىمنىڭ تۇنجى يىلى ئىدى . قار ئۇچقۇنلىرى پىلدىرلاپ ، شامال ئۇرۇپ تۇرغان بىر كەچلىكى بازارغا گۆش سېتىۋالغىلى باردىم . ئۇ چاغدا تېخى بويتاق ئىدىم ،

چوڭ قازان تامىقىغا قاراشلىق بويتاق ئادەتتە تاماق لەززىتىدىن مەھرۇم قالىدىغان گەپ ئىكەن ، شۇ كۈنلەردە پەقەت كىچىككىنە ئالىيۇمىن قازان ، كىرىسىن ئوچىقى ۋە شورپا سېلىش ھۇنىرىملا مېنى ئانچە ـ مۇنچە لەززەتتىن بەھرىمەن قىلىۋاتاتتى .

ھــاۋا ياخشى بولمىغانلىقى ئۈچۈنمىكىن ، شۇ كۈنى گۆشكە شېكەر چۈشۈپتۇ . بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ كانارغا ئېسىلغان بىر سان گۆشنىڭ يېنىدا پىچىقىنى بىلەپ تۇرغان ئورا كۆز ، سىم بۇرۇت قاسساپ يىگىتنىڭ ئالدىغا كەلدىم ، نېمە ئۈچۈنكىن ، ئۇنىڭ ئالدىدا خېرىدار ئاز ئىدى . ئۇ پىچىقىنى تاشلاپ ، كىچىك پالتىسىنى ئالدى ـ دە ، بىر پارچە بويۇن گۆشكە قۇلاقچىلىك لوق گۆشنى چاپلاپ گىرغا سالدى . ئۇ گۆشنى گېزىت قەغىزىگە ئوراپ ماڭا دەبدەبە بىلەن تۇتقۇزغاندىن كېيىن باھانى ئېيتتى ـ دە ، پۇلنى پــەشــتــامــىسىنىڭ يانچۇقىغا سېلىۋېتىپ ، ماڭا قاراپ يېقىمسىز ھىجىيىپ قويدى .

— ئاداش ، توختاپ تۇرۇڭا !

مــەن قــەدىــمــىــنى ئــىتتىك توختىتىپ كەينىمگە قاراپلا كــىــچىككىنە دۇكانغا تولۇپ كەتكەن قۇرۇق يېمىش خالتىلىرى ئــارىــســىــدىن چىقىپ كېلىۋاتقان دىققاق ، بۇغداي ئۆڭلۈك بىر يىگىتنى كۆردۈم . ئۇ ماڭىمۇ سەپسالماي ئۇدۇل قاسساپ يىگىتنىڭ ئالدىغا باردى ـ دە :

— ئاغىنە ، پۇلنى دەپ ئىنساپسىزنى يوقاتساق بولمايدۇ ، — دېدى قاسساپقا قاراپ سوغۇق كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ ، ئارقىدىنلا ئۇنىڭ كۆزى پەشتامىسىنىڭ يانچۇقىغا قادالدى . قاسساپ لاسسىدە بــوشاشــتــى . تــىتىرەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن بىر يۈەن پۇلنى چىقىرىپ ماڭا ئۇزىتىپ تۇرۇپ دېدى :

— خــاپــا بــولمــاڭ . بــىر يۈەن پۇلىڭىزنى ئارتۇق ئېلىپ قويۇپتىمەن .

مــەن بۇ سىرلىق ژەقەگە ئانچە دىققەت قىلىپمۇ كەتمىدىم ، ئــىــككــى كۈندىن كېيىن كۆزلىرىدىن جازىبىلىك ئوت چاقناپ

تـۇرىدىغان بۇ يىگىت بىلەن يولدا ئۇچرىشىپ قالغاندىن كېيىنلا ۋەقەنىڭ تېگىگە يەتتىم ، ئەسلىدە مېنىڭ بۇ يەرلىك ئەمەسلىكىمنى سەزگەن قاسساپ ماڭا غىچلا ئۇستىخان بەرگەنىنىڭ ئۇستىگە بازار باھاسىدىن بىر يۈەن ئارتۇق ئېلىۋالغانىكەن ، دۇكاندا ئولتۇرۇپ ھەممىنى كۆزىتىپ چىققان ياسىنجان ئادەتتە ئۆزى بىلەن خېلى ياخشى ئۆتىدىغان قاسساپنىڭ نائىنساپلىقىغا ئاچچىقى كەپتۇ ـ دە ، سودىمىزغا ئارىلىشىپتۇ .

ئۇ مېنى ئۆيىگە تەكلىپ قىلىپ چىڭ تۇرۇۋالدى . راستىنى ئېيتسام بۇ يىگىت چىن ئىنسان يېقىدىن ماڭا يېقىپ قالغانىدى . شۇڭا ، ئارتۇقچە تۇزۇت قىلىپ كەتمىدىم . دوستلۇقىمىز ئەنە شۇ كۈندىن باشلانىدى . پەرەنجىلىك مەستۇرە بىلەنمۇ شۇ كۈنى تونۇشقانىدىم .

مانا ھازىر دورىنىڭ كۈچى بىلەن بىردەملىك ئارىغا ئېرىشكەن مەستۇرە كەينىگە قويۇپ بېرىلگەن ئورۇندۇققا يۆلىنىپ ، ئالدىمدا ئولتۇرىدۇ . ياسىنجان بولسا مەن بىلەن يانمۇيان ، ئايروپىلان ئاپئاق بۇلۇتلارنى پەستە قالدۇرۇپ رىتىملىق چىرقىراپ ، ئون مىڭ مېتىر ئېگىزلىكتە ئۇچۇپ كېتىپ بارىدۇ . مېنىڭ قانداق بولۇپ بۇ بەختسىزلەر بىلەن بىللە سەپەرگە ئاتلانغىنىم ھەققىدە كىتابخانلارنىڭ بىرنەرسە بىلگۈسى كېلەر . ئېيتقىنىمدەك ، مەن ياسىنجاننىڭ بىردىنبىر ئىشەنچلىك دوستى ، ئۇنىڭ نەزىرىدە ئۇنىڭ مەندىن باشقا يۆلەنچۈكى يوق . ئۇنىڭ ئەڭ ئامراق ئايالىنىڭ تەقدىرى مىكروسكوپ ئاستىغا چۈشىدىغان كىچىككىنە بىر پارچە توقۇلمىدا ، ياخشى كۈننىڭ يامىنى بولۇپ قالسا ، بۇ بىچارە نېمە بولۇپ كېتەر . يېنىغا قارىسا ھەممىسى يات ، ئاھ ئۇرسا ئاھىنى ئاڭلايدىغان ، ئەقەللىيسى ئىككى ئېغىز تەسەللى بېرىدىغان ئادەمى يوق··· «سەن ئۆزۈڭنى ياسىنجاننىڭ دوستى ھېسابلامسەن ، ئۇنداقتا دوستلۇقنى يەتكۈزىدىغان ، دوستلۇق مېھرىڭ ئارقىلىق مۇزلىغان يۈرەكنى ئېرىتىدىغان ۋاقتىڭ كەلدى» . بۇ — ۋىجدانىمنىڭ بۈيرۇقى ئىدى . مۇشۇ بۇيرۇقنىڭ دەۋىتىدە كەسكىن قارارغا

كەلدىم ـ دە ، ئىنسانپەرۋەر ئىشداشلىرىمنىڭ دەۋىتى بىلەن دوسـ
تۇمغا ھەمدەم بولۇپ يولغا چىقتىم...

ئـايروپىلان بۇلۇت توپىنى كەينىدە قالدۇرۇپ ، كۈمۈشتەك پارقىراپ تۇرغان تەڭرىتاغ چوققىلىرىدىن ھالقىپ ئۆتتى . قارىيىپ تۇرغان قارىغايزارلار ، ئۇ يەر ـ بۇ يەرگە تاشلاپ قويۇلغان سەرەڭگە قاپلىرىدەك ئاق بىنالار ئاقۇچ كاپرون ياغلىقتەك ئۆزۈپ يۇرگەن مانان ئاستىدا خېلى ئېنىق كۆرۈنۈشكە باشلىدى . ئۇگدەۋاتقانلار سەگەكلەشتى . ئۇخلاپ قالغانلار ئويغاندى . سەپىرىنىڭ ئاخىرقى مەنزىلىگە يېقىنلىشىپ قالغان يولۇچىلار : «ئەنە قارا ، مانا قارا» دېيىشىپ سۇرەن سېلىشىپ ، كۆزنەكلەرنىڭ دوغۇق ئەينىكىگە يۈزلىرىنى يېقىشتى .

دەل شۇ چاغدا مەستۇرەنىڭ ۋىجىك گەۋدىسىنىڭ بىلىنەر ـ بىلىنمەس مىدىرلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم . قانداقتۇر بىر چىگىش مەسىلىنىڭ بېشىغا چىقمايۋاتقان ئىختىراچىدەك ، يوغان بېشىنى ئالىقانلىرى ئارىسىغا ئېلىپ خىيال دېڭىزىغا غەرق بولۇپ كەتكەن ياسىنجان بۇ ھالىنى كۆرمىدى . ئۇنى ئاگاھلاندۇرۇشقىمۇ ئۇلگۈرمەي ئورنۇمدىن دەس تۇردۇم ـ دە ، مەستۇرەنى يۆلەشكە تەرەددۇت قىلدىم ، سۆزسىزكى ، ئاڭلاش ۋە پىكىر قىلىش ئىقتىدارىنى تېخى تامامەن يوقاتمىغان مەستۇرەگە يولۇچىلارنىڭ خاھىشى ئەمەس ، ئىنساندا بولىدىغان يېڭىلىققا قىزىقىش ، سېخىي تەبىئەتنىڭ ماھىر قولى بىلەن يارىتىلغان گۈزەل مۆجىزىلەردىن لەززەتلىنىش تۇيغۇسى ئۆز تەبىئىتى بويىچە ئۇنىڭ نېرۋىلىرىغا مىدىرلاش بۇيرۇقىنى بەرگەنىدى !

ھايات ئەنە شۇنداق گۈزەل ، ھاياتتىن لەززەتلىنىش تۇيغۇسى ئەنە شۇنداق ئەركىن ، ياشاش ئىستىكى ئەنە شۇنداق غالىب ، پۈتۈن مەۋجۇداتلارنىڭ ئانىسى بولغان تەبىئەتلا ئۆزى جان ئاتا قىلغان جانلىقلارنىڭ تاجىسى بولمىش ئادەمزاتقا ئەنە شۇنداق ئىمتىياز ۋە تۇيغۇ بەخش ئېتەلەيدۇ ، ئۇنىڭغا ھۆزۈرلىنىش بۇيرۇقى بېرەلەيدۇ...

بارماقلىرىم مەستۇرەنىڭ مۇرىسىگە تېگىشى بىلەنلا كۆچلۈك بىر قول مۇرەمدىن ئارتىلدۇرۇپ ئۆزىتىلدى ـ دە ، ھېچ ھايالسىز قولۇمنىڭ ئورنىنى ئىگىلىدى ، بۇ ياسىنجانىنىڭ قولى ئىدى . ئۇ كۆزلىرىمگە بىر چاغلاردا ھېلىقى قاسساپنىڭ كۆزىگە قادالغان نەزەر بىلەن قاراپ قويۇپ ، ئايالىنى پەم بىلەن يۆلەپ رۇجەك ئەينىكىگە يېقىنلاشتۇردى . ئۇ تەبىئەتتىن قۇربىنىڭ يېتىشچە زوقلانماقتا ئىدى . ياق ، ئۇنىڭ زوقلانغىنى تۇمانلىق دۇنيا ئىدى ، پەرەنجىنىڭ ھەربىر تال يىپى ئۇنىڭ كۆزىگە قەپەس ئىچىدىكى قۇشنىڭ كۆزىگە كۆرۈنگەن شادىلاردەك ، تۇرمىدىكى مەھبۇسنىڭ كۆزىگە كۆرۈنىدىغان پولات ۋادەكلەردەك يوغان كۆرۈنەتتى . ئۇ ، ئۇنىڭ كۆرۈش سەزگۈسى بىلەن رەڭدار دۇنيانى ئايرىپ تاشلاپ ، بارچە گۈزەللىكنى خۇنۇكلەشتۇرەتتى .

جىمى مەۋجۇداتلار ئىچىدە ئادەم ئەڭ مۇكەممەل يارىتىلغان مەخلۇق ، ئۇنىڭ ھەربىر ئەزاسى شۇنداق مۇھىم فۇنكسىيىنى زىممىسىگە ئالغانكى ، خۇدا ھېچقايسىسىدىن ئايرىمىسۇن ، قولدىن ، ئاياغدىن ، تىلدىن ، قۇلاقتىن مەھرۇم قىلسىمۇ مەيلى ، ئەمما كۆزدىن مەھرۇم قىلمىسۇن ، ئىنسان ۋۇجۇدى بىلەن دۇنيانى تۇتاشتۇرىدىغان رۇجەكتىن ، تۇيغۇ بىلەن تەبىئەتنى باغلايدىغان رىشتىدىن مەھرۇم قىلمىسۇن !

ئېسىمگە كەلدى ، بىر چاغلاردا زۆرۈرىيەت تۇپەيلى ، ياسىنجاننى ئىزدەپ ، ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپ قالدىم . تەقدىر شۇنداق ئورۇنلاشتۇرغانمۇ ياكى بىر تاسادىپىلىقمۇ ، ئىشكىتىن كىرىپلا ياسىنجاننى ئەمەس ، بەلكى پەرەنجىگە پۈركىنىپ ، پەرەنجە ئىچىدە قوللىرىنى مىدىرلىتىپ ئولتۇرغان مەستۇرەنى كۆردۇم··· بوسۇغا ئىچىگە تاشلانغان قەدىمىنى تارتىۋېلىشنى ياكى ئۇنىڭدىن ئەھۋال سوراپ قويۇشنى بىلمەي بىر سېكۇنتچە مەڭدەپ قالدىم .

— ھوي ، ئەسقەر دوختۇرغۇ بۇ ، كېلىڭ ، تۆرگە ئۆتۈڭ ، — دېدى پەرەنجىلىك گەۋدە لىككىدە قوزغىلىپ ، — ياسىنجان بولمىسا ، مانا مەن بار ، يار لېۋىگە بېرىپ قالغاندەكلا

توختۇالدىڭىزغۇ !

«ياپىرىم» دېدىم ئىچىمده كارىۋاتنىڭ قىرىغا ئاۋايلاپ ئولتۇرۇۋېتىپ ، «بۇ چوكان سۆزلىيەلەيدىكەن ـ ده ، تېخى چاقچاقچىدەك تۇرامدۇ ، نېمە ؟»

ئۇنىڭ ئاۋازى بەكمۇ يېقىملىق ۋە زىل ئىدىكى ، كىشىگە رويالنىڭ زىل كۇنۇپكىلىرى ياكى ئىسكىرىپكىنىڭ بىرىنچى سىمى بىلەن ئورۇندالغان نەپىس مۇزىكىدەك ھۇزۇر بېغىشلايتتى . مەستۇرەنىڭ چىرايىنى بىر قېتىممۇ كۆرمىگەن بولساممۇ ، شۇ چاغدا مەن يەنە بىر قېتىم ئۇنى جەزمەن چىرايلىق بولسا كېرەك ، دېگەن خۇلاسىگە كەلگەنىدىم ، چۇنكى يارىتىلىشىدا خۇدانىڭ چىراي تەقسىماتىدا بېخىللىق قىلىۋاتقان كۇنلىرىگە توغرا كېلىپ قالغان ئايال جىنسىلىقلارنىڭ ئاۋازىدا بۇنداق يېقىملىقلىق ، جەلپكارلىق بولۇشى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى . مەستۇرە چاي كەلتۇردى ، چاي ئوتلاۋېتىپ ، كارىۋات ئۇستىدە تۇرغان كەشتىگە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى ـ ده ، ئۇنىڭدىن سورىدىم :

— كەشتىنى ئەجەب چىرايلىق ئىشلەيدىكەنسىز ، بۇ شاپتۇل چېچىكى بەكمۇ ئەينەن چىقىپتۇ .

— ياخشى دەپ كەتكىلىمۇ بولمايدۇ ، ئەمما شاپتۇل چېچىكىنىلا خېلى ئوبدان كەشتىلىيەلەيمەن .

— شاپتۇل چېچىكىنى ياخشى كۆرىدىغان ئوخشىمامسىز ؟

— ھەئە ، شاپتۇل چېچەكلىگەن پەسلىدە تۇغۇلغانكەنمىشمەن ، شۇنىڭ ئۈچۈن شاپتۇل چېچىكىنى ياخشى كۆرسەم كېرەك .

دېمىسىمۇ ، تۆت تامنىڭ ھەربىرىگە بىردىن شاپتۇل چېچىكى كەشتە قىلىنغان رامكا ئېسىلغانىدى . شاپتۇل چېچىكىگە مەھلىيا بولۇپ كەتتىمۇ ياكى ياسىنجانىنى كېلىپ قالار دېدىمۇ ، ئىشقىلىپ ، ئولتۇرۇپ قالدىم ، ئارىلىقتىكى جىمجىتلىقتىن زېرىكىپ يەنە سورىدىم :

— مۇشۇ كۇنلەردە يەنە نېمىشقا يۇزىڭىزنى يۆگەپ يۇرىسىز ؟

ئاخىرقى بوغۇم ئاغزىمدىن چىقىپ بولمايلا يۇزۇم بىردىنلا

قىزىشىپ كەتتى ، بۇ سوراشقا تېگىشلىك سوئال ئەمەسلىكىنى بىراقلا ھېس قىلدىم ، مارىلاۋاتقان بىر كىم سۆزۈمنى تىڭشاپ خاتىرىسىگە يېزىۋاتقاندەك ، فوتو ئاپپاراتىنىڭ كۆزى ماڭا تىكىلگەندەك ئالاق ـ جالاق بولۇپ ئەتراپىمغا قاراپ چىقتىم ، لېكىن مەستۇرە ھېچنېمىنى سەزمىگەندەك جاۋاب بەردى :

— بۇ مېنىڭ ئىختىيارىمدىكى ئىش ئەمەس ، ياسىنجان شۇنداق قىلىشىمنى خالايدۇ ، بولمىسا ئېغىر پەرەنجىنى سۆرەپ يۈرۈشنى كىم خالايدۇ دەيسىز ؟

— ئەمىسە ئۇنى تاشلىۋەتسىڭىز بولمامدۇ ، ياسىنجانمۇ بەلكىم سىزدىن رەنجىپ يۈرمەس .

— ياق ، رەنجىيدۇ ، مەنمۇ ئۇنىڭ ئىرادىسىگە خىلاپ ئىش قىلىشنى ھەرگىز خالىمايمەن .

— نېمىشقا ؟

— نېمىشقا دەمسىز ، — دېدى ئۇ ئەجەبلەنگەن ھالدا ، — ئۇ ماڭا بەكمۇ ئامراق ، ئۇ نېمىنى خالىسا شۇنى قىلمىسام بولامدۇ ؟

جىمىپ قالغىنىمنى سەزگەن مەستۇرە مېنى رەنجىپ قالدى ، دەپ ئويلىدىمۇ ئۆزىچە سۆزلەشكە باشلىدى :

— ئاتا ـ ئانام تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگىنىمدىن كېيىنلا مېنى مەكتەپتىن چىقىرىۋېلىپ يۈزۈمنى يېپىشنى بۇيرۇغان ، دەسلەپتە ماڭا بۇ غەلىتە تۇيۇلدى . پەرەنجە بىلەن ساۋاقداشلىرىمغا كۆرۈنۈشتىن خىجىل بولۇپ ، ئەتىدىن ـ كەچكىچە ئۆيدىن چىقمايدىغان بولۇۋالدىم . كېيىنچە بارا ـ بارا كۆنۈپ كەتتىم . بەزىدە ، ئاتا ـ ئانام بېشىمغا پەرەنجە تاشلاپ قويمىغان بولسا ، مۇشۇنداق ئوبدان ئەر ماڭا نېسىپ بولارمىدى ، دەپ ئويلاپمۇ قالىمەن . بىلەمسىز ، ياسىنجان ۋە خەلىچخان ئانام پاكىز قىز ئىكەن ، دەپلا ماڭا ئەلچى قويغان .

— ھە ، مۇنداق دەڭ ، — دېدىم مەن بېشىمنى لىڭشىتىپ ، — بۇغۇ بولىدىغان گەپ ئىكەن ، ئەمما ياغلىقىنىڭ ئىچىدىن قارىسىڭىز بىرنەرسىلەرنى ئېنىق كۆرەلەمسىز ؟

— كۆرەلەيمەن ، بىراق ، كۆرگىنىمنىڭ ھەممىسى تۇمانلىق دۇنيا ، كۇن بويى گۇگۈمدەك تۇيۇلىدۇ...

مەستۇرەنىڭ ھازىر كۆرۈۋاتقىنى شەكسىزكى تۇمانلىق دۇنيا ئىدى . نەزىردە پۈتكۈل دۇنيا گۇگۈم قوينىدا ، تەبىئەت ئېتىكىدە زاۋال ھۆكۈم سۈرەتتى...

ئۇرۇمچىگە كەلگەن كۈنىنىڭ ئەتىسىگىلا مەستۇرەنى ساۋاقداشلىرىنىڭ ياردىمىدە كېسەلخانىغا ئالدۇردۇق . ئىككى كۇن ئۆتكەندىن كېيىن مەسئۇل دوختۇر مېنى بۆلۈمگە چاقىرىۋالدى ـ دە ، دىئاگنوز قەغىزىنى ئۇزاتتى . ئۇنىڭ پەقەت دوختۇرلاردىلا بولىدىغان ، دوختۇرلارلا ھېس قىلالايدىغان چىراي ئىپادىسى ھەممىنى چۈشەندۈرۈپ تۇراتتى . ئالىقانچىلىك قەغەزگە مۇنداقچىلا كۆز يۈگۈرتۇپ چىقتىم ، قىزدۇرۇلغان بىر پارچە مېتالدەك قولۇمنى كۆيدۈرۈۋاتقان بۇ قەغەز بەئەينى ئۆلۈم خېتىنىڭ ئۆزى ئىدى . ھەربىر خەت ئارىسىدا ۋەھىمىلىك ئۆتكۈر چىشلىرىنى پارقىرىتىپ ، قانلىق كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ تۇرغان بىر مەخلۇق كۆرۈنۈپ تۇراتتى . بۇ مەخلۇقنىڭ تۆمۈر تىرنىقى بەختسىز مەستۇرەنىڭ يۈرىكىنى مۇجۇپ ، قان تومۇرلىرىدىكى ئاخىرقى بىر تامچە قانىنى سۈمۈرمەكتە ئىدى . ئۇنىڭغا ھەرقانداق كۈچمۇ ، پەممۇ تەڭ كېلەلمەيتتى .

باش دوختۇر بىمارنى دەرھال قايتۇرۇپ كېتىش تەكلىپىنى بەردى . ئوپېراتسىيە قىلىپ ، ھەر مىنۇتتا يۈز بېرىشى مۇمكىن بولغان پاجىئەنى بىرقانچە كۇن ، ھېچبولمىغاندا بىرقانچە سائەت بولسىمۇ كېچىكتۇرۇش يولىدىكى ئۇرۇنۇشلىرىمۇ ئاخىرقى ھېسابتا يوققا چىقتى . ئەمدى قانداق قىلىپ بولمىسۇن ، ئەھۋالنى ياسىنجان ئالدىدا ئاشكارا قىلماي بولمايتتى .

ئويلاۋېرىپ كاللامنىڭ قېتىقى چىقىپ كېتەي دېدى ، شۇم خەۋەرنىڭ ياسىنجانغا بولغان زەربە كۈچىنى ئاجىزلىتىشنىڭ چارىسىنى تاپالمىدىم . ساقايماس كېسەل بەربىر ئۆلۈمدىن دېرەك بېرەتتى . ئۆلۈمنىڭ ئۆزى ئىرادىدىن تاشقىرى بولغان شۇم خەۋەر

ۋە دەھشەتلىك زەربە ئىدى .

ئۇچى يوق يىپتەك چىگىشلىشىپ كەتكەن خىيال قويۇندىن پەقەت دوختۇرنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشى بىلەنلا ئۆزۈمنى تارتتىم ، دوختۇرنىڭ ھۇزۇرىدىن چىقىپ ياسىنجاننى بىر خالىي يەرگە باشلاپ كەلدىم ـ دە ، كۆزۈمنى يۇمۇپ ئەھۋالنى بايان قىلدىم .

كېچە ـ كېچىلەپ كۆز يۇمماي ، تېتىغۇدەك بىرنەرسە يېمەي ، ئايالىدىنمۇ بەكرەك ياداپ كەتكەن ياسىنجان ئاغزىمغا قارىغىنچە تۇرۇپ قالدى ، كۆز قارىچۇقىمۇ ، كىرپىكلىرىمۇ ھەركەتتىن توختىدى . تىنىقىمۇ ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى .

— ئاداش ، ئاداش ، ئۆزۈڭنى بېسىۋال…

ئۇنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ ، يۈرىكىم قېپىدىن چىقىپ كەتكىلى تاسلا قالدى . چاقماق چۈشكەن يوپۇرماقتەك سارغىيىپ ، تەپسىلا يىقىلىدىغان كونا تامدەك ئاجىزلاشقان تېنى ۋە زىيادە چىگىتىلغان تارىدەك تارتىشىپ كەتكەن نېرۋىلىرى تۈيۈقسىز تۇگىشىشى مۇمكىن ئىدى . تېببىي ئىلىمدە بۇنداق ئالامەتلەر خەتەرلىك ئەھۋال قاتارىغا كىرەتتى . مەن ئۇنىڭ مۇرىسىگە قولۇمنى قويۇپ ، ئۇنى سەگەكلەشتۇرۇشكە تىرىشتىم .

ياسىنجان يامان چۈشتىن چۆچۈپ ئويغانغاندەك ئېسىگە كەلدى . بايامقى سۆزلىرىم قۇلىقىغا كىرمىگەندەك ياكى ئەستە ساقلىغۇچى مېڭە ھۈجەيرىلىرى بۇنداق سۆزلەرنى خاتىرىگە ئېلىشتىن باش تارتقاندەك ، مەندىن يېنىشلاپ سورىدى :

— ئاداش ، بايام بىرنېمە دېگەندەك قىلىۋىدىڭ ؟

ئالدى بىلەن ئۆزۈمنى توختىتۋېلىپ : «ھەممىمىز ئىنىڭ تەقدىرى خۇدانىڭ ئىلكىدە ، ھەممىمىز ئاخىر بىر كۈن ئۇنىڭ دەرگاھىغا كېتىمىز» دېگەندەك گەپلەر بىلەن بىرقانچە ئېغىز تەسەللى بەرگەندىن كېيىن ، بايامقى سۆزۈمنى ئىخچاملا تەكرارلىدىم ، ئۇ دەسلەپتە بەزگەكتەك تىترىدى . ئاستا ـ ئاستا كۆپىيىشكە باشلىغان ياش ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرىنى تولدۇردى . ئارقىدىنلا مەھكەم تۇگۇلگەن مۇشتى بىلەن يوتىسىغا

بىرنى ئۇردى ـ دە ، ئۆپكىدەشكە باشلىدى .

— ياق ، ئۇلار خاتا سۆزلەۋاتىدۇ ، سەنمۇ ئۇلارغا بولۇشۇپ خاتا گۇۋاھلىق بېرىۋاتسەن ، مەستۇرە ساقىيىدۇ ، خۇدا شىپالىق بېرىدۇ ، ئۇنىڭ ئۆلۈپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەس !...

مەن ئۇنچىقمىدىم ، ئۇنىڭغا ھازىر ھەرقانداق گەپ ئارتۇقچە ئىدى .

ئۇ تۇيۇقسىز بوينۇمغا ئېسىلدى ، مەيدەمگە بېشىنى قويۇپ تىترەك ئاۋاز بىلەن دېدى :

— ئاداش ، دوختۇرلارغا يالۋۇرۇپ باقايلى ، ئۇلار مەستۇرەنىڭ كېسىلىگە ئامال قىلسۇن ، ئۇنى ساقايتىپ ئاندىن ئېلىپ كېتەيلى ، بولامدۇ ؟

ئۇ مېنى ھەدەپ سىلكىيتتى ، مەندىن جاۋاب تەلەپ قىلاتتى . مەن پەقەت ئۇنىڭ تەلىپىگە ماقۇل بولۇپ ، باش لىڭشىتىشقا مەجبۇر ئىدىم .

چۈشتىن كېيىن باھار ئىللىقلىقىغا چۆمگەن بۇ شەھەرنىڭ ئاسمىنى ئاجايىپ سۈزۈلۈپ كەتتى . دوختۇرخانا ھويلىسىدىكى شاپىتۇل دەرەخلىرىنىڭ شاخلىرىدا ھۈپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن قىزغۇچ چېچەكلەر تىنىق ئاسمان ئاستىدا خۇددى كۆك قەغەزگە سىزىلغاندەك جۇلالىناتتى . تەكشى قىرقىلغان قارىياغاچ كۆچەتلىرىمۇ كۆكىرىپ قالغان ، قىش بويى پارنىكلاردا ئۆسۈپ يېتىلگەن تەشتەك گۈللىرى قارىياغاچ قورشاۋىدىكى ئېتىزدا باھار ئاپتىپى بىلەن سۆيۈنمەكتە ئىدى .

بولغۇسى ماتەمنىڭ قايغۇسىدا پاراكەندە بولۇۋاتقان كۆڭلۈم بۇ مەنزىرىدىن ھۇزۇرلىنىشنى خالىمىدىمۇ ، چېكىۋاتقان تاماكامنى زەردە بىلەن ئېزىپ ئاياغ ئاستىمغا تاشلىدىم ـ دە ، كېسەلخانىغا كىردىم .

ئاھ ، مۆجىزە ! كۆزلىرىمگە ئىشەنمەيلا قالدىم ، نەچچە كۈندىن بېرى بىردەم ھوشىدىن كېتىپ ، بىردەم ھوشىغا كېلىپ يانقان مەستۇرە ياستۇقىغا يۆلەنگىنىچە ئېرىگە پىچىرلاۋاتقاندەك

قىلىۋاتاتتى . چىرايىدا چۈشتىن بۇرۇنقى قايغۇدىن قىلچە ئەسەر قالمىغان ، ياسىنجان ئايالىنى دورا ئىچىشكە دەۋەت قىلىۋاتاتتى . تاشقىرىدىكى باھار مەنزىرىسى ئۇنىڭ چىرايىغا كۆچكەندەك قىلاتتى !

بىراق ، بۇ مۆجىزىنىڭ سىرى ماڭا ئايان ، بۇ مېيى تۈگىگەن چىراغنىڭ ئاخىرقى قېتىملىق كۈچلۈك چاقنىشى بىلەن ئوخشاش ئالامەت ئىدى . بۇ جانلىنىش تومۇز كۈنلىرىدىكى قۇملۇقتا پەيدا بولغان ئۆركەشلىك دەريالارغا ، خىيالىي مەنزىرىلەرگە ئوخشايتتى . ئۇلارنىڭ شېرىن سۆھبىتىگە ھالاقەت يەتكۈزمەسلىك ئۈچۈن جەمجىتلىقنى ساقلاۋاتقان چېغىمدا كاللامغا تۇيۇقسىز بىر ئوي كىرىپ كەلدى ، ھەممىنى ئۇنتۇپ ياسىنجانىنىڭ يېنىغا كەلدىم ۋە ئۇنى بىر چەتكە تارتىپ پىچىرلىدىم :

— خۇداغا شۈكۈر ، ئايالىڭ خېلى ياخشى بولۇپ قالغاندەك قىلىدىغۇ ؟

— بايام مەن دېمىدىمۇ ، دوختۇر يالغان ئېيتىۋاتىدۇ ، خۇدا ئۇنىڭغا شىپالىق بېرىدۇ دەپ ، گېپىم توغرىمىكەن ؟ — دېدى ئۇ ھاياجانلىنىپ تۇرۇپ . ئارقىدىنلا مەن ئويۇمنى ئېيتتىم :

— چاقلىق كارىۋاتتىن بىرنى تېپىپ كېلەي ، ئايالىڭنى تالاغا ئاچىقىپ بىرەيلى ، كۆڭلى ئېچىلىپ ، ئاغرىقى چىقىپ قالسا ئەجەب ئەمەس .

— دۇرۇس گەپ قىلدىڭ ئاداش ، سەنزە··· — ئۇ نېمىنىدۇر ئويلاپ توختاپ قالدى ۋە مەندىن سورىدى :

— دوختۇر رۇخسەت قىلارمۇ بۇنىڭغا ؟

— رۇخسەت قىلمايچۇ ، مانا مەن بېرىپ رۇخسەت سورايمەن !

ئەگەر مېنى ھېيلىگەرلىك قىلغان دېيىلسە ، ئۆمرۈمدىكى تۇنجى ۋە ئاخىرقى قېتىمقى ھېيلىگەرلىكىم مۇشۇ بولۇپ ھېسابلىنىدۇ . دوستىغا يالغان گەپ قىلدى ، دېيىلسىمۇ مۇشۇ قېتىمقىسى ھېسابلىنىدۇ . شۇنداق قىلىپ مەستۇرەنى چاقلىق كارىۋاتقا ياتقۇزدۇق . ئاسما ئوكۇل بوتۇلكىسىنى مەن كۆتۈردۈم . كارىۋاتنى يەنىلا ياسىنجان ئىتتەردى ، ھويلىغا چىقتۇق .

مەستۇرە تەبىئەتكە قاراپ چوڭ - چوڭ نەپەس ئېلىشقا باشلىدى . دىمىغىغا ئۇرۇلغان باھار ھىدى ، بىر - بىرىنى قوغلىشىپ شوخلۇق قىلىۋاتقان قۇشقاچلارنىڭ ۋىچىرلاشلىرى ئۇنىڭ ھېسسىياتىنى ئويغىتىپ ، ھاياجىنىنى قوزغىماقتا ، تەبىئەت گۈزەللىكىنىڭ قەدىرى ئۆزىنى كۆرسەتمەكتە ئىدى . بىراق ، ئۇنىڭ كۆرۈۋاتقىنى تۇمانلىق دۇنيا ، گىرىمسەن باھار ۋە گۈگۈمدىكى گۈل ئىدى . ئەگەر ئۇ ۋايىگە يېتىپ ئېچىلغان شاپتۇل چېچەكلىرىنى ئېنىق كۆرۈپ ، بۇ قەدىرلىك دۇنياغا كۆز ئاچقان چاغلىرىنى يادىغا ئالسا ، ئاشۇ چېچەكلەر بىلەن ۋىدالىشىپ ، يېشىل ياپراقلارنى ئاخىرقى قېتىم ئۆز رەڭگى بىلەن كۆرۈۋالسا ، باھار قۇياشى ئۇنىڭ لەۋلىرىنى ، ئۇنىڭ لەۋلىرى باھار قۇياشىنى سۆيۈۋالسا قانداق ئۇلۇغ ئىش بولار ئىدى - ھە !

ۋۇجۇدۇم بارغانسېرى لەرزىگە كېلىشكە ، يۈرىكىم چوڭىيىشقا باشلىدى . ئاخىرقى بۇرچۇمنى ئادا قىلىش ئويى بىلەن ياسىنجانغا يالۋۇرغان تەلەپپۇزدا دېدىم :

— ئاداش ، ئايالىڭنىڭ چۈمپەردىسىنى ئېلىۋەتكىنە ، ئۇ ئەتراپىنى ئوبدانراق كۆرسۇن !

ياسىنجان ئالدىدا جاۋابەن كۈلۈمسىرەپلا قويدى ، ئارقىدىنلا كۆزلىرىدىكى كۈلۈمسىرەش ئورنىنى ھەيرانلىق ، ئېتىراز ئىگىلىدى .

— بىر مىنۇتقا بولسىمۇ ؟

بۇ ئەڭ ئاخىرقى ئىلتىجا بولۇپ قالدى . بۇ قېتىم ياسىنجان يا كۈلۈمسىرىمىدى ، يا ئالايمىدى . مەن پەقەت ئۆتكۈر سەزگۈلىرىم بىلەن چۈمپەردە ئاستىدا ياتقان مەستۇرەنىڭ سۈدىن ئايرىلغان بېلىقتەك تولغانغانلىقىنى ۋە ئېچىنىشلىق ئۇھ تارتقانلىقىنى سېزىپ قالدىم . ئۇ بىرنېمە دېگەندەك قىلىۋىدى ، ياسىنجان قۇلىقىنى ئايالىنىڭ ئاغزىغا چاپلىدى ۋە شۇ ھامان چاقلىق كارىۋاتنى كېسەلخانا تەرەپكە بۇرىدى...

مېنىڭ خاھىشىم ، ياق ، ئۆلۈۋاتقان مەستۇرەنىڭ خاھىشى ئوق

تەگكەن كەپتەردەك ئۇمىد ئاسمىنىدىن يېقىلدى ، كۆكلەم شامىلىنىڭ ئەركىلىتىشى بىلەن ئەمەس ، بەلكى تىرىكلەر ئاسمىنىدىن ھايات يۇلتۇزى سىرغىپ كېتىۋاتقان مەستۇرەنىڭ بىر نەزەر تاشلىۋېلىشى ئۈچۈن ئېچىلغان شاپتۇل چېچەكلىرى ئۆز ئامرىقىنىڭ كۆز نۇرىنى توسۇۋالغان لەنتى چۈمپەردىلەرگە نەپرەتلەر ئوقۇپ ، ھۇزۇر بېغىشلاش بۇرچىنى ئادا قىلالمىغان گۇللەر گۇناھكارانە قىياپەتتە بويۇنلىرىنى قىسىشتى . ئادەمزات ئارىسىدا دۇنياغا كەلگەن ئۆز جۈپتىنى ئاخىرقى قېتىم كۆرۈۋېلىشتىن مەھرۇم بولغان قۇياش تىرىك چۈمپەردىدىن كۆڭۈلسىزلىنىپ ، ئۆزىنى بۇلۇتلار كەينىگە يوشۇردى...

ئەپسۇس ! مىڭ ئەپسۇس ، تەبىئەت ھادىسىلىرىنىڭ تىزگىنى تەقدىرنىڭ قولىدا بولۇپ قالغانلىقى ! مەن تەقدىردىن كۇچلۇك شامال ئەۋەتىشنى تىلەپ باقتىم ، بەلكىم دۇنيانىڭ ئىسسىق - سوغۇقىنى بېشىدىن كەچۈرگەن شامال لەھەت يېنىغا بېرىپ قالغان مەزلۇمەنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنەر ۋە ئۇنىڭ چۈمپەردىسىنى قايرىۋېتىپ ، بىر نەزەرگە پۇرسەت بېرەر ، دېدىم .

مەن بارچە مەخلۇقاتلارنىڭ ئىگىسىدىن چاقماق ئەۋەتىشكە ئاۋازسىز ئىلتىجا قىلدىم ، كۆكتىن ئۈچۈپ چۈشكەن چاقماق مەستۇرەنىڭ چۈمپەردىسىنى كۆيدۈرسە ، كۆز ئالدىنى ئۇ مەھرۇم بولۇۋاتقان جىمى كۇندۇزنىڭ پۈتكۈل يورۇقلۇقى بىلەن يورۇتۇۋەتسە...

ئەپسۇس ! تىلىكىم ئىجابەتسىز قالدى . مەستۇرەنىڭ كۆز قارىچۇقىدا قېتىپ قالىدىغىنى يەنە شۇ تۇمانلىق دۇنيا بولۇپ قالامدۇ ئەمدى !...

مىنۇتلار ناھايىتى ئاستا ئۆتمەكتە . بىمارنىڭ ئېغىر دەملىرىدىن ئىچىم سىقىلماقتا .

دوختۇرلۇق ھاياتىمدا نۇرغۇن بىمارلار مېنىڭ كۆز ئالدىمدا قازا تاپقان ، ھەتتا نۇرغۇنلىرىنىڭ ئېڭىكىنى ئۆز قولۇم بىلەن قاتقانىدىم ، ئۇ چاغدا «قازاغا رىزا» دېگەندەك ، ئانچە پۇچۇلۇپ

كەتمىگەنىكەنمەن ، بىراق مەستۇرەنىڭ سەكراتى ئۇستىدە تۇرۇش ماڭا تولىمۇ ئېغىر كېلىۋاتاتتى . ئۇنىڭ بوغۇلۇپ ـ بوغۇلۇپ نەپەس ئېلىشىلىرى ، تۇيۇقسىز چۆچۈشلىرى كۆز ئالدىمنى قاراڭغۇلاشتۇراتتى . ياسىنجاننىڭ توختىماي دۇرۇت ئوقۇپ تۇرۇپ ، بوراندەك ياش تۆكۈشلىرى مېنى قورقۇنچقا سالاتتى...

ئەتىسى تاڭ ئاتارغا يېقىن مەستۇرە نەپەستىن قالدى ، ئۇنىڭ ئەمدىلا ئوت تۇتاشقان ھايات شامىنى ئەجەل بورىنى كېلىپ ئۆچۈردى . ئۇ تۇمانلىق دۇنيا بىلەن مانا مۇشۇنداق خوشلاشتى . ئەگەر ياسىنجان ئۇنىڭ ئېڭىكىنى قانقاندا نەق مەيداندا تۇرۇپ ئۇنىڭغا بىر قارىۋېلىشقا جۇرئەت قىلالمغان بولسام ، شۇبھىسىزكى ، ئۇنىڭ ئوچۇق كەتكەن كۆزىدە يورۇق دۇنيانى قانغۇدەك بىر كۆرۈۋالالمىغىنىغا ئارماندا قېلىۋاتقان بېچارە ھالىتىنى ۋە ئەمدى ياتىدىغان جايىنىڭ ئۆزى كۆرگەن دۇنيادىن ئانچە پەرق قىلمايدىغانلىقى تۇيۇلى پەيدا بولغان خاتىرجەملىك ئالامەتلىرىنى كۆرگەن بولاتتىم .

ياسىنجان ئايالىنىڭ جەستىنى ئاتا ـ بوۋىلىرى ياتقان قەبرىستانلىققا دەپنە قىلىشتا چىڭ تۇرغىنى ئۈچۈن ، ھاۋا تەڭشىگۈچى بار بىر بولكىۋاينى بىرمۇنچە پۇلغا ئۇقۇشۇپ ، ئۇلارنى ئۇزىتىپ قويدۇم . لېكىن ، مەن بۇ قېتىم ئاغىنەمدىن قالتىق رەنجىدىم ، ئارمان بىلەن جان ئۇزگەن مەستۇرە بەلكىم رەھىمسىز ئېرى بىلەن بولغان دوستلۇقىمىزنى ئۆزى ياتقان گۆرگە بىللە ئېلىپ كەتكەندۇ...

1987 ـ يىلى نويابىر ، ئۇرۇمچى .

ئۇچ بولكا

ئۇپۇق بويلاپ يېيىلغان شەپەق نۇرى ئاقۇچ تۇمانلارنى تېشىپ ئۆتۈپ ، بۇ كىچىككىنە شەھەرنىڭ يولۇچىلار بېكىتىدە تۇرغان قىزىل سىرلىق ئاپتوبۇسنى قېنىق چىلان رەڭگىگە كىرگۈزۈشكە باشلىدى . بېكەت نازارەتچىسى ئادىتى بويىچە يولۇچىلارنى تەرتىپ بىلەن ئاپتوبۇسقا چىقىرىپ ، بىلەت رېتى بويىچە ئولتۇرغۇزدى ۋە ئاپتوبۇسنىڭ ھازىرلا قوزغىلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇردى . ئەمما ، رول ئالدىدا شوپۇرنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى . ئالدىمىزدىكى قونالغۇغا بارغۇچە 400 كىلومېتىردىن كۆپرەك يول يۈرۈشكە توغرا كېلىدىغانلىقى ئۇچۇن ، ئاپتوبۇستىكى 40 قا يېقىن يولۇچىنىڭ تەڭدىن تولىسى شوپۇرنىڭ بىغەملىكىدىن غۇدۇراپ كېتىشتى . ئەتراپىمدىكىلەرنىڭ كەيپىياتى ماڭمۇ تەسىر قىلدى بولغاي ، بەش مىنۇت ئىچىدە سائىتىمگە ئىككى ـ ئۇچ قېتىم قارىدىم . شوپۇرنىڭ كەلمىگەنلىكى ئازلىق قىلغاندەك ، كەينىمدە ئولتۇرغان 30 ياشلار چامىسىدىكى ئورۇق ، ئېگىز چوكاننىڭ يېشىغا يەتمىگەن بالىسى ھەدەپ يىغلاپ ، مېنى تېخىمۇ تىنچسىزلاندۇرۇۋەتتى .

شۇ ئەسنادا كىمدۇر بىرى «شوپۇر بېكەت ئاشخانىسىدا مەززە قىلىپ ئولتۇرامدىكىن» دېۋىدى ، بۇ قىياس بىر ئۆرۈلۈپلا راست گەپكە ئايلىنىپ ، يولۇچىلارنى تېخىمۇ جىلە قىلىۋەتتى . يېنىمدا ئولتۇرغان بۇرۇتلۇق يىگىت ھەممىدىن بەكرەك جىلە بولغان بولسا كېرەك ، ئورنىدىن چاچراپ تۇردى ـ دە ، بىرنېمىلەرنى دەپ غودۇڭشىپ ، ئاپتوبۇستىن پەسكە چۈشۈپ كەتتى . يولۇچىلارنىڭ زارلىنىشلىرى يەنە كۈچەيدى . بىر يولۇچى : «شوپۇر كېلىپ قالسا ، بۇ بۇرۇتلۇقنى ساقلاپ يەنە يېرىم سائەت كېچىكىدىغان

بولدۇق ـ ده !» دېۋىدى ، ئۇنىڭغىچە ھېلىقى بۇرۇتلۇق يىگىت بولكا كـۆتـۈرۈپ ئاپـتـوبۇسقا قايتىپ چىقتى ، ئۇ ئاشخانىدا شوپۇرنى تاپالماپتۇ . ئۇنىڭ قولىدا ئىككى بولكا تۇراتتى . يىگىت يېنىمغا كېلىپ ئولتۇرا ـ ئولتۇرماي ، بولكىنى ئىشتىها بىلەن يېيىشكە باشلىغاندا ، كەينىمدىكى چوكان ئۇنىڭ يېڭىدىن يېنىككىنە تارتىپ قويۇپ سورىدى :

— بولكىنى نەدە سېتىۋېتىپتۇ ؟

قوۋۇزىغا توشقۇزۇۋالغان بولكىنى دەرھال يۇتۇپ كېتەلمىگەن بـۇرۇتـلـۇق يىگىت بېشى بىلەن بىكەت دەرۋازىسىنىڭ سىرتىنى ئىشارە قىلدى . چوكان بوۋىقىنىڭ ئاچچىق يىغىسىغا پەرۋا قىلماي ، ئۇنىڭ ئاغزىدىن ئەمچىكىنى تارتىۋېلىپ ، يېنىدىكى يولۇچىلارغا ، ئاندىن ئاپتوبۇس سىرتىغا تەلمۇرۇشكە باشلىدى . ئۇنىڭ كىمدۇر بىرىنى چاقىرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ ، مەنمۇ شۇ تەرەپكە قارىدىم . چوكاننىڭ چاقىرغىنى 13 — 14 ياشلاردىكى بىر ئوغۇل بالا ئىدى .

ھاۋا خېلىلا ئىسسىپ قالغان ، چىلگە زىرائەت مايسىلىرى قىر ياپقان مەزگىل بولسىمۇ ، بۇ بالا ئۇچىسىغا ياماق چۈشكەن كالتە جۇۋا ، تولا يۇيۇلۇپ ئاقىرىشقا باشلىغان كۆك خادانىدىن ئىشتان كـىـيـۋالغان ، بېشىدا كونا شاپاق دوپپا ، پۇتىدا پارقىراقلىقى يـوقـالـغـان سـۇلـيـاۋ كـەش بـولـۇپ ، جۇۋىسىنىڭ ئىزمىلىرى ئېتىلمىگەن ، ئايىغىدا پايپاق يوق ئىدى .

بالا گەجگىسىنى تاتىلىغاچ ئاستا دېرىزە تۈۋىگە كەلدى . چوكان چىرقىراپ يىغلاۋاتقان بوۋىقىنى پەپلەپ قويۇپ ، ھېلىقى بالىدىن ئۆتۈندى :

— ئۇكام ، خۇش بولۇپ كېتەي ، ماڭا ئۇچ بولكا ئەكېلىپ بەرسەڭ ، — چوكان ئېڭىشىپ ئۇزۇن پايپىقىنىڭ قونچىدىن پۇل ئالدى ۋە بالىغا ئۇزاتتى . بالا دەرۋازا تەرەپكە يالت قىلىپ بىر كۆز تاشلىۋالدى ـ ده ، گەجگىسىنى تاتىلىغان پېتى چوكانغا دېدى :

— ئەكېلىپ بېرىشىنىڭغۇ بېرىمەن ، بىراق مەندە ئاشلىق بېلىتى يوق .

چوكان ئالدىراپ قالدى :

— ئاشلىق بېلىتىنى نەگە قويدۇمكىنە ؟ ئۇكام ، ئاشلىق بېلىتىگە پۇل تۆلىۋەتسەك بولماسمۇ ؟...

— ئۇنداقتا ، مەن چىقىپ قاراپ كېلەي ، پۇلىڭىزنى شۇ چاغدا بېرىڭ ، — بالا ئالدىرىماي دەرۋازا تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى .

بۇلارنىڭ سۆھبىتىگە قۇلاق سالغۇچى بىرلا مەن ئەمەسكەنمەن ، بېشىمنىڭ ئۈستىدىن ئارتىلىپ ، بوينىنى غازنىڭ بوينىدەك سوزۇپ تۇرغان ئېگىز بويلۇق ، تەمبۈرنىڭ بېشىدەك سوزۇنچاق يۈزلۈك بىر ئەر كىشى بۇ ۋەقەدىن تۇنجى بولۇپ خۇلاسە چىقاردى .

— ۋاي ـ ۋۇي ، قاراڭلار ، قاراپ كېلەي دېگەن ھېلىنى ئويلاپ تاپقىنىنى ، بۇگۈن ناشتىلىق قىلالماي قالغان نېمىكەن ـ دە !

— بۇ كەمدىكى بالىلار بۆشۈكىدىلا بۇزۇلۇۋاتىدۇ . ئەپتىگە قارىمىدىڭلارمۇ ؟ مېنىڭچە ، ئۇ جەزمەن يانچۇقچى ، ھېچبولمىغاندا كىچىك ئالدامچى ، — سېمىز ۋە ئاق يۈزلۈك بىر ئايال چورتلا ھۆكۈم قىلدى . ھېلىقى سوزۇنچاق يۈزلۈك كىشى بۇ ھۆكۈمنى تېخىمۇ تولۇقلىدى :

— قاراپ تۇرۇڭلار ، ئۇ ھازىر بولكا بار ئىكەن ، ئاشلىق بېلىتى ئالمايدىكەن ، ئەكېلىڭ پۇلىڭىزنى دەپ كەلمىسە .

قانداقلا بولمىسۇن ئۇچ بولكا سېتىۋېلىپ ، بىرىنى بوۋىقى بىلەن ناشتىلىق ، ئىككىسىنى چۈشلۈك قىلىشنى قورسىقىغا پۈككەن چوكان ئارتۇقچە بىرنېمە دېمىدى ، پەقەت بۇ سۆزمەنلەرگە قاراپلا قويدى ـ دە ، يېنىدىن ئاشلىق بېلىتى ئىزدەشكە باشلىدى . دەل شۇ چاغدا ھېلىقى بالا بىرقانچە ئون جۈپ كۆزنىڭ نازارىتىدە دەرۋازىدىن ئالدىرىماي كىرىپ ، چوكاننىڭ پۇلىنى ، ئاشلىق بېلىتىنى ئېلىپ يەنە چىقىپ كەتتى ، مۇلاھىزە پىلتىسىگە قايتا ئوت تۇتاشتى :

— مانا ، ئۇنىڭ ئىشى قامىلاشتى ، ئۆزىنى بىردەم دالدىغا

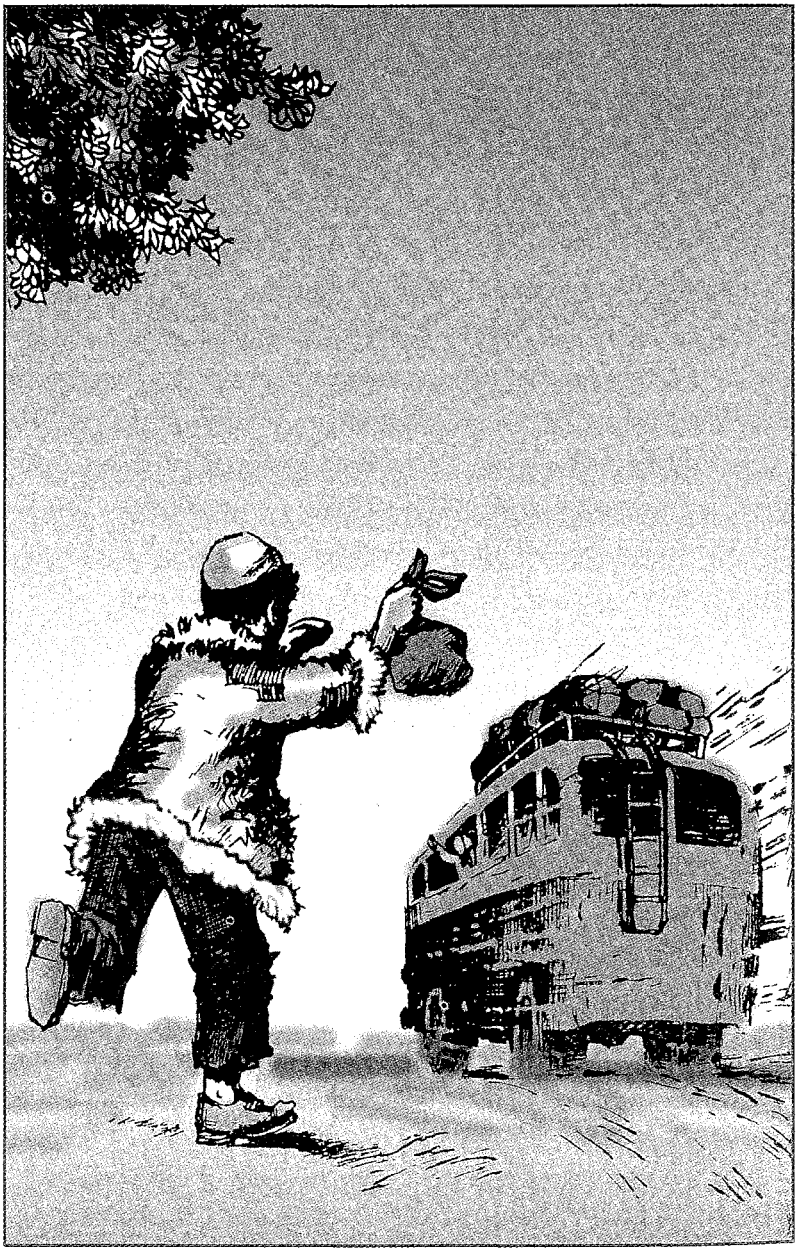

ئالدۇ ـ دە ، ئاپتوبۇس گۇررىدە مېڭىپ كەتكەندىن كېيىن ، ئالدىدا پولو ياكى لەڭمەن...

ئەمدى مۇلاھىزىنىڭ تىغ ئۇچى بالدىن يۆتكەلدى :

— كالتە پەم چوكان قاراپ تۇرۇپ پۇلىنى بىر ئالدامچىغا چاڭگاللىتىپ قويدى ـ ھە !

— ياقەي ، ئوغرىنىمۇ خۇدا يارانقان ، بۇ چوكان ئىچ ئاغرىتمىسا بولامدۇ ؟...

مانا ئەمدى چوكانىنىڭ چىرايى ئۆڭۈشكە باشلىدى . ئۇ ئەتراپتىكىلەرگە ئاڭلىتىپ تۇرۇپ :

— سىلەرگە نېمە دەز كەتتى ؟ ئەكېلىپ بېرەر ، ئەكېلىپ بەرمىسە باش ـ كۆزۈمنىڭ سەدىقىسى بولار ، — دېدى ـ دە ، يىغلاۋاتقان بالىسىنى جىمىلەپ قويدى .

شۇ ئارىدا شوپۇر تۈيۇقسىز پەيدا بولۇپ ، ئالدىرىغان پېتى رولغا ئولتۇردى ۋە ماتورنى ئوت ئالدۇردى . يولۇچىلارنىڭ پاراڭلىرىمۇ ماتور بىلەن تەڭلا ئوت ئېلىپ كەتتى . ھېلىقى سوزۇنچاق يۇزلۇك كىشى ئۆزىنىڭ ئەۋلىيالىقىنى نامايىش قىلغانىدەك ، چوكانىنىڭ كۆزىگە ئالاھىدە تىكىلىپ ، مەسخىرە ئارىلاش كۈلۈپ قويدى . سېمىز خوتۇن بولسا چوكانغا دارتىپ ، دىمىغىدا قاتتىق يۆتىلىپ قويدى .

ئاپتوبۇس قوزغالدى .

باھار ئاپتىپىدا قۇرۇپ كەتكەن بوز توپىلىق بېكەتتە قويۇق چاڭ ئۆرلىدى . مەن دېرىزىدىن قارىدىم . ئاپتوبۇس ئاستا مېڭىپ دەرۋازىدىن چىقتى . كۆزۈم ئەينەك جازىلىق يېمەكلىكلەر ھارۋىسىنىڭ ئالدىدا تۇرغان ئادەملەر قاتارىغا چۈشتى . ھېلىقى بالىنىڭ نۆۋىتىمۇ كېيىقالغانىدى .

ئاپتوبۇس چوڭ يولغا قايرىلىۋاتقاندا ، چاڭ ـ توزانلار ئارىسىدا ھېلىقى بالا پەيدا بولدى . ئۇ ئاپتوبۇسنىڭ كەينىدىن جېنىنىڭ بارىچە يۇگۈردى . ئۇنىڭ ئوڭ قولىدا بولكا ، سول قولىدا قەغەز پۇللار تۇراتتى : «ئاچا ، مانا سىزگە بولكا ! مانا ئاشقان پۇل !»

دەپ ۋارقىرايتتى ئۇ . مەن شوپۇرغا ئىلتىماس قىلىپ ئاپتوبۇسنى توختاتتىم . بالا يىقىلىپ - قوپۇپ ئەكەلگەن نەرسىلىرىنى چوكانىڭ قولىغا تەسلىكتە تۇتقۇزدى . چوكانىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى... ئاپتوبۇس قويۇق چاڭ توزىتىپ ، ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتى . مەن چاڭ - توزانلار ئارىسىغا قارىدىم ، شۇ چاغدا مەن ئىسمىنمۇ بىلمەيدىغان ھېلىقى بالىنى كۆرگەندەك بولدۇم . ئۇ ھېلىمۇ بالىلارغا خاس ئىنچىكە يىقىملىق ئاۋازى بىلەن :

«مانا بولكا ! مانا ئاشقان پۇل !» دەپ ۋارقىرايتتى ، مۇدۇرۇلەتتى ، يۈگۈرەيتتى...

1983 - يىلى ماي .

پاختەكلەر

بالا چاغلىرىمدا يۇز بەرگەن كىچىككىنە بىر ئىش ھازىرغىچە خاتىرەمدە .

قىش كۈنىنىڭ بىر ئەتىگىنى ئىدى . تالادىن سۇپۇرگە كۆتۈرۈپ كىرىۋاتقان ئانامدىن كىچىدىن بېرى تۆت ئىلىك قېلىنلىقتا قار ياغقانلىقىنى ئاڭلىشىم بىلەنلا ، ئۈيقۇسىراپ تۇرغان كۆزلىرىمنى بېسىپ تۇرغان قاپاقلىرىم بىردىنلا يەڭگىللەپ كەتتى . مەن يوتقىنىمنى ئىرغىتىپ تاشلاپ چالا ـ بۇلا كىيىندىم ـ دە ، پاك ـ پاكىز سۇپۇرۇلگەن ھويلىدىن يۈگۈرۈپ ئىشىك ئالدىغا چىقتىم .

پاھ ! راستتىنلا قار يېغىپتۇ ! يىراقتا سوزۇلغان مەھەللە يوللىرى ، ئۆگزىلەر ، دەل ـ دەرەخلەر ئاپئاق قارغا كۆمۈلگەن . ھېلىمۇ پىلىلداپ چۈشۈۋاتقان قالدۇق قار ئۈچقۇنلىرى ئېچىلىشقا باشلىغان قۇياشنىڭ نۇرىدا كۈمۈش ئۇۋاقلىرىدەك ئاق نۇر چاقنىتاتتى . مەن زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ قارغا قولۇمنى پاتۇرۇپ بېقىۋىدىم ، تۆت بارمىقىم ئەمەس ، بەشلا بارمىقىم چۆكۈپ كەتتى . «قار تازا قېلىن يېغىپتۇ !» دېدىم ئىچىمدە ۋە سوغۇق ، ساپ ھاۋادىن قانغۇدەك بىر سۈمۈرۈۋېلىپ ھويلىغا قاراپ يۈگۈردۈم .

— ھوي نىياز ، قاق ناشتىدا يەنە نېمە قىلىپ يۇرۇيسەن ؟ — دېدى ئۆگزىدە تۇرۇپ قوتانغا چۆپ تاشلاۋاتقان دادام مېنىڭ بىرنېمىلەرنى ئىزدەپ ئاۋارە بولۇۋاتقىنىمنى كۆرۈپ .

شۇ تاپتا دادام قانچە ۋارقىرىسىمۇ دىققىتىمنى جەلپ قىلالماسلىقى تۇرغانلا گەپ ئىدى . ئۇندىمەي قويغانلىقىم سەۋەبلىك دادامنىڭ تېخىمۇ ئەزۋەيلەپ كېتىشىنى پەملىگەن ئانام :

— تەتىل ئەمەسمۇ ؟ نېمە قىلغۇسى كەلسە قىلىۋەرمەمدۇ ؟ — دەپ ئېتىراز بىلدۈردى .

دادام ئانام بىلەن گەپ تالىشىپ تۇرماي ، توختىماي مۆرەۋاتقان كالىلارغا قار توزۇتقىنىچە چۆپ تاشلاشنى داۋام قىلدۈردى . مەنمۇ ئانامنىڭ ئۆيگە كىرىپ كەتكەن پۇرستىدىن پايدىلىنىپ ، سېۋەت ۋە بىر باغلام تاننى كۆتۈرۈپ غىپلا قىلىپ تالاغا چىقىۋالدىم .

مەن ئەمدىلا ئېچىلىشقا باشلىغان چىغىر يول بىلەن خامان تەرەپكە كېتىپ باراتتىم . تېخى ئېچىلمىغان يوللاردا يۇمشاق قارغا يېنىك دەسسىسەمۇ يەنىلا ئايىغىم ئاستىدىن «غىچ ـ غىچ» قىلغان ئاۋاز چىقاتتى . راستىنى ئېيتسام بۇنداق يۇمشاق ، پاكىز قار ئۈستىگە دەسسىگۈم كەلمەيتتى . چۈنكى ، بۇ ئۆزۈندىن بېرى مېنى تەقەززا قىلىپ كەلگەن تۇنجى قار ئەمەسمۇ ؟ ئۆتكەن يىلى ئاخىرقى قار ياغقان كۈنلەردە ئويتوغراقتا ئولتۇرۇشلۇق بىر نەۋرە ئاكامنىڭ ئۆيىمىزگە كېلىشى مەنده كارامەت بىر تەسىر قالدۇرغانىدى . نەۋرە ئاكام شۇ چاغدا ئىشىك ئالدىدا ياسىغان قار ئادەم مېنىلا ئەمەس ، مەھەللىمىزدىكى پۈتۈن بالىلارنى ھەيران قالدۇردى . ئۇ تېخى سېۋەت ۋە تاندىن قاپقان تەييارلاپ ، قۇشقاچ تۇتۇشنى بىلەتتى . نەۋرە ئاكامنىڭ پۈتۈن ئويۇنلىرى ئىچىدە بۇ ئويۇن ماڭا بەكمۇ يېقىپ كەتتى . ئىچىمنى پۇشۇرغىنى شۇ بولدىكى ، ئۇ قايتىپ كەتكەن كۈنىنىڭ ئەتىسىلا ھاۋا ئىسسىپ ، قارلار ئېرىشكە باشلىدى ، ھەر كۈنى ئاسمانغا ، بۇلۇتلارغا قانچىلاپ تەلمۈرۈپ قارىسامۇ قار ياغمىدى ، ئەكسىچە نەۋرە ئاكام ماڭا قۇشقاچ تۇتۇشنى ئۆگەتكەن خاماندا قوناق ، بۇغداي ۋە كەندىر دېگەندەك زىرائەت مايسىلىرى ئۈنۈپ چىقىشقا باشلىدى...

يازمۇ ئۆتۈپ كەتتى . كۈزمۇ ئۆچەكەشكەندەك ئۇزۇنغا سوزۇلدى . قىش كېلىشىگىلا مەن قارىنىڭ يېغىشىنى يەنە تۆت كۆزۈم بىلەن كۈتۈشكە باشلىدىم . بەزى كېچىلىرى ئويغىنىپ كەتكەن چاغلىرىمدا ئاي يورۇقى چۈشكەن تۆشۈكنىڭ گىرۋەكلىرىگە قاراپ قار ياغدىمۇ نېمە ، دەپمۇ قالاتتىم . قار ياغسا

نەۋرە ئاكام ئۆگەتكەن چارە بويىچە ئۆز قولۇم بىلەن قۇشقاچ تۇتۇپ ئۇيناشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلاتتىم .

بۇگۈن تەلىيىمگە بىر غېرىچچە قېلىنلىقتا قار ياغقان . مەن قار چۈشمىگەن يەرلەردە تاقلىغىنىمچە كېتىپ بارىمەن ، مانا خامانغىمۇ يېتىپ كەلدىم . ئۆتكەن يىلى نەۋرە ئاكام بىلەن بىللە قۇشقاچ تۇتقان يەرنى بىر دوڭغاق جىگدە دەرىخى بىلەن نىشان قىلىۋالغانىدىم . قارنىڭ سوغۇقىغا پەرۋا قىلماستىن ھەش - پەش دېگۈچە يەرنى سۈپۈرۈپ بىر پارچە كىگىز ئورنىچىلىك مەيدان ھازىرلىدىم . سېۋەتنى دۈم كۆمتۇرۈپ ، قىرىغا ئىككى غېرىچ كېلىدىغان يۇلغۇن ياغىچىنى تىرىدىم ، تىرەككە تاننىڭ بىر ئۇچىنى باغلىدىم . ئىشتىنىمنىڭ يانچۇقىدىن بىر ئوچۇم كەندىرنى ئېلىپ ، سېۋەت ئاستىغا چاچتىم - دە ، تاننىڭ بىر ئۇچىنى مەھكەم تۇتقىنىمچە دوڭغاق جىگدىنىڭ كەينىگە يوشۇرۇنۇپ ، قۇشقاچلارنىڭ كېلىشىنى كۈتۈشكە باشلىدىم .

كۈننىڭ خېلى ئەتىگەن بولۇشىغا قارىماي ، قىش كىرگەندىن بۇيان بۇ يەردە دانلاپ ئۆگىنىپ قالغان قۇشقاچ ۋە تۇمۇچۇقلار تەنھەرىكەت مەيدانىنىڭ چوڭلۇقچىلىك خامانىنىڭ پاكار سوقما تاملىرى كەينىدە ئۆسكەن كاداڭ دەرەخلەرنىڭ شاخلىرىغا يىغىلىپ ئولگۇرگەندى . ئۇلار تىنماي چۇرۇقلىشاتتى ، شاختىن - شاخقا سەكرىشەتتى ، بەزىلىرى ئۇمىدسىزلەنگەندەك تۇمشۇقىنى پەيلىرىنىڭ ئاستىغا يوشۇرۇپ ئۇگدىشەتتى .

مەن قارلىرىنى سۈپۈرۈۋاتقان يەر ئاچ قۇشقاچلارنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە جەلپ قىلماي قالمايتتى ، دېگەندەك ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەيلا بىر جۈپ قۇشقاچ پۇرراپ پەسلەپ سېۋەتنىڭ يېنىغىلا چۈشتى . يۇرىكىم دۈپۈلدەشكە باشلىدى . بىراق ، كۆپرەك ئولجىغا ئېرىشىمەن دەيدىكەنمەن ، ئەلۋەتتە ، يەنە سۈكۈت قىلىشقا ، كۆپرەك قۇشقاچنىڭ سېۋەت ئاستىغا كىرىشىنى چىداملىق بىلەن كۈتۈشكە توغرا كېلەتتى .

ئـــش ئـويـلـغـنـنـمـدەك بولمـدى . سېۋەت ئاستىغا كـىرىپ كېلىشكە باشلىغان بىر جۈپ قۇشقاچقا ئەمدىلا ئىككى ـ ئۈچ قۇشقاچ قوشۇلۇۋىدى ، نەدىندۇر پەيدا بولغان بىر قۇرغۇي دەرەخ شاخلىرى ئـارىـسىغا بىر شۇڭغۇپلا ھەممە قۇشقاچنى ئۇركىتىۋەتتى . مەن ھېلىقى بىرقانچە قۇشقاچنى بولسىمۇ قاچۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ، تـانـىنى تارتىپ دۈم كۆمتۇرۈلگەن سېۋەتنى ئېچىپ قارىۋىدىم ، قـۇشقاچ تۇگۇل ئۇنىڭ مايىقىمۇ كۆرۈنمىدى . تانىنى بۇرۇنراق تارتمىغىنىغا ئېچىندىم ـ دە ، سېۋەتنى يۆلەپ ئاستىغا يەنە دان چـاچـتـىـم ، ئـۆزۈم دوڭغاق جىگدە تۇۋىدە چاشقان ماريلاۋاتقان مۇشۇكتەك تۇگۈلدۈم .

ئـاسـتـا ئـۇرۇلـۇۋاتـقـان سـوغۇق شامال يۈزۈمنى چېقىپ ئۆتۈۋاتاتتى . قوللىرىم ئۈيۈشۈپ قىزىرىپ كەتكەن ، قورسىقىمنىڭ كوركىراشقا باشلىغىنىمۇ مەن ئۈچۈن بىر ئازاب بولدى . ئەمما ، بۇ يەردىن ئولجىسىز قايتىپ كېتىشكە كۆڭلۈم ئۇنىمايتتى . سېۋەت ۋە تانىلىرىمنى كۆتۈرۈپ قۇرۇق قول قايتسام ، يولدا ئۇچرىغان ئـاغـىنىلىرىم مېنى مەسخىرە قىلىشىمۇ مۇمكىن ئىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە قار ئېرىپ كەتسىچۇ ؟

دادام ۋە ئـانـامنىڭ كايىشلىرىنى ، قورساق ئاچلىقى بىلەن سـوغـۇق دەردىـنـى ئۇنتۇپ ، چۈشكىچە قىمىرلىماسلىق قارارىغا كـېلىپ تۇراتتىم . بىر جۈپ قۇش ئۇچۇپ كېلىپ ئۈستۈمدىكى جىگدە شېخىغا قوندى .

— پاختەك !

مەن خۇشاللىقىمدىن ۋارقىرىۋېتىشكە تاس قالدىم . چۈنكى ، پاختەك قۇشقاچتىن چوڭ قۇش ، ئەگەر ئۇ سېۋىتىمنىڭ ئاستىغا چۈشۈپ قالسىمۇ ، بولدى ، ئىشىمنىڭ ئوخشىغىنى شۇ ! پاختەكنى تـۇتۇپ ئۆيگە بارسام دادامـمۇ ، ئانامـمۇ مېنىڭ باشباشتاقلىقىمنى كەچۈرۈشى مۇمكىن . يەنە كېلىپ «نىياز پاختەك تۇتۇۋاپتۇ» دېگەن خـەۋەر بـۇگـۈنلا مەھەللىمىزدىكى ئاغىنىلىرىم ئارىسىدا چاقماق

تېزلىكىده تارقىلىپ ، ئۇلارنىڭ زوقىنى قوزغىشى تۇرغان گەپ .
نەۋرە ئاكام تېخى پاختەك گۆشى مەززىلىك بولىدۇ ، دېۋىدىغۇ ؟
مەن پاختەك گۆشى بىلەن قىلىنغان كەچلىك غىزانىڭ خىيالەن تەمىنى تېتىۋاتقان چېغىمدا ، ھېلىقى بىر جۈپ پاختەك قارلىرى تازىلىۋېتىلگەن يەرگە ئۆزىنى ئاتتى . يۈرىكىم قاتتىق دۈپۈلدىسىمۇ تىنىقمىنى تېشىمغا چىقارمىدىم .
پاختەك قۇشقاچقا قارىغاندا گالۋاڭراق بولسا كېرەك ، كۆپ ئايلىنىپ چۆچۈپ يۈرمەيلا سېۋەتنىڭ ئاستىغا كىرىپ ، خاتىرجەم دانلاشقا باشلىدى . پۇتۇن دىققىتىمنى جەملەپ قىزىرىپ كەتكەن قولۇمغا پېتىپ كەتكەن تاننى شۇنداق تارتىۋىدىم ، ھېلىقى پاختەكلەر سېۋەت ئاستىغا باستۇرۇلۇپلا قالدى . مەن جىگدە تۇۋىدىن توشقاندەك سەكرەپ چىقىپ چاپىنىمنى سالدىم ۋە سېۋەتنىڭ ئەتراپىنى مەھكەم ئوراپ ئاستا قولۇمنى تىقتىم .
تۇتۇۋالغىنىم تازا سېمىز پاختەكلەردىن بولۇپ چىقتى . خۇشاللىقىمنى ئىچ - ئىچىمگە سىغدۇرالماي ، ئولجىلىرىمنى يىغىشتۇرۇپ ئۆي تەرەپكە ماڭدىم .
— دادا ، ئانا ، قاراڭلارچۇ ، نېمە تۇتۇۋالدىم ؟ — مەن ئىشىكتىن ئېتىلىپ دېگۈدەك كىردىم ۋە ئالدى بىلەن كەتمەن سېپى بىلەن ھەپىلىشۋاتقان دادامنىڭ ئالدىغا بېرىپ تومپىيىپ تۇرغان قوينۇمنى كۆرسەتتىم . دادام ئاچچىقلانغاندەك ئەمەس ئىدى . ئۇ خۇشاللىقىمغا ھېچ ئورتاقلاشقۇسى يوقتەك مۇندىقلا قاراپ قويۇپ دېدى :
— قارا سېنى ، توڭلاپ قىزىرىپ كېتىپسەن ، ماڭ چېيىڭنى ئىچىۋال .
— قارىغىنا دادا ، — دېدىم مەن ئۇنىڭ دىققىتىنى قوزغاش ئۈچۈن مەغرۇر ئاۋاز بىلەن ، — بىر جۈپ پاختەك تۇتۇۋالدىم . تازا سېمىز ئىكەن ، سەن بوغۇزلاپ بەرگىن ، ئانام غىزا قىلىپ بەرسۇن .

دادام قولىدىكى ئىشنى تۈگىتىپ ئاستا يېنىمغا كەلدى ـ دە ، سۆزلىرىمگە قىزىقىۋاتقاندەك سورىدى :

— هە ، پاختەكمۇ ؟

مەن ئىككى قولۇمنى قوينۇمنىڭ ئىككى تەرىپىگە تەڭلا سېلىپ ، پاختەكلەرنى ئېلىپ دادامغا بەردىم . دادام قولىدىكى پاختەكلەرنى ئۇيان ئۆرۈپ ، بۇيان ئۆرۈپ قاراپ چىقتى ۋە نېمىنىدۇر ئويلاپ قالدى . دادامدىن بىرەر ماختاش سۆزىنى تەمە قىلىپ تۇرۇۋاتقىنىمدا ، ئۇ رازى بولغاندەك ئاھاڭدا :

— راستتىنلا سېمىز پاختەكلەر ئىكەن ، — دېدى ـ دە ، پاختەكلەرنى تۆڭلۈكنىڭ ئاستىغا ئەكېلىپ ، بارماقلىرىنى تۈيۈقسىز بوشاتتى .

— ئۇچۇپ كەتتى ! ئۇچۇپ كەتتى !

مەن ئاللا ـ توۋا قىلىپلا قالدىم . پاختەكلەر بولسا تۆڭلۈكتىن ئوقتەك ئېتىلىپ چىقىپ ، كۆك ئاسمان قوينىغا ئۆزىنى ئاتتى .

— ئۇچۇپ كەتتى ! ئۇچۇپ كەتتى !

خاماندا سائەتلەپ توڭلاپ ئولتۇرغىنىم بىكارغا كەتتى . ئۇنىڭ ئۇستىگە دادامنىڭ مېنىڭ ئەمگىكىمگە مۇناسىۋەتسىز قىلغىنىچۇ ؟ پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى قاپلىۋالغان ئاچچىق ۋە نارازىلىق دەستىدىن سۇيىغا ئۆزۈمنى تاشلاپ ھۆڭرەپ يىغلىۋەتتىم .

ئانچە ئۆتمەي مۇرەمگە بىر قول يېنىككىنە كېلىپ تەگدى . بېشىمنى كۆتۈرسەم يېنىمدا دادام تۇرۇپتۇ . ئادەتتە ماڭا بەكمۇ كۆيۈنىدىغان ئاناممۇ دادامنىڭ يولسىزلىقىنى ئەيىبلىمەكتە يوق ، كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى . بېشىمنى يەنە بىلەكلىرىمنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ ئۆپكىدەشكە باشلىدىم . دادام بېشىمنى سىلاپ تۇرۇپ :

— ئوغلۇم ، پاختەك بارغانسېرى ئازىيىپ كېتىۋاتقان قۇش ، ئۇ بىزگە پايدىلىق ئىشلارنى قىلىپ بېرىدۇ . ئۇ خالىغىنىچە ئۇچسۇن ، كۆپەيسۇن ، ياز كېلىشى بىلەنلا تېخى سەن ئۇنىڭ بالىلىرىنى كۆرسەن ، — دېدى ، ئارقىدىنلا ئۇ ئاناغا توخۇ سويۇپ

كەچلىك غىزا قىلىشنى تاپلىدى .

شۇ يىلى قىشتا يەنە ئىككى قېتىم قار ياغدى . ئەمما ، مەن پاختەك ياكى قۇشقاچ تۇتۇشقا بارمىدىم . زېرىككەن چېغىمدا نەۋرە ئاكام ياسىغاندەك قار بوۋاي ياساپ ئويناپ ، ئىچ پۇشۇقۇمنى چىقاردىم . ئىشىك ئالدىدا ياساپ قويغان قار بوۋايلىرىم ئېرىپ كەتتى . ئۇزاق ئۆتمەي ، ئەتىياز ئۆرۈلۈپ ، يازمۇ يېتىپ كەلدى . بىر كۈنى دادام ۋە مەن ئېتىزلىقتا كېۋەز ئوتاۋاتاتتۇق ، ئۇ تۇيۇقسىز ماڭا :

— قارا ، — دېدى قولى بىلەن ئاسمانىنى كۆرسىتىپ .

بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىۋىدىم ، دەل دوڭغاق جىگدە دەرىخىنىڭ ئۇستىدىن ئەركىن قانات قېقىپ ئۇچۇپ كېتىۋاتقان تۆت پاختەكنى كۆردۈم ـ دە ، دادامدىن سورىدىم :

— دادا ، هېلىقى پاختەكلەر شۇمۇ ؟

دادام بىزدىن يىراقلىشىۋاتقان پاختەكلەرگە زوقمەنلىك بىلەن قاراپ تۇرۇپ بېشىنى لىڭشىتقاچ دېدى :

— كۆردۈڭمۇ ئوغلۇم ، ئۇلار مانا ئىككى جۈپ بوپتۇ . كىشىلەر ئۇنىڭغا چېقىلمىسا يەنە تۆت جۈپ ، سەككىز جۈپ بولىدۇ...

دادامدىن پاختەكلەر تۈپەيلى پەيدا بولغان رەنجىشلىرىمنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ساقىندىلىرى شۇ كۈنى كۆڭلۈمنىڭ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلىرىدىن تامامەن يۇيۇلۇپ كەتتى .

1998 ـ يىلى مارت .

يەر

مەن ئۇيقۇسى سەگەك ئادەممەن . مەسلەن ، ئالايلۇق ، مۇڭلۇق ئەللەي ساداسى ئىچىدە يېنىك تەۋرىنىۋاتقان بۆشۈكتە ئۇخلاۋاتقان تەقدىردىمۇ روچىۋىنىڭ بىلىنەر - بىلىنمەس گىزىلدىغان ئاۋازى چاغلىق شەپىلا مېنى شېرىن ئۇيقۇ قۇچىقىدىن تارتىۋالالايدۇ ، ئەرزىمەس تۇيۇشمۇ شېرىن چۈشلىرىمنى ھەيدىۋېتەلەيدۇ .

شىتىر... شىتىر... شىتىر...

شىتىرلىغان ئاۋاز بىلەن تەڭلا ئويغىنىپ كەتتىم . دادام بىلەن يانمۇيان يېتىپ مۇڭداشقىنىمچە كۆزۈم ئۇيقۇغا كەتكەندىن تارتىپ ، تازا ئۆتسە بىرەر سائەتچە ئۆتكەندۇ . ھېلىمۇ شۈكۈر ، قول سائىتىمنىڭ فوسفورى بار ئىكەن ، بولمىسا بىر تال قارا تاياقتەك ئىس چىقىرىپ ، قۇشقاچ تىلدەك يالقۇنى بىلەن قاپقارا تورۇسنى تۇتاشتۇرۇپ

تۇرغان جىنچىراغنىڭ گۈڭگا يورۇقىدا ئىستىرىلكا ۋە سىپىرلارنى كۆرەلمەيدىكەنمەن . تۇن تەڭگە يېقىنلىشاي دەپ قاپتۇ . كۆزلىرىمنى چىڭ يۇمۇپ باقتىم ، زىيادە سەگەكلىشىپ كەتكىنىمدىن يامانلىغانمۇ نېمە ، ئۇيقۇ دېگەن نەرسە زادىلا يېقىن يولىمىدى . پىكرىم ئىتائىتىمدىن قاچتى . يۇرىكىمنىڭ تېخىچە ئىزىغا چۈشۈپ بولالمىغان دۇپۇلدەشلىرى مېڭەمنىڭ بىر يەرلىرىدە شەكىلسىز تۇماندەك ئەگىپ يۇرگەن چۈش كارتىنىلىرىنى بىر - بىرىگە ئۇلاۋاتاتتى .

چۈشۈمدە كۆز يەتمەس كەڭلىكتىكى گۈللۈكنىڭ ئوتتۇرىسىدا دادامنىڭ ھەيكىلى تۇرغۇدەك ، كۈنچىقىشتىن ئالمىدەك چوڭلۇقتا كېتۇرۇلگەن قۇياش ئۆرلىگەنسېرى زورايغۇدەك ، پۈتۈن جاھان قىزىللىققا ۋە كۆيدۇرگۈچى ھارارەتكە تولۇپ ، گۈللەرنى ھالاك قىلغۇدەك ، دادامنىڭ ھەيكىلى قارانچۇقتا ئايلانغۇدەك ، قاغىلار بېشىغا قونۇۋېلىپ ئەنسىز قاقىلداشقۇدەك ، دادامنىڭ قارانچۇقى توساتتىن يېقىلىپ يەر قوينىغا كىرىپ كەتكۇدەك ، يەنە يەرنى يېرىپ ئېتىلىپ چىقىپ ئاسمانغا تىك ئۆرلەپ تۇتۇنگە ئايلىنىپ كۆزدىن غايىب بولغۇدەك .

چۈش دېگەن غەلىتە نەرسە . ئۇ بىر بولسا ، ئۆتمۈشنى ئەسكە سالىدۇ . بىر بولسا ، كەلمىشنىڭ بېشارىتى سۈپىتىدە كۆڭۈلگە تەمە يېكى غەشلىك ئېلىپ كېلىدۇ . يامان چۈش كۆرۈپ سېنى قارا باستىمۇ ، ئۇ چاغدا ئۆتمۈشنى ئەمەس ، كەلمىشنى كۆپرەك ئويلاپ قالىدىكەنسەن . چۈش دېگەن قېلىپسىز سەزگۈ دېگەن يەكۈنمگە ئۆزۈمنى قانچە ئىشەندۈرۈپ باقسامۇ ، لېكىن «دادام سەكسەنلەردىن ھالقىپ قالدى . بىرەر كېلىشىمەسلىك بارمۇ ، نېمە ؟ » دېگەن خىيال كاللامغا كىرىپلا ئالدى . شۇ ئەنسىز خىيال تۇرتكىسىدە يېنىمغا ئۆرۈلۈپ دادام يانقان ئورۇنغا كۆز تاشلىدىم . ئارقىدىنلا جەينىكىمگە تايىنىپ ، كۆز نۇرلىرىمنى بىر يەرگە يىغدىم .

تەكچىدىكى يېغى تۇگەي دەپ قالغان جىنچىراغ پىلىكتە پەيدا

بولغان نۇقۇت چوڭلۇقىدىكى ئىككى تال چېچىكىنى پارسىلدىتىپ ، ئاخىرقى نۇرلىرىنى چېچىۋېلىش ئۈچۈن كۈچىمەكتە ئىدى . يېنىمدا دادامنىڭ نە ئۈچىتەك ئاقارغان قويۇق ساقىلى ، نە ئاندا ـ ساندا چېچەك ئىزى بار بۇرنى ، نە ياي شەكىللىك قورۇقلار قويۇقلاشقان پېشانىسى ، نە كىچىك ئاق دوپپىسى كۆرۈنمەيتتى . نېپىز چىت يوتقانىنىڭ يېرىمى قايرىلغان ، دادامنىڭ ئورنى بوش تۇراتتى . ئورۇننىڭ نېرىراقىدا لىقمۇلىق ئاشلىق قاچىلانغان ئۈچ تاغار تۇراتتى .

دادام قېرىغىنىغا قارىماي خېلى چەبدەس ئىدى . دېھقانغا خاس مەزمۇت بەستىدىن چىدامليقلىقى چىقىپ تۇراتتى . رەھمەتلىك ئانامدىن ئايرىلغان تۆت يىلدىن بېرى مەھەللە بالىلىرىنىڭ ھېيىت ـ ئايەم ۋە بايرام كۈنلىرىدىكى ئانچە ـ مۇنچە ياردەمىدىن تاشقىرى ، ئۆز ئىشلىرىنى ئۆزى جوڭقۇرۇپ ياشاۋاتاتتى . ئۇ تېخى قالدۇق يەردىن تاشقىرى مەھەللە كومىتېتىدىن يەنە ئىككى مو يەر سوراپتۇ . ئوسىغا سۇ تۇتۇشتىن باشلاپ ، ھوسۇل يىغقۇچە بولغان ھەممە پەرۋىشىنى ئۆز قولى بىلەن تۇگىتىپتۇ .

ئۆز ۋاقتىدا مەرھۇم ئانامنىڭ قىرىق نەزىرىسىنى بەرگىلى كەلگىنىمدە ، ئۇنىڭ مەھەللىنىڭ چېتىگىرەك جايلاشقان بۇ ئۆيدە تىكەندەك يالغۇز قالىدىغانلىقىنى ئويلاپ ، يېنىمغا ئېلىپ كېتەي دېگەن ئويۇمنى بىلدۇرۇۋىدىم ، ئۇ :

— ئوغلۇم ، مەن سەندىن ئىككى ئالەم رازى ، نەچچە يىل ئالدىدا مۇشۇ گەپنى قىلغان بولساڭ بىر نۆرى ئىدى ، ئۇ كەملەردە مېنى يۇرتقا باغلاپ تۇرىدىغان ھېچ نەرسە يوق ئىدى . مانا ھازىر... كۆڭلۇمنىڭ بىر يېرى توق تۇرىدۇ... — دېگەنىدى .

دادامنىڭ بۇ چەت جايدا يالغۇز ياشاشقا تەۋەككۇل قىلغانلىقىنى ھېچ قىلىپمۇ چۈشىنەلمىگەن ، لېكىن ماڭا بۇ گەپلەرنى قىلغاندا كۆزىدىن قانداقتۇر يالۇرۇش ئالامەتلىرى چىقىۋاتقانلىقىنى كۆرگەنىدىم .

يۇرۇش ـ تۇرۇشلىرىغا قاراپ دادامنى چەبدەس دېگىنىم

بىلەن ، يېشى ھەممىنى چۈشەندۈرۈپ تۇراتتى . ئىلگىرىكى قېتىم كەلگىنىمدە بىلىنەر ـ بىلىنمەس قىزىرىپ ، ياشاڭغىراپ تۇرىدىغان كۆزلىرىنىڭ قارىچۇقى ئەمدى بىر قات كۆل رەڭ پەردە كەينىگە ئۆزىنى يوشۇرغانىدى . ناۋادا بۇنداق يېرىم كېچىدە تەرەتكە چىقمەن دەپ ، بىرەر تۇسالغۇغا پۇتلىشىپ كەتسە ياكى تۇڭۇرۇككە ئۇسۇۋالسا ، قانداق بولغىنى ؟ كەلگىنىمنىڭ تۇنجى كېچىسىلا دادامنىڭ ئورنىنىڭ بۇگۈنكىدەك بوش تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ئانچە ئەجەبلىنىپ كەتمىگەنىدىم . ئۇ چاغدا...

مەن ئەستەرلىك چاپىنىمنى يېپىنچاقلىدىم ـ دە ، ئاۋايلاپ دەسسەپ تالاغا چىقتىم .

تالا ئاپئاق ئايدىڭ ئىدى . بارلىق مەۋجۇداتنىڭ يورۇقلۇقتىن ئالىدىغان ھالال نېسىۋىسىنىڭ كۈشەندىسى بولغان قارا بۇلۇت كەينىدىن ئەمدىلا بۆسۈپ چىققان بولسا كېرەك ، كۈمۈش تاۋاقتەك تولۇن ئاي ئاسمان گۈمبىزىنىڭ مەركىزىدە ئاقىرىپ تۇراتتى . قولىغا كاناي ئېلىۋېلىپ ، توسقۇن ئۇستىدىن غالىب كەلگەنلىكىنى پۈتۈن كائىناتقا جاكارلىماقچى بولغان جاكارچىدەك گىدىيىپ تۇرغان قارا سايىمۇ ئاي يۈزىدە ئېنىق كۆرۈنەتتى . زىرائەتلىرى يىغىۋېلىنغان ئېڭىزلىقلار ، ئۆتكۈر ساپان چىشلىرىنىڭ شىددىتىدىن پارە ـ پارە بولغان يول ـ يول تۈپراقلار ، يىراقلاردا قارىيىپ يانقان كۆزگى بۇغداي ئېتىزلىقلىرى ئاي نۇرى بىلەن سۆيۈشەتتى . پەقەت سارغىيىپ قېتىشقا باشلىغان يوپۇرماقلار يەر بىلەن قۇچاقلىشىدىغان ۋىسال سائىتىنىڭ پاتراق يېتىپ كېلىشىنى تىلەۋاتامدۇ ياكى ئالتە ئايلىق مۇرەببىسى بولغان شاخ ـ پۇتاقلارغا ۋىدالىشىش سۆزلىرىنى پىچىرلاپ ئېيتىۋاتامدۇ ، يېنىك شىلدىرلىشاتتى .

قاشالانغان ئېغىل بۇرجىكىدىن ئايلىنىپ ئۆينىڭ كەينىگە ئۆتتۈم . يىگىرمە قەدەم نېرىسىدا ، يېڭى ئاختاملىقتا تۇرغان بىر گەۋدىنى كۆرۈپ قەدىمىمنى ئاستىلاتتىم .

بۇ گەۋدىنىڭ دەم ئېگىلىپ ، دەم تۇرۇپ قېلىشلىرى ، گاھى

زوڭزىيىپ ، گاھى ئولتۇرۇشلىرى قىزىقىشىمنى قوزغىماي قالمىدى . ئارىلىقىمىز ئون قەدەم قالغاندا ، قەدىمىمنى ئىختىيارسىز توختاتتىم .

ھەيھات ! مەن كىمنى كۆرۈۋاتىمەن ؟

كۆزگىنىم باشقا بىرى ئەمەس ، بەلكى دادام ئىدى . ئۇنىڭ ئېگىز ، ئەمما سەل ئېگىلگەن قەددى ، ئېڭىكىدىن ئېشىپ تۇرغان بومبا ساقىلى ، ئاق دوپپىسى ، يېپىنچاقلىۋالغان يوللۇق يەكتەكى بۇنىڭغا گۈۋاھلىق بېرەتتى .

دادام ئاي نۇرى ۋە سۈكۈنات بىلەن سېھىرلەنگەن دالاغا خېلى ئۇزاق قاراپ تۇردى ـ دە ، يەرگە ئېگىشتى . ئاختاملىقتىن قانداقتۇر بىر قىممەت باھا نەرسىنى تېپىۋالماقچى بولغاندەك يۇمشاق توپىنى كولاشقا باشلىدى . ئۇنىڭ ھەربىرى گويا يېيىتىلغان مامۇقنى سلاپ ـ سىيپاپ تۇرۇپ ئىككى ياققا ئايرىۋاتقاندەك سىلىق ئىدى .

دادام ئاختاملىقنىڭ تېگىدىن بىر ئوچۇم تۇپراقنى ئالدى . يېشىغا ماس كەلمىگەن چەبدەسلىك بىلەن ئورنىدىن تۇردى . ئۇ ئالىقىنىدىكى تۇپراقنى بۇرنىغا يېقىن ئەكەلدى ـ دە ، گۈزەل باھار كۆنلىرىدە ئېچىلىپ ھۆسنىگە تولغان ، گۈپۈلدەپ خۇش پۇراق چېچىپ تۇرغان ئەتىرگۈلدىن بەھرە ئالماقچى بولغاندەك پۇراشقا باشلىدى . گەۋدىسىنىڭ تۇرۇپ ـ تۇرۇپ كېڭىيىشىدىن ئۇنىڭ تۇپراقنى يېنىش ـ يېنىشلاپ پۇراۋاتقانلىقى ، دۇنيادا تېپىلمايدىغان — دادامدىن ئۆزگە ھېچبىر ئىنسان ھېس قىلالمايدىغان بىر خۇش پۇراقتىن لەززەتلىنىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى .

دادامنىڭ قوشۇق تۇتقاندا ، كەتمەن سېپىنى سىلىقلاش ئۇچۇن پىچاق ئالغاندا ، رەھىمسىز كەچ كۈز شامىلىنىڭ زەربە دائىرىسىدىكى ياپراقتەك تىترەيدىغان قوللىرى ھازىر نېمە ئۈچۇن تىترىمەيدىغاندۇ ؟ نامازدىن كېيىنلا يانپېشى يەر تارتىپ تۇرىدىغان گەۋدىسى نېمە ئۈچۇن ھارغىنلىق ھېس قىلمايدىغاندۇ ؟ نامازشام ۋاقتىدا چاي قۇيۇۋېتىپ پىيالىنىڭ تولغان ـ تولمىغانلىقىنى ،

جايناماز نىڭ ئوتتۇرىسىنى ، چېتىنى ئېنىق پەرق قىلالمايدىغان كۆزلىرىگە غايىبتىن نۇر قېتىلغانمىدۇ ؟ !

ئۇ ، ھېسابسىز كۈچ - قۇۋۋەتكە تولۇپ ياشىرىپ قالغاندەك بېشىنى بىر سىلكىدى - دە ، يەردىن يەنە بىر ئوچۇم توپا ئېلىپ كۆز ئالدىغا ئېلىپ كەلدى . دادام تۇپراقنىڭ تەركىبىنى ئىنچىكىلەپ تەكشۈرۈپ ئايرىپ چىقماقچى بولغاندەك سىنچىلاپ قارايتتى . تۇپراق ئارىسىدىن ھېلىغىچە جاھانغا ئاشكارا بولمىغان بىر سىرنى تېپىۋالغاندەك ئۇنى كۆزىدىن يىراقلاشتۇراتتى . ئارقىدىنلا ئاختامىلىقتىن ئېزىلمەي قالغان قارامتۇل داغگالدىن ئىككىنى ئېلىپ بىر - بىرىگە ئۇرۇپ ئۇۋۇتاتتى . يەرگە چۈشۈۋاتقان ھەربىر زەررىچىنىڭ تېزلىكىنى بىلمەكچى بولغاندەك كۆرۈنەتتى .

بۇ كارامەتلەرنى كۆرۈۋېتىپ تۇيۇقسىز بىر ئىش ئېسىمدىن كەچتى . كومموُنا قۇرۇلۇپ ئۇچ - تۆت يىل ئۆتكەن ۋاقىتلار بولسا كېرەك . ئەترەت ئاشخانىسىدىن ئوتتۇرا نوپۇس ئۇچۇن بېرىلىدىغان ئىككى زاغرىغا قاراشلىق ئىدىم . مەكتەپكە ئاچ قورساق قاتراپ يۈرۈپ ئاخىر ياداپ كەتتىم . مەيدەمگە ۋە قولۇمنىڭ كەينىگە تەمرەتكە ئۆرلەپ چىقتى . دادام ۋە ئانام ماڭا ئىچ ئاغرىتىپ ئۆز نەپسىدىن ۋاز كېچىپمۇ باقتى . ئەمما ، نەتىجە ئۆزگەرمىدى . شۇ كۈنلەردە دادام ئۆيمىزنىڭ ئارقىسىدىكى كىگىز ئورنىچىلىك بىر پارچە تاشلاندۇق يەرگە ھەر كۈنى بىر قاراپ قويىاتتى . بىر ئەتىيازلىقى دادام ئەترەت تەرىپىدىن تېرىلمىغىلى نەچچە يىل بولغان ئاشۇ يەرنىڭ قومۇشلىرىنى چېپىپ ، چىملىرىنى يىلتىزى بىلەن قومۇرۇپ ئېلىۋەتتى - دە ، سەككىز - توققۇز كاتەككە كاۋا تېرىدى . دادامنىڭ ئېيتىشىچە ، كاۋا چۈشسە ، ئاچلىققا ئانچە - مۇنچە ئارا تۇرغىلى بولمىدىكەن . كاۋىنىڭ ئۇنۇپ چىقىشىنى تۆت كۆزۈم بىلەن كۈتتۈم ، كاۋىمۇ ئۇنۇپ چىقتى ، ئۇچ تارتىپ ئۆگزىمىزگە ياماشتى··· قازاندەك - قازاندەك كاۋىدىن ئون نەچچىسى چۈشتى . كاۋىنىڭ قاچان پىشىدىغانلىقىنى بىلمەك ئۈچۈن تىرناقلاپمۇ ھاردىم . بىر كۈنى ئەترەتنىڭ بوغالتىرى ئەترەت باشلىقىنىڭ

باشلامچىلىقىدا هويلىمىزغا كىرىپ كەلدى ـ دە ، چوڭ ـ كىچىك كاۋىلارغا نومۇر سىيلىپ خاتىرىلىگىلى تۇردى . ئۇلارنىڭ ئىيتىشچە ، ئەترەتنىڭ يېرىدىن ئۇنۇپ چىققان بۇ كاۋىلارنىڭ مەھسۇلاتى ئەترەتنىڭ مۈلكى ئىمىش .

— ئىنىساپ قىلىڭلار ، — دېدى دادام ئاخىر چىداپ تۇرالماي ، — تاشلاندۇق يەرگە ئاز كۈچ سەرپ قىلدىممۇ ؟ يەرنى سىلەر خورلىدىڭلار ، مەن ئۇنىڭ قەدرىنى بىلدىم . ھېچبولمىسا هوسۇلنىڭ يېرىمىنى بولسىمۇ ئەجرىمگە ھېساب قىلىڭلار !

— گەپ بىر ، قۇلاق ئىككى ، — دېدى ئەترەت باشلىقى ۋارقىراپ ، — بىر دانە كاۋىغىمۇ تېگىشكە بولمايدۇ !

ئۇلار قاتتىق سىياسەت قىلىپ چىقىپ كەتتى . دادامنىڭ ئاچچىقى يامان ئىدى ، قىلىمەن دېگەننى قىلماي قويمايتتى . شۇ ئاخشىمى ئۇ ئۆگزىگە چىقىپ ئەڭ چوڭ كاۋىدىن بىرنى ئۈزدى ـ دە ، پارچىلاپ چېلەككە سېلىپ ئوچاققا ئاستى .

شۆلگىيىمنى ئاران باشقۇرۇپ تۇرغىنىمدا تۇيۇقسىز قىيامەت قايىم بولدى . كىمدۇر بىرى موريمىزدىن تۈتۈن چىققانلىقىنى كۆرۈپ قاپتۇ ۋە ئەترەت باشلىقىغا چېقىپ قويۇپتۇ . ئەترەت باشلىقى باستۇرۇپ كىرگىنىچە چېلەكنى ئۆرۈۋەتتى . باشلاپ كىرگەن ئادەملىرىگە كاۋىلارنى ئۈزۈپ ئاشخانىغا ئاپىرىشنى ، كاۋا پېلەكلىرىنى يۇلۇپ تاشلاشنى بۇيرۇدى .

دادام بۇ مۇتتەھەملەرنى توسۇۋالالمىدى . ئۇلارمۇ دېگىنىنى قىلىشتى . پارچىلانغان بىر كاۋا بەدىلىگە ئەتىسى بىر كۈن ئائىلە بويىچە ئاچ قالدۇرۇلدۇق...

بىراق ، ھېلىقى بىر پارچە يەر خېلى يىللارغىچە تاشلىۋېتىلدى ، قويۇق قومۇش قاپلاپ ، جاڭگالنىڭ بىر پارچىسىگە ئوخشاپلا قالدى . ئۇ چاغلاردا دادام ھەر كۈنى ئەتىگەن ۋە كەچتە مۇشۇ يەرنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇھ تارتاتتى . بەزىدە كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ ، كىشىنىڭ كۆڭلىنى ئەزگۈدەك خورسىناتتى . ئۇ چاغدا يېشىم كىچىك بولغاچقىمۇ ، بۇنىڭ سەۋەبىنى ئانچە چۈشەنمەيتتىم .

دادامنىڭ قورسىقى ئېچىپ بولالمايۋاتسا كېرەك ، دەپ بىلەتتىم .

ھازىر ياشتا چوڭىيىپ ، ئاق ـ قارىنى بىلىپ قالغانلىقىم ئۈچۈن بولسا كېرەك ، دادامنىڭ قىلىقلىرى بىر قاراشتىلا غەلىتە تۇيۇلغان بىلەن بىردەمدىلا ھەممىنى چۈشەندىم . ئۇنىڭ يەر بىلەن قانغۇدەك سىردىشۇپلىشى ئۈچۈن ئۆزۈمنى ئاستا چەتكە تارتتىم . ئېغىلنىڭ بۇرجىكىگە كېلىپ كەينىمگە بۇرۇلدۇم .

دادام ئالىقىنىدىكى توپىنى لىققىدە سۇ قاچىلانغان پىيالىنى قويغاندەك ئاۋايلاپ ئورنىغا قويۇپ ، كۆلىغان كاتىكىنى تۈپتۈز قىلىۋەتتى ـ دە ، يەكتىكىنى سىلىپ يايدى ، بېشىنى قىرغا قويۇپ ، يەرگە يانپاشلىدى . ئۇ ، شۇ تاپتا يەر بىلەن مۇڭدىشىۋاتاتتى ، يەرگە يۈرەك سۆزلىرىنى ئىزھار قىلىۋاتاتتى ، يەردىن ئەڭ تەسىرلىك ھېكايىلەرنى ئاڭلاۋاتاتتى ، يەر بىلەن باخاشلىشىپ ۋىسال شادلىقىنىڭ ھۇزۇرىنى سۈرمەكتە ئىدى .

ھەيھات ، مەن نېمىلەرنى كۆرۈۋاتىمەن ؟ !

كۆرگىنىم دادام ئىدى . ياق ، دادام يەر بىلەن ، يەر دادام بىلەن ئىدى .

ياق ، ئەمدى ئىشەندىم ، ئۇيقۇمنى ھەرگىز سەگەك دېگىلى بولمايدىكەن ، ئەتىسى ئەتىگەن ـ ئويغانسام ، دادام جاينامازدا ئولتۇرۇپ ئۆزىنى ياخشى كۆنلەردىن ئايرىماسلىقنى تىلەپ خۇداغا ھەمدۇسانا ئوقۇۋېتىپتۇ . شۇنچىلىك ياخشى ئۇخلاپتىمەنكى ، يامان چۈشمۇ كۆرمەپتىمەن ، دادامنىڭ ئورنىدىن تۇرۇپ كىينىگىنىنى ، تەرەت ئېلىپ نامازغا ئولتۇرغىنىنىمۇ تۇيماپتىمەن .

چوكانلار

ئوتتۇز ئىككى ئائىلە جايلاشقان ئالتە قەۋەتلىك بىنايىمىز ئەتىگەندىن - كەچكىچە قۇياشقا كەينىنى قىلىپ تۇرىدۇ . پەقەت ياز ئايلىرىدا قۇياش تىكلەنگەندىلا ئۇزۇنلۇقى ئون بەش قەدەم ، كەڭلىكى بەش قەدەم كېلىدىغان سوزۇنچاق هويلىمىز ئاندىن ئاپتاپ يۇزىنى كۆرەلەيدۇ . بۇ لايىهىلىگۈچىلەرنىڭ سەۋەنلىكىمۇ ياكى يەر تۇزۇلۇشىنىڭ چەكلىمىسى تۇپەيلىدىن شۇنداق بولۇپ قالغانمۇ ، هېلىغىچە هېچكىم سۇرۇشتۇرۇپ ئولتۇرمىغان . پار توختىتىلغان ، لېكىن هاۋا ئىللىق كەتمىگەن ئەتىياز كۈنلىرىدە ئاپتاپقا قاقلانغۇدەك پۇرسەت تاپقانلار سۆزسىزكى بىنا كەينىدىكى تار ۋە ئۇزۇنچاق بوشلۇققا بېرىشى كېرەك ئىدى .

پېنسىيىدە بولغىنىم ئۈچۈن ئۆيدە تۇرىدىغان ۋاقتىم ئۇزاق ، ئۇنىڭ ئۈستىگە دوختۇر ياشانغان كىشىلەرنىڭ ئاپتاپقا قاقلىنىشىنىڭ زۆرۈرلۈكىنى دائىم ئېسىمگە سېلىپ تۇرىدۇ . بۇنداق بولغاندا ئۇلترا بىنەپشە نۇر بىلەن مىكروب ۋە ۋىرۇس ئۆلتۈرۈش ، كالتسىينىڭ سۇمۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈش مەقسىتىگە يەتكىلى بولىدىكەن . ئەپسۇسكى ، ساقلىغا ئاق سانجىغان بىر كىشىنىڭ بىنانىڭ كەينىگە ئۆتۈپ كېچىك بالىلارەك ئېڭەك تۇتۇپ ئولتۇرۇۋېرىشى ئانچە ياخشى ئەمەس - دە !

ئۇيان ئويلاپ ، بۇيان ئويلاپ ئاخىر بىر ئوبدان چارە تاپتىم . كۈن تەرەپكە قارايدىغان دېرىزىنى هاۋا يۇرۇشىدىغان ، ئاپتاپمۇ تولۇق چۈشىدىغان ، لېكىن چۈن كىرمەيدىغان قىلىش ئۈچۈن سىپتا توقۇلغان نىلۇن تور تارتتىم . كارىۋىتىمنى دېرىزە تۈۋىگە جايلاشتۇردۇم . خوتۇن - بالىلىرىمۇ بۇ چارەمگە ئاپىرىن

ئـوقـۇشتى . گېزىت ـ كىتابلىرىمنىمۇ يۆتكەپ بەردى . شۇنداق قىلىپ كۆپ تەرەپلىمە ئەۋزەللىككە ئىگە بۇ دېرىزە تۈۋىگە كۆچۈپ كېلىپ كىتابنى قولۇمغا ئالدىم .

بىر چالمىدا ئىككى ياكى ئۈنىڭدىن كۆپ پاختەك سوقۇۋالدىم دېگەندىمۇ هامان بىرەر پېشكەللىك بىللە قوشۇلۇپ كەلسە كېرەك . هۇزۇرلىنىپ يېتىپ ئەمدىلا بىر هېكايىنى ئوقۇپ بولاي دېگەندە ، دېرىزە كەينىدىن ئىككى ئايالنىڭ پاراڭلىشىۋاتقان ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلىدى . ئېنىقكى ، ئۇلار ئاپىرىل قۇياشىنىڭ ئىللىق نۇرىدىن قانغۇچە سۆمۈرگەچ ، ۋاقتىنى كوتۈلداش بىلەن ئۆتكۈزۈشكە كەلگەنلەر ئىدى . مۇنداقلا زەن قويۇۋىدىم ، ئۇلارنىڭ كىملىكىنى دەرهال بىلىۋالدىم ، ئۇلار ئاينۇرخان ۋە هەمراخان بولۇپ ، مۇشۇ بىنانىڭ نېرىقى ئىشىكىدە ئولتۇرۇشلۇق تۇرغۇنجان بىلەن شېرىپجانلارنىڭ ئاياللىرى ئىدى . توي قىلغىلى ئىككى يىلچە بولغان بولسىمۇ ، پەرزەنت يۈزى كۆرمىگەن بۇ چوكانلار ياش جەهەتتىن تەڭتۇش دېگۈدەك بولۇپ ، يىگىرمە ئۈچ ـ يىگىرمە تۆتلەردىن هالقىپ كەتمىگەن ، قىلىدىغان خىزمىتى يوق ئىدى .

ئەلۋەتتە ، ئۇلار مېنى كۆرمەيتتى ، مەنمۇ ئۇلارنى كۆرەلمەيتتىم ، شۇنداقتىمۇ ، ئاۋازى قۇلىقىم تۈۋىگە كېلىپ سۆزلەۋاتقاندەك ئېنىق ئاڭلىناتتى . كۆپ ئۆتمەي ، ئۇلارنىڭ كوتۈلداشلىرى قۇلاق ـ مېڭەمنى يېيىشكە باشلىدى . يا ئوقۇغان كىتابىمنىڭ مەزمۇنى مېڭەمگە چۈشمەيتتى ، يا خىياللىرىمنىڭ يىپى بىر ـ بىرىگە ئۇلاشمايتتى . بىر ـ ئىككى قېتىم ئۈنلۈكرەك يۆتىلىپ بۇ ۋاقىتقىكى چوكانلارنى چۆچۈتۈپ قويماقچىمۇ بولدۇم . قىزىق يېرى شۇكى ، ئۇلارنىڭ سۆھبىتى ئىختىيارسىز هالدا دىققىتىمنى تارتىشقا باشلىدى . چۈنكى ، ئۇلار ناهايىتى ئەهمىيەتلىك ۋە مۇهىم بولغان بىر مەسىلە ئۈستىدە مۇهاكىمە يۈرگۈزۈۋاتاتتى .

ئاينۇرخاننىڭ ئاۋازى :

— ئەر كىشىنىڭ مىجەزى بىر قېلىپتا تۇرسا ، نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى ـ هە ، بىزنىڭ تۇرغۇنجان ئىشتىن چۈشۈپ ئۆيگە

كەلگەندە ، ئىشكتىن بەزىدە كۈلۈپ كىرىدۇ ، بەزىدە چىرايىنى ئېچىپمۇ قويمايدۇ .

ھەمراخاننىڭ ئاۋازى :

— ھوي ، ئەر كىشىلەرنىڭ مىجەزى بىر ـ بىرىگە ئوخشامدۇ نېمە ، بىزنىڭ شېرىپجانمۇ شۇنداق . نېمە ئۈچۈن بەزىدە ئوچۇق ، بەزىدە تۇتۇق قايتىدىغانلىقىنى زادىلا چۈشىنەلمىدىم . بىرەر يېرىم ئۇنىڭغا ياقمىدىمىكىن ، دەپ ئويلاپمۇ قالمەن . ئىشكتىن ئوچۇق چىراي كىرەرمىكىن ، دەپ قىلمىغان قىلىقلىرىم قالمايدۇ . ھېچ بىلمىدىم ، نېمىشقا شۇنداقتۇ ؟

— ئەر كىشى ئىشتىن قايتقاندا ، مېنىڭچە ياخشى تاماق ئېتىپ ، تەييار قىلىپ تۇرۇش كېرەك ، — ئاينۇرخاننىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى ، — ئىشكتىن كىرىپلا تاماقنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ كېتىدۇ . «قورساق توق ، كۆڭۈل شوخ» دېگەن شۇ ـ دە ! يەنە...

— مېنىڭچە ، ئەر كىشى ئۈچۈن تاماقمۇ ئانچە مۇھىم نەرسە ئەمەس ، — دېدى ھەمراخان ئاينۇرخاننىڭ گېپىنى تارتىۋېلىپ ، — مۇھىمى ئوبدان ياسىنىپ ـ تارىنىپ ئولتۇرۇش كېرەك ، يەنە كۈلۈمسىرەپ قويۇش لازىم . ئەر كىشىنىڭ كۆڭلى ئۆز ئايالى بىلەن ئېچىلىدۇ ئەمەسمۇ .

ئاينۇرخاننىڭ ئاۋازى :

— گېپىڭمۇ خېلى دۇرۇستەك قىلىدۇ ، مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان ، ئۇنداق بولسا ، بۈگۈن بىر سىناپ كۆرمەمدۇق ؟

— ماقۇل .

ئارىلىقتا بىرپەس جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى . ئارقىدىنلا ئۇلار ياسىنىپ ـ تارىنىش ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزۈشتى . ئۇزاق ئۆتمەي ئاياغ شەپىسىمۇ ، ئۇلارنىڭ ئاۋازىمۇ بېسىقتى .

نېمىدېگەن كۆيۈمچان چوكانلار ـ ھە ! ئۇلار ئۆز ئەرلىرىنى خۇشال ھالەتتە كۆرۈشنى ئارزۇ قىلاتتى ، بۇ يولدا باش قاتۇراتتى .

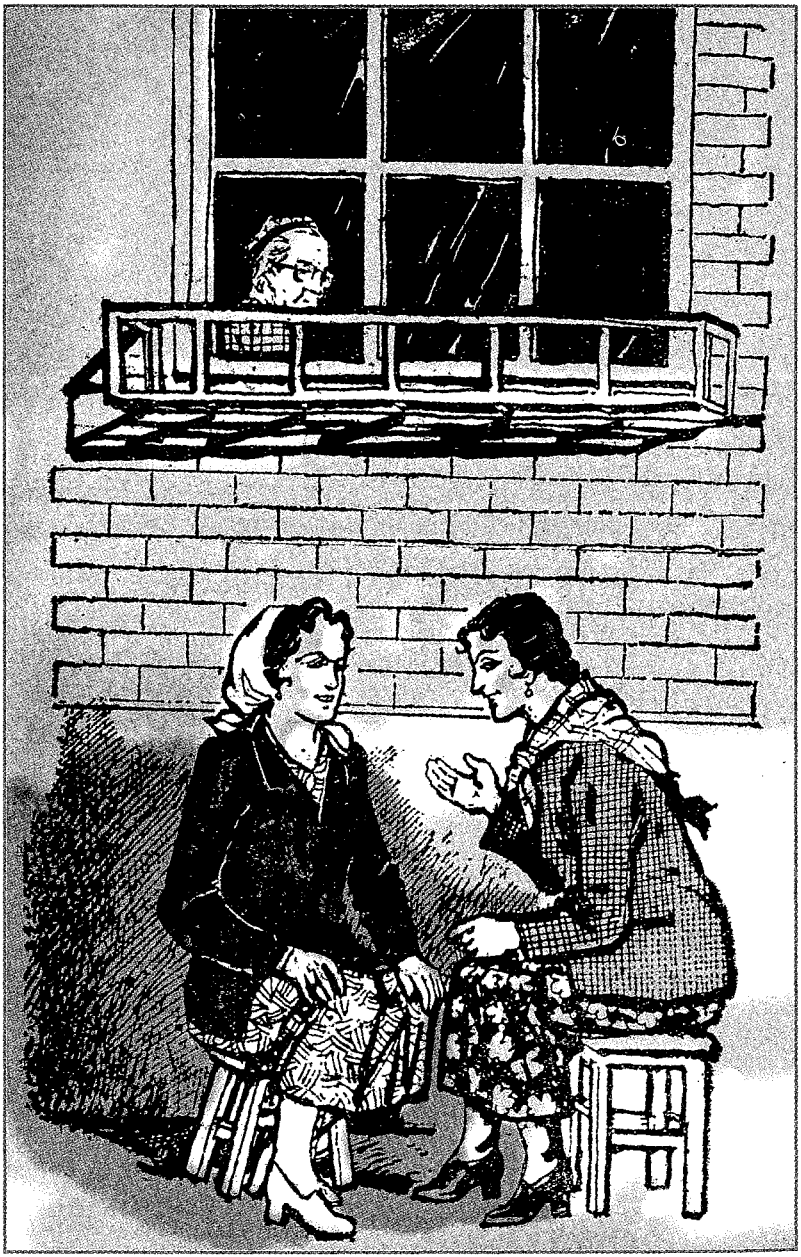

مەن ئىككىنچى كۈنى ئەتىگەندىلا يەنە دېرىزە يېنىدىكى كارىۋىتىمغا كېلىپ يانپاشلىدىم ، خىيالىم مىكروب ئۆلتۈرۈشتە ياكى كالتسي ئالماشتۇرۇشتا ئەمەس ، بەلكى چوكانلارنىڭ ئۆز نەتىجىلىرى ھەققىدىكى بايانلىرىنى ئاڭلاشتا ئىدى .

تەقەززالىقىم ئۇزاققا بارمىدى ، ئىككى چوكان تام تۈۋىگە كېلىپ كىچىك ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇشتى . قايسىبىر چوكان چوڭقۇر ئۇھ تارتىپ قويدى .

قارىغاندا ، ئەھۋال ياخشى ئەمەستەك قىلاتتى . دېگەندەك ھەمراخان ئالدى بىلەن گەپ باشلاپ قىياسىمنى تەستىقلىدى :

— مەن خاتا ئويلاپتىمەن ، ئاينۇر ، تۇنۇگۈن تويلۇق كىيىملىرىمنى كىيىپ ، قېشىمنى تەردىم ، ئۆمرۈمدە قىلمىغان ئىشنى قىلىپ لەۋزىلىرىمنى قىزارتتىم . رىسالەتتىن توك تاغىقى سورۇۋېلىپ ماڭلىيىمنى ئازراق بۇدۇر قىلدىم . شېرىپجان ئىشكىنى قېقىشىغلا ئالدىغا كېلىپ ئالدى بىلەن ئەھۋال سورىدىم . ئۇ يەنە كۈلۈمسىرىمىدى ، ھەتتا چىرايىمدىكى ئۆزگىرىشلەرگىمۇ دىققەت قىلمىدى بولغاي ، ئەھۋال مۇشۇ . قارىغاندا سېنىڭ دېگىنىڭ توغرىدەك قىلىدۇ .

ئاينۇرخاننىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى :

— دېمىدىممۇ ، ئەر كىشى دېگەن قورسىقىغا ئامراق ، ئىشتىن ھېرىپ ـ ئېچىپ كېلىدۇ . «بىر ھارغانغا سۆزلىمەڭ ، بىر ئاچقانغا» دېگەن گەپ بىكار ئەمەس ـ دە ! ياسىنىپ ـ تارىنىشنىڭ ئۇلار ئۈچۈن ئانچە ئەھمىيىتى يوق ، مۇھەببەتلىشىۋاتقان چاغلار بولمىغاندىكىن .

— ھوي ، سېنىڭ ئېرىڭ قانداق تاماقنى ياخشى كۆرىدۇ ؟ — دەپ سورىدى ھەمراخان .

ئاينۇرخان جاۋاب بەردى :

— پېتىر مانتىنى ياخشى كۆرىدۇ . ھور ئۆرلەپ تۇرغان مانتا بولسا ئون بەش ـ يىگىرمىنى يەۋېتىدۇ ، سوۋۇپ قالغان تاماققا ئانچە ئىشتىھاسى يوق .

— ژاي ـ ژۇي··· ما گەپنى قارا . بىزنىڭ شېرىپجانمۇ پېتىر مانتىنى ياخشى كۆرىدۇ . دورا ـ دەرمەكلىرى تېتسا ئىشتىها بىلەن يەيدۇ ، ئۇنداق بولسا — بۇگۈن ئوخشتىپ بىر پېتىر مانتا قىلىپ بەرمەمدۇق ؟

— بولىدۇ !

ئۇلار يەنە كېتىپ قېلىشتى . ئەتىسى يەنە ئۇلارنىڭ سۆھبىتىگە قىزىقىپ سالدىم . لېكىن ، ئەھۋال تۇنۇگۈنكىدىن پەرق قىلمىسا كېرەك ، ئۇلار كەلگەن ھامان سۆھبەتكە كىرىشمىدى . ئالاھازەل بەش مىنۇتلاردىن كېيىن ئاينۇرخان خورسىنىپ تۇرۇپ دېدى :

— ھەي ··· مەنمۇ خاتا ئويلاپتىمەن . تۇرغۇنجان ئىشتىن كېيىلەي دېگەندە دېرىزىدىن يولىغا قاراپ تۇردۇم . قايتىپ كېلىشىگىلا جىمجىلىنىڭ تۇڭقىنى ئېچىپ مانتىنى ئالدىم ـ دە ، ئۇستەلگە قويدۇم . ئۇ ئۆيگە كىرىپ ئۇدۇل كېلىپلا رومكىغا ھاراق قۇيۇپ گۇپ قىلىپ ئىچىۋەتتى ، تاماقنىمۇ ئانچە كۆپ يېمىدى ، كارىۋاتقا چىقىپ بىرھازا خىيال سۈرگەندىن كېيىن ئاندىن ئاستا ـ ئاستا چىراي ئاچتى .

— توۋا ، — دېدى ھەمراخان ، — مەنمۇ ھەيران قالدىم ، شېرىپجان قايتىپ كېلىپلا بىر كىتابنى قولىغا ئالدى ـ دە ، مۇھىم ئىشىم بار ئىدى ، دەپ قويۇپ يەنە چىقىپ كەتتى . تاماق ئۇستىلىگە قاراپمۇ قويمىدى .

— كۆرمەي قالدىمۇيا ؟ — سورىدى ئاينۇرخان .

— قانداق كۆرمەي قالسۇن ، كۆزى بىلەن كۆرمىسىمۇ بۇرنى بىلەن پۇرىماي قالامتى ؟ ئۇ چاغدا ئۆينىڭ ئىچى مانتا پۇرايتتى ئەمەسمۇ ؟

— ھەي ، قانداق قىلسا ، ئەر كىشىنىڭ كۆڭلى ئېچىلىدىغاندۇ ؟

— شۇنى دەيمىنا !

بىردەملىك جىمجىتلىقتىن كېيىن ئۇلار سەۋەبىنى يەنە ئۆزىدىن تاپتى . يۇقىرىقى ئىككى چارىنى بىرلەشتۇرۇش ، يەنى ھەم

چىرايلىق ياسىنىش ، ھەم تاماق تەييارلاپ تۇرۇش ئارقىلىق سىناپ كۆرۈش قارارىغا كېلىشتى . ئىككى چوكان غەلىبە قىلىش ئىشەنچ بىلەن دېرىزەمنىڭ كەينىدىن غايىب بولغان چاغدىن باشلاپ ئەتىنىڭ يېتىپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈشكە باشلىدىم .

ئەتىسى ئاپتاپقا قاقلىنىشىنىڭ ئەڭ ياخشى پەيتى يېتىپ كەلگەندە ، قانداق بولۇپ ئۇخلاپ كەتكىنىمنى ئۆزۈممۇ ئۇقمايمەن ، بىر چاغدا دەمدەر ئۇنلىگەندەك كۈلۈشكەن ئاۋازدىن ئويغىنىپ كەتتىم . قۇلاق سالسام ئىككى چوكان رەسمىي سۆھبەت ئۇستىدە ئىكەن .

— ئاڭلاپ تۇر ، ئۇستۇېشىڭنىمۇ چىرايلىق تۇتساڭ ، تاماقنىمۇ تەييار قىلىپ تۇرساڭ ، ئەر كىشى قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كېتىدىكەن ، بۇ سىرنى مەن تېخى ئەمدى بىلدىم .

— ئەمدى بىلدىم دېگىنىڭ نېمىسى ، مەن بۇرۇنلا شۇنداق دەي دېگەنىدىم . بىراق ، سەنمۇ باشقا بىر گەپلەرنى قىلىپ ئادەمنى ئېلەشتۇرۇپ…

ئۇلار پىخ - پىخ كۈلۈشتى .

— بىزنىڭ يىگىت ئىشكىتىن كىرىپلا مېنى ۋە تاماقنى كۆرۈپ : «ھوي ئاينۇر ، ئۆيدە ئولتۇرۇپ زېرىكىپ قالغانسەن ، تاماق يەۋېلىپ كوچىغا چىقىپ ئايلىنىپ كىرەيلى ، باغچىنىڭ كەچلىك مەنزىرىسىنى بەك ياخشى دېيىشىدۇ» دېمەمدۇ ، كەچتە باغچىلارنى شۇنداق پىرقىراپتىمىزكى…

— سىلەرغۇ باغچە پىرقىراپسىلەر ، بىزنىڭ يىگىت تاماقتىن كېيىنلا مېنى باشلاپ تىيانشان مېھمانخانىسىدىكى تانسىغا ئېلىپ باردى ، ئادەممۇ جىق ، مۇزىكىمۇ قەۋەتلا ياخشى چېلىندى ، شۇنداق پىرقىراپتىمىزكى… ھەي … ھەي … نېمىسىنى دەيسەن ، تويىمىزدىمۇ ئۇنچىلىك خۇشال بولغان ئەمەستىم…

چوكانلار چۈشكە يېقىن ئۆيلىرىگە چىقىپ كېتىشتى . ئۇلارنىڭ كۈلكىسى خېلى ئۇزاققىچە قۇلىقىمدىن كەتمىدى . ئۇلار رادىينى تاپقان كىيورى خانىمدەك خۇشال ئىدى . چۈنكى ، ئۇلار ئۆزىچە رادىي

كەشىپىياتىدىنمۇ ئەھمىيەتلىك بىر قانۇنىيەتنى تېپىشتى . توغرىسىنى ئېيتقاندا ، ئەرلەرنىڭ ئىشكتىن كۈلۈپ ياكى كۈلمەي كىرىپ كېلىشىگە دىيانەتلىك چوكانلارنىڭ تەدبىرى سەۋەب بولدىمۇ ياكى بۇ بىر تاسادىپىي تۇغرا كېلىپ قېلىشمۇ ، بىرنېمە دېمەك تەس . شۇنداقتىمۇ ، ئەرلەرنىڭ بىر قېلىپتا كۈلۈمسىرەپ تۇرۇشىنى تەلەپ قىلىدىغان چوكانلارنىڭ بۇ يولدىكى ئىزدىنىشلىرىنى ئەيىبكە بۇيرۇغلىمۇ بولمايتتى . چۈنكى ، ئۇلار ئەرلەرنىڭ بىر بېشىدا بىرقانچە تۈگمەن چۆرگىلەيدىغانلىقىنى چۈشەنسە ئىدى ، ئاددىي چىراي ئىپادىسىگە بۇنچىۋالا ئېتىبار بەرمىگەن بولاتتى .

1987 ـ يىلى ماي .

هەي ئادەملەر...

هاۋا قاتتىشى تەرەققىي تاپقان بۇگۈنكى كۈندە ، ئۇرۇمچى بىلەن دېڭىز ياقىسىنىڭ ئارىسىنى «قوغۇنلۇق يولى» دېيىشكە ئاساسىم بار . چۈنكى ، بۇ دورەمقى شاڭخەي سەپىرىگە ئاران تۆت سائەتلا ۋاقىت كەتتى . توغرىسىنى ئېيتسام ، بۇلۇتلار ئۈستىدە پەيدەك لەيلەپ يۇرۇپ ، خۇشچىياۋ ئايرودرومىغا قانداق قونغىنىنىمۇ تۈيماي قاپتىمەن ، مانا ، شاڭخەيدە تۇرغان بەش كۈن ئىچىدە يۇقىرى ئاقسىللىق غىزا بىلەن كۆتۈندۈم ، يېغىن ئارىلىقلىرىدا تۆۋىنى باغدا ، يۇقىرىسى تاغدا دېگەندەك تاماشا قىلىپ ، دېڭىز سۈيىدە يۈيۈندۈم ، ئوزۇقلۇقى مول ئىچىملىكلەرنى ئىچىپ ، يۇمشاق كارىۋاتلىق سالقىن ئۆيدە قانغۇچە ئۇخلىدىم ، ئاخىر ئۆزۈمنى سەمرەپ قالغاندەكلا ھېس قىلىشقا باشلىدىم .

«شۇنداق قىلىپ ، راستتىنلا سەمرىگەندىمەنمۇ ؟»

يۇرىكىمدە مەۋج ئۇرۇۋاتقان ھاياجان ئىلكىدە بېلىمنىڭ تۆۋەن يېنىنى تۇتۇپ باقتىم ، «ئەركەكلەر سەمرىشكە باشلىغاندا ئاۋۋال بەلدىن باشلاپ سەمرىيدۇ» دەپ ئاڭلىغىنىم ئۈچۈن شۇنداق قىلدىم ، سىناپ بېقىۋىدىم ، يوتامۇ ، پاقالچاقلىرىمۇ تومىشىپ ، ئېغىرلاپ قالغاندەك ، كىندىكىم ئىچكىرىلەپ ، قورسىقىم تومپايغاندەك تۇيۇلدى .

«مەن راستتىنلا سەمرىگەن ئوخشايمەن !»

قايتىش سەپىرىگە ئاتلىنىدىغان كۈنى ئايرودرومنىڭ يۈك - تاق زالىدا بىر ئاپتوماتىك گىرنى كۆردۈم - دە ، گىر تەخسىسىگە چىقىپ قانچە كىلوگرام سەمرىگىنىمنى بىلىپ باقماقچى بولدۇم .

گىر ئىستربىلكىسى بىرلا سىلكىنىپ «57»نى كۆرسەتتى ،

ئۇستۇبشىمنى ئىختىيارسىز يوسۇندا بىرقۇر تەكشۈرۈپ چىقتىم ، ئۇرۇمچىدە ئېغىرلىقىمنى ئۆلچەتكۈزگەندە كىيگەن ئاشۇ كۆڭلەك ، ئاشۇ دوپپا ، ئاشۇ ئاياغ ، ئاشۇ ئىشتان ، ھەتتا پاپياقمۇ ئاشۇ پاپياق !

ماڭا «تۇرغان ئاۋاق» دەپ خىتاب قىلغانلارغا ئەمدى نېمىدەپ جاۋاب بېرىشنى كۆڭلۈمگە پۈكۈپ تۇرغاندا ، ئايان بولغان رەھىمسىز رەقەم مېنى ئۇمىدسىزلەندۈرۈپ قويدى . ئەمەلىيەتتە ، بۇرۇنقىغا قارىغاندا ، توپتوغرا بىر كىلوگرام يېنىكلەپ كەتكەنىدىم .

ئۇرۇمچىگە قايتىپ كېلىپ ئىككىنچى كۈنى ئەتىگەندە ئىشقا چۈشۈش ۋاقتىنى توپتوغرا قىرىق مىنۇت ئۆتكۈزۈۋېتىپ ، ئاندىن ئىشقا باردىم ، ئىشخانىغا مەندىن بۇرۇن يېتىپ كېلىپ ، ئۆز ئىشىغا بار ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلىپ كەتكەن ئىشداشلىرىم ئىشكىتىن كىرىپ كېلگىنىمنى كۆرۈپ خۇددى ئاستىغا قوپارغۇ سالغان تۇڭمەن تېشىدەك لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇشتى ـ دە ، ماڭا ئادەتتىكىدىن تاشقىرى ئىللىق چىراي بىلەن سالام بەردى .

مەن ھۆرمەتلىك نەزەرلەردىن سەل ـ پەل قىسىلىپ ئورنۇمغا بېرىپ ئولتۇرغۇچە ھېچكىمگە مەندىن ئاۋۋال ئولتۇرۇۋېلىشقا جۈرئەت قىلمىدى .

ئۇدۇلۇمدىكى ئۇستەلدە ئولتۇرىدىغان ، ئالدىمدىمۇ ، كەينىمدىمۇ ھېچ تەپتارتماستىن كوتۇلداۋېرىدىغان شاكىرجان دېگەن چوڭ ياشلىق كىشى كۆزەينىكىنى تاقاپ ، چوقامدىن تاپىنىمغىچە كۆزىتىپ چىقىقاندىن كېيىن ، چىرايى پۈرلىشىپ كەتكۈچە كۈلۈمسىرىدى ـ دە ، تۇنجى بولۇپ :

— تۇرغانجان ئۇكا ، سىزگە سەپەر يارىشىدىكەن جۇمۇ ، ئوبدانلا سەمرىپ قاپسىز ، سەمرىپ قاپسىز ، — دېدى .

ئىشخانىغا كىرسىمۇ ، چىقسىمۇ كۆكسىنى دىڭ تۇتۇپ ، بېشىنى تاڭشۇرۇلغان ئارغىماقتەك كۆتۈرۈپ يۈرۈيدىغان ، ماڭا «تۇرغان ئاۋاق» دېگەن لەقەمنى تۇنجى بولۇپ ئىنئام قىلغان ئايشەمگۇ شاكىرجاننىڭ ھۆكۈمىنى تەستىقلىدى :

— تۇرغانجان ئاكا ، راستتىنلا سەمرىپ قاپسىز ، تېرىكىزمۇ سۇزۇلۇپ ، پارقىراپ كېتىپتۇ . سىزگە نېمە پايدا قىلدى ، ئېيتىپ بېرىڭا بىزگە...

— شۇنى دېمەمدىغان ، سەمرىپ قالغىنىڭىزنى تۇيدىڭىزمۇ ، پېشانىڭىزدىكى قورۇقمۇ يوقىلىپتۇ ، چېچىڭىز قارىداپ قالغانمۇ نېمە ؟

— ئەمدى كېچىكمەي بۇرۇت قويۇۋالسىڭىز بولغۇدەك تۇرغانجان ، قاڭشارلىق ، قامەتلىك ، ئۆڭى ئاق كىشىلەرگە بۇرۇت بەكمۇ ياراشىدۇ ، مەن دېگەندەك بۇرۇت قويۇۋالسىڭىز ھېلىقى زوروغىلا ئوخشاپ كېتىسىز جۇمۇ !

ئۇزۇنسىغا يەتتە قەدەم ، توغرىسىغا بەش قەدەم كېلىدىغان چوڭ ئىشخانىدىكى ئالتە ئادەمنىڭ ھەممىسى سەمرىپ قالغىنىنى تەستىقلاپ ، بوي ـ بەستىنى بىر ئېغىزدىن ماختاپ چىقتى ، بۇنداق ماختاش ھەتتا بىرەر سائەتكىچە داۋاملاشتى .

سەمرىپ قالغىنىمغا ئەمدى تىرناقچە گۇمانىم قالمىدى . ئېغىرلىقىمنى يېنىك ، سېمىزلىكىمنى ئورۇق كۆرسەتكەن ھېلىقى بۇزۇق گىرنى ئىچىمدە يۇز مىڭنى تىللىدىم ـ دە ، باشقىلار دىققەت قىلمىغان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ «غىپپىدە» تىكشۈەتتىم . سەمرىگىنىمنى ئىسپاتلاش ئەمەس ، بەلكى قانچە كىلوگرام سەمرىگىنىمنى ئېنىقلاش مەقسىتىدە كوچىغا چاپتىم .

بىرىنچى گىرغا دەسسەپلا گىرچى بىلەن «گىرىڭ بۇزۇقكەن» دەپ تاكالىشىتىم ، ئىككىنچى گىرچىنى «گىرىڭ ئۆلچەملىك ئەمەسكەن» دەپ تىللىدىم . ئۈچىنچى گىرچىنى «بۇنداق قاشاڭ گىرنى تۇتقىنىڭ ئۈچۈن ئۆلچەم ئىدارىسىگە ئەرز قىلىمەن» دەپ قورقۇتتۇم . تۆتىنچى گىرغا چۈشۈپلا ئۈششۈك تەگكەن يۇمران يوپۇرماقتەك سولاشتىم .

چۈنكى ، تۆت گىرنىڭ ھەممىسىلا «56.5» رەقىمىنى كۆرسەتمەكتە ئىدى . سەمرىش تۇگۈل ، ئەسلىدىكى ئېغىرلىقىمدىن بىر يېرىم كىلوگرام چۈشۈپ كەتكەنىدىم .

مەن خىيالغا پاتتىم .

«ئەمسە مېنى ياخشى دەيدىغان ، يامانمۇ دەيدىغان ئالتە نەپەر ئىشدىشمىنىڭ كۆرۈش سەزگۈسى تامامەن كېرەكتىن چىققانمۇ ، ئۇلار نېمە ئۈچۈن سەمرىپ قالغىنىمغا ئىختىيارەن بىرەڭ گۇۋاھلىق بېرىشىدۇ ، بۇنىڭغا نېمە زۆرۈرىيەت سەۋەب بولغان ؟ »

ئەتىسى ئەتىگەندە يەنە ئادەتتىكىدەك ئىشقا كەلدىم ، تۇنۇگۈنكى كۈلۈمسىرەپ تۇرغان چىرايلارمۇ ، سەمرىپ قالغانلىقىم ھەققىدىكى گەپ - سۆزلەرمۇ نەلەرگىدۇر يوقالغان ، يەنە شۇ ئارغىماقتەك غادىيىش ، كۆزەينەكنىڭ ئاستىدىن قاراپ ھەربىر ھەرىكىتىمنى كۆزىتىپ تۇرغان چېقىر كۆزلەر ، يەنە شۇ «تۇرغان ئاۋاق» دېگەن خىتاب بىلەن تەڭ نۆۋەتچىلىك تاختىيىنىڭ ئۈستىلىم ئۈستىگە زەربە بىلەن قويۇلۇشى...

بىردىنلا سەمرىپ ، بىردىنلا «جىن ئۇرغان ئاۋاق»قا ئايلىنىپ قالغىنىمنىڭ سىرىنى ئارىدىن ئىككى ھەپتە ئۆتكەندە ئاندىن بىلىشكە مۇۋەپپەق بولدۇم . ماڭا ئۆزىنى خېلى يېقىن تۇتىدىغان بىر كىشىنىڭ ئىسپاتلىشىچە ، مەن ئىچكىرىدىن قايتىپ كېلىپ ئىشقا چۈشكەن ئەتىگىنى مېنىڭ باشقارما باشلىقلىقىغا ئۆستۈرۈلمەكچى بولغانلىقىم ھەققىدىكى «ئىشەنچلىك» بىر مەلۇمات ئىشخانىمىزغا يېتىپ كەلگەن ۋە چۈشتىن كېيىنلا ئۆزلۈكىدىن يوق بولغانىكەن .

يۇقىرى قاتلامدا ئۆستۈرۈلىدىغانلىقىم توغرىسىدا راستىنلا ئاشۇنداق مۇزاكىرىلەر بولغانمۇ - يوق ، كېيىن نېمە سەۋەبتىن ئۆستۈرۈلمەيدىغان بولدۇم ، دېگەنلەرنى سۈرۈشتۈرۈپمۇ يۇرمىدىم . خۇداغا شۈكۈر ، ھېلىمۇ ئۆستۈرۈلمەپتىمەن ، ئۆستۈرۈلىدىكەن دېگەن گەپ بىلەن مۇشۇنداق سەمرىپ كەتكەن يەردە ، راستىنلا ئۆستۈرۈلىدىغان بولسام تېرەمگە پاتماي كەتكۈدەكمەن !

ھەي ، ئادەملەر ، ھەي ، ئادەملەر ! ؟...

1989 - يىلى ماي ، ئۈرۈمچى .

مەن يىغلىماي ، كىم يىغلايدۇ

ھۆرمەتلىك كىتابخانلىرىم ، سىلەر تۇخۇمدىن تۇك ئۇنگەننى كۆرگەنمۇ ؟ ئېھتىمال ، بۇنداق ئىشنى كۆرگەنمۇ ، ئاڭلىغانمۇ ئەمەسمىز ، دەپ جاۋاب بېرەرسىلەر ۋە بەلكى بۇنداق غەلىتە بىر سوئال سورىغىنىم ئۈچۈن مېنى ئەيىبلەرسىلەر . ئالدىرىماڭلار ، جاھاندا تۇخۇمدىن تۇك ئۇندۇرەلەيدىغان سېھىرگەرلەرمۇ ، تۇخۇمدىن تۇك ئۇنىدىغان چاغلارمۇ بولىدىكەن ، ئىشەنمىسەڭلار ، يېقىندىلا يۇز بەرگەن بىر ۋەقەنى سىلەرگە سۆزلەپ بېرەي .

مەن ئەسلىدىنلا كەڭ قورساق ، مۇلايىم ، تۇز كۆڭۈل ئادەم ئىدىم ، كەسپىمگە كۈچلۈك مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسى بىلەن قارايدىغان بولغاچقىمۇ ، ماڭغان يولۇمدا ئەھمىيەتلىك بىرەر ئىز قالدۇراي ، دەپ ھارماي ـ تالماي تىرىشاتتىم . كۈندۈزنى كېچىگە ، كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلايتتىم . دەرۋەقە ، يېشىم قىرىقتىن ئەمدىلا ھالقىغىنىغا قارماي ماڭا زور شان ـ شەرەپلەر نېسىپ بولدى . پات ـ پات مۇكاپات سەھنىسىگە چىقىدىغان ، گېزىت ـ ژۇرناللاردا ، رادىئو ـ تېلېۋىزورلاردا ، چوڭ ـ چوڭ رەھبەرلەرنىڭ ئاغزىدا ماختىلىدىغان بولۇپ قالدىم ، قىزىل تاشلىق گۈڭاھنامەمۇ ئون نەچچىگە يېتىپ ، يۇز ـ ئابرۇيۇم ئۆسۈپ قالدى . دەرىجە ئاتلىتىپ بېرىلگەن ئۇنۇانمىغا ۋە قازانغان شان ـ شەرىپىمگە لايىق ، يۆتكىلىپ كەتكەن باشلىقىمىزدىن قالغان بىر يۇرۇش ئازادە ئۆينى ماڭا بۇيرۇپ بېرىشتى .

ئەمما ، ئىنسان ھاياتىنىڭ ئاسمىنى داۋاملىق ئوچۇق ، ئاپتاپلىق بولۇۋەرمەيدىكەن ، ئۇنىڭ بورانلىق ، شۇرغانلىق چاغلىرىمۇ بولىدىكەن . كىم بىلسۇن ، تەقدىرىمنىڭ يەلكىنى ئوڭ

كەلگەن ، ئامەت شامىلى بىلەن بەكمۇ ئوڭۇشلۇق ئۇزۇپ كېتىۋاتقان بىر چاغدا كىملەردۇر تۇخۇمدىن تۇك ئۇندۇردى . ماڭا قورقۇنچلۇق بىر بەتنام چاپلاشتى . ئاقىۋەت شان ـ شۆھرەت چوققىسىدىن بىردىنلا غۇلاپ ، پالاكەت ھاڭىغا چۈشۈپ كەتتىم . پالانىدىن چاتاق چىقىپتۇ ، خىزمەتتىن توختىتىلىپ تەكشۈرۈلۈۋېتىپتۇ ، دېگەن قاناتلىق شۇم خەۋەر بىر سوتكىنىڭ ئېچىدىلا پۈتۈن شەھەرنى كېزىپ چىقتى . نەگىلا بارماي ، ھەممە نەرسە — ئادەملەرمۇ ، دەل ـ دەرەخلەرمۇ ، ئۇچارقاناتلارمۇ ماڭا ئەيىبلەش نەزىرىدە قارا-ۋاتقاندەك ، يۈزۈممۇ خۇددى ئوت ئېلىپ كۆيۈۋاتقاندەك تۇيۇلغىلى تۇردى . مەنمۇ ئۆز ـ ئۆزۈمگە ئاق ، لېكىن ، ئۇچرىغانلىكى ئادەمنىڭ ئالدىنى توسۇپ ، «بۇ تۆھمەت ، بۇ تۇخۇمدىن تۇك ئۇندۇرگەنلىك ، مەن ئۇنداق ئاق ، مۇنداق پاك» دەپ چۈشەندۈرەلىشىم مۇمكىنمۇ ئاخىر !

شۇنداق قىلىپ ، قويۇق ئۆسكەن قارا تېرەكلەر ئارىسىدىكى چىرايلىق ئۇچ قەۋەتلىك بىنانىڭ ئۇچىنچى قەۋىتىدىكى ئۆيۈم مەن ئۇچۇن بىردىنبىر پاناھلىنىدىغان جاي بولۇپ قالدى ، ئەتىگەندىن كەچكىچە چىشىمنى غۇچۇرلىتىپ ، پېشانەمگە دوك ـ دوك مۇشتلىغاچ تۆت ئېغىزلىق ئۆينىڭ ھەممىسىنى ئارىلاپ چىقمەن ، بەزىدە نەپىس كاردون قەغەز بىلەن بېزەلگەن تورۇسقا قاراپ قېتىپ قالىمەن ، رەڭلىك گۈللۈك رەخت چاپلانغان تاملارمۇ كۆزلىرىمگە قەپەس شادىسىدەك كۆرۈنۈپ كېتىدۇ ، شۇنچە كەڭ ـ كۇشادە ئۆيدە نەپەسىم سىقىلىدۇ .

ئۆيگە سولىنىپ يانقان كۈنلىرىمنىڭ بىرى ، غەرب ئۇپۇقى ئىزا تارتقان ئەيىبكارنىڭ يۈزىدەك قىزىرىپ تۇرغان چاغ ، مەن ئاشۇ ئۇپۇق تەرەپكە ئېچىلىدىغان دېرىزىدىن — سىرتقى دۇنيا بىلەن ئالاقە باغلىيالايدىغان بىردىنبىر رۇجەكتىن تاشقىرىغا قارىماقتىمەن ، تىللادەك سارغىيىپ كەتكەن كۈز يوپۇرماقلىرى ھېسابسىز كۆزلەرگە ئايلىنىپ ماڭا تىكىلىپ تۇرىدۇ ، قارا تېرەكلەرنىڭ پۆپۈك شاخلىرى كۈز شامىلىنىڭ تۇرتكىسى بىلەن

مېنى ئەيىبلەپ باش چايقاۋاتقاندەك ئىرغاڭلىشىدۇ ، يېقىنلاپ قالغان قىش شەپىسىنى تۇيۇپ ، قورقۇنچ ئىچىدە ناله قىلىۋاتقان قۇشقاچلارمۇ مېنى كۆرۈپلا سايراشتىن توختاپ قالىدۇ . پۈتۈن ئۆي ماڭا بىپايان كائىناتتا يەككە - يېگانە لەيلەپ يۈرگەن مۇئەللەق ئۇچقۇرەك بىلىنىدۇ . ئۆزۈمنىمۇ ئاشۇ مۇئەللەق ئۆچكۈرە ھەرقانداق جانلىقنىڭ ئالاقىسىدىن مەھرۇم ھالدا ھاياتنىڭ ئاخىرقى تىنىقلىرىدا تۇرۇۋاتقان ئۆلۈمتۇك قىياپىتىدە ھېس قىلىمەن . ئالدىمدىمۇ ، كەينىمدىمۇ ، ئوڭۇمدىمۇ ، سولۇمدىمۇ ھېچقانداق بىر تىۋش يوق . مېڭەمۇ خۇددى مېڭە قېتىقلىرىم قانداقتۇر بىر رەھىمسىز يىرتقۇچ مەخلۇق تەرىپىدىن سۈمۈرۈپ ئېلىنغاندەك قۇپقۇرۇق . پەقەت پۈچىلىنىۋاتقان يۈرىكىملا كۈچەپ سوقىدۇ ، سوقۇۋاتقىچە ، جىسمىمدىكى بارلىق قانىنى ئۆز قېرىنچىلىرىغا توپلايدۇ - دە ، يۈقىرى بېسىم بىلەن گەجگەمگە ئۇرىدۇ ، قۇلاق-لىرىمنىڭ كەينى بازغان بىلەن ئۇرغاندەكلا لوقۇلداپ ئاغرىيدۇ...

شۇ چاغدا ، نەزىرىم ئۈمىدنىڭ بىرەر نۇرلۇق توچكىسىنى ئىزدەۋاتقان ئۇپۇقتىن يەنە دەرەخلەرنىڭ ئۇچىغا ، دەرەخلەرنىڭ ئۇچىدىن دەرەخ غولىنى بويلاپ ئۈشۈشۈك زەربىسى بىلەن قورقۇپ قالغان چۆپلۈككە ئاغدى . ئاشۇ چۆپلۈكتە يۈرگەن نامەلۇم بىر گەۋدە كۆزۈمگە چېلىقتى . دەسلىپىدە ئۇنى كەچلىك سەيلىگە چىققان بىرى بولسا كېرەك ، دەپ ئويلىدىم . كېيىن تونۇش ئالاھىدىلىكلەرگە قاراپلا ئۇنىڭ نۇر توختى ئىكەنلىكىگە ئىشەنچ قىلدىم - دە ، دېرىزە پەردىسىنى شارتلا قىلىپ چۈشۈرۈۋېتىپ ، نۇر توختىنىڭ پاكار بەستىگە پەردە يىرتقىدىن قارىدىم .

مەن بىللەن تەڭ دېمەتلىك كېلىدىغان نۇر توختى ئالىي مەكتەپتىكى ساۋاقدىشىم ۋە ياتاقدىشىم ئىدى ، ھازىرمۇ مەن بىلەن بىر ئورۇندا مۇئاۋىن باشقارما باشلىقى بولۇپ ئىشلەيتتى . بىرقانچە يىل بىللە ئوقۇپ ، بىللە يېتىپ - قوپقىنىمىزنىڭ يۈزىنى قىلىپ ئۇنىڭغا ئوبدانلا كۆڭۈل بۆلەتتىم . ئۆستۈرۈلۈشىگىمۇ ھەل قىلغۇچ تەسىر كۆرسەتكەنىدىم ، ئۇمۇ ماڭا ئۆزىنى بەكلا يېقىن تۇتاتتى ،

مەنمۇ ئۇنى ئاغىنە ھېسابلايتتىم ، ئۇنىڭمۇ مېنى ئاغىنە ھېسابلايدىغانلىقىغا تولۇق ئىشىنەتتىم . بىراق ، تۇخۇمدىن تۇك ئۇنگەندىن بېرى بىرەر قېتىم بولسىمۇ ئۆيۈمگە كېلىپ ، ئەھۋالىڭ قانداقراق دەپ سوراپ قويمىدى ، دەپ خاپا بولۇپ يۇرگىنىمدە ، ئۇنىڭ دېرىزەمنىڭ تۈۋىگە سەيلىگە كېلىشى مېنى ئويلاندۇرۇپ قويدى . مەن چىقىلىپ تۇرغان كۆزلىرىمنى ئۇنىڭدىن ئۇزمىدىم .

نۇر توختى مەن تۇرغان بىنا بىلەن پاراللېل جايلاشقان قۇرۇق ئېرىقنى بويلاپ قوللىرىنى كەينىگە تۇتقىنىچە خۇددى قەدىمىنى ساناۋاتقاندەك يوغان ـ يوغان چامداپ ئۇيان ـ بۇيان ماڭماقتا ئىدى . بەزىدە باسقان ئىزىدا چىپچىدە توختاپ ، مەن تۇرغان دېرىزىگە تىكىلىپ ، ئاغزىنى ئاچقان پېتى تۇرۇپ قالاتتى . بەزىدە نەزىرىنى ئىككىنچى ، ئۈچىنچى دېرىزىلەرگە يۆتكەيتتى . كۆز گۆھىرى تالاي دېگەندە ئاندىن كۆزلىرىنى بىرلا ئۇۋۇلىۋېتىپ مېڭىشىنى داۋام ئېتەتتى . مەيلى قانداقلا بولمىسۇن ، ئۇنىڭ قەدەملىرى ئۆيۈمنىڭ غەربىگە قارايدىغان ئۇچ دېرىزىنىڭ دائىرىسىدىن چىقىپ كەتمەيتتى . نۇر توختىمۇ مېڭىپ ھارمىدى ، مەنمۇ قاراپ ھارمىدىم . ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتىكىن ، ئۇنىڭ قوپال تاشلانغان قەدەملىرىگە قاراۋېرىشتىن زېرىكتىم ـ دە ، دەھەلىزدىن ئۆتۈپ ئۆيۈمنىڭ كۈنچىقىشقا قارايدىغان دېرىزىسى ئالدىغا كەلدىم .

قىزىق ، كۈنچىقىش تەرەپتىكى دەرەخلىكتىمۇ ئېگىز بويلۇق ، يالاڭئاش بىر كىشى ئايلىنىپ يۈرەتتى . ئۇمۇ ئوخشاشلا كۈنچىقىش تەرەپكە ئېچىلىدىغان دېرىزىلەرنىڭ ھەممىسگە نۆۋەت بىلەن تىكىلىپ چىقاتتى . ئۇ تۇرغان تەرەپ ئاللىقاچان گۈگۈم پەردىسىگە چۈمكىنىپ ئۇلگۈرگەچكە ، بۇ كىشىنىڭ كىملىكىنى ئېنىق پەرق ئەتكىلى بولمىسىمۇ ، ئەمما ئۇنىڭ نۇر توختىغا ئوخشاش بىئەپ چامداشلىرى كىشىنى ئويغا سالمايتتى .

دەرۋەقە ، مەن ئويلىنىپ قالدىم ، ئويلىنىۋېتىپ ، كۆز ئالدىمدىلا ھەربىر قىلىۋاتقان بۇ گەۋدىنى خۇددى نۇر توختىغا

ئوخشاش ئاغىنىلىرىمنىڭ ، يېقىنلىرىمنىڭ بىرى بولسا كېرەك ، دېگەن يەرگە كەلدىم . ئەمسە بۇ ئاغىنىلىرىم نېمىدەپ ئەندىشىلىك كۆزلىرىنى دېرىزىلىرىمدىن ئۇزمەيدۇ ، ئۆيۈمنىڭ كۈنچىقىش تەرىپىدە بىرى ، كۈنپېتىش تەرىپىدە بىرى ـ ھە ؟

كۈندۈزىمۇ ، كېچىسىمۇ تولا ئويلىنىۋېرىپ ، نېرۋىلىرىم تامامەن كاردىن چىقىقاندۇر دەپتىكەنمەن ، لېكىن نېرۋا ھۈجەيرىلىرىمىنىڭ بىر قىسمى يەنىلا ئۆز رولىنى جارى قىلدۇرۇۋاتقان بولسا كېرەك ، بۇ تېپىشماقلا جاۋاب تېپىشقا كۆپ ۋاقىت كەتمىدى ، جاۋاب تاپتىم ـ دە ، پۈتۈن ئەزايىمنى ئارىلاپ چىققان بىر ئىسسىق ئېقىم ھېسسىياتىمنى قاينىتىۋەتتى ، ئۆزۈمنى زادىلا توختىتىۋالالمىدىم . كۆز چاناقلىرىمنى تولدۇرغان مىننەتدارلىق يېشى خۇددى باھار تاشقىنىدەك تېشىپ مەڭزىمگە ساقىپ چۈشتى .

«ئاھ ، شەپقەتلىك ئاغىنىلىرىم ، سىلەردىن ئورۇنسىز ئاغرىنغىنىم ئۈچۈن مېنى كەچۈرۈڭلار ، — دېدىم ئۆز ـ ئۆزۈمگە مەڭزىمنى سۈرتۈپ تۇرۇپ ، — بېشىمغا كۈن چۈشكەندە غېمىمنى يەپسىلەر ، باشقىلارنىڭ سۆز ـ چۆچەك قىلىشىدىن قورقماي ، مېنى قوغداپسىلەر ، لېكىن خاتىرجەم بولۇڭلاركى ، ئاغىنەڭلار ھەرگىز ئۆز ھاياتىغا ئېتىبارسىز قارايدىغان تەنتەكلەردىن ئەمەس ، ئۇ تېخى ياشايدۇ ، تاكى تۆھمەتخورلارنىڭ ئەپت ـ بەشىرىسى ئېچىلىپ ھەقىقەت قۇياشى پارلىغۇچە ياشايدۇ .

پەرەز قىلىشىمچە ، ئۇلار مېنىڭ كۈتۈلمىگەندە كەلگەن بۇ ئېغىر زەربىگە بەرداشلىق بېرەلمەي ، ئېلېكتر سىمىغا ئېسىلىپ ياكى دېرىزىدىن ئۆزۈمنى تاشلاپ ئۆلۈۋېلىشىمدىن ئەنسىرىگەن ۋە كېچە ـ كۈندۈز دېرىزەمنى كۆزىتىپ ، يۇرۇش ـ تۇرۇشۇمنى نازارەت قىلىۋاتقاندى . گەرچە ئۇلارنىڭ ئەندىشىسى ئارتۇقچە بولسىمۇ ، قەدىرلىك ۋە قىممەتلىك ئىدى . بۇ ھال مەندەك دىلى سۇنۇق ، كۆڭلى يارا ئادەمنى تەسىرلەندۈرمەي قالمايتتى .

شۇ كۈنى مەن تولىمۇ ھاياجانلاندىم ، تاكى ئاشۇ ئىككى گەۋدە

گۈگۈم پەردىسى ئاستىدا غايىب بولغۇچە ئىككى تەرەپتىكى دېرىزىلەر ئارىسىدا قاتراپ يۈردۈم .

ئارىدىن يەنە ئون نەچچە كۈن ئۆتتى . تۇخۇمدىن تۇك ئۈندۈرگۈچى قارا يۈزلەرنىڭ سېھىرگەرلىكى ئاخىر پاش بولدى . پاك نامىمغا چاپلاشقان تۆھمەتنىڭ كۈلى كۆككە سورۇلۇپ ، ھەممە نەرسە ئەسلىي ھالىتىگە قايتتى . تەشكىلنىڭ رەسمىي ئۆزۈرسىدىن كېيىن بىر ئاي داۋام قىلغان كۈلپەتلىك ئۆتمۈشنى كەينىمگە تاشلىدىم ـ دە ، ھېچقانداق ئاداۋەت ـ خۇسۇمەت ساقلىمايى ، جىن ـ شەيتانلار ئارىسىدىن ئادەملەر ئارىسىغا قايتىپ كەلدىم .

ئىش شۇنىڭ بىلەن تۈگىدىمىكىن دەپتىمەن ، يۈرىكىمگە يەنە بىر بېگىز سانجىلدى . بۇنداق دېسەم ھېلىقى تۆھمەت يەنە راستقا ئايلىنىپ قالدىمىكىن ياكى ئۇنىڭدىن چوڭراق بىرەر تۆھمەت چاپلاندىمىكىن دەپ ئويلاپمۇ قالماڭلار ، تۆھمەتنىڭمۇ كارايىتى چاغلىق ئىكەن ، ئىشەنچەڭ تولۇق ، كۆڭلۈك توق بولسىلا تۆھمەتنىڭ قانچىلىك ئۈستىلىق بىلەن چاپلىنىشىدىن قەتئىينەزەر ، ئۇ ھامان بىر كۈنى ئاغدۇرۇپ تاشلىنىدىكەن ، ئەمما روھىي ئازابنىڭ دەردى بولسا باشقىچىلا يامان ئىكەن . نامىم ئەسلىگە كەلگەندىن كېيىن بېشىمغا كۈن چۈشكەندە مېنىڭ غېمىمنى يېگەن ھېلىقى ئىككى ئاغىنەمنى تېپىپ ، بىر بوتۇلكا ھاراق قۇيۇپ بېرەي ، تەشەككۈرۈمنى ئىزھار قىلاي ، دېگەن بولسامۇ ئۇلارنى زادىلا ئۇچرىتالمىدىم ، «ئۇلار مېنى ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان بولۇپ قاپتۇ ، دەپ ئويلاپ قالسا قانداق قىلىمەن ، بېشىمغا يەنە كۈن كەلمەيدۇ ، تۇخۇمدىن تۇك ئۈنمەيدۇ ، دېگىلى بولامدۇ» دەپ ئويلىدىم .

مەن ئەنە شۇنداق ئوي بىلەن تىت ـ تىت بولۇپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىر ئاخشىمى نۇر موللاق دېگەن ئاغىنەم ئۆيۈمگە كىرىپ كەلدى ـ دە ، مەن بىلەن كۆزىگە ياش ئېلىپ تۇرۇپ كۆرۈشكەندىن كېيىن ، تۆرگە ئۆتۈپ ئولتۇردى . ئۇ مەن بىلەن بىر يۈرتلۇق ئىدى ، نۇر توختى بىلەن قوشۇپ ھېسابلىغاندا ئۇ ئىدارىمىز

دائىرىسىدە يېقىن ئۆتىدىغان ئىككى ئاغىنەمنىڭ بىرى ھېسابلىناتتى . ئارىلىقتا مەن بولغىنىم ئۇچۇنمۇ ياكى ئۇلار ئۆزلىرىچە تېپىشۇالغانمۇ ، ئىشقىلىپ نۇر توختى بىلەن نۇر موللاقىنىڭ ئاغىنىدارچىلىقىمۇ ھەممەيلەنگە ئايان ئىدى . بويى ئېگىز بولغاچقا سەل دۇمچەك كۆرۈنىدىغان ، قاچانلا قارىساڭ كۇلۇمسىرەپلا تۇرىدىغان نۇر موللاق ماڭا تۆھمەت چاپلاپ ، تۇخۇمدىن تۈك ئۇندۇرگەن ئۇياتسىز كىشىلەرنى ئەڭ يامان ئىبارىلەر بىلەن تىللاپ ، ئەسلىدىنلا پاك ئىكەنلىكىمنى ، ئېغىر كۇنىلەردىمۇ تەڭرىتاغ چوققىسىدەك تىك تۇرغىنىمنى بىرھازا ماختاپ چىققاندىن كېيىن مەندىن جىددىي يوسۇندا سورىدى :

— ھوي ، نۇر توختى ئۇستىدە تارقىلىپ يۇرگەن بەزى گەپلەرنى ئاڭلىدىڭمۇ ئاداش ؟ ئەجەب تۇزكور نېمىكىنا ئۇ !

— يېقىندىن بېرى ئۇنى كۆرمىدىم ، گەپ ئاڭلىغۇدەكمۇ بولمىدىم ، ئۇششاق گەپ بىلەن كىمنىڭ ئىشى ؟ !

— ۋاييەي ، ئۇنىڭ ئۇستىدىكى گەپلەرنى ئۇششاق گەپ دېگىلى بولامدىغان ، — نۇر موللاق سارغۇچ بۇرۇتىنى سىيلاپ قويۇپ ، ئولتۇرغان ئورۇندۇقىنى مەن تەرەپكە سۈردى ۋە ئەتراپىغا قارىۋېلىپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى ، — يەنە كېلىپ بۇ گەپلەر سەن بىلەن بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك جۇمۇ ، دەي دەيمەنۇ ، ئاغزىمدىن چىقىرالمايمەن ، مېنىڭ ئۇششاق گەپلەرنى كۆتۈرۈپ يۈرمەيدىغانلىقىمنى سەنمۇ ئوبدان بىلىسەنغۇ ؟

مەن ئۇندىمىدىم ، لېكىن ئادەتتە بىر رومكا ھاراق تاپسىمۇ نۇر توختىسىز ئىچمەيدىغان نۇر موللاقنىڭ ئەمدى نېمىدەپ ئۇنىڭ غەيۋىتىنى قىلىدىغان بولۇپ قالغىنىغا سەل ھەيران قالدىم .

— بىز ئاغىنىغۇ ، بىر ـ بىرىمىزدىن گەپ يوشۇرمايمىزغۇ ، مەيلى مەن دەۋېرەي ، بۇنىڭدىن كېيىن نۇر توختىنىڭ گېپىدىن ، قىلىقلىرىدىن ھېزى بولساڭلا بولىدىغۇ .

ئۇ مېنىڭ بۇ گەپلەرگە ئانچە قىزىقماي ئولتۇرغىنىمنى تۇيۇپ تۇرۇپ تۇيماسقا سالدى ـ دە ، بۇرۇتىنى يەنە بىر سىيلاپ قويۇپ

دېدى :

— ئاڭلىسام نۇر توختى دېگەن قارايۇز ئىشتىن توختىتىپ قويۇلغىنىڭنى ئاڭلاپلا ئىدارىگە دوكلات يېزىپتۇ . نېمىلەرنى يېزىپتۇ دەپ سورىمامسەن ، سەن ئۆرۈلسەڭ سېنى بۇ ئۆيدىن كۆچۈرۈۋېتىدۇ ئەمەسمۇ ، ئۇ ئاشۇ ئۆينى ماڭا بەرسە دەپ تەلەپ قىپتۇ !

— ھەي ، بۇ گەپلەرگىزە...

— بۇ گەپلەرگە ئىشەنگىلى بولمايدۇ ، دېمەكچىمۇسەن ؟ گەپنىڭ قىزىقى مانا ماۋۇ يەردە ، ئۇ تېخى ھەر كۈنى ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن ئۆيۈڭنىڭ كەينىگە كېلىدىكەن ـ دە ، دېرىزىلىرىگە سىنچىلاپ قاراپ ، ئۆي كۆلىمىنىڭ قانچە كۆۋادرات مېتىر كېلىدىغانلىقىنى قەدەملىرى بىلەن ئۆلچەيدىكەن ، ئاڭلىسام ، ئۆي جاھازلىرىنىمۇ ياستىپ بوپتۇمىش !

— ھە ، شۇنداق ئىشلارمۇ بوپتۇمۇ بۇ جاھاندا ؟

— بولمايچۇ ، مانا ئەمدى سەنمۇ يېقىلمىدىڭ ، ئۆيدىنمۇ كۆچۈرۈۋېتىلمەيسەن ، ئۇنىڭغۇ تاۋۇزى قولتۇقىدىن چۈشتى ، خوپ بولدى ، خوپ بولدى !

نۇر موللاقنىڭ ئىشكىتىن قانداق چىقىپ كەتكىنىنىمۇ تۇيمايلا قالدىم ، غەزەپتىن يېرىلاي دەپ تۇرغان چېغىمدا يەنە ئىشىك قېقىلىپ ئۆيگە نۇر توختى كىرىپ كەلدى . ئۇ كەيپىياتىمغا زەن قويمايلا مېنى ماختاشقا باشلىدى ، كېيىن نۇر موللاقنى تىللىغىلى تۇردى ، بوينىغا چۈشكەن تىرناق ئىزىنى ، ياڭاقتەك كۆكىرىپ چىققان قاپقىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ ، ئۆتكەن ھەپتىدە يوقىلاڭ بىر سەۋەب بىلەن ياقىلىشىپ قالغاندا نۇر موللاقنىڭ ئۆزىنى بۇ ھالغا كەلتۈرگىنى ئۈستىدە دادلىدى . مەن ئۆيدە سولىنىپ ياتقاندا ئۇنىڭ ئۆيۈمنىڭ كۈنچىقىش تەرىپىدە نېمىلەرنى قىلىپ ئۆيۈمنىڭ جەزمەن ئۆزىگە بېرىلىشى كېرەكلىكى توغرىسىدا نېمىلەرنى دېگىنىنى ئۆزى بىلگەن پاكىتلار بىلەن ئالدىمغا يايدى .

كۆزلىرىم ژاللىدە يورۇپ كەتتى ، مەن ھەممىنى چۈشەندىم ،

بىراق نۇر توختىنىڭ يەنە بىلجىرلاۋېرىشىگە ئەسلا چىداپ تۇرالمىدىم ، ئاخىر قۇلاقلىرىمنى ئېتىپ تۇرۇپ ئۇنى ئۆيدىن ھەيدەپ چىقاردىم ـ دە ، خوتۇن ـ بالىلىرىمنىڭ كۆزىچىلا ھۆكۈرەپ يىغلاپ تاشلىدىم . يىغلىدىم دېسەم ھەيران قالماڭلار ، راستىنى ئېيتسام بارى ـ يوق ئىككىلا ئاغىنەم بار ئىدى ، مەن ئۆز تەقدىرىمدىن قايغۇرۇپ يۇرگەن چاغدا ئاشۇ ئىككى ئاغىنەم ئىككى ئېغىز ياخشى گەپ بىلەن بولسىمۇ كۆڭلۇمنى ياساپ قويماق تۇگۇل ، مەندىن قالىدىغان مىراسنى تالىشىپ ، ياقىلىشىپ يۇرسە ، ئەمدى بۇ دۇنيادا ماڭا ۋاپا تېپىلارمۇ ؟ قېنى ئېيتىڭلار ، مۇشۇنداق ئەلەملىك پەيتتە مەن يىغلىماي كىم يىغلايدۇ ؟ مەلۇم بىر مۇتەپەككۇر : «ئادەم — تەتۇر ئۆسكەن دەرەخ ، ئۇنىڭ شېخى ئاستىدا ، يىلتىزى ئۇستىدە» دېگەنىكەن . خۇداغا شۇكۇر ، ئادەملەر ھېلىمۇ تەتۇر يارىلىپ قاپتۇق ، ئەگەر ئوڭ يارىلىپ قالغان بولساق نېمە كارامەتلەرنى كۆرسىتەر ئىدۇقكىن ـ تاڭ ؟ !

1988 ـ يىلى مارت ، ئۈرۈمچى .

پۇل

بازارلىرىنىڭ ئاۋاتلىقى بىلەن يېقىن - يىراقتا داڭقى كەتكەن بۇ شەھەرنىڭ قەدىمىي تار كوچىلىرىدا ئاخشام بىلەن تاڭنىڭ ئارىلىقى بەكمۇ قىسقا. شەنبىنىڭ شاۋقۇن - سۇرەنلىرى تامامەن بېسىقىپ كەتمىگەن بۇنداق كوچىلاردا يەكشەنبىنىڭ شەپىسى ئاڭلىنىشقا باشلايدۇ؛ تاڭ تېخى يورۇماستىنلا كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىگە زىچ جايلاشقان ئاشپۇزۇللارنىڭ ئوچاقلىرىدا تۇتەپ تۇرغان چۆچۈلىلار ئۈستىگە بىر قۇچاق يۇلغۇن قاقشىلى تاشلىنىدۇ - دە، پاكار - پاكار تۇرخۇنلاردىن ئاپئاق ئىس ئۆرلەيدۇ. شاگىرتلارنىڭ پىياز ۋە سەۋزە توغرىغان تاق - تۇقلىرىدىن ئويغىنىپ كەتكەن چەرچىن مال دۇكانلىرى تاختايدىن قىلىنغان بوتكىلىرىنىڭ ئالدىنى سۇپۇرۇشكە تۇتۇش قىلىدۇ. يۆتكىمە بىزىنت لەمپىلەر ئاستىدا تۇنۇگۈنكى سودىسىنىڭ بەرىكىتى سەۋەبىدىن تاتلىق چۇش كۆرۈۋاتقان باققاللار ئاچچىق - چۇچۇك سانتۇچىلار ئىتتىرىپ ئۆتكەن ياغاچ چاقلىق يوغان ھارۋىنىڭ تاراق - تۇرۇقىدىن سەگەكلىشىپ، مېۋە - چېۋىلىرىنى رەتلەشكە باشلايدۇ...

بامدات نامىزىدىن يانغان ياكى بىرەر زۆرۈرىيەت بىلەن بۇ كوچىدىن ئۆتكەن تۇنجى يولۇچى پولۇ - مانتىلارنىڭ لەززەتلىك پۇرىقى گۇپۇلدەپ تۇرغان ھاۋادىن نەپەس ئالىدۇ ۋە ئىشكىلىرى ئالدىدا كۇتۇپ تۇرغان پەشتامىلىق ئۇستىلارنىڭ ھەرقانداق قوشاقچىلاردىن قېلىشمايدىغان يېقىملىق تەكەللۇپلىرى بىلەن ئۆز ھۇنىرىنىڭ باش بۇرنىغا جەلپ ئېتىلىدۇ.

ئاۋغۇست ئاسمىنىدىكى قۇياش شەھەرنىڭ شەرقىدىكى مەسچىت قۇببىسىنىڭ ئۇچىدا چاقناۋاتقان چاغ. يەكشەنبە

بولغانلىقى ئۇچۇنمىكىن ، بۇگۈن بازار شۇنچىلىك قىزىپ كەتكەنىدىكى ، كوچىدا داۋالغۇۋاتقان دوپپىلىق ئادەملەر توپىنىڭ ئوستىدىن يېگىنە تاشلانسا يەرگە چۈشمەيتتى . ئۆز مالليرىغا خېرىدار چاقىرىۋاتقان ، مانتا ساناۋاتقان ، نەرقى ـ ناۋا ئوستىدە بەسلىشىۋاتقان كىشىلەرنىڭ ئاۋازلىرى جاراڭلىق بازار سىمفونىيىسىگە ئايلىناتتى ـ دە ، سۈس توپا ـ چاڭلارغا قوشۇلۇپ شەھەر ئاسمىنىغا ئۆرلەيتتى .

دەل شۇ چاغدا ، ياغاچ ۋە كېسەكلەر بىلەن سېلىنغان ئېگىز ـ ئېگىز بالخانىلىق ئۆيلەر ئارىسىدىكى تار كوچىدا كىچىكرەك كەلگەن كاۋاپىدانىنى مۇرىسىگە سالغان ، پۇرۇملىرى مەھكەم قورۇلغان ئىككى بوز خالتىنى كۆتۈرۈۋالغان ئوتتۇرا بويلۇق بىر چارساقال كىشى مەركىزىي كوچىغا قاراپ كەلمەكتە ئىدى . ئۇ ھايال ئۆتمەي چوڭ كوچىغا كىردى ـ دە ، ھېلىقى نەرسىلىرىنى كۆتۈرگەن پېتى مېۋىلەر ۋە مېۋە سېۋەتلىرىدىن تام ھاسىل بولغان كوچىنىڭ ئوڭ تەرىپىنى ئارىلاشقا باشلىدى ، ئۇ كىشىلەر ئارىسىدىن بەكمۇ ئېھتىيات بىلەن ئۆتەتتى . قەيەرلەردىندۇر ئادەم پاتقۇدەك يوچۇق ئېچىلىشىنى كۈتۈپ بىر ھازا تۇرۇپمۇ قالاتتى . ئۇ ئۇشتاق قەدەملەر بىلەن كېتىۋاتقىنىدا ، مۇرىسى ياكى مۇرىسىدىكى كاۋاپىدانىنىڭ كەينى بېشى ئاللىكىملەرگىدۇر يېنىك تېگىپ كەتكۈدەك بولسا دەرھال جايىدىلا توختاپ : «خاپا بولمىسىلا ، ئەيىبىمنى كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا» دەپ ئەپۇ سورايتتى ، ھەتتا بۇنداق كىچىككىنە كۆڭۈلسىزلىك باشقىلارنىڭ بىخەستەلىكى سەۋەبىدىن يۈز بەرسىمۇ ئۇ يەنىلا ئەپۇ سوراشنى قولدىن بەرمەيتتى .

— ھوي ئابدۇمۇمىن ئاكا ، بۇ ياققا كەلمەمدىلا !

ئابدۇمۇمىن ئاكا كېتىۋېتىپ ئۆزىنى چاقىرغان ئاۋازنى ئاڭلىدى ـ دە ، بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىدى . تونۇش ئاۋاز ئون قەدەم نېرىسىدىن كەلگەنىدى . ئۇ كىشىلەر توپىنى تەسلىكتە يېرىپ ئۆتۈپ ، خەسە سايىۋەنلىك تۆت چاقلىق چوڭ ھارۋىنىڭ قېشىغا

كېلىپ توختىدى . قارلىغاچنىڭ قانىتىدەك قارا قايرىما بۇرۇتلۇق ، 35 ياشلار چامىسىدىكى سادىر چىرايلىق تەخسىلەرگە سىلىنغان ئاشلىقىپۇڭغا ئۇزۇن ساپلىق قوشۇق بىلەن تەم تەڭشىگۈچى سۈيۇقلۇقلارنى ئۇستىلىق بىلەن چاچقاندىن كېيىن ئالدىدا ئولتۇرغان خېرىدارلىرىغا سۇنۇۋېتىپ ، يېنىدا كۈلۈمسىرەپ ئۆرە تۇرغان ئابدۇمۇمىن ئاكىغا دېدى :

— مۇبارەك بولسۇن ، ئابدۇمۇمىن ئاكا ، ئوقەت قىلاي دەپتىلىدە ، كەلسىلە ، دۇكاننى مۇنۇ يېقىمغا ئورۇنلاشتۇرسىلا .

سادىر لەڭپۇڭچى قوللىرىنى پەشتامىسىغا ئېرتىۋېتىپ هارۋىسىنى ئوڭ تەرەپكە ئازراق سۈردى ۋە كاۋاپدان پاتقۇچىلىك يەر بىكارلىدى . بايانتىن بېرى كوچا ئارىلاپ يۈرۈپ تاپان قويغۇچىلىك بوشلۇق بولمىغان بۇ بازاردىن كاۋاپدان پاتقۇچىلىك يەر تاپالىشىغا كۆزى يەتمىگەن ئابدۇمۇمىن ئاكا بۇ ئاق كۆڭۈل قوشنىسىغا چىن كۆڭلىدىن مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ ، كاۋاپدان بىلەن خالتىلىرىنى يەرگە قويدى .

— ئۇكام سادىراخۇن ، — دېدى ئۇ كۆمۈر قاچىلانغان خالتىسىنى يەشكەچ ، — ياخشى كۆڭلۈڭگە مىڭ رەھمەت ، ئاتاڭنىڭ روهى مەدەت بەرسۇن ، ئۆزۈڭ يېقىنغىچە كاۋاپچىلىق قىلىۋاتاتسىڭ ، ئەمدى بۇگۈن ئاشلەڭپۇڭ سېتىۋېتىپسەنغۇ ؟

— بازار دېمەمسەن ، بازار ، ئابدۇمۇمىن ئاكا ، كاۋاپچىلىق ئانچە ئاقمايۋاتىدۇ ، — ئۇ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىرەيلەننى چاقىرىۋېتىپ جاۋاب بەردى ، — مۇنداق قارىسام مۇشۇ ئوقەتمۇ قاملىشىدىغان ئوخشايدۇ .

ئۇ خېرىدارىغا يەنە بىر قاچا ئاشلەڭپۇڭنى سۇنۇۋەتكەندىن كېيىن سۆزىنى داۋام ئەتتى :

— ئۆزلىرىنى هۆنەر قىلىدۇ ، دەپ ئۇخلاپ چۈشۈمگىمۇ كىرمەپتىكەن . قارىسام كاۋاپداننى كۆتۈرۈپ كېلىۋاتىدىلا ، شۇڭا...

ئابدۇمۇمىن ئاكا قوشنىسىغا يەنە بىر مەرتەم تەشەككۈر بىلدۈرگەندىن كېيىن ئۇنىڭ سوئالىغا : «ئۆيدە بىكار ياتقۇچە

مـــدبـــرلـــغـــاچ تـــۇراي دېۋىدىم» دەپ قىسقىلا جاۋاب بېرىپ ، كاۋاپداننىڭ لىڭشىپ تۇرغان پۇتىغا خىش پارچىسىنى قىستۇردى .

ئۇ خالتىدىن ئۇششاق - ئۇششاق ئوتۇن كۆمۈرىنى ئاۋايلاپ ئېلىپ ، كاۋاپدانغا بىر - بىرلەپ تىزىپ چىقتى - دە ، سەرەڭگە ياقتى . قېرىشقاندەك كۆمۈرگە ئوت تۇتاشمايتتى . ئۇ كۆيۈپ بولغان تۇتۇرۇقتىن قالغان ئىككى تال ئاجىز چوغنى پۇۋىدەشكە باشلاپ ، كۆمۈرنى سۆيگۈدەك بولۇپ ئىككى - ئۈچ تال ساقلىنى قۇربان بېرىش ھېسابىغا ئوتنى يالقۇنجاتقاندىن كېيىن زىخلارغا سانجىپ تەييارلانغان مايلىق گۆشلەرنى يەنە بىر خالتىدىن چىقىرىپ كاۋاپدان ئۈستىگە توغرىسىغا تىزدى . چوكىغا بېكىتىلگەن كاردون قەغەزنىڭ ئاستا پىرقىرىشى بىلەن كۆكۈچ يالقۇنلار ئۆرلەشكە باشلىدى . گۆشلەر چوغ تەپتىدە گىژىلدىماقتا ، ئۆز مايلىرىنى چوغ ئۈستىگە تامچىلاتماقتا ئىدى . «لاپ» قىلىپ ئوت ئالغان ماي گۆشنى يەنە ئۆز يالقۇنلىرى بىلەن كاۋاپ قىلاتتى .

ئابدۇمۇمىن ئاكا چوغنىڭ بىمەھەل ئېرىپ كېتىشىدىن ئەندىشە قىلىپ يەلپۇشنى توختىتىپ ، پىشىپ كەتكەن گۆش ئۈستىگە زىرە ۋە باشقا دورا - دەرمەكلەرنى سەپتى .

كاۋاپ پىشتى ، ئەمما قوشۇنسىنىڭ «كاۋاپچىلىق ئانچە ئاقمايۋاتىدۇ» دېگەن سۆزىنى تەستىقلىغاندەك ، ھېلىغىچە خېرىدار كەلمەيتتى . ئۇ كاۋىپىنى ماختاپ ئۇنىنىڭ بارچە توۋلاپ باقماقچىمۇ بولدى . ئۇ كاسىپلارنىڭ ، بولۇپمۇ كاۋاپچىلارنىڭ خېرىدار چاقىرىشتا قوللىنىدىغان قاپىيىلىك سۆزلىرىنى تالاي قېتىم ئاڭلىغان . يېشىنىڭ چوڭىيىپ قالغىنىغا قارىماي ئاۋازىمۇ خېلى سۈزۈك چىقاتتى . بىراق··· بىراق ، ئۇنىڭ كاۋاپچىلىق قىلىپ ئولتۇرغان كۈنىمۇ مۇشۇ بۇگۈن . تۇنجى قېتىم كاۋاپچىلىق قىلغان كىشىنىڭ كاۋىپى قانداق بولماقچى ؟ تەمى جايىدا تەڭشەلدىمۇ ؟ تۇزلۇقمۇ ياكى تۇزسىزمۇ ؟

ئۇ مۇشۇلارنى ئويلاپ كاۋىپىنى زورمۇزور ماختىغۇسى كەلمىدى - دە ، چوغ ئۈستىدە ئاجىز پىژىلداپ بارغانسېرى

قورۇلۇۋاتقان گۆشكه قاراپ ئىختىيارسىز خىيالغا پاتتى .

ئابدۇمۇمىن ئاكا مۇشۇ شەھەرنىڭ «كىندىك»دە تۇغۇلدى . دادىسى ئابدۇخالىق ئاخۇن تاپقىنى ئۆزىدىن ئاشمايدىغان بىر زەرگەر ئىدى . ئۇ ، ئۆمرىنىڭ ئالدىنقى يېرىمى ئۆتكەندە خۇدا بەرگەن تۇنجى ، شۇنداقلا ئاخىرقى پەرزەنتىگە تولىمۇ ئامراق ئىدى . بىراق ، قولىنىڭ قىسقىلىقى ئوغلىنى ئوقۇتۇش ئارزۇسىغا كاشىلا بولدى . «بۇ شەھەردە ھۇنىرى يوقنىڭ جېنى يوق» دېگەن گەپكە ئۆز رايى بويىچە چوقۇنىدىغان ئابدۇخالىق ئاخۇن ئاخىر ئوغلىنىڭ ئۆزىدىن كېيىن قالغاندىن كېيىنكى ھايات تۇرمۇش كاپالىتىنى ئۆز ھۇنىرىنى مىراس قىلىپ قالدۇرۇشقا باغلىدى . دادىسىنىڭ ھۇنىرى راستىنلا ئوغلىغا مىراس بولۇپ قالدى . دادىسىدىن ، سەل ئىلگىرىرەك ئانىسىدىن يېتىم قالغان ئابدۇمۇمىن ئاتا مىراس قىزىل سېغىزچاناق ، بىر تال مىس نەيچە ، ئىككى - ئۈچ چوڭ - كىچىك بولقا ، داغمال ، ۋە جۇپتەك بىلەن مۇستەقىل تۇرمۇش يولىغا قەدەم قويدى . ئۇ ئىشكى ئالدىدا بىر پارچە بورىنىڭ ئۈستىدىلا ھۇنەر قىلاتتى . زىرە ، ئۆزۈك ياكى بىلەزۈك ياساپ ساتقۇدەك ۋەجى تۆگۈل تولۇقراق سايىمىنمۇ بولمىغان بۇ بالا زەرگەر ئەتىدىن كەچكىچە چاناق ئالدىدا دۇمچىيىپ ئولتۇراتتى . مىس نەيچە بىلەن ئوت پۈۋلەۋېرىپ قوۋۇزلىرى ئاغرىپ ، باشلىرى قېيىپ كېتەتتى . خېرىدارلارنىڭ چۈلۈكى ئۆزۈلگەن زىرىلىرىنى ، چېچىكى ئاجراپ كەتكەن ھالقىلىرىنى ياساپ بېرەتتى . ئۇ 20 ياشقا كىرگەن يىلى ئەتىيازدا مىستىن ياسالغان ئۆزۈكىنى ئوڭشىتىش ئۈچۈن كەلگەن بىر قىز بىلەن تونۇشۇپ قالدى ۋە دەرھال ئەلچى قويۇپ ئاددىيلا توي قىلىۋالدى . ئابدۇمۇمىنىڭ تاپقان - تەرگىنى ئىككى جانلىق بۇ كىچىك ئائىلىنى باياشات تۇرمۇش تەلىپىگە يەتكۈزەلمىسىمۇ ، لېكىن ئۇلار ئىناق ۋە كۆڭۈللۈك ياشايتتى . كېيىن ئۇلار بىر ئوغۇل پەرزەنت كۆردى . ھۆكۈمەتنىڭ مەدەت بېرىشى ئارقىسىدا ھۇنىرى ئېقىپ ھال - كۈنمۇ بارا - بارا ياخشىلاندى .

بىراق ، يەنە بىر قىز پەرزەنت دۇنياغا كۆز ئاچقان ، ئوغلى تۇرغۇنجان بولسا 13 ياشقا كىرگەن يىلى قارغىش تەگكۈر «ئىنقىلاب» بورىنى بۇ ئائىلىنى ۋەيران قىلىۋەتتى . جانجىگەر ئوغلى ناھەق ئۆلتۈرۈلدى . بىر ئائىلىدىكى قالغان ئۇچ جان يىراق بىر يېزىغا ئاپىرىپ قويۇلدى .

— ئابدۇمۇمىن ئاكا ، كاۋاپ كۆيۈپ تۈگەي دېدى !

ئۇ ، ئاشلەڭپۇڭچىنىڭ ئاگاھ بېرىپ ئېيتقان سۆزى بىلەن تەڭ بېشىنى كۆتۈردى ـ دە ، پىشىپ ئۆتۈپ كەتكەن كاۋاپلارنى چوغدىن نېرىراق سۈرۈۋېتىپ ، خىيالىنى يەنە ئۆز ئىختىيارىغا قويۇپ بەردى…

تۇرغۇنجاننىڭ دەردى بىلەن كېسەلگە مۇپتىلا بولغان ئايالىنىڭ قەبرىسى ئاشۇ يېزىدا قالدى . ئۇنىڭ ئاشۇ چەت يېزىدا تارتقان ئازابلىرى ھېچقاچان يادىدىن چىقمىغىنىدەك ، شەھەرگە قايتىپ ئورۇنلىشىشىغا مۇمكىن بولىدىغانلىقى ئۇقتۇرۇلغان قۇتلۇق كۈنمۇ ئېسىدىن چىقمايتتى . ئۇ بۇنىڭدىن بەش يىل بۇرۇن ئۆزى تۇغۇلۇپ ئۆسكەن شەھەرگە قايتا كېلىپ قىزىنى ئەگەشتۈرگەن پېتى ئەسلى ئۆيى ئالدىغا كەلدى . ئەمما ، كېلىپلا ئۆزىنىڭ ئەمدى ماكانسىز قالغانلىقىغا تامامەن ئىشەندى . ئۇ چېقىۋېتىلگەن ئۆي ئورنىغا سېلىنغان ئۇچ قەۋەتلىك ئىمارەتنىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلىيالايتتىمۇ ؟

ئاق كۆڭۈل كىشىلەرنىڭ ياردىمى ئاستىدا ئابدۇمۇمىن ئاكا نەق ئىككى يىلدىن كېيىن چېقىۋېتىلگەن ئاتا مىراس ئىككى ئېغىز ئۆيىنىڭ پۈلىنى ئالدى ۋە شۇ پۈلغا ھازىرقى بىرلا ئېغىز ئۆيىنى بىر تۈپ قېرى ئامۇت دەرىخى بىلەن قوشۇپ سېتىۋالالىدى . ئىككى جانىنىڭ كېيىنكى تىرىكچىلىكى ئۆي پۈلىدىن ئاشقان بىرقانچە ئون يۈەن ۋە ئاھالە كومىتېتىدىن بېرىلگەن كىچىككىنە ياردەمگە باغلىق بولۇپ قالغانىدى . كۈنلەر ئۆتكەنسېرى كىرىمسىز ئائىلىنىڭ ۋەجى قۇرۇقدىلىنىشقا باشلىدى . ھازىر سىياسەتمۇ كەڭرى بولۇپ قالدى ، دېيىشۋاتىدۇ خەقلەر ، دەپ ئويلىدى ئابدۇمۇمىن ئاكا ۋە

زەرگەرلىك ھۈنىرىنى ئېسىگە ئالدى . ئۇ تونۇش زەرگەرنىڭ دۇكىنىغا بېرىپ ئۆزىنى سىناپ كۆرۈۋىدى ، كۆزىگە زىرىنىڭ بىر سىرىكىسى ئىككى ، مۇنچاقنىڭ ئەگمىچ چۆلىكى ھالقىسمان بولۇپ كۆرۈنۈشكە باشلىدى . «كۆزۈم تۇگەپتۇ» — دېدى ئۇ ئۆز - ئۆزىگە ، يېزىدا تارتقان دەردلىرىنى ئېسىگە ئېلىپ ، مۇشۇ كۈنلەردە يالغۇز قىزى ئوتتۇرا مەكتەپنى تۇگىتىش ئالدىدا تۇراتتى . ئالىي مەكتەپكە كېتىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن ئىدى . ئۇ قىزىنى ئۇزاتقان چېغىدا ئىككى قولىنى بۇرنىغا تىقىپلا قاراپ تۇرسۇنمۇ ؟ ئەگەر بىرەر قۇر يېڭى كىيىم قىلىپ بېرەلمىسە ، ئانىسىنىڭ يوقلۇقى قىزىغا ئەلەم قىلماسمۇ ؟ ئۇ ئۆزىنىڭ جان تومۇرى ئەمەسمۇ ؟ پۇل ، پۇل كېرەك ، پۇل بولسا تۇگەۋاتىدۇ .

ئابدۇمۇمىن ئاكىنىڭ بەختى تەقدىر تەرىپىدىن ئۆگەيلەنگەن ، ھەتتا ئۆزىگە تېگىشلىك تەقدىرمۇ ھامان ئۇنىڭدىن چەتنەپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ ، ئۇ تەقدىر بىلەن يۈزمۈيۈز تۇرۇپ ئېلىشىشنى خالىمايتتى ، بەلكى كاج تەقدىر بىلەن چىرايلىقچە كېڭىشىشى كېرەك ئىدى . ئۇ كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتىپ قويۇشتىن ئېھتىيات قىلغاندەك ، تەقدىرنىڭ چىشىغا تېگىپ قويۇشتىنمۇ ئېھتىيات قىلاتتى . ئۇنىڭچە جاھاندىكى ھەرقانداق چىگىشمۇ ياخشىلىق بىلەنلا يېشىلىشى ، ھەرقانداق يامانلىقمۇ ياخشىلىق بىلەن تۇگىتىلىشى تامامەن مۇمكىن ئىدى .

قايسىبىر كۈنى ئۇ ئىشكى ئالدىدا ئاپتاپسىنىپ ئولتۇرۇپ قوشنا بوۋايلارنىڭ : «ھازىر سىياسەت ياخشىلىنىپ كېتىۋاتىدۇ» دېگەن سۆزلىرىگە : «تەقدىرنىڭ ساراڭلىقمۇ ئوڭلىنىپ قالارمۇ ؟» دەپ سوئال قويغانىدى . بۇ ئۇنىڭ پۈتكۈل ئۆمرىدە تەقدىر توغرىسىدا تۇنجى قېتىم ئېھتىيات ، ئىززەت بىلەن سۆز ئېچىشى ئىدى .

تۇنۇگۈن ئۇنىڭ مېڭىسىگە بىر خىيال كىرىپ كەلدى . ئۇ ، بۇ ئائىلىدە زۆرۈرى مۇقىم مۇلۇك ھېسابلىنىدىغان كونا تۇنىكە مەشىنى كېچىچە تاراڭشىتىپ چىقتى . ئەڭ ئاخىرقى بىرقانچە تىزا پۇلىغا يۇقىرى باھالىق گۆشتىن بەش جىڭ سېتىۋالدى . تۇۋۈگە

خېلى چوڭقۇر ئازگال كولاپ ، يىل بويى سۇغىرىپ باققان بولسىمۇ بىرەر تال مېۋە بەرمىگەن ئامۇت دەرىخىنى يېقىتىپ كۆمۈر قىلدى . بۇگۈن ئەتىگەندە تولۇق سوۋۇپ ئۇلگۈرمىگەن كۆمۈرنى ئېلىپ بازارغا جۈنگەن ئابدۇمۇمىن ئاكا ، قەدەملىرىنى ئىتتىكلىتىپ باققان بولسىمۇ ، خېرىدارلىق جايدىن ئورۇن ئېلىش پۇرسىتىنى قولدىن بېرىپ قويغانىدى .

ئاشلەڭپۇڭچى قوشنىسىنىڭ «مېھمان كەلدى ، مېھمان !» دەپ ئاگاھ بېرىشى بىلەن تۇگمەس خىيالغا پاتقان ئابدۇمۇمىن ئاكا دەرھال ئالدىغا قارىدى . ئۇ كۆردىكى ، كاۋاپداننىڭ ئۇ تەرىپىدە پاراقسىراپ تۇرغان خۇرۇم ئاياغ كىيگەن ، پۇتلىرىنىڭ بىرىنى كىچىك ئورۇندۇق ئۈستىگە ئالغان ئىككى ياش بالا ئۆرە تۇراتتى . ئۇلار خېرىدارلارنى چىرايلىق سۆزلەر بىلەن تەكلىپ قىلىش ئۈياقتا تۇرسۇن ، ئۆزى كەلگەن خېرىدار بىلەنمۇ كارى بولمايدىغان ، تەزىم قىلىپ كۈچۈكلىنىشنى ئەسلا ئۇقمايدىغان بۇ دىتسىز ھۈنەرۋەنگە نارازى بولغاندەك ، قارا كۆزەينەك كەينىگە يوشۇرغان كۆزلىرىنى ئۇدۇل ئابدۇمۇمىن ئاكىغا تىككەنىدى .

— قېنى ئۈكىلار ئولتۇرۇڭلار ، قانچە زىخ بېرەي ، — دېدى ئابدۇمۇمىن ئاكا قولىنى دورا ـ دەرمەكلەر قۇتىسىغا ئۇزىتىۋېتىپ .

يىگىتلىك يېشىغا يەتكەن ئىككى خېرىدار كۆزەينەكلىرىنى تەڭلا قوللىرىغا ئېلىپ ، بىر ـ بىرىگە قاراپ مەنىلىك كۈلۈشتى ـ دە ، مەنىستىمىگەن ئاھاڭدا دېدى :

— ئون زىخ كاۋاپقا مۇشۇك ئامىن دەمدۇ ؟ خېرىدارىڭنىڭ باردا يەنە 20نى باسمامسەن بوۋاي !

ئابدۇمۇمىن ئاكا ئۇلارنىڭ توڭ گەپلىرىنى كۆڭلىگە كەلتۈرۈپمۇ قويمىدى . خېرىدارلار دېگەن پۇل تۆلىگۈچى ، ئۇلار ئەلۋەتتە گەپنى چوڭ قىلىشى كېرەك ، دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزگەچ ، بىر قولىدا كاردون قەغەزنى بولۇشىغا پىرقىرىتىشقا ، يەنە بىر قولىدا يېڭىۋاشتىن يالقۇنلاۋاتقان چوغ ئۈستىگە كاۋاپ

بىسىشقا باشلىدى . شەتلەڭگە كۆڭلەك كىيىۋالغان (ئۇ شەتلەڭگە دەپ ئويلىدى) ، كىچىككىنە بۇرۇتلىرى بار خېرىدارلار سىيرىپ ـ سىيرىپ كاۋاپ يېمەكتە ئىدى . ئۇلار ئورۇندۇق ئۈستىگە قويۇۋېرىپ تېلىپ كەتكەن پۇتلىرىنى دەم ـ دەم ئالماشتۇرغىنىدا ، كەڭرەك كەلگەن شىم پۇچقاقلىرىغا كۆزى چۈشكەن ئابدۇمۇمىن ئاكا سەل قىزىقسىنىش ھېس قىلدى ـ دە ، ئۆز ـ ئۆزىگە پىچىرلاپ : «سىياسەت ياخشىلاندى ، دېگەن گەپ بىكار ئەمەسكەن ـ دە ! » دەپ قويدى .

— بىر زىخى قانچە پۇل ؟ — دەپ سورىدى قولىنىڭ كەينى بىلەن ئاغزىنى سۈرتۈۋاتقان يىگىتلەرنىڭ بىرى . ئابدۇمۇمىن ئاكا ئۇلارنىڭ سوئالىغا نېمىدەپ جاۋاب بەرسە ياخشى بولىدىغانلىقىنى ئوبدانلا بىلەتتى . ئۇ پۇلنىڭ سانىنى ئۇدۇللا ئېيتىشنى ئەدەپسىزلىك دەپ ھېسابلاپ :

— بازار نەرخى ئۆكىلىرىم ، — دېدى .

ھېلىقى يىگىتلەر يەنە بىر كۆز بېقىشۇالدى ـ دە ، بويى سەل پاكاراق كەلگەن بىرى كېسىپلا ئېيتتى :

— جەمئىي 20 زىخ كاۋاپ يېدۇق ، شۇنداقمۇ ؟ بەش پۇڭدىن بولسا ھەممىسى بولۇپ··· پۇل .

ئۇ تۆش يانچۇقىغا قولىنى سېلىۋىدى ، ئابدۇمۇمىن ئاكا سەل ـ پەل ئالدىراپ قالدى :

— ھەممىسى بولۇپ 30 زىخ ، ھەر نەرسىنىڭ ئۆز نەرخى بار ئۆكىلىرىم ، بىر زىخى بىر موچەندىن بولغىنىدا···

— نېمە دەيدۇ ئۇ ؟ — دېدى ئېگىزرەك كەلگەن بىرى پاكار ھەمراھىنى پۇل تۆلەشتىن توختىتۇۋېلىپ . ئۇ ئاغىنىسىگە قاراپ كۆزىنى يۇمچۇكلىدى ـ دە ، كۆرەڭلىگەن ئەلپازدا سامان تىقىلغاندەك چىڭ تۇرغان ساغرىسى ئۈستىدىكى چاپلىما يانچۇقتىن شارت قىلىپلا ئون يۈەنلىك پۇلدىن بىرنى سۇغۇرۇپ ئابدۇمۇمىن ئاكىنىڭ كۆزىگە تەڭلەپ تۇرۇپ دېدى :

— بەتتام كاۋىپكىنىڭ بىر زىخنى بىر موچەندىن ساتماقچىمۇسەن؟ بوپتۇ ، ئۇنداقتا نوچى بولساڭ مۇشۇ پۇلدىن ئاشقىنىنى ھازىرلا قايتۇرۇپ بەر . بىزنى ھايال قىلىپ قويىدىكەنسەن بەش پۇڭدىنمۇ قۇرۇق قالىسەن !

ئابدۇمۇمىن ئاكىنىڭ بېشىغا تاغ يىقىلغاندەك بولدى . تېخى سودا قىلمىغان تۇرسا ، پۇلنىڭ ئاشقىنىنى قايتۇرۇپ بەرگۈدەك پۇل ئۇنىڭدا نېمىش قىلسۇن؟ بەش پۇڭدىن سېتىشقا ماقۇللۇق بىلدۇرۇپ بۇ تەڭلىكتىن بىر يولى قۇتۇلسۇنمۇ؟

ئۇ پۇلنى تۇتقان پېتى گاڭگىراپ تۇرۇپ قالدى . دەل شۇ ئەسنادا بۇ خېرىدارلارنىڭ يولسىزلىقىغا خىلىدىن بېرى كۆز سىلىپ تۇرۇۋاتقان ئاشلەڭپۇڭچى سۆزگە ئارىلاشتى :

— يىگىتلەر ، ئىزا تارتساڭلار بولمامدۇ؟ بازار نەرخىدە بىر زىخ كاۋاپنىڭ باھاسى بىر موچەن ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ بەش پۇڭدىن تۆلەيمىز دەۋاتىسىلەر ، ئۇستۇېشىڭلارغا قارىسا ھالىڭلارنى ئىات تارتالمايدۇ ، يەنە بەش پۇڭ ئۇستىدە ئىناۋىتىڭلارنى يەرگە ئۇرۇۋاتىسىلەر !

بۇ گەپنى ئاڭلىغان خېرىدارلار چىچاڭشىپ كەتتى . ئۇلارنىڭ بىرى پوكاندەك قىزىرىپ تۇرۇپ دېدى :

— ھە ، سەن نېمە دەيسەن ئەبگار لەڭپۇڭچى؟ ھالىمىز بىلەن نېمە كارىڭ؟ بىلەمسەن ، بۇنىڭ ئۆزى 20 ـ ئەسىر ، نېمە كىيىمىڭ... نېمە...

جېدەلدىن چەتتە قېلىپ ئون يۇەنلىك پۇلنى قوش قوللاپ تۇتقىنىچە ، بۇ كۆڭۈلسىزلىكنى كۆڭلىگە سىغدۇرالمايۋاتقان ئابدۇمۇمىن ئاكا «ئەسىر» دېگەن گەپنى ئاڭلاپلا چۆچۈپ كەتتى .

«ئەسىر ، ئەسىر دەۋاتامدۇ ئۇلار؟» ، «ئەسىر» دېگەن سۆز چىقىشى بىلەنلا قۇلىقى تۇۋىدە بولۇۋاتقان جېدەلنى ئۇنتۇغان ئابدۇمۇمىن ئاكىنىڭ خىيال كەپتىرى يەنە پۇرىدە قىلىپ ئون نەچچە يىلنىڭ ئالدىغا ئۇچۇپ كەتتى .

ئۇ چاغلاردا ئوقۇش توختاپ كەتكەنلىكى سەۋەبلىك تۇرغۇنجان

مەكتەپكە بارمايتتى . كوچىلاردا بولۇڭاتقان جەڭگى ـ جېدەللەرنىڭ ئايىغى ئۇزۇلمەيدىغان شۇ كۈنلەردە ئابدۇمۇمىن ئاكا ئۇنى تاشقىرىغا چىقارمايتتى . بىر تىينىلىق كىرىمى ياكى پۇللۇقراق بىرەر يارەمچىسى بولمىغان بۇ تۆت جانلىق ئائىلىنىڭ تۇرمۇشى قىينىلىشىپ ، قوناق ئۇنى ئالغان خالتىسىنىڭ تۈۋى كۆرۈنەي دەپ قالغان بىر كۈنى تۇرغۇنجان ھېچكىمگە تۈيدۈرماي تاشقىرىغا چىقىپ كەتتى . ئەر ـ خوتۇن ئىككىيلەن پەرىشانلىق ئىچىدە ئۇنى كۈتتى . ئوغلىنىڭ كېچىسىمۇ ئۆيگە قايتمىغانلىقىدىن ئەندىشىگە چۈشكەن ئابدۇمۇمىن ئاكا قاتىرىمىغان كوچا ، بارمىغان رەستە قالمىدى .

ئۇچىنچى كۈنىگە كەلگەندە ، ئاندىن تۇرغۇنجاننىڭ پارتىدىشى ئىمامەمەتنىڭ دادىسىدىن بىر شۇم خەۋەرنى ئاڭلىيالىدى . شۇ چاغدا ئىمامەمەتنىڭ دادىسى يىغلامسىراپ تۇرغان ئابدۇمۇمىن ئاكىغا ، ئائىلىلىرىنىڭ تىرىكچىلىكى ئۈچۈن كۆيۈپ ـ پىشىپ يۈرگەن بالىلار ئۆزى بەرگەن ئازغىنا دەسمايە بىلەن ئارقا كوچىدا كاۋاپچىلىق قىلىۋاتقىنىدا خەلق ئەسكەرلىرى تەرىپىدىن ئەسىر ئېلىنىپ كېتىپتۇ ، دېگەنىدى . ئۇلار شۇ كۈنى ئەتىگەندە رەھىمسىز كىشىلەر تەرىپىدىن «ئەسىر» ئېلىنىپ سولانغان ئۆيدە ئىس ئېلىپ كېتىپ قازا قىلغان بالىلىرىنى ئۆيلىرىگە ئېلىپ كېلىشكەن . ئاشۇ مۇدھىش پاجىئەنىڭ تۈنجى خەۋىرى بولغان «ئەسىر» دېگەن بۇ سۆز بەختسىز ئاتىنىڭ يۈرەك قېتىدا تا ھېلىغىچە ئوچۇق ساقلىنىپ تۇراتتى .

ئابدۇمۇمىن ئاكا «ئەسىر» دېگەن دەھشەتلىك سۆزنى ئىچىدە يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى ـ دە ، 30 زىخ كاۋاپنىڭ مەرىدىن ۋاز كېچىش قارارىغا كەلدى . ئۇ قولىدا يېنىك تىترەۋاتقان پۇلنى ھېلىقى ئىككى خېرىدارغا قايتۇرۇپ بېرىپ ، ساقلىتىپ قويغىنى ئۈچۈن ئۆزرە ئېيتىماقچىدى . بىراق ، جېدەلنىڭ خېلى يۇقىرى باسقۇچىغا بېرىپ قالغان ئاشلەڭپۇڭچى ۋە ئىككى خېرىدارنىڭ ئەتراپىغا ئادەم ئولىشىپ قالغان ، ئۇلارنىڭ قوللىرى بىر ـ بىرىنىڭ ياقىسىدا ئىدى . شۇ ئەسنادا كىمدۇر بىرىنىڭ «ساقچى كەلدى»

دېگەن سۆزى ئاڭلىنىۋىدى ، خېرىدارلار ئويلىمىغان يەردىن بىردىن ياۋاشلاپ قالدى ـ دە ، نەپرەتلىك قاراشلار ئارىسىدا ئاشلەڭپۇڭ-چىنىك ياقىسىدىن قولىنى بوشىتىپ ، غىپلا قىلىپ تىكىۋېتىشتى .

توپ تارقالدى . بىراق ئابدۇمۇمىن ئاكىنىڭ بېشىدىكى تاغ ئۇستىگە يەنە بىر تاغ يىقىلدى . چۈنكى ، ئۆز ئىگىدارچىلىقىدىن ئوشۇق بولغان ، ئەڭ مۇقەددەس ھېسابلىنىدىغان «كىشى ھەققى» ئۇنىڭ قولىدا تىترەپ تۇراتتى . ئۇ ۋاراقىراپ باقتى ، ئالقىنىنى كۆزى ئۇستىگە سايىۋەن قىلىپ تۇرۇپ خېرىدارلار كەتكەن تەرەپكە قاراپ باقتى . قوشنىسىنىڭ : «خەجلە ئاكا ، خۇدا بەردى دېگەن مانا مۇشۇ» دېگەن تەكلىپىنىمۇ كۈلۈپ تۇرۇپ رەت قىلدى .

دېمىسىمۇ ئابدۇمۇمىن ئاكا خېرىدارلار تاشلاپ كەتكەن پۇلنى يانچۇقىغا سېلىپ ، لاقا ـ لۇقىلىرىنى كۆتۈرۈپ ئادەم دېگىزىغا شۇڭغۇپلا كەتسە ھېچكىم ئۇنىڭغا نەزەر كۆزىنى سالماس ئىدى . ئەمما ، بۇنداق ئوي خىيالىغىمۇ كىرىپ باقمىغان بۇ ھۇنەرۋەن چوغلىرى ئاخىرقى ھارارەتلىرىنى چېچىپ بولۇپ ئاپئاق كۈلگە ئايلىنىۋاتقان كاۋاپدان ئالدىدا ئون يۈەنلىك يېپىبكى پۇلنى ئىككى قولىلاپ تۇنقىنىچە ئۆرە تۇراتتى . ئۇنىڭ شالاڭ ، ئەمما ئۇزۇن مويلۇق قاشلىرى ئاستىدىكى كۆزلىرى مىغ ـ مىغ ئادەملەر توپى ئۇستىدە يۇگۈرەتتى . ئۇ ئىشتانلارنىڭ پۇچقىقىغا پۇتۇن زېھنى بىلەن سەپسالاتتى . كۆز ئالدىدىن ئۇستىگە كالاچ قاپلىۋالغان چىرايلىق مەسلەر ، ھەر رەڭدىكى شىبلىتلار ، ئېگىز ـ پەس پاشىنىلىق توپلىيلار ، ئۆتۈكلەر ، سەندەل كالاچلار توختىماي ئۆتەتتى . ئايىغى ياندۇرۇلغان ئادەتتىكى پۇچقاقلار ، گۈللۈك ، رەڭدار پۇچقاقلارمۇ ئۇنىڭ كۆزىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايتتى . پەقەت ئابدۇمۇمىن ئاكىنىڭ ھەۋىسىنى قوزغىغان ھېلىقى كەڭ پۇچقاقلارلا كۆرۈنمەيتتى .

ئۇ ئۆتكەن ـ كەچكەنلەرنى كۆزىتىۋېتىپ كۆزلىرى خىرەلىشىشكە باشلىغان چاغلاردا ئۆز قولىغا خۇددى ئوتتەك ھارارەت بىلەن تەسىر قىلىۋاتقان پۇلغا قاراپمۇ قويىاتتى . چۈنكى ،

ئۇنىڭ قولىدا ئون نەچچە يىلدىن بېرى پەقەت باشقىلارنىڭكى ئىلكىدە تۇرغاندا كۆرۈشكە مۇمكىن بولمىدىغان پۇتۇنسۇرۇك ئون يۈەنلىك پۇل بار ئىدى .

ئىنسانىنىڭ ھەرقاندىقىغا ئوخشاش ، ئابدۇمۇمىن ئاكىمۇ پۇلنى ياخشى كۆرەتتى . ئۇ ھەمىيىندا مۇشۇنداق ئون يۈەنلىكتىن ئون دانىلەپ ، ھەتتا 100 ... 1000 دانىلەپ بولۇشنى ياقتۇراتتى . ئۇ پۇل ئۇستىدىكى رەسىملەرگە قاراپ ئويلىنىپ قالاتتى ۋە «پۇلغا رەسمى سىزىلغان كىشىلەر ئەگەر باي ئادەملەر بولسا كېرەك» دەپ يەكۈن چىقىراتتى . شۇ تاپتا «باي ئادەملەر»نىڭ رەسمى چۈشۈرۈلگەن بىر پارچە پۇل ئۇنىڭ قولىدا ئىدى . ئۇ ئادەتتە خىجىلىنىۋاتقان پۇلنىڭ ئەگىچوكى بولغان بۇ بىر پارچە پۇلنى ئۆيىگە ئېلىپ قايتسا ، ئۆز ئاتىسىنىڭ قولىدا ئۆزى تۇغۇلغانىدىن بېرى ئەنە شۇنداق سېھىرلىك پۇلنىڭ ئەگىچوكىنى كۆرگەن قىزى قانچىلىك خۇشال بولۇپ كېتەر ئىدى ! ؟

قاياق بازارنىڭ يەكشەنبىلىك تاماشىسىنى كۆرۈۋېرىپ كۆزى تالغان قۇياش غەرب تەرەپكە قىيسايدى . سودىلىقلىرىنى تۈگىتىپ ، قۇرۇق سېۋەتلىرىنى ئېشەكلەرگە ئارتىشىپ ئۆيىگە قايتىۋاتقان نۇرغۇن كىشىلەر ئون يۈەنلىك پۇلنى تۇتۇپ ئۆرە تۇرغان بۇ ئوتتۇرا بويلۇق ، ئۇزۇن يەكتەكلىك كىشىگە ھەيرانلىق بىلەن قارىشاتتى . قوشۇنىسىنىڭ ئەخمەقلىكىگە ئاچچىقى كەلگەن ئاشلەڭپۇڭچىمۇ ئىشىنى يېغىشتۇرۇپ ، غالتىكىنى غىچىرلاتقىنىچە قايتىپ كەتتى .

دەل شۇ ئەسنادا ئابدۇمۇمىن ئاكا سانسىز پۇچاقلار ۋە ئاياغلار ئارىسىدىن ئۆزى تەرەپكە يېقىنلىشىۋاتقان ھېلىقى تونۇش پۇچاق ۋە مېغىزرەڭ شىبلىتىنى كۆرۈپ قالدى . ئۇ يېنىككىنە بىر ئۇھ تارتتى ـ دە ، كاۋاپدانغا پۇتلىشىپ دەلدۇگىنىپ كەتكىنىگە قارىماي ، ھېلىقى خېرىدارلىرىنى كۆزدىن قاچۇرۇپ قويۇشتىن ئەنسىرىگىنىچە كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىغا باردى . خېرىدارلارمۇ ئۇنىڭغا يېقىنلىشىپ كەلمەكتە ئىدى .

ئابدۇمۇمىن ئاكا پۇلنى ئىككى قوللاپ تۇتقىنىچە كۈلۈمسىرەپ

تۇرۇپ ئۇلارغا تەڭلىدى :

— خاپا بولۇشماڭلار ئۆكىلىرىم ، ئاشقان پۇلۇڭلارنى ئۆز ۋاقتىدا قايتۇرۇپ بېرەلمىدىم ، ئەمدى...

خېرىدارلار ھېچنېمىگە دىققەت قىلمىغان قىياپەتتە ئۇنىڭ ئۇدۇلىغا كەلدى ـ دە ، تىترەپ تۇرغان پۇلنى «شارت» قىلىپ تارتىۋېلىپلا ئادەملەر توپىغا قوشۇلۇپ كېتىپ قالدى .

ئابدۇمۇمىن ئاكا پۇلنىڭ ئۆزىگە تېگىشلىك قىسمىنى ئېسىدىن چىقارمىغان بولسىمۇ ، بىراق قولىنى كۆيدۈرۈپ تۇرغان «كىشى ھەققى»نىڭ ئازابىدىن قۇتۇلغىنىغا چەكسىز خۇشال بولدى . ئۇنىڭ خېلى چوڭقۇر قورۇقلار ئارىسىدا كۈلۈمسىرەپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ئىككى تامچە ياش دومىلاپ چۈشۈپ قويۇق بۇرۇتى ئۈستىدە توختاپ قالدى .

شۇ كۈنى كېچىدە ئابدۇمۇمىن ئاكا چۈش كۆردى . چۈشىدە ئۇ سۈزۈك سۇلار تاشتىن تاشقا سەكرەپ ئېقىپ تۇرىدىغان ، ئالتۇن ۋە كۈمۈش مېۋىلىرى ساڭگىلىشىپ تۇرغان دەرەخلىرى بار گۈزەل باغدا ئۆز ئىختىيارىچە سەيلە قىلدى . ئەجەبلىنىدىغان يېرى شۇ ئىدىكى ، ئادەم تىلىدا سۆزلەيدىغان قۇشلار ھەرخىل ئاھاڭدا سايراپ ، ئۇنى ئۇلۇغلايتتى . ھەيۋەتلىك بېزەلگەن بىر كۈرسىغا ئولتۇرغىنىدا ، گۈزەللىكتە تەڭدىشى يوق ھۆر ـ پەرىلەر ئۇنىڭ ئېتىكىگە ، پوتلىرىغا جىرىڭلاپ تۇرغان تەڭگىلەرنى ۋە «باي كىشىلەر»نىڭ رەسمى چۈشۈرۈلگەن پۇللارنى تۆككىلى باشلىدى... پەرىلەر ئارىسىدا ئۆز قىزىنىمۇ كۆردى...

ئاشلىقىپۇڭچى سادىرنىڭ قوندىقىدىكى كەندىر چارخوراز سوزۇپ ـ سوزۇپ قىچقارغاندا ئۇ چۆچۈپ ئويغاندى ـ دە ، تۇنۇگۈن شەيتان ۋەسۋەسىدىن خالاس قىلغان ئاللانىڭ شەنىگە ھەمدۇسانا ئوقۇغاچ ، ئىشرىقنى قولىغا ئالدى .

1983 ـ يىلى نويابىر .

ئاجايىپ كۆزلەر

قايسىبىر ئاممىباب مېدىتسىنا ئوقۇشلۇقىدا ئادەم كۆزى سوغۇقنىمۇ ، ئىسسىقنىمۇ سەزمەيدۇ ، دېگەن يەكۈننى كۆرگىنىم ئېسىمدە . سەۋەب كۆز ئالمىسىدا سەزگۈچى نېرۋىپ تالالىرى ۋە قىل قان تومۇرلىرى يوق دېيەرلىك ئىمىش . بۇ يەكۈن ئاناتومىيە نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا بەلكى توغرىدۇر ۋە بەلكى ھېچقانداق مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان ھەقىقەتتۇر .

بىراق ، مەن پىسخىك ھالەت ۋە مەنىۋى تۇيغۇ نۇقتىسىدىن بۇ ھۆكۈمگە ئانچە ئىشىنىپ كەتمەيمەن . كۆز ئىسسىقنىمۇ ، سوغۇقنىمۇ سەزمەيدۇ ، دېگەن قاراشنى ئەقلىمگە زادى سىغدۇرالمايمەن .

كۆز — قەلبىنىڭ ئەينىكى ، ئۇ ئىسسىقلىقنى سېزىپلا قالماستىن بەلكى ھارارەتلىك نۇر چاچالايدۇ ، سوغۇقنى سېزىپلا قالماستىن ، بەلكى باشقا بىر كۆزدىن ئېتىلىپ چىققان ئەڭ ئاجىز ئۇچقۇننىمۇ 24 گرادۇسلۇق فوتو پلىيونكىدەك سېزىۋالالايدۇ ، ھەتتا ئىش ـ ھەرىكەتنى ۋە مەقسەتنى تىل بىلەن ئىپادىلەش سەنئىتىنىڭ ئەڭ يۇقىرى باسقۇچىدا تۇرغان ئىنسانلارمۇ ئۆز تىلىنىڭ كەمچىلىكىنى تولدۇرۇش ئۈچۈن بەزىدە كۆزگە مۇراجىئەت قىلىشنى بىلىدۇ ، مانا بۇ نۇقتىدىن گۇمانلىنىدىغان ياكى ئىشەنمەيدىغان بارلىق كىشىلەرگە مۇشۇ مىنۇتتا ئاسفالتلانغان سىلىق يولدا جەنۇبقا قاراپ كېتىۋاتقان كۆك سىرلىق يولۇچىلار ئاپتوبۇسىدىكى ئىككى جۈپ كۆزگە سىنچىلاپ قاراپ بېقىش تەكلىپىنى بېرىمەن . ئەڭ كەم دېگەندە سېكۇنتىغا بىر قېتىم كۆز بېقىشالمىسا زادى تۇرالمايدىغان بۇ ئىككى جۈپ كۆزنىڭ ئىگىلىرى

22 ياشلاردىكى بىر يىگىت ۋە 19 ياشلاردىكى بىر قىز ، ئىككى كىشىلىك ئورۇندۇقنىڭ دېرىزە تەرىپىدە ئولتۇرغان قىزنىڭ ئىسمى شەرىپە بولۇپ ، ئۇنىڭ گۈزەللىكىنى كۈندۈزى كۆز چاقنىتىۋچى كۈنگە ، ئاخشىمى 14 كۈنلۈك تولۇن ئايغا ئوخشىتىش مۇمكىن ئىدىكى ، ھەتتا پەرىزاتلار پادىشاھىدىن ھېچبىر قېلىشمايتتى . ئەگەر ئۇنىڭ قارا يىپتەك قېشىنى ، تەگسىز بۇلاقتەك تىنىق ، قارا بوياقتەك قارا كۆزلىرىنى ، بۇلاققا سايە تاشلاپ تۇرغان تاللاردەك ئۇزۇن كىرپىكلىرىنىلا تەسۋىرلەيدىغان بولساق ، گۈزەللىكىنىڭ ئەڭ ئالىي نورمىسى ئۇچۇنلا يارالغان باشقا ئەزالىرى ئۇچۇن تەرىپكە سۆز قالماسلىقى مۇمكىن ئىدى .

گويا بىر تەن ، بىر جان بولۇپ كەتمەكچى بولغاندەك شەرىپەگە چىڭ ياندىشىپ ئولتۇرغان يىگىتنىڭ ئىسمى تۇرغۇنجان . يىگىتلەر بىلەن قىزلارنىڭ گۈزەللىك ئۆلچىمى ئانچە ئوخشاش بولمايدىغىنى ئۇچۇن ، تۇرغۇنجاننىڭ تەقى ـ تۇرقىنى تەرىپلىمەكچى بولساق سۆزگە ئانچە قىسىلىپ كەتمەيمىز ، ئۇنى يارانقاندا ئۇنىڭغا شەرىپەگە بېرىلگەن نازۇكلۇقنىڭ بىرىمۇ بېرىلمىگىنى ئۇچۇن يارانقۇچىغا مىڭ شۈكۈر دېيىشكە توغرا كېلىدۇ . شۇڭىمۇ تۇرغۇنجان ئەڭ نورمال يارالغان يىگىتلەرنىڭ قاتارىدىن ئورۇن ئالاتتى . ئۆڭى سەل قارامتۇلراق بولغىنى بىلەن قويۇق قارا قاشلىرى ، ئۇستىرا تەگكەن بۇرۇتى ، چوڭ ـ چوڭ قارا كۆزلىرى سەل ئۇزۇنراق كەلگەن بۇرنى بىلەن ماس كېلەتتى . ئۇستۇن كالپۇكىدىن ئېشىپراق تۇرىدىغان ئاستى كالپۇكى ئۇنىڭ چىرايىغا سۇر بېغىشلايتتى . شەرىپەنىڭ قىپقىزىل لاكلانغان نازۇك ، ئاپئاق بارماقلىق قولى بىلەن تۇرغۇنجاننىڭ بەملىدە يۇمران سېرىق تۇكلەر كۆرۈنۈپ تۇرغان بارماقلىق قولى ئەدەپ يۇزىسىدىن تىزلىرىغا تاشلانغانىدى .

ئۇلارنىڭ كۆزلىرى مېدىتسىنا ئالىملىرىنىڭ ھۆكۈمى بىلەن قېرىشقانىدەك ھارارەت ھېس قىلىشماقتا ئىدى . بىرىنىڭ كۆزلىرىدىن ئېتىلىپ چىققان كۆرۈنمەس شولا خۇددى ھەممىنى تېشىپ ئۆتىدىغان رېنتگېن نۇرلىرىدەك ئارىلىرىدىكى بوشلۇقتىن

ئۆتۈپ يەنە بىرىنىڭ كۆزلىرىگە تەسىر قىلاتتى ياكى ھالاك قىلغۇچى گامما نۇرلىرىدەك كۆز قارىچۇقىدىن ئۆتۈپ يۇرەكىكە بېرىپ يېتەتتى - دە ، كۆڭۈل مۇلكىنى ئېرىتىپ ، سەللەر ئاققۇزاتتى .

قىز يىگىتنىڭ كۆزلىرىگە تولاراق تىكىلەتتى ، ئۇ تىكىلەتتىيۇ ، يىگىتنىڭ ئۆزىگە قارىغىنىنى سەزگەن ھامان ناز بىلەن كۈلۈپ قويۇپ كۆزىنى ئەپقاچاتتى ، نەزىرىنى ئاپتوبۇس دېرىزىسىنىڭ يېنىدىن لىپ - لىپ قىلىپ ئۆتۈۋاتقان دەرەخلەرنىڭ شەكىلسىز سايىسىگە يۆتكەيتتى ، قىز ھازىرچە نازلىق قاراشلىرىنى تەكرارلاپ تۇرسۇن ، بىز يىگىتنىڭ كۆزىگە (قىزنىڭ رەشقى كەلسىمۇ) بىر قاراپ باقايلى .

تۇرغۇنجاننىڭ قارىشى ئويلىمىغان يەردىن بىھېساب ئالتۇن - كۈمۈش ، جاۋاھىراتلارغا تولغان خەزىنە تېپىۋالغۇچىنىڭ ياكى چۈشىدە كۆرگەن ئامەتكە ئوخشىدا ئېرىشكۈچىنىڭ شۇكۇرانە ۋە غالىبانە قارىشى ئىدى . ئۇنىڭ كۆزلىرىدە بەخت نۇرلىرى چاقنايتتى . مەمنۇنىيەت ئالامەتلىرى ئەكس ئېتەتتى . ئۇ تەقدىر ئاتا قىلغان بەخت - سائادەت خۇشاللىقىنىڭ ئەڭ چوققىسىدا تۇرغاندا چۈش كۆرمەيۋاتقانلىقىغا ئۆزىنى ئىشەندۈرۈش ئۈچۈن خېلىدىن بېرىقى تەلەپسىز ۋە تەلەيلىك كەچۈرمىشلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى .

تۇرغۇنجان S شەھەرلىك موزدۇز شامەممەت ئاكىنىڭ يالغۇز ئوغلى ئىدى . ئۇنىڭ يالغۇز ئوغۇللارچە قەدىرلىنىش ۋە ئەركىلەش دەۋرى مالىمانچىلىق يىللىرىغا توغرا كېلىپ قالغاچقا ، تۇرمۇشنىڭ ئاچچىق - چۈچۈكىنى ئاتا - ئانىلىرى بىلەن بىللە تېتىپ چوڭ بولۇشقا توغرا كەلدى . ئائىلىسى تارقاقلاشتۇرۇلغاچ ، بالىلىق چاغلىرىنىڭ بىر قىسمىنى تاغلىق يېزىدا ئۆتكۈزدى . كېيىنچە ئۇلارنىڭ ئائىلىسى شەھەرگە قايتىپ كەلگەن . تۇرغۇنجان ئوقۇشنىڭ بىر قىسمىنى شەھەردە ئوقۇغان بولسىمۇ ، مەجبۇرىدە بالىلىق چاغلىرىدىلا يېتىلىشكە باشلىغان ياۋاشلىق ، تۇزلۇك ،

چۈسلۈق ، ئاق كۆڭۈللۈك يەنىلا ئاساسىي سالماقنى ئىگىلەپ قالدى . ئۇ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى يامان ئەمەس باھا بىلەن تۈگەتتى . ئەمما ، قېرىشقاندەك ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمەي قويدى . نېمە ئامال ؟ ئاتىسىدىن ئۇنىڭ ژۇجۇدىغا سىڭگەن دېيىشكىمۇ ، شارائىت تەرىپىدىن يېتىلگەن دېيىشكىمۇ بولىدىغان جاھىلانە مىجەز ئۇنى سىنىپ چېكىنىپ قايتا ئىمتىھان بېرىش ژەسۈەسىسىگىمۇ سالمىدى . تەقدىرنىڭ بۇيرۇغىنى شۇ بولسا كېرەك ، دەپ ئويلىغان شامەمەت ئاكا ئوغلىغا كېيىنچە ئۆز دۇكىنىنىڭ يېنىدىن بىر پارچە يەر تېپىپ دۇكان ئېچىپ بەردى . ئۇ ئوغلىدىن بەكمۇ رازى ئىدى ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ مىجەزى ، راستچىللىقى ، راھەت قوغلىشىشقا ئۆگىنىپ قالمىغانلىقى ئۆزىگە بەكمۇ ياقاتتى . كىچىكىدىن باشلاپ ئەركە تۇرمۇشقا ئۆگىتىلىپ ، تامامى ئارزۇسى قاندۇرۇلۇپ كەلگەن بەزى ئوغۇللاردەك غىلجىڭلىقلاردىن ، يامان قىلىقلاردىن خالىيلىقى ئۇنى ئارتۇقچە ئەندىشىلەردىن ساقلايتتى . شامەمەت ئاكا بەزىدە ئۆز ھەمراھىغا : «ئوغلىمىز ئوبدان چوڭ بولدى ، خۇداغا مىڭ قەتىرە شۈكۈر ، ئۇ ياۋاش دېگۈدەكمۇ ياۋاش ئەمەس ، ئەمما ئارتۇقچە قىلىقى يوق ، بالا دېگەن مانا مۇشۇنداق بولغىنى ياخشى» دەيتتى . زۇمرەتخان ئاچىمۇ : «قۇلىقىمىز يامان گەپتىن خالىي ، خۇدا بەندىسىگە ھېلىقىدەك تۇزكور ئوغۇللارنى كۆرسەتمىسۇن» دەپ قويىاتتى . بەزىدە بۇ ئىككىسى مەقسەتلىرىنى ئوغلىدىن پىنھان تۇتۇپ پەرھىز ھەققىدىمۇ ئېغىز ئېچىشاتتى .

— تۇرغۇنجاننى ئۆيلەپ قويساق بولاتتى . تويىنىڭ ئاش ـ سۈيىگىمۇ ئانچە قىسىلىپ كەتمەيمىزغۇ ، — دەيتتى زۇمرەتخان ئېرىگە تەگكۈزۈپ ، — سىلى ئاتىسى بولغاندىكىن ئۇنىڭغا ئانچە ـ مۇنچە گەپ قىلسىلا بولارمىكىن !

چىرايىغا يېشى ئۆتكەنلىكىدىن بېشارەت بەرگۈچى قورۇقلار ئىز سىلىشقا باشلىغان شامەمەت ئاكا ھەمراھىغا ئالىيىپ قويۇپ :

— بۇ سەن بىلەن مەن توي قىلغان زامانلار ئەمەس ، كىم

بىلەن توي قىلىدىغانلىقى ئۇستىدە ئوغلىمىز ئاۋۋال ئېغىز ئېچىشى كېرەكقۇ ، ئۇ تېخى يا ئۇ ، يا بۇ دېمەيۋاتسا ... — دەپ ئېتىراز بىلدۈرەتتى .

زۇمرەتخان مۇلاھىزە مەيدانىدا بىردەم ئات چاپتۇرغاندىن كېيىن ئېرىنىڭ سۆزىنى ھەر ھالدا دۇرۇس ھېسابلايتتى ـ دە :

— بۇ گېپىڭلارغۇ ئورۇنلۇق ، تۇرغۇنجانىنىڭ ئاغىنىلىرىگە ئانچە ـ مۇنچە شەپە بېرىپ قويايلى ، ئۇلار بالىمىزدىن گەپ ئېلىپ باقسۇن . كۆڭلىگە ياقمىغان بىرەرى بارمۇ تېخى ، — دېدى .

شامەمەت ئاكا ئايالىنىڭ گېپىگە ئاستا باش چايقايتتى . چۈنكى ، ئۇ ئۆز دۇكىنىدا ئايالالارغا ناھال قويۇۋېتىپ يۈز قەدەمچە نېرىسىدىكى دۇكانغا پات ـ پات سەپسېلىپ قويااتتى . ئوغلىنىڭ دۇكىنىغا قايسىبىر كۈنى بىر ئايال ئوقۇتقۇچى ژېلىسىپىت يېتىلغۇدەك كېلىپ كەتكەندىن باشقا ھېچقانداق قىز ـ چوكان يولۇقمىغىنى كۆرمىگەنىدى . تۇرغۇنجانىنىڭ ئاغىنىلىرىمۇ كۆپ ئەمەس ئىدى . ئۇ مەھەللە دائىرىسىدە ئىسمايىل كېجاڭنىڭ ئوغلى غالىب بىلەنلا ئانچە ـ مۇنچە ئارىلىشاتتى ، ئەمما شامەمەت ئاكا ئۆز ئوغلىدىن گەپ ئېلىپ بېقىش ھەققىدە غالىبقا بىرنېمە دېگىلى بولمىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى .

ئەر ـ خوتۇن ئارىسىدا بۇ تەرىقى سۆھبەتلەر بولۇپ ئۇزۇن ئۆتمەي قۇدا بولغۇچى ئۇلارنىڭ ئىشىكى ئالدىغا ئۆزى كەلدى . ماشىنىچىلىق ھۇنىرى جەھەتتە يېقىن ـ يىراقتا نامى بار ئۇستىلارنىڭ بىرى بولغان خۇشمەمەت ئاخۇن بىر كۈنى شامەمەت ئاكىنىڭ دۇكىنىغا كېلىپ قالدى . بىر ـ بىرىنىڭ خوي ـ پەيلىنى ئوبدان بىلىشىدىغان ، مىجەزى كېلىشىدىغان ، بۇ شەھەردە بولۇپ ئۆتكەن نۇرغۇن زور ۋەقەلەرگە شاھىت بولغان بۇ تەڭ دېمەتلىكلەرنىڭ بىردىنلا قىزىپ كەتكەن پارىڭى ئاستا ـ ئاستا پەرزەنتلەر ئىشىغا يۆتكەلدى .

— سىلىنىڭ تۇرغۇنجان بەك ئوبدان چوڭ بولدى . رېمونتچىلىقنىمۇ ئوقۇغاندەكلا ئۆگىنىۋاپتۇ . بېشىنى ئوڭلاپ

قويۇشقا تەرەددۇت قىلغانلا ، — دېدى ماشىنىچى شالاڭ ساقىلىنى ئويناپ ئولتۇرۇپ .

شامەممەت ئاكا ئۆتۈكنىڭ پاشنىسىغا بولقا بىلەن ئۇرۇپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى :

— نەدىكىنى ، يا بالا ئېغىز ئاچمايدۇ ، يا بىز ئۇقالمىدۇق . ئىشقىلىپ بىزگە قاراپ تۇرغان بولسا كېرەك ، ئۇ باشقا ئىشتىمۇ ئاغزىمىزغا قارايدۇ ئەمەسمۇ ؟

ماشىنىچى قورۇق چۈشمىگەن قوللىرى بىلەن ئېڭىكىنى يۆلەپ بىرپەس جىم ئولتۇردى ـ دە ، ئاغزىنى گەپكە ئۆمەللەپ بولۇپ يەنە توختاپ قالدى . قىسقىغىنا ۋاقىت ئىچىدە يۈز بەرگەن ، كۆزگىمۇ ئانچە ئاسان چېلىقمايدىغان بۇ ھەرىكەت ، موزدۇزنىڭ نەزىرىدىن چەتتە قالمىدى . شامەممەت ئاكا ماشىنىچىغا ئىشىنەتتى ، ئۇنى ھۆرمەت قىلاتتى . ئۇ بېشىنى قاتۇرۇۋاتقان ئىش توغرىسىدا ماشىنىچىنىڭ بىرەر پايدىلىق مەسلىھىتى بارمىكىن دەپ گۇمان قىلدى ـ دە ، سورىدى :

— ئاداش ، سىلىنىڭچە تۇرغۇنجانىنىڭ توي ئىشىنى قانداق قىلساق بولار ؟

— تۇرغۇنجان ياۋاش بولغان بىلەن ئۆز ئىشىغا پۇختا ، مىجەزى كەسكىنرەك ، ناۋادا ئۇنىڭ رايىچە بولسا لايىق تېپىشى ئۇچۇن خېلى ۋاقىت كېتەر ، تاللاپ ـ تاللاپ ياخشىسىغا ئۇچرىسىغۇ مەيلى ، ئەمما...

ماشىنىچىنىڭ بۇ سۆزى شامەممەت ئاكىنى بىردىنلا ئالدىرىتىپ قويدى . ئۇ كىچىك ئورۇندۇقىنى ماشىنىچىنىڭ ئالدىغىراق سۈردى ۋە ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇرۇپ :

— بۇ دېگىنىڭلىمۇ توغرا ، ئوغلۇم يامان يەرگە چۈشۈپ قالمىسلا بولاتتى ... — دېدى .

ماشىنىچى كۆڭلىدە خېلىدىن بېرى ئەگىپ يۈرگەن ئويىنى بىراقلا ئاغزىدىن چىقىرىۋىدى ، شامەممەت ئاكا ئۆز قۇلىقىغا ئىشەنمەيلا قالدى . ماشىنىچى گېپىنى تەكرارلىغاندىن كېيىن ئۇنىڭ

كۆزلىرىده چەكسىز رازىمەنلىكى چىقىپ تۇرغان كۆلكە ئايان بولدى . ماشىنىچى تۇرغۇنجان ئۇچۇن ئۆز قىزى خاسىيەتتىن لايىق كۆرگەنىدى . خاسىيەتنى بولسا شامەممەت ئاكىمۇ خېلى ئوبدان بىلەتتى . ئۇ ھۇنەر دېسە ئاتىسىدىن قېلىشمايتتى ، چىراي دېسە بۇ مەھەللىدىكى جىمى قىزلارنىڭ گۈلتاجىسى ئىدى . ئۇ تۇرغۇنجان بىلەن ساۋاقداشمۇ بولغانىدى . تېخى ھەپتە ئالدىدا زۇمرەتخان ئوغلىغا خاسىيەتقىزنى گەپلىشىپ بېقىش توغرىسىدا شامەممەت ئاكىغا ئېغىزمۇ ئاچقانىدى . ئۇ چاغدا ئۇ بېشىنى چايقاپ : «ئۇلار قول ئىلىكىدە بار ئادەملەر ، ھالىمىزغا بېقىپ ھال تارتساق بولارمىكىن» دەپ رەت قىلىۋەتكەن ئەمەسمىدى ؟

شامەممەت ئاكا دۇكىنىنى ۋاقتىسىز تاقىۋېتىپ ئۆيىگە قايتتى ۋە بۇ خۇش خەۋەرنى زۇمرەتخانغا يەتكۈزدى...

بىراق ، بۇ توي ئىشى قانچە تېز بېكىتىلگەن بولسا شۇنداق تېزلىكتە بۇزۇلدى . كېيىنچە شامەممەت ئاكا بۇ جەريانىنى خۇلاسىلەپ : «نانىنى ئاغزىڭغا سېلىپ چاياۋاتقان بولساڭمۇ ئۇ ھەلقۇمىڭدىن ئۆتمەستە نان يېدىم ، دېمىگىن» دېگەن بىر يېڭى ئەقلىيە سۆزنى كەشىپ قىلدى . ئاتا ـ ئانىسى تاپقان بۇ لايىققا تۇرغۇنجانمۇ رازى بولغان ، ئۇلار توي رەسكارلىقىغا تۇتۇنغان چاغدا خاسىيەتقىزنىڭ غالىب بىلەن تويى بولۇپ قالدى . مەرتىۋىلىكلەرنىڭ رايى بويىچە قىلىنغان بۇ توي ھەققىدە بىچارە ماشىنىچى ئۆزىنى ئاقلاشقا قانچە كۈچ سەرپ قىلسىمۇ ، ھەتتا ئۇ كۆرسەتكەن سەۋەبلەرگە ئىشىنىشكە توغرا كەلگەن بولسىمۇ ، ئەمما بۇ ئىش شامەممەت ئاكىغا ھار كەلمەي قالمىدى . زۇمرەتخانىڭ كۆز يېشى خېلىغچە قۇرۇمىدى . تۇرغۇنجانمۇ پۇشايمان ۋە نادامەت دەرياسىغا كۆندە نەچچە قېتىم چۆمۈلۈپ تۇردى .

چوڭلار ھەرنېمە دېگەنبىلەن بەربىر كۆتۈرۈشلۈك كېلىدىكەن . ئۇلار تۇرمۇشتا تاسادىپىي يۇز بەرگەن كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ھايات دەرياسىدىكى بىرلا قاينامغا ياكى تۇرمۇش يولىدىكى بىرلا ئوڭۇشسىزلىققا تەقلىد قىلىپ چىدام

كۆرسىتەلەيدىكەن . شامەمەت ئاكا بىلەن زۇمرەتخان كۆپ ئۆتمەي بۇ كېلىشمەسلىكنى «خۇرجۇنىنىڭ ئارقا پېيىغا» سېلىۋەتكەن بولسىمۇ ، لېكىن كۈندىن - كۈنگە جىمغۇر بولۇپ كېتىۋاتقان تۇرغۇنجان ھەققىدە ئەندىشە قىلىشقا باشلىدى . ئاخىر ئۇلار ئوغلىنى بۇ كۆڭۈلسىزلىكلەر قاينىمىدىن تارتىپ چىقىرىش ، رېئال ھاياتتىكى بىمەھەل پەيدا بولغان غەشلىكنى ئۇنتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ئۇنى B شەھىرىدىكى تۇغقىنىنىڭ قېشىغا ئەۋەتىپ بىرەر ئاي تۇرغۇزۇش قارارىغا كېلىشتى .

بۇ تەكلىپنى ئۇن - تىنسىز قوبۇل قىلغان تۇرغۇنجان ئۇچ كۈنلۈك سەپەردىن كېيىن B شەھىرىگە يېتىپ كېلىپ تاغىسىنى ئاسانلا تېپىۋالدى .

شامەنسۇر ئاكا شەھەر رايونىدىكى بىر زاۋۇتتا ئىشچى ئىدى ، زاۋۇت ئائىلىلىكلىرى قورۇسىدا تۇراتتى . ئۇنىڭ ئايالى ۋە 17 ياشلار چامىسىدىكى قىزى تۇرغۇنجانىنى بەكمۇ قىزغىن قارشى ئالدى . قولىدىن كېلىدىغانلىكى ئادەمگەرچىلىكنىڭ ھەممىسىنى قىلدى . شامەنسۇر ئاكا ئىككى كۈنلۈك رۇخسەت سوراپ تۇرغۇنجانىنى شەھەرگە ئېلىپ كىردى . ئۇنىڭغا يېڭىلىق تۇيۇلۇشى مۇمكىن بولغان يەرلەرنى — چىرايلىق باغچىلارنى ، ئېگىز ئىمارەتلەر بىلەن بېزىلىپ تۇرغان كوچىلارنى ، ماگىزىنلارنى كۆرسەتتى . يارىشىملىق كىيىملەرنى ئېلىپ كىيگۈزۈپ قويدى . ئۇنىڭ رۇخسەت مۇددىتى توشقاندىن كېيىن ، يازلىق تەتىل قىلىۋاتقان راھىلەقىز نەۋرە ئاكىسىنى سايادەت قىلدۇرۇش نۆۋىتىنى ئۆز قولىغا ئالدى . تۇرغۇنجانىنى ئەپسۇسلاندۇرغىنى شۇ بولدىكى ، ئاخىر دادىسىدىنمۇ كۆپ نەرسىلەرنى بىلىدىغان بۇ گەپدان قىزنىڭ تەتىل ۋاقتىمۇ تۈگىدى . ئەمدى بولسا بۇ ئائىلىدىكى ئۇچ ئادەم ھەر كۈنى سەھەردە ئۆز خىزمەت ئورۇنلىرىغا كېتىپ قېلىشاتتى - دە ، تۇرغۇنجانغا بۇ ئۆيدە (ھويلىسى بولسىچۇ كاشكى) ئېڭىكىنى تىرىگەن پېتى ئولتۇرۇشقا توغرا كېلەتتى . ئەتىگىنى - ئاخشىمى كۆرسىتىلۇاتقان ھۆرمەتمۇ ، مەززىلىك غىزا ۋە شېرىن

تەكەللۇپلارمۇ ئۇنى زېرىكتۇرۇشكە باشلىدى . بىراق ، ئۇنىڭ زېرىككىنى تۆت ئەتراپى قاقاس دالا بولغان ، كىگىزنىڭ ئورنىچىلىك يەردىمۇ يېشىللىق كۆرۈنمەيدىغان قورۇ ئىدى . ئۇ شەھەرنىڭ مەركىزىدىكى نۇرغۇن جايلارنى كۆرۈشكە تېخى ئۇلگۈرمىگەنىدى ، قايتىپ كېتەي دېسە كۆڭلى ئۇنمايتتى . تاغىسىمۇ ئۇنى قويۇپ بەرمەسلىكى مۇمكىن ئىدى .

بىر كۈنى ئۇ رادىئونى تولغاۋېرىپ كۆڭلىگە ياققۇدەك بىرەر پروگرامما تاپالمىدى - دە ، «مېنىڭمۇ يەتتە ئەزايىم ساققۇ ، شەھەرنى ئۆزۈملا ئارىلاپ كۆرمەمدىمەن» دېگەنلەرنى ئويلاپ ھەممەيلەن ئىشقا كەتكەندە ئاپتوبۇس بېكىتى تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى .

ئۇ شەھەرنىڭ مەركىزىي كوچىلىرىنىڭ بىرىگە يېتىپ كەلدى ، ئېگىز ئىمارەتلەرنىڭ يېنىدىن ئۆتكەندە ، ئىمارەتنىڭ قانچە قەۋەت ئىكەنلىكىنى بىرمۇبىر ساناپ باقماقچى بولاتتىيۇ ، «كىشىلەر كۆرۈپ قالسا مېنى سەھرالىق تومپاي ئىكەن ، دەپ قالمامدۇ» دېگەن ئوي بىلەن قەدىمىنى يۆتكەشكە باشلايتتى .

ئۇ كوچىلارنىمۇ ، ماگىزىنلارنىمۇ ، گۈللۈكلەرنىمۇ ئارىلىدى . بىر چاغلاردا ئۆزىنىڭ شەھەر ئارىلاپ يۈرگىنىگە خېلى ۋاقىت بولغانلىقىنى ئېسىگە ئېلىپلا جىددىيلىشىپ قالدى . بىلىكىدىكى سائەت تىلىمۇ ، باش ئۇستىدىلا پارقىراپ تۇرغان قۇياشمۇ چۈش مەزگىلى بولۇپ قالغانلىقتىن بېشارەت بەرمەكتە ئىدى ، ئۇ «تاغاملار ئىشتىن كەلسە مېنى ئىزدەپ ئاۋارە بولۇپ يۈرمىسۇن يەنە» دېگەن خىيال بىلەن قەدىمىنى ئىتتىكلىتىپ كەلگەن يولى بىلەن قايتماقچى بولدى .

تۇرغۇنجان نۇرغۇن كوچىلارنى توغرىسىغا ئاتلاپ ۋە ئۇزۇنسىغا بويلاپ يۈرۈپ بىرەر سائەتچە ماڭدى ، ماڭغان يولىدىن قارىغاندا زاۋۇت رايونىغا قاتنايدىغان ئاپتوبۇس بېكىتىگە جەزمەن يېتىپ كېلىشى كېرەك ئىدى . بېكەت تاختىسى بولسا ھېچ يەردە كۆرۈنمەيتتى . ئۇنىڭ ھازىر كۆرۈۋاتقىنى نىشانسى ئېسىدە ساقلانغان تونۇش بىنالار ، ماگىزىنلار ئەمەس ، بەلكى باشقىچە بىر

ئالامەتلەر ئىدى . ئۇ كەينىگە يېنىپ باقماقچىمۇ بولدى ، يول بويىدىكى بېكەت تاختايلىرىغا سىنچىلاپ قاراپمۇ باقتى . خەنزۇ تىللىنى ئوبدان ئۇقمىغاچقىمۇ ياكى باشقىلاردىن سوراشقا تارتىنىدىمۇ ، ئىشقىلىپ ئۆز سېزىمىگە تايىنىپ يەنە خېلى يەرلەرنى ئارىلىدى . ئۇ بىر كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى ، بىراۋنىڭ ئۆز ئىسمىنى ئاتاپ چاقىرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كەينىگە بۇرۇلدى :

ئىككى قەدەم نېرىسىدا ئۆزىگە قاراپ كېلىۋاتقان شەرىپەقىزنى كۆرگەندىن كېيىن تۇرغۇنجاننىڭ يۈرىكى جايىغا چۈشكەندەك بولدى . يارىتىلىشىدا يارىتقۇچىنىڭ هەممە سېخىيلىقىدىن تولۇق بەھرىمەن بولغان بۇ قىز ئۇنىڭغا هەرهالدا تونۇشلۇق ئىدى . كۆز يېتىم يەردىن چالا ـ بۇلا بولسىمۇ بىرەر تونۇش كىشى تاپالماي بېشى قاتقان تۇرغۇنجانغا شەرىپەنىڭ ئۇچراپ قېلىشى ئاسماندىن پەرىزات چۈشكەندەك تۇيۇلدى .

تۇرغۇنجان تاغىسىنىڭكىگە كەلگەن كۈننىڭ 3 ـ كۈنى شەرىپەنى بىر نەۋرە سۈيلىسىنى يوقلاپ كىرگەندە تۇنجى قېتىم كۆرگەندى . ئۇ چاغدا تاغىسى بىلەن هەدىسى ئۆيدە بولمىغاچقا ئۇ تاغىسىنىڭ قىزى بىلەن ئويۇن ـ چاقچاق قىلىشقانىدى . بۇ مىجەزى ئوچۇق ، سۆزمەن قىز تۇرغۇنجانغىمۇ بىر ـ ئىككى ئېغىز چاقچاق قىلىپ ئۇلگۈرگەن . تۇرغۇنجان بولسا چاقچاققا چاقچاق ياندۇرۇش ئورنىغا ئۇنىڭ كۈندەك نۇرلىنىپ تۇرغان چىرايىغا قاراپ قېتىپلا قالغان...

— تۇرغۇنجان ، تاماشا بەلەنغۇ ؟...

شەرىپە بەلۇاغلىق نېپىز قىزىل كۆڭلىكىنىڭ پېشىنى لەپىلدەتكىنىچە ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە :

— ئۆزىڭىز يالغۇز تاماشا قىلىپ يۈرگىنىڭىز نېمىسى . يولدىن ئېزىپ قالمىغانسىز ؟ — دېدى .

ئېزىپ قالغانلىقىنى ئېتىراپ قىلغۇسى كەلمىگەن تۇرغۇنجان قىزىرىپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى :

— چوڭ شەھەرنىڭ چوڭلۇقى بارده ، ئانچه ـ مۇنچه ئارىلاپ قويغانمۇ تۇزۇككەن !

— خەلق باغچىسىنى كۆرۈپ باقتىڭىزمۇ ؟ ئۇ يەرده نى ـ نى ئېسىل مەنزىرىلەر بار .

— ...

شەرىپە قاش ـ كۆزلىرىنى ئوينىتىپ تۇرۇپ سۆزلىگەچ ئۇنىڭ يېڭىدىن تۇتتى ـ ده ، كۆڭۈلۈكسىنىڭ ئۇ تەرىپىنى ئىما قىلىپ تۇرۇپ :

— جۇرۇڭ ، مەن سىزنى باشلاپ باراي ، — دېدى ۋە تۇرغۇنجانىڭ ئەندىشىسىنى بىلگەندەك ، — شامەنسۇر ئاكامىلارنىڭكىگه قايتىسىڭىزمۇ ئۇلار چۇشته ئۆيگه كەلمەيدۇ ، — دەپ قوشۇپ قويدى .

كۆڭلەك ئۇستىدىن بىلىكىگه ئۇرۇۋاتقان هارارەت تۇرغۇنجانىڭ جىسمىدىن ئىختىيارىنى تەرك ئەتتى . ئۇ قىزنىڭ بولۇپمۇ بۇنچىلىك چىرايلىق قىزنىڭ تەكلىپىنى ، ياق ياردەمىنى رەت قىلىشنى يىگىتلىك شەنىگه مۇخالىپ دەپ قارىدىمۇ ياكى شەرىپه بىلەن بىرده‌م بولسىمۇ بىللە بولۇشنى خالاپ قالدىمۇ باغچه تەرەپكه يۇرۇپ كەتتى . ياز قۇياشىنىڭ كۇچلۇك نۇرىمۇ يوپۇرماقلار تەرىپىدىن توسۇپ قېلىنىدىغان بۇ باغچه جەننەتتەك گۈزەل ، بۇكلۇك ئىدى . ئىككى يولنىڭ ئارىسىغا جايلاشقان يۇمىلاق كۆل سىماب تولدۇرۇلغاندەك يالتىرايتتى . رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن گۈلخانىلاردا كېپىنەكلەر پىلدىرلىشاتتى . ئېرىقلاردا ئېقىۋاتقان سۇزۇك سۇ ئۇستىگه بىر قەۋەت ئەينەك يېپىلغاندەك شاۋقۇنسىز ئاقاتتى .

ئۇلار ئۇيان ئارىلاپ ، بۇيان ئارىلاپ دەرەخلىكلەرنىڭ ئارىسىغا قويۇلغان ئۇزۇن ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇرۇشتى . سەيلە قىلىۋېتىپ شەرىپەنىڭ : «ئۇ گۈل ئۇنداقكەن ، بۇ گۈل مۇنداقكەن» دېگەن باھالىرىنى ئاڭلاپلا ئۇنچىقماي كەلگەن تۇرغۇنجان باش ئۇستىدىلا سايرىغان كاككۇكنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ بىردىن زۇۋانغا كىردى : «ئوھوي ، بۇ شەھەردىمۇ كاككۇك بارىكەنغۇ» دېدى ئۇ

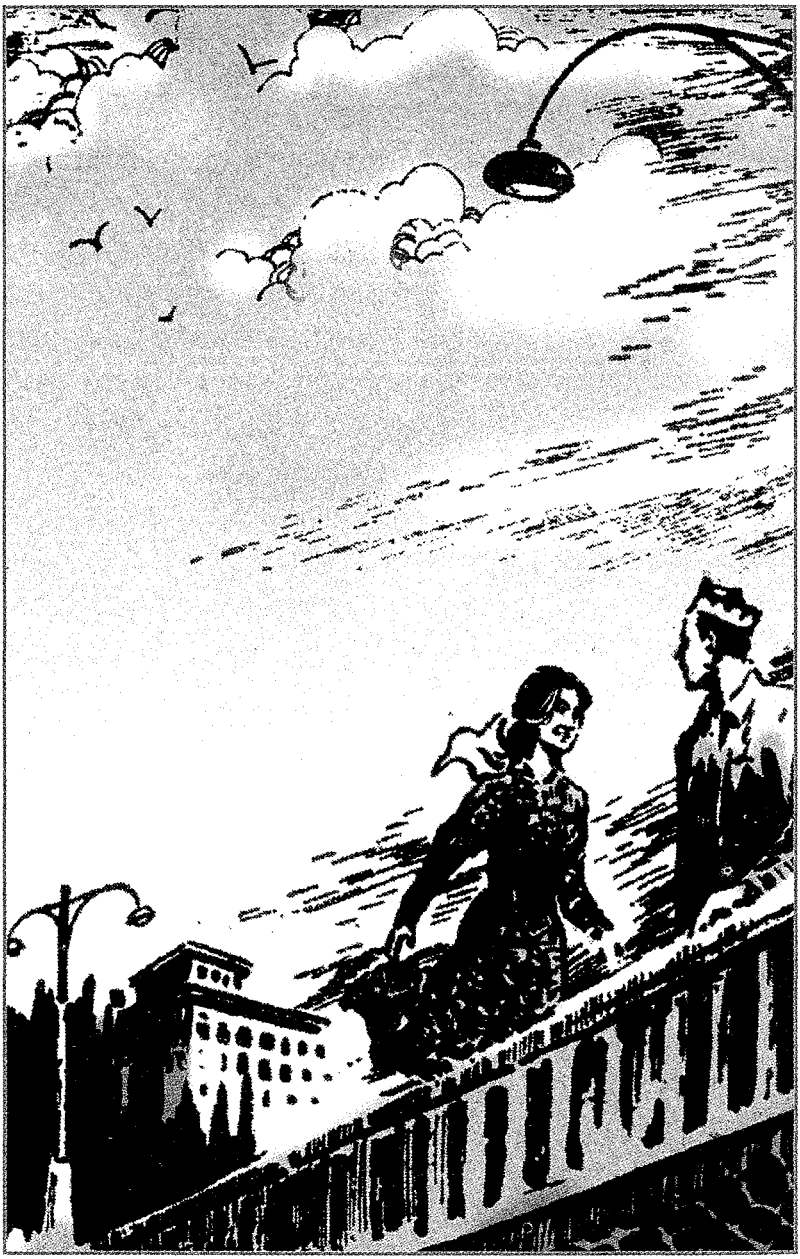

بېشىنى سوزۇپ شاخلار ئارىسىغا قاراۋېتىپ هاياجان بىلەن . يىگىتنىڭ هاياجانغا كېلىۋاتقانلىقىنى سەزگەن شەرىپە پاراڭنى ئۇلىماقچى بولۇپ :

— سىلەرنىڭ شەھەرىڭۇ كاككۇك بارمۇ ؟ مۇشۇنداق سايرامدۇ ؟ — دېدى تۇرغۇنجانغا تىكىلىپ تۇرۇپ :

— بولمامدىغان ؟ مۇنداق ياز كۈنلىرىدە شەھەر ئەتراپىغا چىقسىڭىز كاككۇكلار ئەمەس ، خىلمۇخىل خۇش ئاۋاز قۇشلارنىڭ سايرىغىنىنى ئاڭلايسىز ، هەي ئۇ يەرلەر دېگەن...

تۇرغۇنجان ئاۋازىنىڭ سەل - پەل تىترەۋاتقانلىقىنى سەزمەيلا قالدى . دەل شۇ ئەسنادا ئاق خالات ۋە پوسما كىيىۋالغان بىر سېمىز ئايال يېمەكلىكلەر قاچىلانغان قول هارۋىسىنى ئىتتىرىپ ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ قالدى . شەرىپە تۇرغۇنجاندىن سورىدى :

— سوغۇق ئىچىملىكلەر بار ئىكەن ، ئىچەيلىمۇ ، هاۋا بەك ئىسسىپ كېتىۋاتىدۇ .

تۇرغۇنجان جاۋاب بېرىش ئورنىغا تۆش يانچۇقىغا قولىنى سالدى . قولياغلىقىغا ئورالغان پۇللار ئارىسىدىن ئون يۈەنلىكتىن بىرنى سۇغۇرۇپ هارۋا تەرەپكە مېڭىۋىدى ، شەرىپە تەرىپىدىن توسۇپ قېلىندى .

— كۆردۇڭ يىگىت ، پۇللىرى جىقكەن ، — دېدى شەرىپە بىر قىسما ناز بىلەن هومىيىپ قويۇپ ، سىلىدەك باي بولمىساقمۇ بىزدىمۇ ئانچە - مۇنچە پۇل بار .

ئۇ يۇگۇرگەن پېتى خېلى ئۇزاپ كەتكەن هارۋىنىڭ كەينىدىن قوغلاپ يەتتى - دە ، لىمونات ، بولكا ، تۇخۇم ، پىرەنىك دېگەنلەردىن بىر قۇچاق كۆتۈرۈپ كەلدى .

شەرىپەنىڭ مەردلىكى تۇرغۇنجاننى ئىچ - ئىچىدىن سۆيۈندۈرۈۋەتتى . ئۇ ئۆز پۇلىنىڭ چۆنتىكىدە قالغىنىغا ئەمەس ، بەلكى مۇشۇنچىلىك مەرد بىر قىز بىلەن ئۇچرىشىپ قالغانلىقىدىن سۆيۈنگەنىدى .

ئۇلار ئارىسىدىكى تارتىنىشنى ئەمدى تامامەن تۇگەپ كەتتى

دېيىشكە بولاتتى ، ئۇلار لمونات ئىچىشكەچ بىردەم پاراڭ سوقۇشتى ـ دە ، ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ئاستا قەدەم بىلەن دەرۋازا تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى .

— بايا بىزنىڭ يۈرتتىمۇ كاككۇك بار دېدىڭىزمۇ ؟ — دەپ سورىدى بىر تال يوپۇرماقنى پىلدىرلىتىپ ئويناپ كېتىۋاتقان شەرىپە سوئال تەلەپپۇزىدا .

تۇرغۇنجان يەنە هاياجانلىنىپ تۇرۇپ :

— كاككۇك دەمسىز ، تۇمۇچۇق دەمسىز ، تورغاي دەمسىز ، سايرايدىغانلىكى قۇشنىڭ هەممىسى بار ، — دەپ جاۋاب بەردى قىزغا قاراپ پەخىرلىنىش ئاهاڭىدا .

كۇن ئولتۇراي دەپ قالغاچقا باغچىدىكى ئادەملەر ئازىيىپ ، شاۋقۇن ـ سۇرەن بېسىقىپ كەتكەنىدى . مانا ئەمدى تۇرغۇنجان شەرىپەنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب بېرىپ ئاران ئۇلگۈرۈۋاتاتتى .

— ئۆيىڭىزدە كىملەر بار ؟

— دادام بىلەن ئانام .

— باشقا بىر تۇغقانلىرىڭىز يوقمۇ ؟

— يوق ، ئۇلار ئەقىللىمگە كەلمەستىن بۇرۇن ئۆلۈپ كېتىشكەنىكەن . مەن بىرلا ئوغۇل .

— ئاتا ـ ئانىڭىز نېمە ئىش قىلىدۇ ؟

— دادام هۇنەرۋەن ، ئانام دوپپا تىكىدۇ...

ئۇلار ئاپتوبۇس كەلگۈچە يېرىم سائەت ساقلايدىغانلىقى ئۈچۈن يولنىڭ چېتىدىكى سىم تاناپ تۇۋرۇكىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ يەنە پاراڭغا چۈشتى . شەرىپە بىرنەرسىنى ئېسىگە ئالغاندەك سوراپ قالدى :

— لايىقىڭىزچۇ ، ئۇ نېمە ئىش قىلىدۇ ؟ ئىسمىنى ئېيتىپ بەرسىڭىز دوست بولۇپ قالار ئىدۇق .

تۇرغۇنجان بىرەر ئىسمىنى ئېيتىپ بېرەلمەيتتى . ئۇ شەرىپەنىڭ سوئالىنى جاۋابسىز قالدۇرۇپ يەرگە قارىۋالغىنىدا ، بۇزۇلغان توي ، غالىبنىڭ تۇزكورلۇقى ، خاسىيەتنىڭ ئالدامچىلىقى

يادىغا چۈشتى ، يۈرىكىنىڭ بىر يەرلىرى سىرقىراپ ، كۆزلىرىگە ئاچچىق ياش تولدى . ئۇ تېخىچە لايىق تاپالمىدىم ، دەپ جاۋاب بەرسۇنمۇ ؟ ئۇنداقتا بۇ چىرايلىق قىزنىڭ نەزىرىدە ئۇنىڭ ئوبرازى نېمە بولىماقچى ؟ لايىقىم بار دەپ ئاغزىغا كەلگەن بىر ئايال جىنسىنىڭ ئىسمىنى ئېغىزدىن چىقارسۇنمۇ ؟ بۇمۇ مۇمكىن ئەمەس .

شەرىپە تۇرغۇنجاننى خىجالەتچىلىكتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن گەپنى بۇرىماقچى بولدىمۇ ياكى كۆڭلىگە كەلگەننى ئېيتىۋەتمەكچى بولدىمۇ ، ئۆزىچىلا :

— شەھىرىڭلاردا كاككۇكمۇ ، چىرايلىق سايرايدىغان قۇشلارمۇ بار ئىكەن . نېمىدېگەن ياخشى يۇرت ، ئاشۇنداق يۇرتتا ياشاپ قالساڭ ـ ھە ؟ ! — دەۋەتتى .

تۇرغۇنجان بۇ سۆزدىن نېمىنىدۇر چۈشەنگەندەك ، شەرىپەنىڭ كۆزىگە قارىۋىدى ، يۈقىرى بېسىملىق زەربەت ئىلكىدە تۇرغان ئىككى شارچە ئارىسىدا ئۇچقۇن ھاسىل بولغاندەك بىر ھال پەيدا بولدى . شۇ ئارىدا بېكەتكە ئاپتوبۇسمۇ كېلىپ قالدى .

تۇرغۇنجان ئۇيان ـ بۇيان ئۆرۈلۈۋېرىپ يېرىم كېچە بولغاندا ئاندىن ئۇيقۇغا كەتتى . ئۇ تاڭ ئاتارغا يېقىن چۈش كۆردى . چۈشىدە بەزىدە شاپتۇل چېچىكى رەڭلىك شايى كۆڭلەك كىيىپ ئاسماندىن لەرزان ئۇچۇپ چۈشۈۋاتقان پەرىزاتقا ، بەزىدە نازلىنىپ تۇرغان شەرىپەگە ئوخشايدىغان بىر قىز بىلەن كاككۇك سايراپ تۇرغان گۈزەل باغدا سەيلە قىلدى . ئۇلار خالىسا قولمۇقول تۇتۇشۇپ يەردىن ئادەم بويى ئېگىزلىكتە ئۇچۇشتى ، خالىسا سۇ ئۈستىدە ئۇزۇن بويۇنلۇق ئاق قۇلارغا يانداشىپ ئۇزۇشتى ، ئويناشتى ، كۈلۈشتى ، بىر چاغدا ئوچۇق ئاسماننى تۇمان قاپلاپ يەر ـ جاھان خىرەلەشتى . قارا بۇلۇتلار ئارىسىدا غالىبنىڭ تەلۈلەرچە ھەجىيىپ تۇرغان قىياپىتى كۆرۈنۈپ ئۇلارغا قاراپ ۋارقىرىدى :

— سىلەر... سەنلەر... كەت...

ئۇ قەھرى بىلەن غالىبقا ۋارقىرىدى :

— سەن كەت !... سەن يوقال...

— سىلەر... سەنلەر ... كەت...

تۇرغۇنجان بۇ لەنىتى مەخلۇقنىڭ ئاۋازىنى بېسىپ چۈشمەكچى بولۇپ بار كۈچى بىلەن قاتتىق توۋلىدى...

ئۇ كۆزىنى ئاچقاندا دېرىزىدىن چۈشكەن قۇياش نۇرى ئۆي ئىچىنى يورۇتۇپ تۇراتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ چۈش كۆرگەنلىكىنى ياكى كۆرمىگەنلىكىنى بىلمەكچى بولۇپ كۆزىنى يۇمچۇكلەپ باقتى. ئۇستەل ئۈستىدە تۇرغان چەينەك ۋە نانلارنى كۆرۈپ مېھرىبان يەڭگىسىگە غايىبانە مىننەتدارلىق بىلدۈردى - دە، يۇيۇنۇپ ئەتىگەنلىك چايغا ئولتۇردى.

دېرىزە يېنىك تىرىقلاپ قالدى. تۇرغۇنجان ئىچىۋاتقان چېيىنى تاشلاپ قويۇپ تالاغا چىقتى. ئۇ يەنە تۆت كۈننى مۈشۈ تەرىزدە ئۆتكۈزگەندىن كېيىن ئۆزىنىڭ شەرىپىگە باغلىنىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلىشقا باشلىدى. ھەر كۈنى سەيلىدىن يېنىپ چىققاندا شەرىپە بىلەن نېرىقى بىنانىڭ يېنىدا خوشلىشاتتى. ئۆيىگە قايتىپ شەھەرنىڭ ھەممە كوچىلىرىنى يادا دېگۈدەك بىلىۋالغانلىقىنى تاغىسىغا سۆزلەپ بېرەتتى. ئۇلارمۇ تۇرغۇنجانغا قارىيالمىغانلىقى ئۈچۈن ئۆزرە ئېيتاتتىيۇ، ئۇنىڭ بۇ يەردىن زېرىكىپ قايتىپ كېتىش دەۋاسى قىلمىغانلىقىغا ئىچ - ئىچىدىن خۇشال بولۇشاتتى.

بىرقانچە كۈنلۈك سەيلە - ساياھەتلەر داۋامىدىكى سۆھبەتلەر ئارىسىدا ئۇلار ئۆزئارا مۇھەببەت ئىزھار قىلىشتى. لېكىن، تۇرغۇنجان ئۆزىنىڭ ھامان بىر كۈنى بۇ شەھەردىن كېتىپ قالىدىغانلىقىغا ئۆكۈنگىنىدە شەرىپە دادىللىق بىلەن:

— مېنى تاشلاپ كېتىشكە كۆزىڭىز قىيامدۇ، مەن قانداق قىلىمەن؟ — دەپ يىغلىۋەتكىلى تاس قالدى.

تۇرغۇنجانمۇ نېمە قىلارىنى بىلمەي بارمىقىنى چىشلىگەن پېتى تۇرۇپ قالدى.

— سىز بىلەن بىللە كېتىمەن، — دېدى شەرىپە ئاخىر چىداپ تۇرالماي.

تۇرغۇنجان بۇ گەپنىڭ راست - يالغانلىقىنى پەرق ئەتمەكچى

بولغاندەك ، شەرىپەنىڭ كۆزىنىڭ تەگ ـ تەگلىرىگە قارىۋىدى ، ئالماس كەبى نۇرلىنىپ تۇرغان بىر سەممىيەتنى كۆرگەندەك بولدى ۋە ۋارقىرىۋەتكىلى ئازلا قالدى :

— راستمۇ شەرىپە ! — ئۇ بېشىنى ئاستا چايقاپ قويۇپ ئۆز ـ ئۆزىگە دېدى ، — بۇ قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن ؟

— ئاتا ـ ئانامغا ئېيتىمەن ، ئۇلار ماڭا يول قويۇشىدۇ ، سىز بىلەن بىللە كېتىمەن !

خاسىيەتلىك كۇننىڭ بىر ئەتىگىنى تاغىسىنىڭ ئۇزىتىپ قويىمىز ، دېگەن سۆزىنى تەشەككۇرلەر بىلەن رەت قىلغان تۇرغۇنجان سوۋغاتلىق نەرسىلەرنى سومكىسىغا قاچىلاپ ئاپتوبۇس بېكىتىگە يۇرۇپ كەتتى . ئۇنىڭ بۇ قىلغىنى تاغىسىغمۇ ياقتى . چۈنكى ، سېخىتا بۇگۈن تېخنىكا ئىمتىھانى ئېلىنماقچىدى .

شۇنداق قىلىپ تۇرغۇنجان بىلەن شەرىپە ئاپتوبۇستا ئۇچراشتى . شەرىپەنىڭ تۇرغۇنجانغا چىن دىلىدىن ئاشىق بولغانلىقىنى ئىنكار قىلىۋېتەلەيدىغان پاكىتلار ھازىرچە بىزدە يوق ، شۇڭا ئۇنى چىن ئەقىدە يولىدا كېتىۋاتىدۇ ، دەپ ئويلاپ تۇرايلى . تۇرغۇنجانىنىڭمۇ شەرىپەگە تەقدىم ئەتكەن تۇنجى مۇھەببىتى بارغانسېرى ئۇلغىياتتىكى ، ئۇ ئوت ئىچىدە كېتىپ باراتتى . كۆيۈۋاتقان قەلبىگە دەرمان ئىزدەپ ئاۋارە بولمايتتى . بەلكى قەلبىنىڭ بەكرەك يېنىشىنى ئارزۇ قىلاتتى .

تۇرغۇنجان بىلەن شەرىپەنىڭ بېكەتتىن چىقىپ ئۆيىگە يول ئالغان ۋاقىتنىڭ چۈشتىن كېيىنكى ئىشتىن چۈشۈش ۋاقتىغا توغرا كېلىپ قالغانلىقى بەكمۇ قىزىق . چوڭ يولدىن ئۆتۈشۈۋاتقانلارنىڭ كۆزى ئالدى بىلەن شەرىپەگە چۈشەتتى . ئارقىدىنلا كەم كۆرۈلىدىغان بۇ گۈزەلنىڭ يېنىدا كۆلۈمسىرەپ كېلىۋاتقان تۇرغۇنجانىنى تونۇۋالاتتى . بەزىلەر ۋېلىسىپىتلىرىدىن ئاتايىن چۈشۈپ ئۇلارغا سەپسېلىپ ئۆتەتتى . ئۆزىنى بۇ شەھەردە بىردىنبىر دەپ ھېسابلايدىغان قىز ـ چوكانلارمۇ ، يېشى خېلى بىر يەرلەرگە

بېرىپ قالغان بەزى ئايالالارمۇ شەرىپەگە قاراپلا تارلىقى كەلگەندەك بېشىنى چايقاپ ، بارمىقىنى چىشلىشەتتى ، نېمىلەرنىدۇر دەپ پىچىرلىشاتتى . تۇرغۇنجان بىلەن تونۇشلۇقى بار يىگىتلەر دەرھال ئۇنىڭغا ياندىشىپ قىزغىن ئەھۋال سورايتتى . شەرىپە بولسا كۆكسىنى ھارۋىغا قوشقان ئارغىماقتەك تىك تۇتۇپ مىيىقىدا كۈلۈمسىرەپ بارماقتا ئىدى .

بۇ ھال «تۇرغۇنجان پەردەك بىر قىز ئىلىپ كەپتۇ . يېقىندا تويى بولغۇدەك» دېگەن خەۋەرنى ئۇلار ئۆيگە كىلىپ بولغۇچىلا پۈتۈن شەھەرگە پۇر قىلىۋەتتى .

ئۇزۇملىرى چېكىلىشكە باشلىغان باراڭ ئاستىدىكى سۇپىدا ئەمدىلا كەچلىك چايغا ئولتۇرۇشقان شامەمەت ئاكا ۋە زۇمرەتخان كۆز ئالدىلىرىدا تۈيۈقسىز پەيدا بولغان ئوغلىنى ، توغرىراقى ئوغلىنىڭ يېنىدا تۇمۇچۇق سۈپەتلىك بىر قىزنى كۆرۈپ بىر پەسكە مەڭدەپ قېلىشتىيۇ ، كۆڭلى نېمىنىدۇر تۈيۈپ ئۇلارغا تەڭ ئېتىلدى . ئۆمرىدە قىز يۈزى كۆرمىگەن ، قىزى بار ئايالالارنىڭ كەينىدىن ھەۋەس نەزەرى بىلەن يېرىم كۈن قاراپ تۇرىدىغان زۇمرەتخان ئۆيدىن تېخى تۇتۇلمىغان تاۋار كۆرپىنى ئىلىپ چىقتى - دە ، شەرىپەنىڭ ئاستىغا سىلىپ بەردى . نەزىرىدە يالغۇز ئوغلىنىڭ بىردىنبىر لايىقى بولغان بۇ قىزنىڭ تەقى - تۇرقىغا رازىمەنلىك بىلەن قاراپ چىقتى . شەرىپەنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى تۇرغۇنجانىنىڭ كۆزىگە ۋە ئۇنىڭ ئىشارەتلىرىگە قاراپ بىلىۋېلىشقا ئولگۇرگەن شامەمەت ئاكىغىمۇ شەرىپەنىڭ ئۆزىنى تۇتۇشلىرى ، مۇئامىلىسى ، تارتىنچاقلىقى بەكمۇ يېقىپ كەتتى . ئۇ ئوغلىغا رازىمەنلىك نەزىرى بىلەن قاراپ ئولتۇرۇپ ھەدەپ ساقىلىنى سىلايتتى . زۇمرەتخانمۇ ئايىغى - ئايىغىغا تەگمەي بولغۇسى كىلىنى ئۇچۇن خىزمەت قىلاتتى ، مېۋە - چېۋە كەلتۇرەتتى . چاي يېگىلايتتى . ئۇ ھاردۇق ئېشى قىلىش ئۇچۇن ئۇچ - تۆت كۈندىن بېرى يېگىلاپ كىلىۋاتقان گۆشنى ئىلىپ كىلىپ دۆشگە قويۇۋىدى ، بايىتىن بېرى تارتىنغان قىياپەتتە ئولتۇرغان شەرىپە چاچراپ ئورنىدىن تۇردى - دە ، ئوچاق

بېشىغا بېرىپ پىچاقنى قولىغا ئالدى .

شۇ كىچىسى شەرىپە ئۇخلاپ قالغاندىن كېيىن ئۇلار تۇرغۇنجانىڭ ئېيتقانلىرىنى ئاڭلاپ ئوغلىنىڭ چېچەنلىكىگە ئاپىرىن ئوقۇشتى . كېلەر ھەپتىنىڭ مەلۇم بىر كۈنى رەسمىي قۇدا چۈشۈش ئۇچۇن بىرەيلەن B شەھىرىگە ئاتلىنىش تەييارلىقىنى قىلىش ، ئۇنىڭغىچە بولغۇسى كېلىننى ئامانلىڭ بارىچە ياخشى كۈتۈش ئۈستىدە باش توخۇ چىللىغۇچە مەسلىھەت قىلىشتى .

ئۇچ كۈندىن بېرى ھېيت - ئايەم كۈنلىرىدەك جانلىنىپ كېلىۋاتقان بۇ ئائىلىدە غەلىتە بىر ئىش يۈز بەردى . ئاتا - بالا ئىككىيلەن دۇكانلىرىدىن ، زۇمرەتخان بازاردىن قايتىپ كېلىپ بۇ ئائىلىنىڭ ئەتىۋارلىق ئەزاسىغا ئايلىنىپ قالغان شەرىپەنىڭ ئۆيدە يوقلۇقىنى كۆرۈپ ھاڭ - تاڭ قېلىشتى . ئۇلار چوڭ - كىچىك ھۇجرىلارنى ، ھويلا ئەتراپلىرىنى ، كىچىككىنە باغچىسىنى ئاختۇرۇپ چىقتى - دە ، ھەرقايسى ھەر تەرەپكە جۈنەشتى . تۇرغۇنجان بىلەن شامەممەت ئاكا قوشنا - قولۇملىرىنىڭ ئۆيلىرىنى ئارىلاپ بولۇپ كوچىلارغا يول ئالدى .

ناۋادا توخۇ ياكى بىرەر ئۇششاق مال يوقىلىپ كەتسە ئۇنى كۆزگە چېلىقىپ تۇرىدىغان بەلگىلىرى بىلەن ئاتاپ تۇرۇپ كىشىلەردىن سوراشتۇرۇش مۇمكىن ، بىراق چوپچوڭلا ئادەمنى ، يەنە كېلىپ پۇتۇن شەھەرگە پۇر كەتكەن بولغۇسى كېلىننى ئۇلار كىمدىن ۋە نېمىدەپ سورايدۇ ؟ ئۇلار قولىدىن كېلىدىغان بىردىنبىر تەدبىرى بىلەن ئۆتۇپ كېتىۋاتقان قىز - چوكانلارغا سەپسېلىپ قاراپ چىقاتتى . كەينىدىن قارىغاندا شەرىپەگە ئوخشاپراق كېتىدىغان قىز - چوكانلارنى قوغلاپ يېتەتتى ، بىرلا قاراپ ئۇلاردىن ئەپۇ سوراشقا مەجبۇر بولاتتى .

بار خاپىچىلىقىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك زۇمرەتخانىنىڭلا بېشىغا چۈشتى . ئۇ ئۆي بىلەن تالا ئارىسىدا پايپېتەك بولۇپ يۈرۈپ «بۇ قىزىم مېنىڭ ياخشى كۈتمىگەنلىكىم سەۋەبىدىن خاپا بولۇپ بىر

يـاققا كېتىپ قالمىغان بولغىيتتى... » دەپ ئويلايتتى ، بىرىنچى كـۇنـىـلا گۆشـنى ئۆزى توغرىماي ، قىڭراقنى شەرىپەگە بېرىپ قـويـغانلىقىغا يۇزمىڭ پۇشايمانلار قىلاتتى . ئەڭ يامان ئاقىۋەت ھەققىدىكى قىياسلار ئۇنىڭ پىكرىدىن تېخى يىراقتا بولسىمۇ ، ئۇ يەنىلا شەرىپەگە بولغان مۇئامىلىسىدىن ، ئانىلىق بۇرچىدىن ئېۋەن ئـىـزدەيـتـتـى . زۇمـرەتـخـان ئىچكىرىكى ئۆيگە تۆتىنچى قېتىم كـىـرگـىـنـىـدە ئاندىن تۆردىكى ساندۇقنىڭ ئاغزى قىيا ئوچۇق تـۇرغانلىقىنى ، ساندۇق ئۈستىگە يىغىلغان ئورۇن ـ كۆرپىنىڭ جايىدا ئەمەسلىكىنى سېزىپ قالدى . ئۇ ئىتتىك كېلىپ ساندۇق ئـىـچىگە ئېڭىشىپ قاراپلا ھوش ـ كاللىسىدىن كەتتى . چۈنكى ، ئوغلىنىڭ تويى ئۈچۈن تەييارلانغان ئالتۇن ئۇزۇك ۋە 300 يۈەنچە پـۇل ساندۇقنىڭ ھېچ يېرىدە كۆرۈنمەيتتى . پېشانىسىگە پاققىدە بىرنى قويغان زۇمرەتخان ئىشكىلىرىنى يېپىۋېتىشكىمۇ ئۇلگۈرمەيلا «ئۆيگە ئوغرى كىرىپتۇ ، ئادەم بارمۇ ؟ » دەپ ۋارقىرىغان پېتى تالاغا قاراپ يۈگۈردى .

شەرىپە ۋە پۇل ـ مال يوقالغان كۈنىنىڭ ئەتىسى كەچقۇرۇن جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىنىڭ نۆۋەتچى بۆلۈمىدىكى ئۇزۇن ئـورۇندۇقتا ئۆڭكۈلى قاچقان ئۈچ كىشى تاقەتسىزلەنگەن ھالدا ئـولتۇرۇشاتتى . شۇ ئەسـنادا بـىـر ساقچى بـۆلـۈمـگە كـىـرىپ كەلدى ـ دە ، B شەھىرى سانائەت رايونى پەيچۈسوسىدىن ئېلىنغان مەلۇمات خاتىرىلەنگەن بىر ۋاراق قەغەزنى تۇرغۇنجانغا ئۇزىتىپ تۇرۇپ دېدى .

— قېنى ، بۇنى كۆرۈپ بېقىڭ ـ دە ، ئەنزە ئەھۋالىنى ئۆزىڭىز مۇلاھىزە قىلىپ بېقىڭ !

خەت ئوقۇۋاتقان ئوغلىنىڭ قوللىرى تىترەشكە باشلىغىنىنى كـۆرگـەن شـامـەمەت ئاكا بىلەن زۇمرەتخان ئىز ـ دېرەكسىز يوقالغان شەرىپە ۋە پۇل ـ مالنىڭ بۇ قەغەز بىلەن نېمە ئالاقىسى بـارلـىـقـىنى بىلگۈسى كېلىپ تۇرغۇنجانىنىڭ ئىككى مۇرىسىدىن

ئارتىلىپ تۇرۇپ سوئال ياغدۇرۇشقا باشلىدى .

يىگىتنىڭ مۇشۇ دەقىقىدىكى روھىي ھالىتىنى تەسۋىرلەش قىيىن ئىدى . ئۇ كۆز چانىقىدىن تېشىپ كېتەي دەپ تۇرغان يېشىنى زورىغا تىزگىنلەپ ، مىجىقلانغان قەغەزنى ئۇستەلگە تاشلاپ قويىدى ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ سوئاللىرىنى جاۋابسىز قالدۇردى . شەرىپەنىڭ ئائىلە ئەھۋالى ھەققىدە يالغان سۆزلىگەنلىكىنى ئويلاپمۇ باقمىغان تۇرغۇنجان بۆلۈم ئىچىدە ئۇياق ـ بۇياق مېڭىشقا باشلىدى .

ئۇيقۇسىزلىقتىن قىزىرىپ ئىششىپ كەتكەن كۆزلىرى تۇرۇپ ـ تۇرۇپ نەلەرگىدۇ قادىلاتتى . تۇيۇقسىز يۇز بەرگەن ۋەقەنىڭ زەربىسى بىلەن زېدىلەنگەن ئەسەبلىرى گادىرماش سوئاللار ئارىسىدا ئۆز رولىنى بەكمۇ كۈچىنىپ بېجىرمەكتە ئىدى . دۇنيادا ئىنسان بالىسىدىلا ئەمەس ، بەلكى دۇنيادا بار بولغان جىمى گۈزەللىكلەرنى ئۆزىگە يىغىپ تۆرەلگەن بىر قىزنىڭ قولىدىن بۇنداق ساختىلىقلارنىڭ كېلىدىغانلىقىنى ئۇ ئەقلىگە سىغدۇرالمايتتى . ئۇ ئۆزى بىلەن قىزغىن مۇھەببەت قويۇشۇپ يۈرگەن قىزنىڭ ۋۇجۇدىدا بۇنداق ساختىلىقنىڭ بەلگىسىنى كۆرگەنمىدى ؟ ئەگەر مەقسىتى پۇل ـ مالدا بولسا B شەھىرىدىكى ۋاقتىدىلا ئېرىشىشى مۇمكىن ئىدىغۇ ؟ ئۆز پىكرىدە تۆرەلگەن ياكى تۆرىلىشكە باشلىغان يامان غەرەزنىڭ ئۇندۇرمىسىنى ھېچكىم ئۆتكۈر كۆزلەرنىڭ نازارىتىدىن ئۇزاق ۋاقىتقىچە پىنھان تۇتالمىغىنىدەك ، شەرىپەمۇ بۇنى ئاشكارا قىلىپ قويۇشى مۇمكىن ئىدىغۇ ؟ ياكى بۇ ئۇنىڭ يامان نىيىتىنىڭ تۇيۇقسىز ۋە تۇنجى قېتىم ئاشكارىلىنىشىمۇ ؟ تۇنۇگۈنىدىن بېرى تۇرغۇنجانغا ھېچكىم تاپا ـ تەنە قىلمىدى . دادىسىمۇ ، ئانىسىمۇ ئۇنىڭ بۇنداق مەنىۋى كورلۇقىدىن كۈلمىدى ، دادىسى توپان بالاسى كەلسە ھوشۇقىغا چىقمايدىغانلارنىڭ تەلەپپۇزىدا «كېرەك يوق ئوغلۇم ، شەرىپەنىڭ كەتكەنلىكىگە قايغۇرۇۋاتامسەن ، يا ئۇ ئېلىپ قاچقان پۇل ـ مالغىمۇ ؟» دەپ سوراپ قويۇۋىدى ، تۇرغۇنجان دەماللىققا بىرنېمە دەپ جاۋاب بېرەلمىدى .

تۇرغۇنجان بۇ سوئالغا بىرنېمە دەپ جاۋاب بېرىشى كېرەك ،

ئاخىر !

گۈزەللىك — پۈتۈن ئىنسان ۋە پۈتۈن دۇنيانىڭ كەئىبىسى بولغىنىدەك ، رەزىللىكمۇ پۈتۈن ئىنسان ۋە پۈتۈن دۇنيانىڭ لەنەتگەردىسى . بۇ نۇقتا تۇرغۇنجانغا نەزەرىيە سۆپىتىدە گۈڭگا ، هايات ئادەتتى جەهەتتىن ئايدىڭ نەرسە بولسىمۇ ، لېكىن شەرىپەنىڭ ۋۇجۇدىدا بۇ ئىككى نەرسىنىڭ بىرلا ۋاقىتتا تەڭ كۆرۈلۈشى ئۇنىڭ قەلبىنى زىلزىلىگە سالغانىدى . دەل شۇ زىلزىلە تۇپەيلى تۇرغۇنجاننىڭ سەزگۈلىرى قالايمىقانلىشىپ كەتتىمىكىن ، ئۇ گۈزەللىك بىلەن رەزىللىكنىڭ تۇرغۇن ئەمەسلىكى هەققىدە بىرنېمىلەرنى ئويلاۋاتاتتى . ئۇنىڭ نەزىرىدە گۈزەللىك بىلەن رەزىللىك بىر ۋۇجۇدتا مۇتلەق تەڭلىكنى ئىگىلىشى ناتايىن ئىدى . مەلۇم ئەھۋال ئاستىدا بۇ ئىككى تەرەپنىڭ بىر - بىرىگە ئۆزگىرىشى تامامەن مۇمكىن ئىدى . تۇنۇگۈن ئۇ شەرىپەنىڭ سەۋەنلىكىنى تۇنجى قېتىم هېس قىلغىنىدا (بۇ سەۋەنلىك ئۇنىڭ نەزىرىدە پۇل - مال ئوغرىلىقى جىنايىتى ۋە ۋاپاغا - جاپا جىنايىتىدىن ئىبارەت قوش جىنايەت ئىدى) ، ئۇنى تېپىۋېلىپ بىر شاپىلاق يادىكار قىلسىلا پۇخادىن چىقىپ قالىدىغاندەك تۇيۇلغان ۋە بۇ ئەھۋالنى تېگىشلىك ئورۇنغا مەلۇم قىلغانىدى . مانا هازىر بولسا پۇخادىن چىقىۋېلىش پەيتى يېتىپ كەلمەكتە ئىدى . S شەهىرىدىن چىققاندا بىرىنچى قونالغۇدا توختىتىپ قېلىنغان شەرىپە يالاپ كېلىنىۋاتقان ماشىنا بۇ يەرگە مىنۇتسېرى يېقىنلىشىۋاتاتتى . بىراق ، بەختسىز ئائىلىدە چوڭ بولغان بىچارە قىزنىڭ ئۆمرىدە سادىر قىلغان جىنايىتىنىڭ ئەڭ چوڭىمۇ ۋە ئەڭ كىچىكىمۇ بۇ قېتىمقىسى ئىكەنلىكىنى ئويلىغىنىدا ، ياق ، توغرىسى ، ئۇنىڭ گۈزەل چېهرىنى ئۇنىڭ قەددى - قامىتىدىن ئايرىپ قارىغاندا بولسا كاچات ئۇچۇن تەييارلانغان ئالىقانلىرىنىڭ پەيلىرى ئاستا - ئاستا بوشىشاتتى .

بىراق ، ئۇ شۇنىمۇ بىلەتتىكى ، هەممە ئىش تامام ۋەسسالام بولغانىدى . ئۇ نېمە ئۈچۇن شەرىپەنى جازا ئورگىنىغا مەلۇم قىلدى ؟ بۇ پۇل - مال مېهرىنىڭ ئەپۇچانلىق ئۇستىدىن ، نەپسىنىڭ

ۋجدان ئۇستىدىن ، كويزا ـ كىشەننىڭ گۈزەللىك ئۇستىدىن غالىب كەلگەنلىكى ئەمەسمۇ ؟

زۇمرەتخاننىڭ خۇدا بەرگەن چىرايلىق كېلىنىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەي بۇقۇلداپ يىغلاشلىرى ، شامەمەت ئاكىنىڭ بايىقىدەك سوئاللارنى قويۇشى مىسالى بىر چاڭگاك بولۇپ ، تۇرغۇنجاننىڭ يۇرىكىنى غايەت زور بىر كۈچ بىلەن ئىسكەنجىگە ئالماقتا ئىدى .

جىپ ماشىننىڭ گۇرۇلدىشى ئۆي ئىچىنى ئۆز ئاستىغا باسقان ئېغىر سۈكۈناتنى ۋە يۇرەكلەرنىڭ بارغانسېرى تېزلىشىپ بېرىۋاتقان رېتىمىنى بىردىنلا بۇزۇپ تاشلىدى .

ئۇ كىرىچتىن ئايرىلغان ئوقتەك هويلىغا چىققانلىرىدا ماشىنىدىن چۈشۈرۈلۈپ بولغان شەرىپە ساقچىلارنىڭ يېڭى بۇيرۇقىنى كۈتۈپ بېشىنى ساڭگىلاتقان پېتى ئۆرە تۇراتتى . ئۇنىڭ پەۋقۇلئاددە سەزگۈسى ئۆزىدىن ئانچە يىراق بولمىغان جايدا ساقچىلاردىن ئۆزگە ئۇچ كىشىنىڭ — ئوچۇق چىراي ، كەمسۆز شامەمەت ئاكىنىڭ ، ئۆزىگە دۇنيادا ئەڭ ئىللىق ، ئەڭ سۆيۈملۈك بولغان ئانا مېھرىنى تۇنجى قېتىم هېس قىلدۇرغان زۇمرەتخاننىڭ ، ئۆزى ياخشى كۆرگەن كىشىگە مەبۇدقا چوقۇنغاندەك چوقۇنىدىغان ، گېزى كەلگەندە هېچنېمىسىنى ئايىمايدىغان ساددا ، ئەمما مەغرۇر تۇرغۇنجاننىڭ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتاتتى . ئۇ مىڭلاپ تۇگمەن تېشى ئاستىدا تۇرۇۋاتقان بېشىنى پۈتكۈل كۈچىنى ئىشلىتىپمۇ يۇقىرى كۆتۈرەلمەيتتى . بېشىنى كۆتۈرسە كۆز گۆھىرى ، يۈزى لاپپىدە ئوت ئېلىپ كۈلگە ئايلىنىپ ، يۈزسىز ، كۆزسىز باش سۆڭەكىكە ئۆزگىرىپ قالىدىغاندەك هېس قىلاتتى ـ دە ، ئۆز گەۋدىسىنى يوشۇرۇشقا ئامال ئىزدەيتتى .

لېكىن ، ئۇ قورۇنۇۋاتقان گەۋدىسىنى يوشۇرۇشقا ئەمدى ئامال يوقىلۇقىنى ئوبدانلا بىلەتتى . بىر ئەپسۇن بىلەنلا تۇتۇنگە ياكى شامالغا ئايلىنىپ خەتەرلىك مەيداندىن غايىب بولۇپ كېتىش — بۇ رىۋايەتلەردىلا مۇمكىن بولىدىغان ، رېئال تۇرمۇشتا ئىشقا

ئاشمايدىغان بىر قۇرۇق خىيال ئەمەسمۇ؟

شەرىپە ھازىر بۇ قورقۇنچلۇق رېئاللىقنىڭ، ھېسسىياتىدىكى چىرىكلىكنىڭ، قەلبىدىكى كىرنىڭ بىراقلا يوقىلىپ، تۇرغۇنجان بىلەن ئۆتكەن دەسلەپكى كۈنلىرىدىكى پاك ھالىتىگە قايتىشىنى قانچىلىك ئارزۇ قىلاتتى ـ ھە؟ ئۇنىڭ تۇرغۇنجانغا كۆڭۈل بەرگىنى راست ئىدى. ئۇ ئۆز يىگىتىنىڭ ساپ دىللىقىنى، تۇزلۇكسىنى ياقتۇرۇپ قالغان، بۇ ساددا يىگىتكە ئۆمۈرلۈك ھەمراھ بولۇپ، رەزىل ئائىلىسىدىن بىر يولىلا قۇتۇلماقچى، يېڭى مۇھىتتىن بەھرە ئالماقچى بولغانىدى. بىراق، بۇنداق مۇھەببەت ۋە مەقسەتنىڭ ئۆمرى بەكمۇ قىسقا بولدى. ئۇنىڭ تۇرغۇنجانىنى S شەھىرىگە بىللە بېرىپ كۆرۈپ كېلىشكە ئاتا ـ ئانىسىنىڭ قوشۇلغانلىقىنى ئېيتىپ ئالدىغانلىقىمۇ پاكىت ئىدى. لېكىن، ئۇنىڭ نەدىمۇ ئانىسى بولسۇن؟ نەدىمۇ ئاتا دېگۈدەك ئاتىسى بولسۇن؟ ئۆزىنى پەقەت نوپۇس دەپتىرىدىلا قىزى، دەپ ئېتىراپ قىلىدىغان، ئۆلۈپ كەتكەن ئانىسىنىڭ ۋەسىيەتلىرىنى قۇلاقتا تۇتماي ھەممە ئەسكىلىكلەردىن قول ئۈزمەيدىغان ئاتىسى ئۇنىڭ تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلەتتىمۇ؟

ئۇ ئاخىر تۇرغۇنجانىنىڭ ئىشەنچىسىگە تولۇقى بىلەن ئىگە بولدى. ئۇنىڭ ئۆيىدە ئۆمرىدە كۆرۈپ باقمىغان مېھرىبانلىقلارنى كۆرگەندە، ھەتتا «مېنىڭمۇ مانا مۇشۇنداق ئاتا ـ ئانام بولسچۇ» دەپ ياش تۆكتى. كۆڭلىنىڭ ئاساسىي قىسمىنى ئىگىلەپ تۇرغان مۇددىئا ئۆزگىرىشكە يۈز تۇتتى. پۇل ـ مال ئۇنى ئازدۇردى. دېمەك، ئۇ ئۆزى ئازدى، دەسلەپكى سۆيگۈ بىخلىرى ۋىجدانسىزلىق مۆلدۈرى بىلەن نابۇت قىلىندى...

شەرىپە بۆلمىگە يالاپ ئېلىپ كىرىلگەندە زۇمرەتخان نېمە قىلارىنى بىلمەي قالدى. شامەممەت ئاكىمۇ تام تەرەپكە ئالدىنى قىلىۋالدى. شەرىپەگە ئېچىنىش نەزىرى بىلەن قارىغان تۇرغۇنجان بولسا ئۇنىڭ نازۇك بىلەكلىرىدە سوغۇق نۇر چاقنىتىپ تۇرغان كويزىنى كۆرۈپ قالدى. بۇ بىلەكلەر ئۆز ھارارىتىنى نەچچە قېتىم ئۇنىڭ قولىغا ئۆتكۈزگەن ئەمەسمىدى؟ بۇ بىلەكلەرگە پات يېقىندا

كۆموش بىلەزۈكلەر سېلىنماقچى ئىدىغۇ؟ بۇ بىلەكلەر ئەنە شۇنداق كۆموش بىلەزۈكلەرگە ئاتاپ يارىتىلغان ئەمەسمىدى؟

— مۇنۇ پۇللارنى ۋە ئۈزۈكنى شامەمەت موزدۇزنىڭ ئۆيىدىن ئوغرىلىغىنىڭ راستمۇ؟

باشلىق بولسا كېرەك، ئاق شەپكىسىنى چۆكۈرۈپ كىيىۋالغان بىر سېمىز ساقچى بۆلۈم ئوتتۇرىسىدا ئۆرە تۇرغان شەرىپەدىن سورىدى. ئۇنىڭ زۇۋان سۈرمىگەنلىكىنى كۆرگەن يەنە بىر ساقچى باشلىقىنىڭ سوئالىنى كۈچلەندۈرۈپ دېدى:

— ئىقرار قىلساڭمۇ، قىلمىساڭمۇ پاكىت بۇنى ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇ. قېنى ئۆزۈڭ جاۋاب بېرىپ باقە؟!

شەرىپە پاكىت ئالدىدا تېنىۋالالمايدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئەمەلدە ئۇ تېنىۋالماقچىمۇ ئەمەس ئىدى. ئاغزىنى كۆيدۈرىدىغان، پۇتۇن ناپاكلىقنىڭ ئىقرارى بولغان «ئوغرىلىدىم» دېگەن سۆزنى ئېغىزىدىن چىقىرىشنىڭ جاپاسىنى تارتىپ ئۆزىنى ئازابلىغۇچە، جىم تۇرۇۋېلىپلا تارتقۇلۇقنى تارتىش قارارىغا كەلگەنىدى.

شەرىپەنىڭ ئۇنچىقمايۋاتقانلىقىدىن جىلە بولغان ياش ساقچى ئۇنى كېلىشتۈرۈپ بىر دۆشكەلىۋىدى، شەرىپە بىر قەدەم ئالدىغا چاماداپ سەنتۈرۈلۈپ كەتتى. يۈرەك باغرىغا بازغان بىلەن ئۇرغاندەك ھېس قىلغان تۇرغۇنجانىنىڭ ئۇنى يۆلىۋېلىشقا ئۇزاتقان قولى ساقچىنىڭ غەزەپ بىلەن ئاگاھلاندۇرۇشى ئارقىسىدا ھاۋادىلا ئېسىلىپ قالدى.

— تۇرغۇنجان، ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ دەيمەن، جىنايەتچىگە خەيرىخاھلىق قىلماقچىمۇسىز؟

بۇ سۆز بىلەن تەڭ شەرىپەنىڭ بېشى يەردىن كۆتۈرۈلدى ھەمدە ئۇنىڭ كۆزى تۇرغۇنجانىنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى.

«جىنايەتچى»، «خەيرىخاھلىق» دېگەن سادا ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە دۇمباق چالغاندەك گۇمبۇرلەپ كەتتى. ئۇ ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان ئاتا ـ ئانىسىغا بىر ـ بىرلەپ قاراپ چىقتى ـ دە، شەرىپەنىڭ كويزا سېلىنغان بىلەكلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ ساقچىلارغا ئۇنلۇك

ژارقىرىدى :

— ئۇ جىنايەتچى ئەمەس ! ئۇ جىنايەتچى ئەمەس !

ئۇ يەنە «ئۇ جىنايەتچى ئەمەس . ئۇ گۈزەل ، ئۇ بۇنداق تەقدىر ئاستىغا ئېلىش ئۈچۈن ، دۆشكەلەش ئۈچۈن يارىتىلمىغان» دېمەكچى ئىدىيۇ ، شەرىپەنىڭ ياشلانغان ئاجايىپ ئوتلۇق ، ئاجايىپ جازىبىدار كۆزلىرىنىڭ سېھرى بىلەن سۆزدىن توختاپ قالدى .

بۇ تاسادىپىي يۈز بەرگەن ۋەقەدىن ساقچىلار مەڭدەپ قېلىشتى . ئۇلار ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم ئۇچرانقان بۇ ئىشقا قانداق مۇئامىلە قىلىشنى دەماللىققا ئويلاپ يېتەلمىدىيۇ ، قانۇننىڭ تېگىشلىك ماددىلىرىنى شىپى كەلتۈردى :

— يولداش تۇرغۇنجان ، سىزنىڭچە بۇ ئالدامچى ، جىنايەتچى ئەمەس ، شۇنداقمۇ ؟

— ...

— ئۇنداقتا بۇ پاكىتلارنى قانداق ئاغدۇرالايسىز ؟

— بۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى مېنىڭ ئىدى ، ئەمدى شەرىپەنىڭ !

— بۇنىڭ بىلەن نېمىنى چۈشەندۈرمەكچى سىز !

— ئۇزۇكنى ، پۇلنى مەن شەرىپەگە ئۆز ئىختىيارىم بىلەن بەرگەن .

ساقچىلار بىر ـ بىرىگە قارىشۇۋېلىپ يەنە داۋام قىلدى :

— بىلىپ قويۇڭكى ، ئەنزىنى ئۆزۈڭلار مەلۇم قىلغان . ئەگەر مەسىلىنى بايىقىدەك چۈشەندۈرمەكچى بولسىڭىز ، باشقىلارغا تۆھمەت قىلىش جىنايىتى ئۆتكۈزگەن بولىسىز !

يەنە بىر ساقچى باشلىقىنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلىدى :

— قانۇنىي مەسئۇلىيەتنى ئۆز ئۈستىڭىزگە ئېلىشىڭىز كېرەك .

تۇرغۇنجان دادىل جاۋاب بەردى :

— بۇنىڭغا رازىمەن !

ھېلىغچە بېشىنى ئېگىپ تۇرغان شەرىپە بۇ ھالدىن چۆچۈپ

كەتتى . تۇرغۇنجاننى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ قويۇپ ساقچى باشلىقىغا :

— ياق ، بۇنىڭ دېگىنى توغرا ئەمەس ، مەن ئىقرار ، بۇ نەرسىلەرنى مەن ئوغرىلىغان ، مەن ئالدامچى ، مەن ۋىجدانسىز ، مەن ئوغرى ... — دەۋەتتى .

ساقچىلارنىڭ جىددىي چىرايىغا كۈلكە ئولاشتى .

ئۇلار «ئەمدى نېمە دەيسەن» دېگەندەك تۇرغۇنجانىنىڭ كۆزىگە تىكىلدى .

— شەرىپە نېمە دەۋاتىسەن ؟ بۇ نەرسىلەر سېنىڭغۇ ، مەن ساڭا بەرگەنغۇ ، ئۇ تويلۇق ئەمەسمىدى ، — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ ئۆزىنى ئاران بېسىپ تۇرۇپ . بۇ تۇرغۇنجانىنىڭ شەرىپەگە تۇنجى قېتىم زەردە قىلىشى شۇنداقلا ئۇنىڭغا تۇنجى قېتىم سەن دەپ خىتاب قىلىشى ئىدى .

— تۇرغۇنجان ، دادا... ئانا !

شەرىپە ئوقتەك ئېتىلىپ كېلىپ ئۆزىنى يانمۇيان تۇرغان ئۇچەيلەنگە تاشلىدى ـ دە ، ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتى . تۇرغۇنجان شەرىپەنىڭ نازۇك بىلەكلىرىگە چۇشكەن كويزا ئىزلىرىنى سىلاپ قويۇپ ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قارىدى . شەرىپەنىڭ ياش بىلەن يۇيۇلغان مەڭزى ۋە ھېچكىمنىڭكىگە ئوخشىمايدىغان كۆزلىرى شۇنچىلىك گۈزەللىشىپ كەتكەنىدىكى ، ئۇ ئەتراپىدىكى يېشىل مايسىلار يامغۇر سۈيى بىلەن يۇيۇلغان تىنىق بۇلاقلارغا ئوخشايتتى .

شامەمەت ئاكا ئوغلىنىڭ مۇرىسىگە ئۇرۇپ تۇرۇپ كۈلۈمسىرەيتتى . تۇرغۇنجاننى ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم چۇشىنىۋاتقاندەك بېشىنى لىڭشىتاتتى . زۇمرەتخان شەرىپەنىڭ كىيىملىرىنى قاقاتتى ، چاچلىرىنى تۈزەشتۈرەتتى .

ئۆز بۇرچىنى مەسئۇلىيەت بىلەن ئادا قىلىدىغان ، ئۆز خىزمىتىنى ھېچ خاتاسىز ئىشلەشكە ئۆگىنىپ كەتكەن ساقچىلار ھەش ـ پەش دېگۈچە قەغەز ـ قەلەم تەييارلاپ تۇرغۇنجانىنىڭ ئالدىغا قويۇشتى . تۇرغۇنجان خۇددى مۇقەددەس شەرتنامىگە ئىمزا

قويماقچى بولۇۋاتقان مەرتىۋىلىك دىپلوماتتەك قەددىنى رۇسلىدى ـ دە ، ئاتا ـ ئانىسىغا قاراپ قويۇپ قەغەزگە تەنتەنە بىلەن بىرنېمىلەرنى يازدى .

تۆتەيلەن ساقچى باشلىقىنىڭ : «ئەتە كۆرۈشەرمىز» دېگەن سۆزىگە باش لىڭشىتىپ قويۇپ ئاجايىپ ۋەقەلەر يۈز بەرگەن بۇ بۆلمىدىن سالماق قەدەملەر بىلەن چىقىپ كېتىشتى .

1985 ـ يىلى فېۋرال .

سائادەت

ھېكىم دوختۇر ئامبۇلاتورىيىدىكى كۈندۈزلۈك نۆۋەتچىلىكىنى تاماملاپ ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە ، قىزى سائادەت كارىۋاتتا يېتىۋېلىپ يىغلاۋاتاتتى .

ھېكىم دوختۇر دەرھال قىزىنىڭ يېنىغا كەلدى ـ دە ، ئۇنى پەپلەشكە باشلىدى :

— نېمە بولدۇڭ قىزىم ، نېمىگە يىغلايسەن ؟

سائادەت يىغىدىن توختىماي ، ھەدەپ ئۆپكىدەيتتى . ھېكىم دوختۇر ، قىزىم ياخشى كۆرىدىغان بىر نەرسىسىنى يوقىتىپ قويغانمىدۇ ياكى بىرسى بىلەن ئۇرۇشۇپ قالغانمىدۇ ، دېگەن ئېھتىماللارنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى .

بىراق ، سائادەتنىڭ ئەركە مىجەزى ھېكىم دوختۇرغا بەش قولدەك ئايان ئىدى . ئۇ قىزىنى بىردەم ئۆز يىغىسىغا قويۇۋېتىش ئۈچۈن قولىغا كىتاب ئېلىپ ئورۇندۇققا ئولتۇردى .

ئارىدىن بەش مىنۇت ئۆتتىمىكىن ، سائادەتنىڭ يىغىسى بىرئاز بېسىلدى . ئۇ ، بېشىنى كارىۋاتتىن كۆتۈرۈپ ياشلىرى قۇرۇپ تۈگەي دېگەن كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىغاچ ، كىتاب كۆرۈپ ئولتۇرغان دادىسى تەرەپكە بارماق ئارىلىقلىرىدىن قاراشقا باشلىدى .

— نېمە بولدۇڭ قىزىم ؟ قارا ، كۆزلىرىڭنىڭ قىزىرىپ كەتكىنىنى ، — قىزىنىڭ يېنىغا كەلگەن ھېكىم دوختۇر كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ سورىدى ، سائادەت كۆزىگە يەنە ياش ئالدىيۇ ، دادىسىغا ھېچنېمە دېمىدى .

— مۇئەللىمدىن تەنقىد ئاڭلىدىڭمۇ ؟

— ...

— بىرەر نەرسەڭنى يوقىتىپ قويدۇڭمۇ ؟

— ...

سائادەت سوئاللارنىڭ ھەممىسىگە بېشىنى چايقاۋەردى . بۇ ئەھۋال ھېكىم دوختۇرنى ئالدىرىتىپ قويدى . ئۇ ، قىزنىڭ زۇۋان سۇرمەيۋاتقانلىقىدىن جىلە بولۇشقا باشلىدى .

— ئەمىسە نېمىگە شۇنچە يىغلايسەن ! — دېدى ھېكىم دوختۇر ئېڭىشىپ تۇرۇپ خېلى يۇقىرى ئاۋاز بىلەن .

— ماتېماتىكا... ئىم... تېھاندىن ئۆ... ئۆتەلمەيدىكەنمەن !

ھېكىم دوختۇر قىزنىڭ بۇ سۆزىدىن بىرئاز چۆچۈگەندەك بولدى . چۈنكى ئۇ ، ماتېماتىكا ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمىسە 5 ـ سىنىپقا كۆچەلمەيدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى .

— ھەرقاچان بۇدومۇ ئىمتىھاندىن بۇرۇن چىقىپ كېتىشىنىلا ئويلىغانسەن ، سەنزە ، زادى قانچە نومۇر ئاپسەن ؟ — ئەھۋالنى تەپسىلىيرەك بىلىشكە ئالدىرىغان ھېكىم دوختۇر قىزغا بىرئاز قاتتىقراق تەگدى . سائادەت دادىسىنىڭ ئاخىرقى سوئالىغا جاۋاب بەردى :

— قانچە نومۇر ئالغانلىقىمنى ئۇقمايمەن .

— قانچە نومۇر ئالىدىغانلىقىڭنى مۆلچەرلىيەلەيدىغانسەن ؟

— سوئاللارغا خېلى ئوبدان جاۋاب بېرىۋىدىم ، ئەمما ئۆتەلمەيدىغان ئوخشايمەن .

سائادەتنىڭ گەپلىرى ھېكىم دوختۇرغا غەلىتە تۇيۇلۇشقا باشلىدى . ئۇ ، قىزنىڭ ئىمتىھان نومۇرىنى ئۇقماي تۇرۇپ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەيدىغانلىقىنى جەزملەشتۇرۇۋاتقانلىقىغا ھەيران بولۇپ يەنە سورىدى :

— سوئاللارغا خېلى ئوبدان جاۋاب بەرگەن تۇرساڭ ، نومۇرىڭنى تېخى دەپ بەرمىگەن تۇرسا ، ئۆتەلمەيدىغانلىقىڭنى قانداق بىلدىڭ ؟

سائادەت كۆزىدىكى ياش يۇقىلىرىنى سۈرتكەچ جاۋاب بەردى :

— بايام مەكتەپتە تۇرسام ئوڭ قاپقىم تارتىپ كەتتى .

ئۆتكەنده رسالەتنىڭ ئانىسى ، ئوڭ قاپاق تارتسا يامانلىقتىن بېشارەت ، دېگەندى ، شۇڭا...

سائادەتنىڭ سۆزى تۇگمەي تۇرۇپ ھېكىم دوختۇر تىزلىرىغا قاققىنچە قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى . ئۇ كۈلكىدىن ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قالغان قىزغا قاراپ دېدى :

— ۋاي ئەخمەقەي ، قاپاق تارتىش دېگەنگە شۇنچىۋالا ئىشىنىپ كەتكەن بارمۇ ؟ بالا دېگەن بالىدە ! ھا... ھا... ھا ... — ئۇ ، توختىماي كۈلەتتى .

— ئەمىسە ھەممەيلەن شۇنداق دېيىشىدىكەنغۇ ، ئوڭ قاپاق تارتسا ئاپەت كېلىدۇ دەپ ... — سائادەت ئاڭلىغانلىرىنى سۆزلەشكە باشلىدى .

ھېكىم دوختۇر كۈلكىسىنى تەسلىكتە بېسىپ قىزغا قاراپ دېدى :

— قاپاق تارتىش ھېچنېمىدىن بېشارەت بەرمەيدۇ ، ئۇ ئادەتتىكى فىزىئولوگىيىلىك ھادىسە .

— ئادەتتىكى ھادىسە دېدىڭمۇ ، فىزىئولوگىيىلىك دېدىڭمۇ ؟— سورىدى سائادەت ئاتالغۇلارنى تەسلىكتە تەكرارلاپ .

— ھەئە ، ئادەتتىكى ھادىسە ، — ھېكىم دوختۇر سۆزىنى داۋام قىلدى ، — ئادەم ئۇيقۇغا قانمىسا ياكى ئاخشاملىرى ئۇزۇنغىچە تېلېۋىزور كۆرسە قاپىقى تارتىدۇ . بەزىدە يۈز نېرۋىلىرىنىڭ غىدىقلاشقا ئوچراپ ، كۆز مۇسكۇللىرىنىڭ قالايمىقان قىسقىراشلىرىمۇ قاپاق تارتىشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ ، بۇنداق ئەھۋال سول قاپاقتا كۆرۈلسە سول قاپاق تارتىدۇ ، ئوڭ قاپاقتا كۆرۈلسە ئوڭ قاپاق تارتىدۇ...

ھېكىم دوختۇر سۆزلەۋاتقاندا تۇيۇقسىز ئېچىلغان ئىشىكتىن سائادەتنىڭ ساۋاقدىشى راھىلە كىرىپ كەلدى ـ دە ، تېز ـ تېز سۆزلەشكە باشلىدى :

— سائادەت ، خۇش خەۋەر ، ئىمتىھان نەتىجىسىنى ئېيتىپ بەردى ، سەن 85 ئاپسەن ، مەن 80 ئاپتىمەن...

— راستما؟ — ھەيران بولغان سائادەت كارىۋاتتىن سەكرەپ چۈشتى ـ دە ، راھىلەدىن سورىدى .

— راست ، ئىشەنمىسەڭ كەل ، قول باغلىشىمىز .

— ئىشىنىمەن ، ئىشىنىمەن ، — سائادەت خۇشاللىقىدا راھىلەنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى .

— بايام سول قاپىقىڭ تارتقانمىدى؟ — دەپ سورىدى بىر تەرەپتە تۇرۇپ كۈلۈمسىرەۋاتقان ھېكىم دوختۇر .

سائادەتنىڭ يۈزى ۋىللىدە قىزىرىپ كەتتى ، ئۇ سۆز بىلەن جاۋاب بېرىشنىڭ ئورنىغا خىجىل بولغان ھالدا كۈلدى .

ھېكىم دوختۇرمۇ قاقاقلىغان كۈلكىسى بىلەن ئۆيىنى چاڭ كەلتۈرۈۋەتتى .

1988 ـ يىلى ئىيۇن .

ئاچچىق ئۆرۈك

مەھەللىمىزنىڭ كۈنپېتىش تەرىپىدىكى چىملىق ئېرىق بويىدا يوغانمۇ ئەمەس ، كىچىكمۇ ئەمەس ، تەنھا بىر تۈپ ئۆرۈك دەرىخى بار . كىرپىنىڭ تۈكىدەك ئۇچلۇق تىكەنلەر بىلەن قاپلانغان بۇ ئۆرۈكنىڭ مېۋىسىمۇ ئاچچىق ، مېغىزىمۇ ئاچچىق . يەنە كېلىپ كۆرۈنۈشىمۇ خېلىلا سەت ، شاخلىرى ناچار ئوزۇقلىنىپ چوڭ بولغان شەقىقى ئادەمدەك ئەگرى ـ دوناي ، يوپۇرماقلىرىمۇ سوزۇنچاق ۋە رەڭگى سۇس .

مەھەللىمىزنىڭ قائىدىسىدىن ئېيتقاندا ، بۇنداق ئاچچىق ئۆرۈك تۈنجى قېتىملىق مېۋىسى بىلەن تەمىنى ئاشكارىلىغان ھامانلا رەھىمسىزلىك بىلەن قىرىپ تاشلانغان بولاتتى . شۇڭىمۇ ئۇ 20 نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا تۈپراقنى يېرىپ چىققاندىن بېرى سورتىغا لايىق سەتلىكى بىلەن نۇرغۇن سوغۇق نەزەر ۋە ئاھانەتلەرگە دۇچ كەلدى . ھەتتا نۇرغۇن كىشىلەر ئۇنىڭ مېۋىسى يۇرتنىڭ گۈلە ـ قاقلىرىنىڭ نامىنى بۇلغاپ قويارمىكىن ، دەپ ئەندىشە قىلىپ غولىغا نەچچە قېتىم پالتا تەڭلىدى . پەقەت بۇ نەپرەتلىك دەرەخنىڭ ئىگىدارچىلىق ھوقۇقى ماڭا مەنسۇپ بولغانلىقى ئۈچۈنلا ، ئۇ يوقىلىش تەقدىرىدىن قۇتۇلۇپ قالدى . بۇ ئۆرۈك دەرىخى ماڭا مەنسۇپ بولغىنى ئۈچۈنلا ئەمەس ، بەلكى مېنىڭ ، بالىلىرىمنىڭ نەزىرىدىكى ئەھمىيىتى بىلەن تا ھېلىغىچە ھەيۋەتلىك بىر مۇنار شەكلىدە قەد كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ . ئۇنىڭ شاخلىرى سوراق ۋە ئۇندەش بەلگىسىگە ئوخشايدۇ ، ياپراقلىرى بولسا قېلىن بىر كىتاب .

بۇگۈن ، ياق بۈگۈنلا ئەمەس ، بىرنەچچە كۈندىن بېرى كىچىك ئوغلۇم جۇرئەت تاماق خىلالايدىغان ، گۆشسىز تاماقنى ئەسلا

يېمەيدىغان ، ھەتتا تۇز ـ تەمى تەڭشەلمەي قالغان تاماقنى ئۇدۇللا ئاپىرىپ يۇندا ئازگىلىغا تۆكىدىغان يامان قىلىقنى چىقىرىۋالدى . ئانىسىنىڭ يالۇۇرۇپ ، يېلىنىشلىرىمۇ ، مېنىڭ تۆكۈۋېتىلگەن تاماققا قاراپ ئەپسۇسلۇق ئۇھ تارتىپ قويۇشلىرىمۇ ئۇنىڭ بۇ قىلىقنى زادىلا ئۆزگەرتەلمىدى .

شۇنىڭ بىلەن ئۇنى خۇددى ئۇنىڭ ئاكىسىنى ، ئاچىسىنى تەربىيىلىگەندەك تەربىيىلەشكە توغرا كەلدى ـ دە ، بىر كەچقۇرۇنلۇقى ئوغلۇمنى داستىخان ئۈستىدىنلا بۇ ئاچچىق ئۆرۈك تۇۋىگە باشلاپ كەلدىم .

باشتا ئۇ بۇ كۆرۈمسىز ئۆرۈك دەرىخىگە قاراپ سەبىيلىك چىقىپ تۇرغان كۆزلىرىنى چىمچىقلاتتى . بىردەم ئۆرۈككە ، بىردەم ماڭا تىكىلدى . ئۆزىنى نېمە ئۈچۈن بۇ ئۆرۈك تۇۋىگە باشلاپ كېلىگەنلىكىمنى زادىلا چۈشىنەلمىدى . ياپراقلىرى ئالتۇندەك سارغىيىپ كەتكەن ، بىر شامال چىقسىلا سىرتىق كىيىمىنى سىلىپ تاشلاپ ، قەھرىتان سوغۇق بولىدىغان قىش پەسلىنى كۈتۈۋېلىشقا تەييارلىنىپ تۇرغان بۇ ئاچچىق ئۆرۈك دەرىخى ھېچنېمىدىن بىخەۋەر ھالدا سالپىيىپ تۇراتتى .

— بۇ ئۆرۈك دەرىخىنى كۆردۈڭمۇ ئوغلۇم ؟

— كۆردۈم ، بۇ بىر ئۆرۈك دەرىخىغۇ ، يەنە ئۇ ئاچچىق ئۆرۈك ، يازدا بىر تال ئۆرۈكنى يېسەم ئاچچىقلا ئىكەن .

— شۇنداق ، بۇ ئاچچىق ئۆرۈك .

مەن ئوغلۇمنىڭ دىققىتىنى قوزغاتقاندىن كېيىن ئاساسىي گەپكە كۆچتۇم :

— بۇ ئۆرۈك دەرىخىنىڭ قانداق ئۇنگەنلىكىنى بىلەمسەن ؟

— مەن قانداق بىلەي ، ئۇ ئۇنگەندە مەن بولمىسام ؟ !

— شۇنداق ، ئۇ چاغلاردا سەن يوق ، ئەمما دادامنىڭ بار ئىدى ، ئۇ ئۆرۈك دەرىخىنىڭ قانداق ئۇنگەنلىكىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن .

بۇ سوئال ـ جاۋابلار سەل غەلىتە تۇيۇلدىمۇ ، ئوغلۇم

كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ ، ئۆرۈك دەرىخىگە قارىغىلى تۇردى . مەن سۆزۈمنى داۋاملاشتۇردۇم :

— ئۇ 1962 - يىلىنىڭ قارا قىش پەسلى ئىدى ، سەن ئۇقمايسەن ، ئۇ چاغلاردا تەبىئىي ئاپەت دەيدىغان بىر ئاپەت پەيدا بولغان ، قولۇم - قوشنىلارنىڭ ، بىزنىڭ ، ھەممە دېھقانلارنىڭ كۈنى غۇربەتچىلىك ، ئاچ - زېرىنلىك ئىچىدە ئۆتەتتى . كوممۇنا دەيدىغان بىر تەشكىل قۇرۇلۇپ ، دېھقانلارنى يۇز - يۈزلەپ بىر يەرگە يىغىپ ، داشقازان ئېشىغا قارام قىلىپ قويغان . ھە ، ئۇ چاغلاردا ھېچكىمنىڭ ئۆيىدە قازان ئېسىشقا ، ئاشلىق - دان ساقلاشقا رۇخسەت قىلىنمايتتى . چوڭ - كىچىك ھەممەيلەننى چوڭ ، ئوتتۇرا ، كىچىك نوپۇس دەپ ئۇچ خىلغا ئايرىپ ، ناھايىتى تۆۋەن نورما بەلگىلەپ بېرەتتى . مەيلى ئېتىزدا ئەمگەك قىلىدىغان دېھقان بولسۇن ، مەيلى ئوقۇغۇچى بولسۇن ، قوڭغۇراق چېلىنغان ھامان جامائەت ئاشخانىسىغا باراتتۇق - دە ، قاتاردا تۇرۇپ نۆۋەت كۈتەتتۇق . ئاشخانىدىن بېرىلىدىغىنى نېمە دېمەيسەن ، چوڭ نوپۇسقا بىر زاغرا ، ئوتتۇرا نوپۇسقا يېرىم زاغرا ، كىچىك نوپۇسقا بولسا ئالتەنچىلىكمۇ كەلمەيدىغان بىر بۇردا زاغرا ئىدى . بەزىدە جىگدە ياكى قاق سېلىپ ئۇماچ ئېتىلەتتى . يەنە تېخى قوناق پوستىدىن يېپىشقاق بىرنەرسىنى ئايرىۋېلىپ نان ئورنىدا تارقىتاتتى . شۇنچىلىك نەرسىگە قورساق تويىدۇ دەمسەن ، تويۇش تۇگۈل ، ئاچلىقتىن يىقىلىپ قالىدىغانلار قەدەمدە بىر ئۇچرايتتى . كىچىك بالىلارمۇ بىر تېرە ، بىر ئۈستىخان بولۇپ قالغانىدى .

— ئۇ چاغدا سەن قانداق نوپۇس ئىدىڭ دادا ؟

— ئالدىرىما ، ھازىر سۆزلەپ بېرىمەن . بۇ يىل سەن توپتوغرا 11 ياشقا كىردىڭغۇ ئوغلۇم ، ئۇ چاغدا مەنمۇ دەل 11 ياش ئىدىم . ئۇ چاغدىكى 11 ياشلىقلار ئوتتۇرا نوپۇس بىلەن كىچىك نوپۇسنىڭ ئارىسىدا بولاتتى . بۇنداقلارنىڭ ئوتتۇرا نوپۇسنىڭ ياكى كىچىك نوپۇسنىڭ بىرىگە تەۋە قىلىنىشى ئۇنىڭ ئائىلە تەركىبىگە ۋە ئەترەت باشلىقى بولغان ئادەمنىڭ ئەمرىگە باغلىق بولاتتى . سەن

بىلمەيسەن ، بىزنىڭ ئائىلە ئوتتۇرا دېھقان ئىدى ، بۇ مېنى كىچىك نوپۇسلار قاتارىغا قوشۇۋەتتى ، دېگەن گەپ ـ دە . شۇ زامانلاردا مەن باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 4 ـ يىللىقىدا ئوقۇيتتۇم ، ھە ، سەنمۇ بۇ يىل 4 ـ سىنىپتا ئوقۇيسەنغۇ ؟

— دادا ، گېپىڭ بۇ ئاچچىق ئۆرۈك دەرىخى بىلەن مۇناسىۋەتسىز تۇرسا ، مېنى بۇ يەرگە باشلاپ كېلىپ زادى نېمە دېمەكچىسەن ؟

— ئالدىرىما ، مانا ھازىرلا بىلىسەن ، سەن ھېلىقى كۇنى داداڭدىن سەن نېمىشقا بۇنچە ئاغرىنچان ، نېمىشقا بۇنچە ئورۇق ، دەپ سورىدىڭغۇ ، مانا شۇ سوئالىڭغىمۇ ئەمدى جاۋاب تېپىۋالىسەن .

— شۇ چاغلاردا مەن ھەر كۇنى دېگۇدەك ئاچ يۇرەتتىم ، رەھمەتلىك بوۋاڭ بىلەن مومايڭ ئۆز نېسىۋىلىرىنى ماڭا ئۆتۈنۈپ بېرەتتى . لېكىن ، مەن ئۇلارنىڭ ئاچلىقتىن تۇيۇقسىز ئۆلۈپ كېتىپ ، مېنى ئۇ ئاچارچىلىق دۇنياسىغا يالغۇز تاشلاپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ ، بەرگەنلىرىنى يېگىلى ئۇنمايتتىم . يەپ قالسام ، يەۋېتىپ كۆز يېشى قىلاتتىم .

كۇنلەرنىڭ بىرىدە ئەھۋال تۇيۇقسىز ئۆزگىرىپ قالدى . جامائەت ئاشخانىسىدا زاغرا يېقىشمۇ توختىتىلدى . ئۇماچقا ئۇن ئاز كېتىدىكەن ، دېگەن باھانە بىلەن ھەر كۇنى ئىككى ۋاق ئۇماچ بەرگىلى تۇردى . ئۇماچ دېسەم ، سەن بەلكى ئۇقمايسەن ، قازاندا سۇ قاينىتىپ ، قايناپ تۇرغان سۇغا قوناق ئۇننى چېلىپ پىشۇرغان غىزانى ئۇماچ دەيدۇ .

شۇنداق قىلىپ ، ئۇلار ئۇماچ بەرگىلى تۇردى . بىر كۇنى بىر چۆمۈچ ئۇماچنى ئايىقىمغا ئۇسۇتۇپ ، شۇنداق قوشۇق سېلىشىمغا قوشۇققا ئاپئاق ئۆلۈك قۇرتتىن ئۇچى چىقتى ـ دە ، كۆڭلۈم ئېلىشىپ ، قاتتىق ھۆ بولدۇم . بىراق ، ئىچىمدە ھېچنېمە بولمىغاچقا قۇرۇق ھۆ قىلىپ ، تۇگىشىپلا كەتتىم . ئەسلىدە بۇ ئۇماچقا ئامباردا تۇرۇپ قۇرتلاپ كەتكەن ئۆرۈك قېقىنى ئىلغاپ ئولتۇرمايلا قازانغا سالغان ۋە قاينا ـ قاينىمايلا بىزگە ئۇسسۇپ

بەرگەنىكەن .

شۇنىڭدىن كېيىن نېمىلا يېسەم كۆڭلۈم ئېلىشىدىغان ، ھەممە نېمە كۆزۈمگە قۇرت بولۇپ كۆرۈنىدىغان بولۇپ كەتتى . ئىككىنچى قېتىم ، ئۇچىنچى قېتىم بەرگەن ئۇماچتىمۇ غۇچچىلا ئۆلۈك قۇرت بارلىقىنى كۆردۈم .

بىراق ، ئۇماچتا قۇرت بار ئىكەن ، دەپ ئىچمەسلىككە بولمايتتى . ئۇنى ئىچمىسەڭمۇ ئاچلىقتىن تۇگەشمەي قالمايتتىڭ ، ئىچەي دېسەڭ كۆڭلۈڭ زادىلا كۆتۈرمەيتتى . مېنىڭ تېخىمۇ شۇنداق ئىدى .

ئاخىر ئەپلىك بىر چارە تاپتىم ، ئۇماچنى ئۆيگە ئاپىرىپ ئىچىمەن دەپ ئەتىرەت باشلىقىغا يالغان ئېيتاتتىم ـ دە ، ئاياقنى كۆتۈرۈپ بېرىپ ، ئۆيىمىزنىڭ كەينىدىن ئۆتىدىغان چىملىق ئېرىقنىڭ قېشىدىن كاتەك كولاپ ، ئاياقتىكى قۇرتلۇق ئۇماچنى شۇ كاتەككە دۈم كۆمتۈرۈپ ، ئۇستىنى كۆمۈۋەتتىم . ئۆيگە بولسا ئاغزىمنى ئېرتقان بولۇپ ، ئۇماچقا تويغان قىياپەتتە كىرىپ كېلىپ ، ئاتا ـ ئانامدا يالغان تەسىرات پەيدا قىلدىم .

ئاچلىق دېگەن بەربىر ئاچلىق ئىكەن ، ئۇنى يوشۇرساڭمۇ چىرايىڭدىن مانا مەن دەپلا تېپىپ چىقىدىكەن . مەن «قاراپ تۇرۇپ ئۆلۈك قۇرتنى يەمدىمەن» دېگەن يىرگىنچ بىلەن كۇنىگە ئىككى ئاياق قۇرتلۇق ئۇماچنى ئېرىق بويىغا تۆكىۋەردىم . ئاران بىر ۋاخلا يېيەلەيدىغان ئالىقانچە زاغرا بىلەن يۇرۇۋېرىپ ، ئاخىر سامانەك سارغايدىم ، ماغدۇرسىزلىنىۋېرىپ ئاخىر ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدىم . مەكتەپكە بارالماي كۆڭلۈم بۇزۇلدى .

كۇنلەر ئۆتۈپ ، كۆكلەم پەسلى يېتىپ كەلدى . ئۇ يەردىن ، بۇ يەردىن تېرىپ كەلگەن بېدە بىلەن ئاز ـ تولا ماغدۇرۇمغا كەلدىم ـ دە ، ئاپتاپسىنغىلى ھويلىنىڭ كەينىگە ئۆتتۈم .

ھويلىنىڭ كەينىدە نېمە كۆردۈم دېمەمسەن ، چىملىق ئېرىق بويىغا يېقىنراق بېرىپ قارىۋىدىم ، مەن ئۇماچ تۆككەن كاتەكتىن ئونلاپ ، يىگىرمىلەپ ئۆرۈك كۆچىتى ئۇنۇپ چىقىپتۇ . ئۇ ھالدىن

مەن دەسلىپىدە ئەجەبلەندىم ، كېيىن ھەممىنى چۈشەندىم . ئەسلىدە ئېچىرقاپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ تاقەتسىزلىنىشى ۋە ئەترەت باشلىقىنىڭ تېز تاماق يەپ ئىشقا چىقىشقا ھەيدەكچىلىك قىلىشى نەتىجىسىدە ، داش قازانغا تۆكۈلۈپلا يەنە ئاياقلارغا ئۈسۈۋېتىلگەن ئۆرۈك قېقى ئىچىدىكى ئۇرۇقچا ئەتىياز كېلىپ يەر - جاھان ئىللىشى بىلەنلا بىخ سۈرۈپ ئۇنۇپ چىققانكەن .

مەن ئېرىق قېشىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ ، غۇجمەككىنە كۆكلىگەن ئۆرۈك كۆچەتلىرىگە ئۇزاقتىن - ئۇزاق تىكىلدىم . يىرگىنچ سەۋەبىدىن كۆمگەن ئۇرۇقلىرىنىڭ ئويلىمىغاندا بىخ يېرىپ ، كۆكلەپ چىققىنىغا خۇشال بولدۇم ، ئۆزۈملا بىلىدىغان مەخپىيەتلىكنىڭ ئەركىن مۇھىتقا ، ساپ ھاۋاغا ئىنتىلگەن يېپيېڭى ھاياتلىق سۈپىتىدە ئاشكارىلىنىپ قالغىنىغا خجىل بولدۇم . بۇ ھاياتلىقنىڭ يۇمران مايسىلارغا باغرى تاشلىق بىلەن ئۆگەيلىك قىلىدىغان زامانداً ، تېگىشلىك ئوزۇق بېرىشكە قۇدرىتى يەتمەيدىغان ماكانىدا دۇنياغا كەلگىنىگە ئېچىندىم . ئىشقىلىپ ، ھەر خىل مۇرەككەپ ھېسلار قەلبىمنى لىقمۇلىق تولدۇردى .

«نېمىلا بولسۇن ، بۇ ھاياتلىق ئاللىقاچان دۇنياغا كېلىپ بولدى ، ئوزۇقسىز ، سۈسىز قالسىمۇ ئۆزىنىڭ شورى» دېدىم - دە ، كۆچەتلەرنىڭ تۈۋىگە توپا يۆلەپ ، قۇدۇقتىن بىر قاپاق سۇ ئېلىپ كېلىپ سۇغاردىم . ھەر كۈنى بىر قېتىم كۆرۈپ تۇرمىسام كۆڭلۈم ئۇنمايدىغان بولۇپ قالدى...

— دادا ، ئۇ كۆچەتلەر كېيىن قانداق بولدى ، چاپسان سۆزلەپ بەرگىنە !

— توختاپتۇر ، شۇنىڭدىن كېيىن يىللار ئۆتتى ، زامان ئوڭۇشلۇپ ، قورسىقىمىزمۇ ئانچە - مۇنچە تويۇپ قالدى . كېسىلىممۇ بارا - بارا ياخشىلىنىپ كەتتى .

بىراق ، ئاشۇ بىر توپ كۆچەتتىن پەقەت بىرىلا قاتارغا قوشۇلۇپ ، مېۋىگە كىردى . مەن تۇنجى مېۋىسىنى تېتىپ كۆرۈپلا ئۇنىڭ ئاچچىق ئۆرۈك دەرىخى ئىكەنلىكىنى بىلگىنىمدە ،

تەبىئەتنىڭ بۇ ئەپچىل ئورۇنلاشتۇرۇشىدىن بەكلا سۆيۈنۈپ كەتتىم . نېمىشقا دەمسەن ؟ چۈنكى بۇ چاغلاردا يەرگە كۆمۈلگەن ئۇرۇقتىن پەقەت ئاچچىق مېۋە تۈتىدىغان دەرەخلا ئۈنۈپ چىقىشى كېرەك ئەمەسمۇ ؟

— قارا ئوغلۇم ، ئاچچىق مېۋە تۈتىدىغان ئاشۇ ئۆرۈك دەرىخى مانا سېنىڭ ئالدىڭدا تۇرۇپتۇ . سەن ئۇنىڭغا قارا ، ئۇنىڭ ھەربىر يوپۇرمىقىغا سەپسېلىپ قارا ، داداڭنىڭ ، ياق ، داداڭنىڭلا ئەمەس ، نۇرغۇن دېھقان تاغلىرىڭنىڭ ئەينى چاغدىكى سولغۇن ، مىسكىن چىرايى پەقەت شۇ چاغدىلا كۆز ئالدىڭغا كېلىدۇ . ئۇلارنىڭ ئاچلىق ئازابىدىن ئىگىراشلىرىنى ئاڭلىيالايسەن . قېنى ، ئويلاپ باق ، بۇگۈنكى كۈنلەردە سېنىڭ نەزىرىڭ چۈشمەيدىغان ، سەن تۇكۇرۇۋېتىدىغان غىزالار ئاشۇ چاغلاردا بولىدىغان بولسا ، داداڭ مۇشۇنچە ئاۋاق ، مۇشۇنچە ئاغرىقچان بولارمىدى ؟ رەھمەتلىك بوۋاڭ ، مەرھۇم مومايڭ بىزنى مەزگىلسىز تاشلاپ كېتەرمىدى ؟ ئويلاپ باق ، ئوبدان ئويلاپ باق…

ئوغلۇم كىچىك بولغىنى بىلەن ھېسسىياتچان ، ئەقىللىق بالا ئىدى . ئۇ «مېنى ئوبدانراق كۆرۈۋال» دېگەندەك تىك تۇرغان ئۆرۈك دەرىخىگە تۇڭىدىن تارتىپ ، شاخلىرىنىڭ ئۇچىغچە سەپسېلىپ چىقتى ـ دە ، بىرپەس خىيال سۈرگەندىن كېيىن ماڭا :

— دادا ، بۇ ئۆرۈكنىڭ تۈۋى قۇرۇپ قاپتۇ ، ئەتىلا سۇ باشلىۋېتەيمىكىن دەيمەن ، — دېدى ۋە ئۆرۈك تۈۋىگە يېقىن بېرىپ ، ئۇنىڭ قارىيىپ كەتكەن غولىنى خۇددى قېرىندىشىنى ئەركىلەتكەندەك ئاستا سىلاپ قويدى .

بىز كەتتۇق ، كېتىۋېتىپ ئوغلۇم بۇرۇلۇپ ـ بۇرۇلۇپ كەينىگە قاراپ قويدى . ئاشۇ ئەھمىيەتلىك كۈندىن ئېتىبارەن ئۇ ياڭماس قىلىقلىرىدىن بىراقلا قول ئۈزدى .

1983 ـ يىلى سېنتەبىر .

ۋېناس ، سەن نېمىشقا چولاق

خوتۇنىدىن تەلىيى چىقمىغان تەتۇر پېشانىنىڭ كۆرەر كۈنى شۇ بولسا كېرەك ، ئىككى ئەسىرەدىك ئۇزاق تۈيۈلغان ئىككى يىلدىن بېرى دەردىمنى ئىچمىگە يۇتۇپ ، چىشىمنى ـ چىشىمغا بېسىپ ياشاپ كېلىۋاتىمەن ، يە يېگەندىن لەززەت يوق ، نە ئىچكەندىن ، يا ئارامىلىق كۈندۈز يوق ، يا تالاشسىز ئاخشام .

ئاھ خوتۇن ، ئاھ خوتۇن : ۋەسلى پىراقىدا كۆيۈپ كۈل بولغان ، ۋىسال كۈنلىرىمۇ كېلەرمۇ ، دەپ تەمە ـ تەقەززادا يۇرۇپ ، ئارزۇ ـ ئارمان بىلەن يېتىشكەن خوتۇن ! خوتۇن دېگەن ئەسلىي بۇنداق بولىدىكەن ـ دە !

راستىنى ئېيتسام ، خوتۇنۇمنىڭ كۈنداشلىق كېسىلىنىڭ گىرىپتارى ئىكەنلىكىنى توي ناغرىسىنىڭ ئاۋازى كۆچكەن كۈنىنىڭ ئەتىسىلا بايقاپ قالغانىدىم . دەسلىپىدە ، بۇ بەلكى تاسادىپىي تۇيغۇدۇر دەپ ئويلىغانكەنمەن ، كېيىنكى كۈنلەردە ئۇنىڭ بۇ كېسىلى خۇددى پاخالغا چۈشكەن يانغىنىدەك ئەدىگىلى تۇردى ، «باش سۇنسا تۇماق ئىچىدە ، قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە» ، ئەل ـ كۈن ئالدىدا شەرمىسار بولمايلى ، دەپ ئۆزۈمنى ئېھتىيات چەمبىرىكى ئىچىگە مەھكەم بەند قىلدىم . لېكىن ، كىچىك ئاياغ كىيگەن تەتەيدەك تەمتىم ماڭغىنىمۇ ، ئاچچىقىمغا ھاي بېرىپ ، غەزىپىمنى قامال قىلغىنىمۇ بىكارغا كەتتى . خوتۇنۇم دوقۇرۇشۇپ قالغىنىمنىڭ ئاغزىدا چىشى يوق موماي ، نارەسىدە قىز ياكى بەتبەشىرە چوكان ، ئەيىبناق ئايال ئىكەنلىكىنى ئايرىپ ئولتۇرماي قىلىدىغان گۇماننى قىلمۇەردى . ئەقەللىيسى خوتۇن جىنسىلىقلارغا بەرگەن مۇسۇلمانچىلىق سالىمىنىمۇ يامان غەرەز ، ئەشەددي

بۇزۇقچىلىق ئۇچۇن بېرىلگەن يوشۇرۇن بېشارەت دەپ چۈشەندى . شۇنداق قىلىپ ، ئەسلىدە بەختلىك بولۇشقا تېگىشلىك ئائىلىۋى تۇرمۇشنىڭ پەيزى ئۇچتى . كۇلۇپ كەلگەن بەخت ئەلچىسىنىڭ كۆزىگە توپا چېچىلدى . بىغۇبار نامىشەرىپىممۇ ئوبدانلا خىرەلىشىپ ، ئۇستۇمدە مىش - مىش گەپلەر كۆپەيدى . تونۇش - بىلىشلىرىممۇ بوسۇغامغا دەسسىمەس بولۇپ قالدى .

بۇنداق دېسەم ، مېنى بېلى بوش ، ئەركەك تۇكى يوق بىرنېمىمكىن دەپمۇ قالماڭلار ، بەزىدە غۇرۇرۇمغا ئېلىپ «بۇنداق ئەسەبىي كۇنلەمچى بىلەن جان قىينىغۇچە ، خېتىنى قولىغا تۇتقۇزۇپلا يەنە بىرنى ئېلىۋالمايمەنمۇ» دەپ بېلىمنى يەتتە يەردىن باغلىغان چاغلىرىممۇ بولدى ، ئېرىنىڭ نەگە بېرىپ ، نەدە تۇرغىنى بىلەن ئەسلا چاتىقى بولمايدىغان كەڭ قورساق چوكانلارغا تازا ھەۋىسىم كەلدى . ھەتتا ، ئۆيلەنمەستىن بۇرۇنقى ئەركىن قۇشتەك پەرۋاز قىلالايدىغان ، ھېچكىمگە تۇتۇق بەرمەيدىغان نۆۋەر چاغلىرىمنى ياد ئېتىپ ، يالغۇزلۇقنى ئارزۇ قىلدىم . يامىنى كەلسە ئۆمۇر بويى بويتاق ئۆتۈپ كېتەرمەن دەپمۇ ئويلىدىم .

بىراق ، خوتۇنۇمنىڭ ياخشى - يامان تەرىپىنى ۋىجدان تارازىسىغا قويۇپ ئۆلچەپ كۆرگىنىمدە يامان تەرىپى ھامان يېنىك كەلگىنى كەلگەندى . كۇنداشلىق ئەيىبىدىن ئۆزگە جىڭ باسقۇدەك بىرەر ئېۋەن تاپالمايتتىم ، قىسقىسى ، ئۇ ئۆينىڭ تامامى يۇكىنى يەلكىسىگە ئالغان بىر چىداملىق ھامماال ئىدى . ئەمدىلا يېشىغا يەتكەن قىزىمزغا قاراشتىن تارتىپ ، ئېغىر - يېنىك ئىشلارغىچە ئالدىغا تارتىپ ئىشلەشلىرى ، ياقامنى كىر قىلماي ، قارنىمنى ۋاقتى - قەرەلدە تويغۇزۇپ ، مېھمانىنى كۇتكەندەك مېھرىبانلىق كۆرسىتىشلىرى ، ئاسايىشلىق كۇنلەردە مۇھەببەتلىك مۇئامىلە قىلىشلىرى مېنى ھېلىقى نىيەتتىن يېنىۋېلىشقا مەجبۇر قىلاتتى . بۇنداق چاغلاردا ئۇنىڭ قاچان قەيەرلەردىدۇر كۇنداشلىق قىلىپ ئورۇنسىز ئازار بەرگەنلىكىنى يۇزىگە سېلىشقا پېتىنالايتتىم ، ئۇنىڭ چىرايىغا بىردىنلا تېپىپ چىققان نارازىلىق ئالامەتلىرى

ھېلىلا جىلۇە قىلىپ تۇرغان كۆلكە ئىزلىرىنى يۇتۇپ كېتەتتى ۋە ئورۇنسىز ئۇۋال قىلىنغاندەك قىياپەتكە كىرىپ ، ئاۋازىنى بولۇشىغا قويۇپ بېرىپ :

— كىم سىزنى كۆنلەپتۇ ، مەندىن چىرايلىق دەپ ھېسابلىسىڭىز باشقىلارنى چېكىڭىزگە گۈل قىلىپ قىستۇالسىڭىزمۇ چاتىقىم يوق . ۋاي - ۋۇي ، مېنى كۆنلىدى دېگىلى ئىزا تارتىڭ جۇمۇ ! — دەپ چالۋاقايتتى . بىر كۆن ياكى بىر كېچە ئوچۇق چىراي بەرمەيتتى .

قىزىق ، ئۇ مېنى قاتتىق كۆنلەيتتىيۇ ، كۆنداشلىقىنى ئەسلا ئېتىراپ قىلمايتتى . بۇنداق چاغلاردا : «خوتۇن كىشى دېگەن ئۆزىنىڭ كۆنداشلىقىنى ئۆزى تۈيمامدۇ ، نېمە» دەپ ئويلاپمۇ قالاتتىم . شۇنداق قىلىپ ، خوتۇنۇم كۆنداشلىق قىلغاندا غەزىپىم ئۆرلەپ ، زىمىستان قىشتىكى مۇزدەك قېتىپ ، مېھرىبانلىق قىلغاندا ئەتىيازدىكى ئەگىزدەك ئېرىپ ، يەنە قېتىپ ، يەنە ئېرىپ دېگەندەك كۆنلەرنى ئۆتكۈزمەكتە ئىدىم .

ئەمما ، بۇگۈن ئۇ ناھايىتى كۆلكىلىك ۋە كەچۈرۈپ بولمايدىغان بىر سەۋەنلىك ئۆتكۈزدى . قانقاندىمۇ شۇنداق قاتتىمكى ، ئالتىنچى ئايدىكى ئوتلۇق قۇياش ئۈستۈمگە يېقىلىپ باغرىمغا چاپلاشقان تەقدىردىمۇ ئېرىمەسلىككە قەسەم قىلدىم ، سەۋەب ماۋۇ ئىدى :

خوتۇنۇم چۈشتىن بۇرۇنقى ئىسمېنىدىن قايتىپ ئۆيگە كىرىپ كەلدى - دە ، كۆز قارىچۇقىنى بىرلا پىرقىرىتىپ مېھمانخانىنى چاقماق تېزلىكىدە كۆزىتىپ چىققاندىن كېيىن ، ماڭا سوئال قويدى :

— ئاۋۇ نېمە ؟

— نېمىنى دەيسىز ؟ — مەن ئۇ بىگىز بارمىقى بىلەن كۆرسەتكەن يۆنىلىشكە قاراپ سورىدىم .

— ئاۋۇ چولاق ئايالچۇ ؟

يۈرىكىم بىردىنلا جايىغا چۈشتى . ئۇ ئەسلىدە رادارەك

سەزگۈر كۆزى بىلەن چاتما ئىشكاپنىڭ خېلىدىن بېرى بىكار تۇرغان تەكچىسىگە قويۇلغان سۆيگۈ ئىلاھى — ۋېناسنىڭ ھەيكىلىنى كۆرۈپ ئۇلگۈرگەنىكەن ، ھەيكەلنى مەن بايانتىلا سېتىۋالغان ۋە زىننەت بولسۇن دەپ ئىشكاپ تەكچىسىگە قويۇپ قويغانىدىم .

— ئۇ ئادەتتىكى ئايال ئەمەس ، بەلكى مۇھەببەت ، گۈزەللىك ئىلاھى ، يەنە كېلىپ بىر جانسىز ھەيكەل ، — دېدىم مەن خوتۇنۇمغا تەگكۈزۈپ تۇرۇپ .

— ئادەتتىكى ئايال بولماي نېمە ، يالىڭاچ ، ھاياسىز خوتۇننىڭ ھەيكىلىنى تۆرگە تىزىپ قويغىنىنى تېخى ئۇيالماي !

خوتۇنۇم تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ مەلۇماتىنى ئالا ـ ئالمايلا مەرھۇم ئاتىسىنىڭ ئورنىغا ئىشقا كىرگەن بولغاچقا ، ۋېناس ھەقىقىدە بىرەر نەرسە بىلمەسلىكى مۇمكىن ئىدى . شۇڭا ، كىيىمىنى كاسىسى ئۈستىگە چۈشۈرۈپ ، تولغان كۆكسىنى دىڭگايتىپ ، نېمىگىدۇر قىيا بېقىپ تۇرغان ناتونۇش ئايالنى ئۆيگە «باشلاپ» كىرگىنىمگە قورسىقى كۆپكەنىدى . مەن بۇ «يات ئايال» نى ئۇنىڭغا سەۋرچانلىق بىلەن تونۇشتۇرسامىلا ئىش پۈتىدۇ ، دەپ ئويلىدىم ـ دە ، گەپنى قەدىمكى رومان ۋە گرېك ئەپسانىلىرىدىن باشلىماقچى بولدۇم .

— خوتۇن بۇ مۇنداق گەپ…

— ھە ، قانداق گەپ ، قانداق گەپ ئىكەنلىكىنى مەن ئوبدان بىلىمەن .

— سىلە ، تولا تەتۇرلۇك قىلمىساڭلىچۇ ؟ !

— مەن تەتۇرمۇ تېخى !…

خوتۇن خەق بىلەن مۇنازىرىلىشىپ ھەقىقەتكە يەتكىلى بولمىسا كېرەك ، بىز تاكاللاشتۇق ، تاكاللىشىشنىڭ دەرىجىسى بالداقمۇ بالداق ئۆرلىدى . ئاخىر ، ئۇ خۇددى تۇتاقلىقى تۇتۇپ قالغاندەك خۇدىنى يوقتىپ ئىشكاپ تەرەپكە ئېتىلدى . تىترەپ تۇرغان قوللىرىنى ئۇزىتىپ ۋېناسنىڭ گېلىنى بوغدى ، بىلدىمكى ، ئۇ كۆڭۈلسىزلىككە سەۋەب بولغان ۋېناسنىڭ بوينىنى ئۇزمەكچى ،

دەسسەپ ، يانجىپ ، كۆكۈم ـ تالقان قىلىۋەتمەكچى بولۇۋاتاتتى .

ھەيكەلنى كۆكۈم ـ تالقان قىلىپ قۇمغا ئايلاندۇرۇۋەتسىمۇ كارايىتى چاغلىق ، پەقەت يەتتە كويغىلا زىيان . لېكىن ، خوتۇنۇمنىڭ بۇنداق بىشەملىكىگە يول قويۇۋەرگىلى بولمايتتى . ئۇنىڭ ئۇستۇمدىن ئۇششۇقلۇق بىلەن قازانغان ھەربىر غەلىبىيىتى ئەرلىك نوپۇزۇمنىڭ بۇندىن كېيىنكى ئۇستۇنلۇكىگە تەڭداشسىز تەسىرلەرنى كۆرسىتەتتى ، يەنە كېلىپ ئۇ ، بۇ بىر جېدەلدە تامامەن يولسىز ئورۇندا تۇرۇۋاتاتتى .

ئاخىر ، ئۆزۈم چوقۇنىدىغان ۋېناسنى ۋە غۇرۇرۇمنى قوغداش ئىستىكى جىسمىمغا ھېسابسىز كۈچ بەخش ئەتتى ، مۇسكۇللىرىم خوددى ئېلېكتر ئېقىمى ئۆتكەندەك قىسقىراپ ، مۇشتلىرىم تۇگۇلدى ـ دە ، جېنىمنىڭ بارىچە ۋارقىرىدىم :

— قولۇڭنى تارت !

بۇنداق يۇرەكلىك ۋارقىرىغىنىمنى ئۇ ئىككى يىلدىن بۇيان تۇنجى قېتىم ئاڭلىدى بولغاي ، قولىنى ۋېناسنىڭ گېلىدىن بوشاتتى . ئوت چاچراپ تۇرغان كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى ، مەنمۇ ئۇنىڭ كۆزىگە مىختەك قادىلىپ ، مەيدەمگە مۇشتلاپ دېدىم :

— يۇر ، سوتقا بارىمىز ، كونا ـ يېڭى ھېسابنى بىراقلا قىلىشىمىز ، سەندەك ئۇششۇق ، جاھىل كۆنلەمچىنىڭ خېتىنى قولۇڭغا تۇتقۇزۇپ ، كەشىڭنى ئاناڭنىڭ ئۆيىگە توغرلىمىسام ئوغۇل بالا بولماي كېتەي !

ئۇ ماڭا تىكىلگەن پېتى قېتىپ قالدى ، بىرەر مىنۇت ئۆتكەندىن كېيىن كۆزلىرىدىكى غەزەپ ئۇچقۇنلىرى خوددى سۇ سېپىلگەن ئوتتەك بارغانسېرى ئاجىزلاشقا ، ئۆچۈشكە باشلىدى ، ئاغزى ئۇمچەيدى ، چىرايى سامان رەڭگىگە كىردى ، قان قاچقان لەۋلىرى بىلىنەر ـ بىلىنمەس ھەركەتكە كەلدى :

— بۇ گېپىڭىز راستمۇ ؟ راستتىنلا خېتىمنى بېرەمسىز ؟...

ئۇ تۇيۇقسىزلا ئۇچراپ قالغان يىرتقۇچ ھايۋاندىن قورققاندەك ئەندىكىپ ، ئىككى قەدەم كەينىگە چېكىندى .

بىز ئەركەكلەرنىڭ ئاياللارغا تاقابىل تۇرۇشتىكى ئەڭ قۇدرەتلىك ، ئەڭ ئەپچىل قورالىمىز «خېتىڭنى بېرىمەن» دېگەن دەبدەبىلىك سۆز بولسا كېرەك . توي قىلغاندىن بېرى مەن بۇ قورالنى بىرقانچە قېتىم ئىشلىتىپ كۆرگەن ، لېكىن ئۇ چاغلاردا ھەيۋە قىلىۋاتقىنىم سېزىلىپ قالغانمۇ ، يا گېپىمنىڭ تېگىشلىك تورى بولمىغانمۇ ، خوتۇنۇمنى قورقۇتۇش مەقسىتىگە يېتەلمىگەنىدىم . ئۇ «خېتىمنى بەرسەڭ ھازىرلا بەر» دېگەن ھامان ئوڭايسىز بىر ھالغا دۇچ كېلەتتىم ـ دە ، يىلتىزى قىرقىلغان قاپاق پىلىكىدەك سولىشىپ ، جېدەل ـ ماجرا بىلەن تولغان ئائىلىۋى تۇرمۇشنى بىر ئامال قىلىپ تىنچلىق ئىزىغا سېلىشقا مەجبۇر بولاتتىم .

«بۇ دورەم ئۇ نېمىشقا يۇمشاپ قالدى . مۇشۇ يۇمشىغانچە يۇمشاپ ، كۇنداشلىق ئادىتىنى تاشلىۋېتەرمۇ يا ؟» ئۇيان ئويلاپ ، بۇيان ئويلاپ ئۇنىڭ قان ـ قېنىغا سىڭىپ كەتكەن ئادىتىنى ئۆزگەرتىپ كېتەلمىگە ھەرگىز ئىشەنگۈم كەلمىدى . بايا تىنقى گېپىمنى تېخىمۇ ھەيۋەتلىكرەك قىلىپ يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدىم ، ھەتتا ئامراق قىزىمنى ، ئۆينىڭ ھەممە روزىغارىنى ئۇنىڭغا تاشلاپ بېرىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم ، بۇنداق تېتىقسىز تۇرمۇشتىن بىر يولى قۇتۇلماق بولۇپ ، ئۇنىمغانغا ئۇنماي ، ئۇنى تېگىشلىك يەرگە باشلاپ باردىم .

مەن ئالدىدا ، ئۇ كەينىمدە ، ئۇ خۇددى ئوت ئىچىگە سۆرەپ كېتىلىۋاتقاندەك ئاستا ماڭماقتا ئىدى ، كەينىمگە بۇرۇلۇپ قارىمىسامۇ ئۆپكىدەۋاتقانلىقىنى ، ھەدەپ بۇرۇنىنى تارتىۋاتقىنىنى تۇيۇپ تۇراتتىم ، ئىچىم ئاغرىغاندەك قىلغىنىم بىلەن ، ئۇدا يۈز بېرىپ كېلىۋاتقان دەھشەتلىك كۆڭۈلسىز كۆرۈنۈشلەر كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ ، مېنى ماڭغان ئىزىمدىن قايتماسلىققا ، لەۋزىمدىن يانماسلىققا دەۋەت قىلاتتى .

بىز قىيا تۇرغان ئىشكىنى شەپسىزلا ئېچىپ يوغان قوبۇلخانىغا كىرىپ كەلدۇق ـ دە ، ئىشىك يېنىدىكى ئۇزۇن

ئورۇندۇقنىڭ ئىككى بېشىدىن ئورۇن ئالدۇق . قوبۇلخانىنىڭ تۆردىكى ئۇستەلنىڭ ئۇ تەرىپىدە ئىش بېجىرگۈچى ، بۇ تەرىپىدە بىزگە كەينىنى قىلىپ بىر ئەر كىشى ئولتۇراتتى . قۇلاقلىرىنىڭ ئاستىدىن بۆرتۇپ چىققان ساقىلىنىڭ رەڭگىگە ۋە قاتلىشىپ تۇرغان گەدەن تېرىسىگە قاراپلا ئۇنى ئاتمىش ياشلارغا بېرىپ قالغان ، دەپ پەرەز قىلىشقا بولاتتى . ئۇ قوبۇلخانىغا يېڭىلا كىرگەن بولسا كېرەك ، سوزۇنچاق ، قارامتۇل يۈزلۈك ، سەل جۇدەڭگۈ ، چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ۋە پارقىراق كەڭ پېشانىسىدىن تەمكىنلىكى چىقىپ تۇرىدىغان ئىش بېجىرگۈچى ئۇنىڭغا سوئال نەزىرى بىلەن تىكىلدى .

— چىدىيالمىدىم ، زادى چىدىيالمىدىم . ئۇ جېدەلخور بىلەن ئادا ـ جۇدا بولماي قويمايمەن ، باشلىق ، مەرھەمەت قىلىپ ، مېنى بۇ جېدەلدىن قۇتۇلدۇرۇڭ...

بۇۋاي تېتىرەپ تېتىپ ، قوللىرىنى خۇددى كېمىچى پالاق ئۇرغاندەك ھەرىكەتلەندۇرەتتى . گاھ ئورنىدىن تۇرۇپ ، گاھ ئولتۇراتتى . ئېھتىمال چىشلىرى تولۇق بولمىسا كېرەك ، گەپلىرى خۇددى ھۇشقۇيتقاندەك ئاڭلىناتتى . شىكايەت قىلىشقا قانچە ئالدىرىغانسېرى گېپى شۇنچە قولاشمايتتى .

— ئاكا زادى نېمىگە چىدىيالمىدىڭىز ، كىم بىلەن ئادا ـ جۇدا بولماقچىسىز ؟

بۇۋاي تېتىرەپ تۇرغان قوللىرىنى ئۇزىتىپ ، ئىش بېجىرگۈچىنىڭ ئالدىدا تۇرغان ئىستاكاننى كاپ قىلىپ ئالدى ۋە بىر ئىستاكان چاينى غۇرتۇلدىتىپ ئېچىۋەتكەندىن كېيىن ئىش بېجىرگۈچىنىڭ سوئالىغا جاۋاب بەردى .

— بىزنىڭ ئۆيدىكى ھېلىقى جەددال بىلەن ئادا ـ جۇدا بولمىسام زادى بولمىدى ، تاقىتىم تۇگىدى ، تامامەن تۇگىدى . قېرىغىنىمدا كىمگە ئېيتاي بۇ دەردىمنى...

— جەددال دېگىنىڭىز كىم ؟

— مېنىڭ خوتۇنۇم .

— ئۇنى ئەمرىڭىزگە ئالغىلى قانچە يىل بولدى؟
— 38 يىل سەككىز ئاي بولدى.
— مۇشۇ چاغقىچە بىللە ياشىدىڭلارمۇ؟
— دۇرۇس، بىللە ياشىدۇق.
— مۇشۇ چاغقىچە بىللە ياشاپ كەپسىلەر يۇ، ئەمدى نېمە سەۋەبتىن ئادا ـ جۇدا بولماقچى بولۇپ قالدىڭلار؟
— ھەي، نېمە دېسەم بولار سىزگە، — بوۋاي دېمەكچى بولغان گېپىنى يىتتۇرۇپ قويغاندەك ئەتراپىغا ئالاق ـ جالاق بولۇپ قاراپ چىقتى. ئارقىدىنلا، خۇددى تۇيۇقسىز زەمبىرەك ئېتىلغاندەك يۇقىرى ئاۋازدا سۆزلەپ كەتتى، — تويدۇم، بۇ كۈنلەمچى خوتۇننىڭ جېدىلىدىن جاق تويدۇم، ئۇ يامان كۈنلەمچى، سارالڭ، شۇڭا...

ئىش بېجىرگۈچى سەزگۈسىنىڭ ئىقتىدارىغا ئىشەنمىگەندەك بوۋاي تەرەپكە ئېڭىشتى ـ دە:

— گېپىڭىزنى يەنە بىر دەڭا، — دېدى. بوۋاي ھېلىقى گېپىنى دانە ـ دانە قىلىپ تەكرارلىدى.

ئىش بېجىرگۈچى بوۋاينىڭ سۆزىنى خاتا ئاڭلىمىغىنىغا ئەمدى ئىشەنچ قىلدى بولغاي گەۋدىسىنى كەينىگە تاشلاپ، ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە يۆلەندى. بىر قولى بىلەن پېشانىسىنى تۇتۇپ كۆزىنى يۇمدى، بىر قولىدا توختىماي پىرقىراۋاتقان قەلەم ئۇستەلگە تېگىپ رېتىملىق سادا تارىتىشقا باشلىدى.

بىز بوۋاينىڭ غەلىتە شىكايىتىنى ئاڭلاپ، يۈرەكلىرىمىزگە تولۇپ كەتكەن ئۆچ ـ ئاداۋەتنى بىر سېكۇنتقا ئۇنتۇپ ھەيرانلىق نەزىرىمىز بىلەن كۆز بېقىشۇالدۇق، ئىككىمىزنى ئەجەبلەندۇرگەن سەۋەب بويىچە ئېيتقاندا، ئىش بېجىرگۈچى ئېھتىمال بوۋاينىڭ نېمە دېگىنىنى ۋە ئۆزىنىڭ نېمە ئاڭلىغىنىنى خىيالىدىن بىرمۇبىر ئۆتكۈزۈپ، ئۇنى تۇرمۇش مەنتىقىسى بىلەن، تېخىمۇ مۇھىمى فىزىئولوگىك ئۆلچەم بىلەن ئۆلچىمەكتە ئىدى.

بىرھازادىن كېيىن ئۇ ھوشىغا كەلگەندەك بېشىنى

كۆتۈردى ـ دە ، ئالدىدا «بولمىغۇر گەپ قىلىپ قويدۇممۇ» دېگەن ئەندىشە بىلەن نېمە قىلارىنى بىلمەي قالغان بوۋايدىن سورىدى .

— ئايالىڭىز قانچە ياشقا كىردى ؟

— قانچە ياشقا كىردى دەمسىز ، ھېسابلاپ بېقىڭ ، بىز توي قىلغىلى سەل كەم 39 يىل بولدى . ئۇ جەددالنى 18 يېشىدا نىكاھىمغا ئالغان .

— ھىم...

ئىش بېجىرگۈچى چوڭ بىر تىنىۋالدى ، جەزم قىلىشقا بولاتتىكى ، دەسلىپىدە ئۇ بوۋاينى ئالىجوقا سۆزلەيدىغان تەجىمەل ئادەم بولسا كېرەك ، دەپمۇ گۇمان قىلغان ، مەقسەتلىك تاشلانغان سوئالغا بېرىلگەن جاۋابتىن گۇمانغا قارشى نەتىجىگە ئېرىشكەنىدى .

بوۋاي زورىغا يۆتىلىپ گېپىنى ياسىۋالدى . ئۇ ئەمدى ئۆزىنى خېلى يېنىك سەزسە كېرەك ، ئوچۇق تەلەپپۇز بىلەن سۆزلەشكە باشلىدى :

— ئەر ـ خوتۇن بولۇپ ياشىغىلى 39 يىل بولدى دېدىمغۇ ، ئۇ مېنى كۆرگەنلا خوتۇندىن كۈنلەپ يۇرگىلىمۇ نەق 39 يىل بولدى ، ياشلىقىمىزدىغۇ مەيلى ، شوخلۇق قىلىپ ، كۆزىمىزگە چىرايلىق كۆرۈنگەن چوكانلارغا تىكىلىپراق قاراپ سالغانمۇ بولغىيدۇق ، مانا ئەمدى «قەبرىغاندا قەبرى تارتۇق ، قىلىقى ئاندىن ئارتۇق» دېگەندەك ، ساقال كۆكسۈمگە چۈشكەندىمۇ مېنى كۈنلەپ يۇرگىنىنى دېمەمسىز ؟ توۋا بىر پۇتى كۆرگە ساڭگىلىغان مەندەك بىر قەبرىنىڭ قولىدىن ئەمدى نېمە ئىش كېلەتتى ، بۇگۈن ئاش ۋاقتىدىن كېيىن قارىسام ، ھاۋا ئوبدانلا ئېچىلىپ قاپتۇ . تالاغا چىقتىم ، دەرەخلىكتە ھاۋا يەپ ئولتۇراتتىم ، ئايشەمخان كېلىپ قالدى . ھە ، ئايشەمخانىنى سىز تونۇمايسىز ، يېقىندىلا كۆچۈپ كەلگەن قوشنا تۇل ئايال ، يېشىمۇ ئاتمىشلاردا بارغۇ دەيمەن ، ئەمدىلا پاراڭنى باشلىۋىدۇق ، ئۇ جەددال ئاسماندىن چۈشتىمۇ ، يەردىن ئۈندىمۇ ، ئەيتاۋۇر ئالدىمىزدا پەيدا بولدى . ئۇنداقچى ،

بـۇنداقچى دەپ سۇرەن سېلىپ ئايشەمخاننى قوغلىۋەتتى . ئەمدى بولدى قىلار ، دەپ تۇرسام ئۇنىڭ قارىسىغا قاراپ تىل سالغىلى تۇردى . ۋاي خۇدايىم ، بۇ ماڭا نى ئىزا ، نى ئاھانەت . قارىسام ، تاماشا كۆرگىلى كەلگەن ئادەملەرمۇ ئاز ئەمەس ، شۇنىڭ بىلەن ئۇ جەددالنى ئۇچ قېتىم تالاق قىلدىم ـ دە ، ئۇدۇللا مۇشۇ يەرگە سۆرەپ كەلدىم .

بىز يەنە كۆز بېقىشۋالدۇق ، ئىش بېجىرگۈچى بوۋايدىن سورىدى .

— پەرزەنتىڭلار بارمۇ ؟

— بولمامدىغان ، ئۆمرىمىزدە يەتتە پەرزەنت يۈزى كۆردۇق . ئالدىمىزدا بار ئۇچ ، ئالدىمىزدا بارى دەيمەنغۇ ، ئۇلارنىڭ ئىككىسى قۇرۇلۇش شىركىتىدە ئىشچى ، بىرى يېقىنلا بىر يەردە مۇئەللىم ، بايام ئۇنتۇپ قاپتىمەن ، ئاشۇ بالىلار ، نەۋرىلەر ئالدىدا بولسىمۇ ئىزا تارتىساق بولمامتى ؟

ئىش بېجىرگۈچى خىيالغا پاتتى . خىيالدىن بېشىنى ئېلىپ بوۋايغا ۋاقتىنچە تاشقىرىغا چىقىپ تۇرۇشقا ، مومىينى چاقىرىشقا ئىجازەت بەردى .

بوۋاي كەينىگە بۇرۇلۇپلا ، ئىشىك تۈۋىدە بېشىمىزنى سېلىپ ئولتۇرغان ئىككىمىزنى كۆرۈپ سەل چۆچۈگەندەك بولدى . يېنىمىزدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ : «نېمىدەپ مەخپىيىتىمنى ئوغرىلىقچە ئاڭلايسىلەر » دېگەندەك ھومىيىپ قويدى . بىز بوۋاينىڭ ھومىيىشىدىن قورقۇپ قالمىدۇق ، ئورنىمىزدىنمۇ قىمىرلىمىدۇق . چۈنكى ، بىز قىزىق بىر ۋەقەنىڭ شاھىدى بولۇۋاتاتتۇق .

مومای كىرىپ كەلدى . ئۇ خىلىلا ئورۇق ، ئاياغلىرى چوكىدەك ئىنچىكە ، سەل دۈمچەك ئىدى . يۈزىنى قاپلاپ كەتكەن ئىرماش ـ چىرماش قورۇقلارنى نەزەردىن ساقىت قىلىپ ، ئولتۇرۇ ـ شۇپ كەتكەن كۆزىنى ۋە ئىككى مەڭزىنى چوكانلاردا بولىدىغان تولۇقلۇق ئۆلچىمىدە پەرەز قىلغاندا ، ئۇ ياش ۋاقتىدا خىلى

كېلىشكەن چوكان بولسا كېرەك .

مومـاي ئۇدۇل بېرىپ ئىش بېجىرگۈچىنىڭ قارشىسىدىكى ئورۇندۇقتىن تەكەللۇپسىزلا ئورۇن ئالدى .

— ھەي ، ئاچا ، قېنى سۆزلەڭ ، ئېرىڭىز سىزنى كۈنداشلىق قىلىپ يۈرۈمنى تۆكتى ، دەپ ئەرز قىلدى ، بۇنىڭغا قانداق قارايسىز ؟

— قەسەم قىلىپ بەرسەممۇ بېرەي ، ئۇنى زادىلا كۈنلەپ باقمىدىم ، زادىلا كۈنلىمىدىم ، — مومايىنىڭ ئاۋازى يېشىغا ۋە تۇرقىغا ماس كەلمىگەن ھالدا چاڭىلداپ چىقاتتى ، تەلەپپۇزىمۇ تولۇق ئىدى ، — ھېلىغۇ ھېلىكەن ، ئۇنى ياش ۋاقتىمدىمۇ بىر قېتىم كۈنلەپ باقمىغان تۇرسام !

— ئەمىسە ئۇ يالغانچىكەن ـ دە !

— ئۇ دېگىنىڭىز كىم ؟

— ئېرىڭىز بولمايچۇ ؟

— ھە ؟ — مومايىنىڭ ساغرىسى ئورۇندۇقتىن ئالاھازەل بىر غېرىچچە كۆتۈرۈلدى ، — ئېرىمنى يامانلايدىغان بۇنداق گەپنى قىلماڭ ، بولمىسا مەن خاپا بولىمەن ، ئۇنى يالغانچى دېيىشكە قانداق ئاغزىڭىز بارىدى ؟

مومايىنىڭ چىرايى تېزدىن ئۆزگەردى بولغاي ، مۇنداقچىلا دەپ قويغان بىر ئېغىز گەپكە مومايىنىڭ مۇنچۇالا قايناپ كېتىدىغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغان ئىش بېجىرگۈچى سەل ئوڭايسىزلانغاندەك بولدى . ئازراق توختىۋېلىپ سۆھبەتنىڭ ئەسلىي ئىزىغا قايتىپ كەلدى . ئۇ سوغۇق كۈلۈپ قويۇپ دېدى :

— بولىدۇ ، مەن سىزگە ناماقۇل بولاي ، ئەمما ماڭا جاۋاب بېرىڭ ، ئايشەمخانىنى نېمىدەپ ئېرىڭىزنىڭ يېنىدىن قوغلىۋەتتىڭىز ، نېمىشقا ئېرىڭىزنى جامائەت ئالدىدا ھاقارەتلىدىڭىز ، بۇ سەت ئەمەسمۇ ؟

مومای ئاستا قىمىرلاپ قويدى ، ئۇ ھاياجانلانغاندەك قىلاتتى .

— ھەي ، ئەمدى ئۇقتۇم ، كۈنداشلىق دېگىنى

مۇشۇكەن ـ دە ، موماي مىيقىدا كۇلگەندەك قىلدى ، — ئەگەردە ئۆز ئېرىنى يات ئاياللاردىن قوروشنىڭ ئۆزى كۈنداشلىق دېيىلسە ، ئېرىمنى كۈنلىگىنىمگە مەن ئىقرار ، ئېرىمنى قوروىدىغان چارىلىرىمنىڭ بەزىدە ھەددىدىن ئېشىپ كەتكەنلىكىنىمۇ تەن ئالىمەن ، بىراق ئويلاپ بېقىڭ ، ئاق قۇشقاچ جېنىدىمۇ ئۆز جۈپتىنى قوروىدىغۇ ؟ !

موماي سۆزىنى چورتلا ئۈزۈۋەتتى ، ئىش بېجىرگۈچىمۇ نېمىشقىدۇر موماي بىلەن تىغمۇتىغ تۇروپ سۆزلەشكۈسى كەلمىدى . قوبۇلخانا بىر ھەيۋەتلىك سۈكۈنات ئىچىگە غەرق بولدى ، مەن پەقەت يۇرىكىمنىڭ رىتىمنىڭ تېزلىشىۋاتقىنىنى ، ئۇنىڭ دالادا چاپقان ئات تۇيىقىنىڭ ئاۋازىدەك كۈچلۈك دۈپۈلدىشىنى ئاڭلىماقتا ئىدىم . خوتۇنۇمۇ مىشلداۋاتاتتى ، ئۆپكىدەيتتى .

ئىش بېجىرگۈچى يەر ئاستىدىن چىققاندەك ئاجىز ئاۋازدا موماىغا يەنە سوئال قويدى :

— ئېرىڭىز سىز بىلەن نىكاھتىن ئاجرىشىمەن دەيدۇ ، بۇنىڭغا نېمە دەيسىز ؟

پەمىچە ، بۇ ، ئىش بېجىرگۈچىنىڭ ئارىدىكى قاتماللىقنى ، ئادەمنى تۇنجۇقتۇرغۇدەك جىمجىتلىقنى بۇزۇپ تاشلاش ئۈچۈنلا قويغان سوئالى ئىدى . لېكىن ، بۇ سوئال كۈتۈلمىگەندە موماىغا كەسكىن تەسىر كۆرسەتتى . ئۇ ئىش بېجىرگۈچىنىڭ كۆزلىرىگە قادالغان پېتى بىر دەقىقە قېتىپ قالغاندىن كېيىن ، بىردىنلا ئېسىگە كەلدى ۋە تىترىگەن ئاۋازدا دېدى :

— خۇدا ھەققى ، ئۇ مېنى تاشلۇۋېتىمەن دېمىسۇن ، ئۇنىڭغا ئىككى ئېغىز سۆزلەپ قويۇڭ ، ياشلىقىمىزدا ئارزۇلاپ ئېلىپ تېگىشكەن ، ئۇ مېنى تاشلۇۋېتەرمىكىن ، دېگەن ئەندىشە ماڭا ئۆمۈرىۋىي ھەمراھ بولۇپ كەلدى . شۇنىڭ ئۈچۈنلا ئۇنى يات كۆزنىڭ ئازدۇرۇشىدىن ساقلىماقچى بولدۇم ، ئىقرارمەن ، بۇ ئىشتا ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتىم ، ئۇنىڭغا ئازار بېرىپ قويدۇم ، مەن ناماقۇل...

شۇ ئاردا باياتىن بىرى قوبۇلخانا دېرىزىسىگە قۇلىقىنى چاپلاپ ، غىل - پال كۆرۈنۈپ تۇرغان بوۋاي ئىشىكتىن قاۋۇل يىگىتتەك گۈس - گۈس دەسسەپ كىرىپ كەلدى - دە ، ئىتتىك مومايىنىڭ يېنىغا باردى ، مومايىنىڭ بىلىكىدىن ئاۋايلاپ تۇتۇپ ئورنىدىن تۇرغۇزدى . ئىش بېجىرگۈچىگە قاراپ كۈلۈمسىرەپ قويدى ۋە مومايغا :

— ئۆيگە قايتايلى ، كەچلىك غىزانىڭ ۋاقتى بولۇپ قالدىغۇ دەيمەن ، — دېدى ھېچ ئىش يۈز بەرمىگەندەك تەبىئىي ئاھاڭدا .

شۇنداق قىلىپ ، بىلەكلىرىنى يېڭى توي قىلغان قىز - يىگىتلەردەك گىرەلەشتۇرۇۋالغان بوۋاي بىلەن مومای يېنىمىزدىنلا ئۆتۈپ ئىشىكتىن چىقىپ كەتتى . مەخسۇس بىز ئۇچۇنلا تەييارلانغان ، ناھايىتى قاملاشتۇرۇپ ئويىنالغان بىر پەردىلىك كومېدىيىدەك تۇيۇلغان بۇ ۋەقە ئاخىر ئاياغلاشتى . بۇ «كومېدىيە» دىن بىز قانچىلىك نەپ ئالدۇق ، نېمىلەرنى ھېس قىلدۇق ، بۇنىڭغا ئېنىق بىرنەرسە دېيەلمەيمەن ، ئىشقىلىپ ، دۇتارنىڭ تارىسىدەك تارتىشىپ كەتكەن ئەسەبلىرىمنىڭ ئاستا - ئاستا بوشىشىپ ، كۆز ئالدىمنىڭ يورۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلغىنىم راست ، دەسلەپتە ئاتمىشلارغا ئۇلاشقان بوۋاي - مومايىنىڭمۇ كۈنداشلىق ئازابىدىن زارلىنىپ يۈرگىنىگە ھەيران قالغىنىمۇ ، كېيىن خوتۇنۇمنىڭ ئەيىبىنى كەچۈرۈپ ، ئەخمىقانە دەۋادىن ۋاز كېچىش قارارىغا كەلگىنىمۇ راست !

مەن قولۇمنى ئىختىيارسىز ھالدا خوتۇنۇمغا ئۇزاتتىم ، ئۇمۇ قولۇمنى ئىككىلەنمەيلا قوبۇل قىلدى . نېمە ۋەقە بولغانلىقىنى ئاڭقىرالمايلا قالغان ئىش بېجىرگۈچىگە چوڭقۇر تەزىمدىن بىرنى ئىنئام قىلغاندىن كېيىن بىزمۇ ئۆز يولىمىزغا راۋان بولدۇق .

بىز ئۆيگە قايتىپ كەلدۇق . ئىشىكتىن كىرىپلا ئىككىمىزنىڭ كۆزى ئىشكاپ تەكچىسىدە ئويغا پاتقان پېتى ئۆرە تۇرغان ۋېناسقا چۈشتى . مەن ئۇنى خوتۇنۇمنىڭ كۆزىچىلا ئاۋايلاپ قولۇمغا ئالدىم ، ئۇنىڭ سىرلىق ، قىيا باققان كۆزلىرىگە قاراپ تۇرۇپ ، ئۇزۇلگەن

بىلەكلىرىنى سىلىدىم ، ئۆز - ئۆزۈمگە دېدىم :

«ھەي سۆيۈملۈك گۈزەل ئىلاھ ، قېنى جاۋاب بەر ، مۇھەببەت بىلەن كۈنداشلىق ياشقىمۇ ، قېرىغىمۇ ئورتاق ئىكەنۇ ، ئۇ سېنىڭ ۋۇجۇدىڭدىمۇ مەۋجۇتمۇ ، قاشتېشىدەك سۈزۈك ، قاردەك ئاپئاق بىلەكلىرىڭ مۇھەببەت ئاسمىنىدا چاقنىغان كۈنداشلىق چاقمىقى زەربىسىدە نابۇت بولغانمۇ ؟ »

ۋېناسىنىڭ نېپىز لەۋلىرى نېمىدۇر دەپ مىدىرلىغاندەك بولدى ، مەن ئۇنىڭ سوئالىمنى تەستىقلىغانلىقىنى ئاڭلىدىم ۋە مېنى كىمدىندۇر كۈنلىگەندەك قىيا باققان پېتى قېتىپ قالغان كۆزلىرىدىن خوتۇنۇمنىڭ كۆزىدىن چاچرايدىغان ئۇچقۇنغا بەكمۇ ئوخشاپ كېتىدىغان سىرلىق نارازلىق ئۇچقۇنى چاچرىغانلىقىنى كۆردۈم !

1982 - يىلى ماي .

خەير - خوش باشلىق

قان قاچقان چىرايىنى تەر بېسىپ كەتكەن ئىشخانا مۇدىرى زاپىخوز بۆلۈمىگە : «قېنى سەن مەۋلانجان» دەپ ۋارقىرىغىنىچە ئوقتەك ئېتىلىپ كىردى - دە ، باشلىقنىڭ قەيەرگىدۇر بارماقچى بولۇپ ماشىنا يېنىدا ساقلاپ قالغانلىقىنى مەلۇم قىلدى .

«ياپىرىم ، ما ئىشنى قارىمامدىغان» دېدىم ۋە چاي ئوتلاۋاتقان كۇرۇشكامنى قېرى زاپىخوزغا تۇتقۇزۇپ ، تالاغا ئېتىلدىم .

بۇ ، يېڭى ئورگانغا يۆتكىلىپ كەلگىنىمنىڭ تۇنجى كۈنى ، قۇياش ئارغامچا بويى ئۆرلىگەن چاغ ئىدى . يېڭى ئورۇنغا كەلگىنىگدە سەندە يېڭى بىر ئاكتىپلىق ، يېڭى نىشان ۋە يېڭى بېسىم پەيدا بولىدىغان گەپ ئىكەن . تېخى تۇنۇگۈنلا ئۆز - ئۆزۈمگە : «شوپۇرلۇق ئىشىمنى ئوبدان ئاتقۇرۇپ ، باشلىقنى ، تەشكىلنى جەزمەن رازى قىلىمەن» دەپ ۋەدە بەرگەنىدىم . بۈگۈن تاڭ يورۇشى بىلەن تەڭلا ماشىنا ئىسكىلاتىغا كېلىپ ، ئىلگىرىلا «نالايىق» ئىشدىشىمدىن قالغان ماشىنىنى سۈرتۈپ ، تازىلاپ بەئەينى تويغا جابدۇنغان چوكاندەك پارقىرىتىۋەتكەنىدىم .

بىراق ، رولغا چىقىپ خېلى ئۇزاق ساقلىدىم ، ماڭا ھېچكىمنىڭ ھاجىتى چۈشمىدى . ماشىنامدىن مەخسۇس پايدىلىنىدىغان باشلىقتىنمۇ بېشارەت بولمىدى . قارىغىشتەگكۈر قورسىقىم كوركىراۋېرىپ ناشتا قىلمىغىنىنى يادىمغا سېلىپ قويغاچقىمۇ ، بىر بۇردا نان ۋە بىر ئوتلام قايناق سۇ تەمەسىدە زاپىخوز بۆلۈمىنى كۆڭلۈم تارتىپ قالدى .

ئىشخانا مۇدىرى بىلەن قىسقا ئارىلىقتا يۈگۈرۈش مۇسابىقىسىگە چۈشكەن تەنھەرىكەتچىلەردەك قوغلىشىپ ، ماشىنا

قېشىغا يېتىپ كەلگىنىمىزدە ئورۇق ۋە ئېگىزلىكىدىن سەل - پەل مۇكچىيىپ قالغان باشلىقىم قوللىرىنى كەينىگە تۇتقان پېتى ئېشەككە باھا قويماقچى بولغان كونا بېدىكتەك ، ماشىنىنى دەۋر قىلىپ چۆرگىلەپ يۈرەتتى .

ئۇ تۈيۈقسىز تورمۇزلانغان ماشىنىدەك چىپچىدە توختىدى ۋە شارتلا كەينىگە بۇرۇلۇپ ، كۆزۈمگە مىختەك قادىلىپ :

— مەۋلانجان ، شوپۇرغا قويىدىغان تەلىپىمنىڭ بىرىنچىسى نېمە ئىدى ، قېنى ئېيتىپ بېقىڭ ؟ ! — دېدى .

— ۋاقىتقا رىئايە قىلىش ، ماشىنىدىن بىر قەدەممۇ ئايرىلماسلىق !

— ھە ، تۈنۈگۈنكى گەپلىرىمنى ناشتىلىق بىلەن قوشۇپ يەۋەتتىمكىن دەپ قاپتىمەن...

ئۇنىڭ گېپى تولىمۇ تۈزلۈق ۋە تىكەنلىك ئىدى . مەن خۇددى ئۇياتلىق ئىش قىلىپ قويغاندەك بېشىمنى سالغان پېتىم رولغا ئولتۇرۇشۇمغا باشلىقىم يەنە كەسكىن تەلەپپۇزدا بۇيرۇق قىلدى :

— چۇشۇڭ ، ماشىنىنىڭ بارلىق نازۇك يەرلىرىنى ئىدىتلاپ تەكشۈرۈپ چىقىڭ !

قۇياش تىكلىنەي دەپ قالغاندا ئورگان دەرۋازىسىدىن چىقتۇق ، ئات - ئۇلاغ ، ھارۋىلارنى ئېھتىيات بىلەن يانداپ ئۆتۈپ ، بازار ئىچىدىن ئايرىلدۇق .

ماتورى ياخشى تەڭشەلگەن ماشىنا ساي يولىدا رىتىملىق گۈرۈلدەپ ، سىلىق سۈرئەت بىلەن ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى . ئاسفالتلىرى سويۇلۇپ ، يول پوندامتىدىكى تاشلار كۆرۈنۈپ قالغان تېيىز گوداڭلاردىن ئۆتكەندىلا ئازراق سىلكىنىپ قويىاتتى . ھارارەتلىك شولىلىرىنى سېغىنىلىق بىلەن سېپىۋاتقان ياز قۇياشىنىڭ ئەكسى كۆمۈش رەڭلىك كاپوت ئۈستىدە چايقىلىۋاتقان سۇ يۈزىدە لەيلەپ تۇرغان ئالتۇن شارەك ئورۇن يۆتكەيتتى .

— دىققەت ، ئالدىمىزدا بىر چوڭقۇرلۇق بار ، — دېدى يېنىمدا ئىككى پۇكلىنىپ ئولتۇرغان باشلىق يۇمىلاق ، كىچىك كۆزلىرىنى

سۇرئەت كۆرسەتكۈچتىن ئۇزمەي تۇرۇپ ، — تېزلىكنى 70 تىن 30غا چۈشۈرۈڭ ، تۆۋەنگە سىيرىلغىلى 200 مېتىر قالغاندا تورمۇز قىلىشقا باشلاڭ !

باشلىقنىڭ دېگىنىنى دەرھال بەجا كەلتۈردۈم ، ئۇنىڭ چوڭقۇرلۇق دېگىنى ئەمەلدە يانتۇلۇقى 15 گرادۇسقىمۇ يەتمەيدىغان بىر سىيرىلما بولۇپ چىققان بولسىمۇ ، يەنىلا ئۇنىڭ رايىغا باقتىم .

— ئاپلا ، بۇ بالىنىڭ دۆتلۈكىنى ، ئېگىزگە ياماشقاندا خوتنى ئىككىنچىگە قويۇپ ، ماي تەپكىسىنى قۇلاق تۈۋىگىچە يەتكۈزۈپ بېسىش كېرەكتە ! بولمىسا بۇ بىرنېمە دۆڭگە چىقالمىغانلىقى ئۈستىگە ، تۆت كۈنگە بارمايلا كېرەكتىن چىقىدىغۇ ئاخىر...

باشلىقمىنىڭ كۆڭلى قالمىسۇن ئۈچۈن ، ماي تەپكىسىدىن ئالدىراپ تورمۇز تەپكىسىگە پۈت يۆتكىدىم ، ئاجراتقۇچ تەپكىگە دەسسەي دەپ تۇراتتىم ، بىتاقەت بولغان باشلىق قارىداپ كەتكەن نېپىز كالپۇكلىرىنى بىرنېمىدەپ مىدىرلاتتى ـ دە ، ئورۇق قولىنى ئالمان ـ تالمان خوت دەستىسىگە ئۇزاتتى . نائىلاج ئۇنىڭ قولى ئۈستىدىن سىقىمداپ تۇرۇپ ، خوت يۆتكەشكە مەجبۇر بولدۇم .

ماشىنا يېرىلىپ كەتكۈدەك گۈرۈلدەپ چۈمۈلە سۇرئىتى بىلەن «دۆڭ»گە ياماشتى ۋە يەنە تۇز يولغا چۈشتى . باشلىقىم ئاقىلانە كۆرسەتمىسىنىڭ ئۇنۇمىدىن سۆيۈندىمۇ ، غۇلىچىنى يېيىپ تازا بىر كېرىلىۋالدى ـ دە ، ئۇنلۈك ئاۋاز بىلەن سۆزلەشكە باشلىدى :

— باشلىق بولدۇڭمۇ ، ناھايىتى مۇھىم بىر مەسئۇلىيەت زىممەڭگە چۈشىدىغان گەپ ، شۇڭا قول ئاستىڭدىكى ھەممە نەرسىنى ئەنە ئاشۇ مەسئۇلىيەت يۈزىسىدىن ئەستايىدىل كۆزىتىشىڭ ، باشقۇرۇشۇڭ ، چاتاق چىقىش ئېھتىمالى بولغانلىكى ھالقىلارنى شەخسەن نازارەت قىلىشىڭ ، ئۆز ۋاقتىدا كۆرسەتمە بېرىشىڭ كېرەك . مەسئۇلىيەتچانلىق دېگەن مانا مۇشۇ ، بەزى باشلىقلارنىڭ كۆتۈلمىگەندە موللاق ئېتىشىمۇ ئۆز مەسئۇلىيىتىنىڭ ھەتتا ئۇششاق ئىشلارغىچە چېتىلىدىغانلىقىنى تولۇق ھېس قىلمىغانلىقى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك...

بـۇ سۆزنى ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە دەۋاتامدۇ ياكى ماڭا قارىتىپ دەۋاتامدۇ ، ھېچنېمىسىنى ئۇقالمىدىم ، ئۇ بىر يولغا ، بىر سۈرئەت كۆرسەتكۈچكە قاراۋېتىپ گېپىنى يەنە داۋام قىلدى :

— شوپۇر دېگەنمۇ سېنىڭ قارىمىقىدىكى مۇھىم بىر شەخس ، ئـۇ يەنە كېلىپ ئازمايدىغان ئەۋلىيا ئەمەس ، شۇنداقمۇ ، ئۇنىڭ ئازىدىغان يېرىنى ئالدىن پەملەپ ، دەل ۋاقتىدا كۆرسەتمە بېرىشمۇ بىـر مـەسـئـۇلىيەتچان باشلىقنىڭ تېگىشلىك بۇرچى ، بۇرۇنقى شـوپۇرۇمغۇ ئۆزىنىڭكىنىلا راست دەيدىغان ياغاچ قۇلاق بىرنېمە ئىدى ، يۆتكىلىش تەلىپىنى قويمىغان بولسا ، بەلكى ئۆزۈملا كۆتىگە تەپكەن بولاتتىم...

بـاشـلـىـقىمىنىڭ سۆزى مېنى ئويغا سېلىپ قويدى ، ئۇنىڭ ئـېـيـتـقانلىرى بىلەن قىسقىغىنا بىر سائەتتىن بېرىكى بىۋاستە تەسىراتىمنى باغلاپ كۆرۈپ سەل چۆچۈپ قالدىم .

بۇرۇن بـەزى ئـىـشـداشـلـىـرىـم : «كىچىكىدە ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى قاتتىق چىشلەپ قويغان ئادەملا باشلىققا شوپۇر بولىدۇ» دېيىشسە ، مەن بۇنى باشلىق ئالدىدا سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ ، نەزەردىن چـۈشـكـەنلەرنىڭ ئۆزىنى ئاقلايدىغان گېپى بولسا كېرەك ، دەپ ئـويـلايـتـتىم ، ئەمدىچۇ ؟ مەنمۇ كىچىكىمدە ئانامنىڭ ئەمچىكىنى قاتتىق چىشلەپ قويغانمۇ نېمە ؟

كـۆڭـلـۈمـنـىڭ بـىـر يېرىدە باشلىقىمنىڭ كونا شوپۇرىغا ھـېـسـداشـلىـق ئويغىنىشقا باشلىغانلىقىنى سېزىپ قالدىمىۇ ، بۇ ھېسداشلىقنى دەرھال قوغلاپ چىقىرىشقا ، ھەممە يېرى جالاقلاپ تـۇرىـدىـغـان قـارا ماشىنىنى ھەيدەپ چۆللەردە سەرسان بولۇپ يۈرۈشتىن قۇتۇلغىنىمغا شۈكۈر قىلىپ ، باشلىقنىڭ بۇرۇتىدىن ئۆتۈشكە ئۆزۈمنى ئاڭاھلاندۇردۇم .

نېمىلا بولمىسۇن ، چىداش كېرەك ، چىدىماي نېمە ئىلاج ؟ !

— دىـقـقەت ، 200 مېتىر يىراقلىقتا بىر قىزىل تراكتور كـېـلـىۋاتىدۇ ، ماشىنىنى يولنىڭ ئوڭ چېتىگە تارتىڭ ، چاپسان بولۇڭ ، شوپۇر دېگەننىڭ ئىنكاسى تېز بولمىسا بولمايدۇ !

«قىزىق ، مەن كېلىۋاتقان تراكتورنى كۆرەلمەيدىغاندەك ، ماشىننىنى ئەتەي سول تەرەپكە تارتىدىغاندەك گەپ بولدىغۇ بۇ ؟ !» قەلبىمدە باشلىقىمغا تۇنجى نارازىلىق ئۇچقۇنى يالقۇنجىدى .

ئۇ گىرۋەكلىرىدىن ياغ تەپچىپ تۇرغان شەپكىسىنى ئېلىپ ، تەر بىلەن كونا ياغ قاپىقىدەك پارقىراپ تۇرغان قارامتۇل يۈزىنى سۈرتۈۋەتتى ـ دە ، قولىنى رولغا ئۇزىتىپ سىگنال كۇنۇپكىسىنى ئارقىمۇئارقا بېسىۋەتتى :

«تات··· تات··· تات··· »

ئۇنىڭ بۇ قىلىقىغا غۇۋزۇندە ئاچچىقىم كەلدى . نېمە ئامال ، «سەۋر قىلساڭ ، غورىدىن هالۋا پۈتەر» دەپتىكەن ، يەنىلا ئۆزۈمگە هاي بېرىپ ، كوزۇپ سۆرەپ كېلىۋاتقان تراكتورغا كۆز يېتىم ئارىلىق قالغاندا ماشىننىنى يولنىڭ «ئوڭ» چېتىگە تارتىۋىدىم ، يەنە باشلىقنىڭ سوئال ، سورىقىغا دۇچ كەلدىم :

— هوي سىز ئېشەك هارۋىسى هەيدەپ باققانمۇ ، چاق يولنىڭ چېتىگە چىقىپ كەتسە قانداق ئاقىۋەت يۈز بېرىدۇ ؟

بۇ سوئال جاۋابسىز قالدۇرۇلۇشى كېرەك ئىدى ، چۈنكى··· بىز يول لىنىيىسى بويىچە 90 گىرادۇس سولىغا قايرىلدۇق ـ دە ، قۇم بارخانلىرى ئارىسىدىن ئۆتىدىغان يولغا چۈشتۇق . يولنىڭ يۇمشاق قۇم بىلەن كۆمۈلۈپ كەتكەن بىر بۆلىكى تۇيۇقسىز كۆز ئالدىمىزدا ئايان بولدى .

— تورمۇز !

باشلىق بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىدى ، بۇ ئاۋاز باشلىققا ، بولۇپمۇ مەسئۇلىيەتچان باشلىققا شوپۇر بولۇشنىڭ ئاقىۋەتلىرى بىلەن بەند بولۇۋاتقان نېرۋىلىرىمغا خۇددى گۈلدۇرماما گۈلدۇرلىگەندەك تەسىر قىلدى ـ دە ، «غاچ» قىلىپ تورمۇز تەپكىسىگە تەپتىم ، ئىختىيارىمدىن ، مۆلچىرىمدىن تاشقىرى بىر كۇچ 70 كىلومېتىرلىق سۈرئەت بىلەن پىرقىراۋاتقان تۆت چاقنى بىردىنلا هەرىكەتتىن توختاتتى . ماشىنا شۇ هامان قىڭغىيىپ بارخانغا چاپلاندى ۋە سىيرىلىپ چۈشۈۋاتقان سېرىق توپا ئارىسىغا

ئىككى غېرىچ پېتىپ ، قىڭغايغان پېتى تۇرۇپ قالدى .

كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە يۈز بەرگەن ئالاقزادىچىلىك ۋە ئۆرىتۆپە بولۇپ چايقىلىشتىن كېيىن ئەقلىمنى ئىلكىمگە ئالدىم - دە ، رولغا چىڭ يېپىشىپ تۇرۇپ ، ئۆڭسۈلى قاچقان ھالدا تەكتىمدە تۇگۈلۈپ ياتقان باشلىققا قارىدىم .

باشلىق بىر پەستىن كېيىن ھوشىغا كەلدى ، بىز ئۆمىلەپ دېگۈدەك ماشىنىدىن چىقىۋالدۇق .

— ئىسىت ، ئىسىت ، — دېدى ئۇ قاپقىنى ئاچماي ھاسىراپ تۇرۇپ ، — خىزمەت تەكشۈرۈپ كېلىۋاتقان باشلىقنى باش لەڭگەرگىچە بېرىپ قارشى ئالماقچىدىم ، پىلانىمنى بۇزدۇڭ ، يۈزۈمنى يەرگە چۈشۈردۇڭ ، ئەمدى سېنىڭ مەسلەڭنى دەرھال ئويلىشىپ باقمىسام بولمىغۇدەك .

— مەسىلەمنى ئويلىشىپ ئاۋارە بولماڭ ، — دېدىم مەن چورتلا قىلىپ ، — ئۆزۈملا كېتىپ قالاي ، ماشىنىنىمۇ ئۆزىڭىز ھەيدىۋېلىڭ !

شۇ ئەسنادا قارشى تەرىپىمدىن بىر يۈك ماشىنىسى چىقىپ كەلدى . قولۇمنى كۆتۈردۈم ، جىلە بولغان باشلىقنىڭ چالۋاقاشلىرىمۇ ، ھەيۋە قىلىپ قورقۇتۇشلىرىمۇ ماڭا تەسىر قىلالمىدى .

— خەير - خوش باشلىق ، ئامان بولۇڭ !

1989 - يىلى يانۋار ، ئۈرۈمچى .

كۇن نەدىن چىقىدۇ

ساھىبخانا ئىككى رومكىغا ھاراق تولدۇرۇپ ، بىرىنى سورۇنىڭ تۆرىدىن ئورۇن ئالغان 50 ياشلاردىكى سېمىز ، ئاق پىشماق ، ستالىن پاسونىدىكى يالاڭ چاپان كىيىۋالغان بىر كىشىنىڭ ئالدىغا قويدى ـ دە ، بىرىنى ئۆزى ئېلىپ قىسقىغىنا قەدەھ سۆزى سۆزلىگەندىن كېيىن ، مېھمانلارنى تونۇشتۇرۇشقا باشلىدى :

— ئاۋۇ ھۆرمەتلىكىمىز ، باشقارما باشلىقى ئاۋۇت ئاكا بولىدۇ .

— بۇ تەرىپىدىكى مۆھتەرەم ، مۇئاۋىن دىرېكتور خالىق ئاكا .

— مانا ماۋۇ پېشقەدەمىمىز ، ئابدۇقادىر مۇدىر بولىدۇ .

— بۇ...

مەن «بۇلارنى ئىدارىدىمۇ ، قايسىبىر يىغىندىمۇ ياكى كوچىدىمۇ ، ئىشقىلىپ نەدىدۇر ئۇچرىتىپ قالىمەنغۇ ، بىرىنىمۇ تونۇيالمايۋاتىمەنا ؟ » دېگەنلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزۈپ ، نەزىرىمنى ساھىبخانىنىڭ قول ئىشارىتىگە بويسۇندۇرغىنىمچە ، بىر ـ بىرىدىن سالاپەتلىك بولغان مېھمانلارغا زەن سېلىپ قاراۋاتقىنىمدا ، تونۇشتۇرۇلۇش نۆۋىتى ماڭىمۇ كېلىپ قالدى . ساھىبخانا سول قولىنى مۇرەمگە قويۇپ تۇرۇپ : «بۇ ئاغىنىمىزنى ھەرقايسىلىرى ئېھتىمال تونۇمايدىلا ، بۇ ساۋاقدىشىم بولىدۇ . پالانى تەتقىقات ئورنىدا ئىشلەيدۇ ، كىتابىمۇ يازىدۇ » دېگەن چاغدا ، سورۇن ئەھلى ئارىسىدا بىلىنەر ـ بىلىنمەس داۋالغۇش پەيدا بولدى . مۇبادا خاتا كۆرۈپ قالمىغان بولسام ، بەزىلەر ئۆزئارا كۆز بىقىشۇالدى ، بەزىلەر ساھىبخانىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغۇسى يوقتەك شاما چايناپ

ئولتۇردى . ھەش ـ پەش دېگۈچە ھاراق رومكىسى تۆت ـ بەش قېتىم ئايلىنىپ ئۇلگۈردى . مېھمانلارنىڭ مېڭىسى قىزىپ ، ئاغزى ئېچىلىشقا باشلىدى . بىرەيلەن كىمنىڭدۇر ئىداره باشلىقلىقىغا ئۆستۈرۈلمەكچى بولغانلىقىنى پىچىرلاپ تۇرۇپ ئېيتىۋىدى ، سورۇندا ئومۇمىي ھاياجان قوزغالدى ، يەنە بىرى مەن بىلمەيدىغان بىرىنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىپ ، ئۇنىڭ يېشى ئۆتۈپ كەتكەنلىك سەۋەبىدىن باشقارما باشلىقلىقىغا تەستىقلانمىغانلىقى توغرىسىدا مەلۇمات بېرىۋىدى ، يەنە بىر ئومۇمىي ھاياجان قوزغالدى .

مەنمۇ ساھىبخانىنىڭ زورلىشى ئارقىسىدا ئۇلار بىلەن تەڭ ئىچىپ ئولتۇرغان بولساممۇ ، تىلىم ھېچ قىزىمايۋاتاتتى . سۆزگە ئارىلىشاي دېسەممۇ ئارىلىشالمايتتىم .

راستىنى ئېيتسام ، تونۇشمايدىغان ، نام ـ ئەمەل ، ياش ـ ساقال جەھەتتە ئۆزىدىن تولىمۇ يۇقىرى تۇرىدىغان سالاپەتلىك كىشىلەر بىلەن بىر سورۇندا ئولتۇرۇش كىشىگە بەكمۇ قىيىن ئىكەن . ئەگەر ساۋاقدىشىم بۇ ئاخشاملىق سورۇندا مېھمانلىرى ئالدىدا ئولتۇرۇشۇپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىپ چىڭ تۇرۇۋالمىغان بولسا ، ئەلۋەتتە كەلمەس ئىدىم . ئەمدى چىقىپ كېتەي دېسەممۇ قاملاشمايتتى .

شۇ ئەسنادا جىم ئولتۇرۇپ قالغانلىقىمنى كۆرگەن باشقارما باشلىقى ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ :

— ئۇكا ، سېنى ھېلى تەتىق قىلىدۇ ، دېدىما ؟ پەن دەمدۇ ـ ھە ؟ — دېدى ۋە ساڭگىلاپ چۈشكەن ئېڭەك گۆشلىرىنى تىترىتىپ تۇرۇپ بېشىنى مەن تەرەپكە تېخىمۇ سوزدى ، — قېنى ئېيتىپ باقە ئۇكا ، ھاراق قارىماقتا سۈزۈك سۇغىلا ئوخشايدۇ ـ يۇ ، ئەمما ئىچسە نېمە ئۇچۇن ئادەمنى مەست قىلىدۇ ؟ ئۇ قورساقتا كىرىدۇ ـ يۇ ، نېمىشقا باشنى پىرقىرىتىدۇ ؟ تەتقىق قىلىپ باقە ؟ !

باشقارما باشلىقىنىڭ سۆزى تۇگىشىگىلا ، ئۇنىڭ سۆزىنى دەققەت بىلەن تىڭشاپ ئولتۇرغانلار پاراققىدە كۈلۈۋېتىشتى . باشلىق

تېخىمۇ قاتتىق كۈلۈۋەتتى ، قورۇقلار ئارىسىدىكى كۆزلىرى يۇمۇلۇپلا كەتتى .

ماڭا ئېنىقكى ، ئۇ مېنى كولدۇرلىتىۋاتاتتى ، مەسخىرە قىلىۋاتاتتى . مېنىڭ ئۇنداق تېتىقسىز سوئالغا جاۋاب بەرگۈم كەلمىدى . ئۇنىڭ سالاھىيىتىنى ۋە يۈزىنى ئاياپ ئۇندىمەي قويغانلىقىمنى جاۋابتا تۇتۇلۇپ قالدى دەپ چۈشەندىمۇ ، گۆشىنى شىلىۋالغاندەك ئورۇق ، قارا چىراي دىرېكتور گەپكە ئارىلاشتى .

— كىتاب يازارمىشسەن ئۇكا تېخى ، ماڭاشىڭ تۆۋەن بولسا كېرەك ـ ھە ؟ مېنىڭ بولسا كىتاب يېزىش ئۈياقتا تۇرسۇن ، كىتاب ئوقۇشقىمۇ ھەۋىسىم يوق ، ئارتۇقچە جاپانىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى بار ؟ ئىشخانىغا كىرىمەن ـ دە ، ساپاغا ئۆزۈمنى تاشلايمەن ، قىلغىلى خىزمەت بولمىسا ، ئىچكىلى قاينىق سۇ بار . بولمىسا ئۇيقۇمۇ ئوبدان…

دىرېكتورنىڭ سۆزگىمۇ مىيىقىمدا كۈلۈپ قويدۇم . بىرنەرسە دەي دېسەم ، ئاتام دېمەتلىك كىشىلەرنىڭ ۋە ساھىبخانىنىڭ ئالدىدا ياخشى بولمايتتى . ئۇنىڭ ئۇستىگە ، ئالتە ئادەم ئۈچ بوتۇلكىنى قورۇقداپ بولغانىدى .

ئاش تارتىلىپ بولغاندىن كېيىن يەنە ھاراق ئىچىلدى . ساھىبخانا بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىشقا تەمشىلىۋىدى ، بەش پۇڭلۇق مېتال پۇلدەك يۇمىلاق كۆزلىرى ۋە دوغلاق يۈزى لازىدەك قىزىرىپ كەتكەن مۇدىر سەنتۈرۈلگەن پېتى ئورنىدىن تۇردى ـ دە ، غۇلىچىنى يېيىپ تۇرۇپ :

— ئاغىنىلەر ، ئەمدى بولدى قىلساق بولارمىكى ، ئەتە يەنە ئىشخانىغا چىقىدىغان گەپ ، — دېدى .

— نېمىدىن قورقىمىز مۇدىر ؟ — دىرېكتورمۇ ئۈستەلنىڭ قىرىغا تايانغىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ ، بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىشقا ئىشارەت قىلىپ ، ئۆزۈن ۋە ئورۇق بارماقلىرى بىلەن بىرنەرسە كەسكەندەك پۇلاڭلاتتى ، — نېمىدىن قورقىمىز ـ ھە ؟ … ئەتە كۈن تاغنىڭ كەينىدىن چىقىپ ، يەنە تاغ… تاغنىڭ كەينىگە ئولۇ… ئولتۇرۇۋېرىدۇ . بىز بولساق يەنە…

باشقارما باشلىقى قۇرۇق رومكىنى پۇلاڭلىتىپ تۇرۇپ دىرېكتورنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى :

— كۇن ... تاغنىڭ كەينىدىن چە... چىقىپ تاغنىڭ كەينىگە ئولىتۇرىدۇ دېسىلە بولمايدۇ . بۇ... بۇ شەھەردىغۇ شۇنداقكەن . بىزنىڭ يۇرتتا بولسا كۇن قۇملۇقنىڭ ئۇ تەرىپىدىن چىقىپ ، بۇ تەرىپىگە ئولتۇرىدۇ .

ئۇ تەرەپلەرنى كۆرسىتىش ئۈچۈن قولىنى يېرىم دائىرە ئايلاندۇرۇۋىدى ، رومكىدا ئىچىلمەي قالغان ھاراق دىرېكتورنىڭ بېشىغا چېچىلدى . ئۇ يۇز - كۆزلىرىنى سۈرۈتكەچ بارغانسېرى قىزىپ مۇنازىرىلىشىش ھالىتىگە كىردى :

— ياق ، سىلى مۇشۇ گەپ... گەپلىرىدە كەتكۇزۇۋەتتىلە ، كۇن بۇ... بۇ شەھەردىمۇ تاغنىڭ كەينىدىن چىقىپ... تاغ... تاغنىڭ كەينىگە ئولتۇرىدۇ . مېنىڭ يۇرتۇمدىمۇ تاغنىڭ كەينىدىن... چە... قىپ تاغنىڭ...

— ياق ، سىلىمۇ خا... خاتالاشتىلا . كۇن ئەسلىدە بىزنىڭ يۇرتنىڭ ، دەل بىزنىڭ ئۆينىڭ ئۇ تەرىپىدىكى قۇملۇقتىن چىقىپ ئاندىن شۇ ماڭغانچە بۇ شەھەرگە... كېـ... لىپ... ، ئاندىن يەنە قۇملۇقنىڭ بۇ تەرىپىگە بېرىپ ئولتۇرىدۇ . كىچىكىمدىن باشلاپلا كۇننىڭ قۇملۇقتىن چىققىنىنى كۆرگەنمەن .

— ياق ، يوقسۇ ، مەن... مۇ كىچىكىمدىلا كۇننىڭ ئۆيىمىزنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى تاغنىڭ كەينىدىن چىق... چىققانلىقىنى كۆرۈپ كېلىۋاتىمەن .

بۇلارنىڭ مۇنازىرىسى مۇدىرنىڭمۇ ئىلھامىنى قوزغىۋەتتى بولغاي ، ئۇمۇ ھەممىنى بېسىپ چۈشىدىغان ئاۋازدا ۋارقىرىدى :

— مانا... مانا ، ئىككىڭلارلا خاتا سۆزلەۋاتىسىلەر ، كۇن تاغنىڭ كەينىدىنمۇ ئە... ئەمەس ، قۇملۇقنىڭ ئۇ تەرىپىدىنمۇ ئەمەس ، دېڭىزدىن چىقىدۇ .

باشقارما باشلىقى بىلەن دىرېكتور ھەيران بولغان ھالدا تەڭلا

سورىدى :

— هە ؟

— شۇنداق ، دېڭىزدىن چىقىدۇ . مەن ئىچكىرىگە بار... بارغان ، پاراخوتقا چىققان . شۇ چاغدا بىر ئەتىگىنى كۈننىڭ دېڭىزدىن چىققانلىقىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆ... كۆرگەن . كۈن دېڭىزدىن چىقىپ ، ئاسماندا شۇ ماڭغانچە ئىككى سائەتتە ئاندىن بۇ شەھەرنىڭ تېغىنىڭ كەينىگە يېتىپ كېلىدۇ .

— بۇ گەپ... خا... تا !

— قۇملۇقتىن ، دېڭىزدىن چىقىدۇ دېگەن گەپنىڭ ھەممىسى خاتا !

— خاتا !

— خاتا !

ئۇلار بىر ـ بىرىنى ئىنكار قىلىۋېرىپ ياقا سقىشىش دەرىجىسىگە بارغىلى ئاز قالدى . مۇدىر ھاراق كۆتۈرۈشلۇكرەك بولسا كېرەك ، خېلى سەگەك ئىدى ، ئۇ تۈيۇقسىز مەن تەرەپكە بۇرۇلدى ۋە دېدى :

— ئۇكا ، سەن تەتقىقات قىلىدىكەنسەن . دەپ باقە ، كۈن زادى نەدىن چىقىدۇ ؟ دېڭىزدىنغۇ دەيمەن ؟

دىرېكتورمۇ ئۆز قارىشىنىڭ توغرا بولۇپ چىقىشىغا ھېچ گۇمان قىلمىغان قىياپەتتە ماڭا قارىۋىدى ، باشقارما باشلىقى ئاۋازىنىڭ بارچە ۋارقىرىدى :

— قۇملۇقتىن...

— تاغنىڭ كەينىدىن...

— دېڭىزدىن...

— بولدى باغلىشايلى ، — دېدى مۇدىر يەنە ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ ، — ئەتە ئوقۇمۇشلۇق كىشىلەردىن ئۇچىمىز دەرقەمدە تۇرۇپ سورايمىز . كىم ئۇتتۇرۇۋەتسە بىر قوي سويۇپ بىزنى مېھمان قىلسۇن !

— قوشۇلسمەن ، ئوغۇل بالا دېدى ، دېگەن گېپىدە تۇرىدۇ ، — دېدى باشقارما باشلىقى ئۇستەلنى مۇشتلاپ .

دېرىكتورمۇ مەيدىسىگە ئۇرۇپ تۇرۇپ قوشۇلدى . مۇدىر ئۇتتۇرۇۋەتكەنلەر ئۆتكۈزىدىغان چايغا ھەتتا مېنىمۇ ئېيتىپ قويدى .

شۇنداق قىلىپ سورۇندىكىلەر تارقالدى . مەنمۇ ئىچىمگە تولۇپ كەتكەن كۈلكىنى پاتراق كۈلۈۋېتىش ئۈچۈن تالاغا ئالدىرىدىم .

1984 ـ يىلى يانۋار .

ئەما

سائىتىمگە قارىۋىدىم ، بۇگۈنكى ئارام ئېلىش كۈنىنىڭ ئۇچىتىن بىرى ئۆتۈپ كېتىپتۇ . ئوقۇۋاتقان كىتابىمنى تاشلاپ قويۇپلا ، يالاڭ چاپىنىمنىڭ يېڭىنى ساپقاچ تالاغا يۈگۈردۈم . كوچىنىڭ تاشئۆستەڭگە تاقىلىدىغان بېشىدىن چىقىپ ، يالغۇز ئايىغىلىق كۆۋرۈككە يېتىپ كەلدىم ۋە كۆۋرۈككە يېقىنلىشىپ قالغان مومايغا يول بېرىش ئۈچۈن قەدىمىنى ئاستىلاتتىم .

بىر ئۇچىنى تېقىمىغچە چۈشۈرۈپ ئارتىۋالغان ياغلىقى ئۇستىگە پىيالىنىڭ ئاغزىچىلىك تەلپەك قوندۇرۇۋالغان بۇ مومانىڭ قولىدا بىر ئۈچى ئەگمەچ ھاسا بار ئىدى . ئۇ كۆزلىرىنى كۆزى بىلەن بىر تەكشىلىكتىكى بوشلۇققا تىككىنىچە ، ھاسىسىنى ئۇيان ـ بۇيان يۆتكەپ ، كۆۋرۈك بېشىغا قاراپ ئۈدۈل كېتىۋاتاتتى . مومای «تاق» قىلغان ئاۋازدىن قانائەت ھاسىل قىلغانەك سەل توختىۋېلىپ ، ئاندىن كۆۋرۈككە قەدەم تاشلىغىنىدا ، يۇرىكىمنىڭ سېلىشى بىردىنلا جىددىيلىشىپ ئاغزىمغا قاپلىشىپ قالغانەك بولدى . چۈنكى ، ھەممە ئالامەتلەردىن ئەمالىقى چىقىپ تۇرغان بىر مومای ئالدىمدىلا تەۋەككۈلگە ئۆزىنى ئۇرماقچى بولۇۋاتاتتى !

ئۆستەڭنىڭ نېرىقى قىرغىقىغا ئۆتۈش ئۈچۈن خېلى يىراقتىكى كۆۋرۈككە بېرىشقا ئېرىنگەن كىشىلەر تەرىپىدىن ئىككى تال لىمنى جۈپلەپ ياساپ قويۇلغان بۇ ئاددىي كۆۋرۈك شۇنچىلىك تار ئىدىكى ، بىر ئادەمنىڭ تاپىنى ئارانلا سىغاتتى . بەش ـ ئالتە مېتىر كەڭلىكتىكى ئۆستەڭدە بىلەي تېشى رەڭگىدىكى سەل سۇيى تۇگمەن نورىدىن چۈشۈۋاتقانەك تېز ئاقماقتا ئىدى . بېجىرىم ئادەملەرمۇ

تاناپتىن ماڭغان سېرىكچىدەك ئېھتىيات بىلەن ئۆتىدىغان بۇ كۆۋرۈكتىن يېتىلگۈچىنىڭ ياردىمىگىلا قاراشلىق بولغان ئەما مومايىنىڭ سالامەت ئۆتۈپ كېتىشى مۇمكىنمۇ؟ مۇبادا كېلىشمەسلىك يۈز بېرىپ قالسا...

مەن دەرھال ئەقلىمنى ئىشقا سالدىم ـ دە ، بىرقەدەم چامداپ مومايغا يېتىشۈپلىپ مۇراجىئەت قىلدىم :

— ئانا ، ئەكەسىلە قوللىرىنى ، يېتىلىۋالاي .

— رەھمەت بالام ، كۆڭلۈك ياخشى ئىكەن ، — مومای ئۆزىنىڭ بىلىنەر ـ بىلىنمەس ئاقىرىشقا باشلىغان چاچلىرىغا ھېچ مۇناسىپ كەلمەيدىغان قورۇقسىز ، تېرىلىرى پارقىراپ تۇرىدىغان قولىنى ماڭا ئۇزىتىپ تۇرۇپ دېدى ، — يېتىلىۋالساڭ يېتىلىۋالغىن .

ئوقتەك ئېقىۋاتقان لاي سۇ ئۇستىگە خۇددى نېپىز ئاق پەردە يېپىپ قويغاندەك دولقۇنسىز ـ شاۋقۇنسىز ئىدى . ئېقىنىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ئاجىز دولقۇنلار قاسناقلارغا يېنىك ئۇرۇلۇپ ، موزای ئېمىۋاتقاندەك «شىپ ـ شىپ» شەپە چىقىراتتى . كۆۋرۈكنىڭ يېرىمىغا كەلگىنىمدە ئۆستەڭگە قارىۋىدىم ، يۈرىكىم دۈپۈلدەپ ، بېشىم قايغاندەك بولدى . پۇتۇمنىڭ لېۋىگىلا كېلىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ ، سەل سەنتۈرۈلۈپلا ئۆزۈمنى ئوڭشىۋالدىم . ھاسىسىنى قولتۇقۇمغا قىستۇرۇۋېلىپ ، سول قولىدىن يېتىلەپ كېلىۋاتقان مومای بولسا ، چىرايىدا ھېچقانداق تەشۋىش ئالامەتلىرى كۆرۈنمىگەن ھالدا كۆۋرۈكنىڭ دەل ئوتتۇرىسىغا دەسسەپ ، داغدام يولدا مېڭىۋاتقاندەك خاتىرجەم كېلىۋاتاتتى .

كۆۋرۈكتىن ئاخىر سالامەت ئۆتۈۋالدۇق . مەن مومايىنىڭ يۈرەكلىك ۋە چەبدەس ئىكەنلىكىگە قايىل بولغان چېغىمدا كۆڭلۈمدىن : كۆزى ئوبدانلا تۇرغان مومايىنى ئۆزۈمچە ئەمە ھېسابلاپ يېتىلەپ يۈرمىگەندىمەن؟ دېگەن ئوي كەچمەيمۇ قالمىدى . كۆۋرۈك بېشىدىن ئەمدىلا چۈشۈۋىدۇق ، مومای قولۇمنى تۇتۇپ تۇرۇپ :

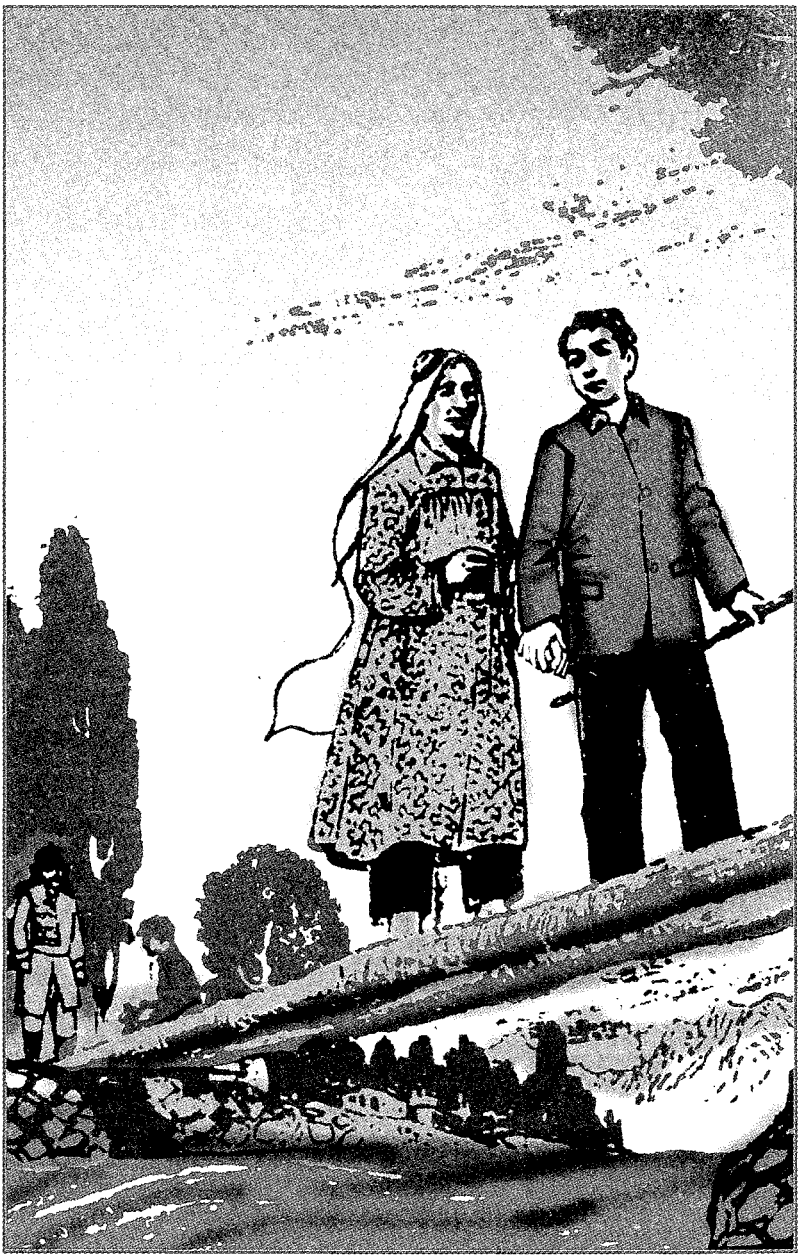

— بالام ، هه ، بالام دەپ قوياي ، ئاۋازىڭدىن قارىغاندىمۇ يېشىڭ كىچىكتەك قىلىدۇ . رەھمەت ساڭا ، ئاۋارە بولدۇڭ ، — دېدى . موماينىڭ تەشەككۈرىدىن بىرئاز ئوڭايسىزلىنىپ قالدىم . ئەگەر ھېلىقى قىياسىم توغرا چىقىپ قالمىغان بولسا ، ئۇنىڭ بۇ تەشەككۈرىنى شۇ تەنتەكلىكىم ئۈچۈن تەنە دەپ چۈشىنىشىمگە توغرا كېلەتتى . تەنتەكلىك قىلىپ قويغان بولماي ، دەپ ئەنە شۇ تەنتەكلىكىم ئۈچۈن مومايغا ئۆزرە قويۇش ياكى كۆڭلۈمنى تىنچىتىش ئۈچۈن پۈرسەت يارىتىش مەقسىتىدە موماينى تېرەك سايىسىدە ئازراق ئارام ئېلىشقا دالالەت قىلدىم . بۇ چاغدا تونۇشۇم سەمەتنىڭ ئالدىمىزدىكى تېرەكلىك كوچا دوقمۇشىدا مېنى ساقلاۋاتقانلىقىنى ئېسىمدىن چىقىرىپ بولغانىدىم . موماي تەكلىپىمنى قوبۇل قىلدى . مەن ئۇنىڭ كۆزىگە ھەدەپ قاراۋېرىشنى ئەپسىز ھېسابلاپ ، گەپ تەشتىم :

— ئانا ، بەكمۇ تېتىككەنلا ، تەنلىرىگە دەرد يەتمىسۇن .

مومای قولۇمدىن ھاسىسىنى ئېلىۋېتىپ ، كۈلۈمسىرىگەن پېتى ماڭا تىكىلىپ تۇرۇپ دېدى :

— خۇداغا شۈكۈر بالام ، كۆرمىگەن بىلەن تېنىم ساق ئىدى ، يېقىندىن بېرى سەل ساقسىز بولۇپ قالدىم ، يېزا دوختۇرخانىسىدا تەكشۈرتۈۋىدىم ، ئۆپكىڭىزدە چاتاق بارىكەن ، دېيىشىپ دورا بەردى . دورا خېلى پايدا قىلىۋىدى تۈگەپ قالدى . بۈگۈن مۈشۈ مېڭىشىمدا يەنە بىر تەكشۈرتۈپ دورا ئېلىۋالماقچىدىم .

بۇ جاۋاب بىلەن يۈرىكىمنى سىقىپ تۇرغان ئەندىشىدىن بىر يولى خالاس بولدۇم ـ دە ، موماينىڭ كۆزىگە سەپسېلىپ قاراشقا پېتىنىدىم .

ئۇنىڭ قاپىقى تېز ـ تېز ھەرىكەت قىلاتتى ، كۆز قارىچۇقى بولسا راستىنلا مىدىرلىمايتتى . بىراق ، كۆزگە ئاسانلا تاشلىنىپ تۇرىدىغان ھەرقانداق غەيرىي ئالامەتلەر ياكى ئاق داغلاردىن خالىي ئىدى . كۆز گۆھىرىدىن تارقالغان تالا ـ تالا بوز سىزىقچىلار قارىچۇق چېگرىسىغا كېلىپ خىرەلىشىپ ، قارىچۇق ۋە كۆز ئېقى

ئارىسىدا ھاسىل بولغان بىلىنەر - بىلىنمەس كۆل رەڭ دائىرە ئىچىگە سىڭىپ كىرەتتى . كۆز ئورنىنىڭ سەل - پەل ئولتۇرۇشۇپ كەتكىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، كۆز ئەتراپىدا قىل تومۇقىدىكى بىرەر تال قورۇقمۇ كۆرۈنمەيتتى .

مومانىڭ تەشەككۈرى ھېچقانداق تەنە ئەمەس ، بەلكى چىن تەشەككۈر ئىكەنلىكى ئېنىقلانغاندا ، كۆڭلۈمدە ئۇنى دوختۇرخانىغچە ئاپىرىپ قويۇش ئىستىكى تۇغۇلدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە دوختۇرخانىمۇ تېرەكلىك كوچىنىڭ ئاخىرقى مەنزىلىدە ئىدى . دائىم كۈلۈمسىرەپ تۇرىدىغان ، كىشىگە ئۆز ئانىسىدەك بىلىنىدىغان بۇ مۇلايىم موماي بىلەن بىردەم مۇڭدىشۇۋىلىشىنىڭ ئۆزىمۇ ئەھمىيەتلىك - دە !

مەن ھاسىنىڭ تۇز ئۇچىنى تۇتۇپ ئالدىدا مېڭىۋاتقىمەن ، موماي ئەگمەچ ئۇچىنى تۇتۇپ كەينىمدە كېلىۋاتىدۇ . جىمجىت مېڭىشنى مۇۋاپىق كۆرمىدىممۇ ياكى شۇنداقلا سورىغۇم كەلدىمۇ ، ئىشقىلىپ مۇنۇ سوئال بىلەن سۆھبەتنى ئۇلىماقچى بولدۇم :

— ئانا ، بۇنداق قىزىق بازار كۇنىدە ئۆيدىن چىققانلىرىدا بالىلاردىن بىرىنى يانلىرىغا ئېلىۋالماپتىلىغۇ ؟ ياكى بالىلار يوقمىدى ؟

موماي ھاسىسىنى قويۇپ بېرىپ ، بىرقەدەم ئىلگىرىلەپ ، چاپىنىمىنىڭ يېڭىنى تۇتۇۋېلىپ كۈلۈمسىرىگەن ھالدا جاۋاب بەردى :

— بالام بار ، بولۇپمۇ قارچىغىدەك ئوغلۇم بار . ئۇ بۇگۇن 23 ياشقا تولۇپ تۆت كۇن ئاشتى ، مانا مۇشۇ تېرەكلەرنى تىككەن يىلى تۇغۇلغانىدى .

موماي سۆزلەۋېتىپ ھاياجانلىنىپ كەتتى . ئۇ يولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ئاسمان - پەلەك بوي تارتقان ، غولىغا قۇچاق ئارانلا يېتىدىغان تېرەكلەرنى كۆرسەتمەكچى بولسا كېرەك ، قولى بىلەن ئىككى رەت تېرەكلەر ئارىسىدىكى بوشلۇققا ئىشارەت قىلدى .

— ئوغۇللىرى باشقا يۇرتتا خىزمەت قىلىۋاتامدۇ ؟

ئوقۇۋاتامدۇ يا ؟

موماي سوئالىمىنىڭ تۇگىشىنى كۈتمەيلا رازىمەنلىكى چىقىپ تۇرىدىغان كۈلۈمسىرەش بىلەن جاۋاب بەردى :

— ئوقۇشىنى بۇرۇنلا تۇگەتكەن ، ئۆيدە ئىدى . بىرەر يىلچە بولۇپ قالدى ، هازىر بىر ئىدارىدە كادىر .

موماينىڭ ئوغلىنى تونۇسام ئەجەب ئەمەس ، دېگەن ئوي بىلەن ئۇنىڭ ئىسمىنى سوراپ كۆردۇم . موماي : «كىشىلەر ئوغلۇمغا زامانغا لايىق ئات قويۇپ قويۇپتۇمىش ، ئېسىمدە تۇتالماپتىمەن» دەپ جاۋاب بەرگەندىن كېيىن ، كۆڭلۈمدە تۇغۇلغان يەنە بىر سوئالنى هېچ تارتىنمايلا سورىدىم :

— ئوغۇللىرى بۇگۈن دوختۇرخانىغا بارىدىغانلىرىنى ئۇقماي قالغان بولسا كېرەك .

— ياق ، ياق ، ئۇقمىغىنى ياخشى بولدى ، ئۇنىڭ باغرى بەك يۇمشاق ، كۆيۈمچان ، ئۇقۇپ قالسا مېنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىمەن دەپ بىر كۈنلۈك خىزمىتىگە تەسىر يەتكۈزۈپ قويۇشى مۇمكىن ،— دېدى .

مەن باشقىلاردىن كۆچىلاپ گەپ سوراشنى ئانچە ياقتۇرمايتتىم . بۇ هەقتىكى گېپىمنى توختىتاي دەپ تۇراتتىم ، موماي سۆزىنى داۋام قىلدى .

— ئۇ تۇنۇگۈن يېرىم كېچىدە قايتىپ كەلدى . خىزمەت دېگەن ئاسان گەپ ئەمەس ، بالام . تۇن هەسسىگىچە ئىشلەپتۇ ، هېرىپ كەتكەن بولسا كېرەك ، كىرىپلا ئۇخلاپ قالدى . بۇگۈن يەنە ئىشلەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، بايىتىن ئۆيدىن چىقىپ كەتتى .

ئۆزىنىڭ قانۇنىي دەم ئېلىش كۈنلىرىنىمۇ خىزمەت ئۈچۈن قۇربان قىلالايدىغانلىقىنى ئاڭلاپ ، موماينىڭ ئوغلىنىڭ هېچبولمىغاندا ئىلغار خىزمەتچى ئىكەنلىكىگە كۆڭلۈمدە شەك قالمىدى . ئۇنى يەنە بىر دۆۋە ماتېرىياللار ئارىسىغا چۆككەن ، ئىلىم - پەن ئۈچۈن مەستانە بولغان قىياپەتتە كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم . مانا شۇنداق پىداكار ئوغۇل چوڭ قىلغان مومايغا مۇشۇ

پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ھۆرمەت بىلدۈرگۈم كەلدى . ئوغلى ھەققىدىكى پاراڭنىڭ داۋاملىشىشىنى خالاپ تۇرغان مومايغا سەل ھاياجانلىنىپ تۇرۇپ :

— ئانا ، ھەقىقەتەن ياخشى ئوغۇل چوڭ قىپتىلا ، — دېدىم مەن . مومای پەخىرلەنگەن قىياپەتتە مەن تەرەپكە بىر قاراپ قويدى . ئۇنىڭ قەدىمى بارغانسېرى تېزلىشىۋاتاتتى ، شۇ تاپتا مەن ئۇنى ئەمەس ، ئۇ مېنى يېتىلەپ ماڭماقتا ئىدى .

— راست دەيسەن بالام ، ئوغلۇم ياخشى چوڭ بولدى ، ئۇ بۇگۈن مېنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىمەن دېسىمۇ ئۇنمايتتىم ، ھۆكۈمەتنىڭ خىزمىتى مۇھىم ، مېنىڭ كارىم چاغلىق ، مەيلى ئىشلىسۇن ، ئۇ قانچە ئوبدان ئىشلىسە ، مەن شۇنچە خۇش بولىمەن ، ياخشى نامى چىقسا ، كىمنىڭ ئوغلىكەن دېسە سارىخانىنىڭ ئوغلى دەيدۇ .

— ئۆمرۇمدە تۆت بالا يۇزى كۆرۈپتىمەن ، خۇدانىڭ ماڭا قالدۇرغىنى پەقەت ئاشۇ بىرلا ، يالغۇز ئوغۇل بولغاچقا شۇنداقمۇ ، ئۇنىڭغا بەك ئامراق ئىدىم ، يامان كۆزدىن تاشقىرى تۇتۇش ئۇچۇن كۆزتۇمارى پۇتتۇرۇپ ، تۇيدۇرمای بۆكىگە تىكىپ بەرگەنىدىم . ئوغلۇمنىڭ دادىسى بۇرۇنلا ئۆلۈپ كەتكەن ، ئىككى - ئۈچ يىل ئۆتمەيلا مېنىڭمۇ كۆزۈم تۇتۇلۇپ قالدى . داۋالانساممۇ داۋالىناتتىم ، بىراق داۋالىنىشقا خەجلەيدىغان پۇلنى ئوغلۇمنى ئوقۇتۇشقا سەرپ قىلدىم ، ئوشۇقۇمغا چالما تىزىپ يۇرۇپ ئۇنى چوڭ قىلدىم . مانا ئەمدى ئوبدان بولدى . ئۇ قاتارغا قوشۇلدى ، كېسىلىم ياخشى بولۇپ قالسا ، يەنە ئىككى - ئۈچ يىل ئۆمۇر كۆرسەم دەپ خۇدادىن تىلەيمەن ، كۆزۈمنىڭ ئوچۇقچىلىقىدا ئۇنى ئۆيلەپ قويسامىلا بولاتتى...

سۆزلەۋېتىپ ، مومانىڭ دېمى كېسىلىپ قالدى ، سۆز نۆۋىتى ئەمدى تەبىئىي ھالدا ماڭا كەلگەنىدى .

— ئانا ، ئوغۇللىرى ئىككى - ئۈچ يىل ئىشلىۋالسۇن ، ئۆزىگمۇ ياخشى ، ئاز - پاز پۇلمۇ يىغالايدۇ ، سىلىگمۇ ئېغىرلىق

چۈشمەيدۇ ، — دېدىم مەن مومايغا .

مومای قاتتىق يۆتىلىشتىن كېيىن پېشانىسىدىكى تەرنى ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن سۈرتۈۋېلىپ ، سۆزىنى ئۇلىدى :

— نېمە دەيسەن بالام ؟ ! ماڭا ئۇنىڭ بىر پۇڭ پۇلى لازىم ئەمەس . ئوغۇلنى ئۆيلەش قەرزى ئانىنىڭ بوينىدا ، تىرمىشىپ يۈرۈپ ئۆچ - تۆت قوي سەمرىتتىم ، دېھقان خەقنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ئىش ، خۇدا ئۆمرۈمنى بەرسىلا...

— كۆزلىرى ئاجىز تۇرسا ، قويلارنى قانداقمۇ... ، — دېدىم تەئەججۈپ بىلەن ، مومايىنىڭ قوي سەمرىتىۋاتقىنىدىن ، دېگەن گېپىنى ھېچ چۈشىنەلمەي .

— كۆزىنىڭ كۆرمەسلىكى ھېچ گەپ ئەمەس . كۆڭۈلنىڭ كۆرمىگىنى يامان ، خۇدا كۆزۈمدىن ئايرىغان بىلەن كۆڭلۈمدىن ئايرىماپتىكەن ، ھەممە نەرسىنى تۇيۇپ تۇرىمەن ، ئۆزۈمنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايمەن . ئېتىزلىقلارغا بېرىپ ئوت ئېلىپ كېلىمەن ، سۈنىمۇ ئۆزۈم ئەكىلىمەن . بايام يېتىلىۋېلىشىڭغا كۆڭلۈڭنى ئاياپلا ماقۇل دەپ قويدۇم ، ئەگەر ئۆمرۈم بولسا...

مومای يەنە يۆتىلىپ ، قېقىلىپ كەتتى ، ئۇنىڭ ھەممىنى كۆرەلەيدىغانلىقىغا ئەمدى تىرناقچىلىك گۇمانىم يوق ئىدى . بىز قىزغىن پاراڭ بىلەن تېرەكلىك كوچىنىڭ دوقمۇشىغا يېقىنلىشىپ قالغىنىمىزدا ، تېرەك سايىسىدە تاقەتسىزلىنىپ تۇرغان سەمەتنى كۆرۈپ ، يۈزۈم قىزىشىقا باشلىدى . سەمەت ۋە مەن كونا تونۇش ، شۇنداقلا يېڭى تونۇشلاردىن ئىدۇق ، ئىككىمىز تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە پاراللېل سىنىپتا ئوقۇغان . مەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى باشقا يەردە تۇغەتكەندىن كېيىن ، ئالىي مەكتەپكە كىرىپ قالدىم . يېقىندا ئوقۇش پۈتتۈرۈپ ئۆز يۇرتۇمغا تەقسىم قىلىنغاندىن كېيىن ، ياغاچچىلىق كارخانىسىدا ئىشلەۋاتقان سەمەت بىلەن قايتا ئۇچراشقانىدىم . تۇنۇگۈن ئۇ ئۆزىنى ئاغىنىسى مېھمانغا چاقىرغانلىقىنى ، مېنىمۇ بىللە ئاپىرىپ ئاغىنىلىرى بىلەن تونۇشتۇرۇپ قويىدىغانلىقىنى ، ئۇ يەردە تاماشىنىڭ ناھايىتى

قىزىيدىغانلىقىنى ئېيتىپ چىقىپ تۇرۇۋالغاندى . مەنمۇ تاماشا بىلەن ئانچە خۇشۇم يوق ئادەم ، شۇنداقتىمۇ ، ئۇنىڭ تەكلىپىنى رەت قىلالماي ، تېرەكلىك كوچا دوقمۇشىدا ئۇچرىشىشقا ۋەدە بەرگەنىدىم .

موماينى يېتىلىگەن پېتى سەمەتنىڭ يېنىغىمۇ كېلىپ قالدىم . ئىچىمدە سەمەتنىڭ ماڭا گەپ قىلماسلىقىنى ئۇمىد قىلاتتىم ، ئەگەر ئۇ ئۆزىنىڭ مېنى خېلىدىن بېرى كۆتۈپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى ئېيتىپلا قويسا ، پەرىشتىدەك قېرىغان بۇ موماي مېنى يېتىلەتمەي ، ئاخىرىغىچە يارەدەم قىلىش نىيىتىمگە ھالاقىت يەتكۈزۈشى تۇرغانلا گەپ ئىدى . چىرايىدىن سەل خاپىلىق چىقىپ تۇرغان ئاغىنەم كۆڭلۈمدىكىنى چۈشەنگەندەك يولنىڭ چېتىگىرەك سۈرۈلدى ـ دە ، ئىككى قولى بىلەن كۆزلىرىنى كۆرسىتىپ ، ئوڭ قولىنى ئىككى تەرەپكە يايدى . مەن ئۇنىڭ ئىشارىتىنى «ھە ، كېچىكىشىڭدىكى سەۋەب مۇشۇكەن ـ دە ، مومايىنىڭ ئىككىلا كۆزى كۆرمەيدىكەن ـ ھە !» دەۋاتىدۇ دەپ چۈشىنىپ ئۇنىڭ ئەقلىگە باركاللا ئېيتتىم . مەنمۇ قەدىمىنى ئاستىلىتىپ كۈلۈپ تۇرۇپ : «ھە ، ئەما مومايىنى يېتىلەپ كېتىۋاتىمەن» دېگەندەك كۆزۈمنى يۇمچۇكلەپ ، بېشىم بىلەنلا دوختۇرخانا تەرەپكە ئىشارەت قىلدىم .

— ئوغلۇم ، رەھمەت ساڭا ، ئەمدى ئۆزۈم كېتەلەيمەن ، — دېدى موماي قەدىمىنىڭ ئاستىلاپ قالغانلىقىنى تۇيۇپ قالغاندەك . ئۇ ھەمىنى كۆرۈپ تۇرىدىغان ئالاھىدە سەزگۈسى ئارقىلىق قىلىشۋاتقان ئىشارىتىمىزنى بىلىپ قالدىمىكىن دەپ جىددىيلىشىپ قالدىم ۋە موماينىڭ گەپ قىلمايلا قەدىمىنى ئىتتىكلىتىپ سەمەتكە قاردىم . ئۇ مەندىن خاپا بولغاندەك قىلىپ كۆزىنى يەنە بىر يۇمچۇكلىدى ۋە دوقمۇشتىن قايرىلغان كىچىك كوچا تەرەپكە ئوڭ قولى بىلەن ئىشارەت قىلىپ بېشىنى چايقىدى . ئۇ ئولتۇرۇش ئۆتۈپ كېتىۋاتىدۇ ، دەۋاتامدۇ ياكى سەن كەلگۈچە ھېلىقى كوچا ئاغزىدا ساقلاپ تۇراي دېدىمۇ ، ئىشقىلىپ ماڭا كۆپ ئويلىنىپ تۇرۇشقا ۋاقىت يوق ئىدى ، شۇڭا سەمەتكە : ساقلاپ تۇرسام تۇر

ياكى يولۇڭغا كېتىۋەر ، دېگەندەك قىلىپ بېشىم بىلەن دوختۇرخانا تەرەپنى كۆرسىتىپ ئاخىرقى ئىشارىتىمنى تۇگىتىپلا مومايغا دېدىم :

— ئانا ، يېقىنلىشىپ قالدۇق .

— يېقىنلىشىپ قالدۇقمۇ ؟ تۇيۇۋاتىمەن ، كۆڭلۈم كۆرۈۋاتىدۇ . ئىككى يېقىمىزدا تېرەكلەر بارغۇ دەيمەن ، — دېدى مومای بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاسمانغا قاراپ .

يولنىڭ ئىككى ياقىسىدا راستىنلا ئېگىز ئۆسۈپ كەتكەن تېرەكلەر بار ئىدى .

— ناھايىتى ئېگىز ئۆسكەن تېرەكلەر بار ئانا .

مومايىنىڭ چىرايىدا يەنە كۈلكە ئويناىدى . ئۇ ئالقىنىنى چېكىسىدىكى قويۇق يېلىم چېپىپ تارىغان پارقىراق چاچلىرى ئۈستىگە قويۇپ ، كۆزىنى دەل باش ئۈستىگە كېلىپ قالغان كۈن نۇرىدىن دالدا قىلىپ تېرەكلەرگە قاراپ ھەۋەسلىنىپ تۇرۇپ دېدى :

— مۇنۇ چوڭ تېرەكلەرنى كۆرۈۋاتامسەن بالام ؟ ئوغلۇم مۇشۇ تېرەكلەرنى تىككەن يىلى ئەتىيازدا تۇغۇلغان . ئۇ كىچىكىدە بەكمۇ ئەقىللىق ، بەكمۇ چىرايلىق ئىدى . چاچلىرى قۇندۇزدەك قارا ، بېشىدىكى چۈرگىلىمچى ئىككى ئىدى··· ھەي ، ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئاستىدا بىر قىزىل مېڭى بار ئىدى . شۇ مەڭ بولمىغىندا···

مومای سۆزلەۋاتقاندا كەينىمگە بۇرۇلۇپ ھېلىقى دوقمۇشقا قاردىم . كۆزۈم بايام تۇرغان ئىزىدا بەئەينى ئۇستا ھەيكەلتىراشنىڭ نەپىس سەمەرىسىدەك قىمىر قىلماي بىز كېتىۋاتقان تەرەپكە تىكىلىپ تۇرغان سەمەتكە چۈشتى . كۆرۈش نېرۋىلىرىم ياخشى ئىشلىمەيۋاتامدۇ ياكى كۆزۈمگە شۇنداق چېلىقتىمۇ ، ئىشقىلىپ ئۇنىڭ ئادەتتە بېلىگە تايانغان پېتى تۇرىدىغان قوللىرى پەسكە تاشلانغان ، كۆزلىرىمۇ ئادەتتىكىدىن چوڭراق بولۇپ قالغانىدى .

مەن ، سەمەت ھېلىمۇ مېنى ساقلاۋېتىپتۇ دېگەنلەرنى كۆڭلۈمدىن ئۆتكۈزدۈم ـ دە ، مومايىنى يېتىلىگەن پېتىم يولۇمنى

داۋاملاشتۇردۇم .

— كۆرۈۋاتامسەن بالام ئاۋۇ تېرەكلەرنى ، ئوغلۇم مۇشۇ تېرەكلەرنى تىككەن يىلى ئەتىيازدا تۇغۇلغان . ئۇ بەكمۇ...

موماي پەس ئاۋازدا سۆزلىگىنىچە كەينىمدىن كېلىۋاتاتتى .

1983 ـ يىلى يانۋار .

بىتەلەي

يانۋار ئېيىنىڭ ئاخىرلىرى . تۆكۈرگەن تۆكۈرۈك يەرگە مۇز بولۇپ چۈشىدىغان بىر ئەتىگىنى بازارغا چىقىشىمغا توغرا كەلدى . چۆكۈرۈپ كىيىۋالغان سوكنا شەپكەمنىڭ چېكىلىكى بىلەن قارشى تەرىپىمدىن ئۇرۇۋاتقان قاردىن پاناھلىنىپ ، تېيىلغاق يولدا ئېھتىيات بىلەن ماڭغىنىمچە ماگىزىنغا بېرىۋالدىم - دە ، ئالدىغىنىمنى ئېلىپ بولۇپ ، كەشمىنى يەنە ئۆي تەرەپكە توغرىلىدىم . ماگىزىندا ناھايىتى كۆپ بولسا بەش مىنۇت ھايال بولغاندىمەن . شۇ ئارىلىقتا غەلىتە مىجەزلىك ھاۋا يەنە ئۆزگىرىپ ئۇلۇگۈرگەنىدى . قۇلاقنى ئۇچۇرۇپ كەتكۈدەك ھەيۋە بىلەن ئۇشقىرتىۋاتقان سوغۇق شامال ئۇ يەر - بۇ يەردە قار قۇيۇنلىرىنى پىرقىرىتىۋاتاتتى . ئاق ئۆچكە چۈپۈرىدا ئەشكەن ئارغامچىدەك تومىلىشىپ كەتكەن ئېلېكتر سىملىرى ئۆز ئېغىرلىقىنى كۆتۈرەلمەيۋاتقاندەك ئۇشقىرتىپ ئىرغاڭلايتتى . بېشىمنى ئىچىمگە تىقىپ دۈگدەرەپ كۆكتات دۇكىنىنىڭ لەمپىسى يېنىغا يېقىنلاشقىنىمدا قارا چىبەرقۇت كالتە چاپىنىنىڭ خورما رەڭ ياقىسى ئارىسىدىن كۆز قارىچۇقى ئاران كۆرۈنۈپ تۇرغان بىر كىشىگە كۆزۈم چۈشتى . ئۇنىڭغا يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقىنىمدا تونۇش ئادەمنى خېلىدىن بېرى تەقەززالىق ئىچىدە ساقلاۋاتقان قىياپەتتە تۇرغان بۇ ئەركەك مەن تەرەپكە بىرقەدەم سلجىدىيۇ ، قەدىمىنى يەنە چېپىدە توختىتىۋالدى . دەسلىپىدە ئۇنى ئۆتكەن - كەچكەن كىشىلەرگە غەيرىي تاۋارلارنى زورلاپ ساتىدىغان ھارامزادىلەردىن بىرى بولسا كېرەك ، دېگەن ئوي بىلەن ئۇندىمەيلا ئۆتۈپ كەتتىم . بىراق ئىككى - ئۈچ قەدەم ماڭا - ماڭمايلا مېڭەمگە

چاقماق تېزلىكىدە كىرىپ كەلگەن ئىككىنچى قىياس بىلەن دەسلەپكى تەخمىنىمنى يوققا چىقاردىم ، ھېلىقى كىشى بىر بولسا مېنى تونۇيدىغانلاردىن ، بىر بولسا ھاجەتمەنلەردىن دېگەن قىزىقىش بىلەن دەرھال كەينىمگە ياندىم .

ھېلىقى كىشى يولۇمدىن قايتىپ ئۆزى تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتقىنىمنى كۆرۈپ چوڭقۇر ئۇھ تارتقاندەك بولدى ، چاپىنىنىڭ ياقىسىدىن بېشىنى چىقىرىپ بىر قەدەم ئالدىغا سىلجىدى . كۆتمەك قاشلىق ، چاچ ـ ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن ، تومپىيىپ تۇرىدىغان ئىككى مەڭزى قان سۈرتكەندەك قىزىرىپ كەتكەن بۇ ئادەم كىيىنىشلىرىدىن قارىغاندا بۇ يەرلىك ئەمەستەك تۇراتتى . پۇتىدا ئۇزۇن قونچلۇق كۆن ئۆتۈك بار ئىدى . يوغان تۇمىقىنىڭ ئاق چۈچىلىرى ئاستىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان كەڭ پېشانىسىگە كۆزگە تاشلانغۇدەك قورۇق چۈشمىگىنىگە قاراپ ئۇنى 35 ياشلار چامىسىدا دەپ پەرەز قىلىشقا بولاتتى . چېقىر ئۇجمە رەڭگىدىكى كۆزلىرىدە بولسا قانداقتۇر بىر غەم ـ ئەندىشە ئالامەتلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى .

كېلىۋېتىپ ئۇنىڭ سىياقىغا ۋە چىرايىغا ناھايىتى تېزلىكتە سەپسېلىپ چىقتىم . ئۇنىڭ مېنى تونۇيدىغان ـ تونۇمايدىغانلىقىغا بىرنەرسە دېيەلمىسەممۇ ، لېكىن ئۇنى تونۇمايدىغانلىقىمغا ، چىرايىدىكى بىرەر تونۇش ئالامەتلىرىنىڭ خاتىرەمدە يوقلۇقىغا جەزم قىلدىم . ئەمما ئۇ تونۇش ئادىمنى ئۇچرىتالغىنىغا ئېچ ـ ئىچىدىن خۇشال بولۇۋاتقاندەك خىيالا ھايا جانلانغاندى . بۇ كىشىنىڭ ماڭا بىرەر ھاجىتى چۈشكەن بولسا كېرەك ، دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە ۋە ئۇنى ئاۋۋال ئېغىز ئېچىش قىيىنچىلىقىدىن قۇتۇلدۇرۇش مەقسىتىدە تەۋەككۇل قىلىپ «بىرەر ئىشىڭىز بارمىدى ؟» دەپ سورىدىم .

— يولدىن بىرەر مۇسۇلمان ئۆتۈپ قالارمىكىن دەپ ساقلاپ تۇرۇۋىدىم ئۇكام ، — ئۇ ئوچۇق چىراي مۇئامىلە قىلىۋاتقىنىمنى كۆرۈپ دەرھال جاۋاب بەردى ، — خۇداغا شۈكۈر ، سىلىنى

مېنىڭدەك ھاجەتمەنگە ئۇچراشتۇرغىنىغا شۈكۈر .

ئۇ قوللىرىمنى توڭلاپ كىرىشىپ كەتكەن يىرىك ئالىقانلىرى ئارىسىغا ئېلىپ تۇرۇپ سۆزلەۋاتاتتى . «ئاپلا ، — دېدىم مەن ئىچىمدە ، — ئەگەر بىرەر كوي پۇلۇمغا ھاجىتى چۈشسىغۇ ، سورىغىنىنى شۇ زامات بېرىۋېتىپ قايتىپ كېتەرمەن ، مۇبادا ۋاقتىمنى زايە قىلىدىغان بىرەر ئىشقا ھاجىتى چۈشۈپ قالغان بولسىچۇ ؟ »

— ئۇكام ، قارىسام ياخشى ئادەمدەك قىلىدىلا ، — دېدى ئۇ ھولۇققان پېتى ئىنچىكە چىت پوتىسىنى يېشىپ ، پاختىلىق چاپىنىنى قايرىپ تۇرۇپ ، — مۇساپىرنىڭ دەردىگە يېتىپ ، ئىككى ئىلىك خەت يېزىپ بەرسىلە ، قاراتۇرك قالغىنىمنىڭ دەردىنى بۇگۈن راسا تارتتىما .

ئۇ ئىشتىنىنىڭ يانچۇقىدىن پۈكلىنىپ پۈرلىشىپ كەتكەن ئىككى - ئۈچ ۋاراق قەغەزنى چىقىرىپ تۆش يانچۇقۇمدا مانا مەن دەپ كۆرۈنۈپ تۇرغان قەلەمدىن كۆزىنى ئۆزمەي مۇراجىئەت قىلدى . بۇ كىشىنىڭ خېلى جاپا چېكىش بەدىلىگە ئاندىن ئورۇندىلىنىدىغان ھاجىتىنى ئاڭلاپ ئازراق دېلىغۇل بولۇپ قالدىم . چۈنكى ، بۇنداق ئوسال ھاۋادا قەغەزنى تىزمىغىلا قويۇپ بىر پارچە سالام خەتنى پۈتتۈرۈش ماڭا پۈتۈنسۈرۈك بىر كىتاب يېزىپ چىقىشتىنمۇ تەسكە توختايتتى . بۇگۈنلا پۈتتۈرۈۋەتمىسەم زادى بولمايدىغان زۆرۈر ئىشىم مېنى ئالدىرىتاتتى . قانداق قىلىشىم كېرەك ؟ بۇ كىشىنى مەن تونۇمايمەن ، بۇ كىشى مېنى تونۇمايدۇ ، شۇڭا ئۇنى پوچتىخانا ئالدىدىكى خەتچىلەر ئالدىغا بۈيرۇپ قويۇپ ، ھاۋانىڭ سوغۇقلۇقىنى ياكى ئىشمىنىڭ جىددىيلىكىنى پەش قىلاي ، دەپ ئويلىدىم .

بىراق «ئۆزى كېلىپ ، ئۆزى كەتكەن يارەي» دېگەندەك يولۇمدىن قايتىپ كېلىپ ، ناتونۇش كىشىنىڭ ھاجىتىنى ئاڭلاپلا پەش قاقسام قاملىشارمۇ ؟

دېلىغۇل بولۇۋاتقىنىمنى كۆرگەن ناتونۇش كىشى بەكمۇ

ئـوڭايسىزلىنىشقا باشلىدى . ئۇ زورمۇزور كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ دېدى :

— ئىشلىرى بەك زۆرۈر بولسا يوللىرىدىن توسۇپ قويماي ئـۆكـام ، خـاپـا بولمىغان ئىش يوق . خەتنى بىر ئامال قىلىپ يازدۇرۇۋالارمەن . ئەمدى...

ئۇنىڭ چىرايىنى ئۇمىدسىزلىك ئالامەتلىرى قاپلىدى . قەغەز تۈتۈپ تۇرغان قوللىرى ئاستا پەسكە چۈشتى . مەن كىچىكىمدىن بـاشـلاپلا باشقىلارنىڭ يىغلاۋاتقىنىنى كۆرۈشتىن ، يىغا ئاۋازىنى توغرىدىن ـ توغرا ئاڭلاشتىن بەكمۇ ھەزەر ئەيلەيتتىم . شۇنداق ھـاللارنـى كـۆرۈپ قـالـدىـمۇ بولدى ، قانتىق بىئارام بولۇپ يـىـغـلـىـۋەتكۈم كېلىپ كېتەتتى . يىغا ئاۋازى گويا شەكىلسىز يىڭنىلەرگە ئايلىنىپ يۈرىكىمگە قادىلىۋاتقاندەك ئازابلىناتتىم .

نـاتـونۇش كـىـشـىنىڭ ھازىرلا يىغلىۋېتىدىغاندەك ئەلپازدا ئـېـيـتىلغان مۇڭ ئارىلاش سۆزلىرى تەبىئىتىمگە دەرھال تەسىر قىلدىمۇ ، ئىشقىلىپ قەلبىمنىڭ قانداقتۇر بىر يېرىدە بۇ مىسكىن كىشىگە بىر خىل ھېسداشلىق تۇيغۇسى ئويغاندى ـ دە ، ھاجەتنى راۋا قـىـلـىش نىيىتىگە كېلىپ ، ئۇنى يولنىڭ چېتىدىكى لەمپە ئاستىغا باشلاپ كەلدىم .

قەلبىمنى قولۇمغا ئېلىۋاتقىنىمنى كۆرگەن ناتونۇش كىشى بـەك خۇشال بولۇپ كەتكەن بولسا كېرەك ، قولىدىكى قەغەزنى پـاخـتـىـلـىـق ئـىـشـتـىـنىنىڭ يانچۇقىغا سالدى ـ دە ، ئۆزىنىڭ ئازغاشقانلىقىنى دەرھال ھېس قىلىپ قەغەزنى ئىتتىكلا يانچۇقىدىن چىقاردى .

— ھـە ، خـەتـنـى نـېـمـىـدەپ يازىمىز ؟ — دېدىم ئۇنىڭ ھولۇقۇۋاتقىنىغا كۆز سالمىغان قىياپەتتە .

— گـېـپـىـمـنـى نەدىن باشلىسام بولار ؟ — ئۇ تۇمىقىنى پېشانىسىگە ئىتتىرىپ قويۇپ جاۋاب بەردى ، — ئىشقىلىپ شۇنداقلا بىر خەت ، ئايالىمغا قارىتىپ يازايلى ئۆكام ، قانداقلا بولمىسۇن ، مەقسەتنى ئېنىق ئۇقتۇرۇش لازىم...

ئۇ خەتنى نەدىن باشلاشنى راستىنلا بىلمەيۋاتاتتى . بىردەم تېخى يېزىلمىغان ۋە كونۇبرتقا سېلىنمىغان خەتنى تاپشۇرۇۋالغۇچىنىڭ ئادرېسىنى ئېيتسا ، بىردەم «ئەنىنى جانابى ئىززەتلىك ۋە ھۆرمەتلىك»تىن سۆز باشلاپ ، بىر ئايال كىشىنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالاتتى . بەزىدە ھېلىلا ئوچۇق تۇرغان چىرايى بۇ شەھەرنىڭ ئاسمىنىدەك بىردىنلا ئۆزگىرىپ دەرد تۆكۈشكە باشلايتتى ، مەن سىياھى توڭلاپ كەتكەن قەلەمنى ماي قەلەمگە ئالماشتۇرۇۋېلىپ ، ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققانلا گەپنىڭ ھەممىسىنى يېزىپ بىر دەمدىلا ئىككى ۋاراق قەغەزنى توشقۇزۇۋەتتىم ، ئەگەر مۇشۇنداق يېزىۋېرىدىغان بولسام... شۇڭا ئۇنىڭ قاپاقتىن تۆكۈلگەن سۇدەك ئېيتىلىۋاتقان گەپلىرىنى ئۆزۈپ قويۇشقا مەجبۇر بولدۇم .

— ئاكا ، ئېيتىدىغىنىڭىزنى يېزىپ بولۇش ـ بولماسلىقىمغا قارىماي ئۆزىڭىزچە ئېيتىۋەرسىڭىز قانداق؟ مەن كېرەكلىك جايلىرىنى قەغەزگە چۇشۇرەي ، خەت يېزىلىپ بولغاندا ئۆزىڭىزگە ئوقۇپ بېرىمەن ، چالا قالغان يەرلىرىنى شۇ چاغدا تولۇقلارمىز .

ئۇ گېپىمنى ئاڭلاپ ، دەسلەپتىلا نېمىدىندۇر ئەندىشە قىلغاندەك بولدىيۇ ، ئارقىدىنلا كېتىپ قېلىشىمدىن ئەنسىرىگەندەك بىر ھالدا تەكلىپىمگە رازى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈردى ۋە قايتۇرمىلاپ سورىدى :

— ئۇكام ، بېشىمدىن ئۆتكەن ۋەقەنى بىر باشتىن سۆزلەپ بېرەيمۇ؟ سىلى مەقسىتىمنى چۈشىنىپ ئۆزلىرى خالىغان گەپ بىلەن شۇنداق بىر خەت يېزىپ بەرسىلىكى ، ئايالىم خەتنى ئوقۇغاندىن كېيىن مېنى ئەپۇ قىلمىدىغان بولسۇن . مەنمۇ سىلىدىن ئۇ ئالەم ، بۇ ئالەم رازى بولۇپ كېتەي ، شۇنداق قىلساق بولارمۇ؟

مەن نەشتەردەك ئۇرۇلۇۋاتقان سوغۇق شامالنىڭ دەھشىتىنى ئۇنتۇپ بۇ كىشىگە ئۆمرۈمدە بىر ساۋابلىق ئىش قىلىۋەتمەكچى بولدۇم ، بۇگۈنكى تۇرمۇشۇمغا تۈيۇقسىز ئۇسۇپ كىرگەن بۇ ناتونۇش كىشىنىڭ كەچۈرمىشلىرىگە قىزىقىپ ، تەكلىپىگە ماقۇل بولدۇم . ئۇ قوللىرىنى ھوردىۋالغاندىن كېيىن ئالدىمدا زوڭزىيىپ

ئولتۇرۇپ ھېكايىسىنى باشلىدى :

— ... شۇنداق قىلىپ ، تىرىك تۇرۇپ كىرمىگەن گۆر ، ئىنسان تۇرۇپ يېمىگەن... قالغان چاغدا بىز دېھقانلارنىڭ كۈنى تۇغدى . ئەتراپتىن بىرقانچە ئون مو يەرنى كۆتۈرە ئالدۇق . ئەر - خوتۇن ئىككىمىزنىڭ ئەمگىكى بىلەن تۇنجى يىلى توختامنى نەقلەشتۇرۇپ ، خېلى ئېشىندۇق ، قازىنىمىزمۇ ماي كۆردى . مەڭزىمىزگىمۇ قان يۈگۈرۈپ قالدى . دېھقان دېگەننىڭ قورساقتىن ۋە ئىگىن - ئاياغتىن تەڭلىكى تۇگىسە ، كۆڭلىنىڭ سۇ ئىچكىنى شۇ . يەنە بىر يىلمۇ بولدى . راسا ئىشلىۋالدۇق . كۈزدە قولىمىزدا يەنە نەق 1000 يۈەن پۇل قالدى . قوشنا - قولۇملارمۇ «مۇشۇنداق ئىشلەۋېرىدىغان بولساڭلار پات ئارىدا پۇلۇڭلار ئىككى يانچۇققا سىغمايدۇ» دەپ چاقچاق قىلىشاتتى . بىز ئېتىزدىن كىرگەن كىرمىگىلا قاراپ ئولتۇرمايتتۇق - دە ! ئايالىمۇ قولى گۈل مەزلۇم ئىدى . ئەتە - ئاخشىمى قىلغان يېڭنە ئىشى بىلەن پۇلغا پۇل قوشۇۋاتاتتى . ئەمما ، شۇنداق ئىشلەپ يۈرگەن كۈنلىرىمىزدە ئىشىمىزغا شەيتان ئارىلاشتى . بىر جۈمە كۈنى جاھاننىڭ خوۋلۇقىنى كۆرۈپ باقاي دەپ بازارغا كىرىۋىدىم ، ئاشپۇزۇلدا زاكىر دەيدىغان بىر كىشى بىلەن تونۇشۇپ قالدىم . تونۇشنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ئەلۋەتتە ئۇنى ئۆيۈمگە باشلاپ كەلدىم . ئۇ قول - ئىلكىمدە ۋەجىم بار ئادەملىكىمنى كۆرۈپ ماڭا : «شۇنچە پۇلنىڭ ئىگىسى تۇرۇپ يەنە قىشتا توڭلاپ ، يازدا پىشىپ دېھقانچىلىق بىلەنلا ھەپىلىشەمسەن ؟ يېتەرلىك دەسمايەڭ بولغاندىن كېيىن ، نېمىشقا بىرنى ئىككى ، ئىككىنى تۆت قىلمايسەن» دېدى . ئۇ تېخى ئۆزىنىڭ قانداق قىلىپ ئازغىنا دەسمايە بىلەن ئۈرۈمچىگە ئىككى - ئۈچ قېتىم قاتناپلا باي بولۇپ كەتكەنلىكىنى ئېيتىپ بەردى . شۇ كېچىسى كۆزۈمگە ئۇيقۇ دېگەن يېقىن يولامىدىغان ؟ كۆزۈمگە توقماق - توقماق پۇللار ، ئېگىز - ئېگىز ئىمارەتلەر كۆرۈندى... شۇنچە يىل جاپا چېكىپتۇق ، پۇلنىڭ راھىتىنى بىر كۆرۈپ باقايلى ، زاكىردىنمۇ چوڭراق باي بولۇپ قالسام ئەجەب ئەمەس ،

دەپ ئويلىدىم .

ئەتىسى ئەتىگەندىلا قېينىناتامنىڭ ئۆيىدىن قايتىپ كەلگەن ئايالىمغا ئويلىغانلىرىمنىڭ ھەممىسىنى ئېيتتىم . ئايالىم ئېيتقانلىرىمنى ئاڭلاپ بولۇپ تىرەجەپلا تۇرۇۋالدى . «تاپاۋەت بىلەن شۇغۇللىنىشقىمۇ سىياسەت يول قويىدۇ ، ئالدىرىماي ئويلىشىپ بىر ئىش قىلمامدۇق ، ناتونۇش ئادەمنىڭ كەينىگە كىرمىسلە» دېدى . يۇرىكىمگە كىرىۋالغان «بىراقلا باي بولۇش» دېگەن جىن ، ئايالىمنىڭ تاش چىشلەپ تۇرۇۋېلىشى بىلەن چىقىپ كېتەتتىمۇ؟ گەرچە زاكىرنىڭ قانداق ئادەملىكىنى ئېنىق ئۇقمىساممۇ ئۇنىڭ كۆرسەتكەن يوللىرىنى دۇرۇس دەپ بىلدىم . ئايالىمنىڭ قارشىلقلىرىنىمۇ «خوتۇن كىشىنىڭ كاللىسى نەگە يېتەتتى ، قېنى ، بىر باغلام پۇلنى كۆتۈرۈپ قايتايچۇ ، ئەقلىمگە قايىل بولمىغىنىنى شۇ چاغدا كۆرەرمىز» دېدىم ـ دە ، ئۇنىڭ يىغلاپ يالۇرۇشلىرىغا قارىماي ، تارتىپ ، تېپىپ دېگۈدەك ئېتىزدىنمۇ ، ئۆيدىنمۇ پېشىمنى قاقتىم . بىر ئاخشىمى ئەل ئايىغى جىمىققاندا زاكىر بىلەن پۇتۇشكەن يەردە ئۇچرىشىپ يۇرتتىن ئايرىلدۇق .

شۇنداق قىلىپ مەن يۇرتتىن چىقىپ كەتتىم . ئەقلىمگە كەلگەندىن بېرى ئىشكىمىز ئالدىدا تۇرۇپ قارىغاندا كۆزۈم يەتكۈچىلىك دائىرىدىن چىقىپ باقمىغانلىقىم ئۈچۈنمۇ ، سەپەرنىڭ تۇنجى كۈنى يېتىپ بارغان بازارنى كۆرۈپ كۆڭلۈم خىلىلا ئېچىلىپ قالدى . ھەتتا ئىچىمدە ھېلىغىچىلىك تاپقان پۇلۇمنىڭ لەززىتىنى تېتىپ يۇرت كۆرمىگىنىمگە پۇشايمانمۇ قىلدىم . شۇ ئاخشىمى بىز زاكىرنىڭ بىر تونۇشىنىڭ ئۆيىدە بولدۇق . ئۇ كىشىنىڭمۇ قولى كەڭ ئىكەن . تويغۇچە يەپ ، قانغۇچە ئىچتۇق . زاكىر ھازىرقى ئاقىدىغان سودا ئېشەك سودىسى ئىكەنلىكىنى ، ماڭا يارەملىشىپ ئەرزان باھادا ئېشەك ئېلىشىپ ئۇرۇمچىگە ئاپىرىپ بېرىدىغانلىقىنى بىلدۇردى . ئۇنىڭ ئېيتىشچە ، ئېشەك بېشىدا يۈز نەچچە يۈەن ، ھەتتا ئۇنىڭدىن كۆپرەك پايدا قالىدىكەن . زاكىرنىڭ

غەمخورلۇقلىرىغا ئېچىمدە سۆيۈنۈپ پۈتۈن ئىختىيارىمنى ئۇنىڭغا تاپشۇرۇۋەتكەن تۇرسام بۇنداق مۇڭاپىق مەسلىھەتكە نېمىمۇ دەيتتىم؟

ئەتىسى بىر يەكشەنبىدىن پايدىلىنىپلا ھېلىقى يېڭى تونۇشنىڭ يارىدىمى بىلەن ئېشەك سېتىۋېلىپ، چوڭ كوزۇپلۇق ماشىنا شوپۇرى بىلەن سۆزلىشىپ ئۇرۇمچىگە قاراپ يول ئالدۇق. بەكمۇ ئەرزان سېتىۋالغان بىر چامبۇل ئېشەكنىڭ يولدا ئۆلۈپ كەتكىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا چوڭ چىقىمدار بولمىدىم، چاي ـ پاي، تاماقنىمۇ زاكىر ئېلىپ تۇردى. كېيىنچە ئېشەك سودىسىدا پايدا ئالغىنىمدا ئۇنىڭ غەمخورلۇقىغا لايىق كۆڭلىنى ئېلىپ قويۇشنىمۇ كۆڭلۈمگە پۈكۈپ قويدۇم.

يولدا بەزىدە توختاپ ئېشەكلەرگە پىچان سېلىپ بېرىپ، سۇغىرىپ تۇرغاندىن تاشقىرى قىلىدىغان ئىش بولمىغاچقا كۆڭلۈم ھېسابقا يېقىن بولۇپ قالدى. ئېشەك بېشىدا كەم دېگەندىمۇ يۈز يۆەندىن پايدا قالسا دەسمايەم بىر قاتلىنىدۇ. قايتاشىمدا دىلۇن ـ پىلۇن دېگەنلەردىن ئېلىپ بېرىپ يۈرتتا ساتسام يەنە بىر قاتلىنىدۇ. ئۇ چاغدا ئەترەتتىن كۆتۈرە ئالغان يەرنى قايتۇرۇۋېتىمەن ـ دە، بازاردا بىر دۇكان ئاچىمەن. ئايالىم سودا قىلىدۇ. مەن بولسام يەنە قاترايمەن. ئۇ چاغدا... دېگەنلەرنىمۇ خىيالىمدىن ئۆتكۈزدۇم.

شۇنداق قىلىپ ئۇرۇمچىگە يېتىپ كەلدۇق. پويىز ئىستانسىسىدا ئېشەكلەرنى مال دوختۇرلىرى تەكشۈرەيدىكەن. ئاندىن ئېشەك سېتىۋالغۇچىلار بىلەن نەرخى ـ ناۋا ئۈستىدە سۆزلىشىدىكەنمىز. شۇ چاغدا زاكىر ماڭا «سىز ئىش كۆرمىگەن، سودا دېگەن ئىنچىكە نەرسە، سەل ـ پەل بىخۇتلۇق قىلسىڭىز زىيان تارتىدىغان، ئالدىنىپ قالىدىغان گەپ» دېدى. ماڭا ئېشەكلەرگە قاراپ تۇرۇشنى تاپشۇرۇپ، ھېلىقى ئىشلارغا ئۆزى ماڭماقچى بولدى. ئويلاپ قارىسام ئۇنىڭ بۇ چارىسىمۇ دۇرۇستەك بىلىندى. چۈنكى، ئېشەك سېتىۋالغۇچىلار بىلەن خەتزۇچە كالدىرلىشىدىغان گەپ ئىكەن.

مەن ئېشەكلەرنى ۋاگونغا چىقىرىپ بېرىپ ئۆزۈممۇ قۇلىقىم ئاڭلىغان ۋە ھېلىغىچە كۆزۈم كۆرمىگەن پويىز دېگەن نەرسىگە چىققانلىقىمنىڭ خۇشاللىقىدا ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قاپتىمەن . يۇرتقا قايتىپ بارغىنىمدا ئايالىم ۋە قوشنا ـ قولۇملىرىم بار يەردە ، پويىزغا چىقتىم ، دېگەن گەپنى قانداق ئاھاڭدا ئېيتىشىمنى ئويلاپ تۇرغىنىمدا پويىز ۋارقىراپ قالدى . پويىز بىلەن بىللە كېتىپ قېلىشىمدىن ئەنسىرەپ سەكرەپ چۈشۈپ «نەگە قاچماقچى بولۇۋاتسىلەر ؟ » دەپ توۋلىدىم . بىر ياخشى نىيەتلىك كىشىنىڭ گەپنى ئۆرۈپ بېرىشىگە قاراپ ، ئېشەك سېتىۋالغۇچىلارنىڭ پۇلنى ئاللىقاچان تۆلەپ بولغانلىقىنى بىلدىم . ئۇلار ھەتتا پۇل تۆلىگەن ھۆججەتنىمۇ كۆرسەتمىشتى . مەن جىلە بولغىنىمچە «ئېشەك مېنىڭ تۇرسا پۇلنى كىم ئالاتتى» دېسەم ، ئۇلار : «پۇلنى ھېلىقى كىشى ئالدى» دېدى ، مېنىڭ نامىمدىكى ھۆججەتنىمۇ كۆرسەتتى . پۇل تاپشۇرۇۋالغۇچى تېخى مېنى ئېشەك سېتىۋالغۇچىلارغا ئېشەكنى ئاپىرىدىغان يەرگە ئاپارغۇچە قارىشىپ بېرىدىغان ئادەم دەپ تونۇشتۇرۇپتۇ . بۇنىڭغا بىر ساقچى گۇۋاھلىقتىن ئۆتكەندىن كېيىن ، پېشانەمگە بىرنى ئۇردۇم ـ دە ، پويىزدىن سەكرەپ چۈشۈپ زاكىرنى ئىزدىدىم . ساقچىلارمۇ ئىزدىدى . ئەمما ، ئۇ يەردىمۇ ، ئاسمانىدىمۇ يوق بولۇپ چىقتى . مەن شۇ چاغدىلا ئۆزۈمنىڭ ئالدانغانلىقىمنى ، پايدا ئۇياقتا تۇرسۇن ، دەسمايەمدىنمۇ قۇرۇق قالغانلىقىمنى چۈشەندىم .

يىغلىدىم ، قاقشىدىم ، بىر پۇلسىز ، بىر نانسىز يۇرۇپ ، بېشىم قايغان ، پۈتۈم تايغان تەرەپكە قاتراپ زاكىرنى ئۇچرىتىپ قېلىش ئۈمىدىده يۈردۈم . ئەگەر ئۇنى تېپىۋالسام تاپقان بېرىمده ئەدىپىنى راسا بېرىپ ، خەلقئالەم ئالدىدا رەسۋاسىنى چىقىرىپ ، دەرھال ساقچىغا سۆرەپ ئاپىرىمەن دەپ قەسەمىمۇ قىلدىم . ئەمما ، زاكىرنى تېپىپ پۇلنى قايتۇرۇۋېلىش مەقسىتىمگە يېتەلمەيلا قالماي ، مۇساپىرچىلىقىنىڭ دەردىنى يەتكۈچە تارتتىم . ئاق كۆڭۈل كىشىلەرنىڭ ياردىمىده جېنىمنى ئوغرىغا ئالدۇرۇپ قويمىغان

بولساموْ ، هازىر ماڭا ئاسمان يىراق ، يەر قاتتىق . نېمە ئۈچۈن ئايالىمنىڭ گېپىگە قۇلاق سالمىغاندىمەن ؟ نېمىشقىمۇ ئالدامچىنىڭ كەينىگە كىرگەندىمەن ؟ ئەمدى مۇشۇ ھال بىلەن يۈرتقا بارسام ئايالىم مېنى كەچۈرەرمۇ ؟

ئۇكام ، بېشىمدىن ئۆتكەن ئىشلار مانا مۇشۇ ، كۆرگەن كۈنۈمنىڭ ئوندىن بىرى مانا مۇشۇ ، ئەمدى قانداقلا بولمىسۇن يۈرتقا قايتىش ، ئەخمەقلىقىم ئۈچۈن خوتۇن ـ بالىلىرىمدىن ئەپۇ سوراش قارارىغا كەلدىم . يۈرتقا قايتاي دەيمەنۇ ، پۇل يوق . ئايالىمدىن پۇل سوراي دېسەم يۈزۈم يوق . شۇنداق بولسىمۇ خەتنىڭ بىر يېرىگە قىستۇرۇپ قويسىلا ، مېنى ئەپۇ قىلىپ قايتىپ كېتىشكە بىلەت ئالغۇچىلىك پۇل ئەۋەتسۇن . مۇساپىرچىلىقنىڭ دەردى يامان ئىكەن... ئالدانغانلىقنىڭ دەردى ئۇنىڭدىنمۇ يامان ئىكەن...

مەن ئۆزۈمگە چىدام بەرگىنىمچە مۇساپىرنىڭ خېتىنى يېزىپ تۈگەتتىم ، ئۆزىگە ئوقۇپ بەردىم . قانات ـ قۇيرۇقلىرىنى ياساپ ، قوراشتۇرۇپ چىققان تەسىرلىك جۈملىلەرنى ئاڭلىغىنىدا ، ئۇ ئۆزىگە ئەمەس ، باشقا بىرىنىڭ ئېچىنىشلىق كەچۈرمىشلىرىگە ھېسداشلىق قىلغاندەك كۆزىگە بىرقانچە قېتىم ياش ئالدى . خەتنى پۈكلەۋاتقىنىمدا ناتونۇش كىشى ياماق چۈشكەن يالاڭ كىيىمىنىڭ يانچۇقىنى بىر ھازا ئاختۇرۇپ بەش موچەنلىكتىن بىرنى ئالدى ـ دە ، ماڭا تەڭلەپ تۇرۇپ دېدى :

— ئۇكام ، ئۆزلىرىگە مىڭ رەھمەت ، لايىقلىرىدا ئەمەس ، شۇنداق بولسىمۇ مۇنۇ پۇلنى يانلىرىغا سېلىپ قويسىلا ، بارى مۇشۇكەن ، تاماكا بولسىمۇ...

ئۇنىڭ بىچارە ھالىتىگە قاراپ ئىچىم سىيرىلىپ كەتتى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ بىردىنبىر بايلىقى بولغان بەش موچەن پۇلنى ئېلىش ئەمەس ، بەلكى يېنىمدا كۆپرەك پۇل بولسا ئىدى ، ئۇنىڭغا سەدىقە قىلىۋېتىشكىمۇ تەييار ئىدىم ، شۇڭا ئۇنىڭ قولىنى قايتۇرۇپ تۇرۇپ سورىدىم :

— ئايالىڭىز پۇل ئەۋەتسە قايسى ئادرېسقا ئەۋەتىدۇ ؟

ئادرېسنى مۇشۇ خەتكە يېزىپ قويمىساق بولمايدۇ .

ئۇ بۇ مۇھىم مەسىلىنى ئەمدىلا ئېسىگە كەلتۈرگەن بولسا كېرەك ، بىردىنلا جىددىيلىشىپ :

— تۇرار جايىمنىڭمۇ تاينى يوق ، يا بۇ شەھەردە بىر كىمنى تونۇمايمەن . قانداق قىلغۇلۇق بۇ ئىشنى ؟ — دېدى .

— يۇرۇڭ ، — دېدىم ئۇنىڭغا كەسكىن ھالدا قىلغان ياخشىلىقىمنى ئاخىرغىچە يەتكۈزمەكچى بولۇپ ، — ئۆيۈمنى كۆرۈپ قويۇڭ ، مەن مۇشۇ شەھەردە ئىشلەيمەن ، خەتكە مېنىڭ ئادرېسىمنى يېزىپ قويايلى ـ دە ، پۇلنى سىز مەندىن تاپشۇرۇۋېلىڭ . ماڭا ئىشىنەمسىز ؟

— ئىشەنمەمدىغان ؟ ! بايامۇ كۆزۈم خاتا كۆرمەپتىكەن ، خۇداغا شۈكۈر ، ئىشىم ئوڭدىن كېلىۋاتىدۇ . كېچە ياخشى چۈش كۆرۈپ قاپتىكەنمەن…

ئۇ قوللىرىنى قوۋۇشتۇرغىنىچە كەينىمدىن كەلمەكتە ئىدى . كېلىۋېتىپ «كېچە ياخشى چۈش كۆرۈپ قاپتىكەنمەن» دېگەن سۆزنى پات ـ پات تەكرارلايتتى .

1984 ـ يىلى ئاپرېل .

ئۆيۈمگه ئوغرى كىردى

بىر سائەت 30 مىنۇت ، بۇ — چۈشلۈك تاماق ئۈچۈن بېرىلگەن ئەڭ ئۇزۇن ۋاقىت .

30 مىنۇت . بۇ — ئىشخانىدىن ئۆيۈمگە بىر قېتىم بېرىپ كېلىش ئۈچۈن كېتىدىغان ئەڭ قىسقا ۋاقىت . شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ مەن كەينىمدىن ئىت قوغلىغاندەك ئىككى چامدام ئارىلىقنى بىر چامدىغان پېتىم ئۆيگە كەلدىم .

قاراڭغۇ كارىدوردىكى كىچىككىنە بىر ئېغىزلىق ئۆي ، سول تەرەپتە ئوچاق ، ئوڭ تەرەپتە ئىككى ئادەمي كرېسلو ، ئىشكىنىڭ كەينىدە قازان ـ قومۇچ ۋە ئىدىش ، تۆر تامغا يۆلەپ قويۇلغان كارىۋاتتا تۇنجى تۇغۇتىدىن يەڭگىنىگە ئەمدىلا بەش كۈن بولغان ئايالىم زاكىلانغان بوۋاقنى ئۆزىگە چاپلىغىنىچە ئىشىككە قاراپ ياتاتتى . كىرىشمىگىلا ئۇ يوتقانىنى شارتتىدە تارتىپ قۇلىقىنىڭ تۈۋىگىچە يېپىۋىدى ، بوۋاق خۇددى بىرى چىمدىۋالغاندەك قىرقىراپ يىغلاشقا باشلىدى . ئايالىم نارازلىق چىقىپ تۇرغان كۆزىنى مەندىن قاچۇرغىنىچە بالىنى «يىغلىماڭ بالام ، قورسىقىڭز ئاچتىمۇ ؟ سوغۇقتا توڭلاپ كەتتىڭزمۇ ؟ دادىڭزنىڭ بىز بىلەن كارى يوق بالام ، ئۇنىڭغا خىزمەتتىن باشقىسى لازىم ئەمەس بالام··· » دەپ پەپىلىگىلى تۇردى .

بۇ گەپنىڭ بالىغا ئەمەس ، بەلكى ماڭا قارىتىپ ئېيتىلىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى . دېمىسىمۇ ، ئوچاقتا ئەتىگەندە يېقىپ قويغان ئوت ئاللىقاچان ئۆچۈپ كەتكەچكە ئۆي سوۋۇپ قالغان . ئەگەر لەپىلدەپ يېغىپ تۇرغان قارنى غېرىچ قېلىنلىقتىكى ئۆگزە توسۇۋالمىسا ئىدى ، ئۆي ئىچى بىلەن تاشقىرىنىڭ پەرقىنى

هېس قىلغىلى بولمايتتى . بىراق ، مەندە ئانا ـ بالا بىچارىلەرنىڭ ئېچىنىشلىق شارائىتىنى بىردىنلا ئۆزگەرتىپ كەتكۈدەك ئامالمۇ يوق ئىدى . كىچىكرەك بىر باشلىق بولغىنىم ئۈچۈن ئىشتىن قېلىشىم مۇمكىن ئەمەس . بۆلۈمنىڭ كۈندىلىك ئىشلىرىنى كۈندە بېجىرمىسەم بولمايتتى .

مەن ئايالىمنىڭ تەنىلىرىگە باشتىن ـ ئاخىر سۈكۈت ساقلاپ كېلىۋەرسەم قويدۇم ـ دە ، ئوت يېقىپ ، قازاننى ئاستىم . چۈشلۈك غىزا ئۈچۈن ئۆزۈمنىڭ بىردىنبىر ھۈنىرىمگە تايىنىپ ، ئىككى كۈن ئاۋۇال قوشنا ئايالغا كەستۈرۈۋالغان قۇرۇق چۆپ ۋە ئەتىگەندە توغراپ قويغان گۆش بىلەن خام قېيما سۈيۈقئاش ئېتىپ بەرمەكچىدىم .

قازانغا ئەمدىلا سۇ قۇيۇپ بولۇپ تۇرۇۋىدىم ، ئىشىك ئاستا ئېچىلىپ ، تۇم ـ تۇم قاشلىرى ۋە ئۆسۈپ كەتكەن بۇرۇتىنى قىرۇ قاپلىغان ۋايىت ئەپەندى تەكەللۇپسىز كىرىپ كەلدى . مەنمۇ ئۆيىمىزگە تۇنجى قېتىم ، شۇنداقلا تۇيۇقسىز كەلگەن بۇ سالاپەتلىك مېھمانغا تەمتىرىگەن ھالدا قولۇمنى ئۇزاتتىم ۋە تىنچلىق سورىدىم .

— قانداق ئەھۋاللىرى ئەپەندىم ؟

— سېنىكىمۇ ئەھۋالىڭ ياخشىمۇ ؟ ساق تۇرۇۋاتامسەن ، تېنىڭ تازىمۇ ، ئۆزۈڭ ئوبدانمۇ ؟ تىنچلىقمۇ ، ئەھۋال ئوبدانمۇ ، بالىلىرىڭ ياخشىمۇ ؟...

ۋايىت ئەپەندى تۇزۇت قىلمايلا پەلىيىنى تومپۇچكا ئوستىگە تاشلاپ قويۇپ يوغان بەدىنىنى كرېسلوغا جايلاشتۇردى . مەنمۇ ئارقا ـ ئارقىدىن كەلگەن سوئاللارغا ھولۇققان پېتىم جاۋاب بەرگەچ ، مېھماننىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن كرېسلونىڭ بىرىگە ئولتۇردۇم .

بىلىشىمچە ، ۋايىت ئەپەندى مەلۇم نەزەرىيە تەتقىقاتى ئورنىدا ئىشلەيتتى . بىر يىل بۇرۇن بولسا كېرەك ، ئىككىمىز بىر مۇھاكىمە يىغىنىدا ئەسرا بولۇشقاندىن كېيىن قايتا ئۈچراشمىغان بولساقمۇ ، لېكىن ھەر ھالدا ناتونۇشلاردىن ھېسابلانمايتتۇق . بىراق ، كەم ئۈچرايدىغان بۇ مېھماننىڭ مۇشۇنداق قاملاشمىغان بىر

چاغدا كېلىپ قېلىشى مېنى ئەجەبلەندۈرمەي قالمىدى .

ئۇ ھاۋانىڭ شۇنچە سوغۇق بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىدىن دادلىدى ۋە ئۆي دېگەن جەزمەن ئىسسىق بولۇشى كېرەك ، دېگەندەك سوكنا كەپكىسىنى ئېلىپ ، تەڭدىن تولىسى ئاقىرىپ بولغان شالاڭ چاچلىق بېشىنى سىلاپ قويۇپ سۆز باشلىدى :

— ئۆيۈڭنى سوراشتۇرۇپ يۈرۈپ تەسلىكته تاپتىم ئۇكا ، بەلكى كېلىش مەقسىتىمنى بىلىشكە ئالدىرايدىغانسەن ، مەقسەت ئۆز - ئۆزىدىنلا بىلىنىپ تۇرىدۇ ، مەن بىر ئەخلاقشۇناس ئادەم ، ئەخلاق ساڭىمۇ ، ماڭىمۇ ، جەمئىيەتكىمۇ زۆرۈر...

ئۇ مەقسىتىنى كۆڭلىدىكىدەك چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن قانداق سۆز تاللىسا بولىدىغانلىقىنى ئويلىۋالماقچى بولغاندەك ، سۇ يىغىلىپ قالغان كۆلچەكلەردەك پارقىراپ تۇرغان چوڭقۇر ۋە كىچىك كۆزلىرىنى تورۇسقا تىكتى . مەن ئايالىمغا «بالىنىڭ يىغىسىنى توختات ، مېھمان ئەدەپسىزلىك ھېس قىلىپ قالمىسۇن» دېگەن مەنىدە خۇپىيانە ئىشارەت قىلىۋاتقاندىن كېيىن ئوپۇل - توپۇل چاي دەملىدىم - دە ، قالغان - قاتقان نانلارنى لېگەنگە ئېلىپ ۋايىت ئەپەندىنىڭ ئالدىغا ئىزا تارتقىنىمچە قويدۇم .

— سەن بىلەن ئۇكام ، — ئۇ بىر چىشلەم نانىنى ئاغزىغا سېلىپ قارىداپ كەتكەن لېۋىنى پىيالىگە تەگكۈزۈۋاتقاندىن كېيىن نە يىغا ، نە ئايالىمنىڭ بالىنى پەپىلەشلىرى قۇلىقىغا كىرمىگەندەك بەخىرامان ھالدا سۆزلىدى ، — ئەخلاق — بىر خىل ئىجتىمائىي ئاڭ فورمىسى ، ئۇ ئۇستقۇرۇلما كاتېگورىيىسىگە مەنسۇپ ، ئەخلاق قارىشى باشقا ئاڭ فورمىلىرىغا ئوخشاش ، مەسىلەن ، سىياسىي قاراش ، ھوقۇقچىلىق قارىشى ، پەلسەپە قارىشىغا ئوخشاشلا مۇئەييەن ئىقتىسادىي بازىس ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ . شۇڭلاشقا...

ئايالىمنىڭ كارىۋاتنى غىچىرلىتىشى ۋە بوۋاقنىڭ يىغىسى ۋايىت ئەپەندىنىڭ سۆزىگە ھالاقەت يەتكۈزدى . چۈنكى ، قاينىغان سۇنىڭ ھورى خۇددى 200 يىلدىن بۇرۇنقى پار ماشىنىسىنىڭ ئىپتىدائىي تەجرىبىسىنى مېھمىنىم ئالدىدا قايتا نامايان قىلغاندەك

قازان تۇۋنقىنى تىرىقلاتقىلى تۇردى . بۇ سادا تۇغۇلغىنىغا ئەمدىلا بەش كۈن بولغان بوۋاقنىڭ شەرتلىك رېفلېكسىنى قوزغۇەتكەندى . ئېيتىلىشچە ، پاۋلوف شەرتلىك رېفلېكسىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ئىتقا ئوزۇق بەرگەندە يالاق بېشىغا ھەپتىلىك چىراغ ياققانكەن . بىراق ، بىزنىڭ بوۋاق بىرقانچە كۈندىلا بۇ جەريانىنى تاماملاپ ، ئۆزىنىڭ نېرۋا سىستېمىسى تەرەققىي تاپقان ئىنسان ئىكەنلىكىنى ئىسپات قىلىشقا ئۇلگۈرگەندى . مەن ۋايىت ئەپەندىنىڭ چاي ئوتلاۋاتقان پۈرستىدىن ئۇنۈملۈك پايدىلىنىپ ، قازانغا قېيما ۋە چۆپنى تاشلىۋالماقچى بولۇپ ئورنۇمدىن تۇرۇۋىدىم ، ئۇنىڭ يېنىك تەنبىھىگە داخىل بولۇپ قالدىم . ئۇ پېشىمدىن تارتىپ ئولتۇرغۇزۇپ پەلسەپە ۋە ئەخلاق پەنلىرىدىن ئۆتۈۋاتقان دەرسىنى داۋام قىلدى :

— شۇڭلاشقا ، خاراكتېرى ئوخشاش بولمىغان جەمئىيەتنىڭ مۇناسىپ ھالدا ئوخشاش بولمىغان ئەخلاق ئۆلچىمى بولىدۇ . دېمەكچىمەنكى ، بۈگۈنكى سوتسىيالىستىك جەمئىيەتتىمۇ مۇناسىپ ئەخلاق ئۆلچىمى بولىدۇ . ھالبۇكى ، سوتسىيالىستىك جەمئىيىتىمىزدە بولسا بىزنىڭ ياشلىرىمىز…

مېنىڭ ئەس ـ يادىم بىر يېرىم سائەتلىك ۋاقتتىن پايدىلىنىپ ئانا ـ بالا ئىككىسىنىڭ قورساق مەسىلىسىنى ھەل قىلىش بىلەن بەند بولۇپ كەتكەچكە ، ۋايىت ئەپەندىنىڭ چوڭقۇر مۇلاھىزىلىرى قۇلىقىمغا كىرمەيتتى . سائىتىمگە قارىدىم ، يەنە 20 مىنۇت ۋاقىت قاپتۇ . شۇڭا ، ئۇ ئەمدىلا سۆز باشلىغاندا «شۇنداقمۇ ؟ شۇنداق بوپتۇمۇ ؟ » دېگەندەك ئۇنىۋېرسال سوئاللارنى قويۇپ سۆھبىتىگە پىشاق سېلىپ بەرگەن بولسام ، ئەمدىلىكتە توغرا كەلسەمۇ ، كەلمىسەمۇ «ھە ، ھە » دېيىشكە چۇشكەنىدىم . ۋايىت ئەپەندى يوغان بۇرنىنىڭ ئۈچىدىلا ئېسىلىپ قالغان بىر تامچە سۇنى سۈرتۈۋېتىش ئۈچۈن قوليا غلىق ئىزدەۋاتقاندا ئايالىم سول قولىنىڭ بېغىشىنى كۆرسىتىپ تۇيدۇرمايلا ئىشارەت قىلدى . بۇ «ۋاقىت توشۇپ قالاي دەۋاتىدۇ ، ئاش بولسا پىشمايۋاتىدۇ » دەۋاتقىنى ئىدى . مەن «ھە ،

هه» نى ئاغزىمدىن چۈشۈرمەي ، قازانغا چۆپ تاشلىۋالاي دېگەنلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزۈپ تۇراتتىم . ۋايىت ئەپەندى سۆزىنى يەنە داۋام قىلدى :

— بىزنىڭ ياشلىرىمىز ياشانغانلارنى ، ئىلىم ئەھلىنى ھۆرمەت قىلمايۋاتىدۇ...

كۆڭلۈمدىن «بۇ گەپ مېنىڭ ئۈستۈمدە بولۇۋاتامدۇ ـ نېمە» دېگەن ئوي كەچتى . ئاياغلىرىم خىجىللىق دەستىدىن دەرمانسىزلاندى ـ دە ، قىمىر قىلىشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىدىم . پۈتۈن شەھەردە داڭقى بار بىر ئەخلاقشۇناس ئالىدىدا ياشانغانلارنى ، ئىلىم ئەھلىنى ھۆرمەت قىلمايدۇ ، دېگەن ئاتاقنى ئېلىشىم مۇمكىنمۇ ؟

— دېمەكچىمەنكى ، ياشلار ئەخلاقىي پرىنسىپلارغا ئەمەل قىلمايۋاتىدۇ ، — دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى ۋايىت ئەپەندى ، — ھە دېسە ساقالغا ئېسىلىدۇ ، غەلىتە كىيىملەرنى كىيىشىپ ، چاچلىرىنى بۇدۇر قىلىشىدۇ...

چۈشلۈك تاماق ئۈچۈن بىرلىگەن ۋاقىتنىڭ ئاخىرقى ئون مىنۇتى قالغاندا قوقاسقا دەسسۈگەن توخۇدەك بولۇپ كەتتىم . مەيلى نېمە بولسا بولسۇن ، ئورنۇمدىن تۇرۇپلا تاماقتا تۇتۇش قىلايمۇ ؟ ياق ، ياق ، ئۇنداق قىلىشقىمۇ بولمايتتى . ئەخلاقسىزلىقنىڭ پۈتۈن ئالامەتلىرى ياشلارنىڭ ئۈستىدىلا كۆرۈلۈۋاتقان بۇنداق چاغلاردا ئەخلاقسىزلار قاتارىغا ئۆتۈپ قېلىشتىن ھەزەر ئەيلىمىسەم بولامدۇ ؟ ئەگەر نېمە بولسا بولسۇن دەپلا ۋايىت ئەپەندىنى يالغۇز تاشلاپ قويۇپ ئۆز ئىشىم بىلەن بەند بولۇۋەرسەم ، ئەخلاق ئۆلچىمىگە خىلاپ ئىش قىلغان ھېسابلانمامدىمەن ؟ ئەگەر بىرەر يىغىندا ۋايىت ئەپەندى ياشلارنىڭ ئەخلاقسىزلىقى ئۈستىدە توختالغاندا مېنىڭ سەۋەنلىكىمنى تۇيدۇرماي مىسال قىلىپ سۆزلەپ ئۆتسە نېمىدېگەن سەتچىلىك ؟ ئەڭ ياخشىسى ۋايىت ئەپەندى بۇ ئۆيدە تۇغۇتلۇق ئايال بارلىقىنى ، ئۇنىڭ چۈشلۈك تاماقنا موھتاج ئىكەنلىكىنى بىلسە ئىدى ، جەزمەن

ماڭا يول قويغان بولاتتى ، دېگەنلەرنى ئويلىدىم ئىچىمده . شۇ ئەسنادا ژايىت ئەپەندىنىڭ «هه ، نەچچه كۈن بولدى ؟» دېگەن سۆزى قۇلىقىمغا چالا ـ بۇلا كىرىپ قالدى . مەن ئۇنى «ئايالىڭ يەڭگىگىلى نەچچە كۈن بولدى» دەۋاتىدۇ ، دەپ ئويلاپ ئىشىنىڭ ئوڭغا تارتىۋاتقانلىقىنى هېس قىلدىم ـ ده ، ئالدىراپ جاۋاب بەردىم :

— بەش كۈن بولدى ئەپەندىم ، ئەمدىلا بەش كۈن !

— ياق ، ئون كۈن بولدىغۇ دەيمەن ؟

— ياق توپتوغرا بەش كۈن بولدى .

— توختاپ تۇر ئۇكا ، — دېدى ژايىت ئەپەندى بارمىقىنى بىر ـ بىرلەپ بېسىپ ، — هېچ خاتاسى يوق ئون كۈن بولۇپتۇ .

مەن ئۇنىڭ سوئالىنى خاتا چۈشىنىۋاتىمەنمۇ ـ نېمە ؟ دەپ ئويلىدىم ، شۇڭا چۈشەنچەمدىن گۇمان قىلىپ قايتۇرمىلاپ سورىدىم :

— نېمىگە ئون كۈن بولدى دەۋاتىلا ئەپەندىم ؟

— مېنىڭ «ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەنئەنىۋى ئەخلاق قاراشلىرى» دېگەن ماقالەم رادىئودا ئاڭلىتىلغىلى ، سەنمۇ ئاڭلىغانسەن ئەلۋەتتە .

ئەپەندىنىڭ سوئالىغا بېرىلگەن جاۋابىمنىڭ خاتالىقى ۋە ئۇمىدىمنىڭ يوققا چىققانلىقى تۈپەيلى سۆھبەتتىن كۆڭلۈم سوۋۇپ تۇراتتى ، ژايىت ئەپەندى پەلتوسىنى يېشىپلا كارىۋات ئۈستىگە تاشلىدى . ئەمدى ئۇنىڭ بۇ يەردىن پات قوزغالماقچى ئەمەسلىكىگە تولۇق ئىشىنىپ «بۇگۈن مېنى خۇدا ئۇرۇپتۇ» دېدىم ئىچىمده ، ژايىت ئەپەندى هېلىغىچە نۇرغۇن مەسىلىلەر هەققىده سۆزلەپ زۆرۈر بولغان ئىزاهاتلارنى بەرگەن بولسىمۇ ، ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن كېيىنكى مەقسىتىنىڭ زادى نېمە ئىكەنلىكىنى هېچبىر ئاڭقىرالمايۋاتاتتىم . سائەت تىلى بولسا دەل ئىش ژاقتىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى .

ژايىت ئەپەندىنىڭ تەنتەنىلىك نۇتقىنىڭ داۋامى ئۇچۇن يەنە 20 مىنۇت ئۆتۈپ كەتتى . خوتۇن ـ بالىلىرىمنى ئاچ قويىدىغانلىقىمغا

كۆزۈم يېتىپ تىت ـ تىت بولۇپ تۇرغىنىمدا ۋايىت ئەپەندى مېنى ئىزدەپ كېلىش مەقسىتى ئۈستىدە سۆز ئاچتى :

— مەركەزدە ئېچىلىدىغان ئەخلاق تەتقىقات يىغىنى ئۆگۈنلۈككە باشلانماقچىكەن ، — دېدى ئۇ ئىچ يانچۇقىدىن ئايروپىلان بېلىتىنى چىقىرىپ نامايىش قىلىپ ، — مەن شۇ يىغىنغا تەكلىپ قىلىنىپتىمەن . ئەخلاق جەمئىيىتى ماڭا بەكمۇ مۇھىم ۋەشەرەپلىك ۋەزىپە يۈكلەپتۇ ، يىغىندا ئىلمىي ماقالە ئوقۇپ ئۆتۈشۈم كېرەككەن . شۇڭا ، نەچچە كۈندىن بېرى ئالدىراشمەن . جەمئىيەتتىن ئەخلاقىي بۇزۇلۇشنىڭ مىساللىرىنى ئىزدەۋاتىمەن . سەن ياشلار خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغۇچى كىشى بولغاندىكىن ، ياشلار ئىچىدىكى ئەخلاقىي بۇزۇلۇشنىڭ بىرقانچە مىساللىرى بىلەن تەمىنلەرمىكىن دېگەن مەقسەتتە كەلگەنىدىم .

مەن ئۇنىڭ مەقسىتىنى ئېنىق ئۇقۇش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشكەن چېغىمدا ئىشقا چۈشۈش ۋاقتىمدىن دەل 25 مىنۇت ئۆتۈپ كەتكەنىدى . سەل جىددىيلىشىۋاتقىنىمنى هېس قىلغان ۋايىت ئەپەندى سائىتىگە قاراپ قويدى .

— ئۇكام ، ئىشقا چۈشۈشۈڭگە تېخى يېرىم سائەت بارغۇ دەيمەن ، — دېدى ئۇ بەخىرامان هالدا .

ئۇنىڭ سوئالىغا ئاۋازىمنى بەكرەك قويۇۋېتىپ سالماق ئاھاڭدا جاۋاب بەردىم :

— 30 مىنۇت ئۆتۈپ كەتتى !

ئۇ ئالدىرىماي ئورنىدىن تۇردى . مېنىڭمۇ يۈرىكىم جايىغا چۈشتى . چۈنكى ، ئۇنى ئۇزىتىۋېتىپلا قازانغا چۆپ تاشلايمەن ـ دە ، ئاشنى پىشىش ـ پىشماسلىقىغا قارىماي ئۇسۇپ بېرىپ يۈگۈرگەن پېتىم ئىشخانىغا جۈنەيمەن .

پەلتوسىنى كىيىپ ، هەممە تۈگمىلىرىنى قائىدە بويىچە ئېتىپ ، قوللىرىنى يانچۇقىغا سالغاندىن كېيىن ، ۋايىت ئەپەندى :

— جۇر ئەمىسە ، يولدا ماڭغاچ پاراڭلىشايلى ، ئەخلاقسىزلىقنىڭ ئىككى ـ ئۈچ مىسالىنى ئېيتىپ بېرەرسەن ، —

دېدى مېنى ئالدىرىتىپ .

مەن ئەمدى قانداق قىلاي ؟ ئەخلاقشۇناس ئالدىدا ئەخلاقلىقىمنى ناماياں قىلىپ ۋايىت ئەپەندى بىلەن بىللە ماڭايمۇ ياكى ئۇنى ئۆزىتىپ قويۇپلا ئاش پىشۇرۇشقا كىرىشەيمۇ ؟ بىراق ياشلار گۇناھقا يېقىنراق تۇرىدۇ . مەن يونقانغا پۇركەنگىنىچە بەكمۇ بىچارە قىياپەتتە ياتقان ئايالىمغا ئاچ قويغانلىقىم ئۈچۈن چەكسىز كەچۈرۈم سورىغان قىياپەتتە مەيۇسانە قاراپ قويۇپ ۋايىت ئەپەندىنىڭ كەينىدىن مېڭىشقا مەجبۇر بولدۇم .

ۋايىت ئەپەندىنىڭ سۆزى يول بويى ئۇزۇلمىدى . ئەخلاق ئۆلچىمى ۋە ئەخلاق توغرىسىدا ئىزاھاتلارنى تەپسىلىي بايان قىلدى . ئەمما ، مېنىڭ ياشلار ئارىسىدىكى ئەخلاقسىزلىقىنىڭ مىساللىرى ھەققىدە ئېغىز ئېچىشقا ھېچبىر ھەپسىلەم يوق ئىدى .

ئىدارىنىڭ ئالدىغا كەلگەندىلا ۋايىت ئەپەندى خوشلىشىش ئۈچۈن ماڭا تەنتەنە بىلەن قول ئۇزاتتى . ئىشتىن چۈشۈش ئالدىدا بۆلۈمىمىز قارمىقىدىكى ھەممە خىزمەتچىلەرگە چۈشتىن كېيىن مەجلىس ئېچىلىدىغانلىقى ، مەجلىستە مۇھىم مەسىلە مۇزاكىرىگە قويۇلىدىغانلىقى ، ھەممەيلەننىڭ بىر مىنۇتمۇ كېچىكمەي جەم بولۇشى توغرىسىدا جىددىي قىلىپ تاپىلىغانىدىم . ئەمما ، مەجلىس باشقۇرغۇچى بولغان مەن توپتوغرا 40 مىنۇت كېچىكىۋاتاتتىم .

ئاخىرىدا شۇنى ئېيتىۋالايكى ، مەن مېھماندوست ئادەممەن . ۋايىت ئەپەندىمۇ بۇگۈنكى تاقەتچانلىقىمدىن مېھماندوست ئادەملىكىمگە ھېچبىر شەك كەلتۈرمىسە كېرەك . بىراق ، ئەخلاقشۇناس ۋايىت ئەپەندىنىڭ بۇگۈنكى بىمەنىلىكى ئەقەللىي ئەخلاق جۈملىسىگە ياتامدۇ ـ يوق ؟ بۇنىڭغا ھۆكۈم قىلىش ئۇنىڭ ئەخلاق ئۆلچىمىگە ئامانەت .

1984 ـ يىلى ماي .

پۇشايمان

قۇياش غەربكە ئېگىلگەن چاغ .

ئۇچ ئوغۇل بالا دەرەخلەر سايە تاشلاپ تۇرغان مەھەللە يولى بىلەن ئۆيلىرىگە كېتىۋاتاتتى .

ئۇلار يولدا كېتىۋېتىپ گۈزەل ياز مەنزىرىسىنىڭ قۇچقىدا ئويناشاتقى ، شوخلۇق قىلىشاتتى . بالىلارنىڭ چوڭى ھېسابلىنىدىغان قۇدرەت بىردەم ئېگىز ئۆسۈپ كەتكەن كاداڭ تېرەكلەرگە مايمۇندەك ياماشسا ، بىردەم ئۆزىدىن بىر ياش كىچىك بولغان ئەكبەرنىڭ گەدىنىگە چاققاق ئوتنى تاشلايتتى . قۇدرەت بىلەن ئەكبەردىن ئىككى سىنىپ تۆۋەن بولغان كىچىك نەبجان بەكمۇ ياۋاش ۋە مۇلايىم ئىدى . ئۇ كېتىۋېتىپ يول بويىدىكى ئېرىقتا شاۋقۇنسىز ئېقىۋاتقان سۇغا ماي قەغەزدىن ياسالغان كىچىككىنە قېيىقنى سېلىپ قېيىق بىلەن تەڭ يۈگۈرەيتتى .

بالىلار كوچىنىڭ دوقمۇشىغا كەلگەندە ، قۇدرەت يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرۇۋېلىپ غۇلچىنى كەڭ يايدى ـ دە ، ئەكبەر بىلەن نەبجانغا قاراپ دېدى :

— كۆرۈۋاتامسىلەر ، — ئۇ ئايلانمىسى تۆت غۇلاچ كەلگۈدەك چوڭ قېرى تېرەكنى كۆرسەتتى ، — ئەنە ئاۋۇ كامارنى دەۋاتىمەن .

ئىككىيلەن قۇدرەت كۆرسەتكەن تېرەككە ۋە ئاندىن كامارغا سىنچىلاپ قارىدىيۇ ، ھېچنېمىنى كۆرەلمەي ، قۇدرەتنىڭ كۆزىگە سوئال نەزەرى بىلەن تىكىلىشتى .

قۇدرەت ئەكبەر بىلەن نەبجاننى مازاق قىلىپ سۆزلەپ كەتتى :

— ۋاي قارىغۇلار ، كۆزۈڭلارنى ئۇۋۇلىۋېتىپ قاراڭلار ، ئاۋۇ

كاماردا هەرە ئۇۋسى بار ئىكەن .

ئۇچەيلەن ئەندىككەن ھالدا تېرەك تەرەپكە ئىككى - ئۈچ قەدەم سىلجىدى .

قېرى تېرەك كامېرىدا قۇدرەت خېلى بۇرۇنلا بىلىدىغان ھەرە ئۇۋسى بار ئىدى . ئىككى تال شاخ توسۇپ تۇرغان غەلىتە تۆشۈكتىن سېرىق ھەرىلەر ئۇزۇلمەي كىرىپ - چىقىپ تۇراتتى . سەللا زەن قويغاندا ۋىز - ۋىز قىلغان ۋەھىمىلىك ئاۋازنى ئاڭلىغىلىمۇ بولاتتى .

ئۆتكەن يىلىلا سېرىق ھەرە نەشتىرىنىڭ ئاچچىق تەمىنى تېتىپ كۆرگەن نەبىجان بۇ سۇرلۇك كاماردىن يىراقلىشىش مەقسىتىدە كەينىگە ئەمدى بىر قەدەم داجۇيدى ، قۇدرەت ئۇنى دەرھال توختىتىۋالدى - دە ، جىددىي جاكارلىدى :

— ئاغىنىلەر ، ھازىر كىمنىڭ باتۇر ، كىمنىڭ قورقۇنچاق ئىكەنلىكىنى سىنايمىز . كىم ھەرە ئۇۋسىنى چۈۋۈۋېتەلىسە شۇ باتۇر ، كىم قورقۇپ قاچسا شۇ توخۇ يۇرەك...

ئۇنىڭ ئاۋازىدىن بىر خىل مەمەدانلىق ۋە تەھدىتنى سەزگەن سېمىز ، دوغلاق ئەكىبەر دەرھال نارازىلىق بىلدۈردى .

— ھەي ، ئۆيىمىزگە تېزرەك كېتەيلى ، بولمىسا تاپشۇرۇقنىمۇ ئىشلىيەلمەي قالىمىز .

قۇدرەت ئەكىبەرگە ۋە نەبىجانغا بىر خىل مەنىستىمەسلىك نەزەرىدە كۆز قىسىپ قارىدى ۋە دىمىغىنى قېقىپ قويۇپ :

— ھە ، كۆرۈپ قويدۇق ، ئەكىبەر ، سەنمۇ بىر قورقۇنچاق نېمىكەنسەن ؟ — دېدى .

— قورقۇنچاق ؟ ! كىم قورقۇنچاق ئىكەن ؟

— قورقۇنچاق بولمىساڭ ھەرە ئۇۋسىنى سەن چۈۋۈيسەن !

— مەن قورقۇنچاق ئەمەس ، ئەخمەقمۇ ئەمەس !

— ھە ، بىلىپ قويدۇق ، قورقمەن دېگىنە ، بوپتۇ ، قاراپ تۇر ، مەن قورقامدىكەنمەن !

قۇدرەت بوغچىسىنى ئېرىق بويىغا پىرقىرىتىپ تاشلىدى - دە ،

قەددىنى رۇسلاپ ، كۆڭلىكى ئۇستىدىكى چاك - توزانلارنى قېقىشتۇرۇپ ، شەپكىسىنى تۈزلەپ كىيدى . بىر تال شاخنى سۈندۇرۇپ مەھكەم تۇتقىنىچە ئۆمىلەپ بېرىپ تېرەككە ياماشتى . ئەكبەر بىلەن نەبجان ساۋاقدىشىنىڭ قاراپ تۇرۇپ خەتەرگە ئۆزىنى ئۇرۇۋاتقىنىنى كۆرۈپ نېمە قىلارىنى بىلمەي قېلىشتى .

قۇدرەت ئادەتتە دەرەخكە چىقىشقا ئۇستا ئىدى . ئۇ ھازىرمۇ ھېچقانداق پۇتاقلىرى بولمىغان ، قوۋزاقلىرى چاك - چاك يېرىلىپ كەتكەن تېرەك غولىغا ئىككى - ئۈچلا يامىشىپ ، كامارنىڭ ئاستىغىلا باردى . ئۇ يالاڭ ئاياغ پۇتلىرىنى قوۋزاق ئارىسىغا تىركەپ ، قولىدىكى ياغاچنى كامارغا تىقىۋىدى ، گىز - گىز قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭلا بىر توپ ھەرە ئوقىتەك ئېتىلىپ چىقتى ، ھەرىلەر ئۆزلىرىنىڭ تىنچ تىرىكچىلىكىنى ، خاتىرجەملىكىنى بۇزغان تاجاۋۇزچىنى ئىزدەپ ئۇتتۇر كەلگەن يەرگە ئۆزلىرىنى ئۇراتتى . ھەرىلەرمۇ ئۇنچە ئەقىلسىز ئەمەس ئىكەن ، ئۇزاق ئۆتمەيلا ئۇلار ئۆز ئۇۋىسىنىڭ يېنىدا مىدىرلاپ تۇرغان قولنى ، پىلدىرلاپ تۇرغان كۆزنى ، ئاپىتاپپەرەسنىڭ تەخسىسىگە ئوخشاپراق كېتىدىغان بىرنەرسىنى بايقۇۋېلىپ ئۆچ ئېلىشقا ئاتلاندى .

ھەرە ئۇۋىسىنى يەنە بىر قېتىم كوچىلاشقا ئۇلگۇرەلمىگەن قۇدرەت تېرەك ئۇستىدىن ئۆزىنى تاشلىدى - دە ، قوللىرى بىلەن يۇز - كۆزلىرىنى دالدا قىلغانچە بىرلا دومىلاپ چىم ۋە قىياقلار ئارىسىدىكى ئېرىققا ئۆزىنى يوشۇردى .

بىراق ، ئۇۋىسى كوچىلانغان ھەرىلەر ئاچچىقىدىن ئەسلا يانمىدى . ئۇلار توپ - توپ بولۇشۇپ قۇدرەتنىڭ ئارقىسىدىن ئېرىققا يوپۇرۇلدى ، ئارقىدىنلا يولغا يېيىلىپ ، قېچىپ كېتىۋاتقان بىچارە نەبجانغا ئولىشىشقا باشلىدى .

نەبجان سېرىق ھەرىدىن ئۆلگۈدەك قورقاچقا ، ۋىزىلدىغان ئاۋازنى ئاڭلاپلا ئۆز ئىختىيارىنى قولدىن بېرىپ قويغانىدى . شۇنداقتىمۇ ئۇ يالاڭ چاپىنى بىلەن باش - كۆزىنى چۈمكەشكە ئۇرۇنۇپ قارشىلىق كۆرسىتىۋاتاتتى .

بۇ ھال تۆت ـ بەش قەدەم نېرىدىكى تېرەك كەينىدە پاناھلىنىپ تۇرغان ئەكبەرنىڭ يۈرىكىنى ھەرە چاقىنىدەكلا ئېچىشتۇرۇۋەتتى . ئۇ نەبىجانىڭ ئېچىنىشلىق نالە قىلىشلىرىنى ئاڭلاپ چىداپ تۇرالمىدى ـ دە ، ھېچنېمىگە قارىماي يۈگۈرۈپ كېلىپ ، نەبىجانىڭ ئۈستىگە تاشلاندى...

بۇ ئىشلار بىر مىنۇتنىڭ ئىچىدىلا يۈز بەردى . ئەكبەرنىڭ شاخ ـ شۇمبىلار بىلەن باتۇرلارچە قوغداشلىرى نەتىجىسىدە ھەرىلەر توپى بىرقانچە ھەمراھلىرىنىڭ ئۆلۈكىنى نەبىجانىڭ يېنىدا قالدۇرۇپ ، ۋېرىلدىغىنىچە كۆزدىن غايىب بولدى .

خەتەرنىڭ ئۆتۈپ كەتكىنىنى بىلگەن قۇدرەت ئېرىقتىن ئۆمىلەپ تۇردى ۋە پاتقاقتا بۇلغانغان ھالدا ئىككىيلەنىڭ يېنىغا كەلدى . ئەكبەر نەبىجانىڭ كىيىملىرىدىكى توپىنى قېقىشتۇرۇۋاتاتتى . قۇدرەت ئەكبەرنىڭ چېكىسىدىكى ياڭاقتەك ھۇررەكنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى . ئۇ يا ئەكبەرنىڭ ، يا نەبىجانىڭ كۆزىگە قارىيالماي ، تۇرغان ئىزىدا توختاپ تىرىنقىنى كولاشقا باشلىدى . ئۇ پۇشايمان قىلماقتا ئىدى .

ئادىلە

— ئاپاق قىزىم ، — دېدى ئايشەمخان موما سۆزلىسىنىڭ سىرىق چاچلىق يوغان قونچىقىنى ئويناۋاتقان ئادىلەگە قاراپ ، — ئۆيدە چاي تۇگەپ قاپتۇ ، داداڭلار ئىشتىن كەلگۈچە دۇكانلار تاقىلىپ قالمىسۇن ، يۈگۈرۈپ چىقىپ بەش موچەنلىك چاي ئەكىرىپ بەرگىنە .

ئادىلە مومىسىنىڭ پۇل تۇتۇپ تۇرغان قولىغا يالت قىلىپ قاراپ قويۇپ قونچىقىنى ئويناۋەردى . ئۇنىڭ ئاق ۋە دوغلاق يۈزىدە ، قاپقارا كۆزلىرىدە بۇ سۆزنى قەستەنگە ئاڭلىماسلىققا سېلىۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى .

مومىسى كارىۋاتتىن تۇرۇپ قوللىرىنى بېقىنىغا تىرەپ بېلىنى رۇسلىۋالدى . ئاندىن دوڭغاسلىغان پېتى ئادىلەنىڭ يېنىغا كېلىپ ئەركىلەتتى ۋە يالۇرغان ئاھاڭدا سۆزىنى داۋام قىلدى :

— ئوبدان قىزىم ، ئورنۇڭدىن تۇر ، ياخشى بالا دېگەن چوڭلارنىڭ گېپىنى ئاڭلايدىغان .

ئۇ شۇنداق دېدى ـ دە ، پۇلنى ئادىلەنىڭ سىقىمىغا تىقىپ قويدى . ئادىلە خۇشياقمىغان ھالدا قونچىقىنى ئۈستەل ئۈستىگە ئولتۇرغۇزۇپ ، پۇل بار قولىنى كەينىگە يوشۇردى ۋە مومىسىغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ :

— ماقۇل موما ، گېپىڭنى ئاڭلاي ، ئەمما ... — دېدى كۆزلىرىنى يەرگە تىككىنىچە يېنىك تەۋرىنىپ قويۇپ .

نەۋرىسىنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشەنگەن موماي پېشانىسىگە يېنىككىنە بىرنى ئۈردى ۋە پىخىلداپ كۈلۈپ ئادىلەگە بەش پۇڭلۇق تەڭگىدىن بىرنى بەردى :

— ھۇ شەيتان ، ئالدىغىنىڭنى ئالدىڭ ، ئەمدىغۇ قوزغىلارسەن ؟

— موما ، — دېدى ئادىلە تۇمشۇقىنى ئۇشلاپ ، — قارا ، تالادا يامغۇر يېغىۋاتىدۇ...

ئايشەمخان موما شاپاشلاپ كىرىپ ئىچكىرىدىكى ئۆيدىن يېشىل يامغۇرلۇقنى تېپىپ چىقتى ـ دە ، ئادىلەگە يېپىنچاقلىتىپ :

— مانا ، ئوبدان بولدى . يامغۇر ئەمدى كېسىلىرىڭنى ھۆل قىلالمايدۇ ، — دېدى خاتىرجەم ھالدا .

لېكىن ، ئادىلە تۇمشۇقلىرىنى ئۇچلاپ يەنە ماڭغىلى ئۇنىمىدى . مومايى بولسا ئاچچىقلانمايتتى .

— موما ، يەنە بەش پۇڭ بېرە ، — دېدى ئادىلە يالۋۇرۇپ .

ئادىلە مومىسى بەرگەن بەش پۇڭنى كىچىك پورتمىنىغا سېلىپ ، ئىشكىتىن ئوقتەك ئېتىلىپ چىقىپ كەتتى .

تالادا سىم ـ سىم يامغۇر ياغماقتا ئىدى . ئادىلە پورتمىنىدىكى پارچە پۇللارنى سانىغاچ كېتىپ باراتتى .

«بىر كوي ئىككى موچەن بولدى ، — دەيتتى ئۇ ئىچىدە پۇللىرىنى پورتمىنىغا ئاۋايلاپ سېلىۋېتىپ ، — مومام ئىشقا بۇيرۇغانسېرى پۇللىرىم كۆپىيىۋېرىدۇ ، ھەر كۈنى ئىككى موچەنلىك بىڭگور ياكى ماروژنا يېسەم... »

ئۇ شۇنداق خىياللار بىلەن يېمەك ـ ئىچمەك دۇكىنىنىڭ ئىشىكىدىن كىرىپ كەلدى . ئادىلە مال سانقۇچى ئوراپ بەرگەن بولاقنى قولىغا ئېلىپ تۇرۇشىغا بىر جۈپ قول كەينىدىن كېلىپ ، ئۇنىڭ كۆزىنى كاپلا قىلىپ ئېتىۋالدى :

— مەن كىم ؟

سەل ـ پەل ئۆزگىرىپ چىققان ياسالما ئاۋازدىن ئادىلە كىمدۇ بىرىنىڭ ئۆزىگە چاقچاق قىلىۋاتقانلىقىنى پەملىدى . لېكىن ، ئۇنىڭ كىملىكىنى ئېنىق بىلەلمەي ، قىياسەن جاۋاب بەردى :

— زۇمرەت !

— ...

— پەرىدە !
— ...
— خاسىيەت !
قولىنىڭ ئىگىسى ئاخىر ئادىلەدىن سورىدى :
— سۈزگۈچمۇ ، تارغاقمۇ ؟
ئادىلە جاۋاب بەردى :
— تارغاق !
ئادىلە يېنىككىنە سىلاڭغان كۆزىنى ئۇۋۇلىۋېتىپ كەينىگە بۇرۇلۇۋىدى ، ساۋاقدىشى رەيھاننى كۆردى .
كۆرۈشمىگىلى تېخى ئىككى ساھەتلا بولغان بۇ بىر جۈپ ساۋاقداش بىر ھازا كۈلۈشۈۋېلىپ گەپكە چۈشتى .
— سەنزە ، يەنە كەمپۇت سېتىۋاپسەن ـ دە ؟ — رەيھان ئادىلەنىڭ قولىدىكى بولاققا قاراپ ئىما قىلدى ، — كەمپۇتنى تولا يېيىشقا قۇرت چۈشەرمىش . بىزگىمۇ بىر ئۈلۈش بېرەرسەن ؟ !
ئادىلە بولاقنىڭ كىچىككىنە يېرىنى يىرتتى ـ دە ، ساۋاقدىشىغا كۆرسىتىپ تۇرۇپ دېدى :
— كۆردۈڭمۇ ، نېمىكەن ، ئەگەر چاينى يېگۈك كەلسە قولۇڭدىكى قۇتىنىڭ ئاغزىنى ئاچ ، بۆلۈپ بېرەي .
ئادىلە رەيھاننىڭ قولىدا تۇرغان قەغەز قۇتىنى ۋە قۇتا ئۈستىدىكى «سۈتلۈك پېچىنە» دېگەن خەتنى كۆرۈشكە ئۈلگۈرگەنىدى .
رەيھان ئادىلەنىڭ چاقچىقىدىن ۋىلىقلاپ كۈلۈپ ، قۇتىنىڭ ئاغزىنى مەردلىك بىلەن ئاچتى ـ دە ، بىر تال پېچىنىنى ئېلىپ ئادىلەنىڭ ئاغزىغا سېلىپ قويدى .
— مۇشۇ بىر تاللىمۇ ؟ — دېدى ئادىلە ھەييارلىق بىلەن كۆزلىرىنى ئويناتىپ تۇرۇپ ، — قارا ، پىخسىقلىقىڭنى ، شۇنچىلىك جېنىڭغا ھەمىنى يالغۇز يەپ كېتەلەمسەن ؟
— قانداقچە ئۆزۈم يەيمەن ؟ — رەيھان كۈلكىسىنى بېسىۋېلىپ

جاۋاب بەردى ، — مومامغا ئاپىرىپ بېرىمەن .

ئادىلە ئۇنىمۇ خودىدى ئۆزىگە ئوخشاش مومىسى تەرىپىدىن دۇكانغا ئەۋەتىلگەن دەپ ھېسابلاپ ، قىزىقسىنىپ سورىدى :

— مومالىڭ ساڭا قانچە پۇل بەردى ؟

— پۇل بەرمىدى ، — دېدى رەيھان .

— سېنى ئىشقا بۇيرۇغاندىكىن ئەلۋەتتە پۇل بېرىدۇ - دە ! رەيھان ئادىلەنىڭ سۆزىنى «مومالىڭ پېچىنە سېتىۋېلىش ئۈچۈن پۇل بەردىمۇ» دەۋاتىدۇ ، دەپ چۈشىنىپ بېشىنى چايقىدى - دە ، چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى :

رەيھان ھەر قېتىم ئاتا - ئانىسى بەرگەن پارچە - پۇرات پۇللارنى يىغىپ ، ئۇ پۇلغا ياخشى يېمەكلىكلەرنى سېتىۋېلىپ ، مومىسىغا ئاپىرىپ بېرەتتى . بۇنى ئاڭلىغان ئادىلە ئۆزىنىڭ مومىسى ئۈچۈن كۆيۈنمىگەنلىكىنى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەر قېتىم ئۇنىڭدىن تاپان ھەققى ئالغانلىقىنى ئويلاپ خىجىل بولۇشقا باشلىدى .

— جىمىپلا كەتتىڭغۇ ئادىلە ؟ — دېدى رەيھان ئۇنى ئىشىك تەرەپكە تارتىۋېتىپ ، — يۈر ، كېتەيلى .

ئادىلە ئىشىك تۈۋىگە كېلىپ بولۇپ ، يەنە تۇيۇقسىز كەينىگە بۇرۇلدى :

— كەتمەمدۇق ؟

— توختاپ تۇر ، بىر قۇتا پېچىنە ئېلىۋالاي .

— بايام بىراقلا ئالساڭ بولمايتتىمۇ ؟

— ئەمدى ئېسىمگە كەلدى .

ئادىلە پېچىنىلەر قويۇلغان پەشتاختا ئالدىغا باردى - دە ، پورتىمىنىدىكى پۇلنىڭ ھەممىسىنى چىقىرىپ مال ساتقۇچىغا ئۇزاتتى .

1987 - يىلى ئاپرېل .

ئاھ ، شەپقەتلىك ئانا

پەرھات ، چۈش كۆردى .

نەپىس ئاق شايى كەبى نەپىز بۇلۇتلار ئۆزۈپ يۈرگەن بىپايان ئاسمان ، ئۇ ئاشۇ ئاق بۇلۇتلار ئاستىدە زەڭگەردەك كۆك گۈمبىزى ئاستىدا ئۇچۇپ كېتىپ باردۇ . ئۇ پەيدەك يەڭگىل ، بىر قولى بىلەن سالقىن ھاۋا دولقۇنلىرىنى يارىدۇ ، بىر قولى ئۆزى بىلەن يانمۇيان ئۇچۇۋاتقان ئاق قۇنۇك بويىندا ، ئۇ راستىنلا ئاق قۇمىكىن ؟ ياق ، ئۇ ئېھتىمال ئاق قۇ بولمىسا كېرەك . ئاق قۇنۇك نەدىمۇ بۇنداق جىلۋىگەر ، تەبەسسۇم تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان ھۆسن ـ جامالى ، قاراقاتتەك قارا ، تېپىشماقتەك سېھىرلىك كۆزلىرى بولسۇن ؟ ! ئۇ ئاق قۇ ئەمەسمۇ يا ؟ ياق ، ئۇ ئاق قۇ ، جىسمانەنمۇ ئاق قۇ ، ئۇ ئاق قۇدەك ئاق ، سەلتەنەتلىك بېشىمۇ ، نازۇك تېنىمۇ قاردەك ئاپئاق !

پەرھات ئاق قۇ بىلەن بىللە كەلكۈنلۈك دەريا ھاۋزىسىدىن كۆتۈرۈلگەن ئاقۇش تۇماندەك يېنىك ئۇچۇپ كېتىۋېتىپ ، يەر يۈزىگە قارايدۇ . مىڭلارچە گەز تۆۋەندىكى يەرمۇ ئۇلارغا يېقىملىق ناز قىلىدۇ . يەرلا ئەمەس ، يەر يۈزىدىكى جىمى مەۋجۇداتلار — مەخمەل يېپىنغان ياپيېشىل ۋادا ، بۇلۇتلار بىلەن پىچىرلىشىپ تۇرغان تېرەكلەر ، ئۇپۇق بىلەن سۆيۈشكەن ئېتىز ـ قىرلار ، خۇش ھىد باغۋارانلار ، ئىپار بويلۇق گۈل ـ چېچەكلەر ، ئەقەللىيسى ، دالا گىرۋەكلىرىگە يانپاشلىغان ئېدىرلار پۈتكۈل جىسمىنى كۆز قىلىپ ئۇلارغا زوق بىلەن تىكىلىشىدۇ . تونۇش چىرايلار ، ئىشقىۋاز يىگىتلەر ، مۇھەببەتلىك جانانلار كۆككە قاراپ مەجنۇنلارچە تەنتەنە قىلىشىدۇ...

ئۇ توختاۋسىز ئۇچۇپ كېتىۋاتىدۇ ، ئۇچقانسېرى يۇقىرى

كۆتۈرۈلىدۇ ، ئۇنىڭ ھەمراھى — ئاق قۇنىڭ ئوتلۇق نەپسى ژۇجۇدىغا ئۇرۇلۇپ تۇرىدۇ . يۈمشاق بۇلۇتلار ئۇلارنى ئاربىغا ئېلىپ ، سادىق ھىمايىچىلەردەك تەڭ ئۇچۇشىدۇ ، بۇلۇتلار ئارىسى تولىمۇ جىمجىت ، جىمى ئالەم سۈكۈناتلىق...

ئۇلار ئۇچۇپ نەگە بارىدۇ ، قارارگاھى زادى قەيەردە ؟ پەرھات بۇنى بىلمەيدۇ . ئۇ بىلمەك بولۇپ سوئال نەزىرىدە ئاق قۇغا قارايدۇ . ئاق قۇ پەرھاتقا بىر لەۋزە شېرىن كۈلكە ئىنئام قىلىدۇيۇ ، ھېچ نەرسە ئېيتىپ بېرەلمەيدۇ...

پەرھاتنىڭ ئۇزۇن - ئۇزۇن كىرپىكلىرى بىلىنەر - بىلىنمەس مىدىرلىدى ، سۈتتەك ئاق شولا كىرپىكلەر ئارىسىدىن ئۆتۈپ قاپقارا كۆز قارىچۇقىغا تاشلاندى . پەرھات ئويغاندى ، ياق ، ئۇنىڭ ئۇيقۇلۇق كۆزلىرىنى ئاچقۇسى يوق ، كۆز ئالدىدا يۇز بېرىۋاتقان گۈزەل كۆرۈنۈشنىڭ ئۇزۇلۇپ قېلىشىنى خالىمايدۇ ، ئاق قۇ بىلەن يەنە بىر دەم يانمۇيان ئۇچقۇسى ، ھاياتنىڭ جانىنى مەھلىيا قىلارلىق شېرىن دەملىرىنىڭ پەيزىنى يەنە بىر دەم سۈرگۈسى كېلىدۇ...

ئۆلگۈر شولا ئاخىر ئۇنىڭغا ئەرك بەرمىدى . ھايات تۇنۇشلىرى ئارزۇسىغا ھالاقەت يەتكۈزدى . ئۇ كۆزىنى ئاچتى . «توۋا ، بۇ ھېلىقى ئاق قۇ ئەمەسمۇ ؟»

خىيالىدىكى شېرىن چۈش بىلەن رېئاللىقنىڭ كارتىنىلىرى تېخى تولۇق ئالمىشىپ ئۇلگۈرمىگەن پەرھات كېسەل كارىۋىتىنىڭ يېنىدا ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان كەرىمەنى كۆردى - دە ، ئۆز - ئۆزىگە شۇنداق دېدى :

«قاشتېشىدەك ئاق يۈزلۈك ، ئاقپىشماق ، خالاتلىق پەرىزات چۈشۈمدىكى ئاق قۇنىڭ دەل ئۆزى ئەمەسمۇ ، باھار ئاپتېپىدەك يېقىملىق تەبەسسۇم ، ئاھۇنىڭكىدەك ئوتلۇق كۆزلەر ، ژۇجۇدۇمنى تىترىتىپ ئۇرۇلغان ئىسسىق نەپەسلەرچۇ ؟ !»

پەرھات ھەممىنى ئۇنتۇدى ، سەزگۈسى ئىختىيارىدىن قاچتى . كەرىمە كۆزىگە قانداق تىكىلگەن بولسا ، ئۇمۇ شۇنداق تىكىلگىنىچە ياتاتتى ۋە بىر ھازادىن كېيىن چۈشىدىكى ئاق قۇدىنمۇ ، ئۇخىدىكى

سېسترادىنمۇ كۆزىنى يۆتكىدى ـ دە ، كارىۋاتنىڭ ئوڭ تەرىپىگە قارىدى . ئۇنىڭ يۈزىنى لاپىدە ئوت ئېلىپ كەتتى ، شۇ ئوت تەپتىدىن ئوتقاشتەك ۋە بەلكى كەچكى شەپەق نۇرى بىلەن بېزەلگەن رەڭدار ئۇپۇق ئاسمىنىدەك قىزاردى .

چۈنكى ، ئانىسىمۇ ئۇنىڭغا ئانىلىق مېھرى تۆكۈلۈپ تۇرغان ئىللىق نەزىرى بىلەن قاراۋاتاتتى . سەل ـ پەل نەملەنگەن كۆزلىرىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىن ئېتىلىپ چىققان نۇر ئوتقاش رەڭگى بىلەن مەھكەم گىرەلەشكەنىدى . پەرھات ھارغىنلىق يەتكەن ، ئۈيقۇسىزلىق بىلەن قىزارغان ، ئىنچىكە قورۇقلارنىڭ ئىسكەنجىسىدە تۇرغان كۆزلەردىن ئېتىلىپ چىققان خۇشاللىق نۇرىنىڭ ئۆزى بۇ يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقان چاغدىكى سەبىي بەستىگە تاشلانغان نۇر بىلەن تامامەن ئوخشايدىغىنىنى نەدىن بىلسۇن ؟ !

پەرھات ئومۇرتقا ئوپېراتسىيەسىدىن كېيىن ھوشىغا كەلگەن ، مورفىنىنىڭ ھوشسىزلاندۇرۇشىدىن قۇتۇلۇپ ، دۇنياغا يەنە بىر قېتىم كۆز ئاچقانىدى .

ئۇ ئانىسىنىڭ كۆز ئالدىدا كەرىمەنىڭ كۆزىگە بۇنچىۋالا تىك ۋە ئۇزاق تىكىلگىنىدىن خىجىل بولدىمۇ ، كۆزىنى يۇمدى .

— پەرھات ، ئۆزىڭىزنى ئوبدان ھېس قىلىۋاتامسىز ؟

— ئوغلۇم ، ئاغرىقىڭ قانداقراق ؟

پەرھاتنىڭ مەقسەتلىك كۆز يۇمۇۋېلىشىدىن ئورۇنسىز سارىسىمىگە چۈشكەن ئىككىيلەن تەڭلا سوئال قويدى . ئۇ يەنە كۆزىنى ئاچتى . ئىككى جۈپ كۆزنىڭ قايسىسىغا ئاۋۋال تىكىلىشىنى بىلمەي ، كارىۋات بېشىدا ئېسىلىپ تۇرغان بوتۇلكىغا قارىۋالدى . بىراق ، بۇ تونۇش بوتۇلكىغا قاراۋېرىش مۇمكىن ئەمەس ـ دە ! ئۇنىڭ نەزىرى يەنە ئېغىپ كەتتى…

بۇ نەدىمۇ دوختۇرخانا بولسۇن ، بەئەينى باغنىڭ ئۆزى ـ دە ! بۇرۇنقىدىنمۇ قېنىق يېشىل تۈسكە كىرگەن ياپراقلار ، ئوچاقتىن چاچراپ چىقىپ ، ياپراقلار ئۈستىگە قونۇۋالغان چوغدەك قىزىرىپ

تۇرغان گۈللەر ، سالقىن كۈز شامىلىدا ئىرغاڭشىپ ، نېمىگىدۇر تەنتەنە قىلىۋاتقان ئارچىلار ، ئېگىز ئاسمان ، ئالىقاندەك ـ ئالىقاندەك پارچە بۇلۇتلار ، يېشىل هاياتنىڭ ئارامبەخش پۇرىقى ، تۇمۇچۇقلارنىڭ سايراشلىرى ، هەسەل هەرىسىنىڭ ۋىزىلداشلىرى...

پەرهات قىرقىلىپ گۈزەل تۇسكە كىرگۈزۈلگەن پاكار ـ پاكار قارىياغاچلار ئارىسىدىكى تار يولدا چاقلىق ئورۇندۇقتا كېتىپ بارىدۇ . ئۇنىڭ كەينىدە ، ياق يېنىدا يەنىلا ئاشۇ مېهرىبان سىيمىرا قىز كەرىمە ، ئۇ ، چاقلىق ئورۇندۇقنى ئىتتىرىپ ماڭىدۇ . پەرهات خىيال قاينىمىغا شۇڭغۇپ ، جىم بولۇپ قالغان چاغلىرىدا سايراۋاتقان تۇمۇچۇقلارغا جور بولۇپ پەس ئاۋاز بىلەن قايسىدۇر بىر ئاهاڭغا غىڭشىيدۇ .

ئەينەكتەك تۇز يولدا لەرزان كېتىۋاتقان چاقلىق ئورۇندۇق ، ئۆزى بىلەن يانمۇيان كېتىۋاتقان ئاق خالاتلىق كەرىمە پەرهاتنىڭ خىيالىدا بىر هەپتە بۇرۇن كۆرگەن خاسىيەتلىك چۈشىنى قايتا ئايان قىلىدۇ . ئۇ يەردە ئەمەس ، بەلكى بۇلۇتلار ئارىسىدا ئۇچۇپ كېتىپ بارىدۇ . بارلىق ئاجايىباتلار — ئاق قۇ ، ئىسسىق دەم ، هۆزۈرلۈق بېقىشلارنىڭ هەممىسى ئاشۇ چۈشىدىكىگە ئوخشايدۇ . پەقەت شاختىن شاختىن سەكرەپ يۈرگەن قۇشلارنىڭ ، گۈل تاجلىرىنى ماكان قىلىۋاتقان هەسەل هەرىسىنىڭ نەغمىسىلا چۈش بىلەن تىرىك تەبىئەتتىكى هايات ئالامەتلىرىنى بىر ـ بىرىدىن ئايرىپ تۇرىدۇ . كەرىمەنىڭ دولقۇنلۇق ناخشىسىمۇ شۇنداق ، لېكىن ئاق قۇ ئۆزى بىلەن هەمنەپەس بولۇپ ، يانمۇيان ئۇچقانۇ ، ناخشا ئېيتمىغان !

ئون نەچچە كۈندىن بېرى پەرهات ئاشۇ ئاجايىپ چۈشنى بىر دەقىقىمۇ ئۇنتۇيالمىدى . ئۇ هەربىر كۆرۈنۈشنى ، هەربىر ئالامەتلەرنى ، بولۇپمۇ كەرىمە بىلەن ئۆزى ئارىسىدىكى كۆزگە كۆرۈنمەس بىر يىپ بىلەن باغلىنىپ تۇرغان ئالاقىنى چۈشى بىلەن سېلىشتۇردى . قىسقىسى ، ئاق قۇ بىلەن قىلغان ئاشۇ سەپىرىنىڭ رېئاللىققا ئايلىنىشىنى خالاپ قالدى .

«بۇ مۇمكىنمۇ؟»

ئۇ بەزىدە كەسكىن تۇردە بېشىنى چايقاپ، ئۆز ـ ئۆزىنى مازاق ئەتكەندەك كۈلۈپ كېتەتتى، بەزىدە بولسا ھاياتنىڭ ئاجايىپ ئورۇنلاشتۇرۇشىدىن، كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان تاسادىپىيلىقلىرىدىن ئۈمىدلىنىپمۇ قالاتتى. دېمەك، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئىنكار قىلىش بىلەن تەستىقلاش، يوقلۇق بىلەن بارلىق، ئۈمىدسىزلىك بىلەن ئۈمىد تەڭ ياشىماقتا ئىدى. ئومۇرتقىسىنىڭ يېڭىنە سانجىغاندەك ئاغرىشلىرى يادىدىن تامامەن كۆتۈرۈلگەنىدى.

«مەن ئۈمىدلىنىشكە ھەقلىقمۇ؟»

ئۇ تەقدىر تاراز‌سىنىڭ ئىككى بېشىدىكى رېئاللىقنى كېچە ـ كۈندۈز دەڭسەپ كۆرەتتى.

«مەن خەرىتىدىنمۇ نامى تېپىلمايدىغان كىچىككىنە بىر كەنتتە ياشايدىغان ئاددىي بىر تۇل ئايالنىڭ يالغۇز ئوغلى، كەچۈرمىشلىرىممۇ ناھايىتى ئاددىي. شۇ چەت كەنتتە تۇغۇلدۇم، تەقدىر ئۆگەيلىدىمۇ، ئۇچ يېشىمدىلا ئاتامدىن ئايرىلدىم، بۇ بەختسىزلىككە ئۇلىنىپلا كەلگەن ئىپلاس كېسەل مېنى ئەزرائىلنىڭ ئاغزىغا ئىتتەردى. لېكىن، مېنى دەپ ئائىلىۋى تۇرمۇشنىڭ ئىككىنچى قېتىملىق قىزىقتۇرۇشىدىن ۋاز كەچكەن ئانام مېنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرۇۋالدى. بىراق، مەن مېيىپ بولۇپ قالدىم، ساغلام بالىلارەڭ تېتىك يۈرۈشتىن مەھرۇم بولدۇم، ئانام يىغلىدى، خۇداغا، تەقدىرگە يېلىنىپ كۆزى كۆرگەن، قۇلىقى ئاڭلىغان داۋالارنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ باقتى، مەن يەنىلا ساقايمىدىم.

ئۇ ئاخىر تەقدىرگە بوي بەردى، جېنىمنى بولسىمۇ ساقلاپ قالغان ئاللاغا شۈكۈر ـ رەھمەتلەر ئېيتىپ، يەتتە ياشقا ئۇلاشقان چېغىمدا مېنى ئوقۇشقا بەردى.

ئوبدان ئوقۇشۇم ئۈچۈن بىچارە ئانامنىڭ قانچىلىك جاپا چەككىنى ماڭا ئايان، ئۇنىڭ سىڭدۈرگەن ئەجرى، ئۈمىد ـ ئىشەنچى مەندە ئانامنىڭ كۈتكىنىدەك ئادەم بولۇپ چىقىپ، ئۇنى

رازی قىلىش ئىرادىسىنى ئويغاتتى . ئانامنىڭ يۈدۈشى ۋە ھاسامنىڭ مەدىتى بىلەن ئوقۇش يولىدا ، توغرىسى ، كىشىلىك ھايات يولىدا جاھىللارچە تىركەشتىم .

يىللار ئۆتتى . تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈردۈم ، ئەمما يەنىمۇ كۆپرەك بىلىم ئىگىلەش ئارزۇيۇم دوكلىقىم ، مېيىپلىقىم سەۋەبلىك سۇ يۇزىدىكى كۆپۈكتەك يوق بولدى .

بۇرۇتۇم خەت تارتقان بىر يىگىت بولۇپ تۇرۇقلۇق ھۆكۈمەپ يىغلىدىم ، ئانامۇ يىغلىدى . بىللە يىغلىدۇق ، يىغلاپ ـ يىغلاپ يېشىمىزمۇ قۇرۇدى . ئاخىرىدا ئانام ماڭا ، مەن ئانامغا تەسەللى بەردۇق . كۆزۈمدىكى ياش داغلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ يىراقتا نەزەر سالدىم . ئاسماندا قۇياش پارقىراپ تۇرۇپتۇ . بىراق ، قۇياش پارقىراپ تۇرغىنى بىلەن ، ھەر كىم ئۆز ئۆيىگە ئۆزى چىراغ يېقىشى كېرەك ـ دە .

ئاخىر مېيىپ بولسام نېمە بوپتۇ ، ئەھمىيەتلىكرەك بىرەر ئىش قىلمايمەنمۇ ، دېگەن نىيەتكە كەلدىم . ئانام بارى ـ يوق بىر زىرىسىنى ئالدىمغا قويدى . مەن ئۆگىنىۋالغان بىلىملىرىنى دەسمايە قىلدىم . بىلىمگەنلىرىمنى كىتابتىن ئۆگەندىم ، يىگىرمە نەچچە كىلومېتىرلىق مۇساپىنى ئۆمىلەپ ، دومىلاپ دېگۈدەك بېسىپ يۇرۇپ ، كەسىپ ئەھلىدىن مەدەت تىلىدىم .

ئۇزۇن ئۆتمەي ئىككى دۇكانلىق گىلەمچىلىك ئۇستىخانام دۇنياغا كەلدى . كېيىنچە ئەلمىساقتىن تارتىپ قارا چىراغ يېقىپ كەلگەن بۇ چەت يېزىدا مېنىڭ سەۋەبىم بىلەن ئېلېكتر چىراغ يورۇدى . ئىشلىگەنسېرى ئىشەنچىم چىڭدى ، مەھەللىنىڭ بېشىدىكى ئېقىن بويىغا قۇرۇلغان ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ كۈچى بىلەن تاشپاختا ئىشلەپ ، بىر يىل ئىچىدىلا نۇرغۇن پايدا كۆردۈم . نۇرغۇن دېھقان ياشلىرى ئىشچى بولۇپ ، ھال ـ كۈننى ياخشىلىۋالدى ، يېزىمىز باي بولۇشقا باشلىدى .

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، ئويلىمىغان يەردىن كەرىمەنىڭ بىر پارچە خېتىنى تاپشۇرۇۋالدىم ، ئۇ مېنىڭ ئەھۋالىمنى ۋە ئادرېسىمنى

گېزىتكە بېسىلغان ھېلىقى ئۇزۇن ئوچېركتىن بىلگەنىكەن ۋە مۇشۇ شەھەرگە كېلىپ داۋالىنىپ بېقىشىمنى تەۋسىيە قىلغانىكەن .

بۇ ناتونۇش قىزنىڭ تەۋسىيىسى ئانامغىمۇ ، ماڭىمۇ خۇددى قاراڭغۇ كېچىدە ئۈمىد قۇياشى پارلىغاندەك بىلىندى . ئىشلىرىمنى ۋە زاۋۇتلىرىمنى ھېچ ئىككىلەنمەيلا يارەمچىمگە تاپشۇردۇم ۋە ئانامنىڭ ھەمراھلىقىدا بۇ شەھەرگە كەلدىم . كەرىمە بىلەن بېكەتتىلا كۆرۈشتۇق .

خەيرىيەت ، ئوپېراتسىيىمۇ خېلى ئوڭۇشلۇق بولغاندەك قىلدى ، مانا بۇگۈن يەنە ئاشۇ مېھرىبان كەرىمەنىڭ ياردىمىدە كۈتۈنمەكتىمەن .

مەن ياتقان 203 - كارىۋاتقا قاراش ۋەزىپىسىنى مەسئۇل دوختۇردىن سوراپ تۇرۇپ تاپشۇرۇۋالغان بۇ قىز مېنى پەرۋاندەك ئەگىپ يۈرگىنى يۈرگەن ، ئۇ تېخى دەككە - دۈككىدە قالغان ئانامغا تەسەللى بېرىپ ، ئۇنى ئۆزىنىڭ ياتقىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ ، ئۆز قىزىدەكلا ھالىدىن خەۋەر ئالدى .

دەرۋەقە ، مەن ھېسسىياتسىز ياغاچ ياكى تاش ئەمەس ، يىگىرمە نەچچىگە كىرىپ قالغان بىر يىگىت . دەسلەپكى بىرقانچە كۈن ئادەتتىكىدەك ئۆتتۈپ كەتتى ، لېكىن كېيىنكى كۈنلەردە نېمىنىدۇر ئويلايدىغان ، كۆزلىرىمىز ئۇچرىشىپ قالغاندا ئۈيلىدىغان بولۇپ قالدىم . كەرىمە يېنىمدا بولمىغان چاغلاردىچۇ ، ئۇنى كۆرگۈم كەلگىنى كەلگەن ، بۇ زادى نېمىشقا ؟ ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن .

ئاخىرىدا بۇ مەسئۇلىيەتچان ، ئىنسانپەرۋەر بىر سېستىرانىڭ بىر ئاجىز ، تىرىك مۇرىدىغا تۇتقان ھالال پوزىتسىيىسى ياكى ئاجىزلارغا ئىچ ئاغرىتىشى بولۇپ چىقسىچۇ ؟

— يۈرىكىم تۇيۇپ تۇرىدۇ ، بۇ بەلكى ئۇنداق بولۇپ چىقمايدۇ ، بارلىق ئالامەتلەر بۇنىڭغا گۇۋاھ !

— ئەگەر زادىلا ئۇنداق بولمىسچۇ !

— بۇنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ !

— ئەمسە ، ھېلىقى چۈشكىچۇ ؟

— ...

پەرھات بۇلۇتلار ئارىسىدا لەرزان ئۇچتىمۇ ياكى قولۇاققا ئولتۇرۇپ تىنىق سۇ يۈزىدە ئۇزدىمۇ ، ئىشقىلىپ ئۆزى بىلەن ئۆزى خىيالەن گەپلەشكەچ ، دوختۇرخانا ھويلىسىنى تۆت ـ بەش قېتىم ئايلىنىپ چىقتى . كەرىمەمۇ ئىتتىرىپ ھارمىدى ، پەرھاتمۇ ئولتۇرۇپ زېرىكمىدى .

ئۇ كۆزلىرىنى يۇمدى ، تورغايلارنىڭ ، قۇشقاچلارنىڭ ۋىچىرلىشىدىن مەست بولدى . گۈللەرنىڭ پۇرىقى ، تەبىئەتنىڭ ئەركە شامىلى ئۇنى مەست قىلدى . خىيال ـ پىكرى جىسمىدىن ئايرىلىپ ، ئۆزى ئالدىغا ، ئۆزى بىلگىنىچە ھەرىكەت قىلغىلى تۇردى .

پەرھات ھېلىقى ئاق قۇ بىلەن يەنە قاتارلىشىپ ئۇچتى . شەرققىمۇ ئەمەس ، غەربكىمۇ ئەمەس ، توپتوغرا جەنۇب تەرەپكە قاراپ يۈزلەندى . قاياقتىندۇر لاپ قىلىپ بېسىپ كەلگەن قوغۇشۇن رەڭلىك بۇلۇت كۆز ئالدىنى توسۇۋالدىيۇ ، بۇ بۇلۇتمۇ پاتلا يوقالدى . كۆز ئالدى نۇرلاندى ، تۆۋەنگە قارىۋىدى ، كەڭ يەر ، كۆك دالا ، ئاقباش تاغلار ۋە تاغلار ئارىسىدىكى ھېچقانداق بېزەلمىگەن ئۆي كۆرۈنىدى . ئۇ ھەمراھىنى قولتۇقلاپ تۆۋەنگە ئوقتەك ئېتىلدى .

— سىز مۇشۇ چەت مەھەللىدە تۇرامسىز ؟

— ھەئە ، مۇشۇ مېنىڭ تۇغۇلغان يېرىم ، ئانا يۇرتۇم !

— ۋىيەي ، بۇنداق كۆرۈمسىز يەردىمۇ ئادەمزات ياشايدىكەنا ؟

— شۇنداق ، نېمىدەپ ئادەمزات ياشىمايدىكەن ؟

— ئىسسىت ئاپئاق پەيلىرىم ، ئىسىت مامۇقتەك يۇمشاق جىسمىم !

ئاق قۇ ئوت سۈرئىتىدە تۆۋەنلەپ يەرگە دەسسەي دېدىيۇ ، قانىتىنى بىر ھازا پالاقلىتىپ ، يېڭىۋاشتىن يۇقىرىغا ئۆرلەپ بىر دەمدىلا كۆزدىن غايىب بولدى .

— توختاڭ ، هەي ئاق قۇ ، ئاق قانىتىڭىزغا چاڭ قوندۇرمايمەن !

پەرھات چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى . ئۇ كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ يېنىدا ئۆزىگە قاراپ تۇرغان كەرىمەنى ۋە تەبىئەتنىڭ جىمى يارالمىشلىرىنى كۆرگەندىلا ئاندىن ئۆزىنىڭ يەنە چۈش كۆرگەنلىكىنى تۇيدى .

پەرھاتنىڭ دوختۇرخانىدىن ئايرىلىدىغان ۋاقتى يېقىنلاشقانسېرى ئۇلارنىڭ سۆزسىز - زۇۋانسىز تۇرۇپ قالىدىغان چاغلىرى كۆپەيىشكە باشلىدى . خوشلىشىدىغان كۈنىنىڭ هارپا ئاخشىمىلا ئۇلار يەنە شۇ بۇك - باراقسانلىق يولدا كېتىۋېتىپ قانغۇچە مۇڭداشتى . پەرهات كېيىنكى قېتىم كۆرگەن چۈشىنىڭ قۇرۇق ، ئاساسسىز بىر خىيال ئىكەنلىكىنى پەقەت شۇ چاغدىلا هېس قىلىپ يەتتى .

قىزىق ، چۈش دېگەنمۇ يېلىمدەك يېپىشقاق بىر نەرسە ئىكەن . پەرهات دوختۇرنىڭ بىر يىلغىچە ئوبدان كۈتۈنۈش توغرىسىدىكى تاپشۇرۇقىنى ئېلىپ قايتىپ كەلگەندىن بېرى هېلىقى چۈش ۋە چۈشىدىكى ئاق قۇ ئۇنىڭغا هەمراه بولۇپلا تۇردى . ئۇ هاسسىغا تايىنىپ ، پەقەت كىچىككىنە هويلا دائىرىسىدىلا هەرىكەت قىلاتتى . ئاغزىنى كۆپرەك ئىشقا سېلىپ ، چارچىتىدىغان ئىشلاردىن يىراقراق تۇراتتى . يالغۇز قالغانلىرىدا بولسا ئويغاق ئولتۇرۇپ چۈش كۆرەتتى . چۈشىده ئاق قۇ بىلەن ، ئېنىقراقى كەرىمە بىلەن كۆك قەرىده پەرۋاز قىلاتتى ، ئىگىلىك ئىشلىرىدا مۇرىنى - مۇرىگە تىرەپ بىللە تۇرۇپ ، نى - نى ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقىراتتى . كەنت مەركىزىدىكى قېرى تۇخۇمەك دەرىخىنىڭ يېنىدا ئاپئاق بىر دوختۇرخانا بىناسىنى قۇرۇپ چىقاتتى . كەرىمە ئاشۇ بىنانىڭ پەلەمپىيىده ئاق خالات ۋە ئاق پوسما كىيىپ ، ئاق قۇدەك ياسىنىپ كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى . ئەنە ئاشۇ دوختۇرخانىدا شىپا تاپقان يۇرتداشلىرى كەرىمەگىمۇ ، كەرىمەدەك پەرىشتىنى بۇلۇڭ - پۇچقاقتىكى بۇ ئۇنتۇلغان يۇرتقا باشلاپ كەلگەن ئۆزىگىمۇ يۇرەك

تەشەككۇرلىرىنى تەقدىم قىلىشاتتى...

بۇمۇ چۈشمۇ؟ ياق، بۇ چۈش ئەمەس، قۇرۇق خىيالمۇ ئەمەس، بەلكى بىر جۈپ ياشىنىڭ تۇنجى مۇھەببىتى ئىزھار قىلىنىغان ئاشۇ جىمجىت تەنتەنىلىك ئاخشامدىكى ئارزۇ - ئىستەكلىرى، بۇزۇلماس ۋەدىسى ئىدى.

بىر ئاي، ئىككى ئاي، ھەتتا بەش ئايمۇ ئۆتۈپ كەتتى. پەرھاتنىڭ ئۈمىد ۋادىسىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان بۇ ئەھده مۇنارى ئاستا - ئاستا تەۋرىگىلى تۇردى. بۇنىڭغا ھەر ھەپتىگە بىرىدىن يېزىلىپ، يارەمجىسى ئارقىلىق يېزا پوچتىسىدىن يوللىنىدىغان يالقۇنلۇق خەتلەرنىڭ كۆلگە چۈشكەن تاشتەك ئىز - دېرەكسىز يوقىلىپ، جاۋابسىز قالغانلىقى سەۋەب بولدى.

پەرھات بۇنى خالامتى؟ ياق، ئۇ قانداقمۇ خالىسۇن، قەلب ئېتىزىدا چوڭقۇر يىلتىز سۈرۈپ، كۈنسېرى باراقسانلاۋاتقان تۇنجى مۇھەببىتىنىڭ مەزگىلسىز قىراۋ ياكى تەشنالىق دەستىدىن نابۇت بولۇپ كېتىشىنى كىممۇ خالىسۇن؟ يۈرەك قېنى بىلەن سىرداپ ئېتىپ غۇنچىلاۋاتقان گۈلىنىڭ ئېچىلمايلا توزۇشىغا كىممۇ تاقەت قىلالىسۇن؟

پەرھات سادىق يارەمجىسى ھاشىمنى يېزا پوچتا پونكىتىغا ھەر كۈنى دېگۈدەك ماڭدۇرۇپ تۇراتتى. ئۇنىڭ نەزىرىدە ھاشىم ئىشەنچىكە يارايدىغان يىگىت ئىدى. مۇبادا بۇ ۋەزىپىنى شوخ يىگىت، شوخ قىزلارنىڭ بىرەرسىگە تاپشۇرسا، كونۇبرىتنى تۈيدۇرمايلا ئېچىپ، ھېلىغىچە ئانىسىدىن ئۆزگە ھەرقانداق كىشىدىن پىنھان تۇتۇپ كەلگەن بۇ مۇھىم مەخپىيەتنى بىراقلا ئاشكارا قىلىۋېتىشى مۇمكىن ئىدى، ئاشكارا قىلىۋەتسىغۇ مەيلى، ئەمما تەقدىرنىڭ ئويۇنلىرى تولىغۇ، ئاخىرقى نەتىجە قىياستىن تاشقىرى چىقىپ قالسىچۇ؟

پەرھات خۇدانىڭ قۇتلۇق كۈنى قولتۇق تايىنىپ ئىشىك ئالدىغا چىقىۋالاتتى - دە، زۆرۈر ئىشلارنى ئىش يېتەكچىلىرىگە تاپشۇرۇپ، يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇقتا ئولتۇرغىنى

ئولتۇرغاندى . ھەربىر كۈن ئۇنىڭ نەزىرىدە نامەلۇم بىر مەنە بىلەن ئەھمىيەتلىك كۈن ھېسابلىناتتى . «بۈگۈن خەت كېلىدۇ» دېگەن ھۆكۈم قۇياش بىلەن تەڭ كۆتۈرۈلۈپ ، قۇياش بىلەن تەڭ پېتىپ كېتەتتى . ھاشمنىڭ دەرۋازىدىن سولىشىپ كىرىپ كەلگىنىنى كۆردىمۇ ، ئەزايىدىكى پۈتۈن پەيلەر بوشىشىپ كېتەتتى ۋە ئېڭىكىنى يۆلىگەن پېتى خېلى ئۇزاققىچە ئولتۇرۇپ قالاتتى .

ئۇ باھار ئاسمىنىدا ئۇيناقشىپ كۆچۈپ يۈرگەن بۇلۇتلارغا قارايتتى . بۇلۇتلار ئارىسىدىن تۇنجى مۇھەببىتىنى يادىغا سالغان ھېلىقى تۇنجى چۈشىدىكى ئاق قۇنى ئىزدەيتتى . ئۇيۇر - ئۇيۇر بۇلۇتلار ئارىسىدا بۆسۈپ چىققان قانداقتۇر بىر كىچىك بۇلۇتنى ھېلىقى ئاق قۇغا ئوخشىتاتتى - دە ، ئۇمىدلىك كۆزلىرىنى خېلىغچە ئاشۇ «ئاق قۇ»دىن ئۈزمەيتتى .

ئۇ ھويلىنىڭ تۆت تەرىپىدە بىر دۆۋە پاختىدەك ئاقىرىپ تۇرغان نەشپۈت دەرىخىگە ، دەرەختىكى ئاپئاق چېچەكلەرگە تىكىلىپ قارايتتى . ئاشۇ چېچەكلەر ئارىسىدىن ئاق قۇنى ئىزدەيتتى . بىراق ، نەشپۈت چېچەكلىرى بۇ مەجنۇن ئاشىققا ئىچ ئاغرىتقاندەك يېنىك تەۋرىنىپ قويماتتىيۇ ، ئاق قۇ كەبى قانات قاقمايتتى .

پەرھات گۆھەرلىرى قۇرۇپ ، ئېچىشۋاتقان كۆزلىرىنى بۇلۇتلاردىنمۇ ، نەشپۈت چېچەكلىرىدىنمۇ بىزارلارچە يۇلۇپ ئېلىپ يېنىنى يۆلەپ تۇرغان قولتۇق تاياقلىرىغا ئاغدۇراتتى . جانسىز ياغاچقا دۇشمەنلىك كۆزىگە تىكىلگەندەك تىكىلەتتى . ئەسەبلىرىنىڭ مەركىزي تۈگۈنىدە پەيدا بولغان بىر مۇرەككەپ ، ئاچچىق تۇيغۇ پارتلاش شىددىتى بىلەن كېڭىيىپ ، تومۇر - تومۇرلارنى بويلاپ پۈتكۈل ئەزايىغا تارىلاتتى - دە ، تېرە بېتىدە ھارارەت ، ئۇگە - ئۇگىلەردە تىترەش ھاسىل قىلاتتى . ئېچىنىشلىق ، مەيۇسانە ئاھ ئۇرغان ھامان ئېتىلىپ چىققان ئىسسىق كۆز يېشى يەنە شۇ تاياقلارغا تامچىلاتتى . بۇ ياش — ھەسرەت - پىراق يېشى ، دەرد - پىغان يېشى ئىدى . ئۇمىد چوققىسىدىن يىقىلىپ

چۇشۇشىنىڭ ئازابلىق جەريانى ئۇنىڭ پۇچۇلانغان يۈرىكىدە ئىسيان كۆتۈرەتتى .

«ئــەي كور تەقدىر ، مېنى نېمىشقىمۇ ھاسا تاياققا مۇپتىلا قىلغانسەن ، يارىتىشتا پېشانەمگە شۇنداق پۈتتۈڭمۇ ياكى بۇ بەخت بــىلــەن بەختسىزلىكنى ، ياخشىلىق بىلەن يامانلىقنى سەركەشتە قىلىۋەتكەن گۇناھىڭنى يۈزۈڭگە سالغىنىم ، ئۆزۈڭ تەقسىم قىلىپ بەرگەن قىسمەتلىرىڭگە بوي بەرمىگىنىم ، تەلەتىڭگە تىك باققىنىم ئۇچۇن بەرگەن جازايىڭمۇ ؟ مېنى بۇنىڭدىن بەتتەر دوك قىلساڭمۇ ھــەتتا ھاياتىمدىن ئايرىپ ، تىرىكلىك ھوقۇقۇمنى تارتىۋالساڭمۇ سېنىڭدىن رەنجىمەس ئىدىم ، بىراق مېنى دوك يارىتىپ ، قەددىمنى سەت ، مۇھەببىتىمنى خۇنۇك كۆرسىتىپ ، كەرىمەنى مەندىن يىراق قىلغىنىڭ نېمىسى ؟ ئۇنى ئويلىمىغان يەردە قۇچىقىمغا ئىتتىرىپ ، يەنە ئويلىمىغان يەردە قۇچىقىمدىن يۇلۇپ ئالغىنىڭ نېمىسى ؟ مەن كــەرىــمــەدىن رەنجىمەيمەن ، ئۇ گۈزەل ، تولۇن ئايدەك پارلاق ، قــۇيــاشــتــەك گــۈزەل ! شــۇڭــمــۇ ئــۇ ئــۆزىــدەك گــۈزەل ، ئــۆچمەنلىكىڭدىن ، ئۇزايى بەدىنى ئەيىبتىن خالىي بىر يىگىتنى ســۆيــۈشــكــە ھــوقــۇقلۇق ! بىراق ، مەن ئۆزۈمدىنمۇ ، سەندىنمۇ رەنجىيمەن ، ئەبەدىي رەنجىيمەن ، بۇ رەنجىشىم مەن كۆز يۇمغانغا ، سەندىن ئۆچ ئالغانغا قەدەر ، ياق تاكى روزى قىيامەتكە قەدەر داۋام قىلىدۇ··· »

ئــۇنــىڭ قــايــغــۇ ئــالامــەتلىرى تېشىپ تۇرغان يوغان قارا كۆزلىرىنىڭ جىيەكلىرى قىزاردى ، تومـ تومـ ئەگمە قاشلىرىنىڭ ئارىسىدا چوڭقۇر سىزىقلار پەيدا بولدى . قانچەـ قانچە ئۇيقۇسىز كېچىلەرنىڭ ، ئارامسىز كۈنلەرنىڭ يالدامىسى سۈپىتىدە سارغايغان چىرايى بارغانسېرى تاتارغىلى تۇردى . تەمبەل يىگىتلەرگىلا خاس تــوم لەۋلىرىگە چۈشكەن تال ـ تال كۈندىلەڭ قورۇقلار تېخىمۇ روشەنلەشتى .

ئۇنىڭ ماغدۇرسىزلانغان مېيىپ تېنى نېمىلا دېگەنبىلەن شۇ قارغىش تەگكۇر يانتاياقلاردىن ئايرىلالمايتتى . ئۇنىڭ جىسمانەن بىر

ئەزاسىغا ئايلىنىپ كەتكەن بۇ تاياقلارنى بىزار بولۇپ تىللاشلىرىمۇ بىكار ئىدى .

ئاخىر پەرھات تاياقلىرىنى قولتۇقىغا قىستۇردى - دە ، تولغىنىپ تۇرۇپ تەسلىكتە ئۆرە بولدى . ئاياغلىرى ئۇنى ئىختىيارسىز تۇردە ئۆيگە سۆرىدى .

ئۇ زېرىككەنىدى ، كۆنىلى بىر تەرىزدە كۆتۈرۈلۈپ ، بىر تەرزدە ئولتۇرۇشىدىن ، يەر - جاھانىلى بىر تەرزدە يورۇپ ، يەنە بىر تەرزدە قاراڭغۇلىشىشىدىن ، ۋاقىتنىڭ خۇددى قاشاڭ ئۆكۈزدەك تىرەجەپ ئىلگىرىلىشىدىن زېرىككەنىدى . ئۆزىگە ھېچقانداق يېڭىلىق ، ھېچقانداق ئۆزگىرىش بېرەلمەيۋاتقان كۆنلەردىن بىزار بولغانىدى . ئىگىلىكىدىكى يۈرگۈزگۈچى ۋە ئەگەشكۈچى چاقلار تاغ باغرىدا ، ئېقىن بويلىرىدا توختاۋسىز پىرقىرايتتى ، پىرقىراۋېرىپ ، ئۇنىڭ ئىگىلىكىدىكى پۇل - پۇچەكنىڭ سانىنى زورايتتى . بۇ پۇللار خەير - ئېھسان سۈپىتىدە شان - شۆھرەتلەر ، نام - ئاتاقلارنى ئېلىپ كېلەتتى . ئەمما ، پۇل - پۇچەكمۇ ، شان - شۆھرەتمۇ قەلبىدىكى بارغانسېرى كېڭىيۋاتقان بوشلۇقنى تولدۇرۇشقا ئاجىز ئىدى .

پەرھات مەنسىز ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ۋاقىتنىڭ شەكىلسىز بىر قۇرۇق ئېكەككە ئايلىنىپ ، ئۇنىڭسىزمۇ ھالسىراپ تۇرغان ۋۇجۇدىنى توختاۋسىز ئېكەكدەپ ئۇپرىتىشلىرىدىن زېرىككەنىدى . شۇڭا ، ئۇ دەھلىزدىن ئۆتۈپ ، مېھمانخانا ئۆيىگە كىردى - دە ، قەيەرلەردىندۇر ئاچقۇچنى تېپىپ ئاتىسىدىن مىراس قالغان قاپقارا سانduقنى ئاچتى . ئۇنىڭ كۆڭلى ئۇزاقلاردىن بېرى ئانىسى مەخسۇس پايدىلىنىدىغان بۇ كونا سانduققا بىر چاغلاردا تاشلاپ قويغان خاتىرە دەپتەرنى تارتىپ قالغانىدى . ئاللىقاچان شېرىن ئەستىلىككە ئايلانغان غۇبارسىز ، دەردسىز چاغلىرىنىڭ خاتىرىسى قىزىقتۇردىمۇ ياكى بۇ ھېچقانداق مۇددىئادىن تاشقىرى قىلىنغان ئىشمۇ ، بۇلار پەرھاتنىڭ ئۆزىگىمۇ قاراڭغۇ ئىدى .

ئۇ مۇكچىيىپ ئولتۇرۇپ سانduققنى ئاچتى . ئەمىيەتلىك ۋە

ئەھمىيەتسىز قەغەزلەرنىڭ توپلىرىنى قېقىشتۇردى . ساندۇقنىڭ بىر تەرىپىدىكى نەرسىلەرنى يەنە بىر تەرىپىگە ئاغدۇردى . شۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆزى كەندىر يىپى بىلەن تۇجۇپلەپ باغلانغان ئون نەچچە پارچە كونۇبرتقا چۈشۈپ قالدى .

پەرھات بىر قاراشتىلا ئۆزىگە تونۇشلۇقتەك تۇيۇلغان بۇ كونۇبرتلارغا قىزىقىپ قالدى . مېڭە ھۇجەيرىلىرى بىردىنلا ھەركەتكە كېلىپ ، سەگەك ، تۇيغۇن ھالەتكە ئۆتتى . كونۇبرتلار ئارقىمۇئارقا يەڭگۈشلەندى . ئۇنىڭ بارماقلىرى تىترىگىلى تۇردى . كۆزلىرى بىر قاراڭغۇلىشىپ ، بىر روشەنلەشتى . كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىدى ، تونۇش خەتلەر ، ناھايىتى تونۇش خەتلەر ئۆزىنى ئاشكارىلىدى ، پەرھات ھاياجان ئىلكىدە ۋارقىراپ تاشلىدى :

— ئاھ خۇدا ، بۇ ئوكۇمۇ يا چۈشۈمۇ ؟ !

بۇ پەرھاتنىڭ ئوڭى ئىدى . تۆڭلۈكتىن سۇس چاڭ ـ توزانلارنى بۆسۈپ ئۆتۈپ چۈشۈۋاتقان ئەتىياز قۇياشىنىڭ ئۆتكۈر شولىسى ، يېقىندىلا بىر يەردە گۈرۈلدەۋاتقان ماتورنىڭ ئاۋازى ، ھويلىدىكى كەپتەرلەرنىڭ گۇگۈكلاشلىرى كۈندۈزگە ۋە ئۇنىڭ ئويغاق سەزگۈسىگە گۇۋاھلىق بېرىپ تۇراتتى .

پەرھاتنىڭ كۆرگىنى ئۇنىڭ ئالتە ئايدىن بېرى كەرىمەگە يوللىغان سۆيگۈ خەتلىرىنىڭ ھەممىسى ۋە كەرىمەدىن ئۆزىگە كەلگەن ئون نەچچە پارچە ھاۋارەڭ كونۇبرت ئىدى .

ئۇ لېۋىنى چىشلەپ تۇرۇپ ئۆزىنى تىنچلاندۇردى ـ دە ، كەرىمە بۇنىڭدىن بىر ئاي مۇقەددەم ئەۋەتكەن ئاخىرقى خەتنى ئېچىپ ئوقۇشقا باشلىدى :

«قەدىرلىك پەرھات ، بۇ خېتىمنى قانداق باشلاپ ، قانداق ئاخىرلاشتۇرۇشنى بىلمەيۋاتىمەن ، شۇنداقتىمۇ داۋالغۇپ تۇرغان ئوي ـ پىكىرلىرىمنى قانداق بولمىسۇن سىزگە يەتكۈزۈش تەقەززاسى بىلەن قولۇمغا قەلەم ئالدىم . تۆت ئايغا سوزۇلغان شېرىن چۈشلىرىم بىردىنلا بەربات بولغان بۇگۈنكى كۈندىن ئېتىبارەن ئارىلىقىمىزدىكى ئەپسۇسلىنارلىق مۇھەببەت ئالاقىسىگە

چېكىت قويۇلغان بولسىمۇ ، ئەمما بىز يەنە مۇشۇ كىشىلىك ھايات سەھنىسىدە ھەربىر قىلىپ تۇرغان ئىككى مۇستەقىل ئادەمىز ، شۇ سەۋەبتىن يۇرىكىمنىڭ قات ـ قاتلىرىغا تولغان ئاغرىنىش ، ياق ، تەقدىردىن ، قىسمەتتىن تەقسىم قىلىپ بېرىلگەن نېسىۋە سەۋەبلىك ئاخىرقى بىرقانچە كەلىمە سۆزۈمنى قىلىۋېلىشىمغا ھەقلىق بولسام كېرەك .

كۆڭلۈم ناتىنچ بولغاچقا ، قەلبىمىم تىترەۋاتىدۇ ، ھەددىدىن زىيادە بېسىمغا چىداشلىق بېرەلمەيۋاتقان نېرۋىلىرىم مەلۇم دەرىجىدە ئىتائىتىمدىن چىقتى . خېتىمدە جايىغا چۈشمىگەن ئىبارىلەرنى ئۆچۈرتىپ قالسىڭىز شور پېشانە يېتىم قىزنى ، بەختى قارا ئاجىزەنى ئەپۇ قىلارسىز ، سەل سۈيى قىن ـ قىنىغا پاتماي كۈۋەجەۋاتقان دەريانىڭ بەزىدە ئۆز ئىزىدىن چىقىپ ، تېشىپ كېتىشلىرى ئەقىلگە سىغمايدىغان مەنتىقە ئەمەسقۇ ؟ !

تۇنۇگۈن كەچ سائەت ئۈچتىن قىرىق ئالتە مىنۇت ئۆتكەندە ئانىڭىز (بۇرۇن مېنىڭمۇ ئانام ئىدى ، ئەمدى ئانا دېيىشكە ھەقلىق ئەمەسمەن) نىڭ سىزنىڭ مۇددىئايىڭىز بىلەن يېزىلغان خېتىنى تاپشۇرۇۋالدىم ، مەن ئۈچۈن قىيامەت سائىتى ھېسابلىنىدىغان بۇ ۋاقىتنى كۆڭۈل خاتىرەمگە مەڭگۈلۈك قىلىپ ئورناشتۇرۇۋالغىنىم ئۈچۈن ھەيران بولۇۋاتامسىز ؟ مەن بۇ سائەت ـ مىنۇتنى نېمە ئۈچۈن قىيامەت دەپ ھېسابلىدىم ؟

ھۆرمەتلىك پەرھات ، بۇنى چۈشەندۈرۈشنىڭ ئارتۇقچە ئەھمىيىتى بولمىسىمۇ ، لېكىن داۋالغۇپ تۇرغان ھېسلىرىمنى تەسەللى تاپقۇزۇش ، تۆت ئايلىق بەختلىك چاغنى مۇشۇ باھانىدە يەنە بىر قېتىم ئەسلىۋېلىش ئۈچۈن بولسىمۇ ، گەپنى باشتىن باشلىماقچىمەن ، بۇ سىزگە قارىتىلمىغان ، پەقەت ئۆزۈمگىلا تەئەللۇق بىر قارار .

ئاشۇ چاغدا نېمە سەۋەبتىنكىن ، سۈرىتىڭىز ۋە كەچۈرمىشلىرىڭىز بېسىلغان بىر پارچە گېزىت مېنى جەلپ قىلغانىدى . قەسەم قىلىمەنكى ، مەن بۇ گېزىتنى ھېچ مەقسەتسىزلا

قولۇمغا ئالدىم ۋە ھېچ مەقسەتسىزلا ئوقۇشقا باشلىدىم . سىزنىڭ — بالىلار پارالىچ كېسىلىنىڭ ئاسارىتى بىلەن قىينىلىۋاتقان بىر ياشىنىڭ كېسەللىك بىلەن ، ياق ، قىسمەت بىلەن جەسۇرلارچە ئېلىشىپ ، ئىنسانلىق سالاھىيىتى بىلەن خەلققە پايدىلىق چوڭ ئىشلارنى تەۋرەتكەنلىكىڭىز مېنى ئوبدانلا ھاياجانلاندۇردى . مەن كىچىكمىدىن باشلاپ ئانا مۇھەببىتىدىن ئايرىلىپ ، ئۆگەي قولىدا قالغان بولغاچقىمىكىن تولىمۇ يۇمشاق كۆڭۈل چوڭ بولغانىكەنمەن ، راستىنى ئېيتسام ، شۇ چاغدا دوختۇر ـ سېستىرالاردا بولىدىغان ئىنسانپەرۋەرلىك ھېسسىياتى مەنده غالىپ كەلگەنىدى .

كېيىن سىزگە خەت يازدىم ، كېسىلىڭىز شىپا تېپىپ قالسا ئەجەب ئەمەس دەپ ئويلىدىم ، سىز كەلدىڭىز ، سىزنىڭ ئوپېراتسىيە ئۈستىلى ئۈستىدىكى جاسارىتىڭىز ، كۆڭلىڭىزگە مەزمۇت ئورناشقان ئۇلۇغ ئىشلار توغرىسىدىكى ئارزۇلار دەسلەپكى ئىنسانپەرۋەرلىك ھېسسىياتىنى بىر بالداق يۇقىرى كۆتۈرۈۋەتتى .

ئەتە ـ ئاخشاملىرى ئانىڭىز بىلەن مۇڭداشتىم ، بالىلىق دەۋرىڭىزدىكى نۇرغۇن كۈلكىلىك ، ئەمما تەسىرلىك ھېكايىلەرنى ، يېگىتلىك دەۋرىڭىزدىكى تەرىپكە ئەرزىگۈدەك خىسلەتلىرىڭىزنى ئاڭلىدىم . مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ، بولۇپمۇ ئانىڭىزنىڭ بارلىق ئانىلاردا بولىدىغان مېھرىبانلىقلاردىنمۇ ئېشىپ چۈشىدىغان مېھرىبانلىقى ، ئاق كۆڭۈللۈكى سىزگە بولغان تەسىراتىمنى چوڭقۇرلاشتۇرۇۋېلىپ ، ئاخىر غەلىتە بىر ھېسلار ئالىمىگە باشلاپ كەلدى .

ئىشىنەمسىز ، دەسلىپىدە مەن ئۆز ھېسسىياتىمنى چەكلىدىم . ئۇنى بىخ ھالىتىدىلا ئۈجۈقتۇرۇپ تاشلىماقچى بولدۇم . بىراق ، بۇ مېنىڭ قولۇمدىن كەلمىدى . ئاخىر ، قىزلاردا بولىدىغان تارتىنىش ، يۇزى تۆۋەنلىك ، ئاجىزلىق دېگەنلەرنى قايرىپ قويۇپ ، سىزگە تۇرلۇك ئاماللار بىلەن بېشارەت بەردىم . بېشارەتلىرىم ئۆز كۈچىنى كۆرسىتىپ بولغۇچە تاقىتىم تاق بولۇپ ، ئىچ ـ قارنىمنى

ئالدىڭىزدا بىراقلا تۆكۈپ تاشلىدىم .

مەن ھەرقانچە ئەقىلسىز بولساممۇ ، يىگىتلەر ئالدىدا ئاۋۇال ئېغىز ئېچىشنىڭ قىزلار ئۈچۈن بەزى ئوڭۇشسىزلىقلارنى ئېلىپ كېلىدىغىنىنى بىلمەي قالمايتتىم . ئېھتىمال ئۆز ۋاقتىدا مېنىڭ بۇ قىللىقىم ئۈچۈن مېنى يەڭگىل ئىكەن دەپ ھېس قىلغان بولغىيتتىڭىز ، ھەتتا قىممەتلىك تۇنجى مۇھەببىتىم شۇ سەۋەب بىلەن قەدىرسىز ، ئەرزان تۇيۇلغاندۇ ، شۇنچىلىك چوڭ شەھەردىن بىرەر يىگىت تاپالمىغىنىم ئۈچۈن ھەيرانمۇ بولغانسىز .

ياق ، مەن بۇ ھەقتە گەپ سېتىپ ۋاقتىڭىزنى ئىسراپ قىلماقچى ۋە قەدىر - قىممىتىمنى ئۆستۈرمەكچى ئەمەسمەن . بۇلارنىڭ ئەمدى نېمە ھاجىتى ؟ بىراق ، ئون ئېغىز گەپنىڭ بىر ئېغىزىنى بولسىمۇ دەۋالاي !

خېتىمنىڭ بېشىدا يازغاندەك ، مەن ئۆگەي ئانىنىڭ ئالدىدا چوڭ بولغان . دادام ئەرلىك غۇرۇرى كەمرەك ئادەم بولسىمۇ ئوقۇشۇمنى قوللايتتى . تۇرمۇشتا تەلەيسىز بولغىنىم بىلەن ، ئوقۇشتىكى تەلىيىم ئوڭدىن كەلدى . توغرىسى ، قولىدىن ئىش كېلىدىغان ئادەم بولۇش ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئاشتى . تېخنىكومدا ئوقۇپ شەھەر دوختۇرخانىسىغا تەقسىم قىلىنىدىم .

بىراق ، «يېتىمنىڭ ئاغزى ئاشقا تەگكۈچە ، بېشى تاشقا تېگىپتۇ» دېگەندەك ، خىزمەتكە چىقىپ ئۈزۈن ئۆتمەي بەختسىزلىكنىڭ كۆلەڭگىسى بېشىمدا ئەگىگىلى تۇردى . چوڭ دوختۇرخانىغا بۆلۈنگىنىمگە يايراپ يۈرگەن چېغىمدا خۇشاللىقىمغا شېرىك تېپىلدى . شېرىكىمنىڭ ئېيتىشىچە ، دوختۇرخانىمىزنىڭ مۇئاۋىن باشلىقىنىڭ ئوغلى بولمىش ساۋاقدىشىمنىڭ تەلىپى ۋە دادىسىنىڭ تىرىشچانلىقى بىلەنلا مۇشۇ يەرگە بۆلۈنگەنىكەنمەن . مەن ئۇنى ئۆزۈمنى بىلگەندەك بىلەتتىم ، مەن نېمە ئۈچۈن ئۆزىنى جاھاندا بىر سانايدىغان ، ئەسكىلىك بىلەن داڭق چىقارغان ئاشۇ قۇلاقسىز پاك ، غۇبارسىز مۇھەببىتىمنى تەقدىم قىلىدىكەنمەن ؟ قىز بولغىنىم بىلەن ، مەنمۇ پۈتۈنسۈرۈك بىر

ئادەمغۇ ، مۇھەببەت ، نىكاھ ئەركىنلىكىم ئۆز ئىلكىمدىغۇ ؟
ئۇ مېنى قوغلىدى ، مەن قاچتىم ، ئۆچەكەشكەندەك ئۆگەي ئانامۇ پۇل - ئابرۇيغا بېرىلىپ ، مېنى ئوتقا ئىتتەرمەكچى بولدى . دادامۇ بۇ ناھەقچىلىك ئالدىدا زۇۋان سۇرمىدى . ئەمما ، شېرىن - شېكەر ۋەدىلەرمۇ ، دوق - ھەيۋىلەرمۇ مېنى قورقۇتالمىدى . چوڭ شەھەردىن ، چوڭ شەھەردىكى يىرگىنچىلىكلەردىن ، ئىپلاس ئائىلىدىن زېرىككەن چېغىمدا پاراكەندە كۆڭلۈمدە ئۈمىد چىرىغى يانىدى ، تۇرمۇشۇمغا سىز كىرىپ كەلدىڭىز ! ئاخىر ئەركىن مۇھەببەت بىزنى بىر - بىرىمىزگە مەھكەم باغلىدى . مەسئۇل دوختۇرنىڭ داۋالىشى ئاز - تولا ئۈنۈم بەرگەن بىلەن ئۆمۈرۋايەت مېيىپ بولۇش تەقدىرىدىن قۇتۇلالمايدىغانلىقىڭىز توغرىسىدىكى ھۆكۈمنى ئاڭلىغىنىمدا ھەم ئازابلاندىم ، ھەم خۇشال بولدۇم .
ئازابلانغىنىمنىڭ سەۋەبىمۇ ، خۇشال بولغىنىمنىڭ سەۋەبىمۇ ماڭا ئېنىق . چۈنكى ، ئۆزۈم چەت يۇرتتىكى قېرىنداشلىرىم ئۈچۈن چوڭ ئىش قىلىپ بېرەلمىسەممۇ ، كېسىلىنى داۋالايمەن ، چوڭ ئىش قىلىپ بەرگەن سىزنى ئۆمۈرۋايەت كۈتەلمەيمەن - دە !
شۇنداق قىلىپ سىز كەتتىڭىز ، تەنتەنىلىك ۋەدە ۋە گۈزەل ئەسلىمىلەرنى ماڭا قالدۇرۇپ كېتىپ قالدىڭىز ، مەن شۇ ھەپتىدىن باشلاپ ئارزۇ - ئىستەكلىرىم ، گۈزەل ئىستىقبال خۇشاللىقىغا تولغان خەتلىرىمنى يوللىغىلى تۇردۇم .
بىراق ، شۇنچە تەشنا - تەقەززا بولسامۇ ، سىزدىن بىر پارچىمۇ خەت كەلمىدى . يازغان خەتلىرىم ئىز - دېرەكسىز غايىب بولۇپ كەتتى .
باشتا ، چەت يۇرتىنىڭ پوچتا يولى ئۇزۇن ، بەلكى جاۋاب يازغۇدەك ۋاقتى چىقمىغاندۇ ، دېگەندەك سەۋەبلەر بىلەن ئۆزۈمنى ئالداپ يۈردۇم . مۇشۇ تۆت ئاي ئىچىدە قانچە كېچىلەرنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزدۇم ، ئۇستى - ئۇستىلەپ كۆچىيىۋاتقان تەھدىتكە چىشىمنى چىشىمغا بېسىپ چىداشلىق بەردىم .
بۇلارنى يېزىشىمدىن مەقسەت ، ھېسداشلىقىڭىزنى قوزغاپ ،

سىزنى پۇشايمانغا ياكى نادامەتكە دەۋەت قىلىش ئەمەس ، قەلبىڭىزنىڭ قېتىدىكى ئۆچۈپ كۈلگە ئايلانغان ئوتنى قايتا يالقۇنجىتىشمۇ ئەمەس ، پەقەت ئەقىلسىزلىقمىغا ، شور پېشانەمگە كايىش ، ئۆز ـ ئۆزۈمگە بەرھەم ، تەسەللى بېرىش ! ھازىر مېنىڭ قولۇمدىن كېلىدىغىنىمۇ شۇ !

ئەمدى ئاساسىي گەپكە كېلەي ، ئانىڭىزنىڭ باشقىلارنىڭ قەلبىمى بىلەن يېزىلغان خېتىدە ئېيتىلمىشچە ، ئۇ سىزنىڭ شەيتاننىڭ كەينىگە كىرىپ (شەيتان بەلكىم مەن بولسام كېرەك) چوڭ شەھەرگە ئۇچۇپ كېتىشىڭىزدىن بەكمۇ ئەنسىرەيدىكەن . سىزمۇ ئاتا ـ بوۋىڭىزنىڭ تۇپرىقىغا مەڭگۈ باغلىنىپ تۇرۇش ئۇچۇن دائىم ئېغىزىڭىزدىن چۇشۇرمەيدىغان سادىق يارىدەمچىڭىزنىڭ سىڭلىسى بىلەن توي قىلماقچى بولۇپسىز .

دۇرۇس ، ئانىڭىز سىز ۋە ئۆزى ئۇچۇن مەندىن ئەپۇ سوراپتۇ ، ئانىڭىزغا ۋە سىزگە رەھمەت ، تىلىگىنىگە ئېرىشەلمىگەن دېۋانە ئىككى ئېغىز چىرايلىق گەپ بولسىمۇ ئاڭلىسا ، دەرۋازا ئالدىدىن خۇشال ھالدا ئوڭايلا كېتىپ قالىدىغۇ ، مەنمۇ مۇشۇ ئەپۇ بىلەن ماڭا مەڭگۈ يېپىق ھالەتتە تۇرىدىغان بۇ مۇھەببەت قەسىرىڭىزنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدىن ئاسانلا كېتىپ قالمەن . مەن بىر بۇردا ناننى دەپ دەۋا قىلىدىغان ئۇششۇق ، كاج ، دېۋانە ئەمەس ، ئۇنىڭ ئۇستىگە مۇھەببەت كۆڭۈل تىلىگەنگە تاپقىلى بولىدىغان بىر بۇردا نانمۇ ئەمەس !

پەرھات ، سىز بەلكى مۇھەببەت دەشتىدە پەيدا بولغان بۇ كۇتۇلمىگەن ئاقىۋەتنى ئانىڭىزغا دۆڭگەپ قويارسىز ، گەرچە بۇنداق دۆڭگەش مېنى ئىشەندۇرەلمىسىمۇ ، يەنىلا سىزدىن ئاغرىنمايمەن ، رېئاللىق ۋە ئەمەلىيەت شۇنداق بولغان تەقدىردىمۇ مەن سىزنى ئەيىبلىمەيمەن ، دۇنيادا ئانىنىڭ كۆڭلىنى چۇشىنىشتىنمۇ ئۇلۇغ ئىش بولمىسا كېرەك . تەسەۋۋۇرۇمدىكى ئۆز ئانامغا بەكمۇ ئوخشاپ كېتىدىغان ئانىڭىز سىزگە مېنى ئەمەس ، يارىدەمچىڭىزنىڭ سىڭلىسىنى لايىق كۆرسە ، سىزمۇ ئۇنى ياخشى كۆرسىڭىز مەندە

نېمە ئىلاج ؟ !

پەرھات ، سىز يەنىلا بەختلىك ، چۈنكى ئۆز ئەركىڭىز ، ئۆز ئىختىيارىڭىز بىلەن جورا تاللاۋاتىسىز ، سىزگە بەكمۇ ھەۋەس قىلمەن !

مەن سىزنىڭ ۋە ئانىڭىزنىڭ قارارىدىن خەۋەر تاپقان كۈنى كەچقۇرۇن ھېلىقى نائەھلىگە ئۆزلۈكۈمدىن باش ئەگدىم . ۋىجدانىمنى بىر ياقتا قايرىپ قويۇپ غۇرۇرۇمنى دەپسەندە قىلدىم . ماڭا ئۆلۈم ۋە باش ئېگىشتىن ئۆزگە ئۇچىنچى بىر يول يوق ئىدى . ئۆلۈمدىن قورققان مەندەك قورقۇنچاققا شەپقەتسىز رېئاللىق ئىتتەرگەن تىك قىيادىن غۇلاپ چۈشۈشتىن بۆلەك ئامال بارمۇ ؟

شۇنداق بىر كۈننىڭ يېتىپ كېلىشىنى تىلەپ يۇرگەنلەر شۇ كۈنى كەچتىلا چاي ئاپىرىش رەسمىيىتىنى تۈگىتىپ ، توي كۈنىنمۇ بېكىتىشتى ، ئۆگەي ئانامنىڭمۇ ، ئەركەكلىك شىددىتى كەم دادامنىڭمۇ ئاغزى قۇلىقىغا يەتتى . ئانىڭىزنىڭ ئىككىنچىلەپ خەت يازماسلىق توغرىسىدىكى رەھىمسىز ئاگاھلاندۇرۇشلىرىنى قايرىپ قويۇپ يازغان مۇشۇ ئاخىرقى خېتىم سىزگە يېتىپ بارغاندا ، بەلكى مېنىڭ تويۇم ، ياق ، ماتەمم بولۇپ بولغان بولىدۇ . مەن ۋىجدانىم ئالدىدا مەڭگۈ گۇناھكار ، ئىرادەم ئالدىدا يۇزۇم قارا ، غۇرۇرۇم ئالدىدا ئەيىبلىكەن ! سىزگە ، سىزنىڭ ئۇلۇغ ئىشلىرىڭىزغا ھەمدەم بولالمىغىنىمغا ئەپسۇسلىنىمەن ! يازغانلىرىمنىڭ رېئايەت ياكى ئۈيدۇرما ئەمەسلىكىگە ئىشەندۇرۇش ئۈچۈن ئايشەمخان ئاچىنىڭ خېتىنى قوشۇپ ئەۋەتتىم .

خەير ، سىزگە بەخت تىلەيمەن ! »

پەرھات خەت ئىچىدىكى خەتنى ئاچتىيۇ ، ئۇنى ئوقۇشقا پېتىنالمىدى ، پېتىنالمىدى ئەمەس ، بەلكى ئوقۇمايلا قويدى . قىزارغان ، ياشلانغان كۆزلىرىنى تونۇش پوچېركىغا تاشلاپلا ئۆزىنى ھەددىدىن زىيادە ياخشى كۆرىدىغان ئانىسىنىڭ ، ئىشەنچلىك يارەمچىسى ھاشىمنىڭ نېمە قىلىپ يۇرگىنىنى بىلىپ ئۇلگۇردى .

پەرھاتنىڭ ۋۇجۇدى توڭلاشقا ، تىترەشكە باشلىدى . ئۇ تالادىن

ئانىلىق تەشۋىشى بىلەن چۈجىلىرىنى سارىنىڭ ھۇجۇمىدىن ھىمايە قىلماقچى بولغان مېكىيانەڭ ئېتىلىپ كىرىپ ، ئۆزىنى يۆلەشكە تۈتۈنغان ئانىسىنىڭ سېيماسىنى غىل ـ پال كۆرۈپ قالدى ـ دە ، تىترەك ئاۋاز بىلەن :

— ئانا ، سەن زادى نېمە ئىشلارنى قىلىپ يۈردۈڭ ! — دەپ ناله قىلدى ۋە ئاجىز بەستىنى تۈتۈپ تۇرغان ئۇگىلىرى بىردىنلا بوشاپ كەتكەچكە ، بىر پارچە قاراڭغۇلۇق ئىچىگە غۇلاپ چۈشتى . ئۇ ئاشۇ قاراڭغۇلۇق ئارىسىدا ئاپئاق ماموق پەيلىرى يۇلۇپ تاشلانغان ، ئېچىنىشلىق ئىدا قىلىپ ، قىيقاس سېلىۋاتقان ھېلىقى ئاق قوئنى ، ئاق قوئ ئەمەس ، بىر پارچە قىزىل گۆشنى كۆردى . ئاشۇ تىلىنغان گۆشتىن تامچىلىغان قان گۈمبۈرلىگەن سادا بىلەن يەرگە تۆكۈلۈپ ، يەرنىمۇ ، يەردە قوقاسقا تاشلانغان قىلدەك تولغىنىۋاتقان پەرھاتنىمۇ لەرزىگە كەلتۈردى .

زۇلمەت ئارىسىدا ئاقار يۇلتۇزدەك چۈشۈپ كېتىۋاتقان ئاق قوئ بىردىنلا مۇئەللەق ھالغا كەلدى ـ دە ، ئۇنىڭغا قاراپ يېقىملىق تەبەسسۇم قىلدى . بۇ تونۇش تەبەسسۇم شۇنچىلىك جازىبىدار ئىدىكى ، پەرھاتنى رەھىمسىز ئارغامچا بىلەن ئۆزىگە مەھكەم باغلىدى ـ دە ، كۆچەپ تارتقىلى تۇردى . پەرھات ئىختىيارەن تارتىلدى . ئۇنىڭمۇ يالىڭاچ ئاق قوئ بولغۇسى ، ئەدەپلىك زۇلمەت ئىچىدە ئۇنىڭغا جور بولغۇسى كەلدى…

— جېنىم ئوغلۇم ، نېمە بولدۇڭ ، نېمىدەپ كۆڭلىكىڭنى يىرتىسەن ؟ !

— مەن ئاق قوئ ، مەن ئۇچىمەن ، مەن ئۇچىمەن…

ئانا راستىنلا قورقۇپ كەتتى . ئۇ ياش تۆكەتتى ، قولۇم ـ قوشنىلارنى يارەمگە چاقىراتتى . خۇداغا ناله قىلاتتى . لېكىن ، ئۇ ئاللىقاچان ئاق قوئغا ئايلانغان ئوغلى ئالدىدا ئامالسىز ئىدى .

1989 ـ يىلى مارت ، ئۈرۈمچى .

مەن ئوغلۇمنى ئۇردۇم

مەن ئوغلۇمنى ئۇردۇم ، قانتىقمۇ ئەمەس ، يۇمشاقمۇ ئەمەس ، بىر شاپىلاق ئۇردۇم ، ئۇنى شاپىلاق زەربىسىگە ئەمەس ، بەلكى تۇغۇلغىنىدىن بېرى تۇنجى قېتىم قول تەگكۈزگىنىمنىڭ ئاھانىتىگە چىدىماي ھۆڭرەپ يىغلاپ كېتىدۇ دەپ ئويلىدىم . ئەمما ، ئۇ يىغلىمىدى ، ھەتتا شاپىلاق تەگكەن مەڭزىنى سىلاپمۇ قويمىدى . كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ بىرپەس تۇرۇپ قالدى ـ دە ، يەنە ھېچ ئىش يۈز بەرمىگەندەك دەرسلىك كىتابىنى قولىغا ئالدى .

ھەيران قالغۇدەك ئىش ، ئۇ نېمىشقا يىغلىمايدۇ ، بۇنداق چىدام ، بۇنداق سەۋر ـ تاقەت سەككىز ياشلىق بالىغا نەدىن كەلگەن ؟

مەن بىلىمەن ، ئۆز يۈرەك پارىسىنىڭ يۇمران تېنىگە جىسمانىي دەشنام بېرىش — ئەڭ نادان ، ئەڭ قوپال ، ئەڭ يارىماس ئاتىنىڭ ئىشى ، لېكىن ، شۇنداقمۇ چاغلار بولىدۇكى ، پەرزەنتىڭدىن ئۆتۈلگەن ئەڭ ئەجەللىك بىر سەۋەنلىك تۇپەيلى ئۆزۈڭنى زادىلا تۇتالمايسەن ـ دە ، پۈتكۈل نارازلىقىڭنى ، ئاتىلىق ئاگاھلاندۇرۇشلىرىڭنى ئالقانلىرىڭغا توپلاپ ، مانا شۇنداق ئۇرۇپ تاشلايسەن !

«پالانى ئۆز بالىسىنى ئۇرۇپتۇ» دېگەن گەپ ، ئەلۋەتتە چىرايلىق ئاڭلىنىدىغان گەپ ئەمەس ، شۇ سەۋەبتىن ، مېنى تاش يۈرەكلىكتە ئەيىبلەيدىغانلارمۇ تېپىلار ، ياق ، مەن تاش يۈرەك ئادەم ئەمەس ، بەلكى ئەڭ كۆيۈمچان ئاتىلارنىڭ بىرى ، پەقەت ئاشۇ كۆيۈمچانلىقلار مېنى تاش يۈرەكلەرچە قوپاللىق قىلىشقا مەجبۇر قىلدى . ئىشەنمىگۈچىلەر ئالدى بىلەن ۋەقەنىڭ ئۆتمۈشىنى ئاڭلاپ

باقسۇن ، مېنى قوپاللىقىم ئۈچۈن كەچۈرەمدۇ ـ كەچۈرمەمدۇ ، ئىختىيار ئۆزىدە .

ۋەقە مۇنداق : ئىككىنچى مەۋسۇملۇق ئوقۇش باشلانغاندىن بۇيانقى ئىككى ھەپتىدىن بېرى ئوغلۇمنىڭ مىجەزىدە غەيرىيلىك يۈز بەردى ، گەپ ـ سۆزلىرىدە ، يۈرۈش ـ تۇرۇشلىرىدا بەزىبىر غەلىتە قىلىقلار پەيدا بولۇشقا باشلىدى . ئۇ بىر كۈنى مەكتەپتىن قايتىپ كېلىپ بوغچىسىنى كارىۋاتقا تاشلىدى ـ دە ، تۇيۇقسىز سوراپ قالدى :

— دادا ، سەن باشلىقمۇ ؟

— ياق ، دادائ باشلىق ئەمەس ، — مەن كىتابتىن باش كۆتۈرمەيلا جاۋاب بەردىم . ئۇ يەنە سوئال قويدى :

— باشلىق بولسائ بولمامدۇ دادا ؟

— باشلىق دېگەن بولىمەن دەپ بولۇۋالغىلى بولمىدىغان نەرسە ئەمەس ، ئۇنىڭ ئۈستىگە دادائدا باشلىق بولغۇدەك ئىقتىدارمۇ يوق .

— ھىم ، سەندە ئىقتىدار يوقكەن ـ دە !

«ھىم» دېگەن ئۇرغۇ ئۇنىڭ چىش ئارىلىقىدىن چىقتىمۇ ياكى دىمىغىدىن ، بۇنىڭغا دىققەت قىلماپتىمەن ، ئىشقىلىپ چىرايىغا چۈشىنىپ بولمايدىغان بىر ئالامەتلەر ئولاشتى . تېرىلىرى پارقىراپ تۇرغان كىچىككىنە بۇرنىنىڭ ئۈستىدە ئىرماش ـ چىرماش سىزىقچىلار پەيدا بولدى . ئۇنىڭ ماڭا قانچە ئۇزاق تىكىلگىنىنى تۇيماپتىمەن ، ئەيتاۋۇر بىر پەستىن كېيىن ئۈستەلنى تاراقلىتىپ كارىۋاتنىڭ يېنىغا تارتتى ـ دە ، تاپشۇرۇق ئىشلەشكە تۇتۇش قىلدى .

شۇ كۈندىن باشلاپ ئوغلۇمنىڭ ماڭا بولغان مۇئامىلىسى ئۆزگەرگىلى تۇردى . بۇرۇن كۆز قىرىمنى تاشلاپ قويدۇممۇ ، مۇددىئايىمنى دەرھال چۈشىنىپ ، ئىشارىتىم بىلەنلا ئىش تۇتىدىغان بالا ئەمدى جىددىي تەلەپپۇزدىكى نەسىھەتلىرىمنىمۇ پەرۋايىغا ئالمايدىغان بولۇۋالدى . ئاتا ـ بالا ئارىسىدا بولىدىغان

ئەركىلىتىش ـ ئەركىلەشمە ھە دېگەندىلا سېغىنىشلىق ئۆتمۈشكە ئايلاندى .

مەنغۇ كۆپىنچە ئەر كىشىلەردەك مىجەزى خىلىلا ئېغىر ـ بېسىق بىر ئادەم ، بىراق ئەر كىشى چىدىغانغا ئايال كىشى چىدىمايدىغان ئوخشايدۇ . ئوغلىمىزنىڭ مىجەزىدىكى بۇ ئۆزگىرىش ئۇنىڭ ئانىسىنى ئوبدانلا ئەندىشىگە سېلىپ قويدى . بىر كۈنى ئۇ ئىككىمىزلا قالغان چاغدا ماڭا :

— دادىسى ، ئوغلىمىزنى دوختۇرغا ئاپىرىپ ئوبدانراق بىر تەكشۈرتۈپ كۆرمىسەك بولمايدىغاندەك تۇرىدۇ ، بۇ بىچارە دەرستىن قېلىشتىن ئەنسىرەپ دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ يۈرگەن بولمىسۇن يەنە ؟ ! — دېدى . ئۇ شۇ گەپنى دەپ بولۇپلا بۇقۇلداپ كۆز يېشى قىلغىلى تۇردى .

بالىلارنىڭ ئانىسىغا راستىنلا ئىچىم ئاغرىپ كەتتى . ئۇنىڭ ئادەتتە ئوغلىمىزنى ھەممە بالىلاردىن بەكرەك ياخشى كۆرىدىغىنى ماڭا ئايان ئىدى . ئۇنىڭ كېيىنكى كۈنلەردىكى يىغىسىغىمۇ ئوغلىمىزنىڭ «ئىسسىمداپ قالدىمۇ ، نېمە» دېگەن ئەندىشە بىلەن پېشانىسىگە قويغان ئالقىنىنى زەردە بىلەن ئىتتىرىۋەتكەنلىكى سەۋەب بولغانىدى . ئۇ ئوغلىمىزنىڭ بۇ قىلغىنىغا يۈزمۈيۈز نارازىلىق بىلدۈرۈشكە جۈرئەت قىلالماي ، دەردىنى كۆزىدىن ئېلىۋاتاتتى .

مەن بالىلارنىڭ ئانىسىنى ئۇنى ـ بۇنى دەپ خاتىرجەم قىلغان بولساممۇ ، ئەمما ئۆز كۆڭلۈمنى خاتىرجەم قىلالمىدىم ، ئەكسىچە ئەندىشىلىرىمنى ئاشۇرۇۋالدىم ، دەسلىپىدە ئوغلۇمنىڭ بارلىق ئويۇن ـ تاماشىنى تاشلاپ ، جىمى زېھنىنى دەرس تەكرارلاشقا قارىتىۋاتقىنىنى ، تىرىشچانلىقىنىڭ بۇرۇنقىدىن نەچچە ھەسسە كۈچىيىۋاتقىنىنى كۆرۈپ : «مەيلىلا ، ئۆگىنىشكە ئۆزلۈكىدىن قىزىپ كېتىۋاتقان بولغاندىكىن ئارتۇقچە غەم قىلىشنىڭ نېمە ھاجىتى» دەپ قارىغان بولسام ، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ساراسىمگە چۈشكىلى تۇردۇم .

ئۇزۇن ئۆتمەي ، ئوغلۇمنىڭ چىرايىدىكى كۈلكە ئالامەتلىرى تامامەن يوقالدى . كۈن بويى قاپىقىنى تۇرۇۋالغىنى تۇرۇۋالغان ، ئىشكنى تېپىپ كىرىپ ، تېپىپ چىقىشى ، ئەرزىمەس بىر باھانە بىلەن سىڭىلىسىنى ئۇرۇپ ـ تىللىشى ، ھەتتا ئاشۇ ئامراق ئاسلانغىمۇ ئۇرۇپ ، تېپىپ يۈرۈپ كۈن بەرمەسلىكى مېنى سەگەكلەشتۇرۇپ قويدى .

مەن بالىلار پىسخىكىسىغا قىزىقىدىغان بىر ھەۋەسكار بولغىنىم ئۈچۈن ، ئەڭ ئاۋۋال پىسخىكا قوللانمىسىغا مۇراجىئەت قىلدىم . مۇشۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان مەسىلىلەرنى ھەل قىلىپ بېرىپ ، نۇرغۇن ئاتا ـ ئانىلارنىڭ رەھمىتىنى ئالغان ئادەم بولغاندىكىن ، ئۆز ئوغلۇمنىڭ پىسخىك كېسىلىگىمۇ «داۋا» تاپالايمەن دەپ ئىشەندىم . ئاخشاملىرى باش كۆتۈرمەي كىتاب كۆردۈم ، كېچىلىرىمۇ ئۇيقۇمنى تەرك قىلدىم ، ئويلىنىۋېرىپ ، كالامنىڭ قېتىقى چىقىپ كېتەي دېدى . ئەمما ، چوتنى خاتا سوقۇپتىمەن ، ئىشنىمۇ ئاسان چاغلاپتىمەن . پىسخىكىدىكى «پىسخىك بىنورماللىق» دېگەن كېسەلنى تاپقان بولساممۇ ، بۇ كېسەلنىڭ سەۋەبى ، داۋالاش «رېتسېپى» ھەققىدە ھېچنېمىگە ئېرىشەلمىدىم ، يەنە كېلىپ بۇنداق «پسخىك بىنورماللىق» كېسىلىگە گىرىپتار بولغان بالىلارنىڭ «دادىسىنى تۈيۇقسىز كۆزگە ئىلماس بولۇۋالىدىغان ، ئانىلىق مېھرىنى رەت قىلىدىغان ، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى دەرسكە بېغىشلايدىغان» كېسىلىنىڭ ئالامەتلىرى تۇغرىسىدا ھېچ نەرسە يېزىلماپتۇ . ئوغلۇمنىڭ مىجەزىدىكى بۇ ئۆزگىرىش «پسخىك بىنورماللىق» كېسىلىگە ياتامدۇ ـ يوق ، بۇنىڭغىمۇ كېسىپ بىرنېمە دېيەلمىدىم .

كىتابتىنمۇ رايىم ياندى . ئاخىر ئۇمىدىمنى ئىشداشلىرىمنىڭ مەسلىھىتىگە باغلىدىم ـ دە ، ئۇلارغا ئوغلۇمنىڭ ئەھۋالىنى ، ئۆزۈمنىڭ ئويلىغانلىرىمنى يېپتىن ـ يېڭىسىگىچە سۆزلەپ بەردىم . ئىشداشلىرىمۇ مەن كۆرگەن ـ كۆرمىگەن بىرقانچە پارچە قېيىن كىتابلارنى ۋاراقلاپ كۆردى ۋە ئىلاجسىز باشلىرىنى

چايقاشتى .

ئـوغلۇم بولسا ، ئائىلە ئەزالىرى بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئاساسەن ئۇزدى . كىتاب ، تاپشۇرۇق دۆڭسىگە كىرىپ كەتكەنسېرى ئاش ـ تاماقنىمۇ ئۇنتۇيدىغان ، ئويىنغىلى كىرگەن قۇرداشلىرىغىمۇ پەرۋا قىلمايدىغان ، ھەتتا بەزىدە ۋارقىراپ ـ جارقىرايدىغان ھالغا يـەتتى . سىڭلىسى ئۇياقتا تۇرسۇن ، ئاشۇ بىچارە ئاسلانمۇ ئۇنى كۆرسە دىرىلدەپ تىترەپ ، ئۆزىنى چەتكە ئالىدىغان بولۇپ كەتتى .

بۇنداق كېتىۋەرسە ئۇ ئۆزىنى ئالدۇرۇپ قويايتتى ، ئەمدىلا بوي تارتىۋاتقان يۈمران بەدىنى ، نازۇك ئەسەبلىرى بۇنداق ئېغىر روھىي يۈككە ، جىسمانىي بېسىمغا ھەرگىز چىداشلىق بېرەلمەيتتى .

مەن راستتىنلا جىددىيلىشىپ قالدىم . بارا ـ بارا قورقۇنچلۇق تۇردۇم ، مۇبادا كەلگۈسىدىكى چوڭ ـ چوڭ ئىشلارغا نىشانلانغان ئامراق ئوغلۇم ئۇنداق ـ بۇنداق بولۇپ كېتىدىغان بولسا ، ئازابقا ، پۇشايمانغا ئانىسىلا ئەمەس ، مەنمۇ بەرداشلىق بېرەلمەيتتىم .

ئەر ـ خوتۇن توپتوغرا بىر كېچە مەسلىھەتلىشىپ چىققاندىن كېيىن ، ئوغلۇم بىلەن ئوچۇق ـ يورۇق پاراڭلىشىپ كۆرمەكچى بولدۇم ـ دە ، بىر كۈنى كەچتە پاراڭنى باشلىدىم :

— ئوغلۇم ، ئاتا ـ ئاناڭغا دېيەلمەيۋاتقان ھەرقانداق گېپىڭ بولسا تارتىنماي ، قورقماي دەۋە !

ئـۇ قـېـرىـنداش ئۇچلاشنى داۋام قىلىۋەردى . گېپىم پاشا غىڭشىغانچىلىكىمۇ تەسىر قىلمىغان بولسا كېرەك ، ئاخىر سۆزۈمنى يالۋۇرغان تەلەپپۇز بىلەن قايتا تەكرارلاشقا مەجبۇر بولدۇم .

— ئوغلۇم ، گېپىم قۇلىقىڭغا كىرىۋاتامدۇ ، ئەگەر مۇشۇنداق يېمەي ـ ئىچمەي ئۆگىنىشكە ئۆزۈڭنى ئۇرۇۋېرىدىغان بولساڭ چاتاق چىقىدۇ . شۇڭا...

ئـۇنىڭ قـوشۇمـسـدا ئۇچ تال پاراللـېـل سـىزىق پەيدا بولدى ـ دە ، ئاخىر ئېغىز ئاچتى :

— سەن مېنى ئۆگەنمە ، ئۆزۈڭدەك ئىقتىدارسىز ئادەم بول دېمەكچىمۇ ؟ ياق ، ئۆگىنىمەن ، قانتىق ئۆگىنىمەن ، چوڭ بولغاندا

باشلىق بولىمەن .

— باشلىق بولۇپ نېمە قىلىسەن ؟

— نېمە قىلىسەن ؟ باشلىق بولىمەن دېدىمۇ ، بولماي قويمايمەن !

شۇ مىنۇتتا يەر ـ ئاسمان ئاستىن ـ ئۈستۈن بولدىمۇ ياكى دەسسەپ تۇرغان يېرىم لەرزىگە كەلدىمۇ ، كۆزۈم قاراڭغۇلاشتى . قەلبىمدە تىترەپ تۇرغان بىر پارچە ئوت بىردىنلا يانغىنغا ئايلاندى . تومۇرلىرىمدىكى جىمى قان قايناپ ـ تېشىپ بىردىنلا مېڭەمگە قۇيۇلدى . بىر چاغدا ئېسىمگە كېلىپ بولۇپ ، ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلىسەم ، ئوغلۇمنىڭ مەكتىگە بىر شاپىلاق ساپتىمەن ، ئۇ كۆزلىرىنى يوغان ئاچقان پېتى ماڭا قاراپ تۇرۇپتۇ . ئۇنىڭ بۇرنى ئۇستىدە يەنىلا شۇ ئىرماش ـ چىرماش سىزىقلار...

شۇ كېچىسى كۆزۈمگە زادىلا ئۇيقۇ كىرمىدى . ئامراق ئوغلۇمنى ئۇرۇپ قويغىنىمنىڭ پۇشايمىنى ئەمەس ، بەلكى ئەمدىلا باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 2 ـ سىنىپىدا ئوقۇيدىغان بىر سويما بالىنىڭ مۇشتىتەك تۇرۇپ ، ئەمەل چۈشى كۆرۈشكە باشلىغىنى مېنى ئۇخلاتمىدى .

يۈرىكىمدىكى گەپنى قىلسام ، مەن بىلەن ئوقۇپ ، بىر ئورگاندا ئىشلەۋاتقان بارات سەۋدانىڭ يۇقىرىدىكىلەرگە خۇشامەت ـ تەزىم قىلىپ كۆچۈكلىنىپ ، ئېپى كەلسە پارا بېرىپ ، ۋىجدانسىزلارچە ئادەم سېتىپ ئەمەلدار بولغىنىنى كۆرۈۋېرىپ شۇنداقمۇ ، كېچىسىمۇ ـ كۈندۈزىمۇ باشلىق بولۇش چۈشىنى كۆرۈپ يۈرىدىغان كىشىلەردىن سەسكىنىدىغان بولۇپ قالغانىدىم . قوتاندىن بۆرە چىققاندەك ، مەندەك بىر رايىش ، مۇلايىم ئادەمنىڭ ئۆيىدىنمۇ ئەمەلدارلىق چۈشىنى كۆرىدىغانلارنىڭ چىقىپ قالغىنى ماڭا قاتتىق ئەلەم قىلدى .

مانا كۆرۈڭ ، ئوغلۇم ئەمەلدار بولغۇچە قانداق ۋىجدانسىزلىقلارنى قىلار ، قانچە دوستىنى سېتىۋېتەر ـ ھە ؟ !

ئەمدى ئوغلۇمنى بىر شاپىلاق ئۇرغاندىن كېيىنكى بىر ۋەقەنى

سۆزلەپ بېرەي :

ئەتىياز ئايلىرى بولغاچ ھاۋا رايى تولا ئۆزگىرىۋاتاتتى . بىر كۈنى تۈن ھەسسىدىن باشلاپ گۈلدۈرلىگىلى تۇرغان بوراننىڭ ئەنسىز ئاۋازى بىلەن تاڭ يورۇشىغىلا ئويغىنىپ كەتتىم . دېرىزىنى ئېچىپ قارىسام قار ئارىلاش شۇرغان چىقىۋېتىپتۇ . ئەمدىلا يوپۇرماق چىقىرىۋاتقان قارىياغاچ شاخلىرى توساتتىن ھۇجۇم قىلغان سوغۇق ئېقىمنىڭ زەربىسىگە چىداشلىق بېرەلمەي ، زىيادە ئېغىر يۈك كۆتۈرگەن قېرى هاممالدەك ئېگىلىپ قاپتۇ . قارلار چاپلىشىپ ، ئۆچكە چۈپۈرىدىن ئىشلەنگەن قوپال ئارغامچىغا ئوخشاپ قالغان ئېلېكتر سىملىرىدىن بىر توپ ئويۇنچى بالا تەڭ ھۇشتەك چېلىۋاتقاندەك سادا كېلىۋېتىپتۇ .

نېمىلا دېگەنبىلەن ، ئاتىلىق مېھرىدىن ئىبارەت بۇ گۈلخاننى ھەرقانچە قۇدرەتلىك شامالمۇ ئۆچۈرەلمىسە كېرەك . تېخى تۇنۇگۈنلا گويا چالا كۆيگەن چۈچۈلىدەك ئۆرتەۋاتقان ئاتىلىق مېھرىم بۇگۈنكى بۇ شۇرغان تۈپەيلى بىردىنلا يانغىنغا ئايلاندى ـ دە ، پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى تىترىتىپ ، ئوغلۇمغا بولغان ئىچ ئاغرىتىش تۈيغۇسىنى قوزغىۋەتتى .

مەن : «يۇر ئوغلۇم» دېدىم ـ دە ، ئوغلۇمنى مەكتەپكە ئاپىرىپ قويماقچى ، قوپاللىق قىلغان گۇناھىمنى (ھازىرچە تېخى گۇناھ ھېسابلىمىسامۇ) يەڭگىللەتمەكچى بولدۇم .

ئۇ تارتىشىپ ئولتۇرمىدى ، ۋېلىسىپىتىمنىڭ كەينىگە مىنىگەشكەن بولسىمۇ ، لېكىن ئىلگىرىكىدەك بېلىمدىن تۇتۇپ قۇچاقلىمىدى . يېڭىنە سانجىغاندەك ئۇرۇلۇۋاتقان قار ـ بوراننىڭ زەربىسىدىنمۇ ئۆزىنى قاچۇرمىدى .

بىز دۇگدەيگەن ، شۇمشەيگەن ھالدا مەكتەپ دەرۋازىسى ئالدىغا يېتىپ كەلدۇق . قارشى تەرەپتىن توختىماي سىگنال ئۇرۇپ كەلگەن بىر قوڭۇر رەڭ «سانتانا»مۇ يېنىمىزغا كېلىپ غاچچىدە توختىدى .

پىكاپ ئىشىكى ئېچىلدى . پىكاپتىن ئالدى بىلەن بارات

سەۋدانىڭ بېشى كۆرۈندى ـ دە ، ئارقىدىنلا ئوغلۇم بىلەن تەڭ دېمەتلىك بىر ئوغۇل بالا شوپۇرنىڭ يارىدىمىدە يەرگە چۈشۈرۈلدى .

«قاق ناشتىدا تۇزۇكرەك بىر ئادەمنى ئۇچراتسامچۇ» دېدىم ئىچىمدە ۋە كۆڭلۈم غەش بولۇپ ئوغلۇمنى تارتقۇشلىدىم .

— ماڭ ئوغلۇم ، سىنىپىڭغا سولىۋېتەي !

ئەجەب ئىش ، ئوغلۇم تاپىنى ھۆل بولۇپ كەتكەن يەرگە چاپلىشىپ قالغاندەك مىدىرمۇ قىلمايتتى .

— ماڭمامسەن ئوغلۇم...

ئىككىمىزنىڭ كۆزى ئۇچرىشىپ قالدى ، كۆز نۇرىمىز مانان بىلەن قاپلانغان بوشلۇقتا گىرەلەشتى .

ئۇنىڭ بۇرنىنىڭ ئۈستىدە ئۇچ تال پاراللېل سىزىق پەيدا بولدى . ماڭا خۇددى مېنى بۈگۈنلا كۆرۈۋاتقاندەك تىكىلىپ بىر قارىۋالدى ـ دە ، نەزىرىنى مەندىن يۇلۇۋېلىپ قوڭۇر رەڭ پىكاپقا ، پىكاپتىن خۇددى بايۋەچچەدەك گىدىيىپ چۈشۈپ دادىسىغا قاراپ قول شىلتىۋاتقان بالىغا تىكتى .

ئوغلۇم ماڭا يەنە بىر قاراپ قويدى ـ دە ، بۇرنى ئۈستىدىكى پاراللېل سىزىقلار يوقالماستىنلا كىچىك مۇشتلىرىنى تۈگۈپ ، لېۋىنى چىشلەپ يۈگۈرگەن پېتى مەكتەپ دەرۋازىسىدىن كىرىپ كەتتى...

— ئوغلۇم ، ئاستىراق ماڭ...

كۆتۈرگەن قولۇم ھاۋادا ئېسىلىپ قالدى ، بوينۇمدىن ساقىپ چۈشكەن مۇزدەك سوغۇق قار سۇيى سىيرىلغان بويى دۇمبەمگە چۈشۈپ ، غولۇمنى مۇزلاتتى . شۇنىڭ بىلەن بىللە كۆز ئالدىمدا «يالت» قىلىپ چاقماق چېقىلدى...

چاقماق چېقىلدى ، ئوغلۇمنىڭ بۇرنى ئۈستىدە پەيدا بولغان ئۈچ تال پاراللېل سىزىقلارنىڭ سىرى ، ئەمەلدار بولۇشقا بەل باغلىغىنىنىڭ سەۋەبلىرى خىيالىمدا بىردىنلا ئايان بولدى .

بىلىدىمكى ، ئۇ ، ئەمەلدار بولالمىغىنىم ، توغرىسى بارات سەۋدادەك قوڭۇر رەڭ پىكاپنىڭ خوجايىنى بولالمىغىنىم ئۈچۈن

مەندىن كۆڭلى قالغان ـ دە ، بىلىنەر ـ بىلىنمەس ئەمەلدارلىق چۈشىنى كۆرۈشكە باشلىغان !

ھەي ، پۈشايمانىنى ئالىدىغان قاچا بارمۇ ، مەن نېمىدەپ ئوغلۇمنى ئۇرغاندىمەن ، كۆرگەننىلا قوبۇل قىلىۋېرىدىغان سەبىي بالىنى ئەمەس ، بەلكى ئىپلاسلىقلىرىنى بالىلارغا كۆرسىتىۋېرىدىغان جەمئىيەتنى ، ياق ، بارات سەۋدانى ، بارات سەۋدانىڭ ئادەمنى سەسكەندۈرىدىغان رەزىللىكلىرىنى شاپىلاقلاش كېرەك ئىدىغۇ ؟ !

1989 ـ يىلى مارت ، ئۈرۈمچى .

موزاي

بۇگۇن يېزىلىق ھۆكۈمەت مەيداندا كىنو قويۇلىدىكەن ، دېگەن خەۋەر كەچ كىرمەستىن مەھەللىدىكى پۈتۈن بالىلار ئارىسىدا تارقىلىپ بولغانىدى .

بارات ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى تاپشۇرۇقلىرىنى ئالدىراپ ئىشلەپ بولۇپ ئىشىكلىرىدىن خۇددى مەسلىھەتلىشىۋالغاندەك تەڭلا چىقىشتى ـ دە ، چىرقىراشقان پېتى يېزىلىق ھۆكۈمەت تەرەپكە يول سېلىشتى .

ئۇلار بۇگۇنكى گۈگۈمەنىڭ ئادەتتىكىدىنمۇ تېز چۈشۈۋاتقانلىقىدىن قاقشىشىپ قەدەملىرىنى بارغانسېرى تېزلەتمەكتە ئىدى . چوڭلىرى كىچىكلەرنى ئالدىرىتاتتى . نېمىلا بولمىسۇن مەيداننىڭ ئالدىنقى قاتارىنى قولدىن بېرىپ قويماسلىق توغرىسىدا ئۆزئارا ئاگاھلاندۇرۇشاتتى . ئۇلار يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ چىراغلىرى ئوچۇق كۆرۈنىدىغان يەرگە كەلگەندە ، ھوشۇر ئاكا ئۇلارنىڭ ئالدىدىن چىقىپ كەلدى . ئۇ نېمىگىدۇر ئالدىرايتتى ، بالىلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىپ بولۇپ كەينىگە بۇرۇلدى ـ دە ، سورىدى :

— بالىلىرىم ، ئالدىڭلارغا بىر تاغىل موزاي ئۇچرىمىدىمۇ ؟

بالىلار سوئال نەزەرى بىلەن بىر ـ بىرىگە قارىشۇالغاندىن كېيىن ئۇلاردىن بىرى جاۋاب بەردى :

— ياق ، ئۇچرىمىدى .

— ئەستاغپۇرۇللا ،— دېدى هوشۇر ئاكا بېشىنى سىلاپ ،— ئۇنداق بولسا بوپتۇ ، يولۇڭلاردىن قالماڭلار !

— موزاي نېمە بولدى هوشۇر ئاكا ، — دەپ سورىدى بارات

كەينىگە بۇرۇلۇپ بولغان هوشۇر ئاكىدىن .

— چۇشتىن بۇرۇن نەسىلىك كالا موزىيىدىن بىرنى ئەكىلىۋىدىم ، — جاۋاب بەردى ئۇ ئىچىنغان هالدا ، — قوتاندىن قىچىپ چىقىپ كېتىپتۇ ، ئىزدىمىگەن يېرىم قالمىدى . قاراڭغۇ چۈشكىچە تېپىۋالسام بولاتتى .

بالىلار ئارىسىدا بىر ـ بىرىنى يولنى داۋام قىلىشقا ئالدىراتقان پىچىرلاشلار ئاڭلىنىشقا باشلىدى . ئەمما ، بۇ ئاۋازلار باراتنىڭ قۇلىقىغا كىرمەيتتى . ئۇ تېخى بايامىلا دادىسىدىن چارۋىچىلىق كەسپىي ئائىلىسى بولغان هوشۇر ئاكىنىڭ كالا فېرمىسىدىن نەسىلىك موزاي سېتىۋالغانلىقى ، بۇ موزاي بىلەن كېيىنچە پۈتۈن يېزىدىكى كالىلارنىڭ نەسلىنى ياخشىلاشقا بولىدىغانلىقىنى ئاڭلىغانىدى . ئۇ هوشۇر ئاكىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ، كۆڭلى غەش بولۇپ هەمراهلىرىغا بۇرۇلدى .

— قېنى ئاغىنىلەر ، موزاي ئىزدەشكە ياردەملىشىدىغانلار مەن بىلەن مېڭىڭلار ، — دېدى بارات جىددىي تەلەپپۇزدا .

توپ ئارىسىدىن تۇرغۇن بىلەن ياسىن هوشۇر ئاكىنىڭ : «رەهىمەت سىلەرگە ، كىنوغا بېرىۋېرىڭلار» دەپ توسۇشىغىمۇ قارىماي ، باراتنىڭ يېنىغا ئۆتتى . ئۇلار قىسقىلا مەسلىھەتلىشىۋالغاندىن كېيىن تەرەپ ـ تەرەپكە تارقالدى . پەرهات بىلەن تەلئەت بولسا بىر ـ بىرىنى نوقۇشۇپ يېزىلىق هۆكۈمەت تەرەپكە يول ئالدى .

ئىككىيلەن بارات ۋە تۇرغۇنلارنىڭ ئەخمەقلىقى ئۈستىدە كۈلۈشە ـ كۈلۈشە كىنو قويۇلىدىغان مەيدانغا يېتىپ كېلىشتى .

مەيدانىدا ئادەم ئاز ئەمەس ئىدى . يېزا بالىلىرى كۆڭۈلدىكىدەك يەردىن ئورۇن ئېلىپ كىنونىڭ باشلىنىشىنى كۈتۈشمەكتە ئىدى . پەرهات بىلەن تەلئەت قاراڭغۇ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلاردا بىرەم تىمىسقىلاپ يۈرۈشتى ۋە تامدىن يۇلۇۋالغان كېسەكنى كۆتۈرۈپ كېلىپ ، كىملەر بىلەندۇر قىزىرىشىپ ئېكرانغا يېقىن بىر يەردە ئولتۇرۇشتى .

ئالدى بىلەن ھۆججەتلىك فىلىم باشلاندى . فىلىمدە ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق ، ساغلام ئۆسۈۋاتقان ئۆسمۈرلەرنىڭ ئىش ـ ئىزلىرى تونۇشتۇرۇلاتتى .

پەرھات بىلەن تەلئەت ئۆز قۇراملىق بالىلارنىڭ ئېكرانداكۆرۈنگىنىگە تولىمۇ ھەۋەس قىلدى ۋە پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ۋەقەلىك ئىچىگە چۆكۈپ كەتتى .

ئەنە 10 ياشلار ئۆيچۆرىسىدىكى بىر ئۆسمۈر مەكتىپىدىن قايتماقتا . تۇيۇقسىز ياغقان يامغۇر ئۇنى چىلىق ـ چىلىق ھۆل قىلىۋەتتى . ئۇ كېلىۋېتىپ يول بويىدا يىغلاپ تۇرغان بىر كىچىك بالىنى كۆرۈپ قالدى . بالا توختىماي يىغلايتتى . ئۆسمۈر كىيىملىرىنى يېشىپ بالىغا يېپىنچاقلاتتى ـ دە ، ئۇنى ھاپاش قىلىپ نۇرغۇن ئۆيلەرگە ئېلىپ باردى ، ئاخىرى ئۇنى ئاتا ـ ئانىسىغا تاپشۇردى . بالىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى خۇش بولۇپ ، بۇ پەزىلەتلىك ئۆسمۈرگە رەھمەت ئېيتتى . ئۆسمۈر ئىسمىنى ئېيتىپ بېرىشنىمۇ خالىماي خۇشال ھالدا ئۆيى تەرەپكە كەتتى...

فىلىم ۋەقەلىكى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە پەرھات يېنىدا ئولتۇرغان تەلئەتكە يەر ئاستىدىن قاراپ ، ئۇنىڭ ئېكرانىدىن كۆزىنى ئۇزۇپ نېمىلەرنىدۇ ئويلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى . پەرھات دوستىنىڭ نېمىنى ئويلاۋاتقانلىقىنى ئەلۋەتتە پەملىيەلەيتتى . ئۇمۇ خېلى بۇرۇنلا يۇزىنىڭ قىزىشۇاتقىنىنى ھېس قىلغانىدى . دەل شۇ چاغدا ئىككى دوستىنىڭ كۆزى قايتا ئۇچرىشىپ قالدى ۋە ئۇلار نېمىنىدۇر يادىغا ئالغاندەك گەپ ـ سۆزسىزلا ئورنىدىن تۇرۇشتى .

ئۇلار يېرىم كۈندىن بۇيان تۆت كۆزى بىلەن كۈتكەن كىنو كۆرۈش پۈرستىدىن ۋاز كەچكەنىدى . پەرھات ۋە تەلئەت مەيداندىن چىقىپ ئېتىزلىقلارنى ، دەرەخلىكلەرنى ئارىلاشقا باشلىدى . ئۇلار مۇزايىنى ئۈنلۈك ئاۋاز بىلەن چاقىرىشىپ ئۆستەڭ بويىغا كېلىۋىدى ، 100 قەدەمچە نېرىدا مۇزاينىڭ يېنىك مۆرەۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قالدى .

— ۋاي ، مۇزاي مۆرەۋاتىدۇ ، ئەنە ئاۋۇ تەرەپتە ئىكەن ،

يۇگۇرۇيلى !

ئۇلار قىرلارغا پۇتلىشىپ ، ئېرىقلاردىن ئاتلاپ دېگۈدەك موزاي بار يەرگە يېقىنلاپ كەلدى .

— پەرھات ، مانا بۇياققا كېلىڭلار ، — دېگەن ئاۋازنى ئاڭلىغان ئىككىيلەن ئاۋاز چىققان يەرگە كېلىپلا باراتلارنىڭ يېنىدا تۇرغان موزاينى كۆردى ۋە خىجىلچىلىقتىن تۇرۇپلا قالدى .

ئەسلىدە بارات ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى نۇرغۇن ئاۋارىچىلىك بىلەن موزاينى دەرەخلىكتىن تېپىۋېلىشقانىدى . موزاي ئىزدەپ يۈرگەن پەرھاتلارغا موزاينىڭ مۆرىشىنى دوراپ بەلگە بەرگەنمۇ بارات ئىدى .

— يۇرۇڭلار ، موزاينى هوشۇر ئاكىغا ئاپىرىپ بېرەيلى ، — دېدى بارات نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇرغان پەرھات بىلەن تەلئەتكە تەكلىپ بېرىپ .

— بۇ··· بۇ··· بۇ قانداق بولىدۇ ، موزاينى سىلەر تېپىۋالدىڭلار ، بىز···

بارات موزاينىڭ ئارغامچىسىنى پەرھاتقا تۇتقۇزۇپ ، ئۇنى يېتىلەتتى ـ دە ، دوستلىرى بىلەن بىللە كەينىدىن ئەگەشتى .

ئۇلار يۇلتۇزلار كۇلۇپ تۇرغان ئاخشامدا مەھەللە تەرەپكە قاراپ خۇشال مېڭىپ كەتتى .

1988 ـ يىلى ئىيۇل .

شەپەرەك

مۇختار يازلىق تەتىلگە كەلگەن ئاكىسى بىلەن بىللە مېھمان بولغىلى يېزىغا — تاغىسىنىڭ ئۆيىگە چىقتى .

تاغىسىنىڭ مۇختار بىلەن تەڭ دېگۈدەك بىر ئوغلى بار ئىدى . مۇختار ئۇنىڭ بىلەن تېخى كۆرۈشمىگەن بولسىمۇ ، لېكىن ئىسمىنى ئاڭلاپ تۇراتتى ، ھەر قېتىم تاغىسىدىن كەلگەن خەتنى ئوقۇغان چاغدا ئانىسى مۇختارنى يېنىغا چاقىرىۋېلىپ ، ئۇنىڭغا خەتنىڭ ئاخىرىغا قېرىنداش بىلەن چىرايلىق يېزىلغان «مۇختار ئۇكامغا سالام ، ئىمىنجاندىن··· » دېگەن قۇرلارنى ئالاھىدە كۆرسىتەتتى . بۇگۈنمۇ تاغىسى بىلەن ئاكىسى ئامان ـ ئېسەنلىك سورىشىپ بولغۇچە بۇ ئىككىسى تېزلا تونۇشۇپ ئۇلگۈردى . تاغىسىنىڭ : «ئىنىڭنى داستىخانغا باشلا ، ئۇسسۇلۇق ئىچىۋالسۇن» دېگىنىگە قارىماي ، ئىمىنجان مۇختارنى قولىدىن يېتىلىگىنىچە تاشقىرىغا ئېلىپ چىقىپ كەتتى .

بۇگۈن مۇختار نۇرغۇن يېڭى نەرسىلەر بىلەن ئۇچراشتى : كاۋىنىڭ ئۇزۇن ـ ئۇزۇن پېلەك تارتىپ باراڭلارغا يامىشىشلىرى ، ئېشەكلەرنىڭ يۇقىرى ئاۋازدا ھاڭراشلىرى ، مېكىيانلارنىڭ نۇرغۇنلىغان چۈجىلەرنى كەينىگە سېلىۋېلىپ يۇرۇشلىرى ئۇنىڭغا بەكمۇ قىزىقارلىق تۇيۇلدى .

ئىمىنجان شوخ ۋە قىزغىن بالا ئىدى . ئۇ مۇختارنىڭ سوئاللىرىغا ئېنىق ۋە قىزىقارلىق جاۋاب بەرگەنىنىڭ سىرتىدا ئۇنى ھەر خىل يېڭى نەرسىلەر بىلەن ئۇچراشتۇردى .

— ئاۋۇ نېمە ؟ — سورىدى مۇختار ياپيېشىل باراڭ ئارىسىدىن ساڭگىلاپ تۇرغان قاپاقنى كۆرسىتىپ ، — كاۋىمۇ نېمە ؟

ئىمىنجان مۇختارنى خاپا بولۇپ قالمىسۇن دەپ كۈلكىسىنى زورغا باستى ـ دە ، دېدى :

— ياق ، قاپاق پىشقاندا سارغىيىدۇ ، ئۈزۈپ ئاغزىنى ئاچساق ، ئىچىگە سۇ ئالغىلى بولىدۇ .

ئۇلار كۆپىكۆك چىمەنلىكلەرنى ، گۈلدۇرلەپ تۇرغان سۇ تۇگمىنىنى ، ھەر خىل زىرائەتلەرنى كۆرۈپ بولۇپ ئۆيگە قايتقان چاغدا ، چوڭلار كەچلىك داستىخاندا ئولتۇراتتى .

— سەنزە ئوغلۇم ، — دېدى مۇختارنىڭ تاغىسى ئىمىنجاننى ئەيىبلىگەن ھالدا ، — ئىنىڭنىڭ قورسىقىنى ئاچۇرۇپ قويدۇڭغۇ دەيمەن ؟ — ئۇ مۇختارنى داستىخانغا تەكلىپ قىلدى .

مۇختار ئولتۇرۇۋېتىپ دېدى :

— قورسىقىم ئاچمىدى . تاغا ، ئىمىنجان ئاكام راستلا ياخشىكەن ، ئۇ ماڭا نۇرغۇن نەرسىلەرنى كۆرسەتتى .

ھەممەيلەن بالىلارنىڭ تاتلىق گەپلىرىدىن زوقلانغاچ تائامغا تۇتۇش قىلدى . مۇختارمۇ ئاشتىن ئىككى ـ ئۈچ كاپام ئالدى . بىراق ، كۆڭلىدە قاراڭغۇ چۈشۈپ كېتىۋاتقانلىقىدىن نارازى بولۇپ تۇراتتى . ھويلىدا ئۇچۇپ يۈرگەن ئىككى شەپەرەڭ دىققىتىنى جەلپ قىلدى .

— ئىمىنجان ئاكا ، — دېدى ئۇ قولى بىلەن ئاسمانىنى ئىشارە قىلىپ ، — ئۇچۇپ يۈرگەن نېمە ئۇ ؟

— شەپەرەڭ ، — دېدى ئىمىنجان دەرھال جاۋاب بېرىپ .

مۇختار شۇ ھامان گېزىتتىن ئوقۇغان «شەپەرەڭ بىلەن كۈن» دېگەن مەسىلىنى يادىغا كەلتۈردى ـ دە ، ھەممىنى چۈشەنگەندەك دېدى :

— ھە ، بىلدىم ، شەپەرەڭ دېگەن كېچىسىمۇ ئۇچالايدۇ ـ ھە ؟

ئۇلار چوڭلارنىڭ قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەن پۈرستىدىن پايدىلىنىپ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇشتى ـ دە ، ھويلىنىڭ بىر بۇرجىكىگە باردى . مۇختار ئىمىنجانغا ئاستا پىچىرلاپ دېدى :

— ئاكا ، مەن شەپەرەڭ دېگەننى ئاڭلىغان ، ئەمما كۆرمىگەن ، بىرنى تۈتۈپ كۆرۈپ باقسام بولمامدۇ ؟

مۇختار شەھەرگە قايتقاندا شەپەرەڭ دېگەن نەرسىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى تەڭتۈشلىرىغا سۆزلەپ بېرىش ئۈچۈن مۇشۇ تەكلىپنى ئوتتۇرىغا قويغانىدى . ئىمىنجانمۇ مۇختارنىڭ كۆرگەنلا نەرسىگە قىزىقىدىغانلىقىدىن سۆيۈنمەكتە ئىدى . دېمىسىمۇ ئۇنىڭ مۇختارنىڭ «ئاكا ، شەپەرەڭ دېگەن قانداق بولىدۇ » دېگەن سوئالىغا تەپسىلىي بىرنەرسە دەپ بېرەلمىشىمۇ ناتايىن ئىدى . چۈنكى ، ھازىرغىچە شەپەرەڭنى ئاسمانىدا ئۇچۇۋاتقان تۇرقىدىلا كۆرگەن . شۇ سەۋەبتىن مۇختارنىڭ تەكلىپىمۇ ئونىڭغا ياغدەك ياقتى . ئۇ دەرھال ئىغىلىنىڭ ئارقىسىدىن ئۇزۇن ۋە ئىنچىكە خادىدىن ئىككىنى تېپىپ كەلدى ـ دە ، مۇختارغا دېدى :

— ئۇكام ، خادىنىڭ بىرىنى سەن ئال ، بىرىنى مەن ئالاي ، شەپەرەڭ ئۇچۇپ كەلسە خادىنى قارىسىغا پۇلاڭلىتىۋېرەيلى ، ئۇ بىرەرىمىزنىڭ خادىسىغا ئۇرۇلۇپ چۈشۈپ كەتسە ئەجەب ئەمەس .

ئۇلار ھويلىنىڭ ئىككى تەرىپىدە تۇرۇۋېلىپ ، خادىلىرىنى بولۇشۇغا پۇلاڭلاتقىلى تۇردى . بىرەرسىنىڭ كۆزىگە ئۇچۇپ كىرىۋاتقان شەپەرەڭ چىلىققان ھامان «مانا كەلدى ، ئۇر ! » دەپ ۋارقىرايتتى . بەزىدە باش ئۇستىدىلا ئۇچۇپ ئۆتۈپ كەتكەن شەپەرەڭنى ئۇرالمىغانلىقى ئۈچۈن ئۆز ـ ئۆزىگە كايىيتتى . شەپەرەڭ نەچچە قېتىم ھويلا ئۇستىدىن دائىرىسىمان ئايلىنىپ ئۆتتى . ئۇلار يېرىم سائەتچە ھەپىلەشكەن بولسىمۇ ، ئۇنىڭ بىرەر تال مويىنىمۇ ئۇرۇپ چۈشۈرەلمىدى ، ئاخىر تەرلىرىنى سۈرتۈپ ئارام ئېلىۋاقچى بولۇپ تۇرۇشقىنىدا ، ئۇلارنىڭ تاماشاسىنى خېلىدىن بېرى كۆزىتىپ تۇرۇۋاتقان چوڭلار بۇ تاماشىغا كۈلكە بىلەن قوشۇلدى :

— نېمە قىلىپ يۈرۈيسىلەر بالىلار ، — دېدى مۇختارنىڭ تاغىسى مۇختارغا لۆڭگە ئۇزىتىۋېتىپ ، ئىمىنجان خادىسىنى مىلتىق

تۇتۇپ تۇرغان جەڭچىدەك تۇتۇپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى :
— شەپەرەڭدىن بىرنى ئۇرۇپ چۈشۈرۈپ كۆرۈپ باقايلى دەيمىز .
— قېنى شەپەرەڭ دېگەن نەرسە ئەمدى كۆرۈپ باقسۇن ، بېشىغا كېلىشتۇرۇپ سالمايدىغان بولسام ، — دېدى مۇختار ھاسىراپ تۇرۇپ .
مۇختارنىڭ ئاكىسى قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ـ دە ، ئۇلارنىڭ خادىلىرىنى ئۆز قولى بىلەن يېغىشتۇرۇپ قويۇپ دېدى :
— ئەخمەق بولماڭلار ئۇكىلىرىم ، بىر كېچە ھەپىلەشسەڭلارمۇ ئۇنى ئۇرۇپ چۈشۈرەلمەيسىلەر !
مۇختار ئاكىسىنى ئۆز جاسارىتىنى كەم چاغلاۋاتىدۇ ، دەپ چۈشەندى ۋە ئىرادىسىنى بىلدۈرۈپ قويماقچى بولدى :
— ئەگە قولۇڭنى ئاكا ، بۈگۈن ئاخشام ئىمىنجان ئىككىمىز بىرەر شەپەرەڭنى ئۇرۇپ چۈشۈرەلمىسەك...
— بالىلىق قىلماڭلار ، — دېدى مۇختارنىڭ ئاكىسى كۈلۈپ تۇرۇپ ، — شەپەرەڭ سىلەر ئويلىغاندەك ئاددىي ھايۋان ئەمەس .
ئاكىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان مۇختار زىل ۋە ياڭراق ئۇنى بىلەن كۈلۈپ تاشلىدى :
— قارا سېنى ، ئۇنۇۋېرسىتېتتا ئوقۇپ تۇرۇپمۇ ئاسماندا ئۇچۇۋاتقان قۇشنى ھايۋان دېگىنىڭنى !
— راست ، ئۇچار قۇشنى ھايۋان دېگىلى بولمايدۇ ، ھايۋان يەردە ماڭىدۇ ، — دېدى ئىمىنجانمۇ .
مۇختارنىڭ ئاكىسى باللارنى سۈپىغا كېلىپ ئولتۇرۇشقا تەسلىكتە كۆندۈردى ـ دە :
— شەپەرەڭ ھەقىقەتەنمۇ ھايۋان ، — دېدى ئۇ چۈرچىرىشۋاتقان باللارنى تىنچلاندۇرۇپ ، — شەپەرەڭ سۈت ئەمگۈچى ھايۋانلار ئائىلىسىگە كىرىدۇ . ئۇ ئادەتتە قوشلارغا ئوخشاش تۇخۇم تۇغمايدۇ ، تۇخۇم باسمايدۇ ، بەلكى بالا تۇغىدۇ .

ئۇنىڭ قولى ، كاللىلارغا ئوخشاش ئەمچىكى بار ، بالىلىرىنى ئېمىتىپ چوڭ قىلىدۇ .

مۇختار ئاكىسىنىڭ ئۆزىنى ئالدىمايدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى . ئۇ ھازىرمۇ ئاكىسىنىڭ ئۆزىنى ئالدىمايۋاتقانلىقىغا ئىشەنسىمۇ ، ئەمما كۆڭلىدىكى تۇيغۇن يېشىلمەيۋاتاتتى . شۇڭا ، ئۇ يەنە سورىدى :

— ئەمىسە ئۇ نېمىشقا ئۇچالايدۇ !

— ئۇنىڭ قانىتى بار ، بىراق قانىتى ئادەتتىكى قۇشلارنىڭكىگە ئوخشاش پەي بىلەن قاپلانمىغان ، يەلپۈگۈچسىمان سۆڭەكلىرىنى نېپىز گۆش پەردە تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدۇ . بۇ گۆشلەر مەلۇم ھەجىمدە قانات يۈزىنى ھاسىل قىلغاچقا ، ئۇ ئۇچۇش ئۇچۇن ئوڭايلىق يارىتىپ بېرىدۇ .

بالىلار بىردەم جىم بولغاندىن كېيىن شەپەرەڭ — قۇش دېگەن قاراشتىن تەۋرىنىشكە باشلىدى .

— ئەمىسە سىز نېمىشقا ئۇنى ئۇرۇپ چۈشۈرگىلى بولمايدۇ ، دەيسىز ؟

— بىرمۇنچە ھەپىلىشىپ ئۇرۇپ چۈشۈرەلمىگىنىڭلار پاكىت ئەمەسمۇ ؟

مۇختار سورىدى :

— قاراڭغۇ تۇرسا ، قاراڭغۇدا ئادەممۇ بىرەر نەرسىنى ئېنىق كۆرەلمەيدۇ . شەپەرەڭنىڭمۇ كۆزى كۆرمىسە ئۇرۇپ چۈشۈرگىلى بولمامدۇ ؟

مۇختارنىڭ ئاكىسى بىردەم ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن چۈشەندۈرۈپ دېدى :

— شەپەرەڭنىڭ كۆزى كۆرمەيدىغانلىقى راست ، ئەمما ئۇ ئالاھىدە ئىقتىدارغا ئىگە .

— قانداق ئىقتىدارغا ؟

— شەپەرەڭ ئۇچۇۋاتقىچە بىر خىل ئۇلترا ئاۋاز دولقۇنى تارقىتىدۇ . ئاۋاز دولقۇنىنىڭ تۈز سىزىق بويىچە تارقىلىدىغانلىقىنى

سىلەر ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندىن كېيىن ئوقۇيسىلەر . شەپەرەڭ تارقاتقان ئاۋاز دولقۇنى ئەتراپىدىكى توسالغۇلارغا ئۇرۇلۇپ كەينىگە قايتىدۇ ـ دە ، قايتقان دولقۇن يەنە شەپەرەڭ تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنىدۇ . شەپەرەڭ ئاۋاز دولقۇنىنىڭ تارقىلىپ ، يەنە قايتىپ كەلگەن ۋاقتىنى ھېسابلاپ قايسى تەرەپتە توسالغۇ جىسىم بارلىقىنى ، ئارىلىقنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى ھەر ۋاقىت بىلەلەيدۇ . ئۇ ئۇلترا ئاۋاز دولقۇنىنى ئۇزلۇكسىز تارقىتىپ ۋە قوبۇل قىلىپ تۇرغاچقا ، ئورنى ئۆزگىرىۋاتقان ھەرقانداق توسالغۇ جىسىمنى ئۇنىڭ دىققىتىنىڭ تېشىدا قالمايدۇ . سىلەر خاداڭلارنى قانچە تېز پۇلاڭشتساڭلارمۇ ئۇ ئۇچۇش يولىنى ئۆزگەرتىشكە ئۈلگۈرىدۇ .

شۇ ئەسنادا ئىمىنجاننىڭ دادىسىمۇ بۇ قىزىق مۇنازىرىگە لوقما سالدى :

— ئۇكام ، بۇ جانىۋار نېمىشقا كۈندۈزى ئۇچماي كېچىسىلا ئۇچۇپ يۈرىدۇ ؟ — دېدى سوئال نەزەرى بىلەن مۇختارنىڭ ئاكىسىغا تىكىلىپ .

— تاغا ، سىز بىلىپ تۇرۇپ سوراۋاتامسىز قانداق ؟ — مۇختارنىڭ ئاكىسى كۈلۈپ تۇرۇپ چاقچاق قىلدى .

— ياقەي ، بىز دېھقان خەلقىر بىر ئىشنىڭ ئۇجۇر ـ بۇجۇرىنى ئانچە ئۇقمايدىكەنمىز ، سەندەك ئوقۇغان ئادەم باشقا گەپ ـ دە ! — دېدى ئىمىنجاننىڭ دادىسى بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ .

— ئۇنداق بولسا سۆزلەپ بېرەي ، — مۇختارنىڭ ئاكىسى سۆزىنى داۋام قىلدى ، — شەپەرەڭنىڭ كۆزى تازا تەرەققىي قىلمىغاچقا كۈندۈزى دۈشمەنلىرىنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراپ كېتىشتىن قورقۇپ تاشقىرىغا چىقمايدۇ . بۇ ئادەت شەپەرەڭدە بۇرۇندىنلا شۇنداق شەكىللەنگەن . شەپەرەڭنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئوزۇقى — پاشا ، پاشا كېچىلىرى تازا كۆپ بولىدۇ ، ئۇ كەچ كىرىشىگىلا پاشا تۈتۈپ يېيىشكە باشلايدۇ .

بۇنى ئاڭلىغان مۇختار سەكرەپ كەتتى .

— ئەمسە شەپەرەڭ پايدىلىق قۇش ، ياق ، پايدىلىق ھايۋان ئىكەن ـ دە !

— شۇنداق ، — دېدى مۇختارنىڭ ئاكىسى باش لىڭشىتىپ تۇرۇپ ، — شەپەرەڭ پايدىلىق ھايۋان . ئۇ ئىنسانلار ئارىسىدا كېسەل تارقاتقۇچى پاشىنىڭ ئەڭ ئەشەددىي دۇشمىنى . شۇڭا ، سىلەرمۇ ئۇنى ئۇرۇپ چۇشۇرمەسلىكىڭلار لازىم !

— ھا... ھا... ھا...

چوڭ ۋە كىچىكىلەرنىڭ خۇشال كۇلكىسى جىمجىت يېزا ئاسمىنىنى بويلاپ يىراق ـ يىراقلارغا تارقالدى .

1984 ـ يىلى فېۋرال .

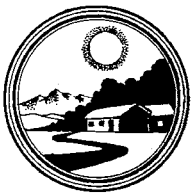

قورقۇنچلۇق يەكشەنبە

يېرىم كېچىدە باشلانغان قىزىتما تاڭ ئېتىشقا يېقىن تۇتسا كۆيگۈدەك دەرىجىگە يەتتى . سول قۇلىقىمدىن باشلانغان ئاغرىق بېشىمنىڭ يېرىمىنى ئىگىلەپ ، بوينۇمغىچە يامرىدى . گېلىم قۇرۇپ ، تاماقلىرىم چاپلىشىپ كەتتى . ئىچىمنىڭ ئېلىشىشىمۇ كۈچىيىشكە باشلىدى . بۇ ئالامەتلەرنىڭ ھەممىسى ئوتتۇرا قۇلاق پەردىسى ياللۇغى كېسىلىگە گىرىپتار بولغىنىمدىن دېرەك بېرەتتى .

كېسەل دېگەننىڭغۇ ھەرگىز ئوبدىنى يوق . بىراق ، مەن ئۇچۇن قۇلاق پەردىسى ياللۇغى ئەڭ ئېپلاس كېسەللىكلەرنىڭ بىرى بولۇپ ھېسابلىناتتى . چۇنكى ، ئالتە يىل بۇرۇن مۇشۇنىڭغا ئوخشاش كېسەل بىلەن ئاغرىپ ئوڭ قۇلىقىمنىڭ ئاڭلاش ئىقتىدارىنى يوقاتقانىدىم . شۇڭا ، قەدىرلىك سول قۇلىقىمنى ساقلاپ قېلىش تەمەسىدە تاڭ ئېتىشنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈشكە باشلىدىم . پۈتكۈل ئۇمىدنى ئىنسانىنىڭ جېنىنى ئەزرائىلنىڭ ئاغزىدىن تارتىۋالغۇچى دوختۇرلارنىڭ شىپالىق تەدبىرىگە باغلىغانىدىم . بىراق ، يەر شارى ئۆز ئوقى ئەتراپىدا يەنە ئوخشاشلا سېكۇنتىغا قىرىق بەش كىلومېتىرلىق سۈرئەت بىلەن ئايلىنىپ بىزنىڭ بۇ شەھىرىمىز قۇياشقا ئالدىنى قىلغاندىلا ئاندىن تاڭ يورۇدى . سائەت ئىستىرىلكىسى سەككىزنى كۆرسەتكەندە تاقىتىمنىڭ چېكى كۆرۈنۈپ قالغانىدى .

شەھەرلىك 1 ـ دوختۇرخانىنىڭ جىددىي كېسەللەر بۆلۈمىگە كىرىپلا بۇگۈن كۈنگە يەكشەنبە ئىكەنلىكىنى ئېسىمگە ئالدىم . نۆۋەتچىلىك قىلىۋاتقان ئىككى نەپەر دوختۇرنىڭ بىرى شىكايىتىمنى

ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن ، بېشىنى چايقاپ قويۇپ :
— ھارارىتىڭىزنىڭ قىرىقتىن ئاشقانلىقىغا قارىغاندا ، كېسىلىڭىز جىددىي خاراكتېرلىك ئوتتۇرا قۇلاق ياللۇغى ئىكەن ، تېز داۋالاتمىسىڭىز بولمىغۇدەك ، بۇ كېسەلنىڭ قانداق ئاقىۋەتكە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى بىلەمسىز ؟ — دەپ سورىدى .
ياشانغانلىقى بىلەن مېنى ئۇمىدلەندۈرۈپ تۇرغان دوختۇر تۇرۇپ - تۇرۇپ ئەسنەيتتى .
— ئازراق بىلىمەن ، — دېدىم كۆڭلۈمنىڭ ئېلىشىشىنى ئاران بېسىپ تۇرۇپ ، — كېسەل تەگكەن قۇلاق گاس بولۇپ قالىدۇ ، ۋاقتىدا داۋالانمىسا كېسەل مىكروبى چوڭ مېڭە پوستلىقىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ .
— ھەببەلى ، ئاقىۋىتى ئەنە شۇنداق ئېغىر . شۇڭا ، جىددىي تەدبىر قوللىنىش كېرەك ، — دېدى دوختۇر كۆزەينەكىنىڭ ئاستىدىن ماڭا قاراپ قويۇپ ئەزمىلىك بىلەن . مەن جىددىيلىشىشكە باشلىدىم :
— ئەمىسە ئوكۇل سېلىشقا توغرا كەلسە ، ئوكۇل ئۇرۇپ قويۇڭ ، بولمىسا دورا بېرىڭ دوختۇر ، بەك ئازابلىنىپ كېتىۋاتىمەن .
— بۇنداق كېسەلگە قائىدە بويىچە ئانتىبىئوتىك ئوكۇللار ئۇرۇلىدۇ ، بىراق ... بىراق قۇلقىڭىزنى بەش ئەزا بۆلۈمىدە بىر تەكشۈرۈپ كۆرۈش كېرەك ، بۇ ، بىر قائىدە .
— ئەمىسە تېز بولايلى ، دوختۇر !
— ئالدىرىماڭ ، بۇگۈن يەكشەنبە ئىكەنلىكىنى ئۇقمامسىز يولداش ، ئاڭلىشىمىزچە ، يەكشەنبىدە دەم ئېلىش لېنىن دەۋرىدىن تارتىپ داۋاملىشىۋاتقان ئادەت ئىكەن ، بەش ئەزا بۆلۈمىدىكىلەرمۇ ئارام ئېلىۋاتىدۇ .
— ئەمىسە قانداق قىلىمىز ؟
— ئامال يوق ، — ئۇ ئەپسۇسلانغان قىياپەتتە دېدى ، — ئەتە

ئەتىگەن سائەت سەككىزگىچە چىداشلىق بېرىپ تۇرىسىز ـ دە !
قىزىتمام توساتتىن يەنە بىر گىرادۇس ئۆرلەپ كەتكەندەك بولدى :
— چىداشلىق بېرىشىنىغۇ بېرەرمەن ، لېكىن كېسەل ئارام بەرمەيدۇ . دوختۇر ، ئۆزىڭىز بىر ئامال قىلىڭ ، مەن ئۆتۈنۈپ قالاي !
— دېدىمغۇ ، بەش ئەزا بۆلۈمىدىكىلەر تەكشۈرۈپ قەغەز يېزىپ بەرمەسە بولمايدۇ ، بۇ كېسەل بەش ئەزا بۆلۈمىگە تەئەللۇق ، بىلەمسىز ، بەش ئەزا دېگىنىمىز — قۇلاق ، ئېغىز ، كۆز...
— سىز يەنە يىگىرمە تۆت سائەت ساقلا دېمەكچىمۇ ؟
— توغرا ئېيتتىڭىز .
— دورا بولسىمۇ يېزىپ بېرەلەمسىز ؟
— بولمايدۇ ، كېسەل مۇقىمدالغىچە ئارام ئېلىپ تۇرۇڭ !
— مىكروبلار ئارام ئېلىش دېگەننى ئۇقامدۇ ، دوختۇر ئۇنىڭ ئىككىسى تۆت ، تۆتى سەككىز بولۇپ كۆپىيىۋېرىدۇ ـ دە !
ئارتۇقچە هاياجانلىنىشنىڭ ئۆز ئېغىرلىقىنى مىڭ تەسلىكتە كۆتۈرۈپ تۇرۇۋاتقان تېنىمگە زىيانلىق ئىكەنلىكىنى بىلەتتىم . شۇنداق بولسىمۇ ، ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ ، دوختۇرغا ، قايتا ـ قايتا يېلىنىپ باقتىم . هېچقانداق نەتىجە چىقمايدىغانلىقىغا كۆزۈم يەتكەندىن كېيىنلا ، 2 ـ دوختۇرخانىغا قاراپ يول ئالدىم .
بىر قولۇم بىلەن قۇلقىمنى چاڭگاللاپ ئامبۇلاتورىيە ئىشىكىدىن كىرىپ كەلگىنىمدە ، يىگىرمە بەش ياشلاردىكى بىر دوختۇر پلاندوسكوپنى بوينىغا ئاسقىنىچە مۇگدەپ ئولتۇراتتى . هېلىمۇ شۇكۇر ، ئىشكىنىڭ قاتتىق شەپە چىقىرىپ يېپىلغانلىقى سەۋەب بولدىمۇ ، ئۇ ئۇيقۇسىدىن ئاسانلا ئويغاندى . ماڭا بىر گۆلىيىپ قاراپ قويدى ـ دە ، خۇشياقمىغان هالدا دەردمنى سورىدى :
— قېنى ئېيتىڭ ، قەيىرىڭىز ئاغرىيدۇ ؟

— سول قۇلىقىم بېشىمنىڭ يېرىمى بىلەن قوشۇپ ئاغرىيدۇ .
— قاچان باشلانغان ؟
— تۈنۈگۈن .
— ھەي ، نېمىشقا تۈنۈگۈنلا كۆرۈنمىدىڭىز . شەنبىنىڭ كەينىدىن يەكشەنبە كېلىدىغانلىقىنى ، يەكشەنبە بولسا ، پۇقرالارنىڭ قانۇنىي دەم ئېلىش كۈنى ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالغانمىدىڭىز ؟
دوختۇرنىڭ سوئالى تولىمۇ غەلىتە سوئال ئىدى . ئۇنى بۇنداق غەلىتە سوئال قويغىنى ئۈچۈن ، ئىككى ئېغىز گەپ بىلەنلا زوڭ ئولتۇرغۇزۇپ قويۇشۇم مۇمكىن ئىدىيۇ ، لېكىن سەۋر قىلىپ دېدىم :
— ئاغرىق يېرىم كېچىدىن باشلاپ كۈچىيىپ كەتتى ئەمەسمۇ ، ھېلىمۇ ھەم بىر ئامال قىلسىڭىز .
— ھىم... بوينىڭىزنى بۇياققا قىلىڭ ! — دېدى دوختۇر بېشىمنى تۇتۇپ بويۇنۇمنى قايرىپ ئۇ يەر - بۇ يەرنى سىلاپ كۆردى ، — مانا ، بويۇن لىمفا تۈگۈنلىرى ئىششىپ قاپتۇ . بۇ بويۇن ئەتراپى ياللۇغلانغانلىقىنىڭ كلىنىكىلىق ئىپادىسى .
ئۇ ، قولتۇقۇمغا قىستۇرۇپ قويغان تېرمومېتىرغا قاراپ يەنە :
— ھارارىتىڭىز قىرىق بىر گرادۇسقا يېتىپتۇ . قىزىتمىڭىز داۋاملىق ئۆرلەۋەرسە ، ئاقسىل چۆكمىگە چۈشىدۇ ، خەۋپ دېگەن مانا مۇشۇ . ئاقىۋەتتىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلەمسىز ؟ — دەپ سورىدى .
— ئۆلىمەن ، لېكىن سىزدەك دوختۇرنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغىنىم ئۈچۈن ئۆلۈمدىن خەۋپسىرىمەيمەن .
— مۇنداق بولسۇن ، ئەتە ئەتىگەن سائەت سەككىزدىن كېيىن بەش ئەزا بۆلۈمى ئىشقا چۈشسۇن ، ئەتراپلىقراق تەكشۈرۈپ كۆرەيلى .
پېشانەمدىن سوغۇق تەر چىقىشقا باشلىدى ، مۇسكۇللىرىم كىرىشىپ پەيلىرىم تارتىشىۋاتسا كېرەك ، مۇشتلىرىم ئىختىيارسىز

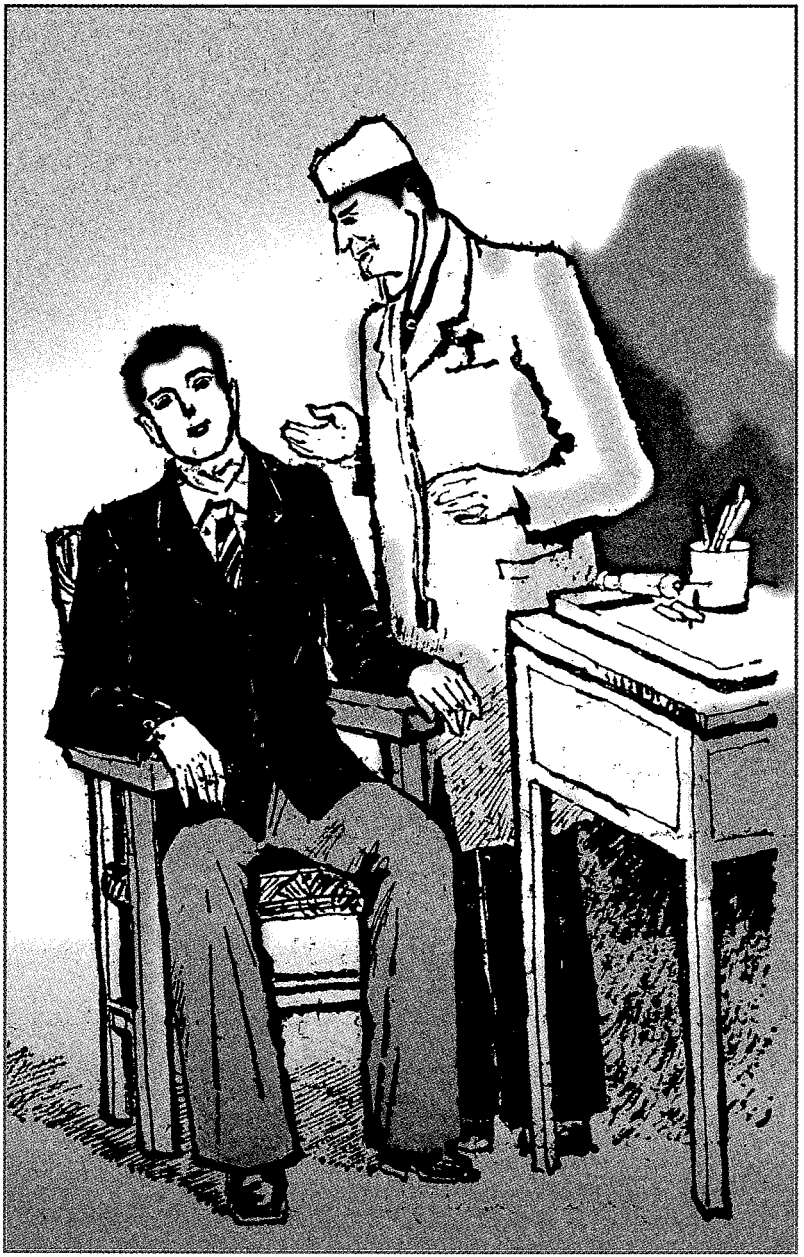

هالدا ئۇيۇشۇشقا باشلىدى . ئەمما ، يالۇرۇپ - يېلىنىشتىن ئۆزگە ھېچقانداق چارە دوختۇرنىڭ قېتىپ كەتكەن يۇرىكىنى ئېرىتەلىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى .

— ئۇنداق دېمەڭ جېنىم دوختۇر ، بىر ئامال قىلىڭ ، ئەتە نېمە بولۇپ كېتىدىغانلىقىمنى خۇدانىڭ ئۆزى بىلىدۇ .

ئۇنىڭ تەلەپپۇزى بىردىن جىددىي تۈس ئالدى :

— دېمىدىممۇ ، بۇگۈن يەكشەنبە ، بەش ئەزا بۆلۈمىدىكىلەر ئارام ئالىدۇ ، ئەتە كېلىڭ دېگەندىكىن ئەتە كېلىڭ !

— سىزمۇ بەش ئەزا بۆلۈمىنىڭ دوختۇرىغۇ .

دوختۇرنىڭ قېشىدىكى ئۇستىدىكى قىزىل مېڭى مېنى سەگەكلەشتۈردى ، ئۇنى ئوغلۇمنىڭ ئانگىنا كېسىلىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن بەش ئەزا بۆلۈمگە كىرگەندە ، قۇلاق تەكشۈرۈۋاتقان ھالەتتە كۆرگەنىدىم .

— مەنغۇ بەش ئەزا بۆلۈمىنىڭ دوختۇرى ، لېكىن بۇگۈن بەلگىلىمە بويىچە نۆۋەتچىلىك قىلىۋاتىمەن . دەم ئېلىش كۈنىدە بۆلۈم ئېچىلمايدۇ . ئۇسكۇنە بولمىسا كېسىلىڭىزنى تەكشۈرەلمەيمەن ، داۋالىشىم تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس !

ئۇ مەن بىلەن سوقۇشىدىغان ئەلپازدا ئىدى ، ھۆرت - پۆرت دەپ قويدۇممۇ بالانىڭ چوڭغا قالاتتىم . ساقچىغا تېلېفون بېرىۋەتسە دوختۇرخانىنى قالايمىقان قىلدى ، دېگەن گۇناھ بىلەن سولىنىپ كېتىشىممۇ مۇمكىن ئىدى .

شەھەردىكى بارى — يوق ئىككى دوختۇرخانىنىڭ ھېچقايسىسىدىن نەتىجە چىقمىدى ، كېسىلىم بارغانسېرى ئېغىرلىشىۋاتقانىدەك ، كېسەل مىكروبلىرى ئوتتۇرا قۇلاق پەردىسىدىكى نېرىپ تالالىرىنى بويلاپ چوڭ مېڭەمگە داغدۇغىلىق ھۇجۇم باشلاۋاتقانىدەك ھېس قىلماقتا ئىدىم . تەقدىرنىڭ ئۆچەكەشكەنىدەك ماڭا يەكشەنبە كۈنىدە كېسەل سالغانلىقىغا غەزىپىم ئۆرلەۋاتاتتى . ئەمدى ئۆيگە قايتىپ ، كېسەلنى ئۆز خاھىشىغا

قويۇۋېتىپ ، دەرد تارتماقتىن ئۆزگە ئامال قالمىغاندى .

دۇشەنبە كۈنى ئەتىگەن ، تۆت غۇلاچ كەلگۈدەك قاتارنى تۇگىتىپ ، ئەسۋاب ـ ئۇسكۇنىلەرنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئولتۇردۇم ، دوختۇر ماڭا قاراپ ئاغزىنى مىدىرلاتتى .

مەن ھېچنېمە چۈشىنەلمىدىم ، ئۇ ئاغزىنى يەنە بەكرەك مىدىرلاتتى .

يەنە ھېچنېمە چۈشىنەلمىدىم . پەقەت دوختۇرنىڭ نېمىگىدۇر ئېچ ئاغرىتقاندەك بېشىنى چايقىغانلىقىنى كۆردۇم .

ھېيتلىق

بالىلىق دەۋرىنى ئەسلەش — بالىلىق دەۋرى بىلەن ئاللىبۇرۇن خوشلاشقان كىشىلەر ئۈچۈن تولىمۇ مەنىلىك ۋە تولىمۇ ئەھمىيەتلىك بىر ئىش ، بالىلىق دەۋرى ئۇلارغا گويا بىر ئەزىم دەريانىڭ ئۆزى بولۇپ ، ئۇزۇپ كەلگەن نېرىقى قىرغاققا قايتا بېرىش مۇمكىن بولمايدىغاندەك كۆرۈنىدۇ . ئۇلار ئۆز - ئۆزىگە : «مەنمۇ ئاشۇ يەرلەردە بولغانمىدىم ؟ » دېگەن سوئالنى قويۇۋېتىپ ، گىرىمسەن كۆرۈنۈۋاتقان ئاجايىپ گۈزەل مەنزىرىلەرگە ھەۋەس بىلەن نەزەر سالىدۇ - دە ، ئاشۇ قىرغاقتا يۈز بەرگەن ، ئەمدى بولسا چۈشىدە كۆرگەنىدەك ئەسلىيەلەيدىغان كەچۈرمىشلەرنى كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزۈشكە باشلايدۇ...

مەن ھازىر بالا ئەمەسمەن ، بەلكى بالىلىرىمنىڭ ئاتىسىمەن ، بىراق مېنىڭمۇ ئاشۇ قىرغاقتا كەچۈرگەن كەچۈرمىشلىرىم بار . بۇ كەچۈرمىشتىن كېيىنكى كۈنلەردە چىقارغان يەكۈنلىرىم ھازىر بالىلىرىمنىڭ دۇرۇس ئادەم بولۇشىغا يېتەكچىلىك قىلىشىمدىكى بىر ئۆلچەمدۇر . شۇڭا ، بالىلار تەربىيىسىدە بىرەر قېيىن مەسىلىگە يولۇقتۇمۇ ، شۇ ھامان ئېسىمدە قالغان تەسىرلىك ۋەقەلەرنى ئۇلارغا سۆزلەپ بېرىمەن . تۆۋەندىكىسى بۇ يىل قۇربان ھېيتىنىڭ ھارپا كۈنى چوڭ ئوغلۇمغا سۆزلەپ بەرگەن بىر ھېكايە .

* * *

توققۇز ياش ۋاقتىلىرىم بولسا كېرەك ، تۆت كۆزۈم بىلەن كۈتكەن قۇربان ھېيت ئاخىر يېتىپ كەلدى . ئاكام بىلەن ئىككىمىز

ئادەتتىكىدىن ئەتىگەن ئورنىمىزدىن تۇرۇپ ، يېڭى كىيىملىرىمىزنى كىيىشتۇق ـ دە ، ئىشىك ئالدىغا چىقىۋېلىپ دادامنىڭ نامازدىن قايتىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ تۇردۇق . دادام قايتىپ كەلدى . ئۇ بىزگە ئالتە ـ يەتتە موچەندىن ھېيتلىق بېرىپ ، چوڭ ئانامنىڭكىگە باشلاپ ماڭدى .

چوڭ ئانام تۇل بولسىمۇ ، لېكىن سېخىي مەزلۇم ئىدى . بىزگە بەكمۇ ئامراق بولغانلىقى ئۈچۈنمىكىن ھەپتىدە بىرەر قېتىم يوقلاپ بارساق ، يۈز ـ كۆزىمىزگە سۆيۈپ كېتەتتى ۋە : «قوزىلىرىم ، كېلىڭلار ، چوڭ ئاناڭلار سىلەرنى بەكمۇ سېغىنىدى !» دەپ قېتىق بولامدۇ ، تۇخۇم بولامدۇ ، ئىشقىلىپ يەيدىغانلىكى نەرسە بولسا ھەممىسىنى ئالدىمىزغا ئېلىپ چىقاتتى . بىزمۇ چوڭ ئانامنىڭكىدە بىرەر ئاخشام قونۇپ قېلىشنى چوڭ بەخت دەپ بىلەتتۇق . بارغىنىمىزدا موزايلىق كالىسىغا ئاتاپ يۆگىمەچ ئالغاچ باراتتۇق . ئۇ يۆگىمەچنى «كالىغا سۈت بولىدىغان ئەڭ ياخشى چۆپ» دەپ ماختايتتى ـ دە ، بىزنى قوندۇرۇپ قالاتتى تاكى كۆزىمىز ئۇيقۇغا كەتكۈچە مۇڭلۇق چۆچەكلەرنى ئېيتىپ چىقاتتى . ھەر يىلى ھېيتلاردا قولىمىزغا بىر ـ ئىككى كويدىن پۇل ياكى ئون نەچچىدىن تۇخۇم تۇتقۇزماي قويمايتتى .

بارساق ، چوڭ ئانام ھويلىسىنى چىنىدەك پاكىز سۈپۈرۈپ سۇ سېپىۋاتقانكەن . ئۇ قارىمىزنى كۆرۈپ ئىشىك ئالدىغا چىقتى ۋە :

— چوڭ ئانىسى دېگەننى ئەڭ بالدۇر ھېيتلايدىغان ، ئەمدى كەلدىڭلارمۇ ، يولۇڭلارغا قاراپ كۆزۈم تېشىلەي دېدى ، — دېگەچ بىزنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدى .

ئانامنىڭ ئېيتىشچە ، چوڭ ئانام بۇ يىل ئاتمىش ياشلارغا كىرىپ قالغان بولسىمۇ ، لېكىن تېنى ساق ئىدى . سەل ئورۇقراق بولغىنى بىلەن يۈرۈش ـ تۇرۇشىدا قېرىلىقتىن ئەسەر يوق ئىدى . چېكە چاچلىرى ئاقارغان بولسىمۇ ، چىرايى پارقىراپ تۇراتتى . ھېچقانداق زىيان ـ زەخمەتكە ئۇچرىمىغان چىشلىرى خۇددى يالغان سەدەپ چىشتەك يالتىرايتتى .

چوڭ ئانامنىڭ ھېيتلىق داستىخىنى خېلى مول ئىكەن . ئۇ چاغلاردا قۇربانلىق قىلىش چوڭ ئانامدەك تۇل خوتۇن ئۇچۇن ئارتۇقچە ئىدى . شۇنداقتىمۇ ئۇ سېمىز توخۇدىن ئىككىنى سويۇپ ، زەرچىۋە سېلىپ ئالتۇندەك سارغايتىپ پىشۇرۇپ داستىخانغا تىزىپتۇ . ئۇنىڭغا قويماي بىر توخۇنى بىزگە يېگۈزۈۋەتتى . دۇئادىن كېيىن ئويما ياقىلىق ئىككى خەسە كۆڭلەك ۋە ئىككى كويدىن پۇلنى پەتنۇسقا ئېلىپ ئاكام بىلەن مېنىڭ ئالدىمغا قويدى ـ دە ، ئورنىدىن تۇرۇپ :

— لايىقىڭلاردا بولمىدى بالىلىرىم ، ئاز بولسىمۇ چوڭ ئاناڭلارنىڭ ھېيتلىقى ، — دېدى .

دادام تۇزۇت قىلىۋىدى ، چوڭ ئانام يېنىك تەنبىھ بەردى . دادام ئاخىر بىزنى نوقۇپ ئورنىمىزدىن تۇرغۇزدى ۋە :

— چوڭ ئاناڭلارغا رەھمەت دېمەمسىلە ؟ ! — دەپ ئاگاھلاندۇردى . بىز تەكرار ـ تەكرار رەھمەت ئېيتىشتۇق . چوڭ ئانامنىڭ تەلىپى بىلەن ئاپئاق خەسە كۆڭلەكلەرنى شۇ يەردىلا كىيىۋالدۇق .

چوڭ ئانامنى ئۆيىمىزگە ھېيتلاشقا تەكلىپ قىلىپ تۇرۇپ قايتىشقا تەرەددۇت قىلىۋىدۇق ، چوڭ ئانام ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ چىقتى ـ دە ، ھەربىرىمىزگە بەش داندىن پىشىق توخۇم تۇتقۇزدى .

بىزنى دەپ ئالاھىدە تەييارلىغان بۇ توخۇملار شۇنچىلىك چىرايلىق ئىدىكى ، رەڭلىرى كۆزنى ئالىچەكمەن قىلىۋېتەتتى . مەھەللىمىزدىكى بالىلار ھەر يىلى چوڭ ئانام بىزگە ھېيتلىق بېرىدىغان مانا مۇشۇنداق تۇخۇملارنى كۆرگەندە بەكمۇ ھەۋەسلىنەتتى ـ دە ، بەزىلىرى ئۆيلىرىگە قايتىپ بېرىشىپ ئانىلىرىغا : «بىزگىمۇ ئاباباكرىنىڭ چوڭ ئانىسى پىشۇرغاندەك رەڭدار تۇخۇم پىشۇرۇپ بەرگىن» دەپ خەقىش قىلاتتى . ھەتتا ھېيتلىق كىيىملىرى بىلەنلا توپا ئۇستىدە يېتىۋېلىپ دومىلايدىغانلىرىمۇ يوق ئەمەس ئىدى . ئىلاجسىز قالغان ئانىلار

چوڭ ئانامنىڭ ئالدىغا تەلىم ئالغىلى كېلەتتى . چوڭ ئانام ئۇلارغا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپ :

— ئۆز نەۋرەمنى دەپ پىشۇرغان تۇخۇملارلا ئاشۇنداق رەڭدار بولۇپ چىقىدۇ ، بۇ ھۇنەر باشقىلارغا ئۆز كۈچىنى كۆرسىتەلمەيدۇ ، — دەپ جاۋاب بېرەتتى .

چوڭ ئانام باشقىلاردىن ھېچ نەرسىنى ئايىمايدىغان ئوبدان ئايال تۇرۇقلۇق ، بۇ ھۇنىرىنى ئايامتى ؟ ئۇ : «بۇنداق رەڭدار تۇخۇملار پەقەت ئۆز نەۋرىلىرىدىلا بولۇشى كېرەك» دەپ ھېسابلايتتى . مەنمۇ چوڭ ئانامنىڭ مۇشۇنداق قىلىشىنى ياقتۇراتتىم . ئۇنىڭ قىزىل تۇخۇمنى ئۆرۈك يىلتىزىنىڭ پوستىدا ، جىگەر رەڭ تۇخۇمنى چېقىر ئۇجمە پوردا ، شاپتۇل چېچىكى رەڭ تۇخۇمنى يۇلغۇن چېچىكىدە ، كاۋا چېچىكى رەڭلىك تۇخۇمنى ئوردانىدا بويايدىغانلىقىنى بىلسەممۇ ، لېكىن ھېچكىمگە ئېيتىپ بەرمەيتتىم .

ئاكامنىڭ ھەرقانداق ھېيتلىقتىنمۇ ئېشىپ چۈشىدىغان بۇنداق رەڭدار تۇخۇملارنىڭ قەدىرىگە يەتمەيدىغانلىقىغا ھەيران ئىدىم . ئۇ بۇگۈنمۇ ھەرقانچە يالۇرغىنىمغا قارىماي ، ئۆيگە كەلگۈچىلا تۇخۇمدىن ئىككىنى سويۇپ يەۋەتتى . مەن ئۇنى «قارنى يامان كالا ، چۆل پاقىسى» دەپ تىللىۋېتىپ ، تۇخۇملىرىمنى يانچۇقۇمغا سالدىم ـ دە ، تالاغا يۈگۈردۈم .

مەھەللە بالىلىرى دائىم بىللە ئويناىدىغان تاختا كۆۋرۈك بېشىدا ئون نەچچە بالا يىغىلىپ يېڭى كىيىملىرىنى ۋە تۇخۇملىرىنى كۆز ـ كۆز قىلىشۇاتقانىكەن . ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بېرىپلا تۇخۇملىرىمنىڭ ھەممىسىنى چىقىرىپ كۆرسىتىشكە باشلىۋىدىم ، بالىلار ئويلىغىنىمدىنمۇ بەكرەك ھەۋەس قىلىشتى ، لېكىن سېمىز ، دوغىلاق كەلگەن كېرەم جىگەر رەڭ تۇخۇمنى قولىغا ئېلىپ پىرقىرىتىپ تۇرۇپ ئاستا بېشىنى چايقاپ :

— بۇ تۇخۇم چىرايلىق بويالغان بىلەن پوستى ئاجىز ، چېكىشىشكە يارىمايدۇ ، — دېدى ۋە تۇخۇمنى ماڭا قايتۇرۇپ

بەردى . ئويلىمىغان يەردىن كېرەمنىڭ سۆزىنى قوۋۇەتلەشكە باشلىغان بالىلارنىڭ تۇخۇملىرىمغا بولغان قىزىقىشلىرى بىردەمدىلا يوقالدى . تۇخۇملىرىمنىڭ قەدىرسىزلىنىشى ماڭا ئەلەم قىلدى . نېمىلا بولمىسۇن تۇخۇملىرىمنىڭ ئىككى - ئۈچ يىلدىن بېرىقى شەرىپىنى ، مۇنداقچە ئېيتقاندا ، چوڭ ئانامنىڭ تۇخۇم بويىشتىكى ئابرۇيىنى دەرھال قايتۇرۇۋېلىشىم كېرەك ئىدى .

— پو ئاتما ! تۇخۇملىرىمنىڭ ئاجىز ئىكەنلىكىنى سەن نەدىن بىلەتتىڭ ؟ — دېدىم بىرقەدەم چامداپ كېرەمنىڭ ئالدىغا كېلىپ ، — چوڭ ئانام پىشۇرۇپ بەرگەن تۇخۇم نەدە ئاجىز بولسۇن !

كېرەم كۆرەڭلەشكە باشلىدى . ئۇ شەپكىسىگە سىلىۋالغان تۇخۇملاردىن بىرنى تاللىدى - دە ، چىشىغا ئۇرۇپ تۇرۇپ :

— گېپىمگە ئىشەنمىسەڭ قېنى ئەكەل ، تۇخۇملىرىم تۇگىگۈچە سەن بىلەن چېكىشىمەن ، — دەپ تۇخۇمنى بۇرنۇمنىڭ ئۇچىغا تەڭلىدى . كېرەمنىڭ تۇخۇملىرىمغا تىل تەگكۈزۈشى بىلەنلا جۇدۇنۇم ئۆرلەپ ، بەدەنلىرىم تىكەنلىشىپ كەتتى . تەۋەككۇل قىلىپ تۇخۇمدىن بىرنى چىقىرىپ كېرەمگە دېدىم :

— ئەكەل تۇخۇمىڭنى ، ئالدى بىلەن چىشىمغا ئېلىپ باقاي .

— ياق ، — دېدى كېرەم كەسكىن ئاھاڭدا ، — تۇخۇمىڭدا ئىشەنچ بولسا ، مېنىڭكىنى چىشىڭغا ئېلىپ نېمە قىلىسەن ؟ ياتە نوچى بولساڭ !

— سەن يات !

— ياق ، سەن يات !

— چوڭراق چىقىرىپ بەرمەمسەن ؟

كېرەم تۇخۇمنى تۇتۇپ بەردى ، مەن ئۇردۇم ، تۇخۇملارنىڭ بىرى چارس قىلىۋىدى . ئىككىنچ تەڭلا تۇخۇملىرىمزغا قاراشتۇق . كۆردۇمكى ، مېنىڭ تۇخۇمۇم سۇنۇپتۇ . تۇخۇملىرىم ئارقا - ئارقىدىن چېقىلغىلى تۇردى . مەن كېرەمنىڭ ۋە بالىلارنىڭ مەسخىرە كۈلكىسىگە چىداپ تۇرالمىدىم . ئاخىر جېنىمدىنمۇ

ئەتىۋار بىلىدىغان تۇخۇملىرىمنىڭ ھەممىسىنى ئۆتتۈرۈۋەتتىم ! يۇرىكىمنىڭ سىقىلىۋاتقانلىقىنى ، تېنىمنىڭ بوشىشىپ قولۇمنىڭ تىترەۋاتقانلىقىنى ، پېشانەمدىن سوغۇق تەر چىققانلىقىنىلا بىلىمەن . ئاخىر چوڭ ئانامنىڭ ئەمگىكىگە قىلىنغان ھاقارەتكە ، ئۇلارنىڭ مەسخىرە كۈلكىلىرىگە چىداپ تۇرالماي ، بۇرۇلۇپلا ئۆي تەرەپكە يۈگۈردۈم...

ئېسەدىگەن پېتىم ئۆيگە كىرىپتىمەن . دادام ھېيتلىغىلى چىقىپ كېتىپتۇ . ئاكام قالغان ئۇچ تۇخۇمنىمۇ قارىغا ئۇرۇپ بوپتۇ . ئانامنىڭ : «بىر كىم بوزەك ئەتتىمۇ بالام ، خاپا بولمىغىن» دەپ بەزلەشلىرىمۇ قۇلىقىمغا كىرمىدى . دەپسەندە قىلىنغان ئابرۇيۇمنى قايتۇرۇۋالمىغۇچە ، كېرەمنىڭ تۇخۇملىرىنى پاخشە قىلىۋەتمىگۈچە توختىماسلىققا قەسەم قىلدىم ـ دە ، ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ ئىشكىنى ئىچىدىن زەنجىرلىۋالدىم . ئۆتكەن يىلى ئاقتاش مەھەللىسىدىن كەلگەن بىر نەۋرە ئاكامدىن ئۆگىنىۋالغان ، ئەمما ئىشلىتىشكە پېتىنالمىغان ھۇنىرىمنى باشلىدىم...

تاختا كۆۋرۈك بېشىغا ئىككىنچى قېتىم چىققىنىمدا ئەتىگەندىكى بالىلارنىڭ بىرىمۇ تارقاپ كەتمىگەنىكەن . كۆۋرۈك سالاسۇنىدا پۇتلىرىنى مىنگەشتۈرۈپ كېرىلىپ ئولتۇرغان كېرەم ھەدەپ گەپ سېتىۋېتىپتۇ . ئۇ مېنى يىراقتىن كۆرۈپ ، يانچۇقىدىن مەندىن ئۇتۇۋالغان رەڭلىك تۇخۇمدىن بىرنى چىقاردى ـ دە ، پاراس ـ پۇرۇس سويۇپ ئاغزىغا سالدى . ئۇ ، بۇ ھەركىتى بىلەن مېنى مازاق قىلماقچىدى . كېرەمنى ئوراپ تۇرغان بالىلارمۇ قىزىق ، ئۇلار ئادەتتە مېنىڭ ئەتراپىمدىلا پىرقىراپ يۈرمەيتتىمۇ ؟ ھازىر ، ئەمدى ئۇلار ئوچۇقتىن ـ ئوچۇق كېرەم ئۇچۇن گۇپپاڭچىلىق قىلىۋاتاتتى .

— قېنى كېرەم ، بايامقى تۇخۇمىڭنى چىقارمامسەن ؟ كۆۋرۈككە قەدەم قويار ـ قويمايلا ۋارقىرىدىم ، — نوچىلىقىڭنى ئەمدى بىر كۆرۈپ باقاي !

كېرەم يەنە بىر رەڭلىك تۇخۇمنى ئاغزىغا سېلىپ قوۋۇزىنى كۆپۈرۈپ تۇرۇپ سالاسۇندىن چۈشتى .

— چىقارسام چىقاردىم . ئەكىلە تۇخۇمىڭنى ، ئالدى بىلەن چىشىمغا ئېلىپ باقاي .

ئۇ سۆزلەۋېتىپ ، سېمىزلىكىدىن تېرىلىرى بوغۇم - بوغۇم تۇرۇلۇپ تۇرغان قولىنى ماڭا ئۇزاتتى . بۇ سۆز بىلەن يۈرىكىم بىر ئاغدى ۋە هايال ئۆتمەي يەنە جايىغا چۈشتى . كېرەمنىڭ قولىنى ئىتتىرىۋېتىپ :

— ئەتىگەن سەنىمۇ تۇخۇمىڭنى چىشىمغا ئالغىلى قويمىغانغۇ ، — دەپ هۇرپەيدىم . ئۇ قىلغىلى گەپ تاپالماي بىر تۇخۇمنى چىقاردى . ئۇچىنى ئۇچىغا توغرىلاپ ، يېنىككىنە ئۇرۇشۇم بىلەن تەڭلا كېرەمنىڭ تۇخۇمى پاخشە بولدى . قۇلىقىغچە قىزىرىپ كەتكەن كېرەم يەنە ۋارقىرىدى :

— ئەكىلە ، ئەمدى پاينەكنى پاينەككە ئۇرمىز !

— ياق ، نوچى بولساڭ يەنە ئۇچ بولسا چىقار ، — دېدىم مەن ئەندىشەمنى ئاشكارىلىماي ، — ئۇچىغلا ئۇرىمەن !

كېرەم مېنى يېڭىۋېلىش ئۈچۈن بەدەل تۆلەش نىيىتىگە كەلگەن بولسا كېرەك ، تۇخۇملىرىنى چىقىرىۋەردى ، مەن ئۇرىۋەردىم . كۆپ ئۆتمەي كېرەمنىڭ تۇخۇملىرى مېنىڭ يانچۇقۇمغا ئۆتۈپ بولدى . ئاخىرىدا ئەلەمگە چىدىيالمىغان كېرەم يېنىدىكى بالىلارغا مۇراجىئەت قىلدى :

— هوي بالىلار ، تۇخۇملىرىڭلارنى ماڭا ئۆتنە بېرىپ تۇرامسىلە ، — ئۇ يالۋۇرغان ئاهاڭدا دېدى ، — بىر تۇخۇم بەرگەنلەرگە ئەتە ئىككىنى قايتۇرىمەن !

بالىلار كېرەمدىن قورقتىمۇ ياكى بىر تۇخۇم ئۈچۈن ئىككىنى قولغا كەلتۈرۈشكە قىزىقىپ قالدىمۇ ئەيتاۋۇر ، بار - يوق تۇخۇملىرىنى كېرەمنىڭ شەپكىسىگە تۆكۈپ بەردى . مەن بىلەن خېلى ئەپ ئۆتىدىغان ، مەن بىردىنبىر ئىشىنىدىغان ئابلەتمۇ كېرەمگە ئۇچ تۇخۇم بەردى .

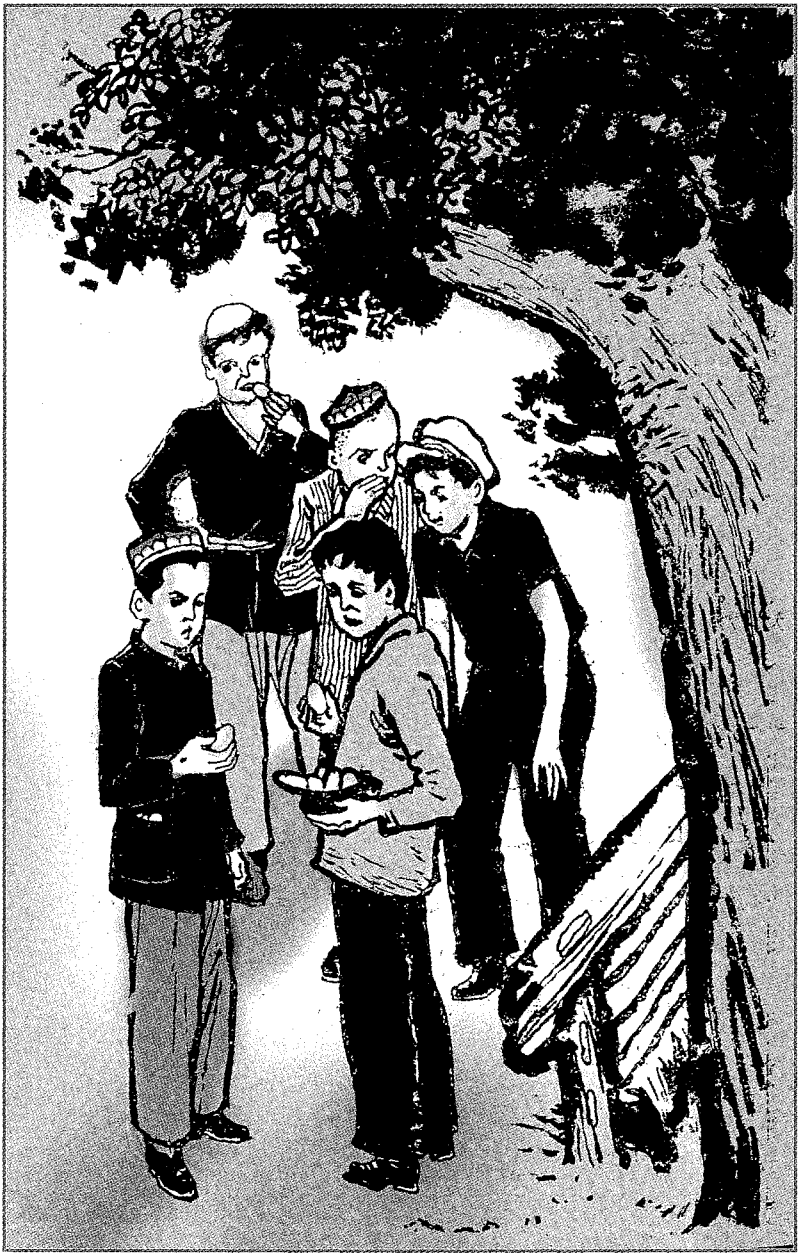

مەن تۇخۇمۇمنىڭ مىڭ ، ھەتتا ئىككى مىڭ تۇخۇمغا ئۇرسامۇ ھېچ نەرسە بولمايدىغانلىقىغا ئىشىنەتتىم . شۇڭا ، پەقەت ئۇچىنى ئۇرۇش شەرتى بىلەنلا كېرەمگە تاقابىل تۇرغىلى باشلىدىم .

بىر دەمدىلا كېرەمنىڭ شەپكىسى قۇرۇقدىلىپ بولدى . قوينۇم بولسا زىيادە سۇ ئىچكەن ئۆكۈزنىڭ قورسىقىغا ئوخشاپ قالدى . كېرەمنىڭ تۇخۇمۇمنىڭ كارامىتى بارلىقىغا ئەقلى يەتمىدىمۇ ، گەپ ـ سۆز قىلمايتتى . ئۇنىڭ دائىم شەلۋىرەپ چاپاق بېسىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىنىڭ جىيەكلىرى قىزىرىشقا باشلىدى . تايىنلىق ، ئۇ ئەتىگەن قازانغان ئابرۇيىنىڭ بىراقلا قولدىن كەتكەنلىكىگە ، بالىلارغا نۇرغۇن قەرزگە بوغۇلغانلىقىغا ئازابلىنىۋاتاتتى . ئابلەت ئۇنىڭ قۇلىقىغا نېمىلەرنىدۇر پىچىرلىۋىدى ، كېرەم بىردىنلا جانلىنىپ كەتتى ۋە چىرايىدا قانداقتۇر ۋەھشىيلىك ئالامەتلىرى كۆرۈنۈشكە باشلىدى . ئۇ ئالدىمغا دېۋىلەپ كېلىپ دېدى :

— ھېم ، سەنزە بىزنى قاپاق چاغلىدىڭمۇ ، ئەكەل تۇخۇمىڭنى ، مۇشۇ يەردىلا كۆرۈپ باقىمەن !

پۈتۈن ئەزايىمغا قورقۇنچ ئولاشتى . دەرھال قېچىپ كېتىش كېرەك ، دېگەن قارارغا كەلدىم . بولمىسا كېرەم تۇخۇملىرىنى تارتىۋېلىپلا قالماي ، ھېلىقى تۇخۇمۇمنىڭ سىرىنى ئاشكارا قىلىپ ، مېنى يۇز كۆتۈرۈپ يۈرەلمەيدىغان قىلىۋېتىشى مۇمكىن ئىدى . قولۇمنى كۆيدۈرۈپ تۇرغان ئاجايىپ قاتتىق تۇخۇمۇمنى قوينۇمغا سالدىم ـ دە :

— تۇخۇمۇمنى نېمىشقا كۆرەتتىڭ ؟ — دەپلا «پارت» قىلىپ قاچتىم .

كېرەم سېمىز ، كېلەڭسىز بولغان بىلەن مەندىن چوڭ ئىدى . ئۇ بالىلارغا قولىنى شىلتىپ تۇرۇپ : «قوغلاڭلار !» دەپ بۇيرۇق قىلدى ـ دە ، ئۆزى ئەڭ ئالدىدا يۈگۈرۈپ مېنى قوغلاشقا باشلىدى .

كېرەم ھە دېگەندىلا كەينىمدىن يېتىۋالدى . قالغان بالىلارمۇ ئۇۋۇسى چۇۋۇلغان ھەرىلەردەك يوپۇرۇلۇپ كەلمەكتە ئىدى .

مەن كۆچۇمنىڭ يېتىشچە تىرىشىپ باقماقچى بولۇپ

قەدىمىنى بىراقلا ئاستىلاتتىم ـ دە ، يۇگۇرۇپ كېلىۋاتقان كىشىنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە ئۇستۇم ، ئۇنىڭ كەينىدىن كېلىۋاتقان بالىلارغىمۇ داڭگال بولامدۇ ، تاش بولامدۇ ، ئىشقىلىپ قولۇمغا چىققانلىكى نەرسىلەرنى ئاتتىم...

قوشنىلارنى ، ھېيتلاپ ئەمدىلا قايتىپ كەلگەن دادامنى ۋە باشقىلارنى ھەيران قالدۇرۇپ ، ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ ھويلىغا كىرىپ سۇيىغا ئۆزۈمنى تاشلىدىم ـ دە ، ھۆڭرەپ يىغلاشقا باشلىدىم .

قانچە ۋاقىت يىغلىغىنىمنىمۇ بىلمەيمەن . بىر چاغدا ھويلىمىزدا دۇپۇرلىگەن ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى . قارىسام ئېغىز ـ بۇرنى قانغا بويالغان كېرەم ۋە پېشانىسى ياڭاقتەك ، قاقتەك ئىششىغان بالىلار ئاتا ـ ئانىلىرىنىڭ ھمايىسىدە ماڭا غەزەپ بىلەن تىكىلگەن ھالدا تۇرۇپتۇ .

كېرەمنىڭ ئانىسى پۇتۇن مەھەللىدە داڭقى بار ۋات ـ ۋات خوتۇن ئىدى . ئۇ ئانامنىڭ ھاي بېرىشىگىمۇ قارىماي ماڭا قولىنى چېنەپ ۋارقىرايتتى .

— قوپە ئورنۇڭدىن ، ھارامىلىق ، بىزمۇ يۇز ـ كۆزۈڭنى قان قىلىپ قويايلى ، ياسىغان تۇخۇم بىلەن بالامنىڭ تۇخۇملىرىنى ئۇتۇۋالدىڭ بىر ، ئۇنى ئاز دەپ باش ـ كۆزىنى قان قىلدىڭ ئىككى...

ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققان گەپلەرگە چىداپ تۇرۇش تەس ئىدى . باشقا بالىلارنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرى گەرچە ھېچنېمە دېمەي تۇرۇشسىمۇ ، كېرەمنىڭ ئانىسىنىڭ باتۇرلۇقىدىن رازى ئىكەنلىكى ئېنىق ئىدى .

مەن غال ـ غال تىترەيتتىم . قوينۇمغا تولۇپ كەتكەن تۇخۇملارنى كېرەمنىڭ ئانىسىدىنمۇ ، ئاتا ـ ئانامدىنمۇ يوشۇرۇشقا تىرىشاتتىم . بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالغىنىمنى كۆرگەن ئانامنىڭ بۇ جەھەلگە ئارىلىشىشى ئىشنى بۇزۇپ قويدى . ئۇ ئاغزىنى قويۇۋېتىپ كەلگۈچىلەرگە قاراپ دېۋىلىۋىدى . كېرەمنىڭ ئانىسى

تېخىمۇ ئەدەپ كەتتى .

— قېنى ، باللىرى ئېيتىپ باقسۇن ، ئۇ ياسالما تۇخۇم بىلەن بالامنىڭ تۇخۇمىنى ئۇتۇۋالدىمۇ ، يوقمۇ ؟

ئانامنىڭ ئاغزى بىردىنلا تۇتۇلدى . ئۇ سوراق نەزىرىدە ماڭا قارىۋىدى ، مەن كۆزۈمنى ئەپقاچتىم . بۇ ھالىمنى دادامغۇ كۆرۈپ قالغان بولسا كېرەك . ئۇ مەندىن زەربە يېگەن بالىلاردىن ۋە ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسىدىن تۆۋەنچىلىك بىلەن ئەپۇ سورىدى ـ دە ، بىردىن ماڭا قاراپ :

— قېنى ، قوينۇڭدىكى تۇخۇملارنى چىقار ، — دەپ بۇيرۇق قىلدى ، لاغىلداپ تىترىگىنىمچە تۇخۇملارنى چىقىرىپ سۇپا ئۈستىگە قويدۇم .

— تۇخۇمنى كىمدىن ئۇتۇۋالغان بولساڭ ، شۇنىڭغا قايتۇرۇپ بەر !

ئادەتتە ئانامدىن ئانچە ھېيىقمىغىنىم بىلەن دادامدىن بەكمۇ تەپتارتاتتىم ، ئۇنىڭ بۇيرۇقىنى ھايالسىز بەجا كەلتۈرۈش ئادىتىمگە ئايلىنىپ كەتكەنىدى . شۇڭا ، تۇخۇملارنى ئالدى بىلەن كېرەمگە ، ئاندىن كېيىن ئابلەتلەرگە قايتۇرۇپ بەردىم .

ئىش شۇنىڭ بىلەن ئاياغلىشىدىغۇ ، دەپ ئويلىۋىدىم ، دادام يەنە بۇيرۇق چۈشۈرۈپ قالدى :

— قوينۇڭدىكى يەنە بىر تۇخۇمنىمۇ چىقار !

بۇ گەپ بىلەن پۈتۈن ئەزايىم ماغدۇرسىزلىنىپ ، كۆزگە چىلىققۇدەك تىترەپ كەتتىم . دادامنىڭ مېنى مەھەللە بالىلىرى ئارىسىدا مات قىلماقچى بولغانلىقىنى بىلىپ تۇرسامۇ ، ياسالما تۇخۇمنى قوينۇمدىن چىقىرىشقا مەجبۇر بولدۇم . بۇ تۇخۇمنى چوڭ بالىلاردىن ئاڭلىغىنىم بويىچە ئادەتتىكى تۇخۇمنىڭ پاينەك تەرىپىنى تېشىپ ئېچى بىلەن سېرىقىنى چىقىرىۋەتكەندىن كېيىن ، كونا باتارىيىنىڭ لاكلىرىنى ئېرىتىپ تۇخۇمنىڭ ئۈچ قىسمىغا قۇيۇپ ئۈيۇتقانىدىم . راست تۇخۇمغا ئوخشاپ كېتىدىغان بۇ تۇخۇم تاش بىلەن ئۇرمىسىلا چېقىلمايتتى .

دادام ياسالما تۇخۇمنى قولۇمدىن ئالدى ـ ده ، پارچه ـ پارچه قىلىپ كۆيچىلىككه كۆرسەتكەندىن كېيىن دېدى :

— بالىلىرىم ، تۇغقانلار ، بۈگۈن ئۇلۇغ ئايەم كۈنىده مۇشۇنداق كۆڭۈلسىزلىكلەرگه يولۇقۇشمىزغا نېمه سەۋەب بولدى ؟

بايانتىن بېرى بۇرنىنى تارتىپ تۇرغان كېرەم :

— بالىلىرى يالغان تۇخۇم بىلەن تۇخۇملىرىمىزنى ئۇتۇۋالغاندىكىن ... — دەپ جاۋاب بەردى .

دادام يەنه سۆزىنى داۋام قىلدى :

— بۇمۇ بىر سەۋەب ، لېكىن تۇخۇم چېكىشتۇرىدىغان بۇ قىلىق ياخشى ئەمەس . بۇ قىمارغا ئوخشايدۇ . كىمكى بۇنىڭغا بېرىلىپ كەتسه ، چاتاق چىقماي قالمايدۇ . قېنى ئېيتىپ بېقىڭلار ، مۇئەللىمىڭلار بۇ هەقتە نېمه دېگەن ؟

بۇ سوئالغا ئابلەت جاۋاب بەردى :

— تۇخۇم چېكىشىش — شەكلى ئۆزگەرگەن قىمار ، بۇنىڭغا بېرىلمەڭلار ، دېگەن !

دادام كېرەمنىڭ ئانىسىغا قاراپ تۇرۇپ دېدى :

— باللىرىمىز بۇنداق يامان قىلىققا بېرىلىپ كېتىپ ، مۇشۇ كۆڭۈلسىزلىكلەرنى تېرتىپ بەردىغۇ ، دەيمەن ؟

كېرەمنىڭ ئانىسى بېشىنى لىڭشىتقاندىن كېيىن ، كېرەمگه قاراپ سورىدى :

— بۇنى مۇئەللىمىڭلارنىڭ ئېيتقىنى راستمۇ ؟

ئۇ كېرەمنىڭ : «ئېيتقان» دېگەن جاۋابىنى ئاڭلاپ كايىشقا باشلىدى :

— ئەمىسه ، سەن نېمىشقا بۇنى ماڭا دەپ قويمايسەن ؟

كېرەم جاۋاب بېرىشنىڭ ئورنىغا يانچۇقىدىن مەندىن ئۇتۇۋالغان رەڭدار تۇخۇمدىن ئۇچنى چىقاردى ـ ده ، قولۇمغا تۇنۇقۇرۇپ تۇرۇپ :

— ئىككى تۇخۇمىڭنى يەپ كېتىپتىمەن ، ئەته قايتۇرۇپ بېرەي ، — دېدى .

ئاتا ـ ئانامنىڭمۇ ، هويلىمىزغا كىرگەنلەرنىڭمۇ چىرايىغا بىردىن كۈلكە ئولاشتى . كىچىمنىڭ ئانىسىمۇ خجالەت بولغاندەك بېشىمنى سىلاپ قويدى . مەنمۇ لىككىدە چامداپ كىچىمنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنىڭ قولىنى تۇتتۇم .

— ئوبدان كەپسىلەر ، يۇرۇڭلار داستىخانغا ، هېيتلاپ ئاندىن قايتارسىلەر ، — دېدى دادام خۇشال هالدا ئۇلارغا قاراپ .

كىچىمۇ ، كىچىمنىڭ ئانىسىمۇ ئەتراپىدا تۇرغانلارغا ئىشارەت قىلىپ ، هېچ تۇزۇتسىزلا ئۆيگە كىردى ۋە داستىخانغا ئولتۇردى .

مەن : «بۇنداق قىمارغا ئىككىنچى هەۋەس قىلمايمەن ! » دېگەن قەسىمىنى ئىچىمدە تەكرارلىغاچ ، ئۇلارغا چاي قۇيۇشقا باشلىدىم .

ئىنسان قەدرى

هاشىموفنىڭ بۇگۈن بالنىتسىدىن چىقىپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەرنى ئىككىنچى قەۋەتتە تۇرىدىغان بىمارلار تۇنۇگۈن چۈشتىلا ئاڭلاپ ئۇلگۈرگەنىدى . ياداڭغۇ ، ئۆڭسىز يۇزلىرىدىكى چاقىلارنىڭ تېخى تولۇق يوقىلىپ كەتمىگەنلىكىنى ، تەرەتكە بېرىش قېتىم سانىنىڭ ھېچقانچە كېمەيمىگىنىنى بىلىدىغان قوشنا ياتاقتىكىلەرنىڭ : «ھاشموف ئاكا ، نېمىگە ئالدىرايلا ، كەم دېگەندە يەنە بىرەر ئاي ياتمامىلا ، ئۇنىڭغىچە ھاۋا ـ جاھانمۇ ئىللىپ قالار» دېگەن سۆزىگە ئۇ : «بۇ يەردە ياتقانىنىڭ ئەلۋەتتە ، زېيىنى يوق . بىراق ، خىزمەتلەر تاشلىنىپ قالسا بولماس» دەپ جاۋاب بېرىپ كۈلۈمسىرەپ قويغانىدى .

مەنمۇ بۇگۈن سەھەر تۇرۇپ ھاشموفنىڭ تىزىمىدىكى سۈتىنى ئاخىرقى قېتىم ئۆز قولۇم بىلەن ئەكېلىپ بەردىم . تەكەللۇپ قىلغىنىغا قارىماي يۈز يۈيىدىغان سۇنمۇ ھازىر قىلدىم .

ناشتىدىن كېيىن ماڭالايدىغان بىمارلارنىڭ ھەممىسى ياتقىمىزغا كىرىپ كەلدى . ئۇلارنىڭ بەزىسى قولتۇق تايىقىغا تايىنىۋالغان ، بەزىسى بىراۋنىڭ مۈرىسىگە قولىنى قويۇۋېلىشقانىدى . ھاشموفنى خۇددى ھەرەمگە ئۇزىتىدىغاندەك قىيالماسلىق ھېسسىياتىغا چۆمگەن كىشىلەر تىكلەپ قويغان شامالاردەك ئۆرە تۇرۇشاتتى ۋە كۆڭۈل كۆتۈرىدىغان گەپلەرنى ئاياشمايتتى . بەزىلىرى ھاشموفنىڭ تومپۇچكىسىدىكى نەرسىلەرنى يىغىشتۇرسا ، بەزىلىرى بوغچىسىنى جايلاشتۇرۇشقا ياردەملىشەتتى . كېسەل ئازابى ئەسلىرىدىن تامامەن كۆتۈرۈلگەنىدى .

يېرىم ئاي شەكلىدە دائىرە تۇزگەن بىمارلار ئالدىدا ئۆرە

تۇرغان هاشموف ھەركىمگە ئۆزىگە ياردىشا چاقچاق قىلىپ قويياتتى . ئەلپازىدىن تولىمۇ تېتىك ۋە خۇشخۇي كۆرۈنەتتى . ئەمدىكى ئىش ، ھېلىقى قارا رەڭلىك «شاڭخەي» ياكى كۆك رەڭلىك «كېرەيسىر» دوختۇرخانا ھويلىسىغا يېتىپ كېلىپ ، كۆزەينەكلىك كاتىپ ياتاققا چىقسىلا ، ئۆز كېسىلىگە تولۇق شىپالىق بېرەلمىگەن دوختۇرخانا ۋە كۆڭلىنى ئاۋۇتۇپ كېلىۋاتقان بىمار ھەمسۆھبەتلىرى بىلەن خوشلىشاتتى . شۇ تاپتا ئۇ تاقەتسىزلىنىۋاتاتتى . خاتالاشمىسام ، چاندۇرماسلىق نەزىرى بىلەن ھويلا تەرەپكە پات ـ پات قاراپ قويۇشلىرىنى مەنلا كۆرۈپ تۇراتتىم .

— ئۇكام ، — دەپ سۆز باشلىدى ئۇ تاقەتسىزلىنىۋاتقانلىقىنى يوشۇرماقچى بولغاندەك ، — قىرىق بەش كۈندىن بېرى ئوبدان چىقىشىپ ئۆتتۈق ، يەنە ئىزدىشىپ تۇرايلى ـ ھە ! خالىساڭ مېنى ئىدارىدىن ياكى ئۆيدىن ئىزدە .

قىرىق بەش كۈن ! بۇ ساغلام كىشىلەر ئۈچۈن ئېيتقاندا بەكمۇ ئاسان ، بىراق بىمارلار ئۈچۈن قىرىق بەش كۈننى سېستىرالارنىڭ تېببىي نازارىتى ئاستىدا ئۆتكۈزمەك تولىمۇ قىيىن . لېكىن ، مەن ھاشموف بىلەن ياتاقداش بولغانلىقىم ئۈچۈنلا ، قىرىق بەش كۈننى قىرىق بەش سائەتتەك ھېس قىلدىم .

ئۇنىڭ قىرىق بەش كۈن دېگەن سۆزنى ئالاھىدە تەلەپپۇز بىلەن ئېيتىشى ، قىرىق بەش كۈن بۇرۇنقى ئىشلارنى دەرھال ئېسىمگە سالدى .

شەھەرلىك دوختۇرخانا پالاتاسىغا قوبۇل قىلىنغىنىمنىڭ بەشىنچى كۈنى ئەتىگەندىلا مەن ياتقان ئىككى كارىۋاتلىق ياتاق ئۆرىتۆپە بولۇشقا باشلىدى . ناشتىغا ئاز قالغاندا سېرىق چىراي ، بويى بەئەينى تومراق كەلگەن چوكىغا ئوخشايدىغان سېستىرالار باشلىقى چۈجىلىرىنى ئەگەشتۇرۇپ خامانغا دان تاتلاشقا ماڭغان مېكىيانەك بىر توپ سېستىرانى باشلاپ ياتاققا دەبدەبە بىلەن كىرىپ كەلدى ـ دە ، مەن كىرگەندىن بېرى بىكار تۇرۇۋاتقان كارىۋاتنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ بىرنېمىلەرنى دېدى . «تايىنلىق ، يەنە بىر

ئەمەلدار كىرىپ ئورۇنلىشىدىغان بوپتۇ ـ دە» ئويلىدىم ئىچىمدە . ئۆزۈمنۇ كىچىكىرەك بىر ئەمەلدار ، مەندە قانداق ئىللەت بارلىقىنىمۇ ئانچە ئۇقمايمەن . لېكىن ، ئەمەلدار دېگەننىڭ ئوننىڭ توققۇزىدا كىبىر بولىدۇ ، دېگەن فورمۇلام بويىچە ئەمەلدارلارنى دېگەندەك ياقتۇرۇپ كەتمەيتتىم . «مانا ئەمدى يوغان قورساق ، دىمىغدا سۆزلەيدىغان ، ئېلىپنىڭ سۇنۇقىنى ئۇقمايدىغان بىرى كىرىپ كەلسە ، ئىككى ئايىنى قانداق ئۆتكۈزگىنىڭنى كۆر !» دېگەنلەر كاللامدىن ئۆتۈپمۇ ئولگۇردى . ناشتىدىن كېيىن سايمان خالتىسىنى كۆتۈرۈۋالغان سېمىز ، دىققاق زاپخوز كىرىپ كارىۋاتنىڭ پۈرچىنلىرىنى بىرمۇبىر تەكشۈرۈپ ، بىرنېمىلەرنى چىگىتىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى . قاپقىنى ئاچماي تۇرۇپ بۇيرۇق چۈشۈرۈپلا يۈرىدىغان سېستىرالار باشلىقى ئۆزى بىلەن بىللە كەلگەن ، جۈڭسەنفۇ چاپىنىنى ياقىسىغچە تۈگمىلىۋالغان كۆزەينەكلىك يىگىتكە ئۆز ئىشىنى تەستىقلاتقاندىن كېيىن ، ئورۇن ـ كۆرپىلەرنى ماتراستىن تارتىپ يەڭگۈشلەتتى . ئۇزاق ئۆتمەي دوختۇرخانا باشلىقىمۇ يېتىپ كېلىپ تەييارلىق ئىشلىرىنى كۆزدىن كەچۈردى . بولغۇسى ياتاقدىشىمنىڭ ئەڭ تۆۋەن دېگەندىمۇ مۇئاۋىن نازىر دەرىجىلىك ئەمەلدار ئىكەنلىكىگە گۇمانىم قالمىدى . چۈشتىن كېيىن مۇراسىم ئەمەلدارىدەك قېتىۋالغان دوختۇرخانا باشلىقى ۋە ھېلىقى ئۇزۇنتۇرا سېستىرا كۆزەينەكلىك يىگىتنىڭ ھەمراھلىقىدا تەييارلىق خىزمەتلەرنى ئاخىرقى قېتىم كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىنلا ، ياتاقدىشىم ئىشىك ئالدىدا پەيدا بولدى . باشقىلارنىڭ خىزمەت قىلىش ئارزۇسىنى قۇرۇق قالدۇرۇپ بوپسىنى ئۆزى كۆتۈرۈپ ياتاقتا كىرىپ كەلگەن بۇ كىشى ئاۋۋال ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ باش لىڭشىتىپ قويدى .

«گۈلدۈرى بار ، يامغۇرى يوق» دېگەننىڭ ئۆزى شۇدە ! كەلگۈچىنىڭ ئەلپازىدىن قارىغاندا ، ئەمەلدارغا ئانچە ئوخشىمايتتى ، ئەمەلدار بولسىمۇ چوڭراقى ئەمەستەك تۇراتتى . ئورۇق ۋە ئېگىز بۇ كىشىنى بىر قاراپلا ئەللىكلەردىن ھالقىپ قالغان دېيىشكە

بولاتتى . يۇزى قارىيىپ كەتكەنلىكتىن چېچى ئاق كۆرۈنەمدۇ ياكى چېچى ئاقىرىپ كەتكەنلىكتىن چىرايى قارامتۇل كۆرۈنەمدۇ ، ئىشقىلىپ چىرايىنىڭ رەڭگى بىلەن چېچىنىڭ رەڭگى روشەن سېلىشتۇرما ئىدى . تۇم قاشلىرى ئارىسىدىن ئۇنۇپ چىققان بىرقانچە تال مويى دىڭگىيىپ تۇراتتى . ئىككى قوۋۇزى كۆرۈنەرلىك ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن ، يۇزلىرىنى قىزغۇچ چاقىلار بېسىپ كەتكەنىدى . سەل دورايراق كەلگەن جىگەر رەڭ كالپۇكى ئاپئاق سەدەپ چىشلىرىنى يۆگەپ تۇراتتى . بارماقتەك ـ بارماقتەك تۇم پاتاڭلىرى تارتىشىپ قالغانىدى . قول دۇمبىسىدىن بۆرتۇپ چىققان ئىرماش ـ چىرماش كۆك تومۇرلار خەرىتىلەردىكى دەريا ئېقىنىنى كۆرسەتكۈچى شەرتلىك بەلگىلەردەك كۆزگە ئېنىق چېلىقاتتى . كونىچە پاسوندىكى ئۆڭۈپ كەتكەن كاستۇمى خېلى ئۇزاق بىر يىللاردىن بېشارەت بېرەتتى . بىراق ، قويۇق قىزىل قىل تومۇرلار ئۆمۈچۈكنىڭ توربەدەك گىرەلىشىپ كەتكەن بىر جۈپ كۆزىدىن بولسا ، قانداقتۇر بىر خىل نۇر چاقناپ ، ھاياتلىقنىڭ قەتئىي نىيىتىدىن بەلگە بېرەتتى . بىللە كەلگۈچىلەرنىڭ تەكەللۇپلىرىغا ئانچە قىزىقىپ كەتمىگەنلىكى سەۋەب بولغان بولسا كېرەك ، يۇقىرىدا ئىسمىنى ئاتاپ ئۆتكەنلەر ياتاقدىشىمنى يالغۇز قالدۇرۇپ ، بىر ـ بىرلەپ چىقىپ كېتىشتى . «بۇ بىچارە مانا ئەمدى كارىۋاتقا تاشلىنىدۇ ـ دە ، خورەكنى قىزىتىۋېتىدۇ» دېگەن قىياسىمنى يوققا چىقارماقچى بولۇپ ئەتەي شۇنداق قىلغاندەك ، ئۇ ھۆللەنگەن لۆڭگە بىلەن يۈز ـ كۆزىنى سۈرتكەچ كارىۋىتىمنىڭ يېنىغا كېلىپ ئورۇندۇقتا ئولتۇردى .

— ئۇكام ، ياتاقداش بولۇپ قالدۇق ، تونۇشۇپ قويايلى ، مېنىڭ ئىسمىم ھاشىم بولىدۇ ، — دېدى ئۇ سەل ـ پەل بوغۇق ئاۋاز بىلەن ۋە ئارقىدىنلا ئىشلەيدىغان ئورنىنى ئېيتتى ـ دە ، مەندىن سورىدى :

— ئىسمىڭ نېمە ئۇكام ، نەدىن سورايمىز ؟

— ئىسمىم ياقۇپ ، ئۆزۈم…

شۇنداق قىلىپ ، يېڭى ياتاقدىشىم بىلەن تونۇشۇش ئىشى مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى . «نازارەتتە ئىشلەيمەن دەيدۇ ، بەلكى ئانچە چوڭ ئەمەلدار بولمىسا كېرەك ، ئۇنچىۋالا تارتىنىپ كەتمىسەممۇ بولغۇدەك» دېگەن ئوي بىلەن ئۆز - ئۆزۈمگە ئىشەنچ باغلىدىم .

— ئا تىڭجاڭ... ئا تىڭجاڭ...

ئىشكىنىڭ ئاسلان مىياۋلىغاندەك ئېچىلىشى ۋە بىراۋنىڭ شىپىرلاپ مېڭىشىدىن ئەمدىلا ئۇيقۇغا ئىلەشكەن كۆزلىرىمنى ئاچتىم . «تىڭجاڭ» دېگەن خىتابنى ئاڭلاپ كارىۋاتنىڭ پۈرژىنىلىرى دۈمبەمگە تەپكەندەك ، تېزلا ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم . بۇ چاغدا بوردىغان ئىنەكتەك سېمىز ، قىرىق ياشلاردىكى بىر كىشى ياتاقدىشىمنىڭ كارىۋىتىغا ئېڭىشىپ ئۆرە تۇرۇپ چاقىرماقتا ئىدى .

— ئا تىڭجاڭ... ئا تىڭجاڭ...

بۇ چۈش بىلەن كەچ ئارىلىقىدىكى چاغ بولۇپ ، ئۇنىڭ قاتتىق ئۇخلاپ كېتىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى . تېخى بايا تىنلا پاراڭ سېلىشقانىدۇق ، بىراق نېمە سەۋەبتىندۇر ، ياتاقدىشىم ئوڭدىسىغا يانقانچە كۆزىنى ئاچمايتتى .

— ھاشمۇف ئاكا ، ھاشمۇف ئاكا...

ياتاقدىشىم كۆزىنى ئاچتى ۋە ئىرەنسىزلىك بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ ياستۇققا يۆلەندى ، كىرگۈچىگە ئىلتىپات كۆرسەتتى .

— ھەي ، ھۆكۈمەتنىڭ خىزمىتى دېگەن قۇرۇپ كەتسۇن ، ئالدىراپ يۈرۈپ ھېچنېمىنى ئۇقماپتىمەن ، ياتاقتا كىرىپ قالغانلىقلىرىنى ھېلىلا ئاڭلىدىم : «ئەستاغپۇرۇللا ، قانىتىم بولسا ئۇچماسمىدىم» دېدىم ۋە بۇياقتا يۇگۇردۇم .

يوقلاپ كەلگۈچى بىر پاي خۇرجۇنچىلىك چوڭ سومكىدىن كونسېرۋا ۋە مېۋىلەرنى چىقىرىپ ، تومپۇچكا ئۇستىنى تولدۇرۇۋەتتى . ئۇ يەرگە چۈشۈپ دوملاپ كەتكەن ئالمىلارنىڭ كەينىدىن قوغلىغاچ : «ئەستاغپۇرۇللا»نى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيتتى .

— غوپۇرجان ، بەك جۇڭاپ كېتىپسىز ، بۇ يەرگە كېلىپ ياتقىلى تېخى ئۇچ ـ تۆت سائەتلا بولدى ، — دېدى هاشموف ، تومپۇچكا ئۇستىگە كۆز يۈگۈرتۈۋېتىپ ، ئۇ گېپىنى داۋام قىلدى ، — ئوبدان كۆرۈشتۇق ، مانا كەچ كىرىپ قالدى . ئەمدى ئاۋارە بولۇپ بۇ يەردە ئۇزاق ئولتۇرمىسىڭىزمۇ بولىدۇ . ئاپتوبۇس توختاپ كەتسە ، مېڭىپ بولالمايسىز . كېسەل يوقلىغۇچى ئالمان ـ تالمان ئورنىدىن تۇردى ـ دە ، قوللىرىنى هەربىكەتلەندۈرۈپ دېدى :

— هېلىقى... هېلىقى... بىرئاز ئولتۇرساممۇ كارايىتى چاغلىق . مۇختارنىڭ «ۋولگا»سىدا كېلىۋېدىم...

هاشموفنىڭ كۆزلىرى چوڭ ـ چوڭ ئېچىلدى . بۇنى كۆرگەن كېسەل يوقلىغۇچى گېپىنى تولۇقلىدى :

— ئا تىڭجاڭنى يوقلىغلى بارىمەن دېۋېدىم ، شوپۇرلارنىڭ هەممىسى خېرىدارلىق قىلدى ، مۇختارمۇ تارتىشمايلا ماڭدى . شۇڭا...

كېسەل يوقلىغۇچى هاشموفنىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە ، ئەكەلگەن ئالمىسىنىڭ تەڭدىن تولىسىنى باللىرىغا ئاپىرىپ بېرىش ئۈچۈن قايتا سومكىسىغا سېلىشقا مەجبۇر بولدى ـ دە ، «ئەستاغپۇرۇللا»نى تەكرارلىغاچ چىقىپ كەتتى . هاشموف بولسا ماڭا كۇلۇمسىرەپ بېشىنى چايقاپ قويدىيۇ ، ئۇنچىقمىدى .

كېسەل يوقلىغۇچىنىڭ خىتابى ئۇنىڭ نام ـ ئەمەلىنى ئاشكارىلىدى . ئەتىگەندىن بېرىقى داغدۇغىلاردىن ياتاقدىشىمنىڭ خېلى چوڭ بىر ئەمەلدار ئىكەنلىكىنى جەزم قىلغانىدىم . بىراق ، ئەمەلدار بىلەن سېيستىرالارنىڭ نازارىتى ئاستىدىكى كۈنلەرنى قانداق ئۆتكۈزىدىغانلىقىم توغرىسىدىكى غەملىرىم هاشموفنىڭ نازىر ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن غەلىتە يوسۇندا ئاستا ـ ئاستا يوقىلىشقا باشلىدى . ئۇنىڭ مۇشۇ مىنۇتتا ئۇيان ئۆرۈلۈپ ـ بۇيان ئۆرۈلۈپ ئۇخلىيالمايۋاتقانلىقى ، بولۇپمۇ بايام هېلىقى كىشىگە ئانچە قىزغىن مۇئامىلىده بولمىغانلىقىنىڭ ئۆزى ماڭا بىر تېپىشماق ئىدى .

شۇ كۈنى ئېغىر ياتقۇ بولغۇچە ياتاق زادى تىنچىمىدى . كېلىپ ـ كېتەرلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلگەندىن كېيىن ، ھاشموف ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ ئارام ئېلىشىمغا مالاللىق كەلتۈرگىنى ئۈچۈن ئەپۇ سورىدى ۋە كېچىلىكىمگە خەيرلىك تىلەپ يوتقىنىغا پۈركەندى .

بەك كەچ ئۇخلىغىنىمدىن بولسا كېرەك ، ئويغانسام ئەتىگەنلىك تاماق ۋاقتى ئۆتۈپ كېتىپتۇ . ئۆكۈنۈش ئىچىدە ناشتىلىقمىنىڭ غېمىنى قىلىۋېتىپ كۆزۈم تۈيۈقسىز كارىۋات يېنىدىكى تومپۇچكىغا چۈشۈپ قالدى . تومپۇچكا ئۈستىدە بىر كۆرۈشكا سۈت ۋە بىر نان تۇراتتى . قورۇلغان گۆش تولدۇرۇلغان بىر تەخسىمۇ بار ئىدى . يېنىمدىكى كارىۋاتتا قېلىن بىر كىتابنى ئوقۇۋاتقان ھاشموفقا سوئال نەزىرىدە قارىدىم .

— قېنى ، يۇيۇنۇڭدە چېيىڭىزنى ئىچىۋېلىڭ ، — دېدى ئۇ تومپۇچكىنى ئىشارەت قىلىپ .

ھەممە ئەھۋال ئايان ئىدى . سىبىستىرالارنىڭ ناشتىلىق يېمەكلىكلەرنى تومپۇچكامغا قويۇپ قويۇشى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى . تاماق ۋاقتى بولغاندا ، ئاشپەز يېمەكلىكلەر ھارۋىسىنى ئىتتىرىپ كارىدورغا ئېلىپ كېلەتتى ـ دە ، ساپلىق بىلەن داسنى كۆچەپ ئۇرۇپ تۇرۇپ : «تاماق ، تاماق··· » دەپ ۋارقىرايتتى . تەلەڭگىلىرىمىزنى تۇتۇپ ئۇچ ـ تۆت غۇلاچ قاتارنى تۇگەتكەندىن كېيىنلا بىر ئۇلۇش تاماققا ئېرىشەتتۇق . بۇ يەردە قورۇلغان گۆش بەرگىنىنى ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغانىدىم .

ياشتا مەندىن چوڭ ۋە دىئابىت كېسىلىنىڭ خورتىتىش ئازابىنى يەتكۈچە تارتقان بۇ نازىرنىڭ قاتاردا تۇرۇپ مەن ئۈچۈن تاماق ئېلىۋاتقانلىقى كۆز ئالدىمغا كېلىشىگىلا يۈرىكىم بىرلا ئۆرۈلۈپ ، ئىسسىق ئېقىم پۈتۈن بەدىنىمنى ئارىلاپ ئۆتۈپ كەتتى . كارىۋىتىم يېنىدىكى ئورۇندۇق ئۈستىدە تۇرغان سۈنى كۆرگىنىمدە بولسا ، كۆزلىرىمگە ئىختىيارسىز ياش يۈگۈردى .

ئەتىگەنلىك تاماقتىن كېيىن ، ياتقىمىز قەشقەرنىڭ يەكشەنبە

بازىرىدەك قىزىپ كەتتى . ھەر مىللەت ھەر جىنستىكى كىشىلەر توپ - توپى بىلەن كېلىپ تۇردى . بەزىلەرنىڭ چىن كۆڭۈل بىلەن ساقلىق تىلەشلىرى ھاشمۇفنىڭ چىرايىغا كۈلكە پەيدا قىلسا ، بەزىلەرنىڭ قىلغىلى قىلىق تاپالماي قېلىشلىرى ئۇنىڭ چىرايىدىكى كۈلكىنى ئۆچۈرۈپ تۇردى .

چۈشكە يېقىن بۇغداي ئۆڭلۈك ، بۇرۇتلۇق ، پاكارراق كەلگەن بىر كىشىنىڭ كىرىپ كېلىشى ھاشمۇفنى باشقىچە جانلاندۇرۇۋەتتى . قىزىق يېرى ئۇلار ئەللىكتىن ھالقىپ قالغانلىقىغا قارماي ، ئۆزئارا «سەن»لەپ خىتاب قىلىشاتتى .

تىنچلىق - ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن ، ھاشمۇف كۆزى بىلەن تومپۇچكا ئۇستىگە پاتماي كەتكەن مېۋە - چېۋە ، تۇخۇم ، پىرەنىكنى ، كونسېرۋالارنى ئىما قىلىپ تۇرۇپ دېدى :

— كۆردۈڭمۇ ھەسەن ، مېنى كىشىلەر بىر كۈننىڭ ئىچىدىلا شۇنچىلىك باي قىلىۋەتتى . ئادەملەر مېنى نېمىدېگەن ياخشى كۆرىدۇ - ھە !

— سېنى نېمىدەپ ياخشى كۆرۈشمىسۇن ، ئادەملەرنى دەپ ئىنقىلاب قىلدىڭ ، ئادەملەرنى دەپ ئالتە يېرىڭگە ئوق يېدىڭ - دە ، — ئۇ كىشى ھاشمۇفنىڭ سۆزىدىكى تەنە ئاھاڭىغا ئانچە دىققەت قىلمىدى بولغاي ، سۆزىنى چىن يۈرىكىدىن چىقىرىۋاتقانلىقىنى ئىشارەت قىلماقچى بولغاندەك ئوڭ قولىنى كۆكسىگە قويۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى ، — ئادەملەرنى دەپ جاپا چېكىۋاتسەن ، ئادەملەرنى دەپ خىزمەتكە جان كۆيدۈرۈۋاتسەن .

ھاشمۇف بېشىنى ئاستا چايقاپ تۇرۇپ دېدى :

— بىلەمسەن ھەسەن ، بۇ نەرسىلەرنىڭ بىر قىسمى ھارام ! — ئۇ يەنە قوشۇپ قويدى ، — دەيمەنغۇ ، يەنە ھالاللىرىمۇ بار !

— ئوھوي ، ھەممىسى ماگىزىنىدىن سېتىۋېلىنغاندەك تۇرىدىغۇ ، بۇنى يەنە ھالال - ھارام دەپ ئايرىپ يۈرسىنا ؟

ئۇ كۆزلىرىنى چوڭ - چوڭ ئېچىپ ھاشمۇفقا تىكىلدى . ھاشمۇف كۈلدى ۋە ئۇنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويۇپ دېدى :

— جەڭچى چېغىڭدىمۇ ساددا ، تۇز نېمە ئىدىڭ ، شۇ مىجەزىڭ ھېلىمۇ ئۆزگەرمەپتۇ ، — ھاشىموفنىڭ چىرايى جىددىي تۇس ئالدى ۋە داۋام قىلدى ، — ھەي ، بەزىلەرنىڭ ماڭا شۇنچىۋالا قىلىپ كېتىشىنى چۈشەنمەك تەس ئەمەس ، — ئۇ بىردەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن سورىدى ، — ھېلىقى غوپۇرجاننى بىلمىسەڭمۇ دەيمەن ؟

— قايسى غوپۇرجان ئۇ ؟

— ھەي ، خۇپسەنلىك قىلما ، بىزنىڭ نازارەتتىكى ھېلىقى ئىسيانچىچۇ ؟ !

ھېلىقى كىشى پېشانىسىگە پاقىدەك بىرنى ئۇردى ـ دە ، دېدى :

— ھوي ، مەدەنىيەت ئىنقىلابىدا سېنى چەت ئەلگە باغلانغان دەپ كۆرەش قىلىپ ، سۆرەپ يۈرگەن غوپۇر پىكاپمۇ ؟

— ئېسىڭدە بار ئىكەن ، ھە ئاشۇ غوپۇر پىكاپ . بۇرۇن كىمدۇر بىرى غوپۇرنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىپ قاپتۇ . بۇ چاغدا ئۇ قەغەزگە خىلمۇخىل پىكاپلارنىڭ رەسىمىنى سىزىپ ئاستىغا پىكاپىنىڭ ئىسمىنى يېزىپ ئولتۇرغانىكەن . ئۇ قەغەزلىرىنى ئالمان ـ تالمان يىغىشتۇرۇۋېتىپتۇ ، لېكىن بۇ گەپ ھايال ئۆتمەيلا پۈتۈن نازارەتكە تارقىلىپ ئۇلگۈرۈپتۇ . ئادەتتە ئۇنىڭ پىكاپقا ئولتۇرۇشقا ناھايىتى قىزىقىدىغانلىقى ھەممە كىشىگە ئايان بولغاچقا ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئىسمى «غوپۇر پىكاپ» دەپ ئاتىلىشقا باشلاپتۇ .

ھاشموف سۆزىنى ئالدىرىماي داۋام قىلدى :

— تۇنۇگۈندىن بىرى ئىككى قېتىم كېلىپ كەتتى . ئاشۇنداق كىشىلەرنىڭ كۆتۈرۈپ كەلگەن نەرسىلىرى ئەلۋەتتە ھارام ـ دە !

— ھە ، مۇنداق دە ، — ھېلىقى كىشى چوڭقۇر ئويغا پاتقاندەك بېشىنى لىڭشىتتى ، — ئۇنىڭ سەندىن تەمەيى بار ئىكەن ـ دە ! ئۇنداقلارنى رەھبەرلىك ئورنىغا يېقىن يولاتقۇچى بولما ، جۇمۇ !

— مېنىڭچە ، ئەلۋەتتە شۇنداق ، بىراق ھازىر جەمئىيەتتىكى ئىشلاردىن خەۋىرىڭ بار ، ئۇنداقلارغا بەزىدە يول ئېچىلىپمۇ قالىدۇ . مۇنداق دېسەم مېنى ئۆزىنىڭ ئورنىدىن غەم قىلىدىكەن

دەپ قالما ، ماڭمۇ بەربىر ، لېكىن ئۇنداقلار ھوقۇق ئۈستىگە مىنسە ، سېنىڭ ـ مېنىڭ تۆككەن قانلىرىمىز بىكارغا تۆكۈلگەن بولمامدۇ ؟

ئۇلار خېلى ئۇزاققىچە مۇڭداشتى ، ئىچ ـ قارنىنى بوشاتقاندىن كېيىن ھېلىقى كىشى ئۇزىدى . ھاشموف تاشقىرىدىن كىرىشىگىلا تاقەتسىزلىنىپ سورىدىم :

— بايام گەپ قىستۇرۇشنى بىئەپ كۆردۈم ، ئەمدى سورىۋالاي ، سىلى ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابىي ئارمىيىسىدە بولغانمۇ ؟

مېنىڭ نېمىلەرنى سورايدىغىنىمدىن خەۋىرى بارىدەك ، ئۇ ئۆرە تۇرۇپلا جاۋاب بەردى :

— ھەئە ، ئۇچ ۋىلايەت ئارمىيىسىدە بولغانمەن ، — ئۇ سەل توختىۋالغاندىن كېيىن كارىۋاتقا ئولتۇرۇۋېتىپ دېدى ، — بايامقى كىشىنىڭ ئىسمى ھەسەنجان ، ئۇمۇ ئۇچ ۋىلايەت ئارمىيىسىدە جەڭچى ئىدى . ئۇنى ئارمىيىگە قوبۇل قىلغاندا ئۆزۈم تونۇشتۇرغۇچى بولغانمەن ، ھازىر ماشىنا رېمونت زاۋۇتىدا رېمونتچى بولۇپ ئىشلەيدۇ . ئۆز ۋاقتىدا ئارمىيىدىكى ماتورلۇق قاتناش ۋاسىتىلىرىنىڭ رېمونت ئىشلىرىدا ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتىدىغىنى يوق ئىدى .

ھاشموفنىڭ ئۇچ ۋىلايەت ئارمىيىسىدە بولغانلىقى ھەۋىسمىنى قوزغىماي قالمىدى . ئۇنىڭ شۇنچىۋالا كەمتەر ، تۆز كۆڭۈللۈكىنىڭ ، كىشىلەرگە ئۆز جەڭچىلىرىگە كۆڭۈل بۆلگەندەك كۆڭۈل بۆلىدىغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى بىلگەندەك بولدۇم ، شۇ تاپتا ئۇ ، كۆڭلۈمنىڭ تۆرىدىن ئورۇن ئالغانىدى . ھارغىنلىقتىن ئۇنىڭ يېنىي يەر تارتىپ تۇرغان بولسىمۇ ، تەۋەككۈلسىگە سوئالمىنى قويىۋەردىم :

— ئۆز ۋاقتىدا ئۇرۇشقا قاتناشقان بولغىيتتىلە ؟ ئۇرۇش دېگەن دەھشەت بولىدۇ ، دەپ ئاڭلايمىز ، شۇنداقمۇ ؟

— ئۇرۇشقا قاتناشماي قالاتتىممۇ ؟ ئىنقىلابقا قاتنىشىشتىن بىرلا مەقسىتىم ئۇرۇشقا قاتنىشىش ئىدى ، ئۇرۇشقا قاتناشقاندىلا ،

خەلقنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنى بولغان گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىنى يوقىتىشقا بىر ئۇلۇش كۈچ چىقىرىش پۈرسىتىگە ئىگە بولاتتىم ـ دە ! ئۇرۇشنىڭ دەھشەتلىكىگە كەلسەك ، نېمە دېسەم بولار ؟ — ئۇ پېشانىسىگە چۈشۈپ قالغان ئاق چاچلىرىنى بارماقلىرى بىلەن تارتۇەتكەندىن كېيىن دېدى ، — ئىشقىلىپ جاننى ئالمقانغا ئېلىپ قويۇپ ئۇرۇشىدىغان گەپ .

— قورقۇنچلۇقمىدى ؟

— قورقۇنچلۇقىغۇ قورقۇنچلۇق ، بىراق خەلقنى ئازاب ـ ئوقۇبەتتىن قۇتۇلدۇرۇش يولىدا ئۇرۇش قىلساڭ ، ئەلۋەتتە جېنىڭنىڭ قىممىتى ساڭا ئانچە چوڭ بىلىنىپ كەتمەيدۇ ـ دە !

— ئوق تەگكەندە كىشى دەماللىقا ئاغرىق ھېس قىلمايدۇ ، دەيدۇ ، سىلىگە ئوق تېگىپ باققانمۇ ؟

— ئوق تېگىشتىن ساقلىنىش تەس ، بايام دېمىدىمۇ ، جاننى ئالمقانغا ئېلىپ قويۇپ جەڭگە كىرىدىغان گەپ ، مانا بۇ ئىككى تاتۇق شىخۇ ئۇرۇشنىڭ يالدامىسى ! — ئۇ سۆزلىگەچ مۇرىسىنى شۇنداق ئېچىۋېدى چوڭ ـ چوڭ تاتۇقلار مانا مەن دەپ كۆرۈندى . چاپىنىنى تۇگمىلەپ بولغاندىن كېيىن سۆزىنى ئۇلىدى :

— ئۇ چاغلاردىكى گەپكە كەلسەك سۆز ئۇزۇن ، گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىنىڭ دەستىدە جاندىن جاق تويدۇق . ئۇرۇشتۇق ، ئۇلارنىڭ ئەدىپىنى بەردۇق . خەلقنىمۇ ئازاد قىلدۇق ، باشقىسى ساڭىمۇ مەلۇم .

سۆھبىتىمىز خېلى بىر چاغقىچە داۋاملاشتى . قوشنا ياتاقتىن كىرگەن بىمارلارمۇ چۈشۈن ئۇچسا بىلىنگۈدەك جىمجىتلىقنى ساقلىدى . مۇشۇنداق سۆھبەت قىرىق نەچچە كۈندىن بېرى داۋام قىلىۋاتقاچقىمۇ ، قەلبىمدە ھاشىموفقا بولغان ئېتىقاد كۈنسېرى كۈچىيىپ باردىكى ، ئاخىرىدا ئۇنىڭدىن ئايرىلىش ماڭا قانچىلىك ئېغىر كېلىدىغانلىقىنى ھېس قىلىشقا باشلىدىم .

ئۇ دوختۇرخانىدىن چىقىپ كېتىش ئالدىدا تۇراتتى . يەنە خەلق ئۈچۈن ئىش قىلىپ بېرىش ئارزۇسىدا ئوتتەك يانىاتتى . ئۇ

كېسىلىنىڭ ئېغىرلىقىنى بىلمەمدىغاندۇ؟ ياق، ئۇ بىلەتتى. ئۇ بۇنىلا ئەمەس، مەن بىلمەيدىغان نۇرغۇن نەرسىلەرنى بىلەتتى.

ھاشموف ئىككى سائەت ۋاقتىنى دېرىزىدىن ھويلا تەرەپكە قاراش، پاراڭلىشىش بىلەن ئۆتكۈزدى. ئاخىرىدا ئۇ كارىدورغا چىقتى ـ دە، ئۆي تېلېفونىنىڭ نومۇرىنى بۇراشقا باشلىدى.

— ئۆي بىلەن كىمدۇر بىرى سۆزلىشىۋاتقان ئوخشايدۇ. تىت ـ تىت قىلغىنى قىلغان، — دېدى ئۇ قايتىپ كىرىپ.

تېلېفون نومۇرىنى ئايلاندۇرۇش بىر سائەت ئىچىدە ئىككى ـ ئۈچ قېتىم داۋام قىلدى، ئۇ ھەر مىنۇتىغا بىر ـ ئىككى قېتىم سائىتىگە قاراپ تاقەتسىزلىنەتتى. ئاخىر ئۇنىڭ تاقەتسىزلىكىنى گەپ بىلەن بولسىمۇ ئاز ـ تولا پەسكويغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن دېدىم:

— نېمىگە ئالدىرايلا ھاشموف ئاكا، ئەتە چىقىپ كەتسىلىمۇ بولىدىغۇ؟

— ياق، — دېدى ئۇ ئىتتىك بېشىنى لىڭشىتىپ، — ئاڭلىسام ئەتە نازارەتتە يىغىن بار ئىكەن، ئۇشۇنداق ئاپىتىگە ئۇچرىغان رايوندىكى دېھقانلارنى قوتۇلدۇرۇش تەدبىرىنى تۈزۈش كېرەك. سەكسەن مىڭ دېھقان كۈزلۈك زىرائەتتىن ھوسۇلسىز قاپتۇدەك، بۇلارنى ئاشلىق غېمىدىن خالاس قىلىش كېرەك...

ھاشموفنىڭ كۆزى ھويلىغا قاراپ تېشىلەي دېگەندە، ئۇنىڭ كەنجى قىزى ئىشىك ئالدىدا پەيدا بولدى. قىزنىڭ چىرايى يانۇار ئاسمىنىدەك تۇتۇلۇپ كەتكەنىدى. ئۇ ھېلىلا ماتەم ئۇستىدىن كەلگەندەك قىياپەت بىلەن ئۇدۇل تومپۇچكا يېنىغا باردى ـ دە، ئاتىسىنىڭ نەرسىلىرىنى يىغىشتۇرۇشقا باشلىدى.

— ھوي قىزىم، خاپا كۆرۈنسەنغۇ، ئۆيگە ۋاقتىدا قايتمىغىنىم ئۈچۈن شۇنداق قىلىۋاتسەنغۇ دەيمەن، ماشىنىنىڭ شۇنچىۋالا كېچىكىپ كېلىشىنى نەدىن بىلەي، بولمىسا پىيادىلا كېتەركەنمەن.

قىز ئاتىسىغا يالت قىلىپ قاراپ قويدى ـ دە:

— ماشىنا ئېلىپ كەلگەنسەن، ھەرقاچان!

قىز ئاغزىنى ئۆمەللىدى ۋە ئىتتىكلا توختاپ قالدى . ئۇ نېمە ئۈچۈندۇر پاكىتلىپ كېتىدىغاندەك ئەلپازدا ئىدى ، ئاتىسىغا قارىماسلىققا تىرىشاتتى . بۇ چۈشىنىكسىز ھالدىن ھەيران بولۇپ پىچىرلىشىشقا باشلىغىنىمىزنى كۆرگەن ھاشموف چىرايىغا تەمكىنلىك كۈلكىسىنى يۈگۈرتۈپ تۇرۇپ قىزىدىن سورىدى :

— ماشىنا كەلمىدىمۇ ؟

قىز بىردىن ئاتىسى تەرەپكە بۇرۇلدى ـ دە ، ئۇنىڭ كۆزىگە تىكىلدى . ھاشموف قىزىنىڭ بۇ قارىشىدىن ئانچە ھەيران قالمىغاندەك سورىدى :

— ماشىنا بېرىشمىدىمۇ ؟ ھە ، بوپتۇ ، دومسىيۇالمىساڭلا بولاتتىغۇ .

— ...

ھاشموف نېمىگىدۇر كۆزى يەتكەندەك بېشىنى مەنىلىك لىڭشىتتى ، سوغۇق كۈلۈمسىرەپ قويۇپ تامنىڭ نېرىگىدۇر تىكىلگەندە ، قاشلىرىدىن بۆرتۈپ چىققان ئۇزۇن مويلار تەۋرىنىپ كەتتى . ئۇ تۇيۇقسىز بىز تەرەپكە بۇرۇلدى ـ دە ، ئالدى بىلەن مېنىڭ قولۇمنى سىقتى ، ئاندىن قىرىق نەچچە كۈنلۈك ھەمراھلىرىغا دېدى :

— خوش ، كۆرۈشۈپ تۇرايلى ، ماقۇلمۇ ، ئەمدى مېنى ئىشخانىدىن ئەمەس ، ئۆيدىن ئىزدىسەڭلار بولىدۇ ، پاراڭلىشىمىز ، مۇڭدىشىمىز .

ئۇ قىزى تەييارلاپ قويغان بوغچىنىڭ بىرىنى چەبدەسلىك بىلەن كۆتۈرۈۋالدى ـ دە ، ئىشىككە قاراپ ماڭدى . ئەھۋال بىزگىمۇ ئېنىق ئىدى . مەن يۈرىكىمنىڭ بىر يېرلىرىدىن ئېتىلىپ چىققان كۆز چانىقىمىغا كەپلەشكەن ياشنى تەسلىكتە توختىتىۋېلىپ ھاشموفنىڭ قولىدىكى بوغچىغا ئېسىلدىم . ئۇ نىيىتىمنى چۈشەندى بولغاي ، سەل توختىۋېلىپ ماڭا قاراپ دېدى :

— رەھمەت ئۇكام ، ئۇرۇش پەيتلىرىدىمۇ پىلموتنى ئۆزۈملا يۈدۈپ نە ـ نەلەرگە كېتەتتىم ، ھېلىمۇ ھەم كېتىۋېرىمەن...

بوغچىغا ئېسىلغان قولۇمنىڭ بارماقلىرى ئىختىيارسىز بوشىشىپ كەتتى . قويۇپ بەرسە ، مەنلا ئەمەس ، قولتۇق تايىقىغا تايىنىپ ئاران ئۆرە تۇرۇۋاتقانلارمۇ ئۇنىڭ ئۇچۇن ئۆمىلەشكە تەييار ئىدى .

بىز تۇيۇقسىز بېشىغا كېتىۋاتقان كىشىلەردەك ئۇن - تىن قىلىشماي ھويلا دەرۋازىسىغىچە كەلدۇق .

تالادا شۇنىرغان بولۇۋاتاتتى ، يوپۇرماقلىرىنى ئاللىقاچان ئۆز ئەركىگە قويۇۋېتىپ يالىڭاچلىنىپ قالغان تېرەك شاخلىرىدىن ھۇشقۇيتقان سادا كېلەتتى . توختىماي چۇشۇۋاتقان قار ئۇشۇقنى چۆكۈرگۈدەك قېلىنلىقتىكى قارنى تېخىمۇ قېلىنلاتماقتا ئىدى . پۇتكۇل تەبىئەت باھارنىڭ كەلمەسكە كەتكەنلىكىگە تەن بەرگەندەك زىمىستان ئىلكىدە ئەسىر ئىدى .

ھاشىموف ۋە ئۇنىڭ قىزى قار پەردىسى ئارقىسىدا ھايال ئۆتمەيلا غايىب بولدى . ئۇنى ئۇزىتىپ چىققانلار قار پەردىسى ئۇستىدە بىر گىگانت ئادەمنىڭ گەۋدىسىنى كۆرۈۋاتقاندەك قول سىلكىمەكتە ، يەڭلىرى بىلەن كۆز يېشىنى سۈرتمەكتە ئىدى . ماڭا قار ئاسماندىن يەرگە يېغىۋاتامدۇ ياكى يەردىن ئاسمانغا قاراپ يېغىۋاتامدۇ ، نا ئېنىق ئىدى .

مېنى ئەيىبلىمەڭلار

بىزنىڭ ئىدارە ئادەتتىكىلا بىر ئىدارە ، ئۇنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىمۇ ، يۇرگۈزۈۋاتقان فۇنكسىيىسىمۇ ھۆكۈمەتنىڭ باشقا ئىدارىلىرىدىن ئانچە پەرقلىنىپ كەتمەيدۇ . بىراق ، شۇنىسى قىزىقكى ، سىمىز ئادەمنىڭ قورسىقىدا ئىشتان توختىمىغاندەك ، بىزنىڭ بۇ ئىدارىدە زادىلا باشلىق توختىمايدۇ . «پالانى باشلىق بوپتۇ» دەپ سوزۇپراق ئېيتىپ بولغۇچە بۇ باشلىق مەنسەپ شوتىسىنىڭ يېڭى بىر ۋاخىنىسىغا دەسسەيدۇ ـ دە ، قەيەرلەرگىدۇر كېتىپ قالىدۇ . مەن بولسام ، بىرقانچە خوتۇنباز ئەردىن تالاق قىلىپ تاشلىۋېتىلگەن بىچارە خوتۇندەك ، دەڭ ئورنىغا چۈشۈپ قالغان باشلىق ئىشخانىسىنىڭ تاشقىرىسىدىكى كىچىككىنە كاتىپ بۆلۈمىدە ئېڭىكىمنى يۆلەپ قالىۋېرىمەن ـ دە ، يەنە بىر باشلىقنى كۈتۈۋالىمەن .

شۇنداق قىلىپ ، كەلگەن ۋە كەتكەن باشلىقلىرىم بىلەن ئىدارە خىزمەتچىلىرى ئارىسىدىكى خىلمۇخىل مۇناسىۋەتلەرگە ھەقدار بولۇپ تۇرغىنىم ياكى ھۆججەتلەرنىڭ ھەننىۋاسىنى قولۇمدىن ئۆتكۈزگىنىم ئۈچۈنمۇ ، مېڭەم رەڭمۇرەڭ تەسىراتلارغا تولۇپ كەتكەن ، شۇڭا مېنى «تىرىك مۇناسىۋەتلەر ئارخىپى» دېسىمۇ بولىدۇ .

بۇنداق دېسەم ، «مانا ھازىرلا باشلىقلىرىنىڭ مەخپىيىتىنى ئېچىپ ، يېغىرىنى تاتىلايدىغان بولدى» دەپ ئەندىشە قىلىپمۇ كەتمەڭلار . توغرا ، سىلەرنىڭ ئەندىشەڭلار ماڭا چۈشىنىشلىك ، باشلىقنىڭ يېغىرىنى تاتىلاپ قويۇپ بالاغا قېلىشىمنى خالىمايسىلەر ، شۇنداقمۇ ، ئەمما تولا دەككە يەپ ، تۇمشۇقۇمغا

نەچچە قات ياماق چۈشكەن ئادەممەن ، باشلىقنىڭ چىشىغا تەگكىلىمۇ بېشىم ئون ئەمەس .

لېكىن ، ئەل ئۆمرىدە غەيرەتتىن خالىي ئادەم بولمىسا كېرەك . مەنمۇ ئادەمزات جۈملىسىگە كىرىدىغان بىر تىرىك مەخلۇققۇ ، غەيرەت قىلسامۇ يولى بىلەن قىلسام بولمىدىمۇ ؟ بۇ يەردە ھەم بىخەتەرلىك مەسلىسىنى كۆزدە تۇتۇپ ، ئىدارىمىزدىكى مەمۇرىي دەرىجە جەھەتتىن مەندىن تۆۋەن ، ئادەتتىكى خىزمەتچىدىن سەل يۇقىرى تۇرىدىغان ئاجايىپ بىر شەخس ھەققىدە ئازراق غەيرەت قىلىپ بەرمەكچىمەن .

بۇ شەخسنىڭ ئىسمى ئابدۇللا . ئۆزىنى ئابدۇللام ، ئابدۇل ، مەمتابدۇل ، ئابدىگۇل دەۋالىدىغان چاغلىرىمۇ بار . ئۇ 44 ـ 45 لەرگە ئۇلىشىپ قالغان ، قارىماققا سالاپەتلىك ئادەم . كۆزىنىڭ سەل كىچىكلىكىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، ئۆڭى ئاق ، قېشى ، بۇرنى ، ئاغزى خېلىلا ئۆلچەملىك . كۆڭلى توق ، دىلى خاتىرجەم تۇرغان چاغلىرىدا يارىشىملىق بۇرۇت قويۇۋالىدۇ ، تۇرمۇشىدا ئارزۇسىغا مۇخالىپ كېلىدىغان بىرەر توسقۇن پەيدا بولدىمۇ ، ئىنچىكە بۇرۇتى توساتتىن قىرىپ تاشلىنىدۇ . شۇغىنىسى ، ئۇنىڭ كىيىنىشلىرى ھەققىدە بىرنەرسە دېمەك بەكلا تەس . بەزىدە كاستۇم كىيىپ ، گالستۇك تاقاپ ، كىيىم ـ كېچەك ماگىزىنلىرىدىكى مودىلەرنىڭ قېيىپ يۇرگىنى يۇرگەن ، بەزىدە بولسا تۆت يانچۇقلۇق ، بەش تۇگمىلىك خادانى چاپان ، مەينەت بېسىپ كەتكەن شەپكە كىيىپ ، زامان بىچارىسىدەك تۇگۇلۇۋالىدۇ .

ئەگەر ئۇنىڭ رەسمىيەت بويىچە يىلىغا بىر قېتىم تولدۇرۇلۇپ تۇرىدىغان ئارخىپىنىڭ خىزمەت تەرىكىبى گرافىسىغا كۆز يۇگۇرتىدىغان بولساق ، ئەھۋال تېخىمۇ غەلىتە . ئىككى يىل ئالدىدا ئۇ نامەلۇم سەۋەب بىلەن بۇ ئىدارىگە ئىشقا كىرگەن ئاددىي بىر تازىلىق ئىشچىسى ، بىر يىل ئالدىدا شتاتلىق كادىر ، بۇ يىل يىل بېشىدا بولسا ، ستاتىستىكا باشقارمىسىدىكى بۆلۈمچە باشلىقى .

ئابدۇللانىڭ مەمۇرىي دىئاگراممىسىدىكى تۇز سىزىق

شەكلىدىكى ئۆرلەشكە ھەر كىم ھەر نېمە دەپ باھا بېرىدۇيۇ ، كۆپىنچىسى بۇنىڭ سىرىنى ئۇقمايدۇ ، بەزىلەر ئۇنى چىقىشقاق بولغاچقا شۇنداق تېز ئۆرلىگەن ، دېسە ، يەنە بەزىلەر ئۇنىڭغا غايىبتىن ئامەت كەلگەن ، دېيىشىدۇ . ماقۇل ئابدۇللاغا ئامەت كەلگەن ، دەپ تەسەۋۋۇرمۇ قىلايلى ، شۇنداقتىمۇ ، كەلگەن ئامەتنى تۇتۇۋالىدىغانغىمۇ سەزگۈرلۈك ، پەم ـ پاراسەت كېرەك ـ دە ! مەسىلەن ، ئامەتنى ئۇچۇپ كەلگەن بىر قۇشقا ئوخشاتساق ، بۇ قۇشنى تۇتۇش ئۇچۇن نىقابلىق تۇزاق قۇرىدىغانلارمۇ ، مىلتىق بىلەن ئاتىدىغانلارمۇ ، يوشۇرۇن تور يايىدىغانلارمۇ ، مەردلىك بىلەن دان چېچىپ ، ئالداپ ـ سالداپ ئۆزىگە ئۆگىتىۋالىدىغانلارمۇ بولىدۇ .

— كاتىپ ئۇكا ، باشلىقنىڭ ئالدى بىكارمىكىن ؟

مەشغۇل بولۇۋاتقان ئىشمنى جايىدا توختىتىپ بېشمنى كۆتۈردۇم ـ دە ، يېنىمدا قول باغلاپ ، ئەتىگەندە ئېچىلغان ئاپتاپپەرەستەك ھەجىيىپ تۇرغان ئابدۇللانى كۆردۇم .

بۇ ، يېڭى كەلگەن باشلىق رەسمىي ئىشقا چۈشكەن كۈنىنىڭ ئەتىسى ئىدى . ئۇ ئىدارە ئەھۋالى بىلەن تونۇشۇش ، يەنى ھەربىر خادىمنىڭ ئاددىي رويخېتىنى كۆزدىن كەچۈرۈش بىلەن ئاۋارە بولۇۋاتاتتى .

ئابدۇللانى ئىچكىرى ئىشخانىغا كىرگۈزۈۋەتمەي قۇتۇلالمايدىغىنىمنى بىلگەچكە ، تۆت يانچۇقلۇق چاپان كىيىپ ، خۇددى ئېشەككە ئېگەر توقۇغاندەك ، چوققىسىغا خېلىلا كىچىك كەلگەن گىلەم دوپپىنى قوندۇرۇۋالغان ئابدۇللاغا باش ئىشارىتى بىلەنلا ئىجازەت بەردىم . ئۇ ماڭا چوڭقۇر بىر تەزىم ئىنئام قىلىپ بولۇپ ، ئوچۇق تۇرغان ئىشىكتىن كىرىپ كەتتى .

تۆۋەندىكىسى ، باشلىق ۋە ئابدۇللا ئارىسىدا بولۇنغان ، مەن ئېنىق ئاڭلاپ تۇرغان سۆھبەتنىڭ ئەينەن خاتىرىسى :

— ھوي ، سىز كىرگىلى خېلى ئۇزۇن بولدىمۇ ، ئەجەب مەن كىردىم دېمەيسىز يا ، «ئۆھۇ» دەپ بىر ئېغىز يۆتىلىۋەتمەپسىز ،

ئولتۇرۇڭ ، ئولتۇرۇڭ !

— ئۆزلىرى خىزمەتكە شۇنچىۋالا قاتتىق بېرىلىپ كەتكەن يەردە ، مالاللىق يەتكۈزۈشكە نېمە ھەددىم ؟

— ياق... ياق... ئۇنداق دېگىلى بولمايدۇ ، كۆرۈڭاتقىنىم ئىدارىمىزدىكى رەھبىرىي كادىرلارنىڭ ، خىزمەتچى خادىملارنىڭ تەپسىلىي ئەھۋالى ، مەسلەن ، ئالايلۇق ، يۇرتى ، سىياسىي قىياپىتى ، جىنسى ، يېشى ، ئىش تۇرى دېگەندەك...

(ئاردىدا بىر پەس جىمجىتلىق)

— بەللى ، باشلىق دېگەن مانا مۇشۇنداق بولسا ، راستىنى ئېيتسام ، ئىشنى ناھايىتى زۆرۈر يەردىن باشلاپتىلا ، كادىرلار قۇرۇلمىسى بىلەن ئوبدان تونۇشۇپ چىقىپ ، بەزىبىر ئىللەتلەرنى تۈگەتمىسە بولمايدىغان يېرىگە كېلىپ قالغانىدى بۇ ئىدارىدە .

— ھىم ، ئېيتىپ بېقىڭ ، قايسى ئىللەت ئۇ ؟

— بۇ... دەي... دەي دېسەم تىلىم كۆيىدۇ ، دېمەي دېسەم دىلىم...

— پاش قىلىشتىن قورققۇدەك قانداق ئىللەت ئۇ ، ئورۇنسىز ئەندىشىلەردە بولماڭ ، مانا مەن بار !

— دەپ كەلسەم بۇ غەلىتە ئىدارىدە تۇزىتىشكە تېگىشلىك ئىللەت بەكمۇ تولا ، ئىللەتنىڭ ئىللىتى يەنە ئاشۇ ئېپلاس يۇرتۇازلىق !

— يۇرتۇازلىق ؟

— ھەئە ، يۇرتۇازلىق ، بۇرۇنقى باشلىقنىڭ غەيۋىتى بولۇپ قالمىسۇن ، بۇ ئىدارىگە چوڭقۇر يىلتىز تارتىپ كەتكەن يۇرتۇازلىق ئىللىتى ئاشۇ باشلىق زامانىدا شەكىللەنگەن !

(«تۇزۇڭنى يەپ ، تۇزلۇقۇڭنى چاقاي» دېگەن شۇدە !)

— مەسلەن ؟

— مەسلەن ، سىياسىي باشقارمىنىڭ باشلىقىمۇ ، مەمۇرىي بۆلۈمىنىڭ باشلىقىمۇ ، ھەتتا خوجىلىق بۆلۈمىنىڭ باشلىقىمۇ ھېلىقى سابىق ئىدارە باشلىقى بىلەن بىر يۇرتلۇق ! ئىدارە بويىچە

ئۇنىڭ يۈرتلۇقلىرى جەمئىي يىگىرمە سەككىز كىشىگە يەتكەن بولۇپ ، ئون سەككىزى ئەر ، ئونى ئايال ، ئۇلار ئومۇمىي ئىشچى - خىزمەتچى ساننىڭ ئون يەتتە پۈتۈن يۈزدە توققۇز پىرسەنتىنى ئىگىلەيدۇ !

(تۇۋا خۇدايىم ، جاھاندا مۇشۇنداق ئادەملەرمۇ بولىدىكەن - ده ، ئۇ ئالدىنقى باشلىق ئىشقا چۈشۈپ ئەتىسىگىلا ئۇنىڭدىنمۇ ئالدىنقى باشلىق ئۈستىدىن دەل مۇشۇ مەسىلە ئۈستىده شىكايەت قىلغانىدى . ئۇ چاغدا ئۇنىڭ يۈرتداشلىرى توغرىسىدىكى پىرسەنتنى ئون تۆت دەپ مەلۇم قىلغان !)

ئىشخانىدا باشلىقنىڭ ناھاللىق شىبلىتىنىڭ رىتىملىق ئاۋازى ئاڭلاندى .

— ھەي ئىسىت ، ھەي ئىسىت ، بىزنىڭ تىلىمىزغا «لۇق» ، «لىق» دېگەن قوشۇمچىلار زادى نەدىن كېلىپ قالغان بولغىيتتى ، مانا مۇشۇ «لۇق» ، «لىق» مىللىتىمىزنى نېمە كويلارغا سالمىدى - ھە ؟ يەنە قاچانغىچە يۈرتۇازلىق قىلىپ يۈرەرمىز ، بىزده بۇ ئىللەت قاچانمۇ تۈگەر ؟

(چوڭقۇر ئۇھ تارتىش ، ئۈستەلگە زەربە بىلەن تەككەن مۇشتنىڭ ئاۋازى)

— مەن مۇشۇ «لۇق» ، «لىق» دېگەنلەرگە شۇنچىلىك ئۆچ ئىكەنمەنكى ، ھەي··· ھەي···

— كۆڭلۈمدىكىنى دېدىلە باشلىق ، مەنمۇ پارتىيىگە كىرىشكە ئىنتىلىۋاتقان بىر ئاكتىپ بولۇش سۈپىتىم بىلەن ، ئىپلاسلىقتا ئۇچىغا چىققان يۈرتۇازلىققا خۇددى ئۆزلىرىگە ئوخشاشلا ئۆچ ! مۇنداق قارىسام ، ئىدارىمىز مانا ئەمدى ئۆزلىرىدەك بىر ئىنتىرناتسىئونالىزمچى ، خەلقچىل ئىسىل رەھبەرگە ئېرىشىپتۇ !

(ئالدىنقى ئىككى يىلدا ئىككى قېتىم ئېيتىلغان سۆز مانا ئەمدى يەنە تەكرارلانماقتا . پەقەت باشلىق ئۆزگەرگەن ، شىكايەت قىلغۇچى ۋە شىكايەت مەزمۇنى ئۆزگەرمىگەن .)

(يەنە بىر پەس جىمجىتلىق ، ئابدۇللانىڭ ئېلېكترونلۇق

چاقمىقىنىڭ چېقىلغان ئاۋازى)

— ھە ، ئوبدانلا مۇڭدىشىپتۇقيۇ ، ئىسمىڭىزنى سوراشنى ئۇنتۇپتىمەن ، ئىسمىڭىز نېمىتى ، ئۆزىڭىز قەيەرلىك ؟

— ئىسمىم ئابدۇل ، ھۆرمەتلىك باشلىقىمىز بىلەن بىر يۇرتلۇق .

(كارامەت دېگەن مانا ماۋۇ ، ئوزاقى يىلدىكى باشلىقنىڭ يۇرتدىشى بولۇۋېلىپ ، ئىشچىلىقتىن كادىرلىققا ئۆتكەن ، ئالدىنقى يىلدىكى باشلىق بىلەن بىر يەرلىك بولۇۋېلىپ ، ستاتىستىكا بۆلۈمىچىسىگە ئۆستۇرۇلگەن بۇ كاززاپنىڭ بىر دوملاپلا ئۆزگىرىۋالغىنىغا قارىمامسىلەر ، يېڭى باشلىقنىڭ قەيەرلىك ئىكەنلىكىنى قانداقمۇ بىلىۋالغاندۇ ؟)

— ھە ، مۇنداق دەڭ ، قايسى يېزىدىن ؟

— قارا دۆڭدىن .

— قارا دۆڭ دېدىڭىزمۇ ، قارا دۆڭنىڭ قەيسىدىن ؟

— قارا دۆڭنىڭ تېرەكئالدى كەنتىدىن .

— ھە ، بىزنىڭ قارادۆڭ يېزىسىدا تېرەكئالدى دەيدىغان بىر كەنت بار دەپ ئاڭلىغىنىم يادىمدا ، مەنغۇ ئۇ يەردىن كىچىك چېقىپ كەتكەن ، شۇنداق قىلىپ يۇرتلۇق چېقىپ قالدۇق دەڭا !

— ھى··· ھى··· ھى··· بىزنىڭ ئۇ يۇرت نى ـ نى ئادەملەر چېقىدىغان يۇرت جۇمۇ !

(قەغەزنىڭ شىرىق ـ شىرىق قىلغان ئاۋازى)

— ھوي ، بۇ رويخەتتىكى مەمتابدۇللا دېگەن سىزمۇ نېمە ؟ يۇرتىڭىزنىمۇ باشقىچە بىر نېمىدەپ يېزىپ قويغاندەك قىلىدىغۇ ؟

— ھە ، بىللىدىم ، بۇمۇ ئاشۇ يۇرتۇازلىقنىڭ كاساپىتى ، بۇرۇنقى باشلىقنىڭ مېنى ئۆزىگە تارتىمەن ، دەپ ئوينىغان ئويۇنى بولىمامدۇ . دادامنىڭ دادىسىنىڭ دادىسىنىڭ ، دادىسىنىڭ ئاشۇ يۇرتتا تۇغۇلغانلىقىغا قاراپلا شۇنداق يېزىۋەتكەن بولماي ، ئىسمىمنىڭ بېشىغا «مەت»نى قوشۇۋالغىنىچۇ تېخى ، بىز دېگەن جىڭ قارا دۆڭلۇكتە !

(تۇفى ، دادىسىنىڭ دادىسىنىڭ ، دادىسىنىڭ دادىسىمىش !)

— ھەم ، مۇنداق دەڭ... ئەسلىي گەپىمىزگە قايتىپ كەلسەك ، سىزدەك بىر ئاڭلىق ئادەمگە كىچىككىنە بۆلۈمچە مۇدىرلىق ۋەزىپىسى تولىمۇ كىچىكلىك قىلىدۇ ئابدۇل ، ئۇنىڭ ئۇستىگە پارتىيە تەشكىلىگە ئىنتىلىدىكەنسىز ، يۇرتۇازلىق قىلىشقىمۇ خۇددى ماڭا ئوخشاشلا قارشىكەنسىز ، ۋەزىپىڭىزنى ، تەشكىلىي مەسىلىڭىزنى قايتا ئويلىشايلى ، خىزمەتتىمۇ بىر - بىرىمىزنى پرىنسىپال قوللاپ تۇرايلى ، بولامدۇ ؟

— ھەممەتلىرىگە رەھمەت باشلىق ، يۇرتۇازلىق شوتىسىغا دەسسەپ ئۆگزىگە چىقۇالغانلارنى كەسكىنلىك بىلەن غۇلىتىپ ، ھەقسىزلىكنى ئەۋج ئالدۇرسىلا ئۆزلىرىدىن رازى بولۇپ قالمەن ، ئەمەل - ئاتاق دېگەنلەر بىلەن ئانچە خۇشۇمۇ يوق .

— ئۇنداق دېمەڭ ئابدۇل ، ئەمەلنى سىزدەك ، بىزدەك ئادەملەر تۇتمىسا ، كىم تۇتىدۇ ، ئاشۇ يۇرتۇازلارمۇ ؟ !

(سۆزلەر ئۇرغۇلۇق ، جىددىي كەيپىياتىدۇ)

— ئالدىمدا ماختىدى دەپ خاپا بولسىلىمۇ مەيلى ، لېكىنزە ، سىلىدەك ، ئادىل باشلىق كەمدىن - كەم ئۇچرايدۇ جۇمۇ ؟ !

(ئون ئىككى بال شامال دېگەن مانا مۇشۇ ، ئەمدى پەينىڭ ئۇچمىغىنىنى كۆرۈڭلار !)

ئىشىنىڭ ئاقىۋىتى ئويلىغىنىمدەكلا بولدى . پەي راستىنلا ئۇچتى . ئۇچقاندىمۇ ئۇچىنچى ئالەم تېزلىكى سۈرئىتىدە ئۇچتى . ئاردىن ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن باشلىقىم بىر پارچە قېلىن ئانكىتنى ئالدىمغا پالاقلىدە تاشلىدى ۋە ئابدۇللانى ، ياق ، ئابدۇلنى ئەتىۋارلاپ ئىشلىتىش ئۇچۇن ئالدى بىلەن ئۇنىڭ تەشكىلىي مەسىلىسىنى ئويلاشماي بولمايدىغانلىقىنى ، ئىككى نەپەر تونۇشتۇرغۇچىنىڭ بىرى ئۆزى ، بىرى مەن بولىدىغانلىقىمنى ئۇقتۇردى .

ئەمدى مەن قانداق قىلاي ؟ قانداق قىلاتتىم ، قولۇمغا ئىتائەتمەن قەلىمىنى ئالىمەن - دە ، قارا دۆڭلۇك ئابدۇلنىڭ

ئانكىتنى تازا قاملاشتۇرۇپ تولدۇرۇۋېتىمەن ، سىلەر مېنى ۋىجدانىغا خىلاپ يول تۇتتى ، دەپ ئەيىبلىمەكچىلار ، قاراپ تۇرۇكلارکى ، مارىتا ئەقىللىق ئادەملەر بار دېگەن قىياس راست چىقىپ قالسا ۋە ئۇلار كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇچار تەخسىگە ئولتۇرۇپ يەر شارىغا چۈشۈپ ، ئىدارىمىزگە باشلىق بولۇپ قالسا ، مانا مۇشۇ ئابدۇل ئۆزىنى پالانى يۇلتۇز تۇركۈمىگە قاراشلىق پالانى تۇرغۇن يۇلتۇز سىستېمىسىدىكى مارس دېگەن سەييارىنىڭ پۇستانى يېرىم شارىدىن دەپ ئېيلان قىلىدۇ ـ دە ، ئۇلار بىلەن يۈرتلۇق بولۇۋېلىپ ، ئۇزاقتىن بېرى كۆز قىزارتىپ كېلىۋاتقان كاتىپلىق ۋەزىپەمنى تارتىۋالمايدۇ ، ئېيىغا توقسان سوم نان تېگىدىغان بۇ ئىشتىن قۇرۇق قالسام ، ئۇ چاغدا تۆت بالامنى نېمە بىلەن باقىمەن ؟ !

1987 ـ يىلى ئاپرېل ، ئۈرۈمچى .

چىرايلىق چوكان

يېرىم كۈنلۈك چۆل يولى ئاخىر كەينىمىزدە قالدى ، چوغدەك تاۋلىنىپ تۇرغان تومۇز قۇياشى بۇلۇتسىز ئاسمان گۈمبىزىدە تىكلەنگەن چاغدىلا ئاندىن تاشيول بويىغا جايلاشقان يېزا بازىرىغا يېتىپ كەلدۇق . ئۇزۇلدۇرمەي سىگنال بېرىپ ، قايناۋاتقان قازان مىسالى قىزىپ كەتكەن بازاردىكى ئادەم ، ئات ـ ئۇلاغ ئارىسىدىن ئېھتىيات بىلەن يول ئېچىپ ، بىر كونا تام يېنىدا توختىدۇق ـ دە ، ماشىنىدىن چۈشۈپ ، بازارچىلار ئارىسىغا قوشۇلۇپ كەتتۇق .

ماشىنىلىق سەپەر دېگەن مۇشۇنداق بولىدىغان گەپ ئىكەن ، ماشىنىدا ئولتۇردۇم دېگىنىڭ بىلەن سەكرەپ ـ قاڭقىپ ئۈچەي ـ باغرىڭ يەتكۈچە چايقىلىدىكەن ، بولۇپمۇ تومۇز كۈنلىرى خۇددى خۇمداندەك قىزىپ كېتىدىغان لاتا پىكاپ تېنىڭدىكى نەملىكنى سۈمۈرۈۋېرىپ ئاغزىڭنى قۇم تىققاندەكلا قۇرۇتۇۋېتىدىكەن ، ئالىقانچىلىك سايە ، مۇزدەك بىر چىنە دۇغ كۆزۈڭدىن ئۈچىدىكەن .

ئاش كەلسە ئىمان قېچىپتۇ ، دېگەندەك ، تاماق ۋە ئىچىملىك تەمەسىدە كېتىۋېتىپ ، شوپۇرنىڭ قارىسىنىمۇ كۆزدىن قاچۇرۇپ قويدۇم ، مەندەك بىر راۋۇرۇس ئادەم ماشىنىنىڭ ئۈچ كىشىلىك ئورۇندۇقىنى يالغۇز ئىگىلەپ ، خالىسام كېرىلىپ ، خالىسام يانپاشلاپ يېتىپ ، بۇ تەرىقە چارچاپ ، چاڭقاپ كەتكەن يەردە ، يەتتە ئەزايىنىڭ ھېچبىرى بىكار تۇرمايدىغان جاپاكەش شوپۇر نېمە بولماقچىدى ؟ شۇنىڭ بىلەن ئۇنى تازا بىر مېھمان قىلىۋېتەي ، دېگەن ئويۇممۇ يوققا چىقتى . بۇگۈن يەكشەنبە بولغاچقىمۇ بازاردا ئادەم مىغلىدايتتى .

نېمە ئامال ، دېڭىزغا چۈشۈپ كەتكەن يىگىننى تېپىش مۇمكىنمۇ ؟ ئاخىر ئۆز ئالدىمغا يول تۇتماقچى بولۇپ ، يول بويىدىكى يايمىچىلار قاتارىنى بويلاپ يۈرۈپ كەتتىم .

دەرەخلىرى شالاڭ ، قاغجىراپ كەتكەن ئېرىق بويىغا يېيىلغان يايمىلار خېلى بىر يەرلەرگىچە سوزۇلاتتى . مېۋە - چېۋە سېۋەتلىرى بېسىلغان هارۋىلار ، يەر ئۈستىگىلا تاشلانغان بوربلارغا دۆۋىلەنگەن گۈلە - قاقلار ، گۆش ئېسىلغان قاسساپ كانارلىرى شۇنچىلىك زىچ جايلاشقانكى ، يايمىلار كەينىدىكى كۆكۈچ ئىس ئۆرلەپ تۇرغان ئاشخانىلارغا ئۆتۈش ئۈچۈن بىر تاپانلىقمۇ بوش يەر تېپىلمايتتى . ئېرىق بويىنى بويلاپ مېڭىۋېرىپ ، بىر چۆگۈن سۇ قاينىغان پۈرسەتتە ئاندىن يايمىچىلارنىڭ شالاڭلاشقان يېرىگە يېتىپ كېلەلىدىم - دە ، ئىككى يايما ئارىسىدىكى تار بوشلۇقتىن ئۆتۈۋېلىش ئۈچۈن تەمشەلدىم ، لېكىن يەنە چىپچىدە توختاپ قالدىم .

مېنىڭ قەدىمىنى توختىتىپ ، ئۆزۈمنى خۇددى هەيكەلدەك قاتۇرۇپ قويغان نەرسە كۆزۈمگە تاسادىپىي چېلىققان بىر چوكان ئىدى .

هەي ، مەن ئۇنى چوكان دېدىمۇ ؟ چوكان دېگەن تىلسم قۇرۇسۇن ، ئۇ چوكانمۇ ئەمەس ، قىزمۇ ئەمەس ، بەئەينى بىر پەرىشتە ئىدى . پەرىشتە بولغاندىمۇ شۇنداق بىر پەرىشتە ئىدىكى ، مەجنۇنتاللارنى سۆيۈپ ، ئېقىۋاتقان سۇ بويىدا خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغان پەرىشتىنىڭ دەل ئۆزى ئىدى . بىراق ، بۇ مەجنۇنتال ، سۇنىڭ شىلدىرلىغان ئاۋازلىرى ، سۇ بويىدا خىيال سۈرۈۋاتقان پەرىشتە دېگەنلىرىنىڭ هەممىسى پەقەت بىر دەقىقىلىك خىيالىي مەنزىرىدىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى . ئەمەلدە چوكانىنىڭ ئولتۇرغان يېرى ئېشەك ۋە كالا تېزەكلىرىنىڭ ئۇۋۇندىلىرى ئارىلىشىپ ، ياغ چاچقاندەكلا قارىيىپ كەتكەن قوقاستەك قىزىق توپا ، ئالدىغا يېيىلغىنى ئۈيەر - بۇ يېرى سۈزۈلگەن يېشىل ياغلىق

ئـدى ، ياغلىق ئۇستىده بىر ئوچۇم - بىر ئوچۇمدىن بۆلۈنگەن گـازىـر ، ئـۇجمه پوردا بويالغان ئونچه تۇخۇم ، ئىككى تەلەڭگه كەلگۈدەك ئۆرۈك قېقى ۋە ئىككى چاڭگالچه نان جىگده تۇراتتى . ئات - ئۇلاغلارنىڭ ئايىغىدىن قوزغالغان توپا - چاڭ بازارنى بىر ئالغان ۋاراڭ - چۇرۇڭ بىلەن قوشۇلۇپ تىنچىق هاۋاغا ئۆرلەپ ، گۈله - قاقلار ئۇستىگه تاشلىناتتى . بۇ نامرات يايمىچىنى كۆزگه ئىلماي ، يايما ئۇستىدىنلا ئاتلاپ ئۆتىدىغان بىئەدەپ بازارچىلارنىڭ ناهالـلىق ئاياغلىرىنىڭ چەمىدىن چۇشكەن توپىمۇ تۇخۇم بىلەن گۈله - قاقلار ئارىسىنى تىنـدۇرۇپ تۇراتـتى . ئۆڭۈپ كەتـكەن هاۋارەڭ خەسىدىن ئۇزۇن كۆڭلەك ، كۆڭ خادانى ئىشتان كىيىپ ، ئاندا - ساندا زەرى بار قىزىل ياغلىق چىگىۋالغان چوكان پەرىشان ، ئويچان كۆرۈنەتتى . كۆزلىرى تۇخۇمغمۇ ، قاقمۇ ، ئىشقىلىپ ، نـېـمـىـگـىـدۇر تـىـكىلگىنىچه قېتىپ قالغان ، بىر پۇتى بىلەن تىزلىنىپ ، بىر پۇتىنى تىزىدىن قۇچاقلىۋالغان ، چىرايلىق زاڭىقى تىزىنىڭ ئۇستىده تۇراتتى .

ئۇ بىر چاغدا بېشىنى كۆتۈردى - ده ، بىرەر مۇرۇڭۈەتلىك خېرىدارنىڭ ئۆزىنى بۇ زېرىكىشلىك كاسات يايمىنىڭ ئاسارىتىدىن قـۇتـۇلـدۇرۇشـنى كۈتكەندەك ئۇمىدلىك كۆزلىرىنى ئۆتكەن - كەچكەن بازارچىلارغا تىكتى . مەن شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ رۇخسارىنى تولۇق كۆرۈڭۈبلىش پۇرستىگه مۇيەسسەر بولدۇم .

تـوڭا ، ئـىـنـسـان نـەسـلىدىنمۇ مانا مۇشۇنداق پەرىشتىلەر تۆرىلىدىكەن ، ئۇنىڭ كۆزلىرى نېمىدېگەن چوڭ ، نېمىدېگەن قارا ، تاڭ شەبنىمىگه كۆمۈلگەن ، ئەمدىلا ئېچىلاي دەپ تۇرغان قىزىلگۈل غـۇنچىسىگه ئوخشايدىغان ئاغزىچۇ ؟ باش باهار كۈنلىرىده ئۆگزە گـىرۇەكـلىرىده قېتىپ قالىدىغان مۇز نۆكچىسىگه ئوخشايدىغان بۇرنىمۇ بەكلا چىرايلىق ، بىر تال قارا يىپتەك ئىنچىكه ، ئەگىم قاشلىرى ئوت كۆيۈپ تۇرغان ئاتەشدان سۇپەت نۇرلۇق كۆزلىرىنى ۋە تال - تال كىرپىكلىرىنى ئۆز مۇهاپىزىتى ئاستىغا ئالغانىدى .

سۇرتكەنسېرى ئېرىپ ، يېلىمدەك چاپلىشىپ تۇرىدىغان چاڭ ـ توزانمۇ ئۇنىڭ قىزىل بىلەن ئاق رەڭ ئاجايىپ بىر ھېكمەت تەسىرىدە سىڭىشىپ تۇرغان نۇرانە ئۆڭنى خۇنۇكلەشتۇرەلمىگەن ، خەسە كۆڭلىكىنى كۆتۈرۈپ تىك تۇرغان بىر جۈپ كۆكسى ئۇنىڭ زىلۇۋا بويىغا ئاجايىپ سۆلەت قوشۇپ ، ياشلىق باھارىنى ئۇرغۇتۇپ تۇراتتى . بىلەك تومۇلۇقىدىكى ئىككى ئۆرۈم قارا چېچى قاقرام توپا ئۇستىدە ھوشىدىن كەتكەن ئىككى قارا يىلاندەك تولغىنىپ ياتاتتى .

يالىڭاچ پۇتتىن قاپارتقۇ ئۆرلەتكۈدەك قىزىپ كەتكەن قاقاس توپا ، بېلىنىڭ ئاستى قاقاس توپا بىلەن ئارىلىشىپ كەتكەن گۈزەل بەدەن ، قارا يامغۇردەك يېغىپ تۇرغان توزان ئاستىدىكى چىرايلىق قاش ـ كۆز ، كور خېرىدارنىمۇ جەلپ قىلالمايدىغان كاسات يايما ، بىچارىلەرچە تەلمۈرۈش...

بىر ـ بىرىگە زادى ماس كەلمەيدىغان بۇ كۆڭۈلسىز مەنزىرىگە قاراۋەرگەنسېرى كۆڭلۈمدە خۇددى ئېچىنىشلىق بىر ناھەقچىلىككە دۇچ كەلگەندەك بىر خىل تۈيغۇ پەيدا بولدى . يەر ۋە ئاسمان ئارىسىدىكى جىمى نەرسە ئۆز مۇۋازىنىتىنى يوقاتقان ، تېگىشلىك ئورنىدىن مەھرۇم بولغان ھالدا كۆز ئالدىمغا كەلدى .

مەن يايمىدىكى ھەممە نەرسىنى بىر يولىلا سېتىۋېلىش ئۈچۈن قولۇمنى ئىختىيارسىز تۆش يانچۇقۇمغا ئۇزاتتىم ، لېكىن شۇ دەقىقىدە ئويلىمىغان بىر ئىش يۈز بەردى . 30 ياشلارغا ئۇلاشقان ، تۇرخۇنغا تىقىپ تارتىۋالغاندەكلا قارا چىراي بىر ئەر كىشى ئىرغاڭلىغان پېتى كېلىپ چوكانىڭ ئالدىغا زوڭزايدى .

— بىر... ئىككى... ئۈچ...

ئۇ يايمىدىكى تۇخۇملارنى ۋە گۈلە ـ قاق دۆۋىسىنى بىرنەچچە قېتىم ساناپ چىقتى ۋە ساردىن ئۇركۈگەن چۈجىدەك تۇگۈلۈپ ، تىترەشكە باشلىغان چوكاننى يەپ كەتكۈدەك ئەلپاز بىلەن :

— بۇ... بۇ... تۇخۇم ئۆز پېتى تۇرۇپتىغۇ . نېمىشقا... نېمىشقا سېتىپ ، سېتىپ بولمىدىڭ ، ھاراق ئىچىدىغانغا پۇل قېنى

ئەمدى ؟ — دېدى .

چوكان ئۆزىنى قانداقتۇر بىر زەربىدىن مۇھاپىزەت قىلماقچى بولغاندەك كەينىگە داجىدى ۋە :

— خاپا بولمىسىلا ، ساتاي دېسەم خېرىدار كەلمىدى ، — دېدى قورقۇمسىراپ تۇرۇپ .

— خې··· خېرىدار كەلمىسە ۋارقىرمامسەن ، چاقىرمامسەن ؟

— ۋارقىراي دېسەم···

— ھە··· ۋارقىراي دېسەڭ نېمە بولدى ، ئىزا تارتىدىغان بولۇپ قالدىڭمۇ ئۆزۈڭچە ؟

— ماقۇل ، ئەمدى ۋارقىراي .

سالاھىيىتى ماڭا تېپىشماق بولۇپ تۇيۇلغان بۇ مۇتتەھەم چويۇن توپتەك يوغان مۇشتىنى تۇگۇپ چوكانىنىڭ بۇرنىغا تەڭلەپ پوپۇزا قىلىپ قويغاندىن كېيىن يەنە سەنتۈرۈلگەن پېتى ئادەملەر ئارىسىدا غايىب بولدى .

چوكان بىلەن بولغان ئارىلىقىم پەقەت تۆت قەدەملا كېلىدۇ . نېمىشقىدۇر قاقاس تۇپراققا مىخلىنىپ قالغاندەك بۇ يەردىن قوزغالغۇم كەلمەيدۇ . ئۇنىڭغا ئېھتىيات بىلەن قاراپ ـ قاراپ قويىمەن . چوكان بولسا ئاغزىنى ئۇشلاپ ، كۆكرەك قەپسىنى يەل بىلەن تولدۇرىدۇيۇ ، بۇ يەلنى يەنە ئېچىنىشلىق بىر ئۇھ تارتىش بىلەن يوق قىلىدۇ ، يەنە ئاغزىنى ئۇشلايدۇ ، كېلىۋاتقان كىملەرنىدۇ تاكى يېنىدىن ئۆتۈپ كەتكۈچە كۆزىتىپ ئۇنىڭغا ئانىسىغا تەلمۇرگەن كېيىك بالىسەك تەلمۇرىدۇ ، گاھ كۆزلىرىگە ياش ئالىدۇ ، گاھ ئالاقزادىچىلىك ئىچىدە ھېلىقى مۇتتەھەم كەتكەن تەرەپكە قاراپ قويىدۇ···

مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشقۇم ، ھېلىقى مۇشتۇمزورنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ نېمىدەپ يوغانچىلىق قىلىدىغانلىقىنى ئۇققۇم كېلىدۇ ، بۇ چوكاندىن ئەيمىنىپ ، تارتىنىۋاتقىنىمنى تۇيۇپ قالىمەن ، ئۇنىڭ ھەممە نەرسىسىنى بىراقلا سېتىۋېلىپ ،

خەيرخاھلىقىمنى ئىزھار قىلىشقىمۇ ئەمدى جۇرئەت قىلالمايمەن .
ئۆز - ئۆزۈمنى : يۇرت يات ، ئادەملەر يات ، يەنە كېلىپ سەن ئاللىقاچان ئۆيلەنگەن خوتۇن - بالىلىق ئادەم ، ئۇنىڭغا نېمىدەپ خەيرخاھلىق قىلاتتىڭ ، دەپ ئاگاھلاندۇرۇپ باقمەن .

لېكىن ، ئۇنىڭ كۆز يېشى بىلەن بويالغان چىرايىغا يەنە بىر سەپسالغىنىمدا يۇرىكىمدە قوپۇرۇلغان ئاگاھ ئىستىھكامىم خۇددى ئاتوم بومبىسى تاشلانغاندەك گۈمران بولۇپ ، كۈلى كۆككە ئۇچىدۇ . بۇ ئىستىھكام خارابىسىدە يەنە دەسلەپكى تۈيغۇلىرىمدىن قوپۇرۇلغان بەھەيۋەت بىر مۇنار قەد كۆتۈرىدۇ .

شۇ ئەسنادا چوكان ئانچە - مۇنچە شالاڭلاشقا باشلىغان بازارچىلار ئارىسىدىن كىمنىدۇر كۆرگەن بولسا كېرەك ، يەنە بىئارام بولۇشقا ، ئىزتىراپ ئىچىدە تاتىرىشقا باشلىدى . كۆپ ئۆتمەي سامان تىققان تاغاردەك سېمىز ، پاكىنەك ، يۇزگە سىياھدان سۇركىۋالغاندەك قارا ، 50 ياشلار چامىسىدىكى بىر خوتۇن چوكانىنىڭ ئالدىدا پەيدا بولۇپ ، ئۇنى سوراق قىلغىلى تۇردى :

— سەن لامزىلىلە ، ئەتىگەندىن كەچكىچە بۇتتەك قېتىپ ئولتۇرغىنىڭ ئولتۇرغان ، بىر بازاردا بىر كويلۇق سودا قىلساڭمۇ كىمنىڭ دەردى ، ئەمدى ھۇجراڭغا چىراغ ياققىنىڭنى بىر كۆرەي ، سەندەك دىۋانىنىڭ قىزىغا زۇلمەت قاراڭغۇسىدىن ئۆزگىسى بىكار !

بۇ خوتۇن ئالىقانلىرى بىلەن يۈزىنى توسۇۋالغان چوكانىنىڭ ئالدىدا ئاياغلىرىنى كېرىپ ، يەرگە تەتۇر كۆمۈلگەن ئاچماق تۇۋرۇكتەك ئۆرە تۇراتتى . كۆسەيدەك قارا بارماقلىرى بەزىدە ئەس - ھوشىنى يوقىتاي دەپ قالغان چوكانىنىڭ بۇرنىغچە يېتىپ باراتتى . ياغ تەپچىرەپ تۇرغان ساڭگىلىماچ قوۋۇز گۆشلىرىنى تىترىتىپ ئەزۋەيلىگىنى ئەزۋەيلىگەنىدى .

بۇ خوتۇننىڭ كونا تەلەڭگىنى تاراڭلاتقاندەك ئاڭلىنىدىغان يېقىمسىز ئاۋازى سودا - سېتىقلىرىنى تۈگىتىپ قايتىپ كېتىۋاتقان

بازارچىلارنى ، ئۇ يەر ـ بۇ يەردە لاغايلاپ يۈرگەن بىكار تەلەپلەرنى ئۆزىگە جەلپ قىلدى . چوكان ھۆل چۈشتەك تېگىۋاتقان ئاھانەتكە ئەمدى چىداپ تۇرالمىغان بولسا كېرەك ، يۈزىنى توسۇۋالغان قوللىرىنى چۈشۈرۈپ ، ئۇنىڭغا قادىلىپ تۇرۇپ :

— قېينانا ، ئاغزىلىرىنى بۇزمىسلا بولارمىكىن ، — دېدى .

— ھە ؟

ئۇ خوتۇن باشتا كۆزلىرىنى چۆچەكتەك ئېچىپ ، سېھىرلەنگەندەك قېتىپ قالدى ، ئارقىدىنلا ئۆزىنى يەرگە تاشلاپ ، ئېشەكتەك يۇمىلاپ ، ئاۋازىنىڭ بارىچە سۈرەن سالغىلى تۇردى :

— ۋاي ، خۇدايىم ، بۇ جالاپنىڭ ماڭا يانغىنىنى كۆرمەمدىغان ، ئۆز كېلىنىمنىڭ ئىزاسىنى ئاڭلايدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدىمۇ ئەمدى ، ۋاييەي ، ۋايجان...

بايامقى مۇتتەھەم يەنە پەيدا بولدى ، ئۇ ئانىسىنى يۆلەشتۇرۇۋېتىپ ، ئەتراپتا شام تىكلىگەندەك ئۆرە تۇرۇشقان كىشىلەر توپىغا قاراپ ، مۇشتىنى كۆرسىتىپ دېۋەيلىدى . توپلىشۋالغانلار قۇرغۇينىڭ قارىسىنى كۆرگەن قۇشقاچ توپىدەك قاچ ـ قاچ بولۇپ ، تارقىلىپ كېتىشتى . ئۇ مۇتتەھەم ئۆزىنىڭ بۇ كارامىتىدىن سۆيۈندىمۇ ، تازا بىر كېرىلىۋالدى ـ دە ، ھېلىغىچە دادلاۋاتقان ئانىسىدىن سورىدى :

— ئانا ، كۆڭلىڭىزنى ئاغرىتقان كىم ئۇ ، قېنى ، ماڭا بىر دەڭا ؟

— كىم بولاتتى ، ئەنە ئاۋۇ ، — دوملاۋاتقان خوتۇن تېنىگە غايىبتىن كۈچ قېتىلغاندەك لىككىدە ئۆرە بولدى ، قولىنى نېمە قىلارىنى بىلەلمەي گاڭگىراپ تۇرغان چوكانغا چېنىپ تۇرۇپ دېدى ، — ئۇ ماڭا ياندى ، ھۆركىرىدى ، مېنى كۆزىگە ئىلمىدى...

— ھىم ، سەن... سەن تېخى ئانامغا ھۆرت ـ پۆرت دېگۈدەك بولدۇڭمۇ ؟ ! مانا ساڭا نوچىلىق ، مانا ساڭا...

چوكان چىلبۆرنىڭ چاڭگىلىغا چۈشكەن بىچارە قوزىچاقتەك مەڭدەپ قالغانىدى . ئۇ ئۆزىنى قاچۇرۇشقا ئۇلگۈرمەيلا مەڭزىگە ئىككى شاپىلاق تەگدى ، شاپىلاق تەگكەن يەر يول ـ يول قىزىرىپ چىقتى ، جاۋغىيىدىن قان ساقىدى .

شاپىلاق چىرايلىق چوكاننىڭ مەڭزىگە تەگدىمۇ ياكى مېنىڭ مەڭزىمگە تەگدىمۇ ، بىلمەيمەن ، پۈتۈن ئەزايىم لەرزىگە كېلىپ ، يۈرىكىم زىخ سانجىلغاندەك ئېچىشىپ كەتتى ، كۆزۈمگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى . نېمىلەرنى ئويلىغىنىمنى ۋە نېمىلەرگە نىيەت قىلغىنىمنى ئۇقمايمەن ، بىر چاغدا قارىسام ، يىغلامسىراپ ، بىچارىلەرچە يېلىنىۋاتقان چوكان بىلەن ئۇنىڭ ياۋۇز ئېرى ئوتتۇرىسىدا تۇرۇپتىمەن .

— بۇ بىگۇناھ ئايالنى نېمىشقا خورلايسەن ؟ ئۇنىڭغا ئىچىڭ ئاغرىسا بولمامدۇ ؟ !

مۇتتەھەم ئەرنىڭ قارا قولى ھاۋادا قېتىپلا قالدى . لېكىن ، ئارىدىن ئۆزۈن ئۆتمەي چېچىلىپ كەتكەن ئەقلىنى يەنە قولىغا ئالدى بولغاي ، قان تولغان كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى . تاماكا خالتىسى ئېسىپ قويغاندەك ساڭگىلاپ چۈشكەن قاپاقلىرى ئاستىدىكى يۈز مۇسكۇلى لىكىلدىغىلى تۇردى .

— ھىم ، مېنىڭ ئىشىمغا ئارىلىشىدىغان نېمە ھەددىڭ بار ؟ — دېدى ئۇ ماڭا تازا بىر سەپسېلىپ چوققامدىن تاپىنىمغىچە كۆزىتىپ چىققاندىن كېيىن شالىسىنى چېچىپ ، — قېنى دەپ باقە ، مەن ئۇرسام ئۆز خوتۇنۇمنى ئۇردۇم ، ساڭا نېمە دەز كەتتى ؟

— خوتۇنۇڭ بولسىمۇ ئۇرۇشقا ھەققىڭ يوق .

— ھىم ، ئەمدى بىلدىم ، سەن تېخى خوتۇنۇمنى پايلاپ يۈرگەنكەنسەن ـ دە ، دەپ باقە ، سەن نېمە ئادەم ؟

ئۇ بىردىنلا ياقامغا ئېسىلدى . ھەتتا مېنى ساقچىغا ئاپىرىمەن دەپ ھەيۋە قىلغىلى تۇردى . خېلىدىن بېرى تېرەككە يۆلىنىپ ئىنجىقلاپ ئولتۇرغان ئانىسىمۇ ئاغزىنى قويۇۋەتتى . يامان نىيەتتىن

خالىي ئىكەنلىكىمنى ، بىگۇناھ چوكانىڭ ناھەق خورلىنىشىغا پەقەت چىداپ تۇرالمىغانلىقىمنى تەكرار - تەكرار چۈشەندۈرۈپمۇ ئۇلارغا غەرەز ئۇقتۇرالمىدىم .

ھېلىمۇ ياخشى ، ئاغزىنى سۈرتكەن پېتى يېتىپ كەلگەن شوپۇرۇم بۇ كۆڭۈلسىز ھالنى كۆرۈپ ، قەدىمىنى ئىتتىكلەتتى ، ئارىغا چۈشۈپ ئاران دېگەندە مېنى ئاجرىتىۋالدى . بېشىم ئەركەك تېخىمۇ ھەددىدىن ئاشقىلى تۇردى . ئۇ ماڭا كۆرسىتىپ تۇرۇپ ، خوتۇنىنىڭ مەڭزىگە يەنە ئىككى شاپىلاق سالدى ۋە :

— مانا قاراپ تۇر ، مەن ئۇنى مانا مۇشۇنداق ئەدەپلەيمەن ، مانا مۇشۇنداق خورلايمەن ، نوچا بولساڭ بىر نېمە دەپ باقە قېنى ، — دېدى - دە ، چوكانىڭ ساغرىسىغا كۈچەپ بىرنى تېپىۋىدى ، ئۇنىڭسىزمۇ ئاران ئۆرە تۇرغان چوكان ئىككى قەدەم نېرىسىغا قاڭقىپ بېرىپ ، تىك موللاق چۈشتى . يايمىدىكى ھەممە نەرسە تىرپىرەن بولدى .

— سەن...

— يەنە ئىچ ئاغرىتىپ باقە قېنى .

ئۇ چوكانىنى تەپتى ، دەسسىدى ، ئورنىدىن سىلكىپ تۇرغۇزۇپ ، ئالدىغا سېلىپ ھەيدەپ ماڭدى .

ئاھ ، جاھاندا بۇنداق تاش يۈرەك ئادەملەرمۇ بولىدىكەن - ھە ؟ ئىسىت ، شور پېشانە چوكان ، تەقدىر سېنى كىملەرگە قارام قىلدى - ھە ؟ ئىسىت گۈزەل قامىتىڭ ، ئىسىت ياش تولغان شەھلا كۆزلىرىڭ ، ئىسىت خورلانغان ئۆمرۈڭ !

چوكان ئېرىنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ يىگىرمە قەدەمچە ئۇزىغاندىن كېيىن تەسەۋۇر قىلغۇسىز جاسارەت بىلەن كەينىگە بۇرۇلدى - دە ، ماڭا لاپ قىلىپ قاراپ قويۇپ ، يولىنى يەنە داۋام قىلدى . ئۇ مۇشۇ بىر قارىشى ئۈچۈن يەنە بىر پەشۋا يېدى .

شۇ كۈنى گېلىمدىن ھېچ نەرسە ئۆتمىدى ، ماشىنىغا ئولتۇرۇپلا كۆزلىرىمگە بارغانچە سەت كۆرۈنۈۋاتقان بۇ بازاردىن

ئايرىلدىم ، قولۇمدىن ھېچقانچە ئىش كەلمەيدىغان بىچارە ئىكەنلىكىمنىمۇ تۇنجى قېتىم ھېس قىلدىم .

بۇ كۆڭۈلسىز ۋەقەگە شاھىت بولغىنىمدىن بېرى خېلى ۋاقىتلار ئۆتتۇپ كەتتى . كۆز ياشلىرىغا كۆمۈلگەن ئاشۇ بىچارە ، غەمكىن ، چىرايلىق چوكانىڭ سىيمىسى ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ ھېلىقى ئاخىرقى قارىشى زادىلا ئېسىمدىن چىقمىدى . ئۇنىڭ قارىشىغا نېمە مەنە يوشۇرۇنغانلىقىمۇ جاۋابسىز تېپىشماق بولۇپ قالىۋەردى .

1984 - يىلى ئىيۇن .

ھېساب ۋە ھېسابچىلار

سادىر ساقى ئەمدىلا قولىغا ئالغان كەچلىك تامىقىنى ئۈستەلگە «دوككىدە» قويۇپ قويدى ـ دە ، ئىشكىنى ئاچتى ، ئۇنىڭ شەپىلىك قەدەم تاشلاپ مېڭىشىدىن ، ئىشىك تۈتقۇچىنى زەردە بىلەن تارتىشىدىن ناقۇلاي چاغدا كىلىپ قالغان مېھمانغا بولغان دوق ۋە نارازىلىق چىقىپ تۇراتتى .

ئۇ ئىشكىنى ئېچىپلا يوغان بىر بوغچىنى قولتۇقىغا قىستۇرغان ھالدا تۇزاقتىن ئۇركۈگەن قۇشتەك قورقۇمسىراپ تۇرغان ئەنۋەرنى كۆردى ـ دە ، ئۇنىڭغا «قېنى كىرمەمسەن» دېگەندەك ئىشارەت قىلدى . بۇ ئىشارەتنىڭ ئاشۇ بوغچىنىڭ يۈزى بىلەنلا بىرىلىۋاتقانلىقى ئەنۋەرگە ئايان ئىدى .

— قېنى سىلى خوتۇن ، ئەنۋەرجانغا تامىقىڭلار بارمۇ ؟ — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ ئەنۋەر توڭلاتقۇ يېنىغا قويۇپ قويغان بوغچىدىن ئەتەي كۆزىنى قاچۇرۇپ .

كەڭ پېشانىسىدىكى تېيىز قورۇقلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا 24 ـ 25تە كۆرۈنىدىغان بۇ مېھمان قورۇنۇپ ، تارتىنىپ دېگۈدەك مەخسۇس خانىغا كىرىپ كەلدى ـ دە ، خوجايىن كۆرسەتكەن ئورۇندۇققا كىلىپ ئولتۇردى .

ئەپتىدىن قارىغاندا ، ئەنۋەر بەك ياۋاش ، مۇلايىم كۆرۈنەتتى . ئۈستۈن قاراشقىمۇ پېتىنالماي ، ھەدەپ قوللىرىنى ئۇۋۇلايتتى ، چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتمەكچى بولاتتىيۇ ، ئەپلەشتۈرەلمەيتتى ، ئورۇقلۇقى چېنىپ تۇرغان يۈزلىرى دەم قىزىراتتى ، دەم تاتىراتتى . بېشىنى كۆتۈرەي دېدىمۇ ، شالاڭ قوڭۇر چاچلىرى كۆزلىرىگە چۈشۈۋالاتتى .

ئۇ تارتىنغان ھالدا چوكىنى قولىغا ئالدى ـ دە ، بىر تال چۆپنى تەسلىكتە ئاغزىغا سالاتتى .

— ھــە ، ئەنۋەرجان ، بالا ـ چاقىلار ساقتۇ ، تېنىڭلار تازا تۇرامدۇ ؟

— ئـۆزلـىرىنـىڭ رەھـبـەرلـىكى بىلەن كۆڭۈلدىكىدەك ياشاۋاتىمىز .

— شۇنداقتىمۇ ، پات ـ پات ئەھۋالىڭلىنى سوراپ تۇرايلى دېسەك ، بىزدەكلەرنىڭ ئىشى چاچتىنمۇ تولا بولىدىكەن ، ئىشخانىغا مۇئاۋىن باشلىق بولدۇم دەپ بېشىمغا پىت سالغان ئوخشايمەن ، ھېلى بىرى ئۆي دەپ كېلىدۇ ، ھېلى بىرى پۇل دەپ كېلىدۇ ، ئىشقىلىپ بېشىمنى تاتلىغۇدەكمۇ ئارامچىلىق يوق .

— توغرا ئېيتتىلا ، توغرا ئېيتتىلا .

— ھــە ، سـورايمەن دەپ ئۇنتۇپ قالغىلى تاس قاپتىمەن ، ئۆيۈڭلىدىن ئەتىياز كۈنلىرى تامچە ئۆتمەيدىغاندۇ ؟

ئـۆيـىنىڭ سالقىنلىقىغا قارىماي ئۇستىدىن بىر چۆگۈن سۇ تۆكۈۋەتكەندەك تەرلەپ كەتكەن ئەنۋەر ئۆينىڭ گېپىي چىقىشى بىلەن تەڭ بېشىنى لىككىدە كۆتۈردى ۋە كۆزىگە چۈشۈۋالغان چېچىنى قايرىۋېتىپ :

— تامچە ئۆتكەندىمۇ ، ئۆتمىگەندىمۇ ئوخشاشلا زەي ، قىشۇ ـ ياز كۈن نۇرىنى كۆرمەيمىز ، بالىمىزمۇ راخت بولۇپ قاپتۇ ، — دەپ جاۋاب بەردى پەس ، ئەمما تورلۇق ئاۋازدا .

— شـۇنـداقـمـۇ ، — دېدى سادىر ساقى ئىچ ئاغرىتقاندەك قـىـلـىپ ، — مەن تېخى ئۇنچىۋالا ئەمەستۇ دەپ ئويلاپتىمەن ، لـېـكـىنزە ، ئىدارىدە ئۆينىڭ قىسلىقىدىن شۇنداقمۇ ، سىلىدەك زىـيـالـىـلاردىـن تېخى ئون نەچچە ئائىلە سىلىگە ئوخشاشلا بىر ئېغىزلىق كونا ئۆيدە ئولتۇرۇۋاتىدۇ . گېزى كېلىپ قالسا ھەل قىلارمىز دېگەن ئويدىمەن .

— سىلىنىڭچە قاچانراق ھەل بولۇپ قالار سادىر ئاكا ؟

ئـەنـۋەرنـىڭ ئەسلىنى ئاتاپ خىتاب قىلمىغىنىغا ئاچچىقى

كەلدىمۇ ، ئۇ قوشۇمىسىنى تۇرۇپ قويدى ۋە توڭلا جاۋاب بەردى :
— خۇدا خالىسا يەنە بىر ـ ئىككى يىلغىچە ھەل بولۇپ قالار ، دەيمەن .
— بىر ـ ئىككى يىلغىچە ؟...
ئەنۋەر يوغان بىر تىنىپ قويۇپ بېشىنى سالدى . ئۇ بېشىنى سىلىپ يەر تېگىدىن قاراۋېتىپ توڭلاتقۇنىڭ يېنىدا خۇددى زۇلمەت كىچىدىكى ئۇمىد چىرىغدەك چاقناپ تۇرغان ھىلىقى بوغچىنى كۆردى . ساددىلىق قىلىپ يادىدىن چىقىرىپ قويغىلى تاس ـ تاماس قالغان بۇ بوغچا ئۇنىڭغا : «مېنى ئال ـ دە ، پارىخورىنىڭ پوكىنىغا تىق» دېگەندەك قىلاتتى .
راست ، ئەنۋەر تۆت يىلدىن بېرى ئولتۇرۇۋاتقان زەي ئۆيدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈنلا سادىر ساقىغا «ئىسسىق ئۆتكۈزۈش» قارارىغا كەلگەن ۋە ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا بۇ يولنى تاللىۋالغانىدى .
— سا جۇرىن ، — دېدى ئۇ تىترەۋاتقان قوللىرىنى بىر پارچە چوغدەك كۆيدۈرۈپ تۇرغان بوغچىنى ئۇستەلگە قويۇپ تۇرۇپ ، — بۇ ئايالىمنىڭ ئىدارىسىدىن تارقاتقان گۆش ئىكەن ، قارىسام يامان ئەمەستەك قىلىدۇ ، لايىقلىرىدا بولمىسىمۇ ئېلىپ كېلىۋېدىم...
سادىر ساقى ئېچىلغان داستىخاندا تۇرغان سېمىز بىر سان توڭ گۆشنى كۆردى . گۆش پەقەت بىر سانلا بولسىمۇ ، كېلەر شەنبىدىكى مېھماندارچىلىققا ئەسقېتىپ قالار ، دەپ ئويلىدى ـ دە ، چاپىنىنىڭ تۆۋەنكى تۇگمىسىنى ئۇيناپ ئولتۇرغان ئەنۋەرگە :
— بۇنداق قىلمىساڭلارمۇ بولاتتى ئۇكا ، ھېلىھەم ئېلىپ قالسام قالاي ، بۇنچىلىك گۆشنىڭ پارا ھېسابلانمايدىغانلىقى ئېنىققۇ ـ ھە ، — دېدى ئەنۋەرنى ئۆزىتىپ چىقىۋېتىپ ، — زىيالىيلارغا كۆڭۈل بۆلۈش دېگەن سىياسەت بار ئەمەسمۇ ، ئۆي ئىشىڭلىنى ئويلىشىپ باقايلى ، بولامدۇ ؟ — دەپ قوشۇپ قويدى .
«كۆپ دېگەندە 120 — 130 كويغا توختايدىغان گۆشكە بىر يۈرۈش ئۆينى تېگىشىۋەتكىلى مېنى سارايغا قالدىڭمۇ ئەخمەق» سادىر ساقى يەرگە «چىرتتىدە» تۇكۇرۇپ ، ئەنۋەر چىقىپ

كەتكەن ئىشككە قاراپ هومايغاچ ، غۇدۇڭشىپ قويدى ـ دە ، تاماكىسىنى چىشلىگىنىچە كارىۋاتقا تاشلاندى .

ئۇ ئۇيان ئۆرۈلۈپ ، بۇيان ئۆرۈلۈپ زادىلا ياتالمىدى . يېشىنىپ يوتقانغا كىرىپ بېشىنى چۈمكىدى . يېقىندىن بۇيان قىزىپ كېتىۋاتقان پاك ـ دىيانەتلىك بولۇش توغرىسىدىكى ئۆگىنىشلەر ، قىزىل خەتلىك هۆججەتلەر كۆز ئالدىغا كەلدى ، ئويلا ـ ئويلا ئاخىر خىيال ئېكراندا ئاجايىپ بىر ئەقىل پەيدا بولدى . سېكۇنتىغا مىليون قېتىملاپ هېسابلىيالايدىغان ئېلېكترونلۇق هېسابلاش ماشىنىسىنىڭ ئىقتىدارىدىنمۇ ئېشىپ چۈشىدىغان مېڭىسى بىر سان گۆشىنىڭ قىممىتى ۋە «پاك ـ دىيانەتلىك بولۇش »نىڭ شان ـ شەرىپى ئېلىپ كېلىدىغان پايدىنىڭ سېلىشتۇرمىسىنى قانچە ئون قېتىملاپ هېسابلاپ چىقتى . ماتېماتىكىدىكى تۆت ئەمەل بەلگىسى ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىپ ، بىر قاتار سانلارنى ئۇنىڭ ئالدىغا يايدى…

سادىر ساقى بۇگۈن تولىمۇ ئەتىگەن ئويغىنىپ كەتتى . ياق ، ئۇ ئۇستەلدە تۇرغان ئەينەككە قاراپلا كۆز ئېقىنىدىكى ئىرماش ـ چىرماش قان تومۇرلىرىنىڭ گىجەكلىشىپ كەتكەن قىزىل يىپتەك قىزىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆردى ـ دە ، ئۇزۇن بىر قىش كېچىسىنى تۆت ئەمەل ئالامەتلىرى بىلەن هەپىلىشىپ ئۆتكۈزۈۋەتكىنىنى تۇيدى . ئۇ ئالدىراپ كىيىندى ، تۇرۇبىنى بولۇشىغا ئېچىپ ، يۇزىنى بېشى بىلەن قوشۇپ يۇيۇۋەتكەندىن كېيىن پىكرى خېلى ئېچىلىپ قالدى . ئۇ ئادىتى بويىچە بىر نوگاي سوغۇق سۇنى گۇپۇلدىتىپ ئىچىۋېتىپ ناشتىغا تۇتۇش قىلدى . سېرىق مايغا مىلەپ ئاغزىغا سالغان بىر بۇردا نانىنى ئېرەنسىزلىك بىلەن چاينىغاچ تۇن بويى ئويلىغانلىرىنى يەنە بىر قېتىم دەڭسەپ چىقىپ ، بۇ مۇرەككەپ هېسابتا قىلچە ئازمىغانلىقىغا تەمەننا قىلىپ ، ئىككىنچى قەدەمنى هېچ كېچىكمەي بېسىش قارارىغا كەلدى .

سادىر ساقى كەسكىن جەڭگە ئاتلانماقچى بولغان جەڭچىدەك ئەسنىگەن بولۇپ غۇلىچىنى يايدى ـ دە ، يۇرىكىنى توختاتتى . كۆرپە

ياقىللىق جۇڭسىنى كىيىپ ، تۇگمىلىرىنى راڭۇرۇس ئېتىپ چىقتى . ئەينەككە قاراپ چىرايىدىن ئۇرغۇپ تۇرغان تەبىئىي جىددىيلىكتىن قانائەت ھاسىل قىلغاندىن كېيىن ، مۇرىسىگە بىر پارچە كونا گېزىتنى سېلىپ ھېلىمۇ ئوتۇندەك قېتىپ تۇرغان بىر سان گۆشنى گېزىت ئۇستىگە قويغىنىچە «بىسمىللا» دەپ بوسۇغىدىن ئاتلىدى .

بۇ چاغدا جىمىكى سائەتلەرنىڭ ئىستېرىلكىسى ئەتىگەنلىك چارەك كەم سەككىزنى كۆرسىتىپ تۇراتتى . بەش قەۋەتلىك ئاددىي ئۆيلەردىن خۇددى ئۇڭسىغا سۇ كىرىپ كەتكەن چۇمۇلىلەردەك چۇڭۇلۇپ چىقىشقان كىشىلەر ۋېلىسىپىتلىق ، پىيادە دېگۈدەك ئورگان تەرەپكە قاراپ ئاقماقتا ئىدى .

ئىشقا ماڭغانلارنىڭ بەزىسى بىر سان گۆشنى بەئەينى شاگىرت قاسساپلاردەك مۇرىسىگە سېلىپ سالماق قەدەم ، سۇرلۇك قىياپەت بىلەن كېتىۋاتقان سادىر ساقىنى ھويلىدىلا كۆرۈپ ئۇلگۈردى . بەزىلەر كوچىدا كۆردى . كۆرگەنلىكى كىشىلەر بۇ ھالدىن قىزىقىش ۋە غەيرىيلىك ھېس قىلماي قالمىدى .

— ھوي سادىر ئاكا ، ئەمدى قاسساپلىق قىلاي دېدىڭىزمۇ نېمە ؟ گۆشنى تاغارغا سېلىپلا كۆتۈرسىڭىزچۇ ؟

ھەزىلكەش سېلىم سايىت سادىر ساقىنى يانداپ ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ، ۋېلىسىپىتىنىڭ قوڭغۇرىقىنى قەستەن جىرىڭلىتىپ چاقچاق بىلەن سوئال قويدى . سادىر ساقى سوئالغا چىرايىنى بۇزماي تۇرۇپ جاۋاب بەردى :

— چاقچىقىڭنى قوي ئۇكا ، «ھۆكۈمەت خادىملىرى پاك ـ دىيانەتلىك بولۇش كېرەك» دەپ چاقىرىق قىلىنىۋاتامدۇ ، بىراق ، دەرەخ جىم تۇرىمەن دېسىمۇ شامال جىم تۇرغۇمايدىكەن ، مۇرەمدىكى بۇ گۆش ئىدارىمىزدىكى مەلۇم يولداشنىڭ ماڭا شۇڭغۇتقان پارىسى ، شۇڭا بۇنى ئومۇمغا تاپشۇرغىلى ئېلىپ كېتىۋاتقان دېگىنە !

— مەلۇم يولداش دېگەن كىمكەن ئۇ ، — دېدى بالىسىنى

سۆرەپ يېتىلەپ يەسلىگە ئېلىپ كېتىۋاتقان زۆھرە گەپ كوچىلاپ ، — يوشۇرماي ئوچۇق دەۋەرسىگىز بولىدۇ ، بۇنداق بىنومۇس ئىپلاسلارنىڭ چاۋىسىنى چىتقا يېيىش كېرەكتە !

سادىر ساقى كەينىگە ئەگىشىۋالغان بىر توپ كىشىگە قاراپ ئۇھ تارتىپ قويۇپ ، بېشىنى چايقىدى .

— ياش زىيالىيلارنىڭ ئىناۋىتىگە تەسىر يەتكۈزۈشنى خالىمايمەن ، بىراق ، مۇشۇنچىۋالا كۆپ گۆشنى پارا بېرىپ ئۆي قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىشقا ئۇرۇنۇشى ئۇنىڭ چۈشى ، يىگىرمە يىللىق پارتىيە ئىستاژى بار مەندەك بىر پاك ئادەم ئاسانلىقچە قاپقانغا چۈشىدۇ ، دەمسىلەر ؟

سادىر ساقى جىنايەتلىك بىر سان گۆشنى ئوغلاق تارتىش ئويۇنىنىڭ غەلىبىلىرىدەك مۇرىسىگە ئېلىۋېلىپ سازايە قىلغان پېتى ئىدارىسىگە كېلىپ بولغۇچە «ئەنۋەر سادىر ساقىغا پارا بەرگەنكەن ، ئۇ پارىنى ئومۇمنىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇرغىلى ئېلىپ كېلىۋېتىپتۇ» دېگەن خەۋەر ئىشخانا ـ ئىشخانىغا تارقىلىپ كەتكەنىدى .

ئاشۇ كۈنى پۈتكۈل ئىدارە زىلزىلىگە كەلگەن بىر كۈن بولدى . بۇ پەۋقۇلئاددە خەۋەر ئۇستا ۋالىبولچىلار ئارىسىدا قاتقىپ يۇرگەن تۇيقا ئوخشاش قۇلاقتىن قۇلاققا ، ئېغىزدىن ئېغىزغا يۆتكىلىپ يۈردى . سىرلىق پىچىرلاشلار ئاشكارا داۋراڭغا ئايلاندى . خۇشاللىق ، يىرگىنىش ، نەپرەت ئۇچقۇنلىرى چاچراۋاتقان كۆزلەر ئاخىر بېرىپ بىچارە ئەنۋەرگە تىكىلدى .

ئون كىۋندەك تۈيۈلغان بىر كېچىنى ئوخشاشلا گادىرماش خىياللار ، قىياسەن پال سېلىشلار بىلەن ئۆتكۈزگەن ، ئەمدىلىكتە ئىشخانىغا ئەڭ بۇرۇن يېتىپ كېلىپ ، بېشىنى چاڭگاللاپ ئولتۇرغان ئەنۋەر كۈتۈلمىگەندە بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ جان بېرىۋاتقان ئۆچكىدەك تىپىرلاپ قالدى . ئاۋۋال يۈرىكى رىتىمدىن ئازدى ، ئاندىن كېيىن يۈزى بىردىنلا سۈيۇق سىمابقا ئايلىنىپ ، پەسكە قاراپ ئېقىپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلدى . تىترىگەن لەۋلىرى

ئارىسىدىن ئېچىنىشلىق بىر نادامەت ئېتىلىپ چىقتى .
«ئاھ خۇدا ، ئاشۇ لەھەتكە ئوخشايدىغان ئۆيدە بىر ئۆمۈر ئۆتۈپ كەتسەمچۇ ، ئەمدى بۇ يۇزۇمنى نەگىمۇ قويارمەن ؟ »
«باخشىنىڭ دېپى يېرىلسا گەردىشى مايمۇنغا ئويۇنچاق بوپتۇ » دېگەن گەپ راست ئوخشايدۇ ، ۋەقەنىڭ ئۆتمۈشىنى ئىدارە ـ ئىدارە بولۇپ تۇنجى قېتىم پارتىنى رەت قىلغان شەخسىيەتسىز ، پاك ـ دىيانەتلىك ئەزىمەتنىڭ ئۆز ئاغزىدىن ئاڭلىغان ئىدارە باشلىقى بەئەينى گۆھەر تېپىۋالغاندەك خۇشال بولۇپ كەتتى . ئۇ سادىر ساقىنى يۇزتۇرانە بىر ھازا ماختاپ چىققاندىن كېيىن كاتىپىنى چاقىردى ـ دە ، ھەرقايسى چوڭ ـ كىچىك گېزىتلەرگە ، رادىئو ئىستانسىسلىرىغا ھېچ ھايالسىز ماقالە يېزىپ ئەۋەتىش ، چۈشتىن كېيىنلا چوڭ زالدا پاك ـ دىيانەتلىك بولۇش دوكلاتى بېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا ئېلان چاپلىۋېتىش ئىشىنى ئورۇنلاشتۇردى .
ئىدارە باشلىقىنىڭ پىلانى بىرمۇبىر ئورۇندالدى . بۇ شۆھرەتلىك ، كەمدىن ـ كەم تېپىلىدىغان مۇھىم تېپىنىڭ داڭقى ئىدارىدىن ھالقىپ چىقىپ پۈتكۈل شەھەرگە ، پۈتكۈل جەمئىيەتكە پۇر كەتتى . ئىككى ـ ئۈچ قېتىملىق تەنتەنىلىك دوكلات يىغىنلىرىغا ئىشتىراك قىلىپ ، پالاق تۇخۇمدەك بەتبۇي تارقاتقىلى تۇرغان بىر سان گۆش ئاخىر قىممەتلىك ئولجا تەرىقىسىدە ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر ئاشخانىسىغا تاپشۇرۇپ بېرىلدى .
ھاسىل كالام ، ئەنۇەرنىڭ ئاياقتىكى ئاشتەك تەييار بولۇپ قالغان تەشكىلىي مەسىلىسى شۇنىڭ بىلەن يەتتە قات ئاسمانىنىڭ قەرىگە چۆرۈپ تاشلاندى . توپتوغرا ئۈچ كۈندىن كېيىن بولسا ، سادىر ساقىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرلىقتىن مۇدىرلىققا ئۆستۈرۈلگەنلىكى ، مۇناسىپ ھالدا ئايلىق مائاشىنىڭ ئىككى دەرىجە كۆتۈرۈلگەنلىكى ھەققىدە تەستىق چۈشتى . ئىدارە باشلىقىمۇ تېپىنى چىڭ تۇتۇپ ، ئومۇمىي دائىرىنى يېتەكلىگىنى ئۈچۈن ئومۇمىي ئۇقتۇرۇش بىلەن تەقدىرلەندى .
كۈنلەر ئۆتتى ، تۇيۇقسىز كەلگەن زەربىدىن خۇددىنى يوقاتقان

ئەنۋەر ئەقلىدىن ئازغىلى تۇردى . يۇز نەچچە كويلۇق پارىنى دەسمايە قىلىپ مۇدىر بولۇپ قالغان ، مۇھىمى ئېيىغا ئىككى دەرىجە مائاشقا ئېرىشكەن سادىر ساقىمۇ خۇشاللىققا بەس كېلەلمەي ئالىجوقا سۆزلىگىلى تۇردى .

يەنە نەچچە كۈن ئۆتكەندە ئىدارە مالىيىسىنىڭ بۇ ئىككىيلەننى ۋە سېپىق گۆش يەپ زەھەرلەنگەن ئىشچى - خىزمەتچىلەرنى داۋالىتىشقا چىقىم قىلىدىغان راسخوتى غايەت زور بىر نامەلۇم سان شەكلىدە كۆزگە كۆرۈنۈپلا تۇراتتى .

1989 - يىلى فېۋرال ، ئۈرۈمچى .

قار ياغقان كېچه

كىشىلىك تۇرمۇش گويا رەڭگارەڭ دۇنياغا ئوخشايدۇ ، تەقدىر بولسا بۇ دۇنيادىكى كۆزگە كۆرۈنمەس خوجايىن . ئانا مېھرىدىن ئاپىرىدە بولۇپ ئەقىل چىرىغىڭغا ئوت يېقىلغان هامان سەن بۇ رەڭگارەڭ دۇنيانىڭ بىر ئەزاسىغا ئايلىنىسەن ـ ده ، تەقدىر ئاتلىق خوجايىن بىلەن چەمبەرچاس باغلىنىسەن ، ئۇنى ئۆزۈڭ ئۈچۈن كەتمەن چېپىشقا كۆندۇر ، مەيلى كۆندۇرمە ، ئۇ يورۇقلۇق ۋە قاراڭغۇلۇق ، ياخشىلىق ۋە يامانلىق ، مۇھەببەت ۋە نەپرەت چىرمىشىپ ، گىرەلىشىپ كەتكەن ئەگرى ـ توقاي يوللار بىلەن باشلاپ كېتىۋېرىدۇ . بەزىدە سېنى جەننەتتەك گۈزەل باغۇ ـ بوستانلار پەيزىدىن بەھرىمەن قىلسا ، بەزىدە چۈشۈڭدىمۇ كۆرمىگەن دەشت ـ باياۋانلارغا ئاپىرىپ تاشلايدۇ . گېزى كېلىدۇكى ، سەن ئۆمۈر مەنزىلىڭنىڭ مەلۇم دوقمۇشىدا تۇرۇپ كەينىڭگە بۇرۇلۇپ ـ بۇرۇلۇپ قارايسەن ـ ده ، بېسىپ ئۆتكەن يولۇڭدا ياخشى ـ يامان تەسىراتلىرى بىلەن ئىز قالدۇرغان نۇرغۇن ئەستىلىكلەرنى كۆرىسەن ، بۇ ئەستىلىكلەر ئۆز مۇھەببەتلىرى ، شاپائەتلىرى بىلەن ياكى جەبىر ـ جاپا ، ۋاپاسىزلىقلىرى بىلەن قەلبىڭنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا ئۆچمەس خاتىرىلەرنى قالدۇرغان ئادەملەر ۋە ئىشلار بولۇپ چىقىدۇ ، ئۇنتۇلغانلىرى بولسا شاۋقۇنسىز دەريا ، تىكەنسىز گۈل ، جەبرىسىز باياۋان ، هىجرانسىز ۋىسال··· دۇر .

مەن دەل بۇگۈنكى كۈندە ، هازىرقى غەنىيمەت سائەتتە قىرىق يىللىق هايات مۇساپەمنىڭ قىرانلىق مۇنارىنىڭ چوققىسىدا تۇرۇپ ، كەينىمگە تاشلانغان ئۇزاق يوللارغا يېنىش ـ يېنىشلاپ قارىماقتىمەن ، بۇنداق قاراش ماڭا چەكسىز لەززەت ۋە ئازابلارنى ئېلىپ كېلىدۇ ، مەن يەنىلا قارايمەن ، ئۇنتۇلغىنى — كۆڭۈل

دەپتىرىمدىن چىكىتچىلىك ئىز قالدۇرالمىغان ئەرزىمەس ئادەملەر ۋە ئەھمىيەتسىز ئۆتمۈش ، ئۇنتۇلمىغىنى ۋە مەڭگۈ ئۇنتۇلمايدىغىنى — تۇرمۇشۇمغا توساتتىن ئۇسۇپ كىرىپ ، توساتتىن غايىب بولغان ياكى ماڭا شەپقەت ياكى مالامەت بەخش ئەتكەن ئادەملەر ۋە ئىشلار ، ئۇنىڭ ئەڭ گەۋدىلىكى يەنىلا يېگىتلىك چېغىمدا تاسادىپىي ئۇچرىتقان بىر قىز بىلەن شۇ قىزغا چېتىشلىق كىچىككىنە بىر ۋەقە .

* * *

ئۇ چاغلار مېنىڭ 24 ياشلىق نۆۋەر چاغلىرىم ئىدى . ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ كۆڭۈلدىكىدەك خىزمەتكە ئېرىشكىلى ئىككى يىل بولغان بولسىمۇ ، لېكىن يەنىلا بويتاق ئۆتمەكتە ئىدىم . بەزىلەر : «بويتاقنىڭ كۈنى — سەرگەردانىنىڭ كۈنى» دېيىشىدىكەن ، بۇ يەكۈننى بېشىدىن ئۆتكەنلەر چىقارغان بولسا كېرەك . راست ، بويتاقلىقىڭدا تاپقان ـ تەرگەننى تويۇڭغا ئاتاپ ، تاپقاندا تويغۇچە يەپ ، تاپالمىغاندا يېگەننى كۆشەيدىغان گەپ ، تۇرمۇشۇڭغا بىردىنبىر ئەرمەك بولىدىغىنى پەقەتلا ئۆزۈڭگە ئوخشاش بويتاق دوست ـ يارەنلىرىڭنىڭ ئۇلپەتچىلىكى ۋە قاتتىق ـ قۇرۇقلاردىن راسلانغان ئاددىي داستىخان . تېپىلسا بىرەر بوتۇلكا ئاچچىق هاراق ، تېپىلمىسا بىر چىنە سوغۇق سۇ .

زىمىستان قىش كۈنلىرىنىڭ بىر شەنبىسى ، گۈگۈم چۈشمەستىلا يېغىشقا باشلىغان قار پۈتكۈل زېمىننى ئاق يېپىنچا ئاستىغا يوشۇرغانىدى . ئۇشقىرتىپ يۈرگەن نەم شامال قار ئۇچقۇنلىرىنى دېرىزە ئەينەكلىرىگە چاپلاپ تۇراتتى . ئىشداشلىرىم ئۆزلىرىنى ئاللىقاچان ئىسسىق ئۆيلىرىنىڭ قۇچىقىغا ئېلىشقان ، مەن بولسام گۆرىستاندەك ئادەمسىز ، گۆردەك جىمجىت ئىش بىناسىدا جىنىدەك يالغۇز ئولتۇرىمەن ، يۈرىكىمنى سىقىۋالغان زېرىكىشكە بەرداشلىق بېرەلمەي ، قەغەزلەرنى قالايمىقان جىجىلاپ ،

پۇرلەپ ـ پۇرلەپ يەرگە تاشلايمەن ، پەقەت بىر بۇرجىكىلا ماڭا مەنسۇپ بولغان ، قالغان ئۇچ بۇرجىكىدىن بوران ئۇچۇپ تۇرىدىغان مۇزخانىدەك سوغۇق ياتقىمغا زادى قايتقۇم كەلمەيدۇ ، ئىدارە ئاشخانىسىدىن بېرىلگەن ئاددىي كەچلىك تاماقنى ئاللىبۇرۇن ھەزىم قىلىپ بولغان قارغىش تەگكۇر قورسقىم مىڭلارچە پاقا كىرىۋالغاندەك توختىماي كوركىرايدۇ ، بىنانىڭ بەش قەۋىتىدىن چۈشۈپ ، كۆڭۈلسىز كوچىلارغا چىقىپ ، تاماق ئىزدەپ لالما ئىتتەك قاتىراپ يۈرۈشكىمۇ ھەپسىلىم يوق ، ھەپتىدە ئاران بىر كېلىدىغان شېكەر شەنبىنىڭ بۇ تەرىقە غېرىبلىق ئىچىدە ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىغا بولسا ئىچ ـ ئىچىمدىن تىت ـ تىت بولىمەن .

شۇنداق تۇرغىنىمدا كارىدوردىن ئاياغ تىۋىشى ئاڭلىنىپ قالدى . بۇنى مېنى ياتاقتا قوغلىغىلى كەلگەن مۇز تەلەت بىنا نازارەتچىسىنىڭ شەپىسى بولسا كېرەك ، دەپ بىكاردىن ـ بىكار ئەندىشە قىلىپتىمەن ، كەلگۈچى ئالىي مەكتەپتە بىللە ئوقۇغان ساۋاقدىشىم ئالىمجان بولۇپ چىقتى . يالغۇزلۇق دەردىدە سارالڭ بولاي دېگەندە ئۇنىڭ ئاسماندىن چۈشكەن خىزىرىدەك پەيدا بولۇشى ماڭا قاراڭغۇلۇقنى قاپلىغان ئاسماندا ئۈمىد قۇياشى پارلىغاندەك ئەھمىيەتلىك بولۇپ تۇيۇلدى .

— ئابدۇرۇسۇل ، كۆزەتچىلىك نۆۋىتى بۇگۈن يەنە ساڭا كەلگەنمۇ نېمە ، — دېدى ئالىمجان ئىشكىتىن كىرە ـ كىرمەيلا چاقچاق قىلىپ ، — قارا سېنىڭ مۇڭلىنىپ كەتكىنىڭنى ، ئايشەمنى ئويلاپ كۆز يېشى قىلىۋاتامسەن يا ؟

— ياقەي ، بىكار بولغاندىكىن ، ئانچە ـ مۇنچە بىرنېمە يېزىپ قويماي دېۋىدىم ، — دېدىم مەن ئالدىمدا چېچىلىپ ياتقان قەغەزلەرنى ئالماي ـ تالماي يىغىشتۇرۇپ .

ئالىمجاننىڭ سىرتقا خىزمەتكە كەتكىنىگە تۆت ئاي بولغان سۆيگۈنۈمنىڭ ئېتىنى تىلغا ئېلىشى ماڭا خۇددى ئېچىشىۋاتقان يارىغا تۇز سەپكەندەك يامان تەسىر قىلدىيۇ ، بۇ ھالىتىمنى ئۇنىڭغا سەزدۈرمەسلىككە تىرىشتىم ، چۈشتىن بېرى ئايشەمنىڭ

سېيماسىنى كۆز ئالدىمدىن بىر مىنۇتمۇ نېرى قىلمىغىنىمنى بىلىپ قالدىمۇ ، ئادەتتە چاقچاقتىن ئوت چىقىرىۋېتىدىغان ئالىمجان مېنى ھەرگىز بوش قويۇۋەتمەيتتى .

ئىشخانىدىكى پاراڭلىرىمىزمۇ ئۇز ۋاقىغا بارمىدى ، ئالىمجان بىر ھەپتىدىن بېرى مېنى قانداق سېغىنغانلىقىنى ، ياتقىغا چىللاشقا ئالايىتەن ئۆزى كەلگىنىنى چاقچاق ئارىلاش ئۇقتۇردى ـ دە ، مېنى قارىغۇنى يېتىلىگەندەك يېتىلەپ تۆۋەنگە ئېلىپ چۈشتى . مەن ۋېلىسىپىتقا مىنگەشتىم ، ئالىمجان سۆرىدى ، يۈزىمىزگە شىپىلداپ ئۇرۇلۇۋاتقان قار ئۇچقۇنلىرى ۋە نەشتەردەك سانجىلىۋاتقان سوغۇق شامالغا قارىماي چوڭ يول تەرەپكە يۈرۈپ كەتتۇق .

* * *

ئالىمجان ۋە مەن ئالىي مەكتەپنىڭ 1 ـ يىللىقىدىن باشلاپ دوست بولۇپ ئۆتكىنىمىزگە قارىماي ، مىجەز ـ خۇلقىمىزدا خېلى چوڭ پەرقلەر بار ئىدى . مەن كەمسۆز ، ئېغىر ـ بېسىق ، بارغا قانائەت قىلىدىغان رايىش مىجەز ئىدىم ، ئۇ ھەزىل ـ چاقچاقنى ياخشى كۆرەتتى . چوڭ ـ كىچىك ئىشلارنىڭ ھەممىسىگە ، ھەتتا ئىككىمىزنىڭ ئالاقىسىگىمۇ چاقچاق ئارىلاشتۇرۇۋالاتتى . ئۇنىڭ ھەربىر چاقچىقىنىڭ ئەمەلىيەت بىلەن زادى قانچىلىك ئالاقىسى بارلىقىنى بىلىۋېلىش ئۈچۈنمۇ ماڭا خېلى كاللا قاتۇرۇشقا توغرا كېلەتتى . ھازىرمۇ ئادەملىرى شالاڭ ، تۇمانلىق ، تېيىلغاق يولدا ۋېلىسىپىتىنى ئەپچىللىك بىلەن باشقۇرۇپ كېتىۋېتىپ بۇگۈنكى شەنبىنىڭ قانداق ئاجايىپ شەنبە بولىدىغانلىقى توغرىسىدا ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپ بارماقتا ئىدى . بىراق ، ئۇنىڭ بېشارەتلىرى قاتمۇقات چاقچاق بىلەن كۆمۈلگەچكە گەپلىرىنىڭ تېگىنى زادىلا چۈشىنەلمەيۋاتاتتىم ، ياتقىدا نېمە كارامەتلەرنىڭ يوشۇرۇنغىنىنىمۇ كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەلمەيتتىم .

شۇنداق قىلىپ ، ئالاھازەل يېرىم سائەتكىچە يول يۈرگەندىن

كېيىن ئالىمجاننىڭ ياتقىغا يېتىپ كەلدۇق ، ئۇ ئىشكىنى شۇنداق ئېچىۋىدى ، مەن ھاڭ - تاڭ بولغىنىمچە بوسۇغىنىڭ ئۈستىدىلا تۇرۇپ قالدىم . كۆردۈمكى ، بىر - بىرىدىن قېلىشمىغۇدەك چىرايلىق ياسانغان ئۇچ نەپەر قىز ئالىمجاننىڭ كارىۋىتىنىڭ قىرىدا خۇددى تەكچىگە بېزەك ئۇچۇن تىزىپ قويۇلغان ئالمىلاردەك رەتلىك ئولتۇرۇشاتتى . ئالىمجاننىڭ مېنى بىردىنلا ھەيران قالدۇرماقچى بولغان كارامىتى مانا شۇ ئىدى .

— قېقىپ قويغان قوزۇقتەك قېتىپ قالغىنىڭنى قارا سېنىڭ ، يۇرمەمسەن ؟ !

ئالىمجان مېنى ياتاقتا ئىتتىرىپ دېگۈدەك ئېلىپ كىردى ۋە چاقچاق بىلەن قامچىلاپ ، ئەدەپلەپ يۇرۇپ قىزلارنىڭ ئالدىدىكى ئۇستەلنىڭ قارشى تەرىپىگە ئولتۇرغۇزدى .

ئالىمجانمۇ خۇددى ماڭا ئوخشاشلا كونا پاسوندا سېلىنغان چوڭ بىر ياتاقنى ئوڭچە ئىگىلەپ ياتاتتى ، ياتاقنىڭ كارىۋات قويۇلمىغان بۇرجەكلىرىدە باغلام - باغلام كىتاب - ژۇرناللار ، پۇتلىرى سۇنۇپ كەتكەن ئورۇندۇقلار ، داس ۋە چېلەكلەر ، تەلەڭگىلەر تاشلىنىپ تۇراتتى ، لېكىن ياتاق ئىسسىق بولغاچقىمۇ ، كىشىگە بىر خىل يېقىملىق تۇيغۇ بېرەتتى .

ئالىمجان مېھمانلىرىغا مېنى ئۇنداق يازغۇچى ، مۇنچىلىك قەلەم ھەققى ئالىدۇ دەپ ماختاپ - ئۇچۇرۇپ تونۇشتۇردى . تونۇشتۇرۇش ئارىلىقىدا قىزلار تەرەپكە قاراپ ، باش لەڭشىتىپ سالام بېرىشكە مەجبۇر بولدۇم ، ئەمما كۆزلىرىم ئالا چەكمەن بولۇپ كەتكەنمۇ ، قىزلارنىڭ رەڭگى - رۇخسارى ماڭا خۇددى بىر - بىرىگە سىڭىشىپ كەتكەن تۇتاش چىرايلار بولۇپ كۆرۈندى ، ئۇلاردىن نېمە ئۇچۇن تارتىنىپ قالغىنىمنى ئۆزۈممۇ ئۇقمايمەن ، ئىشقىلىپ ئۇستەلگە داستىخان ئورنىدا سېلىنغان گېزىتىنىڭ بۇرجىكىنى ئويناپ ئولتۇرىۋەردىم .

— قېنى چايغا بېقىڭ ، — دېدى قىزلاردىن بىرى ئارىدا يۇرەكنى سىققۇدەك سۇكۇناتنى بۇزۇپ ، مەن شۇ چاغدىلا مېنى چايغا

تەكلىپ قىلغان قىزنىڭ چىرايىغا قاراشقا پېتىنالمىدىم ۋە پىيالىنى قولۇمغا ئېلىۋېتىپ ئۇلارغا بىر - بىرلەپ كۆز سالدىم .

قىزلارنىڭ ھەممىسىلا بىر - بىرىدىن قېلىشمىغۇدەك چىرايلىقلاردىن ئىدى . مېنى چاينا تەكلىپ قىلغان قىزنىڭ چىقىشى - چوڭ كۆزلىرىدىن قانداقتۇر مۇڭ تۆكۈلۈپ تۇرغاندەك قىلاتتى ، بۇ مۇڭ پەردىسى ئۇنىڭ كۆزلىرىنىلا ئەمەس ، بەلكى تاناپىتەك ئىنچىكە ، ئەگىم قاشلىرىنى ، سۈتتەك ئاق يۈزىنى ئۆز كەينىگە يوشۇرۇپ ، نېپىز پەردە ئىچىدىن ناز قىلىۋاتقان ساھىبجامالدەك گۈزەل ، سىرلىق قىلىپ كۆرسىتەتتى . ئۇنىڭغا يانداشىپ ئولتۇرغان يۇمىلاق قىزنىڭ كۆزلىرى كۈلۈمسىرەپلا تۇراتتى . بەلكى ئۇ تۇغۇلۇشىدىنلا شۇنداق غەمسىز تۇغۇلغان بولسا كېرەك . كۆزلىرىدە ، مەڭزىدىكى زىناقلىرىدا ، يېرىم ئېچىلىپ تۇرغان لەۋلىرىدە جازىبىلىك بىر كۈلكە ئۇيۇپ قالغانىدى . ئۆسكىلەڭ ، بۇغداي ئۆڭ كەلگەن يەنە بىر قىزنىڭ كۆزلىرى بولسا باشقىچىلا بىر دۇنيا ئىدى . ئۇنىڭدا كۈلكىگمۇ ، مۇڭغمۇ زادى ئوخشىمايدىغان نامەلۇم بىر مۇرەككەپ ئىپادە ئەكس ئېتەتتى ، دەل مۇشۇ نامسىز ، مۇرەككەپ ئىپادىدە كۇچلۇك بىر جەلپكارلىق ۋە باشقىلارنى ئەيمەندۇرىدىغان بىر خىل سۇر مۇجەسسەم ئىدى .

سومكا كۆتۈرۈپ چىقىپ كەتكىنىگە ئۇزۇن بولمىغان ئالمجاننىڭ قايتىپ كېلىشى ئارىمىزدىكى تارتىنىش پەردىسىنى بىراقلا كۆتۈرۈۋەتتى . ئۇنىڭ ئىككى ئېغىز چاقچىقى ۋە چاقچاققا بېرىلگەن دەل جاۋابىم مېنىمۇ بىردىنلا جانلاندۇرۇۋەتتى . ياتاقنى كۆتۈرۈۋەتكۈدەك شوخ كۈلكىدىن كېيىن ئالمجان ھاراق تولدۇرۇلغان رومكىنى ئېگىز كۆتۈردى - دە ، ماڭا ۋە قىزلارغا كۆز يۈگۈرتۈپ :

— باشقا گەپ يوق ، بۇگۈن ئۇلۇغ شەنبە ئەمەسمۇ ، ئانچە - مۇنچە پاراڭلىشىپ كۆڭلىمىزنى ئاۋۇندۇرايلى دېدۇق ، قېنى ، داستىخىنىمىز ئاددىي ، شۇنداق بولسىمۇ تارتىنماي باققاچ ئولتۇرۇڭلار ، — دېدى - دە ، رومكىسىنى رومكامغا جاققىدە

ئۇرۇپ قويۇپ بىر كۆتۈرۈشتىلا قۇرۇتۇۋەتتى .

— قېنى ئاداش ، يۈرەكلىك كۆتۈرمەمسەن رومكىنى ، ئەجەب قىز بالىدەك ئولتۇرۇپ كەتتىڭا ناز قىلىپ ، — ئالىمجان رومكىغا لىپمۇلىق تولدۇرۇلغان هاراقنى بىراقلا كۆتۈرۈۋېتىشكە كۆزۈم يەتمەي ئارىسالدى بولۇپ قالغىنىمنى تۇيۇپ مېنى جېدەللەتتى ، — ئاز ـ تولا قىزىۋالمىساڭ هېلى تانسىغا چۈشكەندە پۇشايمان قىلىپ قالىسەن ئاغىنە !

ئالىمجان هاراق قۇيغاچ مېنى قىزلارغا ۋە قىزلارنى ماڭا يەنە بىر قېتىم تونۇشتۇردى . ئەمدى بىلدىم ، كۆزلىرىدىن مۇڭ يېغىپ تۇرغان هېلىقى قىزنىڭ ئىسمى ئادالەت ، كۈلكە چىراي قىزنىڭ بولسا نادىرە ئىكەن ، ئۆسكىلەڭ ، سۈرلۈك قىز ئالىمجاننىڭ تونۇشى بولۇپ ، يېنىدا ئولتۇرغان ئىككى قىزنى شۇ قىز بۇ يەرگە باشلاپ كەلگەنىكەن .

«هاراق — گەپنىڭ يېلىمى» دېگەن گەپ بىكارغا ئېيتىلمىغان بولسا كېرەك ، بىرقانچە رومكا ئىچىلگەندىن كېيىن تارتىنىش ئازلاپ گېپىمىز ئاۋۇپ قالدى ، ئالىمجاننىڭ ئۇنىڭالغۇ كۈنۈپكىسىنى «چاس» قىلىپ بېسىشى بىلەن ياتاق ئىچىنى بىر ئالغان شوخ تاڭگو مۇزىكىسى هەممەيلەننى ئاياغقا تۇرغۇزدى ، ئالىمجان ئۆسكىلەڭ قىزنى ، مەن ئادالەتنى تانسىغا تەكلىپ قىلدۇق .

ئادالەت تانسىنى ئانچە ياخشى ئوينىيالمايۋاتاتتى . بولۇپمۇ پىرقىرىغان چاغلاردا ئاياغلىرى بىردىنلا ئۇزىراپ قالغاندەك كالامپايلىشىپ كېتەتتى . يا مەن ئۇنىڭغا پۇتلىشاتتىم ، يا ئۇ ماڭا پۇتلىشاتتى . ئۇنىڭ بۇ كالامپايلىقى تاڭگونىڭ بەزى چىرايلىق پوكۇسلىرىنى تولۇق نامايان قىلىش ئىمكانىيىتىمنى چەكلىمەكتە ئىدى . ئاخىر «جاهان ساڭا باقمىسا ، سەن جاهانغا باق» دېگەندەك ، قەدىمىنى ئاستىلىتىپ ، ئۇنىڭغا ماسلىشىشقا مەجبۇر بولدۇم ، تانسىدىكى بۇ بوشلۇقنى سۆھبەت بىلەن تولدۇرۇۋالماقچى بولۇپ سورىدىم :

— ئىسمىڭىز چىرايلىقكەن ، نەدە ئىشلەيسىز ،

ئوقۇۋاتامسىزيا ؟

ئۇ سوئالىمغا ناھايىتى زەئىپ ئاۋاز بىلەن جاۋاب بەردى :

— ئىشلەيمەن .

— نەدە ئىشلەيسىز ؟

— ...

قىزىق ، ئادالەتنىڭ ئالىقىنى ياش قۇرامىغا ماس كەلمىگەن ھالدا يىرىك ئىدى . ئالىقان دۇمبىسىدىن بۆرتۈپ چىققان كۆپكۆك قان تومۇرلار مانا مەن دەپ كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئىنچىكە ، ئۇزۇن بارماقلىرىمۇ كىشىنى ئەندىكتۈرگۈدەك سوغۇق ئىدى .

— قانچە ياشقا كىردىڭىز ؟

— يىگىرمە ئىككىگە .

— تېخى توي قىلمىغانسىز ؟

— ...

ئادالەت ئاخىرقى سوئالىمنى جاۋابسىز قالدۇردى ۋە تۇيۇقسىز بېشىنى كۆتۈرۈپ «نېمىشقا بۇنداق سوئال قويىسەن» دېگەندەك كۆزۈمگە لاپ قىلىپ قارىۋالدى . راست گەپنى قىلسام ، ئۇنىڭ بۇ قارىشىدا نېمە مەنە بارلىقىنى ئاڭقىرالمىغان بولساممۇ ، لېكىن خېلىلا ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدىم ، ئادەتتە قىزلارغا ، بولۇپمۇ تېخى تولۇق تونۇشۇپ كەتمىگەن قىزلارغا بۇنداق سوئالنى قويۇش ئەدەپ مىزانىغا ئانچە توغرا كەلمەيدىغانلىقى ماڭا ئېنىق ئىدى .

— كەچۈرۈڭ ئادالەت ، ئەسلىدە بۇنداق سوئالنى قويمىسام بولاتتى ، — دېدىم مەن ئۇنىڭدىن ئەپۇ سوراپ پەس ئاۋازدا .

بۇ بىر ئېغىز سۆزۈم ئۇنىڭ روھىي ھالىتىدە كىچىككىنە ئۆزگىرىش ھاسىل قىلغاندەك بولدى . بايا تىن بېرى خۇددى مۇز چوكىدەك سوۋۇپ تۇرغان بارماقلىرىغا ھارارەت يۈگۈردى ، قەدەملىرىمۇ يېنىكلەپ ، مۇزىكا رىتىمىغا ماسلىشىپ قالدى .

رومكا قانچە قېتىم بوشىتىلدى ، مۇزىكا قانچە نۆۋەت تەكرارلاندى ، سائەت قانچە بولدى ، بۇنىڭ بىلەن ھېچقايسىمىزنىڭ كارى بولماپتۇ ، مەنمۇ تانسىنى پەقەت ئادالەت بىلەنلا ئويناپ

چىقىپتىمەن . بىر چاغلاردا قارىسام ، ھاراققا بۇرنى ـ قۇلىقىغچە تويغان ئالىمجان ئورۇندۇقىنىڭ يۆلەنچۈكىگە بېشىنى قويغان پېتى مەست بولۇپ يېتىپتۇ ، قالغان ئىككى قىز بولسا كارىۋاتنىڭ قىرىدا خۇددى ساتىراشخانىدا نۆۋەت ساقلاپ ئولتۇرغان خېرىدارلاردەك ئېڭەكلىرىنى يۆلەپ ئولتۇرۇپ كېتىپتۇ . شۇ چاغدىلا ئاندىن ئالىمجاننىڭ ھازىرچە ئورنىدىن تۇرالمايدىغانلىقىغا ، قىزلارنى بارار يېرىگە يەتكۈزۈپ قويۇش ۋەزىپىسىنىڭ تەبىئىي يوسۇندا زىممەمگە چۈشكەنلىكىگە كۆزۈم يەتتى . ئالىمجاننى قىزلارنىڭ يارىدىمى بىلەن يۆلەشتۇرۇپ كارىۋىتىغا جايلاشتۇردۇم ـ دە ، ئۇلارنى كەينىمگە سېلىپ ، تالاغا چىقتىم .

* * *

تالادا ھېلىمۇ قار چۈشمەكتە ئىدى ، يەر ـ ئاسمان ئوتتۇرىسىدىكى جىمى مەۋجۇداتنى ئۆز قوينىغا ئالغان قويۇق تۇمان ئارىسىدا سۇس پارقىراپ تۇرغان كوچا چىراغلىرىنىڭ نۇرى بىر غېرىچ قېلىنلىقتىكى قار ئۈستىدە ئەكس ئېتەتتى . تا ئېغىر يانتۇغىچە ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان ماشىنا ۋە ئادەملەرنىڭ ئىزلىرىمۇ ئاللىقاچان كۆمۈپ تاشلانغان ، پەقەت ئايىغىمىز ئاستىدىن چىققان ئاۋازلار كېچە جىمجىتلىقىنى بۇزۇپ تۇراتتى . پۈتۈن بىر كۈن ھۇۋلاپ چىققان بوران پەسكويغا چۈشكەن ، ئەمما ، يالىڭاچلانغان دەرەخ شاخلىرى ئارىسىدا ئارىلاپ يۈرگەن سوغۇق شامال بۇرۇن ۋە قۇلاقلىرىمىزنى چىمداپ ئۆتۈپ كېتەتتى . قايسىبىر زاۋۇت ياكى كان تەرەپتىن كېلىۋاتقان بوغۇق ئاۋازنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، پۈتكۈل شەھەر ئادەمسىز خارابىدەك جىمجىت ئىدى .

بىز تاغدىن ـ باغدىن پاراڭلىشىپ كېلىۋېتىپ ، ئۇچ ـ تۆت ئۇزۇن كوچىنى ئارىلاپ ، بىرمۇنچە يولنى كەينىمىزگە تاشلىۋەتكىنىمىزنىمۇ تۇيماي قاپتۇق ، قەيەرلەردىدۇ بىر كوچىنىڭ دوقمۇشىدىن قايرىلغاندا ھېلىقى ئۆسكىلەڭ قىز ئۆيىگە كىرىپ

كەتتى ، يەنە ئون مىنۇتلار ماڭدۇقمىكىن ، نادىرەمۇ بىز بىلەن خوشلىشىپ بىر چوڭ دەرۋازا ئىچىگە ئۆزىنى ئالدى . ئەمدى كوچىدا پەقەت مەن ۋە ئادالەت ئىككىمىز قالدۇق . كەلگەن يەردىلا توختاپ ئادالەتتىن سورىدىم :

— ئادالەت ، ئەمدى قايسى تەرەپكە ماڭىمىز ، قېنى ماڭا يول كۆرسىتىڭ !

ئادالەت ماڭا يەنە «يالت» قىلىپ قارىۋالدى ، ئۇنىڭ بۇ قارىشى يەنىلا سىرلىق ۋە چۈشىنىكسىز ئىدى . ئۇ مەلۇم بىر يۆنىلىشكە قاراپ مېڭىۋەردى ، مەن ئۇنىڭغا ئەگەشتىم ، ئالاھازەل ئەللىك ـ ئاتمىش قەدەمچە ماڭدۇقمىكىن ، چوڭ يولغا چىقىپ قالدۇق ، ئادالەت بولسا قەدىمىنى چىپىدە توختىتىپ نېمىلەرنىدۇر ئويلىدى ، نېمىشقىدۇر ھودۇقتى . ئاخىر ئۇ تىترەپ تۇرغان ئاۋاز بىلەن دېدى :

— سىزگە راست گېپىمنى ئېيتسام بولامدۇ ؟

— نېمىشقا بولمىسۇن ، قېنى ئېيتىۋېرىڭ !

ئۇ يەنە بىر پەس توختىۋالدى . قوللىرىنى كۆكۈچ چاقماق پەلتوسىنىڭ يانچۇقىدىن چىقىرىپ سەل ـ پەل كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان كۆكسى ئۇستىگە قويدى ۋە چوڭ بىر تىن ئېلىۋالغاندىن كېيىن دېدى :

— مەن··· مەن··· ئۆيۈمگە قايتالمايمەن ··· — بۇ سۆزنىڭ ئاخىرقى بوغۇملىرى ئۇنىڭ ئاغزىدىن شۇنداق شىددەت بىلەن ئېتىلىپ چىقتىكى ، مەن بۇ سۆزنىڭ مەزمۇنىدىن ئەمەس ، بەلكى ئۇرغۇسىدىن چۆچۈپ كەتتىم . بۇ سۆز قۇلىقىم تۈۋىدە يەنە بىر قېتىم جاراڭلىغاندىلا ئاندىن ئىختىيارىمدىن قاچقان پىكرىمنى ئىلكىمگە ئالدىم ۋە :

— ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق ، — دېگەن بىر جۈملە ئاغزىمدىن قانداق چىقىپ كەتكىنىنىمۇ تۇيمايلا قالدىم .

بۇ سۆزۈمنىڭ ئادالەتكە قانداق تەسىر قىلغىنىنى بىلمەيمەن ، ئىشقىلىپ ، ئۇ ھاڭۋاققان پېتى كۈلۈپلا كەتتى . قوللىرىمۇ

كۆكسىنىڭ ئۇستىدىلا قېتىپ قالدى ، پىيالىدەك يوغىناپ كەتكەن مۇڭلۇق كۆزلىرىدىن ئېتىلىپ چىققان نۇرغا ھەيرانلىق ، خىجىللىق ، ئۈمىد ئالامەتلىرى قوشۇلغانىدى .

«ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق» دېگەن ۋەزمىنلىك بۇ سوئالنى ئىچىمدە يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدىم ، ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم دۇچ كەلگەن بۇ ۋەقەنى قانداق بىر ياقلىق قىلىشنىڭ چارىسى ئۈستىدە ئويلىنىپ نېرۋا ھۈجەيرىلىرىمنىڭ جىمى ئىقتىدارىنى ئىشقا سالدىم ، راست ، ئەمدى زادى قانداق قىلغۇلۇق ؟ بۇ ئاجىزەنى دەل تۇن نىسپىدە چوڭ يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا يالغۇز تاشلاپ كېتىش بىر يىگىتنىڭ قىلىدىغان ئىشى ئەمەس ، يول ئۈستىدىلا ئايلىنىپ يۈرۈپ تاڭ ئاتقۇزايلىمۇ ؟ بۇمۇ بولمايدۇ . بۇنداق قەھرىتان كېچىدە ئۆپكىمىزگە سوغۇق تەگكۈزۈۋېلىشىمىز مۇمكىن ، يا ؟...

تەڭلىكتە قالغىنىمنى ئادالەتمۇ تۈيۈۋاتسا كېرەك ، ئۇ يەنىلا جىم تۇراتتى ، ئەڭ يامىنى غەم ـ غۇسسە ، مۇڭ تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان كۆزلىرىنى كۆزۈمدىن زادىلا يۆتكىمەيتتى . مېنىڭ پات بىر قارارغا كېلەلمەيدىغانلىقىمغا كۆزى يەتتىمۇ ياكى تاقىتى تاق بولدىمۇ ، ئۇ ئاخىر ئۆزى ئېغىز ئاچتى :

— سىزنىڭ ياتقىڭىز يوقمۇ ، قېنى باشلىمامسىز ؟

بۇ كەسكىن ، جەڭ ئېلان قىلغۇچى تەكلىپكە ئەمدى نېمىدەپ جاۋاب بېرەي ، ياتقىم يوق دەپ ئالدايمۇ ؟ بۇمۇ بىر كۈلكىلىك گەپ ، ياتقىمغا باشلاپلا كېتەيمۇ ؟ ئۇ چاغدا...

ئەستاغپۇرۇللا ، قەدىمىنىڭ مېنى ياتقىم تەرەپكە باشلاپ كەتكىنىنى ئۆزۈمۇ تۇيماي قاپتىمەن ، شۇنداق قىلىپ دەل يېرىم كېچىدە تونۇشقىلى تېخى تۆت سائەتلا بولغان بىر قىزنى باشلاپ ياتقىمغا ئېلىپ كەلدىم ـ دە ، ئالدىغا بىر ئىستاكان ئىلمان سۈنى قويۇپ قويدۇم .

ئادالەت ئەدەپ يۈزىسىدىن ئىستاكانغا لېۋىنى تەگكۈزۈپ قويدى ، ئىككىمىز بىر ھازاغىچە ئۇندىمەي ئولتۇرۇشۇپ كەتتۇق . بىر يىلدەك تۈيۈلغان بەش مىنۇتلۇق جىمجىتلىق ئىچىدە

خىيالىمدىن نېمىلەرنى ئۆتكۈزگىنىمنى دېمەيلا قويماي ، يۈزۈمنىڭ بارغانسېرى كۆپچۈپ ئوتقا قاقلىغاندەك قىزىشىۋاتقىنىنى تۇيۇپ تۇردۇم ، ئۇزايمىدىكى قان تومۇرلىرىمنى بويلاپ يۈرىكىمگە تىقىلغان بولسا كېرەك ، يۈرىكىم خۇددى كۆكرەك قەپىسىمنى بۇزۇپ چىقىپ كېتىدىغاندەك سەكرىگىلى تۇردى ، گېلىم قۇرۇپ ، تاتلايلىرىم چاپلىشىپلا كەتتى ، پۈت ـ قولۇمدىن ماغدۇر قاچتى…

— ئۇيقۇڭىز كەلدىمۇ ؟

— ياق… ياق…

— ئەمىسە بىرئاز پاراڭلاشقاچ ئولتۇرامدۇق ، — ئادالەت ئارىدىن جىمجىتلىقنى بۇزدى ، — پاراڭنى سىز باشلامسىز يا مەنمۇ ؟

— ئوخشاش… ئوخشاش…

— ئۇنداقتا ، مەندىن نېمىشقا ئۆيىڭىزگە قايتالمايسىز ، دەپ سوراڭ !

— ماقۇل ، مەن سورىغان بولاي…

ئەمىسە ئاڭلاڭ ، مەن غەمسىز بالىلىق چاغلىرىمنى مۇشۇ شەھەردىكى ئىناق ، ئىللىق بىر ئائىلىدە ئۆتكۈزگەنىدىم . بىراق ، ئەمدىلا 16 گە قەدەم قويۇپ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چېغىمدا ئۆيىمىزدە تاسادىپىي بىر كېلىشمەسلىك يۈز بەردى . ئانام مەزگىلسىز قازا تاپتى . ئاتامنىڭ قىرقى توشا ـ توشمايلا دادام بىر ھازا زۇل خوتۇن بىلەن بىر ئاخشامدىلا توي قىلىۋالدى . مېنىڭ بارلىق بەختسىزلىكلىرىمنى مانا شۇنىڭدىن باشلاندى . ئۆگەي ئاناممىڭ مېنى قانداق خورلىغىنىنى دېمەيلا قويماي ، يىغلاپ ـ قاقشاپ مەكتەپنىمۇ تۇگەتتىم ، كىم بىلسۇن ، ئوقۇشۇمنى داۋاملاشتۇرۇپ يارىلىق بىر مۇئەللىم بولۇش ئارزۇيۇم ئىمتىھاندىن كېيىنلا يوققا چىقتى . ئىشقا ئورۇنلىشىپ تۇت ـ بەش تەڭگە مائاشقا ئېرىشسەم ، مېھىر ـ شەپقەت كۆتۈرۈلگەن ئائىلىممىزنىڭ بويۇنتۇرۇقىدىن بىراقلا قۇتۇلسام ، دېگەنلەرنى كۆڭلۈمگە پۈكتۈم ، ئەمما ئارزۇ بىلەن رېئاللىق باشقا ـ باشقا نەرسە

ئىكەن ، دادامدەك بىر ئاددىي ئىشچىنىڭ قولى ھېچ يەرگە يەتمىدى ، ئۆيدە بىكار ئولتۇرۇپ قالدىم ، ئوغۇل بالا بولۇپ يارالغىنىمدا كاۋاپچىلىق بولسىمۇ قىلىپ ، ئۆز ـ ئۆزۈمنى باقار ئىدىم دەپ ئاھ ئۇردۇم ، پېشانەمگە پۈتۈلگىنى شۇ بولسا كېرەك ، دېدىم ، قېنى ئويلاپ بېقىڭ . تەقدىرىمنى ئۆزگەرتەلىگۈدەك قۇدرەت مەندە نېمە ئىش قىلسۇن ؟

ئادالەت سوۋۇپ ، مۇز تۇتاي دەپ قالغان سۇنى بىر كۆتۈرۈشتىلا ئىچىپ تۈگەتتى ۋە كۆزلىرىمگە تىكىلىپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى :

ھەقىقىي بەختسىزلىك تېخى كېيىنكى كۈنلەردە باشلاندى . بىر كۈنى كەچقۇرۇن بازاردىن كۆكتات ئېلىپ قايتىپ كىرىشىمگىلا ئۆگەي ئانام يۈگۈرگەن پېتى ئالدىمغا چىقىپ ، مېنى ھېچقاچان كۆرۈلمىگەن ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن ئۆيگە باشلاپ كىردى . ئۆگەي ئانامنىڭ بۇ ياسالما مۇئامىلىسىدىن مەن بېشىمغا كېلىدىغان بالا ـ قازانىڭ ئالامەتلىرىنى كۆرگەندەك بولدۇم .

ئۆيگە كىرسەم چۆچەكلەردىكى جادۇگەرگە ئوخشايدىغان بىر موماي تۆردە ئولتۇرۇپتۇ ، ئالدىدا بولسا بىر دۆۋە رەخت ۋە كىيىم ـ كېچەك تۇرۇپتۇ . مەن ھېچنېمىنى ئاڭقىرالماي ھاڭۋېقىپ قالدىم ، ئۆگەي ئانام شۇ دۆۋىدىن ئۇنى ـ بۇنى ئېلىپ بويۇمغا چېنەپ كۆرگىلى تۇردى . ياقتۇرىدىغان ـ ياقتۇرمايدىغىنىمنى سوردى . مەن نېمە دېيەلەيتتىم ، ماڭا تەئەللۇق بولمىغان بۇنداق نەرسىلەرنى ياقتۇراتتىممۇ ؟

بۇ موماينىڭ ئۆيىمىزگە كېلىشىنىڭ سىرى شۇ كۈنى ئاخشىمى ئايان بولدى ، بېشىمغا ئاسمان يىقىلدى ، كۆزۈمگە پۈتۈن ئالەم قاراڭغۇ بولۇپ تۇيۇلدى . نېمە بولدى دېمەمسىز ، ئۇلار مېنى ، تېخى ئون سەككىزگىمۇ توشمىغان بىر قىزنى قىرىق بەش ياشلىق بىر ئەركەككە ياتلىق قىلماقچىكەن ، قېنى ئېيتىڭ ، بۇنىڭ ئۆزى بىر بەختسىزلىك ئەمەسمۇ ؟ توغرا بۇنىڭ ئۆزى بىر بەختسىزلىك ، ئەمما ، بەختسىزلىكنىڭ ئەڭ چوڭى بۇ يەردە . مېنى ياتلىق

قىلماقچى بولغان كىشى ، دادام ئۆگەي ئانامنى نىكاھىغا ئالغاندىن بېرى ئۆيىمىزگە پات - پات كېلىپ تۇرىدىغان ھېلىقى بۇرۇتلۇق ئادەم ئىكەن ، ئۆگەي ئانام دەسلىپىدە ئۇنى بىزگە تۇغقىنىم دەپ تونۇشتۇرغان ، ئەمەلىيەتتە نەدە ئۇنىڭ تۇغقىنى بولسۇن ، تۇغقان بىلەن تۇغقان ئەنە شۇنداق ئىپلاس ئىشلارنى قىلامدۇ ، بۇنى پەقەت مەنلا بىلەتتىم ، ئۇلارنىڭ ئىپلاس قىلمىشلىرى ئۈستىدىن چۈشۈپ قالغان چاغلىرىمۇ بولغانىدى ، ئەمما بۇنى دادامغا ئېيتىشقا يۈزۈم چىدىمايتتى . پەقەت دادامغا ئىچ ئاغرىتىش ۋە نەپرەتلىنىش بىلەنلا بولدى قىلاتتىم ، بىر ئامال قىلىپ بۇ بىنومۇس ئەركەكنى دادامنىڭ دوپپىسىغا جىگدە سالغان ئىپلاس ئۆگەي ئانام بىلەن قوشۇپ قىيما - چىيما قىلۋېتىشنىڭ كويىدىلا يۈرەتتىم .

— ھە كېيىن نېمە بولدى ، ئۇلارنى قانداق قىلدىڭىز ؟

— ئايىغىدا چۈن ئۆلمەيدىغان مەندەك بىر ئاجىز ئۇلارنى نېمە قىلالايدۇ دەيسىز ، گەپنى قىسقارتسام ، جان تالاشقىنىم ، تىركەشكىنىم ، ئۆلۈۋېلىشقا ئۇرۇنۇشلىرىنىڭ ھەممىسى كار قىلمىدى ، ئاخىر پۈتۈن ھەسرەت - نادامەتنى ئىچىمگە يۇتۇپ ئاشۇ ئىپلاسقا خوتۇن بولدۇم ، سىز بەلكى مېنى ئەيىبكە بۇيرۇيدىغانسىز ، بىراق ، ئەيىبلەش ئوڭاي ، باشقا كەلمەستە ئۇنداق قىلىش كېرەك ئىدى ، بۇنداق قىلىش كېرەك ئىدى ، دېمەكمۇ ئاسان . ئەمما ، باشقا كەلگەندە ئىش باشقىچە بولىدىكەن ، شۇنچە كەڭ دۇنيادىن ساڭا ئىچ ئاغرىتقۇدەك بىرەر ئادەم تېپىلمايدىكەن .

— ئۆگەي ئانىڭىز بىلەن ھېلىقى ئىپلاسنىڭ قىلمىش - ئەتمىشلىرىنى خەلقئالەم ئالدىدا ئاشكارا قىلۋەتسىڭىز ، بەلكى ئىشىڭىز ئوڭغا تارتار ئىدى ، ھېچبولمىسا دادىڭىزنىڭ ھەمايىسىگە ئېرىشەر ئىدىڭىز .

— بۇ چارە خىيالىمدىن كەچمىدى دەمسىز ، ئويلىدىم ، شۇنداق قىلماقچىمۇ بولدۇم ، ئەمما بۇ يەردە بەكلا ئىنچىكە بىر مەسىلە بار ، دادام ئۇلارنىڭ ئىپلاسلىقلىرىدىن خەۋەر تېپىپ قالسا ئىزا - ئاھانەتكە چىدىماي بىرەر ئىش چىقىرىپ قويۇشى مۇمكىنغۇ ،

سىز دادامنى چۇشەنمەيسىز ، ئۇ ساددا ، مۇلايىم ئادەم بولغىنى بىلەن يۇزىنى بەكلا ئايايدۇ . ئەھلىمەھەللىدىمۇ ، ئىش ئورنىدىمۇ خېلى ئىناۋىتى بار . ناۋادا ، ئۆزۈمنى قۇتۇلدۇرىمەن دەپ دادامنى دەردكە قويسام ، ئويلىمىغاندا بىرەر كېلىشمەسلىك يۈز بېرىپ قالسا ، بۇ دۇنيادىكى بىردىنبىر تايانچىمدىن ئايرىلىپ قالمامدىمەن ؟ ئۆگەي ئانام كۆتۈرۈپ چىققۇدەك نەق پاكىتىمنىڭ يوقلۇقىدىن پايدىلىنىپ «ماڭا قارا چاپلىدى» دەپ دادامنى ئىشەندۈرمەيدۇ ، دېگىلى بولامدۇ ؟

— راست ، بۇ راستتىنلا ئىنچىكە بىر مەسىلە ئىكەن ، هەي ... — دەپ خورسىنىدىم مەن يوتامغا بىرنى ئۇرۇپ .

— شۇنداق ، بۇ راستتىنلا بىر ئىنچىكە مەسىلە ، شۇنداق قىلىپ ئۆز بەختىمنى ، ياش ئۆمرۈمنى دادام ئۈچۈن قۇربان قىلدىم ، بىر ھەپتە ئۆتە ـ ئۆتمەيلا ئۆيىمىزدە كىچىككىنە بىر توي بولۇپ ئۆتتى . مەن بىچارە ، نەپرەتلىك دادام بىلەن ، مېھرىبان ئانامنىڭ مىسكىن قەبرىسى بىلەن ، تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتۇم بىلەن يىغلاپ تۇرۇپ خوشلاشتىم . يىرگىنىشلىك ئېرىمنىڭ كەينىگە كىرىپ ، يىراق بىر يۇرتقا كېتىپ قالدىم .

ئادالەت كۆز چاناقلىرىدىن تېشىپ ، مەڭزىگە ساقىپ چۈشكەن ئىككى تامچە ياشنى سۈرتتى ۋە ئۆپكىدەپ تۇرۇپ سۆزىنى ئۇلىدى :

— ئىپلاس مېنى خوتۇن قىلدىيۇ ، خوتۇنغا قىلىدىغان مۇئامىلىنى قىلمىدى . خالىسا تىللىدى ، خالىسا ئۇردى ، ئادەمزاتنىڭ قولىدىن كېلىدىغانلىكى ۋەھشىيلىكلەرنىڭ ھەممىسىنى قىلدى . ئۇ ئىپلاس بىلەن ئۆتىدىغان كۈنلىرىمنىڭ قانداق يامان كۈنلەر بولىدىغىنىنى بۇرۇنلا كۆز ئالدىمغا كەلتۈرگەن ، مەيلى قانداق كۈلپەتلەرنى كۆرمەي ، چىشىمنى ـ چىشىمغا قويۇپ بىر ئۆزۈملا تارتىپ ئۆتۈپ كېتىشكە ، دادامغا ئاۋارىچىلىك تېپىپ بەرمەسلىككە بەل باغلىغانىدىم . ئۇ چاغدا بۇ دۇنيادىكى ئازاب ـ ئوقۇبەتلەرنى بەكلا ئاددىي ھالدا كۆز ئالدىمغا كەلتۈرگەنكەنمەن ، ئۇنى تەن جازاسى دائىرىسىدىلا چۈشەنگەنكەنمەن ، بىراق تەنىڭ

يارىسى بېرىپ - بېرىپ كۆڭۈل يارىسىغا ئۆزگىرىدىكەن ، كۆڭۈل يارىسىنىڭ دەردىگە چىداش بەكمۇ تەس ئىكەن ، ئاخىر بىر كۈنى ئۇ مېنى سولاپ قويۇپ سىرتقا چىقىپ كەتكەندە دېرىزىنى بۇزدۇم ، زار - زار قاقشاتقان ئىت ئۇۋۇسىدىن قېچىپ كەتتىم .

— ئوبدان بوپتۇ ، ئوبدان بوپتۇ ، ئۇ يەردىن جەزمەن قېچىپ كېتىش كېرەك ئىدى...

— ئالدىرىماڭ ، گەپ تېخى ماۋۇيەردە ، قېچىپ كېتىشنىغۇ كەتتىم ، ئەمما ئۇ مېنى تۇتۇۋالدى . ئۇ يۇرتىنىڭ دائىرىسىدىن چىقماستىنلا تۇتۇۋالدى ، كېيىنكى دەھشەتلىك كۈنلەردە قانداق خورلانغانلىقىمنى دېمىسەممۇ تەسەۋۋۇر قىلالايسىزغۇ ، كونىلاردا «بېشىڭغا كەلگەندە باتۇر بولسەن» دېگەن گەپ بار ئىكەن ، ئىزا - ئاھانەت ئاڭلاۋېرىپ قېتىپ قالدىم ، تاياق - توقماق يەۋېرىپ پىشىپ قالدىم ، يۈرىكىممۇ چوڭايدى ، يۈرەككە سانجىلغان نەشتەر ، تېرەمنى تىلغىۋەتكەن جىسمانىي ئازاب ئاخىر مەندەك ئاجىز قىزنى قورقماس بىر باتۇرغا ئايلاندۇردى ، دۇنيانىڭ خورلۇقى مۇشۇ بولىدىغان بولسا بېشىمغا كەلگىنىنى كۆردۇم دېدىم - دە ، بىر كېچىسى ئالدىن بىلەپ ، تەقلەپ قويغان قىزىراقنى كۆتۈرۈپ ئۇ مەخلۇقنىڭ بېشىغا تەڭلىدىم .

تېنىم بىردىنلا تىكەنلىشىپ ، شۇركۈنۈپ كەتتى . ئادالەتنىڭ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ، يالتىراپ تۇرغان قىزىراقنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ، خۇددى ئەرەب چۆچەكلىرىدىكى قانخور دىۋىدەك پۇشۇلداپ يانقان بەتبەشىرە مەخلۇققا تىكىلىپ قاراپ تۇرغان قىياپىتىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۇم ، لېكىن ئۇنىڭ نەزىرىمدىكى بۇ قىياپىتى قاتىلنىڭ قىياپىتىگە زادىلا ئوخشىمايتتى ، قەلبى قىساس ئوتى بىلەن ئۆرتەنگەن بىر مەزلۇم ياشلىق باھارىنى رەھىمسىزلەرچە خازان قىلغان تاش يۈرەك قاتىلدىن قان قەرزىنى تەلەپ قىلىۋاتاتتى ، بۇ تەلەپ تامامەن يوللۇق ئىدى .

— ئەپسۇس ، تەقدىر ماڭا يەنە يول بەرمىدى ، كىچىككىنە بىر شەپە ئۇنى غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغىتىۋەتتى ، بىر جۈپ تۇكلۇك

قارا قول قۇرۇپ قاقشال بولۇپ قالغان بىلەكلىرىمنى ئامبۇردەك قىستى . قىڭراقنى ئۆزۈمگە توغرىلىدىم ، بۇمۇ بولمىدى . ئۇ قانخورنى ھامان بىر كۈنى ئۆلتۈرۈۋېتەرمەن دەپ قەسەم ئىچتىم .

— ئۇنى ئۆلتۈرەلمىدىڭىزمۇ ؟

ئادالەت مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى ۋە دېدى :

— ئۆلتۈرۈشنىمۇ ئۆلتۈرەلمىدىم ، لېكىن شۇ قورقۇنچلۇق ۋەقە سادىر بولۇپ ئۇچىنچى كۈنى مەن يەنە قېچىپ كەتتىم ، ئۇ ھايۋان بەلكى قورقۇپ قالغان بولسا كېرەك ، مېنى قوغلىمىدى ، شۇ قاچقانچە قېچىپ بۇ شەھەرگە قايتىپ كەلدىم .

— دادىڭىز بىلەن ئۆگەي ئانىڭىز نېمە دېدى ؟

— مەن ئۇدۇل ئانامنىڭ قەبرىسىگە باردىم ، قەبرىنى قۇچاقلاپ يىغلىدىم ، ھايات بولغىنىڭدا قىزىڭ بۇ كۈنلەرگە قالارمىدى ، دەپ زارلاندىم . دەل شۇ چاغدا ئانامنىڭ قەبرىسىگە دادامنۇ كېلىپ قالدى ، ئۇ بۇ تاسادىپىيلىقتىن ھەيرانمۇ بولمىدى ، كېچىچە ئاناڭ چۈشۈمگە كىرىپ قاپتىكەن ، دەپ مەن بىلەن بىللە ياش تۆكتى . كۆز ياشلىرىمىز قوشۇلۇپ بۇ ۋاپاسىز دۇنيا بىلەن بۇرۇنلا خوشلاشقان ئانامنىڭ غېرىبانە قەبرىسىنى ھۆل قىلىۋەتتى ، دادام مېنى ئۆيگە باشلاپ كەلدى ، بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەردىن خەۋەر تېپىپ ئۇلگۇرگەن ئۆگەي ئانام مېنى بوسۇغىدىنمۇ ئاتلاتمايمەن ، ئېرىنىڭ ئۆيگە ئاپىرىپ تاشلاپ بېرىمەن دەپ ئاللا ـ توۋا قىلدى ، قولدىن بېرىپ قويغان ئەرلىك ھوقۇقىنىڭ ئاز قىسمىنى بولسىمۇ قايتۇرۇۋالغان دادام مېنى بار كۈچى بىلەن ھىمايە قىلدى ، ئاران دېگەندە ئۆيگە كىرەلىگەن بولساممۇ ، ئەمما ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىسىدىكى جېدەل ـ ماجىرا زادىلا تۈگىمىدى ، ھېلىقى ياۋۇزنىڭ ئۆيگە ئاپىرىۋېتىش خەۋپى ماڭا خۇددى سايىدەك ئەگىشىپ يۈردى .

— قايتىپ كەلگەندىن بۇيان نەدە ئىشلەپ يۈردىڭىز ؟

ئادالەت يەنە بىر قېتىم سوغۇق كۈلۈپ قويدى ، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن مۇڭ ئەمەس ، بەلكى نېمىنىدۇر مەنىستەمسلىك ، كۆزگە ئىلماسلىق ئالامەتلىرى ئېتىلىپ چىقتى .

— نەدە ئىشلەيتتىم ، كىم ماڭا ئىش بېرەتتى ، قايتىپ كېلىپ ئۇزۇن ئۆتمەي كوچىغا چىقىپ كەتتىم .

— كوچىغا چىقىپ كەتتىم ؟

— ھەئە ، كوچىغا چىقىپ كەتتىم ، سىزگە غەلىتە تۇيۇلۇۋاتامدۇ ، ئويلاپ كۆرۈڭ ، ماڭا ھايات كېرەك ، ئۆمرۈم قاچانغىچە ۋاپا قىلسا شۇ چاغقىچە ياشىشىم كېرەك ، ياشاش ئۈچۈن كىيىم ـ كېچەك ، يېمەك ـ ئىچمەك كېرەك ، قىسقىسى پۇل كېرەك !

— ئەمىسە بايا ئىشلەيمەن دېگەندەك قىلدىڭىزغۇ ؟

— ئىشلىمەيمەن ، مەن كوچىغا چىقىپ كەتكەن دېسەم ئايدەك چىرايىم بولغان تەقدىردىمۇ ئەرلەر ماڭا قارامتى ، سىزمۇ مېنى ياتقىڭىزغا باشلاپ كېلەمتىڭىز ؟ !

— ...

ئادالەتنىڭ سوئالىغا جاۋاب بەرمىدىم ، ئۈمۈ جاۋاب كۈتمىگەندەك ئىدى . بىراق ، ئۇنىڭ كۆزلىرىدە مۇڭ ۋە ئاچچىق كۈلكە ئارىلىشىپ تۇرغان غەلىتە شولىنىڭ چاقنىغىنى چاقنىغانىدى ، ئاشۇ شولا ئارىسىدا يەنە قانداقتۇر ئۆكۈنۈش ۋە خىجىللىق ، خاتا ئەيىبلەنگەن ، ئەمما گۇناھىنى تەن ئالمىغان جاھىل بالىلارنىڭ قارىشىدىلا بولىدىغان نارازىلىق ئۇچقۇنلىرىمۇ بار ئىدى . ئۆزى ئۈچۈن قەستەن پىنھان تۇتۇلغان مەخپىيەتنى پاش قىلىپ تاشلىيالمىغان غالىبنىڭ كۆزلىرىدىن ئۇچىدىغان مەسخىرە ۋە مەنسىتمەسلىك ئالامەتلىرىمۇ ئەكس ئېتەتتى . ئىشقىلىپ ئۇنىڭ كۆڭۈل روجىكىدىن غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇرغان روھىي ھالىتىنى چۈشىنىش قىيىن بولغان بىر مۇرەككەپ تېپىشماق ئىدى .

ئارىمىزدا يەنە قورقۇنچلۇق ۋە سۈرلۈك بىر جىمجىتلىق پەيدا بولدى . مۇشۇ جىمجىتلىق سەۋەبىدىن بولسا كېرەك ، ھېلىلا تىنچىپ قالغان كۆڭلۈم خۇددى تىنچ دېڭىز ئۈستىدە شىددەتلىك بوران كۆتۈرۈلگەندەك قايتا چايقىلىشقا باشلىدى . «تىرىق» قىلغان كىچىككىنە شەپمۇ سۈكۈنات ئىچىگە غەرق بولغان ياتاقنى

پارتلىتىپ ، كۆمپەيكۆم قىلىۋېتىدىغاندەك ئىزتىراپقا چۈشتۈم ، ھېچقانداق شەپىگە ئىمكان بەرمەسلىك ئۈچۈن ھەربىرىدە نېرۋىلىرىمنىڭ ھەممىسىنى قاتتىق كونترول ئاستىغا ئالدىم ، تىنىقمىنمۇ ئىچىمگە يۇتتۇم .

مەن ئەندىشە قىلغان ئىش ئاخىر يۈز بەردى ، ئادالەت كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ ، قوللىرىنى سوزۇپ بىر كىرىلىۋالدى ـ دە ، سائىتىگە ئىرىنچەكلىك بىلەن قاراپ قويۇپ :

— تاڭ ئاتقىلى يەنە ئۇچ سائەت قاپتۇ ، بىكار گەپ بىلەن بىرمۇنچە ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈۋېتىپتىمىز ، تۇرۇڭ ، يېتىپ ئازراق ئارام ئېلىۋالايلى ، — دېدى بەخىرامان ھالدا .

ئادالەتنىڭ بۇ گېپى بىلەن يۈرىكىم ئېغىپ ، قۇلىقىمغا ئاڭلانغۇدەك دۈپۈلدىگىلى تۇردى ، ئەمدى قانداق قىلىشىم كېرەك ، ئادالەتنىڭ دېگىنىگە كۆنۈپ ، توغرىسى يىگىتلىك يولىنى تۇتۇپ كارىۋاتقا بارايمۇ ؟ چىرايلىق بىر قىزنىڭ تەلىپىنى رەت قىلىش مەندەك بۇ راۋۇرۇس يىگىت ئۈچۈن نى ئىزا ، نى ئاھانەت ، بۇنداق··· تەڭ كېچىدە كىم ماڭا دەققەت قىلىپتۇ ، ئىختىيارىمدىكى ئىككى ـ ئۈچ سائەتنى ئەيش ـ ئىشرەت بىلەن ئۆتكۈزۈپ ، ئۇنى تاڭ ئېتىشى بىلەنلا ھېچكىمنىڭ كۆزىگە كۆرسەتمەي يولغا سېلىۋەتسەم ، ئىككىنچى تونۇماس بولۇۋالسام···

بۇ كۆڭلۈمنىڭ يېرىمىدا پەيدا بولغان ئوي ئىدى ، كۆڭلۈمنىڭ يېرىمى ، ياق ، بىر ئاق كۆڭۈل ، سەممىي يىگىتنىڭ ۋىجدانى بۇ ئوينى ئەسلا تەستىقلىمايتتى . قىسمەتنىڭ قاپقىنىغا چۈشۈپ يۈرىكى زېدىلەنگەن ، ئىپلاسلىقنىڭ تۆمۈر تاپىنى ئاستىدا يەتكۈچە مىجىلىپ ، تىرىكچىلىك ئۈچۈنلا تېنىنى سېتىشقا مەجبۇر بولغان بۇ بىچارىنى ئاياغ ئاستى قىلىشقا يول قويمايتتى . ئۇ ئاللىبۇرۇن كوچىغا چىقىپ كەتكەن ئەمەسمىدى ، ۋىجدانەن ئېيتقاندا ، كوچىغا چىقىپ كەتكەن قىزلارنىڭ ھەممىسىنى يامان دېگىلى بولامدۇ ، ئادالەتنىڭ مۇڭلۇق كۆزلىرىدىن ، ئېچىنىشلىق كەچۈرمىشلىرىدىن تېنى بۇلغانغان بىلەن روھى بۇلغانمىغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇرمامدۇ ؟

ئـۇنىڭ بۇ ھالغا چۈشۈپ قېلىشى پەقەت پۇل ئۈچۈن ئەمەسمۇ ، ئۇنداقتا...

— قېنى كەلمەمسز ، تاڭمۇ ئاتاي دەپ قالدى...

ئادالەتنىڭ ئازراق ناز ئارىلاشقان بۇ ئاۋازى ئەمدى كارىۋات ئۈستىدىن كېلىۋاتاتتى ، مېنى شەيتان ئازدۇردى بولغاي ، كارىۋات تەرەپكە قاراپ ساپتىمەن ، ئۇ يېشىنىپ بولغانىدى ، ئۇنىڭ ياستۇققا يېيىلغان قاپقارا چاچلىرى ، قاشتېشىدىن ياسالغاندەك ئاپئاق بەدىنى ، مۇڭ قاينىاپ تۇرغان خۇما كۆزلىرى ، كۈلكە ياماشقان قىپقىزىل لەۋلىرى...

ھەيھات ، بۇنداق چاغدا چىداپ تۇرغىلى بولامدۇ ؟ ! ئاھ ئىگەم ، كۆزۈمنى كور قىل ، ماڭا تاقەت ئاتا قىلغىن ، ماڭا چىدام بەخش ئەت ، چەيلەنگەن گۈلنى يەنە چەيلىگۈم يوق ، پاك روھ ۋە ۋىجدان ئالدىدا گۇناھكار بولغۇم يوق ! ! !

مەن تۇرغان يېرىمدە قېتىپلا قالدىم ، يەر شارىمۇ ئايلىنىشتىن توختاپ ، جىمى سائەتلەرنىڭ ئىستىرىلكىسى ھەرىكەتتىن قالغاندەك تۇيۇلدى ، ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى زادىلا بىلمەيمەن ، بىر چاغدا ئادالەتنىڭ يوتقاندا چۈمكىنىپ يېتىپ ئادەمنىڭ يۈرەك ـ باغرىنى ئېزىۋەتكۈدەك ھۆكۈرەپ يىغلاۋاتقىنىنى ئاڭلىغاندەك قىلدىم ، بىر چاغلاردا يوتقانىنىڭ سىلكىنىشىمۇ توختاپ قالدى ، كارىۋات تەرەپتىن ئەمدى ئانىسىنىڭ قۇچىقىدا ئۇخلاۋاتقان سەبىي بوۋاقنىڭ تىنىقىدەك يېنىك ۋە رىتىملىق تىنىق ئاۋازى كەلدى ، ئادالەت بەلكى چۈشىدە ئانىسىنىڭ ئىللىق قۇچىقىدا ئەركىلەۋاتقان بولسا كېرەك ، ئۇ بالىلارغا خاس تاتلىق كۈلۈمسىرىدى ، ئۇنىڭ بۇ كۈلكىسىدىن سۆيۈندۈم ۋە ئاستا پېچىرلاپ ئۇنىڭغا ئەڭ ياخشى تىلەكلەرنى تىلىدىم ـ دە ، ئىشكنى پەم بىلەن ئېچىپ ، تاشقىرىغا چىقىپ كەتتىم...

تالادا يەنىلا قار چۈشۈۋاتاتتى ، قارا بۇلۇتلاردىن پاكلانغان شەرق ئۈپىقىدىن شىددەت بىلەن ئېتىلىپ كېلىۋاتقان تاڭ شولىسى قالايمىقان ئۈچۈشۈپ يۇرگەن قار ئۇچقۇنلىرى بېتىمە پارقىرايتتى .

توڭلاپ كېتىۋاتقان قوللىرىمنى ئاغزىمغا يېقىن ئاپىرىپ هوردىغاچ ئاسمانغا قارىدىم ، ئىككى پارچە بۇلۇت ئارىسىدا خۇددى مېيى تۈگەۋاتقان جىنچىراغدەك ئاجىز پىلىلداپ تۇرغان بىر تەنها يۇلتۇز كۆزۈمگە چېلىقتى . مەن ئۇنىڭغا تىكىلدىم ، ئەجەب ئىش ، بۇ يۇلتۇز ئادالەتنىڭ مۇڭلۇق كۆزلىرىگە بەكمۇ ئوخشاپ كېتەتتى ، ئۇ پىلىلداۋېتىپ ، ئۈمىد ـ ئىستەكلىرىنى غۇۋالاشتۇرغان بۇلۇتلارغا نەپرەتلىنەتتى ، ئالەمنىڭ چەت ـ چەتلىرىگە تىكىلىپ ، بەخت يولىنى ئىزدەيتتى . ئىسىت ، بۇ تەنها يۇلتۇز يەنە بۇلۇتلار كەينىدە قالدى ، ئۇنىڭ ئارزۇ ـ ئۈمىدلەر يوشۇرۇنغان ئەركىن نەزىرى رەھىمسىزلەرچە ئۈزۈپ تاشلاندى ، مەن نېمىشقىدۇر بۇ بىتەلەي يۇلتۇزغا ئىچ ئاغرىتتىم ، ئەگەر قانىتىم بولسا بىردىنلا ئاسمانغا ئۇچۇپ چىقىپ ، قارا يۈز بۇلۇتلارنى تىتما ـ تىتما قىلىۋەتكۈم ، تەنها يۇلتۇزنىڭ كۆزلىرىنى سۈرتۈپ قويغۇم كەلدى . ئەنە ، بۇ يۇلتۇز يەنە كۆرۈندى ، باياتىنقىدىنمۇ بەكرەك چاقناشقا باشلىدى ، دۇرۇس ، ئۇ چاقنايدۇ ، چاقنىغانسېرى ئۇنىڭدىن يەنە يېڭى بىر قۇياش پەيدا بولىدۇ !...

ئادالەتنىڭ سائىتى ئېھتىمال توغرا ماڭمىسا كېرەك ، ئارىدىن بىرەر سائەت ئۆتە ـ ئۆتمەيلا تاڭ يورۇپ قالدى ، ئەتىگەنلىك گۈمناستىكا ئويناىدىغانلار ، بىرىنچى ئىسمېنىغا ئىشقا ئالدىرايدىغانلار كوچىلاردا پەيدا بولدى . شەھەردە هاياتلىق تىرىلدى . ئادالەتنى ئويغىتاي دەپ تۇراتتىم ، تۇيۇقسىز ئۇنىڭ زىل ئاۋازى قۇلىقىم تۆۋىدە جاراڭلاپ قالدى .

— ئابدۇرۇسۇل ئاكا ، مەن قايتاي ، سىزنى يەتكۈچە ئاۋارە قىلىپ قويدۇم...

ئادالەت ئۇيقۇ ئۇستىدىن غالىب كەلگەنىدى . ئۇ كۈلۈمسىرىگەن پېتى ئالدىمدا تۇراتتى ، ئۇنىڭ بۇ كۈلۈمسىرىشى شۇنچىلىك پاك ، شۇنچىلىك تەبىئىي ئىدىكى ، چۈشىدىكى كۈلۈمسىرىشىگە بەكلا ئوخشايتتى . شۇغىنىسى ، ئۇنىڭ چىرايلىق كۆزلىرى سەل ـ پەل ئىششىغان ۋە قىزارغان ، ئۇنىڭدىكى مۇڭ

ۋە بىچارىلىك كۆتۈرۈلۈپ ئۇنىڭ ئورنىنى جىددىيلىك ، تەبئىيلىك ئىگىلىگەنىدى .

مەن ئادالەتنىڭ كۆزلىرىگە ناھايىتى تەسلىكتە قارىيالمىدىم ۋە كۆڭلۈمگە پۈكۈپ قويغىنىم بويىچە يانچۇقۇمدىن ئەللىك يۈەنلىك پۇلدىن بىرنى چىقىرىپ ئۇنىڭغا تەڭلىدىم ، نېمىلا بولمىسۇن ، بۇ ئۇنىڭغا تۆلىنىشكە تېگىشلىك ھەق ئىدى ، بىر ئاجىزەگە بېرىلگەن سەدىقە دەپ چۈشىنىشكىمۇ بولاتتى .

ئۇ ماڭا «لاپ» قىلىپ بىر قارىۋالدى ـ دە .

— ئابدۇرۇسۇل ئاكا ، سىزگە كۆپتىن ـ كۆپ رەھمەت ، ماڭا پۇلىڭىز ئەمەس ، بەلكى ياخشى تىلەكلىرىڭىز كېرەك ، — دېدى ۋە پەلتوسىنىڭ ياقىسىنى كۆتۈرۈپ قويۇپ كوچا تەرەپكە قاراپ گۈس ـ گۈس دەسسەپ يۈرۈپ كەتتى .

قار يېغىۋاتقان شۇ ئەتىگىنى ئادالەت بىلەن خوشلاشقاندىن بېرى كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئون نەچچە يىل ئۆتۈپ كەتتى ، شۇنىڭدىن بۇيان قىياپەت جەھەتتە ئادالەتكە ئوخشاپ كېتىدىغان ، ياكى قىش كۈنلىرى قار يېغىۋاتقاندا پەلتوسىنىڭ ياقىسىنى كۆتۈرۈۋالىدىغان چوكانلارغا سەپسېلىپ ئۆتتۈم ، لېكىن ئۇنى زادى ئۇچرىتالمىدىم . كىم بىلىدۇ ، مېنىڭ ۋە مەندەك ئەركەكلەرنىڭ ئون يىلدىن بۇيانقى ياخشى تىلەكلىرى ئۇنى ئارزۇسىغا يەتكۈزگەندۇ !

1989 ـ يىلى سېنتەبىر .

ئۇچ دوست

(پوۋېست)

ئۇلار كەنت ياقىسىدىن ئايرىلغىلى ئالاھازەل ئىككى سائەتچە بولدى ، كىچىك ـ كىچىك يۇلغۇن دۆۋىلىرى بىلەن قاپلانغان پايانسىز كەڭ جاڭگالنىڭ چېتى كۆرۈنۈپ ، قومۇش ۋە چاتقال ئۆسۈملۈكلىرى بارغانسېرى قويۇقلىشىشقا باشلىغاندا ، بوي ـ بەستى جەھەتتە ئۇچەيلەننىڭ ئەڭ چوڭى ھېسابلىنىدىغان ئەكرەمجان يەنە غودۇڭشىغىلى تۇردى :

— سىلەر ئىككىڭلار نەدىكى گەپنى قىلىپ ئادەمنى ئالداپ قويدۇڭلار . بۇ چۆلدە تۇغراقلىق ، تۇرۇلغا تۇگۇل بىرەر قۇشقاچنىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنمەيدۇ ، يولنىڭ مۇشۇنچىۋالا ئۇزاقلىقىنى بىلگەن بولسام كەينىڭلارغا كىرمەس ئىكەنمەن...

ئۇچەيلەننىڭ ئەڭ كىچىكى ياقۇپمۇ ئەكرەمجانغا قوشۇلۇپ تەنە بىلەن دېدى :

— ئىشنىڭ مۇشۇنچىلىكىدە مەھەللىگە قايتىپ كەتكىنىمىز تۇزۇك ، بولمىسا بۇ چۆلدە ئىشتان ـ كۆڭلىكىمىز تۇگۇل ، تېرىلىرىمىزمۇ تىتىلىپ تۇگەيدىغان ئوخشايدۇ ، دادام مېنى تىللايدۇ ، ئۇ چاغدا...

مەھەللىدىن ئايرىلىشىدا قارا تېرەكتىن سۇندۇرۇۋالغان چوڭ بارماق تومۇقىدىكى تاياق بىلەن ئاق تىكەن ، قومۇشلار ئارىسىدىن يول ئېچىپ ، ھەمراھلىرىنىڭ ئەڭ ئالدىدا كېتىپ بارغان ئابدۇللا ئۇلارنىڭ غودۇڭشىشلىرىغا يا ئۇنداق ، يا مۇنداق دەپ جاۋاب

بەرمەيتتى . كۆڭلىدە خىيلىدىن بېرى ساقلىنىۋاتقان ئۆكۈنۈش ۋە پۇشايمانىنى بولسا زىنھار تېشىغا چىقارمايتتى . پاچاقلىرىدا ، بىلەكلىرىدە خۇددى قىزىل قەلەم بىلەن سىزغاندەك قىزىرىپ تۇرغان سىزىقچىلارغا پەرۋاسىز قاراپ قويۇپ ، دوستلىرى ئۈچۈن يول ئېچىشنى داۋام قىلماقتا ئىدى .

ئۇلار بالىلاردىلا پەيدا بولىدىغان خام خىيالنىڭ تۈرتكىسى بىلەنلا بۇ مۇشكۈل سەپەرگە تەۋەككۈل قىلغان . بۇنداق خىيالنىڭ ئويغىنىشىغا بىر مەھەللىلىك ، شۇنداقلا ئۆزلىرى بىلەن بىر سىنىپتا ئوقۇيدىغان ئابدۇسالامنىڭ ئاكىسى بىلەن بىللە تەكلىماكان چۆلىدىكى توغراقلىققا ئوتۇنغا بارغىنىدا ئۈچۈرما بولۇشقا ئاز قالغان بىر چىرايلىق تۇرۇلغا باچكىسىنى كۆتۈرۈپ كېلىپ ، ئۇلارنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋەتكىنى سەۋەب بولغان .

— ھازىر بەرىبىر تەتىل قىلىۋاتىمىزغۇ ، — دېگەندى ئەكرەمجان ئابدۇسالامنىڭ قولىغا تۇمشۇقىنى سۈركەپ تۇرغان تۇرۇلغا باچكىسىنى كۆرگەندىن كېيىن ئىچى قىزىشىپ ، — ئابدۇسالام بارالىغان توغراقلىققا بىز بارالمامدۇق ، ئۇ تاپالىغان تۇرۇلغا باچكىسىنى بىز تاپالمامدۇق ، ھېچكىمگە تۇيدۇرماي يولغا چىقايلى ـ دە ، ئىككى ـ ئۈچتىن تۇرۇلغا باچكىسى ئېلىپ كېلەيلى !

ئابدۇللا ئەكرەمجاننىڭ ، ئابدۇسالامنىڭ تۇرالغۇسىغا ئىچى تارلىق قىلىپ شۇنداق دەۋاتقانلىقىنى ئېنىق بىلىپ تۇرسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ تەكلىپىنى ھەر ھالدا ئورۇنلۇقتەك ھېس قىلدى ، تەتىل مەزگىلى بولغاندىكىن قىلىدىغان ئىشنىڭمۇ ئانچە تاينى يوق ئىدى .

— بۇمۇ بولىدىغان گەپ ئىكەن ، بىراق ھەرقايسىمىز ئۆز ئاتا ـ ئانىمىزدىن رۇخسەت ئالايلى ، ئۇلار قوشۇلسا بارايلى ، بولمىسا بارمايلى ، — دېدى ئۇ توغراقلىققا قاراپ ئۈچۈشقا تەييار تۇرغان ئەكرەمجانغا .

— ھوي ئاغىنىلەر ، سىلەرنىڭ ئاتا ـ ئاناڭلارغۇ دېگىنىڭلارغا

قارشى تۇرمايدۇ ، ئەمما مېنىڭ دادامزە...

شۇنداق قىلىپ ، ئۇلار گېپىنى بىر قىلىشتى ـ دە ، ئەتىسى ئەتىگەندىلا ئاتا ـ ئانىسىغىمۇ ، ئىنى ـ سىڭىللىرىغىمۇ تۇيدۇرماي «ئۇيناپ كېلىمىز» دېگەن باھانە بىلەن كەنت سىرتىغا قاراپ يول ئېلىشتى . ئۇلار توغراقلىقنىڭ قەيەردىلىكىنى ، مۇساپىسىنىڭ زادى قانچىلىك ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلمەيتتى ، ئىشقىلىپ ئابدۇسالامنىڭ ئاكىسى ئوتتۇن ئېلىپ كېلىدىغان جاڭگالغا بارغانلار يۇرۇشىدىغان قومۇشلۇق يولى بىلەن يۇرۇپ كەتتى .

بۇ ئۇچەيلەننىڭ يېشىدا ، مىجەز ـ خۇلقىدا ئانچە ـ مۇنچە پەرق بولسىمۇ ، ئەمما ئۇلار بىر ـ بىرىدىن بىر قەدەممۇ ئايرىلمايدىغان ئىناق دوستلاردىن ئىدى . ھەر قېتىملىق ئىمتىھان نومۇرىمۇ 95تىن تۆۋەن چۈشمەيتتى . مەكتەپتىن يانغاندا بولسا بىللە تەكرار قىلىپ ، بىللە ئويناپتتى . قېرى ـ چۈرە ، يېتىم ـ يېسىرلارنىڭ ئىشىغا قارىشىپ بېرىپ ، ئۇلارنىڭ رەھمىتىنى ئالىدىغان چاغلىرىمۇ بولاتتى . ئوقۇغان كىتابلىرى كۆپ ، ئەقىللىق ، زېرەك بولغاچقىمۇ ، ياش ۋە قەددى ـ قامەتتە ئوتتۇرىدا تۇرىدىغان ئابدۇللا ئۇلارنىڭ تەبىئىي شەكىللەنگەن «باشلىقى» ئىدى . قالغان ئىككىسى بارلىق ئىشلاردا ئۇنىڭ ئاغزىغا قارايتتى . ئابدۇللامۇ ئۆزىنىڭ نۇرغۇن پايدىلىق مەسلىھەتلىرى بىلەنلا بۇنداق ئىناۋەتكە ۋە ئورۇنغا ئېرىشكەنىدى . ئۇلار مەھەللىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن ، ئىككى تەرىپى قويۇق قومۇش ۋە سۆكسۆك بىلەن قاپلانغان چىغىر يول بىلەن بىرھازا ماڭدى . لېكىن ، مەنزىلگاھى بولغان توغراقلىقنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمىدى ، يول بارغانچە تارىيىۋاتقانلىقى ، بۇنداق تىكەنلىك يوللارغا ئۆگەنمىگەن نازۇك تەنلەرگە ھاردۇق يەتكىنى سەۋەبلىك ، ئۇلارنىڭ قىزغىنلىقى خۇددى قايناپ تۇرغان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيغاندەك سوۋۇپ كەتتى . قانداقتۇر بىر بالىلار ناخشىسىنىڭ ئاھاڭىغا غىڭشىپ كېلىۋاتقان ئەكرەمجان يېلى قاچقان توپتەك بوشاپلا قالدى . ئوتلاقتا قېيغىتىۋاتقان قوزىچاقلاردەك

سەكرەپ ـ تاقلاپ كەلگەن ياقۇپمۇ بوۋايلاردەك ھاسراپ ، قەدىمىنى تەسلىكتە يۆتكىگىلى تۇردى .

تۇرۇلغا ئۇۋا سالىدىغان توغراقلىقنىڭ زادى قەيەردە ئىكەنلىكىنى سۈرۈشتە قىلىپ كۆرمەيلا يولغا ئاتلانغانلىقىنى ، ھەتتا يازنىڭ ئوت ئىسسىقىغا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن ، ئەقەللىيسى بىرەر قاپاقمۇ سۇ ئېلىۋالمىغانلىقىنى تۇنجى بولۇپ ھېس قىلغان ئابدۇللا دوستلىرىغا شۇئانلا مەھەللىگە قايتىپ كېتىش تەكلىپىنى بەردى ، ھەتتا بەزى يامان ئاقىۋەتلەر توغرىسىدىمۇ يېتەرلىك ئەسكەرتتى .

ئەمما ، ئابدۇللانىڭ قوماندانلىق كالتىكى بۇ دورەم تازا ئىشلىمەي قالدى . بىرىنچى بولۇپ ئادەتتە جاھىل ، بىر سۆزلۈك بولغان ئەكرەمجاننىڭ ، ئۇلاپلا «قورقۇنچاق» دېگەن لەقىمى بار ياقۇپنىڭ قارشىلىقىغا ئۇچرىدى .

— يولنىڭ كۆپ قىسمى تۈگىگەندە كەينىمىزگە قايتقانىنىڭ نېمە پايدىسى ، ئەگەر يېرىم يولدىن يانغىنىمىز ئابدۇسالامدەك بالىلارنىڭ قۇلىقىغا يېتىپ قالسا ، بىزنى نېمىدەپ ئويلاپ قالىدۇ ؟ ھەر ھالدا توغراقلىققا يېقىنلاپ قالغان بولساق كېرەك ، مېڭىۋېرەيلى ، تۇرۇلغا باچكىسىنى ئېلىپ ئاندىن قايتايلى !

ئىككى ئاغىنىسىنىڭ ، بولۇپمۇ ئاشۇ ياقۇپ ۋەجىكىنىڭ شۇنچىۋالا قەتئىيەت ۋە ئىشەنچ بىلەن گەپ قىلىۋاتقىنىنى كۆرگەن ئابدۇللا دەسلەپكى قارارىدىن تەۋرىنىپ قالدى . بۇلارنىڭ گېپى خېلى ئورۇنلۇقتەك ، جېنى بارەدەك تۇيۇلدى .

«بەلكى توغراقلىققا يېقىنلاپ قالغان بولساق كېرەك ، مۇبادا توغراقلىقنىڭ يېنىغا كېلىپ بولغاندا كەينىمىزگە يېنىپ كەتسەك ، نېمىدېگەن ئەپسۇسلىنارلىق ئىش بولار ـ ھە ؟» دېگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزگەن ئابدۇللا بىرلا غەيرەتكە كېلىپ ، قەدىمىنى تېخىمۇ چوڭ ئالغىلى تۇردى .

يەنە بىرەر سائەتچە ماڭغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ تىلى قۇرۇپ تاڭلىيىغا چاپلىشىپلا قالدى . قويۇق قومۇشلۇقلار ئارىسىدىن گۈپۈلدەپ ئۇرۇپ تۇرىدىغان تومۇز ھارارىتى ئۇلارنى چىلىق ـ

چىلىق تەرگە چۆمۈلدۈرۈپ ، كۆڭلەكلىرىنى دۇمبىسىگە چاپلىۋەتتى . ئاياغلىرىنىڭ ماغدۇرى تۈگەي دېگەندىلا ئەكرەمجان بىلەن ياقۇپنىڭ ئىرادىسى بىردىنلا بوشىشىپ ، روھى چۈشۈپ كەتتى . بايىقى گېپىدىن يېنىۋېلىپ ، قۇياشنىڭ ئوت پۈركۈپ تۇرغان ئاپتېپىدىن ، يول جاپاسىدىن دادلىغىلى تۇردى .

ئابدۇللا باسقان ئىزىدىن ئەمدى يېنىۋېلىشنىڭ بەھۇدە ئاۋارىچىلىك ئىكەنلىكىدىن بېشارەت بېرىپ ، قومۇشلار ئارىسىدىن شارت ـ شۇرت قىلىپ يول ئاچقانچە مېڭىۋەردى . ئۇنىڭ خىيالىدا بايىقى تەكلىپىگە كۆنمىگەن دوستلىرىغا قەيىداش ۋە توغراقلىققا پاتلا يېتىۋېلىشنىڭ ئۇمىدى تەڭلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرماقتا ئىدى . چۈنكى ، ئۇ ئۆتكۇر نەزىرى بىلەن قومۇشلارنىڭ بارغانسېرى قويۇقلىشىۋاتقانلىقىنى ، قويۇقلىشىۋاتقان قومۇشلارنىڭ توغراق دەرىخى ياشىيالايدىغان مۇھىتنىڭ يېقىنلىشىۋاتقىنىدىن دېرەك بېرىدىغىنىنى ھېس قىلماقتا ئىدى .

ئابدۇللانىڭ سەزگۈسى ئۇنى ئالدىمىدى . ئېغىر قەدەملىرىنى يۆتكەپ ، قوللىرىدىن سۆرىشىپ كېتىۋاتقان ئۇچ ئاغىنە ئالدى تەرەپتىكى شالاڭ توغراق كۆچەتلىرىنى تەڭ دېگۈدەكلا كۆرۈشتى ـ دە ، خۇشاللىقىدىن بۆكلىرىنى ئاسمانغا ئېتىپ ، سۇرەن سېلىشىپ ، تەنتەنە قىلىشتى . تۇرۇلغا باچكىسىنى تاپماق تۈگۈل ، توغراقلىققا يېتىۋېلىشتىنمۇ ئاخىرقى ئۇمىدىنى ئۈزۈپ ، ئويلاشماي قىلىپ قويغان بۇ ئىشىغا مېڭىر پۇشايمان قىلىۋاتقان ئەكرەمجان بىلەن ياقۇپمۇ ئۆزىنىڭ بۇ قابىل ، سەزگۈر باشلامچىسىغا پەخىرلىنىش نەزىرى بىلەن تىكىلىشتى .

ئۇلار قاقىرامدا قالغان بېلىق سۈغا ئېرىشكەندەكلا جانلىنىپ كەتتى . يۈگۈرگىنى يۈگۈرۈپ ، تاقلىغىنى تاقلاپ توغراقلىق ئارىسىغا شۇڭغۇپ كىردى ـ دە ، بىر ـ بىرىگە چىرمىشىپ كەتكەن توغراق شاخلىرىغا ، ئاندا ـ ساندا ئۆسكەن قومۇشلار بىلەن قورشىلىپ تۇرغان توغراق غوللىرىغا سەپسالغىلى تۇردى .

ئۇلارنىڭ نەزىرى ئاشۇ شاخلار ئارىسىدا قارىيىپ تۇرغان

تـۇرۇلغا چاڭگىسىنى ، ئانىسىنىڭ قۇرت ـ قوڭغۇز ئەكىلىشىنى كۆتۈپ چاڭگىدىن بېشىنى چىقىرىپ تەقەززا بولۇۋاتقان كۆل رەڭ تۇرۇلغا باچكىسىنى ئىزدەيتتى . مېڭىسىدىمۇ تۇرۇلغا باچكىسىنى ئېلىپ مەھەللىگە قايتقاندا تەڭتۇشلىرى ئارىسىدا قانداق ماختىنىش ، تۇرۇلغا باچكىسىنى قانداق بېقىش خام خىيالى ئەگىپ يۈرەتتى .

«خەپ توختاپ تۇر ، — دەيتتى توغراقلىق ئارىسىدا خۇددى قىلىيورغىدەك يورغىلاپ يۈرگەن ئەكرەمجان ئىچىدە ، — تۇرۇلغا باچكىسىنى قولۇمغا ئېلىپ كۆرۈپ باقاي دەپ يالۋۇرساممۇ پىسەنت قىلمىدىڭ ، تېخى ماڭا يوغانچىلىق قىلدىڭ ، ئەمدى تۇرۇلغا باچكىسىدىن ئىككى ـ ئۈچنى ئېلىپ قايتايچۇ ، باچكامغا قارايدىغان بولساڭ ، كۆزۈڭگە توپا چاچمىغىنىمنى كۆر !»

باشقىچىلا تېتىكلىشىپ كەتكەن ياقۇپمۇ تۇرۇپ توغراق شېخىنىڭ ئۈچىنى كۆرسىتىپ بىرنېمىلەرنى دەپ ۋارقىراپ كېتىتتى ، تۇرۇپ توغراققا يامىشىپ ، يەنە يېنىپ چۈشەتتى . كۆرگىنىنىڭ چاڭگا ئەمەس ، بەلكى غۇجمەك كونا يوپۇرماقلار ئىكەنلىكىنى تۈيۈپلا يەنە باشقا توغراق تۈڭگە سەپەر قىلاتتى .

ئابدۇللا بولسا يالغۇز توغراقلارغىلا ئەمەس ، بەلكى توغراق دەرىخى ئارىسىدا ئۆسكەن جىگدىلەرگە ، ئادەمنىڭ بېلىدەك غولداپ كەتكەن يۇلغۇنلارغىمۇ سەپسالاتتى . بەزىدە تۇرۇلغا باچكىسىنى ئالداپ ئۆزىنى ئاشكارىلىتىش ئۈچۈن ، تۇرۇلغىنى دوراپ گۇگۇكلايتتى . دوستلىرىنى بەك چېچىلىپ كەتمەسلىككە ئاگاھلاندۇراتتى .

لېكىن ، ئۇلار شاخلار ئارىسىغا يوشۇرۇنۇۋېلىپ ، ئۆز تىلىدا بىرنېمىلەرنى دەپ سايرىشىۋاتقان جاڭگال قۇشلىرىنىڭ ساداسىنىلا ئاڭلىيالىدى . قۇلاقلىرىنى دىڭ قىلىپ قانچە زەن سالسىمۇ ، تۇرۇلغىنىڭ ئاۋازى ئاڭلانمىدى . قۇشلارنى ئۇركۈتۈپ ، ئۇۋىسىدىن قوزغاپ باقسىمۇ بىرەر تۇرۇلغىنى چېلىقتۇرالمىدى .

— ئاغىنىلەر ، بۇ يەرنىڭ تۇرۇلغىلىرى بەلكى توغراقلىقنىڭ

ئىچكىرىسىگە ئۇۋا سالسا كېرەك ، بىز بۇ شالاڭ توغراقلىقتىلا يۈرسەك ، تۈرۈلغا باچكىسىنى تاپالمىغۇدەكمىز ، ھەر ھالدا ئىچكىرىلەپ باقمامدۇق ؟

— ياق ، مېنىڭچە بەكمۇ ئىچكىرىلەپ كەتمەيلى ، كۈنمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالدى ، بۈگۈن تاپالمىساق ، كېيىن كېلىپ ئىزدىمەمدۇق ؟

— ئابدۇسالامچىلىكمۇ بولالمىساق ، بىزنى يەنە ئوغۇل بالا دېگىلى بولامدۇ ؟ نېمە بولسا بولسۇن ، قۇرۇق قول قايتمايلى ئاغىنىلەر ، يۈزىمىزگىمۇ سەتتە !

شۇنداق قىلىپ ، ئۇچەيلەن بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ ، توغراقلىقنىڭ ئىچكىرىسىگە قاراپ سىلجىشقا باشلىدى ، ئىچكىرىلىگەنسېرى توغراقلار زىچلاشقىلى ، ئەتراپ قاراڭغۇلاشقىلى تۇردى . يەنە 30 — 40 مىنۇتلار ئۆتكەندىن كېيىن تۇنجى بولۇپ يېقىۇپ «قورقۇنچاق» نىڭ ئامىتى ئوڭدىن كەلدى . ئۇ : «ئەنە تۇرۇلغا چاڭگىسى» دەپ قاتتىق ۋارقىراپ تاشلىدى ـ دە ، بىر تۇپ دوڭغاق توغراققا يامىشىپ چىقىپ تۇكلىرى ئەمدىلا قارىيىشقا باشلىغان تۇرۇلغا باچكىسىدىن بىرنى ئېلىپ چۇشتى .

بۇ قېتىمقى توغراقلىقتا تۇرۇلغا ۋە تۇرۇلغا باچكىسى بارلىقىغا ئۇلارنىڭ ئەمدى ھېچقانداق گۇمانى قالمىدى . ھېلىقى توغراققا ئوخشاپ كېتىدىغان توغراقلارنىڭ بىرىنمۇ ئۆتكۈر نەزىرىنىڭ سىرتىدا قالدۇرمىدى ، تېپىۋالغان تۇرۇلغا باچكىسىنى قوينىغا سولىۋالغان ياقۇپمۇ ئۆزىگە كەلگەن ئامەتتىن ئەقلىنى يوقاتقۇدەك بولۇپ ، يەنە ئىككىنچى ، ئۈچىنچى تۇرۇلغا باچكىسىنى تېپىۋېلىشقا ئالدىرىغىلى تۇردى...

— ھوي ئاغىنىلەر ، قاراڭلار ، كۈنمۇ ئولتۇراي دەپ قاپتۇغۇ !— توۋلىۋەتتى ياقۇپ ئىككى تۇپ توغراق ئارىسىدىكى بوشلۇقتىن غەرب ئاسمىنىغا قاراپ ھودۇققان ھالدا ، — ئەمدى قايتايلى ، قايتمىساق چاتاق بولىدۇ !

ياقۇپنىڭ ھەرە چېقىۋالغاندەك توۋلىغان ئەندىشىلىك ئاۋازى

قالغان ئىككىيلەننى ئۈستىگە مۇز سۇيى چاچقاندەك چۆچۈتىۋەتتى . ئۇلار تۇغراق تۇۋىدىن توغراق تۇۋىگە يۈگۈرۈش ھەلەكچىلىكى بىلەن بولۇپ كېتىپ ، نەۋاخ بولغىنىنى يادىدىن چىقىرىپ قويغىنىنى بىردىنلا چۈشەندى - دە ، قايتىش - قايتماسلىق مەسىلىسى ئۈستىدە تالاش - تارتىش قىلىپ ئولتۇرمايلا كەينىگە يېنىشتى .

ئۇلار مەھەللىگە قايتىپ بېرىش ئۈچۈن يەنە ئىككى يېرىم ساھەتچە يول يۈرۈشكە توغرا كېلىدىغانلىقىنى يېڭىۋاشتىن ئېسىگە كەلتۈرۈشتى . خۇددى پاقا كىرىۋالغاندەك كورکىراۋاتقان قورسىقى ، قۇم تىققاندەك قۇرۇپ كېتىۋاتقان ئاغزى مەھەللىدىن ئايرىلغاندىن بېرى ئاغزىغا ھېچ نەرسە سالمىغىنى ، ھەتتا بىرەر يۇتۇم سۇ ئىچمىگىنىنى ئەسلەتتى . ئۇلار ئالدىراش يول ئالدى...

ئۇچ دوست كەلگەن ئىزىنى بويلاپ بىرھازا ماڭغاندىن كېيىن ، غەربتىكى قۇم دۆۋىسى ئۈستىدە — ھېلىغىچە قىرىزىپ تۇرغان قۇياش بىردىنلا غايىب بولۇپ كەتتى . توغراقلىقمۇ گويا غايەت زور قارا دۇخاۋا يوپۇق بىلەن پۈركەنگەندەك ، بىر پەستىلا قاراڭغۇلۇق ئىچىگە غەرق بولدى . ئۇنىڭسىزمۇ قورقۇمسىراشقا باشلىغان بالىلار ئەمدى سېرىق توپىغا چۈشكەن ئىزىنىمۇ ، تەرەپلەرنىڭ ئىزناسىنىمۇ پەرق قىلالماي قالدى...

ئۇلار ئاخىر كەلگەن ئىزىدا توختاپ قېلىشتى . قاراڭغۇلۇقتا سقىلىۋاتقان يۈرەكلەردە پەيدا بولغان ۋەھىمىلىك ، قورقۇنچلۇق جىمجىتلىقنى ياقۇپنىڭ مىشىلداپ يىغلىغان ئاۋازى بۇزۇپ تاشلىدى . ئارقىدىنلا ئەكرەمجان بۇرنىنى تارتىپ تۇرۇپ ، بۇ كېلىشمەسلىكنىڭ ھەممىسىنى ھېچنېمىدىن ھېچنېمە يوق ياقۇپقا دۆڭگىلى تۇردى . ياقۇپمۇ بوش كەلمەي ئاغزىنى قويۇۋەتتى . ئۇلار جىلە بولۇپ ياقا سقىشىش دەرىجىسىگە يەتكەندىلا ، بايىاتىن بېرى نېمىنىدۇر ئويلاۋاتقان ئابدۇللا بىردىنلا زۇۋانغا كەلدى :

— ئاڭلاڭلار ، ئەمدى بىر - بىرىمىزنى ئەيىبلىگەننىڭ پايدىسى يوق ، ھازىر قارامىلىققا ئەمەس ، بەلكى بىرلىككە ، ئەقىلگە تايىنىش

كېرەك ، بولمىسا...

ياقۇپ يىغلاپ تۇرۇپ يالۋۇرغىلى باشلىدى :

— ئابدۇللا ئاكا ، نېمىلا بولمىسۇن ، بۇگۈن ئۆيگە قايتىپ بارمىساق بولمايدۇ ، دادام مېنى ئۈرىدۇ ، دادامنىڭ مىجەزىنى سەنمۇ بىلىسەن !

— قايتساق قايتىتۇق ، لېكىن مەن بۇ ياقۇپ دېگەن قورقۇنچاق بىلەن بىللە ماڭمايمەن !

ئۇلار ماڭماقچى بولۇشتىيۇ ، بىر ـ بىرىگە قارىشىپ تۇرۇپ قېلىشتى .

— قېنى ئېيتىڭلار ، مەھەللىمىز قايسى تەرەپتە ؟

ئابدۇللانىڭ سورىغان سوئالىغا ئەكرەمجان ئۇدۇل كەلگەن بىر تەرەپنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ :

— ئەنە ئاۋۇ تەرەپتە ، — دەپ جاۋاب بەردى .

— ياق ، بىزنىڭ مەھەللە ئاۋۇ تەرەپتە ، — دېدى ياقۇپ يەنە بىر تەرەپنى كۆرسىتىپ .

— مەھەللىنىڭ قايسى تەرەپتە ئىكەنلىكىنى ھازىر ھېچقايسىمىز ئۇقمايمىز ، شۇنداقمۇ ؟ ئەمدى سىلەر بىر ـ بىرىڭلار بىلەن غىز ـ غىز قىلىشماي ئەڭ ياخشىسى مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلاپ بېقىڭلار .

ئابدۇللانىڭ بۇ سۆزى نېمە قىلارىنى بىلمەي گاڭگىراپ قالغان ئىككىيلەنگە خۇددى ياغدەك يېقىپ كەتتى ۋە بىر قەدەم ئالدىغا چامداپ ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى .

— مۇنداق بولسۇن ، — دېدى ئابدۇللا كەسكىن ئاھاڭدا ، — بۇگۈن مەھەللىگە قايتمايمىز ، قايتىمىز دېسەكمۇ قايتقىلى بولمايدۇ ، شۇڭا ، كېچىنى مۇشۇ توغراقلىقتا ئۆتكۈزۈپ ، ئەتە تاڭ يورۇشىغلا مەھەللىگە قاراپ يولغا چىقىمىز .

— كېچىنى مۇشۇ توغراقلىقتا ئۆتكۈزىمىز ؟ — ياقۇپ چۆچۈگەن ھالدا تەكرارلىدى ، — بۇ قانداق بولىدۇ ، بۇ يەردە ياۋايى ھايۋانلار بار ، بۇ بولمايدۇ ، بولمايدۇ...

— يـاۋايـى هـايـۋانـنى يوق دېگـلـمۇ بولمايدۇ ، ئـشقـلـپ بۇنـڭدىن بـىر ئامال قـلـپ ساقـلـنـمـىز ، بۇ مۇشۇ توغراقلىقتا بـىر كېچە ئادىشىپ يۈرۈپ ، تېخـمۇ ئىچكىرىلەپ كەتكەندىن ياخشى…

ئىككىيلەن توغراقلىقتا تۇنەشكە بولمايدىغانلىقىنى ھەر نېمە دەپ ئىسپاتلاشقا ئۇرۇنغان بولسىمۇ ، لېكىن ئاقىۋەتتە رەھىمسىز رېئاللىققا ، ئابدۇللانىڭ ئورۇنلۇق مەسلىھىتىگە كۆنمەي قالمىدى .

ئابدۇللا يېقىنلا بىر يەردىن پاكار ئۆسكەن ئوت ـ چۆپلەر بىلەن قاپلانغان بىر بوشلۇقنى تاپتى ـ دە ، ھەمراھلىرىنى بۇ يەرگە باشلاپ كـەلـدى . ئـۇلارنـى تـىـنـچلانـدۇرۇش ، ئـارتۇقچە قورقۇنچتىن قۇتۇلدۇرۇش مەقسىتىدە دېدى :

— قورقماڭلار ، بۇ توغراقلىقتا ئادەمگە خىرىس قىلىدىغان چوڭ ياۋايى ھايۋانلار يوق ، تازا بولسا ياۋايى مۈشۈك ، مولۇن ، ياۋايـى تـوشـقـان ، تـولـۇمچاشقانلارلا بار ، مەن بۇنى كىتابتىن ئـوقۇغان ، پەقەت نۆۋەتلىشىپ كۆزەت قىلىپ ، سەگەك بولساقلا ھېچقانداق چاتاق چىقمايدۇ .

— راست شۇنداقمۇ ؟

— شۇنداق بولمايچۇ ؟ !

— چاقىدىغان ھاشاراتلار ، زەھەرلىك يىلانلارمۇ يوقمۇ ؟

— خاتىرجەم بول ، بۇنداق جاڭگالدا يىلان دېگەن نەرسە يوق ، بـولـسـمـۇ ، قـۇملۇق يىلىنى دېگەن ئادەمگە ھېچقانداق زەرەر يەتكۈزمەيدۇ .

— ھە ، مۇنداق دېگىنە ئاداش ، ئەمىسە قورقۇپ كەتمىسەكمۇ بولغۇدەك .

ئابدۇللا دادىسىدىن ئاڭلىۋالغىنى بويىچە قومۇش يىلتىزىنى كولاپ ، سۈيىنى چىقىرىپ ، دوستلىرىنىڭ ۋە ئۆزىنىڭ تەشنالىقىنى ئاز ـ تولا قاندۇرغاندىن كېيىن ، مەسلىھەت بويىچە ئالدىنقى يېرىم كېچىنىڭ كۆزەتچىلىكىنى ئۆزى تاپشۇرۇۋالدى . چۆپلۈك ئۈستىدە سـۇنـايـلانـغـان ئـىككىيلەن بىر دەمدىلا ئۇيقۇغا كەتتى . ئابدۇللا ھـەمـراھـلـىرىنى دەۋر قىلغان ھالدا ئاستا چۆرگىلەپ ، ئەتراپقا

سەگەكلىك بىلەن قۇلاق سالغاچ كۆزەت قىلىشنى داۋاملاشتۇردى .
ئۇنىڭ بۇ توغراقلىقتا ھېچقانداق يېرتقۇچ ھايۋان يوق ، دېگەن سۆزى كىتابلاردا ئېيتىلغىنى بويىچە چىقىرىلغان قىياس ۋە ھەمراھلىرىنى قورقۇنچتىن خالاس قىلىش ئۈچۈن تاللىۋالغان ۋاستە ئىدى . ئەگەر مۇشۇنداق سۆز بىلەن تەسەللى بەرمىسە ، ۋۇجۇدىغا ئولاشقان تىترەكنى ئۇنىڭسىزمۇ زورىغا بېسىپ تۇرغان ئاغىنىلىرى يامان چۈش كۆرۈپ ئۇيقۇسىز قالغانلىقى ئۈستىگە ، ئويلىمىغان ئاۋارىچىلىكلەرنى تېرىپ قويۇشى مۇمكىن ئىدى .
تۇغراقلىقنىڭ كۈندىلىك ھارارىتى قۇياش غايىب بولۇشى بىلەن تەڭلا يېنىپ كەتتى . توغراقلارنى ئارىلاپ ئۇرۇۋاتقان سالقىن شامال مەزگىلسىز قۇرۇپ كەتكەن يوپۇرماقلارنى شىلدىرلىتىپ ، غەلىتە تىۋىش چىقارغىلى تۇردى . نەلەردىندۇر ئۇ ئۆمرىدە ئاڭلاپ باقمىغان بىر ھايۋانىڭ ھۇۋلىغان ئاۋازى كەلدى . كۆشەپ ياتقان قارا ئۆكۈزدەك كۆرۈنگەن توغراق كۆتەكلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئويلىمىغاندا يۇگۇرۇپ چىقىدىغان تولۇمچاشقانلارمۇ ئۇنىڭ ئاياغ ئاستىدىنلا ئۆتۈپ كەتتى . بوشلۇق ئەتراپىدىكى توغراقلار ئارىسىدىكى ئەڭ ئېگىز بىر تۈپ توغراق كامىرىنى ماكان قىلىۋالغان ھۇۋقۇشمۇ تۇيۇقسىز سايراپ كەتتى .
بۇ ھال ئابدۇللانى قورقۇتالمىدى . ئۇ 13 لەرگە كىرىپ قالغان بالا بولۇشىغا قارىماي ، بۇنداق كېچىلىك تىۋىشلارنى كۆپ ئاڭلىغان . ئۇزاقى يىلى دادىسى جاڭگال بىلەن چېگرىلىنىدىغان بوزدا قوغۇن تېرىغاندا ئاغرىپ قالغان دادىسىنىڭ ئورنىدا كېچە - كېچىلەپ قوغۇن ساقلىغان ، قاغا قانىتىدەك قاراڭغۇ ئاخشاملىرى ئاشۇ قوغۇنلۇقتىن مەھەللىگە بىرقانچە قېتىم يالغۇز بېرىپ كېلەلىگەن .
لېكىن ، ھازىر ئۇ قوغۇن ئەمەس ، بەلكى ئاغىنىلىرىنىڭ ھاياتىنى ساقلاۋاتقانلىقىنى روشەن چۈشىنىپ تۇراتتى . قاپاقلىرىنى خۇددى تۇگمەن تېشى ئېسىپ قويغاندەك ئېغىرلاشتۇرۇۋەتكەن ئۇيقۇنى ئۆزىدىن دەمۇدەم يىراقلاشتۇراتتى . ھاۋا بۇزۇلۇپ ، بوران

چىقىپ قالمىسىدى دېگەن ئوي بىلەن پات - پات يۇلتۇزلۇق ئاسمانغا سەپسالاتتى . قورقۇنچلۇق چۈشىدىن چۆچۈگەن ياكى ئېغىر نەپەس ئالغان ھەمراھلىرىنىڭ چىرايىغا يېقىن كېلىپ قاراپ قويياتتى . شامال ئارىلاۋاتقان ئاقتىكەنلەردىن چىقىۋاتقان ھۇشقۇيتقان ئاۋازنىڭ دوستلىرىنى ئويغىتىۋېتىشىدىن ياكى قورقۇتۇپ قويۇشىدىن ئەنسىرەيتتى .

— كەت ، نېرى كەت··· نېرى كەت !

ياقۇپ كۆكسىگە قويۇپ يانقان قولىنى كۆتۈرۈپ ، جۆيلۈدى ، ئابدۇللا دەرھال ئېڭىشىپ ، ئۇنىڭ ھەربىكەتلىنىۋاتقان قولىنى ئاستا تۇتۇۋالدى - دە ، چۆپلۈك ئۈستىگە يېنىك قويۇپ قويدى . ئۇ تىنچلانغاندىن كېيىنلا ئورنىدىن تۇرۇپ ، سەگەك تۇرۇش ئۈچۈن ئۆزىگە ئاگاھلاندۇرۇش بېرىۋاتقاندەك جىمىرلاۋاتقان يۇلتۇزلارغا قارىدى .

ئۇ ئادەتتىكىدىن خىرە كۆرۈنگەن ھۆكۈم يۇلتۇزنىڭ تىكلىنەي دەپ قالغانلىقىنى كۆردى . تۇننىڭ يېرىملاشقانلىقىنى ، يەنە ئىككى - ئۈچ سائەت بەرداشلىق بەرسىلا چولپان تۇغۇپ ، تاڭ يېقىنلاپ قالىدىغانلىقىنى بىلدى - دە ، كېيىنكى يېرىم كېچىلىك كۆزەتچىلىككە ھەمراھلىرىنى ئويغىتىشنى لايىق كۆرمىدى . چۈنكى ، ئەكرەمجان ئۆزىدىن بىرەر ياش چوڭ بولغىنى بىلەن ، تەجرىبىسىز ئىدى . ئۇ خۇددى كۆتەكتەك سېمىز بولغاچقىمۇ ئۇيقۇغا ئامراق ، كۆزەت قىلىمەن دەپ ئۇخلاپ قېلىشىمۇ ئېھتىمالغا يېقىن ئىدى . ياقۇپ بەكلا توخۇ يۈرەك ، قورقۇنچاق بولغاچقا ، كۆزەت قىلىش تۈگۈل ، بىرەر چاشقان كۆرسە ياكى ھۇشقۇيتقان ئاۋازنى ئاڭلىسىلا ۋارقىراپ تاشلاپ ، باشقىلارنىمۇ ساراسىمگە سېلىپ قويۇشى كۆزگە كۆرۈنۈپلا تۇراتتى .

ئابدۇللا غۇلاچلىرىنى يېيىپ ، كېرىلىپ قويدى - دە ، دۈمبىسىنى قورۇۋاتقان سوغۇقتىن يىراقلاشماقچى بولغاندەك ئورۇن يۆتكەشنى داۋام قىلدى···

چولپان كۆرۈنۈپ ، ئاسمانغا مۇئەللەق ئېسىلغان پانۇستەك

خىرە ـ شىرە پارقىرىدى ، بىردەمدىن كېيىن تۆت تەرەپ تەڭلا سۈزۈلۈپ ، ئاقارغىلى تۇردى .

دۇنياغا كېلىپ ، بۇ تەرىقە سۈرلۈك جاڭگالدا بىرىنچى قېتىم تۇنەپ چىققان ئەكرەمجان بىلەن ياقۇپ تاڭ ئېتىشى بىلەن تەڭلا ئويغىنىپ كەتتى . ئۇلار ئۆزىنىڭ قېلىن توغراقلىق ئارىسىدا ئۇخلىغىنىنى ئەمدىلا ھېس قىلغاندەك ، ئەتراپىغا ئالاقزادىلىك ئىچىدە قاراپ چىقتى ـ دە ، ئابدۇللانىڭ يوغان بىر تۇپ توغراق غولىغا يۆلەنگىنىچە ئۆرە تۇرغانلىقىنى ، كېيىنكى يېرىم كېچىنىڭ كۆزەتچىلىكىنى ئۈستىگە ئالماقچى بولغانلىقىنى يادىدىن چىقىرىپ قويغانلىقىنى بىلىپ سەل خىجىل بولدى .

شۇغىنىسى ، ئاسمان خېلى ئۇزاق ئاقىرىپ تۇرغان بولسىمۇ ، ئۇپۇق يۇزىدىن سەكرەپ چىقىدىغان قۇياش ئۆزىنى كۆرسەتمىدى . تاڭغا يېقىن بۇزۇلۇشقا يۈزلەنگەن ھاۋادا بىر قەۋەت مانان پەيدا بولۇپ ، پۈتۈن ئالەمگە يېيىلدى . ئۇ ئۆزىدىن سېرىق توپا يىغدۇرۇپ ، يەر ـ جاھاننى بىرەر كۈن ھەتتا بىرەر ھەپتىگىچە خۇددى گۈگۈم پەسلىدەك مانان پەردىسىگە ئوراپ تۇرىدىغان سېرىق بوراندىن بېشارەت بېرەتتى . سېرىق بوران پەقەت چۆل ئىقلىمىغا يېتىدىغان بەلۋاغلاردىلا بولىدىغان بىر خىل ھاۋارايى ھادىسىسى بولۇپ ، بوران دېگۈچىلىك بوران چىقمايتتى . بىراق ، ئۇزاق دەشتتىن قوزغىلىپ كۈچلۈك ھاۋا ئېقىمى بىلەن بىللە يۇقىرى كۆتۈرۈلگەن ئۇششاق قۇم دانچىلىرى ئاسماندا ئۇيۇپ قالغاندەك توختىۋالاتتى ـ دە ، كۈندۈزى قۇياشنىڭ ، كېچىسى يۇلتۇز ـ ئاينىڭ يۈزىنى توسۇۋالاتتى . بۇنداق ئىقلىم بولۇپمۇ سەپەرگە چىققانلارنى خېلى كۆپ ئاۋارىچىلىكلەرگە دۇچار قىلاتتى .

نېمىلا بولمىسۇن ، ئۇلار مەھەللىگە قايتىشى كېرەك ئىدى . تەشنالىق ۋە ئاچلىق دەستىدىن ماغدۇرى قاچقان تەنلەر ئەمدى بەرداشلىق بېرەلمەيتتى . مەھەللىدىكى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ قانچىلىك بىئارام بولىدىغانلىقىمۇ ھەممەيلەنگە ئايان ئىدى .

— ماڭايلى ، پاتراق ماڭايلى…

ياقۇپ قوينىدا ھېلىغچە «پىس - پىس» قىلىپ ، كۆل رەڭ پەي بىلەن قاپلانغان كىچىك قاناتلىرىنى تىترىتىپ تۇرغان تۇرۇلغا باچكىسىنى سىلاپ تۇرۇپ ، ھەمراھلىرىنى ئالدىراتقىلى تۇردى . ئەكىرەمجان ياقۇپقا قاراپ : «ھەممە پىشكەلچىلىكلەرنى تېرىغان ئۆزۈڭ» دېگەنىدەك ھومىيىپ قويدى - دە ، ئابدۇللاغا مەدەت تىلىگەندەك تىكىلدى :

— ئەمىسە قايتامدۇق ؟

— قايتايلى ، قايتايلى...

— مەھەللە قايسى تەرەپتە ؟

— كۆنچىقىش تەرەپتە .

— كۆنچىقىش تەرەپ قايسى ؟

— بۇ... بۇ... بۇ...

ئىككىيلەن قوللىرىنى قارىمۇقارشى تەرەپلەرگە چېنىدى ۋە : «ئەنە ئاشۇ كۆنچىقىش تەرەپ» دەپ تۇرۇۋالدى ، ئاخىرىدا ئۆزلىرى كۆرسەتكەن تەرەپنىڭ زادى قايسى تەرەپ ئىكەنلىكىگە ھۆكۈم قىلالماي ، دۇدۇقلىغلى تۇردى .

— ھازىر ئاسماندا كۈن يوق ، قايسى تەرەپنىڭ كۆنچىقىش تەرەپ ئىكەنلىكىگە بىرنېمە دېيىشمۇ تەس ، تۇنۇگۈنكى ئىزىمىزمۇ توپا ئاستىدا قاپتۇ . ئەمدىكى بىردىنبىر ئامال يەنىلا ئەقىلنى ئىشقا سېلىشتىن ئىبارەت !

— قېنى ، ئۆزۈڭ بىرنېمە دە ئاغىنە ، — دېيىشتى ئىككىيلەن ئابدۇللانىڭ سۆزىگە قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ .

— ئەمىسە ئاۋۇ توغراقنىڭ تۈۋىنى كولاڭلار ، — ئابدۇللا يېقىنلا بىر يەردىكى يوپۇرماقلىرى سارغىيىشقا باشلىغان بىر تۈپ توغراق كۆچىتىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ دېدى يېرىم بۇيرۇق ئاھاڭدا .

ئەكىرەمجان بىلەن ياقۇپ ئابدۇللانىڭ سۆزىنى چۈشىنەلمىگەندەك گاڭگىراپ تۇرۇپ قېلىشتى - دە ، يەنە سوئال نەزىرى بىلەن ئۇنىڭغا قارىدى .

— مۇنۇ توغراقنىڭ يىلتىزىنى كولاڭلار دەۋاتىمەن سىلەرگە ، — دەپ تەكرارلىدى ئۇ ۋە ئۆزى ئالدى بىلەن زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ ، توغراق تۇۋدىكى قۇمساز توپىنى تارتقىلى تۇردى .

قۇلاقلىرىنىڭ ئاداشمىغىنىنى تۇيغان ئىككىيلەن ئابدۇللانىڭ يېنىغا زوڭزىيىپ ، توغراق كۆچىتىنىڭ تۇۋىنى ئېرىنچەكلىك بىلەن كولاشقا باشلىدى . ئۇلار بىر ھازا ھەپىلەشكەندىن كېيىن ، توغراق كۆچىتىنىڭ قارامتۇل ئۇششاق يىلتىزلىرى ئۆزىنى ئاشكارىلىدى .

ئابدۇللا توغراق كۆچىتى تۇۋىدە بىر دەم چۆرگىلەپ ، تەرەپ - تەرەپكە سوزۇلغان يىلتىزلارنى ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزىتىپ چىققاندىن كېيىن :

— ھازىرچە بىزنىڭ مەھەللىنى ئاۋۇ تەرەپتە دەپ ئېيتىشقا بولىدۇ ، — دېدى قولىنى چىنەپ تۇرۇپ .

ئەكرەمجان بىلەن ياقۇپ ئاغىنىسىنىڭ نېمە ئۈچۈن بۇ توغراق تۇۋىنى كولاشنى قارار قىلغىنىنى ، يىلتىزلارغا بۇنچىۋالا سەپسېلىپ قاراپ كەتكەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى ، ئەمدى مەھەللە تەرەپكە ھۆكۈم قىلغىنىنىڭ سىرىنى زادىلا چۈشىنەلمىدى .

— گېپىڭ راستمۇ ئاغىنە ، — دەپ سورىدى ئاغزىنى قۇشقاچ كامىرىدەك ئېچىپ قالغان ياقۇپ سوئال قويۇپ ، — بىزنى نېمىدەپ توغراق يىلتىزىنى كولىتىسەن ؟

— سىلەر تېخى ئۇقمامسىلەر ، ھەرقانداق دەرەخنىڭ كۈنگە قارىغان تەرىپىدىكى ئۇششاق يىلتىزلىرى قويۇق ھەم ئۇزۇن بولىدۇ . ئىشەنمىسەڭلار قاراپ بېقىڭلار !

ئىككىيلەن توغراق تۇۋىگە تەڭلا ئېڭىشتى . مەلۇم بىر تەرەپكە قاراپ سوزۇلغان يىلتىزلارنىڭ راستىنلا قويۇق ۋە ئۇزۇن ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ ، ئابدۇللانىڭ ئەقلىگە ھەيرانۇھەس قالدى .

— مەھەللىمىزنىڭ ئاۋۇ تەرەپتە ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن يەنە بىرئاز تىرىشىشقا توغرا كېلىدۇ ، ئاغىنىلەر . توغراق يىلتىزىنىڭ مەسىلىنى تامامەن توغرا چۈشەندۇرۇپ بېرىشى ناتايىن ، — ئابدۇللا شۇنداق دېدى ۋە ھەمراھلىرىنى قاق بېلىدىن

ئۇزۇلگەن بىر توغراق كۆتىكى قېشىغا باشلاپ باردى .

— قاراڭلار ماۋۇ كۆتەككە ، ئوبدانراق سەپسېلىپ قاراڭلار ، ھەرقانداق دەرەخ غولىنىڭ توغرا كەسمىسىدە نۇرغۇن چەمبىرەكلەر بولىدۇ ، بۇ چەمبىرەكلەر ھەر يىلىغا بىردىن قوشۇلۇپ تۇرىدۇ . مانا مۇشۇ چەمبىرەكلەرنىڭ ھەرقاندىقى كۇن تەرەپكە قاراپ سوقمىچاق شەكىل ھاسىل قىلىدۇ . كۆرۈپ تۇرۇپسىلەركى ، ھېلىقى توغراق يىلتىزى كۆرسەتكەن يۆنىلىش بىلەن ماۋۇ چەمبىرەكنىڭ سوقمىچاق ئۇچى كۆرسەتكەن تەرەپ ئوپئوخشاش ، دېمەك كۇنچىقىش تەرەپمۇ ، بىزنىڭ مەھەللىمۇ ئاۋۇ تەرەپتە ، يۇرۇڭلار ، كەتتۇق !

ئابدۇللانىڭ ئىشەنچ ئۇرغۇپ تۇرغان سۆزى ھېلىدىن ـ ھېلىغىچە تەشۋىش تەھلىكىسى ئاستىدا تۇرغان ئىككىيلەننىڭ كۆڭلىنى يايرىتىۋەتتى ، ئاداشقانلار ئاخىر يول تاپتى . ئۇلار توغراقلىقتىن چىقىپ بولاي دېگەندە چىرايىدىن خاتىرجەملىك كۇلكىسى يېغىپ تۇرغان ئەكرەمجان ئابدۇللادىن تۇيۇقسىز سوراپ قالدى :

— ئاداش ، سەن بۇنداق ئەقىلنى نەدىن ئۆگەنگەن ؟

— نەدىن بولاتتى ، كىتابتىن ئۆگەنگەن ، تۇرمۇشتىكى ئۇششاق ـ چۇششەك نەرسىلەرگە كۆپرەك دىققەت قىلغان !

— ھە ، مۇنداق دېگىنە ، ئەتىدىن ـ كەچكىچە كىتابتىن باش كۆتۈرمەيدىغىنىڭغا ، بىرەر نەرسىنى كولاپ ـ كوچىلاپ سوراپ كېتىدىغىنىڭغا سەۋەبى شۇكەن ـ دە !

— تۇغرا دېدىڭ ئاداش ، كىتابنىمۇ ئوقۇش كېرەك ، ئەتراپىڭدىكى ساڭا ناتونۇش تۇيۇلغان نەرسىلەرنى ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزىتىشىڭ كېرەك . شۇنداق قىلغاندىلا سەندە بىلىم توپلىنىدۇ ، نەزەر دائىرەڭمۇ كېڭىيىدۇ .

ئۇچەيلەن توغراقلىقتىن ئايرىلىپ ، قومۇشلۇقتىكى چىغىر يولغا چىقىقاندا باياتىن بېرى ھەممىنىڭ كەينىدە ئۇنچىقماي كېلىۋاتقان ياقۇپ بىرلا تاقلاپ ئابدۇللاغا يېتىشىۋالدى ۋە ئاۋايلاپ تۇتۇپ تۇرغان تۇرۇلغا باچكىسىنى ئۇنىڭغا تەڭلەپ تۇرۇپ :

— ئاداش ، ماۋۇ تۇرۇلغا باچكىسىنى سەن بېقىۋالغىن ، مەن پات - پات ئۆيۈڭگە بېرىپ كۆرۈۋالسامۇ بولىدۇ ، — دېدى ئۆتۈنۈش ئاھاڭىدا .

ئابدۇللا قەدىمىنى توختاتتى . ئۇ ياقۇپنىڭ قولىدا تىترەپ تۇرغان تۇرۇلغا باچكىسىغا ھەۋەس بىلەن قاراپ قويدى - دە ، ئۇنىڭ قولىنى ئىتتىرىپ تۇرۇپ دېدى :

— ياق ، بۇنى يەنىلا ئۆزۈڭ باققىن ، مەن ئۆيۈڭگە بېرىپ كۆرۈپ كېلىپ تۇراي .

ئەكرەمجانمۇ ياقۇپنىڭ گېپىنى قۇۋۋەتلەپ چىقتى :

— ئابدۇللا ئاداش ، ياقۇپ ئاغىنە بەك ئوبدان گەپ قىلدى ، بۇ تۇرۇلغا باچكىسى ئۇچىمىزگە مەنسۇپ ، شۇنداق بولغاندىكىن ، ئۇچىمىزگە ۋاكالىتەن سەن باققىن ، بولامدۇ ؟ — دېدى ئۇ يالۋۇرغان ھالدا .

— شۇنداق بولسۇن ، بۇ تۇرۇلغا باچكىسى ئۇچىمىزگە مەنسۇپ ، ئۇچىمىز ئىچىدىن ساڭا مەنسۇپ ، سەن كۆپ جاپا چەكتىڭ ، بىزنى كېچىلەپ ساقلىدىڭ ، بىزگە يول كۆرسەتتىڭ !

ئابدۇللا ئاغىنىلىرى بىلەن گەپ تالىشىپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجەتسىز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى ۋە ئىككىيلەن ئۆزىگە ھۆرمەت بىلەن تەڭلەپ تۇرغان تۇرۇلغا باچكىسىنى قوبۇل قىلدى .

ئۇچەيلەن تەڭلا كۈلۈشۈپ كەتتى . مەھەللە دەرەخلىرى يىراقتىن قارىيىپ كۆرۈنگەندە بولسا ، بۇ ئۇچ دوستنىڭ كۈلكىسى تېخىمۇ ئەۋجىگە كۆتۈرۈلدى . ئابدۇللانىڭ ئالىقانلىرى ئارىسىدا تۇرغان تۇرۇلغا باچكىسىمۇ بۇ تەلەيلىك ئىناق دوستلارنىڭ كۈلكىسىگە قوشۇلغاندەك قانات قېقىپ قويدى .

1986 - يىلى ئىيۇن .

خىجىللىق

ئامىنە بىر كۈندەك ئۇزاق تۈيۈلغان ئاخىرقى سائەتلىك دەرسنى تولىمۇ تەسلىكتە توشقۇزدى ـ دە ، مۇئەللىم سىنىپ بوسۇغىسىدىن ئاتلىغان هامان دەپتەر ـ كىتابلىرىنى يىغىشتۇرۇپ سومكىسىغا سالدى . هېسابات دەرسىدىن ئېلىنغان چارەكلىك ئىمتىهان نەتىجىسى توغرىسىدا خۇددى خامانغا چۈشكەن قۇشقاچلاردەك ۋىجىرلىشىپ سۆزلىشۈاتقان ساۋاقداشلىرىغا ئۇرۇلۇپ ـ سوقۇلۇپ دېگۈدەك ئىشىككە قاراپ ئېتىلدى .

ئامىنە تولىمۇ خۇشال كۆرۈنەتتى . تازا سىڭىشىپ پىشقان توقاچتەك رەڭلىنىپ تۇرغان چىرايىدا بىر زىنىخ پەيدا بولغان ، كۆزلىرىدىنمۇ خۇشاللىق نۇرى ئەكس ئېتىپ تۇراتتى . جىنەستىدەك قىزىل كىچىككىنە ئاغزىمۇ يۇمۇلمايلا قالغانىدى . ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى خىيالى قاناتلىق قۇشتەك ئۇچۇپ بېرىپ ، ئاتا ـ ئانىسىغا خۇش خەۋەر يەتكۈزۈشتە ئىدى .

«مانا ئەمدى هېسابات دەرسىدىن 94 نومۇر ئالدىم . يۈگۈرگەن پېتىم ئۆيگە بارىمەن ـ دە ، ئاتا ـ ئانامغا بۇ خۇش خەۋەرنى يەتكۈزۈپ ئۇلارنى هەيران قالدۇرىمەن ، ئۇلار ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىپ ماڭا چىرايلىق بىر كۆڭلەك ئېلىپ بېرىدۇ» دەپ ئويلايتتى ئامىنە كېتىۋېتىپ .

ئامىنە ئۆزىنى سىنىپىدىن تۇنجى بولۇپ ئايرىلدىم ، دەپ ئويلىۋىدى ، ئەهۋال ئۇنداق بولماي چىقتى . ئۇ تېز ـ تېز چامداپ كېتىۋېتىپ ، مەكتەپ هويلىسىنىڭ جەنۇب تەرىپىدىكى تېرەك سايىسىدە قانداقتۇر بىر قەغەزگە پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن تىكىلىپ

ئولتۇرغان ئايشەمنى كۆرۈپ قالدى . «ئۆيىمىزمۇ ، يولىمىزمۇ بىر بولغاندىكىن چاقىرىۋالمايمۇ» دەپ ئويلىغان ئامىنە يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتىپ ، دەرەخ يېنىغا باردى ـ دە ، ئايشەمگە :

— ئايشەمگۈل ، نېمىگە قاراپ ئولتۇرىسەن ، تۇر ئورنۇڭدىن ، ئىككىمىز بىللە ماڭساق ياخشى ئەمەسمۇ ؟ — دېدى ۋە ئايشەمگۈلگە بارغانسېرى يېقىنلاشتى . ئۇنىڭ ماڭغاچ ھېسابتىن 94 نومۇر ئالغان كارامىتىنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرىپ ، سىنىپ بويىچە ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدىغانلىقىغا شەكسىز ئىشەنگەن نەتىجىسىنى ئانچە ـ مۇنچە كۆز ـ كۆز قىلىۋېلىش نىيىتىمۇ يوق ئەمەس ئىدى . مۇشۇ يول بىلەن ئادەتتە ئۆزىنى ھەممىدىن بىپەرۋا تۇتىدىغان ساۋاقدىشى ئالدىدا ئۆزىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى ئاشۇرالىشى ھەم مۇمكىن ئىدى .

ئايشەمگۈل يېنىغىلا كېلىپ قالغان ساۋاقدىشىغا «يالت» قىلىپ قارىۋالدىيۇ ، قولىدىكى قەغەزدىن مېھرىنى ئۈزەلمىگەندەك يەنە بېشىنى سالدى .

ئامىنەنىڭ ئايشەمگۈلنىڭ ئۆز تەلىپىگە دەرھال ماقۇل دېمىگىنىگە ۋە ئۇنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلمىغىنىغا ئاچچىقى كەلدى . ئاچچىقىنى چىقىرىۋېلىش ۋە ئۆزىگە پەرۋاسىزلىق بىلەن مۇئامىلە قىلغان ئايشەمنى ئوبدانراق بىر ئۇچۇقداپ قويۇش ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئەتەي تەگدى :

— ھىم ، ئۇنۇڭ ئىچىگە چۈشۈپلا كېتىپىتىغۇ ئايشەم ، دېسەم ـ دېمىسەم ، ھېساب ئىمتىھان نومۇرۇڭ 60 قىمۇ يەتمىگەن گەپ ، بايا نېمە ئۈچۈن ئىمتىھان قەغىزىنى قولىغا ئېلىپلا تاتىرىپ ، سارغىيىپ كېتىدىكىن دېسەم ، گەپ مەيەردىكەن ـ دە !

ئامىنە سىنىپ بويىچە ئاغزى ئىتتىك ، گەپكە ئۇستىلىقى بىلەن ساۋاقداشلىرىدىن پەرقلىنەتتى . ئۇ ھازىرمۇ ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپ كەتتى . ئايشەم ئۆزىگە توك مۇئامىلە قىلغان ئامىنەمگە ھەقىقەتەن ئاچچىقى كەلدى ، لېكىن ئۆزىنى تۇتۇۋالدى .

— مۇنداق گەپ ئامىنە ، — دېدى ئايشەم ساۋاقدىشىنىڭ گېپىنى كۆڭلىگە ئالمايلا ، — مەيەردە بىر ھېسابنى ئازراق خاتا ئىشلەپ قويۇپتىمەن . ئۆتكەن چارەكلىك ئىمتىھاندىمۇ دەل مۇشۇنداق بىر ھېسابنى خاتا ئىشلەپ قويغانىكەنمەن . مانا ھازىر مۇشۇ ھېسابنى كىتاب بىلەن سېلىشتۇرۇۋاتىمەن ، چاتاقنىڭ نەدىلىكىنى تاپمىسام كۆڭلۈم زادىلا ئارام تاپمايدىغاندەك تۇرىدۇ .

ئايشەم سۆزلەۋاتقاندا ئامىنەنىڭ كۆزى ئۇنىڭ ئىمتىھان قەغىزىگە چۈشۈپ قالدى . ئۇ قەغەز ئۈستىگە قىزىل قەلەم بىلەن يوغان قىلىپ يېزىلغان «99» دېگەن نومۇرنى كۆرگەندە ، يۈرىكى بىردىنلا ئويناپ كەتتى . پۈتۈن ئەزايىدىكى قان يۈزىدىكى قان تومۇرلىرىغا تېقىلغاندەك ، چىرايىنىڭ كۆيۈۋاتقىنىنى ، قىزىشۋاتقىنىنى سەزدى . گېلىغا بىرنەرسە تۇرۇپ قالغاندەك ، بىرھازا دۇدۇقلاپ تۇرغاندىن كېيىن :

— نومۇرۇڭ شۇنچە يۇقىرىكەنغۇ ، قەغەز بىلەن كىتابنى سېلىشتۇرۇپ يەنە نېمىدەپ ئاۋارە بولىسەن ، — دېگەن گەپنى ئاغزىدىن ئارانلا چىقىرالىدى ۋە ئايشەمنىڭ يېنىغا زوڭزايدى .

ئايشەم تۇزلا جاۋاب بەردى :

— 99 ئالغىنىم بىلەن ئىمتىھاننى ياخشى بەردىم ، دېگىلى بولمايدۇ . مانا قارىمامسەن ، مۇنۇ ھېسابنى خاتا ئىشلەپ قويۇپتىمەن . ئەگەر خاتا ئىشلەپ قويغىنىمنىڭ سەۋەبىنى تېپىپ ئۆز ۋاقتىدا ئوڭشىۋالمىسام ، 99 نومۇر بىلەن قانائەتلەنسەم قانداق بولىدۇ ؟

ئامىنەنىڭ يۈزى يەنە بىر قېتىم قىزاردى . ئۇ بۇ تىرىشچان ساۋاقدىشىغا ئاق ـ قارىنى پەرق ئەتمەيلا ئازار بېرىپ قويغىنىغا پۇشايمان قىلدى . بولۇپمۇ ئۇنىڭ 99 نومۇر بىلەنمۇ قانائەتلەنمەي ، ئىنتايىن كىچىك سەۋەنلىكىنىمۇ ئەستايىدىللىق بىلەن تۈزىتىشى ئۇنىڭغا قاتتىق تەسىر قىلدى .

ئامىنە ئۆزىدە پۈتمەس ـ تۈگىمەس خجىللىق ھېس قىلدى .

ئاتا ـ ئانىسىغا خۇش خەۋەر يەتكۈزۈش ئويىدىن بىراقلا ۋاز كەچتى ـ دە ، كەينىگە بۇرۇلۇپ سىنىپ تەرەپكە يول ئالدى . ساۋاقداشلىرىنىڭ ھەيران بولۇپ سورىغان سوئاللىرىغا ئۇ خۇددى ئايشەمگە ئوخشاشلا :

— 94 ئالغىنىمغا قانائەتلەنسەم بولمايدۇ ، ئىمتىھان قەغىزىمنى تەكشۈرۈپ ، خاتا ئىشلەپ قويغان يەرلىرىنى قايتا تۈزىتىپ چىقماقچىمەن ، — دەپلا جاۋاب بەردى .

بۇ خىجىللىقتىن پەيدا بولغان يېڭى ئىرادە ئىدى .

ساختا قىياپەت

بۇ شەھەردە نە ئاتا ـ ئانام ، نە ئۇلارنىڭ قەبرىسى ۋە ياكى قېينىاتا ـ قېينانام بولمىغىنى ئۈچۈن ئەتىگەنلىك پەتە قىلىش ، گۆرىستانلىقنى يوقلاش ۋەزىپىسىدىن ئازاد ئىدىم . سەھەر تۇرۇپ ئىايالىمنىڭ ھېيتلىق داستىخان تەييارلىشىغا ياردەمدە بولغاندىن تاشقىرى ، ئىككى ـ ئۈچ تۇركۈم مېھمانىنى ئۆز قولۇم بىلەن چاي قۇيۇپ ئۇزاتتىم ـ دە ، كۈن قايرىلغاندا قارا پىكاپقا ئولتۇرۇپ خىزمەتداشلىرىم ۋە دوست ـ بۇرادەرلىرىمنى ھېيتلاشقا چىقىپ كەتتىم .

يادىمدا قېلىشچە ، رەھمەتلىك دادام بەكمۇ ئاق كۆڭۈل ، مۇلايىم ئادەم ئىدى . پۈتۈن مەھەللىدىكىلەر ئۇنى ھۆرمەتلەپ ، ئارغامچا ئەشكۈچىلىك بىرەر ھۈنىرى يوق دادامنى «غازاخۇن ئۇستام» دەپ ئاتىشاتتى . قولۇم ـ قوشنىلارنىڭ چىشى ئاغرىسىمۇ ، بېشى ئاغرىسىمۇ دادامدىن مەسلىھەت ئېلىشاتتى . ئۇ ئالەمدىن ئۆتكەندە كەنت بويىچە كۆز يېشى قىلمىغان ئادەم قالمىغان ، مېيىتىنى ئۇزاتقاندا بولسا ، ھازىرلارغا جىنازا تېگىشمەي قالغانىدى . شۇ چاغلاردا دادامنىڭ بۈنچىۋالا ئىززەت ـ ئابرۇيغا ئېرىشىشىدە نېمە خىسلەت باردۇ ، دېگەن خىياللاردا بولدۇم ، كېيىنچە بۇ سوئالغا ئۆزۈمچە جاۋاب تاپتىم . دادامنىڭ ھېيت ـ ئايەملەردە قولۇم ـ قوشنىلارنىڭ ئۆيىنى ئەڭ ئاۋۋال پەتىلەپ ، بىر چىنە سوغۇق سۇ قۇيۇپ بەرسىمۇ قانائەت قىلىدىغان ، ھەتتا ئۆتۈپ كەتكەن كىچىككىنە ئارازلىق ئۈچۈن ئائىلىمىزگە ئاداۋەت ساقلايدىغان كىشىلەرنىڭ ئىشىكىنىمۇ چالا قويمايدىغان ئادىتىنى خىسلەت دەپ ھېسابلىدىم ـ دە ، دادامدەك ياخشى ئادەم بولۇش

نىيىتىگە كەلگەنىدىم . دادامنىڭ مۇرۇۋۇەتلىك ئادەم بولۇشىدىكى خاسىيەتنى مەيلى توغرا ياكى خاتا يەكۈنلەي ، ئىشقىلىپ ، دوست ـ بۇرادەر ۋە قولۇم ـ قوشنىلىرىمنى ھېيتنىڭ تۇنجى كۈنىلا ھېيت ـ لىۋېلىش ئۈچۈنلا ھېيتنىڭ پاتراق يېتىپ كېلىشىنى كۈتەتتىم .

ھازىرغۇ مەن بىر ئەمەلدار ، ئەمەلدار بولماستىن بۇرۇنمۇ خىزمەتداشلىرىمنى تۇنجى بولۇپ پەتىلەشنى قولدىن بەرمەيتتىم . ئادەم دېگەن ھۆل نەرسە ، ھەر كۈنى سەككىز سائەت بىللە ئىشلەش داۋامىدا ئۇنداق ـ بۇنداق دېيىشىپ قېلىشتىن ساقلىنىش تەس . ئەمەلدار بولۇپ قالغىنىڭدا تېخىمۇ شۇنداق ، كىشىلەرنى ۋەزىپىگە تەيىنلەيدىغان گەپ ، بەزىدە تەنقىدلەشكە توغرا كېلىدۇ . بەزىدە بولسا خىزمەت ئۇستىدە باشقىلار بىلەن گەپ تالىشىپ قالىسەن . ھېيىت ـ ئايەملەردە ئەمەلدارلىق كىبرىڭنى تاشلاپ ئاددىي پۇقرا ۋە مۆمىن مۇسۇلمان سالاھىيىتىڭ بىلەن ئۇلارنى يوقلىساڭ ، خەق سېنىڭ ئادەملىكىڭنى ھېس قىلىدۇ ، يىراقلىشىپ كەتكەن كۆڭۈللەر يېقىلىشىدۇ .

ماشىنىغا چىقىپلا شوپۇرغا ئازادلىق كوچىسىدىكى 74 ـ قورۇغا قاراپ ھەيدەشنى ئېيتتىم . يوللاردا ئادەم ۋە ماشىنا ئانچە كۆپ بولمىغاچ ، ئۇزاق ئۆتمەي دېگەن يەرگە يېتىپ كەلدۇق . يېقىندا ئىدارىمىزدىكى بىر پىشقەدەم زاپخوز مۇشۇ قورۇدىكى بىر بىناغا كۆچۈپ كەلگەنىدى . ئۇنىڭ يېڭى ئۆيىنى مۇبارەكلەشكە چولام تەگمىگىنى ئۈچۈن ، تۇنجى پەتىگە مۇشۇ قورۇنى تاللىۋالغانىدىم .

تۆتىنچى قەۋەتكە چىقىپ قىيا ئوچۇق تۇرغان ئىشىكنى ئېچىشىم بىلەنلا زاپخوز ئالدىمغا چىقىپ ھېيتىمنى مۇبارەكلىدى ـ دە ، مېھمانخانىسىغا باشلىدى . ئالامەتلەردىن قارىغاندا ، ھېيتلىق گۆش تېخى پىشمىغاندەك قىلاتتى . ئۇ ماڭا چاي قۇيۇپ بولۇپ ئايالىغا نېمىلەرنىدۇر دەپ بىرنېمە قىلدۇرماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى پەملەپ قالدىم ۋە ئاشخانىغا چىقىپ ئارتۇقچە جۇۋىماسلىقنى ئېيتتىم . بىراق ، ئەر ـ خوتۇن ئىككىسىنىڭ مېنى قويۇۋېتىدىغان ئەلپازى يوق ئىدى . بىرەر تەخسە قورۇمىغا بولسىمۇ

ئېغىز تەگمىسەم خاپا بولۇپ قالمىغاندەك تۇراتتى .

ھەش ـ پەش دېگۈچە بىر تەخسە قورۇلغان گۆش كەلتۈرۈلدى ، ئىككىمىز بىر ئىستاكاندىن پىۋا ئىچىشكەندىن كېيىن مېڭىش تەرەددۇتىغا چۈشتۇم ، ئۇلار تۇنجى مېھمىنى بولغىنىمدىن بەكمۇ خۇشال بولۇشقانىدى . پەسكە چۈشۈۋېتىپ ئادەت بويىچە ئۇلاردىن بۇ بىنادا يەنە كىملەرنىڭ ئولتۇرىدىغانلىقىنى سورىۋىدىم ، پېشقەدەم زاپىخوزنىڭ ئايالى 2 ـ قەۋەتتىكى ئۇدۇل ئىشكىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ :

— بۇ تۆت ئېغىزلىق ئۆيگە يېقىندا رىسالەت شۇجى دەيدىغان بىرى كۆچۈپ كەلدى ، — دېدى .

كۆچۈپ كەلگۈچىنىڭ قانداق شۇجى ۋە قەيەردە ئىشلەيدىغانلىقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن كۆچۈپ كەلگۈچى بىلەن بولغان تونۇشلۇقىمىز يادىمغا چۈشتى ۋە ھېيتلاپ كېتىش پىكرىگە كەلدىم .

ھېيت بولۇشىغا قارىماي ئىشىك مەھكەم تاقالغانىدى . ئىشىك ئىككى ـ ئۈچ قېتىم قېقىلغاندىن كېيىن ، يېشى قىرىقلارغا يېقىنلىشىپ قالغان ، ئاق ، بىلىنەر ـ بىلىنمەس سەپكۈن يۈزلۈك ، چاچلىرىنى تۈگۈۋالغان بىر ئايال ئىشكىنى ئاچتى . رىسالەتنى بىر قاراپلا تونۇۋالدىم ـ دە ، «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، ھېيتىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن» دېدىم . بىراق ، رىسالەت : «نېمە ئانچە ئەتىگەن كېلىۋالدىڭلار ! » دېمەكچى بولغاندەك بىر قولىدا ئىشكىنىڭ قانىتىنى ، بىر قولىدا كېشىكىنى تۇتۇپ ، بىر پەس تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن خۇشياقمىغان ئاھاڭدا :

— كىرىڭلار ، — دەپ ئىجازەت بەردى .

شوپۇرۇم بىلەن قېپقىزىل سىرلانغان كارىدورنى ئاۋايلاپ دەسسەپ كىرىپ كەلدۇق ۋە قايسى ئۆيگە باشلىنىدىغانلىقىمىزنى ئاڭقىرالماي تۇرۇپ قالدۇق . رىسالەت چوڭ ئىشكىنى جاققىدە ئىتتىرىۋېتىپ ئالدىرىماي ئالدىمىزغا ئۆتۈپ ، بىر ئىشكىنى ئىچىپ يەنە :

— كىرىڭلار ، — دەپ ئىجازەت بەردى .

بىز مېھمانخانىغا كىرىپ ئەدەپ يۇزىسىدىن تارتىنغان قىياپەتتە ئىشىك تۈۋىدىكى بىر جۈپ ساپادىن ئورۇن ئېلىشتۇق . خىيالىمدا ئۇ چاي ئېلىپ كىرگەندىن كېيىن ، بىزنىڭ بۇ يەردە ئولتۇرغىنىمىز ئۈچۈن كايىپ كېتىدۇ ۋە تۆرگە باشلاپ ھېيتلىق نازۇنېمەتلەرنىڭ ئۈستىگە يېپىقلىق تۇرغان داستىخاننى ئېچىۋېتىدۇ ، مېنى تونۇپلا ئالاھىدە يوقلاپ كەلگىنىمدىن خۇشال بولۇپ سەكرەپ كېتىدۇ ، دەپ ئويلايتتىم . بەش مىنۇت ، ئون مىنۇتمۇ ئۆتۈپ كەتتى . بىر تال تاماكىنى ئارقىمۇئارقا چېكىۋەتكىنىمدىن كېيىن ، ئۇ ، سىرى چۈشۈپ كەتكەن پەتنۇستا ئىككى پىيالە چاينى ئېلىپ كىردى ـ دە ، ئىككى ساپانىڭ ئوتتۇرىسىدىكى جىگدە ياغچىدا ياسلىپ سىر بېرىلمىگەن چاي ئۈستىلى ئۈستىگە جاققىدە قويۇپ : «ئىچىڭلار» دەپ قويۇپلا يەنە چىقىپ كەتتى . شۇ تاپتا مەن : «ئۇ مېنى تېخىچە تونۇمايۋاتىدۇ . ئۆزۈملا تونۇشلۇق بېرەيمۇ يا» دەپ ئويلاۋاتاتتىم . بىر تەرەپتىن شوپۇرۇم ئالدىدا خىجىل بولۇۋاتاتتىم .

بىر يىل ئالدىدا بولسا كېرەك ، مەن K ۋىلايىتىگە خىزمەتكە بارغانىدىم . كەلگەنلىكىمدىن شۇ كۈنىلا خەۋەر تېپىپ ئۇلگۇرگەن بىرقانچە ساۋاقداشلىرىم ۋە كەسىپداشلىرىم مېنى يوقلاپ مېھمانخانىغا كەلدى ۋە كەچكى چايغا ئېيتىپ قويدى .

چايغا دېگەن ۋاقىتتا يېتىپ باردىم ، ئىشىكتىن كىرىشىمگىلا كىچىكرەك زال چوڭلۇقىدىكى مېھمانخانىدا ئولتۇرغانلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ مەن بىلەن سالاملاشتى . ئۆي ئىگىسى شەرىپىمگە ئۆتكۈزۈلىدىغان بۇ زىياپەتكە يىگىرمىدىن ئارتۇق ئادەم چاقىرغانىدى . بىر ـ بىرىدىن سۆلەتلىك ئەرلەر ئارىسىدا خېلى ئوبدانلا ياسىنىۋالغان چوكانلارمۇ ئاز ئەمەس ئىدى .

ئالىي مەكتەپتىكى ساۋاقدىشىم ، ئۆي ئىگىسى ئالىمجان قىسقىلا قەدەھ سۆزى قىلغاندىن كېيىن ئىچكۈلۈك ئىچىلىشكە باشلىدى . بۇرۇندىن تارتىپ ھاراقنى ئانچە خۇشۇم يوق ئىدى ، بۇنى

ئالىمجانمۇ ئوبدان بىلەتتى . بىراق ، ئەل ـ ئاغىنە ، ساۋاقداش ، كەسىپداشلار جەم بولغاندا ئىچمەي بولاتتىمۇ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ شەھەرنىڭ سورۇن ئادىتى كەلگەن نۆۋەتتىنى رەت قىلىشقا يول قويمايدىكەن ، رومكا ئۇچ ـ تۆت قېتىم ئايلانغاندىن كېيىن ، لېگەندە پىششىق تۇخۇم ھەربىر مېھمانغا ئىككى ـ ئۈچتىن تارقىتىلىپ كەلتۇرۇلىدىكەن ـ دە ، چېكىشىش باشلىنىدىكەن ، ساقى ئۇتتۇرغۇ ـ چىنى ھەرگىز ئاياپ ئولتۇرمايدىكەن ، ھەرقانداق باھانە ـ سەۋەب كۆرسىتىلسىمۇ ۋەزىپىنى ئادا قىلمىغۇچە تىنىم تاپمايدىكەن .

تۇخۇم تاللاش تېخنىكام تۆۋەن بولغانلىقى ئۈچۈن كۆپرەك ئۇتتۇرۇشقا توغرا كەلدى . بىراق ، ئالىمجاننىڭ ئارىلىششى بىلەن ئاق ھاراق ئورنىغا پىۋا ئىچىشمىگە رۇخسەت قىلىندى .

سورۇندىكىلەرنىڭ گرادۇسى ئۆرلەشكە باشلىغاندا ، سازەندىلەر ئۆينى چاڭ كەلتۇرۇشكە باشلىدى . ئالىمجان ۋە ئۇنىڭ ئايالى بىر ـ بىرىگە بېقىنىشقان ھالدا ئۇسسۇلغا چۈشتى . ئۇزاق ئۆتمەي ئۇسسۇل تانسىغا ئايلىنىپ كەتتى .

مېنىڭ سورۇنلاردا ئۇچ ـ تۆت مۇزىكا ئۆتۈپ كەتكۈچە تانسىغا چۈشمەيدىغان ئادىتىم بار ئىدى . بۈگۈنمۇ شۇنداق قىلدىم . سورۇندىكىلەرنىڭ ھەممىسى بىرەر قېتىمدىن تانسىغا چۈشۈپ بولغاندا ئالىمجان ئالدىمغا كەلدى ـ دە :

— ھوي ئاداش ، ئولتۇرۇۋېرىسەنغۇ ، سازەندىلىرىمىز ياخشى چالمايۋاتامدۇ يا ، — دېدى .

گەپ قىلمايلا كۈلۈپ قويدۇم . يەنە بىر مۇزىكا باشلانغاندا تانسىغا چۈشمىسەم بولمايدىغاندەك ئىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە تانسىغا چۈشمەيۋاتقىنىمنى كۆرگەن بەزى مېھمانلار تارتىنىپ قالغاندەك قىلاتتى .

مۇزىكا باشلاندى . بۇ مۇزىكا مەن ياخشى كۆرىدىغان رۇمبا تېمىسىدا ئىدى . مەن تارتىنغاندەك قىياپەتتە ئولتۇرغان ، يېشى قىرىقلاردىن ھالقىپ قالغان بىر چوكانىڭ ئالدىغا بېرىپ سالام قىلىۋىدىم ، چوكانمۇ لىككىدە ئورنىدىن تۇردى . تەلىيىمگە

ئۇ رومبىغا خېلى ياخشى دەسسەيدىكەن .

ھەققانىي گەپ قىلغاندا ، تانسىدا خېلى بىكسىم بار ئىدى . بۇ يەردىلا ئەمەس ، چوڭ شەھەرلەردىمۇ ئالدىنقىلار قاتاردا تۇراتتىم ، رومبىغا ئۆلچەملىك ۋە سىلىق دەسسىشىم سورۇندىكىلەرنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلماي قالمىدى . پىرقىراپ كېتىۋېتىپ چوكان ـ قىزلارنىڭلا ئەمەس ، ئەرلەرنىڭمۇ كۆزى پۈتۈمغا تىكىلـگەنلىكىنى بايقىدىم . بولۇپمۇ ، مەن بىلەن ئويناۋاتقان چوكانىڭ رومبىغا بىراقلا كامىل بولۇپ كەتكەنلىكى سورۇندىكى چوكانلارنىڭ دىققىتىدە زىلزىلە پەيدا قىلغانىدى . خېلى نامى بار زىيالىي ئىكەنلىكىم بۇ زىلزىلىنىڭ پەيدا بولۇشىغا ئورۇن ھازىرلاپ بەرگەن بولسا كېرەك .

مۇزىكا ئالماشقاندا ھېچ تۇزۇتسىزلا ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم ـ دە ، ھېلىقى چوكاننى قايتا تارتماقچى بولۇپ ئولتۇرغان يېرىنى بىلىۋېلىش ئۈچۈن كۆز يۈگۈرتتىم . كۆردۈمكى ، چوكانلارنىڭ كۆزلىرى ماڭا تىكىلگەنىدى . ئۆزلىرىنى تارتىشمىنى خالاۋاتقانلىقىدا گەپ يوق ئىدى . ئۇلار چوڭ شەھەردىن كەلگەن ، ئاتىقى بار بىر زىيالىي بىلەن بىر قېتىم پىرقىرىۋېلىشنى خالىماي قالاتتىمۇ ؟ بىز يەنە بىر قېتىم ۋالىسقا ئويناپ باقتۇق . سازەندىلەر تەرلىرىنى ئېرىتىشىپ ، سازلىرىنى تەڭشەپ بىرەر رومكىدىن قېقىۋېلىشقاندىن كېيىن يەنە قىزىپ كەتتى . بۇ قېتىمقى مۇزىكىنى ئۆتكۈزۈۋېتەي ، ئارام ئېلىۋالاي دەپ تۇراتتىم ، بىر چوكان دەس تۇرۇپ ئالدىمغا كېلىپ ئېگىلىپ تەزىم قىلىۋېتىپ :

— بىزنىمۇ تارتاي دېمەيسىز ، مەن بولسامۇ تارتىپ قويايى ، — دېدى . ئۇنىڭ قىياپىتىدىن تاقىتى تۈگىگەنلىكى چىقىپ تۇراتتى . ئورنۇمدىن تۇرۇشقا تەمشەلگىنىمدە ، ئالىمجان ئالدىمدا پەيدا بولدى ـ دە :

— ئاپلا مېنىڭ قاپاقۇاشلىقىمنى ، بايام تونۇشتۇرۇپ قويۇشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن ، — دېدى ئۇ ئاۋۋال مېنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ ، — بۇ مېنىڭ ساۋاقدىشىم بولىدۇ ، ئۇرۇمچىدە...

چوكان ئالىمجاننىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى ۋە :

— سىز تونۇشتۇرمىسىڭىزمۇ ئۇنىڭ ئىسمى بىزگە كۆپتىن بېرى تونۇشلۇق ، — دەۋەتتى .

كۇلكە بېسىققاندىن كېيىن ئالىمجان بۇ چوكانىنى تونۇشتۇرۇپ دېدى :

— بۇ ۋىلايىتىمىزنىڭ رەھبەرلىرىنىڭ بىرى ، ئىسمى رىسالەت ، ھە ، رى شۇجى...

باش لىڭشىتىپ تۇرۇپ : «سىز بىلەن تونۇشقانلىقىم ئۇچۇن خۇشالمەن» دېگەن گەپلەرنى قىلدىم ـ دە ، ئۇنىڭ بېلىنى تۇتتۇم .

رىسالەت تانسىنى ھېلىقى چوكاندىن ئانچە پەرق قىلمايدىغان دەرىجىدە ئويناۋاتقان . بىز بىر ـ ئىككى پىرقىرىغاندىن كېيىن ، ئۇ كۆزلىرىمگە قاراپ تۇرۇپ سۆز باشلىدى :

— كەلگەنلىكىڭىزنى بۇگۇن كەچتىلا ئاڭلىدىم ، ئەسلىي بىر يەرگە ئېيتىپ قويۇۋىدى ، ئۇنىمۇ قايرىۋېتىپ مۇشۇ يەرگە ئۇدۇللا كېلىشىم .

تانسا ئويناۋاتقاندا ئايالىمدىن ئۆزگىلەر بىلەن پاراڭلىشىشنى ياماں كۆرسەمۇ ، بۇ دۆرەم ئۇنداق قىلمىدىم :

— ياخشى بوپتۇ ، تونۇشۇۋالدۇق ئەمەسمۇ ؟

— سىزنى كۆرگىنىمگە خۇشال ، چۇنكى زىيالىيلارنى قەۋەتلا ياخشى كۆرىمەن ، زىيالىيلار بىلەن بىر سورۇندا بولسا ، كىشىنىڭ كۆزى ئېچىلىپ قالىدۇ ، ئەمەسمۇ ؟

— ياقەي ، ئۇنداق دېگىلىمۇ بولمايدۇ .

— شۇنداق بولمايچۇ ، پارتىيىمىز ھازىر زىيالىيلارنى قوللاڭلار ، دەۋاتىدۇ ، مەنمۇ شۇنداق قارايمەن ، زىيالىيلار جەمئىيەتنىڭ تۇۋرۇكى ئەمەسمۇ ؟

— شۇنداقلىقىغۇ شۇنداق .

— مەسىلەن ئالساق ، ھازىر مېنى رەھبەرلىك ئورنىغا چىقىرىپ قويدى . مەندىن بىرى : «سەن ھوقۇققا تۇرامسەن ياكى

بىلمىگەمۇ ؟» دەپ سورىسا ، ئەلۋەتتە ، ھوقۇقتىن ۋاز كېچەتتىم ، نېمە ئامال ، زىيالىيلارنى قوللايدىغانغىمۇ ئادەم كېرەك ـ دە .

— بۇ ياخشى بوپتۇ ، زىيالىيلارنى جەزمەن قوللاش كېرەك .

— ئالىمجاندىن سوراپ باقسىڭىزلا بىلىسىز ، زىيالىي دېسە ، پۈتۈن ۋۇجۇدۇم سۆيۈنۈپ كېتىدۇ . يېغىن بولدىمۇ ، زىيالىيلارنى ئەتىۋارلاش ، ئۇلارغا ھۆرمەت قىلىش ، قىينىچىلىقىنى ھەل قىلىپ بېرىش توغرىسىدا سۆزلىگىنىم سۆزلىگەن ، گەپنىڭ راستىنى ئېيتسام ، مەن مۇشۇ رەھبەرلىك ئورنىدا زىيالىيلارنىڭ ئارقا تېرىكى بولاي دەپلا تۇرمەن ، بولمىسا...

مۇزىكا ئاياغلاشتى ، ئورنۇمغا قايتىپ كېلىپ ئولتۇرۇۋىدىم ، رىسالەت قوغلىشىپ كېلىپ يېنىمدىلا ئورۇن ئالدى . ئۇ گېپىنىڭ داۋامىنى ئۇلىدى :

— بىكار ۋاقىت تاپسامىلا زىيالىيلارنىڭ ئۆيىنى ئارىلايمەن ، ئەھۋالىنى سورايمەن . زىيالىيلارغا ھۆرمەت قىلمىساق ، ئۇلارنىڭ قەدىنى كۆتۈرمىز دېگەن گەپ قۇرۇق بولۇپ قالىدىغۇ ؟

ئۇ سۆزلىگەنىرى يېقىن كېلەتتى . گېپىنى ئاڭلىيالماسلىقىمدىن ئەنسىرىگەندەك قۇلىقىمنىڭ تۈۋىگىلا كېلىپ سۆزلەيتتى . سورۇندىكىلەر باشقىچە تونۇشتا بولۇپ قالمىسۇن ئۈچۈن ، ئۆزۈمنى چەتكە تارتىشقا تىرىشاتتىم ، لېكىن ئۇ سۆزلىگەنىرى ماڭا يېقىنلىشاتتى .

— مېنىڭمۇ ئوقۇش ئارزۇيۇم بار ئىدى . بۇ ئارزۇيۇمغا يېتىدىغان ئوخشايمەن ، پارتىيە مەكتىپىگە قىسقا كۇرسقا ئەۋەتىدىغانلىقى گېپى بار ، كېيىنچە قولۇمدا ھوقۇق بولسىلا ئۆمۈرۋايەت زىيالىيلارنىڭ خىزمىتىدە بولارمەن ، دەپ ئويلايمەن .

سورۇن ئاياغلاشقۇچە بىز يەنە بىرقانچە قېتىم ئويناپ چىقتۇق . تانسا ئويناۋېتىپ ئۇنىڭ نېمىلەرنى دېگەنلىكىنى تولۇق ئەسلىيەلمەيمەن . ئىشقىلىپ ، ئۇ مەندە ياخشى تەسىرات قالدۇردى . نەزىرىمدە زىيالىيلار ئۈچۈن گەپ قىلىدىغان بۇنداق رەھبەرلەر

ھەقىقەتەن ئالقىشقا سازاۋەر بولۇشى كېرەك ، دېگەن پىكىر ئېنىق ئىدى . ئالىمجان ۋە بىرقانچە ساۋاقداشلىرىمنىڭ ئۇنىڭ گېپىنى تەستىقلاپ باش لىڭشىتىشى بۇنى ئىسپاتلايتتى .

زىيالىيلارنىڭ قەدىرگە يەتكەن بۇنداق رەھبەرنى ، زىيالىيلارمۇ قەدىرلىشى كېرەك دەپ ھېسابلاپ ، ئالىمجان بىلەن بىللە مېھمانلارنى ئۇزىتىپ چىقىۋېتىپ ، ئۇرۇمچىگە بارغاندا مېنى ئىزدەشنى ، ھېچبولمىسا تېلېفون بېرىپ قويۇشنى ئېيتتىم . ئەتىسى چۈشتىن كېيىنلا K شەھىرىدىن ئايرىلغانىدىم .

مانا ، ئارىدىن بىر يىل ئۆتكەندە ، ئۇنى ئۇرۇمچىدە كۆرۈش پۇرسىتىگە ئىگە بولۇۋاتاتتىم . مېنى تونۇمايى قويغان تەقدىردىمۇ ، كېلگۈچىگە بۇنداق مۇئامىلە قىلىشقا بولمايدىغىنى ئۈچۈن ، كۆڭلۈمدە ئاچچىق پەيدا بولۇۋاتاتتى . چاينى بىر كۆتۈرۈپلا ئىچىۋېتىپ چىقىپ كەتمەكچىمۇ بولدۇم . بىراق ، ساھىبخانا يوق چاغدا چىقىپ كېتىش يەنىلا ئەدەپسىزلىك ھېسابلىناتتى .

رىسالەت نېمە قىلىۋاتقانلىقىمىزنى نازارەت قىلماقچى بولغاندەك ئىشكنى قىيا ئېچىپ قارىۋىدى ، پەيتى كەلدى دەپ ھېسابلىدىم ـ دە ، ئۆزۈمنى تونۇشتۇرماقچى بولدۇم :

— رىسالەت ، مېنى تونۇمايۋاتىسىزغۇ دەيمەن ، مەن…

ئۇ گېپىمنى تارتىۋالدى .

— ھە ، تونۇمايدۇ دەمسىز ، سىز ئابدۇراخمانغۇ !

— يۆتكىلىپ كەلگىنىڭىزنى ئاڭلىغان بولساممۇ ، ۋاقتىم بەك زىچ بولغاچقا يوقلاپ كېلەلمىدىم ، — دېدىم مەن كەمتەرلىك بىلەن .

— بۇنىڭ كارايىتى چاغلىق ، — رىسالەت ئۈستەل ئۈستىگە يېپىلغان داستىخاننىڭ بۇرجىكىنى تۈزەۋېتىپ دېدى ، — ھېلىمۇ بۇرۇنقى ئورۇندا ئىشلەۋاتىسىزغۇ دەيمەن ؟

— شۇنداق .

ئۇ جاۋابىمنى مەنىستىمگەن قىياپەتتە تۇرۇپ ئاڭلىدى ۋە ئۆزىنىڭ ھازىر قانداق ئەمەلدە ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتتى .

«ئۇ مېنى تونۇمايۋاتىدۇ» دېگەن گۇمانىم بىردىنلا يوققا چىقتى . بۇرۇنقى رىسالەت بىلەن ھازىرقى رىسالەت تامامەن ئىككى دۇنيا بولۇپ كۆز ئالدىمدا نامايان بولدى . قوپاي دەپ تۇراتتىم ، ئىشىك چېكىلىپ كىملەرنىڭدۇ كىرىۋاتقانلىقى مەلۇم بولدى .

كىرگۈچىلەرنىڭ ھەممىسى تونۇشىدىغان ئادەملەر ئىكەن . ئۇلار بىللەن مۇبارەكلەشكەندىن كېيىن چىقىپ كېتىشكە تەمشىلىۋېدىم ، ئۇلارنىڭ بىرى مېنى ئەيىبلەشكە باشلىدى . ئاخىر تاقەت قىلىشقا مەجبۇر بولۇپ ئولتۇرۇۋەردىم .

— ئەتىگەندىن باشلاپلا ھەرقايسىڭلارنى پەتىلەپ كېلىپ قالارمىكىن ، دەپ يولۇڭلارغا قاراشقا باشلىغانىدىم . تۆرگە ئۆتۈڭلار ، تۆرگە ، — رىسالەت ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي سۆزلىگەچ چاي كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى . يېنىمدىلا ئولتۇرغان بىرەيلەننى ئۇنىمىغىنىغا قارىماي تۆرگە باشلىدى ـ دە ، داستىخاننى ئېچىۋەتتى . ئۇنىڭ بايامقى قىياپىتىدىن ئەسەرمۇ قالمىغان ، چىرايى يامغۇردىن كېيىنكى ھاۋادەك ئېچىلىپ كەتكەندى .

رىسالەت داستىخانغا ھور ئۆرلەپ تۇرغان بىر لېگەن گۆش كەلتۈردى ۋە كۆپۈك ئۆرلەپ تۇرغان پۇنىنى ئىستاكانلارغا تولدۇرۇپ تۇرۇپ :

— ھە ، قېنى ، ئۆيدە ئەر كىشى بولماي قالدى . شۇنداق بولسىمۇ بۇ ئۆزۈڭلار ئەۋەتكەن قوينىڭ گۆشى ، ئۆزۈڭلار ئەۋەتكەن پىۋا ، ئېغىز تېگىپ بېقىڭلار ، — دېگىلى تۇردى . بۇ چاغدا ئىككىمىز ئۇنىڭ يادىدىن پۇتۇنلەي چىقىپ كەتكەندۇق .

مېھمانلار ئۆچەكەشكەندەك بىزنى ئۆز يېنىغا تەكلىپ قىلغىلى تۇردى ، بىزنى ئۆز يانلىرىغا باشلاپ بارمىسا ، داستىخانغا قول ئۇزاتمايدىغان قىياپەتتە تۇرغان مېھمانلارغا قاراپ رىسالەت مۇنداق دېدى :

— بولدى ، سىلەر بېقىۋېرىڭلار ، بۇلار كىرگىلى خېلى ئۇزاق بولدى .

بۇ يەرگە يېيىش ـ ئىچىش ئۈچۈن ئەمەس ، پەقەت

ئادەمگەرچىلىك ئۇچۇنلا ھېيتلاپ كىرگەنىدىم ، رىسالەتنىڭ قىلىقلىرى ۋە سۆزلىرى نەپسىمگە ئاھانەت ئىدى . ئەمدى ئولتۇرۇۋېرىشكە بولمايتتى ، ۋىجدانىم خورلۇققا چىداپ تۇرالمايتتى . مېھمانلارنىڭ «بىللە چىقايلى» دەپ ئۆلگۈدەك ئېسىلىشلىرىغا قارىماي ئۆيدىن چىقتۇق . دەھلىزدە سەي ھازىرلاۋاتقان رىسالەت شۇجىغا خوش دەپ قويۇپلا پەلەمپەيدىن پەسكە قاراپ يول ئالدۇق .

پەلەمپەيدىن چۈشكۈچە مەن پەلەمپەيگە دەسسىدىمۇ ياكى پەلەمپەي مېنى ئېلىپ چۈشۈۋاتامدۇ ، ھېچنېمىنى ھېس قىلالمىدىم . ھويلىغا چۈشۈپ ماشىنىنىڭ ئىشىكىنى ئاچقاي دەپ تۇراتتىم ، كىمدۇ بىرىنىڭ توۋلاۋاتقان ئاۋازى قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى .

— ئا تىڭجاڭ ، ھوي ئا تىڭجاڭ...

كەينىمگە بۇرۇلۇپ قارىۋىدىم ، بالكوندا تۇرغان رىسالەتنى كۆردۈم .

— ئا تىڭجاڭ ، ئا تىڭجاڭ توختىسلا...

ئۇنىڭ چىرايى يار ئېلىپ كەتكەن توغاننى توسۇشقا قوماندانلىق قىلىۋاتقان كىشىنىڭ چىرايىدەك جىددىيلىشىپ كەتكەن بولسىمۇ ، لېكىن كۆزلىرى كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى . ئۇ ، ھە دەپ قول پۇلاڭلىتاتتى . ئۇنىڭ بۇ كۈلۈمسىرىگەن قىياپىتى ئىككى يىل بۇرۇنقى قىياپىتىگە نېمىدېگەن ئوخشايدۇ ـ ھە ؟ !

ئۇ كۆزلىرىمدىن يېنىۋاتقان ئېچىنىش ۋە مەسخىرە ئوتلىرىنى كۆردىمۇ ، كۆرمىدىمۇ ئۇقمايمەن ، ئىشقىلىپ ئۇنىڭغا بىرھازا تىكىلىپ تۇردۇم ـ دە ، ماشىنىغا چىقىپ شوپۇرغا دېدىم :

— ئىدارە ئاشخانىسىدا ئىشلەيدىغان قاسىم ئاخۇن ئۇستامنىڭكىگە تارتىڭ .

ساۋابلىق ئىش

قاۋۇلوف ئوتتۇز يىلدىن بۇيان بىرىنچى قېتىم قۇربان ھېيىت نامىزىنى ئۆتەپ قايتىپ كەلگىنىدە ، كەيپىياتى ئادەتتىكىدىن تاشقىرى كۆتۈرۈلۈپ قالغانىدى . «ئېسىت ، شۇنچە يىللاردىن بېرىقى ھېيىت نامىزىنى نېمىشقا تەرك قىلغاندىمەن ، پەقەت نازىر بولغىنىم ئۈچۈنمۇ ؟ » دەپ ئۆكۈندى ئۇ ئىچىدە .

بۇگۈنكى نامازغا ئۇنى بىر كىم چىللاپ ئاپارغىنى يوق ، يېشى چوڭىيىپ قالغىنى ئۈچۈنمۇ ياكى پېنسىيىدە بولغىنى ئۈچۈنمۇ ، ئىشقىلىپ ئۆيدىكىلەر ھېيىت ھازىرلىقى بىلەن ئالدىرىشىشقا باشلىغاندا ، ئۇنىڭ كۆڭلىدە كېلىۋاتقان ھېيىت نامىزىغا قاتنىشىش ئىستىكى ئويغانغان . ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈپ قويماسلىق ئۈچۈن قوڭغۇراقلىق سائەتنى ئاخشامىلا توغرىلاپ قويغان بولسىمۇ ، لېكىن سائەتنىڭ بىرەر يېرىدىن چاتاق چىقىپ قالىدىغاندەك تۇن بويى كىرپىك قاقماي چىققانىدى .

ئۇ ئېسىدە قالغىنى بويىچە تەرەت ئېلىپ مەسچىتكە بارغىنىدا ، نەچچە مىڭ جامائەتنىڭ ئاخىرقى سەپلىرى ھەتتا كوچىغچە سوزۇلغانىدى . ئۇ كەينىگىرەك توغرا كېلىدىغان بىر سەپتىن ئورۇن ئېلىپ ، شەپكىسىنىڭ چېكىلىكىنى كەينىگە قىلىۋېتىپ ناماز ئوقۇدى . نامازدىن كېيىن يەنە نۇرغۇن تەڭتۇشلىرى بىلەن ھېيىتنى مۇبارەكلىشىۋالدى .

— قاۋۇلوف ، بۇگۈن بىرىنچى بولۇپ سېنىڭكىگە ھېيىتلاپ بارىمىز جۇمۇ ! — دېيىشكەنىدى ئۇلار ئالدىن خەۋەر بېرىپ .

قاۋۇلوفنىڭ تەڭتۇشلىرى چاقچاق قىلمايىتتى . شۇڭا ، ئۇ ئۆيىگە قايتىپ كېلىپلا كەنجى ئوغلىنى جېدەللىتىپ مال بازىرىدىن

بوردىغلى ئىككى ئايچە بولغان قارا قوينى سېتىۋېلىپ هويلىغا باغلاتقۇزدى . گۆش چانايدىغان دۆشە ۋە پالتىنىمۇ تەق قىلدى .

— بالىلىرىم ، گۆشنى چوڭ ـ چوڭ پارچىلاپ سېلىڭلار ، مېھمانلار رازى بولۇپ قايتىشسۇن . بۇ هېيتنى شۇنداق ئۆتكۈزەيلى ، گۆش يەتمەي قالارمىكىن ، دەپ ئەنسىرىمەڭلار ، يەتمىسە يەنە سويىمىز ، — دەيتتى ئۇ پۈت ـ قولىغا تەگمەي پايپاسلاپ يۈرۈپ .

قۇياش ئۆرلىمەكتە ئىدى ، ئاتا ـ ئانىسىدىن ئەتىگەندىلا هېيتلىق ئېلىپ ئولگۇرگەن بالىلار هويلىغا چىقىۋېلىپ چۈرقىراشتى . قېيناتا ـ قېينانىسىنى پەتلەيدىغان كۈيئوغۇللار هېيتلاشنى باشلىۋەتكەنىدى .

— بوۋا ، گۆش يەيمەن ، قۇربان هېيت دېگەندە گۆش يەيدۇ .

قاۋۇلوفنىڭ تۇنۇگۈن ئۆيىدە قوندۇرۇپ قالغان نەۋرىسى چىرايلىق كىيىملىرىنى كىيىپ هويلىغا يۈگۈرۈپ چىقىپلا بوۋىسىنىڭ پۇتىغا ئېسىلدى . قاۋۇلوف شۇ چاغدىلا قۇربانلىق قىلىدىغان ۋاقتىنىڭ ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدى .

ئۇ ئىشكىنىڭ چېكىلىشىنى كۈتەتتى ، تاقەتسىزلىنىپ تالاغا چىقاتتى ، كىچىك كوچىغىمۇ قاراپ باقاتتى .

قاۋۇلوف شەھەردە تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان ، كېيىن ئوقۇشنى تۈگەتمەيلا ئىنقىلابقا قاتنىشىپ كەتكەن . قىرىق نەچچە يىلدىن بېرى كېلىپ ـ كەتكەن هېيتلارنىڭ كۆپىنچىسىدە ، قۇربانلىق قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولغان بولسىمۇ ، قۇربانلىق باشقىلارنىڭ ياردىمى بىلەنلا ئورۇندالغان . ئۆزى بولسا تا بۈگۈنگىچە قۇشقاچ سويۇشنىمۇ ئۇقمايتتى ، قايسى بىر يىلى ئامراق نەۋرىسى كۆكيۆتەل بولۇپ قېلىپ ، توخۇ ئۆتنى ئىچۈرۈش زۆرۈر تېپىلغاندىمۇ ، ئايالى تېپىپ كەلگەن مېكىيانىنى سويالماي قوشنىلارغا خەۋەر قىلدۇرغانىدى . هەر يىلى قۇربان هېيتىنىڭ تۇنجى كۈنى ئۆز نازىرىنىڭ قويىنى سويۇپ بېرىشنى خالايدىغان تۆت ـ بەش پىدائىي ئىشىك ئالدىدا ئەتىگەندىلا پەيدا بولاتتى . بەزىلەر هەتتا بىرەر ئاي

بۇرۇن ئۆزىنى مەلۇم قىلىپ «تىزىمغا ئالدۇراتتى» . ئىككى سائەت بۇرۇن نامازدا ئۇچراشقان تەڭ دېمەتلىكلىرىنىڭ «ئەسسالامۇئەلەيكۇم ، ھېيتىڭغا مۇبارەك بولسۇن» دەپ كىرىپ كېلىشى قاۋۇلوقا قوي سويۇش ھۇنىرىنىڭ قانچىلىك ئەھمىيەتلىكلىكىنى ھېس قىلدۇرغاندى . ئۇ مېھمانلارنى ئۆيگە باشلىدىيۇ ، نېمە قىلارىنى بىلەلمەيلا قالدى ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا ھورى ئۆرلەپ تۇرغان گۆش قويۇلمىسا قانداق بولغىنى ؟

— پاتمە ، — دېدى ئۇ ئايالىنى بىر چەتكە تارتىپ ، — توڭلاتقۇدا گۆش بارمۇ ؟ قاراپ باق ، بىرەر تەخسە گۆش قورۇپ مېھمانلارنىڭ ئالدىغا ئېلىپ چىقساڭ بولاتتى .

ئايالى ئېرىنىڭ ئەمىلدىن ئايرىلىشى بىلەنلا كىشىلەرنىڭ شۇنچىۋالا يۇزسىزلىك قىلغانلىقىنى ، قوي سويۇپ بېرىشكە بىرەر ئادەمنىڭمۇ كەلمىگەنلىكىنى قاۋۇلوفنىڭ يۇزىگە سېلىۋالماقچى بولدى .

— ھالىڭلار مانا شۇنچىلىك ، ۋاي نازىر دەپ سايەڭلەردىن ئەگىپ يۇرىدىغانلارنىڭ بىرەرسىمۇ ئەسقاتمىدىغۇ ؟

— ھەي خوتۇن ، نېمىدەپ جۆيلۈپ يۇرىدىغانسىلەر ، كىشىلەرنىڭمۇ ئۆزىگە چۇشلۇق ئىشى بار ـ دە ، ئۇلار بىز ئۇچۇن تۇغۇلغانمۇ يا !

قاۋۇلوف باشتا خۇددى ئايالى ئويلىغاندەك ئويلاپمۇ باقتى . بىراق ، كېيىنچە «كىم مېنى باشقىلارغا تايىنىۋالسۇن دەپتۇ . بەلكى باشقىلار ئالدىراشچىلىقتا ماڭا يارەمگە كېلىشنى ئۇنتۇپ قېلىشقاندۇ» دەپ ئۆزىگە ئۆزى تەسەللى بەردى .

— بوۋا... گۆش يېيمەن گۆش...

— دادا ، ئەنە ئۇياقتا مېھمانلار ھېيتلاپ يۇرۇشىدۇ ، بىر نېمە قىلمامسەن ئەمدى ؟

ئۆيدىن چىقىپ كەتكىلى ئون نەچچە مىنۇت بولغان قاۋۇلوف ئاخىر نازارەتنىڭ پارقىزان ئىشچىسى نۇراخۇنىنى باشلاپ هويلىغا كىردى . ئۇ ، نۇراخۇننى ئالايىتەن بېرىپ تەكلىپ قىلىپ

كەلگەندى .

قوينىڭ پۇتى چۇشەلدى . نۇراخۇن «ئاللاھۇ ئەكبەر» دېدى ـ دە ، ئۆزى ئېلىپ كەلگەن پىچاقنى قوينىڭ بوغۇزىغا تەڭلەپ بولۇپ توختاپ قالدى :

— نازىر ، مېمانلارنىڭ ئالدىغا كىرىپ كېتىۋەرسىلە ، كىيىملىرىگە قان چاچراپ كېتىدۇ ، بۇ يەر سىلى تۇرىدىغان يەر ئەمەس ، — دېدى ئۇ ئۆي ئىگىسىگە قاراپ .

— يانلىرىدا تۇراي نۇراخۇن ، — دېدى قاۋۇلوف مەنلىك قىلىپ ، — بۇ ھۇنەرنى مەنمۇ ئۆگەنمەكچىمەن .

نۇراخۇن سابىق رەھبىرىگە ھەيرانلىق بىلەن تىكىلدى .

— بۇ ئاددىيلا ئىشقۇ ، ھۇنەر دېگىلىمۇ بولمايدۇ .

— ياق ، — دېدى قاۋۇلوف يەنە ، — قوي سويۇشنى ئۆگىنىۋېلىپ خۇدا بۇيرۇسا ئۆزۇمنىڭ ھاجىتىدىن ئۆزۈم چىقىمەن ، كېلەركى ھېيىتتا باشقىلارنىڭ قويىنىمۇ سويۇپ بېرىمەن ، مەنمۇ ساۋابلىق ئىش قىلاي دەيمەن...

— ...

— ئاللاھۇ ئەكبەر .

راست دېگەندەك ، ناسوستىن چىققاندەك ئېتىلغان قىپقىزىل قانىنىڭ بىرقانچە تامچىسى قاۋۇلوفنىڭ ھېيتلىق كىيىمىگە چاچرىدى ، لېكىن ئۇ خاپا بولمىدى...

1987 ـ يىلى مارت .

سەھرالىق يولۇچى

قىش كۈنلىرىنىڭ بىرى ، يول ئۈستىدىكى كىچىك بازاردا توختاپ تاماق يەۋاتقاندىن كېيىن ، سۈس قوغۇشۇن رەڭلىك بۇلۇتلار كەينىدىن يۇمىلاق مىس لېگەندەك كۆرۈنۈپ تۇرغان قۇياش غەربتىكى قارلىق تاغ بېشىغا بىر ئازغىمچە بويى قالغاندا يەنە رولغا ئولتۇردۇم . ئاچقۇچنى تولغاپ ، ستاتور تەپكىسىگە دەسسەپ دەپ تۇراتتىم ، نېپىز بىر قەۋەت هور چاپلاشقان كابىنكا ئىشىكىنىڭ ئەينىكىدىن بىر ئادەمنىڭ بېشى كۆرۈنۈپ قالدى . بۇ ئادەم ماڭا نېمىلەرنىدۇر دەپ خىتاب قىلاتتى ، ئەينەكنى يېنىككىنە چېكەتتى . «تايىنلىق يول ئۈستىدە هەر كۈنى دېگۈدەك ئۇچراپ تۇرىدىغان پۇلسىز يولۇچىنىڭ بىرىدۇر ، ئىشكىنى شۇنداق ئاچتىمۇ ، ئۇنىڭدىن قۇتۇلمىغىم تەس» دېگەنلەرنى مېڭەمدىن ئۆتكۈزۈپ ، ماشىنىنى زىۋىت قىلدىم . ماتور «گۈر» قىلىشىغىلا يان ئەينەكتىن كۆرۈنگەن باش يوقالدىيۇ ، ئەمدى قۇتۇلدۇم دەپ تۇرۇشۇمغا هېلىقى باش نەق ماشىنىنىڭ ئالدىدا پەيدا بولۇپ قالدى . 30 ياشلار چامىسىدىكى خېلى بەستلىك بۇ ئەركەك كىيىمۈالغان ئۆره قاسقانلىق كۆپە تۇمىقى ، كەڭ ياقىلىق تاشلانغان جۇۋىسى ۋە قولدا ئىشلەنگەن كۆندىن تىكىلگەن ئۆتۈكىدىن قارىغاندا سەھرالىقتەك تۇراتتى . ئۇ هەدەپ جىددىي ، ئەمما چۈشىنىكسىز قول ئىشارىتى قىلاتتى . بىردەم يالۇرغان قىياپەتتە ئىككى قولىنى كۆكسىگە قويسا ، بىردەم مېنىڭ ماشىنامدا ئولتۇرمىسا زادى بولمايدىغاندەك قولىنى كېرىپ يول توساتتى . ئادەتتە بۇنداق بېشىم يولۇچىنى تىللاشنىڭ تېخى ئورنى يوق ، سىلىق گەپ بىلەن چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن خېلى ئاۋاره بولۇشقا توغرا كېلەتتى . شۇڭا ، مەن يول ئۈستىدە هەتتا ئەۋلىيا

ئۇچرىسىمۇ يېنىمدا ئولتۇرغۇزمايمەن ، دېگەن قەسىمىگە ئىختىيارسىز خىلاپلىق قىلىپ ، زەردە بىلەن ئىشكىنى ئاچتىم ، يولۇچى ئۆزىنىڭ بەستىگە تولىمۇ ماس كەلمەيدىغان ياۋاشلىق بىلەن كابىنكىغا چىقىپ ماڭا تېگىپ كەتمەسلىككە تىرىشقاندەك ، ئىشىككە يېنىچە چاپلىشىپ ئولتۇردى . ئۇنىڭغا كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدۇم . سوغۇقتىنمۇ ياكى تارتىنىشتىنمۇ ، ئىشقىلىپ سەھرالىق يولۇچىنىڭ مەڭزلىرى ئانارەك قىزىرىپ كەتكەندى .

بىز مېڭىپ كەتتۇق . راستىنى ئېيتقاندا پەقەت شوپۇر بولغىنىم ئۈچۈنلا دىسپېتچېرنىڭ ھۆكۈمگە بويسۇنۇپ مۇشۇ تاشيول لىنىيىسىدىن مېڭىشقا مەجبۇرمەن . مۇشۇ يولدىن ماڭغىنىم ئۈچۈنلا بازارنىڭ 400 مېتىر نېرىسىدا ، يولنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئۆسكەن بىر تۇپ يالغۇز قارىياغاچنىڭ يېنىدىن ئۆتۈشكە مەجبۇرمەن ، ھەر قېتىم مۇشۇ يولدىن ماڭغاندا ھېلىقى قارىياغاچقا قارىماي ئۆتۈپ كېتىشكە نىيەت قىلىمەنۇ ، يەنە ئىختىيارسىز قاراپ سالىمەن . ھەتتا ماشىنامنى بىر مىنۇت بولسىمۇ توختىتىپ ، قارىياغاچ تۈۋىدىكى بوران ـ چاپقۇنلار ئاللىبۇرۇن ئۆچۈرۈۋەتكەن بىر لەنتى ئىزغا تۈكۈرۈپ ئۆتكۈم كېلىدۇ .

ماشىنام يېرىم مىنۇت ئۆتە ـ ئۆتمەيلا مەن ئۆچ كۆرىدىغان ھېلىقى يالغۇز قارىياغاچنىڭ يېنىغىمۇ يېقىنلىشىپ قالدى .

— ئۇ... ئۇستام ، مېنى تونۇدىلىمۇ ؟

بۇ يېنىمدىكى يولۇچىنىڭ سەل ـ پەل تىترەپ چىققان ئاۋازى ئىدى . ئون نەچچە يىل ئىلگىرى تېتىپ كۆرگەن شوپۇرلۇق ئىمتىھان سوئاللىرىدىن قالسىلا «مېنى تونۇدىلىمۇ ؟ » دېگەن سوئال مەن ئۈچۈن بىر قىيىن سوئال ھېسابلىنىاتتى . چۈنكى ، سېنى قاچاندۇر بىر چاغدا ، قانداقتۇر بىر يەردە كۆرگەن ۋە سېنىڭ ئۆزىنى كۆرگەنلىكىڭگە ئىشەنگەن كىشىلا ساڭا شۇنداق سوئالنى تاشلايدۇ . تونۇدۇم ، دەي دېسەڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بېرەلمەيسەن ، تونۇمىدىم ، دەي دېسەڭ تىلىڭ بارمايدۇ . مەن ھەي تەنتەكەي ،

ماشنامدا پۇلسىز ئولتۇرۇۋاتقىنىڭغا خۇش بولساڭ بولماسمىدى ؟ تونۇسام ـ تونۇمىسام ماڭا بەرىبىرغۇ ؟ ! نۆۋەتچى ماشىنىغا پۇل خەجلەشكە خەسىلىك قىلىپ ، ئۆتكۈنچى شوپۇرلارغا رودۇپايدەك يېپىشىۋالىدىغان يولۇچىنىڭ بىرىسەن ، پەقەتلا شۇ ! دېگەنلەرنى ئويلىدىم . شۇنداقتىمۇ مەندىن گەپ سوراۋاتقىنى بىر تىرىك ئادەمغۇ ، بەلكى قىيىن ئەھۋالدا قالغىنىمدا ماڭا ياردەملەشكەن ، مەسىلەن ، ماشىنام لايغا پېتىپ قالغاندا چاق ئاستىغا قوراي بېسىشىپ بەرگەن ھارۋىكەشلەرنىڭ بىرسىدۇر . كۆزۈمنى يولدىن ئۈزمەي تۇرۇپ ھەر خىل ئېھتىمالغا تاقابىل تۇرالايدىغان مۆتىدىل جاۋابتىن بىرنى ئويلاپ تاپتىم :

— بىر يەردە كۆرگەندەك قىلىمەنغۇ...

يولۇچى ئۆزىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى ماڭا چۈشەندۈرۈشكە ئالدىراۋاتامدۇ ياكى مېنىڭ ئۆزىنى بىر يەردە كۆرگەنلىكىمگە راستىتىن ئىشەندىمۇ ، ئىشقىلىپ ھاياجانلىنىپ كەتتى . ئۇ يەنە تىتىرەپ تۇرغان پەس ئاۋاز بىلەن سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇشقا باشلىغاندا ، بېشىنىڭ چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى ئۇنىڭ ئالدىمدىكى ئەينەككە خىرە ـ شىرە چۈشكەن شولىسىدىن كۆرۈپ تۇراتتىم .

— مەن ھېلىقى... مەن ھېلىقى...

«ماڭا ئالەمنى بەرگەن ئادەم بولساڭمۇ گېپىڭنى تېزرەك تۈگەتكىن ، مېنى تولا گەپكە تۇتۇپ ئاۋارە قىلمىغىن» دېدىم ئىچىمدە .

— مەن ھېلىقى... ئالتە يىل بۇرۇن دەل بۇگۈنكىدەك قىش كۈنىدە قارىياغاچ يېنىدىن ماشىنىلىرىغا ئولتۇرۇۋالغان كىشى...

ئۇنىڭ باشتا داۋانغا يامىشىۋاتقان چاغدىكى ماتور ئاۋازىدەك ئاستا ، كېيىن داۋاندىن چۈشۈپ كېتىۋاتقان چاغدىكى ماتور ئاۋازىدەك تېز ئېيتىلغان سۆزلىرىگە ئىشەنمەيلا قالدىم . نەزىرىمنى بىر دەقىقە يولدىن يۇلۇۋېلىپ ، ھېرىپ ھالىدىن كەتكەن ھامالىنىڭ

ئۆز گەجگىسىنى بېسىپ تۇرغان ئېغىر يۈكنى تاشلىۋەتكەندىن كېيىنكى نەزىرى بىلەن ماڭا تىكىلىپ تۇرغان يولۇچىغا قاراپ چىقتىم . مانا ، ئېسىمدە ھېلىغىچە ساقلىنىپ تۇرغان بەلگە — ئۇزۇن تۆكى بار قارا مەڭ ! دەل سول قۇلىقىنىڭ كەينىدە . مەن تاتىر ماشىنىنىڭ ئاۋازىدەك گۈركىرىدىم :

— ھە ؟ شۇ سەنمىدىڭ ! ؟

مېڭەمدىن تۇتۇن ئۆرلەپ كەتتى . تۇنجى قېتىمقى ئالدىنىشىنىڭ ئاچچىقى ۋە ئىككىنچى قېتىملىق ئەخمەق قىلىنىشىنىڭ خورلۇقى ئايىغىمغا تەسىر قىلدى بولغاي ، ماشىنىنى غاچچىدە تورمۇزلىدىم :

— ھوي ئېپلاس ئوغرى ، لەنىتى ئالدامچى ، مانا ئەمدى قولۇمغا چۈشتۈڭمۇ ؟ ! قېنى ، تىرىك قۇتۇلغىنىڭنى بىر كۆرەي !

— ئۇ··· ئۇستام ، مەن مانا سىلىنىڭ ئالىقانلىرىدا ، تىللىسىلىمۇ ، ئۇرسىلىمۇ ئىختىيارلىرى ، مىجۈەتسىلىمۇ ماڭا ھەرگىز ئۆۋال بولمايدۇ ، مەن شەرمەندە···

شۇ تاپتا ئۇنى قولۇم بىلەن ئۇرسام ئاچچىقىم چىقمايتتى . ئەدىپىنى ئوبدانراق بېرەي دېسەم ، يېنىمدا روكاياتكىمۇ تەييار ئىدى . بىراق ، كىچىكىمدىن دادامغا ئەگىشىپ قوشقا چىققىنىمدا ئۆكۈزنىڭ ساغرىسىغا تەگكەن ھەر تال چۈققىنى خۇددى يۇزۇمگە تەگكەندەكلا ھېس قىلىدىغان مەن ، روكاياتكا بىلەن ئەمەس ، پەقەت مۇشتۇمۇم بىلەنلا ئەدەپلەپ قويۇش ئۈچۈن قولۇمنى كۆتۈردۇم . بىراق ، كۆتۈرگەن قولۇم غايىبتىن كەلگەن كۈچ تەرىپىدىن توسۇۋېلىنغاندەك ھاۋادىلا ئېسىلىپ قالدى . ئەيىبكارنىڭ ماڭا تىكىلگەن كۆزلىرى مۆلدۈرلەپ تۇراتتى . تارىلاپ ئېقىشقا تەييار تۇرغان ياش ئۇنىڭ ئېغىر كېسەلدىن ئەمدىلا ساقايغان ، ئەمما كېسەللىكنىڭ ئالامەتلىرى تېخى تامامەن يوقىلىپ كەتمىگەن ئاجىزلارنىڭ كۆزىگە ئوخشاپ كېتىدىغان كۆزلىرىنى لىق تولدۇرغانىدى .

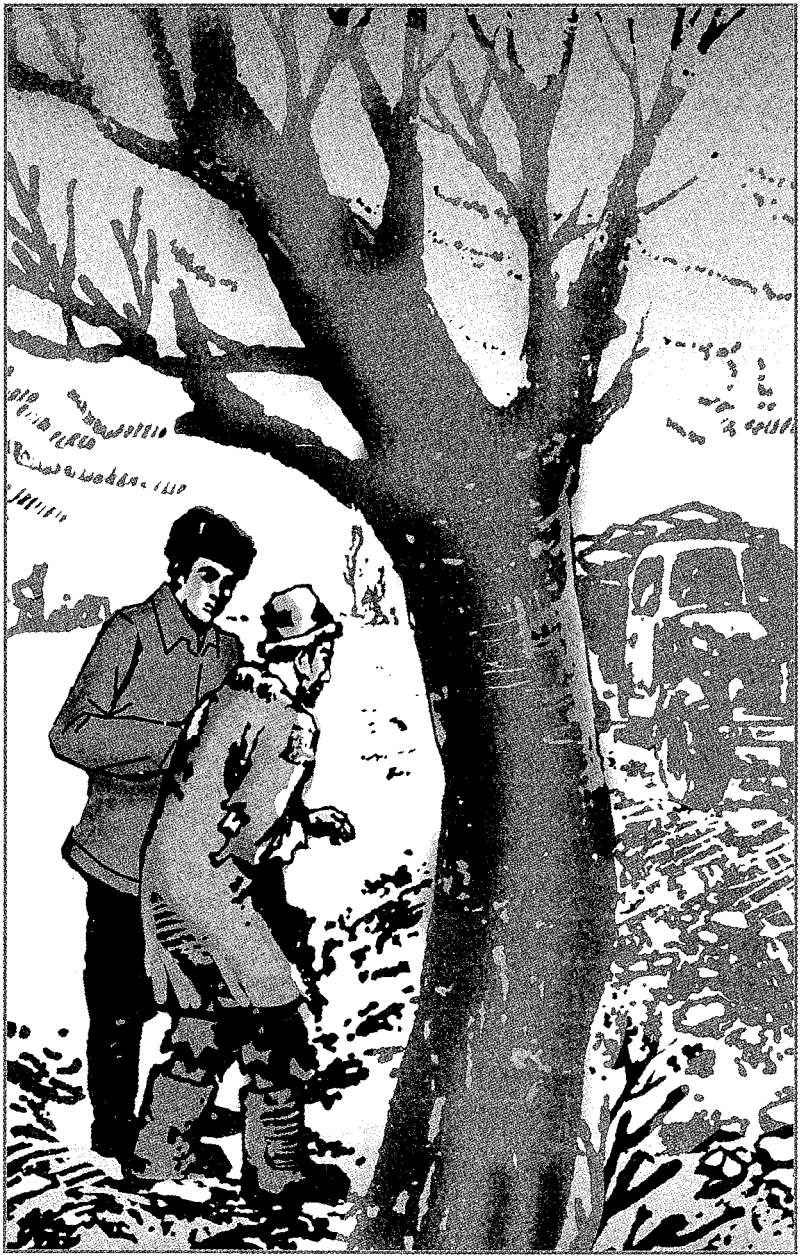

ئـۇ بـەلـكـى خۇپسەنلىك قىلىۋاتىدىغاندۇ ، ئۇنىڭ بۇرۇنقى كـەچـۈرگـۈسـسـز گۇناھى ۋە ھازىرقى خۇپسەنلىكى ئۈچۈن تازا دۇمبالاپ ، مۇشۇ چۆلگىلا تاشلاپ كېتىشكە توغرا كېلىدىغاندۇ ، بـىراق مېنىڭ نەزىرىمدە ياش تۆكۈپ تۇرغان بەندىنى ئۇرۇش ، ئەركىلەپ تۇرغان ئىتنى دۇمبالاش ئانچە مەردلىك ھېسابلانمايتتى . مەن قولۇمـنى ئاسـتا يىغىۋالـدىم ۋە ئۇرغانـدىن كۆرە ھېلىقى يـەرگە... ئـۇدۇلـلا ئـاپىرىپ بېرىش ياخشىراق ، دېگەن نىيەتكە كەلدىم .

مـايـنـى قـاتـتـىق بېسىپ ، خوتنى ئۈچىنچىدىن تۆتىنچىگە چىقاردىم ، ئەمدى تۇخۇمدەك - تۇخۇمدەك تاشلار بىلەن تولغان پايانسىز ساينى توغرىسىغا كېسىپ ئۆتىدىغان ماي يولدا بەشىنچى خوت بىلەن ئۈچقاندەك كېتىپ باراتتىم . ئالدىمدىنمۇ ، كەينىمدىنمۇ مـاشـىنا كۆرۈنمەيتتى . بۇ ھال ماڭا يېنىمدىكى يولۇچى بىلەن بـاغـلـىـنـىـشـلـىـق كـەچـۈرمىشلەرنى مېڭەمدىن ئۆتكۈزۈۋېلىش ئىمكانىيىتىنى بەردى...

بۇنىڭدىن ئالتە يىل بۇرۇنقى قىش كۈنى ، ھاۋا بۇگۈنكىدەك تۇتۇق ، بۇگۈنكىدەك سوغۇق ئىدى . پېتىۋاتقان قۇياشنىڭ ئىزناسى قويۇق بۇلۇتلار ئارىسىدىن ئاران - ئاران كۆرۈنۈپ تۇرغان چاغدا بايانتىنقى بازاردىن ئۆتتۈم . يېنىڭ تۇمانلار ئارىسىدا تۇرغان ھېلىقى قارىياغاچقا يېقىنلىشىپ قالغان چېغىمدا ، كۆزۈمگە توساتتىن بىر قـارا نەرسە كۆرۈندى . شۇ ھامان سۈرئەتنى ئاستىلاتتىم - دە ، ھېلىقى قارا نەرسىگە سىنچىلاپ قاراپ باقتىم . يالغۇز قارىياغاچنىڭ يېنىدا تۇرغىنى باشقا نەرسە ئەمەس ، بىر ئادەم بولۇپ چىقتى . بازار بـىلەن خېلىلا ئۇزۇلۇش بولغان بۇ سايىدا يېگانە بىر ئادەمنىڭ تـۇرغـىـنـىـدىن ئەجەبلەندىممۇ ياكى قىزىقسىنىدىممۇ ، ماشىنىنى توختاتتىم ۋە ماتورنىڭ ئوتىنى ئۆچۈرمەيلا يەرگە چۈشۈپ ھېلىقى ئـادەمگە يېقىنلاشتىم . ئوتتۇرا ياشلاردىكى بۇ ئەر كىشى بېشىغا تىتىلىپ كەتكەن تېرە تۇماق ، ئۇچىسىغا ئاشلانغان ياكى ئاشلانمىغان تېرىدىن تىكىلگەنلىكىنى بىلگىلى بولمايدىغان يىرتىق جۇۋا ، پۇتىغا

قونچى كېسىۋېتىلگەن كونا پىيما كىيىۋالغاندى . ياڭاق سۆڭەكلىرى چىقىپ تۇرغان يۈزىنى بىنەمدە قالايمىقان ئۆسۈپ كەتكەن چاتقاللاردەك سېرىق ساقال بېسىپ كەتكەندى . تونچە ياقىلىق كۆڭلىكىنىڭ ماشىنا سۈرتىدىغان ماتادەك ياغلىشىپ كەتكەن ياقىسى تۆكى چۈشۈپ كەتكەن ياغاق تېرە ئاستىدىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئۇ ئۆز يېنىدا ماشىنا توختىغانلىقىنى ۋە بىر ئادەمنىڭ ئۆز ئالدىغا كەلگەنلىكىنى تۇيمىغاندەك ، ئىككى قولى بىلەن قورسقىنى ھەدەپ باسقىنچە ئېگىلىپ تۇراتتى . بەزىدە تولغىنىپ ئىڭراپ قوياتتى . مەن بىچارە ئادەمنىڭ ئەلەملىك ئىڭرىشىغا چىداپ تۇرالمىدىم . ئىنسان بولۇپ تۆرەلگەن ، ئەمەلىيەتتىمۇ ئىنسان بولۇپ تۇغۇلغان بىتەلەينى مۇشۇنداق ئېچىنىشلىق ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويغان تەقدىرنى ئىچىمدە يۇز مىڭنى تىللىدىم ـ دە ، ئۇنىڭدىن ئەھۋال سوراشقا باشلىدىم :

— بىر يېرىڭلا ئاغرىمدۇ ؟

— ...

— بەلكى بىر ياققا بارىدىغانسىلە ، ئۆيۈڭلار قاياقتا ؟

— ...

ناتونۇش كىشىدىن جاۋاب چىقمىغان بولسىمۇ ، ئۇنىڭ ئادەمنىڭ ئىچىنى ئاغرىتقۇدەك ئېچىنىشلىق ئىڭرىشى ۋە توختىماي تولغىنىشى ھەممە ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈپ تۇراتتى . ئۇنى بارىدىغان يېرىگە يەتكۈزۈپ قويۇشقا توغرا كېلەتتى . جاۋابسىز قالغان سوئاللىرىمنىڭ ئارىسىدا ، ئۇنىڭ باش ئىشارىسىدىن مەن كېتىۋاتقان تەرەپكە قىلىنغان ئىمانى ئارانلا ئىلغا قىلالىدىم ـ دە ، ئاۋايلاپ يۆلەپ كابىنكىغا ئاچىقتىم...

— ئۇستام ئالدىرىدا يۈزۈم يوق ، بولماس ئىش قىلىپ قويدۇم ، تىللىسىلمۇ ، ئۇرسىلمۇ...

خىيالىم مۇشۇ يەرگە يەتكەندە ، يېنىمدىكى ئالدامچىغا يەنە زۇۋان كىرىپ قالدى . ئۇ ئەمدى تىترەۋاتقان قوللىرىنى

ھەربىر تەلەندۇرۇشىغا باشلىغاندى . ئەسلىدە شۇ قېتىمقى ئالدانغانلىقىمنى ۋە ئالدىنىش جەريانىمنى ئەسلەشنى ياخشى كۆرمەيتتىم . ئاشۇ جەريان قاچانكى خىيالىمغا كىرىپ كەلسە ، ئۇنى دەرھال ھەيدەشكە ئۇرۇناتتىم ، بۇگۈن بولسا نەپرەتلىك كەچمىشلەرنى ئەسلىگۈم كېلىپلا كەتتى ۋە يولۇچىغا «خىيالىمنى بۆلۈپ نېمە قىلىسەن» دېگەندەك قىلىپ ھومىيىپ قويدۇم . ئىتتىك كېتىۋاتقان ماشىنىنىڭ چاقلىرى كىچىكرەك بىر كاتاڭغا دۇچ كېلىپ قاتتىق سىلكىنىپ كەتتى . يولۇچى مېنى ماشىنىنى قەستەن سەكرىتىۋاتىدۇ ، دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك ، قوللىرىنى چۈشۈرۈپ سۆزدىن توختىدى .

— شۇ كۈنى كېسەل يولۇچىنى ئازابلاپ قويماسلىق ئۈچۈن ماشىنىنى سۇ يۈزىدىكى كېمىدەك سىلىق ھەيدەپ ، يەنە بىر بازارغا يېتىپ كەلدىم . قورسىقىممۇ ئانچە ئېچىپ كەتمىگەنىدى . بىراق كېسەلچۇ ؟ ئۇ ئاز ـ تولا بىر نەرسە يەۋېلىشى ، ئىسسىۋېلىشى كېرەك ـ دە ! كېسەلنى ئاۋارە قىلىپ يۈرمەي دەپ ، ماشىنىنى يول بويىدا توختىتىپ قويۇپ ئاشخانىغا ئۆزۈملا كىرىپ كەتتىم . ئارىدىن كۆپ ئۆتسە بىر چاي قاينىغانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەندۇ ، تۆت ـ بەش غۇلاچچە كېلىدىغان ئۆچىرەتنى تۇتىتىپ ، ماشىنىدا بىللە ئېلىپ يۈرىدىغان كۇرۇشكا بىلەن سۈيۇقئاش ئېلىپ قايتىپ كېلىپلا ھەيرانۇھەس قالدىم . كابىنكىدا كېسەل يولۇچى كۆرۈنمەيتتى . بېشىغا قويۇپ بەرگەن ئەسكى چاپىنىم بىر چەتتە تۇراتتى . «ئاپلا ! — دېدىم مەن ئىچىمدە ، — بۇ بىچارە پۇل سورىشىمدىن قورقۇپ چۈشۈپ كەتكەنمىدۇ ؟ پۇل ئالمايدىغانلىقىمنى نېمىشقا بۇرۇنراق ئەسكەرتمىگەندىمەن ؟ ئۇنىڭ كېسىلى ئېغىر ئىدىغۇ ؟ » تەرەپ ـ تەرەپكە يۈگۈرۈپ يۈرۈپ ئۇنى ئىزدەپ باقتىم ، بىراق ، ھېچ يەردىن تاپالمىدىم . ئاخىر : ئۆيى بەلكى مۇشۇ يېقىندا بولسا كېرەك ياكى بىرەر تۇغقانلىرى ، تونۇش ـ بىلىشلىرى كېلىپ ئېلىپ كەتكەندۇ ، دېگەن قىياس بىلەن ئۆزۈمنى قانائەتلەندۈرۈپ ،

يولۇمنى داۋام ئەتتىم .

ماشىنا يەنە بىر تاشتىن سەكرەپ ئۆتتى .

— جېنىم ئۇستام ، ئادەم بالىسى دېگەن خام سۈت ئەمگەن نېمىكەن ، مەن ئۇ چاغدا...

— ھە ، ھە ! بىلىمەن ، سەن خام سۈت ئەمگەن نېمە ، شۇنداقمۇ ؟

ماشىنىنىڭ جالاقلىغان ئاۋازىدىنمۇ ئۇنلۇكرەك زەردە قىلىپ ، ئۇنى جىمجىتلۇرۇپ خىيالىمنى ئۆز ئىختىيارىغا قويۇپ بەردىم...

چىراغ ياققۇدەك قاراڭغۇ چۈشكەندە ، تاغ ئارىسىغا كىرىپ كەتتىم . تاغ يولى ناھايىتى ئوسال ئىدى . ماشىنىنىڭ بىر يەرلىرى يەرنى سىجاپ ئۆتىدىغان ئېگىز ـ پەس يوللاردا ، ھېلىلا بىر توقايدىن جىددىي بۇرۇلساڭ ، ئالدىڭدا يەنە بىر توقاي پەيدا بولاتتى . رولنى بىرەدەم ئوڭغا ، بىرەدەم سولغا ئايلاندۇرۇپ توقايلارنى ئەمدىلا تۇگەتسەڭ يەنە 45 گرادۇسلۇق پادىيوملار سوزۇلۇپ ياتاتتى . بۇنداق پادىيوملاردىن خۇددى چۈجىگە ئېتىلغان سارىدەك پەسكە شۇڭغۇپ ئاندىن يەنە بۇلۇتلارغا سۇزۇلغان يول بىلەن دۆڭگە يامىشىشقا توغرا كېلەتتى . تاغ ئېغىزىدىن ئۆتۈپ ئالاھازەل 15 كىلومېتىرچە ماڭغان چېغىمدا ، تېز سۈرئەت بىلەن كېلىۋېتىپ بىر كاتاڭدىن شۇنداق ئاتلىۋىدىم ، بىر مېتىرچە ئېگىزلىككە قاڭقىپ چىققان ماشىنا چاقلىرى يەرگە تېگىشىگىلا ئۇستىخانلىرىم ئۇگە ـ ئۇگە سىدىن ئاجراپ كەتكەندەك چىدىغۇسىز ئاغرىپ كەتتى . ئاغرىققۇ مەيلى ، ھېلىلا تۇز كېتىۋاتقان ماشىنا خۇددى دەلدۇش ئادەمدەك ئوڭ تەرەپكە قىيسىيىشقا ، رولمۇ ئوڭغا سۆرەشكە باشلىدى . بۇ ئالامەتلەر چاقنىڭ يېلى قاچقانلىقىدىن بېشارەت ئىدى . ماشىنىنى يولنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى بوشلۇققا تارتىپ توختاتتىم ۋە كابىنكىدىن سەكرەپ چۈشتۈم . بۇ پېشكەلچىلىكنى قارىمامدىغان ، ئارقا ئوقنىڭ ئىچكى تەرىپىدىكى چاق خۇددى شاپتۇلدەك ئېزىلىپ كېتىپتۇ . زاپاس چاقنىمۇ ئىككى كۈن بۇرۇن

دەل ئاشۇ چاقنىڭ يېنىغا سەپلەپ بولغانىدىم . بىردىنبىر چارە تېشىلغەن چاقنى چىقىرىۋېلىپ ياماشلا ئىدى . بېشىمنى قاشلىغىنىمچە دامكراتقا قول ئۇزاتتىم . بىراق ، يارەمچى شوپۇر ئولتۇرىدىغان ئورۇننىڭ ئالدىغىلا تاشلاپ قويۇلغان دامكرات كۆرۈنمىدى . ئورۇندۇقلارنىڭ ئاستىنى ، ئارقىسىنى قاراشتۇرۇپ باقتىم ، ئۇ يەردىنمۇ تاپالمىدىم ، ھەتتا ماشىنىنىڭ كوزۇپىدىكى سېمونت خالتىلىرىنىڭ ئارىسىغىمۇ قارىدىم . دامكراتلا ئەمەس ، كونا سومكىغا قاچىلانغان سايمانلىرىنىمۇ يوقالغانىدى . بۇ نەرسىلەرنى نەدىمۇ قويغاندىمەن ؟ نەدىمۇ قويايتتىم ، ئون نەچچە يىلدىن بېرى بىرلا يەردە — كابىنكىنىڭ ئىچىدە قويايتتىمغۇ ؟ ! يەنە كېلىپ ھېلىقى كىچىك بازاردا كۆزۈمگە چېلىقىۋىدىغۇ ؟ كاللامغا توساتتىن بىر جاۋاب كىرىپ كەلگەندە كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ قۇيقا چاچلىرىم تىك تۇرۇپ كەتتى ! دامكرات ۋە سايمانلىرىم مەن ئىچ ئاغرىتقان ھېلىقى كېسەل يولۇچى تەرىپىدىن ئوغرىلانغانىدى !...

ماشىنا ساي يولىدا بىر خىل سۇرئەتتە كېتىپ باراتتى . ئالدىمدىن قاتارلىشىپ كېلىۋاتقان ھارۋىلارغا قارىتىپ بەرگەن سىگنالدىن كېيىن ، يولۇچى يەنە سۆزگە كىرىشىپ كەتتى :

— دامكراتنى ، سايمانلارنى... مەن...

— ھە بىلىمەن ، دېمىسەڭمۇ بىلىمەن ، ئۇلارنى سەن ئوغرىلىغان !

يولۇچىغا يەنە بىر قېتىم ھومىيىپ ، خىيالىمنى بۆلۈۋەتكىنىگە قانىتىق ئېچىراز بىلدۇردۇم...

تاغ ئىچىدىكى سوغۇق تاغ سىرتىدىكىگە قارىغاندا بىر ھەسسە قاتتىق ئىدى . مەن شۇمشەيگىنىمچە يولدىن بىرەر ماشىنىنىڭ ئۆتۈپ قېلىشىنى ۋە شەپقەتلىك شوپۇردىن دامكرات ھەم شىلىملىق رېزىنكە تىلەپ چاقنى يامىۋېلىشنى كۈتۈشكە مەجبۇر بولدۇم . سۆڭەك ـ سۆڭىكىمدىن ئۆتۈشكە باشلىغان سوغۇقتىن جاقىلداپ تىترەپ كەتكىنىمدىلا ، ماتورنىڭ سۈيىنى قويۇۋەتمەيدىغان بولسام

رادىياتورنىڭ كېرەكتىن چىقىدىغانلىقى يادىمدىن كەچتى . سۇنى قويۇپلىۋەتسەم ، بۇ تاغدىن نەدىمۇ سۇ تاپالايتتىم ؟ ئەگەر رادىياتورنى تۇتۇلاتمايمەن ، دېسەم ماتورنى ئاستا ھەرىكەتلەندۈرۈپ قويۇشۇم كېرەك ئىدى . ئەگەر تەقدىر مەن بىلەن قېرىشىپ ئىككى - ئۈچ سائەتكىچە ماشىنا كەلمەي قويسا ، باكتىكى ئالدىنقى بېكەتكىچە يېتىش مۇلچەرلەنگەن ئاخىرقى ماينىمۇ تۇگىتىپ قويۇشۇم مۇمكىن ئىدى . شۇ تەرزدە ئۇياق - بۇياقتا تەلمۈرۈپ يۈرۈپ تاڭ ئاتاي دەپمۇ قالدى . سوغۇق ۋە ئۇيقۇسىزلىق تېنىمدىن ئاخىرقى ماغدۇرنى تۇگىتەي دەپ قالغاندا ، كەينىمدىن بىر ماشىنا كەلدى . ھەرقانداق خەتەرنىمۇ قايرىپ قويۇپ ماشىننىنى توسۇۋالدىم - دە ، غۇدۇراپ تۇرغان شوپۇردىن لازىملىق نەرسىلەرنى سورىۋېلىپ ، چاقنى ياماپ تەق قىلدىم...

ماتورنىڭ ئاستىغا ئەسكى لاتىلار بىلەن بىر ھازا ئوت يېقىپ ، شۇنداق زىۋىت قىلىۋىدىم ، رادىياتورنىڭ كېرەكتىن چىققانلىقى مەلۇم بولدى . ئەمدى ماشىنامنى سۆرىتىپ ، رادىياتورنى ئوڭشايدىغان يەرگە بېرىۋېلىش زۆرۈر ئىدى . مەن بىر يۆنىلىشكە كېتىۋاتقان ماشىنىلارنى توسۇپمۇ باقتىم . بىراق ، بەزى شوپۇرلار يېنىمدا توختاتتىيۇ ، بېشىنى چايقىشىپ يەنە مېڭىپ كېتەتتى . ئېگىز - پەس تاغ يولىدا تۆت تونىنا يۈك بېسىلغان ماشىننىنى ئادەتتىكى ماشىنىلارنىڭ سۆرەپ كېتەلمەسلىكى ئېنىقلا گەپ ئىدى .

ۋاقىت ئەتىسى كۈن چۈشكە يېقىنلاشتى . خۇدا مېنىڭ ھالىمغا ئىچىنى ئاغرىتتى بولغاي — كەينىمدىن كەلگەن «خۇاڭخې» ماشىنىنىڭ شوپۇرى بىر تاغار يالۇۋۇشلاردىن كېيىن تەلىپىمگە ئاران كۆندى . ئون نەچچە يىللىق شوپۇرلۇق ھاياتىمدا ئۆز ماشىنامنىڭ تۈمشۇقىنى تۈنجى قېتىم ئۆزگە ماشىنىلارنىڭ قۇيرۇقىغا چاتتىم...

شۇ بىر كېچە - كۈندۈزدە تارتقان جاپا ۋە ۋاپادىن تاپقان نېسىۋەم ھەرگىز ئېسىمدىن چىقمايدۇ . مەن شۇ چاغدىلا ھېلىقى

تۇزكور ئوغرىنى تېپىۋالسام چاياپ پۇركۈۋېتىمەن ، دەپ قەسەم قىلغىنىمدىن بۇيان ئالتە يىل ئۆتۈپ كېتىپتۇ . نىيىتىمگە يارىشا ، ئۇنى ئىزدىدىم ، مېنى ئەخمەق قىلغان بېشىم يولۇچىغا قىياپەت جەھەتتە ئوخشاپ كېتىدىغان كىشى كۆرۈنسىلا گۇمان قىلىپ يۇردۇم ، ئەمما ئۇ تېپىلمىدى . مانا ھازىر «ئۆلگۈسى كەلگەن چاشقان مۇشۇكنىڭ قۇيرۇقىنى چىشلەپتۇ» دېگەندەك ، مەن ئىزدىگەن گۇناھكار ئۆزى كېلىپ ، يېنىمدىلا ياندىشىپ ئولتۇرۇپتۇ . ئۇنى ئۇرمىغاندىمۇ ، ئۇدۇللا ھېلىقى يەرگە ئاپىرىپ بېرىش كېرەك .

ۋاكۇئۇم چىراغنىڭ ئۆتكۈر نۇرى بىلەن يورۇتۇلغان سۇس قارا ، تۇپتۇز يول ماشىنا چاقلىرى ئاستىغا تاشلانماقتا . يولنى كېسىپ ئۆتمەكچى بولغان ساي چاشقانلىرى گاھى - گاھىدا ئالدىمدىلا پەيدا بولۇپ بىر پەس مەڭدەپ قېلىشاتتى - دە ، ئۆزىنى خالىغان ياققا تاشلاپ ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇشاتتى . ئارقا - ئارقىدىن ئۇچ - تۆت ماشىنىدىن ئۆتۈپ كەتتىم . يېنىمدىكى يولۇچى ماڭا نېمىلەرنىدۇ چۈشەندۈرمەكچى بولغاندەك چۈشەندۈرىدىغان گېپىنى مۇشۇ مىنۇتنىڭ ئۆزىدە بىراقلا دەۋالمىسا كۆڭلى زادى ئارام تاپمايدىغاندەك سۆزلىگىلى تۇردى :

— ئۇستام ، سىلىگە ئىككى ئېغىز ئۆزرەم بار ئىدى . مۇسۇلمانچىلىقنىڭ يۈزى ، ئاتا - بوۋىلىرىنىڭ ھەققى - ھۆرمىتى ئۈچۈن...

بۇ دورەم ئۇنىڭغا ھومايمىدىم ، قولى ئەگرى ئادەم تۇرۇقلۇق مۇسۇلمانچىلىقنى ۋە ئاتا - بوۋامنى شېپى كەلتۈرگىنىگە بىرئاز ئاچچىقىم كەلدىيۇ ، زىنھار تېشىمغا چىقارمىدىم . چۈنكى ، يېنىمدىكى يولۇچىغا چېتىشلىق ئەسلىمىلەرنىڭ ئاخىرىغا يېتىشكە ئۇلگۈرگەنىدىم . ئۇ بىر خىل مۇڭ - زار ئولاشقان ئاۋاز بىلەن سۆزىنى داۋام قىلدى :

— رەھمەتلىك دادامنىڭ قازا تاپقىنىغا ئانچە ئۇزۇن بولمىغان

چاغلار ئىدى . مەن ۋە كېسەلچان ئانام كەنتنىڭ زاراتگاھلىققا تۇتاشقان يېرىدىكى چىغلىققا مەرھۇم دادام ئۆز قولى بىلەن سالغان چالما ئۆيدە تۇراتتۇق . ئۇ چاغلاردا دېھقانلارنىڭ بېشىغا نېمە كۈنلەر كەلمىدى دەيلا ؟ يىل بويى دولقۇن قوزغاپ ، شورلۇق يەرلەرگە ئۆمۈچۈك توربەدەك زەيكەش قېزىۋەتسەڭمۇ ، چىققان ھوسۇلنىڭ تايىنى بولمىدى ، پېشانىمىز شور پېتى قالىۋەردى . پاتىڭدىكى قەرزلەر كۈنسېرى كۆپىيىۋەرگەن ئەزالارنىڭ بەزىسى ياقا يۈرتلارغا كۆچۈپ كېتىشتى ، بەزىلىرى بېشىنى ئېلىپ قېچىپ كېتىشتى . مەن كېسەل ئانامنى ئېلىپ نەگىمۇ كېتەلەيتتىم ؟ كېتەي دېسەم كۆڭلۈممۇ ئۇنىمايتتى . مۇبادا كېتىپ قالسام دادامنىڭ بېشىنى كىم چۆرگىلەيدۇ ؟ ئۇنىڭ چىرىغىنى كىم ياندۇرىدۇ ؟ شۇ يىلى قىشتا ، ئانامنىڭ زىققە كېسىلى قوزغىلىپ ئۇنىڭ ئون جېنىدىن بىرىنى قويمىدى ، بارغانسېرى ئورۇقداپ بىر تېرە ـ بىر سۆڭەك بولۇپلا قالدى ، دوختۇر ياكى تېۋىپ چاقىراي دېسەم يانچۇقتا پۇلنىڭ تايىنى يوق . ساتا ـ ساتقۇلۇق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى سېتىپ بولدۇم . ئەتىرەتتىن شاپائەت تىلەپ باقتىم . ئۇ يەردىنمۇ قۇرۇق قول قايتتىم . ئۆيگە كەلسەم ئانام يۆتىلىپ كۆكىرىپ يېتىپتۇ . ئۇنىڭ سامانىدەك سارغىيىپ كەتكەن چىرايىغا شۇنداق قارىۋىدىم ، يۈرىكىمگە يىگىنە سانجىغاندەك ئازابلىنىپ كەتتىم . دادامنىڭ جان ئۈزۈش ئالدىدىكى : «ئوغلۇم ، ئاناڭ سېنىڭ ھەممىتىڭگە ئامانەت قالدى . ئوبدان قارىغىن ، پەرزەنتلىك قەرزىڭنى ئادا قىل !» دېگەن ۋەسىيىتى قۇلىقىمغا قايتا ئاڭلاندى...

يېنىمدا ئولتۇرغان ئوغرىنىڭ ئۆز ئانىسىنىڭ نامىنى ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالغىنىغا بىرئاز ئەجەبلەندىم ۋە سۆزىنىڭ داۋامىغا قىزىقىپ ، سۈرۈشتۈرۈشكە باشلىدىم .

— ئانامنىڭ كېسىلى بارغانسېرى ئېغىرلىشىپ ، ئەتىگىنى ئاخشىمىغا كۆزى يەتمەيدىغان بولۇپ قالدى . تەقدىرگە تەن بېرىپ ، قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇرىدىغان بولسام ، ئۇ كۆز ئالدىمدىلا جان

ئۇزۇشى مۇمكىن ئىدى . ئۇ چاغدا ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىغچە ھەسرەت ـ نادامەتتە قالىدىغانلا گەپ . ئويلاۋەرگەنسېرى بېشىم قاتتى ، يىغلاۋەرگەنسېرى كۆز يېشىم قانغا ئۆرۈلدى . ھەتتا ، ئانامدىن بۇرۇنراق ئۆلۈشۈمنى تىلەپ ، ئۇ دۇنيانىڭ ئارزۇسىنىمۇ قىلىپ باقتىم . ئاخىر بىر كۈنى ئانامنى يۇدۇپ ، تەۋەككۇل قىلىپ دوختۇرخانىغا ئاپاردىم . بۇ قوشنىلار ماڭا كۆرسەتكەن ئەقىل ئىدى . ئۇلارنىڭ ئېيتقىنىچە ، كەمبەغەل ، تۆۋەن ئوتتۇرا دېھقانلارنى ھەقسىز داۋالارمىش . پەمىچە ئانام ئەنە شۇنداق داۋالىنىش شەرتىگە تامامەن توشاتتى ، چۈنكى بىزمۇ نامرات ئەمەسمۇ ؟ بىراق ، ئىش ئويلىغان يەردىن چىقمىدى . دوختۇر بوينىغا ئېسىۋالغان بىرنېمىسى بىلەن ئانامنى تەكشۈرۈپ ، كېسىلى خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى ، يانقۇزۇپ داۋالاشقا توغرا كېلىدىغانلىقىنى ئېيتتى . ئۇلارنىڭ ئېيتقىنىچە ، كەمبەغەللەرگىمۇ ئالدى بىلەن رەسمىيەت پۇلى تاپشۇرۇشقا توغرا كېلىدىكەن . باشلىققا يالۋۇرۇپ كالپۇكۇممۇ ئۇپراپ كەتتى . بىرمۇنچە ھەش ـ پەشلەردىن كېيىن ئۇلار ئانامنى ۋاقتىنچە داۋالاشقا كۆندىيۇ ، ئەتىسى ئەتىگەندە پۇلنى تاپشۇرمىسام يەنە قايتۇرۇۋېتىدىغانلىقىنى ئېيتتى ! ئىلاجسىز ئانامنى دوختۇرلارنىڭ ئىنسابىغا تاپشۇرۇپ ، پۇل ئىزدەش ئۈچۈن تۇشمۇتۇشتا قاتراشقا باشلىدىم . شۇ كۈنلەردە يېنىدا بىرئاز پۇلى بار دەپ جەزم قىلغىلى بولمىدىغىنى بازاردا ئولتۇرۇشلۇق بىر تۆمۈرچى ئىدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ دادا تەرەپتىن بىزگە ھۆل يەرنىڭ نېمىدەك تۇغقان كېلەتتى . ئاخىرقى ئۈمىدىمنى تۆمۈرچىگە باغلاپ ، ئۇنىڭ يېنىغا كەلدىم . تۆمۈرچىنىڭ كۆڭلى ئۆزى سوقۇۋاتقان تۆمۈردەك قاتتىق ئىكەنلىكىنى نەدىن بىلەي ، قەرز سوراپ كىرگىنىمنى ئاڭلاپلا نامراتلىقنىڭ دەردىنى سۆزلەپ بەردى . چىقىپ كېتەي دەپ تۇراتتىم ، ئۇ ماڭا ئىچ ئاغرىتقاندەك قىلىپ ، پۇل تېپىشنىڭ ئېپىنى ئۆگىتىپ قويدى . شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن توختىتىپ قويغان ماشىنىلارنىڭ ئارىسىغا كىردىم ـ دە ، ئۆمىلەپ بېرىپ بىر ماشىنىنىڭ كوزۇپىغا چىقىپ ،

بىر قاتلام يېڭى بربزبنت گىلەمنى سۆرەپ چۈشتۈم...

گىلەم ئوغرىلىغىنىنى ئاڭلىغان چېغىمدا ، نېمىشقىدۇر ئاچچىقىم كەلمەي قويدى . ئۇنىڭ بۇ قىلىقى ئوخشاشلا يامان ئىشقۇ ، مۇنداق يامان قىلىققا ئەلۋەتتە غەزەپلىنىشىم كېرەك ئىدىغۇ ؟

— شۇ موھتاجلىقتا ، شۇ تەڭلىكتە تۇنجى قېتىم ئەڭ ئېپلاس ، ئەڭ يىرگىنىشلىك ، قورقۇنچلۇق يولغا قەدەم تاشلىدىم . تۆمۈرچىدىن شۇ ئېپلاسلىقىم بەدىلىگە ئالغان پۇل ئانامنى بەش كۈن داۋالىتىشقا ئاران يەتتى . ئەلۋەتتە ، مەن بۇرۇن ئوغرى ئەمەس ئىدىم . ئوغرىلىق قىلىشنىڭ دۇنيادىكى ئەڭ پەسكەش ئىش ئىكەنلىكىنى بىلەتتىم ، شۇڭا ھەر كۈنى شۇ پەسكەشلىكىمنىڭ ئازابىدا يۇرىكىم ئوتقا قاقلىغاندەك پۇچۇلىنىپ كېتەتتى . چۈشۈمدە بۇرنۇمنىڭ ئۇچىغا قولىنى چېنەپ تۇرغان ئاتامنى ، بەزىدە ساقچىلارنى كۆرۈپ قارا تەرگە چۆمۈلگەن ھالدا ۋارقىراپ ئويغىنىپ كېتەتتىم . مېنىڭ بۇ ئېپلاس قىلىقىم ئاخىرقى قېتىم كېسەل قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ ، ئۆزلىرىنىڭ سايمانلىرىنى ئوغرىلاش بىلەن ئاخىرلاشتى...

— ھە ، تۇتۇلدۇڭلىمۇ ؟ سولاپ قويۇشتىمۇ ؟ — مانا مەن ئەمدى ئۆزۈم يامان كۆرىدىغان يولۇچىنىڭ سۆزىگە ئىختىيارسىز ئارىلىشىشقا باشلىدىم . ئۇ زۇلمەتلىك قاراڭغۇ ئۆيدە بۇرجەككە قىسىلىپ ، تۇگىلىپ يانقان قىياپەتتە كۆز ئالدىمغا كەلگەندە يۇرىكىم «جىغ» قىلىپمۇ قالدى .

— تۇتۇلمىدىم ، ياق تۇتۇلمىدىم دېگىنىم نېمىسى ، تۇتۇلۇپمۇ تازا چىڭ يەردىن تۇتۇلدۇم .

— قانچە ئۇزۇن سولاپ قويۇشتى ؟ ئاناڭلىغا كىم قارىدى ؟

— ئانامغا مەندىن بۆلەك كىم قارايدۇ دەيدىلا ، تۇتۇلغىنىمدا دەل ئانامنىڭ ئۆزىگە تۇتۇلغانىدىم . ئانامنى دوختۇرخانىدىن كېسەل پېتى قايتۇرۇپ كەلگەندىن كېيىن قولۇمغا ئىككىنچى قېتىم ئوغرىلانغان نەرسىلەردىن كىرگەن پۇلغا ئانامغا دورا ـ دەرمەك

ئەكىلىپ بېرىپ يۈردۇم . بەزىدە قىممەت بولسىمۇ تۆت سەر ـ يېرىم جىڭ گۆش سېتىۋېلىپ ، شورپىسىنى گېلىدىن ئۆتۈشچە ئىچۈرەتتىم . ئۇ بۇ نەرسىلەرنى سېتىۋالغان پۇل ھەققىدە ئىز ـ دېرەك قىلىپ قالغۇدەك بولسا ، كۆزۈمنى باشقا ياققا تىكىپ تۇرۇپ ئۆتىنە ئالدىم ، دەپلا جاۋاب بېرەتتىم . ئاخىر «قۇۋ تۈلكە تۈمشۇقىدىن ئىلىنىدۇ» دېگەندەك بولدى . بىر كۈنى كەچتە ، ئانام يەنە پۇل ھەققىدە سوراپ قالدى . كۆزۈمنى ئېپقېچىشقا ئۇلگۈرەلمەي ، قىلغان ئەسكىلىكلىرىمگە ياش تۆكۈپ تۇرۇپ ئىقرار كەلگىنىمدە ، ئانام تۈتۈپ تۇرغان دورا چىنىسى قولىدىن چۈشۈپ كېتىپ ئىككى پارچە بولدى . ئاغزىدىكى تېخى يۇتۇپ بولالمىغان دورىنى تۆكۈرۈۋەتتى . ھۆكۈرەپ يىغلاپ تۇرۇپ ئانامنىڭ قۇچىقىغا ئۆزۈمنى تاشلىدىم ، لېكىن ئانام ئانا ـ بالىلىق مېھرىنى مەڭگۈلۈك مۇزلىتىۋەتكەندەك ، بېشىمنى سىلاپمۇ قويمىدى . كېيىن ئوغرىلىق قىلماسلىققا قەسەم ئىچىپمۇ باقتىم . بىراق ئانام ھالال پۇل تېپىپ ئەكىلىپ بەرگەن دورىنىمۇ يېمەي قويدى . كېسىلى بارغانسېرى ئېغىرلىشىشقا باشلىدى...

بايا تىن بېرى ماشىنا ئالدىغا تېز ـ تېز يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان ئىستولبىلار ئەمدى ھېرىپ قالغاندەك ئاستىلاشقا باشلىدى . يولۇچى تاشلانغان جۇۋىسىنىڭ يېڭى بىلەن يېشىنى سۈرتۈۋاتقان ئارىلىقتا قىسمەت توغرىسىدا تۈز ، ساددا كىشىلەرنى يىلتىزى ئۈزۈلگەن قامغاقتەك يۇمىلىتىپ يۈرۈپ ، ئۆزى خالىغان گوداڭلارغا تاشلاپ ، دەرد ـ ئەلەمگە يەم قىلىپ بېرىدىغان تەقدىر ھەققىدە ئازراق ئويلىنىۋالدىم . دېمىسىمۇ ، ئانا ـ بالا ئىككىيلەننىڭ كەچۈرمىشلىرى يۈرىكىمنى ئامبۇردا قىسقاندەك مۇجۇشقا باشلىغانىدى . مەن ھېسداشلىق تەلەپپۇزىدا يولۇچىغا خىتاب قىلدىم :

— ئاپلا ، ئىش راستتىنلا چاتاق بوپتۇ ، بىچارە مومايىنى ئەمدى نېمە دەپ ئىشەندۈرۈش مۇمكىن؟ ئۇ دورا يېمىسە بولمايدىغۇ !

— راست ، ئانامنىڭ مەندىن قايتقان رايىنى ، مەندىن سوۋۇغان كۆڭلىنى قايتۇرۇۋېلىش ئاسانغا چۈشمىدى .

ئۆز قىلمىشىم بېشىمغا قانداق كۈنلەرنى سالمىدى دەيدىلا ! يامان ئىش قىلغىنىم ئۈچۈن ئۆز - ئۆزۈمگە ئاچچىقىم كەلگەندە ، ئوغرىلىغان نەرسىلەرنى تۇتقان بارماقلىرىمنى چىشلەپ قان قىلىۋەتتىم . لېكىن ، يەيدىغان رىزقىمىز بار ئىكەن ، زامان تۇزىلىپ ، ئوغرىلىق قىلمايدىغانلىقىمغا ھەممە كىشى ئىشىنىدىغان كۈنلەرمۇ يېتىپ كەلدى . ئەتراپتىن كۆتۈرە ئالغان يەرنى تېرىپ ، تۇنجى يىللا خېلى پۇللۇق بولۇپ قالدىم . ئىككىنچى يىلىغا كەلگەندە ئۆيلەنگۈچىلىك پۇل ئاشۇرۇۋالدىم . بىراق ، قورساق تويغان بىلەن كۆڭۈل تويمىسا ، يېگىنىڭ تېنىڭگە سىڭمەيدىكەن ، ئىچكىنىڭ چىرايىڭغا چىقمايدىكەن . ئوغرىلىق قىلمايمەن دەپ قەسەم ئىچتىم دېدىمغۇ ، ئوغرىلىققۇ قىلمىدىم ، ئوغرىلىق قىلىپ قويغىنىمنىڭ پۈشايمىنى مېنى جىمغۇر قىلىۋەتتى . بارا - بارا ئادەم يوق جايلاردىمۇ يۈزۈم قىزىشىدىغان ، ئۆزۈمنىڭ سايىسىدىن ئۇركۈپ خۇدۇكسىرەيدىغان بولۇپ قالدىم . ئاخىرىدا ئىككىنچى قېتىم قەسەم ئىچتىم . ئوغرىلانغۇچىلارنى رازى قىلىۋەتمگۈچە ھەرگىز توختىمايمەن ، دېگەن نىيەتكە كەلدىم . مانا ئىككى يىل بولدى ئارام تاپسامىلا ماشىنا توختىتىلغان مەيدانلارغا بارىمەن ، ماشىنىلارغا قاراپ چىقىمەن ، بەزى شوپۇرلاردىن بىر چاغلاردا مۇشۇ يەردە بىرەر نەرسە يوقىتىپ قويغان - قويمىغانلىقىنى سورايمەن .

— ماشىنا ماشىنىغا ئوخشايدۇ ، ئادەم ئادەمگە ئوخشايدۇ ، ئۇلارنى تېپىش ئەلۋەتتە تەسكە توختايدۇ - دە !

— تەسكە توختىشى تۇرغانلا گەپ ئىكەن ، بىراق كۆڭۈل تۇيىدىكەن . شۇ تەرىقىدە ئىزدەپ يۈرۈپ ، ئاخىر بىرىزىنت گىلەم يوقاتقان شوپۇرنى تېپىۋالدىم . ئوغرىلانغان نەرسىسىنى ئۆز باھاسىدا تۆلەپ بېرىپ كەچۈرۈم سورىدىم . ئۇ ھەتتا مېنى بىر شاپىلاق ئۇرۇۋەتتى ، بۇنىڭدىن ھەرگىز خاپا بولمىدىم ، ئۇ شاپىلاق ماڭا شۇنچىلىك ھۇزۇر بېغىشلىدىكى ، شۇ شاپىلاق بىلەن يۈرەك يارام شىپا تاپقاندەك بولۇپ ، سەل يەڭگىللىشىپ قالدىم ، يۈزۈمنىڭ قىزىللىقىمۇ ئاز - تولا كۆتۈرۈلۈپ قالدى .

ئالدىمىزدا پاكار ـ پاكار دەرەخلەر ئاندا ـ ساندا كۆرۈنۈشكە باشلىدى . كەينىمدىن سوزۇپ سىگنال بېرىپ كەلگەن ماشىنىنى ئالدىمغا ئۆتكۈزۈۋەتتىم ـ دە ، يولۇچۇمغا شاپىلاق سالغان ھېلىقى نائىنساپ شوپۇرنى ئاچچىق گەپلەر بىلەن تىللىۋەتكىنىمنى ئۆزۈمۇ تۈيماي قالدىم . يولۇچى مېنى ئېھتىمال ئۆزىنى تىللاۋاتىدۇ ، دەپ ئويلىدى بولغاي ، تىللىغىنىمدىن قانائەت ھاسىل قىلغاندەك سۆزىنى داۋام ئەتتى :

— مېنى تىللىسىلمۇ ، ھەتتا ئون شاپىلاق ئۇرۇۋەتسىلمۇ ھەرگىز خاپا بولمايمەن . ھە ، بۇگۈن يەكشەنبە ئەمەسمۇ ، ھېلىقى بازارغا ئازراق سودىلىق قىلاي دەپ بېرىۋىدىم ، ئادىتىم بويىچە ماشىنىلارغا ، شوپۇرلارغا قاراپ ئۆتتۈم . ئۇستام ، ئىسسىق چىرايلىرى يادىمدا خۇددى سۇرەتتەك ساقلىنىپ قاپتىكەن ، سىلىنى كوچىدا كۆرۈپ قالدىم ـ دە ، ماشىنىلىرىنىڭ يېنىغچە ئەگىشىپ كەلدىم . خۇداغا مىڭ شۈكۈر ، يانلىرىغا ئېلىۋالمىغان بولسىلا ، يەنە قاچانغچە ئازاب چېكەتتىمكىنتاڭ !...

بىز قاتار دەرەخلەر ۋە كۆجۈم ئۆيلەر ئارىسىدىكى بازارغا كىرىپ كەلدۇق . كىنودىن تارقىشۋاتقانلارمىكىن ، ئىككى ـ ئۈچتىن كېلىۋاتقان كىشىلەرنىڭ يېنىدىن ئاستا ئۆتۈۋاتقىنىمىزدا ، يولۇچى ئىچ يانچۇقىدىن بەش يۈەنلىك پۇلدىن بىرقانچىنى چىقىرىپ ماڭا ئىككى قوللاپ ئۇزىتىپ تۇرۇپ ، يالۋۇرغان ئاھاڭدا دېدى :

— ئۇستام ، مانا بۇنى يانلىرىغا سېلىپ قويسىلا ، بۇ ئوغرىلانغان نەرسىلەر ئۈچۈن تۆلەم .

ئۇنىڭ قولىدىكى پۇلغا كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدۇم . مۇنداقچە ئېيتقاندا ، ئوغرىلانغان نەرسىلەر ئۈچۈن تۆلەنگەن تۆلەمنى تۇزۇت قىلمايلا قوبۇل قىلىشقا بولاتتى . يەنە كېلىپ ئۆز ۋاقتىدا يوقالغان سايمانلىرىنى تولۇقلىۋېلىش ئۈچۈن بىر ئايلىق مائاشىم بىلەن كامانىروپكا پۇلۇمنى پۈتۈنلەي سەرپ قىلغانىدىم . بىراق ، ھازىر يولۇچىنىڭ تەڭلىگەن پۇلىغا نېمە ئۈچۈندۇر قارىغۇم كەلمەيتتى . ماشىنىنى يول بويىغا تارتىپ تورمۇزلىشىمغىلا ،

يولۇچى پۇلنى ماڭا يەنە زورلاشقا باشلىدى .
— بۇ پۇلنى ئېلىپ قالسىلا ئۇستام ، مېنى بۇ يۇكتىن خالاس قىلىۋەتسىلە ، سىلىدىن بۇ ئالەم ـ ئۇ ئالەم رازى بولۇپ كېتەي .
— ياق ، ئۆزىڭىز خىراجەت قىلىڭ ، مەن ئۇنچە نائىنساپ كىشى ئەمەسمەن !
پۇلنى قوبۇل قىلمىغىنىمنى مېنى كەچۈرمەيۋاتىدۇ ، دەپ ئويلاپ قالدىمۇ ئۇنىڭ كۆزىدە يەنە ياش ئەگىشكە باشلىدى . بۇ — گۇناھ ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى توۋا ، توۋىدىن كېيىنكى ئۇمىد ۋە ئىشقا ئاشمىغان ئۇمىدتىن كېيىنكى ئازاب نەشتىرى بىلەن زېدىلەنگەن يۈرەكتىن ئېتىلىپ چىققان ياش ئىدى . يولۇچىنىڭ قوللىرى تىترەشكە باشلىدى . ئاستا ـ ئاستا بوشاپ كېتىۋاتقان بارماقلار ئارىسىدىكى پۇللار ئۆزلىرىگە ھېچكىمنىڭ ئىگىدارچىلىق قىلمايۋاتقىنىغا خاپا بولغاندەك خالىغان ياققا چېچىلىپ كېتىۋاتاتتى .
مەن بۇ تۆلەمنى قوبۇل قىلىش ياكى قوبۇل قىلماسلىق كېرەكلىكىنى يولۇچىنىڭ نەزىرىدىكى كەچۈرۈم قىلىنىش ياكى قىلىنماسلىق ئۆلچىمى بىلەن ئۆلچەپ باقتىم . دۇنيادا ئۆزىنىڭ گۇناھىنى چىن دىلىدىن تونۇغان كىشىنىڭ توۋىسىنى قوبۇل قىلماسلىقتىنمۇ يامانراق تاش يۈرەكلىك بولمىسا كېرەك . بۇنداق توۋىنىڭ راستلىقىغا ئىشىنىپ تۇرۇپمۇ ، ئۇنى ئۆز ۋاقتىدا قوبۇل قىلمىساڭ ، بۇرۇنقى جىنايەتكار ئۆز غۇرۇرى بىلەن قىلچە ھېسابلىشىپ ئولتۇرماي ئالدىڭدا تىزلانغىنىدا ، ئۇنى دەرھال يۆلەپ تۇرغۇزمىساڭ ، توۋا يەنە جىنايەتكە ئايلىنىشى مۇمكىن ، بۇنىڭ سەۋەبچىسى دەل سېنىڭ ئەخلاقسىزلىقىڭ . مەن ئۇنىڭ قولىدىكى پۇلدىن بىرىنىلا سۇغۇرۇۋېلىپ ، ئۇنى ئىشەندۈرەلەيدىغان تەبىئىيلىك بىلەن مۇنداق دېدىم :
— مەن رازى ، سىزدىن راستىنلا رازى ، مۇشۇ بىر تىزىنى ئالسامىلا كۇپايە ، قالدىسىنى ئۆزىڭىز خىراجەت قىلىڭ !
يولۇچىنىڭ كۆزىدىن كۆلكە ئۇرغۇپ چىقتى . كۆزلىرىنىڭ

ئەتراپىدا بولسا «بۇ كىشىنىڭ ئەمدى باشقىلارنىڭ ھەققىگە ئۆمۈرۈايەت قول ئۇزارتماسلىقىغا مانا بىز كېپىل» دەپ يايىسىمان سەپ تارتىپ تۇرغان قورۇقچىلاردەك بىرمۇنچە ئەگرى سىزىقلار پەيدا بولدى. بۇ ياشتىكىلەردە بولۇشى مۇمكىن بولمىغان، پەقەت ھېيىتلىق ئالغان بالىلاردىلا بولىدىغان ساددا، يېقىملىق كۈلكە ئۇنىڭ چىرايىدا ئۇيۇپ قالغانىدى.

— ئۇستام، مېنى كەچۈردىلە، شۇنداقمۇ؟ مانا ئەمدى مەن ئوغرى ئەمەس، سىلىگە يەنە بىر ئۆتۈنۈشۈم بار. ئۇستام، ئۆيۈم مانا مۇشۇ يەردىلا، ئانام بوسۇغىدا مېنى كۈتۈپ تۇرغاندۇ، كۆپ ھايال قىلمايمەن، بىرىپ بىر پىيالە چېيىمنى ئىچىپ، مېنى يەنە بىر خۇش قىلىۋەتسىلە!

«ھە، ئۇنىڭ ئانىسى تېخى ھايات ئىكەن ـ دە!» دېدىم مەن ئىچىمدە. يولۇچۇمدىن ئانىسىنىڭ ھايات ياكى ھايات ئەمەسلىكى ھەققىدە سوراشقا جۈرئەت قىلالمىغانلىقىم سەۋەبىدىن كۆڭلۈمدە پەيدا بولغان يوشۇرۇن ھازا بىردىنلا يوقالدى. توغرا، ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپ قويۇش كېرەك، مۇھىمى موماينى يوقلاپ قويۇش مۇھىم ـ دە!

ماشىنامنى يول بويىدا قويۇپ، كېچىلىك كىچىك ماگىزىن ئالدىغا باردىم ـ دە، تۆش يانچۇقۇمدىن ھېلىقى پۇلنى سۇغۇرۇۋېلىپ، ئىككى بولاق سۇتلۇك پېچىنە ۋە ئالما كونىرۋاسى سېتىۋالدىم.

— يۇرۇڭ ئەمىسە.

يولۇچى كۈلۈمسىرىگەن پېتى ماڭا بىر پەس تىكىلدى ۋە دۇنياغا يېڭى كۆز ئاچقان شوخ قوزىلاردەك تېتىكلىك بىلەن مېنى ئۆيى تەرەپكە باشلاپ ماڭدى.

1983 ـ يىلى ئۆكتەبىر.

ئاينىڭ يېنىدا يۇلتۇز بار

ئومۇمىي كۆلىمى ئون كۆادرات مېتىرمۇ كەلمەيدىغان ئۆيدە تولۇپ ئولتۇرغان قىزلارنىڭ دۇتارغا تەڭكەش قىلىپ ئېيتقان ناخشىلىرى ، قوڭغۇراقتەك جاراڭلاپ تۇرىدىغان شوخ ، تىنىق كۇلكىلىرى ، مىجەزى ئېغىر ئادەمنىمۇ كۇلكىگە زورلايدىغان قىزىق چاقچاقلىرى ئەۋجىگە چىققان . بىراق ، سورۇن ئەھلىنىڭ ئەتىۋارلىقلىرىدىن بىرى ھېسابلىنىدىغان گۇلسارەنىڭ بولسا چىرايىدا چۇشىنىش تەس بولغان بەزى ئالامەتلەر كۆرۇلمەكتە ئىدى . ئۇ خېنىسىز بارماقلىرىدا ئەترەڭ پلاتىسىنىڭ تۆۋەنكى تۇگمىسىنى ھەدەپ پىرقىرىتاتتى . سىركۇل بىلەن بۇرنىنىڭ ئۇچىنى مەركەز قىلىپ تۇرۇپ سىزىلغان چەمبەردەك يۇمىلاق ، ئاقپىشماق يۇزى سەل - پەل قىزارغان ، مەزگىلسىز ئۇشۇشۇكىنىڭ زەربىسىگە ئۇچرىغان ياپىراقتەك نۇر قاچقان كۆزلىرىدە ھارغىنلىققىمۇ ، ئۇيقۇسىزلىققىمۇ ھېچ ئوخشىمايدىغان بىر خىل مەيۇسلۇك ئۇيۇپ قالغانىدى .

ئۇ گەپدان ۋە چاقچاق قىزلارنىڭ ئارىسىدا بۇنداق ھالدا ئولتۇرۇشنى ئەلۋەتتە خالىمايتتى . غۇرۇرىنى ۋە جاسارىتىنى ئەڭ قورقۇنچلۇق دەپ قارايدىغان «چاقچاق» ئاتلىق ئەزرائىلنىڭ قولىدا قۇربان قىلىۋېتىشتىن بەكمۇ ھەزەر ئەيلەيتتى . باشقىسى تۇرۇپ تۇرسۇن ، پەقەت گۇلسۇمنىڭ كۆزىگە ئويچان ، جىمغۇرلۇق ھالىتى بىلەن چېلىقىپ قالماسلىق ئۈچۈنلا ئۇ مېڭىسىگە تەكەللۇپسىز كىرىپ كېلىدىغان ئىتائەتسىز خىياللارنى بىرقانچە قېتىم ھەيدەپ باقتى . ئۇيقۇسىزلىق ۋە ياكى خاتىرجەمسىزلىك ئازابىدىن تولا زارلانغان بىتاپلارغا دوختۇرنىڭ «تولا ئويلانماڭ» دەپ مەسلىھەت بېرىشى ، مەلۇم مەنىدىن ئالغاندا بەكمۇ كۇلكىلىك ،

بۇنداق مەسلىھەتنىڭ كۆلكىلىكىنى گۈلسارەنىڭ مۇشۇ ئەھۋالى بىلەن تامامەن ئىسپاتلاش مۇمكىنكى ، ئاخىر ئۇنىڭ ئۆز غۇرۇرى بىلەن مۇستەھكەم مۇداپىئە قىلىنغان ئېھتىيات سىزىقى يۇگەنسىز خىيالىلارنىڭ شەپقەتسىز ھۇجۇمى بىلەن پۈتۈنلەي بۆسۈپ تاشلانغانىدى . ئۇ مېڭىسىنى خىيالىنىڭ ئىستېلاسىدىن تامامەن ئازاد قىلماقچى بولۇپ ، كېتىۋاتقان چاقچاقلارغا زورى بىلەن ئارىلىشىپمۇ قويۇاتىمىۇ ، ئەمدى ھېچنېمىنى ئويلىمايۋاتىمەن ، دەپ قانائەت ھاسىل قىلغىنىدا بولسا كۆڭلىنىڭ بىر يېرىدە تۇرمۇشنىڭ مەلۇم تەرەپلىرى ئەگىپ يۇرگەن بولاتتى . گۈلسارە خىيال بىلەن بەند بولۇۋېرىپ تۇۋۇى يوق ھاڭغا چۈشۈپ كېتىۋاتقان ياكى تىنىمسىز شامالنىڭ كۈچى بىلەن ھاۋادا لەيلەۋاتقان بىر تال پەيدەك ھالغا يەتكىنىدە ئەتراپتىكى ھەممە نەرسىلەرنى — كۆلكىلەرنى ، شاۋقۇنلارنى ، زۆھرەنىڭ تويى بولۇپ تۈيۈلۈۋاتقان رېئاللىقنى «بەلكى بۇ چۈشۈمدۇ» دەپ ئويلاپ قالاتتى . ئۇ بۇلارنىڭ چۈش بولۇپ قېلىشىنى خالايتتى . ئەمما ، زۆھرەنىڭ نېمىلەرنىدۇر سوراپ قېلىشى ، تۈيۈقسىز كۆتۈرۈلگەن كۆلكىلەرنىڭ قۇلىقىغا پارتلاش ئاۋازىدەك تەسىر قىلىشلىرى بۇ خاھىشنى تامامەن يوققا چىقىراتتى .

بىراق ، بۇ ئۇنىڭ چۈشى ئەمەس ئىدى . زۆھرەنىڭ راستىنلا تويى بولۇۋاتاتتى .

بۇ ئۆي — زۆھرە بىلەن گۈلسارەنىڭ ئۈچ يىللىق قەدىناس ياتقى ، قىز تەرەپنىڭ قىزلار ئۈچۈن ھازىرلىغان سوۋۇنى ئىدى . تۇرمۇش ئادەتىدە قىزلارنىڭ ياتلىق قىلىنىشىدىن ئىبارەت بۇنداق ئىشنىڭ بار ئىكەنلىكىگە ئەمدىلەتىن ئىشىنىشكە باشلىغان گۈلسارە قىز قولدىشى سالاھىيىتى بىلەن زۆھرەنىڭ يېنىدىلا ئولتۇراتتى .

— ئېچىلىپ ئولتۇرمامسەن قىز قولدىشى ، يا ئەمدى ياتاقتا يالغۇز قېلىشىڭدىن ئەنسىرەۋاتامسەن؟ تولا غەم قىلما ، قاچانكى ئەرنىڭ قەدىرىگە يەتسەڭ ساڭا شۇ چاغدا ئەر تېپىپ بېرىمىز ،

ئېچىلە ، كۆلە ! ئەنە قىزلار ، گۈلسارە كۆلدى...

گۈلسۇم چاقچاق ئارقىلىق گۈلسارەنى كۆلكىگە زورلىدى . گۈلسارە ئۆز غۇرۇرىنى سۇندۇرغۇچى دەپ ھېسابلايدىغان «ئەر قەدرى» سۆزىنىڭ تېگىشلىك ئازابىنى ئاستىلا ئىچىگە يۇتۇۋېتىپ ، بىرپەرۋالىقىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن «چاتاق يوق» دەپ قويماقچى بولدىيۇ ، ئەمما بۇ گەپ ئۇنىڭ بوغۇزىدا تۇرۇپ قالدى . شۇڭا ، ئۇ گۈلسۇمنىڭ سەل چېقىرراق كەلگەن كۆزىگە ئادەتتىكىدەك قاراپ تۇرۇپ كۈلۈمسىرەپ قويدى .

گۈلسۇمنىڭ چاقچىقىنى ئۆز نۆۋىتىدە يەنە راست گەپ ئورنىدا چۈشىنىشكە بولاتتى . ئۇ دېگەندەك ، گۈلسارە ئۆز دوستىنىڭ تويىدا چىن كۆڭلىدىن كۈلۈشى ، ئېچىلىشى كېرەك ئىدى .

تەقدىر ، بار دېسىمۇ ، يوق دېسىمۇ بولىدىغان نەرسە ، ئەگەر بار دېيىلسە ئۇ شۇنداق قىزىق نەرسىكى ، بەزىدە تەلىيىنىڭ ئوڭدىن كېلىشى ئۈچۈن ئاھ ـ ۋاھ دېگەنلەرگە ، ھەتتا مەلۇم جىسمانىي ۋە مەنىۋى بەدەل تۆلىگەنلەرگە ئۆز مەرھىمىتىنى يىراق تۇتىدۇ ، بەزىدە تەلەي ـ ئىقبال يولىدا تەقدىردىن ھېچ نەرسە تەمە قىلمىغانلارغىمۇ ئۇ شەپقىتىنى ياغدۇرۇۋېتىدۇ . زۆھرە بىلەن گۈلسارەلەر تىرناقچىلىك تەمەسى بولغان تەقدىردىن خالىغىنىدىنمۇ ئارتۇقراق نېسىۋە ئالىدىغانلار قاتارىغا كىرەتتى .

ئىككىيلەن M ناھىيە بازىرىدا خىزمەتچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كۆز ئاچتى ، بىر يەسلىدە چوڭ بولۇپ ، ئوقۇشقىمۇ بىللە كىردى . ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بەرگەندىمۇ بىر پارتىدا ئولتۇرغانلىقى ئۇلارنىڭ ئېسىدە . ئىمتىھاندىن كېيىن بۇ «كىندىكى قوش»لارنىڭ بىر مەكتەپ ، بىر فاكۇلتېتقا بۆلۈنگىنىچۇ تېخى !

ئۇلار ئۆز يۇرتىدىن مىڭلارچە كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بۇ چوڭ شەھەردە يالغۇزچىلىق دەردىنى تارتىدى دېسىمۇ بولىدۇ ، دەسلىپىدە ئاتا ـ ئانىسىنى ياد ئېتىپ كۆز يېشى قىلىشقان قىزلار قاتارىدا بىر ـ ئىككى قېتىم بۇرۇنلىرىنى تارتىپ ، كۆزلىرىنى

ئۇۋۇلىشىپ باققان بولسىمۇ ، قوشكېزەكلەردەك ئۆتكەن ئۆمۈر تارىخى ئۇلارنىڭ يېڭى تۇرمۇشقا پاتلا كۆنۈپ كېتىشلىرى ئۈچۈن ئۇنۇملۇك تەسەللى ئورنىدا خىزمەت قىلدى ، بىرى قوش قەۋەتلىك كارىۋاتنىڭ ئۈستىدە ، بىرى ئاستىدا ماكان تۇتۇشتى . مەرھەمەتلىك سېخىي تەقدىرنىڭ شەكىلسىز تېرەكتەك يۆلىشى بىلەن ئوقۇشتىن كېيىن يەنە بىر ئورۇنغا تەقسىم قىلىندى . ئىشلەيدىغان ئىشى ئاز - تولا پەرق قىلغان بىلەن بىر ياتاقتا تا مۇشۇ سائەتكىچە ئىككى يىل بىللە تۇرۇش نېسىپ بولدى .

— ۋاي قىزلار ، يىگىت تەرەپ يولغا چىققانمىش !

بىر قىز ئىشىكنى ئىتتىرگەن پېتى سىرتتىن ۋارقىراپ كىرىۋىدى ، گۈلسۇم توم - توم قاشلىرىنى سۈزۈپ تۇرۇپ :

— بېشىڭنى يەيدىغان ، نېمە ئالدىراڭغۇلۇق قىلىسەن ؟ پۇتۇشكەن ۋاقىتقا خېلى بارغۇ تېخى ! — دېدى .

— سىلەرنى سەگەكرەك تۇرسۇن دەيمىنا ، — دېدى ھېلىقى قىز كەچۈرۈم سورىغان قىياپەتتە ، ئۇ ئۆز قىياسىنى راست قىلىپ ئېيتىپ سالغان ئەيىبىنى باشقا بىر قىزنىڭچىلىق بىلەن ياپماقچى بولۇپ گۈلسارەدىن سورىدى ، — قېنى قىز قولدىشى زۆھرەنى يىگىتلەرگە ئاسانلا قوشۇپ بېرەمدۇق ؟

ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان كۆزلەرگە ئۇزۇن قاراپ تۇرۇشقا پېتىنالمىغان گۈلسارە كۆڭلىدىكىنى ئۆز پېتىچىلا ئاغزىدىن چىقىرىۋەتتى .

— ئەمىسە قانداق قوشۇپ بېرەتتۇق ؟ زۆھرەچە بولسا يىگىتنىڭ ئۆيىگە ھازىرلا كەتسە بولاتتى - دە !

زۆھرەگە ئوخشاشلا قىزلارنىڭ ھەننىۋاسى گۈلسارەنىڭ بۇ سۆزىنى چاقچاق دەپ چۈشىنىپ پاراققىدە كۈلكە كۆتۈرۈشتى ، بىراق گۈلسارەنىڭ ئۆز چۈشەنچىسى بويىچە ئېيتقاندا بۇ گەپنىڭ تېگىدە گەپ بار ئىدى .

زۆھرەنىڭ توي قىلىدىغانلىقى ۋە ئۆزىنىڭ قىز قولدىشى بولۇپ بېرىشى كېرەكلىكىنى ئالدىنقى كۈنى ئەتىگىنى زۆھرەنىڭ ئۆز

ئاغزىدىن ئاڭلىغان گۈلسارە دەماللىققا بىرنېمە دەپ جاۋاب بېرەلمىدى . بۇ يېڭىلىق ئۈنۈڭ ئۈچۈن كۈتكەن ۋە كۈتمىگەن يەردىن چىقتى . ئۇ زۆھرەنىڭ بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى قادىر بىلەن توي قىلىۋېلىشىغا ئىشىنەتتى . ئەمما ، ۋاقىتنىڭ بۇنداق تېز بولۇشىنى خىيالىغا زادىلا كەلتۈرمىگەنىدى . تۇرمۇشنىڭ ئۆزى - ئۆچاقلىق بولۇشتىن ئىبارەت باسقۇچىغا بەكمۇ بۇرۇن قەدەم تاشلىۋەتكىنى ئۈچۈن زۆھرەنىڭ تەلىپىنى رەت قىلماقچى بولغان گۈلسارە شۇ باسقۇچ ھەقىدە ئۆزىمۇ تۇنجى قېتىم ئويلىنىپ قالدى - دە ، «تەبرىكلەيمەن» دېيىشكە مەجبۇر بولدى .

بىر يىلدىن كېيىنكى زۆھرە ئۈنۈڭ نەزىرىدە تۇرمۇش ھەلەكچىلىكى بىلەن بەند ئىدى . ئۇ سەھەر تۇرۇۋېلىپ ئىس - تۈتەككە كۆمۈلگىنىچە ئوچاقتا ئوت ياقاتتى . سۇتنىڭ قاينىشىغا تاقەت قىلىپ تۇرالمىغان بالا ئۈنۈڭ قۇچىقىدا يىغلايتتى . چۈشلۈك ئارام ئېلىشمۇ ئاش - تاماق تەييارلاش ، بالا بېقىش ھەلەكچىلىكى بىلەن ھارام ئىدى . كەچلىكى يۆگەك ، لاتىلارنى يۇيۇاتتى . ئىداردە ئىشقا كېچىككىنى ئۈچۈن تەنقىدلىنەتتى . قاتاردىن چۈشۈپ قالاتتى...

«تۇۋا ، — دەيتتى گۈلسارە ئۆز ئىچىدە ، — كىشىلەر ئائىلىدىن ئىبارەت بۇ كىشەن بىلەن نېمە ئۈچۈن ئىختىيارەن ئۆزىنى چۈشەيدىغاندۇ ؟ » ئۇ يەنە مېڭىسىگە لاپ قىلىپ كىرىپ كەلگەن ئۆلچەم بويىچە پۈتكۈل ھاياتىنى ئۆلچەيتتى : «ۋاقىت ئۆتىۋېرىدىكەن . بىر يىل ، بەش يىل... مەن يەنە ئون يىلدىن كېيىنمۇ بويتاق ئۆتەرمەنمۇ ؟ بۇ كىشەن بىلەن چۈشەلمەي بولماسمىكىن ؟ »

گۈلسارە تا ھېلىغىچە تۇرمۇشقا ئالدىنقى نەزەر بىلەن قارايتتى . شۇڭىمۇ ئۇ زۆھرەنىڭ بىرمۇنچە تەرەپلىرىنى ياقتۇرمايتتى . ئاشكارا ياكى يوشۇرۇن ھالدا شاللاقلىق ، ئۆزىنى تۇتالماسلىق بىلەن ئەيىبلەيتتى . يات جىنستىكىلەر بىلەن قارىشىپ تۇرۇپ قاقاقلىشىپ كۈلۈشلىرىگە ، ھەتتا ھاياسىزلىق بىلەن كۆز

بېقىشىپ ئۇسسۇل ئويناشلىرىغا ، سىياسىي جەھەتتىن خاملىقىغا نەپرەتلىنەتتى . شۇ سەۋەبتىن ئۇلارنىڭ دوستلۇق تارىخى داغدىن خالىي ئەمەس ئىدى .

ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چېغىدا كىچىككىنە بىر كۆڭۈلسىزلىك يۈز بەردى . گۈلسارە بىر كۈنى زۆھرەنىڭ مۇقاۋىسى ئۆڭۈپ كەتكەن بىر قېلىن كىتابنى ئوقۇۋاتقىنىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى . ئۇ دوستىنىڭ بۇرۇنقىدەك ئىدىيىسى بىلەن بۇلغىنىپ كېتىشىگە قاراپ تۇرۇپ يول قويالمايتتى . ئاخىر ئۇ زۆھرەنى قۇتقۇزۇپ قالماقچى ، خاتالىقىنى يەڭ ئىچىدىلا ھەل قىلىۋەتمەكچى بولۇپ شەخسىي سۆھبەت ئېلىپ باردى . ئۇ جىددىي تەلەپپۇزدا گەپ باشلىدى :

— سېرىق كىتاب ئوقۇۋاتقىنىڭنى باشقىلار كۆرۈپ قالغان بولسا چاتاقنىڭ چوڭى چىقاتتى . گەپ مۇشۇ يەردىلا قالسۇن دېسەڭ ، خاتالىقىڭنى تۇزىتىشكە ۋەدە بەر !

— قانداق خاتالىقەن ؟ — زۆھرە پەرۋا قىلمىغان قىياپەتتە گۈلسارەدىن سورىدى ، — كىتاب ئوقۇدۇم ، يەنە نېمە بوپتۇ ؟

— تېخى بىلمەمسەن ، بۇ سېرىق كىتاب !

— سېرىق دەپ كىم دەپتۇ ؟

— ...

گۈلسارە ھەرقانچە قىلىپمۇ زۆھرەنى قايىل قىلالمىدى . لېكىن ، ئۇ پرىنسىپتىن ۋاز كەچمەسلىككە ، دوستىنى ئۇزۇل ـ كېسىل قۇتقۇزۇۋېلىشقا بەل باغلىدى .

زۆھرە مەكتەپتە تۇرۇشلۇق تەشۋىقات ئەتىرىتى تەرىپىدىن ئۇچۇقدالغاندىن كېيىن ئىككىسى خېلى ۋاقىتقىچە ماي تارتىشىپ يۈردى . ئۇلارنىڭ بۇنداق چوقۇشۇپ قېلىشىلىرىنى ۋە ياخشىلىنىشلىرىنى ئائىلىۋى يىلتىزدىن ئايرىپ قارىغىلى بولمايتتى .

بىر ئىدارىنىڭ باشقا ـ باشقا بۆلۈملىرىدە ئىشلەيدىغان ، ئاڭلاشلارغا قارىغاندا كىچىكىدىن باشلاپلا ئاداش ـ ئاغىنە بولۇپ

چوڭ بولغان ئىككى ئاتا ئۇلار ئەقلىنى بىلگەن چاغلاردا بىر - بىرى بىلەن ئېچىن كېلىشمەيدىغانلاردىن ئىدى . گۈلسارەنىڭ دادىسى ئۆز ئىشىنى تاشلاپ دۇمباق چېلىپ شوئار توۋلىغۇچى كىشىلەر توپىغا قوشۇلۇپ يۈرەتتى . كېلىپ چىقىشى تازا كۆڭۈلدىكىدەك ئەمەس ۋە ئىنقىلابىي شىجائىتى كەم دەپ قارالغان زۆھرەنىڭ دادىسى سىڭگەن نېنىنى يېيىشكە مەجبۇر ئىدى . بۇ ئىككىيلەن بەزى - بەزىدە تۇتۇشۇپمۇ قالاتتى . زۆھرە ۋە گۈلسارە ئاتىلىرىنىڭ مۇنازىرىلىرىگە ئادەتتە ئانچە قۇلاق سېلىپ كەتمەيتتى . ئۇلار بىر تەرەپتە بازار قىزىتسا ، بۇلار بىر تەرەپتە ئۆز ئويۇنلىرى بىلەن بەند بولۇۋېرەتتى . پەقەت ئايىغى يوق مۇنازىرە ئەۋجىگە چىقىپ ، ئاتىلىرىنىڭ كەكە سېپىدەك كۆپۈپ چىققان گۈرەن تومۇرلىرى ، خورازنىڭ تاجسىدەك قىزىرىپ كەتكەن يۈزلىرى كۆزلىرىگە مانا مەن دەپ تاشلانغاندىلا ئويۇنلىرىنى تاشلاپ ئۇلارنى ئاجرىتىپ قويۇشقا ئادەم چاقىرىش ئۈچۈن مۇنازىرىنىڭ مۇقامىغا دىققەت بىلەن قۇلاق سېلىشاتتى .

ئاتا دېگەن بەربىر ئاتا - دە ! زۆھرەگە دادىسىنىڭ سۆزى ئورۇنلۇقتەك تۇيۇلاتتى . گۈلسارەگە ئاتىسىنىڭ پاكىتلىرى تېخىمۇ ئورۇنلۇق تۇيۇلاتتى . بۇ بىر جۈپ ئۆسمۇر مەكتەپكە بېرىپ - كېلىشتە ، ئويۇن - تاماشادا بىللە بولغان بىلەن ، يۈمران قەلبىدە يەنىلا ئۆز ئاتىلىرىنىڭ قاراشلىرىغا مۇناسىپ بىرنېمىلەر ئەكس ئېتىشكە باشلىدى .

بىر كۈنى ، گۈلسارە مەكتەپتىن بەكمۇ خۇشال قايتىپ كەلدى . ئۇ ئىشكىتىن كىرە - كىرمەيلا قازان بېشىدىكى ئانىسىغا ۋە قىزىل تاشلىق كىتاب جۈملىلىرىنى قىزىل قېرىنداش بىلەن سىزىپ ئولتۇرغان دادىسىغا ئالقانچىلىك قىزىل لاتىنى كۆرسەتتى .

— قىزىم ، — دېدى گۈلسارەنىڭ كىچىككىنە قولىدىن يېتىلەپ تۆر تامدىكى سۈرەتنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلگەن ئاتىسى ، — بىز كەمبەغەل دېھقانىنىڭ ئەۋلادى ، كەمبەغەللەرنىڭ يۈرىكى مەڭگۈ قىزىل بولۇشى كېرەك . سېنىڭ «كىچىك قىزىل ئەسكەر» لىككە

قوبۇل قىلىنغانلىقىڭ قەلبى قىزىل بولۇشىنىڭ باشلىنىشى ، شۇڭا...

— دادا ، مېنىڭ يۈرىكىم ئەمدى قىزىلمۇ ؟

— شۇنداق ، بىراق تېخىمۇ قىزارتىش كېرەك .

— زۆھرەنىڭ يۈرىكىمۇ قىزىلمۇ ؟

ئاتىسى گۈلسارەگە كۆزلىرىنى چوڭ ئېچىپ بىر قارىۋالدى ـ دە :

— بىرنېمە دېيىش تەس ، ئۇ هاللىق ئوتتۇرا دېھقان ئەۋلادى تۇرسا ، — دېدى .

— ئۇنداقتا ، — دېدى گۈلسارە كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ تۇرۇپ ، — ئۇ دەرستە مەندىن ياخشىغۇ ؟

— ئۇ دادىسىنى دوربغان ، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇنىڭ دادىسى ئاۋازىنى ئۇرغۇلۇق چىقىرىپ ، — دەرستە ياخشى بولغانلىق قەلبى قىزىل بولغانلىققا تەڭ ئەمەس !

— هە ! ؟...

گۈلسارە شۇنىڭدىن كېيىن دەرس ئۆگىنىشكە تېگىشلىك ۋاقتىنى ۋە زېھنىنى ياخشى ئىش قىلىشقا سەرپ قىلىدىغان بولدى .

ئۇ سىنىپ دىجورنىلىكىنى ئىختىيارى بىلەن هەپتە ـ هەپتىلەپ ئۈستىگە ئالاتتى . مەيدانلارنى سۈپۈرۈپ ، سۇ سېپەتتى ، هاجەتخانىلارنى تازىلايتتى . بۇ ئىشلارنىڭ هەممىسى كېچىلەردە ياكى ئادەم يوق چاغلاردا ئورۇندالسىمۇ ، بىراق ياخشى ئىش قىلغۇچىنىڭ نامى ئەتىسلا پۈتۈن مەكتەپكە پۇر كېتەتتى .

گۈلسارە مەكتەپتىكى تەشۋىقات ئەترىتى تەرىپىدىن كۇنىگە ئىككى قېتىم دېگۈدەك تەقدىرلىنىپ كۆككە ئۇچۇرۇلغانسېرى دەرستە چېكىنمەكتە ئىدى .

زۆھرە بىر قېتىم گۈلسارەگە ياخشى ئىش قىلىشنىڭمۇ ، دەرسىنى پىشىشىق ئۆگىنىشنىڭمۇ ئوخشاشلا زۆرۈرلۇكىنى ئەسكەرتىۋىدى ، دەرهال رەت قىلىشقا ئۇچرىدى ، «هاللىق ئوتتۇرا دېھقانىنىڭ پۇشتى» دېگەن سۆزدىن باشقىسى ئېيتىلدى .

كېيىنكى كۈنلەردە تەشۋىقات ئەترىتىنىڭ مەكتەپتىن چىقىپ كېتىشى ۋە زۆھرەنىڭ ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىردەك قوللىشى ئارقىلىق ئۆگىنىش باشلىقلىقىغا سايلىنىشى گۈلسارەگە ئەلەم قىلماي قالمىدى . بىراق ، ئاتىسىنىڭ ھەر يوغان - ھەر يوغان قائىدىلەر بىلەن سۆزلىمەيدىغان بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈنمۇ ياكى بالىلاردا بولىدىغان ئاسان ھاياجانلىنىپ ، ئاسان پەسكارىغا چۈشىدىغان ئالاھىدىلىك رول ئويناپمۇ ، ئۇ زۆھرە بىلەن يەنە بىرگە بولىدىغان بولۇپ قالدى . بەزى قاراشلىرى ئۈزۈللىققا ، بېسىمغا ئۇچراۋاتىدۇ ، دەپ قارىسىمۇ لېكىن ئاغزىدىن چىقىرالمىدى .

— گۈلسارە ، پاتراق بىرنېمە دەپ بۇيرۇق چۈشۈرگىن ، — دېدى گۈلسۇم قول سائىتىگە چېكىپ تۇرۇپ ، — مانا ھازىر ئۇلار كېلىپ قېلىشتى . مېنىڭچە يىگىتلەر كەلگۈچە ئىشكىنى مەھكەم تاقىۋالايلى ، ئۇلار بىردەم ناخشا توۋلاشسۇن !

قىزلاردىن بىرى گۈلسۇمنىڭ پىكرىگە قارشى چىقتى :

— يىگىت تەرەپنىڭ سوۋغىسى قولىمىزغا تەگمىگۈچە ئاللا يارىمغا بىر كۈن توۋلاشسىمۇ زۆھرەنى چىقىرىپ بەرمەيمىز !

— مانا بۇ گەپ يارايدۇ ، — دېدى يەنە بىر قىز تېز - تېز سۆزلەپ ، — قېنى ، يىگىتنىڭ مەردلىكىنى بىر سىناپ كۆرمەمدۇق ؟

كەمپۈت قەغىزىنى پىلىك قىلىپ ئويناپ ئولتۇرغان زۆھرە تولۇق كۆكسىنى تىترىتىپ تۇرۇپ بىر كۈلۈش بىلەنلا ھەمسۆھبەتلىرىنى ئۆزىگە قاراتتى - دە : «مەن يارىتقان يىگىتنى سىناپ ئولتۇرۇشنى سىزلەرگە كىم قويۇپتۇ ؟» دەۋەتتى .

قىزلار زۆھرەنىڭ بۇ سۆزىدىن تېلىقىپ قالغۇدەك كۈلۈشتى . گۈلسارەمۇ بۇ كۈلكىگە ئىختىيارىدىن تاشقىرى قوشۇلغان بولسىمۇ ، ئەمما دوستىنىڭ ھېچ ئىزا تارتماي مۇشۇنداق چاقچاقلارنى قىلغىنى ئۈچۈن كۆڭلىنىڭ بىر يېرىدە ئۆزىچە خجىللىق ھېس قىلىۋاتاتتى . ئۇنىڭ قارىشىچە ، ياتلىق قىلىنىۋاتقان قىز ئۇنداق ۋىتۇلداق

بولماسلىقى ، نومۇسچانلىقىنى ئەمەلدە كۆرسىتىشى كېرەك ئىدى . شۇڭا ، ئۇ ئەتىگەندىلا زۆھرە ئۈچۈن بىر تور ياغلىق تېپىپ كېلىپ ئۇنىڭغا تەڭلەپ تۇرۇپ دېگەندى :

— مەن دېمىسەم ئاغزىڭنى ئاچمايسىنا ، مە ، مۇنۇ ياغلىق بىلەن بېشىڭنى چۈمكەپ ئولتۇرارسەن .

ھەيران بولغان زۆھرە :

— بېشىڭنى چۈمكىۋال دەمسىنا ؟ — دېدى گۈلسارەگە ئەجەبلىنىش نەزىرى بىلەن قاراپ .

— ھەئە ! — گۈلسارە جاۋاب بەردى .

— بېشىمنى چۈمكەپ نېمە قىلىمەن گۈلسارە ؟ بولدى قوي .

— يۈزۈڭنى ئېچىپ ئولتۇرۇشقا ئىزا تارتمامسىنا ؟

— نېمىشقا ئىزا تارتىدىكەنمەن ؟

— تويى بولۇۋاتقان قىز تۇرساڭ !

زۆھرەگە گەپ يېگۈزەلمىگەن گۈلسارە ياغلىقنى بىر بۇلۇڭغا زەردە بىلەن تاشلاپ قويۇپ ئۆز ئىشىغا تۇتۇنغانىدى .

زۆھرەنىڭ ھېچ قىزارماي چاقچاققا قېتىلىپ كېتىشلىرى گۈلسارەنىڭ خىيالىنى يەنە ئۆتمۈشكە قايتۇردى .

ئۇلار ئۆز يۇرتىنىڭ رەسمىگە لايىق ئۇستۇاش بىلەن ئالىي مەكتەپ بوسۇغىسىغا قەدەم قويۇشتى . ھەر خىل پاسوندا رەڭمۇرەڭ كىيىم كىيىشكەن ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا زۆھرە ۋە گۈلسارە ئۆزلىرىنىڭ رەسمانە كىيىملىرى بىلەن كۆزگە ئالاھىدە چېلىقىپ تۇراتتى . گۈلسارە ئۆز كىيىنىشىدىن مەڭ مەرتە رازى ئىدى . ئەسلىنى ئۇنتۇمىغىنىغا ، ئۆزگىرىپ كەتمىگىنىگە بەكمۇ پەخىرلىنەتتى . بەزى ساۋاقداشلىرى كىيىۋالغان ئۆزگە پاسوندىكى كىيىملەر كۆزىگە غەلىتە كۆرۈنگەندە كۈلكىسى قىستايىتتى .

ئۇلار ئوقۇشقا كېلىپ بىر يىلچە ئۆتكەندىن كېيىن بولسا كېرەك ، زۆھرە خېلىدىن بېرى يىغىپ يۈرگەن پۇلىغا بىر ساراپان تىكتۇرۇۋالدى ۋە بىر كۈنى گۈلسارەنىڭ كۆز ئالدىدىلا كىيىپ

كۆردى . گۈلسارە دەسلىپىدە زۆھرەنى قەستەن چېقىشۇاتىدۇ ، دەپ ھېسابلاپ ، يىقىلىپ قالغۇچە كۈلدى . ئارقىدىنلا دوستىنىڭ راستىنلا شۇنداق غەلىتە كىيىم كىيمەكچى بولغىنىغا چىنپۇتۇپ ئۇ يەردىن - بۇ يەردىن گەپ ئەگىتىشكە باشلىدى .

— زۆھرە ، قارىغىنا كىيىۋالغان نەرسەڭنى ، تەتىلدە شۇ پېتى يۈرتقا بارساڭ خەقلەر نېمە دەر ؟

— نېمە دەيتتى ، كىيىم كىيگەنگىمۇ بىرنېمە دەمدىكەن ؟

— سېنى تاپتىن چىقىپ كېتىپتۇ ، ئۆزگىرىۋاپتۇ دەيدۇ - دە !

— ئۇنداق دېگىلى بۇ ھېلىقى دەۋرلەر بولمىسا يا !

گۈلسارەنىڭ مىجەزى زۆھرەگە بەش قولدەك ئايان بولغاچقا ، بۇ گەپلەرگە ئانچە دىققەت قىلىپ كەتمىدى . كېيىن يەنە ئەرزان باھالىق ئېگىز پاشىنلىق ئاياغدىن بىرنى ئېلىپ كىيىۋالدى...

موتۇ ئاۋازى ۋە يىگىتلەرنىڭ ياڭراق ناخشا ساداسى قىزلار سورۇنىنى باشقىچە جانلاندۇرۇۋەتتى . «يىگىت كەلدى» دېگەن داغدۇغىلىق سۆز غۇنچە ئېغىزلاردىن تەڭلا ئېتىلىپ چىقتى . سەزگۈر ۋە چېۋەر قىزلاردىن ئىككىسى ئىشىكنى پۇختا زەنجىرلىگەندىن كېيىن دۇمبىسى بىلەن قانىتىنى تىرەپ غايەت زور تاشقى كۈچكە تاقابىل تۇرۇۋاتقاندەك كۈچەشكە باشلىدى .

— نېمانچە ھولۇقۇپ كېتىشسىلەر ئەخمەقلەر ، — دېدى گۈلسۇم زۆھرەنىڭ باش - كۆزىنى تۇزەشتۇرۇۋېتىپ ، — ئۇلار تېخى داستىخاندا ئولتۇرىدىغۇ !

— ھە شۇنداقمۇ ، زۆھرەنى ھېچنېمىدىن ھېچنېمە يوق ئېلىپ كېتىشمىسۇن دەيمىزا ، — دېيىشتى ئىشىك دەملىگەن قىزلار ئورۇنلىرىغا قايتىشۇېتىپ .

يەنە بىر قىز سۆزگە ئارىلاشتى .

— ئىشىكنى دەملەپ تۇرغىنىڭلار دۇرۇس . بىرىمىزگە بىردىن قولياغلىق چاغلىق سوۋغا بەرمىسە ئىشكنى ئاچماڭلار جۇمۇ !

— بايام زۆھرە يىگىتنى سىناپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق

دېدىغۇ ، — قىزلاردىن يەنە بىرى گەپنى تارتىۋالدى ، — سوۋغا ـ پوغىدىن غەم قىلمايمىز ـ دە !

گۈلسۈم قىزلارنىڭ سۆزلىرىنى ياراتمىغاندەك ئاغزىنى پۈرۈشتۈردى ۋە دانە ـ دانە قىلىپ :

— سىلەر بىلمەيسىلەر كوت ـ كوتلار ، يىگىتنىڭ مەرد ـ مەرد ئىمەسلىكى ھازىرنىڭ ئۆزىدە ئانچە ئەھمىيەتلىك ئەمەس ، گەپ يىگىت قولدىشىدا ، ئۇنىڭ مەردلىكىدە .

— يىگىت قولدىشى كىمكەن ؟ — سورىدى خېلىدىن بېرى پاراڭغا ئارىلاشماي ئولتۇرغان دۇتارچى قىز گۈلسارەگە قاراپ . ئۇ يىگىت قولدىشىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى قىز قولدىشى ئەلۋەتتە بىلىدۇ ، دەپ پەملىگەنىدى . گۈلسارە ئۇنى بىلەتتى . بىلەتتىيۇ ، بۇ ئىسىمنى ئاغزىدىن چىقىرىش گۈلسارەگە قانچىلىك تەسكە توختايدىغانلىقىنى زۆھرەدىن ئۆزگە ھېچكىم بىلمەيتتى .

— كىم بولاتتى ، — دېدى گۈلسۈم ھەممىدىن چاققان كېلىپ ، — ئابدۇللا !

گۈلسۈمنىڭ «ئابدۇللا» دېگەن سۆزىنى خەنزۇ تىلى ئاھاڭىدىكى بىرىنچى ئۇرغۇ بىلەن سوزۇپ ئېيتىشى گۈلسارەگە باشقىچە تەسىر قىلدى . ئۇ كۆڭلىدىن «گۈلسۈم بىر بولسا ماڭا تەنە قىلمۇاتىدۇ . بىر بولسا...» دېگەنلەرنى ئۆتكۈزگەندە ئاجايىپ بىر ھېس پۈتۈن بەدىنىنى شۇرقىرىتىپ ئۆتۈپ كەتتى . ئۇ ھاياتىنىڭ ئاشۇ ئۇرغۇلۇق ئېيتىلغان ئىسىم بىلەن باغلىنىشلىق قىسمىنى پۈشايمان ئارىسىدا ئەسلەشكە باشلىدى .

زۆھرە كېيىنكى يىللاردا قادىر بىلەن كۆپرەك ئارىلىشىدىغان بولۇپ قالدى . ئۇ بۇرۇن كۈندىلىك تۇرمۇشىنىڭ ھەممىسىنى دېگۈدەك گۈلسارە بىلەن ئۆتكۈزگەن بولسا ، ئەمدى ئاشۇ پۇرسەتنىڭ كەم دېگەندە بەشتىن بىرىنى قادىر بىلەن ئۆتكۈزەتتى . بۇ ھال گۈلسارەنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرمەي قويمايتتى . زۆھرەگە ئاچچىق قىلاي دېسە ئىمتىھان نومۇرىدىن ياكى ئەخلاق جۇملىسىدىن ھېچبىر ئەيىب تاپالمايتتى . شۇنداقتىمۇ ئۇ دەردىنى قايسىبىر كۈنى

زۆھرەنى ئىزدەپ ياتاقتا كەلگەن قادىرجان چىقىرىۋالاتتى . يالاڭ‌ئاياق ، چاقماق كۆڭلەكلىك بۇ يىگىتنى كۆردىمۇ ، يۈزى ھۆپپىدە قىزىراتتى . ئارقىدىنلا دەپتەر ـ كىتابلىرىنى زەردە بىلەن تاشلاپ ، ئىشكنى قاتتىق يېپىپ چىقىپ كېتەتتى .

كۇنلەر ئۆتۈپ ياتاقتا قادىرنىڭ كېلىپ تۇرۇشى ئازلىق قىلغاندەك ئۇنىڭ دوستى ئابدۇللامۇ كېلىدىغان بولۇپ قالدى . ئابدۇللا ئۇلار بىلەن يۇرتلۇق بولمىغىنى بىلەن ساۋاقداش ئىدى . بوي ـ تۇرقىمۇ خېلى كېلىشكەن ، مىجەزى مۇڭازىنەت بۇ يىگىتكە چاقچاقتا كەلگەندە سىنىپ بويىچە تەڭداش تېپىلمايتتى .

ئاشۇ كۇنلەردە زۆھرەنىڭ گۇلسارەگە يالۇرۇش ـ يېلىنىشلىرى ياكى ئابدۇللانىڭ چاقچاقلىرى رول ئويناپمىكىن ، گۇلسارە ئوغۇللار كەلگەندە قېچىپ كەتمەيدىغان ، قىزغىن مۇئامىلە قىلمىسىمۇ ئارتۇقچە يىرىكلىك قىلمايدىغان بولدى . ئۇ بەزىدە ئوغۇللار بىلەن بىر ئۇستەلدە ئولتۇرۇپ گازىر ـ پۇرچاق چېقىشاتتى . كۆزىنىڭ ئوغۇللارنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىشىدىن قورقۇپ تۇرۇپ ئۆگىنىش ھەققىدە پاراڭلىشاتتى . ئىشقىلىپ گەپ ئائىلىۋى تۇرمۇش ئۇستىدە بولمىسا ئۇدۇل كەلگەندە كۇلكىگىمۇ قوشۇلاتتى . سوغۇقچىلىق ۋە قوپاللىق كۇنىرى تۇگەپ بارماقتا ئىدى .

بىراق ، بىر شەنبە كۇنى بۇنداق مۇناسىۋەتلەر ئۇستىدە بىر يېڭىلىق يۈز بەردى . بۇنى ئەلۋەتتە يېڭىلىق دېگىلىمۇ بولمايتتى . ئەمما ئىش ئويلىمىغان يەردىن چىققانىدى .

خېلىدىن بېرى ئارىلىشىش جەريانىدا ئابدۇللانىڭ گۇلسارەنى ياخشى كۆرۈپ قالىدىغانلىقى كىمنىڭ ئەقلىگە كەلسۇن ؟ راستىنى ئېيتقاندا ، ھۆسن ـ جامال يېقىدىن گۇلسارەنى ھەرقانداق يىگىت ياخشى كۆرۈشى مۇمكىن ئىدى . تېخى يېقىندىلا مەۋسۇملۇق ئىمتىھاندا ئوخشاشلا تولۇق نومۇر ئېلىشقان ئىككى دوست قۇچاقلىشىپ بىر ـ بىرىنى تەبرىكلەشكەن ، شۇ چاغدا ئەينەككە چۈشكەن بىر جۈپ شولىنى خۇپىيانە سېلىشتۇرۇپ كۆرگەن زۆھرە

گۈلسارەنىڭ ئۆزىدىن چىرايلىق ئىكەنلىكىگە ئىچىدە قايىل بولغانىدى . ئابدۇللا گۈلسارەگە مۇھەببەت ئېلان قىلىش ئىستىكىنى قادىر ئارقىلىق زۆھرەگە بىلدۈرۈپ ، ئۇنى يارەمگە چاقىردى . زۆھرە دوستىنىڭ تۇرمۇش قارىشىدىكى بەزى نۇقسانلىرىنى ئابدۇللاغا ئوچۇق بىلدۈرۈپ بۇ نىيەتتىدىن ياندۇرماقچى بولۇۋىدى ، قادىر قوشۇلمىدى . زۆھرەمۇ دوستىنىڭ مەجەزىدە يېقىندىن بېرى يۈز بەرگەن ئۆزگىرىشلەرگە ئۇمىد باغلاپ ، ئاخىر ئەلچىلىككە ئاتلاندى .

شۇ كۈنى ئۇ دوستىنىڭ كەيپى جايىدا بولغان پۇرسەتتىن پايلاپ تۇرۇپ مەقسەتتىن سۆز ئېچىۋىدى ، گۈلسارە ئۆز قۇلىقىغا ئۆزى ئىشەنمىگەن ھالدا ئاغزىنى ئاچقان پېتى ھاڭۇېقىپ تۇرۇپ قالدى . زۆھرە سۆزىنى قايتا ئىزاھلىغاندىن كېيىن ئۇنىڭ يۈزى ئوتقاشتەك قىزاردى . ئارقىدىنلا كارىۋاتقا تاشلانغىنىچە ساراڭ بولۇپ قالغاندەك يىغلاشقا باشلىدى . قورقۇمسىراپ تۇرغان زۆھرەنىڭ تەسەللىلىرىنى ، بەزلەشلىرىنى ئەسلا ئاڭلىمايتتى . يىغا ئارىسىدا «خەلق مېنى ئالىي مەكتەپكە نېمىدەپ ئەۋەتتى ، مۇشۇنداق يامان يولغا ماڭسۇن دەپمۇ ، مەن بىر ئىتتىپاق ئەزاسى تۇرسام··· » دەيتتى .

يىگىرمە ياشتىن ھالقىپ قالغان ، تۇرمۇش رېئاللىقىغا سول كۆزى بىلەن قارايدىغان دوستىغا نېمە دېيىشىنى ئۆزىمۇ بىلمەيۋاتقان زۆھرە پۇشايمان ۋە ئېچىنىش ئارىسىدا قالدى . ئۇ ئەمدى تۇرمۇش يولىنى چۈشەندۇرۇش ئەمەس ، ئۇنى يىغىدىن توختىتىش كويىغا چۈشتى .

گۈلسارە يېمەي ـ ئىچمەي يىغلاۋېرىپ ، ياشلىرى قۇرۇپ كەتكەندە ئاندىن يىغىسىنى توختاتتى ، بىراق مۇھەببەت تەكلىپى قويۇلغانلىقتىن ئىبارەت «نومۇس»نى يۇيۇۋەتمىگۈچە توختىماسلىق قارارىغا كەلدى . ئۇ بارلىق سورۇنلاردا خۇددى گۇناھكاردەك بېشىنى سېلىپ ئولتۇراتتى . ئابدۇللانىڭ كەينىدىن يەۋەتكۈدەك ھومىيىتى . ئۇ سىنىپ ئىتتىپاق تەشكىلىگە ئىدىيىۋى دوكلاتمۇ

«راستتىنلا شۇنداق بولسا ـ هه» دېگەن گۇماننى مېڭىسىدىن ئۆتكۈزگەنسېرى گۈلسارەنىڭ كۆڭۈل ئاسمىنىنى رەشك ۋە پۇشايمان بۇلۇتلىرى قاپلاشقا باشلىدى. ئۇ تۇرمۇشقا باشقا بىر نۇقتىدىن نەزەر سېلىپ بېقىۋىدى، بۇ پۇشايمان بارغانسېرى قويۇقلاشتى. دېمىسىمۇ ئابدۇللا خىزمەتكە چىققاندىن كېيىنمۇ خېلىغىچە گۈلسارەنى ئەگىپ يۈردى. بىراق، ئۇنىڭ پوچتىدىن ئەۋەتكەن (گەرچە ئۇ مۇشۇ شەھەردىن بولسىمۇ) بىرقانچە پارچە خېتىنى جاۋابسىز قالدۇرمىدىمۇ؟ تېخى ئالتە ئاي بۇرۇنلا ئۆزىنى يوقلاپ كەلگەن ئابدۇللانى «كۆزۈمدىن يوقال» دەپ رەھىمسىزلەرچە تىللاپ ھەيدىۋەتمىدىمۇ؟

گۈلسارە ئابدۇللانى خاتىرىسىگە كەلتۈرمەكچى بولۇۋىدى، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا كۈلۈپ تۇرغان ئاق يۈزلۈك، قارا كۆزلۈك بىر سىياق پەيدا بولدى. بۇ سىياق ھېلىمۇ گۈلسارەگە قاراپ ئەدەپ بىلەن كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. ئۇنىڭدىن گويا «مۇزلاپ كەتكەن يۈرىكىڭنى قاچانمۇ ئېرەر» دەپ سورايتتى. گۈلسارە بۇ خىيالىي سىياققا قارىغانسېرى يۈرىكى قانداقتۇر بىر ھارارەت تەپتىگە دۇچ كېلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى ـ دە، گۈلسۇم ئۇستىدە تۇغۇلغان گۇماننى بىر ـ بىرلەپ رەت قىلىشقا باشلىدى.

گۈلسارە خىيالدىن بېشىنى كۆتۈرگەندە ئاكادىيوننىڭ تىترەك ساداسى ۋە ناخشا ئاۋازى بارغانسېرى يېقىنلاپ كۈچەيمەكتە ئىدى. قىز قولدىشىنىڭ بارلىق ھوقۇقىنى بىر ـ بىرلەپ تارتىۋېلىۋاتقان گۈلسۇم يەنە تۇنجى بولۇپ سۆزلىدى:

— قېنى گۈزەل قىزلار، چېلىڭلار، زۆھرەنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن چېلىڭلار!

— ئۇلارنى بېسىپ چۈشكۈدەك چالمىساق، بولدى بىزنى دۇتارچى دېمەيلا قوي، — جاۋابەن چاقچاق قىلدى يەنە بىر قىز.

تاشقىرىدا ئىشىك ئېچىلىشىنى كۈتۈپ تۇرغان يىگىتلەر ناخشىدىن ئىككى ـ ئۈچنى ئۇلاپ ئېيتىۋەتتى. ھەتتا، ناخشىلىرىغا

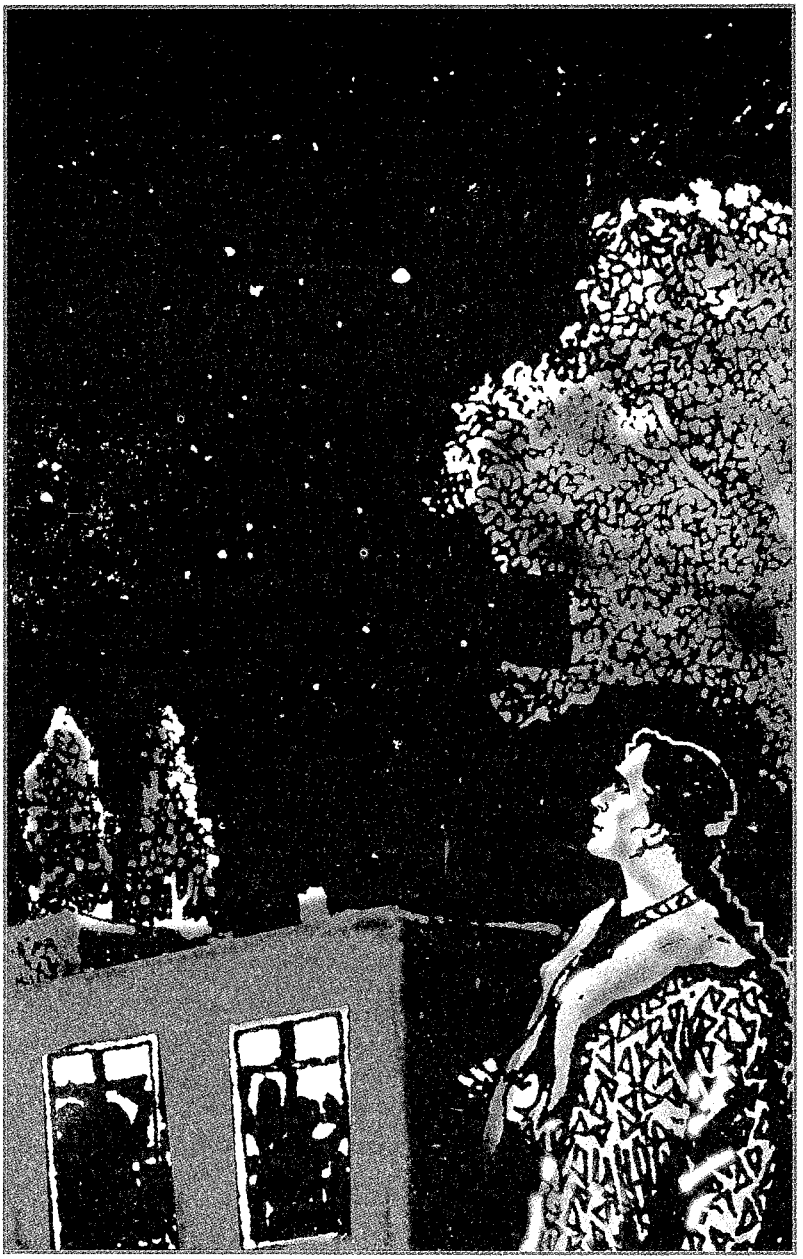

قـــزلارنـــى قـــوشـــۇپ ، قـــز ـ يـــگـــتـــنـــى پـــاتـــراق ئـــۇچـــراشـــتـــۇرۇشـــنـــى ئىلتىماس قىلىشتى .

قـــزلار بـــولـــســـا ئـــشـــكـــنـــى مـــەھـــكـــەم تـــاقـــۇۋلـــىـــشـــقـــانـــدى . ئـــۇلار كـــۇلـــۇشـــە ـ كـــۇلـــۇشـــە ئـــشـــكـــنـــى قـــىـــيـــا ئـــېـــچـــىـــۋەتـــتـــى ، يـــوچـــۇقـــتـــىـــن گـــۇلـــلـــۇك قـــولـــيـــاغـــلـــىـــقـــتـــىـــن بـــىـــرقـــانـــچـــىـــســـى كـــىـــرگـــۈزۈلـــدى . گـــۇلـــســـۇم گـــۇلـــســـارەگـــە ئـــىـــتـــتـــىـــك بـــۇرۇلـــدى ـ دە ، قـــولـــيـــاغـــلـــىـــقـــلارنـــى ئـــۇنـــىـــڭـــغـــا تـــۇتـــقـــۇزۇپ تـــۇرۇپ :

— قـــــز قـــولـــدىـــشـــى ، ســـەن ھـــۆكـــۈم قـــىـــل ، زۆھـــرەنـــى ئـــەمـــدى چـــىـــقـــىـــرىـــپ بـــەرســـەك قـــانـــداق ، — دېـــدى .

تـــــۇرمـــۇش رېـــئـــالـــلـــىـــقـــنـــغـــا ئـــەمـــدـــلـــەتـــتـــن يـــېـــڭـــى نـــەزەر بـــىـــلـــەن قـــىـــيـــا قـــاراشـــقـــا ئـــۆگـــىـــنـــىـــۋاتـــقـــان گـــۇلـــســـارەنـــىـــڭ قـــەلـــبـــىـــدـــە كـــىـــچـــىـــكـــكـــىـــنـــە ۋە ناھايىتى ئاجىز بىر ئوت يېنىشقا باشلىغانىدى . بۇ ئوت ئۇنىڭ نەچچە يىلدىن بـــېـــرى مـــــۇزلاپ تـــــۇرغـــــان ھـــېـــســـىـــيـــاتـــىـــنـــى ئـــىـــســـىـــتـــىـــپ ، گـــۈمـــان ۋە قايغۇسىنى كۆپەيتىۋاتاتتى . ئەنە شۇ ئوتنىڭ تەپتى بىلەن جانلىنىشقا باشلىغان گـــۇلـــســـارەنـــىـــڭ كـــۆڭـــلـــى ئـــېـــچـــىـــلـــىـــپ قـــالـــدى . ئـــۇ ئـــەمـــدى ئـــۇنـــلـــۇك ئاۋاز بىلەن سۆزلىدى :

— ئىچىڭلار !

يـــــگـــــتـــلـــەر ئـــاكـــاردـــيـــونـــنـــى بـــولـــۇشـــغـــا ســـوزۇپ ، ناخشا توۋلاپ كـــىـــرىـــپ كـــېـــلـــىـــشـــتـــى ، زۆھـــرە بـــىـــلـــەن قـــادـــرـــنـــىـــڭ كـــۆزـــلـــىـــرى ناھايىتى تېزلا تـــېـــپـــىـــشـــۇالـــغـــانـــدـــىـــن تـــاشـــقـــىـــرى ئـــېـــيـــتـــىـــپ ئـــۆتـــۈشـــكـــە ئـــەرزـــىـــيـــدـــىـــغـــان ۋەقـــە شـــۇ بـــولـــدـــىـــكـــى ، ئـــۆزـــى ئـــوقـــۇغـــان پـــەنـــدـــە ســـۆزـــلـــەنـــگـــەن ئـــىـــنـــســـان ســـگـــنـــال ســـســـتـــېـــمـــســـىـــدـــىـــكـــى بـــىـــرلـــەمـــچـــىـــلـــىـــك ۋە ئـــىـــككـــىـــلـــەمـــچـــىـــلـــىـــك قـــانـــۇنـــىـــيـــىـــتـــىـــگـــە گـــــۇلـــــســـــارەنـــــىـــــڭ تـــــۇنـــــجـــــى قـــــېـــــتـــــىـــــم گـــــۈمـــــانـــــى تـــــۇغـــــۇلـــــدـــــى . چـــــۈنـــــكـــــى ، شـــــۇ تـــاپـــتـــا ئـــۇنـــىـــڭـــچـــە نـــېـــرـــۋـــىـــســـى كـــۆزـــنـــى ئـــەمـــەس ، كـــۆزـــى نـــېـــرـــۋـــىـــســـنـــى باشقۇرۇۋاتاتتى !

قـــز كـــۆچـــۈرۈلـــدى ، گـــۇلـــســـارە ئـــادـــەت بـــويـــىـــچـــە كـــىـــچـــىـــك مـــاشـــىـــنـــىـــنـــىـــڭ ئـــارقـــا ئـــورۇنـــدـــۇقـــىـــدـــا ئـــابـــدـــۇلـــلا بـــىـــلـــەن يـــانـــمـــۇيـــان ئـــولـــتـــۇرۇپ قـــادـــر ۋە زۆھـــرەنـــى يـــېـــڭـــى ئـــۆيـــىـــگـــە ئـــېـــلـــىـــپ كـــەلـــدـــى . ئـــۇ كـــەلـــگـــۈچـــە ئـــابـــدـــۇلـــلاغـــا تـــېـــگـــىـــپ تـــۇرغـــان يـــېـــنـــىـــغـــا ھـــاراـــەت تـــەســـىـــر قـــىـــلـــۇاتـــقـــانـــلـــىـــقـــىـــنـــى ھـــېـــس قـــىـــلـــغـــانـــدـــەك بـــــولـــــدـــــى . كـــــۆزـــــنـــــەكـــــتـــــىـــــن تـــــاشـــــقـــــىـــــرـــــغـــــا قـــــارـــــۇنـــــدـــــى ، ھـــــەمـــــمـــــە نـــــەرســـــە بـــــىـــــراقـــــلـــــا يـــېـــڭـــىـــلـــىـــنـــىـــپ قـــالـــغـــانـــدـــەك تـــۇيـــۇلـــدـــى .

كەچ .

تـوي كـۇنـىلا ئـۆتكۇزۇۋېتىشكە توختام قىلىنغان ۋېچىركا كارامەت قىزىپ كەتكەن ، سازچىلار پەدىلەرنى ئۇلاپ ، ناخشىلارنى ئـەۋجـىگە يەتـكۇزمەكـتە ئىدى . نەغـمىدىن ھۇزۇر ئېلىۋاتـقان سورۇن ئەھلى گاھى ـ گاھى «ياشاپ كەت !» ، «قولۇڭغا دەرد يـەتـمىسۇن !» دېيىشىپ باركاللا ئېيتىشاتتى . سورۇن تۆرىدىن قادىر بىلەن زۆھرە ئورۇن ئېلىشقان ، ئۇلارنىڭ يانلىرىدا بولسا ئابدۇللا بىلەن گۈلسارە ئولتۇراتتى .

سـاز ئـۇسـسۇل پەدىسىگە يۆتكىلىۋىدى ، ئابدۇللا ئورنىدىن تـۇرۇپ قـولـىدىن قاس چىقارغىنىچە پىرقىراشقا باشلىدى . ئۇ پـىرقـىراپ يۇرۇپ قادىرنى ۋە زۆھرەنى مەيدانغا چۈشۈرگەندىن كـېـيـىـن گۈلسۇمنىڭ ئالدىغا كەلدى ـ دە ، تىزلانغىنىچە ئۇنى ئۇسسۇلغا تارتتى . گۈلسۇمنىڭ ئابدۇللانىڭ كۆزىگە قاراپ تۇرۇپ تـۇزۇتـسـىزلا ئـۇسـسۇلغا چۈشۈشى گۈلسارەنىڭ ئەمدىلا ئىزىغا چۈشكەن كۆڭۈل دەريادا يەنە شاۋقۇن كۆتۈرمەي قالمىدى . ئۇ بىر مەيدان ئۇسسۇل تۈگىگۈچىلىك ئارىلىقتا ئويلا ـ ئويلا ئاخىر ئىشىنىڭ مۇشۇنداق بولۇش سەۋەبىنى ئۆزىنىڭ ئۇسسۇل بىلمەسلىكى ۋە ئابدۇللانىڭ ئاياۋاتقانلىقى بىلەن باغلاپ ئۆزىگە ـ ئۆزى تەسەللى بەردى . گۈلسارەنىڭ ئابدۇللا بىلەن ئۇسسۇل ئوينىغۇسى ، ئۇنىڭ يېنىدا پەرۋانىدەك پىرقىرىغۇسى بار ئىدى ، ھەتتا شۇنداق بولۇپ قالسا ئەتراپىدىكى ھەممىنى ئۇنتۇپ ، ئابدۇللا بىلەن بىللە كۆز بېقىشىشقا رازى ئىدى . بىراق ، ئۇ ئۇسسۇل ئويناشنى راستىنلا بىلمەيتتى . ئۆزى ئەزەلدىن يامان كۆرىدىغان نەرسىنىڭ كۆڭۈل ئىزھار قىلىشتىكى سىرلىق رولىغا ھەيران ئىدى !

دەل شۇ چاغدا ئۇ يېنىدا ئولتۇرغان بىر جۈپ قىز ـ يىگىتنىڭ ئۇسسۇل بىلەن مەست بولۇپ كەتكەن ئابدۇللا بىلەن گۈلسۇمگە ھەۋەس قىلغان ھالدا پىچىرلاشقان ئاۋازى ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرىپ قالدى .

— ئۇسسۇلنى بەكمۇ ئوبدان ئوينايدىكەن ئۇلار .

— يىگىتنىڭ ئىسمى ئابدۇللا ، قىزنىڭ — گۈلسۇم ، ئۇلارمۇ

كېلەر يەكشەنبىدە توي قىلماقچى .

ئوچۇق ئاسماندا چاقماق چېقىلغاندەك ئاڭلانغان بۇ دەھشەتلىك جۇملىلەر گۈلسارەنىڭ يۈرىكىنى خۇددى قاياپ تۇرغان ياغقا تاشلىغاندەك ئازابلىۋەتتى . ئۇ ئولتۇرغان ئورندا بىر پەسكە قېتىپ قالدى ـ دە ، ئاغزىدىكى كەمپۈتىنى پۈتۈن پېتى يۇتۇۋېتىپ ، ھېچكىمگە تۇيدۇرماي تالاغا يول ئالدى .

گۈلسارە بىر تىنىقتىلا دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ كەينىگە بۇرۇلۇۋىدى ، سۈتتەك يورۇق تۇرغان دېرىزىدىن جۇپ ـ جۇپ سايىلەرنى كۆردى . ئارقىدىنلا بىپايان ئاسمانغا كۆز تىكىپ بىرنەرسىنى چۈشەنگەندەك بېشىنى لىڭشىتىپ ئۆز ـ ئۆزىگە پىچىرلىدى .

«ئاينىڭ يېنىدا يۇلتۇز... يۇلتۇزنىڭ يېنىدا ئاي... جاھاندا ھەممە نەرسە جۇپ ـ جۇپى بىلەن... »

1984 ـ يىلى يانۋار .

خاتىرىلەر

يۇرتۇمدىن ئايرىلغاندىن بېرىقى ئىككىنچى قېتىملىق تۇغقان يوقىلاش سەپىرىدە كېتىپ بارىمەن . بەكۆڭۈل خىياللىرىم بولسا ئىختىيارسىز ھالدا ئۆتمۈش تامان ئۇچۇپ تۇرىدۇ . ئۆتمۈش دېسەم ياشانغانلار يادىغا ئېلىپ تۇرىدىغان ئۇزاق قارا ئۆتمۈشمىكىن دېگەن چۈشەنچە پەيدا بولۇپ قالمىسۇن . مېنىڭ دېگىنىم ياشانغانلارمۇ ، ياشلارمۇ يادىغا ئېلىپ تۇرىدىغان يېقىنقى ئاپەتلىك ئۆتمۈش ، ھازىر ئەسلەۋاتقىنىمۇ ئاشۇ ئاپەتلىك ئۆتمۈشكە ئائىت بىر ئۆتمۈش…

1

ئۇزۇن يوللۇق پاساژىر ئاپتوبۇسى بىپايان چۆلدە كېتىپ باردۇ . پۇرقىراپ تۇرغان ئاچچىق توپا ئاپتوبۇس دېرىزىسىنىڭ يوچۇقلىرىدىن كىرىپ بۇرنۇمنى ئېچىشتۇرىدۇ . ئالدىمىزدا ئاسمان ـ پەلەك قۇيۇن توزىتىپ كېتىۋاتقان يۈك ئاپتوموبىللىرى سەل ئۇزاپ كەتكەندە چاڭ بېسىپ كەتكەن ئەينەكتىن سىرتقا قارايمەن . يەنە ئوخشاشلا چۆل ، تىنىمسىز چۆل شامىلدا دومىلاپ يۇرگەن يىلتىزسىز يانتاقلار ، نامسىز قەبرىلەردەك دومبىيىپ تۇرغان چاتقال دۆڭلىرى ، ئەمدىلەتىن قىزىرىشقا باشلىغان يۇلغۇنلار كۆزۈمگە چېلىقىدۇ . نورمىسىدىن ئاشۇرۇپ ئادەم قاچىلانغان ئاپتوبۇس ئىچى گۆردەك دىمىق . چېكى كۆرۈنمەيدىغان چۆللەردە يۇرۇشنىڭ زېرىكىشلىكى كۆڭلۈمنى مۇجۇيدۇ . ئانچە ـ مۇنچە پاراڭ سېلىشىپ ۋاقىتنىڭ ئۇپرىتىشىدىن بىردەم بولسىمۇ قۇتۇلماقچى بولۇپ ئىككى يېنىم ۋە ئەتراپىمغا قارايمەن ، لېكىن تۇمىقىنى كۆزىگە كىيىپ ئۇخلاپ ئولتۇرغانلارنى كۆرگىنىمدە خامۇش

نېرۋىلىرىم ئۇيقۇ لەشكەرلىرى تەرىپىدىن ئىستېلا قىلىنىدۇ . كۆزۈمنى ئەمدىلا يۇمۇشۇمغا ئاپتوبۇس بىرەر كاتاڭدىن ياكى چوڭراق تاش ئۈستىدىن سەكرەپ ئۆتىدۇ ـ دە ، ئۇيقۇم نەلەرگىدۇر غايىب بولىدۇ...

بۇنداق چاغلاردا ئۆتمۈشنى ئەسلەشكە ئانچە خۇشى يوق كىشىگىمۇ ئۆتمۈش بىر ئوبدان ئەمەك بولسا كېرەك ، مەنمۇ ئۆتمۈش ۋە ئۆتمۈشۈمگە ئالاقىدار كىشىلەرنى ئەسكە ئېلىشقا باشلىدىم . ئەقلىمگە كەلگەندىن باشلاپ خاتىرەمدە قېپقالغان تەسىرلىك ئىشلاردىن باشلانغان خىيالىم ئاخىر تەسىرلىك ئىشلارغا چېتىشلىق ئادەملەر ئۈستىگە كۆچتى . ئوقۇغۇچىلىق هاياتىمدىكى ئوقۇتقۇچىلىرىم ۋە ساۋاقداشلىرىم نامايان بولۇۋاتقان كۆڭۈل ئېكرانىمدا ئاخىر ساۋاقدىشىم ۋە قوشنىلىرىمنىڭ بىرى بولغان سابىرنىڭ سۈرىتى كېلىپ توختىدى .

سابىر ئۆيىمىزنىڭ كەينىدىكى ئۆي دېسە ئۆي ئەمەس ، كەپە دېسە كەپە ئەمەس بىر پاناھ جايدا ئولتۇرۇشلۇق زورىخانىنىڭ يالغۇز ئوغلى ئىدى . ئەقلىمگە كەلسەم بۇ كەپە ئۆيمۇ ، زورىخانمۇ ، ئېھتىمالىم ئۇنىڭ ئېرى (ئىسمىنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن) بولسا كېرەك ، ئوڭ يۇزىدە ياڭاقچىلىك مېڭى بار كىشىمۇ ، سابىرمۇ بۇ دۇنيادا بار ئىكەن . ئانچە كۆپ ئۆتمەي بۇ مېڭى بار كىشى مەھەللىمىزدە كۆرۈنمەيدىغان بولۇپ قالدى . سابىر بىلەن تونۇشقان چاغلىرىم ھېلىمۇ ئېنىق ئېسىمدە . بىزنىڭ يۇرتتا ئەتىياز مەۋسۇمىنىڭ شامىلى كۆپ ، ھەر يىلى ئەتىياز كېلىشى بىلەنلا تەڭتۇشلىرىم قىشچە تەييارلاپ قويغان لەگلەكلىرىنى ئۇچۇرۇشقا باشلايتتى . بىر كۈنى دادام بىلەن لەگلەك ياساپ بەر ، دەپ يەتكۈچە جېدەللەشتىم . شۇ چاغدا دادام ئۆزىنىڭ لەگلەك ياساشقا چولىسى يوقلۇقىنى ئېيتىپ ، كۆك ئاسماندا ھەممە لەگلەكلەردىن ئېگىز پەرۋاز قىلىۋاتقان بىر لەگلەكنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ :

— قارا ئوغلۇم ، ئەنە ئاۋۇ سابىرنىڭ لەگلىكى ، ساڭا بىر نان بېرەي ، ئۇنى سابىرغا بېرىپ لەگلەك ياساپ بېرىشنى سورا ،

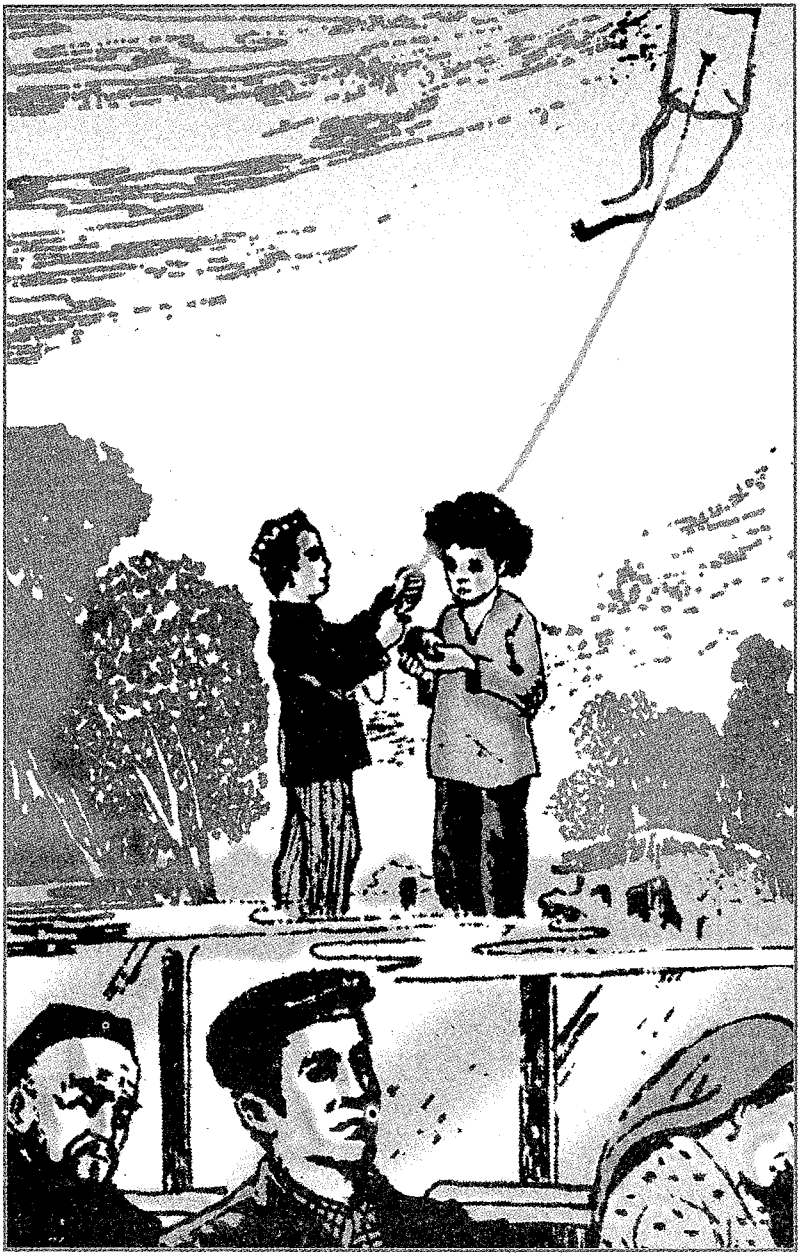

ئۇ جەزمەن ياساپ بېرىدۇ ، — دېدى ۋە ئوپچە ئاشخانىدىن كەچلىك ئوچۇن بېرىلگەن كۆپكۆك بىر زاغرىنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويدى .

سابىر ئىلتىماسىمغا ئاسانلا كۆنۈپ ، ئۇچۇۋاتقان لەگلىكىنىڭ يېپىنى ماڭا بەردى ۋە :

— مانا بۇ لەگلەك سېنىڭ بولسۇن ، — دېدى .

ئۇ نانىنى قولۇمدىن ئېلىپلا ئاغزىغا ئاپاردىيۇ ، يادىغا بىرنەرسە يەتكەندەك ئاغزىنى ئاچقان پېتى تۇرۇپ قالدى ، بېشىنى چايقاپ نانىنى قايتۇرۇپ بەردى . ئەمدىلا قولغا كىرگۈزگەن لەگلەكتىن قۇرۇق قالىدىغانلىقىمغا كۆزۈم يېتىپ قىزىرىپ تۇرۇپ :

— ئوغۇل بالا دېگەن گېپىدە تۇرىدۇ ، بايىاتىن بىز قول باغلاشقان ... — دېدىم كەينىمگە ئىككى - ئۈچ قەدەم يېنىپ .

— گېپىمىز گەپ ! — دېدى سابىر مەردانە قىياپەتتە ، — لەگلەكمۇ سېنىڭ بولسۇن ، نېنىڭنىمۇ ئۆزۈڭ يەۋە !

— سابىر ، قوناق نېنىكەن دەپ قالما ، بۇغداي نېنى تاپسام يەنە بىرنى بېرەي ... — دېدىم ئاخىر يالۋۇرۇپ تۇرۇپ .

سابىر ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ قويدى - دە ، كەينىگە بۇرۇلۇپ ئۆيى تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى .

شۇ چاغدا سابىرغا ئويلاشمايلا ۋەدە قىلىپ قويغانىكەنمەن ، خېلى يىللارغىچە بۇغداي نېنى قارىسىنى كۆرمىدۇق . ھېلىقىدەك كۆپكۆك زاغرىنىمۇ ئۆيگە ئېلىپ كېلىشكە يول قويۇشمىدى . سابىرغا ۋەدە قىلغان نانىنى بېرەلمىگەن بولساممۇ ، لېكىن ئۇنى ياقتۇرۇپ قالدىم ، ئۇ چاغدا ئۇ مەن دېمەتلىك بولغىنىغا قارىماي ، ئېغىر - بېسىق ئىدى . قاچانلا قارىساڭ يۈرۈش - تۇرۇشىدىن چۆچىلارنىڭكىدەك تەمكىنلىك كۆرۈنۈپ تۇراتتى . دادام ئۇنى كۆرگەندە «داداڭنىڭ خۇيىغا تارتىپسەن ئوغلۇم» دەپ قويسا باشقىچىلا جانلىنىپ ، خۇش بولۇپ كېتەتتى .

لەگلەك سودىسىدىن كېيىن كۆپ ئۆتمەي ئىككىمىز مەكتەپكە كىردۇق ، بىر سىنىپتا بىللە ئوقۇدۇق . ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققان يىلى ئۇ ئوقۇشقا كەلمەيلا قويدى . سابىردەك بىر ئەلاچى

ئوقۇغۇچىنىڭ ئوقۇشتىن ئايرىلىپ قالغىنىغا ئېچىنغان مۇئەللىملەرنىڭ تىرىشچانلىقىمۇ بىكارغا كەتتى...

كېيىن سابىرنىڭ كېسەلچان بولۇپ قالغان ئانىسىنىڭ ئورنىغا ھاشارغا كەتكەنلىكىنى ئۇقتۇم ، ئۇنىڭ ھاشاردا نەچچە ئاي تۇرغىنى ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ قاپتۇ . لېكىن ، ئەتراتتىكى كىشىلەردىن ئۇنىڭ ئالدىنقى قاتاردىكى ئىشلەمچى ، پىلانچى بولۇپ قالغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىم .

ناھىيە بازىرىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ تولۇق سىنىپىدا قونۇپ ئوقۇپ يۈرگەن چاغلىرىمدا ئۆيگە پات - پات قايتىپ تۇراتتىم ، سابىر مەھەللىدە بولسىلا ئۇچرىشالايتتىم . ئۇ قولۇمدىن تۇتقىنىچە ھېلىقى كەپىسىمان ئۆيگە باشلاپ كىرىپ تامغا چاپلاقلىق تەقدىرنامىلەرنى كۆرسىتەتتى . كۆممىقوناق مەھسۇلاتىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئۆزى ئويلاپ تاپقان كۆادراتلىق ئوغۇت كۆمۈپ ئۇرۇق سېلىش ، سۈنئىي چاڭلاشتۇرۇش جەھەتتىكى تەدبىرلىرىنى ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپ كېتەتتى . ئۇنداق چاغلاردا ئۇنىڭ قاپقارا چوڭ كۆزلىرىدىن سەمىمىيلىكنىڭ نۇرلىرى چاقناپ كېتەتتى - دە ، ئۆزىنىڭ راست سۆزلەۋاتقانلىقىنى ئىسپاتلاشقا تىرىشاتتى .

ئۇ بەستلىك ، روھلۇق يىگىت بولۇپ چوڭ بولدى . ئاق خەسە كالىتە كۆڭلەك كىيىپ ، كۆڭلەك ئۈستىدىن قىزىل چىت پوتا باغلىۋالغان بەستىدىن كۈچ تېمىپ تۇراتتى . قارا كۆرپە بىلەن تىكىلگەن تەلپىكىنى سول قېشىنى باستۇرۇپراق كىيىۋالاتتى . كۆڭلىكىنىڭ يېڭى ۋە كۆك خادانى ئىشتىنىنىڭ پۇچقاقلىرى دائىم تۇرۇكلۈك تۇراتتى . ئەتراتتە ھەممە ئادەم قاچىدىغان سۇ تۇتۇش ئىشىغا سابىر كۆپرەك قاتناشسا كېرەك ، پاقالچاقلىرىدىكى يۇمران تۈكلەرنىڭ ئۇچىدا قېتىپ كەتكەن لايلار بىزەك ئۈچۈن تاقالغان مارجانلاردەك پىلدىرلاپ تۇراتتى .

شۇ كۈنلەردە سابىرنىڭ نامى پات - پات گېزىتكە چىقىپ تۇرىدىغان بولۇپ قالدى . سابىردىن پەخىرلەنگەن دادامنىڭمۇ بىرقانچە قېتىم ماڭا ئاڭلىتىپ تۇرۇپ : «مانا ھەقىقىي دېھقان

بالىسى ، كەتمەنگمۇ پىشقان ، يېشىدىن ئەقلى چوڭ ، قولىدىن ھېچقانداق ئىش قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ » دېگىنى ئېسىمدە .

مەن ئالىي مەكتەپكە ئوقۇشقا ماڭىدىغان چېغىمدا سابىر بىلەن ھەمسەپەر بولۇپ قالدىم ، ئۇ ۋىلايەتكە كەلگەندىن كېيىن مېنى بىكەتكىچە بېرىپ ئۇزىتىپ قويۇپ ، قانداقتۇر بىر يىغىنغا ئۆزىنى مەلۇم قىلغىلى كېتىپ قالغانىدى .

بىرىنچى كۇرستا ئوقۇۋاتقان چېغىمدا ئۇ ماڭا بىر پارچە خەت يازدى . خېتىدە يەنە ئۆزىنىڭ مەن كەتكەندىن كېيىنكى يېڭى ئەتىجىلىرى ، كەلگۈسىدىكى پىلانلىرى يېزىلغانىدى . سابىرنىڭ بۇ خېتىنى جاۋابسىز قالدۇرغانلىقىمغا ھېلىمۇ ئۆز - ئۆزۈمگە ئاچچىقىم كېلىدۇ . ئۇ مېنىڭ بۇرادەرچىلىك قىلمىغىنىمغا رەنجىدىمىكىن ، كېيىن خەت يازماس بولۇپلا كەتتى . مانا شۇنىڭدىن كېيىن ئوقۇپتىمەن ، خىزمەت قىلىپتىمەن ، ئارىدىن ئون نەچچە يىل ئۆتۈپ كېتىپتۇ...

2

ئايىغىغا كۆز يەتمەيدىغان چۆللەردە بەش - ئالتە كۈن يۈرۈپ يول ئازابىدىن ھالىمدىن كېتەي دېگەندە يۈرتۇمنىڭ قارىسى كۆرۈندى . ئاپتوبۇس بىكەتكە كىرىشىگىلا تاش سۇپا ئۈستىدە مېنى كۈتۈپ تۇرغان دادامغا كۆزۈم چۈشتى . بىز كۆز يېشى قىلىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن پىيادە يولغا چىقتۇق . بىكەتتىن ئۆيىمىزگىچە يەنە سەككىز - توققۇز كىلومېتىر يول يۈرۈشكە توغرا كېلەتتى . سومكىدىكى لاقا - لۇقمىلىرىمنى مۇرىسىگە ئېلىپ توپىلىق يولدا ھاسىراپ كېتىپ بارغان دادامغا ۋە ئۇنىڭ ئۇچىتىك ئاقىرىپ كەتكەن چاچ - ساقاللىرىغا كۆزۈم چۈشكەندە ، ئىچ - ئىچىمدىن ئازابلىنىشقا باشلىدىم . سومكىنى ھەرقانچە قىلسامۇ مېنىڭ كۆتۈرۈشۈمگە يول قويمىدى . توساتتىن دادامنىڭ بىر يىل بۇرۇنقى خېتىدە ئېيتقان ھارۋىسى سېتىۋالغانلىقىنى يازغىنى ئېسىمدىن كەچتى - دە ،

سوردىم :

— دادا ، سېتىۋالغان ھارۋىڭىز قېنى ؟ ئۇنى ئالغاچ كەلگەن بولسىڭىزچۇ ؟

دادام بىر ھازاغىچە ئۇندىمەي ماڭدى ۋە :

— ھەي ، نېمىسىنى دەيسەن بالام ، كاپىتالىزم دەمدۇ ، يەنە بىرنېمە دەمدۇ ، ئىشقىلىپ بۇ خەقنىڭ گېپى تولا ، مېڭ بالالىقتا سېتىۋالغان ھارۋىنى ئېشەك بىلەن قوشۇپ تەمىنات قەرزىگە ھېسابلاپ تارتىۋېلىشتى ! — دېدى .

دادامنىڭ جاۋابىنى ئاڭلاپ پۇتۇن قانلىرىم چېكەمگە ئۆرلەپ چىققاندەك بولدى ، ئاچچىقىم بىلەن :

— بۇ ئۇلارنىڭ نېمە قىلغىنى ، خەقنى كۈن ئالغىلى قويامدۇ ـ يوق ، — دېيىشىمگە ، دادام :

— بالام ، بۇنداق گەپنى بۇ يەردە قىلغۇچى بولما ، سەن تۇرغان شەھەردىغۇ سىياسەت ئوبداندۇ ، لېكىن بۇ يەردە ، ھەي ••• — دېدى ئەتراپىغا بىر قارىۋالغاندىن كېيىن .

شۇ كۈنلەردە سىياسەتنىڭ قانداقلىقى ماڭا ئايان بولغاچقا دادام بىلەن گەپ تالىشىپ ئولتۇرمىدىم . دېمىسىمۇ تونۇغۇسىز دەربجىدە خارابلىشىپ كەتكەن يۇرت ھەممىنى ئېنىق چۈشەندۈرۈپ تۇراتتى . يول بويىدىكى كۆجۈم دەرەخزارلار ، باغلار نەلەرگىدۇر يوقالغان ، لاي بىلەن قويۇرۇلغان كونا ئۆيلەر بۇ يەردە ھېلىلا بىر مەيدان ئۇرۇش بولغاندەك خارابلىككە ئايلىنىپ كەتكەن ، مەن بەش قولدەك ئېنىق بىلىدىغان ئېرىق ـ ئۆستەڭلەرمۇ تىنىپ كەتكەن ، ئاندا ـ ساندا ئۇچراپ تۇرىدىغان ئەسكى چاپانلىق ئادەملەرنىڭ سولغۇن چىرايلىرىمۇ كىشىنى يىغلىغا زورلايتتى .

ئۆيگە كەلگىنىمدىن كېيىن مەن بىلەن كۆرۈشكىلى كېلىدىغانلارنىڭ ئايىغى ئىككى كۈنگىچە ئۈزۈلمىدى . مېنى بالا ۋاقتىمدا كۆرگەنلەردىن تارتىپ يېقىن ـ يىراقتىكى ئۇرۇق ـ تۇغقان ، قوشنا ـ قولۇملارغىچە ھەممىسى كېلىپ كەتتى . سابىرنىڭ كەلمەي قويغانلىقىغا راستىنى ئېيتىسام بىرئاز ئاچچىقىم كەلمەيمۇ

قالمدى . سەۋەبىنى خېتىنى جاۋابسىز قالدۇرغانلىقىمدىن كۆردۈمىۋ ، سابىرنىڭ ئۇنچىۋالا ئاسان خاپا بولۇپ كېتىدىغانلىقىغا ئىشەنگۈم كەلمىدى . قايتىپ كەلگىنىمنىڭ ئۇچىنچى كۈنى بولسا كېرەك ، ئاخىر چىداپ تۇرالمىدىم ـ دە ، دادامدىن سورىدىم :

— سابىر نېمە ئىش قىلىۋاتىدۇ دادا ؟ نېمىشقا مەن بىلەن كۆرۈشكىلى كەلمەيدىكەنا ؟ كەلگەنلىكىمنى ئۇقماي قالدىمۇ ـ يا ؟

دادام بىر ئۇھ تارتىپ قويۇپ :

— ئۇقتى بالام ، ئۇقتى ، بۇ بىچارە ... — دەپ بېشىنى چايقىدى .

— ئۇلار ھېلىمۇ شۇ ئۆيدىمۇ ؟

— ھەئە...

— ئانىسىچۇ ؟ سالامەتتۇر ؟

— ...

دادامدىن شۇنچە كۈچەپ بېقىپمۇ گەپ ئالالمىغىنىم ئۈچۈن ئاخىر شۇ كۈنى كەچقۇرۇن تەۋەككۇل قىلىپ سابىرنىڭ ئۆيىگە باردىم .

ئون نەچچە يىل ئالدىدا بۇ ئۆي بەك ئاددىي بولغىنى بىلەن ئەتراپىدا كۆچەتلەر كۆكىرىپ تۇراتتى . يۇلغۇن شېخى ۋە ئاپتاپپەرەس غولىدا قاشالانغان ھويلىغا بولسا كاۋا ـ قاپاق پىلەكلىرى سايە تاشلايتتى . مانا ئەمدى بۇ ھويلا قانداق ئۆزگىرىپ كەتكەن ـ ھە ! تۆت ـ بەش مېتىر نېرىسىغچە ھېچقانداق دەرەخ بولمىغان يالغۇز ئۆي بىر ۋەيرانلىقتىنلا ئىبارەت بولدى . سويۇلۇپ چۈشكەن توپا تاملار يەردە ياتاتتى . مۇنداقچە قارىغاندا بۇنداق ۋەيرانە ماكاندا ئادەم ياشايدىغانلىقىغا كىشىنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى . بىراق ئادەمزات ھايات ـ مامات سىزىقى ئۈستىدە جان تالىشىۋاتقان بۇنداق چاغلاردا بۇ ۋەيرانلىقتا تىرىك جان ياشىمايدۇ ، دەپ ھۆكۈم قىلغىلى بولامتى ؟ بىر ھازا تېڭىرقاپ تۇرغاندىن كېيىن ئاخىر رەندىلەنمىگەن تاختايدىن ياسالغان ئاددىي ئىشىكنى ئاستا چېكىشكە باشلىدىم .

بارغانسېرى پەسلەۋاتقان گۈگۈم پەردىسى ھەممە نەرسىنى ئۆز ئاستىغا يوشۇرماقتا ئىدى . بىر چاغلاردا بۇنداق گۈگۈم پەيتىدە پۈتۈن مەھەللىنىڭ چۇقان ـ سۇرەنلىرى ئەۋجىگە چىقاتتى . ئېتىزدىن قايتىۋاتقان ئەزالار غىڭشىپ ناخشا توۋلاپ ئۆيلىرىگە جۈنىشەتتى . ئوت يۇرەك ياشلار نەي چېلىشىپ ، بىر ـ بىرىنى چاقىرىشىپ مەدەنىيەت ئۆيلىرىگە ئالدىرىشاتتى . ئەنە شۇ چۇقان ـ سۇرەنلەر ئارىسىدا مەھەللە بويىچە ياشلارنىڭ كۆزى ھېسابلىنىدىغان سابىرنىڭمۇ ئاۋازى بولاتتى .

ئىشكنى ئىككى ـ ئۈچ قېتىم چەكتىم . ئۆي ئىچىدىكى بىرەر شەپىگە ئىنتىزار بولۇپ جىمجىت تۇرغىنىمدا توساتتىن يېقىنلا بىر يەردە ھۇۋقۇشنىڭ «ھۇ... ھۇ... » قىلىپ ھۇۋلاۋاتقان ئاۋازى قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى . بۇ ئاۋاز بىلەن تەڭ پۈتۈن جىسمىمغا قورقۇنچ ئولىشىپ ، يۈرىكىم جىغىلداپ كەتتى .

يەتتە ـ سەككىز ياش ۋاقتىلىرىم بولسا كېرەك . ياز كۈنلىرىنىڭ بىرى دادام مېنى قۇم مەھەللىدىكى تۇغقانلارنىڭكىگە ئېلىپ باردى . بەك كەچ كىرىپ كەتكەچكە شۇ يەردە قونۇپ قالدۇق . دادام بىلەن ھويلىدىكى سۇپىدا يانمۇيان ياتتۇق . كۆڭلۈمگە قانداقتۇر بىر جىن كىرىۋېلىپ ئوچۇق ئاسماندا پىلدىرلاپ تۇرغان يۇلتۇزلارنى ئەمدىلا ساناشقا باشلىۋىدىم ، ھويلىنىڭ ئەتراپىدىكى تېرەكتە «ھۇ... ھۇ... » قىلغان ئاۋاز ئاڭلىنىپ قالدى . ئەقلىمگە كېلىپ ئۆمرۈمدە بىرىنچى قېتىم ئاڭلىغان بۇ غەلىتە ئاۋازدىن كۆڭلۈمدە ھەر خىل خىياللار ئەگىشىكە باشلىدى . بۇ ئاۋاز شۇنچە كۆڭۈلسىز ، شۇنچە غەلىتە ئىدىكى ، مەن بىلمىدىغان ھەرقانداق قۇشنىڭ ياكى ھايۋانىنىڭ ئاۋازىغا ھېچ ئوخشمايتتى . ئاخىر دادامنى ئاستا نوقۇپ تۇرۇپ سورىدىم :

— دادا ، ئاڭلاۋاتامسەن ؟ بۇ نېمىنىڭ ئاۋازى ؟

دادامۇ تېخى ئۇخلىمىغانىكەن . ئۇ ئاستا مەن تەرەپكە ئالدىنى قىلىپ :

— بۇ... بۇ... ھۇۋقۇشنىڭ ئاۋازى بالام ، — دېدى سەل ـ

پەل دۇدۇقلاپ . مەن يەنە سوراۋەردىم :
— ھۇۋقۇش دېگەن نېمە ؟ بىزنىڭ مەھەللىدە نېمىشقا يوق ؟...
— ھۇۋقۇش دېگەن بىر شۇم قۇش ، خۇدا ساقلىسۇن بۇنداق شۇم قۇشتىن ، — دەپ جاۋاب بەردى دادام ، ئىچىدە نېمىلەرنىدۇر پىچىرلاپ قويۇپ .
— ئۇ نېمىشقا شۇم ، دادا ؟
ئۇ سوئالىمغا جاۋاب بېرىشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇۋاتقاندەك تۇيۇلۇۋىدى ، مەن تېخىمۇ يېپىشتىم . دادام پەس ئاۋازدا مۇنداق دېدى :
— ھۇۋقۇش دېگەن راستتىنلا شۇم . ئەنە ئاڭلاۋاتسەن ، ئۇ ھەر قېتىم «ھۇ» دېگەندە ئاغزىدىن بىر تامچە قان ئېتىلىپ چىقىدۇ . ئۇ يەنە بىر قېتىم «ھۇ» دېيىشى بىلەن ھېلىقى قانىنى يۇتۇۋالىدۇ ، شۇڭا ئۇ توختىماي ھۇۋلايدۇ . ئەگەرچەندە ئاغزىدىن تامغان قانىنى قايتا يۇتۇۋېلىشقا ئۇلگۇرەلمەي قالسا بۇ قان يەرگە تامىدۇ ، قان چۇشكەن يەر چۆل قالىدۇ ، خاراب بولىدۇ ، خۇدا بۇنداق شۇم قۇشنى مەھەللىمىزگە ھەرگىز يولاتمىسۇن...
دادامنىڭ سۆزى تۇگىمەي تۇرۇپلا پۇتۇن ئەزايىم شۇركۇنۇپ كەتتى . تۇگۇلۇۋېرىپ تاۋۇزدەك بولۇپ قالدىم . كۆزۈم ئەمدىلا ئۇيقۇغا باردىمۇ ، ناھايىتى سەت بىر قۇش ۋە چوغدەك قىزىرىپ تۇرغان بىر تامچە قان كۆرۈنۈشكە باشلىدى . بۇ قان قۇشنىڭ ئاغزىدىن ئېتىلىپ چىقاتتى ۋە مەن مانا ئەمدى يەرگە تامىدىغان بولدى ، دەپ چۆچۈپ ئويغىناتتىم ، كۆزۈمنى ئېچىپ ئاسمانغا قارىسام پۇتۇن ئاسمان تامچە ـ تامچە قانلار بىلەن تولۇپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى . ھۇۋقۇشمۇ توختىماي ھۇۋلايتتى . مېنىڭ چۆچۈپ ئۇخلىيالمايۋاتقىنىمنى سەزگەن دادام ئورنىدىن تۇرۇپ تېرەككە نېمىلەرنىدۇر ئاتتى ـ دە ، شۇم قۇشلارنى قوغلىۋەتتى . ئۇ ئورنىغا قايتىپ كېلىۋېتىپ «قۇمباغ بۇرۇن بىر ئوبدانلا جاي ئىدى ، يېرىمىنى قۇم بېسىپ كەتكىنى يېتەر ئەمدى... » دەپ غودۇڭشىپ قويدى . كۆزۈم شۇنىڭدىن كېيىنلا ئاندىن ئۇيقۇغا كېتىپتۇ .

ئاردىدىن خېلى يىللار ئۆتكەندە ئىككىنچى قېتىم ئاڭلىنىۋاتقان بۇ ئاۋاز قولىقىمغا مۇشت بىلەن ئۇرغاندەك تەسىر قىلىپ كۆڭلۈمنى غەشلىككە تولدۇردى . بۇ گۆزەلدەك جىمجىتلىق ئىچىدە ئىشىك تۈۋىدە ساقلاۋېرىشكە تاقىتىم تۈگىدى ـ دە ، تەۋەككۈل قىلىپ ئىشىكنى ئىتتەردىم .

ئۆيىنىڭ تۆر تېمىغا ئويۇپ ياسالغان ئوچاق موريسىنىڭ ئۈستىدە جىنچىراغ كۆيۈپ تۇراتتى . سەلەركە كۆيدۈرۈلىدىغان چىراغ پىلىكىدىن تۇرتۈپ چىققان ئىس بىر تال قارا تاياقتەك ئۇدۇل تۇرۇسقا تاقىشاتتى ـ دە ، شالاڭ چەنزىلەرنىڭ ئۈستىگە يېيىلغان بورا يۈزىنى بويلاپ ئەتراپقا تارقىلاتتى . ھېچقانداق سۇۋاقلىرى قالمىغان تامغا يۇزلەنگەن بىر كىشى داق يەرگە سىلىنغان كونا جايىناماز ئۈستىدە مۇكچەيگىنىچە ئاغزىنى بىلىنەر ـ بىلىنمەس مىدىرلىتىپ دۇرۇت ئوقۇۋاتاتتى . نامازدا ئولتۇرغۇچىنىڭ شالاڭ ساقىلى يېنىك تەۋرىنەتتى . ئۇ مۇشۇ تۇرقىدا ئۆز ئېتىقادىغا شۇنداق بېرىلگەنىدىكى ، نە ئىشىكنىڭ چېكىلگىنىنى ، نە ئىشىك ئېچىلىپ ، بىراۋنىڭ كىرىپ ئۆز يېنىدا تۇرغىنىنى ھېس دائىرىسىنىڭ تامامەن سىرتىدا قالدۇرغانىدى . پىلىلداپ تۇرغان چىراغ نۇرى ئەكس ئېتىپ تۇرغان ئىككى تامچە كۆز يېشى سېھىرلەنگەن مىس ھەيكەلنىڭ كۆزلىرى ئاستىغا قادالغان ئىككى تال مەرۋايىتتەك يالتىرايتتى . رېئال دۇنيانىڭ بارلىق رەھىمسىزلىكلىرىنى ، جاننى ئۇپراتقۇچى مۇشەققەتلىرىنى ۋاقتىنچە ئۇنتۇشقا تىرىشىپ ئۆز ئېتىقادچىسىدىن ، شاپائەتچىسىدىن ئاسىي بەندىلەرگە ئىنساب ، پاكلىق ، نىجاتلىق تىلەۋاتقان بۇ كىشىنىڭ پۈتكۈل ۋۇجۇدى سىمابتەك ئېرىپ كۆڭلىدىكى قۇتقۇزغۇچىسى بىلەن بىر جان ، بىر تەن بولۇپ كەتكەنىدى...

مەنمۇ بەئەينى بىر مۇرىت قىياپىتىدە قول باغلىغان پېتىم جايىنامازنىڭ يېنىدا يېرىم سائەتمۇ ، بىر سائەتمۇ ، ئىشقىلىپ قانچىلىك تۇرغىنىمنى بىلمەيمەن ، بىر چاغدا ئۇ دۇئاغا قول كۆتۈردى ، مەنمۇ ئىختىيارسىز قول كۆتۈرۈپ دۇئاسىغا

قوشۇلدۇم .

ئـۇ كـشى نامازدىن تۇرۇپ چىراغنى پەرلەپ قويدى ـ دە ئالدىمغا كەلدى . «بۇ ئۆيگە خاتا كىرىپ قالدىممۇ ـ نېمە ؟ » دېگەن گۇماننى كۆڭلۇمدىن ئۆتكۈزۈپ تۇرغىنىمدا ، ئۇ مەن بىلەن ئىككى قوللاپ كۆرۈشۈپ بولۇپ ساقلىنى سىلاپ قويۇپ دېدى :

— تۇرسۇن ئاخۇن ، كېپقاپتىلىغۇ...

«كېپقاپتىلىغۇ » دېگەن سۆز ماڭا بىرئاز غەلىتە ئاڭلاندىيۇ ، ماڭا بۇنداق سوئال قويغۇچىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بولسىمۇ بىلىپ ئاندىن چىقىپ كېتىش نىيىتىدە تەكەللۇپسىزلا چىراغنىڭ يېنىغا ئۆتۈپ داق يەردە چازا قۇردۇم ، ھېلىقى كىشىمۇ خۇشياقمىغاندەك يېنىمغا كېلىپ ئولتۇردى . بۇنىڭدىن بۇ كىشىنىڭ مەن كۆرۈشمەكچى بولغان ساىبر ئەمەسلىكى ، مېنى تونۇيدىغان بىرەرسى بولغاندىمۇ مېنىڭ ئانچە قارشى ئېلىنمايدىغان مېھمان ئىكەنلىكىم چىقىپ تۇراتتى . نېمىدەپ خىتاب قىلىشنى ياكى گەپنى نەدىن باشلاشنى بىلمەي تازا قىينىلىپ تۇرغىنىمدا بۇ كىشى ئۆزى ئېغىز ئاچتى :

— ھە ، ئوبدانلا بىر كېپقاپتىلا... بەك ئوبدانلا ... — ئۇنىڭ قولاشمايۋاتقان گەپلىرىدىن كېلىش مەقسىتىمنى بىلىشكە ئالدىراۋاتسا كېرەك ، دەپ ئويلىدىم ۋە :

— مەن ساىبرنى ئىزدەيتتىم ، — دېدىم .

— ھە ، ساىبرنىمۇ ، — ئۇ ساقلىنى يەنە بىر سىلاپ قويۇپ دىمىغىدا كۈلۈپ تۇرۇپ داۋام قىلدى ، — تۇرسۇن ئاخۇن ، ساىبردا بىرەر ئىشلىرى بارمىدى ، مانا مەن ساىبر .

— ساىبر ؟ !

مەن تۇيۇقسىز ۋارقىرىۋەتتىم ـ دە ، بۇ كىشىگە تازا سىنچىلاپ قارىدىم . كۆز ئالدىمدا مەن ئون نەچچە يىل بۇرۇن بىلىدىغان ساىبرنىڭ قىياپەتلىرى ئەكس ئېتىشكە باشلىدى . سەل ئۆزۈنراق بۇرۇن ، نېپىز كالپۇك ، چوڭ ـ چوڭ كۆزلەر...

ئـاخـىـر ئالدىمدا ئولتۇرغان كىشىنىڭ ساىبر ئىكەنلىكىگە

ئىشەندىم . ھازىرقى شالاڭ ۋە ئۇزۇن ساقلىنى ، جۇدەڭگۈلۈكىنى چىقىرىۋەتكەندە ، ئۇ سابىرنىڭ دەل ئۆزى ئىدى . سابىرنىڭ — بالىلىق چاغلاردىن باشلاپلا ئۇزۇن يىل بىللە ئۆتكەن ئاغىنەمنىڭ بايىاتىن مېنى كۆرۈپ تۇرۇپ كۆرمەسكە سېلىشلىرى ، قوپال گەپلىرى ماڭا بىردىن ئېغىر كەلدى ۋە ئۇنىڭغا بۇلارنى ئەسلىتىپ قويماقچى بولدۇم :

— قارا سېنى سابىر ، ئون نەچچە يىل كۆرۈشمىدۇق ، مەن كەلگىلى ئۆچ كۈن بولدى ، بوسۇغامغا دەسسەپمۇ قويمىدىڭ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە...

... —

ئۇ مەن بىلەن سۆزلەشمەسلىككە قەسەم قىلغاندەك ئېغىز ئاچمايتتى . ئېغىز ئاچسىمۇ سۆزىنى شاخلاتمايتتى .

مەن سۆھبەتنىڭ خۇددى تېرىق ئۈندا يۇغۇرۇلغان خېمىرەك ھېچ قولاشمايۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ ، ئاخىر دادامنىڭ ۋە ياكى باشقا تۇغقانلارنىڭ سابىرنىڭ كۆڭلىگە كەلگۈدەك بىرەر ئىش قىلىپ قويغانلىقىغا جەزم قىلدىم ـ دە ، چىقىپ كېتىش قارارىغا كەلدىم ، بۇ قېتىم سابىرغا دەپ يېڭى نەشىردىن چىققان يېزا ئىگىلىك پەنلىرىگە ئائىت كىتابتىن تۆت پارچە ئالغاچ كەلگەنىدىم . نېمىلا بولمىسۇن سابىرغا ئاتىغان ۋە بۇ ئۆيگە ئېلىپ كىرگەن نەرسىنى قايتۇرۇپ ئاچىقىپ كېتىشكە كۆڭلۈم ئۇنىمىدى . كىتابلارنى سابىرنىڭ ئالدىغا قويدۇم .

ئۇ كىتابلارنى ۋاراقلاپمۇ باقمىدى ، ماۋزۇلىرىغا مۇنداقچىلا كۆز يۈگۈرتۈپ قويۇپ يەنە ماڭا قايتۇرۇپ بەردى .

— لازىمى يوق ، ئاۋارە بولمىسىلا...

ئۇنىڭ بۇ قىلىقىغا راستىنلا جۇدۇنۇم ئۆرلىدىيۇ ، ئالدىمدا مىسكىنلەرچە كۈلۈمسىرەپ تۇرغان بۇ تاش يۈرەككە ئازار بەرگۈم كەلمىدى . چىقىپ كېتىۋېتىپ تاملارغا ئىتتىكلا كۆز يۈگۈرتۈپ ئۆلگۈردۇم . ئون يىللار بۇرۇن تەقدىرنامىلەر قادالغان ئورۇن يەنىلا ئاقىرىپ تۇراتتى . ئەنە شۇ ئاق تۆت تەرەپلىكلەرنىڭ ئۈستىگىرەك

مەسچىتى ھەرەمنىڭ رەڭلىك رەسمى قاداقلىق تۇراتتى .
بىز چالا ـ بۇلا خوشلاشتۇق . ئۆيگە قانداق قايتقانلىقىمنىمۇ ئۇقمايمەن ، پۈتۈن بىر كېچە تېپىشماقلار دۇنياسىدا تۇنەپ چىقتىم .

3

ئەتىسى كېچىككىنە ھويلىمىزنى قانچە قېتىم ئايلىنىپ چىقتىمكىنتاڭ ، كۇننى بەكمۇ تەستە كەچ قىلدىم . تاڭ ئاتماستىنلا ئەمگەككە كەتكەن دادام قايتىپ كېلىپ كەچلىك چايغا ئولتۇرۇشغىلا كۆڭلۇمدىكى تۇگۇننى يەشمەكچى بولدۇم .
— سابىر سىزدىن ياكى باشقا ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنىڭ بىرەرسىدىن خاپا بولۇپ قالدىمۇ دادا ؟ — دېدىم مەن چاي ئوتلاۋېتىپ .
دادام ئۆز سەۋەنلىكىنى بوينىغا ئالغاندەك بىردەم سۈكۈتتە ئولتۇردى ـ دە ، ماڭا بىردىن تىكىلىپ :
— خاپا بولۇپ قالسا قالغاندۇ ، بالام . ئۇ بىزدىنمۇ ، ئۆزگىلەردىنمۇ ، يەردىنمۇ ، ئاسماندىنمۇ خاپا بولۇشقا ھەقلىق ، بېشىغا كۇن كەلگەندە ھېچقايسىمىز دەردىگە دەرمان بولالمىدۇق ، مەنمۇ ھەم شۇنداق ... — دەپ چوڭقۇر بىر ئۇھ تارتىپ ، بېشىنى چايقاپ قويدى .
دادامنىڭ بۇ گۇڭگا جاۋابى مېنى تېخىمۇ گاڭگىرىتىۋەتتى . راستىنى ئېيتسام ، دادام ئايىغىدا چۈمۈلە ئۆلمەيدىغان ياۋاش ۋە راستچىل ئادەم ئىدى . ھېچكىمگە يامانلىق قىلىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى . ئۇ مۇشۇ مىنۇتتا خۇددى گۇناھكارلاردەك بېشىنى سېلىپ ئولتۇراتتى . مەنمۇ بايامقى سوئالىمنىڭ ئانچە مۇۋاپىق بولمىغانلىقىنى ھېس قىلىپ گېپىمنىڭ مۇقامىنى سىلىقلاشتۇردۇم ، تۇنۇگۇن كەچتىكى غەشلىكلىرىمنى بىراقلا تۆكۈۋەتتىم .
دادام ئېيتقانلىرىمنى قۇلاق سېلىپ ئاڭلىدى . ئاڭلاۋېتىپ

ئادەمنىڭ يۈرىكىنى ئەزگۈدەك ئۇھ تارتىپمۇ قويدى . ئاخىرىدا سابىر ھەققىدە ئېيتىلغانلىقىنى ئالدىنئالا بىلىدىغاندەك بەزىبىر قىياسلىرىمغا كەسكىن ، ئەمما سىلىق ئىپادە بىلەن ئېتىراز بىلدۈردى :

— بۇ بىچارە بىزدىنمۇ ، ئادەمزاتتىنمۇ ، بۇ دۇنيادىنمۇ خاپا ، — دەپ گەپ باشلىدى دادام تىترەپ تۇرغان ئاھاڭدا ، — بۇرۇنقى سابىرنى سەن ئوبدان بىلەتتىڭ ، ئۇ شۇنداق چېچەن ، شۇنداق ئەقىللىق بالا بولغانىدى . ئەترەتتىڭ ئىشى ئۈچۈن گېزى كەلگەندە جېنىنىمۇ ئايمايتتى . سەن كېتىپ ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇ قوشنا مەھەللىدىكى نۇراخۇن دېگەننىڭ قىزىغا ئۆيلەندى . سابىر بىلەن بولغان ئاغىنىدارچىلىقىڭنىڭ يۈزىنى دەپ بۇ تويغا ئاتىدارچىلىق قىلدىم ، يېڭى كېلىن داڭ ـ تەۋسىپىنى ئاڭلىغانغا تۇشلۇق ئوبدان بالا ئىكەن . ئۇ سابىر بىلەنمۇ ، زورىخان بىلەنمۇ چىقىشىپ كەتتى . سابىر ئەتىگەندىن كەچكىچە ئەترەت ئىشى بىلەن بەند بولغاچ ، بىر ئۆيىنىڭ پۈتۈن يۈكى كېلىنىنىڭ زىممىسىگە چۈشىدىغان گەپ ئىكەن . ئۇ ئېتىز ئىشىدىن قول بوشىتىپلا ئۆي ئىشىنى قولغا ئېلىپ كېسەلچان ، ئاجىز قېينانىسىنى رازى قىلىۋەتتى . زورىخانمۇ كۆرگەنلا كىشىگە : «كېلىنىمنىڭ قولى گۈل ، ماڭا ئۆز قىزىمدىنمۇ چارە مېھرىبان ، قېرىغىنىمدا ئوبدان كېلىنگە ئېرىشكەنلىكىمگە مىڭ شۈكۈر» دەيتتى .

ھاۋانىڭمۇ يامغۇر ، بورىنى بولغاندەك ، ياخشى كۈنىنىڭمۇ يامىنى بار ئىكەن . توي بولۇپ ئالاھازەل يېرىم يىل ئۆتتى بولغاي ، بىلىكىگە قىزىل لاتا قادىۋالغانلار ئالەمنى بېشىغا كىيدى ، ئادەمنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان ئىشلار بولغىلى تۇردى . بىر كۈنى قاق ناشتىدىلا مەھەللىدە دۇمباق ، كاناي ئۈنى ئاڭلىنىۋىدى ، نېمە بولدىكى دەپتىمەن ، بىردەمدىلا سابىرنىڭ ئۆيى ئالدىدا پاتىپاراقچىلىق باشلاندى . ئۆگزىگە چىقىپ مورىنىڭ كەينىدە ھەممىنى ئېنىق كۆرۈپ تۇردۇم ، قىزىل لاتا قادىۋالغان بىر پادا ئادەملەرنىڭ ئالدىدا تۇرغان سايىم ساغرو قوللىرىنى كۆتۈرۈپ

بىرنېمە دېۋىدى ، يوقالسۇن دەمدۇ ، پومېشچىك دەمدۇ ، قالايمىقان كارخىراشىلار پۈتۈن مەھەللىنى بىر ئالدى . يەنە ئىككىيلەن سابىرنىڭ ئىشىكىنى تېپىپ ئۆيگە كىرىپ كەتكەندەك قىلىۋىدى ، قارىسام سابىرنىڭ ئايالىنى سۆرەپ چىقىۋاتامدۇ ؟ قانچە ئويلاپمۇ بۇ ئىشنىڭ تېگىگە يېتەلمىدىم . سابىرنىڭ ئۆيىدە پومېشچىك نېمە ئىش قىلسۇن ؟ ئۇلارنىڭ تېگىنى مەن ئوبدان بىلىمەنغۇ ! سابىرنىڭ دادىسى ئۆتمۈشتە تارتمىغان كۈنى ، كۆرمىگەن گۆرى قالمىغان ئادەم ، ئۆلۈكە يېڭى ئازاد بولغاندا تېخى دېھقانلارنىڭ مۈدىرى بولغان ، زورىخانچۇ ، ئۇمۇ بىر كەمبەغەلنىڭ قىزى ، رەھمەتلىك ئاناڭ بىلەن بىر مەھەللىلىك ، سابىرنىڭ خوتۇنى قانداقچە پومېشچىك بولۇپ قالىدۇ ؟

شۇ كۈنى سايىم ساغرو ماخونىڭ ئۆگزىسىگە چىقىۋېلىپ كاناي بىلەن مەجلىس بار ، دەپ ۋارقىرىغىلى تۇردى . بىزنى ئەترەتكە يىغىپ مەجلىس ئاچقاندىلا ھەممە ئىش ئايان بولدى . سابىرنىڭ قېينىناتىسى ، قېينانىسى توردىن چۈشۈپ قالغان پومېشچىك ئىكەن . سابىرنىڭ خوتۇنى ئۇلارنى تارتىپ چىقىرىشقا قارشىلىق قىلىپ بىر مەيداندا تۇرۇپتۇ . بىردەمدىن كېيىن سايىم ساغرو مېنى تاشقىرىغا چىقىشقا ئىشارەت قىلىۋىدى ، ئاستا چىقتىم . ئۇ قۇلىقىمنىڭ تۈۋىگە كېلىپ ، كەمبەغەل ، تۆۋەن ئوتتۇرا دېھقانلارغا ۋاكالىتەن مەجلىستە گەپ قىل دېمەمدۇ ، ئاچچىقىمغا پايلىماي يەرگە بىرنى تۈكۈرۈۋېتىپ مەجلىسكە كىرىپ ئولتۇردۇم ، مەن ئاشۇ سايىم ساغرونىڭ گېپىنى ئاڭلارمەنمۇ ، بىگۇناھ ، ئاق كۆڭۈل چوكانغا قاراپ تۇرۇپ بىر نېمە دەرمەنمۇ ؟ !

بۇ كۈنلەردە سابىرنىڭ مەھەللىدە بولماسلىقى مېنى ئويغا سېلىپ قويدى . كېيىن ئۇقسام قىزىل يەڭلىكلەرنىڭ باشلىقى بولۇپ يۈرگەن سايىم ساغرو سابىرنى يىراق بىر يەرگە ھاشارغا ئەۋەتىۋەتكىلى ئىككى ـ ئۈچ كۈن بولغانىكەن .

سابىرنىڭ ئايالى شۇ ئاخشىمى كۆرەشكە تارتىلغاندىن باشلاپ ئۆيگە قايتۇرۇلمىدى . ئۇنى ئەترەتتىكى ئۇنسۇرلار بىلەن كۆرسقا

قاتناشتۇرۇپتۇ ، دەپ ئاڭلىدۇق .

بىچارە زورىخانغا ھەممىدىن بەك يامان بولدى .

ئۇ كېلىنى ھەيدەپ كېتىلگەن كۈنى بوسۇغىدا داد ـ پەريات قىلىپ يېتىپ قالغىنىچە يىغىدىن زادى توختىمىدى . ئۇ بىردەم كېلىنىنىڭ ئىسمىنى چاقىرىپ ، بىردەم سابىرنىڭ ئىسمىنى توۋلاپ تاڭ ئاتقۇچە ئاھ ئۇرۇپ چىقاتتى . ئۇنىڭ ئۆلۈپ ـ تارتىپ قېلىشىدىن بەكمۇ ئەنسىرىدىم ، ئۇزاق كېسەل تارتىپ ئاجىزلاپ ، تېرىسى ئۈستىخىنىغا چاپلىشىپ قالغان بۇ ئايال نەچچە كۈنلەپ ھېچ نەرسە يېمىسە ئۆلمەي قالامتى ، زورىخانىنىڭ نالىسى ئاستا ـ ئاستا پەسلەشكە باشلىۋىدى ، ئەنسىزلىكىم تېخىمۇ كۈچەيدى ؛ كۈندۈزى دولقۇندىن ، ئاخشىمى مەجلىستىن قۇتۇلالماي بۇ بىچارىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالالمىغانىدىم . بىر ئاخشىمى بارى يوق بىر توخۇمىزنى بوغۇزلاپ پىشۇرۇپ ئۇنىڭ ئۆيىگە كىردىم . ئۇ بوسۇغىغا بېشىنى قويۇپلا ياتاتتى . ئىككى كۈن ئىچىدە شۇنچىلىك تۇگىشىپ كېتىپتۇكى ، مىدىرلاشقىمۇ ھالى قالماپتۇ . ئاۋازى پىچىرلىغاندەك چىققان بىلەن يەنىلا سابىرنىڭ ، كېلىنىنىڭ ئىسمىنى چاقىرىۋېتىپتۇ .

بۇ ھالنى كۆرۈپ ئىچىم سىيرىلىپلا كەتتى . كۆز ياشلىرىم ئېتىكىمنى ھۆل قىلىۋەتتى . ئاخىر سايىم ساغرو ئۇقۇپ قالسا بېشىمغا كەلگىنىنى كۆرەرمەن دەپ ھاشارغا تەمىنات توشۇيدىغان ھارۋىكەشتىن سابىرغا گەپ تونۇۋەتتىم…

دادام سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە كۆزلىرىدە ياش ئەگىشكە باشلىۋىدى ، ۋۇجۇدۇم بىر خىل غەزەپ ئوتى بىلەن ئۆرتەنگىلى تۇردى . ئاخىر ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتىم .

— سايىم ساغرو دېگەن كىم دادا ، بۇ ئەبلەخنىڭ خورىكى نېمىدېگەن چوڭ ؟

مۇشتۇمۇمنىڭ تۇگۇلۇشكە باشلىغىنىنى كۆرگەن دادام بىرەر بالا تېرىپ بېرىشىمدىن قورققان بولسا كېرەك ، گېپىنى داۋاملاشتۇرۇۋېتىپ دېدى :

— تـوختاپ تۇر بالام ، ئاۋۇال گېپىمنى تۈگىتەي ، سايىم ساغرونىڭ كىملىكىنى ئاندىن ئېيتىپ بېرەرمەن .

سـايىم ساغرو ئۇ يەردىكى گەپنى مەھەللىگە ، مەھەللىدىكى گـەپـنـى ئـۇ يـەرگە يەتكۈزگەنلەرنى قوللىدىن كەلگىنىچە جازاغا تارتاتتى . ھارۋىكەش بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتىدىن قورقتىمۇ ياكى ئۇلار بىرەر گۇمان قىلىپ قېلىپ قېيىن ـ قىستاققا ئالدىمۇ ، ئۇ مېنىڭ گەپ تونۇغانلىقىمنى ئېيتىپ سالغان ئوخشايدۇ ، ئاردىدىن بىرەر كۈن ئۆتتىمىكىن ، سايىم ئىككى ـ ئۈچ ئادىمنى باشلاپ ئەمگەك قىلىۋاتقان يېرىمگە كېلىپلا مېنى ھەيدەپ ئېلىپ ماڭدى . ئەترەتكە ئـاپـىـرىـپ سـاقـلىمنى تارتىپ تۇرۇپ ، «سىنىپىي مەيدانىڭنى يـوقاتتىڭ ، پومېشچىككە يان باستىڭ» دېدى . بۇ ھاقارەت ماڭا ئېغىر كەلدى . ئاخىر ئۇنى تىللاپ ساپتىمەن ، شۇ باھانە بىلەن ئىككى ھەپتە ئېغىر ئەمگەككە سېلىشتى .

سابىر ھاشار مۇددىتىنى تۈگىتىپ قايتقان كۈنى دەل ھازا ئـۈسـتـىگە چۈشتى . بىچارە مېيىتنى كۆرۈپ ھاڭۇېقىپ تۇرۇپلا قالدى . ئارقىدىنلا ئۆزىنى تۇتالماي ھۆكۈرەپ يىغلاشقا باشلىدى...

— دادا ، — دېدىم مەن ئالدىراپ ، — بىچارە مومای ئاخىر كۆز يۇمۇپتۇ ـ دە ، ئىسىت ـ ئىسىت...

دادام بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ دېدى :

— زورىخان قازا قىلغان بولسا قازاغا رىزا ، دەر ئىدۇق . كەلگۈلۈكنىڭ ھەممىسى ئاشۇ كېلىنگە كەلدى . تېخى ئون گۈلىنىڭ بىرى ئېچىلمىغان بۇ چوكانىنىڭ قورسىقىغا تۆت ئايلىق بولغانكەن .

— كېلىن دەمسىز دادا ، ئۇ نېمە بولۇپ قازا قىپتۇ ؟ — دەپ سورىدىم قۇلىقىمغا ئىشەنمەي .

— نېمە بولماقچىدى . سايىم ساغرونىڭ ئادەملىرى كېلىننى جىنايىتىدىن قورقۇپ ئۆلۈۋالدى ، دەپ ئەكېلىپ ئىشىك ئالدىغا تاشلاپ كېتىپتۇ...

گەپنىڭ داۋامىنى ئاڭلاشقا زادى تاقىتىم قالمىدى . ئۆزىنىڭ ياخشى كۆرىدىغان ئايالىنىڭ ، ئۆز ۋۇجۇدىدىن پەيدا بولغان تۇنجى

جاننىڭ بىراقلا نابۇت بولغانلىقىنى كۆرگەندە سابىرنىڭ نېمىدەپ يىغا - زارە قىلىپ قانچىلىك ئازابلىنىدىغانلىقىنى ، جېنى تۇمشۇقىغا كېلىپ قالغان مومايىنىڭ نېمە بولىدىغانلىقىنى سۆزسىز پەرەز قىلالايتتىم . سايىم ساغرونىڭ زادى كىملىكىنى بىلىش بىردىنبىر تەقەززايىم ئىدى .

— نېمە ئانچە قورقىسىز دادا ، ماڭا بىر دەپ بېرىڭا ، سايىم ساغرو دېگەن زادى كىم ؟

دادام بىر پەس سۈكۈتكە چۆكتى ، ئۇ پىيالىدە تۇتۇۋېرىپ ئاللىبۇرۇن سوۋۇپ كەتكەن چايىنى غۇرتتىدە يۇتۇۋېتىپ دېدى :

— ھېلىقى كۈنى بىزنىڭ ئۆيگە كەلگەن پاكار ، قارىمۇتۇق ئادەم يادىڭدىمۇ ؟

— ھە ، بۇرۇتلۇق كىشىنى دەمسىز ؟ ئۇنى دادۇيجاڭ دېدىڭىزغۇ !

— ھەئە ، دادۇيجاڭ .

— ئۇ كىشىنىڭ سايىم ساغرو بىلەن نېمە ئالاقىسى بار ئىكەن . سىزدىن سورىغىنىم...

دادام قولىدىكى پىيالىنى شىرە ئۈستىگە قويۇپ چىرايىمغا تازا بىر سەپسېلىۋېلىپ «نېمە ئالاقىسى» دەپ تەكرارلىدى - دە ، مەندىن سورىدى :

— بىرەر ئادەم بۇگۈن دوپپا كىيىشى مۇمكىن ، ئەتىسى شەپكە كىيىشى مۇمكىن شۇنداقمۇ ؟

— شۇنداق .

— ھە ، شۇنداق ئىكەن ، دوپپىنىڭ ، شەپكىنىڭ ئاستىدىكى ئادەم يەنىلا شۇ ئادەممۇ ، ئەمەسمۇ ؟

— ئەلۋەتتە ، شۇ ئادەم - دە !...

دادامنىڭ بۇ سوئاللىرىغا قانداقتۇر بىر مەنە يوشۇرۇنغانلىقىنى پەملىدىم ، ھېلىقى كۈنى مەندىن ھاردۇق سوراشقا كەلگەن بۇرۇتلۇق سېمىز كىشىنىڭ تەقى - تۇرقىنى كۆز ئالدىمدىن قايتا ئۆتكۈزۈشكە باشلىدىم .

ئۆيگە كەلگەن كۈنۈم كەچتە ئۇرۇق - تۇغقانلار بىلەن ئارامخۇدا پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتۇق ، تالادا ئاتنىڭ دۈپۈرلىشى ۋە كىشنەشى ئاڭلاندى . مەن بۇ شەپىگە ئانچە دىققەت قىلىپمۇ كەتمەپتىمەن ، بىراق ، ھەمسۆھبەتلىرىم قۇرغۇيدىن قورققان قۇشقاچتەك بىردىنلا جىم بولۇپ كېتىشتى . دادامۇ پۇرژۇننىڭ ئۇستىدىن قاڭقىغاندەك ، يېشىغا ماس كەلمەيدىغان چەبدەسلىك بىلەن ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ ئىشىك ئالدىغا يۈگۈردى .

ھەمسۆھبەتلىرىمنىڭ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ، سۈپىنى بوشىتىپ قول قوۋۇشتۇرغان ھالدا تۇرغىنىنى كۆرۈپ مەھەللىدىكى مويسىپىتلەردىن بىرى كەلسە كېرەك ، دېگەن ئوي بىلەن ئىشىككە تىكىلدىم .

كىرىپ كەلگىنى قارىمۇتۇق ، پاكار ، موزدۇزنىڭ كۆڭۈسىدەك بۇرنى بىلەن قېلىن كالپۇكلىرى ئارىسىدا شالاڭ ، سارغۇچ بۇرۇتلىرى بار ، 45 ياشلاردىكى بىر كىشى بولۇپ ، كۆن ئۆتۈكنىڭ قونچىغا قامچا دەستىسىنى قىستۇرۇۋالغانىدى . قوللىرىنى كەينىگە تۇتقان ھالدا ئىرغاڭلاپ ماڭاتتى . ئۇ ئېتىنى باغلاپ قويۇپ كەينىدىن كىرىپ كەلگەن دادامغا تەكەببۇرانە قىياپەتتە قاراپ قويۇۋىدى ، دادام ئىتتىك ئالدىمغا كېلىپ يېڭىمدىن تارتىپ تۇرۇپ :

— بالام ، دادۇيجاڭ سەندىن ھاردۇق سورىغىلى كەپتۇ . جۇرە ، سالام بەر ! — دېدى .

پۇتۇن ئەپتىدىن مۇغەمبەرلىك يېغىپ تۇرغان بۇ كىشىگە سالام بەردىم . ئۇ قولۇمنى شۇنداقلا قىسىپ قويۇپ تەكەللۇپسىزلا تۆرگە ئۆتۈپ ئولتۇردى ۋە دىمىغىدا سۆزلەشكە باشلىدى :

— قانداق يىگىت ، دادۇيىمىزنىڭ يېڭى قىياپىتىنى كۆرگەندىمىز ؟

— كۆردۇق ، — دېدىم مەن سوئالىنىڭ تەلەپپۇزىدا سۆزلەپ ، — يامان ئەمەسقۇ ؟

— يامان ئەمەسقۇ ؟ ! — ئۇ سۆزۈمنىڭ ئۇرغۇسىغا دىققەت

قىلغان بولسا كېرەك ، جاۋابىمنى تەكرارلاپ قويۇپ قاقاقلاپ كۈلۈپ تۇرۇپ ، — جەزمەن ياخشى دېيىش كېرەك ، داجەيدىن ئۆگىنىپ مانا مۇشۇنداق زور تەرەققىياتلارغا ئېرىشتۇق . ئۆتمۈشته بىز كەمبەغەل دېھقان ، تۆۋەن ئوتتۇرا دېھقانلار ... — دېدى .

ئۇ بىرەر سائەتچە ئولتۇرۇپ بىر كۈنلۈك سۆزنى سۆزلەپ تۈگەتتى . قايتىشىدا ماڭا دانە ـ دانە قىلىپ :

— ئاڭلىسام سېنى مۇخبىر دەيدۇ ئوكا ، دادۇيىمىزنىڭ سىنىپىي كۆرەشنى تۈتقا قىلىپ قىياپەتنى ئۆزگەرتكەنلىكىنى ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆردۈڭ ، بىر يېزىۋېتەرسەن ، — دېدى . ئۇ قانداق دەبدەبە بىلەن كەلگەن بولسا يەنە شۇنداق دەبدەبە بىلەن قايتتى . ئۇ بىر قوشنىمىزنىڭ ياردىمىده ساغرىسىغا تۇخۇم قويسا ئورناشقۇدەك سەمرىپ كەتكەن چىلان تۇرۇق ئېتىغا مىنىۋېتىپ :

— ھېلىقى يازىدىغان نەرسەڭگە ئاكاڭنىڭ ئىسمىنى كىرگۈزۈۋېتەرسەن هه ئوكا ، — دەپ قوشۇپ قويدى .

شۇ كۈنى ئۈنىڭ پۈتۈن سىياقى ماڭا كىتابلاردىن كۆرۈپ يۈرىدىغان بەگلەردەك تەسىراتنى بەرگەندى .

مەن بىرپەس ئويلىۋېلىپ دادامنىڭ تېپىشماقتەك سىرلىق سوئالىنىڭ تەكتىگە يەتكەندەك بولدۇم ۋە تاپقان جاۋابىمنى ئېيتتىم .

— سايىم ساغرو ؟...

دادام ماڭا تىكىلىپ تۇرۇپ بېشىنى ئاستا لىڭشىتتى . كۆرۈپ تۇراتتىمكى ، ئۈنىڭ قاتمۇقات يايسىمان قورۇقلار ئارىسىدا قورشىلىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىماقتا ئىدى . «دېمەك ، سابىرنىڭ ئايالىنى ئۆلتۈرگەنمۇ ، دادامنى خورلىغانمۇ دەل ئاشۇ ئەبلەخ ئىكەن ـ دە !» دېگەن ئوي چاقماقتەك ئىز قالدۇرۇپ ، گۈلدۇرماما‌مدەك گۈلدۇرلەپ مېڭەمدىن كەزگەندە ، پۈتۈن ئەزايىمنى نەپرەت ۋە غەزەپ قاپلىۋالدى . توپىلاڭدىن توغاچ ئوغرىلايدىغان ئاشۇ قاتىل بۇگۈن دادۇيجاڭ ـ هه ؟ ئۇ قانۇننىڭ جازاسىغا تارتىلمايلا قالماستىن ، بۇگۈنمۇ كىشىلەرنىڭ گەجگىسىگە مىنىپ يۈرىدۇ !

مۇشتۇمۇمنى تۇگۈپ ئورنۇمدىن تۇرۇش تەرەددۇتىغا چۈشكەنلىكىمنى كۆرگەن دادام بىردىن ھولۇقۇپ كەتتى ـ دە ، مۇرەمدىن تۇتۇپ ئورنۇمغا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ :

— ئۆزۈڭنى بېسىۋال بالام ، قانداق قىلىمىز ، بۇ كۈنلەر ئاسان ئۆتۈپ كېتىدىغاندەك ئەمەس ، — دېدى .

— دادا ، مېنى قويۇپ بېرىڭ ، يامىنى كەلسە ... — دېدىم مەن يۇلقۇنۇپ تۇرۇپ .

دادام يالۇۋۇرۇپ دېدى :

— قانچە ئېتىشساڭ سابىردەك ئېتىشارسەن ، يەنە سەن كېتىسەن ، بىز قالمىز ، كۆتەكنى سېسىق چاغلىما ، ئۇنىڭ يىلتىزى بار ، قانچە تەپسەڭمۇ تەۋرىمەيدۇ ، پۈتۈڭنىڭ ئاغرىغىنى ئاغرىغان...

يۈرىكىم خۇددى بىرنېمە مۇجۇغاندەك ئازابلىنىپ تۇرسىمۇ ، دادامنى ئاياش يۇزسىدىن تىنچلىنىشقا مەجبۇر ئىدىم . غوۋغا تېرىماسلىقىم ئۈچۈن دادام يىغلاپ تۇرۇپ يالۇۋۇرۇشقا تەييار ئىدى . كۆز چانقىغا توشۇپ كەتكەن ياش يامراي دەپلا تۇراتتى .

— سابىر تا يەتتە كۈنگىچە تۇپراق بېشىدا ئەگىپ يۈردى . بىچارە زورىخانىڭمۇ ئون جېنىڭ بىرى قالمىدى .

— بولدى دادا ، داۋامنى دېمەيلا قويۇڭ ! — مەن بېشىمنى ئىككى قولۇمنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ تۇرۇپ دادامنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتىم . چۈنكى ، مەجەزىمنىڭ ئىتتىكلىكى ، ئاچچىقىمنىڭ يامانلىقى ئۆزۈمگە مەلۇم ئىدى . ئەگەر ئىنسان قېلىپىدىن چىقىپ كەتكەنلەرنىڭ قىلمىشلىرىنى ۋە ئىنسانلارنىڭ چىدىغۇسىز كەچۈرمىشلىرىنى يەنە ئاڭلاۋېرىدىغان بولسام دادامغا بىرەر پالاكەت تېرىپ بېرەتتىم ، يا ئۆزۈمنى ئالدۇرۇپ قويۇپ ، دۇتارنىڭ تارىسىدەك تارتىشىپ تۇرغان ئەسەبلىرىمنى كاردىن چىقىراتتىم .

— سەۋر قىل بالام ، ئوغۇل بالا دېگەن چىداملىق بولمىسا بولمايدۇ ، — دېدى دادام ماڭا يېقىنراق سۈرۈلۈپ ، — سۆزۈمنى ئاڭلاشتىن باش تارتما ، يامانلىقنى بىلىپ يەتكەندىلا يامانلىقنى

يوقاتقىلى بولىدۇ .

مەن بېشىمنى كۆتۈرۈپ قۇلاق سالدىم .

— ئۇزۇن ئۆتىمەي سايىم ساغرونىڭ كەينىدىن سايىدەك ئەگىشىپ يۈرىدىغان بىرەيلەننىڭ كۆڭلىگە ئاللاتائالا ئاقلىق ساپتۇ . ئۇ سابىرنى ھەممە سىردىن خەۋەردار قىلىپتۇ . ئەسلىدە سايىم ساغرو بۇ چىرايلىق ، خۇشپېچىم چوكانغا كۆز سېلىپ يۈرگەنىكەن ، قوشنا كەنتتىكى ئاغىنىلىرىدىن چوكاننىڭ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ تارتىپ چىقىرىلغانلىقىنى ئاڭلاپ پۈرسەت كەلدى دەپ ئويلاپتۇ . ئۇ چوكانىنى دادۇيدىكى كۇرسقا يىغۇۋېلىپ بىر كېچىسى··· ھەي ، نېمىسىنى دەيسەن ، خورلۇققا چىدىماي چوكان ئاخىر ئېسىلىپ ئۆلۈپ ئازابتىن بىر يولى خالاس بوپتۇ···

بۇلارنى ئاڭلاپ ئىچىمدە يىغلىدىمۇ ، تېشىمغا چىقارمىدىم .

— سابىر بۇنداق خورلۇققا چىداپ تۇرىدىغان يىگىت ئەمەس ، ئۇ بىر كۈنى پالتا كۆتۈرۈپ «سايىم ساغرونى چاناپ ئۆلتۈرىمەن» دەپ دادۇيگە بارغانىكەن ، ئۇمۇ تۇتۇلدى . ئەنزە ئاغدۇردى دېگەن گەپ بىلەن توپتوغرا بىر يىل قاراڭغۇ ئۆيگە سولاپ قويۇشتى . ئەلەم ، ئاچلىق دەستىدىن كۆز يۇمغان زورىخاننى بىز يۇيۇپ ـ تاراپ يەرلىكىدە قويدۇق···

— ھەي ، — دېدىم مەن شىرە ئۈستىگە بىرنى قويۇپ ، — ئەرز قىلىش كېرەك ئىدىغۇ ، ئەرز !

— ئەرز قىلمىدى دەمسەن ؟ — دېدى دادام گېپىنى مەنسىتمىگەن ئاھاڭدا ، — ئەرزمۇ قىلدۇق . بايام دېمىدىمۇ ، سېسىق كۆتەكىنىڭمۇ يىلتىزى بار دەپ ، ئەرزىمىز ئۆزىمىزگە يېنىپ كەلدى . ئەرز قىلغانسېرى ئۇ كۆتۈرۈلگىلى تۇردى . ئون نەچچە يىل ئالدىدا نەلەردىندۇر كېلىپ 2 ـ ئەترەتكە نوپۇسقا كىرىۋالغان بۇ نەرسە ، كۆرۈپ تۇرۇپسەن ، مانا بۇگۈن دادۇيجاڭ بولۇپ يۈرىدۇ . ئۇ تېخى پۈتۈن ناھىيىدە داڭقى بار ئاكتىپ··· ئەمدى ئەلھۆكمىلىلا دېمەي ئامال يوق ئوخشايدۇ ، قېنى كۆرۈپ باقارمىز···

تۇنۇگۈنكى بىر كۈننى قانداق بىتاقەت ئۆتكۈزگەن بولسام ، بۈگۈنكى بىر كۈننمۇ شۇنداق ئۆتكۈزدۈم . كەچ كىردى . قاراڭغۇلۇق ئاستا ـ ئاستا ھەممە نەرسىنى ئۆز قارىنغا يۇتتى . يېقىنلا بىر يەردە بىر ھۇۋقۇش ھۇۋلاشنى باشلىۋىدى ، ئارقىدىنلا يەنە ئۇچ ، تۆتى قوشۇلۇپ مەھەللىمىزنى بېشىغا كىيدى .

مەن سابىرنىڭ ئۆيى تەرەپكە يول سالدىم . ئۇ مانا مۇشۇ چاغدا ئاندىن ئېتىزدىن قايتىشى مۇمكىن ئىدى .

يۇرىكىم باشقىچە بىر رېتىمدا سوقماقتا ئىدى . سابىرنىڭ كەچۈرمىشلىرى خۇددى كۆز قارىچۇقۇمغا مەڭگۈلۈك ئويۇپ قالغاندەك كۆز ئالدىمدىن نېرى كەتمەيتتى . ھەر خىل ئويلار مېڭىمدە ئەگىيىتتى . ئالدىنقى كۈنى كەچتە سابىرنىڭ مۇئاملىسىدىن نېمە ئۈچۈن رەنجىدىم ؟ تەقدىرنىڭ پۇتۇن ئېغىرلىقى بېشىغا چۈشكەن ، ئۆزى ئىشەنگەن ، پۇتۇن ئېتىقادىنى ئايىماي تەقدىم ئەتكەن دۇنيادىن قىلچە خوۋلۇق كۆرمىگەن تەلەيسىز دوستۇمنى نېمىشقا چۈشەنمىدىم ؟ بۇ دۇنيادىن ئۆز ئىشەنچىنىڭ ، ئەقىدىسىنىڭ بەدىلىگە ئارزۇسىنىڭ تامامەن ئەكسىچە نېسىۋە ئالغىنى سەۋەبلىك باشقىچە ئېتىقاد يولىنى تۇتقان ئاجىزدىن نېمە ئۈچۈن ئىچىمدە كۆلدۈم ؟ قەلب يارىسىغا شىپالىق مەلھەم ئىزدەپ ، ئاياغ ئاستى قىلىنغان ئىززەت ـ ھۆرمىتى ئۈچۈن ھەقىقەتتىن ھىمايە تىلەپ ئۇزاتقان قاچىسى ئۆچ ـ ئاداۋەت ئوغىسى بىلەن تولدۇرۇلغان بۇ تەتۈر پېشانە يېتىمغا نېمە ئۈچۈن ئىچ ئاغرىتمىدىم ؟

ئىككى يۈز قەدەمچە كېلىدىغان ئارىلىقنى كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە پۇرسەتتە بېسىپ ، سابىرنىڭ ئىشكى ئالدىغا يېتىپ كەلدىم ـ دە ، ئىشكنى يېنىك تاقىلدىتىشقا باشلىدىم . ئىشىك ئېچىلمىدى ، ئۆيدىن بىرەر تىۋىشمۇ ئاڭلانمىدى . سابىر خۇپتەن

نامىزىغا ئولتۇرغان بولسا كېرەك ، دەپ تەخمىن قىلدىم . ئىچىمدە ئۆيگە كىرىپ ئۇنىڭ نامىزىنى بۇزماسلىق ئۈچۈن جاينامازدا ياتمۇيان ئولتۇرۇش ، ئۇنىڭ دوستىدىن دوستۇم ئۈچۈن نىجادلىق ، ھەقىقەت ، ئاسايىش تەلەپ قىلىش نىيىتىگە كەلدىم . بۇنىڭ ئۈچۈن پېشانەم يېغىر بولغۇچە باش ئۇرۇشقا ، پۈتۈن جىسمىمدىكى نەملىك قۇرۇپ كەتكۈچە ياش تۆكۈشكە ، ئاۋازىم پۈتۈپ كەتكۈچە دۇئا تەلەپ قىلىشقا تەييار ئىدىم .

ئىشىكنى ئىتتىرىۋىدىم ، ئىشىك بېشىدىكى زەنجىر «شالاق» قىلىپ قالدى . يۇلتۇزلارنىڭ ئاجىز يورۇقىدا قارىيىپ كۆرۈنگەن تولغىما زەنجىر قاغىتۇمشۇققا ئىلىنغان ، قاغىتۇمشۇق ئۈستىگە ئالما چوڭلۇقىدا لاي چاپلانغانىدى .

سابىر نەگە كەتكەندۇ ؟ ياكى قەبرە بېشىدىمىدۇ ؟ ئويلا ـ ئويلا ئەقلىم ھېچ يەرگە يەتمىدى .

— ئوغلۇم ، ئىشىك تۈۋىدە تاك ئاتقۇچە ساقلىساڭمۇ بىكار .

بۇ دادامنىڭ ئاۋازى ئىدى : ئۇ سۇ تۇتقان يەردىن قايتىپ كېلىپ مېنىڭ ئۆيدە يوقلۇقۇمنى كۆرگەن ۋە نەگە بارىدىغانلىقىمنى پەملەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەنىدى .

مەن بۇرۇلۇپ كەينىمدىلا تۇرغان دادامنى كۆردۈم ـ دە ، ئۇنىڭدىن ئالدىراپ سورىدىم :

دادام ئېغىر قولىنى مۈرەمگە قويدى ۋە قايتىشقا دەۋەت قىلىپ تۇرۇپ :

— سابىر خېلىغىچە قايتمايدۇ . ئۇنى بۈگۈن سۇ قۇرۇلۇشىغا بەلگىلەپ ئېلىپ قايتىشتى ، — دېدى .

— سۇ قۇرۇلۇشىغا ؟ — دېدىم مەن تاقەتسىزلىنىپ ، — قاچان قايتىپ كېلىدىكەن ؟

— خۇدا ئۆزى بىلىدۇ ؟ ! ئۇ يەرنىڭ مۇددىتى ئۇچ ئايلىق .

— ئۇچ ئايلىق ؟ ! ئۇ يەر يىراقمۇ ؟

— مۇشۇ يۇرتقا كېلىدىغان دەريانىڭ بېشى ، دەپ ئاڭلىدىم ، ئېشەكلىك ئۇچ ـ تۆت كۈن ماڭارمىش .

— بۇ قانداق بولغىنى؟!

ھۇۋقۇشلار سوئالىمغا جاۋاب بەرگەندەك تۆت تەرەپتە تەڭلا ھـۇۋلاشقا باشلىدى. مەن قۇلىقىمنى مەھكەم ئېتىۋالدىم، دادام يىگىرمە نەچچە يىل بۇرۇنقىغا ئوخشاشلا، سىلاشتۇرۇپ يۇرۇپ بىر داڭـگـال تـېـپـىۋېلىپ دەرەخلەرگە كۆچ بىلەن ئاتتى. ئۇ يەنىلا توختىماي ھۇۋلاۋاتقان ھۇۋقۇشلارنى تىللاپ تۇرۇپ غۇدۇڭشىدى:

— قېرىپتىمەن بالام، يەتكۈزەلمىدىم...

سـابـىر ھاشارغا ھەيدىلىپ ئون نەچچە كۈن ئۆتكەن بولسا كـېـرەك، ئـاتپوسكا ۋاقتىمنىڭ قەرەلى توشۇپ قېلىپ قايتىش تەرەددۇتىغا چۈشتۇم. زېرىككەن چاغلىرىمدا ئوقۇش ئۇچۇن ئېلىپ كـەلـگـەن كـىتابلىرىمنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ تەكچىدە توپا بېسىپ تۇرغان بىر ئاق كونۋېرتنى ئۇچرىتىپ قالدىم. كونۋېرتنى ئېلىپ يـىـرتـىۋىدىم، ئىچىدىن تۇمارچىلاپ پۈكلەنگەن بىر پارچە خەت چـىـقتى. بۇنىڭ ساۋىرنىڭ خېتى ئىكەنلىكىگە ھېچقانداق گۇمان قىلمىدىم. چۈنكى، ئۇ ئون نەچچە يىل مۇقەددەم ماڭا ئەۋەتكەن خەتمۇ دەل مۇشۇنداق پۈكلەنگەنىدى.

— سـاۋىـرنىڭمۇ بۇ خەت؟ — دەپ سورىدىم ھەرىكىتىمگە دىققىتىنى بۆلۈپ خىجىل بولغان قىياپەتتە قاراپ تۇرغان دادامدىن.

دادام جـاۋابـەن بـېشىنى لىڭشىتتى. كونۋېرتنىڭ ئۈستىنى چېكىپ تۇرۇپ يەنە سورىدىم:

— ئىككى يىل بۇرۇن يېزىلغان بۇ خەت ئەجەبا...

گـەپـنـىڭ قـالـغـىـنـىـنـى ئـەدەپ يـۈزىسىدىن ئاغزىمدىن چىقىرالمايۋاتقىنىمنى سەزگەن دادام:

— خـەتـكـە يېزىلغان مەقسەتتىن خەۋىرىم بار ئىدى. ئۇنى سىلىۋېتىشنى ماڭا تاپشۇرغان. ساڭا ئاۋارىچىلىك تېپىپ بەرمەي دەپ ... — دېدى ۋە «مەنمۇ بۇ خەتنى ئەمدى ساڭا بېرەي، دېگەن يەرگە كېلىۋىدىم» دەپ قوشۇپ قويدى.

خەتنى ئاچتىم، سالام ۋە ساقلىق ئۇچۇرىدىن كېيىن خەتتە مۇنۇلار يېزىلغانىدى:

«بېشىمغا كەلگەن كۈنلەرنى ۋە تارتقان دەرد ـ ئەلەملىرىمنى بـۇ خـەتتە يېزىپ تۈگىتەلمەيمەن ، ئۈستى ـ ئۈستىلەپ كەلگەن زەربە ، دەھشەتلىك ئۆچ ئېلىش مېنى ھالاك قىلىدىغان ئوخشايدۇ . مۇشۇنداق ياش تۇرۇپلا تۈگىشىمەنمۇ ؟ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتۇم ماڭا تار تۇيۇلۇۋاتىدۇ . بۇ دۇنيادا مېنىڭ دەردىمگە يېتىدىغان ئادەم بارمىدۇ ؟ ئويلا ـ ئويلا ئاخىر سېنى يادىمغا ئالدىم ، سەندىن ھىمات تىلەش قارارىغا كەلدىم ، مەن ئەرز قىلىشىم كېرەك . يۇرتتىن چىقىپ كېتىمەن ، ئەرز قىلىشىمغا بىرەر ياردەم بېرەلەرسەنمۇ ، قېشىڭغا بارسام ھىمات بولالارسەنمۇ ؟ ئەگەردە ئەرزىم ۋاقتىنچە ھەل بولماي قالسا بۇ ناھەقچىلىك تۈگىگۈچە يۇرتقا قايتمايمەن ، ئۈچام يالىڭاچ ، گېلىم ئاچ قالمىغۇچىلىك ھەق ئالغىلى بولىدىغان بىرەر ئىش تېپىپ بېرەلىسەڭ ، كۈن ئۆتكۈزۈپ تۇرسام ، مۇشۇ ھاجىتىمنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىپ بېرەلەرسەنمۇ ؟ تېزلىكتە جاۋاب بېـرىـۋەت ، خـەتـنـى داداڭ نۇرمەھەممەت ئاخۇنغا يازساڭ ماڭا تاپشۇرۇپ بېرىدۇ··· »

تـۆكۈلگەن كۆز ياشلىرىم بىلەن ھۆل بولۇپ كەتكەن خەت تىترەڭگەن قولۇمدىن چۈشۈپ كەتتى . سۈپىدا تۇڭرۇكتەك قېتىپ تۇرۇپ قالدىم . دادامنىڭ كۆزىدە خجالەت ۋە كەچۈرۈم سوراش ئىپادىسى ، مېنىڭ قەلبىمدە بولسا ئاچچىق ۋە پۇشايمان···

سابىرنىڭ كىچىككىنە خېتىنى ئوقۇغان كۈنىنىڭ ئەتىسىگىلا لـېـۋەـمنى چىشلىگىنىمچە يۇرتتىن ئايرىلغانىدىم . مانا بۇگۈن ، ئارىدىن يەنە سەككىز يىل ئۆتكەندىن كېيىن يۇرتۇمغا قاراپ كېتىپ بارىمەن ، ئۈچ ـ تۆت كۈندىن كېيىنلا سابىرنى كۆرىمەن ، يۇرتۇمنى كـۆرـىـمـەن ، سابىرنىڭ ئۆز تەقدىرىنىڭ تىزگىنىنى ئۆز قولىغا ئـېـلـىـپ ، ھايات بەيگىسىدە جەڭلان قىلىڭاتقانلىقىغا ۋە ھېلىقى ئۆلگۈر ھۇڭقۇشلارنىڭ يۇرتۇمدىن ھەيدەۋېتىلگەنلىكىگە ئىشىنىپ تۇرىمەن ، چۈنـكى ھېسسىياتىم ئەزەلدىن مېنى ئالـداپ باقـقان ئەمەس···

1985 ـ يىلى يانۋار .

نادامەت يېشى

مەن بازارلىق ھۆكۈمەتنىڭ خەلق ئىشلىرى خادىمى بولغىنىم ئۈچۈن ، ھەپتىلىك خىزمەت كۈنۈمنىڭ ئالتىدىن بىرىنى — جۈمە كۈنىنى نىكاھ ئىشلىرىنى بېجىرىشكە ئاجراتقانىدىم . بۇ كۈن باشقا ئىش كۈنلىرىدىن ھېچبىر پەرقلەنمەيدىغان سەككىز سائەتلىك بىر ئىش كۈنى بولسىمۇ ، ماڭا قالغان بەش كۈنلۈك چارچاشتىنمۇ بەكرەك چارچاشقا توغرا كېلەتتى . ئۈزۈن - ئۈزۈن ئەرز - دادلارنى ، يېلىنىش - يالۋۇرۇشلارنى ، ھەيۋە - دوقلارنى زېرىكمەي ئاڭلاپ چىقاتتىم . تىتىلىپ توگەي دەپ قالغان قېلىن نوپۇس دەپتەرلىرىنى قايتا - قايتا ۋاراقلايتتىم . خىلمۇخىل مۇرەككەپ مەسىلىلەرنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن باش قاتۇراتتىم . ئاخىرىدا ئىشخانامدىن بەزىلەر خۇشال - خۇرام ئۈزىسا ، بەزىلەر تەنىلەرنى ، ھەتتا ئاھانەتلەرنى ھەدىيە قىلىپ كېتىپ قېلىشاتتى . يېشىم ئۇلغىيىپ ئۆزۈمنى توختىتىۋالغىنىم ئۈچۈنمىكىن ياكى ئالتە - يەتتە يىلىنىڭ بارلىق جۈمە كۈنلىرىنى بىر تەرزدە ئۆتكۈزۈۋېرىپ سەزگۈرلۈكۈم گاللىشىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈنمىكىن ، ھەر خىل قىياپەتلەرگە ئانچە زەن قويۇپ كەتمەيدىغان ، قىلىنى قىرىق يېرىشقا ھەۋەس قىلمايدىغان بىر كەسپىي ئادەت مەندە يېتىلىپ قالغانىدى . ئەمما ، شۇنداق دېيىلگەندىمۇ ھەر جۈمە كۈنى ئىشخانا تەرەپكە قەدەم تاشلىغىنىمدا يۈرىكىم ئىختىيارسىز سىقىلىشقا باشلايتتى . قۇياشنىڭ كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا بىر سەكرەپ غەربكە ئۆتۈپ قېلىشىنى ، بىر كۈنلۈك شاۋقۇن - سۇرەنلەرنىڭ ئۈپرىتىشىدىن بىر يولى خالاس بولۇپ كېتىشىمنى خالاپمۇ قالاتتىم .

بۇگۈن ئىشقا چۈشۈش ۋاقتى بىلەن تەڭ ئىشخانا ئالدىغا يېتىپ كېلىگەن چېغىمدا ، ئالتە - يەتتە جۈپ كىشى مېنى ساقلاپ تۇرۇشاتتى . ئوخشىمىغان ياشلاردىكى بۇ كىشىلەرنىڭ كۆلۈمسىرەپ تۇرۇپ يول بېرىشلىرىگە قارىماي ، ئىشكنى ئېچىپ ئىش ئۈستىلىمىنىڭ ئالدىدا سىرى چۈشۈپ كەتكەن يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇقتا ئولتۇردۇم . مېنىڭ قىلغان تۇنجى ئىشىم ئاسما كالېندارنىڭ ئىككى ۋاراقنى بىراقلا يىرتىپ تاشلاپ ، 6 - ئاينىڭ شەنبە كۈنىنى كۆرسىتىدىغان چېسلا ۋاراقنى چىقىرىپ قويۇش بولدى .

— قېنى ، كىم بۇرۇن كەلگەن بولسا شۇ كىرسۇن ! — سېرىتمىدىن تامغىنى ئېلىۋېتىپ ، ئىشىك ئالدىدا قىستىلىپ تۇرغان كىشىلەرگە دېدىم .

ئىشىك ئالدىدا تاراق - تۇرۇق ۋە «مەن» ، «سەن» دېيىشلەر باشلىنىپ كەتتى . ئالدىمدىكى ئورۇندۇقنىڭ «غىچىر» قىلغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ ، قىزىل ۋە سېرىق قەغەزلەرگە بېسىۋاتقان تامغىنى تاشلاپ قويۇپ ئالدىمغا قارىدىم . ئورۇندۇقتا چىرايلىق كەلگەن غۇنچە بوي ، رەڭگىروھى تاتىراڭغۇ ، ئىنچىكە قاشلىرى ئاستىدىكى كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپراق كەتكەن بىر قىز ئولتۇراتتى . مەن ئۇنىڭ توي خېتى ئالغىلى كەلگەنلىكىنى ۋە تەقى - تۇرقىدىن قارىغاندا ياش ئۆلچىمىگە توشىدىغانلىقىنى پەملىدىم - دە ، ئۇنىڭ يىگىتىنى ئىزدەپ ئىشىك ئالدىغا نەزىرىمنى ئاغدۇردۇم . بىراق ، دىۋەيلىشىپ تۇرغان كىشىلەر ئارىسىدىن بۇ قىزنىڭ قۇرامىغا ماس كېلىگۈدەك بىرەرسىنى كۆرمىگىنىم ئۈچۈن ئۇدۇللا ئۆزىدىن سوراشقا توغرا كەلدى :

— ئۇكام ، ماڭا ئىككى تەرەپنىڭ يۈزمۈيۈز رازىلىقى كېرەك . يىگىتىڭىز قېنى ؟

— ...

— ۋاقىتنى زايا قىلماڭ ، ساقلاپ تۇرغانلارنى كۆرمەيۋاتامسىز ؟

— ...

قىز سورىغان سوئاللىرىمنى ئاڭلىمىغاندەك نۇرى قاچقان كۆزلىرىنى ماڭا تىككەن پېتى بۇتتەك قېتىپ ئولتۇراتتى . ئاخىر كەسپىي تەجرىبەمنى ئەسكە ئېلىشقا مەجبۇر بولدۇم ـ دە ، ئىككى كۆرسەتكۈچ بارمىقىمنى پاراللېل قىلىپ جۇپلەپ ، ئالىقانلىرىمنى ئېچىپ يۇقىرىغا كۆتۈردۈم .

— ئاجراشقىلى كەلدىم .

قىزنىڭ نېپىز ، ئەمما قوقان قەغىزى چاپلاپ قويۇلغاندەك بۇدۇر ـ بۇدۇر بولۇپ كەتكەن لەۋلىرى ئاستا مىدىرلىۋىدى ، ئۇنى ئېيىپناق دەپ قىياس قىلىپ ئىشارەت بىلەن سوئال سورىغىنىم ئۇچۇن ئۆزۈمىمۇ بىرئاز خجىل بولۇپ قالدىم ۋە ئوڭايسىزلىقتىن قۇتۇلۇۋېلىش مەقسىتىدە بايامقى سۆزۈمنىڭ ئاجراشقۇچىلارغىمۇ باب كېلىدىغانلىقىنى ئاستىرتىن بىلدۈرۈپ قويماقچى بولدۇم :

— هە ، ئاجراشماقچىمۇ ؟ شۇنداقتىمۇ ئېرىڭىزنىڭ يۈزمۇيۈز ماقۇللۇقىنى ئاڭلىمىساق بولمايدۇ ، مۇشۇ يەردىلا مۇرەسسە قىلىپ ياراشتۇرۇپ قويامدۇق تېخى .

— ياق... ياق... جېنىم ئاكا ، يارىشىپ قېلىشىم مۇمكىن ئەمەس ، مۇمكىن ئەمەس...

هېلىغىچە ئۈيۈپ قالغاندەك ئولتۇرغان قىز بىردىن سەكرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ۋە تېخىمۇ بەكرەك تاتارغان چىرايىدا قورقۇنچ ، ۋەهىمە بەلگىلىرى پەيدا بولدى . «ياراشتۇرۇش» دېگەن سۆزۈمدىن ياۋايى هايۋاندىن قورققاندەك قورقۇپ كەتكەن قىزنىڭ شىددەتلىك يۈرەك سوقۇشى ئۆڭي ئېچىدە كىيىدىغان نىمكەش ئەتلەس كۆڭلىكىنىڭ ئۈستىدىنلا بىلىنىپ تۇراتتى . مەن ئۇنىڭ جىددىي كەيپىياتىنى پەسەيتمەكچى بولۇپ ، بىلىنەر ـ بىلىنمەس كۈلۈمسىرىدىم ۋە ئاجراشماقچى بولغان تەقدىردىمۇ ئېرى بىلەن بىللە كەلمىسە بولمايدىغانلىقىنى كەسكىنرەك ئاھاڭدا ئېيتىۋىدىم ، ئۇ بىر خىل مىسكىن هالەتتە :

— ئۇ كەلمەيدۇ ، — دېدى .

مەن ئېرىنى باشلاپ كەلمىسە بولمايدىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى چىقىپ كېتىشكە ئۇندىشىم ، قاتتىقراق گەپ قىلىپ ، ئۇنىمىسا نىكاھ قانۇنىنىڭ ئۆزۈم يادلىۋالغان مۇناسىپ ماددىلىرى ۋە شەرھلىرىنى شىپى كەلتۈرۈشۈم تامامەن مۇمكىن ئىدى . بىراق ، بۇ قىز مەندىن قەرزىنى سۈيلەۋاتقاندەك قەتئىيلىك بىلەن كۆزىنى مۆلدۈرلىتىپ ئولتۇرسا ئۇنىڭغا نېمىمۇ دېيەلەيتتىم ؟ بىراق ، ۋاقىت قىس ، بىرمۇنچە كىشى ئانىسىنىڭ يەم ئېلىپ كېلىشىنى كۈتۈپ تۇرغان قارلىغاچ بالىلىرىدەك ئىشىكتىن بېشىنى چىقىرىشىپ تۇرۇپتۇ .

— ئۇكام ، گەپ ئاڭلاڭ ، ئاجرىشىشنى تەلەپ قىلىش سەۋەبىڭىز ھەرقانچە ئورۇنلۇق بولغان تەقدىردىمۇ ، ئېرىڭىزنىڭ رازىلىقىسىز بىر تەرەپ قىلالمايمەن ، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا .

— توي رەسمىيىتى مېنىڭ رازىلىقىمسىز بېجىرىلگەن يەردە ، ئاجرىشىش رەسمىيىتى ئېرىمنىڭ رازىلىقىسىز بېجىرىلسە بولماسمۇ !

قىزنىڭ ئاغزىدىن ئالدىن تەييارلىۋېلىپ ئېيتىۋېلىش پۈرسىتىنى مۇشۇ دەقىقىغە توغرىلاپ قويغاندەك ئېيتىلىپ چىققان بۇ سۆز مېنى خېلىلا ھودۇقتۇرۇپ قويدى . «قىزنىڭ رازىلىقىسىز رەسمىيەتنى كىم بېجىرگەندۇ ؟... قەيەردە بولاتتى . بۇ بازاردا نىكاھ ئىشلىرىنى باشقۇرىدىغان بىرلا ئورۇن بارغۇ ، بېجىرگۈچى پەقەت بىرلا مەنغۇ ؟ » ئويلىغانسېرى گاڭگىراشقا باشلىدىم ، ئاخىر ھەيران بولغان ئاھاڭدا قىزدىن سورىدىم :

— ئېرىڭىزنىڭ ئېتى نېمە ؟

— ھۆسۈيۈن .

— ھە ؟ ھېلىقى ھۆسۈيۈن مۇدىرمۇ ؟

— ياق ، ھە ئاشۇ .

— سىز خانقىزمۇ ؟

ئۇ بېشىنى ئاستا لىڭشىتىپ سوئالىمنى تەستىقلىغاندا ئىچىمدە «ئاپلا » دېدىم ـ دە ، پېشانەمگە «پاق» قىلىپ بىرنى ئۇردۇم .

نىكاھ ئىشلىرىنى باشقۇرۇشتا راستىنى ئېيتسام مەن بىر لىللا ئادەم ئىدىم. ھەر خىل مەقسەتلەر ئۈچۈن سۈنئۇلغان سوۋغىلار نەزىرىمدىن ۋە قوبۇلۇمدىن ھامان چەتتە ئىدى. قايسىبىر يىلى تەشكىل تەرىپىدىن بېرىلگەن چوڭ تەقدىرنامىنى ئېلىپ كېلىپ تۆر تامغا ئېسىپ قويغان چېغىمدا خوتۇنۇممۇ شۇنچىلىك خۇشال بولۇپ كەتكەن. ئۇ چاغلاردا مەن باش ئاغرىتىدىغان بۇ خىزمەتنى ھەتتا ياخشى كۆرەتتىم، جۇپ - جۇپ قىز - يىگىتلەر ئالدىمغا كېلىپ مېنىڭ قولۇمدىن قىپقىزىل توي خېتىنى ئېلىشقىنىدا، قوشۇلۇش تەقەززالىقى بىلەن كېچە - كۈندۈز ئارزۇ قىلغان ئۇنتۇلماس سائەتلىرىنىڭ ئاخىر يېتىپ كەلگەنلىكىنىڭ خۇشاللىقىدا ماڭا قاراپ پىسكىكىدە كۈلۈپ قويغىنىدا ئىچ - ئىچىمدىن سۆيۈنۈپ كېتەتتىم. بىراق، ھوقۇق پەشۋاسى بىلەن ئىختىيارىم قولۇمدىن كېتىپ قالغاندا سادىر قىلىپ قويغان بىر ئىشىم مېنى كۆڭۈلسىزلەندۈرۈپ مۇشۇنداق بىر مەجەزگە گىرىپتار قىلغانىدىكى، شۇ قىلمىشىمنىڭ قۇربانى بولمىش خانقىز ھېلىقى گەپنى قىلغاندا يۈزۈمنىڭ قىزارغانلىقىنى ئۆزۈممۇ تۇيدۇم - دە، بىر يېرىم يىل بۇرۇن بولۇپ ئۆتكەن ئىش «لاپ» قىلىپلا كۆز ئالدىمغا كەلدى.

باھار ئايلىرىنىڭ بىر جۇمە كۈنى، ناشتا قىلغىلى ئەمدىلا شىرە ئالدىغا كېلىۋىدىم، ھويلا ئىشكى چېكىلدى. ئىشىك ئېچىلىشىنى كۈتۈپ تۇرمايلا ھۆسۈيۈن مۇدىر كىرىپ كەلدى. مەن ئۇنىڭ بىمەھەل كېلىشىدىن بىرئاز ھەيرانلىق ھېس قىلدىمىۇ، ھەيرانلىقىمنى چاندۇرمايلا ئۇنى شىرە ئالدىغا سېلىنغان كۆرپىگە تەكلىپ قىلدىم.

ھۆسۈيۈن مۇدىر 40 تىن خېلىلا ھالقىغان، ئۇزۇن يۈزلۈك، چوقۇر ئادەم ئىدى. پارقىراپ تۇرىدىغان ئالا گەدىنى باشلىقىنى قانچە چۆكۈرۈپ كىيىسىمۇ كۆرۈنۈپ تۇرىدىغىنى ئۈچۈن ئۇنى ئەڭ يامان سۆز بىلەن تىللايدىغانلار «تاز» سۆزىنى تاللىۋالغان. شورلۇق يەردىن ئۇنگەن قومۇشلاردەك شالاڭ ساقال - بۇرۇتلىرىنى

پاكىز قىردۇرۇۋەتكەن بولسىمۇ ، قارامتۇل يۈزى يەنە قارا پېتىچە خۇددى ياغلاپ قويغان قاپاقتەك پارقىرايتتى .

ئۇ كىچىك بالىنىڭ بېلىدەك تومۇقتىكى پۇتلىرىنى تەسلىكتە چازانە قىلىپ ، قوي قېرىنچىلىك ساڭگىلىغان قۇچىقىغا ئالدى ـ دە ، كېلەڭسىز تېنىنى جايلاشتۇرۇپ ئولتۇردى . ئۇنىڭ قارىئۆرۈك ئۇرۇقچىسچىلىك چېقىر كۆزلىرى سۇس ھاجايان نۇرلىرىنى چاقنىتاتتى . بىر ـ ئىككى ئېغىزدىن رەسمانە تىنچلىق سوراشقاندىن كېيىن ، ئۇ چاي ئوتلىغاچ ئۆينىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرىگە كۆز يۈگۈرتۈپ تۇرۇپ سۆز باشلىدى :

— ئۆيمۇ يامان سېلىنماپتىكەن ، بىزنىڭ قۇرۇلۇش ئەترىتى سالغانغۇ دەيمەن ، شۇنىسى ، كىگىز سەل چېنىپ قاپتۇ . ھە ، ئېسىمگە كەلدى . بىزدە باھاسى ئەرزان گىلەم بار ، ئەگەر ، كېرەك بولسا...

— گىلەم دېگەننىڭ كارايىتى چاغلىق ، كېيىنچە ئېلىۋالارمىز ، — دېدىم مەن جاۋابەن .

ئاربدا كىچىككىنە تىنچلىق ھۆكۈم سۈرگەندىن كېيىن ئۇ قوزىنىڭ بېشىدەك چوڭلۇقتىكى مۇشتۇملىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ يالغاندىن ئەسىنۇالغاندىن كېيىن سۆزگە كىرىشتى :

— بۇگۈن ئالدىلىرىغا بىر ھاجەت بىلەن كېلىۋىدىم ، ئەمدى ، قانداق بولىدىكىن دەپ...

— قولىمىزدىن كەلسە راۋا قىلارمىز ، — دېدىم مەن جاۋاب بېرىپ . ئۇ ھاياجېنىنى بىلدۈرمەسلىككە تىرىشىپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى :

— بىر پارچە پەتە لازىم ئىدى ، ھېلىقى نادىراخۇنىڭ قىزى بىلەن ئۆي بولۇپ قالايلى دېۋىدۇق .

— نادىراخۇنىڭ ؟

— ھەئە ، ئۇ 2 ـ يېنىك سانائەت ئىدارىمىزدىكى كۆنچىلىك سېخىدا ئىشلەيدىغان ياۋاش ئادەم ئىدى . يېقىندا كۆزىگە كىسلاتا

چاچراپ كەتكەن باھانە بىلەن مېيىپ بولۇپ قالدى بىچارە ، شۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ بولسىمۇ...

— يامان بوپتۇ بىچارىگە ، ئۇنىڭ بويىغا يەتكەن قىزى بارمىكىنە ؟

— ھەئە ، بار ، بىرلا يالغۇز قىزى بار ، بۇ يىل 17گە ، ياق 18گە تولدى .

ئۇ ، قىزنىڭ يېشىنى ئېيتقان چاغدا دۇدۇقلاپ قالدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە مۇشۇ كىشىنىڭ ئىشى تۇپەيلى ئوبدانلا بىر جايلانغىنىم ئۈچۈن ماڭا ئېھتىيات تولىمۇ زۆرۈر ئىدى . شۇنداقتىمۇ قىز تەرەپنىڭ يېشىنى ئېنىق بىلمەي تۇرۇپ بىرنېمە دېگىلى بولمايدىغانلىقى سەۋەبلىك قىزنى بىللە ئېلىپ ئىشخانىغا بېرىشنى ئېيتىپ ئۇنى ئۇزىتىپ قويدۇم .

ھۆسۈيۈن قادىر ئىشخانامغا چۈشكە يېقىن كىرىپ كەلدى . بىراق ، ئۇنىڭ يېنىدا قىز يوق ئىدى . ئۇ ئالدىدا ئولتۇرغان بىر جۈپ ياشنى بىر گۆلىيىش بىلەن قوغلىۋېتىپ ئورنىغا ئۆزى كېلىپ ئولتۇردى ـ دە ، ئەتىگەندە كۆرۈشكىنىمىزنى يادىدىن چىقىرىۋەتكەندەك «پەتە ئالغىلى كېلىۋىدىم» دېدى . مەن ئۇ يېتىپ كەلگۈچە نوپۇس دەپتىرىنى ۋاراقلاپ قىزنىڭ يېشىنى ئېنىقى بىلەن بىلىپ ئۇلگۈرگىنىم ئۈچۈن «ساۋاق»نى ئەستىن چىقىرىپ ، گەپنى ئۇزۇپلا ئېيتتىم :

— خانقىز تېخى 17 ياش ئىكەن ، نىكاھلىنىش يېشىنىڭ قانچە ئىكەنلىكى سىلىگىمۇ ئايدىڭ ، شۇڭا...

— خاتا يېزىلىپ قالغان ئوخشايدۇ ، يېشىغا يەتكەنلىكىگە دادىسىمۇ گۇۋاھلىق بەرگەن .

ئۇ گېپىمنىڭ بىلىگە تېپىۋەتتى . ئۇنىڭغا نوپۇس دەپتىرىنى كۆرسەتتىپ تۇغۇلغان يىل ، ئاي ، كۈنى دېگەن گرافىلارنى كۆرسەتكۈچ بارمىقىم بىلەن چېنەپ باققان بولساممۇ قىلچە پىسەنت قىلمايتتى . تالىشا ـ تالىشا ئاخىرىدا ھۆسۈيۈن قادىر تەگەشكە باشلىدى :

— 17 ياش بولسا نېمە بوپتۇ؟ مەن بۇرۇنقى خوتۇنۇمنىمۇ 16 يېشىدا ئالغان. پارتىيىگە شۇنچە يىل ئىشلىگىنىمىز بىرەر ياشقا ئارا تۇرماسمۇ؟!

ئۇ مېنىڭ يۈمشىمايدىغىنىمغا كۆزى يېتىپ چىچاڭشىغىنىچە چىقىپ كەتتى.

چۈشتىن كېيىن ھۆسۈيۈن قادىر مەغرۇرانە قىياپەتتە ئىشخانىغا يەنە كىرىپ كەلدى. ئۇ چىرايىغا ھېچنېمىنى، ھېچكىمنى مەنسىتمەسلىكنى نامايان قىلىدىغان مۇغەمبەرلىك كۇلكىسىنى يۈگۈرتكىنىچە چۈشتىن بۇرۇن ئولتۇرغان ئورۇنغا كېلىپ ئولتۇردى. يانچۇقىدىن «مودەن» ماركىلىق تاماكىدىن بىرنى چىقىرىپ تۇتاشتۇرغاندىن كېيىن ئالدىمغا بىر كونۇبرتنى تاشلاپ قويدى. كونۇبرت ئىچىدىكى قىزىل خەتلىك ئىش قەغىزىگە چوڭ ـ چوڭ قىلىپ مۇنۇلار يېزىلغانىدى:

«بازارلىق ھۆكۈمەت خەلق ئىشلىرى خادىمىگە:

خۇ جۇرېننىڭ تەلىپىدىن خەۋەر تاپتۇق. ئۇنىڭ تۆھپىسى ۋە خىزمەت ئېھتىياجىنى كۆزدە تۇتۇپ خانقىز بىلەن توي قىلىشىغا قوشۇلدۇق. سەۋەب كۆرسەتمەي دەرھال بېجىرىلسە. ئەگەر خۇ جۇرېننىڭ تۇرمۇش ئىشلىرى كاپالەتكە ئىگە قىلىنمىسا، يېنىك سانائەت ئىشلەپچىقىرىشىدا زىيان كۆرۈلسە...»

خەتنى ئوقۇپ تۇگەتمەي تۇرۇپلا قەغەزنىڭ تۆۋەن تەرىپىگە بېسىلغان يوغان يۇمىلاق تامغا ۋە شەخسىي مۆھۈرگە كۆزۈم چۈشۈپ پىشانەمدىن سوغۇق تەر چىقىپ كەتتى. چۈنكى، شۇ كۈندىن بىر ئايچە بۇرۇن ئوخشاش پوچېركىلىق، ئوخشاش تامغىلىق بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالغانىدىم. خەتتىكى ئوخشىمايدىغان مەزمۇن شۇ ئىدىكى، ئۇ خەتتە خۇ جۇرېننىڭ ئۇچ بالىلىق ئايالى بىلەن ھېچقانداق ئاساسسىزلا ئاجرىشىش تەلىپىنى رەت قىلغانلىقىم تەنقىد قىلىنغانىدى.

ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق؟ قولۇمدىكى سەل تىترەۋاتقان

تامغىلىق قەغەزگە پىسەنت قىلماسلىققا مەندە يەنە قانداق ماغدۇر بولسۇن؟ توي خېتىگە تامغا باسماسلىققا قانداق ئىلاج بار؟

خانقىزنىڭ ئۆز ياشلىق باھارىنىڭ نابۇت قىلىنىشىغا سەۋەبكار بولغان زومىگىرانە ئارىلىشىشقا ئېتىراز بىلدۇرۇپ ئېيتقان ھېلىقى سۆزى قۇلاق تۇۋىمدە يەنە بىر قېتىم جاراڭلىغاندىن كېيىنلا ئاندىن خىيالىمنىڭ يېپىنى كەستىم. نىكاھ ۋەسمىيىتى ئەنە شۇ تەرىقىدە بېجىرىلىپ ئۆزۈن ئۆتمەي توينىڭ بەكمۇ كاتتا ئۆتكۈزۈلگەنلىكىنى ئاڭلىغانىدىم. راست، «قېنى كارامىتىمنى كۆرۈپ باق» دېگەندەك ماڭمۇ توي باغىقى ئەۋەتكەنكەن. بىراق، ئۇنداق تويغا نېمىدەپ باراتتىم؟ قانۇننى ئۆز خاھىشىغا بويسۇندۇرغانلارنىڭ نەپسانىيەت تەنتەنىسىگە ئورتاق بولۇش ئۈچۈنمۇ؟ نەپسى ئالدىدا ئار ـ نومۇسنى بىلمەيدىغان بىر كىشىنىڭ تېخى ئېچىلمىغان غۇنچىدەك سەبىي قىزنىڭ يېنىدا گىدىيىپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈش ئۈچۈنمۇ؟ ياكى ئۇچ بالىلىق خوتۇننى رەزىل يوللار بىلەن قولغا كەلتۈرگەن ھوقۇق قامچىسىدا قامچىلاپ ھەيدەۋەتكەن تاش يۈرەكنىڭ يىرگىنىشلىك ھەجىيىشىدىن ھۇزۇر ئېلىش ئۈچۈنمۇ؟ ۋە ياكى بىر نارەسىدە قىزنىڭ سارنىڭ ئىپلاس تىرناقلىرى ئاستىدا قالغان چۈجىدەك داد ـ پەرياد ئۇرۇشلىرىنى ئاڭلاش ئۈچۈنمۇ؟

توي خەۋىرىنى ئاڭلاپ بىر ھەپتىدىن كېيىن مەن خانقىزنىڭ ئېرىنىڭ كەينىدە ـــ ھۆسۈيۈن قادىر زورلۇق بىلەن ئەمرىگە ئالغان ياش، گۈزەل خوتۇننى كۆز ـ كۆز قىلىش ئارقىلىق ئۆز كۈچىنى ۋە ئابرۇيىنى نامايىش قىلىپ كوچىدا كېتىۋاتقىنىدا تۇنجى قېتىم كۆرگەنىدىم. ئۇ بۆرىنىڭ كەينىگە كاج تەقدىر ئارغامچىسى بىلەن چېتىلغان قوزىدەك ئېرىدىن ئۇركۈپ ـ ئۇركۈپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ، تال چۈنقىتەك قامىتى ئېرىنىڭ پور توغراق كۆتىكىدەك كىبلەكسىز بەستىگە تولىمۇ ماس كەلمىسىمۇ، ئەمما ئۇ گۈزەل ئىدى. ئاشۇ خانقىز، ياق ئاشۇ گۈزەللىكىنىڭ ئوندىن بىرى ساقلىنىپ قالغان ھازىرقى گۈزەل خانقىز مۇشۇ دەقىقىدە مېنىڭ

ئالدىمدا ئولتۇراتتى !

مەن بارلىق ئەپسۇسلىرىمنى ۋە ئېچىنىشلىرىمنى زورىغا بېسىۋېلىپ مۇرەسسە قىلىشنىڭ گېپىنى يەنە بىر تەكرارلىۋىدىم ، كۇتكەن ۋە كۇتمىگەن ئەھۋاللار بەربىر سېكۇنتتىلا يۇز بەردى . دەسلەپىدە ئۇ يالۇۇرۇشلىرىنىڭ بىكار كەتكەنلىكىگە ، ياخشى نىيەتلىك ئادەملەرنىڭ دۇنيادىن تۇگەپ كەتكىنىگە ئىشەنگۇسى كەلمىگەندەك جىمىپ قالدى . ئارقىدىنلا مەڭزىدىن كۇز شاملى بىللەن جان تىكىپ ئېلىشىپ ئاخىرقى ماغدۇرىنى تۇگەتكەن ، سولىشىشقا يۇز تۇتقان گۇل تاجىسىدىن سىرغىغان ئاداققى شەبنەمدەك ئىككى تامچە ياش سىيرىلىپ چۇشتى . ئاندىن ئىچ - ئىچىدىن قاياپ چىققان يىغىسىنى باسالمای ئېسەدەپ تۇرۇپ دەرد تۆكۇشكە باشلىدى .

— ئا... ئاكا ، ياش ئۆمرۇمگە ئىچ ئاغرىتىشلىرىنى سورايمەن . سىلىنىڭمۇ بالىلىرى باردۇ ، يارىشىش زادى مۇمكىن بولمايدىغان ئىش...

ئىشىك ئالدىدا تۇرغانلارمۇ ئۆز تەقەززاسىنى تەقىپ ئاستىغا ئېلىپ خانىزىنىڭ دەردلىك سۆزلىرىگە قۇلاق سالماقتا ئىدى . خانىمىز قولياغلىقىنى چىقىرىپ سەلدەك ئېقىۋاتقان ياشلىرىنى سۇرتۇۋالدى - دە ، سۆزىنى داۋام قىلدى :

— ئانامدىن كىچىكىمدىلا ئايرىلغانكەنمەن ، چوڭ بولدۇم ، مەكتەپكە كىردىم . كېيىنكى كۇنلەردە ئىككى كۆزىدىن ئايرىلغان دادامنىڭ هوشۇقىغا چالما تىزىپ يۇرۇپ كۆيۇنۇشى ئارقىسىدا تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىمۇ ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتتۈردۇم . ئۇزاقتىن بېرىقى ئارزۇيۇمنىڭ دەۋىتى بىلەن ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىغا تەييارلىنىۋاتقان ۋاقتىمدا ئويلىمىغان يەردىن دادامنىڭ قوشۇلماسلىقىغا دۇچ كەلدىم . كىچىكىمدىن باشلاپ ياخشى ئوقۇشۇم ئۈچۈن كۆيۈپ - پىشىپ يۇرگەن ، هەتتا كۆزىدىن ئايرىلغاندىن كېيىنمۇ ياخشى كۆڭلۇمنى رەت قىلىپ ئالىي مەكتەپتە

ئوقۇشۇمنى قوللاپ كېلىۋاتقان دادامنىڭ بىردىنلا ئۆزگىرىپ قېلىشى مېنى ئويلىنىشقا مەجبۇر قىلدى . سەۋەبىنى ئۆزىدىن سورىغىنىمدا ئۇ ھېچنېمە دېمەي ، ئۇھ تارتىپ بېشىنى چايقايتتى ، بەزىدە ئانامنىڭ ۋاقىتسىز قازا تاپقىنى ئۈچۈن ھەسرەت چېكەتتى . كېچىلىرى ئۇيان ئۆرۈلۈپ ، بۇيان ئۆرۈلۈپ كىرپىك قاقماي تاڭ ئاتقۇزۇۋېتەتتى . دادامنىڭ قانداقتۇر بىر يوشۇرۇن ئازاب بىلەن ئۆزىنى قىيناۋاتقانلىقىنى ، نامەلۇم بىر كۈچنىڭ تەسىرىدە ئۆز ئىرادىسىگە قارشى يول تۇتۇۋاتقانلىقىنى ئەمدىلا ھېس قىلىشقا باشلىغان چېغىمدا ، بىر كۈنى ھۆسۈيۇن قادىرنىڭ ئىشكىمىزدىن كىرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم . ئۆزۈمنى ئوتۇنخانىنىڭ كەينىگە قانداق يوشۇرغانلىقىمنىمۇ بىلمەيمەن ، دالدىدا تۇرۇپ گەپلىرىگە قۇلاق سالدىم . دادامغا : مېنى ئۆزى بىلەن توي قىلىشقا كۆندۈرسە ئىدارىدىن بېرىلىدىغان خىراجەتتىن داۋاملىق بەھرىمەن قىلىدىغانلىقىنى ، تويدىن كېيىنلا مېنى قانداقتۇر مۇھىم ئورۇنغا ئورۇنلاشتۇرىدىغانلىقىنى ، ئۇنداق بولمىسا قولىدىن كېلىدىغانلىكى ئىشنىڭ ھەممىسىنى قىلىدىغانلىقىنى ئۆز قۇلىقىم بىلەن ئاڭلىدىم . يۈرىكىم بىردىنلا مۇزلاپ كەتكەندەك بولۇپ ، ئىلكىمدىن ئىختىيارىم قاچتى . چاچلىرىمنى يۇلغىنىمچە مەكتەپ تەرەپكە يۈگۈردۈم . بىراق ، مەن كېچىككەنىدىم . ئىمتىھان ئاللىقاچان باشلىنىپ كەتكەن ، ئوقۇش ئامىتى مەندىن يۈز ئۆرۈگەنىدى . ياش تۆككەن پېتى قايتىپ كېلىپ ، دادامنىڭ قۇچىقىغا ئۆزۈمنى تاشلىدىم . دادامۇ ماڭا قوشۇلۇپ يىغلىدى . ئەھۋالنى تەشكىلگە مەلۇم قىلىشىمدىن ئەنسىرىدى .

ھۆسۈيۇن قادىرنىڭ سايىسى ئىشكىمىز ئالدىدىن زادى نېرى كەتمىدى . ئارىغا چۈشكەن بىر چوڭ كىشىدىن ھۆسۈيۇن قادىرنىڭ مېنى ئۆز ئەمرىگە ئالىدىغانلىقى ئۇقتۇرۇلغاندا ھوشۇمدىن كەتكىلى تاس قالدىم ، ئۆلۈۋېلىشنى ئويلىدىم ، بىر قۇتا زەھەرلىك دورا تېپىپ كېلىپ يېنىمدا ساقلىدىم . ھەر قېتىم بۇ يورۇق جاھان

بـــلەن خوشلاشماقچى بولغىنىمدا ، ئاجىز ، تايانچسىز دادام كۆز ئـالـدىـمـدىن نېرى كەتمىدى . ئانامنىڭ قەبرىسىگە قانچە قېتىم تاشلانسامۇ قەبرىدىن ئاۋاز كەلمىدى...

خانقىز سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە يۇرىكىم ئامبۇر بىلەن قىسقاندەك مۇجۇلۇشقا باشلىدى . ئەگەر ئۆز سالاھىيىتىمنى ئەسكە ئالمىغىنىمدا ئىدى ، چاناقلىرىمغا پاتماي يار ئېلىپ كېتەي دەپ قالغان ياشلىرىم ئۈدۈللا ئالدىمدا يېيىقلىق تۇرغان سېرىق قەغەزگە تۆكۈلۈشى مۇمكىن ئىدى . ئۇ سەل توختىۋالغاندىن كېيىن سۆزىنى يەنە داۋام قىلدى :

— مـېـنـىـڭ ئـۇنـىـڭغـا تەگمەسلىك ، ياشلىقىمنى نابۇت قـىـلماسلىق ، قىزلىق غۇرۇرۇمنى قوغداش ئۈچۈن كۆرسەتكەن جىمى تىرىشچانلىقىم قەدەم ـ قەدەمدە بىتچىت قىلىندى . ئاقىۋەتتە مەن توي بولۇۋاتقان سورۇنغا ئېلىپ بېرىلدىم . توي كۈنى تۆككەن ياشلىرىمغا تاش بولسىمۇ ئېرىپ كېتەر ئىدى . بۇ كاتتا توي مەن ئـۈچۈن بەئەينى ماتەم بولدى . چېلىنغان سازلاردىن مەندىن يۈز ئـۆرۈگـەن تەقدىرنىڭ سوغۇق كۈلۈشلىرىنى ، چەيلىنىش ئالدىدا تۇرغان ياش گۈلۈمنىڭ نالىسىنى ، يىراقلاپ كېتىۋاتقان قۇتۇلۇش ئۇمىدىنىڭ ئاياغ تاۋۇشىنى ئاڭلىدىم . ئۇستۇبشىمغا كىيگۈزۈلگەن رەڭگارەڭ كىيىملەر ماڭا بىر خىللا ئاق بولۇپ كۆرۈندى . مەن دادام بـىـلـەن خـوشلاشقاندا تەڭلىكىنىڭ تۇگمىنىدە قايتا ـ قايتا يـانـجـىلغان يۇرىكىمدىن ئېتىلىپ چىققان ياش ئېتىكىمنى ھۆل قىلدى .

ھۆسۈيۈن قادىرنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ كېلىندىم . تۆت تام مېنى تۆت تەرەپتىن قىستاپ كېلىۋاتقان قارا قوللاردەك بىلىندى . توغرا ، مېنىڭ ئېلىپ كېلىنگىنىم گىلەملەر بىلەن بېزەلگەن ، ئۆمرۇمدە كۆرمىگەن جاھازىلار تىزىلغان ئۆي ئىدى . نازۇنېمەتلەرمۇ مول ئىدى . بىراق ، مەن قەپەسكە سولانغان قۇشتەك ، پۈتۈن مەنىۋى ئەركىنلىكلەردىن مەھرۇم قىلىندىم . مەكتەپ ، كوللېكتىپ ھايات

كۆز ئالدىمدىن زادى نېرى كەتمىدى . «مۇھەببەت» دېگەن سۆز بارلىكى كىتاب مەندىن نېرى قىلىنىدى . دەردىمنى تۆكۈپ بىرەر مىسرا شېئىر يېزىپ قويسام ئۆلگۈچە تاياق يېدىم .

ئۆتكەن يىلقى ئەتىياز بولسا كېرەك ، مەھەللە ياشلىرى ئارىسىدىكى ئوغۇللار بىلەن سۆزلەشكىنىمدە ئۇلارغا قاراپ كۈلۈپتىمىشىمەن ، ئۆزىگە بولسا بىرەر قېتىممۇ ئوچۇق چىراي ئاچماپتىمىشىمەن . ئۇ ماڭا «ئوتقاشتەك ئېسىل ئۆي تەييارلاپ بەردىم ، نازۇنېمەتلەرنى ئالدىڭغا دۆۋىلەپ قويدۇم . سېنىڭ يەنە نېمەڭ كەم ؟» دەپ سوراق قويدى...

خانقىز سۆز ئارىسىدا ئېسەدەۋاتقان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ «زادى نېمە كەم» دېگەن سوئالنى ئىختىيارسىز ئۆز - ئۆزۈمگە قويۇپ باقتىم ۋە بىرقانچە خىل جاۋابنى چاقماق تېزلىكىدە كاللامدىن ئۆتكۈزدۈم ، بىراق ، ھېچقانداق جاۋابتىن قانائەت ھاسىل قىلالماي تۇرغىنىمدا ، خانقىز سۆزىنى ئۇلىدى :

— ئۇ تېخى ھېچنېمە كەم ، ئەمەس دەپ ھېسابلايدۇ . ئەگەر ئۇ نېمە كەم ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەن بولسا ئىدى ، ئون نەچچە ياشتىكى مېنى 45 ياشتىكى ئۆزىگە راۋا كۆرمەس ، ھېسسىياتتىن ، مۇھەببەتتىن مەھرۇم بولغان نىكاھنى ھوقۇق ، مال - دۇنيا بىلەن ۋۇجۇدقا چىقىرىشقا ئۇرۇنماس ئىدى .

شۇ ۋەقەدىن كېيىن ھويلىغا تېخىمۇ مەھكەم قاماپ تاشلاندىم . ھەممە جانلىقلار ئويغىنىدىغان ، قۇشلار ئەركىن قانات قاقىدىغان پەسلىدە ئۆزۈم ياخشى كۆرىدىغان ئۆرۈك چېچىكىنى تاماشا قىلىش پۇرسىتىدىن ، ئەركىن ئەمگەكتىن مەھرۇم قىلىندىم .

تۇنۇگۈن ئۇنىڭغا دادامنى كۆرمىگىلى ئىككى ئاي بولۇپ قالغانلىقىنى ئېيتىپ مۆھلەت تەلەپ قىلدىم . مەقسىتىم مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئۇ قەپەستىن مەڭگۈ قۇتۇلۇش ئىدى . ئۇنىڭ كۆڭلى بىرنەرسىنى تۇيۇپ قالدىمۇ ، رۇخسەت قىلمىدى . ئۆزى بىلەن بىللە بېرىپ كىنو كۆرۈشۈمگە ماقۇل كەلدى . بۇ مېنىڭ

تـۇرمۇشلۇق بولغىنىمدىن بۇيانقى تۇنجى قېتىم كىنو كۆرۈشۈم ئـىـدى . كـىـنـودا غـېـرىب بىلەن سەنەمنىڭ ئۇچراشقان يېرى كۆرۈنگەندە هاياجانلىنىپ يېنىك چاۋاك چېلىپ تاشلاپتىمەن . ئېرىم بولغۇچى مېنى شۇ گۈناهىم ئۈچۈن كىنوخانىدىن سۆرىگەن پېتى ئۆيگە ئېلىپ كېلىپ ، تۆهمەت تىللىرىنى ياغدۇرۇپ ، تاڭ ئاتقۇچە ئۇردى . ۋارقىراپ ، ناله قىلىپ باقتىم ، ئاۋازىم نەگىمۇ يېتەتتى ؟

بۇگۈن ئەتىگەن پۈتۈن بالا ـ قازانى ئالىقىنىمغا ئېلىپ ئۇ ئـۇخـلاۋاتقان چاغدا يانچۇقىدىن ئاچقۇچنى سۇغۇرۇۋالدىم ـ ده ، دەرۋازىدىن چىققىنىمچە ئالدىلىرىغا كەلدىم . ئاكا ، مەن قانۇندىن هـىـمـايـە تـىـلـەيمەن ، خورلاندىم ، يەتكۈچە ئازابلاندىم ، ئەمدى چىدىيالمايمەن . ئۆلۈۋېلىشقا رازىمەنكى ، ئەمدى ئاشۇ ئىت ئۇۋىسىغا قـايـتـمايمەن ! ۋاقىت تېخى ئەتىگەن ، ئەمدى 19 ياشقا كىردىم ، دۇنـياغا قايـتـىدىن تۇغۇلۇپ هەمـمـىنى يېڭىۋاشتىن باشلىغۇم بار ، ئـاز ـ تولا پايدىلىق ئىش قىلـغۇم بـار ، ئاكا ، ماڭا ئىچىلىرى ئاغرىسۇن ، سىلىنىڭـمۇ قىز بالىلىرى باردۇ...

خانقىز ئەلەملىك كەچۇرمىشلىرىنى سۆزلەپ تۇگەتكەندە كۆز ياشلىرى ئاللىقاچان قۇرۇپ كەتكەن . بىراق ، ياش دېگى ئىككى مـەڭـزىدە ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى . مېنىڭ قوبۇل قىلىشىمنى كۈتۈپ تۇرغانلاردىن بىرقانچىسى هېلىغچە مىشىلداپ كۆز يېشى قـىـلـىـۋاتـاتـتى . بەزىلىرى بولسا يىرگىنىش ، غەزەپ ئوتلىرى چاقنىغان كۆزلىرىنى ئاللىقاياققىدۇر تىككەن .

سۆهبەت داۋامىدا خىيالىمدىن كەچكەن ئويلارنى ۋە مۇرەككەپ هـېـسـلارنـى قەلەم بىلەن ئىپادە قىلىش قىيىن . بىراق ، ئاشۇ مۇرەككەپ هېسلار ئارىسىدىن هەقىقەت ئارقىلىق چىككىلەپ ئالغان دادىل پىكىرلىرىمنى ئىككى ئېغىز سۆزگە يىغىنچاقلىدىم ـ ده ، خـانقىزنى ئۆزىتىپ قويدۇم . ئۇنىڭ تەلىيى ئوڭدىن كەلسە ئون مـىـنـۇتلاردىن كېيىن دادىسى بىلەن ئۆچرىشىدۇ . دادىسى ئازاب خۇمارىنىدا ئۆرتەنگەن بىچارە قىزىنى يەنە بىر قېتىم ، پەقەت بىرلا

قېتىم كۆرۈۋېلىش ئۈچۈن خۇدادىن كۆزىگە بىر دەقىقىلىك نۇر تىلەپ ناله ـ پەريياد قىلدۇ .

مەنچۇ ؟ مەن نېمە قىلىمەن ؟

مەن قولۇمدىكى تامغىنى بار كۈچۈم بىلەن قورۇدۇم ۋە ئىچىمدە : «خاتىرجەم بولۇڭ خانقىز ، پۈتۈن ئەھۋالنى سوتقا مەلۇم قىلىمەن ، ھەتتا ئەرز قىلىمەن ، مېنى نېمە قىلسا قىلىشسۇن ، مېنىڭمۇ قىزىم بار ، باشقىلارنىڭمۇ قىزى بار ، ئۇلارنىڭ ياشلىق گۈلىنىڭ ھوقۇق تۆمۈر تاپىنى ئاستىدا دەپسەندە بولماسلىقى ئۈچۈن ھېچنېمەمنى ئايمايمەن ! » دېدىم ـ دە ، يەنە بىر جۈپ كىشىنى ئالدىمغا چاقىردىم .

1983 ـ يىلى مارت .

سەرەڭگە

(بالىلار ئۈچۈن)

ئۇلار ئىشتىن قايتىپ تۇرۇشىغىلا مېھمان كېلىپ قالدى. يارمۇھەممەت كۆرۈشمىگىلى ئۇزاق بولغان ئاغىنىلىرىگە قىزغىن ئىلتىپات كۆرسەتتى ـ دە، ئۇلارنى ئىچكىرىكى ئۆيگە باشلاپ تۆرگە تەكلىپ قىلدى. قەدىناسلىرى بىلەن تىنچلىق سوراشقاندىن كېيىن، تاشقىرى ئۆيگە چىقىپ ئايالىغا دېدى:

— چىممەن، چاي دەملەشكە تېخى تەرەددۇت قىلماپسەنغۇ، بىلەمسەن، ئۇلار مېنىڭ يېقىن ئاغىنىلىرىم، ئۆيىمىزگىمۇ تۇنجى قېتىم كېلىشى.

— بىلىمەن، — دېدى نېمىگىدۇر قېيىداۋاتقاندەك تەلەپپۇزدا چىمەن، — قايناق سۇ يوق تۇرسا قانداق قىلاي؟

ئادەتتە مېھمان بوسۇغىدىن ئاتلىغان هامان پايپېتەك بولۇپ، داستىخان راسلاشقا باشلايدىغان چىمەننىڭ بۇگۈنكى بىپەرۋالىقىنى هېچ چۈشەنمەيۋاتقان يارمۇھەممەت بىردىنلا جىددىي تۈس ئېلىپ دېدى:

— قارا سېنى، قايناق سۇ بولمىسا قاينىتامسەن، يا مېنى مېهمانلار ئالدىدا ئۆلتۈرەي دەمسەن!

ئىرىنىڭ تەگەشكە باشلىغىنىنى كۆرگەن چىمەن گەپنى چاقچاققا بۇراپ دېدى:

— قايناق سۇنى نېمىدە قاينىتىمەن؟

— ئاپلا، ما خوتۇننى، ئوچاقتا بولماي نېمىدە بولاتتى؟

— ئوچاققا ئوتنى نېمىدە ياقىمەن؟

يارمۇھەممەت گەپنىڭ سەرەڭگە ئۇستىدە كېتىۋاتقىنىنى بىردىن ھېس قىلىپ يانچۇقلىرىدىن ، ئوچاق بېشىدىن ، ئۇستەل ، ئورۇندۇقلارنىڭ ئاستىدىن سەرەڭگە ئىزدەشكە باشلىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ سەرەڭگە توختاتمايدىغان يامان ئادىتىنىڭ بارلىقىنى بىلەتتى . بەزىدە ئۆيدىكى سەرەڭگىنى بىر يەرگە ماڭغاندا يانچۇقىغا سېلىۋالاتتىيۇ ، بارغان يېرىگە تاشلاپ كېلەتتى ، چىمەن ھەپتىسىگە ئون قاپ سەرەڭگە ئېلىۋېرسىمۇ يارمۇھەممەت تۇگىتىپ ئولگۇرەتتى . بەزىدە مېھمان كەلگەندە ، ئىككى يۇز يۇەندەك مائاش ئالىدىغان بۇ ئۆي ئىگىلىرى ئىككى پۇتلۇق سەرەڭگىنىڭ ئۆكسۈپ قېلىشى تۇپەيلى جىددىيچىلىككە چۈشكەندە ، چىمەن يارمۇھەممەتنى ئەيىبلەشكە باشلايتتى :

— بەڭگى بار ئۆي دېگەن مۇشۇنداق بولىدىغان بولسا ، سەن بەڭگىنىڭ سەۋەبىدىن··· سەن بەڭگى···

يارمۇھەممەت خىجىلچىلىقتا تاشقىرىقى ئۆينى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتى . ئۇ بىرنەرسىلەرگە باھانە قىلىپ ئىچكىرىكى ئۆيگىمۇ بىرنەچچە قېتىم كىرىپ چىقتى . ئەمما ، سەرەڭگە تاپالمىدى . ئۇ ئاخىرىدا يەنە ئادىتى بويىچە چىمەنگە مۇراجىئەت قىلدى :

— يۇگۇر خوتۇن ، قوشنىلارنىڭ ئۆيىگە چىقىپ بىرەر تال بولسىمۇ سەرەڭگە سوراپ كىر ، مانا مەيەردە قاپ بار ئىكەن .

چىمەن تولا سۇركەۋېرىپ ئاقىرىپ كەتكەن سەرەڭگە قېپىنىڭ فوسفورىنى سىلاپ تۇرۇپ ناز ئارىلاش خاپىچىلىق بىلەن دېدى :

— ئۆزۈڭ سورا ، بۇ ھويلىدا مەن سەرەڭگە تىلەپ كىرمىگەن ئۆي قالمىدى .

يارمۇھەممەت ئاغىنىلىرىنىڭ «يېنىمىزدا بىردەم ئولتۇرساڭچۇ» دېگەن ئۆتۈنۈشىگە «مانا ھازىر» دەپ قويۇپ ، ئايالىغا يالۇۋرۇشنى داۋام قىلدى :

— ئەر كىشى تۇرۇپ سەرەڭگە تىلەپ چىقسام بولماس ، يۈزۈم ئۇچۇن بولسىمۇ···

— شۇ ئەسنادا مەردان بوغچىسىنى ئاسقىنىچە مەكتەپتىن قايتىپ كەلدى . يارمۇھەممەت ئايالىغا يالۋۇرۇشتىن ئوغلىغا بۇيرۇق چۈشۈرۈشكە ئۆتتى :

— مەردان ئوغلۇم ، قوشنىلاردىن سەرەڭگە سوراپ كىرگىنە .

— مەردان ئەمدىلا سەككىز ياشقا كىرگىنى بىلەن ئەقىللىق بالا ئىدى . ئۇ نېمىگىدۇر ئالدىراپ جىددىيلىشىپ تۇرغان ئاتا ـ ئانىسىنى كۆرگىنىدە ، سەل ـ پەل ھەيران بولغان بولسا ، دادىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپلا ھەممىنى چۈشەندى . ئۇ مۇرىسىگە ئۇرۇپ تۇرغان دادىسى بىلەن كارى بولماي بوغچىسىنى دېرىزە تەكچىسىگە قويدى ـ دە ، ئۇششاق ـ چۈششەك نەرسىلىرىنى ساقلايدىغان قەغەز ساندۇقچىنى كارىۋاتنىڭ ئاستىدىن سۆرەپ چىقىرىپ ئاغزىنى ئاچتى . ئۇ دادىسىنىڭ : «نېمە سۆرەلمىلىك قىلىسەن» دەپ ئەيىبلەشلىرىنى ئاڭلىمىغاندەك ساندۇقچىنى تېزلىكتە قاراشتۇرۇپ چىقتى ۋە بىر قاپ سەرەڭگىنى ئېلىپ دادىسىغا ئۇزاتتى :

— مانا سەرەڭگە ؟ !

يارمۇھەممەت «قۇرۇق قاپ بولۇپ قالمىسۇن يەنە» دېگەندەك قاپىنى ئېچىپ كۆردى ـ دە ، سەرەڭگىنى چىمەنگە ئۇزىتىۋېتىپ خۇشاللىق نۇرلىرى چاقناپ تۇرغان كۆزىنى ئوغلىغا تىكىپ تۇرۇپ سورىدى :

— بۇنى بۇرۇنلا ساندۇقىڭغا تىقىپ قويغان ئىكەنسەن ـ دە ، شەيتان !

مەردان قاراقاتتەك كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىتىپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى :

— بازاردىن سېتىۋالغان ، تېخى تۇنۇگۈنلا .

— قايسى پۇلغا ؟

يارمۇھەممەت ئوغلىغا بىر ـ ئىككى ئايدىن بېرى بىرەر پۇڭ پۇل بەرگەنلىكىنى يادىغا كەلتۈرەلمەي مۇشۇ سوئالنى قويغانىدى .

— سەن تاشلىۋەتكەن ھېلىقى ئىككى پۇڭغىچۇ !

«تاشلىۋەتكەن ئىككى پۇڭ» دېگەن گەپنى ئاڭلىغىنىدا مۇنداق بىر ۋەقە يارمۇھەممەتنىڭ كۆز ئالدىغا كەلدى :

بۇنىڭدىن ئىككى ھەپتە بۇرۇن بولسا كېرەك ، بىر دەم ئېلىش كۈنى يارمۇھەممەت چېچىنى يۇيۇۋېتىپ ئاخىرقى قېتىم داسقا ئېڭىشكەندە بىر پۇڭلۇق تەڭگە پۇلدىن بىرى «شىرت» قىلىپ تۆش يانچۇقىدىن يۇندىغا چۈشۈپ كەتتى . بۇ ئەھۋالغا تاسادىپىي كۆزى چۈشۈپ قالغان مەردان يۇندا تۆكۈشكە تەمشىلىۋاتقان دادىسىنىڭ قولىدىن داسنى ئالدى . يارمۇھەممەت يۇندا تۆكۈشكە چىقىپ كېتىۋاتقان مەردانىنىڭ كەينىدىن : «ھوي مەردان ، تالادا يۇندا ئارىسىدىن تەڭگىنى ئىزدەپ يۈرمە يەنە ، قوشنىلار كۆرۈپ قالسا يۈزۈڭگە سەت» دەپ ۋارقىرىغانىدى .

يەنە بىر كۈنى ئاتا ـ بالا ئىككىسى بايراملىق كىيىم ـ كېچەك ئېلىش ئۈچۈن بازارغا چىقتى . ئۇلار مىڭ ـ مىڭ ئادەم قاينىاپ تۇرغان بىر چوڭ ماگىزىنغا كىرىشتى . يارمۇھەممەت پۇل ساناۋاتقاندا پۇل ئارىسىغا قىستۇرۇلۇپ قالغان بىر پۇڭلۇق تەڭگە يەرگە چۈشۈپ كەتتى ۋە جىرىڭلىغىنىچە دومىلاپ پەشتاختىنىڭ ئاستىغا كىرىپ كەتتى . بىر خېرىدارنىڭ «پۇلىڭىز چۈشۈپ قالدى» دېگەن ئاگاھلاندۇرۇشىغا : «كېرەك يوق ، بىر پۇڭ پۇل دېگەن···» دەپ جاۋاب بېرىپ ، ئۆزىنىڭ مەردلىكىنى نامايىش قىلغان يارمۇھەممەت ئوغلىغىمۇ «بىر پۇڭ پۇل ئۈچۈن يەنە ئاۋارە بولۇپ يۈرمە !» دەپ قويغانىدى . بىراق ، كىيىم ـ كېچەكنى ئېلىپ بولۇپ ماگىزىندىن قايتىپ چىقىۋاتقان يارمۇھەممەت كەينىگە بۇرۇلۇۋىدى ، ئۆزىگە يېتىش ئۈچۈن يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان مەردانىنى كۆردى . ئۇ ئادەم يوق يەرگە كەلگەندە مەردانىنى : «خالايىق ئالدىدا بىر پۇڭنى دەپ يۈزۈمنى چۈشۈردۈڭ ، كىمنىمۇ دورايدىغانسەن» دەپ ئەيىبلىگەنىدى .

يارمۇھەممەت شۇ تاپتا «ئۆزىنى دوراپ» ئوغلىدىن ھەقىقەتەن سۆيۈنمەكتە ئىدى . ئۇ ، ئوچاقتا لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان ئوتقا قاراپ قويۇپ ئوغلىنىڭ پىشانىسىگە بىرنى سۆيۈپ قويدى .

بوراندا

(بالىلار ئۇچۇن)

ئېلىجان مەكتەپ دەرۋازىسىدىن چىققاندا ، چۇشتىن كېيىنلا كۆتۈرۈلگەن شامال قارا بورانغا ئايلانغانىدى . يەر - جاھان دۇم كۆمتۇرۇلگەن قازان ئاستىدا قالغاندەك قاراڭغۇلۇق ئىچىگە چۆككەن ، بەش قەدەم نېرىدىكى دەرەخ غوللىرىمۇ خۇددى سايىدەك غۇۋا كۆرۈنەتتى . ۋەھىمىلىك شاۋقۇن سېلىپ گۈرۈلدەۋاتقان بوران ئەمدىلا چاشقان قۇلاق بولغان سۇۋادانلارنىڭ شاخلىرىنى يادەك ئەگمەكتە ئىدى .

ساۋاقداشلىرىنىڭ بىللە كېتىش توغرىسىدىكى تەكلىپلىرىمۇ ئېلىجاننىڭ دادىسىنىڭ كېلىشىنى كۈتۈش قارارىنى قىلچە ئۆزگەرتەلمىدى . ئۇ كۆڭلىگە قورقۇنچ سېلىۋاتقان بوراندىن پاناھلىنىش مەقسىتىدە دەرۋازا قانىتىنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ ، تامغا يۆلەندى .

ئېلىجان بۇ يىل توققۇز ياشتا ئىدى . ئۇ تىنچ مۇھىت ۋە ئارتۇقچە ئەركىلىتىشكە ئۆگىنىپ قالغانلىقى ئۈچۈنمىكىن ، ئادەتتە بەكمۇ نازۇك ، قورقۇنچاق ئىدى . يىراقتا كېلىۋاتقان ماشىنا ، تراكتورنىڭ سىگناللىرىمۇ ئۇنى ۋەھىمىگە سالاتتى . پوجاڭزا ئېتىۋاتقان ياكى قاتتىقراق شەپە چىقىدىغان سورۇنلارغا يېقىنمۇ يولىمايتتى . ئۇنىڭ ئۆيى مەھەللىنىڭ چېتىدىرەك بولغاچقا ، چۆچەكلەردىكى ئاجايىپ مەخلۇقلارنىڭ كۆزىگە ئوخشاپ كېتىدىغان كامارلىرى بار دەرەخلىك يولدىن يالغۇز ماڭالمايتتى . مەكتەپتىن قايتىدىغان چاغلاردا ھاۋا سەل - پەل تۇتۇلدىمۇ ، ئۇ دەرۋازا

ئالدىدىن بىر قەدەمنۇ سىلجىماي ، دادىسىنىڭ چىلان تورۇق ئات بىلەن يېتىپ كېلىشىنى ۋە ئات كەينىگە مىنگەشتۇرۇپ ئېلىپ كېتىشىنى كۈتەتتى .

ئېلىجان دادىسىنى كۈتە ـ كۈتە ئارىدىن ئىككى سائەت ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى . ئۇ بەزىدە دەرۋازا كەينىدىن بېشىنى چىقىرىپ قولى بىلەن چاڭ ـ توزانلارنى توسۇپ تۇرۇپ ، دادىسىنىڭ يولىغا دىققەت بىلەن قاراپ باقاتتى . ئات تۇيىقىنىڭ ئاۋازىنى بولسىمۇ ئاڭلاش ئۈچۈن دىققەتىنى جەملەيتتى . بەزىدە بوراننىڭ دەھشەتلىك گۈرۈلدىشى بىلەن پەيدا بولغان ۋەھىمىنى بىردەم بولسىمۇ ئۇنتۇش ئىستىكىدە بارماقلىرىنى قۇلىقىغا مەھكەم تىقىپ ، ئۆزىنى يەنە دەرۋازا كەينىگە ئالاتتى .

بۇران ئەزۋەيلەسە ئەزۋەيلەيتتىكى ، پەسكارىغا چۈشەي دېمەيتتى .

ئۇ ، دادىسىنىڭ بىغەملىكىنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈپ كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىۋىدى ، ئىسسىق ياش بىلەن قوشۇلغان توپا ـ چاڭ كۆزلىرىنى تۇز قۇيغاندەك ئېچىشتۇرۇۋەتتى ، بىراق كۆز يېشى قىلىش بىلەن ئىش پۈتمەيدىغانلىقى ، يېنىدا ئۆزىنى بەزلەيدىغان ھېچكىمنىڭ يوقلۇقى ئېلىجانغا بارا ـ بارا ئايان بولۇشقا باشلىدى . «يەنە بىرەر سائەت ئۆتسە قاراڭغۇ چۈشىدىغان چاغمۇ بولىدۇ» دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە ، «مۇبادا دادام مېنى ئېلىپ كېتىشكە كەلمەي قويسا قانداق قىلغۇلۇق ؟»

بوراننىڭ يەر ـ ئاسمانىنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋېتىدىغان ئەلپازدا گۈرۈلدىشىنى ئاڭلاۋەرگەنسېرى ئۇ يۇرىكىنى چوڭىيىپ قالغاندەك ھېس قىلدى . بولۇپمۇ مۇئەللىمنىڭ دەرس ئۆتۈۋېتىپ باتۇر بالا بولۇش ئۈچۈن قورقۇمسىز بولۇش توغرىسىدا ئېيتقان سۆزلىرى ئېسىگە چۈشكەندە ، ئېلىجان ئۆزىدە بىر خىل شىجائەتنى سەزدى .

«تۇغرا» دېدى ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە مەدەت بېرىپ ، «مەندىن كىچىك بالىلارمۇ بوراندىن قورقمىغان يەردە مەن قورقامدىم . ھەر

كۇنى دادام مېنى ئېلىپ كېتىمەن دەپ ئاۋارە بولۇپ يۈرەمدۇ؟»

ئېلىجاندا راستتىنلا ئىشەنچ پەيدا بولۇشقا باشلىدى. ئۇ ئازراق ئويلىۋالغاندىن كېيىن دەرۋازا كەينىدىن ئېتىلىپ چىقتى ـ دە، بورانغا قارشى يۈرۈپ كەتتى.

ئېلىجاننىڭ بويى خېلى ئېگىز بولغان بىلەن ئورۇق، ئاجىز ئىدى. غەرب تەرەپتىن سوقۇۋاتقان بوران بەزىدە ئۇنى ئىتتىرىپ تېرەكلەرگە يۆلەپ قوياتتى. ئېلىجان دەرھال ئۆزىنى ئوڭشىۋېلىپ، غۇۋا كۆرۈنۈۋاتقان دەرەخلەر ئارقىلىق مەھەللە يولىنى ئىلغا قىلىۋالاتتى ـ دە، ئاياغلىرىنى يۆتكەشكە باشلايتتى. سۆگەتلەردىن سۇنۇپ چۈشكەن شاخلارغا پۇتلىشىپ يىقىلغان يېرىدىن سەنتۈرۈلگىنىچە تۇرۇپ بەزىدە ئۇدۇل، بەزىدە يېنىچە ئىلگىرىلەيتتى...

ئېلىجان هويلىغا كىرىپلا دادىسىنى چىلان تورۇق ئاتنىڭ يېنىدا كۆردى. دادىسى ئاتنىڭ تىزگىنىنى تاشلىۋېتىپ ئېلىجاننى قۇچاقلاپ دەس كۆتۈرگىنىچە ئۆيگە ئېلىپ كىردى ـ دە، ئېلىجاندىن ئەپۇ سورىغان قىياپەتتە دېدى:

— بالام، بۇگۈن شەھەرگە كىرمىسەممۇ بوپتىكەن، بىر هارۋا ئوغۇتنى دەپ سېنى...

ئاتا ۋە ئانا ئېلىجاننى پاكىتىدە يىغلىۋېتىدۇ، دەپ ئويلاپ ئۇنىڭ كۆزىگە ئەپۇ سوراش نەزىرى بىلەن شۇنداق بىر قاراپلا هەيران قالدى.

ئېلىجان يىغلىمىغاندى. ئەكسىچە، كۆزىدە بىر خىل ئوت چاقنايتتى. ئۇ دادىسىنى مەھكەم قۇچاقلاپ تۇرۇپ مەردانە ئاھاڭدا دېدى:

— دادا، مەن بوراندىن قورقمىدىم، بوراندىن قورقمايدىغان بولدۇم. ئەمدى مەكتەپتىن ئۆزۈم قايتىپ كېلىۋېرىمەن!

— يارايسەن، ئوغۇل بالا دېگەن مانا شۇنداق بولىدۇ! — دېدى ئاتىسى ئېلىجاننىڭ مۇرىسىگە رازىمەنلىك بىلەن ئۇرۇپ تۇرۇپ.

گۈل

1

توۋا دەيمەن ، بېدىك لىللا گەپ قىلىدىغان زامانمۇ بولىدىكەن . ئۇچ ھەپتە مۇقەددەم ، ئالدىمدا كېتىۋاتقان چامبۇل قېچىرنى سېتىۋالماقچى بولغىنىمدا ، مال بازىرىدىكى بېدىكلەر ئۇنى «تۆگىدەك كۆتۈرۈشلۈك ، ئۆكۈزدەك چىداملىق ، جەرەندەك ئايىغى بار» دەپ ئاغزىغا كۆپۈك كەلگۈچە ماختاشقان ، مانا شۇ تاپتا ئۇ چىنە - چەينەك ۋە گەزلىمىگە ئوخشاش سالمىقى بار مال قاچىلانغان ئۇچ ساندۇقنى كۆتۈرۈپ ، قىلىيورغىدەك يۇرغىلاپ ماڭماقتا ئىدى . ئىنچىكە ، كۈچلۈك ئاياغلىرىنى پاختىدەك يۇمشاق قۇمدىن ھېچ كۆچەنمەيلا سۈغۇرۇۋالاتتى . باش ئۇستىدىلا ساڭگىلاپ تۇرغان قۇياشنىڭ كۆيدۈرگۈچ ئاپتېپىمۇ ئۇنىڭغا ھېچبىر كار قىلمايتتى . ناھىيە بازىرىدىن ئايرىلغان ئۇچ سائەتتىن بېرى بىر خىل سۈرئەت بىلەن مېڭىۋاتقان قېچىر ئۆز ئىگىسىنىڭ ھالىغا يەتسە ئىدى ، قەدىمىنى ئاستىلاتقان بولاتتى . نېمىلا دېگەنبىلەن ھايۋان بەربىر ھايۋان - دە ! تازا ھاۋىسىغا كەلگەن تونۇرنى ئەسلىتىدىغان ئىيۇن ئايلىرىنىڭ كۆيدۈرگۈچ تەپتى ھالىمنى بارغانسېرى خارابلاشتۇرۇۋاتاتتى . دوزاخ ئازابىمۇ بۇنىڭدىن بەتتەر بولماس ! قىزىپ كەتكەن رېزىنكە چەملىك ئايىغىم ، ئىجازەتسىز كىرىۋالغان قوقاستەك قۇم بىلەن قوشۇلۇپ پۈتلىرىمنى كاۋاپ قىلماقتا ئىدى . ئادىشىپ ئۇچۇپ ئۆتكەن ئۇچارقاناتنى كۆلگە ئايلاندۇرۇۋېتىدىغان ئەلپازدا قىزىپ كەتكەن قۇرغاق قۇملۇق ھاۋاسى تېنىمدىكى سۇ

تەركىبىنى رەھىمسىزلىك بىلەن سۈمۈرەتتى . ئاغزىم قۇرۇپ ، تىلىم تامىقىمغا چاپلىشىپ ، نەپەسلىرىم قىسىشقا باشلىغاندىلا بار كۈچۈمنى توپلاپ يۇگۈرەيتتىم ـ دە ، قېچىرنىڭ ئارقىسىدىن يېتىشۈپلىپ ، تارتقۇغا ئېسىپ قويغان سۇدانىنى يېشۈپلىپ بىر ـ ئىككى يۇتۇم سۇ ئوتلايتتىم . ئىچكەن سۈيۈم ، خۇددى سېۋەتتە سۇ توختىمغاندەك بىردەمدىلا تەرگە ئايلىنىپ چۆل ھاۋاسىغا سىڭىپ كېتەتتى . كەيپ ئادەمدەك دەلدەڭشىپ كېتىۋېتىپ ، قارارگاھىمغا تەقەززالىق بىلەن قارايتتىم . بىراق ، ئارانلا ئېچىلىۋاتقان كۆزلىرىمگە ئوي مەھەللە ئەمەس ، بەلكى قۇم بارخانلىرى ئارىسىدا سەلدەك تېشىپ ئۆركەشلەۋاتقان ئېزىنتقۇدىن بۆلەك ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى . رەۋەندىلەرنىڭ ئېشەكلىرى قالدۇرغان ئىزدىن باشقا ئىزناسى بولمىغان ، ئاتلىق يولۇچىغا يېرىم كۈنلۈك ھېسابلىنىدىغان بۇ يول تۈگەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى .

گەپنىڭ پوسكاللىسىنى ئېيتسام ، بۇ جەھەننەم يولىدىن پەقەت پۈل ئارزۇسى بىلەنلا مېڭىۋاتاتتىم . چەرچىن مال تىجارىتىنى باشلىغىنىمدىن بېرى ئىككى يىل ئۆتۈپ كېتىپتۇ ، دەسمايەمۇ ھەر ھالدا بەش ـ ئالتە قاتلىنىپ بولدى . بىراق ، ھەر نەرسىنىڭ چوڭى بولسا بولىدىغان ئوخشايدۇ . يېڭى ماللار بىلەن تولۇپ تۇرىدىغان كاتتا دۈكىنى بار سودىگەرلەر بازارنى ئىگىلەپ بولدى . مەن ئۇچۇن بىردىنبىر يول — مانا مۇشۇنداق گۆر ئازابى تارتىپ ، يىراق يېزا ـ قىشلاقلارغا بېرىپ چار بازارچىلىق قىلىش ئىدى . مەئىشىتىم ھۆكۈمەت خىزمەتچىلىرىنىڭكىدىن تۆۋەن ئەمەس . شۇنداقتىمۇ پۇل دېگەن مېھرى ئىسسىق نەرسە ، كۆپ بولسىمۇ ئارتۇقلۇق قىلمايدۇ ـ دە !

ئوي مەھەللە دېگەن نام راستىنلا بىكار قويۇلمىغان ئوخشايدۇ ، ئالىقانچىلىك سايغا زار بولۇپ ، تەۋەككۈل قىلغان سەپىرىمنىڭ پۇشايمىنىنى يېگەچ بىر بەلدىن ئېشىشمىغىلا كۆز ئالدىمدا قازانغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر بوستانلىق نامايان بولدى .

دۆڭده تۇرۇپ قارىغاندا بۇ «قازان» بەكمۇ كەڭرى ، بەكمۇ چىرايلىق بولۇپ كۆرۈنەتتى . قارىيىپ تۇرغان تېرەكلەر يول - يول بەلۋاغلارنى ھاسىل قىلغان ، قىچىلار ئەمدىلا چېچەكلىگەن بولسا كېرەك ، مەھەللىنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىدە پارچە - پۇرات سېرىقلىقلار سۇزۇلۇپ ياتاتتى . تېخى ئورغاق تەگمىگەن بۇغدايلىق بولسا ، قۇياش نۇرىدا ئالتۇندەك تاۋلىناتتى ، ئوخشىغانلىقىدىن دېرەك بېرىدىغان قوناقلارنىڭ قارامتۇل يېشىل يوپۇرماقلىرى ئاقىرىپ تۇرغان ئېڭىزلىقلار بىلەن روشەن سىلىشتۇرما بولۇپ كۆرۈنەتتى . قۇملۇقنىڭ چېتىگە يېيىتىلغان ، ئۇستا رەسسامنىڭ قولىدىن چىققان غايەت زور بۇ رەسىم تاكى ئاق باش تاغلارنىڭ باغرىغچە سوزۇلاتتى .

قارارگاھنىڭ رۇخسارىنى كۆرۈش بىلەن تەڭلا ئاياغلىرىم بىردىن كۈچلىنىپ ، بېلىمگىمۇ ماغدۇر كىردى ، يارداڭلىقتىن پەسكە قاراپ سوزۇلغان تار ، يىلانباغرى چىغىر يولدىن تاقلاپ دېگۈدەك مېڭىپ ئوي مەھەللىگە ئۆزۈمنى ئاتتىم .

تومۇزنىڭ سۇ قاچۇرىدىغان ئىسسىق قېچىرغىمۇ تەسىرىنى كۆرسەتكەن ئوخشايدۇ ، ئۇ يانباغىردىن چۈشۈپلا تۇنجى بولۇپ ئۇچرىغان قېرى سۆگەت تۈۋىگە كېلىپ ، چۆپلەرنىڭ ئارىسىدا يىغىلىپ قالغان سۇدىن قانغۇچە ئىچىۋالدى - دە ، چىملارنىڭ ئۈچىنى ئۈزۈپ يېيىشكە باشلىدى .

بىچارە جانىۋارغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى . «مەيلى ، ھاردۇقىنى چىقىرىۋالسۇن» دېدىم ۋە چۆلۈۋرىنى بوشاتتىم . مەنمۇ كونا تۇگمەن كويلىسىدىن شىرىلداپ چۈشۈۋاتقان مۇزدەك سۇدىن راھەتلىنىپ ئىچتىم ، باش - كۆزۈمنى يۇيۇپ چىملىقا يانپاشلىدىم . «پاھ مۇشۇ يېشىل ماموق كۆرپىدە قولۇڭنى ياستۇق قىلىپ يېتىپ ، قۇشقاچلارنىڭ نەغمىسىنى ئاڭلىغاچ بىر ئۇخلىۋالساڭ - ھە ؟» دەپ ئويلىدىم . دېمىسىمۇ كۆزۈم ئۇيقۇغا كېتىۋاتاتتى .

ئـۇخلـىغان ياكى ئۇخلىمىغانلىقىمنى بىلمەيمەن . دادامنىڭ «ئـورنـۇڭـدىـن تۇر» دېگەن ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بولۇپ ، يەنە سـەگـەكـلـەشتىم . بۇ سېزىم ، بەلكى دادامنىڭ سۆزىنى مۆھۈر بىلىدىغانلىقىمدىن پەيدا بولغان بولسا كېرەك ، ئورنۇمدىن تۇردۇم . ئېسىمده قېلىشچە ، مەن كىچىك چاغدا دادامۇ كىچىككىنە بىر چار بازارچى ئىدى . بىراق ، دەسمايىسى ھەر قېتىم ئىككى ـ ئۈچ قـاتـلـىـنـاي دېگـەندە بىرەر پالاكەتكە گىرىپتار بولاتتى ـ دە ، دەسـمـايـىـسـىـدىـن قـۇرۇق قـالـغـانـدىـن باشقا ئاز بولمىغان دىشۋارچىلىقلارنى يۇدۇۋالاتتى . پەلەكنىڭ چاقى ئوڭ چۆرگىلەشكە بـاشـلـىـدىـمـۇ ، ئۇ يەنە ئورۇۋېلىنغان بېدە قايتا كۆكلىگەندەك كۆكلەيتتى . يىپ ـ يىڭنە بولامدۇ ، سۇزگۈچ ـ تارغاق بولامدۇ ، بـىـرنەرسىلەرنى سېتىپ تۇرمۇشىمىزنى قامدايتتى . شۇغىنىسى ، دولىمىز ئاپتاپ كۆرگەندە ئۇنىڭغا قېرىلىق يېتىپ قالدى . تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپ ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمۇيدىم ، «مـۇشـۇكـكـە ئـويـۇن ، چـاشـقـانـغـا قىيىن» دېگەندەك ئۇنىڭ گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپلا كەتتى . ئۇ : «ئوقۇساڭغۇ ياخشى بولاتتى ، ئەمدى بىكار يۈرگۈچە كەسپىمنى قولۇڭغا ئال . ئاز ـ تولا نان تەگسە ئەجەب ئەمەس ، قۇلدەك ئىشلەپ ، بەگدەك ياشا ، دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ» دېدى ۋە ئازغىنا دەسمايە بىلەن تېرىلىرى پارقىراپ كەتكەن قول ناغرىسىنى ماڭا تۇتقۇزۇپ قويدى .

«پـۈرسـەتـنـى قـولـدىـن بـەرمـە ، تـىجارەتتە ھالال بول ، ھۈرۈنلۇقنى تەرك ئەت» دېگەنىدى ئۇ دەسلىپىدە .

ھەش ـ پەش دېگۈچە قۇياش غەربكە ئىگىلدى ، تومۇز ئازابـىدىن ئۇيقۇ بىلەن پاناھلانغان ئوي مەھەللە ئاستا ـ ئاستا ئويغانماقتا ، سالقىننى قولدىن بەرمەسلىك ئۈچۈن ئورمىغا ئالدىراۋاتقانلارنىڭ تاراق ـ تۈرۈقلىرى ، قىيقاس ـ چۇقانلىرى ئاڭلانماقتا ئىدى . مەن بـەربىر كۆكچاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ دۇكان ئاچىدىغان بايلاردىن ئەمەس . شۇڭا ، كوچا ئارىلاشنى باشلىشىم لازىم ئىدى . مەخسۇس ياسالغان ساندۇقلىرىمنىڭ تارتـقۇلۇقـلـىرىنى بوشاتتىم ، يېشىل

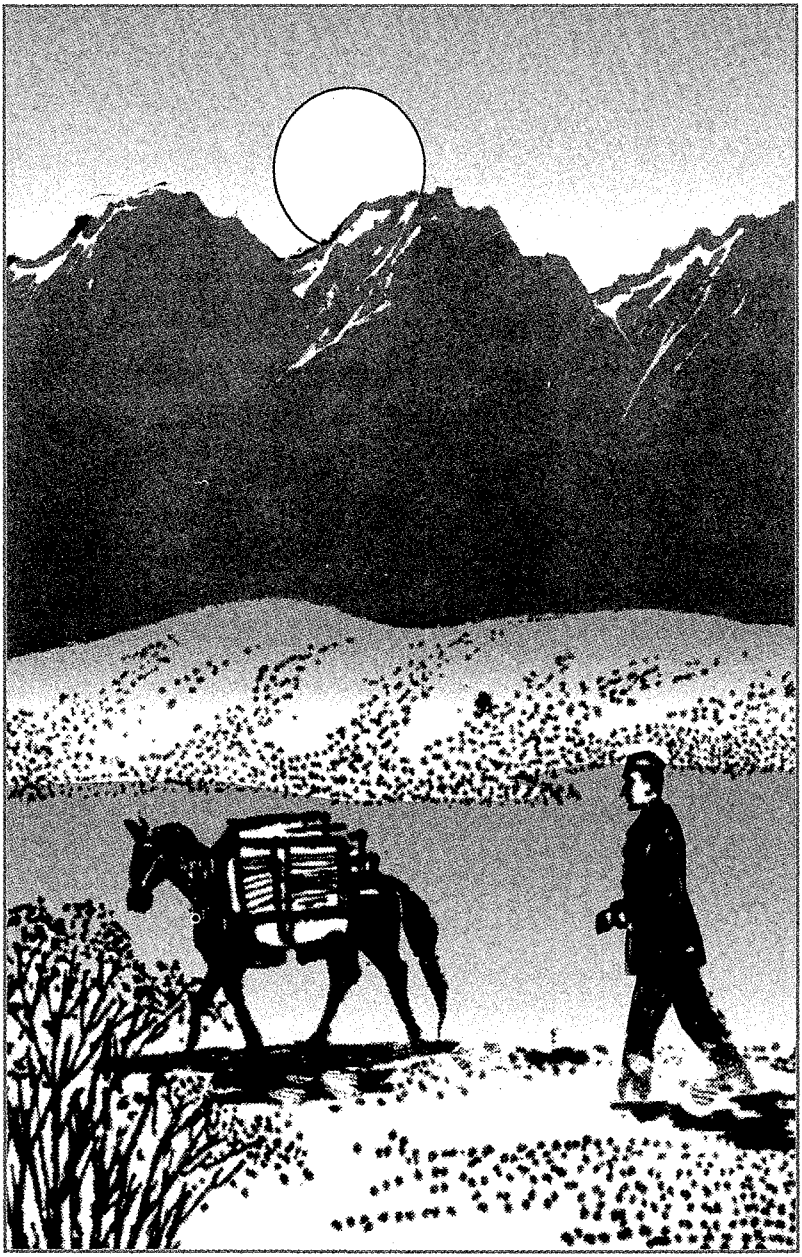

چۆپ ، سۈزۈك سۇ ، سالقىن ھاۋادىن قىيالمايۋاتقان قېچىرىمنىڭ ساغرىسىغا بىرقامچا ئۇردۇم ـ دە ، قول ناغرامنى دىڭگىرلاتقىنىمچە ، ئۇچرىغان كوچىنىڭ بىر بېشىدىن كىرىپ كەتتىم .

2

تاڭ... تۇڭ... تاڭ... تۇڭ...

ناغرامنىڭ ئۆچكە تېرىسىدىن ياسالغان يۇزلىكى قىزىق شامال تەپتىدىن چىڭىپ كېتىپتۇ ، ئاۋازى بەك ساز ، ياڭراق چىقىۋاتاتتى . ئەگەر قۇلىقى ئېغىر بولمىسىلا ، مەن كېتىۋاتقان كوچا بويىدىن ئىككى يۈز قەدەم كېلىدىغان ئۆيلەردە ئولتۇرۇشلۇق كىشىلەرمۇ بۇ مەھەللىگە بىر چەرچىن مالچىنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىدىن ئاسانلا خەۋەر تاپالايتتى . تۇلۇمدەك تومپىيىپ چىققان قورسىقى ئېغىرلاشقان بولسا كېرەك ، قېچىرىمنىڭ ئايىغى ئاستىلاپ قالغانىدى . ھەدېگەندە ئۇچ ـ تۆت دەرۋازا ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتىم . دەرۋازا قاناتلىرى خۇددى مىخلاپ قويغاندەك جىم تۇراتتى .

— ئۇكام ، توختاپ تۇرۇڭ ، — كوچىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىن قېلىن تاختايلار بىلەن ياسالغان دەرۋازا شەپە بىلەن ئېچىلىپ ، قىزىق بەش ياشلار چامىسىدىكى بىر ئايال بېشىنى چىقاردى ، — سىزدە ھىلھىلە ياغلىق بارمۇ ؟ ھاۋارەڭدىن بولسا تېخىمۇ ياخشى بولاتتى .

قېچىرىم خۇددى ئىنسان زۇۋانىنى ئۇقىدىغاندەك چىپىدىلا توختىدى . تۇنجى خېرىدارىم بولغۇچىغا دەرھال جاۋاب بەردىم :

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم ، ئاچا ، ھىلھىلە ياغلىقىنىڭ ھاۋا رەڭدىكىسىمۇ ، قىزىلىمۇ بار .

بۇگۈنكى تۇنجى سودام خېلى جايىدىن چىققاندەك تۇراتتى . چوڭ دەرۋازا ، دەرۋازا ئۈستىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان تەكلەر ، يېگەن چۆپلىرىنى كۆشەپ بولغان كالىنىڭ ، ئانىسىدىن ئايرىۋېتىلگەن

موزاينىڭ مۆرەشلىرى ، قويلارنىڭ قوزلىرىنى قىچقىرىشلىرى بۇ ئۆيدىكىلەرنىڭ خېلى هاللىق ئادەملەر ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى . هاللىقلار بىلەن سودا قىلساڭ ، ئەلۋەتتە باهادا تەسرەك كېلىشىدىغان گەپ ، بىراق بىرەر موچەننىڭ مەردىنى كەچسەڭلا مەردلىكىڭ نامايان بولاتتى ـ ده ، كۆپرەك بىرنەرسە ساتالايتتىڭ .

گەزلىمە ، ياغلىق ، رومال دېگەندەك نەرسىلەر قاچىلانغان ساندۇقنى بىر پەستىلا يەرگە چۈشۈرۈپ ئاغزىنى ئېچىۋەتتىم . خۇددى سېھىرگەرلەردەك ، ئالىيېشىل ياغلىقلارنى بىرىنىڭ كەينىدىن بىرىنى سۇغۇرۇپ هېلىقى ئايالنىڭ قولىغا تۇنقۇزىۋەردىم . ئۇنىڭ كۆزى رەڭدىن ـ رەڭگە يۆتكىلىپ ، ئالا چەكمەن بولماقتا ئىدى . ئوسما قويۇڭالغان قاشلىرىنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كۆتۈرۈلۈپ تۇرۇشلىرىدىن هاۋارەڭ هىلهىله ياغلىقلىرىملا ئەمەس . رەڭگارەڭ رەختلىرىمۇ كۆڭلىگە خوپ كېلىڭاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى .

ئۇ هاۋارەڭ ياغلىقتىن بىرنى قولىغا ئېلىپ تۇرۇپ سورىدى .

— قېنى ، نەرخىنى دەپ بېقىڭ ئۇكام ، كېلىشەلىسەك ، قىزىمغىمۇ بىرنى ئالىمەن تېخى !

باهانى ئېيتىۋىدىم ، ئۇ يۇمىلاققىنا كەلگەن كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ بىر ياغلىققا ، بىر كۆزۈمگە قارىغان پېتى :

— سەھرالىقنىڭ كۆزىگە توپا چاچمەن دەمسىزوي ، ئۇكام ، سەھرالىق بولغىنىمىز بىلەن ئاق ـ قارىنى خېلى پەرق ئېتىمىز جۇمۇ ، — دېدى .

ياغلىقنىڭ باهاسى ئۆزە دېگۈدەك ئەمەس ، سېتىۋالغان ۋە ساتىدىغان باهانىڭ ئارىلىقىدا ماڭا قالىدىغىنى چاي پۇلىغا چاغلىقلا بىرنېمە ئىدى . ئەگەر شەھەردە تىجارەت قىلىۋاتقان بولسام ، تولا باها تالىشىدىغان بۇنداق خوتۇنلارغا يولۇقتۇمۇ ، «قىممەت كۆرسىلە باشقا دۇكاندىن ئالسىلا» دەپلا ئىشنى بولدى قىلغان بولاتتىم . ئەمما : «زىيان تارتسامۇ مەيلى ، ئەتىگەنلىك سودىنى قىلدىن بەرمەي» دېدىم ـ ده ، ئۇنىڭ دېگەن يېرىگە كۆنمەكچى

بولدۇم . شۇنداق قىلىپ ئايالنىڭ چىرايى مۆلدۈردىن كېيىنكى ھاۋادەك ئېچىلىپلا كەتتى . ئۇ ياغلىقنىڭ ھەر خىلىدىن ئىككى - ئۈچىنى قولىغا ئالغاندىن كېيىن نېمىنىدۇر ئويلاپ قالغاندەك ھويلىغا قاراپ :

— ئاپئاق قىزىم ، بۇياقتا چىققىنا ، — دەپ ۋارقىرىدى .

— مانا چىقتىم .

دەرۋازىدىن ئون توققۇز - يىگىرمە ياشلاردىكى بىر قىز ئانىسىنىڭ كەينىدىن يېتىشۋالماقچى بولۇپ تاقلاۋاتقان قوزىچاقلاردەك يۈگۈرۈپ چىقتى . ئۇ ئانىسىنىڭ قولىدىكى ياغلىققا سەپسېلىپ تۇرۇپ سورىدى :

— نېمە ئىش ئاپا ، يەنە ياغلىق ئالغىلى تۇرۇپسىز - دە !

— ياغلىقلارنىڭ قايسى رەڭدىكىسىنى يارىتىسەن ، قىزىم ، سېنى ئۆزى تاللاپ ئالسۇن دېدىم .

قىز ياغلىقلارنى بىردىن - بىردىن كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن :

— قانداقى بولسا بولۇۋېرىدۇ ، ئەسلىدە ئالمىساقمۇ بولاتتى ، ياغلىقىممۇ يېتىپ ئاشىدۇغۇ ! — دەپ قويدى .

دېگەنىدەك ، قىز بالا بەرىبىر رەڭنىڭ ئاشىقى ، قەغەز بولسىمۇ رەڭگى بولسىلا ئۇلارنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلماي قويمايدۇ . قىز ساندۇقتىكى رەختلەرنى كۆرۈپ بېقىشنى ئىلتىجا قىلىپ ماڭا قارىغاندىلا ، ئۇنىڭ چىرايىنى ئېنىق كۆرۈش پۇرسىتىگە ئىگە بولدۇم .

ئۇ ئەيىمەنگۈدەك چىرايلىق ئىدى . تاناپىتەك قاشلىرىنى ، قاراقاتتەك كۆزلىرىنى ، شېشىدەك سۈزۈك لەۋلىرىنى ، جۇلالىنىپ تۇرغان چىرايىنى بىرلا كۆرگەن ئادەم ئۇنىڭ قۇملۇقلار بىلەن قورشىلىپ تۇرغان بۇنداق سەھرايى كەبىردە تۇغۇلغانلىقىغا گۇمان قىلاتتى . كىيىۋالغان كۆڭلىكى سۈنئىي تالالىق نېپىز رەختتىن تىكىلگەن بولسىمۇ ، زىلۋا ، تولغان بەستىگە بەكمۇ ياراشقاندى . بىلەك تومۇلۇقىدىكى بىر ئۆرۈم قارا چېچى ئېڭىشكەن چاغلىرىدا

رەخت توپلىرى ئۈستىدە يىلاندەك تولغىناتتى .

ھەقسانىي گەپ قىلسام ، شەھەرلىك بولغىنىمغا ، نۇرغۇن يەرلەرنى ئارىلاپ چىقىنىمغا قارىماي ، بۇنداق پەرىزاتنى ئۇچرىتىشىم تېخى تۇنجى قېتىم ئىدى .

— بايۋەچچە ، ماۋۇ تاۋارنىڭ...

— ھوي ئۇكام ، تىجارەتچى دېگەن ھاڭۋاقتى بولمايدىغان ، قىزىم سىزدىن تاۋارنىڭ نەرخىنى سوراۋاتىدۇ !

ئانا ـ بالا ئىككىيلەننىڭ قايتۇرمىلاپ سورىغان سوئاللىرى مېنى ھوشۇمغا كەلتۈرۈپ ، خىيال قۇچىقىدىن تارتىۋالدى .

قىز ياغلىقلارنى چىگىپ كۆرەتتى ، رەختلەرنى بويىغا چىنەپ ئانىسىنىڭ باھاسىنى ئاڭلايتتى . ھەربىر رەڭ بىلەن ئۇچراشقىنىدا ئۇ گۈزەللىكنىڭ باشقىچە بىر كۆرۈنۈشى سۈپىتىدە نامايان بولاتتى . «ئادەم ئەسكىسى» ئەمەس ، كىيىم ئەسكىسى دېگەن تەمسىل ئانچە دۇرۇس بولمىسا كېرەك ، چۈنكى ماتا كىيىم كىيگەن تەقدىردىمۇ بۇ قىز يەنىلا گۈزەل ئىدى .

شۇ ئەسنادا ، ئاتنىڭ تۇياق ئاۋازى ھەممىزنىڭ نەزىرىنى بىر تەرەپكە قارىتتى . كېلىۋاتقىنى تامدەك يوغان چىلان تۇرۇق ئاتقا مىنگەن بەستىلىك ، شاپ بۇرۇتلۇق بىر ئەر كىشى ئىدى . ئۇ يالتىراپ تۇرغان جابدۇقلار بىلەن بېزەلگەن ئېگەر ئۈستىدە شۇنچىلىك مەغرۇر ئولتۇراتتىكى ، بىر قارىماققا ئات بىلەن بىر تەن بولۇپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى . ئۇ يېنىمىزغا شەپە بىلەن يېتىپ كېلىپ ، چەبدەسلىك بىلەن تىزگىن سىيرىدى ، بوينىنى تىك تۇتۇپ كېلىۋاتقان ئات ئالدى ئىياغلىرىنى ئېگىز كۆتۈردى ـ دە ، تۇيۇقسىز تورمۇزلانغان پىكاپتەك چىپچىدە توختىدى . كەلگۈچى قاملاشقان بۇرۇتلىرىنى سىلاپ قويۇپ ، تۇتقىنىنى تۇتقان پېتى تۇرغان ئىككىيلەندىن :

— نېمە قىلىۋاتسىلەر ئىككىڭلار بۇ يەردە ؟ — دەپ سورىدى ۋە ئاتتىن چۈشۈپ بېشىنى ئاستا چايقىدى ، — خوتۇن خەق

دېگەننىڭ لاتا ـ پۇتىغا كۆزى تويمايدۇ ـ دە .

ئـۇنىڭ مىجەزى شۇنداقمۇ ياكى بىرەر ئىشقا خاپا بولغانمۇ قاپىقىنى ئانچە ئاچمايتتى . ئۇنىڭ سۆزىگە ئالدى بىلەن قىزى جاۋاب بەردى :

— دادا ، قاراڭا ، بۇ كىشىدە ئوبدان ماللار بار ئىكەن .

كـەلـگـۈچـى بـۇ چـىـرايـلـىق قىزنىڭ دادىسى ئىكەن . ئۇ ساندۇقلىرىمغا خالار ـ خالىماس قاراپ قويدى ـ دە :

— يەكشەنبە كۈنى ئالغىنىڭلار يەتمەمتى ، — دېدى ئايالىغا بۇرۇلۇپ . ئايالى خېلى گەپدان بولسا كېرەك ، ھازىر جاۋابلىق بىلەن دانە ـ دانە قىلىپ دېدى :

— ئۆزۈمگە بىرنېمە ئالغىلى قويۇپتىمەنمۇ ، قىزىمىزنى دەپ سودا قىلىۋاتقىنىمنى كۆرمەيۋاتامدىلا !

— شۇنداق بولسىمۇ... دەيمىنا...

— قـىـزلـىـرىـنـىڭ ھازىر چىرايلىق ـ چىرايلىق كىيىپ يـۈرىدىغان ۋاقـىتى ، — دېـدى ئايال قىزنىڭ ماڭـلاي چېچىنى تۈزەشتۈرۈپ تۇرۇپ ، — كىمنىڭ قىزىكەن دېسە ، ئالدى بىلەن پالانى ئاخۇنۇمنىڭ قىزى دەيدۇ خەقلەر ، ئاندىن كېيىن ھەنىپىخانىنىڭ قىزى دەيدۇ ، جۇمۇ !

— بـويـنـۇڭـلاردا شـاپتۇل قېقىپ كەتتىڭلارغۇ تازا ، نېمە قىلساڭلارمۇ پاتراق بولۇڭلار ، ئۇنى ئاپتاپتا تۇرغۇزۇپ ، قارامەدەك قىلاي دەمسىلە يا ؟

قـىـزنىڭ دادىسى ئېتىنى دەرۋازا يېنىدىكى قېرى ئۇجمىگە باغلاپ قويۇپ ، قامچىسىنى ئۆتۈكىنىڭ قونجىغا جايلاشتۇردى ـ دە ، ھويلىغا كىرىپ كەتتى .

سودىمۇ ئاياغلاشتى ، قانچىلىك مال ساتتىم ، قانچىلىك پۇل تـاپـشـۇرۇۋالـدىـم ، ھـېسابلاپ ئولتۇرۇشقا ھەپسىلەم بارمىدى . ھـېـسـابـلـىـسـاممۇ ھېسابتا ئازىدىغىنىم ئۆزۈمگە ئايدىڭ ئىدى . سـانـدۇقـلـىرىمنى باغلاپ تۇراتتىم ، قىزنىڭ ئانىسى مېنى ئۆيگە كىرىپ ئۇسسۇلۇق ئىچىپ كېتىشكە تەكلىپ قىلدى . بۇ مۇنداقچىلا

ئېيتىلغان سەمەرقەند تەكلىپى بولسىمۇ ، تەۋەككۇل دەپلا قوبۇل قىلسام ، بىر قاراشتىلا يۇرىكىمگە ئوت سالغان ھېلىقى قىزنى يەنە كۆرۈۋېلىشىم مۇمكىن ئىدى . بىراق ، سىلىققىنا تۇرۇت قىلدىم ـ دە ، ساندۇقلىرىمنى قېچىرغا ئارتىپ يولغا راۋان بولدۇم .

قول ناغرامنى چالاتتىمىيۇ ، ئىختىيارسىز كەينىمگە بۇرۇلۇپ قارايتتىم . قىزنىڭ قوڭغۇراقنىڭ ئاۋازىدەك زىل تەلەپپۇزى ، جازىبىلىك كۈلۈپ تۇرغان كۆزلىرى كۆز ئالدىمدىن بىر مىنۇتمۇ نېرى كەتمەيتتى .

توغرىسىنى ئېيتسام ، ھەر قېتىم بىرگە ئوقۇغان ياكى تەڭ دېمەتلىك ھېسابلىنىدىغانلارنىڭ چىن مۇھەببەت ۋە ئىللىق ئائىلىۋى تۇرمۇشىنىڭ ئىسپاتى بولمىش پەرزەنتلىرىگە كۆزۈم چۈشكەندە كۆڭلۈم بىر قىسما بولىدىغان ، تۇرمۇشۇمدا قانداقتۇر بىر بوشلۇقنى ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالغانىدىم . دېمىسىمۇ يىگىرمە ئىككى ياشقا كىرىپ قالدىم ، خۇددى دادام ئېيتقاندەك ، ئۇچار قانات بولۇپ قالغان تەقدىردىمۇ چاڭگا تىزىپ ، ئۇۋا ياسايدىغان ۋاقتىم يېتىپ كەلگەنىدى .

دادامنىڭ تۇرمۇشۇم ئۈچۈن غەم يېيىشى ئەلۋەتتە ئورۇنسىز ئەمەس ، ئانام بولسا خېلى بۇرۇنلا ئالەمدىن ئۆتكەن ، بىرەر قىز بىلەن پۇتۇشكەندىن كېيىن دادامغا مەسلىھەت سېلىشىم ، شۇنىڭ بىلەن بېشىمنى ئوڭلاپ ئۇنى خاتىرجەم قىلىشىم زۆرۈر ئىدى . بەزىدە مېنى ئەگىپ يۈرگەن قىزلارنى دەڭسەپمۇ كۆردۈم . بىراق ، قولياغلىق ، يىپ ـ يىڭنە سېتىۋېلىش باھانىسىدە كەچكىچە كۆزۈمگە كىرىۋالىدىغان دىلبەر بەكمۇ شاللاق بولۇپ تۇيۇلدى ، كوچىدىن ئۆتكەندە ھويلىمىزغا بىر كۆز سېلىۋالمىسا كۆڭلى ئۇنىمايدىغان شاھزادەمنىڭ پاناقلىقى ئېچىمنى ئىلىشتۇرۇۋەتتى ، ئاخىر : «پۇل بولسا جاڭگالدا شورپا ، دەپتىكەن ، قېنى ھازىرچە پۇل تېپىپ تۇراي ، رىزقىمنى خۇدا ئۆزى بېرەر» دېگەن يەرگە كەلگەنىدىم . بۇگۈن بىرەر خاسىيەت بارمۇ ئىشقىلىپ تەقدىرىمگە پۇتۇلگەن قىزنىڭ ئاشۇ قىز ئىكەنلىكىگە ئىشىنىپ قالدىم . ئۇنىڭ مەن ئۈچۈنلا يارالغانلىقىغا چىنپۈتتۈم . خاتالاشمىسام ، ئۇ دىلبەرگىمۇ ،

شاهزادەمگىمۇ ئوخشمايتتى . شەھلا كۆزلىرى بەئەينى بىر سۈزۈك رۇجەكتەك ، ئۇنىڭ پاك ئىچكى دۇنياسىنى ، سەبىي ، غۇبارسىز قەلبىنى روشەن كۆرسىتىپ تۇراتتى .

3

داغدام يوللاردىن تارتىپ ، ساندۇق يۈكلەنگەن قېچىر پاتقۇچىلىك بولغان كوچىلارغىچە ئالا قويماي ئارىلاپ كېلىۋاتقىنىمەن . قول ناغرامىنىمۇ تۇرۇپ - تۇرۇپ داڭگىرلىتىپ قويمەن ، خېرىدار جەلپ قىلىدىغان چارىلەرنىڭ ھەرقاندىقى خىيالىمغىمۇ كىرىپ قويمايدۇ ، خۇددى بازارغا ئالدىراۋاتقان ئۆتكۈنچى يولۇچىدەك ، بېشىنى چۆكۈرۈپ كېتىۋاتقان قېچىرغا ئارىلاپ قامچا ئۇرۇپ قويمەن . تجارەت ۋە پايدىنىڭ كاللامدىكى سالمىقى توساتتىن يېنىكلەپ كەتكەندەك تۇيۇلىدۇ . شۇ سەۋەبتىنمىكىن ، مالىلىرىم ئانچە خېرىدار تاپالمىدى . پەقەت غەربكە ئېگىلگەن قۇياش يۈزىنى سىيپاپ ئۆتكەن قارا بۇلۇتلار تۆككەن بىر دەملىك يامغۇردىن كېيىن ، ھۆل بولۇپ كەتكەن ئۇنچىلەرنى يۇمشىتىش ئاۋارىچىلىكىدىن ۋاز كەچكەن دېھقانلار قول تراكتورلىرىنى ھەيدەپ ئۆيلىرىگە قايتىشقا باشلىغاندىلا ، مېنى ئۇچرىغان يەردە توختىتىۋالىدىغانلار كۆپىيىشكە باشلىدى .

قۇياش قۇم بارخانلىرى ئارىسىغا چۆكتى . تاغ تەرەپتىن كېلىشكە باشلىغان سالقىن شامال يېزا كوچىلىرىنى ئۇنچە ھىدى بىلەن تولدۇردى . ئوتقا قاقلانغاندەك سولىشىپ كەتكەن دەرەخ يوپۇرماقلىرى بارا - بارا جانلىنىپ ، يېنىك شۇرلاشقا ، كەچكى شەپەق نۇرىغا يۈزلىنىپ پارقىراشقا باشلىدى . تىلىنى چىقىرىپ ھاسىرىغىنىچە نەم ئېرىقلاردا توگۈلۈپ ياتقان كۈچۈكلەر ، مەيدىسىنى ھۆل يەرگە چاپلاپ سەگدەۋاتقان توخۇلار ئۆز تىرىكچىلىكلىرىنى باشلىۋەتتى ، يانباغىردىن قايتقان بولسا كېرەك ، ئۆكۈزلەرگە يېنىچە مىنىۋالغان بالىلار ئۆزى بىلگەن مۇقامغا

غـــڭـشپ سۇرەن سېلىپ كېلىۋاتاتتى . ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ ئـــشىك تۆۋىگە چىقىۋالغان يېرىم يالىڭاچ گۆدەكلەر ناغرامىنىڭ ئاجايىپ ئاۋازىغا ھەۋەس قىلىشتىمۇ ، كەينىمدىن ئەگىشىپ خېلى يەرلەرگىچە باراتتى . توختىغان يېرىمدە ئەتراپىمنى ئورىۋېلىپ بازار قىزىتىشىپ بېرەتتى .

— ئاغىنە ، بىرىنچى نومۇرلۇق باتارېيە بارمۇ ؟

سىلىق ، ئەمما جاراڭلىق ئاۋاز خىيالىمنى بۆلۈپ تاشلىدى . كەينىمگە بۇرۇلۇپ قارىدىم . كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىغچە شاخ يايغان يـــاڭاق دەرىخىگە يانداپ قويۇلغان بىر قاناتلىق ئىشىك ، ئىشىك ئـــالـــدىدا قولتۇق تايىقى تاينىۋالغان ، سول پۇتىنى سازلىقتىكى تۇرنىدەك سەل ئېگىز كۆتۈرۈۋالغان بىر يىگىت تۇراتتى . يېشى مەندىن ئانچە پەرقلىنىپ كەتمەيدىغان ، بويى ئۆسكىلەڭ ، قوشۇما قـــاشـــلـــىق بـــۇ يىگىت تولىمۇ روھلۇق كۆرۈنەتتى . توختاۋسىز ھەرىكەتلىنىپ تۇرىدىغان كۆزلىرى ، قېلىنراق كەلگەن كالپۇكى ، ئۇستىرا تەگمىگەن قاپقارا بۇرۇتى ئۇنىڭغا سالاپەت بېغىشلايتتى . قوپال ئىشلەنگەن بادام دوپپىسى ، تولا يۇيۇلۇپ ئۆڭۈپ كەتكەن كۆك كىيىمى ئۇنىڭ مەئىشتىتىدىن دېرەك بېرەتتى .

— بـــاتارېيە بولۇشىغۇ بار ئىدى ، — دېدىم مەن بېشىمنى سىلاپ قويۇپ ئۆكۈنگەن ئاھاڭدا ، — ئاستىدىكى ساندۇقنىڭ ئەڭ تېگىگە قاچىلاپتىكەنمەن .

ئۇ پارقىراپ كەتكەن قولتۇق تايىقىنى سۆرىگەن پېتى يېنىمغا كەلدى ـ دە ، يالۇرغان ئاھاڭدا دېدى :

— نېمىلا بولمىسۇن ماڭا تۆت دانە باتارېيە سېتىپ بەرسىڭىز ، رادىئو ئاڭلىمىسام پاڭدەكلا بولۇپ قالىدىكەنمەن ، يىراقتا باراي دېسەم تېخى...

— ھەي ، ساندۇقلارنىڭ ھەممىسىنى چۈشۈرۈۋېتىپ ، ئاندىن كېيىن ئالىدىغان گەپ ـ دە !

— سىزگە يارەملىشەي ، بولامدۇ ؟

ئـــۇ ، بـــىر سائىتىمگە ، بىر ئاسمانغا قاراۋاتقىنىمدىن يولغا

ئالدىرايدىغانلىقىمنى بىلىۋالدى بولغاي ، بىرەر ئىشنى ئېسىگە ئالغاندەك بىردىنلا خۇشال بولۇپ كەتتى :

— مۇنداق بولسۇن ، — دېدى ئۇ بىر قولىنى مۇرەمگە قويۇپ تۇرۇپ ، — ھەرقاچان شەھەرگە كېتىمەن دەۋاتسىڭىز كېرەك ، بۇگۈن كېچە ماڭا مېھمان بولۇڭ ، پاراڭلىشىمىز ، سىزنى زېرىكتۈرمەيمەن ، شۇنچە مالالار بىلەن كېچىدە يول يۈرۈشنىڭ ئۆزىمۇ تازا ئەپسىز .

توكۇر يىگىتنىڭ گېپى ماڭا قېرى كالىغا پىچاق ياققاندەك ياقتى ، دېمىسىمۇ ئۇچ ـ تۆت سائەتلىك چۆل يولىنىڭ ئازابى يادىمدا ئىدى . ئەسلىدىكى خىيالىم بويىچە بولغاندا ، چۆل يولىغا چۈشۈش ئۈچۈن ھېلىقى قىزنىڭ ئىشىكى ئالدىدىن ئۆتمەكچى ، ناغرامنى بولۇشىغا دىققىرلاتماقچى ، ئىش ئوڭدىن كەلسە ، ئۇنى يەنە بىر قېتىم كۆرۈۋالماقچىدىم . ھېچبولمىغاندا ئۇنىڭ دەرۋازىسىغا يەنە بىر قېتىم كەلسەم ئېسىمدە ساقلانغۇدەك سەپسېلىۋالاتتىم .

بىراق ، يەر شارى ئۆز ئوقىدا ئايلىنىشىنى تېزلەتكەندەك ، گۈگۈم ناھايىتى ئىلدام قىستاپ كېلىۋاتاتتى ، قىز بالا كۆز باغلانغاندا تالا ـ تۈزگە چىقمايدۇ ـ دە ، ئۇنىڭ ئۇستىگە يىگىتنىڭ تەلىپىگە تۈزۈتسىزلا ماقۇل بولدۇم ، ئۇنىڭ چاققانلىقى ئويلىمىغان يەردىن چىقتى . قېچىرنى بىرىمىز يېتىلەپ ، بىرىمىز ھەيدىگەنچە ناتونۇش ھويلىغا مىڭ بىر جاپا بىلەن كىرگۈزدۇق .

4

قۇياش بىر كۈنلۈك سەپىرىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ ، رۇخسارىنى يوشۇرغان بولسىمۇ ، لېكىن كەچكى شەپەق تېخى ئۆچمىگەنىدى . باراڭغا ياماشتۇرۇلغان تەكلەرنىڭ قويۇق يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىن شەلپەردەك قىزىرىپ كەتكەن ئاسمان جىمىرلاۋاتقان دانە ـ دانە يۇلتۇزلاردەك كۆرۈنەتتى . شەپەق شولىسى بىلەن يورۇپ تۇرغان ئۆزۈم دانلىرى شۇ قەدەر رەڭلىنىپ ، جۇلالىنىپ كەتكەنىدىكى ،

كىشىگە ھېقىقتىن ياسالغان نەپىس سەنئەت بۇيۇمىنى يېشىل يوپۇرماقلار ئارىسىغا ئېسىپ قويغاندەك تۇيغۇ بېرەتتى .

ئانچە چوڭ بولمىغان بۇ ھويلىنىڭ سەرەمجانلاشتۇرۇلۇشى كىشىنى ئازادىلىك ھېس قىلدۇراتتى ، تەك ئېرىقلىرى بەكمۇ ئەپچىللىك بىلەن قوراشتۇرۇلغان رېشاتكا بىلەن قورشالغان ، ئۆي تېمى بىلەن تۇتىشىپ تۇرىدىغان سۇپا سىپتا سۇۋۇلۇپ ئاقارتىلغان ، ھويلىمۇ پاك ـ پاكىز سۈپۈرۈلگەنىدى ، سالقىن ، ئارامبەخش ھاۋا كۆڭۈلنى كۆتۈرەتتى .

— بىزنىڭ بۇ يەردە تېخى ئېلېكتر يوق ، — دېدى ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ ئۇلۇگۈرگەن ھېكىمجان پەنەر چىراغقا ئوت يېقىۋېتىپ ، — قېنى سۇپىغا ئولتۇرۇڭ ، مەن ھازىرلا چاي دەملەيمەن .

قولمۇقول تۇتۇش قىلىپ ساندۇقلارنى جايلاشتۇرۇپ ، قېچىرنى ئېغىلغا سولىۋەتتۇق ، شىرە ئۈستىدىكى رادىئوغىمۇ زۇۋان كىرگەنىدى . مەن سۇپىدىكى گۇللۇك كىگىزدە ئولتۇرۇۋېتىپ ، ئوتۇن ئوشتۇۋاتقان ھېكىمجاندىن سورىدىم :

— ئاتا ـ ئانىڭىز كۆرۈنمەيدىغۇ ، ئاغىنە ، — مەنمۇ ئۇنىڭ تەلەپپۇزى بويىچە ئاغىنە دەپ خىتاب قىلدىم ، — بۇ ئۆيدە يالغۇز تۇرمايدىغانسىز ؟

ھېكىمجان تازا ئەپلىشىپ بەرمەيۋاتقان قولتۇق تايىقىنى سۆرەپ يۈرۈپ ئوچاقتا چۆگۈن ئاسقاچ جاۋاب بەردى :

— دادام رەھمەتلىك بۇرۇنلا قازا قىلغان ، ئانام بار ، يېشىمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالدى . بۇگۈن ئۇ خامان ساقلايمەن دەپ كەتتى .

— خامان ساقلايمەن دەپ··· كېچىچە قايتمامدۇ ئەمدى ؟

— قايتمايدۇ ، خامانىنى مەن ساقلاي دېسەم زادى ئۇنىمىدى ، مېنى ئاياپ شۇنداق قىلىۋاتقىنىنى بىلىپ تۇرىمەن ، قاتتىقراق تۇرسام ، كۆڭلى ئاغرىپ قالامدىكىن دەپ قورقىمەن .

— ھە ، مۇنداق دەڭ ، قانچە مو يەرنىڭ خامىنى ئۇ ؟

— تۆت مو يەرنىڭ ، يەرنى قايتۇرۇۋېتەيلى دېسەم ، دېھقان

خەق يەردىن ئايرىلسا بولمايدۇ ، دەيدۇ . ئۆزىگە جاپا سالغىنى - سالغان ، ھەممە پەرۋىشنى ئۆزى قىلىپ چىقىدۇ .

— سىزمۇ قارىشىپ بېرىدىغانسىز ؟

ھېكىمجان مىس چەينەكتە چاي دەملەپ كەلدى . سۇيى قېچىپ قالغان ئاق نان بىلەن چاي ئىچىشكە باشلىدۇق . ئۇ چېيىنى پۈۋلەپ تۇرۇپ ئانىسىنىڭ تەرىپىنى قىلىپ بەردى . قاراڭغۇ چۈشۈپ ھاۋا سالقىنلاشقانسېرى قانداقتۇر بىر مەززىلىك ، شېرىن خۇش پۇراق دىمىغىمغا ئۇرۇلۇشقا باشلىدى ، سەزگۈ ئەزالىرىمنىڭ ئادىشىشىدىن گۇمان قىلىپ ، كۆكسۈم تولغۇچە نەپەس ئېلىپ باقتىم ، سەزگۈلىرىم ئاداشمىغانىدى . ئۇ خۇش پۇراق باغ تەرەپتىن يېنىك ئەسكەن شامالغا ئەگىشىپ بارغانسېرى كۈچىيىۋاتاتتى . ھويلا داڭلىق فرانسىيە ئەتىرى بىلەن يۇيۇلغاندەك ، مەست قىلغۇچى پۇراق بىلەن تولماقتا ئىدى .

ھېكىمجان كۆكرەك قەپىسىمنىڭ كۆتۈرۈلۈپ - پەسىيىۋاتقانلىقىغا دىققەت قىلغان بولسا كېرەك :

— قانداق ، دىمىغىڭىزغا خۇش پۇراق ئۇرۇلۇۋاتامدۇ ؟ — دەپ سورىدى ئۇ مەنىلىك كۈلۈپ قويۇپ ، مەن ئالدىراپ سورىدىم :

— بۇ نېمە خۇش پۇراق ئاغىنە ، تولىمۇ مەززىلىكقۇ ؟

ئۇ پىيالىمنى تولدۇرۇپ ، بىر پارچە نانىنى تاشلاپ قويغاندىن كېيىن :

— ھازىرچە چاي ئىچىۋېلىڭ ، سەل تۇرۇپ ئېيتىپ بېرىمەن ، — دېدى .

— چاينى ئوبدان ئىچىۋالدىم ، قېنى ئېيتىڭا ، زادى نېمىنىڭ پۇرىقى بۇ ؟

ھېكىمجان تاقەتسىزلىنىۋاتقانلىقىمنى چۈشەندى بولغاي ، داستىخاننى يۆگەپ قويۇپ ، پەنەر چىراغنى قولىغا ئالدى - دە ، كەينىدىن مېڭىشىمنى تەلەپ قىلدى .

بىز باغ ئىشكىدىن كىرىپ كەلدۇق ، ئۇ چىراغنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ، باغنىڭ تۆر تەرىپىگە ئىشارەت قىلدى . مەن

ھەيرانلىقىمدىن ۋارقىرىۋەتكىلى تاسلا قاپتىمەن .

كىچىككىنە باغ چۆچەكلەردە تەسۋىرلەنگەن خىيالىي دۇنيادەك گۈزەل ، رېئالىيەتلەردە سۇرەتلەنگەن باغى ئىرەمدەك كۆركەم ، گۈناھسىز بەندىلەر ئۇچۇن ياسالغان جەننەتتەك چىرايلىق ئىدى . يەردىمۇ ، بوشلۇقتىكى تەشتەكلەردىمۇ رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن ، گۈل ياپراقلىرىدا كەچلىك شەبنەمنىڭ دانچىلىرى سىمابتەك سىرغىيتتى ، ئەتىگەنلىك قۇياشنىڭ تۇنجى نۇرلىرىنى قانغۇچە سۈمۈرۈش تەمەسىدە تەييارلىنىپ تۇرغان غۇنچىلار ھاياتىي كۈچىنى نامايان قىلىشاتتى . چىراغ يورۇقىدا مۇشۇنچىلىك جۇلالانغان گۈللەرنىڭ قۇياش نۇرىدا قانچىلىك جازىبدارلىق بىلەن چاقنايدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا بولاتتى .

— مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەتىرگۈل ، — دېدى گۈللىرىگە ھەۋەس ۋە ئىپتىخار بىلەن قاراپ تۇرۇپ ھېكمجان ، — چۈشىنىۋاتامسىز ، ھەممىسى ئەتىر ، مانا بۇ سېرىق ئەتىر ، مانا بۇ قىزىل ئەتىر ، بۇنى ئوي مەھەللە ئەتىرسى دەيمىز ، بۇنى…

ئۇ چىراغنى گۈللەرگە يېقىنلاشتۇرۇپ تۇرۇپ تونۇشتۇرۇشقا باشلىدى .

گۈل دېگەننى مەنمۇ تولا كۆرگەن ، بىراق ئۆمرۇمدە بۇنداق سەرخىل ئەتىرگۈللەرنى كۆرمىگەنىدىم . ھەربىر يېڭى نامنى ئاڭلىغاندا ېشىمنى لىڭشىتىپ ماقۇللاشتىن ئۆزگە ئامالىم يوق ئىدى .

ھېكمجان گۈللەر ئارىسىدىن يول ئېچىپ مېنى باغ مەركىزىگە باشلاپ بېرىپ ، نەقىشلىك تەشتەككە ئېلىنغان بىر تۇپ گۈلنى تەرىپلەشكە باشلىدى . ئۇ سۆزلەۋېتىپ ، ياپراقلارنى ئاۋايلاپ سىلايتتى ، ھۆسنىگە تولۇپ ئېچىلغان ھەربىر تال گۈلنى بەرگىدىن سىلىق تۇتۇپ بۇرنىغا يېقىن ئېلىپ كېلىپ پۇراپ ھۇزۇرلىناتتى ، تۇرۇپ - تۇرۇپ ئۇھ تارتاتتى .

— كۆرۈۋاتامسىز ، بۇ سورتنى ئالاھىدە پەرۋىش بىلەن يېتىشتۇردۇم . بىر تۇپ گۈلنىڭ شېخىدا تۆت رەڭلىك گۈل

ئېچىلىدۇ . مانا قاراڭ ، قىزىلى بىرمۇ ، ئاق رەڭدىكىسى ئىككىمۇ...

بۇ بىر تۈپ گۈلنى راستتىنلا گۈللەرنىڭ پادىشاھى دېيىشكە بولاتتى . مەيلى رەڭگىنىڭ خىلمۇخىللىقىدا بولسۇن ، باشقا ئەترگۈللەردىن كۆرۈنەرلىك پەرقلىنىپ تۇراتتى ، شاخچىلىرىمۇ توم ۋە ئېگىز ئىدى .

«نامىمۇ ئانچە تونۇشلۇق بولمىغان ، بىر تەرىپى تاغقا ، بىر تەرىپى قۇملۇققا تۇتىشىپ تۇرغان بۇ سەھرا راستتىنلا گۈزەللىك دۇنياسى ئىكەن» دېگەنلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزدۈم ۋە سورىدىم :

— بۇ سورتقا نېمىدەپ ئىسىم قويدىڭىز ؟

— قەلبىگۈل ، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ ھاياجانلىنىپ .

— قەلبىگۈل دېدىڭىزمۇ ، چىرايلىق ئىسىم ئىكەن ، بىراق ئۆز ئىسمىڭىز بىلەن ئاتىسىڭىزمۇ بولىدىكەن...

ھېكىمجان بىردەم توختۇۋېلىپ دېدى :

— سىزگە نېمىدەپ چۈشەندۈرسەم بولار ؟ لېكىن بۇ گۈلگە شۇ ئىسىمدىن ئۆزگىسى بىكار ، ئاغىنە !

— نېمىشقا ؟

— يۈرۈڭ ، — دېدى ئۇ قولۇمدىن تۇتۇپ ھويلا تەرەپكە تارتىپ ، — ئۇزۇن يول يۈرۈپ چارچاپمۇ قالغانسىز ، ياتقاچ پاراڭلىشىمىز .

مەن قېيىچىرغا قاراپ چىققۇچە ھېكىمجان سۇپىغا ئورۇن راسلاپ بولۇپتۇ . نېپىز يوتقانىنى ئايىغىمىزغا تاشلاپ ، يانمۇيان قويۇلغان تەكىيىگە باش قويدۇق .

5

سەھرا ئاخشىمى تولىمۇ سالقىن ۋە جىمجىت بولىدىكەن . بىر كۈنلۈك تىرىكچىلىكنىڭ ھەلەكچىلىكى بىلەن جىمى جانلىقلار ھالسىزلانغان بولسا كېرەك ، ئەتراپ زىيادە تاۋۇشلاردىن خالىي

ئىدى . خامان ساقلاۋاتقانلارغا ھەمراھ بولغان ئىتلارنىڭ سەگەكلىرىلا تۇرۇپ - تۇرۇپ قاۋاپ قويايتتى . نەلەردىندۇر پەيدا بولغان قاسىراقلىق قوڭغۇزنىڭ گۈڭگۈلداپ كېلىپ پەنەرگە ئۆزىنى ئۇرۇشلىرى بۇ جەمجىتلىقنى بۇزاتتى .

تەسەۋۋۇرۇمدا ھېلىقى نازىنىن قىزنىڭ ھويلىسىمۇ مۇشۇ يەرگە يېقىنلا بىر يەردە تۇراتتى . ئۇ بەلكى مۇشۇ مىنۇتتا غەمسىز ھالدا ئۇيقۇغا كەتكەندۇ ، بەلكى شېرىن چۈشلەر قويىنىدا تولغىنىۋاتقاندۇ ، مېنىڭ ئۆزىنى ئويلاۋاتقىنىمنى بىلسە ئىدى - ھە ؟ ! ھېكمجاننىڭ ئاۋازى شېرىن خىياللىرىمنى ئۈزۈپ تاشلىدى .

— تۈيۇۋاتامسىز ، مانا بۇ پۈراۋاتقىنى ھېلىقى تۆت رەڭلىك گۈلۈمنىڭ پۈرىقى ، — ھويلا تېمىنى بويلاپ ئۆسكەن تېرەكلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى يېنىك شۇرلىدى . شامال ئېلىپ كەلگەن ئەتىر پۈرىقى گۈپۈلدەپ ئۇرۇلۇشقا باشلىدى ، — قەلبىگۈلنىڭ ھىدى !

ئۇ ياتقان ئورنىدا ئولتۇردى . كۆكسىنى تولدۇرۇپ - تولدۇرۇپ نەپەس ئالدى .

— ھەي ، — دېدى ئۇ خورسىنغان ھالدا ، — نېمىلەرنى دەپ كەتتىم ، سىز گۈللەرنىڭ ھىدى ئارىسىدىن بۇ ئالاھىدە ھىدنى پەرق ئېتەلمەيسىز - دە ! بۇنىڭغا ئالاھىدە سەزگۈ كېرەك ، ئاغىنە !

ئۇنىڭ دېگىنى توغرا ئىدى ، مەن ھويلىغا تولۇپ كەتكەن خۇش پۇراقتىن مەست بولۇۋاتاتتىمىۇ ، ھېكمجان تەرىپلىگەن ھىدنى پەرقلەندۇرۇشكە ئاجىز ئىدىم .

مەنمۇ تەكىنىگە يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ ، ئۇنىڭ پەۋقۇلئاددە ئىقتىدارىغا ھەيران بولغان ھالدا سورىدىم :

— قەلبىگۈلنىڭ پۈرىقى راستىنلا ئۆزگىچىمۇ ، سىز ئۇنىڭ ھىدىنى راستىنلا پەرقلەندۇرەلەمسىز ؟

— يالغان ئېيتىپ نېمە قىلاي ، مېڭ خىل گۈل ئارىسىدىن ، مېڭ خىل پۇراق ئارىسىدىن قەلبىگۈلنىڭكىنى پەرقلەندۇرەلەيمەن .

— قانداق قىلىپ ؟

— بۇنى ئۆزۈملا بىلمەن .

ھېكىمجاننىڭ تېپىشماق تۇسىنى ئالغان سۆزلىرىنى ئاڭلىغانسېرى قىزىقىشىم ئېشىۋاتاتتى . بۇنىڭ تېگىدە قانداقتۇر بىر مۇھىم سىرنىڭ بارلىقىنى جەزملەشتۈرمەكتە ئىدىم .

— بايام سىزدىن ھېلىقى گۈلگە نېمە ئۈچۈن قەلبىگۈل دەپ ئىسىم قويغىنىڭىزنى سورىغانىدىم ، ھازىر ئىككىمىزنىڭلا ئۇيقۇسى قېچىپتۇ . قېنى ئاڭلاپ باقمامدۇق ؟

— ھېكىمجان سەل ئارىسالدى بولۇپ قالدى ـ دە :

— سۆزلەپ بەرسەم بېرەي ، مەھەللىمىزدىكىلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك بۇ سىردىن خەۋەردار ، — دېدى ماڭا يۈزلىنىپ .

ئۇ چاپىنىنى يېپىنچاقلىۋالغاندىن كېيىن ھېكايىسىنى باشلىدى .

— بۇ بىر قىزنىڭ ئىسمى ، مەن ياخشى كۆرىدىغان ، لېكىن ۋەسلىگە يېتەلمەيۋاتقان بىر قىزنىڭ ئىسمى .

— ۋەسلىگە يېتەلمەيۋاتقان دەمسىز ؟

— ئەزبەرايى خۇدا ، سۆزۈم تۈگىگۈچە لوقما سالماڭ ، دېدىمغۇ . بۇ ، بىر قىزنىڭ ئىسمى . قەلبىگۈل باشلانغۇچ مەكتەپتىن تارتىپ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكىچە بىللە ئوقۇغان ساۋاقدىشىم ، ئۇمۇ مۇشۇ مەھەللىدە تۇرىدۇ ، كىچىكىمىزدىنلا بىللە ئويناپ چوڭ بولغاچقىمۇ ، ئىشقىلىپ يېشىمىز ئۇلغايغانسېرى بىر ـ بىرىمىزنى كۆرمىسەك تۇرالمايدىغان ، كۆرۈشسەك قىلغىلى گەپ تاپالمايدىغان بولۇپ قالدۇق . شۇنداقتىمۇ ، ھەر ئامماللار بىلەن پات ـ پات ئۇچرىشىپ تۇردۇق . كۆڭۈل سىرىمىزنى ئايان قىلىشتۇق . ئەمما ، بۇنداق چاغلار ئۇزاققا بارمىدى . بىر كۈنى قەلبىگۈل مېنى ئىزدەپ كەپتۇ ، ئۆڭۈپ كەتكەن چىرايىدىن يامان ئالامەتلەر چىقىپ تۇراتتى . ئۇنىڭ ئېيتىشىچە ، ئۇلارنىڭ ئۆيىگە شەھەردىن ئەلچى كەلمەكچىكەن .

— ئاپلا ، — دەۋەتتىم مەن ئالدىراپ ، — نېمىشقا شۇ چاغقىچە قۇدا چۈشمىگەنسىلەر ، بالدۇرراق بىر ئىش قىلىدىغان گەپ ئىدىغۇ ؟ !

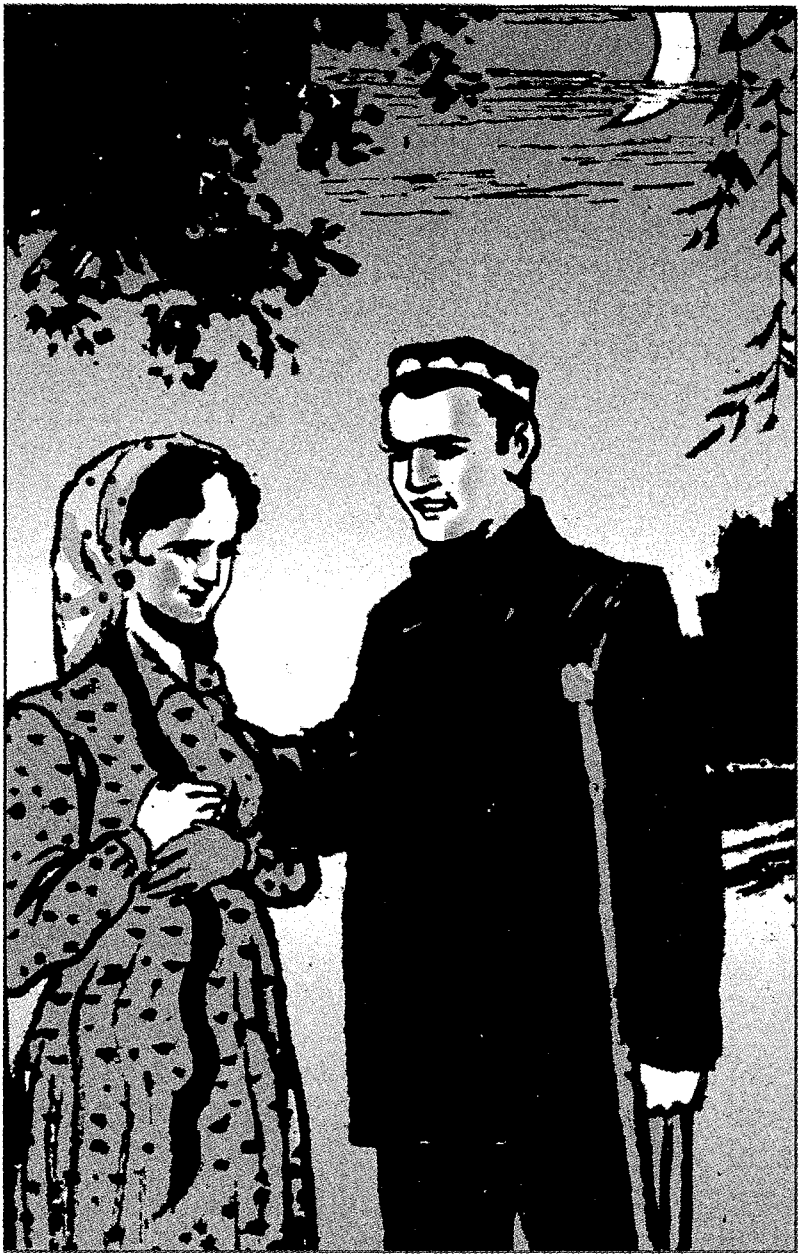

— لوقما سالماڭ دېۋىدىمغۇ ، — دېدى ئۇ مېنى يەنە ئاگاھلاندۇرۇپ ، — قەلبىگۈلنىڭ گېپىنى ئاڭلاپلا پۈتى كۆيگەن توخۇدەك بولۇپ قالدىم ـ دە ، ئانامغا مەسلىھەت سالدىم ، ئانام ماڭا بەكمۇ كۆيۈنىدۇ ئەمەسمۇ ؟ ئۇ ھەدېگەندىلا قوشۇلۇپ كەتمىدى . «ئۇ ، باي ئادەملەرنىڭ قىزى ، ئۇنىڭ ئۇستىگە سەن بىر يېتىم ، بوي يەتمىگەن يەرگە قول ئۇزاتمايلى» دەپ تۇرۇۋالدى ، ئاخىرىدا يالۋۇرۇشلىرىمغا چىداپ تۇرالماي ، داستىخان ھازىرلىدى ـ دە ، ئەلچىلىككە باردى .

— مانا ، ئەمدى ياخشى قېپسىلەر ، ئاغىنە !

ئۇ ماڭا ھومايغاندەك قارىۋالدى ۋە گېپىنى داۋاملاشتۇردى .

— ياخشى قىلىشىنغۇ قىلدۇق ، ئەمما قەلبىگۈلنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئەلچىلەرنى بوسۇغىدىنلا ياندۇرۇپتۇ . ئانام بىچارە قايتىپ كېلىپ ئەلەمگە چىدىماي خېلى كۈنلەرگىچە ئورۇن تۈتۈپ يېتىپ قالدى ، قازا قىلغىلى ئون نەچچە يىل بولغان دادامغا قايتا ھازا ئاچتى .

— ئۇلار نېمىدەپ رەت قىلىدىكەن ؟

— نېمىدەپ رەت قىلاتتى ، — ئۇ ئەمدى ، قويغان سوئاللىرىمغا چالۋاقماي جاۋاب بېرىشكە باشلىغانىدى ، — ئۇلار باي ، بىز نامرات ـ دە ! ئۇنىڭ ئۇستىگە مەن يېرىم جان ئەمەسمۇ !

— بۇ زادى قاملاشماپتۇ ، بايمۇ ، نامراتمۇ خۇدانىڭ بەندىسى ، بىر ـ بىرىڭلارنى ياخشى كۆرۈشكەندىن كېيىن بولمىدىمۇ ؟ شۇنداق قىلىپ قانداق بولدى ؟ شەھەردىن ئەلچىلەر كەپتىمۇ ، ئۇلارغا بېرىۋەتتىمۇ قىزىنى ؟

— قانداق بولاتتى ، ئەلچىلەرمۇ كەپتۇدەك ، قەلبىگۈل ئۆزى ئۇنىماپتۇ ، ئانىسىنىڭغۇ ماقۇل دېگۈسى بار ئىكەن . بىراق ، دادىسى قەلبىگۈلنىڭ رايىغا بېرىپتۇ . ئۇ قىزىنى بەكمۇ ياخشى كۆرىدۇ ئەمەسمۇ ، ئۇ : «قىزىمنى يېزىنىڭ تېشىغا چىقارمايمەن» دەپ تۇرۇۋاپتۇ ، ئەلچىلەرنىڭمۇ چالمىسى سۇغا چىلىشىپ كېتىپ قاپتۇ .

— بۇ قاچانقى ئىش ؟

— ئوزاقى يىلى ئەتىيازدىكى ئىش .
— كىيىن قانداق قىلىشتىڭلار ؟
— ئۇلار قەلبىگۈلنى تالا ـ تۈزگە چىقارمايدىغان بولۇۋالدى ، ئاشىق ـ مەشۇقلار ئالدىدا ھەرقانداق توسقۇنلۇقمۇ ئۆز رولىنى يوقىتىدىكەن ، يەنە ئايدا بىرەر قېتىم بولسىمۇ ئۇچرىشىپ تۇرىدۇق .
— ھازىرمۇ شۇنداقمۇ ؟
— شۇنداق .
— بۇ ھال قاچانغىچە داۋاملىشار ئەمدى ؟
— خۇدا ئۆزى بىلەر...

يۈرىكىم ئېچىشىشقا باشلىدى ، تۇنجى مۇھەببىتىنىڭ ئوتىدا ئۆرتىنىپ ، ۋىسال ئارزۇسىدا قىينىلىۋاتقان بۇ بىر جۈپ ئاشىق ـ مەشۇقنىڭ تەقدىرىگە ئىچىم ئاغرىدى . ھېلىقى گۈزەلگە كۆزۈم چۈشكەندىن باشلاپ تازا ئۆتسە يېرىم كۈن ئۆتكەندۇ ، بىراق ئۇنى بىر دەقىقە يادىمدىن چىقىرالمىدىمغۇ ؟ يەنە بىر كۆرۈۋېلىش ئارزۇسىدا ئوت بولۇپ يانمىدىممۇ ؟ جۇدالىقنىڭ ئازابى ، ياخشى كۆرگەن قىزنىڭ ۋەسلىگە يېتىش تەقەززالىقى نېمە كويلارغا سالمايدۇ ـ ھە ؟ !

ھېكىمجان مەن شەھەردە ئەسرار بولۇشقان يىگىتلەرنىڭ ھېچقايسىسىغا ئوخشمايتتى ، چىرايى كۆڭۈلگە سىڭىشلىك ، سۆھبىتى دىلغا يېقىن ، ئاق كۆڭۈل بالا ئىدى . ئەگەر قولۇڭدىن كەلسە ، مۇشۇنداق يىگىتلەر بىلەن دوست بولۇشساڭمۇ ، ھەرنېمەڭنى قۇربان قىلساڭمۇ ئارتۇق كەتمەيتتى ، ھېكىمجاننىڭ كەچۈرمىشلىرى يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا ھېسداشلىق ئوتىنى يالقۇنجىتىشقا باشلىدى .

— ئاغىنە ، تويلۇق ئۇچۇن قانچە پۇل كېرەك ، تارتىنماي ئېيتىۋەر ، سېنىڭكى ، مېنىڭكى دەپ ئايرىپ ئولتۇرۇش ھاجەتسىز ، مۇرادىڭلارغا يەتسەڭلار مەن خۇشال بولىمەن .

ئۇنىڭ بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتكىنىدىن ھېچ نەرسە چۈشىنەلمەي گاڭگىراپ قالدىم :

— گېپىمگە ئىشەنمەيۋاتامسەن ، — ئۇنىڭغا قانداقلارچە سەنلەپ خىتاب قىلغىنىمنىمۇ تۇيماي قالدىم ، — تىجارەتچىلەرنىڭ ھەممىسىنى پۇل دېسە جان بېرىدۇ ، دەپ ئويلاپ قالما ، مال دېسەڭ ئەنە تۇرۇپتۇ ، بىرەر قىزنىڭ تويلۇقىدىنمۇ ئاشىدۇ تېخى .

مەقسىتىمنى جىددىي تەلەپپۇز بىلەن بايان قىلساممۇ ئۇ يەنە قاقاقلاپ كۈلۈۋەردى ، ئاخىرىدا مۇنداق دېدى :

— ياخشى كۆڭلۈڭگە رەھمەت ، ئاغىنىدارچىلىققا يارايدىكەنسەن ، لېكىن ھازىر مەنمۇ بېيىپ قالدىم .

ئۇنىڭ «بېيىپ قالدىم» دېگىنىنى زادى چۈشىنەلمىدىم . ئەتراپىغا قاراپ ، كۆرۈنگۈدەك بىساتلىرىغا قانچە زەن سالساممۇ بايلىقنىڭ ئالامىتىنى چىقالمىدىم .

— ھەيران قالما ، ئاداش ، مېنىڭ بايلىقىم ئاشۇ باغدا ، ئۇنىڭدىن باشقىسى مانا مۇنۇ يەردە !

ئۇ قولى بىلەن كۆكسىنى ئۇرۇپ قويدى ۋە يەنە دېدى :

— گېپىمنىڭ داۋامىغا قۇلاق سالدىمغۇ ، قەلبىگۈلنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ مېنى نامرات كۆرگەنلىكىدىن خاپا بولغىلى بولمايدۇ ، سىياسەت ياخشىلانغاندىن كېيىن دېھقانلار مەسئۇلىيەت ئېتىزىدىن ئۆزىگە كېرەكلىك نەرسىگە ئىگە بولدى . مەن مۇشۇ ھالىم بىلەن نېمىمۇ قىلالايتتىم ؟ ئانام ئەلچىلىكتىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ، مېنى مۇشۇنداق ناكا قىلىپ قويغان كېسەلنى يۇزمىڭنى قارغىدىم ، خىيالدىن كۇن بويى بېشىمنى ئالالمىدىم . گېپىلىمدىن ئاش ـ تاماقمۇ ئۆتمىدى ، ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە ئەقلىمدىن ئازاي دېگەندە ، كۆزۈم دادامدىن قالغان بىر تەشتەك گۈلگە چۈشتى ، ھەربىر تال يوپۇرماقتىن ئۈمىد نۇرىنى كۆرگەندەك بولدۇم . قەلبىگۈل ئۆز ۋاقتىدا بۇ گۈلنى بەكمۇ ياقتۇراتتى . باش ئەتىيازدا ئېچىلغان گۈلنى ئۇنىڭغا تەقدىم قىلسام ، ئالەمنى بەرگەندەك خۇشال بولۇپ كېتەتتى ، شۇنىڭ بىلەن بۇ بىر تۇپ گۈلنى ئەقىدە قىلىپ پەرۋىش قىلىش نىيىتىگە كەلدىم . مەھەللىمىزگە كەلگەن بىر ئۇلاقچىدىن نەيچە ئۇلاق بولامدۇ ، بىخ

ئۇلاق بولامدۇ ، ھەممىسىنى ئۆگىنىۋالدىم . ئۇ تېخى چوڭ شەھەرلەرگە بارغاندا يېڭى سورتلارنىڭ بىخلىرىنى ئالغاچ كەلدى ، كىتاب بىلەنمۇ دوست بولۇپ قالدىم . مانا كۆردۈڭ ، ئاخىر ئەجرىم بىكارغا كەتمىدى ، نۇرغۇن يېڭى سورتلارنى يېتىشتۇردۇم ، ھېلىقى سەرخىل ئەترگۈل ھەممە سورتلارنىڭ ئانىسى ، قەلبىگۈلنىڭ نەزەرى چۈشكەن گۈل ، شۇڭا ئۇنىڭغا قەلبىگۈل دەپ ئات قويۇۋالدىم .

— ھە ، مۇنداق ماددىي جەھەتتىن باي بولغاندا يەنە بىر خىل بايلىققىمۇ موھتاج بولىدىكەن ، ئاغىنە .

— گۈللىرىڭنى كىشىلەرگە سېتىپ بېرەمسەن ؟

سوئالىمنىڭ بىرئاز قوپالراق بولۇپ قالغانلىقىنى تۇيدۇم ، بىراق ھېكىمجان بۇنىڭدىن ھەيرانلىق ھېس قىلمىدى ، تۇزلا جاۋاب بەردى :

— ساتمايمەن ، ئىشقىلىپ كىشىلەرنىڭ ھاجىتىدىن چىقىمەن ، ھېلىقى قەلبىگۈلگە بەزىلەر بەش يۈز يۈەن باھا قويۇشتى ، بىلەمسەن ، ھازىر مەھەللىمىزدىكى كىشىلەر گۈل ئۆستۈرۈشكە قىزىقىدىغان بولۇپ كەتتى ، بايلىقنىڭ دەرىجىسىنى پۇل ، ئات ـ كالا بىلەن ئەمەس ، گۈللىرىنىڭ سورتى ، سانى بىلەن ئۆلچەيدىغان بولدى .

مەن بۇگۈن مەھەللە ئارىلاۋېتىپ ھويلىلارنىڭ كۆرۈنەرلىك يېرىگە قويۇلغان ئەترگۈللەرنى كۆرگەنلىكىمنى يادىمغا كەلتۈردۈم ۋە ئۇنىڭدىن سورىدىم :

— بۇغۇ ياخشى بوپتۇ ، بىراق سىلەرنىڭ توي ئىشىڭلارنى ھەل قىلىش كېرەك ـ دە !

— ئالدىرىما ، بۇمۇ ھەل بولىدۇ ، — جاۋاب بەردى ھېكىمجان ئىشەنچ بىلەن .

بارغانسېرى قويۇقلىشىۋاتقان گۈل ھىدى تەسىر قىلدىمۇ ياكى تۇن ھەسسىسىگە يېقىنلىشىپ قالغىنى ئۈچۈنمۇ ئۇيقۇ قىستاشقا باشلىدى . ھېلىقى گۈزەل قىزنى كۆز ئالدىمدا ساقلاشقا تىرىشىپ ۋە چۈشۈمدە كۆرۈشكە ئىشىنىپ ، ئاستا كۆزۈمنى يۇمدۇم .

6

بىراۋنىڭ ھويلا ئىشىكىنى يېنىك تاقىلدىتىشى بىلەنلا ئىككىمىز تەڭ ئويغىنىپ كەتتۇق ، ئالدىراپ كىيىنىپ بولغاندىن كېيىن ، ھېكمجان ئىشىكنى ئاچتى .

— كىرىڭلار ، كىرىڭلار ، — دېدى ئۇ قىزغىنلىق بىلەن .

ئەر ـ ئايال بولۇپ ئون نەچچە كىشى ھويلىغا كىرىپ كەلدى ـ دە ، خالىغان يەرلىرىدىن ئورۇن ئېلىشتى . ھېكمجان ئۇلارغا تەكەللۇپ قىلغاچ ، باغقا كىرىپ كەتتى .

قۇياش ئەمدىلا كۆتۈرۈلگەن ، دەستە ـ دەستە نۇر تال بارىڭلىرى ئارىسىدىن شۇڭغۇپ كىرىپ ، ئۈزۈم ساپلىرىنى ۋە يوپۇرماقلارنى يورۇتماقتا ئىدى . مەن بۇ جامائەتنىڭ نېمە ئۈچۈن قاتناشتىدا بۇ يەرگە كېلىشكەنلىكىنى قىياس قىلىپ ئۇلگۈرگۈچە ، ھېكمجان يېڭىلا ئېچىلغان بىر دەستە ئەتىرگۈلنى ئېلىپ چىقتى . جامائەت دۇررىدە ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ئۇنىڭ قولىغا تەلمۇرۇشتى .

— مانا بۇ گۈل ياشلارغا مۇۋاپىق ، بۇنىسى چوكانلارنىڭ ، بۇ چوڭ ياشلىق كىشىلەرگىلا يارىشىدۇ...

ھېكمجان ھەربىر كىشىگە بىر تالدىن گۈلنى تارقىتىپ بەردى . ئۇلار گۈلنى خۇددى مۇكاپات ئېلىۋاتقان قەھرىمانلاردەك ئېھتىرام بىلەن تاپشۇرۇۋېلىشتى . چوكانلىرى قۇلىقىغا قىستۇردى ، ئەرلەر بولسا مەيدە يانچۇقىغىلا جايلاشتۇردى .

ھېيىتلىق ئالغان بالىلاردەك خۇشال بولۇشقان كىشىلەر ھېكمجانغا قايتا ـ قايتا تەشەككۈر بىلدۈرۈپ چىقىپ كېتىشتى .

— بۇ نەدىن كەلگەن كىشىلەر ، گۈل تاقاپ نېمە ئىش قىلىدۇ ، — سورىدىم مەن ئۇلارنى ئۇزىتىپ كىرگەن ھېكمجاندىن .

ئۇ چۈشەندۈرۈپ دېدى :

— هەيران قېلىۋاتامسەن ، ئاغىنە ، بۇگۈن بۇ مەھەللىدە توي بار ئەمەسمۇ ؟

— تـوي ! — دېدىم مەن يەنىمۇ هەيران بولۇپ ، — توي بولسا ، سەندىن گۈل سورايدىغان ئادەت بارمۇ ؟

— بۇرۇن بۇنداق ئادەت يوق ئىدى ، هەممە ئادەم قورساقنىڭ غېمى بىلەن قالغاندا گۈل ئېسىگە كېلەتتىمۇ ؟ هازىر دېھقانلارنىڭ قورسىقى تويدى ، ئۇستۈېشى يېڭىلاندى ، شۇنىڭ بىلەن تويغا بىر تالدىن گۈل تاقاپ بارىدىغان ئادەت پەيدا بولدى ، بايام كىرگەنلەر ئۆز ئۆيىدە گۈل ئۆستۈرۈشكە ئۇلگۇرەلمىگەنلەر ، ئۇلارغا بىرەر تەشتەكتىن گۈل يېتىشتۈرۈپ بېرىشىم كېرەك تېخى !

— هە ، مۇنداق دېگىن ، بۇ بەكمۇ ياخشى ئادەتكەن ، لېكىن جاپا چېكىپ ئېچىلدۇرغان گۈلنى سەندىن بىكارغا ئېلىپ كېتىشسە بولامدۇ ؟

— نېمىشقا بولمايدىكەن ، مېلىكىغا خېرىدار چىقمىسا ئىچىڭ پۇشامدۇ ؟

— ئـەلـۋەتـتە پۇشىدۇ . «خېرىدارىڭ بولمىسا ، زىبالىقىڭ نەئەتىۋار» دېگەن گەپ بىكار ئېيتىلمىغان ـ دە ، لېكىن…

— بارا ـ بارا چۈشىنىپ قالسەن ، ئاغىنە ، دۇنيادا قۇرۇبىڭـ نىڭ يېتىشچە بىر ئىش قىلىپ ، باشقىلارنىڭ هـاجىتىنى راۋا قىلماقتىن بەكرەك خۇشال بولارلىق ئىش بولمىسا كېرەك .

— هـېكىمجان بالام ، كىشىلەر تويغا كېتىشۋاتىدۇ ، سەن تېخى قوزغالماپسەنغۇ ؟

ئـىـشـكـتـىـن سۆزلىگەچ كىرىپ كەلگەن ئەللىك ياشلار چامىسىدىكى ئايال مېنى كۆرۈپلا هەيرانلىق ئالامەتلىرى چىقىپ تـۇرغـان نـەزەرىـنى ئـوغـلـىـغـا يـۆتـكـىدى ، هېكىمجان مېنى تـونـۇشـتـۇرغاندىن كېيىن ، ئۇ كايىغىنىچە بېرىپ بىر كۆرپىنى كۆتۈرۈپ كەلدى ـ دە ، ئۇنىمىغىنىمغا قارىماي ئاستىمغا سېلىپ بەردى .

هېكىمجاننىڭ ئانىسى تازا چىرايلىق قېرىغان مەزلۇم ئىكەن ،

چېكە چاچلىرى پاختىدەك ئاقىرىپ بولغان بولسىمۇ ، چىرايى ئارتۇقچە قورۇقتىن خالىي ئىكەن ، ئۇنىڭ تەشەببۇسى ۋە ھېكمجانىنىڭ يېپىشۇپلىشى بىلەن تويغا مەنمۇ بارماقچى بولدۇم . ئېيتىلىشچە ، تويى بولغۇچى يىگىت ھېكمجانىنىڭ يېقىن ئاغىنىسى ئىكەن .

— مۇنداقلا بارساڭ ، مۇساپىر ئىكەنلىكىڭ چېنىپ قالمىدۇ ، — دېدى ئۇ پىيالىنىڭ ئاغزىدەك چوڭلۇقتا ئېچىلغان بىر تال ئەتىرگۈلنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ ، — توي قىلمىغان يىگىتلەر ئادەتتە گۈلنى قولىدا ئېلىۋالمىدۇ .

ئىككىمىز توي بولۇۋاتقان سەيناغا كىرىپ كەلگىنىمىزدە ، سۇپىلاردا باداشقان قۇرۇپ ئولتۇرۇشقان مېھمانلار مەسلىھەتلىشىۋالغاندەك ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ سورۇنىڭ تۆرىنى بىكارلىدى ۋە سۇپىدىن يۇگۈرۈپ چۈشۈپ ھېكمجاننى يۆلىگىنىچە يۇقىرىغا ئېلىپ چىقتى . ئۇنىڭ تۇزۇتىگە ھېچكىم پىسەنت قىلمىدى . مەنمۇ ھېكمجانىنىڭ يېنىغىلا باشلاندىم .

دېگەندەك بۇ ھويلىمۇ ئەتىرگۈلنىڭ خۇش پۇراق ھىدىغا تولغانىدى . دەسلىپىدە ناتونۇش كىشىلەر تەرىپىدىن كۆرسىتىلگەن ئىززەت تۈپەيلى ئىزا تارتىپ قالدىممۇ يەردىن ئۈستۈن قارىيالمىدىم . جىمجىتلىق بۇزۇلۇپ ، كۈلكە ـ چاقچاق ئاۋۇشقا باشلىغاندىلا ، تام بويلاپ ئولتۇرۇشقان مېھمانلار قاتارىغا ئاستىرتىن كۆز سېلىشقا باشلىدىم . بەزى مېھمانلارنىڭ تۆش يانچۇقىغا بىر تالدىن گۈل قىستۇرۇقلۇق تۇراتتى . يىگىتلەر قوللىرىدا ئويناپ ئولتۇرغان گۈلنى بەزەن ـ بەزەن مەززە قىلىپ پۇراپ قويىاتتى . پەقەت ، سورۇنغا بىزدىن كېيىنرەك كەلگەن ۋە ئۇدۇل كەلگەن يېرىدىلا ئورۇن ئالغان بىر كىشىنىڭلا يا قولىدا ، يا مەيدىسىدە گۈل كۆرۈنمەيتتى . مەن ئۇنىڭغا بىرلا قاراش بىلەن تونۇش شاپ بۇرۇتنى ، سۇرلۇك چىرايىنى تونۇپ قالدىم . ئۇ يۇرىكىمگە ئوت يېقىۋەتكەن ھېلىقى نازىنىنىڭ دادىسى ئىدى . قانداقتۇر بىر يەرلىرى قىزىغا ئوخشاپ كېتىدىغان بۇ كىشى نېمىدىندۇر

قورۇنغاندەك ئۇندىمەي ئولتۇراتتى ، ھېكىمجاندىن باشلاپ قول سۈيى بېرىلىپ ، داستىخان سېلىندى ، يەنە ھېكىمجان خۇش ئەتكەندىن كېيىنلا توي ئەھلى ئوخشىتىپ ئېتىلگەن پولۇغا قول ئۇزىتىشتى .

مەن قولۇمنى يالىغاچ ، قىزنىڭ دادىسىنى كۆزىتەتتىم ، ئۇ ھېكىمجاننىڭ مەيدىسىدە چاقناپ تۇرغان قىپقىزىل ئەتىرگۈلگە پات - پات قاراپ قويياتتى ، گۈل ھىدى بىلەن تولغان ھويلا ھاۋاسىنى ئاچ كۆزلۈك بىلەن سۈمۈرەتتى ۋە ھېكىمجاننىڭ كىشىنىڭ ئۇچىيىنى ئۇزۇۋۇەتكۈدەك كۈلدۈرۈۋۇبتىدىغان چاقچاقلىرىغا ئارىلاشقۇسى كېلەتتىيۇ ، قانداقتۇر بىر دەرد بىلەن قىينىلىۋاتقاندەك ياكى نېمىدىندۇر خۇدۇكسىنغاندەك بېشىنى ساڭگىلىتىۋالاتتى .

مېھمانلار ئۇزاشقا باشلىدى ، ئەتىگەندە ھېكىمجاندىن گۈل سورىغان جامائەتنىڭ بىرى ئۆينىڭ يېقىنلىقىغا قارىماي ئىككىمىزنى ئۆز ھارۋىسىغا ئولتۇرغۇزۇپ ئاپىرىپ قويىمەن دەپلا تۇرۇۋالدى ، ئىلاجسىز ھارۋىغا ئولتۇرۇپ ھېكىمجاننىڭكىگە قايتىپ كەلدۇق .

7

نېمىشقىدۇر ، گۈزەللىكلەر بىلەن تولغان بۇ يېزىدىن ئايرىلغۇم كەلمىدى . ئەمدىلا تونۇشقان ، لېكىن قەدىناسلاردەك ئىجىل بولۇپ كەتكەن ئاغىنىمدىن ئايرىلىشقا قىيمايۋاتقىنىمدىن ئۆزگە يەنە بىر قۇدرەتلىك يوشۇرۇن كۈچ مېنى بۇ يەرگە باشلاپ تۇراتتى ، قېينىناتا ، قېينانا بولغۇچىنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋېتىدىغان ، ھەر قانداق كاتتا تويغمۇ يېتىپ ئاشىدىغان پۇل - مېلىم غۇرۇرۇمنى ئۆستۈرۈپ ، ئىرادەمگە ئۇمىد بېغىشلايتتى . بۇ يەردىن كېتىپ قالدىمۇ ، ئىلكىمدىكى ئالتۇن ئاچقۇچ ئۆز رولىنى يوقتىتىدىغاندەك ، ئەڭ مۇھىم بىر پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويۇپ ، ئۆمۈرلۈك پۇشايمانغا قالىدىغاندەك ھېس

قىلاتتىم .

ئويلا ـ ئويلا ، ئاخىر سېتىلماي قالغان ماللىرىمنى قېچىرغا يۆكلىدىم ـ ده ، ھېكىمجانغا كەچتە قايتىپ كېلىدىغانلىقىمنى ئېيتىپ قويۇپ ، مەھەللە ئارىلاشقا چىقىپ كەتتىم .

بۇگۈن تىجارەت ۋە پايدا دېگەنلەر يادىمدىن تامامەن كۆتۈرۈلگەن ، ناغرامنى خېرىدار جەلپ قىلىش ئۈچۈن ئەمەس ، بەلكى ھېلىقى قىزنىڭ ئاڭلىشى ئۈچۈن چالماقتا ئىدىم . يولنىڭ ئىككىسى تەرىپىدىكى ھەربىر دەرۋازىغا تىلەمچىدەك تەلمۈرۈپ ئۆتەتتىم .

قۇياش تىكلەنگەن چاغ بولغاچقىمۇ ، بۇگۈنكى ھاۋا تۇنۇگۈنكىدىنمۇ بەتتەر قىزىپ كەتكەنىدى . ئەتىگەندە كۆك ئاسمانىنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرىدە لەيلىشىپ يۈرگەن بۇلۇتلار ئاپتاپ تەپتىدە كۆيۈپ تۈگىگەندەك نەلەرگىدۇر غايىب بولغان ، يولدىن ئادىشىپ قالغاندەك تۇرۇپ ـ تۇرۇپ ئېسىپ قويىدىغان شامالمۇ مەشتىن ئېتىلىپ چىققان يالقۇندەك ئوت تەپتىنى ئېلىپ كېلەتتى .

خىيالىمدا مەھەللىنىڭ جىمى كوچا ـ كويلىرىنى كەم دېگەندە بىر ـ ئىككى قېتىم ئايلىنىپ بولدۇم ، دەپ ئويلايمەن . بىراق ، مېنى ئۆزىگە ماگنىتتەك جەلپ قىلىۋاتقان ھېلىقى ھويلا خۇددى ئەپسانىلەردىكى بىر ئەپسۇن بىلەن غايىب قىلىۋېتىلىدىغان سىرلىق قەلئەلەردەك ھېچ يەردە كۆرۈنمەيتتى . دەرۋازىلارنىڭ كۆپىنچىسى بىر ـ بىرىدىن پەرق قىلمايدىغانلىقى ئۈچۈنمۇ ياكى كۆرۈش سەزگۈ-لىرىم ئىتائىتىمدىن قاچقانمۇ ، ئىشقىلىپ ھەممە ئۇرۇنۇشلىرىم بىكارغا كېتىۋاتاتتى . ئۆز ـ ئۆزۈمگە : «سەن ئۈچۈن ، مۇشۇ مەھەللىنىڭ بىر ئىتى بولۇپ تۆرەلمىگەندىمەن . ئەمدى شۇنداقلا بولدى قىلمايمۇ» دەيتتىم ۋە ئىچىمدىن مەيۈسلىنەتتىم . «پالانىنىڭ ئۆيى قەيەردە» دەپ سوراشمۇ ئەپسىز ئىدى . ماقۇل ، سورىغانمۇ بولاي ، ھېلىقى گۈزەلنىڭ ئىسمىشەرىپى نېمە ؟

كاللامدا «سول تەرەپكە قارا» دېگەندەك تۇيغۇ پەيدا بولدى ، سول تەرىپىمگە قارىدىم . قېلىن ياغاچلاردىن قىلىنغان دەرۋازا

قانـاتـلـرى ئېتـكـلـيك ئىدى ، نوچىدەك تىك تۇراتتى . تۇچتىن قىلىنغان يوغان ھالقىلار كالۋالىقىمنى ئەيىبكە بۇيرۇپ چەكچەيگەن كۆزلەردەك غەلىتە كۆرۈنەتتى . ئەتىگەندە تاشلاپ بېرىلگەن يەم ـ خەشەكلىرىنى كۆشەپ بولغان كالىنىڭ سوزۇپ مۆرىشى نىشانىمدىن ئاداشمىغانلىقىمنى تەستىقلايتتى .

كـەلـگەن جايىمدا توختىدىم ـ دە ، ئۇمىدلىك كۆزلىرىمنى دەرۋازىغا تىكىپ ناغرامنى داڭگىرلىتىشنى داۋام قىلدىم . مۇبادا ، بۇگۈن ھاۋارەڭ ياغلىقلارنى بىكارغا بەرگەندەك بېرىۋەتكەن مەرد تىجارەتچى يادىدىن كۆتۈرۈلمىگەن بولسا ، تونۇش ئاۋازنى ئاڭلىغان خېرىدارلىرىم يۈگۈرۈشكەن پېتى ئالدىمغا چىقىشى تەھقىق ئىدى .

بـەش مىنۇت ، ئون مىنۇت ، ھەتتا يىگىرمە مىنۇت ئۆتۈپ كـەتـتى ، مـوزاي ۋە قـويلارنىڭ مۆرەۋاتقان كالىغا جور بولۇپ ئـومـۇمـخـور ئېيتىشىدىن ئۆزگە ھويلىدا ھېچقانداق سادا يوق ، نـاتونۇش ئاۋازدىن چۆچۈشكە باشلىغان ئۆلگۈر توخۇلارمۇ بىرەر تىۋىش ئاڭلاشقا ئىمكان بەرمەيۋاتاتتى .

تەقەززالىقىم ئىياغلىرىمغا مەدەت بەردى ، بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ دەرۋازا ئالدىغا يېقىنلاشتىم ـ دە ، ئاستا ئىتتىردىم ، دەرۋازا ئـېـچـىـلـمـىدى ، تىپىرلاۋاتقان ۋۇجۇدۇمغا شەيتىنىم يەنە ئارام بەرمىدى . مەزمۇت قاناتلار ئارىسىدىكى بەش ئىلىك كەلگۈچىلىك يوچۇقتىن ئاستا ئىچكىرىسىگە نەزەر تاشلىدىم .

— كىم سەن ، بۇ يەردە ماراپ يۈرگەن ؟

تۇيۇقسىز ئاڭلانغان ئاۋازدىن يۈرىكىم يېرىلغۇدەك قورقۇپ كەتتىم . چۆچۈگەن پېتىم كەينىمگە بۇرۇلۇۋىدىم ، شاپ بۇرۇتلۇق ئۆي ئىگىسىنى كۆردۇم . ئۇ ئاتنىڭ تىزگىنىنى سىيرىگەن پېتى گۆلىيىپ تۇراتتى . كۆز قارىچۇقلىرى مېنى يەۋېتىدىغان ئەلپازدا قېتىپ قالغاندى .

— مەن··· مەن··· سىلەرنى بىرەر نەرسە ئالامدىكىن دەپ···

ئۇ ، ئاتتىن دىككىدە يەرگە چۈشتى ۋە قامچىسىنى پىرقىرىتىپ تۇرۇپ :

— كۆزۈڭ نەگە كەتتى ، دەرۋازىنىڭ تاقاقلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ ، — دېدى ماڭا يېقىنلىشىۋېتىپ ، — قېنى ئېيت ، مېلىمنى كۆزلەمسەن ياكى باشقا نەرسەمنىمۇ ؟ !

بوغۇزۇمغا بىر نەرسە كەپلىشىۋالغاندەك دۇدۇقلاپ قالدىم .

— خا··· خاتا ئويلاپ قالمىسىلا ، ھېچ نەرسە··· ھېچ نەرسە··· ئۇ مېنى قىستاپ كەلدى ـ دە ، كۆزۈمگە تىكىلىپ تۇرۇپ :

— ھېچ نەرسە ، يالغان ئېيتما ، قىزىمنى يولدىن ئازدۇراي دەمسەن ؟

— ياق··· ياق··· ياق .

دەرۋازىغا كەينىمنى قىلىپ تۇرغاچقا ، چېكىنىشكىمۇ ئامالىم يوق ئىدى .

— گېپىمنى قۇلاق سېلىپ ئاڭلا ، قىزىمنى ماراپ يۇرگىنىڭنى بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن ، تۇنۇگۈن قارىشىڭنىڭ باشقىچە ئىكەنلىكىنى مېنى تۇيمىدى دەمسەن ؟

— ياق··· ياق···

ئاغزىمدىن ياق ـ ياق دېگەندىن ئۆزگە گەپ چىقمايتتى ، «ياق» دېگىنىم يالغان ئېيتقىنىم بولسىمۇ ، «ياق» دېمەكتىن ئۆزگە ئامالىم يوق ئىدى .

— تېز يوقال بۇ يەردىن ، نېمىگە ھاڭۋېقىپ تۇرىسەن ، يەنە قىزىمنى ماراپ يۇرگۈچى بولساڭ ، ئىككى پۇتۇڭنى چېقىۋېتىمەن···

قېچىرىمنى يېتىلىگىنىمچە ئالمان ـ تالمان يولۇمغا چۈشتۇم .

ئۇ مەن دوقمۇشتىن قايرىلغۇچە نازارىتىنى قىلچە بوشاشتۇرمىدى .

مانا ، «كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال ، دېگىنى مۇشۇ ، يېرىم كۈن تەرلەپ ـ پىشىپ تاپقان دەرۋازا تۇۋىدىن ئاھانەت بىلەن ھەيدەلدىم ، بۇ ئەلەمنى ئەمدى نەگىمۇ سىغدۇرارمەن ، ئەمدى بۇ بوسۇغىغا قانداق دەسسەش مۇمكىن» دېدىم مەن ئۆز ـ ئۆزۈمگە زەردە بىلەن .

ئەمما ، تاقاقلىق تۇرغان دەرۋازىدىن نېمىشقا ماڭىدىم ؟ بۇ

كىمنى گۇمانلاندۇرمايدۇ؟ ئەگەر باشقا بىرى ئۆز ئۆيۈمنىڭ دەرۋازىسىدىن ئاشۇنداق ماڑىسا، مەن نېمە دەيتتىم؟

ئەڭ يامىنى ئۇنىڭ قىزىنى ماراۋاتقىنىمنى بىلىۋالغىنى ئىدى. بىراق، ساندۇق - ساندۇقلاردا رەڭمۇرەڭ مېلى بولغان مەندەك بىر كىلىشكەن تىجارەتچى يىگىتنىڭ ئۆز قىزىنى ماڑغانلىقىغا خۇشال بولماي، ئەكسىچە چالۋاقاپ كېتىۋاتقانلىقىنى چۈشەنمەك تەس ئىدى.

ئويلىمىغان يەردىن يۇز بەرگەن، يامان چۈشكە ئوخشاپ كېتىدىغان بۇ ۋەقە ھەددىدىن زىيادە ئالاقزادە قىلىۋەتكىنى ئۈچۈنمىكىن، پىكرىم بىر يەرگە يىغىلمايتتى - يا كۈلۈشنى، يا يىغلاشنى بىلمەيتتىم. ھېلىلا ئاياغلاشقان ۋەھىمىلىك جەريانىنى ئەسلەش خۇددى قىيامەتنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرگەندەك قورقۇنچلۇق ئىدى.

ئەمدى بۇ مەھەللىدە تۇرۇۋېرىشنىڭ ئورنى قالمىغاندەك قىلاتتى. ئىچىمدە: «ئۆمرۈم بويى بۇ تەرەپكە ئالدىمنىمۇ قىلىپ سالماسمەن» دەپ خورسىنىدىم ۋە «ئېشەككە كۈچۈك يەتمىسە، ئۇر توقۇمنى» دېگەندەك ئىتائەتچان قېچىرىمنىڭ ساغرىسىغا زەرب بىلەن بىرقامچا ئۇردۇم، قېچىر تۇنجى قېتىم ماڭا ئېتىراز بىلدۈرۈپ چېچاڭشىپ قويدى - دە، يەنە ياۋاشلاپ قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ يورغىغا چۈشتى. يەنە ئۇزاق ئۆتمەي ئەسەبىيلەرچە بۇيرۇق بىلەن نوختىسىنى قاتتىق سىلكىدىم. چۈنكى، بۇ مەھەللىدىن ئايرىلىشنىڭ ماڭا ئاسانغا توختىمايدىغانلىقىغا يەنە بىر قېتىم كۆزۈم يەتكەنىدى. كۆز ئالدىمدا پەيدا بولغان خىيالىي تەسەۋۋۇردا، مېنى مەھەلىيا قىلىۋالغان ھېلىقى گۈزەل تاسادىپىي پەيدا بولغان ئۇقۇشماسلىق ئۈچۈن، مەندىن يېلىنىپ - يالۋۇرۇپ ئەپۇ سورىغاندەك قىلاتتى. ئارقىدىنلا ھېكىمجاننىڭ ھاسسىنىڭ توكۇلدىغان ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولاتتى - دە، ئۇ كىچىككىنە كۆڭۈلسىزلىك تۇپەيلىدىن ئىرادەمدىن قايتماقچى بولغىنىمغا مېنى مەسخىرە قىلاتتى، ئاجىزلىقىم، يۈرەكسىزلىكىم ئۈچۈن

ئەيبلەيتتى .

نېمە ئۈچۈن كۆڭلۈمدىكى دەردنى ئۆزۈم بىلەن بىللە ئېلىپ كەتمەكچى بولىمەن؟ نېمىشقا ئۆزۈم ئىشەنگەن كىشى بىلەن ئورتاقلاشمايمەن ، ئارزۇيۇمغا يول ئېچىلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس !

بۇ يەردىن بۇگۈن كەتسەممۇ ، ئەتە كەتسەممۇ بولۇۋېرەتتى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھېكىمجانغا ۋەدە بېرىپ قويغان ئەمەسمىدىم؟ ئايسىز ئاخشامنىڭ سۈرىمۇ باشقىچە قورقۇنچلۇق ئىدى ، ئويلا ـ ئويلا ئاخىر قېچىرىمنى باشقا يولغا سالدىم ـ دە ، بىردىنبىر تونۇش ئۆينى كۆزلەپ كەينىمگە ياندىم .

8

— ئاغىنە ، يولۇڭغا قاراپ كۆزۈم تېشىلەي دېدى ، — دېدى ئىشىك ئالدىدا كۈتۈپ تۇرغان ھېكىمجان قارامنى كۆرۈپلا ، — تىجارىتىڭ قانداق ، ساندۇقلىرىڭ قۇرۇقدىلىپ قالغاندۇ؟

ئۇ ئىككى ـ ئۈچ قەدەم چامدىدى ـ دە ، ئالدىمغا كېلىپ قېچىرىمنىڭ چۈلۈۋرىنى تالاشقانچە ھويلىغا تارتتى . ئۇ چىراغ يورۇقىدا چىرايىمغا سەپسالدى ، ئۇندىمىگىنىمنى كۆرۈپ ئاغزىنى ئېچىپلا قالدى :

— ھوي ، چىرايىڭدىن مۇز يېغىپلا تۇرىدۇ ، قارىغاندا ، بازىرىڭ ئانچە ئاقمىغان ئوخشىمامدۇ ، نېمە؟

ھېكىمجانىنىڭ كۆزىدىن كۆزۈمنى قاچۇرۇۋالدىم ، بولمىسا كۆڭلۈم بۇزۇلۇپ ، ئۇن سېلىپ يىغلاپ كېتىشىم ، چانقىمغا پاتماي قالغان كۆز ياشلىرىمنى قارا يامغۇردەك تۆكۈۋېتىشىم مۇمكىن ئىدى .

ئاياغلىرىغا ماغدۇر قوشۇلغاندەك تېتىكلىشىپ كەتكەن ھېكىمجان باشقىچە خۇشال كۆرۈنەتتى ، يۇمۇلماي قالغان لەۋلىرىدىن قانداقتۇر ھاياجان بىلىنىپ تۇراتتى . ئۇ قېچىرنى باغلىۋەتكەندىن كېيىن مېنى ئىتتىرگەن پېتى سۇپىغا ئولتۇرغۇزدى ـ دە ،

كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى :

— نېمە ئانچە چىرايىڭنى پۈرۈشتۇرۇۋالدىڭ ، خۇددى كەكرى چاينۇۋالغاندەك ، تىجارەت دېگەن بۇگۈن ئاقمىسا ، ئەتە ئاقىدىغان نەرسە ، خۇشاللىقمىغا ئورتاقلىشىشنى خالىمامسەن يا ؟ !

ھېكىمجانىڭ خۇشاللىقى مېنىڭ كۆڭۈلسىزلىكىمنى باسالمايدىغانلىقىغا ئىشىنەتتىم . «تايىنلىق ، ناھايىتى بولسا ئىشتىن سىرتقى مەكتەپكە قوبۇل قىلىنغاندۇ يا بولمىسا خامانىڭ بەرىكىتى چىقىپ قالغاندۇ» دەپ ئويلايتتىم ئىچىمدە .

بىراق ، بايامىلا ئۈزۈلگەن بولسا كېرەك ، ئۇ مەيدىسىگە پورەكلەپ ئېچىلغان بىر تال ئەتىرگۈل تاقۇالغاندى . مانا مۇشۇ گۈلنىڭ ئۆزىلا ئۇنىڭ خۇشاللىقىنىڭ سىرىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشكە يېتەرلىك ئىدى . مەن ھېكىمجانىڭ ئانىسى كەلتۇرگەن پىيالىنى قولۇمغا ئالدىم . جىمى پىكىر ـ خىيالىمدا ھۆكۈمران بولۇۋاتقان غەشلىكلەرنى بىر مىنۇت بولسىمۇ ئۇنتۇشقا تىرىشىپ :

— قېنى ئېيتە ، نېمىگە شۇنچە خۇشال بولۇپ كەتتىڭ ، — دەپ سورىدىم ، باغدىن چىقىپ كېلىۋاتقان ھېكىمجاندىن .

ئاۋازىمىڭ خۇددى ئېلېكترونلۇق رويالنىڭ ئاۋازىدەك تىترەۋاتقانلىقى ئۆزۈمگە بىلىنىپ تۇراتتى ، شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ خۇشاللىقىنىڭ سەۋەبىنى بىلىشىم ، مۆرىتى كەلسە ئىككى ئېغىز ياخشى گەپ قىلىپ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ قويۇشۇم كېرەك ئىدى . ئۇ ئۆز مەيدىسىدىكى گۈلدەك سەرخىل ئېچىلغان بىر تال گۈلنى كۆڭلىدە كىمنىڭدۇر تۆش يانچۇقىغا ئۆز قولى بىلەن تاقاپ قويدى . بۇنىڭدىن ئۇنىڭ كۆڭلۈمدىن كەلكۈندەك تېشىۋاتقان دەردنى ، كۆز چانىقىمدا تولۇپ كەتكەن ياشنى سەزمەيۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى .

مانا ، تۇرمۇش دېگەن شۇنداق نەرسە ، سەن غەم دېڭىزىدا دولقۇنلار بىلەن چېلىشىپ يۈرگىنىڭدە ، باشقىلارنىڭ خۇشاللىقىنى تولۇق ھېس قىلالمايسەن ، باشقىلار خۇشاللىقىنىڭ تەختىدە يايراپ يۈرگىنىدە بولسا ، سېنىڭ ئازابلىرىڭغا ئورتاقلىشىش يادىغا كەلمەيدۇ ، بۇ سېزىمنىڭ خاتاسى ئەمەس ، بەلكى مەنىۋى

ئىنتىلىشىنىڭ ئېزىشى .

ھېكمەجان ھاياجىنىنى بېسىۋالغاندىن كېيىنلا بايامقى سوئالىمغا جاۋاب بەردى :

— ئاغىنە ، قەلبىڭگۈلدىن نىشانە كەلدى ، ئاتا ـ ئانىسى يۈمشاپ قاپتۇدەك ، ئۆزلىرى بېشارەت بېرىپتۇ ، پەيتنى قولدىن بەرمەسلىك كېرەك ئەمدى !

— نېمە سەۋەب بىلەن يۈمشاپ قاپتۇ ؟ بىردىنلا بېيىپ كەتكەن بولساڭ كېرەك بەلكىم .

— نېمىسىنى دەيسەن ، بېيىپ كېتىش بىزگە نېسىپ بولۇپ قالسا كاشكى ، مانا كۆرۈپ تۇرۇپسەن ، تەئەللۇقاتىمىزدا قىلچىلىك ئۆزگىرىش يوق .

— ئۇنداقتا ئۇلار نېمىدەپ ؟...

— ھازىرچە چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيمەن ، ئىشقىلىپ ئىنسابقا كېلىپ قالغان ئوخشايدۇ ، نېمىلا بولمىسۇن بۇگۈن داستىخان تاشلىغىلى بېرىشىمىز كېرەك ، ئاغىنە ، سېنىمۇ خىزمەتتە بولار دەپ ئويلايمەن .

بۇ ھەقىقەتەن خۇشال بولۇشقا تېگىشلىك ۋەقە ھېسابلىناتتى ، ھېكمجان نەچچە يىل ۋە نەچچە ئاينى مۇشۇ ئۇمىد ، مۇشۇ ئارزۇدا ئۆتكۈزمىدى ؟ قەلبىڭگۈلنىڭ ۋىسالى ئۈنى قانچىلىك تەقەززا قىلمىدى ؟ ئۇنىڭ كۆڭلى ئەمىن تاپسا ، يۈرىكىمدىكى جاراھەت ئەلۋەتتە يەڭگىللەپ قالاتتى ، ئىچ ـ قارنىمنى بىر يولىلا تۆكۈپ ئۇنىڭدىن ياردەم تەلەپ قىلىشقىمۇ يول ئېچىلاتتى .

— داستىخان ھازىرلاشقا قانچىلىك نەرسە كېتىدۇ ، لازىمىنى ئېيتىۋەرگىن ، ئەنە ئاۋۇ ساندۇقتا تۇرۇپتۇ ، يەتمىسە يەنە يولىنى قىلارمىز ، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا تەبىئىي تەلەپپۇزدا .

— ئاتىغىنىڭ بولسا مەيلى ، بولمىسا بىزدىنمۇ ئانچە ـ مۇنچە بىرنەرسە تېپىلىپ قالىدۇ ، — دېدى ئۇ رازى بولغان ھالدا ، — يەنە تېخى داستىخان تاشلاشقا بىللە بېرىشىپ بېرەرسەن ؟

— مەنمۇ ؟

ھېكمەجانغا ئۆمرۈمدە مۇشۇنداق ئىشقا داخىل بولۇپ

باقمىغىنمىنى ئېيتىۋىدىم ، ئۇ يەنە كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى .

— ھەر ھالدا بۇنداق ئىشلارنى كۆرۈپ قويغىنىڭ يامان كەتمەيدۇ ، بۇ ئىش سېنىڭ ېيشىڭدىمۇ بار ئەمەسمۇ ؟ ئۇ چاغدا بۇ ياردىمىڭ مەندىن يانىدۇ .

ھېكىمجاننىڭ دېگىنى دۇرۇس ئىدى ، قول قولنى يۇيسا ، قول يۈزنى يۇيىدۇ ئەمەسمۇ ؟ ئۇنىڭ ئۇستىگە ياخشى كۆرگەن قىزىم مۇشۇ مەھەللىدە ، يەرلىك كىشىنىڭ «يولباشلىغۇچى» بولۇپ ېيرىشى بىلەن ئىشىم ئوڭغا تارتىشىمۇ مۇمكىن ئىدى .

ھېكىمجاننىڭ ئېيتىشچە ، ئۇنىڭ ئانىسى داستىخان تاشلاشقا ېيرىشتىن باش تارتىپتۇ ، ئۇ ئۆتكەن قېتىم بارغاندا يۈز بەرگەن كۆڭۈلسىزلىكلەرنى تەرگىش قىلىپ : «ھېكىمجاندەك ئوغلۇم بار ، ئاسماندىكى ئايىنى ئىلىپ ېيرىمەن دېسەممۇ قولۇمدىن كېلىدۇ ، ئۆتكەن دورەم ئۇلارنىڭ بوسۇغىسىغا ئىككىنچى دەسسىمەيمەن دەپ قەسەم قىلىۋەتكەن ، ئالدى بىلەن ئۆزىرە قويسۇن ، ئاندىن كېيىن قەسىمىنى بۇزىمەن» دەپ تاش چىشلەپ تۇرۇۋاپتۇ . ھېكىمجان ئانىسى بىلەن كېڭىشىپ بولغۇچە پۇرسەت ساقلاپ تۇراتتىمۇ ؟ ئۇ ئاخىر ئانىسىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن مېنى ۋە شىرەم تۇغقان كېلىدىغان بىر ئايالنى بۇ ئىشقا تەيىن قىلىپتۇ ، بىراق گەپ - سۆزدە يەنىلا مەن ئالدىغا چىقىدىكەنمەن .

ئاخىرى بۇ ساۋابلىق ئىشقا ماقۇللۇق بىلدۈردۈم ، گەپ ئارىلىقىدا ھېكىمجاننىڭ تۇغقىنىمۇ كېلىپ قالدى . داستىخانغا لازىملىق نەرسىلەرنى ئوراپ ، ئۇنىڭغا كۆتۈرتكۈزدۈم - دە ، ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم ئەلچىلىككە قەدەم قويدۇم .

9

گۈگۈم جىمى مەۋجۇداتنى ئۆز قوينىغا ئالغان . ھاۋا خېلى سالقىن بولسىمۇ ، ئۆزۈمنى ھېلىلا تۇنجۇقۇپ قالىدىغاندەك ھېس قىلاتتىم . قاپاق تېرەك يوپۇرماقلىرىنىڭ يېنىك شىلدىرلاشلىرى خۇددى مېڭەمگە كىرىۋالغان چاشقان نېرۋىلىرىنىڭ ئەڭ زىل

يەرلەرنى كىتىرلىتىپ غاجىلاۋاتقاندەك ياماڭ تەسىر قىلاتتى . پەقەت تەلىيى ئوڭدىن كەلگەن ، يىل - يىللاپ پەرۋىش قىلغان ، ئۇمىد گۈلى چېچەكلەۋاتقان ھېكىمجانىنىڭ خۇشاللىقىغا ئورتاق بولۇشلا كاردىن چىقاي دەپ قالغان ئەسەبلىرىم ئۇچۇن بىر تەسەللى ئىدى .

ھېلىقى ئايال كىچىك قەدەملەر بىلەن كەينىمدىن پايپاسلاپ كېلىۋاتاتتى . مەن ئۆزۈمنى ئۇنتۇغان ھالدا تۇگىمەس خىيال بىلەن بەند ئىدىم . ھېكىمجانىنىڭ چىداملىقلىقى ، ئۇمىدۋارلىقى كۆڭۈل جامىمىغا مەدەت مەلھەملىرىنى تۆكەتتى . مەيلى قانداق كۆڭۈلسىزلىكلەر يۈز بەرسۇن ، ياخشى كۆرگەن كىشىمنىڭ دەرۋازىسى تۇڭىدىن مەيلى ئىتتەك قوغلىناي ، مۇرادىم ھاسىل بولغۇچە چىداشلىق بېرىشكە ، ھېكىمجاننى ئۆرنەك قىلىشقا بەل باغلاۋاتاتتىم .

— ئۇكام ، قەلبىگۇللەرنىڭ دەرۋازىسىدىن ئۆتۈپ كەتتىڭىز ! ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قارىدىم . تونۇش چوڭ دەرۋازا ، تۇچ ھالقىلار ، دەرۋازىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى دەرەخ...

يەر سىلكىنىپ ، ئاسمان پىرقىرىغاندەك بولدى ، تۇيۇقسىز كەلگەن قارا بوران ئۇمىد شامىمنى ئۆچۈرۈپ ، ئەقلىمنى كور قىلدى . پۈتۈن جىسمىمنى سوغۇق تەر قاپلاپ ، كۆزلىرىمگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى...

دەرۋازا ئېچىلدى . ئېسىمگە كەلسەم ، ھېلىقى شاپ بۇرۇتلۇق كىشى تال باراڭلىققا ئېسىلغان چوڭ گازۋاي چىراغنىڭ يورۇقى بىلەن كۇندۇزدەك يورۇپ تۇرغان ھويلىدا تۇرۇپتۇ .

تۇۋا ، نېمە ئىشلار بولۇۋاتىدۇ جاھاندا ، ھېلىقى نازىنىن قەلبىگۇل - ھە ؟

مۇشۇ مىنۇتتا يەرگە دەسسەپ تۇرۇۋاتامدىمەن ياكى ئاسماندا مۇئەللەق تۇرۇۋاتامدىمەن ، ئۇخلاۋاتامدىمەن ياكى ئويغاقمۇ ، ھەممىسى نائېنىق ئىدى . پۈتۈن جىسمىمدىكى قان بىردىنلا بېشىمغا يىغىلىپ چېكىلىرىمنى كۆپتۇرگەن ، يۈرىكىم مۇزخانىغا چۈشۈپ

كەتكەندەك قېتىپ قالغانىدى...

— قېنى ، سۇپىغا ئۆتۈڭلار !

ھېكمجانىنىڭ تۇغقىنى جەينىكىمگە نوقۇپ قويغاندىن كېيىنلا ، خۇددى ئەقلىمدىن ئازغان سەۋدايىدەك ئۇنىڭغا قاراپ چەكچىيىپلا قالدىم .

ۋاقىت ئۇقۇمىنى يوقاتقان بولسام كېرەك ، بىر چاغدا چوغدەك گىلەمىلەر سېلىنغان سۇپىدا ئولتۇرۇپتىمەن ، ئالدىمدا مەزە تۇرۇپتۇ . ھېلىقى ئايالنىڭ قايتا ـ قايتا ئاگاھلاندۇرۇشى بىلەن قېنىق دەملەنگەن چايدىن بىر پىيالە ئىچكەندىن كېيىنلا پىكرىم ئىلكىمگە ئۆتۈشكە باشلىدى . رېئاللىق نېمىدېگەن رەھىمسىز ـ ھە ؟ ئەمدى بۇ رېئاللىقنى چۈشكە ئايلاندۇرۇپ قىياس قىلىش ۋە ئۇنىڭ چۈش بولۇپ قېلىشىنى ئۈمىد قىلىش ئارتۇقچە ئاۋارىچىلىك ھېسابلىناتتى . ئاللىقاچان كۆكۈم ـ تالقان بولغان گۈزەل خىيالنى ئۆمۈرلۈك سىر قىلىپ ، ئۇنى تاكى گۆرگىچە ئېلىپ كېتىش ، «قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە» دېگەندەك ، تاشاي دەپ قالغان كۆز ياشلىرىمنى يۇتۇۋېتىش كېرەك ئىدى .

چايدىن كېيىن ، ئەقلىمنى تامامەن قولۇمغا ئالدىم ـ دە ، پەگاھتا ھېلىغىچە ھومايغان ھالدا قاراپ تۇرغان ئۆي ئىگىسىگە يەر تېگىدىن قاراپ ئېغىز ئاچتىم :

— ئەمدى... ئەمدى... قەلبىگۈل گۈلدەك چوڭ بولۇپ قاپتۇ ، ئەمدى ، قىز بالا دېگەننى ئەمدى...

ئۆي ئىگىسىنىڭ كۆزلىرى چوڭىيىپ ئاخىرقى چەككە يەتكەندە ئويلىمىغان يەردىن ۋارقىراپ كەتتى :

— بىكار گەپنى قويۇپ كەشلىرىنى توغرىلاشسىلا بولارمىكىن ، چايمۇ ئىچىلىپ بولدى ، ئامىن ئاللاھۇ ئەكبەر...

ئەلپازىدىن ، ئەگەر ھازىرلا يوقالمايدىغان بولساق ، بىزنى ھەيدەپ چىقىرىدىغانلىقى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى . بىراق ، نەتىجىسىز قايتقاندىن كېيىن ھېكمجانغا نېمىدەپ جاۋاب بەرگۈلۈك ؟

مەن بۇ چاغدا بارلىق سىرلىرىمنى قەلبىمنىڭ چوڭقۇر يېرىگە دەپنە قىلىپ ، ھېكىمجانغا ئاخىرىغىچە ياخشىلىق قىلىش قارارىغا كېلىپ بولغان بولساممۇ ، لېكىن كاللامدا يۇز بېرىۋاتقان ئالامەتلەردىن «ھېكىمجان بۇلارنىڭ نىيىتىنى خاتا چۈشىنىپ قالمىغان بولغىيتتى» دېگەن گۇمان ئەگىپ يۈرەتتى . مەيلى ئۇ خاتا مۆلچەرلىگەنمۇ بولسۇن ، شۇنداقتىمۇ ھېكىمجان ھەققىدە بۇلارغا بىر ـ ئىككى ئېغىز بولسىمۇ لىللا گەپ قىلىۋېلىش نىيىتىگە كەلدىم ـ دە ، يۆتىلىپ قويۇپ ئۆزۈمنى توختىتىۋېلىپ دېدىم :

— ئىككى ئېغىز گېپىمنى ئاڭلىسىلا ئاكا ، بىز قەلبىگۈلنى سوراپ كېلىۋىدۇق...

— قىزىمنىڭ بېشى باغلاقلىق ، خاپا بولسىڭىزمۇ ئېيتىپ قويايلى ئۇكام ، ھەممىمىز مۇسۇلمان ئادەمكەنمىز ، — دېدى ئۆي ئىگىسى بايامقى ئەلپازى بىلەن ، — چۈشتىن كېيىن ھويلىمىزنى بىكار ماڭمىغان ئىكەنسىز ، شۇ چاغدىمۇ كۆڭلۈمگە شۇنداق گۇمان چۈشۈۋىدى . مال ـ دۇنيايىڭىزغا بەك ئىشەنچ قىلىسىڭىز كېرەك ، پۇلۇم بولغاندىكىن ، سورىساملا ھەرقانداق ئادەم قىزىنى بېرىۋېتىدۇ ، دەپ ئويلىماڭ ، بىز دېھقان خەق بولساقمۇ مال ـ دۇنياغا كۆزىمىز توق . بايام دېدىمغۇ ، قىزىمىزنىڭ بېشى باغلاقلىق ، بۇنىڭغا ئىككى يىل بولۇپ قالدى ، بۇنىڭدىن كېيىن دەرۋازىمىزنى ماراپمۇ يۈرمەك ، بولمىسا مەھەللىمىزگە ئىككىنچى ئاياغ باسالمايدىغان قىلىۋەتمەي يەنە !

ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ، يەنە بىر پەسكە گاڭگىراپ قالدىمىۇ ، كۆز ئالدىم لاپپىدە يورۇپ كەتتى . ئۇ ، مېنى قەلبىگۈل بىلەن توي قىلىش تەلىپىنى قويۇۋاتىدۇ ، دەپ خاتا چۈشىنىپ قالغان ، بېشى باغلاقلىق دېگەندە دەل ھېكىمجاننى كۆزدە تۇتقان بولۇشى مۇمكىن ئىدى .

شۇ ئارىلىقتا تۇۋرۇك كەينىدىن قەلبىگۈلنىڭ چىرايى غىل ـ پال قىلىپ كۆرۈنۈپ قالدى ، ئاندىن كېيىن ئانىسى بىلەن دادىسىغا ئىشارەت قىلدى ۋە قۇلىقىغا نېمىلەرنىدۇر پىچىرلىدى . مەن

پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ ئۆي ئىگىسىنىڭ خىجىلچىلىق چىقىپ تۇرغان كۆزىگە قاراپ تۇرۇپ :

— ئاغىنىمىز ھېكمجان قەۋەتلا ياخشى يىگىت ، — دېيىشىمگىلا ، ئۆي ئىگىسى يۇگۇرۇپ كەلدى ـ دە ، قولۇمنى مەھكەم تۇتۇۋېلىپ دېدى :

— ئۇكام ، بايامقى گەپلىرىمنى كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا ، مەن سىلىدىن ئىككىلا ئالەم رازى بولۇپ كېتەي ، ھەي ، مېنىڭ يۇزسىزلىكىمنى قارىمامدىغان .

مەن گېپىمنى ئۇلىدىم :

— يىگىت بىلەن قىزدىغۇ گەپ يوق ، بىز ئەمدى ھەرقايسىلىرىنىڭ بىر ئېغىز رازىلىقىغا قاراشلىق ، توي دېگەن ئۆمۈر سودىسى ، ئوبدانراق ئويلىنىپ بىرنەرسە دېيىشسىلە بولارمىكىن ؟

— ئۇزاق سۆزلەپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق ، قىزىمىزنى ئىككى قوللاپ تۇتتۇق .

— بۇ دورەمقىسى تېخى ئىشنىڭ باشلىنىشى ، — دېدىم مەن داستىخاننى قويۇشقا ئىشارەت قىلىپ ، — تويلۇق ئىشنى چايدا مەسلىھەتلەشسەك ، توي ۋاقتى توغرىسىدا كېيىن بىرنەرسە دېيىشەرمىز .

ئۆي ئىگىلىرى بىر ـ بىرىنىڭ گېپىنى تارتىۋېلىپ سۆزلەشكە باشلىدى :

— تويلۇق دېگەن گەپلەرنى قىلىشمىساقمۇ بولىدۇ ، ئەمدى مېنىڭ بىرلا تەلىپىم بار ھەرقايسىلىرىغا ، ھېكمجانغا خوپ كېلەمدىكىن...

— بىز يەتكۈزۈپ قويايلى ، ئېيتىۋەرسىلە .

قەلبىگۈلنىڭ دادىسى خىجىل بولغان قىياپەتتە بېشىنى سىلاپ قويدى ـ دە ، دېدى :

— قىزىمىزنى بەك ئەتىۋارلاپ چوڭ قىلغاچقا شۇنداقمۇ ، مەن بەك ئامراق ، بىردەم كۆرمىسەم كۆزۈمدىن ئۇچىدۇ ،

ھەرقايسىلىرىغا خوپ كەلسە ھېكمىجاندىن بىرنەرسە تەلەپ قىلمەن ، بەلكىم ئۇنى مەندىن ئايماس .

ئۇ سۆزلىگەنسېرى ھاياجانلىنىۋاتاتتى . ئۇزۇن ۋە قارا كەلگەن قاشلىرى ئاستىدىكى سۇر يېغىپ تۇرىدىغان كۆزلىرى ئۆز كۆرۈنۈشىنى ئۆزگەرتكەن ، قارىچۇقلىرىدىن چاچراۋاتقان خۇشاللىق ئۇچقۇنلىرى كىشىگە بىر خىل خاتىرجەملىك تۇيغۇسىنى بېرەتتى .

— قېنى ئېيتسىلا ئاكا ، توخۇ سۇتىدىن ئۆزگە نەرسە بولسىلا بەلكىم ئۇ ھاجەتلىرىدىن چىقالايدۇ ، — دېدىم مەن ئىشەنچ بىلەن ، ئۇ سۆزىنى داۋام قىلدى :

— ئاڭلىسام كۈيئوغلىمىزنىڭ ئەتىۋارلىق بىر تەشتەك ئەتىرگۈلى بار ئىكەن ، قوشنىلار بەك داڭلىشىۋاتىدۇ ، شۇ ئەتىرگۈلنى ماڭا ھەدىيە قىلىۋەتسە ، يا بىر شاخ كۆكلىتىپ بەرسە ، قىزىمنى كۆرگەن كۆزدە كۆرسەم…

10

دادامنى ئەندىشىدىن خالاس قىلىش مەقسىتىدە بىر پارچە خەت يوللاپ بۇ يەردە يەنە ئون كۈنچە تۇرۇپ قالىدىغانلىقىمنى ئۇقتۇرۇۋەتتىم ۋە توي ھازىرلىقى ئۈچۈن ئالدىراپ - تېنەپ خىزمەت قىلىۋاتقانلار قاتارىغا قوشۇلدۇم ، ھېكمىجاننىڭ ھۆرمىتىمۇ چوڭ ، دوستلىرىمۇ كۆپ ئىكەن . شۇنداقتىمۇ ھېكمىجان بىلەن قەلبىگۈلنىڭ بېشىنى قوشۇپ قويۇش يولىدا بىر ئۇلۇش كۈچ چىقىرالىغىنىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى بەكمۇ بەختلىك ھېس قىلاتتىم .

ئەلچىلىك ۋەزىپىسى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئورۇندالغان كۈندىن بىر ھەپتە كېيىن ئوي مەھەللە تارىخىدا مىسلى كۆرۈلمىگەنلىكى بىلەن ، نۇرغۇن مويسېپىتلەرنىڭ گۇۋاھلىقىدىن ئۆتكەن بىر كاتتا توي بولۇپ ئۆتتى ، مېھمانلار قىز - يىگىت نامىدىن تەقدىم قىلىنغان بىر تالدىن گۈلنى تاقىشىپ ، پۈتۈن مەھەللىنى خۇش پۇراق ئىچىگە

غەرق قىلىۋەتتى ، چىرايلىق بېزەلگەن ھارۋىغا جايلاشتۇرۇلغان سورتلۇق ئەتىرگۈل قىز كۆچۈرگۈچىلەر تەرىپىدىن قەلبىگۈللەرنىڭ ھويلىسىغا ئېلىپ بېرىلىپ ، ئالاھىدە ياسالغان سۇپىغا ئورۇنلاشتۇرۇلدى...

يۈز ئاچقۇدىن كېيىن مەن شەھەرگە قايتماقچى بولدۇم . «ئاۋارە بولماڭلار ، پات ئارىدا يەنە كېلىمەن» دېگەن گەپلىرىمگە پىسەنت قىلىشمىغان ھېكمجان ، قەلبىگۈل ۋە يېڭى دوستلىرىم مەھەللىنىڭ چېتىگىچە ئۇزىتىپ چىقىشتى ، ئۇلار بىلەن خوشلىشىۋاتقىنىمدا ئاجايىپ دوستلۇقنىڭ يالدامىسى بولغان ماڭا تەئەللۇق ئاق ئەتىرگۈل ياپراقلىرىدا كۆزۈمدىن تۆكۈلگەن مەرۋايىت مونچاقلىرى ئەتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا چاقنىماقتا ئىدى . ياق ، چاقناۋاتقىنى مەرۋايىت ئەمەس ، بەلكى خۇشاللىق يېشى ، پاك قەلبىلەرنىڭ سۈزۈكلۈكى ، چىن دوستلۇقنىڭ قەدرىگە يەتكەن يۈرەكنىڭ كۈلكىسى ، ھايات مەنىسىنى چۈشەنگەن قەلبنىڭ ئىقرارى ئىدى .

قۇملۇقتا كېتىۋېتىپ ئارقامغا يېنىشلاپ قاراپ ، كەلگۈسى تۇرمۇشۇمنىڭ بۆشۈكى بولمىش ئوي مەھەللىگە قول پۇلاڭلىتىپ تۇرۇپ دېدىم :

— ئېھ ، ئاجايىپ ماكان ، مەن ساڭا يەنە كېلىمەن ، پات ئارىدا كېلىمەن !

1987 - يىلى ئىيۇن .

ئەخمەتجان ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى

كەچ كۈز كۈنلىرىنىڭ بىر ئەتىگىنى ، ئۇپۇق يۈزىدە پەردە ئاسقان كۆكۈش بۇلۇتلار كەينىدىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان قۇياشنىڭ تال ـ تال نۇرلىرى سۇۋادان تېرەكلەرنىڭ سارغىيىۋاتقان يوپۇرماقلىرىنى بىر قەۋەت ئالتۇن سۇيى يالاتقاندەك پارقىراتماقتا . ئۇ يەر ـ بۇ يەردە لەيلەپ يۈرگەن نېپىز شايىدەك تۇمانلار ئاستا ئۇرۇۋاتقان سوغۇق شامالدا نەلەرگىدۇ غايىب بولماقتا .

ئەخمەتجان ئانىسى تەييارلاپ قويغان سۈتلۈك چاي بىلەن ناشتا قىلغاندىن كېيىن گالستۇكنى چىگىپ ، بوغچىسىنى ئاستى ـ دە ، ئىشىكتىن چىقتى .

— يەنە مەكتەپكە ماڭدىڭمۇ ، ئاخشام قىلغان گەپلىرىم بۇ قۇلىقىڭدىن كىرىپ ، ئۇ قۇلىقىڭدىن چىقىپ كەتتىمۇ ؟ — دېدى هويلىدا تۇنۇگۈن ئورۇغان ئاخىرقى ئورۇم بېدىلەرنى باغلاۋاتقان دادىسى ساۋۇت قارىي .

دادىسىنىڭ مىجەزىنىڭ چۈسلۇقى ئەخمەتجانغا ئايان ئىدى . ئۇ دادىسىنىڭ تۇنۇگۈن كەچتە مەكتەپكە بارماي ، ئوتالغۇ ئىشىغا يارەملىشىش هەققىدە خېلى قاتتىق جېكىلىگەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى . ئەگەر ئىختىيار ئۇنىڭچە بولسا ئەخمەتجان تا كۈزلۈك يىغىم ئاخىرلاشقۇچە مەكتەپنى تاشلاپ ، ئېتىز ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولۇشى كېرەك ئىدى . مەكتەپكە بارمىسا نۇرغۇن دەرستىن قالىدۇ . ئۆگەنگەنلىرىنىمۇ يەپ كېتىشى مۇمكىنغۇ ، ئۇنداقتا ئۇ ئۆز غايىسىنى قانداق ئەمەلگە ئاشۇرالايدۇ ؟ مۇئەللىمگە ۋە ساۋاقداشلىرىغا قانداق يۈز كېلەلەيدۇ ؟ ئۇ ، دادىسىنىڭ «ئائىلىمىزدىكى چوڭ ـ كىچىك هەممەيلەن ئۇچ ـ تۆت كۈن

ئېتىزغا چىقىپ ، قوناقلار ئارىسىدىكى ئوت - چۆپلەرنى ئوتاپ ، شامال يۇرۇشىدىغان قىلىۋېتەيلى ، بولمىسا بۇغداي ئېگىزىغا تېرىغان كەنجى قوناقلىرىمىز پىشماي قالىدۇ » دېگەن سۆزنىڭ ۋاقتىنچە بىر ياققا قايرىپ قويۇش قارارىغا كەلدى . بىراق ، 13 ياشلارغا كىرىپ قالغان ئەخمەتجان دادىسىنىڭ كۆڭلىنى ئەلۋەتتە چۈشىنەتتى ، شۇڭا ئۇ ، ئاخشاملا كۆڭلىگە پۈككەن پىلانى بويىچە دەرىستىن چۈشكەندىن كېيىن ئۇچ - تۆت دوستىنى يارەمگە چاقىرىپ دادىسىغا قول - قانات بولماقچى بولدى - ده ، غىپلا قىلىپ ئىشىكتىن چىقىپ ، مەكتەپكە قاراپ يۈگۈردى .

بىر كۈنلۈك دەرسنى ۋە ئەتىلىك تاپشۇرۇقلىرىنى تۈگىتىپ دوستلىرىنى باشلاپ ئۆيگە قايتقان ئەخمەتجان ھويلىغا كىرىپلا دادىسىنى پەرىشان ھالدا كۆردى . دادىسى بېشىنى ئىككى قولى ئارىسىغا ئېلىپ ، بېده تۇغرايدىغان دۆشەكتىكى ئۇستىده زوڭزايغىنىچە ئولتۇراتتى . ئۇ ئەخمەتجانلارنىڭ چۈۋۈلدىشىپ كىرىپ كەلگەنلىكىنى تۇيدىيۇ ، بېشىنى كۆتۈرمىدى . ئەخمەتجانمۇ نېمە قىلىشىنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى . دادىسىنىڭ بىرەرسىدىن خاپا بولۇپ قالغاندا ياكى بىرەر ئىشقا چارىسىز قالغاندا ئاشۇ چوڭ كۆتەك ئۇستىده ئولتۇرۇپ خىيال سۈرىدىغانلىقىنى ئەخمەتجان بىلەتتى . شۇڭا ئۇ ، «بەلكى گەپ ئاڭلىمىغىنىمغا ئاچچىقى كېلىۋاتسا كېرەك » دەپ پەرەز قىلدى - ده ، ئەھۋالنى چۈشەندۈرمەكچى بولۇپ كۆتەكنىڭ يېنىغا كەلدى :

— دادا ، مەكتەپكە بارمىسام دەرستىن قالىدىكەنمەن ، شۇڭا ، — ئۇ سەل دۈدۈقلىغاندىن كېيىن ئۆزىنى ئوڭشىۋالدى ، — قاراڭ ، مانا بىز ھازىر بەش بالا ، بۇيرۇغان ئىشىڭىزنى بىر دەمدىلا تۈگىتىۋېتىمىز ، — دېدى .

ساۋۇت قارىي بېشىنى ئاستا كۆتۈرۈپ ئەخمەتجانغا قاراپ قويدى ۋە نېمىدىندۇر ئەپسۇسلانغاندەك بېشىنى چايقىدى . دادىسىنىڭ ۋارقىراپ كەتمىگىنىدىن كۆڭلى جايىغا چۈشكەن ئەخمەتجان ساۋاقداشلىرىنى باشلاپ كەتمەن ۋە ئوتىغۇچلارغا قول

ئۇزىتىۋىدى ، ئۆيدىن چىقىپ كەلگەن ئانىسى ئۇلارنى توختىتىۋالدى :

— بالىلىرىم ، بولدى ، ئاۋارە بولماڭلار ، — دېدى بىر خىل مەيۈسانە ئاھاڭدا ، ھەرقانچە قىلغان بىلەنمۇ قوناقلىرىمىز خام قالىدىغان بولدى .

ئەخمەتجان نېمە بولغانلىقىنى چۈشىنەلمەي :

— ئانا ، نېمە بولدى ، قوناقلىرىمىز نېمىشقا خام قالىدىكەن ،— دېدى سوئال نەزەرىدە ئانىسىغا قاراپ ، — بىز ھازىرلا ئىشقا كىرىشەيلى .

ئانىسى ئەخمەتجانغا «داداڭدىن سورا» دېگەندەك قىلىپ دادىسى تەرەپكە ئىشارەت قىلدى . ئۇ دادىسىنىڭ يېنىغا بېرىپ سورىدى :

— نېمە گەپ دادا ، قوناق نېمىشقا خام قالىدىكەن ؟

دادىسى بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ :

— ئوغلۇم ، ساڭا دەپ بەرگەن بىلەنمۇ بىكار . قاراپ تۇرۇپ چەككەن جاپالىرىمىز بىكارغا كېتىدىغان بولدى ! — دېدى ئەخمەتجانىنىڭ مۇرىسىگە يېنىك ئۇرۇپ قويۇپ .

ساۋۇت قارىي ئوغلىنىڭ تەقەززاسى ۋە ئايالىنىڭ دەۋېتى بىلەن ئەھۋالنى سۆزلەپ بەردى . ئەسلىدە ھاۋارايى پونكىتى بۈگۈن كېچىدە سوغۇق ئېقىم كېلىدىغانلىقى ، مەزگىلسىز قىرو ئۇششۇكى پەيدا بولىدىغانلىقى ، ئەگەر كەنجى زىرائەتلەر مۇشۇ ئۇششۇكتىن ئامان ئۆتۈپ كېتەلىسە يەنە بىر قېتىملىق ئۇششۇككىچە پىشىپ ئۇلگۈرىدىغانلىقى توغرىسىدا مەلۇمات بەرگەن ، شۇڭا ئون نەچچە مو يەردىكى كەنجى قوناقنىڭ ھوسۇلىدىن ئۈمىد ئۈزگەن ساۋۇت قارىي نېمە قىلارىنى بىلمەي ئولتۇرغانىدى .

بۇ خەۋەر ئەخمەتجانىنىڭ قەلبىگىمۇ سارىسىمە ئېلىپ كەلدى . چۈنكى ، دېھقانچىلىق كەسپىي ئائىلىسى زىرائەتلەرنىڭ ھوسۇلىغا تايىنىدۇ ـ دە ، ئەگەر شۇنچە كۆپ قوناقلار پىشماي قالسا ، بۇ يىل بويى تەرلەپ ـ پىشىپ ئىشلىگەن ئائىلە ئۈچۈن بىر يوقىتىش بولىدۇ ، ئەلۋەتتە !

ئەخمەتجانىڭ يۈرىكى خۇددى ئۇششۇك تەگكەن زىرائەت ياپراقلىرىدەك تىترەشكە باشلىدى ، ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاسمانغا قارىۋىدى ، ھېلىلا ئوچۇق تۇرغان ھاۋادا بۇلۇتلار بىر يەرگە ئالدىراۋاتقانىدەك سۈرۈلۈشكە باشلىغىنىنى كۆردى ، تېنىمۇ ئاللىقاچان يېتىپ كېلىشكە باشلىغان سوغۇقتىن قورۇلۇشقا باشلىدى . «ئۇششۇكنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا زادى ئامال يوقمىدۇ ؟ » ئۇ قوشۇمىسىنى تۇرۇپ نېمىلەرنىدۇر ئويلىدى ۋە ساۋاقداشلىرى بىلەن باش قوشۇپ پىچىرلىشىشقا باشلىدى...

— ھوي ئەخمەتجان ، نېمە قىلىۋاتقىنىڭلار بۇ ؟ — ۋارقىرىدى دادىسى تامنىڭ تۈۋىدە ئىككى ـ ئۈچ يىلدىن بېرى دۆۋىلىنىپ ياتقان تاشلاندۇق قوناق شاخلىرىنى ئارغامچا ـ تانىلار بىلەن باغلاۋاتقان بالىلارغا قاراپ ، — ئۇنى تاشلىۋېتىمىز دەپ ئاۋارە بولماڭلار ! ئوينىشىۋاتامسىلەر يا ؟

ئەخمەتجان ۋە ئۇنىڭ ساۋاقداشلىرى چاقچاق قىلىشىۋاتقاندەك ئەمەس ئىدى . ئۇلار قانداقتۇر بىر ئىشەنچىنىڭ تۈرتكىسىدە غەيرەت بىلەن ئىشلىشەتتى . ئەخمەتجانىڭ ئالدىراشچىلىقتا دادىسىنىڭ سوئالىغا جاۋاب بەرگۈدەكمۇ پۇرسىتى يوق ئىدى . ئۇلار باغلام ـ باغلام قوناق شاخلىرىنى يۇدۇپ يۇگۇرۇشكەن پېتى ، ھويلا بىلەن ئېتىز ئارىسىدا ئون نەچچە قېتىم قاتنىدى .

ئولتۇراي دەپ قالغان قۇياش سۇر بۇلۇتلار كەينىگە يوشۇرۇنغاندا كەنجى قوناق ئېتىزلىرىدىن كۆپكۆك تۈتۈن ئۆرلەشكە باشلىدى .

ئىككىنچى كۈنى ئەتىگەن . كۆك ئاسمانغا ئۆرلەۋاتقان قۇياش قۇرۇق ئوت ـ خەسلەر ئۈستىدىكى خرۇستالدەك ئاپئاق قىرولار ئۈستىدە سوغۇق نۇر چاقنىتىشقا باشلىدى . قىر باغرىدا ئۇششۇپ كەتكەن ئوت ـ چۆپلەرنىڭ ياپراقلىرى سوغۇق توپا يۈزىگە چاپلىشىپ ياتاتتى . ساۋۇت قارىي ۋە ئەخمەتجانلار بولسا قىردىن ـ قىرغا ئاتلىشىپ يۈرۈپ ، يوپۇرماقلىرىنى خەنجەردەك تىك تۇتۇپ تۇرغان كەنجى قوناقلارغا تويماي قارىشاتتى . ئەخمەتجان ۋە ئۇنىڭ

ساۋاقداشلىرىنىڭ ئۇيقۇسىزلىقتىن قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرىدە خۇشاللىق نۇرلىرى چاقنايتتى . ساۋۇت قارىنىڭ خۇشاللىقىنىڭ چېكى يوق ئىدى . ئۇ كەنجى قوناقلارنىڭ ئۇششۇك دەستىدىن نابۇت قىلىنمىغانلىقىغا ئەمەس ، بەلكى ئوغلىغا ئەقىل كىرىپ قالغانلىقىغا خۇشال ئىدى .

ئۇلار بىر قىر ئۇستىگە كەلگەندە ساۋۇت قارى قەدىمىنى توختاتتى - دە ، هاياجىنىنى تەسلىكتە بېسىپ تۇرۇپ بالىلاردىن سورىدى :

— بالىلىرىم ، سىلەرنىڭ ئەقلىڭلارغا ، ئىس بىلەن قوناقلارنى قوتقۇزۇپ قالغىنىڭلارغا هەيرانمەن ! بۇ ئەقىل سىلەرگە نەدىن كەلدى ؟

بالىلارنىڭ كۆزلىرى تەڭلا ئەخمەتجانغا تىكىلدى . ئەخمەتجان دادىسىغا قاراپ ئۇنلۇك ئاهاڭدا :

— بۇ ئەقىل مەكتەپتىن كەلدى ، كىتابتىن كەلدى ! — دەۋەتتى .

بۇ چاغدا تەرەپ - تەرەپتىن كەلگەن ئون نەچچە دېهقان ئۇلارنى ئورىۋېلىشقانىدى .

— تۇۋا ، — دېدى ئۇلاردىن بىرى ساقلىنىى سلاپ تۇرۇپ ، — مانا مېنىڭ كەنجى قوناقلىرىم تامامەن نابۇت بولۇپ كەتتى . ساۋۇت قارىنىڭ بولسا كۆكەرگەن پېتى تۇرىدۇ .

يەنە بىر دېهقان سۆزگە قوشۇلدى :

— مېنىڭ ئېتىزلىرىم ساۋۇت قارىنىڭ ئېتىزى بىلەن تۇتاش ئىدى . قوناقلىرىم تۇنۇگۈنكىدەك تېمەن تۇرۇپتۇ ، — دېدى ئىچ - ئىچىدىن خۇشاللىنىپ ، — بالىلىرىم ، بۇ نېمە گەپ ئۆزى ؟

— ئاكىلار ، بىز قۇرۇق قوناق شاخلىرىنى قىر - قىرلارغا ئاپىرىپ ئوت يېقىپ ، ئىس قويدۇق . يەرنىڭ بېتىگە تەكشى تارىغان بۇ قويۇق ئىس خۇددى بىر قېلىن يوتقاندەك هەممە ئىسسىقلىقنى ساقلاپ قالدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە ئىستىمۇ مەلۇم ئىسسىقلىق بار . شۇڭا ، سوغۇق هاۋا كەنجى قوناقلارغا زىيان يەتكۈزەلمىدى . بۇ ،

مەكتەپتە ئۆگەنگەن بىلىملىرىمىزنىڭ پايدىسى !

ئەخمەتجاننىڭ سۆزى تۈگىشى بىلەنلا توپ ئىچىدە باركاللا ساداسى كۆتۈرۈلدى . ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق ئەقىللىق ئوغلى بارلىقىدىن پەخىرلەنگەن ساۋۇت قاري ئەخمەتجانغا كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى :

— ئوغلۇم ، ساۋاقداشلىرىڭنى ئۆيگە باشلا . چېيىڭلارنى ئىچىپ بولۇپ مەكتەپكە مېڭىڭلار ، بىلىم ئالىدىغان ئىش بولسا كېچىسىمۇ ئوقۇڭلار !

ئەخمەتجان ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى بەئەينى شوخ قوزىچاقلاردەك سەكرىشىپ ، ئۆي تەرەپكە قاراپ يۈرۈپ كەتتى .

1984 - يىلى سېنتەبىر .

ئانا ۋە بالا

دىلشات چۈش كۆرۈۋاتاتتى ، چۈشىده چىرايلىق قەلبىنى يوقىتىپ قويغان گۈلسۇم ئاۋازىنىڭ بارچە يىغلايتتى . ئۇ «ۋاي چىرايلىق قەلبىم» دەۋاتامدۇ ياكى «ۋاي چىشىم» دەۋاتامدۇ ، ئىشقىلىپ ، «چ» ھەرپى بىلەن باشلىنىدىغان بىر سۆزنى تەكرارلاپ ناله ـ پەريات قىلاتتى . دىلشات چۈشىده گۈلسۇمنى بەزلەپ يىغدىن توختاتتى . ئەمما ، «چ» بىلەن باشلىنىدىغان يىغا ئاۋازى بارغانسېرى كۈچەيمەكته ئىدى :

— ۋاي چىشىم... ۋاي چىشىم...

دىلشات ئۇيان ـ بۇيان ئۆرۈلۈپ ئاخىر چۆچۈپ ئويغاندى . كۆزىنى ئۇۋۇلىدى ، ئاندىن ياستۇققا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ يىغلاۋاتقان ئانىسىدىن ھودۇققان ھالدا سورىدى .

— ئانا ، نېمە بولدۇڭ ، نېمە بولدۇڭ ؟...

— ۋاي چىشىم ، ۋاي چىشىم...

ئانىسىنىڭ ئېڭىكىنى تۇتقان پېتى ناله قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن دىلشات چىش ئاغرىقىنىڭ ئانىسىغا يەنه ئازاب سېلىۋاتقانلىقىنى چۈشەندى ـ ده ، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ، ئۇ بىردەم ئاق پاختىنى تۇزغا چىلاپ ئانىسىغا ئۇزاتسا ، بىردەم سامساق ئاقلاپ تەڭلەيتتى ، بىردەم ئانىسىنىڭ كۆزىدىن تارامىلاپ تۆكۈلۈۋاتقان ياشنى لۆڭگه بىلەن سۈرتەتتى .

دىلشاتنىڭ ئانىسى ئوغلىنىڭ ئىلاجسىز قېلىۋاتقىنىنى سېزىپ ، ئۇنى قورقۇتماسلىق ئۈچۈن ئاۋازىنى بېسىۋالدى ـ ده ، دېدى :

— بالام ، سەن ئۆيده ئۇخلاپ تۇر ، مەن دوختۇرغا بېرىپ

كۆرۈنۈپ كېلەي .

— يالغۇز قالسام قورقمەن ، — دىلشات بەكمۇ ئېچىنىشلىق قىياپەتتە تۇگۈلۈپ تۇرۇپ يالۋۇردى ، — مەنمۇ سەن بىلەن بىللە بارىمەن .

ئانا دىلشات بىلەن گەپ تالىشىپ ئولتۇرمىدى . دىلشات سەككىز ياشقا كىرگىنى بىلەن ئۆيى چەتتە ، كېچە بولسا سۈرلۈك ، ئۇ راستىنلا قورقۇشى مۇمكىن ئىدى .

ئۇلار ئىشىكنى مەھكەم تاقاپ ، ئەل ئايىغى بېسىققان كوچىلار بىلەن دوختۇرخانىغا ماڭدى .

نۆۋەتچى دوختۇر ئۇلارنى كۈتۈۋالدى . ئۇ ھەر خىل ئۇسۇللار بىلەن دىلشاتنىڭ ئانىسىنىڭ ئېغىز بوشلۇقىنى تەكشۈرگەندىن كېيىن ، كېسەل تارىخى دەپتىرىنى ئالدىغا يېيىپ قويۇپ سورىدى :

— چىشىڭىز ئاغرىشقا باشلىغىلى قانچە كۈن بولدى ؟

— بىرەر ئايچە بولۇپ قالدى .

— چىشىڭىز كېچىسى ئاغرىمدۇ ، كۈندۈزىمۇ ؟

— بەزىدە كۈندۈزى ، كۆپىنچە كېچىسى ئاغرىيدۇ .

دوختۇر دەپتەرگە نېمىلەرنىدۇر يازغاندىن كېيىن ئويلىنىۋېلىپ دېدى :

— ياش تۇرۇپ چىشىڭىز تۇگىشەي دەپتۇ ، ئاغرىغان چىشنى يۇلۇۋەتمەسەك بولمايدۇ .

دىلشاتنىڭ ئانىسى دىلشات بىلەن تەڭلا چۆچۈپ كەتتى ۋە ئالاقزادە بولۇپ سورىدى :

— بىرلا چىشىمنىمۇ ؟

دوختۇر شىپىرىسقا ئوكۇل سۈيۇقلۇقنى سۈمۈرۈۋېتىپ جاۋاب بەردى :

— ھە ، بىرلا چىشنى . بىراق ، بىر چىشنى يۇلۇۋەتكەن بىلەن ئىش تۈگىمەيدۇ ، باشقىلىرىمۇ ئاغرىشقا ، بوشاپ كېتىشكە باشلايدۇ...

ئانا بۇنى ئاڭلاپ لاسسىدە بولدى ۋە چىشىنىڭ ئاغرىقىنى

ئۇنتۇپ «بۇ قانداق بولغىنى ، ئۆمرۈمنىڭ يېرىمىنمۇ ياشمايتۇرۇپ : كومالك بولۇپ قالارمەنمۇ» دەپ ۋايسىغىلى تۇردى .

دوختۇر چىرايلىق گەپلەر بىلەن دىلشاتنىڭ ئانىسىنى بەزلىدى ۋە مۇنداق دېدى :

— بۇ ، كىچىكىگىزدىن باشلاپ چىش تازىلىقىغا دىققەت قىلمىغىنىگىزنىڭ كاساپىتى ، بۇرۇن قەنت ـ گېزەكنى كۆپ يەيتتىگىزمۇ ؟

دىلشاتنىڭ ئانىسى بىردىن سەگەكلەشتى ـ دە ، ئالدىراپ جاۋاب بەردى :

— شۇنداق ، ئاڭلىسام چىشىم چىققاندىن تارتىپلا تاتلىق نەرسىلەرگە ئامراق ئىكەنمىشىمەن ، — ئۇ يېنىدا تۇرغان دىلشاتنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى ، — مۇشۇ ئوغلۇمدەك ۋاقتىمدىمۇ قەنت ـ گېزەكنى تولا يەيتتىم .

— بولۇپمۇ ئاخشاملىرى كۆپ يەيتتىگىز ، شۇنداقمۇ ؟

دىلشاتنىڭ ئانىسى دوختۇرنىڭ ھەممە نەرسىنى كۆرۈپ تۇرغاندەك سۆزلەۋاتقىنىدىن ھەيران بولدى :

— شۇنداق ، شۇنداق ، ئاخشاملىرى يېتىپ قېلىشتىن بۇرۇن چىشىمنى چايقاشقا ھۇرۇنلۇق قىلاتتىم ، ئەتىسىمۇ...

— مانا ، ھەممە ئىش ئايان بولدى ، — دېدى دوختۇر ئۆز گېپىگە قۇلاق سېلىۋاتقان دىلشاتنىڭ مۇرىسىگە ئۇرۇپ تۇرۇپ ، — تاتلىق نەرسىلەرنى ، مەسىلەن ئېيتايلۇق ، قەنت ، كەمپۇت ، مېۋە ـ چېۋە ۋە باشقا يېمەكلىكلەرنى يېگەندە چىش ئارىلىقلىرىدا قەنت مىقدارىسى قالىدۇ . ئاخشاملىرى تاتلىق نەرسىلەرنى يەپ بولۇپلا ئۇخلىغاندا ئېغىز بوشلۇقىدىكى مىكروبلار ، ۋىرۇسلار قەنت مىقدارىسى ئارىسىدا تېز كۆپىيىدۇ ـ دە ، چىشنى ، چىش مىلىكىنى ، ھەتتا چىش نېرۋىلىرىنى بۇزۇشقا باشلايدۇ . بۇ ، چىش ئاغرىقىغا ، چىشنىڭ مەزگىلسىز چۈشۈپ كېتىشىگە سەۋەبچى بولىدۇ .

دىلشاتنىڭ ئانىسى دوختۇرنىڭ سۆزىنى بېشىنى لىڭشىتىپ تۇرۇپ تەستىقلىدى . ئۇ دىلشاتقا قاراپ قويۇپ دوختۇرغا دېدى :

— ئۇنداقتا چىشنى ئاسراش ئۈچۈن تاتلىق نەرسىلەرنى يېمەسلىك كېرەك ئىكەن - دە !

— ياق ، بۇنداق دېيىشمۇ تازا مۇۋاپىق ئەمەس ، — دېدى دوختۇر بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ ، — تاتلىق نەرسىلەر بەدەننى گۈلۈكوزا ۋە ۋىتامىن بىلەن تەمىنلەيدۇ . بۇنىڭ ئۈچۈن تاتلىق يېمەكلىكلەرنى مۇۋاپىق يەپ تۇرۇش كېرەك . بىراق ، يېگەندىن كېيىن ئېغىزنى چايقاش ، چىش ئارىلىقلىرىدا قالغان قەنت ماددىسىنى چىقىرىپ تاشلاش كېرەك .

دوختۇر ئوكۇل يېڭىسىنى دىلشاتنىڭ ئانىسىنىڭ چىش مىلىكىگە سانجىۋىدى ، دىلشاتنىڭ يۈرىكى «جىغ» قىلىپ ، بەدەنلىرى تىكەنلىشىپ كەتتى . ئۇلار دوختۇرنىڭ ئىككى كۈندىن كېيىن ئاغرىق چىشنى يۇلدۇرۇشقا كېلىش توغرىسىدىكى تاپشۇرۇقنى ئېلىپ ئۆيگە قايتىشتى .

— ئانا ، چىشىمنى چايقايمەن ، — دىلشات بوسۇغىدىن ئاتلاپلا ئانىسىغا دېدى ، — ئەمدى ئاخشاملىرى كەمپۇت يەپ يېتىپ ئۇخلايدىغان ئادىتىمنى ئۆزگەرتىمەن !

ئانىسى دىلشاتقا قاراپ رازىمەنلىك بىلەن كۈلۈمسىرەپ قويدى ۋە ئۇنىڭغا دادىسى سىرتقا خىزمەتكە مېڭىشتا ئۇنتۇپ قويۇپ كەتكەن چىش پاستىسى بىلەن چوتكىنى ئەكېلىپ بەردى .

1985 - يىلى ئاۋغۇست .

لەگلەك

يەر ـ زېمىن يېشىل تون يېپىنغان ، ئەگىز سۇلىرى ئېرىقلاردا تولۇپ ئېقىۋاتقان باھار كۈنلىرىنىڭ بىرى . تاڭ بىلەن تەڭ چىقىشقا باشلىغان سەلكىن شامال ، يېڭى يوپۇرماقتىن جالا تاقاشقان ئەۋرىشىم سۆگەت نوتىلىرىنى ئېگىپ ، چاشقان قۇلاق بولغان سۇۋادان شاخلىرى ئارىسىدىن شۇرلاپ ئۆتمەكتە ئىدى . چىگىت چوڭلۇقتىكى غورىلار ئۇستىدىن ئاجرىغان قۇرۇق چېچەكلەر ھاۋادا بىرەم پىرقىراپ يەرگە چۈشەتتى ـ دە ، قىر بويلاپ دومىلاپ ئوي ـ ئازگاللارغا تاشلىناتتى . قۇياش تەپتىگە قاقلىنىپ قۇرۇپ كەتكەن يوللاردا يېنىك چاڭ كۆتۈرۈلەتتى . بىپايان ئېتىزلاردا بوي تارتقان كۈزگى بۇغداينىڭ مايسىلىرى شامال يۆنىلىشىگە قاراپ تەكشى ئېگىلگەندە ئاچ يېشىل رەڭگە كىرىپ ، ئاجايىپ گۈزەل بىر مەنزىرىنى ھاسىل قىلاتتى .

ئاق تاش ، كۆك تاش ،
دەريا بويىدا سۈزۈك تاش .
ئوينايدىغان بالا بارمۇ ؟

ئەتىگەنلىك ناشتىدا ئولتۇرغان شىرمەمەت بۇ تونۇش ئاۋازنى ئاڭلاپ ، تۇنۇگۈندىن بېرى كۆڭۈل قويۇپ ياساپ چىققان بۇركۇت شەكىللىك لەگلىكىنى ئېسىپ قويغان يېرىدىن ئاۋايلاپ ئالدى ـ دە ، تالاغا يۈگۈردى .

ئۇ دېھقانچىلىق ماشىنىلىرى رېمونت زاۋۇتىنىڭ كەينىدىكى

ئاختاما قىلىنمىغان تۇزلۇككە كېلىپلا دوستى سادىرنى كۆردى . سادىرنىڭ قولىدىمۇ ئۇزۇن قاناتلىق بۇركۇت لەگلەك تۇراتتى . ئۇ ، لەگلىكىنى لەپىلدىتىپ كەلگەن شىرمەمەتنى كۆرۈپ دېدى :

— ئاداش ، ھازىر شامالمۇ ياخشى ، باشلامدۇق ؟

شىرمەمەت سادىرغا دەرھال جاۋاب بەرمىدى . ئۇ لەگلىكىنى مۇشتۇمچىلىك بىر داڭگال ئاستىغا باستۇرۇپ قويۇپ ، شامال كۈچىنى دەڭسىگەچ ، ئۆتكەن يەكشەنبە كۈنى دەل مۇشۇ يەردە لەگلەك ئۇچۇرغاندا يۈز بەرگەن ئىشلارنى كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزدى .

بۇ يىل 11 ياشقا كىرىپ قالغان شىرمەمەتنىڭ ئىككى يىل بۇرۇنلا لەگلەك ئۇچۇرۇشقا ھەۋىسى چۈشۈپ قالغانىدى . ئۇنىڭدىن بۇرۇن ھەر يىلى ئەتىياز ، كۈز پەسىللىرىدە ئۇ تەڭتۇشلىرىنى ۋە ئۆزىدىن چوڭلارنىڭ لەگلەك ئۇچۇرۇشلىرىنى تاماشا قىلاتتىيۇ ، ئۆزى لەگلەك ياساپ ئۇچۇرۇشقا ئانچە قىزىقمايتتى . تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 3 ـ يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ئاكىسى شىرئەلى بولسا پۈرسەت تاپسىلا لەگلەك ئۇچۇرتاتتى . دادىسى ئاكىسىغا :

— ئوغلۇم ، ئەمدى كىچىك بالىنىڭ ئويۇنىنى ئويناماي ، كىتابىڭنى ئوقۇساڭچۇ ، — دەيتتى كايىپ .

بىراق ، ئاكىسىمۇ بوش كەلمەيتتى .

— بۇنى كىچىك بالىنىڭ ئىشى دەمسەن ، دادا ، ئۇلۇغ قىزىكا ئالىمى فرانكلىنمۇ 20 نەچچە يېشىدا لەگلەك ئوينايتتى . ئۇمۇ شۇ لەگلەكنىڭ ياردىمى بىلەن چاقماق چېقىلىشنىڭ سىرىنى ئاچقان ، ئېلېكتر زەرەتلىرىنىڭ يۆتكىلىش قانۇنىيىتىنى تاپقان !

ئاكىسىنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئۆزىچە قالتىس دەپ ھېسابلىغان شىرمەمەت شۇنىڭدىن باشلاپ لەگلەككە ئىشتىياق باغلاپ قالدى . ئۇ فرانكلىن ، زەرەت دېگەنلەرنى ئانچە چۈشەنمىسىمۇ ، ئەمما ئاكىسىنىڭ يالغان سۆزلىمەيدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى . كېيىنچە ئۇ ئاكىسىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە بىر ۋاراق قەغەزگە بوردىن سۇغۇرۇلغان قومۇش يىرىندىسىنى چاپلاپ لەگلەك ياسىدى .

ئانىسىدىن سوراپ ئۇچ - تۆت غۇلاچ يېپ ئالدى ، كېيىن ئۇنىڭ ياسىغان لەگلەكلىرى يىلدىن - يىلغا چوڭىيىشقا ، ئۇچۇش ئېگىزلىكى يۇقىرىلاشقا باشلىدى . مانا ئەمدى ئۇ ھەر خىل قۇش شەكلىدىكى لەگلەكلەرنىمۇ ياسىيالايدىغان بولدى .

سادىرنىڭ ياسىغان لەگلىكى ئۆزىنىڭكىدىن قېلىشمايدىغانلىقىنى سەزگەن شىرمەمەت ئۆتكەن يەكشەنبە كۈنى ئۇنى مۇسابىقىگە تەكلىپ قىلدى . ئۇلار قورۇدىكى جىمى بالىلارنىڭ قاتنىشىشى بىلەن مۇسابىقە ئېلىپ باردى . بىراق ، ئۇ يېڭىدىن ياسىغان بۇركۇت شەكىللىك لەگلىكىنىڭ ئۇچ تال يىپىنى قانچە تەڭشەپ باققان بولسىمۇ ، لەگلەك 30 — 40 مېتىر كۆتۈرۈلۈپلا مولاق ئاتقىلى تۇردى . سادىرنىڭ تۆت چاسا لەگلىكى بولسا ، ئۇزۇن - ئۇزۇن قۇيرۇقلىرىنى پۇلاڭلىتىپ تازا ئېگىز ئۇچۇشقا باشلىدى . بالىلارنىڭ سادىرنىڭ لەگلىكىگە قاراپ ئاغزىنى ئېچىپ قېلىشىلىرى ، موللاقچى كەپتەردەك پىرقىراۋاتقان بۇركۇت شەكىللىك لەگلەككە قاراپ چۇرقىرىشىپ زاڭلىق قىلىشلىرى شىرمەمەتكە خېلى ھار كەلدى . ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ قورۇدىكى لەگلەك ياساش ئۇستىسى ، دېگەن ئورنىنىڭ تەۋرىنىپ قېلىۋاتقانلىقىغا چىداپ تۇرالماي ، يىپلىرىنى يىغىشتۇردى - دە ، قىزارغان ھالدا بىر سادىرغا ، بىر بالىلارغا قاراپ ۋارقىرىدى :

— نېمىگە چۇرقىرايسىلەر ؟ سادىرنىڭ تۆت چاسا لەگلەك ، مېنىڭ بولسا بۇركۇت لەگلەك . تۆت چاسا لەگلەك قانداقمۇ بۇركۇت لەگلەك بىلەن تەڭلىشەلەيدۇ ؟ سادىر نوچى بولسا مېنىڭكىدەك بۇركۇت لەگلەك ياسىسۇن ، كېلەر يەكشەنبە كۈنى بەسلىشىمىز !

بۇ ، ئۆزىنى ئاقىلايدىغان بىردىنبىر باھانە ئىكەنلىكىنى شىرمەمەت ئوبدان بىلەتتى . ئۇ ، بىر ھەپتىدىن بېرى ئويلا - ئويلا ئاخىر سەۋەبىنى شامالنىڭ ئوڭ كەلمىگەنلىكىدىن ، لەگلەك ئۇچۇرغان يەرنىڭ ئويمان ئىكەنلىكىدىن كۆردى . ئۇ ئۇلۇشكۇن

ئەل ئايغى جەمئىقاندا مۇشۇ تۈزگە كېلىپ لەگلىكىنى سىناپ بېقىۋىدى ، يەنە كۆڭۈلدىكىدەك كۆتۈرۈلمىدى . ئۇ ئەھۋالنى ئاكىسىغا ئېيتتى . ئاكىسى ئۇچىنچى تىك يىپنى تەڭشەپ بېرىۋىدى ، بۇركۇت لەگلەككە جان كىرىپ ئېگىز ئۇچىدىغان بولۇپ قالدى . لېكىن ، سادىرنىڭ بۇركۇت شەكىللىك بىر لەگلەك ياسىۋالغانلىقى ، يەنە كېلىپ ئۇنىڭ بىرىنچى بولۇپ ئۆزىنى چاقىرغانلىقى ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئەندىشە سالمايمۇ قالمىدى . شۇنداق بولسىمۇ ئۇ ئەتراپىغا يىغىلغان بىر توپ بالىلارغا ئاڭلىتىپ تۇرۇپ سادىرغا خىتاب قىلدى :

— باشلىساق باشلىدۇق ، ئەمما مېنىڭ لەگلىكىم چوڭ ، ئەنە ئاۋۇ ئېگىزلىككە بېرىپ قويۇپ بېرىمىز ، — شىرمەمەت 100 قەدەمچە نېرىدىكى دۆڭنى كۆرسىتىپ دېدى .

سادىر لەگلىكىنىڭ يىپىنى يۆگەپ بولۇپ يەنە توختىۋالدى ۋە :

— نۇرمەھەممەت ئاكام ، ئۇ يەردە لەگلەك ئۇچۇرماڭلار ، دېگەن . توك سىملىرىدىن چاتاق چىقىدىكەن ! — دېدى .

شىرمەمەت بۇنى سادىرنىڭ بىر باھانىسى دەپ چۈشەندى ـ دە ، كەسكىن ھالدا دېدى :

— ھېچقانداق چاتاق چىقمايدۇ ، چاتاق چىقسا مەن مەسئۇل .

— سەن قانداق مەسئۇل بولالايسەن ؟ ئۇچۇرساق مۇشۇ يەردە ئۇچۇرايلى ، — دېدى ئىشەنچكە تولغان كۆزلىرىنى ئوينىتىپ سادىر .

— مەن مەسئۇل دېدىمۇ ، مەن مەسئۇل ، — شىرمەمەت مەيدىسىگە ئۇرۇپ ۋارقىرىدى ، — دادام بىلەن ئۆزۈم سۆزلىشىۋالمەن ، قېنى يۇرۇڭلار !

زاۋۇت باشلىقى نۇرمۇھەممەت ئاكىنىڭ شىرمەمەتنىڭ دادىسى ئىكەنلىكى ھەممە بالىلارغا ئايان ئىدى . بىراق ، ئۇنىڭ بۇ مۇناسىۋەتنى قەستەن ئەسكەرتىپ تۇرۇپ ، باھانە تاپتىڭلار دېيىشى سادىرنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈردى . ئۇ بالىلارنى باشلاپ ھەربىي

كۆرەكتىن ئۆتۈۋاتقان ئەسكەرلەردەك قەدەملەر بىلەن ئېگىزلىككە قاراپ كېتىۋاتقان شىرمەمەتنىڭ كەينىدىن ئەگەشتى . دېھقانچىلىق سايمانلىرى رېمونت زاۋۇتى قورۇسىنىڭ يان تەرىپىگە توغرا كېلىدىغان سېغىز توپىلىق بۇ دۆڭدە قاتار كەتكەن سىمتاناپ تۈۋرۈكلىرى قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى . ئىككى تۈۋرۈكنىڭ ئارىسىغا ئېلىنغان ترانسفورماتور قاپاق ھەرىدەك گىزىلدىغان ئاۋاز چىقىراتتى . سەپ تارتىشقان بالىلار بۇ يەرگە يېتىپ كەلدى . شىرمەمەت بىلەن سادىر خالىغان جايلىرىدىن ئورۇن ئېلىشىپ ، لەگلەكلىرىنى ئۇچۇرۇشقا تەييارلىنىشتى .

— قويۇپ بېرەمدۇق ؟

— قويۇپ بەرسەك بەردۇق .

— بىر... ئىككى... ئۇچ !

ئىككى يارەمچى لەگلەكلەرنى تەڭلا قويۇپ بەردى . شىرمەمەت ۋە سادىر غالتەكلىرىدىكى يىپلىرىنى بوشاتقانچە كەينىگە قاراپ 20 قەدەمچە يۈگۈرۈشتى ـ دە ، توختاپ يىپ سىيرىشقا باشلىدى .

— ئۇچتى... ئۇچتى...

— سادىر ئاكا ، يىپنى قويۇۋېتىڭچۇ !

— ئەنە شىرمەمەتنىڭ لەگلىكى تىكلەندى !

بالىلار ئالقانلىرىنى چېكىسىگە قويۇشۇپ ، كۆزلىرىنى ئېتىگەنلىك قۇياشنىڭ ئۆتكۈر نۇرلىرىدىن دالدا قىلىشقانلىرىچە ئاسمانغا قاراپ چۇرقىرىشاتتى . ئىككى لەگلەكچى غالتەكلىرىدىكى يىپلارنى ئۆز ئىختىيارىغا قويۇۋەتكەنىدى . لەگلەكلەرنىڭ تارتىشى بىلەن پىرقىراۋاتقان غالتەكلەردىن تاق ـ تاق قىلغان ئاۋاز چىقاتتى .

غالتەكلەر ئايلىنىشتىن توختىدى . بىر جۈپ بۈركۈت ئاسماندا پەرۋاز قىلىشقا باشلىدى . ئۆز لەگلىكىنىڭ سادىرنىڭكىنى پەستە قالدۇرۇپ تىكلەنگەنلىكىنى كۆرگەن شىرمەمەت خۇشاللىقىدىن ۋارقىرىۋەتتى :

— ئەنە ، كۆردۇڭلارمۇ ؟ لەگلىكىم راست بۇركۇتتەك ئۇچقىلى تۇردى . سادىرنىڭكى بولسا ھېرىپ قالغان سارىدەك پالاقشۇاتىدۇ !

شىرمەمەت لەگلىكىنىڭ يىپىنى يېنىدىكى سىمتاناپ تۇڭرۇكىگە باغلاپ قويۇپ ، بىر تاشنىڭ ئۇستىدە زوڭزايدى . ئۇ ، جىمى بالىلارنىڭ ئۆزىگە زوقلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ دېدى :

— لەگلەك دېگەننىڭچۇ ، ئۇستىدىكى ئىككى تال يىپىنى قىسقىراق ، ئۇچىنچى يىپىنى ئۇزۇنراق قىلغۇلۇق . شۇنداق بولسا مېنىڭ لەگلىكىمدەك تىكلىنىدۇ ، — ئۇ سادىرنىمۇ لەگلىكىنىڭ يىپىنى تۇڭرۇككە باغلاتقۇزۇپ يېنىغا چاقىردى ۋە سۆزىنى داۋام قىلدى ، — ئۇلۇغ ئالىم فرانكىلىنمۇ لەگلەك ئۇچۇرغان ، ئۇنىڭ لەگلىكىمۇ مېنىڭكىدەك تىكلەنگەن . ئۇنىڭمۇ ئۇستىدىكى ئىككى تال يىپى قىسقا ، ئۇچىنچىسى ئۇزۇن ئىكەن ، ئۇ ئالىم لەگلەك ئۇچۇرۇپ چاقماقنىڭ ، ئېلېكتر زەرەتلىرىنىڭ سىرىنى ئاچقان...

شىرمەمەتنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئاغزى ئېچىلىپ قالغان بىر بالا ئاسمانغا قاراپ تۇيۇقسىز توۋلىۋەتتى :

— ھوي قاراڭلار ، ئىككى لەگلەكنىڭ يىپلىرى ئىلىشىپ قاپتۇ !

ھەممەيلەن چۆچۈگەن ھالدا ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ ئاسمانغا قاراشتى . دېگەندەك بىردىنلا ئۇرغان كۈچلۇك شامالنىڭ كاساپىتىدىن موللاق ئانقان لەگلەكلەرنىڭ يىپلىرى 50 مېتىرچە ئېگىزلىكتە بىر - بىرىگە ئىلىشىپ قالغانىدى . بىر - بىرىنى ئايلىنىپ پىرقىراۋاتقان لەگلەكلەر بولسا بارغانسېرى تۆۋەنلەۋاتاتتى .

شىرمەمەت بىلەن سادىر كاردىن چىقىۋاتقان لەگلەكلىرىنى قۇتقۇزۇۋېلىش ئۈچۈن يىپلىرىنىڭ تۇڭرۇككە باغلانغان ئۇچىنى شارتلا قىلىپ ئۇزۇۋېلىشتى - دە ، ئىككى تەرەپكە قاراپ يۈگۈرۈشتى .

ئۇلار لەگلەكلىرىنى كۈچەپ سىلكىشىپ ئەمدىلا ئون نەچچە

قەدەم يۈگۈرۈۋىدى ، قايچىسىمان چىرماشقان يىپلار ئىككى تال يالىڭاچ مىس سىمنىڭ ئۈستىدىن باستى ۋە «چاراس - چۈرۈس» قىلىپ ئوت چاقناپ ، مىسلارنىڭ بىرى يەرگە چۈشتى . لەگلەكلەرمۇ يىپىدىن ئايرىلىپ ، شامالغا ئەگىشىپ لەپەڭلىگەن پېتى ئۇچۇپ كېتىشتى .

بۇ ئويلىمىغان ۋەقەدىن چىرايى تامدەك ئۆڭۈپ كەتكەن شىرمەمەت بىردىن سادىر تەرەپكە بۇرۇلدى - دە ، گۈناھنى ئۇنىڭغا دۆڭگەشكە باشلىدى :

— چاتاقنى سېنىڭ لەقۇا لەگلىكىڭ چىقاردى ، بولمىسا مېنىڭ لەگلىكىم چۈشۈپ كېتەمتى !

— سېنىڭ لەگلىكىڭ پەسلەپ كېتىپ ، ئاندىن مېنىڭ لەگلىكىمگە چىرماشتى ، — دەپ گەپ ياندۇردى كەمسۆز يۈرىدىغان سادىر خورازنىڭ تاجسىدەك قىزىرىپ تۇرۇپ ، — بۇ يەرگە كەلمەيلى دېسەم ئۆزۈڭ ئۇنىمىدىڭغۇ ؟

بىر قولىدا يىرتىلىپ ، ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن لەگلەكنى كۆتۈرۈۋالغان زاۋۇت باشلىقى نۇرمەھەممەت ئاكىنىڭ بىر توك ئىشچىسىنىڭ ھەمراھلىقىدا يېتىپ كېلىشى بىلەن تەڭ چۈرقىرىشىۋاتقان ئىككى بالا جىم بولدى .

نۇرمەھەممەت ئاكا ئۇدۇل شىرمەمەتنىڭ ئالدىغا كەلدى - دە ، بېگىز قولى بىلەن كۆرسىتىپ تۇرۇپ :

— بۇ سېنىڭ ئىشىڭغۇ دەيمەن ، — دېدى .

— ياق ، بۇ سادىرنىڭ لەگلىكى ، — دېدى شىرمەمەت دادىسىنىڭ قولىدىكى لەگلەكنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ ، — مېنىڭكى بەكمۇ يىراقتا ئۇچۇپ كەتتى !

سادىر ئىككى قەدەم چامداپ نۇرمەھەممەت ئاكىنىڭ ئالدىغا كېلىپ خىجىل بولغان ھالدا :

— بۇ راست مېنىڭ لەگلىكىم ، ئۇ ئىشنى مەن كەلتۈرۈپ

چىقاردىم ، ئەمدى ئىككىنچى بۇ يەرگە كېلىپ لەگلەك ئۇچۇرمايمەن ، — دېدى .

«چاتاق چىقسا مەن مەسئۇل» دېگەن گېپىنى سادىرنىڭ ئاغزىدىن چىقىرىۋەتمىگىنگە ۋە دادىسىنىڭ قولىدا تۇرغان لەگلەككە سەپسالمايلا ئۇنىڭ ئەيىبىنى ئۆز بوينىغا ئالغانلىقىغا ئىچىدە خۇشال بولغان شىرمەمەت تۇيۇقسىز دادىسىنىڭ سوزىقىغا يەنە دۇچ كەلدى :

— شىرمەمەت نېمىشقا يالغان سۆزلەيسەن ؟ — دېدى ئۇ قولىدا يەلپۇنۇپ تۇرغان لەگلەكنىڭ قۇيرۇق تەرىپىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ ، — مانا بۇ يېرىنى سەن بويىغان ئەمەسمۇ ؟ سەۋەنلىكنى بوينۇڭغا ئالساڭ بولمامدۇ ؟

پاكىت ئالدىدا يالغانچىلىقى ئاشكارىلانغان شىرمەمەتنىڭ يۈزلىرى لاپپىدە ئوت ئېلىپ كەتكەندەك بولدى ۋە دۇدۇقلاپ تۇرۇپ دېدى :

— بۇ... بۇ... مېنىڭ لەگلىكىم ، — ئۇ ، يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولۇپ يىغلامسىرىدى ، — بالىلارنى مۇشۇ يەرگە باشلاپ كەلگەن مەن... !

نۇرمەھەممەت ئاكا ئوغلىنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ تۇرۇپ :

— بۇ يەرگە كېلىپ لەگلەك ئۇچۇرۇپ چاتاق چىقارغىنىڭنى مۇئەللىمگە دەيمەن ، ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا سېنى تەنقىدلەپ ، بالىلارغا ئىبرەت قىلسۇن . مانا قارىغىنا ، — ئۇ ، يەردە تولغىشىپ يانقان توك سىمىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى ، — توك توختاپ ، جىددىي رېمونت ئىشىغا تەسىر يەتتى . بۇغۇ مەيلى ، ئوقۇشاپ ئۇلگۈرىمىز ، بىراق...

— بىراق ، توك دېگەن غەلىتە نەرسە ، ئۇ ئۆزىگە چېقىلغان ئادەمگە رەھىم قىلىشنى بىلمەيدۇ ، قاراڭلار ، ھازىرغۇ سىم ئۇزۇلۇپ كېتىپتۇ ، ئەگەر ئۇنىڭدىنمۇ چوڭ چاتاق چىقسا ، مەسىلەن ، لەگلەك ئۇچۇرۇۋاتقان ۋاقتىڭلاردا يامغۇر يېغىپ كېتىپ

يـــپـــنى هۆل قىلىۋەتسە ياكى ئۇزۇلۇپ چۈشكەن توك سىمىنى تۈتۈۋالساڭلار يامان ئاقىۋەت كېلىپ چىقمامدۇ؟ — دېدى نۇرغۇن سايمانلار سېلىنغان سېرىق كۆن قاپنى يانپىشىغا ئېسىۋالغان توك ئىشچىسى.

شـــرمـــەت ۋە ســادىــر ئـۆزلىرى سادىر قىلىپ قويغان سەۋەنلىككە چوڭقۇر ئېچىندى ـ دە، بۇنىڭدىن كېيىن بىخەتەرلىككە دىققەت قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ ئۆيلىرىگە قايتىشتى.

1984 ـ يىلى فېۋرال.

پىلە قوۇرتى

ماي ئېيىنىڭ باشلىرى ، تاغ بېشىدا پارقىراپ تۇرغان كەچكى قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرى ، باراڭنى قاراڭغۇلاشتۇرۇپ تۇرغان ئۇزۇم يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىن ئۆتۈپ ، بارلىق ئاستىدىكى كىچىككىنە شىرە ئالدىدا ئولتۇرغان ئايگۈلنىڭ يۈزىنى يورۇتماقتا ئىدى . شىرەدە يېيىقلىق تۇرغان كىتاب ۋارىقىغا چۈشكەن يۇمىلاق شولا بەئەينى بىر كۆمۈش تەڭگىدەك كۆرۈنەتتى .

ئايگۈل قېرىنداشنىڭ ئۇچىنى چىشلىگىنىچە خىيالغا پاتقانىدى . يوغان ـ يوغان ئوتلۇق كۆزلىرى كىتابتىكى بىر جۈملە سۆزگە مىختەك قادالغان ، نۇرلىنىپ تۇرغان مەڭزىمۇ توقاچتەك قىزىرىپ كەتكەن ، پەقەت ئوغلاقنىڭ مۈڭگۈزىدەك دىڭگىيىپ تۇرغان ئىككى ئۆرۈم چېچىلا توختاۋسىز تەۋرىنەتتى .

ئۇ كىتابتىكى ھېلىقى سىرلىق قۇرغا قانچە تىكىلسىمۇ كۆڭلىدىكى چىگىش سوئالىغا زادى جاۋاب تاپالمايتتى . جاۋاب تاپالمىغانسېرى جىلە بولاتتى ، جىلە بولغانسېرى پىكرى چېچىلاتتى .

بۇ يىل ئەمدىلا 11 ياشقا قەدەم قويغان ئايگۈل خېلى ئەقىللىق چوڭ بولغانىدى . ئۇ ئۆزىگە ناتونۇش ، يات تۇيۇلغان نەرسە ۋە ھادىسىلەرگە يېپىشقىنى يېپىشقانىدى . يۇزىگە شامال ئۇرغاندا ، دادىسىدىن شامال ھەققىدە سوئال سورايتتى ، ياز ئاخشىمى كۆك گۈمبىزىگە قادالغان ئالتۇن مىختەك جىمىرلاپ تۇرغان يۇلتۇزلار كۆزىگە تاشلانغاندا بولسا ، مومىسىدىنمۇ ، ئانىسىدىنمۇ ، ئىشقىلىپ قېشىدا كىم بولسا شۇنىڭدىن يۇلتۇزلار توغرىسىدا بىرنېمىلەرنى سوراپ تۇرۇۋالاتتى .

بۇگۈن ئۇچىنچى سائەتلىك دەرس ۋاقتىدا تۇيۇقسىز بىر

كېلىشمەسلىك يۈز بەردى . مۇئەللىم دەرس تېكىستىدە ئۇچرىغان «پىلە قۇرتى» توغرىسىدا ئوقۇغۇچىلارغا سوئال قويدى :

— ساۋاقداشلار ، پىلە قۇرتى دېگەن قانداق قۇرت ، پىلە قۇرتى توغرىسىدا نېمىلەرنى بىلىسىلەر ؟

سىنىپتا بىرپەس جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردىيۇ ، ھەممەيلەننىڭ كۆزى بىردىنلا ئوتتۇرا قاتاردا ئولتۇرغان ئايگۈلگە تىكىلدى . چۈنكى ، ئۇلار ئايگۈلنى ئۆزلىرى بىلمىگەن نۇرغۇن نەرسىلەرنى بىلىدۇ ، دەپ ھېسابلىشاتتى . يەنە نۇرغۇن ئوقۇغۇچىلار ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ داڭقى بار پىلە قۇرتى بېقىش تېخنىكى ئىكەنلىكىدىن خەۋەردار ئىدى .

ئايگۈل قولىنى كۆتۈرمەكچى بولدى . بىراق ، «پىلە قۇرتى» دەپ ئاڭلىغىنى بىلەن پىلە قۇرتى توغرىسىدا ھېچنېمە بىلمەيدىغانلىقىنى بىردىنلا يادىغا ئېلىپ ، نىيىتىدىن ياندى .

ئۇ ئوقۇتقۇچىنىڭمۇ ، ساۋاقداشلىرىنىڭمۇ ئۇمىدىنى يەردە قويدى . مۇھىمى ، ئۆزىنىڭ بىلىمىنى كۆپچىلىككە تەقدىم قىلىش پۇرسىتىدىن مەھرۇم قالدى . مۇئەللىم پىلە قۇرتى ھەققىدە ئانچە ـ مۇنچە بىر نەرسىلەرنى ئېيتىپ بەرگەن بولسىمۇ ، ئۇنىڭ سۆزى قۇلىقىغا كىرمىدى . ئۇ دەرستىن چۈشۈش قوڭغۇرىقى جىرىڭلىشى بىلەنلا سىنىپتىن يادىن ئايرىلغان ئوقتەك ئېتىلىپ چىقتى ـ دە ، يۈگۈرگەن پېتى ئۆيىگە كېلىپ ھېلىقى تېكىستنى ئالدىغا يايدى...

ئاردىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن ، ھويلا دەرۋازىسى «تاراق» قىلىپ ئېچىلدى ـ دە ، ئايخان كىرىپ كەلدى . ئۇ ھويلىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا قاتۇرۇپ قويغان ھەيكەلدەك ئولتۇرغان قىزىنى كۆرۈپ ، ئادەتتىكىدەك ئەركىلەتمەكچى بولۇپ :

— ئاپئاق قىزىم ، قارا سېنى ، ئاپاڭنىڭ ئالدىغا چىقىپ ، سۆيۈپ قويايمۇ دېمەيسىنا ! — دېدى ۋە كۈلگەنچە كېلىپ ئايگۈلنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ ئولتۇردى .

ئايگۈل ئانىسىغا ئەركىلىمىدى ، ئەكسىچە كۆزىنى ئۇۋۇلاپ ، بېشىنىمۇ كۆتۈرمىدى .

بۇ ھال ئايخاننى ئالدىرىتىپ قويدى . ئۇ قىزىنىڭ ئاپىئاق قوللىرىنى ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئاجراتتى ـ دە ، كۆز جىيەكلىرىنىڭ قىزىرىپ ، قاپاقلىرىنىڭ ئىششىپ كەتكىنىنى كۆرۈپ :

— قىزىم ، نېمە بولدى ، سېنى بىرەرى بوزەك قىلدىمۇ يا ؟ — دېدى ھولۇققان ھالدا .

ئايگۈل يەنە ئۇندىمىدى . قوللىرىنى ئانىسىنىڭ قولىدىن تارتىۋېلىپ كۆزىنى ئۇۋۇلاۋەردى ، كۆزلىرىدىن تەپچىپ چىققان ياش بىردەمدىلا قول دۇمبىسىنى ھۆل قىلىۋەتتى .

— قىزىم ، زادى نېمە بولدى ساڭا ياكى تاپشۇرۇقتىن تۆۋەن نومۇر ئاپسەنمۇ ، مۇئەللىمدىن تەنقىد ئاڭلىدىڭمۇ ؟

— ...

ئايگۈلنىڭ كۆزىنى كۆچەپ ئۇۋۇلاۋېتىپ تۇيۇقسىز : «قۇرت ، قۇرت» دەپ ۋارقىرىشى ، ئۇنىدىمەي يىغلاۋېرىشى قانداقتۇر ئەندىشىلەر قاينىمىغا غەرق بولغان ئايخاننى تەئەججۇپلەندۇرمەي قالمىدى . ئۇنىڭغىچە ئايگۈل ئانىسىنىڭ مۇرىسىدە بىر سوزۇلۇپ ، بىر تۇگۈلۇپ ئۆمىلەپ يۇرگەن ئىككى تال ئاپئاق قۇرتنى ئانىسىغا كۆرسىتىپ ئۇلگۈردى .

— قورقما قىزىم ، قورقما ، بۇ ئادەم چاقىدىغان قۇرت ئەمەس ، بۇ پىلە قۇرتى ، يىپەك قۇرتى...

ئايخان قىزىنى بۇ پىلە قۇرتلىرىنى ئالا قۇرت دەپ خاتا چۈشىنىپ قورقۇپ كەتكەن بولسا كېرەك ، دەپ ئويلىدى ۋە مۇرىسىدىكى قۇرتنى ئۇرۇپ چۈشۈرۈۋەتمەكچى بولدى .

چىرايىدىكى خاپچىلىق نەلەرگىدۇ غايىب بولغان ئايگۈل بىردىنلا جىددىيلەشتى ـ دە :

— ئاپا ، بۇ قۇرتلارنى ئۇرما ، ئۇنى ماڭا بەر ، بولامدۇ ؟ — دېدى ۋە ئانىسىنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ ، كۆزلىرىگە تەلمۈردى .

— بوپتۇ قىزىم ، بۇ قۇرتلارنى ساڭا بەردىم ، — دېدى ئايخان كۈلۈپ تۇرۇپ ، — بىراق ، شۇنىمۇ دەۋالاي ، قۇرتلار بىرلا مىدىرلىسا جېنىڭ چىققۇدەك قورقۇپ ، ۋارقىراپ ـ جارقىراپ

يۇرمە جۇمۇ !

گـۇلـقـەقـەلىرى ئېچىلىپ كەتكەن ئايگۈل يۈگۈرگەن پېتى بـېـرىـپ ، ھـويـلـىـنـىڭ بىر تەرىپىدە كۆكىرىپ تۇرغان ئۇجمە دەرىخـىـدىـن بىر تال يوپۇرماق ئۈزۈپ كەلدى ۋە قۇرتخانىدىن ئـاپـىـسىغا يامىشىپ كەلگەن ئىككى تال قۇرتنى ئاۋايلاپ ئېلىپ يوپۇرماق ئۈستىگە قويدى . ئۇ ئۆتكەن يىلى ئانىسىغا ئەگىشىپ پىلە قـۇرتـى بـاقـقان يەرگە بىللە بارغاندا ، ئۇ يەردە مانا مۇشۇنداق قۇرتلارنى كۆرگەن ۋە بۇنداق قۇرتلارنىڭ ئۇجمە يوپۇرمىقى بىلەن بېقىلىدىغانلىقىنى ئاڭلىۋالغانىدى .

شۇنداق قىلىپ ئايگۈل مەكتەپتىكى كۆڭۈلسىزلىك ھەققىدە ئانىسىغا بىر ئېغىزمۇ تىنمىدى ، بۇ قۇرتلارنى ئۆز قولى بىلەن بـېـقىپ ، پىلە قۇرتىنىڭ بېقىلىش جەريانىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ باقماقچى بولدى .

ئايگۈل دەرھال ھەرىكەتكە كېلىپ ھويلىدا تاشلىنىپ ياتقان بـىـر سـېـۋەتنى تېپىپ كەلدى ، سېۋەتكە ئۇجمە يوپۇرماقلىرىنى يـېـيـىـتـىپ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھېلىقى قۇرتلارنى جايلاشتۇردى . ئانىسىنىڭ ئېيتىپ بەرگىنى بويىچە سېۋەتنى ئىسسىقمۇ ئەمەس ، سـوغـۇقـمـۇ ئەمەس ، كۈن نۇرى تېگىپ چۈشمەيدىغان ئىچكىرىكى ئـۆيـىـنـىڭ بـىـر بۇلۇڭىغا ئورۇنلاشتۇردى . ئۇنىڭ پەرىزىچە بۇ بۇلۇڭنىڭ تېمپېراتۇرىسى 15 گرادۇس ئەتراپىدا ئىدى . ھارارەتمۇ ، نەملىكمۇ ئانىسى ئېيتىپ بەرگەن ئۆلچەم دائىرىسىدە ئىدى .

ئاردىدىن ئـۈچ ـ تـۆت كـۈن ئۆتۈپ كەتـتى . ئىككى قۇرت بىلىنەر ـ بىلىنمەس چوڭىيىپ قالدى . تېرىسىنىڭ رەڭگىمۇ ئاچ قـارا رەڭـدـىن بـوز رەڭـگـە ئـۆزگەرگىلى تۇردى . بوغۇملىرى بارغانسېرى روشەنلىشىپ ، بوغۇم ئارىلىقلىرى ئۇزىراشقا باشلىدى . ئايگۈل مەكتەپتىن كەلدىمۇ ، ئالدى بىلەن ئۇجمە دەرىخىدىن يېڭى ، پـارقـىراق يوپۇرماقلارنى ئۈزۈپ ، سولىشىپ قالغان يوپۇرماقلار ئـۈسـتـىـدە ئـۆمىلەپ يۈرگەن قۇرتلارغا تاشلاپ بېرەتتى ـ دە ، قـۇرتـلارنـىـڭ كـونـا يوپۇرماقلاردىن يېڭى يوپۇرماقلارغا قانداق

ئۆتۈشىنى ، كۆز بىلەن پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان ئاغزى بىلەن يوپۇرماقلارنى يەپ ، ھەرە چىشىدەك ھالغا كەلتۈرۈشلىرىنى قانغۇچە تاماشا قىلاتتى ـ دە ، قورسىقى تويۇپ ، بېشىنى كۆتۈرۈپ ، خۇددى بىرەر تۈش ئاڭلاۋاتقاندەك جىم بولۇپ قالغان قۇرتلار بىلەن خوشلىشىپ ، تاپشۇرۇق ئىشلەشكە تۇتۇش قىلاتتى . ئەتىگىنىمۇ ئورنىدىن تۇرۇپلا يۈگۈرەيدىغىنى ئاشۇ بۇلۇڭ ئىدى .

ئايگۈل بىر كۈنى مەكتەپتىن قايتىپ كېلىپلا قۇرتلىرىنىڭ يېنىغا كىردى ـ دە ، بىر قۇرتنىڭ ساماندەك سارغىيىپ ، ئارقا تەرىپىگە چاپلىشىۋالغان كىچىككىنە بىر تامچە سېرىق سۈنى سۆرەپ ، تەسلىكتە ئۆملەۋاتقىنىنى كۆرۈپ قالدى . بۇ ھال ئۇنىڭغا بەكمۇ غەيرىي ۋە ئېغىر تۇيۇلدى . ئۇ بىچارە قۇرتنىڭ قانداقتۇر بىر ئىپلاس كېسەل بىلەن ئازابلىنىۋاتقىنىنى ، بۇنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ ئانچە ياخشى بولمايدىغانلىقىنى پەملەپ قالدى . ئۇ نېمىلا بولسۇن ، قۇرتلىرىغا بىرقانچە تال يوپۇرماق تاشلاپ بەردى ـ دە ، ھويلىغا چىقىپ شىرە ئالدىغا ئولتۇردى . تاپشۇرۇقىنى ئىشلىگەچ ئانىسىنىڭ يولىغا قارىغىلى تۇردى .

ۋاقىت تولىمۇ ئاستا ئۆتمەكتە ئىدى . ئۇنىڭ كۆڭلىنى تامامەن ئىگىلەپ بولغان تەشۋىشلىرىمۇ ۋاقىتقا ئەگىشىپ چوڭايماقتا ئىدى . كۆزى دەپتەردە بولسىمۇ ، كۆڭلى يەنىلا ھېلىقى ئاپەت گىردابىغا يېقىنلىشىپ قالغان قۇرتتا ئىدى . نەزىردە ئۆزى ئەقلىگە كەلگەندىن بېرى پىلە قۇرتى بىلەن ھەپىلىشىپ يۈرىدىغان ، مەھەللىمۇمەھەللە ئارىلاپ ، كىمنىڭدۇر كېسەل تەگكەن قۇرتلىرىنى ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرۇشقا ياردەم قولىنى سۇنىدىغان ئانىسى ئۆز قىزىنىڭ بۇ قۇرتىنىمۇ قۇتۇلدۇرالايتتى .

ئايگۈل ئانىسىنىڭ قارىسىنى كۆرە ـ كۆرمەيلا غەمكىن ئاۋاز بىلەن مۇراجىئەت قىلدى :

— ئاپا ، ھېلىقى قۇرتۇمنىڭ بىرى ئاغرىپ قاپتۇ ، دەرھال كىرىپ كۆرۈپ بېقىپ دورا بەرسەڭ بولاتتى !

ئايخان قىزىنىڭ چىرايىدىكى قايغۇ ئالامەتلىرىنى كۆرۈپ ،

ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ قويدى ـ دە ، قىزنىغا ئەگىشىپ ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ كەلدى .

ئانا ـ بالا ئىككىيلەننىڭ كۆرگىنى كېسەل تەگكەن ئاۋارە قىزىرت ئەمەس ، بەلكى كۆپكۆك بىر تال يوپۇرماق ئۈستىدە سۈنايلىنىپ ياتقان ئۆلۈك قۇرت بولدى . يەنە بىر قۇرت خۇددى ھەمراھىغا ماتەم تۇتقاندەك ، ئۇنىڭ يېنىدا بېشىنى ئېگىز كۆتۈرگەن پېتى قاراپ تۇراتتى .

ئايگۈل ھەربىرىتىن قالغان ئۆلۈك قۇرتنى كۆرۈپ ھۆكۈرەپ يىغلاپ تاشلىغىلى ئاز قالدى . ئايخان كۆزىگە ياش ئېلىپ ، ماتەمدار قىياپەتتە تۇرغان قىزنىڭ مۈڭىغا ھەمدەم بولغاندەك ، يېنىك بىر ئۇھ تارتىپ قويدى ـ دە ، قىزىدىن :

— بۇ قۇرت سېرىق سۇ كېسىلى بىلەن ئۆلۈپتۇ ، بۇنداق كېسەلنىڭ قانداق پەيدا بولىدىغانلىقىنى بىلەمسەن قىزىم ؟ — دەپ سورىۋىدى ، ئايگۈل «بىلمەيمەن» دېگەندەك بېشىنى چايقىدى .

— بۇ كېسەل قۇرتقا بېرىلىدىغان يېمەكلىكنىڭ تازىلىقى ناچار بولۇشىدىن پەيدا بولىدۇ . مەسىلەن ئالايلۇق ، چاڭ ـ توزان بىلەن ، بۇلۇپمۇ سېغىز توپا بىلەن بۇلغانغان يوپۇرماق بېرىلسە پىلە قۇرتىنىڭ ھەزىم قىلىش ئىقتىدارىنى زىيانغا ئۇچرىتىپ ، مانا شۇنداق كېسەل پەيدا قىلىدۇ . ئۇجمە شېخىنىڭ ئەڭ ئۇچىدىكى يېڭى چىققان يوپۇرماقمۇ پىلە قۇرتى ئۈچۈن زىيانلىق .

— مەن يوپۇرماقلارنى پاكىز قېقىۋېتىپ بەرگەنىدىمغۇ ؟

— سەن يوپۇرماقنىڭ پاكىز تۇرغىنىنلا كۆرسەن ، ئۇنىڭ ئۈستىگە قونۇۋالغان چاڭ زەررىچىلىرىنى كۆرەلمەيسەن . شۇڭا ، مەن ساڭا دەسلىپىدىلا يوپۇرماقنى پاكىز سۇدا چايقىۋېتىپ بەر دېگەنىدىمغۇ ؟

ئايگۈل ئۆز سەۋەنلىكىنى دەرھال بوينىغا ئالدى ۋە ئانىسىدىن يەنە سورىدى :

— ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق ئاپا ؟

— ئەمدى بۇ ئۆلۈك قۇرتنى دەرھال ئېلىۋېتىش كېرەك ،

بولمسا ئاۋۇ ساق قۇرتمۇ يۇقۇملىنىدۇ .

— يۇقۇملىنىدۇ ؟ قۇرت دېگەنمۇ يۇقۇملىنامدۇ ؟

— يۇقۇملىنىدۇ . قۇرتتىكى بۇنداق كېسەلنى بىر خىل مىكروب كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ . ئەگەر ساق قۇرت بۇنداق مىكروب بىلەن بۇلغانغان يوپۇرماقنى يېسە ، ئوخشاشلا شۇ كېسەلگە گىرىپتار بولىدۇ . چوڭ قۇرتخانىدىكى قۇرتلارنىڭ كەڭ كۆلەمده ئۆلۈپ كېتىشىمۇ ئاشۇ سەۋەبتىن .

ئايگۈل ئۆلۈك قۇرتنى ئاۋايلاپ ئالدى ـ ده ، تالاغا ئاچىقىپ كىچىككىنه ئورا كولاپ ، دەپنه قىلدى . ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى ھېسسىياتىنى ، غەمكىن ھالىتىنى تەسۋىرلەشمۇ تەس ئىدى .

ئارىدىن يەنه يىگىرمه نەچچه كۈن ئۆتتى . ئايگۈلنىڭ ئېھتىيات بىلەن پەرۋىش قىلىشى ئارقىسىدا ھايات قالغان بىر تال قۇرت قېرىنداش قەلەم تومۇقىدا چوڭ بولدى . پىله قۇرتىنىڭ بېقىلىش جەريانى ئۇنىڭ خاتىرىسىنىڭ ئون نەچچه بېتىنى تولدۇردى . ئايگۈلنىڭ خۇشاللىقىمۇ قۇرت بىلەن تەڭ زورىيىپ ، پىله قۇرتى ھەققىدىكى بىلىمىمۇ بارغانسېرى كۆپىيىپ باردى .

دەل ئاشۇ كۈنلەرنىڭ بىرىده ، ئايگۈلنىڭ بارى ـ يوق بىر تال يالغۇز قۇرتى يەنه «ئاغرىپ» قالدى . مۇبادا بۇ قۇرت ئەمدى ئۆلۈپ ـ تارتىپ قالىدىغان بولسا ، ئۇنى ھېسابسىز ئازابقا دۇچار قىلىپ ، نادامەت ئوتىدا ئۆرتەپ ، سەبىي يۈرىكىده يارا پەيدا قىلىشى مۇمكىن ئىدى .

ئايخان يەنه ئاۋۇالقى قېتىمدىكىدەك ، ئاغزى ئۇمچىيىپ ، كۆز جىيەكلىرى قىزىرىشقا باشلىغان قىزنىغا ئەگىشىپ ئىچكىرىكى ئۆيگه كىرىپ كەلدى ـ ده ، ئىتتىك بېرىپ سېۋەتكه قارىدى .

ئايخان قىزنىنى ھەيران قالدۇرۇپ ، قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە كۈلكىسىنى چۈشىنەلمەي داڭقېتىپ تۇرغان قىزنىغا قاراپ خۇشال ھالدا دېدى :

— ئوبدان قىزىم ، مەن سېنى تەبرىكلەيمەن ، پات ئارىدا ئەمگىكىڭنىڭ مېۋىسىنى كۆرىسەن !ھەيرانلىقىنى باسالمايۋاتقان

ئايگۈل ئانىسىغا سوئال قويدى :

— ئاپا ، بىچارە قۇرتۇم ئاغرىق ئازابىدا مىدىرلىيالمايۋاتسا ، ئەمدى سەن مېنى زاڭلىق قىلغىلى تۇردۇڭغۇ ؟

ئايگۈل شۇنداق دېدى ـ دە ، يۈزىنى تام تەرەپكە قىلىپ دومسايدى .

— ماڭا قارا ، — دېدى ئايخان قىزىنى ئۆزىگە قارىتىپ ، — قۇرتۇڭ ئاغرىپ قالمىغان ، بەلكى ئۇچەككە كىرگەن ، پىلە قۇرتى دېگەن ئۆمرىدە ئۇچ قېتىم ئۇچەككە كىرىدۇ . بۇ قۇرتلارنى ساڭا ئېلىپ كەلگىنىمدە ئۇ بىرىنچى ئۇچەكتىن چىقىپ بولغان . ئىككىنچى قېتىم ئۇچەككە كىرگەندە ، بەلكى سەن تۇيماي قالغانسەن . مانا بۇ ئاخىرقى قېتىملىق ئۇچەك . پىلە قۇرتى ئۇچەككە كىرگەندە بىر ـ ئىككى كۈنگىچە ھېچ نەرسە يېمەي ئۇخلايدۇ . ئۇچەكتىن چىققاندىن كېيىنلا تېرە تاشلاپ ، يېڭى بىر ئۆسۈش مەزگىلىگە كۆچىدۇ . ئەمدى سەن مۇنۇ سېۋەتكە سۈپۈرگىنى تاشلاپ قوي . ئۇ نەچچە كۈندىن كېيىنلا ئاغزىدىن يىپەك چىقىرىپ تور توقۇپ ، غوزەك باغلاشقا باشلايدۇ !

راست دېگەندەكلا ، ئايگۈل باققان پىلە قۇرتى ئەتىسى كەچتىلا ئۇچەكتىن چىقىپ تېرە تاشلىدى ـ دە ، سۈپۈرگىنىڭ ئارىسىغا كىرىپ ، ئاغزىدىن پارقىراپ تۇرغان يىپەك تالالىرىنى چىقىرىپ ، تور توقۇغىلى تۇردى . يەنە بىرقانچە كۈندىن كېيىنلا قۇرت كۆزدىن غايىب بولۇپ ، قۇرت ئورنىدا ئاپئاق بىر تال پىلە غوزىكى پەيدا بولدى .

ئايگۈلنىڭ شۇ چاغدىكى خۇشاللىقى شۇ دەرىجىگە يەتكەنىدىكى ئۇ بىردەم سەكرەيتتى ، تاقلايتتى ، بىردەم ئانىسىنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ سۆيۈپ كېتەتتى .

— ئاپا ، مەن بۇ پىلە غوزىكىنى خاتىرە قىلىپ ساقلاپ قويىمەن ، دادامغىمۇ خەت يېزىپ بۇ يېڭىلىقتىن خەۋەردار قىلىمەن ، — دېدى ئۇ ئاغزىغا تەگمىگەن ھالدا پىلە غوزىكىنى ئالىقىنىدا تۇتۇپ تۇرۇپ ، — مۇھىمى ، پىلە قۇرتىنىڭ

پىلىگە ئايلانغانغا قەدەر بولغان جەريانىنى ساۋاقداشلىرىمغا سۆزلەپ بېرىپ ، ئۇلارنى رازى قىلىمەن !

ئايخان قىزىنىڭ خۇشاللىقىغا ئورتاق بولۇپ ، ئۇنىڭ مەڭزىگە سۆيۈپ قويدى ۋە ئۇنىڭغا :

— ئالدىرىما ، بۇ غوزەكنى كۆزگە چېلىقمىغان سالقىن بىرەر يەرگە قويۇپ قويغىن ، يەنە بىرەر ئايدىن كېيىن غوزەك ئىچىدىكى پىلە قۇرتى لىچىنكىسى كېپىنەككە ئايلىنىپ غوزەكنى تېشىپ چىقىدۇ . سەن ئۇنى بىر ژاراق قېلىن قەغەز ئۈستىگە قويۇپ قويساڭ ، ئۇ مىڭلاپ تۇخۇم چىقىرىدۇ . پىشقان بۇ تۇخۇملارنى ساق ـ سالامەت قىشتىن ئۆتكۈزسەڭ ، ئەتىياز كېلىپ ھاۋا ـ جاھان ئىللىشىغىلا ھەربىر تال تۇخۇمدىن بىردىن پىلە قۇرتى پەيدا بولىدۇ . سەن مۇشۇ جەريانلارنى ئۆز قولۇڭ بىلەن ئورۇندىساڭ ئاندىن پىلە قۇرتى ھەققىدە بىر پۈتۈن بىلىمگە ئىگە بولالايسەن .

— ماقۇل ئاپا ، نېمە قىلىشىمنى ماڭا كۆرسىتىپ بەرسەڭلا بولدى ، قالغىنىنى ئۆزۈم ئىشلەۋېرىمەن ، پىلە قۇرتى بېقىشنىڭ جاپالىقلىقىنى ، يېپەكنىڭ نەقەدەر قەدىرلىك ئىكەنلىكىنى ئاخىر بىر كۈن ساۋاقداشلىرىمغا سۆزلەپ بېرىمەن .

ئايگۈل ئاپىسىغا شۇنداق دېدى ـ دە ، ئالقىنىدا گۆھەردەك جىۋالىنىپ تۇرغان پىلە غوزىكىنى چىرايلىق بىر قەغەز قۇتىغا سېلىپ ، تاختىۋېشىغا ئېلىپ قويدى .

1987 ـ يىلى فېۋرال .

كىتاب

ئەسقەر مەكتەپتىن قايتىپ ، ھاسراپ ـ ھۆمۈدىگەن پېتى ئۆيگە كىرىپ كەلدى ـ دە ، بوغچىسىنى كارىۋاتقا چۆرۈپ تاشلىۋېتىپ ، ئىشتىن ئەمدىلا يېنىپ ، باش ـ كۆزىنى يۇيۇۋاتقان دادىسىغا :

— دادا ، ئەتە بىزنى سىلەرنىڭ زاۋۇتۇڭلارغا ئېكسكۇرسىيىگە ئاپىرىدىكەن ، ئاينىسا مۇئەللىم شۇنداق دېدى ، — دېدى ھاياجانلىنىپ تۇرۇپ .

— ھە ، شۇنداقمۇ ، — بەكرى ئاكا ئوغلىنىڭ كارىۋاتتا چېچىلىپ ياتقان كىرلەشكەن ، يىرتىق كىتاب ـ دەپتەرلىرىگە ئېچىنىش نەزەرى بىلەن قاراپ قويۇپ جاۋاب بەردى ، — بېرىڭلار ، زاۋۇتىمىزنى ئوبدانراق كۆرۈڭلار !

بەكرى ئاكا ئوغلىغا ئارتۇقچە گەپ قىلمىدىيۇ ، سىرلىق كۈلۈمسىرەپ قويدى .

ئەمدىلا توققۇز ياشقا كىرگەن ئەسقەر بىردەم ئويۇن بىلەن ، بىردەم رەسىملىك كىتاب بىلەن مىلكە بولۇپ ، بارغانسېرى ئۇزىراپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلۇۋاتقان كۈننى تەسلىكتە كەچ قىلدى . ئۇ ئاينىسا مۇئەللىمدىن ھېلىقى خۇش خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن تارتىپلا ئەتىنىڭ پاتراق يېتىپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈشكە باشلىغاندى . ئەتە يېتىپ كەلسە ساۋاقداشلىرى بىلەن يانمۇيان تۇرۇپ قاۋۇل ، ئەقىللىق دادىسىنىڭ باسما زاۋۇتىدا قانداق چەبدەسلىك بىلەن ئىشلەيدىغانلىقىنى تاماشا قىلماقچى ۋە دادىسىنىڭ چوڭ ـ چوڭ ئىشلارغىمۇ قابىللىقى ، ئۇستىلىقى بىلەن راسا ماختىنىۋالماقچى بولغاندى . ئۇنىڭچە ، بۇ ئېكسكۇرسىيىدىن كېيىن

ھېلىقى چوڭ گەپ قىلىدىغان ئادىلمۇ ، ھېلىقى تازىلىق ئىشچىسىنىڭ قىزىمۇ ئۆزىگە بولغان كۆزقارىشىنى بىردىنلا ئۆزگەرتىپ ، ئۆزىنى ھۆرمەتلەيدىغان ، ئىززەتلەيدىغان بولاتتى .

شۇنداق قىلىپ ، ئەسقەر كۇتكەن تاڭمۇ ئاخىر يورۇدى . ئۇ مەكتەپكە ھەممىدىن ئەتىگەن يېتىپ باردى ۋە بىرى بىرىدىن ئۇزۇن بولغان تۆت سائەتلىك دەرسنىمۇ تەقەززالىق ، تاقەتسىزلىك ئىچىدە ئوقۇپ بولدى . چۈشتىن كېيىن ئۇ كۇتكەن مىنۇت ئاخىر يېتىپ كەلدى . بىر توپ بالىلار كۆكتىن ئۇچۇپ ئۆتكەن كۆكلەم تۇرنىلىرىدەك سەپ تارتىپ ، ئاينىسا مۇئەللىمگە ئەگەشكەن پېتى باسما زاۋۇتىنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرىپ كەلدى .

زاۋۇت تولىمۇ كەڭ ۋە ھەيۋەتلىك ئىدى . ئېگىز ۋە چوڭ بىنالار ، سېخ ئۆيلىرى ياپيېشىل ئاكاتسىيە دەرەخلىرى ئارىسىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى . ھەر خىل ماشىنىلارنىڭ گۈرۈلدىگەن ، تاراقلىغان ساداسى قۇلاقنى ئاڭلىنىپ تۇراتتى . بىنالار ۋە دەرەخلەر ئارىسىدىكى ئاسفالت يولدىن دۇگىلەك قەغەزلەرنى كۆتۈرۈۋالغان تۇمۇشۇقلۇق ماشىنىلار ، تاغدەك دۆۋىلەنگەن كىتابلارنى سۆرەپ كېتىۋاتقان كىچىك ئاپتوموبىللار ئۆتۈشۈپ تۇراتتى . ئىشقىلىپ ، زاۋۇت ئىچى بىر خىل قايناق ھايات ، كەسكىن جەڭ كەيپىياتى بىلەن تولۇپ تاشقانىدى .

— ساۋاقداشلار ، قۇلاق سېلىڭلار ، — دېدى ئاينىسا مۇئەللىم زاۋۇت ھويلىسىدا ئەتراپقا ھەيرانلىق نەزەرى بىلەن قاراۋاتقان بالىلارغا قاراپ ، — بۈگۈنكى ئېكسكۇرسىيىمىزنى زاۋۇتنىڭ ئىش تەرتىپى يەنى مەشغۇلات تەرتىپى بويىچە ئېلىپ بارىمىز . ئىشچى تاغىلارنىڭ ، ھەدىلەرنىڭ قانداق ئىشلەيدىغانلىقىغا ، كىتابنىڭ بېسىلىش جەريانىنىڭ نېمىلەردىن ئىبارەت ئىكەنلىكىگە ئوبدان سەپسېلىڭلار ، ئېكسكۇرسىيە ئاياغلاشقاندىن كېيىن مۇشۇ يەرگە جەم بولۇپ ، ئۆز تەسراتلىرىمىز ئۈستىدە سۆزلىشىمىز ، — دېدى ۋە ئېكسكۇرسىيە داۋامىدا ماشىنا ـ ئۈسكۈنىلەرگە قالايمىقان

چېقىلماسلىقنى ئالاھىدە ئەسكەرتكەندىن كېيىن ، زاۋۇت باشلىقىنىڭ ھەمراھلىقىدا بالىلارنى ھەرپ قۇيۇش بۆلۈمىگە باشلاپ كىردى .

بۇ يەردە ئىككى رەت قىلىپ تىزىلغان پاكار ماشىنىلار بىر خىل رېتىمدا ئاۋاز چىقىرىپ توختىماي ئايلىنىپ تۇراتتى . تال ـ تال قوغۇشۇن ھەرپلىرى رېتىملىق ئاۋازغا ئەگىشىپ ، كىچىككىنە ئوقۇرسمان نوكەش ئارقىلىق تۆۋەنگە تاشلىناتتى .

— بۇ ھەرپ قۇيۇش ماشىنىسى ، بۇ ماشىنا توك ئوچقى ئارقىلىق قوشۇغۇن بىلەن بىسمۇت قېتىشمىسىنى ئېرىتىپ ، تۇچىتىن ئىشلەنگەن ھەرپ قېلىپىغا قۇيىدۇ ۋە ئۇنى تېزلىكتە سوۋۇتۇپ ، ئۆلچەملىك ھەرپكە ئايلاندۇرىدۇ .

زاۋۇت باشلىقى ھەرپ قويۇشنىڭ پۈتۈن جەريانىنى بالىلارغا تەپسىلىي ، ئۇقۇمۇشلۇق قىلىپ چۈشەندۈرۈپ بەردى . ئارقىدىنلا ئۇلار ھەرپ قۇيۇش بۆلۈمىگە تۇتاش بولغان نابور (ھەرپ تىزىش) سېخىغا ئۆتتى .

نابور سېخىدىكى رەتلىك قويۇلغان كاسسىلار ئۆزىنىڭ ئۇششاق كاتەكچىلىرى ۋە ھەيۋىتى بىلەن بالىلارنى تېخىمۇ ھەيران قالدۇردى .

— بۇ نابور سېخى ، — دېدى سېخ مۇدىرى بالىلارغا چۈشەندۈرۈپ ، — ھەرپ قۇيۇش بۆلۈمىدىن كەلتۈرۈلگەن ھەرپلەر قوشما ھەرپ ، يەككە ھەرپ ، تىنىش بەلگىلىرى ۋە ھەر خىل سان ـ سىپىرلار ، فورمۇلىلارغا ئائىت ھەرپ ، بەلگىلەر بويىچە كاسسىدىكى ئەنە ئاۋۇ كاتەكچىلەرگە قاچىلىنىدۇ . نابورچىك (ھەرپ تىزغۇچى)لار كېرەكلىك ھەرپلەرنى كاتەكچىلەردىن تېرىپ ئېلىپ سۆزلەرگە ، جۈملىلەرگە ئايلاندۇرۇپ تىزىپ چىقىدۇ ، ئاندىن كېيىن كوررېكتور ئوقۇپ ، خاتاسىنى تۈزىتىپ ، بەتچىك (بەت ياسىغۇچى)كە تاپشۇرىدۇ .

بەزى بالىلار بىر دۈۋەت پاتقۇچىلىك چوڭلۇقتىكى نۇرغۇن

كاتەكچىلەرگە قاراڭغۇلۇق ، كۆزلىرى ئالا چەكمەن بولۇپ كەتتى ۋە ھەيران قالدۇرغۇدەك سۇرئەت ۋە ئەقىل بىلەن ھەرپ تىزىڭاتقان ئىشچىلارنىڭ قابىلىيىتىگە چىن كۆڭلىدىن ئاپىرىن ئوقۇشتى .

ئېكسكۇرسىيە باشلانغاندىن بېرى ئەسقەرنىڭ ئەس - يادى دادىسىدا ئىدى . ئۇ دادىسىنىڭ قايسى ئىش تۇرىدە ئىشلەيدىغانلىقىنى بىلمەيتتى . بۇ توغرۇلۇق دادىسىدىن بىرەر قېتىممۇ سوراپ باقمىغانلىقىغا ئىچ - ئىچىدىن ئەپسۇسلىناتتى . شۇنداقتىمۇ ئۇ ئۆز دادىسىنى قوللىرى كۆسەيدەك قارىيىپ ، باش - كۆزى مورا قۇرۇمدىغان كىشىنىڭكىدەك ئىسلىشىپ كەتكەن بۇ نابورچىكلار قاتارىدا كۆرۈشنى خالمايتتى .

ئوقۇغۇچىلار نابور سېخىدا بەتچىكلەرنىڭ كارامىتىنى ۋە كوررېكتور بۆلۈمىدىكى كوررېكتورلارنىڭ ماھارىتىنى كۆرۈپ ، كۆزىنى ئاچقاندىن كېيىن ستراتىپ (بەت قۇيۇش) ئورنىغا يېتىپ كەلدى .

ستراتىپ ئۆيى تۆت چاسا كەلگەن ، ئانچە چوڭ بولمىغان بىر ئۆي بولۇپ ، تورۇسىنى بويلاپ لەيلەپ يۇرگەن ئاقۇچ ئىس - تۈتەك ئادەمنىڭ بۇرنىنى ئېچىشتۇراتتى . بىر تەرەپتە پەشتاما تارتىۋالغان ئىككى - ئۈچ ئىشچى نابور سېخىدىن ھارۋىغا بېسىپ ئەكېلىنگەن تەييار قوشۇغۇن بەتلەرنى كۈچەپ تۇرۇپ كۆتۈرۈپ ، ستراتىپ ماشىنىسىنىڭ تەڭلىكىگە قويۇۋاتاتتى . يەنە بىر ئىشچى ئۇست - ئۇستىلەپ شىلىم سۇركەپ ، قېلىنلاشتۇرۇلغان قەغەزنى بەت ئۇستىگە يېپىشتۇراتتى . ئۇلار شۇنچىلىك جىددىي ۋە تېز ئىشلەيتتىكى ، ستراتىپ ماشىنىسىنىڭ توك ئوچقى تارقاتقان كۈچلۈك ھارارەت ۋە ماشىنىنىڭ يېنىدىن پۇرقىراپ چىقىۋاتقان قىزىق بۇس تەپتىدىن تەرلەپ كەتكەن چىرايلىرى خۇددى ئوتقاشتەك قىزارغانىدى .

يەنە بىر تەرەپتىن پەشتاما ۋە ماسكا تارتىپ ، قۇلاقلىرى ساڭگىلاپ تۇرغان يالاڭ قۇلاقچا كىيگەن بىر كىشى تاشلاندۇق

قوغۇشۇن هەرپلەرنى بۇس ئۆرلەپ تۇرغان چوڭقۇر قازانغا تاشلاپ ، كـۆچـلۈك ئوت تەپتىدە ئېرىتمەكتە ئىدى . ئۇ بەزىدە سىمابتەك لىغىرلاپ تۇرغان سۇيۇق قوغۇشۇننى ئۇزۇن ساپلىق چۆمۈچ بىلەن قازاندىن ئېلىپ ، تەقلەنگەن ستراتىپ ئۈستىگە قويۇپ ، ئۈيۈل قوغۇشۇن بەتلەرنى تەييارلايتتى .

چـوڭقۇر قازان ۋە قازاندا توختىماي داۋالغۇپ ، ئەينەكتەك پـارقـىراپ تـۇرغـان قـوشۇغۇن ئېرىتمىسى ئەسقەرنىڭ تېنىنى شۇركۈندۈرۈۋەتتى . بۇ خەتەرلىك ، پاسكىنا جايدا كۆچلۈك ھارارەت ۋە قوشۇغۇن ئېرىتمىسى بىلەن ھەپىلەشكۈچى ئىشچى ئۇنىڭ سەبىي قەلبىدە ھۆرمەت تۇيغۇسىنى ئويغاتتى .

شۇ ئەسنادا ، ئوقۇغۇچىلارنى بۇ باتۇر ، ئەمگەكچان ئىشچىنىڭ قىلىۋاتقان ئىشىنى ئوبدانراق كۆرۈۋالسۇن دېگەندەك ، ھېلىغچە سەپنىڭ كەينىدە تۇرۇۋاتقان زاۋۇت باشلىقى بىردىنلا سەپ ئالدىغا ئـۆتـتى ۋە بۇ ئىشچىغا ھۆرمەت بىلەن سالام بەرگەندىن كېيىن ئوقۇغۇچىلارغا قاراپ :

— بـۇ ئىشچى تاغاڭلار زاۋۇتىمىزنىڭ ئەمگەك نەمۇنچىسى بـەكرى بولىدۇ . ئۇ سىلەرگە ئاتاپ دەرسلىك كىتاب چىقىرىش ئۈچۈن مانا مۇشۇنداق جاپالىق ئىشلەيدۇ ، — دېۋىدى ، قازاندىن كۆزىنى ئۈزمەي ، ئاغزىنى ئاچقان پېتى تۇرۇپ قالغان ئەسقەر ئۆز - ئۆزىگە : «بەكرى» دېگەن سوئالنى بەردى .

ئـۇنـىڭغىچە ھېلىقى ئىشچى قۇلاقچا ۋە ماسكىسىنى ئېلىپ تاشلىۋىدى ، ئەسقەر بىردىنلا ۋارقىراپ تاشلىدى :

— دادا ، بۇ سەنمۇ ؟

ئـەسقەر بۇ نەمۇنچى ئىشچىنى مەھكەم قۇچاقلىدى ، ياق ، ئۆزىنىڭ كۆيۈمچان دادىسى بىلەن بىر جان - بىر تەن بولۇپ كەتتى . ئۇ باياتىن بېرى بۇ كىشىگە بىرقانچە قېتىم قارىغان بولسىمۇ ، قۇلاقچا ۋە ماسكىلىق دادىسىنى تونۇيالمىغان ، ھەتتا دادىسىنىڭ بۇ يەردە ئىشلەيدىغانلىقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپمۇ باقمىغانىدى .

ئەسقەر ھەددىدىن زىيادە ھاياجانلاندى ، ھاياجانلانغانلىقىدىن يىغلىۋەتكىلى تاس ـ تاماس قالدى . ئۇ دەسلىپىدە دادىسىنى قانداقتۇر بەھەيۋەت ماشىنىلارنىڭ ئالدىدا كۆرۈپ ، ساۋاقداشلىرى ئالدىدا راسا بىر ماختىنىۋالماقچى بولغانىدى . ئۇ ھېلىھەم دادىسىدىن پەخىرلىنىشكە ، ماختىنىشقا ھەقلىق ئىدى . شۇڭا ، ئۇ دادىسىنىڭ يېنىدا تۇرۇپ خۇددى ئۆيدىكىدەك ئەركىلەپ قويدى ۋە ساۋاقداشلىرىنىڭ كۆزلىرىگە پەخىرلىنىش ھېسسىياتى بىلەن تىكىلىپ چىقتى .

بەكرى ئاكا زاۋۇت باشلىقىنىڭ تەكلىپى بىلەن ئىشنى شاگىرتىغا تاپشۇرۇپ ، بالىلار بىلەن بىللە باسما سېخىغا باردى .

باسما سېخى بەك كەڭ ۋە ئېگىز بىر زال بولۇپ ، بۇ يەردىكى ماشىنىلار تولىمۇ ھەيۋەتلىك ئىدى . ئۇلار ماشىنىلارنى ئارىلاپ يۈرۈپ ، ھەر خىل ماشىنىلارنىڭ ھەر خىل ئىقتىدارى بىلەن تونۇشۇپ چىققاندىن كېيىن يەنە مۇقاۋا بېسىش ماشىنىلىرىنى كۆزدىن كەچۈردى ، تۇيۇقسىز سېخىنى بىرمۇبىر ئارىلاپ ، ئىنچىكىلىك ۋە ئەستايىدىللىق بىلەن تەقلىنىۋاتقان دەرسلىك كىتابلارنى كۆرگەندە ھەممەيلەن تەڭلا :

— ئەسلىدە كىتابلىرىمىز مۇنداق تەييارلىنىدىكەن ـ دە ! ... — دەپ چۈرقىرىشىپ كەتتى .

قۇياش غەربتىكى سۇۋادان تېرەكلەرنىڭ ئۇچى بىلەن تەڭلەشكەندە ئوقۇغۇچىلار زاۋۇت ھويلىسىدىكى باراڭلىقتا ئۆز تەسىراتلىرىنى سۆزلەشتى .

دادىسىنىڭ يېنىدىن بىر قەدەممۇ ئايرىلغۇسى كەلمەيۋاتقان ئەسقەر تۇنجى بولۇپ سۆز ئالدى ۋە سۆزىنىڭ ئاخىرىدا :

— مەن دادامنىڭ ، ئىشچى تاغلىرىمنىڭ ، مۇئەللىم ۋە ساۋاقداشلىرىمنىڭ ئالدىدا شۇنداق ۋەدە بېرىمەنكى ، بۇنىڭدىن كېيىن كىتابلىرىمنى كۆز قارىچۇقۇمنى ئاسرىغاندەك ئاسرايمەن ، دادامنىڭ ۋە ئىشچى تاغلىرىمنىڭ جاپالىق ئەجرىنىڭ قەدرىگە

يېتىمەن ! — دېۋىدى ، باراڭلىقتا گۈلدۈراس ئالقىش ياڭراپ كەتتى .

بەكرى ئاكا بىلەن ئايىنىسا مۇئەللىمىمۇ مەنىلىك ھالدا كۆز بېقىشۋالدى . ئۇلار ئەسقەرنىڭ ۋە باشقا بەزى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوقۇشلۇقلىرىنى ئاسرىماسلىقتەك ناچار قىلىقلىرىنى ئۈزۈل - كېسىل تۈزىتىش ھەققىدە بىرلىكتە تاپقان چارىسىنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك ئۈنۈم بەرگەنلىكىدىن تولىمۇ خۇشال ئىدى .

1989 - يىلى ئاۋغۇست .

ئىنسانغا مۇھەببەت

نەرسە - كېرەكلىرىمنى كۆتۈرۈپ بېكەت دەرۋازىسىدىن كىرىشىمگىلا ئەينىكى چۈشۈرۈۋېتىلگەن دېرىزىلەردىن بېشىنى چىقىرىۋېلىشقان ۋە ئىشىك ئالدىدا توپلىشىپ تۇرغان يولۇچىلارغا كۆزۈم چۈشتى - دە ، جىمى كۆچۈمنى ئاياغلىرىمغا توپلاپ ، بىر پەستىلا ئاپتوبۇس يېنىغا يېتىپ كەلدىم .

كىشىلەر توپىنى يېرىپ ئۆتۈپ ئاپتوبۇسقا چىقىۋالماقچى بولۇۋېدىم ، ئىشىك ئالدىدا تۇرغان بىلەت تەكشۈرگۈچىنىڭ «بولۇۋالقان ۋەقەنى كۆرمەيۋاتامسەن ؟» دېگەندەك قىلىپ هومىيىشى مېنى چېپىدە توختىتىپ قويدى . مەن كىشىلەر توپىغا كۆز تاشلىدىم .

توپ ئوتتۇرىسىدا 35 ياشلاردىكى بىر ئەر كىشى جىگەر رەڭ ياقىلىقتىن كالتە چاپان كىيىپ ، يېشىل يۇڭ ياغلىقنى ئېڭىكىدىن ئارتىلدۇرۇپ چىگىۋالغان چوكانىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ نېمىلەرنىدۇر دەپ يالۋۇرماقتا ئىدى . 10 — 12 ياشلاردىكى ئىككى ئوغۇل بالا چوكانىڭ پېشىگە مەھكەم ئېسىلغىنىچە يىغلاپ يىلىنىۋاتاتتى .

— ئاپا ، كەتمىگىن ، كەتسەڭ ئاكام مېنى ئۇرىدۇ .

— جېنىم ئاپا ، مېنىمۇ بىللە ئېلىپ كەت ، مەنمۇ كېتىمەن .

— ...

— ئوبدان خوتۇن ، مېنىغۇ نېمە دېسەڭ مەيلى ، بالىلارنىڭ بولسىمۇ يۈزىنى قىل ، كېتىپ نېمە قىلىسەن ، بوپتۇ ئەيىبىمنى بوينۇمغا ئالاي ، دېگىنىڭنىمۇ بۇگۈنلا ئېلىپ بېرەي ، — دەيتتى هېلىقى ئەر كىشى چوكانىڭ كۆزىگە يىلىنىش نەزىرى بىلەن قاراپ

تۇرۇپ .

مەن ، چوكاننى بۇ ئەر كىشىنىڭ خوتۇنى ۋە ئىككى بالىنىڭ ئانىسى بولۇشى مۇمكىن دەپ تەخمىن قىلدىم . چوكان بولسا ھېچنېمە ئاڭلىمىغان كىشىدەك چىرايىنى پۈرۈشتۇرۇپ ئاسمانغا قاراپ تۇراتتى . ئۇ يەر - بۇ يېرىدىن تۆشۈك ئېچىلىپ قالغان كىيىملەرنى كىيىۋالغان يىغلاڭغۇ بالىلارنىڭ پوتلىلىرىنى ئېقىتىپ تۇرۇپ يۇرەكنى تىترەتكۈدەك ئاھاڭدا يالۋۇرۇشلىرىمۇ ئۇنىڭ پەرۋايىدىن چەتتە ئىدى .

ئاق خەسىدىن قىلىنغان كالتە كۆڭلىكىنىڭ ئۈستىدىن بېلىنى باغلىۋالغان ئەر كىشىنىڭ بۇ ھالدىن ئاچچىقى كەلگەن بولسا كېرەك ، ئۇ يالۋۇرۇش - يېلىنىشلىرىنى بىراقلا توختىتىپ «نەگە بارساڭ بار ، ساڭا ئەمدى يالۋۇرىدىغان ئاغزىم يوق» دەپ ۋارقىراپلا بالىلىرىنىڭ قوللىرىنى ئانىسىنىڭ پېشىدىن سىلكىپ ئاجرىتىپ ئۆلارنى دۇشكەلىگەن پېتى كېتىپ قالدى .

ئىشىك «غارت» قىلىپ ئېچىلىشىغلا ھەممىمىز ئاپتوبۇسقا ئېتىلىپ ئۇدۇل كەلگەن يەردىن ئورۇن ئالدۇق . ھېلىقى چوكانمۇ كەينىمگىلا جايلىشۋالدى .

كۆكۈچ سىرلىق ئاپتوبۇس تۆمۇر رېشاتكىلىق دەرۋازىدىن بېشىنى چىقارغاندا ئەتىگەنلىك شەپەق تارقاپ ، كۇن چېچىلىشقا باشلىغانىدى . سۇزۇك ماي ئاسمىنىدا چاقناۋاتقان ئاپتاپ دېرىزىدىن ئېتىلىپ كىرىپ يولۇچىلارنىڭ باشلىرىنى ياكى يۇزلىرىنى لىپ - لىپ قىلىپ يورۇتۇپ ئۆتەتتى .

خاتىرەمدە قېلىشچە ، ئادەتتىكى چاغلاردا ئۇزۇن يوللۇق ئاپتوبۇس «گۇر» قىلىپ قوزغالدىمۇ ، يولۇچىلار بىردىنلا جانلىنىپ نەرسە - كېرەكلىرىنى جايلىشاتتى ياكى يېنىدا ئولتۇرغان سەپەرداشلىرى بىلەن تونۇشۇۋېلىشقا ئالدىرايتتى . بەزىلەر يىراق سەپىرىنىڭ تۇنجى مىنۇتى خۇشاللىقىدا غىڭشىپ ناخشا ئېيتىشقا باشلايتتى ، ئۆزئارا چاقچاق قىلىشاتتى . بىراق ، بۇگۇنكى ئەھۋال ئادەتتىكى چاغلاردىكىدىن روشەن پەرقلىنىپ تۇراتتى . كۇلكە -

چاقچاق ئويناقتا تۇرسۇن ، ھەتتا پىچىرلىشىپ سۆزلەشكەن ئاۋازمۇ يوق ، بەزىلەر خۇددى بىر نېمىسنى ئۇنتۇپ قالغاندەك ياكى زورمۇزور سەپەرگە ئاتلىنىۋاتقاندەك بېشىنى ساڭگىلىتىپ ، ئۇندىمەي ئولتۇرۇشاتتى . ئىشقىلىپ بۇگۈنكى سەپەرنىڭ بىر يېرى سەل غەلىتە ئىدى . بىراق ، يېنىمدىكى ئورۇندۇقتا مەن بىلەن قاتارلىشىپ ئولتۇرغان بىر چار ساقال كىشى بۇ جىمجىتلىققا چىداپ تۇرالمىغان بولسا كېرەك ، ھېلىقى چوكان تەرەپكە بوينىنى سوزۇپ تۇرۇپ سورىدى :

— ئۇكام ، ئۆزلىرى نەگە بارىدىلا ؟

مېنىڭ مۇنداقلا كۆزىتىشىمچە ، بۇ ئايال ئاپتوبۇسقا چىققاندىن بېرى بەئەينى غىل ـ پال قىلىپ ئۆتۈۋاتقان تېرەكلەرنى سانىماقچى بولغاندەك دېرىزىدىن كۆزىنى ئۈزمەيۋاتاتتى . ئۇ ناتونۇش كىشىنىڭ ئۆزىگە سوئال قويىدىغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرمىگەنمۇ ، سەل چۆچۈگەندەك بولۇپ كۆزىنى دېرىزىدىن يۇلۇۋالدى ـ دە ، خالار ـ خالىماس جاۋاب بەردى .

— كۈچاغا .

— ھە ئۇنداقتا يولىمىز بىر ئىكەن ـ دە ، — بادام دوپپىلىق ، چار ساقاللىق كىشى بېشىنى لىڭشىتقاچ ئالدىنى چوكان تەرەپكە تۇغرىلىۋالغاندىن كېيىن يەنە سورىدى ، — بايامقى كىشى ئۆزلىرىنىڭ ئېرى بولامدۇ ئۇكام ؟

— ھەئە .

— ھېلىقى بالىلارمۇ سىلىنىڭ بولامدۇ ؟

— ھەئە .

— سىلىگە ئۆگەي ئەمەستۇ ؟

ئارقىمۇئارقا قويۇلغان سوئاللارغا ئۇدۇللۇق جاۋاب بېرىۋاتقان چوكان كېيىنكى سوئالدىن بىرەر ئوڭايسىزلىق ھېس قىلدىمۇ ، چار ساقال كىشىگە قاراپ بىلىنەر ـ بىلىنمەس ئالىيىپ قويۇپ يەنە دېرىزىگە قارىۋالدى .

تەخمىنەن ئالتە ـ يەتتە كىلومېتىر يول باستۇقمىكەن ، شەھەر

سىرتىدىكى سايغا ئەمدىلا ئۇلىشىۋىدۇق ، ماتوردىن كېلىۋاتقان غەلىتە ئاۋازنىڭ بارغانسېرى كۈچىيىۋاتقانلىقىدىن بولسا كېرەك ، شوپۇر ئاپتوبۇسنى تورمۇزلاپ ، يولنىڭ چېتىدە توختاتتى . سەپىرىنىڭ قاق ناشتىدا ئۇزۇلۇپ قالغانلىقىنى ئەقلىگە سىغدۇرالمىغان يولۇچىلار دۇپۇرلىشىپ يەرگە چۈشۈپ ماتورنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىنى كوچىلاۋاتقان شوپۇرنىڭ ئەتراپىغا گۇرىدە ئولاشتى - دە ، نەتىجىسىز ئۇرۇنۇشلارغا سەپسېلىپ قاراپ تۇرۇ- ۋېرىشتىن بىرەمدىلا زېرىكىپ ، بىردىن ، ئىككىدىن تارقىلىشقا باشلىدى .

ھېلىقى چار ساقال كىشى 40 ياشلار چامىسىدىكى ئوتتۇرا بوي ، سېمىز كەلگەن بىر ئايال بىلەن قانداقتۇر بىرنېمىلەر توغرىسىدا قىسقىغىنە پاراڭلاشقاندىن كېيىن ، ئاپتوبۇستىن چۈشۈپلا ئېرىق بويىغا بېرىپ قاتتىق گىردىنى غاچىلىغاچ يېگانە ئولتۇرغان چوكانىنىڭ يېنىغا كەلدى . چوكان سەپەرداشلىرىغا قاراپ زورىغا كۈلۈمسىرەپ قويدىيۇ ، ئۇندىمىدى ، چار ساقال كىشى ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ يەنە گەپ تەشتى .

— ئۇكام ، ئەرلىرى بىلەن خاپا بولۇشۇپ قالغانمىدىلە نېمە ؟

— ھەي ئىسىت ، قىزىلگۈلدەك بالىلار ئىكەن ، يىغلىشىپلا قالدى بىچارىلەر ، — سېمىز ئايال ئىڭىشىپ تۇرۇپ دېدى ، — ئۇكام ماڭا قارىسىلا ، ئەرلىرى يامان ئادەم ئەمەستەك قىلىدۇ ، سىلىگە بەكمۇ يالۇۇرۇپ كەتتى . ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىسىلىمۇ بالىلارنى تاشلاپ قويمايدىغان گەپ ئىدى . شۇنداق چىرايلىق چوك بولغان بالىلار ئىكەن ، ئانىسىز تەس بولىدىغان بولدى - دە ، ئۇلارغا .

سېمىز خوتۇننىڭ سۆزى تۈگىمەستىنلا چوكانىنىڭ يۈزىگە قىزىللىق ئۆرلەشكە ، ئاندىن كېيىن ئىنچىكە قاشلىرى ئاستىدىكى مۇڭ ئالامەتلىرى كۆرۈنۈپ تۇرغان چوك - چوك كۆزلىرىدىن تارام - تارام ياش تۆكۈلۈشكە باشلىدى . سېمىز ئايال دەرھال تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ ئاق داكا ياغلىقىنىڭ بۇرجىكى بىلەن ئۇنىڭ

يېشىنى سۇرتۇۋىدى ، چوكان زىيادە يەل بېرىلگەن شار بىردىنلا يېرىلىپ كەتكەندەك گىرىپتىشىن كۆڭلىكىنىڭ پېشى بىلەن يۈزىنى توسۇغان پېتى ھۆكۈرەپ يىغلاپ كەتتى .

— يىغلىمىسىلا ئۇكام ، كۆڭۈللىرىنى بۇزمىسىلا ، — چار ساقال كىشى ئۇنىڭ يىغىسىدىن بىئارام بولغاندەك دېدى ، — ھېچقىسى يوق . چىنە - قاچىلار قانچە ئاۋايىلىغان بىلەنمۇ يەنە جارانىڭ - جۇرۇنىڭ تېگىشىپ كېتىدۇ ، سەن - پەن دېيىشىپ قالغان بولىسىلا يەنە يارىشۇالغىلى بولىدۇ . مۇنداق بولسۇن ، يولدىن ئۆتۈۋاتقان ماشىنىلاردىن بىرنى توسۇپ سىلىنى سېلىپ قويايلى ئۇكام ، قايتىپ بېرىپ ئەرلىرى بىلەن يارىشىپ قالسىلا .

يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ بۇلارنىڭ قېشىغا يېتىپ كەلگەن يولۇچىلارمۇ سېمىز ئايال بىلەن تەڭلا چار ساقال كىشىنىڭ نەسىھىتىنى بىر ئېغىزدىن قۇۋۋەتلىدى . ئىككى - ئۈچ ئايال چوكانىنىڭ قولىنى تۇتۇپ ئۇنى بەزلەشكە ، تېگىشمەيۋاتقان كۆز يېشىنى سۇرتۇشكە تۇتۇندى .

— نەسىھەتلىرىگە رەھمەت ئاكا ، — دېدى چوكان مەيۇسانە ئاھاڭدا ، — مەن قايتمايمەن ، ئۇ ماڭا قول سالدى ، ھەممە نېمىدىن ئۆتسەممۇ تاياقتىن ئۆتمەيمەن !

— ھە ، ئۇلار ئۇرۇشۇپ قاپتىكەن - دە ؟ !

— بۇ چوكانىنىڭمۇ دەردى بار ئىكەن .

— بولدىلا ، سەن ئۇنى يەنە ئېچىتما !

شوپۇرنىڭ توپ ئارىسىغا كىرىپ كېلىشى بىلەن كىشىلەرنىڭ غۇلغۇلىسىمۇ قايناپ تۇرغان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيغاندەك بىردىن بېسىقىپ قالدى . شوپۇر ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان كىشىلەرگە ئاپتوبۇس ماتورىنىڭ قانداقتۇر مۇھىم زاپچىسىنى ئالماشتۇرۇشقا توغرا كەلگەنلىكىنى ، بېكەتتىن ئانچە ئۇزاپ كەتمىگەن بولغاچقا قايتىپ بېرىپ زاپچاسنى ئالماشتۇرۇپ يولغا چىقسىمۇ قونالغۇغا ئۇلگۈرىدىغانلىقىنى ئېيتىۋىدى ، بۇ سۆز ئويلىمىغان يەردىن شەرتسىز قوبۇل قىلىندى .

ئۇلارنىڭ خوددى ئاپتوبۇستىن چاتاق چىقىپ قېلىشىنى تىلەپ تۇرغاندەك بۇ گەپكە ئاسانلا ماقۇل كېلىشى ماڭا قىزىق ۋە سىرلىق تۇيۇلدى . چۈنكى ، بايام ئېيتقىنىمدەك ، بۇرۇنقى سەپەرلىرىمده بۇنداق هالنىمۇ ئەلۋەتته ئۇچراتمىغانىدىم .

چار ساقال كىشى ۋە سىمىز ئايال هېلىقى چوكاننىڭ قولتۇقىدىن يۆلىگىنىچه ئاپتوبۇسقا هەممىدىن بۇرۇن چىقتى . سەپەرداشلىرىمۇ بۇلارغا هەدەپ يول بېرىپ ئاكتىپلىق كۆرسەتمەكته ئىدى .

بېشى توغرىلانغان ئاپتوبۇس ئىتتىكرەك ماڭغان هارۋا سۈرئىتى بىلەن شەهەر تەرەپكە قاراپ يۈرۈپ كەتتى . چار ساقال كىشى ۋە سىمىز ئايالغا يانداشقان ئالتە ـ يەتته كىشى چوكاننىڭ يېنىدا ئۆره تۇرۇۋېلىپ ئۇنى ئاڭلىسۇن دېگەندەك ئۇنلۇك پاراڭ سوقماقتا ئىدى .

— هەي ، ئۇرۇشقۇدەك ، يامانلاپ ماڭغۇدەك نېمە ئىش بولغىيتتى بۇ ؟

— بىر ئۆي دېگەندە 360 كۇن سىلى ـ ئۆزلىرى بىلەن ئۆتمەك تەس ، بەلكى بىر ـ بىرى بىلەن گەپ تالىشىشتىن كېلىپ چىققان جېدەلدۇر !

يەنە بىرەيلەن «لاتا ـ پاتىنىڭ جېدىلىمۇ يا ؟» دېۋىدى ، بايىاتىن بېرى يېشى قۇرۇپ كەتكەن كۆزىنى ئەتەي ئۇۋلاپ ئولتۇرغان چوكان پىسكۇكىده كۇلۇپ تاشلىدى . ئۇنىڭ كۇلكىسى يولۇچىلار ئارىسىغا خۇشاللىق ئېلىپ كەلدى . بايامقى نەسىھەتچىنىڭ ئۇنۇم بېرىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن چار ساقال كىشى چوكان ئاڭلىماي قالمىسۇن دېگەندەك ئۇنىڭ قۇلىقىغا يېقىن كېلىپ دېدى :

— مانا قارىمامدىلا ئۇكام ، خۇدا بالىلىرىنىڭ دادىغا يېتىپتىكەن ، بىر سەۋەب بىلەن كەينىمىزگە قايتۇردى . بۇمۇ بىر ئىراده ، ئىرادىگە پۇتمەي ئامال يوق ، ئەرلىرىگە هۆرمەتسىزلىك قىلىپ سالغان بولسىلا قايتىپ بارغاندىن كېيىن ناماقۇل بولسىلا ، «خاپا بولمىسىلا ئاتىسى ، يېنىكلىك قىلىپ سالغان بولسام

كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا» ، دەپ باقسىلىچۇ قېنى ، ئەرلىرىنىڭ «ۋاي خوتۇن ، ھەممە سەۋەنلىك مەندىن ئۆتتى» دېمىگىنىنى كۆرەي !

ئاپتوبۇستا ماتور ئاۋازىنى بېسىپ چۈشكۈدەك كۈلكە كۆتۈرۈلدى . چوكانمۇ بۇ كۈلكىگە ئىختىيارسىز قوشۇلۇپ سېمىز ئايالنىڭ مۇرىسىگە بېشىنى قويدى . ئاپتوبۇس قوزغالغىلى ئانچە ئۇزۇن بولمىغان بايامقى بېكەتكە يەنە كىرىپ كەلدى . مېنىڭ يەنە بىر ھەيران قالغىنىم ۋە تېگىگە يېتەلمىگىنىم شۇ بولدىكى ، چوكانىڭ ئېرى ئىككى ئوغلىنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويغان پېتى ئاپتوبۇس كېلىۋاتقان تەرەپكە كۆز تىككىنىچە دەرۋازىنىڭ ئالدىدا ئۆرە تۇراتتى . بالىلار ئاپتوبۇس دېرىزىسىدىن بېشىنى چىقىرىپ ئۆزلىرىگە قاراپ قول پۇلاڭلىتىۋاتقان ئانىسىنى ئالدى بىلەن كۆرۈپ ھېيتلىق ئالغاندەك خۇشال بولدى ـ دە ، ئۇچقاندەك تېزلىك بىلەن دادىسىغا بىرنېمىلەرنى دېگەچ چۇرقىراشقان پېتى ئاپتوبۇسنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈشۈپ كەلدى . چوكانمۇ ئىشىك ئېچىلىشىغىلا ئېتىلىپ چۈشۈپ بالىلىرىنى خۇددى كۆرمىگىلى ئۇزۇن بولغاندەك قۇچىقىغا تارتتى . بالىلار ئانىسىنىڭ چىرايىغا تويماي قارايتتى . ئۇنىڭ چىرايىدىن قانداقتۇر بىر ئۆزگىرىشنى كۆرمەكچى بولغاندەك سەپسالاتتى ، قايتا قوزغالغان ئانىلىق مېھرىنىڭ قۇچىقىدا ئەركىلەيتتى .

بىر ھازا قۇچاقلاشقاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ كۆزلىرى دەرۋازا يېنىدىكى سۇپىدا ھېلىغىچە ھېچنېمە كۆرمىگەندەك قىياپەتتە قوللىرىنى كەينىگە تۇتۇپ ئۆرە تۇرغان ئاتا تەرەپكە تەڭلا تاشلاندى . دادىسىنىڭ قايتىپ كەلگەن ئانىسىنى خۇددى ئۆزلىرىدەك قارشى ئالمايۋاتقانلىقىغا نارازى بولدى بولغاي ، چوڭ ئوغۇل ئازراق ئويلىنىپ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ، ئانىسىنىڭ قۇچىقىدىن يۇلقۇنۇپ چىقتى ـ دە ، دادىسى تەرەپكە يۈگۈرۈپ كەتتى . مەنمۇ يولۇچىلار قاتاردا كۆرۈپ تۇراتتىمكى ، ھېلىقى بالا دادىسىنىڭ سىلكىشىدىن

خاپا بولۇپ دومسىيىپ ، تىرنىقىنى كولىغاچ ئاستا قەدەملەر بىلەن ئانىسىنىڭ يېنىغا قايتىپ كېلىۋاتاتتى . ئانا ـ بالىنىڭ قايتا جەم بولغان چېغىدىكى خۇشاللىقلىرىغا ئورتاقلىشىۋاتقان كىشىلەرنىڭ چىرايىدىكى تەبەسسۇملىرى بارا ـ بارا ئۆچۈشكە باشلىدى . چار ساقال كىشى ۋە ھېلىقى سېمىز ئايال بىرەر كېلىشمەسلىك ھېس قىلغاندەك ، ئۆزلىرىگە ئوخشاش جىمىپ كەتكەن يولۇچىلارغا كۆز يۈگۈرتۈۋالدى ـ دە ، مەنىلىك ئىشارە قىلىشۇۋلىپ دەرۋازا تەرەپكە ئاستا قەدەم تاشلىدى . بىكار تۇرۇۋېرىشتىن زېرىكتىممۇ ، مەنمۇ يولۇچىلار ئارىسىغا قىستۇرۇلۇپ چوكانىڭ ئېرى تۇرغان يەرگە باردىم ۋە ئۇنىڭغا سەپسېلىپ قاراپ چىقتىم .

ئۇ ئوتتۇرا بوي كىشى بولۇپ ، قويۇق ۋە ئۇزۇن بۇرۇتى قارامتۇل سوزۇنچاق يۈزىگە خېلى سۆلەت بېغىشلاپ تۇراتتى . ئادەتتە هاممالىلىق ياكى باشقا ئېغىرراق ئەمگەك بىلەن شۇغۇللانسا كېرەك ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشاڭغۇ ئىدى . قوۋۇزلىرى سەل ـ پەل ئىچىگە تارتىلىپ كەتكەچكە ياڭاق سۆڭەكلىرى كۆزگە ئالاھىدە تاشلىناتتى .

ئۆز يېنىغا كەلگەن كىشىلەرنى كۆرمەسكە سېلىپ قاتتىق رەنجىگەنلىكىنى ئىپادە قىلىدىغان قاراش بىلەن دەرۋازا يېنىدىكى تېرەكنىڭ ئۇچىغا قارىغىنىچە تىك تۇرغان ئەرکەك ياخشى ياكى يامان نىيەت بىلەن ئۆزىگە تۇنجى بولۇپ ئېغىز ئاچقان كىشىنى ئۇرۇۋېتىدىغان ئەلپازدا قوشۇمىسىنى تۇرگەنىدى . يولۇچىلار ئارىسىدا ھېلىقى چار ساقال ، دوغلاق يۈزلۈك كىشى ھەممىدىن جۇرئەتلىك بولسا كېرەك ، ئۇ سالماق قەدەملەر بىلەن ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە ئەدەپ بىلەن كۇلۇمسىرەپ تۇرۇپ دېدى :

— ئۇكام ، قارىسىلا ، ئاياللىرى خۇدانىڭ تەقدىرى بىلەن يەنە قايتىپ كەلدى ، ئەنە ئۇ يەردە بالىلىرى بىلەن كۆز يېشى قىلىۋاتىدۇ . ئۇ سىلىگە ناماقۇل بولماقچى .

ئۇنىڭ ئاۋازى دانە ـ دانە ۋە شۇنچىلىك يېقىملىق چىقتىكى ، چوكانىڭ ئېرىنى ئاخىر زۇۋان سۇرۇشكە مەجبۇر قىلدى :

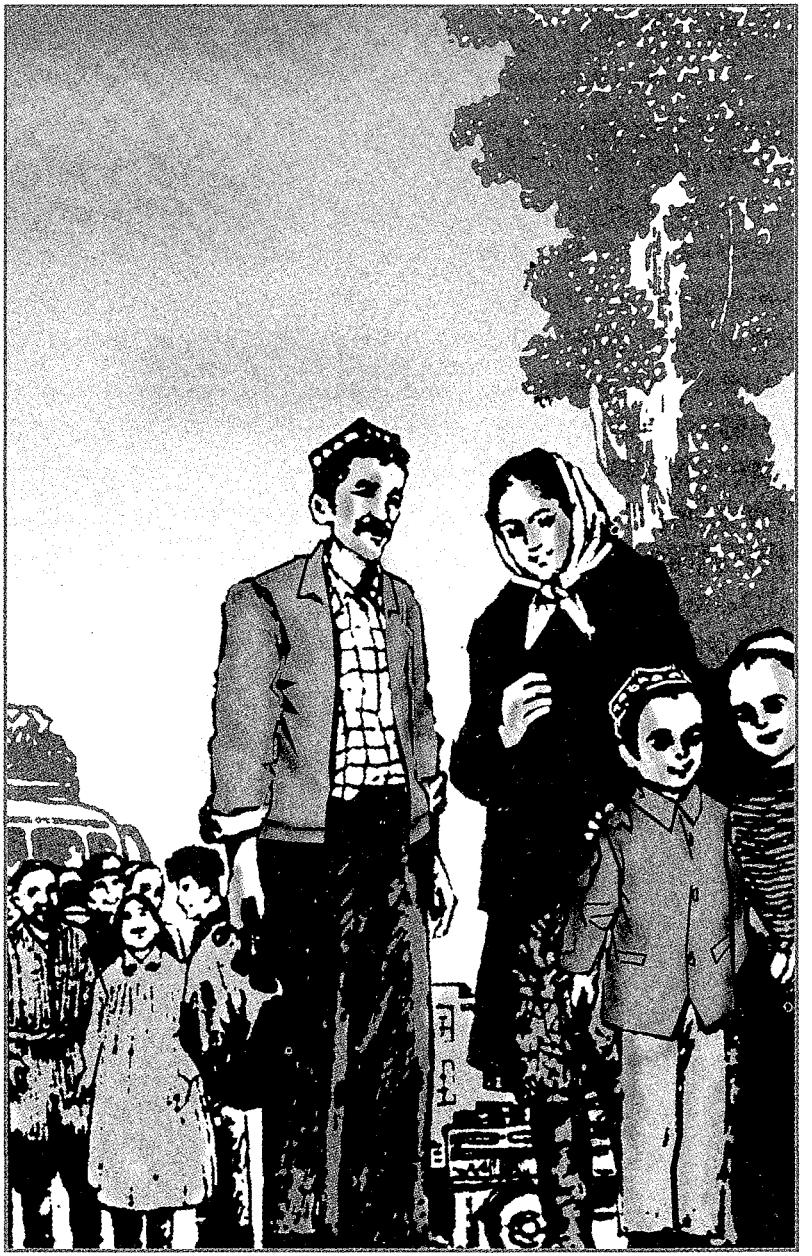

— ئاكا ، ساقاللىرىنى دېمىسەم تىللىۋېتەتتىم جۇمۇ ! مەن بىلەن نېمە چاتاقلىرى ؟ ئۇنداق ۋاپاسىز خوتۇننىڭ ماڭا كېرىكى يوق !

ئۇنىڭ نەيزىدەك قادىلىپ تۇرۇپ ئېيتقان سۆزلىرىدىن چار ساقال كىشىنىڭ جەزمەن ئاچچىقى كېلىدۇ ۋە ئۇمۇ بىر ـ ئىككى ئېغىز قاتتىق گەپ قىلىپ پېشىنى قېقىپ كېتىپ قالىدۇ ، دەپ جەزم قىلىۋىدىم ، ئىش مەن ئويلىغاندەك بولمىدى . چار ساقال كىشى ئېغىر ـ بېسىقلىق بىلەن ئۆز نەسىھىتىنى داۋام قىلىشتىن يالتايمىدى :

— ئاچچىقلىرىغا ھاي بەرسىلە ئۇكام ، ئاياللىرىغىمۇ كۆپ نەسىھەت قىلدۇق . ئۇمۇ سىلىنى ، بالىلارنى تاشلاپ كېتىپ قالغىنىغا پۇشايمان قىلدى . بىز ئەر كىشىلەر ئېغىرراق بولمىساق بولمايدۇ .

بۇ نۆۋەت چوكانىڭ ئېرى قايتا گەپ ياندۇرمىدى .

چار ساقال كىشىنىڭ سۆزلىرى چوكانىڭ ئېرىگە تەسىر كۆرسەتمىشكە باشلىغىنىنى كۆرگەن سېمىز خوتۇن نەسىھەتنى داۋاملاشتۇردى :

— ئۇنداق قىلمىسىلا ئۇكام ، بىز ئايال كىشىلەرنىڭ ئاغزىمىز ئىتتىكرەك ، ھەدىسە ئاغزىمىزغا كۇچەيمىز . بايام سىلى ئاياللىرىغا شۇنچە چىرايلىق گەپ قىلىۋىدىلىغۇ ، ئۇنىڭ لەۋزىلىرىنى يەردە قويغىنى يامان بولدى . سىلىنىڭمۇ قول ئۇزاتقانلىرى ياخشى بولماپتۇ . جۇرسىلە ئۇكام ، مەن سىلىنى ئۆزۈم ياراشتۇرۇپ قويىمەن .

باشقىلارمۇ «مانا ياغدەك گەپ بولدى ، ئەمدى بولدى قىلايلى» دېيىشىگىلا سېمىز ئايال ئەركەكنىڭ قولىدىن تۇتۇپ تارتىۋىدى ، ئۇ ئۇندىمەيلا سۇپىدىن چۈشتى ۋە بېشىنى سالغىنىچە سېمىز خوتۇنغا ئەگەشتى .

كىشىلەرنىڭ ئېرىنى ئۆز ئالدىغا باشلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن چوكان ۋىللىدە قىزىرىپ يەر ئاستىدىن ئېرىگە قارىغاچ

ئىزا تارتقان پېتى ئالدىغا ئىككى ـ ئۈچ قەدەم تاشلىدى .
بالىلارنىڭ بىرى دادىسىنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنىڭ بىر قولىدىن تۇتۇپ ئانىسى تەرەپكە سۆرەشكە باشلىدى .
ئەر ـ خوتۇن قايتا ئۇچراشتى ، چوكان ئۆز سەۋەنلىكىنى بويىنىغا ئالغانىدەك كۈلۈمسىرەپ ، چاپىنىنىڭ تۈگمىسىنى ئويناۋېتىپ «خاپا بولمىسلا» دېگەن سۆزنى ئاغزىدىن مىڭ تەسلىكتە چىقاردى . ئەر كىشى دېگەن ئەلۋەتتە ئاياللاردەك تارتىنچاق ئەمەس ، ئايالىنىڭ بۇنداق كۈلۈمسىرىشىنى ۋە ناماقۇل بولغانلىقىنى كۆرگەن ئېرى 40 قا يېقىن يولۇچىنىڭ ۋە بالىلىرىنىڭ ئالدىدىلا ئايالىنىڭ قولىنى كاپ قىلىپ تۇتۇپ ئۇنىڭغا «جۇر خوتۇن ، ئۆيگە كېتەيلى ، چۈشلۈك تاماق ۋاقتىمۇ بولۇپ قالدى» دېدى ۋە ئۇنى دەرۋازا تەرەپكە تارتتى .
ئۇلار بالىلىرىنى قوللىرىدىن يېتىلىگىنىچە ھېچ ئىش بولمىغاندەك پاراڭلاشقاچ دەرۋازىدىن چىقىپ دوقمۇشقا بۇرۇلدى ـ دە ، كۆزدىن غايىب بولدى . ئۇلار ئېھتىمال خۇشاللىقىدا ئېسىنى يوقاتتى بولغاي ، ئۆزلىرى ئۇچۇن كۆيۈپ ـ پىشقان كىشىلەرگە خوش دەپ قويۇشنىمۇ ئۇنتۇپ قالدى . مەن بۇ ئەدەپسىزلىكتىن باشقىلار رەنجىمىسىمۇ ھېلىقى چار ساقال كىشى ۋە سېمىز خوتۇن جەزمەن رەنجىيدىغان بولدى ، دېگەن ئوي بىلەن ئۇلارغا كۆز تاشلىدىم . بىراق ، ئۇلارنىڭ چىرايىدا خۇشاللىقتىن ئۆزگە ھېچقانداق غەيرىي ئىپادە كۆرمىگەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ نېمە ئۈچۇن رەنجىمىگەنلىكىنى ئويلاپ يېتەلمىدىم ۋە ئاخىرىدا «مەن تېخى ياش ، بەلكى تۇرمۇشنىڭ بۇ تەرىپىنى ئۇقمىسام كېرەك» دېگەنلەرنى كۆڭلۈمدىن ئۆتكۈزۈۋېتىپ ، ئاللىقاچان قارىسى يوقىغان بىر ئائىلە كىشىلىرى كەتكەن تەرەپكە قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇرغان چار ساقال كىشىدىن سورىدىم :
— ئاكا ، سىلىنىڭ بۇ ئائىلە بىلەن تۇغقانچىلىقلىرى بارمۇ ؟
ئۇ پەرۋاسىز ھالدا جاۋاب بېرىپ «يوق» دېدى . مەن يەنە : «ئۇنداقتا كونا تونۇشلاردىن بولسىلا كېرەك» دەپ سورىۋىدىم ، ئۇ يەنە قىسقىلا قىلىپ «بۇگۈن ئەتىگەندىلا تونۇشتۇم» دەپ جاۋاب

قايتۇردى .

ھەممە قىياسلىرىم يوققا چىقىپ ھەيرانلىقىم يەنە ھەسسىلەپ ئاشقاندا «ناتونۇش كىشىلەرنىڭ ئىشى ئۇچۇن شۇنچىلىك كۆيۈپ - پىشىشتىن نېمە پايدا» دېگەن سۆز ئاغزىمدىن چىقىپ كەتكىنىنى تۇيمايلا قاپتىمەن . چار ساقال كىشى ، سېمىز ئايال ۋە باشقا يولۇچىلار گېپىمدىن تولىمۇ ئەجەبلەنگەن بولسا كېرەك ، كۆزلىرىنى چوڭ - چوڭ ئېچىپ چىرايىمدىن بىر نەرسە كۆرمەكچى بولغاندەك بىر ھازا تىكىلىپ قاريدىيۇ ، گەپ قىلمىدى .

ئاپتوبۇسنىڭ زاپچىسىمۇ ئالماشتۇرۇلۇپ بولدى . بىز يەنە بېكەتتىن چىقتۇق ، شۇنسى قىزىق ئىدىكى ، بۇ قېتىمقى سەپەرنىڭ كەيپىياتى ئەتىگەندىكىگە زادىلا ئوخشمايتتى .

كىشىلەر قىزىق - قىزىق گەپلەرىلەن چاقچاق قىلىشۇاتاتتى . ئىككى سائەتلىك ۋاقىتنىڭ بوشقا كەتكىنىگە خۇشال بولغاندەك ناخشا ئېيتاتتى ، كۇلۇشەتتى .

1984 - يىلى ئىيۇل .

يالغۇز تېرەك

ئېلاخۇن چۆچۈپ ئويغىنىپ تۇڭلۇككە قارىۋىدى ، بېلىق قورسىقىدەك ئاقارغان ئاسماننىڭ كېچىككىنە بىر پارچىسىنى كۆردى . ئارقىدىنلا تەكىيىدىن بېشىنى لىككىدە كۆتۈرۈپ ، ئەندىشە بىلەن نەزەر تاشلىدى . تۇڭلۇكتىن ئېتىلىپ كىرگەن بىر دەستە يورۇق بىلەن بىر تەرىپى خىرە يورۇتۇلغان تۇۋرۇك ئۆز جايىدا تىك تۇراتتى ، ئۇنىڭ سىلىقلانمىغان يۈزىدە ھېچقانداق دەز ياكى سۇنۇق ئالامەتلىرى كۆرۈنمەيتتى . ئېلاخۇن نەزىرىنى تۇۋرۇكتىن يۆتكەپ ، ئوڭ يېنىدا قاتار تىزىلىپ ياتقان تۆت بالىسىغىمۇ بىر - بىرلەپ قاراپ چىقتى . نېمكەش چېت يوتقاندىن بېلىنىڭ ئۇستىنى چىقىرىۋېلىشقان بالىلار قول ۋە ئاياغلىرىنى بىر - بىرىنىڭ ئۇستىگە تاشلاپ ، يېنىك نەپەس ئېلىشىپ ، خاتىرجەم ئۇخلىماقتا ئىدى .

ئېلاخۇن قوشنا ھويلىدىكى چۈجە - خوراز‌نىڭ قىسقا - قىسقا چىللىغان ئاۋازىنى ئاڭلىغاندىن كېيىنلا ، كۆز ئالدىدىن ھېلىمۇ كەتمەيۋاتقان قورقۇنچلۇق كۆرۈنۈشلەرنىڭ چۈش ئىكەنلىكىگە ئىشەندى . ئۇ كىگىزگە تىرىۋالغان جەينەكلىرىنى ئاستا بوشىتىپ ، بېشىنى تەكىيىگە تاشلىدى - دە ، خىيال سۈرۈشكە باشلىدى .

ئېلاخۇن چۈشكە ئىشىنەتتى . بىر چاغلاردا مەرھۇم ئاتىسىنىڭ تاڭ ئالدىدا كۆرگەن ياخشى - يامان چۈشىنىڭ چۈش كۆرگۈچىنىڭ ئۇڭىدا ھامان بىر كۈنى ئايان بولىدىغانلىقى توغرىسىدا ئېيتىپ بەرگەنلىرى ۋە بىر - ئىككى قېتىملىق چۈشىنىڭ تاسادىپەن توغرا كېلىپ قالغانلىقى ئۈنى چۈشكە ئىشىنىشكە ئادەتلەندۈرۈپ قويغان بولسا كېرەك ، بىرەر ياخشى چۈش كۆرۈپ قالدىمۇ بولدى ، ئادەتتە بىر خىللا تۇرىدىغان چىرايى ئېچىلىپ كېتەتتى ۋە بىر قانچە

كـۇنگىچە چۈشىنىڭ ئۆز تۇرمۇشىدا ئايان بولۇشىنىڭ تەمەسىدە يۈرەتتى . يامان چۈش كۆرۈپ قالغۇدەك بولسا ئالاھىدە ئېھتىياتچان بولۇپ كېتەتتى .

— ئۆينىڭ تۈۋرۈكى دېمەك — مەن ، — دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە ، بايا تىن كۆرگەن چۈشىگە ئۆزىچە تەبىر بېرىپ ، — ماڭا بىرەر يامانلىق تېكىلگەن بولسا كېرەك ياكى بىرىكىم ماڭا يامانلىق ئويلاۋاتامدىكەن ؟ ياكى بۇ ئاغرىق ـ سىلاقتىن بېشارەتمۇ ؟ نېمىلا بولسا بولسۇن ، بىرەر نەرسىنى بېشىمدىن ئۆرۈپ سەدىقە قىلىۋېتەي .

ئېلاخۇن يامان چۈشىنىڭ ئەمەلىيەتكە ئايلىنىپ قېلىش ئېھتىمالى بولغان ھەممە مەنبەلەرنى ئاختۇرۇشقا ، قىياس قىلىشقا باشلىدى .

ئەتىگەنلىك ئاسمان بۇلۇتسىز ئىدى . ئوچۇق ئاسماندا تېزدىنلا يورۇپ كەتكەن تاڭنىڭ نۇرى بۇ كىچىكرەك ئۆينى تولدۇرۇپ ، بالىلارنىڭ رەھىمەتلىك ئانىسى بىر چاغلاردا ئۆز قولى بىلەن تىككەن كەشتىلىك تەكىيە باشلىقىنى ۋە ئېلاخۇننىڭ قويۇق كەكە ساقاللىق قارامتۇل يۈزىنى ، كەڭ پېشانىسىنى يورۇتتى . ئۇنىڭ تۇم ، كۆتمەك قاشلىرى ئاستىدىكى بىر جۈپ كۆزى تورۇسقا تىكىلگەنىدى .

بەزى سەھەر ۋە ئاخشاملاردا تۇرمۇش ھەلەكچىلىكى بىلەن ئۇيقۇسىدىن مەھرۇم قالغان ئېلاخۇننىڭ قوغۇنلۇق كەپسىدىن ئانچە پەرق قىلمايدىغان بۇ ئۆينىڭ تورۇسىغا مۇشۇنداق ئوخشاش ياتقىنىچە قانچە قېتىم ۋە قانچە ئۇزاق تىكىلگەنلىكى نامەلۇم . ئىشقىلىپ ئادەمنىڭ يوتىسىدەك ئوجمە ياغىچىدىن قىلىنغان تۇۋرۈك بىلەن تىرەلگەن ئەگرى ـ دوقاي جىگدە لىمى ، لىم ئوستىگە شالاڭ ياتقۇزۇلغان بادرىلارنىڭ سانى ئونىككىغا يادا بولۇپ كەتكەنىدى . ئۆگزىنىڭ تېشىلىپ كەتكەن يېرىدىن بورا چۇۋۇلغىرى ساڭگىلاپ تۇراتتى . كاكۇلىسى چۈشۈپ كەتكەن تامدا يامغۇر سۈيىنىڭ يالىشىدىن پەيدا بولغان يول ـ يول ئېرىقلار كۆرۈنۈپ

تۇراتتى .

ئېلاخۇن ئاشۇ غەلىتە كۆرۈنۈشلەردىن بىرەر كارامەت كۆرگەندەك ئورنىدىن چاچراپ تۇردى - دە ، ھاپىلا - شاپىلا كىيىنىپ ، ئىشىك تۈۋىگە ماڭدى . ئۇ ، تەكچىدىن يوغان بىلەيتاشنى تېپىپ كېلىپ ، پەگاھتا تامغا يۆلەكلىك تۇرغان پالتىسىنى ئالغىنىچە شارتلدىتىپ بىلەشكە باشلىدى .

ھە ، ماڭا كىمنىڭ يامان كۆزى تىكىلگەنلىكىنى بىلىۋالدىم ، دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە تۇنۇگۈن كىمدۇر بىرىدىن دادۇي سېكرېتارىنىڭ ئۆي سېلىش تەرەددۇتىنى قىلىۋاتقانلىقى ۋە بۇ ئۆينى ئۆزىگە ئەمەس ، باشقا بىر كىمگە تەييارلاۋاتقانلىقى توغرىسىدا ئاڭلىغانلىقىنى يادىغا كەلتۈرۈپ ، «ئۆزىنى پەردازلىغىنىنى قارىمامدىغان ، پاختەك دۈم بولۇپ ئۇچۇۋېدى ‹ئۇ ئاپەتلىك يىللارنى شۇنداق ئاتايتتى› ، كوممۇنىستلارمۇ نەپسىگە چوغ تارتىدىغان بولۇپ كەتتى . ھېلىغۇ كوممۇنىستلارنىڭ سېكرېتارىكەن ، ئەۋلىياسىنىڭمۇ قولى ئېچىگە ئېگىلمەيدىغىنى يوق . ئاچچىق ساۋاق تېخى يادىمدىن چىقمىدى !» دەپ ئويلىدى ئۇ ۋە ئۇلۇغ - كىچىك تىندى .

ئېلاخۇن پالتىنى بىلەيتاشقا كۇچ بىلەن سۇركەۋېتىپ ، يەتتە يىل بۇرۇنقى بىر ئىشنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى .

ئاشۇ كۈنلەردە سېكرېتارنىڭ يېڭى مەھەللىگە ئايۇانلىق ئۆي سالىدىغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر پۇر كەتتى . دېمىسىمۇ ھەرە ، پالتا بىلەن قورالالنغان بىر بۆلەك كىشىلەر ئەترەتنىڭ مۇداپىئە ئورمانلىقىدىن ، باغلاردىن ھەدەپ ياغاچ كېسىشكە باشلىدى . بىرمۇنچە كىشىلەر بىر - ئىككى تالدىن ياغاچ «ياردەم» قىلىشتى . غەلىبە مېۋىسى قاتاردا تەقدىم قىلىپ بېرىلگەن بىر يېرىم ئېغىزلىق ئاددىي ئۆيدىن ئۆزگە ھېچ نەرسىسى بولمىغان ئېلاخۇن سېكرېتارغا نېمىسىنى ياردەم قىلالىسۇن ؟ بىر كۈنى ئۇنىڭ ئىشىكى ئالدىدا ئۆزلىرىنى سېكرېتار تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن دەپ ئاتىۋالغان ئىككى كىشى پەيدا بولۇپ ، كىچىك ئۆينىڭ ئىككى تال ياراملىق

لىمىنى سۇغۇرۇۋالماقچى بولدى . لېكىن ، ئېلاخۇن ئۇلارنى ئىككى تال چىشىمنى سۇغۇرۇۋالساڭلار رازىمەنكى ، لىمنى بەرمەيمەن ، دەپ قۇرۇق قول قايتۇردى . ئىش بۇنىڭلىق بىلەن تۈگىمىدى . ئۇ ئۇزۇن ئۆتمەي ، مەھەللىدىن بىر كۈنلۈك نېرىسىدىكى تاغ ئارىسىغا ئۈچ ئايلىق سۇ ئامبىرى قۇرۇلۇشىغا ئەۋەتىلدى...

ئېلاخۇن ئۆيىنىڭ كەينىگە چىقتى . ئۆي تېمىغا چاپلىشىپ دېگۈدەك ئۆسكەن يالغۇز تېرەكنىڭ غولىغا پالتا سالاي ، دېۋىدى . ئوتتۇرانچى ئوغلى ئابدۇراخمان كۆزىنى ئۇۋلىغىنىچە يۈگۈرۈپ كېلىپ ، پالتىنىڭ سېپىغا ئېسىلدى :

— دادا ، بۇنى كەسمە ، لىم بولغاندا بىزمۇ ئەركىنىڭ ئۆيىدەك ئوبدانراق ئۆي سېلىۋالايلى ، — دېدى ئۇ يالۋۇرغان ئاھاڭدا .

— دادا ، تېرەكنى كەسمىسىڭىزچۇ ، — دېدى كەنجى ئوغلى ، — ئاۋۇ شېخىدا سوپىسوپىياڭنىڭ چاڭگىسى بار .

بالىلىرىنىڭ سۆزلىرىدىن ئېلاخۇننىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇپ قالدى . ئۇنىڭمۇ خۇددى بالىلىرىغا ئوخشاش بۇ تېرەكنى كېسىۋېتىشكە كۆزى قىيمايتتى . قايسىبىر يىللىرى ئېتىزلار سالالاشتۇرۇلغاندا چېقىۋېتىلگەن ئۆيى بۇ يېڭى مەھەللىنىڭ بىر بۇرجىكىگە كۆچۈرۈپ كېلىنگەندە تامنىڭ يېنىغىلا قەلەمچە قىلىپ تىكىلگەن بۇ تېرەك كۆز ئالدىدا كەنجى ئوغلى بىلەن تەڭلا ئۆسۈپ چوڭ بولدى . ئوزاقى يىلى ئۆزىنىڭ باشقۇرۇشىغا بېكىتىپ بېرىلگەن بۇ تېرەكنى يېڭىلىماقچى بولغان ئۆيگە لىم قىلىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويغان . ئۆتكەن يىلى ئۇ ھۆددىگە ئالغان يېرىدىن كىرگەن ئازراق كىرىمى بىلەن ئۆي سېلىۋالماقچىدى . بىراق ، يەنە قۇربى يەتمەي قالدى . ئاخىر ئۇمىدىنى بۇ يىلقى كۈزلۈك يېغىمغا باغلاپ قويدى . ئەمما ، ئۇ بۇگۈن سەھەردە يەنە يامان چۈش كۆرۈپ قالدى...

ئېلاخۇن مەيۈس ھالدا ئۆزىگە قاراپ تۇرغان بالىلىرىغا بىر - بىرلەپ كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى - دە ، لېۋىنى چىشلىگىنىچە

پالتىنى ئېگىز كۆتۈردى... تېرەك قاراسلاپ يەرگە يېقىلدى . بالىلار يۈگۈرۈپ بېرىپ ئېچىنىش نەزىرى بىلەن بۇزۇلغان سوپىسوپىياڭ ئۇۋۇشقا ، ئاندىن تېرەكنىڭ كېسىك بېشىدىن كۆز يېشىدەك تەپچىپ چىقىۋاتقان سۇ دانچىلىرىغا قارىدى .

ئېلاخۇن ياغاچنى قانداق ئاپىرىش كويىدا بولۇۋاتقاندا ھويلىنىڭ تالدىن توقۇلغان ئىشكى ئېچىلىپ ، سېكرېتار كۇلۇمسىرەپ كىرىپ كەلدى . ئۇ يەردە ياتقان ياغاچقا كۆز يۈگۈرتۈپ چىققاندىن كېيىن سۆز باشلىدى :

— ئېلاخۇن ، نېمە قىلغىنىڭ بۇ ، بىز ھەممىنى تەق قىلىپ قويغان . ئىش بېشىدا تۇرۇپلا بەرسەڭ بولاتتىغۇ !

ئېلاخۇن ، قارا ئۇنى ، ياغاچ سۈيلەپ كەلگەن تۇرۇقلۇق قەستەنگە خۇپسەنلىك قىلىۋاتقىنىنى دېگەنلەرنى ئويلىدى ، ئۇنىڭغا قۇرۇق تەكەللۇپ قىلدى :

— سېكرېتار ، ياغاچنى ھازىرلا ئاپىرىپ بەرمەكچىدىم ، خوش ، ئۆيۈمنىڭ بوسۇغىسىنى بولسىمۇ كۆرۈپ كەتسىلە .

— ئۇكا ، بوسۇغاڭلا ئەمەس ، ئۆيۈڭنىڭ قانداقلىقىمۇ ماڭا ناھايىتى ئېنىق ، ۋاقىتنى چىڭ تۇتايلى ، قېنى ، كىچىك بېشىنى مۇرەڭگە ئال !

— بۇ... بۇ ... ئۆزۈملا ئاپىرىپ بېرەتتىم .

— قېنى ، بىر ياردەم قىلىۋەت ئۇكا .

ياغاچنىڭ چوڭ بېشىنى سېكرېتار ، كىچىك بېشىنى ئېلاخۇن كۆتۈرۈپ ئىشكىتىن چىقىشتى . ئەتىگەنلىك چېيىنمۇ ئىچىشكە ئۇلگۈرمىگەن بالىلار خۇددى جىنازا كەينىدىن ئەگەشكەندەك ئۇلارنىڭ كەينىدىن مېڭىشاتتى .

سېكرېتارنىڭ ئۆيى مەھەللىنىڭ چېتىدىكى دەرەخلىكتە ئىدى . ئۇلار ھە ـ ھۇ دېيىشىپ بىر چۆگۈن سۇ قاينىغۇچىلىك پۇرسەتتە سېكرېتارنىڭ ئۆيى ئالدىغا يېتىپ كەلدى ـ دە ، ياغاچنى تەڭلا مۇرىسىدىن ئىرغىتىشتى . بۇ يەردە ئەترەت كادىرلىرى ، ئەھلى ـ مەھەللىلىكلەر بولۇپ بىرنەچچە كىشى ئۆز ھۇنىرىنى نامايىش

قىلىشىپ ، ئۆي سېلىشقا تۇتۇش قىلىۋاتاتتى . ئۇلارنىڭ بەزىسى سېغىز چەيلەپ لاي پىشۇرۇشسا ، بەزىسى كېسەك توشۇپ ، تام قويۇرۇشۇۋاتاتتى . سېكرېتار بىلەن ئېلاخۇننىڭ ياغاچ كۆتۈرۈپ كەلگەنلىكىنى كۆرگەن بۇ كىشىلەر بىر - بىرىگە كۆز قىسىشۇالدى - دە ، ئىشلىرىنى توختىتىپ ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كېلىشتى .

— قاراپ باقە ئېلاخۇنكا ، بۇ ئۇچ ئېغىزلىق ئۆينىڭ پىلانلىنىشى ساڭا يارامدۇ ؟ ئىشكىنى كۇنچىقىشقا قىلماقچىمىز . كاۋا - قاپاقلىرىڭ ياخشى ئايىنىدۇ ، سېنىڭچە قانداق ؟ — سورىدى بىر ياش يىگىت .

— ئېلاخۇن ئۆزىگە قارىتىپ قويۇلغان بۇ سوئاللاردىن گاڭگىراپ قالدى ، ئەجەبا سېلىنىدىغان بۇ ئۆي سېكرېتارغا تەئەللۇق ئەمەسمىدى . نېمىشقا ئۇلار مەندىن بۇنداق سوئاللارنى سورايدىغاندۇ !

سېكرېتار ئېلاخۇننىڭ ھەيران قېلىۋاتقانلىقىنى سەزدى - دە ، ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ كۇلۇمسىرىگەن ھالدا دېدى :

— ئېلاخۇن ، گەپنىڭ پوسكاللىسىنى دەي ، كونا خامانىنى يەنە سوروپ ئولتۇرمايلى ، بۇرۇنقى سەۋەنلىكىمنى سېنىڭ ئالدىڭدا بوينۇمغا ئالىمەن . بالىلىرىڭ ئۇششاق ، قىينىچىلىقىڭنى ئويلاپ بۇ ئۆينى ساڭا ئاتاپ سېلىۋاتىمىز ، مەيلى ، سەن ئېپكەلگەن ياغاچنى بۇ ئۆيلەرنىڭ بىرىگە لىم قىلايلى ، بىز سېنى ئاۋارە قىلمايلى دەپ بۇ ئىشنى سېنىڭ سەمىڭگە سالمايلا باشلىۋەتتۇق . قانداق ، بوپتۇمۇ ؟

— رەھمەت ، رەھمەت ، ياغاچ - تاشنىڭ ، ئەمگەكنىڭ ھەققىنى...

— خاتىرجەم بول ، بالىلىرىڭ بىلەن بۇ ئۆيگە ئوبدانراق جايلىشىۋالساڭ ، بىز شۇنىڭدىن خۇش .

— راست - راست ، ئېلاخۇن ئاكا ، تېخىچە ئىشەنمەيۋاتامسەن ، جۇرە قويۇرغان تاملىرىمىزنى كۆرۈپ باق . ساڭا يارامدۇ -

يارىمامدۇ ! — دېيىشتى بىرقانچە ياشلار ئېلاخۇننىڭ بىلىكىدىن تارتىپ تۇرۇپ .

ئېلاخۇن سېكرېتارنىڭ ، كۆپچىلىكنىڭ مېھرىبانلىقىدىن ھاياجانلاندى . شۇ تاپتا ئۇ كوممۇنىستنىڭ ئەسلىي قىياپىتىنى ئوچۇق كۆرگەندى . ئېلاخۇن ئەسلىدىن كەم سۆز ئادەم ئىدى . شۇ تاپتىمۇ ئۇ ئارتۇقچە سۆز قىلالمىدى . بىراق ، چىرايىدىن سۆيۈنۈش ، ھاياجان ۋە ئىشەنچ ئۇچقۇنلىرى چاقناپ كەتتى .

1982 ـ يىلى دېكابىر .

سايلام

ئورگان ئىسلاھاتىنىڭ زۆرۈر باسقۇچلىرىدىن بىرى بولغان جامائەت رايىنى سىناش توغرىسىدا قىسقىچە ئىزاھات بېرىلگەندىن كېيىن ، كىشىلەر نازارەتچى خادىمىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئالىقانچىلىك جەدۋەلدىن بىردىن ئېلىشتى ـ دە ، يەنە ئۆز ئورۇنلىرىغا ئولتۇرۇشتى .

ھايال ئۆتمەي قەلەملەر شىتىرلاشقا ، قەغەزلەر قاتلىنىشقا باشلىدى . بەزىلەر تولدۇرۇلغان جەدۋەللىرىنى نازارەتچىگە تاپشۇرۇۋېتىپ ، خالىغان ئىشلىرىغا تۇتۇندى .

بىراق ، دېرىزە ئالدىدىكى ئۇزۇن ئۇستەلنىڭ ئىككى بېشىدىن ئورۇن ئېلىشقان ئىككى كىشى سىنىپ كۆچۈش ئىمتىھانىدا قىيىن سوئالىغا دۇچ كەلگەن ئوقۇغۇچىدەك مۇشتۇمى بىلەن بېشىنى تىرىگىنىچە جىمجىت ئولتۇرۇشاتتى .

ئۇلارنىڭ بىرى مۇئاۋىن مۇدىر ئابدۇكېرىم ئىدى . ئۇنىڭ تىك بۇلۇڭلۇق ئۇچ بۇلۇڭنىڭ يانتۇ تەرىپىدەك قىيپاش قاشلىرى ئاستىدىكى قىيسىق كۆزلىرى ئالدىغا يېيىلغان جەدۋەلدىكى «مۇدىر» دېگەن كاتەكچىگە مىختەك قادالغان ، چۈنكى ئۇنىڭغا نىسبەتەن ئەڭ سېھىرلىك ، جەلپ قىلىش كۈچىگە باي بولغان بۇ ئەمەل كونا مۇدىرنىڭ پېنسىيىگە چىقىپ كېتىشى سەۋەبلىك تا ھازىرغىچە بوش تۇراتتى . ئۇ بۇ بوشلۇقنىڭ ئىسلاھات داۋامىدا تولدۇرۇلىدىغانلىقىنى ئېنىق بىلەتتىيۇ ، جامائەت رايىنىڭ ھېسابقا ئېلىنىدىغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپمۇ باقمىغانىدى .

«ماڭا زادى قانچە كىشى ئاۋاز بېرەر ؟ — دەيتتى ئۇ ئىچىدە ئىشخانىغا قاراشلىق ئون نەچچە كىشىنى كۆز ئالدىدىن بىرمۇبىر

ئۆتكۈزۈپ ، — ھېچبولمىغاندا يېرىم سائەت تۆتتىن بىرى ، ياق··· » ئۇنىڭ خىيالى ئاخىرىدا يۆتكىلىپ كەلگىنىگە ئەمدىلا ئۇچ ئاي بولغان داۋۇت ئۇستىدە توختىدى . بىراق ، تېخى يېقىندا ئۆزى ئۇنىڭ ئۆي مەسىلىسى توغرىسىدىكى پرىنسىپسىز تەلىپىنى كەسكىن رەت قىلغان ئەمەسمىدى ؟

يېشىش قىيىن بولغان بۇ تەڭلىمە ئۇستىدە ئەستايىدىل باش قاتۇرغان قىياپەتتە ئولتۇرغان يەنە بىر كىشى داۋۇت ئىدى ، ئۇ ئۆزىگە بېرىلگەن ھوقۇقتىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىش ئۈچۈن زېھنىنى سەرپ قىلىشۇبىتىپ بارماقلىرى ئارىسىدىن تاشلانغان نەزىرى توساتتىن ئابدۇكېرەمنىڭ تۇرۇلگەن قوشۇمىسىغا چۈشۈپ قالدى . داۋۇت يوتىسىغا يېنىككىنە بىرنى شاپىلاقلاپ قويۇپ تاماكا ئىسى بىلەن قارىداپ كەتكەن بارماقلىرى ئارىسىغا قەلەمنى قىستۇرغىنىچە ئابدۇكېرەمنىڭ ئالدىغا سۈرۈلۈپ ، كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ پىچىرلىدى :

— ئا جۇرېن ، قول ئاستىلىرىغا ئۆتكىنىمدىن بېرى سىلىنى ئا جۇرېن ، ئا جۇرېن دەپلا يۇرۇپتىمەن ، ئۇلار نامزاتلارنى تولۇق ئىسمى بىلەن يېزىڭلار دەۋاتىدۇ . شۇڭا···

— تولۇق ئىسمىم···

ئابدۇكېرەم تولۇق ئىسمىنى ئېيتىپ بەرگەندىن كېيىن داۋۇتنىڭ جەدۋىلىگە كۆز قىرىنى سېلىۋىدى ، پارقىراپ تۇرغان قەلەم ئۇچىنىڭ «مۇدىر » دېگەن كاتەكچىگە توغرىلانغانلىقىنى كۆردى . ئۇنىڭ كۆڭلى بىردىن يورۇپ ، مۇشۇنداق جىددىي مۇنۇتلاردا ئۆزىنى كۆكرەك كېرىپ ياقلاپ چىققان شەخسىيەتسىز ئەزىمەتنى قايتىدىن تونۇپ قويماقچى بولغاندەك داۋۇتنىڭ چىرايىغا ھۆرمەت بىلەن تىكىلىپ قارىۋالدى···

ئارىدىن بىر سوتكا ئۆتتى . چۈشتىن باشلاپ تاكى ئىشتىن چۈشكۈچە داۋام قىلغان ئىشخانا يىغىنىنىڭ قارارى بويىچە داۋۇتنىڭ تەلىپى ھەل قىلىندى . ئۇچ ئېغىزلىق ئۆي ئۆزگىلەرنىڭ ئىشى ئۈچۈن «جان كۆيدۈرىدىغان » مۇئاۋىن مۇدىرنىڭ پاسكىنىچىلىقىتىن

قورقماي شەخسەن ئۆزىنىڭ چوتكا تۇتۇشى ئارقىلىق ئاقارتىلىپ ، سەرەمجانلاشتۇرۇلدى .

ئەمما ، جامائەت رايى سىنىلىپ ئون نەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ئېچىلغان بىر چوڭ يىغىندا كىشىلەر ئابدۇكېرەمنىڭ چىرايىنىڭ ھاكلانغان تامەك ئاقىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈشتى . يىغىندىن كېيىنكى ئىشەنچلىك پاراڭلاردىن ۋە مەخپىيەتچىلىك قارىشى تۆۋەنرەك بولغان كىشىلەرنىڭ ئىسپاتلىشىدىن قارىغاندا ، بىرمۇ كىشى ئۇنىڭ مۇدىر بولۇشىنى قوللاپ ئاۋاز بەرمەپتە- كەنمىش…

1984 ـ يىلى مارت .

بۇمۇ بىر ھېكايە

كەچىلىك غىزادىن كېيىن قولۇمنى كىتابقا ئۇزىتاي دەپ تۇراتتىم ، ئىشىك چېكىلىپ قالدى . كارىۋاتتىن چۈشۈپ ، پۇتۇمغا ئىياغىنى سېپىۋېلىشقىمۇ ئۇلگۈرمەي تۇرسام ، قىيا ئېچىلغان ئىشىكتىن قوشنىمىز غوپۇرنىڭ بېشى كۆرۈندى . ئۇ ئۆيگە كىرمەي تۇرۇپلا قۇلاقچىسىنىڭ يېپى باغلانمىغان قۇلاقلىرىنى پۇلاڭلىتىپ تۇرۇپ سۆزلەپ كەتتى :

— بالىلار بۈگۈن تېلېۋىزوردا ناخشا ـ ئۇسسۇل بار ئىكەن دېيىشىۋاتىدىغۇ ؟ ۋاقتى بولۇپ قالدىغۇ دەيمەن ! — ئۇ جاۋاب كۈتمەيلا ، ئىشكىنى ئاۋازسىز يېپىپ قويۇپ كېتىپ قالدى .

بىزنىڭ خېلى چوڭ ھېسابلىنىدىغان بۇ ھويلىمىزدا ئون نەچچە ئۆيلۈك كىشى ياشايتتۇق ، ھويلىغا يېڭى كۆچۈپ كەلگىنىمىزگە قارىماي ، قوشنىلىرىمىنىڭ بىرقانچىسى بىلەن ئانچە ـ مۇنچە تونۇشۇپمۇ ئالدىم . بولۇپمۇ ، مېنىڭ چوڭ دىيوملۇق رەڭلىك تېلېۋىزورۇمنىڭ بولغانلىقى بۇ ھويلىدا يېڭىلىق ھېسابلانسا كېرەك ، ھەر كۈنى كەچتە تەييارلىق مۇزىكىسى بېرىلىشكە باشلانغاندىلا ئوچ ـ تۆت قوشنام ئۆيگە دۈپۈرلىشىپ كىرەتتى ـ دە ، تۆردىن ئورۇن ئېلىشاتتى . مەنمۇ ئۇلارنىڭ مېنى ئۆز بىلىۋاتقىنىغا ئىچىمدە خۇشال بولۇپ چاي قۇيىاتتىم ، گازىر ـ پۇرچاق تەڭلەپ ئىلتىپات كۆرسىتەتتىم .

قوشنام غوپۇرنىڭ بايىاتىنقى قىسقىغىنا سۆزىمۇ مېنى ئالدىن خەۋەرلەندۇرۇشتىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى . راستتىن دېگەندەك ئارىدىن بەش مىنۇت ئۆتە ـ ئۆتمەيلا دائىملىق مېھمانلىرىم

تەكەللۇپسىز كىرىپ كېلىشىپ ، تېگىشلىك جايلىرىدىن ئورۇن ئېلىشتى .

— قېنى ئەپەندىم ، تېلېۋىزورىڭىزنى بىر ئېچىۋېتىڭا ، — دېدى غوپۇر ئالدى بىلەن سۆز باشلاپ ، سائىتىمگە قارىسام ۋاقتىمۇ بولۇپ قاپتۇ . مەن ئىلاجسىز كۆرۈۋاتقان كىتابىمنىڭ ئارىسىغا بىر تال تاماكا قەغىزىنى قىستۇرۇپ قويدۇم ـ دە ، تېلېۋىزورنى ئاچتىم . ئېكراندا ئېلانچىك پەيدا بولۇپ نۆۋەتتىكى نومۇرنى مەلۇم قىلىشى بىلەن تەڭلا ، لەرزان مۇزىكا ساداسى ئۆيىنى بىر ئالدى . ھەر خىل سازلارنى تەڭكەش قىلىپ ماھارەت كۆرسىتىۋاتقان ئورکىستىر ئېكراندىن ئاستا ـ ئاستا سۇرۇلۇپ بىر ناخشىچىغا ئورۇن بەردى . يۇرەكنى تىترەتكۈدەك ياڭراۋاتقان ئەرچە يالغۇز ناخشا قوشنىلىرىمغا ھەقىقەتەن ياراپ كەتكەن بولسا كېرەك ، ئۇلار قىمىر قىلىپمۇ قويماستىن ئاڭلىشاتتى .

— ئەپەندىم ، ئاۋازىنى پەسەيتىۋەتسىڭىز قانداق ؟

ھويلىنىڭ كۇنچىقىش تەرىپىدە ئولتۇرىدىغان قوشنام داۋۇت ئارىدىكى جىمجىتلىقنى بۇزدى . مەنمۇ قوشنىلىرىمنى خۇشال قىلىمەن دەپ ئاۋازىنى بەك چوڭ قويۇۋېتىپ ، ئۇلارنىڭ قۇلاق ـ مېڭىسىنى ئاغرىتىۋەتكىنىمدىن سەل ـ پەل خىجىل بولدۇم ـ دە ، ئاۋازىنى پەسەيتتىم .

— يەنە پەسرەك !

مېھمانىنىڭ تەلىپىنى ئورۇنداي دېسەم ، ئاۋازسىز سۆرەت كۆرۈشكە توغرا كېلەتتى ، ئورۇندىماي دېسەم··· ئىككىلىنىۋاتقىنىمنى كۆرگەن داۋۇت ئورنىدىن لىككىدە تۇردى ـ دە ، ئاۋاز بۇرغۇچنى ئەڭ كىچىك شكالىغا تولغاپ قويدى . مەن بۇنىڭدىن ئەجەبلىنىشكە باشلىدىم .

— توختاپ تۇرۇڭلار ، مەن سىلەرگە مانا مۇشۇ ئارتىسنىڭ گېپىنى قىلىپ بېرەي ، — دېدى داۋۇت تېلېۋىزوردىن كۆزىنى ئېلىپ ئۆيدىكىلەرگە ھاياجان بىلەن ، — بۇ ئارتىسنى مەن تونۇيمەن ، تونۇيمەنلا ئەمەس ، خېلى كۆپ كۆرگەنمەن . ئۇ

شۇنچىلىك ھاكاۋۇر نېمىكى ، ئۇچرىغان ئادەمگە سالام قىلىپمۇ قويمايدۇ . كوچىلاردا قانداق ماڭىدىغانلىقىنى دېمەمسىلەر ، خۇددى بىر يەرنىڭ گېنېرالىدەك . بىر كۈنى قارىسام تاماكىسىنى پىنەكچىلەپ تۆت غېرىچ يۆگىۋاپتۇ ، تۇتۇنىنى تېخى جاۋغىيىدىن پۇركەۋاتامدۇ ؟ !

— جاۋغىيىدىن پۇركەيدۇ دەيدۇ يا ، ئۇدۇل ئاسمانغا قارىتىپ پۇۋلەيدۇ ، — داۋۇتنىڭ گېپىنى تارتىۋالغان غوپۇر ناخشا ئېيتىۋاتقان ئارتىسنى دوراپ ببرىش ئۈچۈن ھەتتا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى .

ناخشا تۈگەپ ، ئېكراندا ئېلانچىك پەيدا بولغاندا قوشنىلىرىم قاينىۋاتقان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيغاندەك جىم بولۇپ دەرھال ئېكرانغا ئالدىنى قىلىشتى .

بۇ قېتىمقى نومۇر — لەپەر ئىدى . بىر جۈپ ياش ئارتىس ۋە ئارتىسكا ئۆزلىرىنىڭ چاققان ئۇسسۇللىرى بىلەن تېز ـ تېز ناخشىلىرى ئارقىلىق بىر ـ بىرىگە سۆز تاشلىشىپ سەھنىدە پىرقىرىماقتا ئىدى . قىسقىغىنا جىمجىتلىقتىن كېيىن غوپۇر يەنە سۆز باشلىدى :

— ياپىرىم ، ئارتىس دېگەننى سەھنىدىلا كۆرسە بولغۇدەك ، ئەنە ئاۋۇ كىشىنى ھېچقايسىڭلارمۇ بىلمەيسىلەر ، بۇنى ئادەتتە كۆرۈپ قالساڭلارمۇ ئارتىس ئىكەنلىكىگە ئەسلا ئىشەنمەيسىلەر . بۇ مەن بىلەن بىر يۇرتلۇق . ئاتا ـ ئانىسى بۇرۇن كەمبەغەلنىڭ كەمبەغىلى ئىدى ، بۇنىسىمۇ شۇلارنى دوربغان . ئادەتتە كۆرسەڭلار ياغلىشىپ كەتكەن شەپكىسى قازان تۈتقۇچقا ، كۆڭلىكىنىڭ ياقىسى بولسا دەسمالغا ئوخشايدۇ .

غوپۇرنىڭ سۆزىنى داۋۇت تارتىۋالدى :

— ئۇنى مەنمۇ تونۇيمەن . تونۇيمەنلا ئەمەس يېقىندىن كۆرگەن . نەدە دەيسىلەر ؟ ھېلىقى خەلچىخان زاسۇيپەزنىڭ غالتىكى ئالدىدا !

— ھا... ھا ... ھا ...

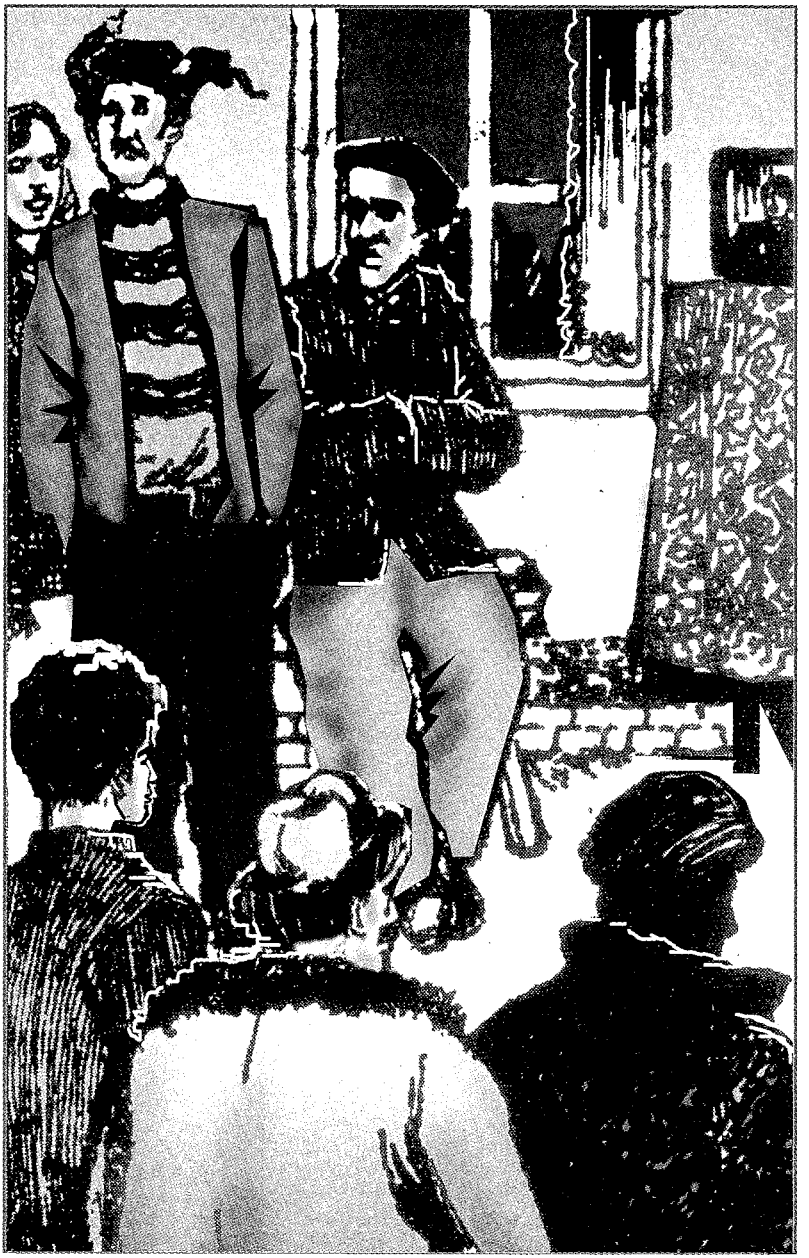

يەنە نومۇر ئالماشتى ، يېڭى ئاي شەكىللىك دائىرە تۇزگەن سازەندىلەر ئومۇم مۇزىكا ئورۇنداشقا باشلىدى . غوپۇر تۇيۇقسىز بىر نەرسىنى ئېسىگە ئالغاندەك سۆز باشلىدى :

— مانا... مانا ... مانا ... مەن ئاۋۇ سۇنايچىنى تونۇيدىكەنمەن ، ئۇ ئۆز ئابرۇيىنى ساقلاشنى بىلمەيدىغانلا بىر ئادەم . ئۆتكەن يەكشەنبە كۈنى خاڭدىكى تويغا باردىڭلارغۇ دەيمەن ، ئەنە شۇ سۇنايچى قارا ماشىنىنىڭ كوزۇپى ئۈستىدىلا ئۆرە تۇرۇۋېلىپ ، سۇناي چالغىلى تۇرۇپتۇ . ئىككى قوۋۇزى ئېسىلىپ ، ئىككى چىلگىدەك بولۇپ كېتىپتۇ ، پوكانىدەك قىزىرىپتۇ . ئۇستىۋېشى چاڭ - توزان...

ئۇنىڭ ئاۋازى بوڭ - بوڭ چىقاتتى . تازا قىزىپ سۆزلەۋاتقاندا قولاقچىسىنىڭ قولاقلىرى ئۇيان - بۇيان سىلكىنىپ گاھ تېگىشەتتى ، گاھ ئىككى تەرەپكە سالپىياتتى .

يېرىم سائەتلىك سەنئەت نومۇرى ئەنە شۇ تەرىقىدە ئاخىرلاشتى . قايسىبىر ئارتىس ئېكراندا كۆرۈنگەندە ، غوپۇر مەندىن : «ئەپەندىم ، سىلى ھېچقايسىسىنى تونۇيمايدىغان ئوخشىمامىلا ؟» دەپ سوراپمۇ قويدى .

شۇ ئاخشىمى مېنىڭ كۆڭلۈم بۆلەكچىلا غەش بولۇپ كەتتى . غەشلىكىمنىڭ سەۋەبىنىمۇ ئېنىق بىلمەيمەن . ئىشقىلىپ شۇنداق قارارغا كېلىپ قويدۇمكى ، ئەتىدىن باشلاپ ھېلىقى قوشنىلىرىمنى بوسۇغامغا دەسسەتمەيمەن . ئۇلار مەندىن رەنجىسە رەنجىۋەرسۇن .

1982 - يىلى ئىيۇن .

ياقوت كۆزلۈك هالقا

يېللىنجاپ تۇرغان قۇياش تىكلىنەي دەپ قالغان چاغ ، چىرايلىق قىزغۇچ سومكىسىنى مۇرىسىگە ئارتىۋالغان ئازادگۈل يەكشەنبىلىك سودا ـ سېتىقنىڭ ھەلەكچىلىكىدە ئالدىراپ قەدەم تاشلاۋاتقان ۋە بازار قىزىقچىلىقلىرىنى تاماشا قىلىپ ئېرەنسىز كېتىۋاتقان كىشىلەر ئېقىمى ئارىسىدا كېتىۋاتاتتى . چوكانلىق چاغلىرىنىڭ سۈبھى پەسلىدە تۇرغان بۇ چوكانىنىڭ كېلىشكەن قەددىنى يىكتەك تۇتۇپ ، ئۇششاق قەدەملەر بىلەن مېڭىشلىرى كىشىگە تەمكىنلىك بىلەن بەخىرامانلىق تۇيغۇسىنى بېرەتتى . مۇرىسىدىن ئارتىلدۇرۇپ بۇدۇر قىلدۇرۇۋالغان سارغۇچ ، ئەمما پارقىراق چاچلىرى بىر خىل رېتىم بىلەن كۆتۈرۈلۈپ ـ چۈشۈپ تۇراتتى .

ئازادگۈل شۇ مېڭىشىدا شەھەرنىڭ ئەڭ ئاۋات يېرىگە جايلاشقان تۇرلۇك مالىلار ماگىزىنىغا يېتىپ كەلدى . بۇ شەھەرلىكلەرلا ئەمەس ، بەلكى بۇ شەھەرنى بىلىدىغانلارمۇ توخۇ سۈتىدىن ئۆزگە ھەرقانداق نەرسىنى سېتىۋالغىلى بولىدۇ ، دەپ چوقۇنىدىغان بۇ ماگىزىنغا كىرىپ ـ چىقىدىغانلار ھەقىقەتەن كۆپ ئىدى . ماگىزىننىڭ پۈتبول ۋارىتاسىدىنمۇ كەڭرەك ئىككى ئىشىكى شۇنچىلىك قىستا ـ قىستاڭ ئىدىكى ، ئۆرە تۇرغۇچىلىك ماغدۇرى بولغان بىرەر توكۇر ئادەم توپ ئارىسىغا قىستۇرۇلۇۋالدىمۇ ، چۈمۈلىچىلىك كۈچ چىقارمايلا ماگىزىنغا كىرىپ كېتەلەيتتى . بىزنىڭ ئازادگۈل توكۇرلارنى يۇدۇپ نەلەرگە ئاپىرىپ كەلگۈدەك بېجىرىملاردىن ئىدى . ئۇ مۇرىسىنى ئىككى قېتىم ئىرغىتىپلا

يوچۇق ئېچىپ ئىككى قولى بىلەن قىممەتلىك ئالتۇن ھالقىسىنى سىقىمدىغىنىچە توپ ئارىسىغا قىستۇرۇلۇۋىدى ، بىردەمدە ماگىزىنىڭ ئىچىدە ئۆزىنى كۆردى . 1 ـ قەۋەتتىكى رەڭمۇرەڭ گەزلىمىلەر ئۇنىڭ نەزىرىنى ئۆزىگە تارتالمىدى . يېڭى پاسوندىكى ئۈي جاھازلىرىمۇ ، گۈلزارلاردا ئېچىلىپ تۇرغان چېچەكلەردەك رەڭ تالىشىپ تۇرغان سۈنئىي گۈللەرمۇ ئۇنىڭ قەدىمىنى ئاستىلىتالمىدى . ئۇ تۇنۇگۈن كۆڭلىگە پۈكۈپ قويغان يۆنىلىش بويىچە مېغىزرەڭ توپلىينىڭ پاشنىسى بىلەن مەرمەر پەلەمپەيگە توكۇلدىتىپ دەسسىگەن پېتى 2 ـ قەۋەتكە چىقىپ ، مىللىي بۇيۇملار پوكىيىگە كەلدى .

«پاھ ، قوشنا ئاياللارنىڭ دېگىنى راست ئىكەن ـ دە ! ئالتۇن ئۇزۇكلەر تېخى سېتىلىپ بولماپتۇ !» ئازادگۈل ئاچ ئادەم ئاشقا ئېتىلغاندەك پەشتاختىغا ئېڭىشتى .

ئاغزى ئېچىقلىق چىرايلىق قۇتىلاردا تۇرغان ئالتۇن ئۇزۇكلەر ۋە ئۇزۇكتىكى قىپقىزىل ياقۇتلارغا كۆزى چۈشكەندە ، ئازادگۈلنىڭ چىرايلىق يۈزى گۈلدەك ئېچىلىپ ، كۆز قارىچۇقىدىن بولسا ئالتۇن يېكى جىلۋىدار ياقۇتنىڭ جۇلالىسىغا ئوخشاپراق كېتىدىغان بىر خىل نۇر چاقناپ كەتتى .

كېچىدىن بېرى ئەنە شۇ قوش كۆزلۈك ئالتۇن ئۇزۇكنىڭ ئىشتىياقىدا تاڭ ئېتىشنى كۈتۈپ قانچىلىك ھاياجانلانغانلىقى ئۇنىڭ ئۆزىگە ئايانىدى . تۇنۇگۈن ئۇ مەھەللىدىكى قوشنىلىرىنىڭ ئۇزۇك توغرىسىدىكى مەلۇماتىنى ئاڭلاپ ئۇزۇندىن بېرى يىغىپ كەلگەن پۇللىرىنى جەملىگىنىدە ، كەملىگەن پۇل ئۈچۈن يولدىشىنىڭ مەدىتىگە ئېرىشكىنىدە قانچىلىك خۇشال بولغان ئىدى ـ ھە ؟ ئۇ چاغدا ئازادگۈل قوش كۆزلۈك ئۇزۇكتىن بىرنى سېتىۋېلىپ بارماقلىرىغا سېلىپ بىرەر سورۇنغا قاتنىشۋالسىلا ، ھېچ نەرسىگە ھەۋەس قىلمايدىغانلىقىغا ئۆز ـ ئۆزىگە قەسەم بەرگەنىدى .

— ماۋۇ قوش كۆزلۈك ئۇزۈك قانچە پۇل ؟ — سورىدى ئۇ

مال سانقۇچىدىن .

— ...

ئازادگۇل ئۇزۇكنىڭ باھاسىنى ئاڭلاپ پۇل چىقىرىشقا تەييار تۇرغان قولىنى دەرھال سومكىسىدىن تارتىۋالدى . چۈنكى ، ئۇنىڭ ئاڭلىۋالغان باھا بويىچە بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىك بىلەن يىغىپ كەلگەن پۇلى ئۇزۇك باھاسىنىڭ ئۇچتىن ئىككىسىگە ئاران چىقىشاتتى . ئۇ نېمە قىلارىنى بىلمەي كۆزلىرىنى يۇمۇۋىدى ، ئۆز ئېرىگە قانداقتۇر چۈشىنىكسىز بىر ھالدا يېقىنچىلىق قىلىدىغان ھېلىقى قوشنا چوكانىنىڭ ئىككى بارمىقى ئۇستىدىكى يالتىراپ تۇرغان قوش چېكىتلەر كۆز ئالدىدىن غىل ـ پال قىلىپ ئۆتۈپ قالدى . ئازادگۇل ھېلىغىچە ئالتۇن ئۇزۇك ئەمەس ، مىس ئۇزۇكمۇ سېلىپ باقمىغان بارماقلىرىنى كۆز ئالدىغا يېقىن ئەكېلىپ ئېچىنىش نەزىرى بىلەن قاراپ قويدى ـ دە ، سومكىسىنىڭ ئاغزىنى ئىككى قوللاپ چىڭ تۇتقىنىچە پەلەمپەي بىلەن ئاستا پەسكە چۈشتى .

ئۇ سومكىسىنى مۇرىسىگە تاشلاپ ، ھازىرچە ئۆزىنىڭ بىردىنبىر قىممەت باھالىق بۇيۇمى ھېسابلىنىدىغان ياقۇت كۆزلۈك ھالقىسىنى قولاقلىرى بىلەن قوشۇپ قاماللاپ ماگىزىندىن چىقىۋىدى ، كۆزى سۈت رەڭ بولكىۋاي ماشىنىنىڭ ئەتراپىغا ئولىشىۋېلىپ قانداقتۇر بىر قىزنىقچىلىققا داخىل بولۇۋاتقان كىشىلەر توپىغا چۈشتى . ئۇ پەلەمپەيدە تۇرۇپ توپ ئارىسىغا مۇندىقچىلا قارىۋىدى ، كىشىلەرنىڭ باشلىرى ئۇستىدىن پارقىراپ تۇرغان ساپسېرىق بۇدۇر چاچلارنى كۆردى ، ئەنە شۇ چاچلار ئۇنىڭ قەدىمىنى توپ تەرەپكە سۆرەپ كەتتى .

ئازادگۇل ھېلىقى سېرىق چاچلىقلارغا قاراپ قىستىلىشىپ تۇرغان تۆت ـ بەش ئەركەكنى ئۇيان ـ بۇيان ئىتتىرىپ يۇرۇپ ئالدىنقى قاتارغا ئۆتۈۋالدى . چىرايلىق چوكانلارنىڭ بەزى يولسىزلىقلىرىمۇ ئۇلارنىڭ چىرايلىقلىقى ئۈچۈنلا ئەركەكلەر تەرىپىدىن ئەپۇ قىلىنسا كېرەك ، ئەركەكلەر ئۇنىڭغا ئالىيىشقىمۇ

جۇرئەت قىلالمىدى بولغاي ، چوكانىڭ قوپال قىلىقلىرىغا سۈكۈت ساقلاشتى ، ھەتتا ئۆزلۈكىدىن يولنى بوشاتتى .

توپ ئارىسىدا قورشىلىپ تۇرغانلار ئۇچ - تۆت ئەر - ئايال چەت ئەللىكلەر ئىدى . ئۇلار يېقىنلا بىر يەردىكى پائالىيىتىنى ئەمدىلا تۈگەتكەن بولسا كېرەك ، بەزىلىرى ماشىنىغا چىقىپ لاقا - لۇقىلىرىنى جايلاشتۇرۇۋاتاتتى ، بەزىلىرى فوتو ئاپپاراتى ۋە قول سومكىلىرىنى تۇزەشتۇرگەچ ئۆزلىرىنى ئۇزاتقۇچى (ئۇلار شۇنداق دەپ چۈشەنگەن بولسا) كىشىلەرگە قول ئىشارىسى قىلاتتى . ئۇزاتقۇچىلار سېپىدىن ھەش - پەش دېگۈچە بىر - ئىككى قەدەم ئالدىغا سىلجىپ ئۇلگۈرگەن ئازادگۇل مېھمانلارنىڭ تەقى - تۇرقىغا ئىككى - ئۇچ قېتىم سەپسېلىپ چىقتىيۇ ، ئۇلارنىڭ پۇزۇر كىيىنىمگىنىنى زادىلا ئويلاپ يېتەلمىدى . قېلىن رېزىنكە چەمىلەك ئاياغ ، ئادەتتىكى رەختتىن تىكىلگەن تار ئىشتان ، خەسە چىت كۆڭلەك... ئازادگۇل بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ باھاسىنى ئۆز ئىچىدە يىگىرمە يۇەنگە سۇندۇردى .

«قوشنا ئاياللار چەت ئەللىكلەرنى بەكمۇ باي كېلىدۇ ، دەيتتى . ئۇلارنىڭ بايلىقى... » ئۇ مۇشۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈۋاتقاندا ، ئېگىز بويلۇق ، قاڭشارلىق 45 ياشلار چامىسىدىكى بىر خانىم تومپىيىپ تۇرغان سومكىسىدىن ئەپچىلگىنە بىر فوتو ئاپپاراتنى چىقاردى - دە ، ئازادگۇلگە توغرىلىدى . بۇ خانىم ئازادگۇلنىڭ بەكمۇ تەبىئىي تەبەسسۇم قىلىپ تۇرۇپ بەرگىنىگە خۇشال بولغان بولسا كېرەك ، ئاپپاراتنى كەينى - كەينىدىن چىكىلدىتىشقا باشلىدى . بىراق ، ئاپپاراتنىڭ چىكىلداشلىرى بىلەن ئازادگۇلنىڭ بىرمۇ چاتىقى يوق ئىدى . ئۇ بۇ چەت ئەللىك خانىمنىڭ بارلىق مال - دۇنياسىنىڭ ھېلىقى تومپىيىپ تۇرغان سومكىسىدا ئىكەنلىكىنى تەھقىقلەشتۇرۇپ كۆزىنى ئاشۇ سومكىغا قادىغانىدى .

چەت ئەللىك خانىم بىر پىلىونكىنىڭ يېرىمىنى تۈگەتكۈچە

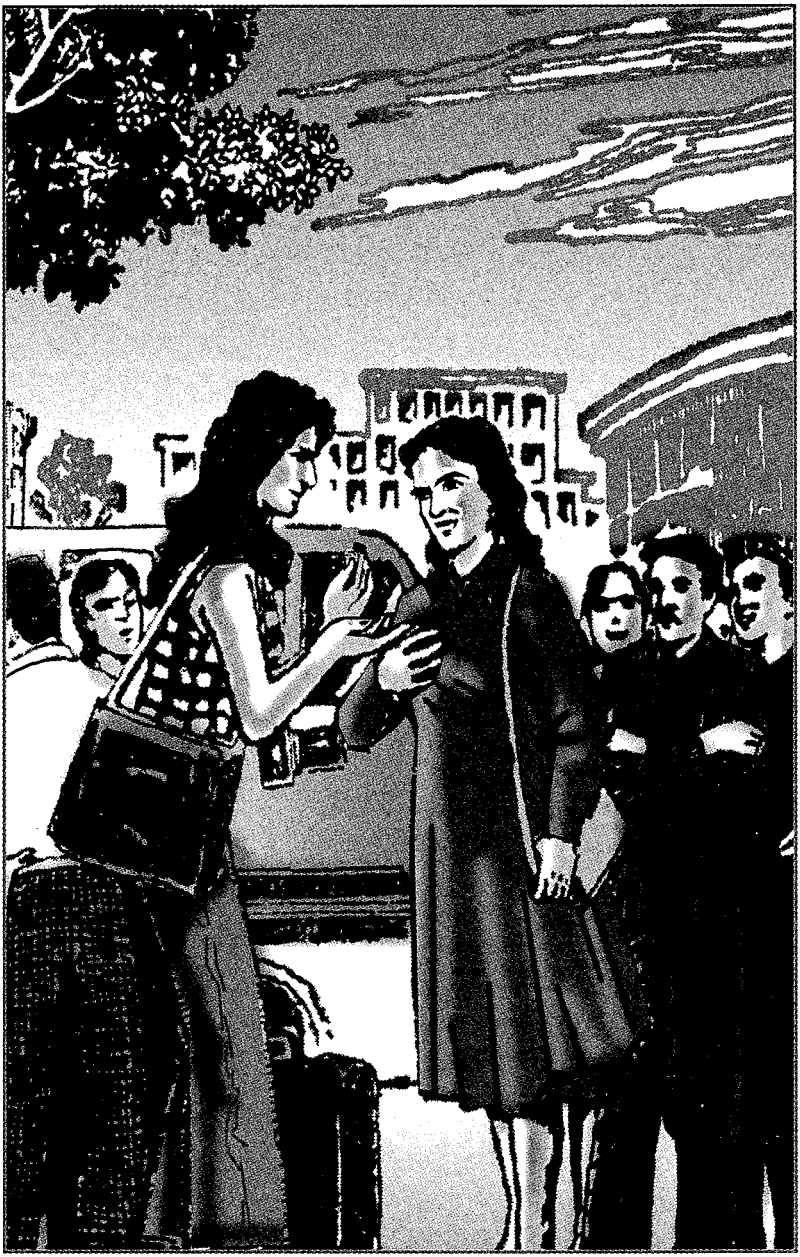

ئەدەپ ساقلاپ تۇرۇپ بەرگەن بۇ جۇڭگولۇق چوكاندىن تەسىرلىنىپ ئۇنى ئەركىلىتىپ قويماقچى بولدىمۇ ، ئىشقىلىپ ئىككى قەدەم چامداپ ئازادگۇلنىڭ ئالدىغا كەلدى ـ دە ، ئۆزىگە ۋە سومكىسىغا تىكىلىپ تۇرغان ئازادگۇلنىڭ قولىنى تۇتۇپ بىرنەمىلەرنى دېدى . ئازادگۇل بۇ چەت ئەللىكنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى ئەلۋەتتە ئۇقمايتتى . شۇنداقتىمۇ ئۆتكەن يىلى ياقۇت كۆزلۈك هالقىنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئېرىگە مەسلىھەت سالغان چاغدىكى كۈلۈمسىرەش ئارىدىن توپتوغرا بىر يىل ئۆتكەن بۈگۈنكى كۈندە ئۇنىڭ چىرايىدا قايتا جىلۋە قىلماقتا ئىدى .

چەت ئەللىك خانىم ماشىنىغا چىقىپ ئولتۇرۇپ بولغان ھەمراھلىرىغا بۇرۇلۇپ كۈلۈپ قويدى ـ دە ، ئازادگۇلنىڭ ئاقپىشماق ـ يۇمىلاق يۈزىگە نۇر قېتىپ جۇلالىنىپ تۇرغان ياقۇت كۆزلۈك هالقىسىنى سىلاپ تۇرۇپ بىر نېمىلەرنى دېدى :

— ...

ئازادگۇل ھەرەمنى كۆرسەتكەندەك قىلىپ بىگىز قولىنى نەلەرگىدۇر چىنەپ تۇرۇپ ئۆز تىلىدا سۆزلەشكە باشلىدى :

— بۇ ھەرەمنىڭ ياقۇتى ، ئالتۇنمۇ جىلا... — ئۇ سۆزلەۋېتىپ ، هالقىسىنىڭ قىممىتىنى ئىپادە قىلىش ئۈچۈن ئېچىلغان ئالىقانلىرىنى ئىككى قېتىم جۇپلىدى...

چەت ئەللىك خانىم ئۇنىڭ سۆزىنى چۈشەنگەندەك قىلىپ بېشىنى لىڭشىتتى ، هالقىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ يەنە بىرنەمىلەرنى دېدى .

ئازادگۇل چەت ئەلچە گەپنى ۋە خانىمنىڭ ئىشارىتىنى نېمە دەپ چۈشەنگەنلىكىنى ئۇقمايمىز ، ئەمما ئۇنىڭ كۆڭلىگە تۇيۇقسىز بىر پىكىر كىرىپ كەلدى . قوشنىلار ... دەۋاتاتتىغۇ ؟ دەپ ئويلىدى . هالقىسىنى قولىقىدىن شىرتلا قىلىپ چىقىرىپ چەت ئەللىك خانمغا ئىككى قوللاپ تۇتتى . چەت ئەللىك خانىم هالقىنى ئېلىپ ئالقىنىغا قويۇپ بىگىز قولى بىلەن ئاۋۇال هالقىنى كېيىن ئۆزىنى كۆرسەتتى . ئازادگۇلمۇ هالقىنى ۋە چەت ئەللىك خانىمنى

كۆرستىدىغان ئىشارەتلەرنى كۆڭلىدىكىدەك تاماملىدى .

چەت ئەللىك خانىم ئازادگۇلنىڭ ئىشارىتىنى نېمە دەپ چۈشەنگەنلىكى بىزگە نامەلۇم ، ئەمما ئۇ تەشەككۇر مەنىسىنى بىلدۈرىدىغان ئىشارەتنى بەجا كەلتۈرگەچ ھالقىنى سومكىسىغا سېلىپ قويدى ـ دە ، سومكىسىدىن نەپىس ئىشلەنگەن بىر قىزىل قۇتىنى ئېلىپ دوستانە چوكانىڭ بايامقى ئىشارىتىنى تەكرارلاپ ئۇنىڭغا ئىككى قوللاپ ئۇزاتتى .

قۇتا پارقىراپ تۇراتتى . ئۇنىڭ پارقىراق نۇرى ئازادگۇلنىڭ كۆزىگە ھەرەمنىڭ ياقۇتى تارقاتقان نۇردىن نەچچە ھەسسە ئارتۇق بولۇپ كۆرۈنمەكتە ئىدى .

ئازادگۇلنىڭ كۆزى قۇتىدا قالدى ، چەت ئەللىك خانىمۇ ھەمراھلىرىنى ساقلىتىپ قويغانلىقىغا پۇشايمان قىلغاندەك ئالدىراپ ماشىنىغا چىقتى . ماشىنا ئادەملەر ئارىسىدا كۆك ئىس قالدۇرۇپ ، بىردەمدىلا كۆزدىن غايىب بولدى .

— قاراڭلار ، مانا بۇ چوكانغا چەت ئەللىكلەر ئاجايىپ بىر قۇتا بەردى .

— ئامەت دېگەن شۇدە ، ئەمدى ھېلىقىدەك ھالقىدىن نەچچىنى سېتىۋالماي...

كىشىلەر گۇرىدە كېلىپ ئازادگۇلنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى . سانسىزلىغان كۆزلەر چەت ئەل يېزىقى چۈشۈرۈلگەن نەپىس قۇتىغا تىكىلدى .

ئازادگۇل قۇتىنى مەھكەم تۇتقىنىچە كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇۋالغاندى . ئۇنىڭ خىيالى ئىككى پىكىر ئارىسىدا پەرۋاز قىلاتتى .

— «ئاچايمۇ ؟» ، «ئاچمايمۇ ؟»

قانداقتۇر بىر سېزىم ئۇنىڭغا «ئاچ !» دېگەن بۇيرۇقنى بەردى ، ئۇ جامائەتنىڭ ئىچىدىلا قۇتىنى ئېچىپ ، ئىچىگە قاراپلا داڭ قېتىپ قالدى . چۈنكى ، قۇتىنىڭ ئىچىدە ئۆزىگە بەكمۇ تونۇش بولغان ، تېخى ئالدىنقى كۈنلا بىر دوستى ئۆزىگە سوۋغا

قىلىۋەتكەن لەۋ گىرىمىدىن يەنە بىرى تۇراتتى !

ئۇنىڭ ئەتراپىغا ئولىشىۋالغانلار پىخىلداپ كۈلۈشۈپ ، باشلىرىنى چايقىشىپ ئاستا ـ ئاستا تارقىلىشقا باشلىدى .

ھېلىلا ئادەم دېگىزىغا ئايلانغان ، ئازادگۈل شەرىن چۈشلەرنى كۆرگەن بۇ مەيداندا ئەمدى بىر يېگانە ھەيكەل قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى . بۇ ھەيكەل — بىر قولىدا قانداقتۇر بىر قۇتنى ، بىر قولىدا بولسا قۇلىقىنى تۇتقان سۈرەتتە ئىدى .

1985 ـ يىلى مارت .

خسلەتلىك سالام

ياز كۈنلىرىنىڭ مەلۇم بىر يەكشەنبىسى . قۇياش تازا قىيامىغا يېتىپ چېچىلىغان چاغ . خرۇستالدەك سۈزۈك ئاسماندا ئالىقانچىلىكمۇ بۇلۇت يوق .

زۇلپىقار چالا ـ پۇچۇق ناشتا قىلدى ـ دە ، تالاغا چىقىپ ، ئەتىگەننىڭ ساپ ھاۋاسىدىن كۆكسى تولغۇچە نەپەس ئېلىۋالغاندىن كېيىن ، سەككىز ياشلىق سىڭلىسى ئىبادەتنى كەينىگە ئەگەشتۈردى ۋە ئۆيىگە يېقىنلا يەردىن ئېقىپ ئۆتىدىغان ئۆستەڭ بويىغا قاراپ يۈگۈردى .

ئۇ ئۆستەڭ بويىغا كەلدى . ئۆستەڭدە كىچىك ـ كىچىك ئۆركەش ياساپ ، سۆگەت تاللىرى بىلەن سۆيۈشۈپ ئېقىۋاتقان سۇنى يۇزىگە ۋە بېشىغا چېچىپ ، مېڭىسىنى تېخىمۇ سەگىتتى ـ دە ، يۈمران ئوت ـ چۆپلەرنى يۇلغىلى تۇردى .

ئىككىيلەن ھەش ـ پەش دېگۈچە كەكرى ، كاككۇك گۈلى ، پاقا لېشى دېگەندەك ئوت ـ چۆپلەردىن بىرەر قۇچاقچە يىغىۋالدى . ئۆستەڭ بويىدىكى سۆگەتتە تىنىمسىز سايراۋاتقان تۇمۇچۇق بىلەن بىردەم ئويۇن قىلىپ بولغاندىن كېيىن ، ئولجىسىنى قولتۇقلىرىغا قىستۇرۇپ ئۆيىگە قاراپ راۋان بولدى .

زۇلپىقار ئېلىپ كەلگەن ئوت ـ چۆپنى قويغىلى سالقىنراق يەر تاللاپ يۈرگەندە ، ھويلا بۇلۇڭىدىكى كاتەكنىڭ تور سىملىق قاپقىقىنى ئېچىپ ، كاتەككە قاراپ ئۇلگۈرگەن ئىبادەت ئۇنىڭغا ئىتتىك بۇرۇلۇپ :

— ئاكا ، قارىغىنا ، توشقاننىڭ بىرى يوق تۇرامدۇ ، نېمە ؟ — دېدى جىددىيلەشكەن ھالدا .

زۇلپىقار مۇڭاپىقراق يەر تاپالماي كۆتۈرۈپ يۈرگەن ئوت ـ چۆپنى تۈرغان يېرىگىلا تاشلىدى ـ دە ، يۈگۈرگەن پېتى كېلىپ كاتەككە بېشىنى تىقتى .

ئۇنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرى ئانچە چوڭ بولمىغان توشقان كاتىكىنىڭ ھەممە بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلىرىنى چالا قويماي ئاختۇرۇپ چىقتى . كاتەكتە پەقەت تۈكىگە قىزىل سىياھ سۈرتۈلگەن چىشى توشقانلا دۈگدەرەپ تۇراتتى . كۆك سىياھ سۈركەلگەن ئەركىكى بولسا ھېچ يەردە كۆرۈنمەيتتى .

— ئاپلا ،— دېدى زۇلپىقار كاتەكتىن بېشىنى چىقىرىپلا ،— توشقانلىرىمنىڭ بىرى قېچىپ كېتىپتۇ ـ دە ! كاتەكنى چوڭقۇرراق كولىساممۇ بوپتىكەن !

ئۇ كۆڭلى يېرىم بولۇپ ، كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاشقا باشلىغان ئىبادەتنى بەزلەپ قويدى ـ دە ، يىغىسىنى تەسلىكتە بېسىۋېلىپ ، توشقاننىڭ قېچىپ كېتىش ئېھتىماللىقى بولغانلىكى يەرلەرنى ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزىتىشنى باشلىۋەتتى .

نېرىقى يېزىدىكى نەۋرە ئاكىسىنىڭ قېشىدىن تېخى تۇنۇگۈنلا ئېلىپ كەلگەن بۇ سورتلۇق توشقانىنىڭ ئويلىمىغان يەردىن غايىب بولۇپ كېتىشى ئىبادەتنىلا ئەمەس ، بەلكى بۇ توشقانلارنى قانداق بېقىش پىلانىنى ئاللىقاچان كۆڭلىگە پۈكۈپ بولغان زۇلپىقارنىمۇ خېلى ئوبدانلا خاپا قىلىپ قويدى . يەنە كېلىپ ، ئۇ ئۆزىنىڭ ئاجايىپ بىر جۈپ توشقان ئېلىپ كەلگەنلىكىنى تۇنۇگۈنلا پۈتكۈل مەھەللە بالىلىرى ئارىسىغا يېيىۋەتكەن . مەسلىھەت بويىچە بۈگۈن بارلىق ئاغىنىلىرى چۈشتىن كېيىن بۇ بىر جۈپ توشقانىنى كۆرگىلى زۇلپىقارلارنىڭ ئۆيىگە كەلمەكچىدى .

«ئۇلار كەلسە ، ئەمدى بىر جۈپ ئەمەس ، بەلكى يالغۇزلۇقتىن زېرىككەن ، كاتەك تېمىغا چاپلىشىپ سالپايغان بىرلا توشقاننى كۆرىدۇ ، زۇلپىقار پوچى دېگەن ئاتىنى كۆتۈرەمدۇ ئۇ ئەمدى ؟ »

زۇلپىقار بىر ھازا كۆزىتىپ يۈرۈپ توشقان قاچقان تۆشۈكنى ، يەنى سىم تورلۇق قاپقاقنىڭ يوغان بىر كۆزنىكىنى تەسلىكتە

تېپىۋالدى ۋە ئۇنى ھېچ ھايالسىز تۇزىتىۋەتكەندىن كېيىن ، سىڭلىسىغا قاراپ دېدى :

— تەييارلان ئىبادەت ، توشقانىنىڭ ئىزىنى ئىزدەپ ، نەدىن بولسىمۇ تاپمىساق زادى بولمايدۇ ، يۇر كەتتۇق !

ئۇلار بىرى ئالدىدا ، بىرى كەينىدە بولۇپ ، ئىز ئىزدەشنى ھويلىدىن باشلىۋەتتى . ھويلىدا دانلاپ يۇرگەن توخۇلارنى بىرلا ۋاراقلىراپ كۆزدىن يىراق قىلغاندىن كېيىن ، خۇددى يېڭىنە ئىزدىگەندەك ئېڭىشىپ ھويلىنىڭ سىرتىغا چىقىشتى ۋە ئۇزۇن ماڭمايلا يۇمىلاق - يۇمىلاق ئىزلارنى چېلىقتۇرۇشتى .

— بۇ مۇشۇكنىڭ ئىزى ، — دېدى ئىبادەت يۇمشاق توپا ئۆرلەپ تۇرغان قىرغا چۇشكەن ئىزنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ .

زۇلپىقار سىڭلىسىنىڭ ھۆكمىگە قارشى چىقتى :

— نەدىكىنى مۇشۇكنىڭ ئىزى بولسۇن ، مېنىڭ توشقىنىمنىڭ ئىزى ، كۆزۈڭنى يوغان ئېچىپ قاراپ باق ، مۇشۇك دېگەن شۇنچە يىراققا تاقلىيالامدۇ ؟

ئىبادەت ئاكىسى بىلەن گەپ تالىشىپ ئولتۇرمىدى ، ئۇ مۇشۇك بىلەن توشقانىنىڭ قەدەم ئارىلىقىنىڭ زادى قانچىلىك بولىدىغانلىقى توغرىسىدا ئېنىق بىر نەرسە بىلمىسىمۇ ، ئەمما ئاكىسىنىڭ تۇيۇقسىز كەلگەن بۇ زەربىدىن ھودۇقۇپ ، ھەددىدىن زىيادە جىددىيلىشىپ كەتكەن كەيپىياتىنى ھېسابقا ئالمىغانىدى . سەللا زىتىغا تېگىپ قويدىمۇ ، ئاكىسى ئۆزىنى ئايىاپ ئولتۇرماسلىقى مۇمكىن ئىدى .

ئۇلار توشقان قەدىمى بىلەن تەڭ قەدەم تاشلاپ ، بۇرنى يەرگە تەگكۇدەك ئېڭىشىپ ، قىردىن - قىرغا ، ئېتىزدىن يولغا ئاتلىدى ۋە شۇ مېڭىشىدا مەھەللىنىڭ ئۇ بېشىدىكى تېرەكلىك ھويلىنىڭ ئالدىغا كېلىپ قالدى .

ئۇلار شۇ يەرگە كەلگەندە توشقان ئىزىنى يوقىتىپ قويدى . ئىككى كوچا قوشۇلىدىغان ، ئادەم ۋە ئۇلاغ ھارۋىلىرى توختىماي ئۆتۈپ تۇرىدىغان بۇ يولدا كىچىككىنە توشقان ئىزى كۆمۈلۈپ

كەتمەي قالمايتتى .

زۇلپىقار بىلەن ئىبادەت ھويلا ئالدىدىن ئۆتىدىغان بۇ يول ئاغزىنى پۇتۇن بىر دائىرە بويىچە كۆزىتىپ چىقتى . ئاخىرىدا بۇ كۆزىتىشمۇ خالتا كوچىغا كىرىپ قالدى .

دېمەك ، ھويلىدىن قېچىپ چىققان توشقاننىڭ تا مۇشۇ يەرگىچە يېتىپ كەلگەنلىكى قىل سىغمايدىغان ئەھمىيەت ئىدى ، ئەگەر ئىز تېپىلمايدىكەن ، ئۇنىڭ باشقا تەرەپكە يۈزلەنگەنلىكىنى ياكى مۇشۇ ئەتراپتا يوشۇرۇنۇپ يانقانلىقىنى بىلىشتىن ھېچقانداق ئۇمىد يوق ئىدى .

شۇ چاغدا ، زۇلپىقارنىڭ كۆزى تېرەكلىك ھويلىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا بەخىرامان سەگىدەپ ئولتۇرغان بىر ئاقساقاللىق بوۋايغا چۈشۈپ قالدى . ئاشۇ بوۋايدىن يوقالغان توشقاننىڭ ئىز - دېرىكىنى قىلىپ بېقىش شۇ زامانلا ئۇنىڭ يادىدىن كەچتى . بوۋاينىڭ كۆزى ساق بولسىلا كۆز ئالدىدىن ئۆتكەن توشقاننىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى كۆرمەي قالمايدىغانلىقىغا ئۇ شەكسىز ئىشەندى .

— ھوي ، بۇ يولدىن بىر ئاق توشقان ئۆتكەنلىكىنى كۆرگەن ئادەم بارمۇ ؟ — زۇلپىقار بوۋايدىن تۆت - بەش قەدەم يىراقتا تۇرۇپ ، ئالدىرىماي سورىدى .

— ...

بوۋاينىڭ ئۆزىگە مۇناقىچىلا قاراپ قويۇپ ، بىر ئېغىزمۇ زۇۋان سۇرمەي ئولتۇرغىنىنى كۆرگەن زۇلپىقار بوۋاينى گاس بولسا كېرەك ، دەپ ئويلىدى ۋە ئاۋازىنى تېخىمۇ كۆتۈرۈپ :

— ھوي بوۋاي ، مەن سىزگە گەپ قىلىۋاتىمەن ، بۇ يەردىن بىر ئاق توشقاننىڭ ئۆتكىنىنى كۆردىڭىزمۇ ، يوق ؟

بوۋايدىن يەنە سادا كەلمىدى . ئۇ بۇ دورەمىمۇ زۇلپىقارغا «يالت» قىلىپ كۆز تاشلىۋېلىپ ، قۇش قانتىنى يەلپۈگۈچ بىلەن يەلپۈنۈشنى داۋام قىلىۋەردى .

— ئىبادەت ، بۇ گاس قېرىغا ئاڭلىتىمەن دەپ ئاۋارە بولۇپ ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈپ قويمايلى ، — دېدى زۇلپىقار تىكلىنەي دەپ

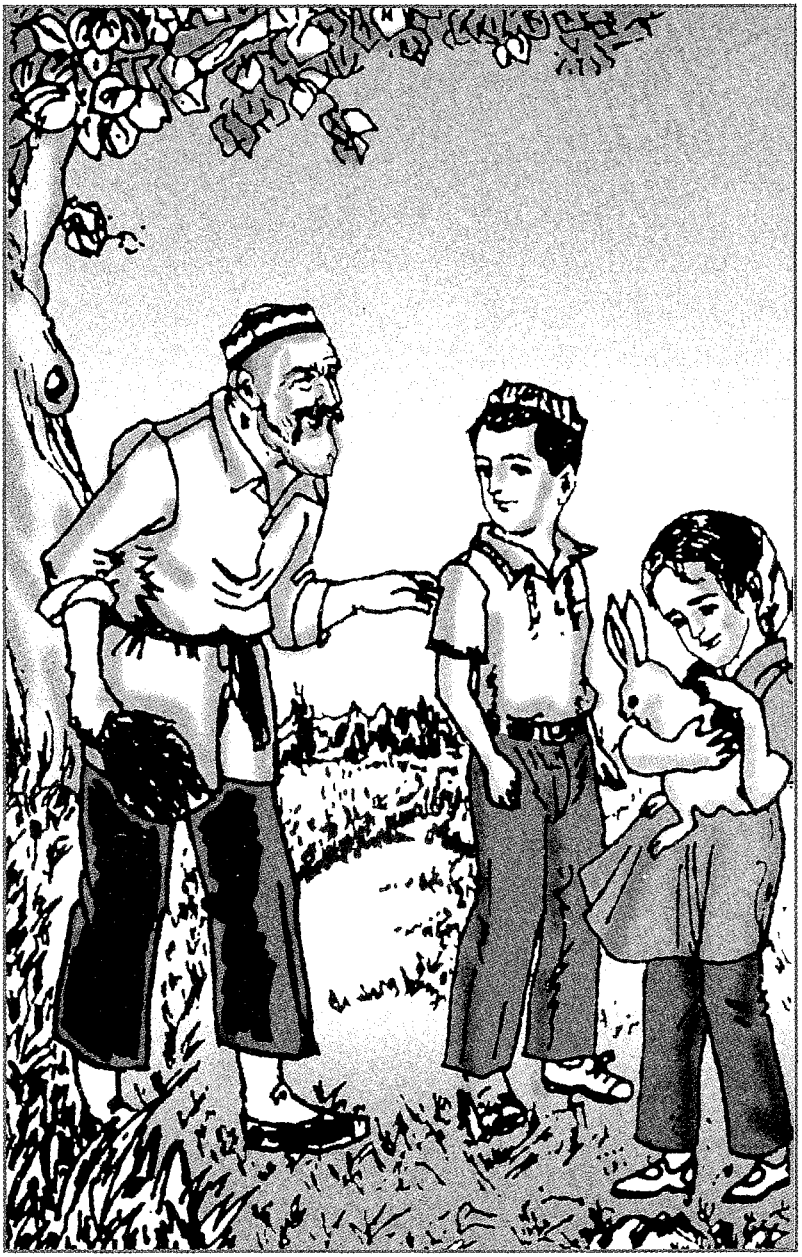

قالغان قۇياشقا قاراپ قويۇپ جىددىيلىشىپ .

ئۇلار توشقان ئىزىنى ئىزدەشنى يەنە داۋاملاشتۇردى ، لېكىن ئىزدىگەن دائىرىسى يەنىلا ئاشۇ يول ئاغزىدىن نېرىغا چىقمىدى . يېقىن ئەتراپتىكى دەرەخ تۈۋىنى ، شاخلاپ كەتكەن لويىلىلارنىڭ ئارىسىنىمۇ چەتتە قالدۇرمىدى . ھەتتا يول بويىدا توغرىسىغا سوزۇلۇپ ياتقان تېرەك كۆتكىنىڭ كامىرىغىمۇ سىنچىلاپ قاراپ باقتى . ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى ، ھېلىقى «گاس» بوۋاي ئۇلارنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىنى قىزىقىش بىلەن كۆزىتىپ ، كەمدىن ـ كەم ئۇچرايدىغان بىر كۈلكىلىك ئىشنى تاماشا قىلىۋاتقاندەك ، ئۆزىنى يەلپۈپ ئولتۇرغىنى ئولتۇرغاندى . نېمىشقىدۇر ، بەزىدە بېشىنى چايقاپمۇ قويااتتى .

ئىبادەت ئايلىنىپ ـ ئايلىنىپ يەنە شۇ بوۋاينىڭ ئالدىغا كېلىپ قالغىنىنى ئۆزىمۇ تۇيماي قالدى . ئۇ نېمىلا بولمىسۇن ، يەنە بىر قېتىم ئىلتىجا قىلىپ بېقىش ئويىغا كەلدى ۋە ئۇنىڭغا ئەدەپ بىلەن سالام بېرىپ :

— بوۋا ، سىلىنى يەنە ئاۋارە قىلىپ قويىدىغان بولدۇق ، دۇمبىسىگە كۆك رەڭ سۈركەلگەن بىر ئاق توشقانىنىڭ بۇ يەردىن ئۆتكەن ـ ئۆتمىگەنلىكىنى كۆردىلىمىكىن ؟ — دېدى ۋە بوۋاينىڭ جاۋابىنى كۆتۈپ ، قول باغلاپ تۇردى .

ئويلىمىغاندا بوۋايغا زۇۋان كىردى . ئۇ لىككىدە ئورنىدىن تۇردى ـ دە :

— مۇشۇ يولدىن تېخى ھېلىراقتا بىر ئاق توشقان ئۆتكەندەك قىلدى ، — دېدى ۋە ئىبادەتنىڭ قولىنى تۇتۇپ ، توشقان كەتكەن تەرەپكە ئېلىپ ماڭدى .

ساقىلى ئۇچتەك ئاقارغان بىلەن ، بوۋاينىڭ ماغدۇرى تېخى تولۇق ئىكەنلىكى بوۋاي بىلەن كېتىۋاتقان ئىبادەتنى ھەيران قالدۇردى . «گاس» بوۋاينىڭ بىردىنلا ھەرىكەتكە كېلىپ ، توشقىنىنى ئىزدىشىپ بېرىۋاتقانلىقى بولسا ، بىر تەرەپتە ئاغزىنى ئېچىپ تۇرۇپلا قالغان زۇلپىقارنى تېپىشماقلار دۇنياسىغا باشلاپ كىردى .

بوۋاي ئۆتكۇر كۆزلىرى بىلەن كۆزىتىپ يۇرۇپ ، توشقان ئىزىنى بىردەمدىلا تېپىۋالدى ۋە ئىبادەت بىلەن بىللە ئىز قوغلىشىپ يۇرۇپ ، قۇرۇپ كەتكەن ياڭاق كۆلچىكىنىڭ يېنىغا يېتىپ كەلدى .

— ئوبدان قىزىم ، سىز مۇشۇ يەردە مىدىرلىماي تۇرۇڭ ، توشقان دېگەن سەزگۈر نەرسە ، ئۇنىڭغا قوپاللىق قىلغىلى بولمايدۇ ، — دېدى بوۋاي ياڭاق كۆلچىكىدىكى ئەجدىھادەك تولغىشىپ تۇرغان بىر تۇپ قارا يىلتىزنىڭ ئاستىدا تۇگۇلۇپ يانقان توشقانىنى ئالدى بىلەن كۆرۇپ .

بوۋاي ھەيرانلىقىنى تېخىچە باسالماي كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ قاراپ تۇرغان زۇلپىقارنىمۇ خۇددى ئىبادەتنى جىمىلىگەندەك جىمىلەپ قويۇپ ، كۆلچەك يېنىدىن بىر تۇتام كەكرى ئوتنى يۇلۇۋالدى ـ دە ، توشقانغا تەڭلىگەن پېتى پۇتنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ كۆلچەككە چۇشتى .

ئۇ كەكرىنى تەڭلەپ يۇرۇپ ، ھېلىقى ئاق توشقانىنى ئاسانلا تۇتۇۋالدى ، ئۇنى ئىبادەتكە مەھكەم قۇچاقلىتىپ قويۇپ ، ھويلا تەرەپكە قاراپ بۇرۇلدى .

— توختاپ تۇرسىلا بوۋا ، بىز تېخى سىلىگە رەھمەت ئېيتمىدۇق ، — دېدى خۇشاللىقىدىن نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇرغان زۇلپىقار بوۋاينىڭ ئارقىسىدىن يۇگۇرۇپ .

بوۋاي توختىدى ۋە كەينىگە بۇرۇلدى . ئۇ ھەجالەت ئالامەتلىرى تۆكۈلۈپ تۇرغان كۆزىنى ئۆزىنىڭ كۆزىدىن قاچۇرۇۋاتقان زۇلپىقارنىڭ بېشىنى سىلاپ قويدى ـ دە ، ئۇنىڭ كۆڭلىدە پەيدا بولغان تۇگۇنىنى بىردىنلا يېشىۋەتتى .

— بالام ، ماڭا رەھمەت ئېيتمىساڭمۇ ئېيتما ، لېكىن ئەدەپنى يادىڭدا تۇت . ئۆزۈڭ ئوبدان بالىدەك قىلىسەنۇ ، ئەقىل ـ پاراسەتتە سىڭلىڭغا يەتمەيدىكەنسەن . چوڭلارنى كۆرگەندە سالام ـ سائەت قىلىشنى ۋە ئەدەپ بىلەن مۇئامىلە قىلىشنى سىڭلىڭدىن ئۆگەن . باشقىلاردىن ياردەم سورىغىنىڭدا تېخىمۇ شۇنداق قىل ، چۇنكى

هۆرمەت قىلغان ئىززەت تاپىدۇ ! — دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ .

بوۋاي گۈس ـ گۈس قەدەم تاشلىغىنىچە كېتىپ قالدى . ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئىلتىماسىغا پەرۋاسىزلارچە مۇئامىلە قىلىپ ، سىڭلىسىغا بولسا باشقىچە مۇئامىلىدە بولغىنىنىڭ سىرىنى ئەمدى چۈشەنگەن زۈلپىقار باياتىنقى قوپاللىقىغا بەكمۇ ئۆكۈندى . سالام ـ سائەت ، ئۆزئارا هۆرمەتتىن ئىبارەت بۇ قىممەتلىك ئۆرپ ـ ئادەتنىڭ يوقىتىشقا بولمايدىغان بىباھا ئەڭگۈشتەر ئىكەنلىكىنى چىن كۆڭلىدىن هېس قىلدى . ئۆزىگە مېهرىبان ئۇستازلارچە ساۋاق بەرگەن بوۋىسىنى هۆرمەت نەزەرى بىلەن ئۇزىتىپ قالدى .

ئالا ئاسلان

شەمشىنۇر مەكتەپتىن ئالدىراش قايتىپ كەلدى ۋە مىياۋلاپ ، سۇۋۇنۇپ ئالدىغا چىققان ئالا ئاسلانىنى مۇنداقچىلا ئەركىلىتىپ قويۇپ ، داستىخاندا تۇرغان قاچا ـ قومۇچلارنى يىغىپ ، قازان بېشىغا ئېلىپ باردى .

ئۇنىڭ ئانىسى قوشنا مەھەللىدە ئېغىر كېسەل بىلەن يېتىپ قالغان بوۋىسىنى بېقىش بىلەن ئاۋارە ئىدى . دېھقانچىلىقنىڭ قاتتىلاشچىلىق مەزگىلى بولغاچقا ، دادىسى تاڭ بىلەن تەڭ چىقىپ كېتىپ ، قاراڭغۇ چۈشكەندىلا قايتىپ كېلەلەيتتى . ئەتىگەندە شۇ پېتى تاشلاپ قويۇلغان قاچا ـ قومۇچلارنى يۇيۇش ، چاي قاينىتىش ئىشى بىر ھەپتىدىن بېرى ئۇنىڭ زىممىسىگە چۈشكەن ، شۇڭا ئۇ دەرستىن سىرتقى جىمى ۋاقتىنى ئۆي ئىشلىرىغا سەرپ قىلىشقا مەجبۇر ئىدى .

شەمشىنۇر ئازراق سۇ ئىسسىتىپ ، سۇيۇقئاش سۇيى قېتىپ كەتكەن قازاننى پاك ـ پاكىز يۇيۇپ بولغاندىن كېيىن ، چىنە ـ قاچىلارنى سۇرتۇپ قازان بېشىغا دەستىلەپ قويدى . ئوچاق بېشىنى ، ئاشتاختىنى سۇرتەي دەپ تۇرۇشىغا ئويلىمىغان پالاكەتتىن بىرى يۇز بەردى . ئالدىراشلىق ۋە دىققەتسىزلىك تۇپەيلى ئۇنىڭ جەينىكى لىكشىپ تۇرغان چىنە ـ قاچىلارغا تېگىپ كېتىپ ، «جاراڭ ـ جۇرۇڭ» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭلا يەرگە چۈشۈپ ، پارچە ـ پارچە بولۇپ كەتتى !

شەمشىنۇر جاراڭلىغان ئاۋازدىن چۆچۈپ كەتتى . ئۇ قالايمىقان چېچىلىپ ياتقان چىنە پۇچۇقلىرىغا قاراپ بىرھازا قېتىپ

قالدى ـ ده ، نېمه ۋەقه يۈز بەرگەنلىكىنى بىردىنلا چۈشەندى .

ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق ؟ شەمشىنۇر ئويلا ـ ئويلا ، ئاخىر يولغا چىقىش ئالدىدا ئانىسى بېرىپ كەتكەن بىر يۈەن پۇلنى خەجلەپ ، چىنە ـ قاچىلارنى قاداقچىغا قادىتىپ ، مەجەزى چۈسراق كەلگەن دادىسىنىڭ غەزەپ ، قارغىشىدىن قۇتۇلۇپ قالماقچى بولدى . بىراق ، قاداقچى قەيەردە ، چوڭلىرى قۇلاقتەك ، كىچىكلىرى قوناقتەك پارچىلىنىپ كەتكەن بۇ چىنە ـ پىيالىلەرنى قاداپ بىر پۈتۈن هالەتكە كەلتۈرۈش مۇمكىنمۇ ؟

شۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆزى بوغۇم ـ بوغۇم قۇيرۇقىنى كۆتۈرۈپ ئاياغ ئاستىدا مىياۋلىغان پېتى سۈركىلىپ يۈرگەن ئالا ئاسلانغا چۈشۈپ قالدى ـ ده ، يوشۇرۇن بېشارەتكە ئېرىشكەندەك ، چوڭ بىر تىنىق ئېلىۋالدى . ئەمدى ئۇ ئامال تاپقانىدى .

ياز ئاسمىنى پاتلا ئۆزىنى قاراڭغۇلۇق ئىچىگە يوشۇردى . چوڭ ـ چوڭ يۇلتۇزلارنىڭ ئۇچ ـ تۆتى ئۈپۈڭ ئۈستىگە ئۆرلەپ ، خۇددى تاغ ئۈستىگە يېقىلغان نۇرلۇق شامدەك گىرىمسەن پارقىرىغىلى تۇردى . شەمشىنۇرنىڭ دادىسىمۇ سۇ تۇنقان يەردىن قايتىپ كەلدى . ئۇ لاي بىلەن قارىيىپ كەتكەن كەتمىنىنى «گۇس» قىلىپ پەگاھقا قويدى ۋە ئۆيگە كىردى .

ئۇ ئۆيگە كىرىپلا ئالدىغا چۆگۈن بىلەن لۆڭگە ئېلىپ كەلگەن قىزىنىڭ هەر ئىككىلا قولىنىڭ بىلىنەر ـ بىلىنمەس تىترەۋاتقانلىقىنى ، گەپ ـ سۆزلىرىنىڭمۇ ئانچە قاملىشىپ بەرمەيۋاتقانلىقىنى تۇيۇپ قالدى ـ ده ، چاي ئىچكەچ ، شەمشىنۇرنىڭ چىرايىغا سەپسالدى .

شەمشىنۇر نېمىشقىدۇر هودۇقۇپ تۇراتتى ، ئۇنىڭ ئۆتكۈر ، نۇرلۇق كۆز گۆھىرى خۇددى ئەينەك ئۈستىگە قويۇلغان قارا ساقسەك توختىماي يۆتكىلىپ تۇراتتى . قول ـ پۇت هەرىكىتىمۇ ئانچە قاملىشىپ بەرمەيۋاتاتتى .

شەمشىنۇر سەزگۈر ، چېچەن دادىسىنىڭ ئۆزىدىكى

مەخپىيەتلىكنى بەربىر بايقاپ قالىدىغانلىقىغا ئىشەندى ـ دە ، مەخپىيەتلىكنى ئۇنىڭ سوئال ـ سورىقىغا دۇچ كەلمەستىن بۇرۇن ئۆزلۈكىدىن مەلۇم قىلىپ ، تەبىئىيلىك تۇيغۇسى پەيدا قىلماقچى بولدى . دېمىسىمۇ ، ئۇ بۇ مەخپىيەتلىكنى تازا بولسا ئىككى ـ ئۈچ مىنۇتلا ساقلاپ قالالايتتى . دادىسى كۈندە ئۈچ ۋاخ چاي ئىچىدىغان تونۇش چىنىنىڭ بۈگۈن باشقا بىر تۈنكە قاچا بىلەن ئالمىشىپ قالغانلىقىغا دىققەت قىلسىلا هەممە ئىش ئاشكارا بولاتتى .

— دادا ، — دېدى شەمشىنۇر ئاۋازىدىكى تىترەكنى بېسىشقا تىرىشىپ ، — ئالا ئاسلان چىنە ـ قاچىلارنىڭ هەممىسىنى چېقىۋەتتى ، ئۇ چاغدا مەن قاچا ـ قومۇچلارنى ئەمدىلا يۇيۇپ بولۇپ تۇراتتىم .

— نېمە دېدىڭ ، هەممىسىنىما ! ؟

— هەئە ، هەممىسىنى !

شەمشىنۇر ئاۋازىنى ئىمكانقەدەر سىلىق ، تەبىئىي چىقىرىشقا ئۇرۇنسىمۇ ، لېكىن يەنىلا يەر ئاستىدىن چىققاندەك پەس ، كېكىردىكىگە مۇشتلاۋاتقاندەك تىترەپ چىقتى . كۆڭلىگە مارجاندەك تىزىۋالغان سۆزلىرىمۇ يالغان ئېيتىشنىڭ تەسلىكى بىلەن تامامەن بۇزۇلۇپ كەتتى .

شەمشىنۇرنىڭ دادىسى ئوتلاۋاتقان چېيىنى دوككىدە قويۇپ ، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ۋە ئوچاق بېشىغا بېرىپ ، ئۇ يەردە دۆۋىلىنىپ تۇرغان بىر دۆۋە چاقچۇق پارچىسىنى كۆرگەندىلا ئاندىن قىزىنىڭ شۇم خەۋىرىگە ئىشەندى .

دېھقانچىلىقتىن ئۆزگە هېچقانداق كىرىمى بولمىغان بۇ ئائىلىنى تېجەپ ـ تۆشەپ يۈرۈپ تەسلىكتە جۇڭغۇرۇپ كېلىۋاتقان ئاتىنىڭ پېشانىسىدىن سوغۇق تەر چىقىپ كەتتى . شۇنچىلىك چىنە ـ قاچا سېتىۋېلىشقا كېتەرلىك پۇل كۆز ئالدىدىن تىزىلىپ ئۆتكەندە بولسا ، زادىلا چىداپ تۇرالمايى قالدى . ئاخىر ئۇ قىزىغا گۇركىرىدى :

— قېنى ئېيتە ، بۇ چىنە ـ قاچىلارنى نېمىشقا چېقىۋەتتىڭ ؟
— مەن... مەن چاقمىدىم ، ئالا ئاسلان... ئالا ئاسلان بۇلۇڭدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىر چاشقاننى كۆرۈپ شۇنداق... شۇنداق بىر ئېتىلىۋىدى ، چىنە ـ قاچىلارغا ئۇرۇلۇپ كەتتى...

شەمشىنۇر يالغان ئېيتىشنىڭ ئاسمانغا چىقىشتىنمۇ مۇشكۈل ئىش ئىكەنلىكىنى ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم ھېس قىلدى . تىنىمسىز دۇپۇلدەۋاتقان يۈرىكىنى توختاتماقچى بولۇپ ، يېنىك يۆتىلىپ باقتى ، لېكىن ئۇمۇ بىكارغا كەتتى . يۈزى ئوت ياققاندەك قىزىشىپ ، تىلى قوغۇشۇن بىلەن قاتۇرۇلغاندەكلا ئېغىرلاشتى . سۆزلەۋېتىپ ، بۇلۇڭدىن ئۆتكەن چاشقاننىڭ ئۆمىلەشلىرىنى ، ئاسلاننىڭ چاشقانغا ئېتىلغان چېغىدىكى سۈرلۈك تۇگۈلۈشىنى ئىختىيارسىز دوراپ كەتتى .

— ئۇنداقتا ، گۇناھ مۇشۇ ئاسلاندىكەن ـ دە ، ھۇ سېنى...

دادىسى پۈتى ئارىسىدا مىياۋلاپ ، ئۆمىلەپ يۈرگەن ئالا ئاسلانىنى كاپ قىلىپ تۇتۇۋالدى ـ دە ، ئۇنىڭ جىمى سەۋەنلىكلىرىنى بىرمۇبىر يۈزىگە سالغاچ ، كۆتۈرۈپ تالاغا ئېلىپ ماڭدى :

— بۇ ئۆلگۈر مۇشۇكنى كۆزدىن يوقاتماي بولمايدۇ . ئۆتكەن يىلى بىر جىڭ گۆشنى ھارام قىلدى ، ئەمدى كېلىپ چىنە ـ قاچىلارنى چېقىشقىچە بېرىپ يەتتى ، مۇبادا...

ئۇ ئالا ئاسلانىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ ، كوچىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان تراكتورنىڭ كوزۇپىغا تاشلىۋەتكەندە ، شەمشىنۇرنىڭ يۈرىكى «قارت» قىلدى ـ دە ، ئۆز سەۋەنلىكىنى بىچارە ئاسلانغا دۆڭگەپ ، ئۇنىڭغا ئۇۋال قىلغىنىغا پۇشايمان يېدى .

ئالا ئاسلانىنى ئېلىپ كېتىۋاتقان تراكتور بارغانسېرى يىراقلاپ ، شەمشىنۇرنىڭ كۆزىدىن غايىب بولدى . ئۇ يول بويىدا تراكتورنىڭ كەينىدىن بىر ھازا قاراپ تۇردى ـ دە ، كۆز يېشىنى سۈرتكەچ ئۆيگە قايتىپ كىرىپ ، دادىسىغا ، ئۆزىگە ئورۇن راسلىدى .

شەمشىنۇر زادىلا ئۇخلىيالمىدى . ئۇ يوتقانلىقى بىر بۇرجىكىنى تۇگۇپ ، تۇرمىلەپ تۇرۇپ ياتسىمۇ كۆزىگە بەربىر ئۇيقۇ كەلمىدى . تراكتورغا كۇچ بىلەن ئىرغىتىلغان ئالا ئاسلانلىقى بوشلۇقتىكى تىپىرلاشلىرى ، ئۆزىدىن ئاغرىنغاندەك مىياۋلاشلىرى كۆز ئالدىدىن بىر دەقىقىمۇ نېرى كەتمىدى .

ئوزاقى يىلى بوۋىسىنىڭكىدىن قويىنىغا سولاپ ئېلىپ كەلگەن بۇ ئالا ئاسلانغا ئۇ بەكمۇ ئامراق ئىدى . ئالا ئاسلان ھازىر چوپچوق مۇشۇك بولۇپ قالغان بولسىمۇ ، نەزەردە ئۇنىڭ جىسىمىمۇ ، ئىسىمىمۇ يەنىلا ئالا ئاسلان ئىدى . ئۇ ئالا ئاسلان بىلەن ، ئالا ئاسلان ئۇنىڭ بىلەن شۇ قەدەر ئىچەكىشىپ كەتكەنىدىكى ، شەمشىنۇر مەكتەپكە ماڭغاندا ئالا ئاسلان ئۆز تىلى بىلەن نېمىلەرنىدۇر مىياۋلاپ ، ئىشىك ئالدىغا باراتتى . مەكتەپتىن قايتقاندىمۇ يەنە شۇنداق مىياۋلاپ ئالدىغا چىقاتتى . ئەمدى بولسا ئالا ئاسلان يوق ، ئىشىك ئالدىدىن قېرىشقاندەك ئۆتۈپ قالغان لەنەتلىك تراكتور ئۇنى يىراقلا ، ناھايىتى يىراقلا ئېلىپ كەتتى ، ئۇ ئەمدى ئالا ئاسلانىنى كۆرەلمەيدۇ !

شەمشىنۇر چۈشىدە ئالا ئاسلان بىلەن ئوينىشىپ ئولتۇرغان چاغ يېپىلغان ئىشىك تۈيۈقسىز تىرىقلاپ قالدى . ئاندىن كېيىن ئالا ئاسلانىنىڭ يىغلىغاندەك ، ئۇۋالچىلىقتىن نالە قىلغاندەك مىياۋلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى .

شەمشىنۇر ئويغىنىپ كەتتى . ئۇ يوتقىنىنى ئۆرۈپ تاشلاپ ، يېرىم ئۆرە بولدى . ئەگەر ئۇ پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ بېرىپ ئىشىكىنى ئاچقان تەقدىردىمۇ ئۇيقۇسى سەگەك دادىسىنى ئويغىتىۋېتىشى تۇرغانلا گەپ ئىدى . «دادىسى ئۇ چاغدا ئۇنى قانداق قىلار ، تىللارمۇ ياكى ئالا ئاسلانىنى بىرلا دەسسەپ ئۆلتۈرۈپ قويارمۇ ؟ !»

ئالا ئاسلان : «ئىشكىنى ئاچ شەمشىنۇر ، سەن نېمانچە تاش يۈرەك ، دوستلۇقىمىزنى ئۇنتۇدۇڭمۇ» دېگەندەك قىلىپ مىياۋلاپ

بەردى . شەمشىنۇر ئىشىك تەرەپكە قانچە قېتىم ئىنتىلىپ ، يەنە توختاپ قالدى .

ئۇ ئەمدى قانداق قىلسۇن ؟

بىرلا ئامال ، دادىسى ئالدىدا يالغان سۆزلىگەنلىكىنى بوينىغا ئېلىپ ، ئالا ئاسلاننى قۇتۇلدۇرۇۋېلىشى كېرەك ـ دە !

شەمشىنۇر كەسكىن بىر قارارغا كەلدى ـ دە ، ئىككىلەنمەي دادىسىنى تەۋرەتكىلى ، تىترەپ تۇرغان ئىلتىجا بىلەن چاقىرغىلى تۇردى :

— دادا ، دادا ، ئويغانغىنا ، ساڭا دەيدىغان گېپىم بار ئىدى .

دادىسى ئۇنى كۆپ تەقەززا قىلمىدى . ئويغىنىپ كۆڭلىكىنى يېپىنچاقلىدى ۋە چىراغ ياقتى .

— دادا ، مەن ساڭا يالغان ئېيتتىم ، ئەسلىدە چىنە ـ قاچىلارنى مەن چېقىۋەتكەن ، گۇناھ مەندە ، ئالا ئاسلاننى... ئالا ئاسلاننى...

دادىسىنىڭ چىرايىدا ئويلىمىغان يەردىن كۈلكە پەيدا بولدى . ئۇ قىزىنىڭ بېشىنى مېھرىبانلىق بىلەن سىلاپ تۇرۇپ دېدى :

— بولدى قىزىم ، يالغان سۆزلەشنىڭ ئازابىنى ئەمدى چۈشەنگەنسەن ، سەۋەنلىكىڭنى بوينۇڭغا ئالغىنىڭ ئوبدان بولدى . ئوبدان بالا دېگەن ھەرقانداق چاغدا يالغان سۆزلىمەسلىكى كېرەك . خاتىرجەم بول ، ئالا ئاسلىنىڭنى مەن ئۆزۈم ئېلىپ كىرەي ، چىنە ـ قاچىلارنىڭمۇ كارايىتى چاغلىق ، ئەتىلا سېتىۋالىمىز...

ئۇ ئىشكىنى ئۆز قولى بىلەن ئاچتى ، ئىشىك قاناتلىرى ئارىسىدىن مۈشۈك پاتقۇدەك يوچۇق ئېچىلغان ھامان ئوقتەك ئېتىلىپ كىرگەن ئالا ئاسلان غۇلپىنى كېرىپ تۇرغان شەمشىنۇرنىڭ قۇچىقىغا تاشلاندى .

— خاپا بولما قىزىم ، — دېدى دادىسى ئالا ئاسلاننى ئەركىلىتىپ قويۇپ ، — ساڭىمۇ ، ئاسلىنىڭغىمۇ ئازار بېرىپ قويدۇم ، سېنى يالغان سۆزلىگىنى ئۈچۈن ساۋاق ئالسۇن دەپلا

شۇنداق قىلىدىم . ئاسلىنىڭنىڭ قايتىپ كېلىدىغىنىنى بىلەتتىم ، شۇڭىمۇ ئۇخلىغان بولۇپ ياتقانىدىم .

— دادا ، خاتىرجەم بولۇڭ ، ئەمدى ئىككىنچى يالغان سۆزلىمەيمەن !

شەمشىنۇر دادىسىغا ، ئۆزىگە ۋە ئالا ئاسلانغا تەنتەنىلىك ۋەدە بەردى .

1989 ـ يىلى ئىيۇن .

ئالىمجان ئۇيالدى

ئالىمجان تولىمۇ شوخ ۋە كەپسىز بالا ئىدى . بەزىدە قىز ساۋاقداشلىرىنىڭ چېچىنى ئورۇندۇق يۆلەنچۈكىگە باغلاپ قويۇپ بىھۇدە كۆڭۈلسىزلىك ۋە كۈلكە پەيدا قىلسا ، بەزىدە كىمنىڭدۇر دۇمبىسىگە ھەجۈي رەسىم سىزىپ ، دەرس ئېنتىزامىنى بۇزاتتى . مەكتەپتىن يانغاندا بولسا ، يولۇچىلارنىڭ ئات ـ ئېشەكلىرىنى ئۇركۈتۈپ ، نۇرغۇن ئاۋارىچىلىكلەرگە سەۋەبچى بولاتتى . ئايسىز ئاخشاملىرى قاراڭغۇ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلارغا مۆكۈنۈۋېلىپ ، قارىسى كۆرۈنگەنلا كىشىنىڭ ئالدىغا ئىتتەك ھاۋۇشىپ يۈگۈرۈپ چىقاتتى ـ دە ، يۈرىكىگە ئەنسىزلىك سالاتتى . مۇئەللىمىنىڭ تەربىيىسىمۇ ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشلىرىمۇ ئۇنىڭ بۇ قۇلقىدىن كىرىپ ، ئۇ قۇلقىدىن چىقىپ كېتەتتى . چىڭ يېرى كەلسە : «بۇنداق شوخلۇقنى ئىككىنچىلەپ قىلمايمەن» دەپ ۋەدە بېرەتتىيۇ ، كۈن ئۆرۈلۈپ ، تاڭ ئاتسىلا بۇ ۋەدىسىنى يەتتە قات ئاسمانىنىڭ قەرىگە چۆرۈپ تاشلاپ ، يەنە قانداقتۇر شوخلۇقلارنى ئويلاپ تاپاتتى .

بۇگۈن ئالىمجان يەنە ئىككى ـ ئۈچ ساۋاقدىشى بىلەن بىللە مەكتەپتىن قايتىپ كېلىۋېتىپ ، يوغان قەبرى ياڭاق دەرىخىنىڭ يېنىغا كەلگىنىدە تۇيۇقسىز قەدىمىنى توختاتتى ـ دە ، بىر مەھەللىلىك مۇھەممەتجان ۋە ئىمىنجانلارغا قاراپ دېدى :

— ھوي ئاداشلار ، مەن سىلەرگە بىر ئويۇن قىلىپ بېرەيمۇ ؟

بايىتىن بېرى بېشىنى يەردىن كۆتۈرمەي ، ئۇدۇل كەلگەن

تاش ـ چالمىلارنى تېپىپ كېلىۋاتقان ئالىمجاننىڭ تۇيۇقسىز تىلغا كىرگەنلىكىنى كۆرگەن ئىككىيلەن :

— قانداق ئويۇن قىلىپ بېرىسەن ، ئېيتە قېنى ، — دېدى . ئۇلار ئالىمجاننى مۇئەللىمنىڭ تەنقىدىنى قوبۇل قىلىپ ، پەسكارىغا چۈشۈپ قالغان بولسا كېرەك ، دەپ ئويلاشقانىدى .

— ھەي ، شۇنىمۇ ئۇقمامسىلەر قاپاق باشلار ، مەن ئويۇن قىلىپ بېرىمەن ، سىلەر كۆرىسىلەر ، خۇشال بولىسىلەر ، شۇ ! ئەمما ، بىرلا گېپىم بار ، ئويۇن قىلىپ بەرسەم مۇئەللىمگىمۇ ، ئاتا ـ ئانامغىمۇ چېقىپ قويمايسىلەر جۇمۇ ! ؟

باشتا ئالىمجاننىڭ «ئويۇن قىلىپ بېرىمەن» دېگەن گېپىگە قىزىققان ئىككىيلەن ، ئۇنىڭ كېيىنكى ئاگاھلاندۇرۇشىنى ئاڭلاپ سەل ئارىسالدى بولۇپ قېلىشتى . چۈنكى ، ئالىمجاننىڭ قانداق ئويۇن قىلىپ بېرىدىغىنى ، بۇنداق ئويۇننىڭ جەزمەن چەكتىن ئاشقان ئويۇن بولىدىغانلىقىنى ئۇلار بىلەتتى . ئەگەر ئالىمجاننىڭ چەكتىن ئاشقان ئويۇنىغا ئىشتىراك قىلغىنىنى مۇئەللىم ئۇقۇپ قالسا ، سۆزسىزكى ، تەنقىد ئاڭلىماي قالمايتتى . شۇڭا ، ئۇلار ساۋاقدىشىنىڭ بۇ تەكلىپىگە يا ياق ، يا ماقۇل دەپ جاۋاب بەرمىدى .

ئۇلارنىڭ ئىككىلىنىپ قالغىنىنى تۇيغان ئالىمجان تاڭلىيىنى چىكىلدىتىپ تۇرۇپ ، بېشىنى ئاستا چايقىدى ۋە :

— ھەي ، تۇخۇ يۈرەكلەر ، تېخى سىلەرگە ئويۇن قىلىپ بېرەي دېسەم قورقۇپ ، ئۇنۇڭلار ئىچىڭلارغا چۈشۈپلا كەتتىغۇ . ئويۇن ئويىنىغانغا نېمە بولاتتى . بوپتۇ ، مۇئەللىم ئاڭلاپ قالغۇدەك بولسا ماڭىلا دۆڭگەپ قويساڭلار ئىش پۈتمىدىمۇ ، — دېدى مەيدىسىگە قېقىپ تۇرۇپ .

مۇھەممەتجان بىلەن ئىمىنجان ئادەتتە بۇ شوخ ساۋاقدىشىدىن خىلى ئوبدانلا تەپتارتاتتى . توغرىسى ئۇنىڭ ھەزىل چاقچاقلىرىغا نىشان بولۇپ قېلىشتىن ئەندىشە قىلاتتى . ئالىمجان گېپىگە

كىرمىگەن ھەرقانداق ساۋاقدىشىدىن چاقچاق باھانىسىدە ئۆچ ئېلىۋالماي قويمايتتى .

ئىككىيلەن ئالىمجاننىڭ راستىنلا قىزىشىشقا باشلىغىنىنى كۆرۈپ ، بىر - بىرى بىلەن كۆز بەقىشىۋالدى ۋە ئالىمجانغا قاراپ كۈلۈمسىرەشتى .

— يۇرۇڭلار ، سىلەر ئاۋۇ ياڭاق دەرىخىدىن يوغان - يوغان يوپۇرماقلاردىن بىرقانچىنى ئۈزۈپ كېلىڭلار !

ئالىمجان ئىككىيلەنگە بۇيرۇق بېرىپ بولۇپ ، يولنىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا باردى - دە ، ئىككى تەرەپكە ئوبدان سەپسېلىپ چىقىپ ، بىر كىمنىڭ كەلمەيۋاتقىنىغا ئىشەنگەندىن كېيىن تېزلىكتە زوڭزىيىپ ئولتۇردى . بوغچىسىدىن قەلەمتىرىچىنى چىقىرىپ ، قاتتىق توپىنى ھەدەپ كولىغىلى تۇردى .

ساۋاقداشلىرى تاپشۇرۇلغان ۋەزىپىنى ئورۇنداپ بولغۇچە ئۇ يول ئوتتۇرىسىدىن جەينەككە كەلگۈچىلىك چوڭقۇرلۇقتىكى بىر كاتەكنى كولاپ پۈتكۈزدى - دە ، كاتەك ئۈستىگە ئىنچىكە چۈپقىتىن تۆت تال قويۇپ ، ئۈستىگە ياڭاق يوپۇرمىقىنى تاشلىدى . يوپۇرماق ئۈستىگە نېپىز بىر قەۋەت توپا چېچىپ ، كاتەكتىن چىققان توپىنى ئەتراپىغا يېيىتتى . ئەڭ ئاخىرىدا بىر تۇتام سۆگەت شېخى بىلەن كاتەك ئۈستىنى سۈپۈرۈپ ، يول يۈزىدىن ھېچقانداق چانمايدىغان ھالغا كەلتۈردى - دە :

— چاپسان بولۇڭلار ، ئاۋۇ قوناقلىققا كىرىپ ماريلاپ ئولتۇرمىز ، بازاردىن يانغان بىرەر ئېشەكلىك يولۇچى بۇ يەردىن ئۆتكەندە قانداق تاماشا چىقىدىغانلىقىنى كۆرسىلەر ، ھەي··· ھەي··· بۇنداق تاماشىنى···

ئۇچەيلەن دۈپۈرلەشكەن پېتى يول بويىدىكى قوناقلىققا كىردى - دە ، قويۇق ئۆسكەن قوناق يوپۇرماقلىرىنىڭ دالدىسىغا ئۆزىنى ئالدى .

تومۇز مەزگىلى بولغاچقا ، ھاۋا تولىمۇ دىمىق ئىدى . نەپەس ئېلىشىڭ تەسلىكىگە قارىغاندا ، قۇياشنىڭ جىمى ھارارىتى مۇشۇ قوناقلىققا يوشۇرۇنغاندەك قىلاتتى . جانغا راھەت بېغىشلايدىغان سەلكىن شامالدىن دېرەك يوق ئىدى .

ئۇلار قوناقلىقتا يېتىۋېرىپ ، تىنجىقتىن تەرلەپ كەتتى . باشلىرىدىن تەپچىپ چىققان تەر پېشانىسىنى بويلاپ كۆزلىرىگە قۇيۇلۇپ ، خۇددى قىزىلمۇچ قۇيغاندەك ئېچىشتۇرۇۋەتتى ، قوناق يوپۇرماقلىرىدىن تۆكۈلۈپ بويۇنلىرىغا يېپىشىۋالغان شىلىمشىق توپا گەجگىسىنى ھەدەپ قىچىشتۇرغىلى تۇردى .

— جىم يېتىڭلار ، ئۇنۇڭلارنى چىقارغۇچى بولماڭلار ، — دەيتتى ئالىمجان تەرىنى تۇرۇپ ، تومۇز ۋە توپا دەستىدىن ۋايسىغىلى تۇرغان ئىككىيلەنگە قاراپ ، — ئويۇن دېگەننىڭ قىزىقى مانا مۇشۇ يەردە ئاغىنىلەر !

ئارىدىن بىرەر سائەتچە ئۆتۈپ كەتتى . قۇياشمۇ غەربتىكى تاغ بېشىغا يېقىنلىشىپ قالدى . ئۇلارنىڭ تاماشا كۆرۈشكە تاقىتى تاق بولغانسېرى ، ئۆچەكەشكەندەك يولدىن بىرەرمۇ يولۇچى ئۆتمىدى . ئالىمجانمۇ ئۆزىنىڭ تاماشىسىنىڭ نەتىجىسىز قالغانلىقىغا تەن بەرگۈسى كەلمەي ، قايتىپ كېتىپ بۇنداق بىھۇدە جاپادىن بىر يولىلا قۇتۇلماقچى بولغان ئاغىنىلىرىنى ھەدەپ جىمىلەۋەردى .

— ئەنە قاراڭلار ، ئاۋۇ تەرەپتىن بىر ئېشەكلىك يولۇچى كېلىۋاتىدۇ ، — ئالىمجان خۇشاللىقىدىن ۋارقىرىۋەتكىلى تاس قالدى ، — تاماشىنى ئەمدى كۆرىسىلەر ، دېمىدىمۇ ، يولدىن جەزمەن يولۇچى ئۆتىدۇ دەپ !

ئۇچەيلەن چاشقان ماريلاۋاتقان مۇشۇكتەك ماريلىشىپ ، يىراقتىن كېلىۋاتقان يولۇچىنىڭ قارىسىنى بىر مىنۇتمۇ نەزەرىنىڭ تېشىدا قالدۇرمىدى ، يۈرىكىنىڭ دۈپۈلدىشىنى زورىغا بېسىپ ، دەملىرىنى ئېھتىيات بىلەن تېشىغا چىقاردى .

ئەمما ، ئۇلارنىڭ تۆت كۆز بىلەن كۈتكەن تاماشىسى يوققا

چىقتى . ھېلىقى يولۇچى يولنىڭ نېرىقى ياقىسىدىن ئۆتۈپ ، ئېشىكىنىڭ ساغرىسىغا ياغاچ سانجىغانچە كېتىپ قالدى .

ئالىمجان تەلىيى ئوڭدىن كېلىپ ، ئېشىكىنى يوشۇرۇن كاتەككە دەسسەتمىگەن يولۇچىنىڭ كەينىدىن بىر ھازا قاراپ تۇردى ۋە قوناقلىقتىكى بۇ جاپالىق يوشۇرۇنۇشقا ئۆزىمۇ چىدىيالمىغان بولسا كېرەك ، چىچاڭشىپ قويۇپ :

— مېڭىلار ، ھازىرچە قايتىپ كېتىپ تۇرىمىز ، تاماشىنىڭ قالغىنىنى ئەتە ئەتىگەندە كۆرىمىز ، — دېدى ـ ده ، قولىنى سىلكىپ قايتىش سەپىرىگە يول ئالدى .

ئالىمجان ساۋاقداشلىرى بىلەن مەھەللە ئاغزىدىلا خوشلاشتى ۋە ئۇلارغا ئۆزى ئويلاپ تاپقان تاماشىنىڭ يۇز بەرمەي قالمايدىغانلىقىنى يەنە بىر قېتىم ئەسكەرتىپ ، ئۆيىگە يېتىپ كەلدى . ئۇ تاپشۇرۇقلىرىنى چالا ـ بۇلا ئىشلەپ بولۇپ ، كەچلىك غىزاغا تۇتۇنغاندا گۇگۇم چۈشۈپمۇ قالدى .

دەل شۇ ئەسنادا ھويلا سىرتىدىن بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىۋاتقان ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ ئۇنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتتى :

— ئۇلۇغ يولنىڭ ئوتتۇرىسىغا كاتەك كولاپ قويغان ئاشۇ كەپسىزلەرنى دېمەمدىغان ، قاراپ تۇرۇپ ئابدۇقەييۇم ئاكامغا بالا تېرىپ بەردى !

— مۇشۇنداق يامان قىلىقنى قىلغان كىمنىڭ بالىسىدۇ ئۇ ؟ !

— ئاشۇ كەپسىز مەكتەپ بالىلىرى بولمامدۇ !

ئالىمجان بۇ گەپلەرنى چالا ـ پۇچۇق ئاڭلاپ ، زادى نېمە ۋەقە بولغانلىقىنى ئاڭقىرىپ بولغۇچە ، چاي ئوتلاۋاتقان ئاتا ـ ئانىسى ھودۇقىقان پېتى دەرۋازا تەرەپكە ئېتىلدى . قوشنىلاردىن بىرى ئالىمجاننىڭ بوۋىسىنى يۇدۇپ ، يەنە بىرەيلەن ئۇنىڭ ئېشىكىنى يېتىلەپ ھويلىغا كىرىپ كەلدى .

كۆردىكى ، ئامراق بوۋىسى ئىنجىقلىغان پېتى سۇپىدا ياتاتتى . بۇ ھال ئالىمجاننىڭ تېنىنى تىكەنلەشتۈرۈۋەتتى . بولۇنغان

گەپلەردىن بوۋىسى نېرىقى مەھەللىدىكى تۇغقانلارنىڭ ئۆيىدىن قايتىپ كېلىۋاتقاندا ، چامبۇل ئېشەكنىڭ ئايىغى ھېلىقى يوشۇرۇن كاتەككە چۈشۈپ ، مۇدۇرۇپ كەتكەن سەۋەبلىك بوۋىسىغا بۇ تەرىقە تالاپەت يەتكەنلىكىنى ، يىقىلغان ئورنىدا ئىڭراپ ياتقان بوۋاينى ئۇچراتقان يولۇچىلارنىڭ ئۇنى يۇدۇپ بۇ يەرگە ئېلىپ كەلگەنلىكىنى بىلدى ـ دە ، ئۆزىنىڭ نېمە قىلىپ قويغىنىنى بىردىنلا چۈشىنىپ سەبىي يۈرىكى پۇشايمان ئوتىدا ئۆرتەنگىلى تۇردى .

نامى تېخى نامەلۇم بولغان كەپسىز بالىغا ياغدۇرۇلغان لەنەت ، نەپرەت ئاۋازى ھويلىنى بىر ئالدى . بوۋاينىڭ ئوشۇقىدىن چىقىپ كەتكەن پۇتىنى توختىماي سىلاپ ئولتۇرغان دادىسى :

— گۇناھ بالىلاردىمۇ بار ، بىز ئاتا ـ ئانىلاردىمۇ بار ، ھەرقايسىمىز ئۆز بالىلىرىمىزدىن سۈرۈشتۈرۈپ كۆرەيلى ، ئەھۋالنى مەكتەپكىمۇ مەلۇم قىلايلى ، مۇشۇنداق يامان قىلىق بىلەن مەشغۇل بولغان بالىغا ئوبدانراق نەسىھەت قىلماي بولمايدۇ ، — دېۋىدى ، بۇ چەتتە ئېچ ئاغرىتىش ۋە پۇشايمان ئىچىدە نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇرۇۋاتقان ئالىمجان پاكىتىدە يېرىلدى ۋە بوۋىسىنىڭ يېنىغا كېلىپ :

— بوۋا ، يولدىكى كاتەكنى مەن كولىغان ، سىزنىڭ بۇ كاتەككە چۈشۈپ كېتىشىڭىزنى زادى ئويلىماپتىكەنمەن ، ئەمدى ئىككىنچىلەپ بۇنداق قىلمايمەن ، — دەپ مىشىلداپ يىغلىغىلى تۇردى .

— خەپ ، سېنىڭ مۇشۇ گەپ ئاڭلىمايدىغان قۇلىقىڭنى يۇلۇۋەتمىسەم ، كۆڭلۈم بايىلا تۈيغاندى ، — ئالىمجانىڭ دادىسى غەزەپتىن يېرىلىپ كەتكۈدەك بولۇپ ئالىمجانىڭ قۇلىقىنى سوزۇشقا تەمشىلىۋىدى ، بايىاتىن بېرى ۋايجانلاپ ياتقان ئابدۇقەييۇم بوۋاي بىردىنلا تەكىنىگە يۆلەندى ـ دە ، ئۇنى توسۇۋېلىپ :

— بولدى ، كىچىك بالىنى ئەدەپلەشنىڭ نېمە ھاجىتى ، ئالىمجان بالام ئەمدى قىلمايمەن دېدى ، مۇشۇ گەپنىڭ ئۆزىمۇ

يېتەرلىك ، — دېدى ۋە ئالىمجانغا قاراپ ، — ئوبدان بالا دېگەن گېپىدە تۇرىدۇ ، شۇنداقمۇ بالام ، — دەپ سوراپ قويدى .

ئالىمجان قىزىرىپ كەتكەن كۆزىنى ئۇۋۇلاشتىن توختاپ بوۋىسىغا ۋە دادىسىغا يۈزلەندى ـ دە ، ئىشەنچلىك ھالدا بېشىنى لىڭشىتتى . بوۋاي ئاغرىق ئازابىنىڭ يەڭگىللەپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى بولغاي ، چىرايىدىن قەتئىيەت ، ئىشەنچ ئۇرغۇپ تۇرغان نەۋرىسىگە قاراپ كۈلۈمسىرەپ قويدى .

1989 ـ يىلى فېۋرال .

گۈلنۇرنىڭ خاتالىقى

گۈلنۇرنىڭ تۇيۇقسىز قىزىپ قېلىشى ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنى خېلىلا هودۇقتۇرۇپ قويدى . ئۇلار قىزىدىكى بۇ ئۆزگىرىشنى ئۇنى خالاغا ئېلىپ چىقىۋاتقانلىرىدا بىلىشتى .

— ۋاي ، گۈلنۇر بەكلا قىزىپ كېتىپتۇغۇ ، — دەپ توۋلىۋەتتى ئانىسى گۈلنۇرنى يۆلەپ چىقىپ كېتىۋېتىپ ئەندىككەن هالدا ، — هارارىتى قولنى كۆيدۈرۈپلا تۇرىدۇ !

گۈلنۇرنىڭ دادىسى ئالمان ـ تالمان ئورنىدىن تۇرۇپ قىزىنىڭ پېشانىسىگە ئالقىنىنى قويدى ۋە ئايالىنىڭ دېگىنىنىڭ راست ئىكەنلىكىگە شەكسىز ئىشەندى . ئۇ ئۇستەلگە تاشلاپ قويغان قول سائىتىگە «يالت» قىلىپ قارىۋالدى ـ دە :

— ما ئىشنى قارىمامدىغان ، تاڭ يورۇشقا بىرقانچە سائەت بار ئىكەنغۇ ، — دەپ تىت ـ تىت بولغىلى تۇردى . ئۇ قىزىنىڭ خېلىمىدىن بېرى ئۆيان ئۆرۈلۈپ ، بۇيان ئۆرۈلۈپ ئۇخلىيالمايۋاتقانلىقىنى ، تىنىقىنىڭمۇ تېزلىشىپ قالغانلىقىنى بايىلا تۇيغان ۋە كۈندۈزى تولا ئويناپ چارچىغانلىقتىن خاتىرجەم ئۇخلىيالمايۋاتسا كېرەك ، دەپ ئويلىغانىدى .

— ۋاي خۇدايىم ، گۈلنۇرنىڭ ئىچى سۇرۇۋاتىدۇ ، تەرىتىدە قىزىل ـ قىزىل بىرنەرسىلەر تۇرامدۇ نېمە ؟

گۈلنۇرنىڭ دادىسى ئايالىنىڭ ئەنسىز ئاۋازى بىلەن تەڭ يېلىڭ چاپىنىنى يېپىنچاقلاپ ، ئىتتىكلا خالاغا چىقتى .

ئۇ قىزىنىڭ تەرىتىدە قان ئۆتكەنلىكىنى كۆردى ـ دە ، ئۇنى ئۆتكۇر خاراكتېرلىك ئۇچەي يالليۇغىغا گىرىپتار بولدىمىكىن دەپ گۇمان قىلدى . شۇنداق ئىكەن ، گۈلنۇرنى هېچ هايالسىز

دوختۇرخانىغا ئېلىپ بارماي بولمايتتى . تاڭ ئېتىشىنى ، دوختۇرلارنىڭ ئىشقا چۈشۈشىنى كۈتۈش ، كېسەل مىكروبىنىڭ كۆپىيىشىدىن ، قىزىنىڭ ئازابلىنىشىنى كۈتۈشتىن دېرەك بېرىدىغانلىقى ئۇنىڭغا ئايان ئىدى .

ئۇ گۈمانىنى ئايالىغا ئېيتىشنى لايىق كۆرمىدى ۋە قىزىنى كىيىندۈرۈپ ، دوختۇرخانىغا ئېلىپ ماڭدى .

ئاۋغۇست ئايلىرى بولۇشىغا قارىماي ، تاڭ خېلىلا سالقىن ئىدى . ئۇ ئادەمسىز جىمجىت كوچىلاردىن ئۆتۈپ دوختۇرخانا ھويلىسىغا كىرىپ كەلدى ـ دە ، ئۇدۇل كېسەلخانىغا بېرىپ ، نۆۋەتچى دوختۇرنى تاپتى .

بىراق ، باشقا بىر ئىشدىشىغا ۋاكالىتەن نۆۋەتچىلىكتە تۇرغان بۇ دوختۇر تاشقى كېسەللەر دوختۇرى بولۇپ چىقتى . ئۇ كاۋاپتەك قىزىپ ، سامانەك سارغىيىپ ، دادىسىنىڭ قۇچىقىدا كۆزىنى ئاران ئېچىپ ياتقان گۈلنۇرغا ۋە يالغۇز قىزىنىڭ ئەندىشىسىدە قىزىدىنمۇ بەكرەك بىئارام بولۇۋاتقان ئاتىغا قاراپ تەسىرلىنىپ قالدى ، گۈلنۇرنى نۆۋەتچى بۆلۈمدىكى كارىۋاتقا ياتقۇزۇپ بولغاندىن كېيىن ، ئىچكى كېسەللىكلەر بۆلۈمىنىڭ مۇدىرىنى ئۆيىدىنلا ئويغىتىپ كېلىش ئۈچۈن بىر سىبىترانى ماڭغۇزدى .

ھېلىمۇ ياخشى ، ئۇ دوختۇرنىڭ ئۆيى دوختۇرخانا ھويلىسىدا ئىكەن . قويۇق قاشلىق ، ئۆسكىلەڭ ، سالماق كەلگەن بۇ دوختۇر نۆۋەتچى بۆلۈمگە كىرىپلا ئىگىراپ ياتقان گۈلنۇرنى تەكشۈرۈشنى ۋە كېسەل تارىخى بىلەن تونۇشۇشنى باشلىۋەتتى .

— ئۆتكۈر خاراكتېرلىك ئۈچەي ياللۇغى ، — دېدى ئۇ ئاخىرىدا تېرمومېتىرغا تىكىلىپ تۇرۇپ ، — قىزىڭىزنى ھازىرلا ياتاققا ئالىمىز ، ئۈچەي سۈيۇقلۇقىنى ئانالىز قىلغاندىن كېيىن ئاندىن داۋالاش تەدبىرلىرىنى تۇزىمىز .

گۈلنۇرغا ئانتىبىئوتىك ئوكۇل ئۇرۇلدى . فىزىئولوگىك تۇز سۈيى ئاسما قىلىندى ، ئىككى تابلېتكا سىبرىق دورا ئىچۈرۈلدى . دادىسى قىزىنىڭ ھەربىر تىنىقىغا دىققەت قىلىپ ، كىرپىك قاقماي

تاڭ ئاتقۇزغان بولسىمۇ ، يۇرىكىنى بېسىپ تۇرغان يوغان تاش ئاخىر ئىرغىتىپ تاشلاندى . تاڭ يورۇشى بىلەنلا كېسەلخانىدا پەيدا بولغان ئايالنىمۇ يېنىك تىنىپ ئۇخلاۋاتقان قىزىنى كۆرۈپ ، كۆڭلىنى تىندۇردى ۋە كۆز چاناقلىرىنى تولدۇرغان كۆز يېشىنى سۈرتۈۋەتتى .

تاڭ يورۇپ ، دوختۇرخانا جانلىنىپ كەتتى . كۈن تىكلىنەي دېگەندە گۈلنۇر يوغان ـ يوغان كۆزلىرىنى ئېچىپ ، ئۆزىگە تىكىلىپ قاراپ تۇرغان ئاتا ـ ئانىسىغا قاراپ زورۇقۇپراق كۈلۈمسىرەپ قويدى . بۇ ئۇنىڭ ئەھۋالىنىڭ ياخشىلىنىشقا قاراپ يۈزلەنگەنلىكىنىڭ تۇنجى ئالامىتى ئىدى .

چۈشتىن كېيىن گۈلنۇرنىڭ ئەھۋالى كۆرۈنەرلىك ياخشىلاندى . ئۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ سورىغان سوئاللىرىغا توغرا ، جانلىق جاۋاب بېرىشكە ، چاقماقتەك سۆزلىرى بىلەن ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈشكە باشلىدى .

— ھېلىمۇ بۇ قىزچاقنى كېسىلى قوزغالغان ھامان بۇ يەرگە ئېلىپ كەپتىكەنسىلەر . بولمىسا ، سىلەرنىمۇ ، بىزنىمۇ خېلى ئاۋارە قىلغان بولاتتى ، — دېدى كارىۋات يېنىدا پەيدا بولغان ھېلىقى دوختۇر گۈلنۇرنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا مەنىلىك قىلىپ .

— ھېلىمۇ سىزنى يەتكۈچە ئاۋارە قىلدۇق دوختۇر ، — دېدى گۈلنۇرنىڭ ئانىسى دوختۇرغا تەشەككۈرىنى بايان قىلىپ ، — تۇن نىسپىدە سىزنى ئۇخلىغىلى قويمىدۇق ، ئۇنىڭ ئۇستىگە...

— ياق ، ياق ، بۇ دوختۇرنىڭ ئادەتتىكى بۇرچى ، كېسەل قاچان يېتىپ كېلىدىكەن ، دوختۇر شۇ ھامان تەييار بولۇشى كېرەك ـ دە !

گۈلنۇرنىڭ دادىسى گۈلنۇرنىڭ تېنىنىڭ ئاجىزلىقىدىن ، ھەدىسە زۇكام ، قورساق ئاغرىقى ، ئېغىز يالىلۇغى ، كېكىردەك ئىشتىقى دېگەندەك ئۇشتاق كېسەللىكلەردىن خالىي بولالمايدىغانلىقى توغرىسىدا شىكايەت قىلغاندىن كېيىن ، قانداق قىلغاندا قىزىنىڭ ئۇچەي يالىلۇغىغا ئوخشاش بۇنداق كېسەللەرگە

گىرىپتار بولمايدىغانلىقىنى سورىدى .

دوختۇر گۇلنۇرنىڭ ئايىغىغا كېلىپ ئولتۇردى ـ دە ، ئۇنىڭ سوئالىغا قىزغىنلىق بىلەن جاۋاب بېرىپ دېدى :

— قىزىڭلاردا ئەڭ ئاۋۋال مۇۋاپىق چېنىقىش ۋە تازىلىق ئادىتىنى يېتىلدۇرۇشۇڭلار كېرەك . مەسىلەن ، ئۆتكۇر خاراكتېرلىك ئۇچەي يالليۇغىنى ئېلىپ ئېيتساق ، بۇنىڭ سەۋەبىنىڭ ئاز بىر قىسمىنى جەمئىيەتتىن ، زور كۆپ قىسمىنى ئۆزۈڭلاردىن ئىزدەشكە توغرا كېلىدۇ . ئەگەر قىزىڭلارنىڭ ئادەتتىكى يېمەك ـ ئىچمەك ئادىتىنى ئېيتىپ بەرسەڭلارلا ، بۇ كېسەلنىڭ سەۋەبىنى ئېنىقلاپ چىققىلى بولىدۇ .

— قېنى سوراڭ .

— قىزىڭلارنىڭ ئادەتتە قول يۇيىدىغان ئادىتى بارمۇ ؟

— بار ، ئۇ تاماقتىن بۇرۇن قول يۇيۇشقا ئادەتلەنگەن .

— خوش ، تاماق ۋاقتىدىن ئۆزگە ۋاقىتلاردا ئۇششاق ـ چۈششەك نەرسىلەرنى يەمدۇ ؟

— بۇنىسى بىزگە نامەلۇم ، ئىشقىلىپ يانچۇقىدىن پارچە ـ پۈرات پۇلنى كەم قىلمايمىز ، بىر قىز ئەمەسمۇ ؟

— ھە ، ئۇ مەكتەپكە بېرىپ ـ كېلىشىدە ئۇششاق ـ چۈششەك نەرسىلەرنى ئېلىپ يېيىشكە ئامراق ئىكەن ـ دە !

— ياق ، ئۇ باشقا بالىلارغا ئوخشىمايدۇ ، ئۇنداق ئادىتى بولمىسا كېرەك ، بىزمۇ داۋاملىق ئاگاھلاندۇرۇپ تۇرىمىز .

— تاماق يېگەندە قوللىرىنى پاكىز يۇيىدىكەن ، ئۇششاق ـ چۈششەك يېمەكلىكلەرنىمۇ ئېلىپ يېمەيدىكەن ، ئۇنداق بولسا بۇ كېسەلنى نەدىن يۇقتۇرۇۋالغاندۇ ؟

دوختۇر ئۆزىگە ئۆزى سوئال قويۇپ ، پېشانىسىنى تۈتتى ۋە بىر پەسكە ئۇندىمىدى .

— دوختۇر ، پارچە ـ پۈرات نەرسىلەرنى يېيىشنىڭ بالىلارغا قانداق زىيىنى بار ؟

— پارچە ـ پۈرات نەرسىلەرنى يېيىشنىڭ زىيىنى كۆپ

ئەمەس ، بىراق گەپ ئۇ نەرسىلەرنى قانداق يېيىشتە . مەسىلەن ، ئالايلى ، بازارلاردا سېتىلىۋاتقان ئۇششاق يېمەكلىكلەرنىڭ بەزىسى خۇسۇسىيلار تەرىپىدىن ياسالغان ، دۆلەتنىڭ يېمەكلىكلەر تازىلىقى قانۇنىغا ئۇيغۇن كەلمەيدىغان تازىلىق شارائىتىدا ياسالغان . بۇنداق يېمەكلىكلەردە ئادەم بەدىنىگە كېرەكلىك ئاقسىل ، ۋىتامىن ۋە ھەر خىل مىنېرال تۇزلار كەم بولغانلىقىڭ ئۈستىگە ئايرىملىرى يەنە زىيانلىق مىكروبلار ، ۋىرۇسلار بىلەن بۇلغانغان . بۇنداق زىيانلىق ماددىلار ، ئورگانىزمى تېخى تولۇق يېتىلمىگەن ، ئىممۇنىتېت ئىقتىدارى تۆۋەن بالىلار ئۈچۈن تېخىمۇ زىيانلىق . بۇ بىر تەرەپ .

— يەنە بىر تەرەپ ، بالىلار ئادەتتە كۆرۈنگەنلا نەرسىنى تۇتۇشقا ئامراق ، شۇڭا ئۇلارنىڭ قوللىرى سوپۇنلاپ يۇيۇلمىغان ئەھۋال ئاستىدا خىلمۇخىل مىكروبلارنى ، ۋىرۇسلارنى ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ يۈرىدۇ . ئۇلار قولىنى يۇيۇشقىمۇ ئۇلگۈرمەي ئۇششاق يېمەكلىكلەرنى ، مېۋە ـ چېۋىلەرنى قولى بىلەن تۇتۇپلا يەيدۇ ، ھەتتا ھۆل قولىنى ئاغزىغا سېلىپ ، شۇمىدۇ ، بۇنداق ھاللاردا كېسەل قوزغاتقۇچى مىكروبلار ۋە ۋىرۇسلار ئېغىز بوشلۇقى ئارقىلىق ھەزىم قىلىش يولىغا ئۆتۈپ ، مۇۋاپىق تېمپېراتۇرىغا ئېرىشىدۇ ـ دە ، شىددەت بىلەن كۆپىيىشكە باشلايدۇ . ئېغىزدىن كىرگەن مۇنداق مىكروبلارنىڭ كۆپىنچىسى ئادەم بەدىنىدىكى مىكرو ئورگانىزمغا قارشى تەركىبلەر تەرىپىدىن چەكلىنىپ ، ئۆلتۈرۈپ تاشلانسىمۇ ، بىر قىسمى جەزمەن كېسەل پەيدا قىلىدۇ . ئادەتتە يۇيۇلمىغان قولدىن ئېلىنغان ئەۋرىشكىنى مىكروسكوپ ۋە باشقا ۋاستىلەرنىڭ ياردىمىدە تەكشۈرۈپ كۆرىدىغان بولساق ، ئۇنىڭدا دىزېنتېرىيە تاياقچە باكتېرىيىسى ، زۇكام ۋىرۇسى ، جىگەر يالليۇغى ۋىرۇسى قاتارلىق نۇرغۇن زىيانلىق مىكرو ئورگانىزملارنىڭ بارلىقىنى كۆرەلەيمىز .

— سىلەرگە يەنە شۇنىمۇ ئەسكەرتىپ قويايى ، پۇل — مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا ، بىر خىل پاسكىنا نەرسە . پۇلنىڭ ئوبوروت جەريانىدا قولدىن ـ قولغا ئۆتۈپ تۇرىدىغانلىقىنى بىلىسىلەر ، ئاشۇ

پۇل زىيانلىق مىكرو تەنچىلەرنى توشۇغۇچى ئەڭ ئاكتىپ ۋاستە. تىجارەت ئورۇنلىرىدا ۋە بانكىلاردا پۇلنى دېزىنفېكسىيە قىلىش تەدبىرلىرى تېخى مۇكەممەللەشمىگەن ئەھۋال ئاستىدا ئەمەلىيەت تېخىمۇ شۇنداق. بالىلار پۇل تۇتقان قوللىرى بىلەنلا يېمەكلىك ۋە مېۋە - چېۋىلەرنى تۇتۇپ يەيدۇ - دە، كېسەلنىڭ ئېغىزدىن كىرىشىگە شارائىت يارىتىپ بېرىدۇ. ئەمدى چۇشەندىڭلارمۇ؟

— چۇشەندۇق، چۇشەندۇق...

گۇلنۇرنىڭ ئاتا - ئانىسى ئارقىمۇئارقا باش لىڭشىتىپ، دوختۇرنىڭ بۇنچىۋالا چۇشىنىشلىك قىلىپ سۆزلەپ بەرگىنىگە رەھمەت ئېيتىشتى.

— بالىلارنىڭ يۇقۇملۇق كېسەل يۇقتۇرۇۋېلىشىنى تامامەن بالىلاردىن كۆرگىلىمۇ بولمايدۇ، ئۇلار تېخى كىچىك، نېمىنىڭ زىيانلىق، نېمىنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىنى ئانچە ئۇقمايدۇ. لېكىن، ئاتا - ئانىلار ئۆز پەرزەنتلىرىنى ياخشى تۇرمۇش ئادىتىنى يېتىلدۇرۇشكە يېتەكلىشى كېرەك - دە.

قىزىتمىسى چۇشۇپ، خېلىلا يېنىكلەپ قالغان گۇلنۇر كۆزىنى يۇمۇپ يېتىپ، دوختۇرنىڭ سۆزىنى تولۇقى بىلەن ئاڭلىدى. بەزىبىر گەپلەرنى تولۇق چۇشەنمىسىمۇ، دوختۇرنىڭ سۆزىدە ئۆز ئاتا - ئانىسىنى ئەيىبلەش مەنىسىنىڭمۇ بارلىقىنى ئاڭقىرىۋالدى.

ئۇ ئاتا - ئانىسىنىڭ ئەيىبلەنگىنىگە ئۆزىنىڭ سەۋەبچى بولۇۋاتقىنىنى بىلەتتى. دېمىسىمۇ، ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭغا ئۇششاق - چۇششەك نەرسىلەرنى سېتىۋېلىپ يېمەسلىكىنى تاپىلاپ تۇراتتى. ئۇمۇ ماقۇللۇق بىلدۇرۇۋېرەتتى، ئەمەلىيەتتە بولسا...

ئۇ ئاخىر ئۆزىنى باسالمىدى. كۆزىگە ياش ئېلىپ دوختۇرغا ۋە ئاتا - ئانىسىغا بىرمۇبىر قاراپ چىقتى - دە:

— مەن سىلەرنى ئالداپ قويدۇم. سىلەر بەرگەن پارچە - پۇرات پۇلغا مەكتەپكە بېرىشتىمۇ، مەكتەپتىن قايتىشتىمۇ كۆرگەنلا ئۇششاق يېمەكلىكلەرنى ئېلىپ يەپ، قەلەم، ئۆچۈرگۈچ ئالدىم

دەپ يالغان ئېيتىپ قويدۇم...

— قىزىم، بەك ياخشى بالا ئىكەنسىز، ئۆزىڭىزنىڭ كەمچىلىكىڭىزنى ئېيتىراپ قىلدىڭىز، ئەمدى ئۇنى تۈزىتىدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن، كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ، بولمىسا ساقىيىشىڭىزغا تەسىر يېتىدۇ!

دوختۇرمۇ، گۈلنۇرنىڭ ئاتا - ئانىسىمۇ ئەمدىلا سەككىز ياشقا كىرگەن بۇ قىزنىڭ ئوچۇق - يورۇقلۇقىدىن بەكلا سۆيۈندى ۋە ئۇنى چىرايلىق گەپلەر بىلەن ئەركىلىتىپ قويدى.

ئۇلار بىر - بىرىگە قاراپ كۈلۈمسىرەشتى.

1985 - يىلى فېۋرال.

سېرىق سەبدە

1

ئاتقان پاختىدەك ئاپئاق بۇلۇت دېڭىزىنى پەستە قالدۇرۇپ يەر يۈزىدىن ئون مىڭ مېتىر ئېگىزلىكتە ئۇچۇۋاتقان ئايروپىلان جەنۇب ئاسمىنىغا كىرىپ كەلمەكتە ئىدى . رېئاكتىۋ ماتورنىڭ بىر خىل رېتىمدا گۇرۇلدىشى بەئەينى ئەللەي ناخشىسىغا ئايلىنىپ يولۇچىلارنىڭ كۆپىنچىسىنى ئۇيقۇ قۇچىقىغا غەرق قىلىۋەتكەن ، ئوڭ يېنىمدىكى يېشى توختالغان بىر كىشى ئانا سۈتىگە قانغان ۋە بۆشۈككە بۆلەنگەن بوۋاقتەك ، قويۇۋېتىلگەن يۆلەنچۈككە يۆلىنىپ ، يېنىك پۈشۈلداپ ئۇخلىماقتا ئىدى .

بىراق ، جىددىي ۋەزىيىنى ئۇستۈمگە ئېلىپ كېتىۋاتقىنىمدا يېنىمدىكى كىشىدەك مەززە قىلىشىم مۇمكىنمۇ ؟ گېزىتخانا باشلىقىنىڭ قولىدىن ئايروپىلان بېلىتىنى تاپشۇرۇۋالغان دەقىقىدىن باشلاپ ئويلايدىغىنىم بۇ قېتىمقى ۋەزىيىنى قانداق قىلىپ قانائەتلىنەرلىك هالدا ئورۇنداش مەسلىسى ئىدى . هازىرمۇ هەم خىزمىتىمنىڭ تەرتىپى ئۇستىدە پۈتۈن زېهنىم بىلەن باش قاتۇرماقتا ئىدىم . دەسلەپكى لايىهەمگە قايتا ـ قايتا تۈزىتىش كىرگۈزەتتىم ، ئۆزۈمگە ئىشەنچ بېغىشلايتتىم .

— يولۇچىلار دىققەت ، ئايروپىلانىمىز يەنە ئون بەش مىنۇتتىن كېيىن شەهەر ئايرودرومىغا قونىدۇ . بىخەتەرلىك بەلبېغى باغلىۋېلىڭلار . هازىر يەر يۈزى تېمپېراتۇرىسى ئوتتۇز ئىككى گرادۇس...

بىر يېرىم سائەتلىك هاۋا سەپىرىدىن كېيىن ئايروپىلان ئايرودرومىغا سىلىق قوندى . يۈك ـ تاقلىرىمنى ئېلىپ زال

ئىشىكىدىن چىقىشىمغىلا ئىنچىكە بۇرۇت قويۇۋالغان ، ئوتتۇز ياشلار چامىسىدىكى دوغلاقىنا كەلگەن بىر يىگىت ئالدىمغا كەلدى ـ دە ، سالام بېرىپ سورىدى :

— ئۇرۇمچىدىن كەلگەن مۇخبىر سىز بولامسىز ؟

— ھەئە . مەن بولىمەن ، ئىسمىم...

مېنى ئالغىلى كەلگەن «شاڭخەي» ماركىلىق پىكاپ شەھەرگە قاراپ ئۇچقاندەك يۇرۇپ كەتتى . شوپۇر يىگىت گەپدانەك قىلاتتى . ئۇ بۇ يەرگە كېلىشىمنىڭ تۇنجى قېتىم ئەمەسلىكىنى بىلىۋالغاندىن كېيىن ، شەھەر ھەققىدىكى تونۇشتۇرۇشلىرىنى توختاتتى ـ دە ، گەپنى بۇرىدى :

— مۇخبىرلىق دېگەن ئوبدان خىزمەت جۇمۇ ، شەھەر ـ شەھەرلەرگە بېرىپ تۇرىدىغان گەپ ، كىرمىگەن چوڭقۇر ، چىقمىغان دۆڭ قالمايدۇ ، بۇنى خىزمەت دېگەندىن كۆرە ، تاماشا دېگەن تۈزۈك . بۇنداق خىزمەت پېشانىسى ئوڭ كىشىلەرگىلا نېسىپ بولىدۇ...

ماشىنىنىڭ ئالدى ئەينىكى ئارقىلىق ئاسفالت يولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ئاسمانغا بوي سوزغان قارا تېرەكلەرگە كۆز تاشلىغاچ دېدىم :

— ھەي ، سىلەرگە شۇنداق تۈيۇلىدۇ ، بارغان يەرگە مەيلى ئۇ دۆڭ بولسۇن ، ئويمان بولسۇن ، ۋەزىپە بىلەن بارىدىغان گەپ ، ۋەزىپە ئورۇندالمىسا ، مەسئۇلىيەت سۈرۈشتۈرۈلىدۇ . خاتا قىلساڭ ، تەنقىدنىڭ چوڭى بار تېخى !

— مەسىلەن ، بۇ قېتىمىمۇ ۋەزىپە بىلەن كەلدىڭىزمۇ ، — شوپۇر يىگىت ئېشەك ھارۋىسىدىن ئەپچىللىك بىلەن ياندۇالغاندىن كېيىن ، ماڭا قاراپ قويۇپ سورىدى ، — قانداق ۋەزىپە بىلەن كەلدىڭىز ، قارىغاندا ۋەزىپىڭىز بىزنىڭ ئىدارە بىلەن مۇناسىۋەتلىكتەك قىلىدۇ . مۇئاۋىن مۇدىرىمىزنىڭ كېچىكىپ قالماسلىقىم توغرىسىدا قايتا ـ قايتا تاپىلاپ كېتىشلىرى بىكار ئەمەس ـ دە !

بۇ قېتىمقى مۇخبىرلىق ۋەزىپەم ھېچقانداق مەخپىيەتلىككە چېتىشلىق ئەمەس. بىراق، ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتى رەھبەرلىرى بىلەن كۆرۈشمەستىن تۇرۇپ نىشاننى ئاشكارىلاپ قويۇشىمۇ ئاقىلانىلىك ھېسابلانمايتتى. شۇنداقتىمۇ گەپنىڭ تېمىسىنى بۇراپ، شوپۇر بايامقى سوئالنى جەزمەن ئۇنتۇدى، دەپ ھېسابلىغان چېغىمدا ئۇنىڭدىن سورىدىم.

— سىلەردە مېۋە - چېۋىنى يېگى پېتى ساقلاش تەتقىقاتىدا يېڭى ئۇنۇم ھاسىل قىلىندى دەپ ئاڭلىدۇق، شۇنداقمۇ؟

ئۇ مەن ئۇزاتقان تاماكىنى ماشىنىنىڭ ئوت تۇتاشتۇرغۇچىسى بىلەن تۇتاشتۇرۇۋالغاندىن كېيىن:

— ئۇجۇر - بۇجۇرنىغۇ ئۇقمايمەن، ئىشقىلىپ ئۇنۇم چوڭ دەيدۇ، بىر ھەپتە ئالدىدا تەبرىكلەش يىغىنىمۇ ئاچتۇق تېخى.

— بۇ تەتقىقاتنى كىم ئېلىپ بېرىپتىكەن؟

— نۇرمان ئېلىپ بارغانمىش، — ئۇ «مىش» قوشۇمچىسىنى ئالاھىدە ئاھاڭ بىلەن سوزۇپ ئېيتتى - دە، قوشۇپ قويدى، — ھە راست، بىلمىسىڭىز كېرەك، بىزدە نۇرمان دەيدىغان بىر چوكان بار.

— قانداقراق چوكان ئۇ؟ — شوپۇر يېگىتنىڭ تەلەپپۇزىدىن گېپىنىڭ تېگىدە گەپ بارلىقىنى ھېس قىلدىم - دە، سورىدىم، — نۇرمان ھەققىدە تېخى ھېچ نەرسە بىلمەيمەن.

ئۇ ئىككى قېتىم سوزۇپ سىگنال بېرىۋېتىپ، ماشىنىنىڭ رولى يېنىغا سانجىپ قويۇلغان بىر تال سېرىق سەبزە گۈلنى قولىغا ئېلىپ پىرقىرىتىپ قاراپ چىققاندىن كېيىن، سوئالىمغا جاۋاب بەردى:

— قانداق چوكان بولاتتى، ئوقۇرى ئېگىز چوكان، ئۆزىنىڭكىنىلا راست دەيدۇ، رەھبەرلەرنىڭ گېپىگىمۇ ئانچە قۇلاق سېلىپ كەتمەيدۇ ... — ئۇ مېنىڭ نۇرمانىنى سوراپ قالغىنىمدىن بىرنەرسە چۈشىنىۋالغان بولسا كېرەك، گېپىنى تېزدىنلا ئوڭشىۋالدى، — گېزىتكە يازىدىغان ئوخشىمامسىز ئۇنى، ۋاي...

ژاي . نېمىلەرنى دەپ كەتتىم ، سورىسىڭىز ، ئۆزى كېلىشكەن ، سېرىق سەبدەگە ئوخشاش چىرايلىق ، ئەمما پۇرىقى يوق··· قالغىنىنى كېيىن بىلىۋالارسىز···

كېيىنكى سۆھبىتىمىز قاينىغان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيغاندەكلا بېسىقىپ قالدى . شوپۇر يىگىت قانداقتۇر بىر مۇقامغا غىڭشىغاچ ئالدىغا تىكىلىپ ، ئات ـ ئېشەك هارۋىلىرىنىڭ ئارىسىدىن يول ئېچىپ بارماقتا ئىدى . مەن بولسام ئۆز خىيالىم بىلەن بەند ئىدىم .

2

ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى بىناسىغا يېتىپ كەلگەنىمدە خىزمەتچىلەرنىڭ ئىشقا كەلگىنىگە ئانچە ئۇزاق بولمىغانىكەن .

مۇدىر ئىشخانىسىنىڭ ئىشىكىدىن كىرىشىمگىلا شوپۇر يىگىت ئىش ئۈستىلىنىڭ ئالدىدا مىس هەيكەلدەك قېتىپ ئولتۇرغان سېمىز ، قاپاقلىرى ساڭگىلىغان ، بادام دوپپىلىق بىر كىشىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ ماڭا تونۇشتۇردى :

— مانا بۇ ، كومىتېتىمىزنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى رەجەپ قادىر بولىدۇ ، — ئۇ ئارقىدىنلا ماڭا بۇرۇلۇپ رەجەپ قادىرغا مېنى تونۇشتۇردى ، — سىلى ئېلىپ كېلىشىنى ئېيتقان مۇخبىر يولداش···

— قارشى ئالىمىز ، قارشى ئالىمىز ، هارمىغايسىز ، جاپا چەكتىڭىز .

رەجەپ قادىر ئورنىدىن چاچراپ دېگۈدەك تۇردى ـ دە ، ئىككى قولىنى سوزغىنىچە كېلىپ مەن بىلەن كۆرۈشتى . ئۇنىمىغىنىمغا قارىماي مېنى يالغۇز كىشىلىك ساپاغا ئولتۇرغۇزۇپ ، ئۆزى پەستىرەك ئورۇن ئالدى .

رەجەپ قادىر قىرىق بەش ياشلاردىن هالقىغان ، سوقمىچاق يۈزلۈك ئادەم ئىدى . كۆتمەك قارا قاشلىرى ئاستىدىكى چوڭ ۋە

سەل ـ پەل قىزىرىپ تۇرغان كۆزلىرى خېلى سۇرلۇك كۆرۈنەتتى . كۆزلىرىنىڭ قۇيرۇقىدىن باشلانغان ئۇچ تال چوڭقۇر قورۇق سېمىز بۇرنىنىڭ ئەتراپىدىن چېكىسى تەرەپكە سوزۇلغان كىچىك قورۇقچىلارنى كېسىپ ئۆتكەندى . ساقلى سانۇالغۇدەك ئاز بولغاچقىمۇ ئېڭەك گۆشلىرى ساڭگىلاپ تۇراتتى . سۆزلىگەندە يۇز مۇسكۇللىرى تاۋۇشنىڭ سالمىقىغا ماس هالدا تىترەپ تۇراتتى .

ئۇ چاي ئۈستىلىنى چېكىۋىدى ، تاشقىرىدىن ئەللىك ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان ، ئەمما قەدەم بېسىشلىرىدىن يىگىتلىك چاغلىرىدىكى چاققانلىقىنى ساقلاپ قېلىشقا جېنىنىڭ بارچە تىرىشۋانقانلىقى چىقىپ تۇرغان بىر كىشى كىرىپ كەلدى ـ دە ، ماڭا ئەدەپ بىلەن سالام بېرىپ ، رەجەپ قادىردىن ئۆزىگە نېمە خىزمەت بارلىقىنى سورىدى .

— تۇراخۇن ، قۇلاق ئاڭلامدۇ ، يوقمۇ ، نەچچە قېتىم ئېيتتىم ، ئىشخانامغا مېهمان كەلسە چايمۇ تەڭ كەلتۈرۈلسۇن دەپ .

تۇراخۇن دېگەن بۇ ئادەم «بۇ كىشىنىڭ يوغانچىلىقىنى كۆرۈپ قويۇڭ» دېگەندەك ماڭا «يالت» قىلىپ قاراپ قويدى ـ دە ، كەينىگە بۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى .

هايال ئۆتمەي چايمۇ كەلتۈرۈلدى . رەجەپ قادىر مېنى چاي ئوتلاشقا دەۋەت قىلىۋېتىپ سۆزگە كىرىشتى :

— ئەتىگەن ئىشقا كېلىشمىگىلا تېلېفون «جىرىڭ» قىلىپ قالدى . ئالسام بىزنىڭ مۇدىر ئىكەن ، ئۇ ئۈرۈمچىدە مەجلىستە ئەمەسمۇ ، سىزنىڭ بۇگۈنكى ئايروپىلاندا بۇ يەرگە كېلىدىغانلىقىڭىزنى ، كومىتېتىمىز هەققىدە ماقالە يازىدىغانلىقىڭىزنى ئېيتمامدۇ ، شۇ هامان شوپۇر مۇختارجاننى چاقىردىم ، هازىرلا ئايرودرومغا يۈگۈر ، مۇخبىر يىگىت ساقلاپ قالمىسۇن ، دېدىم . شۇنداق ئەمەسمۇ مۇختارجان ؟

— شۇنداق··· شۇنداق··· — شوپۇر يىگىت جاۋاب بەردى ، — مۇدىر بەكمۇ كۆڭۈل بۆلدى ، بەكمۇ···

رەجەپ قادىر تۇراخۇنغا لاقا ـ لۇقىلىرىمنى كۆتۈرۈپ مېنى

مەمۇرىي مەھكىمە مېھمانخانىسىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇشنى تاپىلىغاندىن كېيىن ماڭا بۇرۇلۇپ دېدى :

— مۇخبىر ئۇكام . ھەي قاراڭا مېنى ، تېخىچە ئىسمىڭىزنى سورىۋالمىغىنىمنى ، ئىسمىڭىز نېمە بولىدۇ ئۇكام ؟

مەن ئالمان ـ تالمان مۇخبىرلىق كىنىشكامنى چىقىرىپ ئۇنىڭغا ئۇزاتقاچ دېدىم :

— ئىسمىم ئالىم بولىدۇ ، گېزىتخانىنىڭ...

— بولدى... بولدى ، تونۇشۇپ قالدۇق ، بۇ نەرسىنى كۆرسەمۇ بەربىر ... — ئۇ قولۇمنى ئىتتىرىپ تۇرۇپ دېدى ، — ھازىرچە دەم ئېلىپ تۇرۇڭ ئۇكام ، كەچكە يېقىن مۇنۇ مۇختارجان سىزنى ئىزدەيدۇ ، ئاز ـ تولا پاراڭلىشۋالايلى ، تونۇشۇپ قالدۇق ئەمەسمۇ ؟ ھى... ھى... ھى...

ئورنۇمدىن تۇردۇمىيۇ ، ئادىتىم بويىچە ۋاقىتنى چىڭ تۇتماق بولۇپ دېدىم :

— رەجەپ ئاكا ، مالال كەلمىسە كومىتېتلىرىدىكى نۇرىمانغا چۈشتىن كېيىن كېلىپ مەن بىلەن كۆرۈشۈشكە ئۇقتۇرۇش قىلىپ قويساق ، ۋاقىت بەك قىس .

رەجەپ قادىر قولىنى كەينىگە تۇتۇپ ئىشخانىدا ئۇياق ـ بۇياققا مېڭىپ بىردەم خىيال سۈرگەندىن كېيىن ئىشىك تۈۋىدە ئۆرە تۇرغان تۇراخۇنغا بۇيرۇق قىلدى :

— قېنى تۇراخۇن ، تەجرىبىخانىغا تېلېفون بېرىڭ ، نۇرىمان كېلىپ كەتسۇن ، كەلگەندە ماڭا بىر يولۇقۇپ ئۆتسۇن !

تېلېفون تېزدىنلا ئۇلاندى . تۇراخۇن تەلىپىمنى قارشى تەرەپكە مەلۇم قىلغاندىن كېيىن ، تېلېفون تۇرۇپكىسىدىن بىر ئايالنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى .

— ئۇرۇمچىدىن كەلگەن مۇخبىرمۇ ھە ، ھازىر ۋاقتىم يوق ، كېيىنچىرەك بىر گەپ بولار...

تۇرۇپكىدىن چىقىۋاتقان ئاۋاز شۇنچىلىك قاتتىق ۋە دانە ـ دانە ئىدىكى ، بىر مېتىر يىراقلىقتا تۇرۇپمۇ ئېنىق ئاڭلىماقتا ئىدىم .

بىردىن قۇيقا چاچلىرىم تىك تۇرۇپ كەتتى . «ئۇرۇمچىدىن كەلگەن مۇخبىر دېگەننى ئېنىق ئاڭلاپ تۇرۇپمۇ پىسەنت قىلمىغىنىنى قاراڭ ، نېمىدېگەن چوڭچىلىق ! » دېگەنلەر كاللامنى كېزىپ چىقتى . شوپۇر يىگىتنىڭ بايامقى سۆزلىرى قۇلقىم تۈۋىدە قايتا جاراڭلىغاندەك بولدى .

جىددىي تەلىپىمگە قىلىنغان بىپەرۋالىقتىن پەيدا بولغان كۆڭۈلسىزلىكمنى بىلگەندەك ، رەجەپ قادىر بېشىنى ئاستا چايقاپ قويدى ، ھېسداشلىق قىلغان ئاھاڭدا دېدى :

— ھەي ، ئېشەككىمۇ خۇدايىم بىلىپ مۇڭگۈز بەرمىگەن ، ئەگەر ئېشەكنىڭ مۇڭگۈزى بولسا ، پۈتۈن ئىنسانىنى ئۇسۇپ ئۆلتۈرۈپ بولاتتىكەن ، ھېلىمۇ ئايال كىشى بولۇپ قاپتۇ ، بولمىسا...

سومكامنى كۆتۈرگەنچە ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتىم ، شوپۇر يىگىت «بايام مەن نېمىدېگەنىدىم» دېگەندەك ماڭا بىر قارىۋالدى .

3

ياتاقتا ئورۇنلاشقاندىن كېيىنمۇ تۇزۇكرەك ئارام ئالالمىدىم . نۇرىمانىڭ بايامقى توڭ گەپلىرى قۇلقىمدا تۇۋىدە جاراڭلاۋەردى . چۈنكى ، باشقا بىرى ئەمەس ، دەل مەن يازماقچى بولغان كىشى ماڭا شۇنداق پوزىتسىيە تۇتۇۋاتاتتى . باشلىقمىنىڭ ئېيتقىنىچە ، مېۋە ـ چېۋىنى يېڭى پېتى ساقلاش تەتقىقاتىنى ئاشۇ نۇرىمان تاماملىغان ئىمىش ، مېۋە ـ چېۋە ماكانى بولغان شىنجاڭدا بۇ تەتقىقات نەتىجىسىنىڭ ئەمەلدە قوللىنىلىشى چوڭ ئەھمىيەتكە ئىگە ئىمىش ، ئۇ ئۇرۇمچىدە ئېچىلغان چوڭ يىغىندا ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى مۇدىرىنىڭ دوكلاتىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ، نۇرىمان ھەققىدە ئوچۇرك ئېلان قىلىش نىيىتىگە كەلگەنكەن .

راستىنمنى ئېيتسام ، مۇشۇ تاپتا ئۇنىڭ قانداق قىلىپ ھاكاۋۇرلۇقتا ئۇچىغا چىققان ۋە رەھبەرلىككىمۇ ، ئادەتتىكى

ئـشـچـغـمۇ ياقمايدىغان بىر چوكاننى ماختاپ ئۇچۇرماقچى بولغانلىقىنىڭ سىرىنى چۈشىنەلمەيۋاتاتتىم .

بـراق ، ئـادەتـتىكى قائىدە بويىچە ئېيتقاندا ، ئۇچرىشىش دائىرىسىنى كېڭەيتىپ ، ئوبيېكتىنى سەۋرچانلىق بىلەن كۆزىتىشكە ھـەتتا ئۇنىڭ بىلەن يۈزتۇرانە پاراڭلىشىشنى قولغا كەلتۈرۈشكە تـوغـرا كېلەتتى . رەجەپ قادىر بىلەن شوپۇر يېگىتنىڭ قارىشى نۇرمان ئۇستىدىكى كۆزىتىشنىڭ بىر قىسمى بولۇپ ھېسابلىناتتى .

شۇ خىياللار بىلەن چېلىشىپ تۇرغىنىمدا ئىشىك چېكىلمەيلا ئـېـچـىـلـىـپ مۇختارجان كىرىپ كەلدى . ئۇ رەجەپ قادىرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن مېنى ئالغىلى كەلگەنكەن .

«يالغۇز ئولتۇرغاندىن كۆرە ئىككى - ئۈچ رومكا ئىچىپ ، مۇڭدىشىپ كەلسەم كېلەي» دېدىم - دە ، ماشىنىغا چىقتىم .

ئون بەش مىنۇتچە ماڭغاندىن كېيىن رەجەپ قادىرنىڭ شەھەر چـېـتـىگىرەك جايلاشقان قورۇسىغا يېتىپ كەلدۇق ، مۇختارجان ماشىنىدىن چۈشۈپ تۆت تونىلىق يۇك ئاپتوموبىلى پانتۇچلىك كەڭلىكتىكى دەرۋازىنىڭ بىر يېرىنى بېسىۋىدى ، ئېغىر قاناتلار شـىـرىلداپ ئېچىلدى - دە ، كېشەك ئارقىسىغا كىرىپ كەتتى . دەرۋازا بېشىدىكى چىراغمۇ لاپىلدىدە يانىدى .

— قېنى ، كىرسىلە ئالىمجان ئۇكام ، كىرسىلە...

رەجـەپ قـادىـر تال باراڭلىرى ئاستىدىن پەيدا بولدى . ئۇ دەرۋازىـنـىڭ كارامىتىگە ھەيرانلىق ئىچىدە كۆز سېلىۋاتقىنىمغا قاراپ :

— پەن - تېخنىكا يېڭىلىقلىرى دېگەن مانا مۇشۇ ، دەرۋازا قـانـاتـلـىرى ئېلېكتر كـۈچىنىڭ يـاردىمـى بىلـەن ئېچىلىپ - يېپىلىدۇ ، — دېگەچ كۈنۈپكىنى قايتا - قايتا بېسىپ كۆرسەتتى ۋە — بۇ ئىمارەتنى شەھىرىمىزنىڭ ئۇستىلىرى لايىھىلەپ ياسىغان ، قالتىسمىكەن ، — دەپ سوراپ قويدى .

— قالتىسكەن ، — دېدىم مەن بۇ كارامەتكە قىزىقىپ .

رەجەپ قادىر مېنى قورۇ - جايىنى تاماشا قىلىشقا تەكلىپ

قىلدى . ئۆيلەر ھەقىقەتەن قالتىس سېلىنغانىدى . شىپاڭنىڭ چەگىللىرىگە نەقىش ئويۇلۇپ سىرلانغاچقا كۆركەم ۋە ھەيۋەتلىك كۆرۈنەتتى . تاملارغا ئويۇلغان گۈللۈك نەقىشلەر شىپاڭغا ئېسىلغان ئاسما چىراغ يورۇقىدا يالتىراپ تۇراتتى ، مېھمانخانىنىڭ تام - تورۇسلىرىنى بېزەشكە زامانىۋى قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى ئىشلىتىلگەنىدى .

مېھمانخانىغا كىرىشىمگىلا ئون نەچچە كىشى كوماندا بېرىلگەندەك تەڭلا ئورنىدىن تۇرۇپ ، مەن بىلەن بىرمۇبىر قول ئېلىشتى . رەجەپ قادىر مېنى ئۇلارغا سالاھىيىتىمدىن ئاشۇرۇپ تونۇشتۇرغاندىن كېيىن ھەممەيلەن ئورۇن ئېلىشتۇق .

مېۋە - چېۋە داستىخىنىدىن كېيىن تونۇر كاۋېپى تارتىلدى . كاۋاپنىڭ قوۋۇرغا گۆشى ۋە ساپسېرىق تىلىنغان تېرىسى ئالدىمغا كېلىپ قالغىنىغا قارىغاندا ، سورۇندىكى ئەڭ ئەتىۋارلىق مېھمان مەن ئىدىم . بىراق ، راستىنى ئېيتسام ئۆزۈمنىڭ مۇشۇنچىلىك ئەتىۋارلىنىشىمۇ تۇنجى قېتىم ئىدى .

— ئاغىنىلەر ، بۇگۈن مۇخبىر ئىنىمىز ئالىمجان شەھىرىمىزگە يېتىپ كەلدى . ئۇ كومىتېتىمىزنىڭ ئەھۋاللىرىنى ئىگىلىمەكچى . ئۇ بىزنىڭ مېھمىنىمىز ، شەھىرىمىز خەلقىنىڭ مېھماندوستلۇقىتا نامى بار ، شۇڭا ئەرزىمەس داستىخىنىمىز ئۈستىدە ئىنىمىزنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇق . ھەمراھ بولۇش يۈزىسىدىن ھەرقايسىڭلارنىمۇ چاقىرىپ قويدۇم ، قېنى تونۇشۇش ھۆرمىتى ئۈچۈن بىر رومكىدىن كۆتۈرۈۋېتەيلى ، خوشە !

رەجەپ قادىر يۆتىلىپ ، قېقىلىپ تۇرۇپ سۆزلىگەندىن كېيىن رومكىلار ئارقىمۇئارقا قۇرۇقدىلىشقا باشلىدى .

ساھىبخانىنىڭ ھارىقى ساپلا ئالىي ھاراقلاردىن ئىدى . مەنمۇ مەززە قىلىپ ئىچىشكە باشلىدىم ، گەپ - سۆزلەرمۇ ئاۋۇشقا باشلىدى . يېنىمدا ئولتۇرغان ئوتتۇز نەچچە ياشلاردىكى بىرەيلەن ئاۋۇال گەپ باشلىدى :

— مۇدىرىمىز قالتىس ئادەم جۇمۇ ، ئالىي مەكتەپتە

ئوقۇمىغان بىلەن ، سەۋىيە جەھەتتە خېلى ـ خېلى كىشىلەرنى پوش دەيدۇ .

بۇ گەپنى يەنە بىرەيلەن تولۇقلىدى :

— بۇ كىشى ژىلايىتىمىزنىڭ پەن ـ تېخنىكا ئىشلىرى ئۈچۈن ئاز كۈچ چىقارمىغان ، كۆزى ئۆتكۇر ، ئادەم تاللاشنى بىلىدۇ ، قىلىمەن دېگەننى قىلماي قالمايدۇ .

— ئەمدى مېنى ماختىغىلى چۈشتۈڭلارمۇ ، خېلى قىزىپسىلەر ـ دە ! سىلەرزە يامان باللار جۇمۇ !

رەجەپ قادىر ئۇستەلدىن بېشىنى ئارتىلدۇرۇپ تۇرۇپ كۈلۈپ قويدى .

— مەن دېگەن بىر ئاددىي ئىشچى ، — يېنىمدىكى بىرەيلەن بىلەن ئورۇن ئالماشتۇرۇپ ئۇلگۈرگەن قىرىق ياشلاردىكى بىر ئەر كىشى رومكىسىدىكى هاراقنى تامچىتىپ تۇرۇپ دېدى ، — ئەمما بىرنى بىر ، ئىككىنى ئىككى دەيمەن . ناهەقچىلىككە هەرگىز چىداپ تۇرالمايدىغان خۇيۇم بار . مەسىلەن ، بۇ قېتىم مېۋە ـ چېۋىنى يېگى پېتى ساقلاش تەتقىقاتىدا نەتىجە چىقىپ بولدى ، بەزىلەر بۇ نەتىجىنى هېلىقى نۇرمانغا مەنسۇپ دەيدۇ ، بىكار گەپ ! — ئۇ «بىكار گەپ» دەپ قوللىنىپ كۆتۈرۈۋېتىدى ، رومكىسىدىكى هاراق پۈتۈنلەي چېچىلىپ تۈگىدى ، — ئەگەر مۇدىرىمىزدەك پېشقەدەملەر ئەقىل كۆرسەتمىسە ، ئالىي مەكتەپ بوسۇغىسىدىن ئاتلىغان ئېتى بار بىر چوكان نېمىمۇ قىلالايتتى . مۇدىرىمىز ئۇنىڭغا زىر ـ زەۋەرگىچە ئۆگىتىپ قويغان . ئەمدىلىكتە بولسا پېشقەدەملەرنى پوش ـ پوش دەپ هەممىگە ئۆزى ئىگە بولۇۋالدى .

— هەي ، غەيرەت دېگەنگىغۇ مەن ئۆلگۈدەك ئۆچ ، — ئابدۇقادىر دەيدىغان بىر كىشى سۆز ئارىلىدى ، — ئەمما نۇرمانىڭ گېپىنى قىلسىلا سۆز قىستۇرغۇم كېلىدۇ . ئېرى زاۋۇتتىن ئىستېپا بېرىپ قاسساپلىق قىلىۋىدى ، ئېرىدىن چاندى . مانا ئەمدى كۆرگەنلا كىشىگە قاش ئېتىپ يۈرىدۇ ، بىرەر هەپتە تۇرىدىغان بولسىلا تويغىمۇ داخىل بولۇپ قالامدىلا تېخى .

— ھا... ھا... ھا...

مۇختارجان بۇلۇڭ ئۇستەلدىكى چوڭ ئۇنئالغۇنى بېسىۋەتتى . مۇزىكا ئاۋازى ئۆينى بىر ئالدى . بىرىنچى بولۇپ ئۇسسۇلغا چۈشۈۋالغان رەجەپ قادىر توققۇز بال شامالدا لەپپەكشۇاتقان تېرەكتەك ئىرغاڭلىغىلى تۇردى . يەنە ئىككى ـ ئۈچ كىشى مۇزىكا رىتىمىگە ماس كەلمىگەن ھالدا چاۋاك ئۇرۇپ تىزىغا مۇشتلاپ رەجەپ قادىرنى ئەگىپ پىرقىراشقا باشلىدى . شۇ ئەسنادا ، توزۇپ كېتەي دەپ قالغان بىر تال سېرىق سەبدە گۈلنى تۆش يانچۇقىغا قىستۇرۇۋالغان مۇختارجان ئۇسسۇلچىلارنىڭ ئارىسىدىن يول ئېچىپ يېنىمغا كېلىپ ئولتۇردى ـ دە ، ئوڭ قولىنى مۇرەمگە تاشلىدى . ئۇ كۆزىنى ئارىن ئاچاتتى ، پەسكە چۈشۈپ كېتىۋاتقان بېشىنى تەسلىكتە كونترول قىلىپ تۇرۇپ تىلىنى چاياپ سۆزلەيتتى :

— مۇخبىر ئاكا... مەن... مەن راست دەپتىمەنمۇ نۇرىمان... نۇرىمان... ئەرگە تېگىپ كېتىدىكەن ئەرگە...

ئۇ بوينۇمغا ئېسىلىپ يىغلىغىلى تۇردى . ئاغزىدىن ئاققان شۆلگەيلىرى تىزىمغا تېمىشقا باشلىدى . مەن ئۇنىڭ مەست بولغانلىقىنى پەملىدىم ـ دە ، ئاستا ئىتتىرىپ تامغا يۆلەپ قويدۇم .

4

ئەتىسى ئورنۇمدىن تۇرغىنىمدا كۈن خېلى ئۆرلەپ قاپتۇ ، ئەتىگەنلىك ناشتا ۋاقتىنىمۇ ئۆتكۈزۈپ قويۇپتىمەن ، ئۇنىڭ ئۇستىگە كۆڭلۈممۇ بىرنەرسە تارتىدىغاندەك ئەمەس ئىدى .

ئىستاكانغا ياڭاقچىلىك چاي سېلىپ دەملىدىم ـ دە ، گۈپۈلدىتىپ ئېچىۋېتىپ ياتاقتا ئۇيان ـ بۇيانغا مېڭىشقا باشلىدىم . قېنىق دەملەنگەن چاي تەسىر قىلدى بولغاي ، بېشىمنىڭ زىڭىلداپ ئاغرىشلىرىمۇ سەل ـ پەل يېنىكلەپ قالدى ، پىكرىممۇ ئېچىلىپ كەتتى . ئاخشامقى سورۇن ۋە سورۇندا دېيىلگەن گەپلەر يادىمغا

كېلىشكە باشلىدى . «ئىلغار پەن ـ تېخنىكا خادىمى» دەپ ھېسابلانغان نۇرىمان ئۇستىدىكى شىكايەتلەر بىرمۇنچە ئۇندەش ۋە سوراق بەلگىلىرىگە ئايلىنىپ كاللامغا لىق تولۇپ كەتكەنىدى .

يەنە ئويلىسام يەنە شۇ ، نۇرىمان ھەققىدە قان ـ تەر سىڭدۇرۇپ ئوچېرك يېزىلسا ، ئوچېرك بېسىلغان گېزىت قولىدىن ـ قولغا ئۆتۈپ ، كىشىلەرنىڭ لەنەت ـ نەپرىتىگە قالسا ئاقىۋەت نېمە بولىماقچى ؟ ئوچېرك باشلىقىمىنىڭ نامى بىلەن ئەمەس ، مېنىڭ ئىسمىم بىلەن ئېلان قىلىنىدىغۇ ، نامىم نۇرىماننىڭ نامى بىلەن بىللە سېسىپ كەتسە ـ ھە ؟ مۇخبىر دېگەن باشقىلارنىڭ خاھىشى بويىچىلا ئىش قىلىدىغان ، نېمىنى يازدىم دېسە شۇنى يازىدىغان ماشىنا ئادەم ئەمەس ، مۇخبىرنىكىمۇ ئۆزىگە تۇشلۇق ۋىجدانى ، راست گەپ قىلىش بۇرچى بار ئەمەسمۇ ؟ پارتىيە گېزىتىنىڭ ئىناۋىتىنى يەرگە ئۇرۇشقا بولمايدۇ . نېمىلا بولمىسۇن ئەھۋالنى باشلىققا مەلۇم قىلىشىم كېرەك ، ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈش كېرەك ، بۇنداق قىلىش ئۇنى ئاسرىغانلىق .

ئويلىغانسېرى غۇرۇرۇم خۇددى قار پومزىكى يۇمىلاتقاندەك چوڭىيىپ بارماقتا ئىدى . ۋىجدانىم بۇرچۇمنى يادىمغا سالماقتا ئىدى .

— ياخشى تۇرۇپلىمۇ ئۇكام ؟

تۇيۇقسىز قويۇلغان سوئالدىن چۆچۈپ كەينىمگە قارىدىم . ئىشىككە كەينىمنى قىلىپ خىيال بىلەن بەند بولۇۋاتقاندا كىرىپ كەلگەن تۇراخۇن لۆڭگىگە ئورالغان بىر نەرسىنى ئىككى قوللاپ تۇتقىنىچە يېنىمدىلا تۇراتتى .

— خۇداغا شۈكۈر ، ئۆزلىرىچۇ .

— خۇداغا شۈكۈر ، رەجەپ قادىر ئۆزلىرىگە ناشتىلىق ئەۋەتكەنىدى .

ئۇ بولاقنى شىرە ئۇستىگە قويدى ـ دە ، ئىشىك تۇۋىگە كېلىپ تۇرۇپ دېدى :

— ئاخشام بەك چارچاپ كەتتىلىغۇ دەيمەن ، ھەي ، بىزنىڭ

بالىلارزە...

ئۇ چارچاپ كەتكىنىمنى بىلگەنىدى. مەن «ھەئە» دەپ قىسقىلا جاۋاب بېرىپ، ئۇنى كرېسلوغا تەكلىپ قىلدىم. ئۇ ھېچبىر تۇزۇت قىلمايلا ئولتۇردى. تەكلىپ قىلىشىم پەقەت ئەدەپ يۇزىسىدىن ئىدى، ئۇ ئولتۇرار دەپ ئويلىمىغانىدىم. ئۆزۈمنى قانچە زورلىساممۇ قىلىدىغان گېپىم يوق ئىدى.

— بىزنىڭ مۇدىر مانا مۇشۇنداق مەرد ئادەم — يۇقىرىدىن كەلگەنلا كىشى ئۇنىڭ چېيىغا داخىل بولماي قالمايدۇ. ئەمما، ...— تۇراخۇن گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتتى. مەنمۇ كوچىلاپ يۇرمىدىم، تايىنلىق، ئۇنىڭ ياخشى گېپىنى قىلىدۇ، دەپ جەزم قىلدىم. مېنىڭ ئانچە گەپ خالىمايۋاتقىنىمنى كۆرگەن تۇراخۇن ئورنىدىن تۇردى ـ دە، ئارام ئېلىشىمنى تاپلاپ قويۇپ، ئىشىككە قاراپ ماڭدى. ئۇزىتىپ چىقىۋېتىپ ئۇنىڭ تۇيۇقسىزلا مەن تەرەپكە بۇرۇلۇپ نېمىلەرنىدۇر دېيىشكە ئاغزىنى ئۆمەللىگەنلىكىنى كۆرۈپ قالدىم. مۇشۇ مىنۇتتا ماڭا ئاراملىق كېرەك ئىدى. چىشىمنىڭ ئېقىنى چىقىرىپ قويدۇممۇ ۋاتىلداپ كېتىشىنى پەملەپ تۇراتتىم. ئۇ خوشلىشىپ كېتىپ قالدى.

مەن تۇرغان مېھمانخانىدا ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون كەسپى يوق ئىدى. گېزىتخانىغا تېلېفون بېرىش ئۈچۈن شەھەرلىك پوچتا ـ تېلېگراف ئىدارىسىگە بېرىشقا توغرا كېلەتتى. رەجەپ قادىر ئەۋەتكەن ناشتىلىق سامسىلاردىن ئازراق يەپ روھلىنىۋالدىم ـ دە، شەھەرلىك تېلېگراف تىجارەت ئورنىغا قاراپ يول ئالدىم.

تەلىيىمگە تىجارەت ئورنىدا ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون بېرىدىغانلار كۆپ ئەمەس ئىكەن. بەلكىم تېلېفون ساقلاۋاتسا كېرەك، تام بويلاپ قويۇلغان ئۇزۇن ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىدە بىر قاراشتىلا كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلغۇدەك كېلىشكەن بىر چوكان كىتاب كۆرۈپ ئولتۇراتتى. خەت ـ چەك ۋە تېلېفون ئالاقىسىنى بېجىرىدىغان ئاياللار، خەت باسقۇچىلار بېشىنى بىر يەرگە قىلىۋېلىپ، چوكان تەرەپكە كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئىما ـ ئىشارەت

قىلىشىپ پىچىرلىشىۋاتاتتى .

مەن قاپاقتىن سۇ تۆكۈلگەندەك پىخىلدىشىۋاتقان ئاياللارنىڭ دىققىتىنى ئۆزۈمگە مەركەز قىلدىم ـ دە ، تېلېفوننى تىزىمغا ئالدۇرۇپ قويۇپ ، ئۇزۇن ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىگە بېرىپ ئولتۇردۇم .

بىكارچىلىقتا تامدىكى شوئارلارغا ، كەسپىي ئېلانلارغا قاراپ كېلىپ ، نەزەرىم كىتاب كۆرۈۋاتقان هېلىقى چوكاندا توختىدى . ئۇ قارىماققا يىگىرمە يەتتە ياشلار چامىسىدا ئىدى . كىيىۋالغان بادام گۈللۈك ئايالچە زەر دوپپىسى شۇنچىلىك ياراشقانىدىكى ، قۇلىقىغا قىستۇرۇۋالغان ، ۋايىگە يېتىپ ئېچىلغان بىر تال سېرىق سەبدە بىلەن قوشۇلۇپ قاشتېشىدەك سۈزۈك چىرايىنى تېخىمۇ ئاق ۋە جۇلالىق كۆرسىتەتتى . تۇم ـ تۇم ئىككى ئۆرۈم چېچى ئورۇندۇقنىڭ ئۈستىدە تولغىنىپ ياتاتتى . كاناي پاسوندا تىكىلگەن گۈللۈك يوپكىسى پايپاق تارتىۋالغان پۇتلىرىنى يېپىپ تۇراتتى . خورما رەڭ توپلىينىڭ پاشنىسى بىر غېرىچ كېلىدۇ دېسە لاپ بولۇشى مۇمكىن ، لېكىن بەش بارماق ئېگىزلىكىدىن هەرگىز كەم چىقمايتتى . ئۇنىڭ كىتابتىن بېشىنى كۆتۈرمەسلىكى كۆز ـ قېشى هەققىدە بىرنېمە دېيىشكە ئىمكان بەرمەيتتى .

— مانا سىزنىڭ تېلېفونىڭىز .

چوكان تېلېفونچىنىڭ ئىككى قېتىم چاقىرىشى بىلەن ئۇيقۇدىن ئويغانغاندەك ئېسىگە كەلدى ۋە كىتابنى قاتلاپ قول سومكىسىغا سېلىپ پەشتاختا ئالدىغا باردى ـ دە ، تۇرۇپكىنى قولىغا ئېلىپ سۆزلەشكە باشلىدى .

— ۋەي ، سادىق ئاكامۇ ؟ بىر زۆرۈر ئىش بار ئىدى سەمىلىرىگە سالىدىغان ، هېلىقى مەن دېگەن سورتلۇق شاپتۇلدىن ئەۋەتمىدىلىغۇ ، قوغۇنمۇ تېخى يېتىپ كېلەلمىدى··· شۇنداقمۇ ، ۋاقتى ئۆتۈپ كەتسە بولمايدۇ ، پاتراق ماڭغۇزۇۋەتسىلە بولاتتى··· بولسا ئەتىدىن قالمىسۇن جۇمۇ ، بولامدۇ ؟

چوكان تېلېفونىنى قويۇپ قويدى ـ دە ، يەنە قەيەرگىدۇر زاكاز قىلىنغان تېلېفونىنى كۆتىدىغانلىقىنى ئېيتىپ كىتابنى قولىغا

长途电话

ئالدى .

مۇخبىرلارغا خاس سەزگۈرلۈكۈم بىلەن ، بۇ چوكاننى بىرەر باشلىقنىڭ ئايالى دەپ قىياس قىلدىم . بىراق ، ئېرىنىڭ ئىدارىسىدىنلا تېلېفون بەرمەي ، پوچتىخانىغا كېلىپ پۇل تۆلەپ تېلېفون بەرگىنى بۇ گۇمانىمنى چەتكە قاقاتتى .

شۇ ئارىدا تېلېفون ئېلىنغانلىقى ئۇقتۇرۇلدى . باشلىقمنىڭ نەق ئۆزىنى تاپتىم . كەلگىنىمدىن بۇيانقى ئەھۋاللار ھەققىدە دوكلات قىلىپ قاراشلىرىمنى ئوتتۇرىغا قويدۇم . بىراق ، ئون بەش مىنۇتلۇق سۆزلىشىشتىن ھېچبىر نەتىجە چىقمىدى . چوڭقۇر تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلمىغىنىم ئۈچۈن ئازراق تەنقىدمۇ ئاڭلىدىم . باشلىقمنىڭ ئېيتقىنىچە ، ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتنىڭ مۇدىرى ئەتە ـ ئۆگۈن ئىچىدە قايتىپ كەلمەكچىكەن .

«كۆرىمىز ، مۇدىر قايتىپ كەلسە كەلسۇن ، ئۇ ئاممىنىڭ پىكرىگە قاندىقمۇ جاۋاب بېرەركىن... » دېدىم ـ دە ، پوچتىخانىدىن سالپايغان پېتىم چىقىپ كەتتىم .

5

باشلىقمنىڭ تەنبىھىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن روھىم چۈشۈپلا كەتتى . بىراق ، ئاز ـ تولا جىددىيلەشمەيمۇ قالمىدىم : «مەن مۇخبىر ، تېما تاللاش ئەركىنلىكىم بار ، ئۆزۈمگە تۇشلۇق غۇرۇرۇم ۋە ۋىجدانىم بار . ئىرادەمگە خىلاپ قەلەم تەۋرەتمەيمەن » دەپ مەيدەمگە مۇشتلىغان بىلەن ، تەشكىل تاپشۇرغان تېمىنى يېزىشتىن باش تارتىشقىمۇ بولمايتتى . ئۇنىڭ ئۈستىگە مۇھىم تېمىلار باشلىقنىڭ ئىرادىسى بويىچىلا ئەمەس ، بەلكى تەھرىر ھەيئىتىنىڭ مۇزاكىرىسى بويىچە بېكىتىلەتتى . چۈشتىن كېيىن بازار ئايلانغاچ كاللامنى سىلكىۋېتىپ ئويلاپ باقتىم ، ئويلا ـ ئويلا ئاخىر «كاۋاپمۇ كۆيمەيدىغان ، زىخمۇ كۆيمەيدىغان » بىر چارىنى تاپتىم . يەنى ، مېۋە ـ چېۋىنى يېگى پېتى ساقلاش تەتقىقاتى بويىچە

يېڭى مۇۋەپپەقىيەت يارانقان پەن ـ تېخنىكا كومىتېتىغا قاراشلىق تەتقىقات ئورنى ھەققىدە بىر پارچە ئومۇملاشتۇرۇلغان ئوچېرك يېزىپ ، بىرقانچە يەرگە نۇرمانىنىڭ ئىسمىنى قىستۇرۇپ قويۇش بىلەن ئىشنى بولدى قىلماقچى بولدۇم . ئۇ چاغدا ئوچېرك گېزىتتەكە بېسىلسىمۇ ناممىغا داغ كەلمەيتتى ، كۆپنى خۇشال قىلاتتىم ، ئەگەر ئوچېرك تەھرىرلىكتىن ئۆتمەي سوغۇق سارايغا ھۆكۈم قىلىنسىمۇ ماڭا بەربىر ئىدى ، ۋەزىپىنى ئورۇندىغان ھېسابلىنىۋېرەتتىم . يامىنى كەلسە كەسپي سەۋىيەمنىڭ تۆۋەنلىكىگە ئىقرار قىلسامىلا ئىش ئاياغلىشاتتى .

كەچكە يېقىن پەن ـ تېخنىكا كومىتېتىغا ئەتە ئەتىگەندە نەق مەيدانىنى زىيارەت قىلىشقا باربىدىغانلىقىمنى ئۇقتۇرۇپ قويدۇم . ئەتىسى ئەتىگەندىلا نەق مەيداندا ھازىر بولدۇم .

تەتقىقات ئورنى جايلاشقان كىچىك ئىككى قەۋەتلىك بىنا ئېگىز ئۆسكەن تېرەكلەر ئارىسىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى . مۇختارجان ماشىنىسىنى ھويلىدا توختاتتى ـ دە ، مېنى بىرىنچى قەۋەتتىكى ھەر خىل تەجرىبە ئەسۋابلىرى تولۇپ كەتكەن بىر بۆلۈمگە باشلاپ قويدى . ئىشىكتىن كىرىشىمگىلا رەجەپ قادىرنىڭ تونۇش ئاۋازى ئاڭلاندى .

— قارشى ئالىمىز ، قارشى ئالىمىز...

رەجەپ قادىر كىيىۋالغان ئاق خالات ۋە ئاق پوسما ئۇنىڭ چىرايى بىلەن رەڭ تالىشىپ تۇراتتى . ئۇ مېنى تەجرىبە ئۇستىلىنىڭ يېنىغا باشلاپ كەلدى . مەن ئۇقمايدىغان قانداقتۇر سۇيۇقلۇقلارنى ئىنچىكە نەيچىلەرگە قۇيۇپ ئارىلاشتۇرۇۋېتىپ دېدى :

— مۇخبىر ئۇكام ، ئۆزلىرى ئەقىللىق ئادەم ، ھەممىنى ئېيتمىساممۇ بىلىدىلا ، مېۋە ـ چېۋىنى ھۆل يېتى ساقلاش ئىشى تارىختىن بۇيان ھەل بولماي كەلگەن مەسىلە ، — ئۇ ئاق خالاتلىق بىر قىزنىڭ قولىدىن لۆڭگە ئېلىپ پېشانىسىنى سۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن گېپىنى داۋاملاشتۇردى ، — تىرىشچانلىقىمىز بىلەن بۇ

مەسلە ئاخىر ھەل بولدى . بىراق ، مېۋە - چېۋىنى ئالتە ئاي يېگى يېتى ساقلاشنى بىر يىلغا ئۇزارتىش پىلانى ئۇستىدە يەنە كۆپ تىرىشچانلىق كۆرسىتىشكە توغرا كېلىدۇ . كۆرۈپ تۇرۇپتىلا ، بۇ ئىشقا بىز پېشقەدەم كەسىپ ئەھلىلىرى قول سالمىساق بولمايدۇ . شۇنداقمۇ ، شۇنداق ئەمەسمۇ ؟

ئۇ يېنىدا قاراپ تۇرغان ئىككى - ئۈچ كىشىگە سوئال نەزەرى بىلەن گۆلەيدى . ئۇلار دەرھال :

— شۇنداق ، شۇنداق ، — دەپ رەجەپ قادىرنىڭ پىكرىنى قۇۋۇەتلەشتى .

— سىلىگە يۈرەكلىك ھالدا ئېيتالايمىزكى ، مېۋىنى ھۆل پېتى ساقلاش ۋاقتىنى ئاخىرقى ھېسابتا ئىككى يىلغا يەتكۈزۈشكە ئىشەنچىم بار ، شۇنداقمۇ ، شۇنداق ئەمەسمۇ ؟

رەجەپ قادىرنىڭ ئىشداشلىرى بۇ قېتىم جاۋاب بېرىشتىن باش تارتتىمۇ ياكى ئۇنىڭ سۆزىنى ئېنىق ئاڭلىيالمايۋ قالدىمۇ ، ئىشقىلىپ دەرھال قوشۇلۇپ كەتمىدى . ئۇلارنىڭ ئورنىدا مەن رەجەپ قادىرغا سوئال قويدۇم :

— مېۋە - چېۋىنى ئىككى يىل ساقلاشنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى بار ، مۇدىر ؟ مېۋە - چېۋە دېگەن يىلدا بىر قېتىم پىشامدۇ ؟

سوئالىمغا رەجەپ قادىردىن جاۋاب چىقمىدى . ئۇنىڭ ئىشداشلىرىمۇ بىر - بىرىگە كۆز بېقىشۋالدى . ئۇ ئاغزىنى ئاچقان پېتى بىر ھازا ھاڭ - تاڭ بولۇپ قالغاندىن كېيىن ، كەتكۈزۈپ قويغانلىقىنى پەملىدى بولغاي ، بىردىنلا كۈلۈمسىرەپ دۇدۇقلاپ تۇرۇپ دېدى :

— ياق··· ياق··· ئەسلىدە بىزدە ئاشۇنداق ئەخمىقانە خىياللارنى قىلىدىغانلارمۇ بار ، دېمەكچىدىم ، مەسىلەن ، نۇرىمان···

— ھە راست ، نۇرىمان قايسىلار بولىسىلەر ؟

رەجەپ قادىر نۇرىماننى يادىمغا سالغاچ ، تەجرىبە ئەسۋابلىرى بىلەن ھەپىلىشۋاتقان قىز - چوكانلاردىن سورىدىم .

— ئۇكام ، تەجرىبىخانىنىڭ ھاۋاسى يامان ، ئىشخانىغا چىقىپ

سۆزلىشەمدۇق ـ ھە ؟

رەجەپ قادىر ئارقىمۇئارقا چۇشكۇرۇۋەتكەندىن كېيىن ، يېڭىمدىن تارتقىنچە مېنى ئىشخانىغا باشلاپ چىقتى ، چاققانغىنا ئىشخانىنىڭ نەقىشلىك شىرەلىرىگە خىلمۇخىل مېۋە ـ چېۋىلەر تىزىۋېتىلگەنىدى ، رەجەپ قادىر مېنى نېمەتلەرنى تېتىپ بېقىشقا تەكلىپ قىلغاندىن كېيىن ، بىر قېلىن دەپتەرنى ئېلىپ ئوقۇشقا تەمشىلىۋىدى ، بايامقى سوئالىمنى قايتا تەكرارلىدىم :

— نۇرىمان بۇگۈن بىر ناھىيىگە ئەۋرىشكە ئېلىپ كەلگىلى كېتىپتۇ . ھەي ، نېمىسىنى دەيسىز ئۇكام ، ئۇنىڭ باشباشتاقلىقى مانا قايسى دەرىجىگە يەتكەن ، ماڭا بىر ئېغىزمۇ تىنىپ قويماپتۇ . بىراق ، ئەھۋال ماڭا بەش قولدەك ئايان ، ۋوكالات قىلىۋەرسەم بولىدۇ...

نۇرىمان ھەققىدە ئوچېرك يېزىشتىن ۋاز كەچكەن بولساممۇ ، پۈتۈن شەھەردىكىلەرنىڭ ئاغزىغا چىقىپ قالغان بۇ چوكانىنى بىر كۆرۈپ بېقىش نىيىتىگە كەلگەنىدىم . ئۇچراشقاندا مەن بىلەن كۆرۈشۈشكە پەرۋاسىز قارىغانلىقى ئۈچۈن بىر ـ ئىككى ئېغىز تەنە قىلىۋېلىپ پۇخادىن چىقىۋېلىشممۇ مۇمكىن ئىدى . بۇگۈن بۇ يەرگە كېلىدىغانلىقىمنى ئاڭلاپ ئۆزىنى چەتكە ئالدىمۇ يا ؟ دەپ ئويلىدىم ئاخىر .

رەجەپ قادىرنىڭ ئەھۋال تونۇشتۇرۇشى چۇشكىچە داۋاملاشتى . خاتىرىلىۋالغان نەرسىلىرىم بىرەر ئوچېرككە ياراپ قالاتتى . ئۇنىڭ تاماققا تەكلىپ قىلىشىغىمۇ قارىماي مېھمانخانىغا قايتىپ كەتتىم ۋە ئوچېركىمنىڭ رامكىسىنى قوراشتۇرۇشقا تۇتۇش قىلىدىم... قەسەمبىللا ، نۇرىمانىڭ ئىسمىنى بىرەر يەردىمۇ ئاتمايمەن ، دېگەن قارارغا كەلدىم .

6

ئىشىك چېكىلدى ، ئورىگىنالدىن بېشىمنى كۆتۈرمەيلا دېدىم :

— كىرىۋېرىڭ .

كىرگۈچى ئەللىك بەش ياشلارغا بېرىپ قالغان ، ئورۇق ۋە قارامتۇل كەلگەن ، ئېگىز بويلۇق ، كۈلۈمسىرەپ تۇرىدىغان ئادەم ئىدى . قىرى بۇزۇلمىغان شىم ـ كاستۇملىرى ۋە تاقىۋالغان ھاۋا رەڭ گالستۇكى بەستىگە خېلىلا سالاپەت بېرىپ تۇراتتى . ئۇ مەن بىلەن قىزغىن قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن ئۆزىنى تونۇشتۇردى :

— ئىسمىم مەخسۇت بولىدۇ ، ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتىدا ئىشلەيمەن ، سىز بىلەن كۆرۈشۈش مەقسىتىدە ئايرودرومدىن ئۇدۇل مۇشۇ يەرگە كېلىشىم...

— ھە ، ئۆزلىرى مەخسۇت ئاكىمۇ ؟

كۆڭلۈمدىكى خاپىچىلىقنى ئۇنتۇشقا تىرىشىپ كۈلۈمسىرىدىم ، ئۇنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلىپ ، مەنمۇ يېنىغا بېرىپ ئولتۇردۇم . چۈنكى ، بۇ كىشى ھەققىدە باشلىقىمدىن يېتەرلىك نەرسىلەرنى ئاڭلىغانىدىم . ئۇ مەخسۇت مۇدىر بىلەن پارتىيە مەكتىپىدە بىللە ئوقۇغانلىقىنى سۆزلەپ كېلىپ ، ئۇنى ئۇنداق قابىلىيەتلىك ، مۇنداق ياخشى ئادەم دەپ كۆكلەرگە ئۇچۇرغانىدى .

— مېھمانخانىنىڭ تامىقى قانداقراقكەن ، بۇ شەھەرنىڭ ئىسسىقى قىينىپ قويمىغاندۇ ، — سورىدى ئۇ ماڭا تاماكا تۇتۇۋېتىپ .

ھەممىدىن رازى ئىكەنلىكىمنى ئېيتقاندىن كېيىن ، ئۇ بىر يۇتۇم چاي ئوتلىۋالدى ـ دە ، كۈلۈپ قويۇپ سورىدى :

— يالغان ئېيتىۋاتىسىزغۇ دەيمەن ، يېمەك ـ ئىچمەكتىن رازى بولسىڭىز بولغانسىز ، خىزمىتىڭىزدىنچۇ ؟

ئۇ گەپنى تۇيتۇزلا قويدى . خىزمىتىمدىن رازى ئەمەسلىكىمنى بىلىۋالغانلىقى ئۈنىڭ ئۇنداق ـ مۇنداق ئادەملەردىن ئەمەسلىكىدىن بېشارەت بەرمەكتە ئىدى . باشلىقىمنىڭ باھاسىنى ئىسپاتلاشقا باشقا دەلىل ـ ئىسپاتنىڭمۇ لازىمى يوق ئىدى .

ئۇ زۇۋان سۈرمەيۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇردى ـ دە ، ئورنىگىناللىرىمغا قىيا قارىۋالغاندىن كېيىن ئويچان كۆزلىرىنى ماڭا

تىكتى :

— كومىتېتىمىزغا كېلىپ نېمىلەرنى ئاڭلايدىغانلىقىڭىز ۋە نېمىلەرگە دۇچ كېلىدىغانلىقىڭىزنى پەملىگەنىدىم . بىراق ، بۇنىڭمۇ يامىنى يوق . مۇخبىر دېگەن ھەر خىل قاراشلارنى ئاڭلىشى ، كۆپرەك تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىشى كېرەك . ھەرقانداق كۆزەتكۈچى ئاۋۋال شەيئىلەرنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى بىلەن ئۇچرىشىدۇ ، ئاندىن ماھىيەتنى بىلەلەيدۇ ، تاشقى كۆرۈنۈشتىن ھالقىپ ئۆتۈپ ماھىيەتنى بىلىش مۇمكىن ئەمەس .

مەخسۇت مۇدىرنىڭ دەۋاتقانلىرى دەل پارتىيە مەكتىپىدە كۆپ ئېيتىلىدىغان سۆزلەر ئىدى . ئاخبارات نەزەرىيىسىدىمۇ فورمۇللار قەدەمدە بىر ئۇچرايتتى ، لېكىن ئۇنىڭ «موللا تاپقاق»لىقىغا ھېلىمۇ گۇمانىم بار ئىدى . ئۇ نېمىلەرگە دۇچ كەلگەنلىكىمنى پەرەز قىلالىسىمۇ ، كاللامدىكى ئويلىرىمنى بىلىۋېلىشى ناتايىن ئىدى . شۇڭا ، ھېچ ئىش بولمىغاندەك تەلەپپۇز بىلەن ئېيتتىم .

— كەلگەندىن بېرى ئەھۋال ئىگىلەۋاتىمەن ، ماقالەمنىڭ دەسلەپكى شەكلىمۇ تەييار بولۇپ قالدى .

ئۇ بىردىن كۇلۇپ كەتتى ـ دە ، مۇرەمگە ئۇرۇپ تۇرۇپ :

— نۇرىمان توغرىسىدا بىرنەرسە يېزىشتىن يالتىيىپ قالدىڭىز ، شۇنداقمۇ ؟ — دېدى .

ئەمدى نېمە دېيەلەيتتىم ؟ مەقسىتىمنى ئۇنىڭدىن يوشۇرۇشنىڭ ئورنى قالمىغانىدى . بىراق ، نۇرىمان ھەققىدە ماقالە يازماسلىق قارارىغا كېلىشىمدىكى سەۋەبلەرنىڭمۇ خېلى جېنى بار ئىدى . شۇڭا ، گەپنى تۇزلا قىلىۋەردىم :

— مەخسۇت ئاكا ، ئاممىنىڭ نۇرىمانغا بولغان قارىشى ياخشى ئەمەسكەن .

— ياسانچۇق ئىكەن ، ھاكاۋۇر ئىكەن ، ئېرىدىن چېنىپتۇ ، شۇنداقمۇ ؟

— شۇنداق··· شۇنداق ، — مەن مەخسۇت مۇدىرنىڭ سۆزىنى دەرھال تەستىقلاپ دېدىم ، — ئاممىۋى ئاساسى بولمىغان بىر

چوكانىنى گېزىتته تەشۋىق قىلىپ يۈرسەك قاملاشمايدۇ ـ دە ، تەنقىقات ئىشىنى تاماملاشتا تۆھپىسى بار دەپمۇ قويايلى ، بىراق شۇنچە كۆپ ئىللەتلەر ئارىسىدا ئۇنىڭ نامىنى چاقناتقىلى بولارمۇ ؟ يەنە كېلىپ ئۇنچىلىك ياشتىكى بىر چوكانىنى گەدىنىمىزگە مىندۇرۇپ كۆتۈرۈپ يۈرسەك ، كېيىن تېخىمۇ ھاكاۋۇرلىشىپ كەتسە ، مەغرۇرلانسا...

— ھىم ، ئىللەتمىش ، ھاكاۋۇرمىش...

مەخسۇت مۇدىرنىڭ چىرايى بىردىن جىددىي تۈس ئالدى . ئۇ قەيەرگىدۇر بىردەم تىكىلىۋالغاندىن كېيىن كەسكىن قىلىپ دېدى :

— دۇنيادا ئىللەتسىز ئادەمغۇ يوق ، ئەگەر بار دېيىلسە ، نۇرمانىنى دېسە بولىدۇ . ئۇ قانچە كىچە ـ كۈندۈزنى ئۇيقۇسىز ، قانچە يەكشەنبىنى ئارامسىز ئۆتكۈزمىدى ـ ھە ؟ ھەي بىزنىڭ خەلق ، ئەگەر ئىللەت بار دېيىلسە ... — ئۇ ياتاقتا باشقا بىرى يوقتەك ، ئۆزى ـ ئۆزىگە سۆزلەۋاتقاندەك سۆزلىمەكتە ئىدى . مۇشتۇملىرىنىڭ تۈگۈلگەنلىكىدىن ، چىرايىنىڭ تاتىرىپ كەتكەنلىكىدىن ھاياجانلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرۈش تەس ئەمەس ئىدى . مەخسۇت مۇدىرنىڭ شۇنچىۋالا قاينىاپ كېتىدىغانلىقىنى ئەسلا پەرەز قىلمىغانىدىم .

— ئەلۋەتتە ، ئۆزىڭىز خالىمىغان ئىشنى سىزگە تاڭغىلى بولمايدۇ ، — مەخسۇت مۇدىر تىنچلاندى ـ دە ، سىلىق تەلەپپۇزدا ماڭا دېدى ، — نۇرمان ھەققىدە بىرنەرسە يېزىش ـ يازماسلىقنىڭ كارايىتى چاغلىق . ئۇ ئۇن ـ تىنسىز ئىشلەشنى خالايدىغان چوكان ! بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىز كىشىلەرگە توغرا باھا بېرىشنىڭ ، ئېقىمغا ئەگىشىپلا يول تۇتماسلىق ، ياخشى ئادەملەرنىڭ ياخشىلىقىنى كىشىلەرگە تونۇتۇش... مۇنداق بولسۇن ، ماقالىنى قانداق يازسىڭىز ئىختىيار سىزدە ، بىراق بەزى ئىشلارنى چۈشىنىشىڭىزگە ۋاقىت كېرەك . ئالدىرىمىسىڭىز ، ھەممىنى بىلىپ قالسىز ، ئەڭ ياخشىسى ، نۇرمان بىلەن بىۋاستە ئۇچرىشىڭ .

— ئۇچرىشىش تەسكە توختىغۇدەك ، بۇگۈن تەنقىقات ئورنىدا

ئۇ يوق ئىكەن .

— رەجەپ قادىر بارمىكەن ، بەلكى ئۇ سىزگە ئەھۋال تونۇشتۇرغاندۇ ؟

مەخسۇت مۇدىرنىڭ ھەربىر قەدىمىنىڭ قانداق بېسىلغانلىقىنىمۇ بىلىۋالغانلىقىغا گۇمانىم قالمىدى . بولۇپمۇ ئۇ رەجەپ قادىرنى ئېغىزغا ئېلىۋېتىپ كۆزلىرىمگە مەنىلىك نەزەر بىلەن تىك قادالغاندا ، ئۇنىڭ قاراشلىرىغا چىداپ تۇرالمىدىم .

بەزى ئادەملەر بارکى ، سۆزلىگەنلىرىنىڭ راست ئىكەنلىكىگە قەسەم ئىچىپ تۇرسىمۇ ، كۆزى ھەممە يالغانلارنى پاش قىلىپ تۇرىدۇ . بەزى ئادەملەر بارکى ، سۆزلىرى ئادەتتىكىچە بولسىمۇ ، كۆزلىرى راستلىق ئۇچۇن گۇۋاھلىق بېرەلەيدۇ . مەخسۇت مۇدىر سۆزلەۋاتقاندا بولسا ئۇنىڭ كۆز قارىچۇقىدىن بىر خىل نۇر ئېتىلىپ چىقىپ ، كىشىنى ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكىگە ئىشىنىشكە قىستىغاندەك قىلاتتى . شۇ سەۋەبتىن بولسا كېرەك ، ئۇچ كۇندىن بۇيان چىقارغان يەكۇنلىرىمگە كۆڭلۇمدە تۇنجى قېتىم شەك پەيدا بولدى . نېمىلا بولمىسۇن نۇرمان بىلەن ئۇچرىشىپ ئۇنى زىيارەت قىلىشقا قوشۇلۇش پىكرىگە كەلدىم .

— ئۇنداقتا نۇرمان بىلەن قەيەردە ئۇچرىشالايمەن ؟

مەخسۇت مۇدىر كۇلۇمسىرەپ تۇرۇپ دېدى :

— ئۆزىڭىز بەلگىلەيسىز ـ دە !

مەن زورىغا باش لىڭشىتىپ قوشۇلىدىغانلىقىمنى بىلدۇردۇم .

7

مۇخبىر دېگەن بۇ نام بالا ۋاقتىمدىلا ماڭا تونۇشلۇق ئىدى . بۇ نام قۇلىقىمغا چىرايلىق ئاڭلانغىنى ئۈچۈنمۇ ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ ئىشقىلىپ مۇخبىر دېگەننى يۇرت رەھبەرلىرىدىنمۇ چوڭ دەپ ھېسابلايتتىم . بەزىدە ئۇچقۇسى كەلگەن تەرەپكە ئۇچىدىغان ، چۇشكۇسى كەلگەن يەرگە چۇشەلەيدىغان ئەركىن قۇش

سۇپىتىدە كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەتتىم . ئون ئىككى - ئون ئۈچ ياشلاردىكى چاغلىرىم بولسا كېرەك ، بىر كۈنى مەھەللىگە رادىئو ئۇزىلىنىڭ مۇخبىرى كەپتۇ ، دېگەن خەۋەرنى ئاڭلاپلا يەۋاتقان تامىقىمنىمۇ تاشلاپ ئەترەت ئىشخانىسىغا باردىم . ئۇ يەردە بىر كىشى ئەترەت باشلىقىدىن بىرنېمىلەرنى سوراپ خاتىرىسىگە ئېلىۋاتقانىكەن . مۇخبىر دېگەننىڭ ئادەتتىكى كىشىلەردىن ھېچقانچە پەرق قىلمايدىغانلىقىنى ، قىزىقىپ كۆرگۈدەك يېرى يوق ئىكەنلىكىنى بىلگەن ئاغىنىلىرىم پەشلىرىنى قېقىپلا كېتىپ قېلىشتى . مۇخبىر بىرەر سائەتلەردىن كېيىن ئىشىنى تۈگەتتى - دە ، ئېڭىكىمنى ئىككى قولۇم بىلەن تىرىگىنىمچە زوكۇزىيىپ ئولتۇرغىنىمغا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى :

— ھوي شەيتان ، ئەجەبمۇ چىداپ ئولتۇرۇپ چىقتىڭا ، زېرىكمىدىڭمۇ ؟

— زېرىكمىدىم !

مۇخبىر ماڭا گەپ قىلغىنى ئۈچۈن ئۆزۈمنى بەكمۇ بەختلىك ، ئامەتلىك سەزدىم ، ئاغىنىلىرىمنىڭ بۇ ئامەتتىن قۇرۇق قالغانلىقىغا ئېچىندىم .

— ھوي ئوغلۇم ، چوڭ بولغىنىڭدا مۇخبىر بولغۇڭ بارمۇ نېمە ؟ — دەپ سوراپ قالدى ھېلىقى مۇخبىر مەندىن .

— مۇخبىر ئاكا ، ئويۇمدىكىنى تاپتىڭىز ، قېنى ئېيتىڭا ، قانداق قىلسا مۇخبىر بولغىلى بولىدۇ ؟

ئۇ مۇرەمگە شاپىلاقلاپ مېھرىبانلىق بىلدۈرۈپ :

— ياخشى ئوقۇغىن ، ئوبدان ئۆگەنگىن ، تىلىكىڭنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىغا ئىشىنىمەن ، — دېگەنىدى .

ھېسابلاپ باقسام مۇستەقىل مۇخبىرلىق قىلىۋاتقىنىمغا بەش يىل توشۇپ ئىككى ئاي ئېشىپتۇ . ھېلىمۇ يادىمدا ، گېزىتخانىغا تەقسىم قىلىنىپ تۇنجى يىلى ھازىرقى باشلىقىمغا ئەگىشىپ تۆت ئايلىق تۆۋەنگە چۈشكەندىلا بۇرۇن ئويلىغانلىرىمنىڭ بالىلارچە خىيال ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ يەتكەن ، چىگىش مەسىلىرگە

دۇچ كەلگەندە «مانا ساڭا مۇخبىرلىق دېگەن» دەپ ئۆز ـ ئۆزۈمگە تەنە قىلغانىدىم .

بىراق ، شۇ بەش يىلدىن بۇيان ئۇچرىغان چىگىش مەسىلىلەر ھازىرقى ئەھۋال ئالدىدا ھېچنېمە ئەمەس ئىدى .

مانا مۇشۇ سائەتتە بوينۇمغا باغلانغان ئىككى ئارغامچىنىڭ بىرى ئالدىغا سۆرەيتتى ، بىرى كەينىگە تارتاتتى ، مەن بولسام قارىمۇقارشى يۆنىلىشلىك ئىككى كۈچ ئارىسىدا قىينالماقتا ئىدىم . بىراق ، مەخسۇت مۇدىر بىلەن بولغان قىسقىغىنا سۆھبەتتىن كېيىن ، كۈچ تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلۇپ ئالدىغا سۆرىگۈچى كۈچ سەل ـ پەل ئاشماقتا ئىدى . ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن كۆرۈنۈۋاتقان ئالامەتلەر ئادەمنى ئويغا سالماي قويمايتتى . ئەگەر ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشىنىدىغان ۋە ئەھۋال ئۇ ئېيتقاندەك چىقىپ قالىدىغان بولسا ، ئاڭلىغان ئىنكاسلارنىلا ئەمەس ، بەلكى ئۆز ـ ئۆزۈمنىمۇ ئۇزۇل ـ كېسىل ئىنكار قىلىشقا توغرا كېلەتتى .

مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا ، مۇخبىر بولغان كىشى مەسئۇلىيىتىگە تەرىپىنى ئالدىراپ مۇتلەقلەشتۇرۇۋەتسە بولمايتتى ، يەنى ئۇنىڭ ئەكس تەرىپىنىمۇ ئويلىشى كېرەك ئىدى . بۇ فورمۇلا بويىچە بولغاندا نۇرمان ئۇۋال قىلىنمۇاتقان — كۆمۈلۈپ قالغان ، ھەسەتخورلارنىڭ مۇھاسىرىسىگە چۈشۈپ قالغان شەخس بولۇشى مۇمكىن ئىدى . بۇنداق ئەھۋالغا دۇچ كەلگەن مۇخبىر قانداق قىلىشى كېرەك؟ ئەلۋەتتە بار كۈچى بىلەن ئادالەتنى ئەۋج ئالدۇرۇپ ، ھەقىقەتنى ئېپكار ئامما ئالدىدا نۇرلاندۇرۇشى ، ئۆز ھېسسىياتى بىلەن قىلچە ھېسابلاشماسلىقى لازىم ئىدى .

بىر كېچىلىك باش قاتۇرۇشتىن كېيىن نۇرمان بىلەن ئۇچرىشىش قارارىغا كەلدىم . ئەتىگەندىلا قول سومكامنى كۆتۈرۈپ تەتقىقات ئورنىغا جۈنىدىم .

تەجرىبىخانا يەرگە يېڭىنە چۈشسە ئاۋازى ئاڭلانغۇدەك جىمجىتلىققا چۆككەندى . تام بويلاپ قويۇلغان تەجرىبە ئۈستىلى ئالدىدا بىر قاراشتىلا ئەر ياكى ئاياللىقىنى پەرق ئەتكىلى

بولمايدىغان ئاق خالاتلىق خادىملارنىڭ بەزىسى شكالىلارنى كۆزەتمەكتە ، بەزىلىرى خاتىرە يازماقتا ئىدى . مەن تەجرىبخانىنىڭ تىنچلىقىنى بۇزماسلىق ئۈچۈن ئۈدۈل كەلگەن بىرىدىن سورىدىم .

— نۇرىمان قايتىپ كەلدىمۇ ؟

— ...

— نۇرىمان قايسى ؟

— قايتىپ كەلدى ، مانا ئالدىڭىزدا تۇرىدۇ !

جاۋاب بەرگۈچى كەينىگە شۇنداقلا بۇرۇلۇۋىدى ، ھەيرانلىقىمدىن ئاغزىم ئېچىلىپلا قالدى . كۆرۈۋاتقىنىم تۇنۇگۈن پوچتىخانىدا ئۈچراتقان ، بىرەر ئەمەلدارنىڭ رەپىقىسى بولسا كېرەك ، دەپ پەرەز قىلغان ھېلىقى چىرايلىق چوكان ئىدى . «بىرەر ئىشىڭىز بارمىدى» دېگەندەك تىكىلىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن كىشىنى ھېيىقتۇرغۇدەك بىر خىل جازىبىلىك نۇر چاقناپ تۇراتتى .

— مەن مۇخبىر ، سىز بىلەن كۆرۈشمەكچىدىم .

دەماللىققا ئاغزىمدىن چىقىرالىغىنىم مۇشۇ ئىككى ئېغىز گەپ بولدى .

ئۇ ماڭا لاپ ئېتىپ بىر قارىۋېلىپ ، دانە ـ دانە قىلىپ دېدى :

— ئۆزىڭىزنى تونۇشتۇرۇشىڭىز ھاجەتسىز ، بىز ئاللىقاچان تونۇشۇپ بولغانغۇ دەيمەن ؟

ئۇنىڭ چىرايىدا چۈشىنىش قىيىن بولغان بىر خىل تەبەسسۇم كۆرۈندى . يۈرىكىم جايىغا چۈشكەندەك بولدى .

— ھەم... ھەم... تونۇشۇپ بولغان ، شۇنداقتىمۇ ئىككى ئېغىز پاراڭلىشىۋالساق بولاتتى...

— ئەپۇ قىلىسىڭىز ، ھازىر ۋاقتىم يوق .

— بۇ ...

ئۇنىڭ چىرايىدا يەنە قانداقتۇر زاڭلىق قىلىش مەنىسىنى ئىپادىلەيدىغان كۈلكە جىلۋىلەندى :

— مەن بىلەن پاراڭلاشماقچى ؟ ! ئىرادىڭىزگە خىلاپ ھالدا ،

شۇنداقمۇ ؟

يۈزۈم بىردىن قىزىشىپ كەتكەندەك بولدى . بەلكى قىزىللىق قۇلىقىمغىچە يېتىپ بارغان بولسا كېرەك . ئەتراپىمغا كۆز قىرىمنى تاشلىۋىدىم ، ھەممەيلەن ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل بولۇۋېتىپتۇ . ھېلىمۇ ياخشى ، تەجرىبىخانىدا بىراۋنىڭ سۆزىگە بىراۋ قۇلاق سالمايدىغان ياخشى ئادەت بار ئىكەن . نۇرىمانمۇ ، مەنمۇ چۈشىنىپ تۇراتتۇقىكى ، تۇنۇگۈن پوچتىخانىدا قارشى تەرەپ بىلەن سۆزلىشىۋاتقاندا ئۇنىڭ سۆزى مېنىڭ قۇلىقىمغا كىرىپ قالغانىدەك ، مېنىڭ سۆزۈمۈمۇ ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرىپ ئۇلگۈرگەنىدى . بىراق ، يوشۇرۇن ئىبارىلەر بىلەن بايان قىلغان «ئىرادەم»نى پەۋقۇلئاددە تەسەۋۋۇر ئىقتىدارىغا ئىگە بۇ چوكان ئاڭقىرىۋالغانىدى . مەن پايدىلىنالايدىغان بىردىنبىر ئامال تىل سەنئىتىنى ئىشقا سېلىپ ، بۇ يوشۇرۇن بومبا كۆمۈلگەن رايوندىن ھالقىپ ئۆتۈپ كېتىش ئىدى . شۇڭا ، گەپنى چاقچاقتا بۇراپ دېدىم :

— بولدىلا ، ئىرادە ـ پىرادە دېگەننى قويۇپ تۇرايلى ، مانا ھازىر سىزنى زىيارەت قىلماقچى بولغىنىمنىڭ ئۆزى ئىرادە !

نۇرىمان ئىسپىرتوپكىنىڭ كۆكۈچ يالقۇنى تەپتىدىن ئاپئاق كۆپۈك ئۆرلىتىپ ۋىژىلداۋاتقان مېنىزۇركىنى ئىتتىكلا قولىغا ئالدى ۋە كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ دېدى :

— چاقچاق قىلىشىپمۇ بولدۇق . كۆرۈپ تۇرۇپسىز ، سىز بىلەن پاراڭلاشقۇدەك ۋاقىت چىقىرالمايمەن . ئۆلچەملىك سۈيۇقلۇقلار تامامەن ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋېتىلىپتۇ . بۇگۈنلا ئەسلىگە كەلتۈرمىسەك ، ھەممە ئىشنى باشتىن باشلاشقا توغرا كېلىدۇ .

— قاچان شۇنداق بوپتۇ ؟

— تۇنۇگۈن .

— تەجرىبىخانىدا ئۆز بېشىمچىلىق قىلىدىغان كىمكەن ئۇ ؟

— كۆرۈپ تۇردىڭىزغۇ ؟

ئىشكاپ ئۈستىدىكى پورەكلەپ ئېچىلغان بىر ۋازا سېرىق

سەبدە گۈلگە كۆزۈم چۈشۈش بىلەنلا ، رەجەپ قادىرنىڭ تۇنۇگۈن مۇشۇ يەردە ماھارەت كۆرسەتكەنلىكى ئېسىمگە كەلدى .

نۇرىمان ماڭا يەنە مەنىلىك تىكىلدى . مەن سورىدىم :

— رەجەپ قادىر ؟

— ... —

نۇرىمان سوئالىمغا جاۋاب بەرمىدى . ئۇ ئۆز يېنىدا بىر مۇھىم شەخسىنىڭ تۇرغىنىنى تامامەن ئېسىدىن چىقىرىۋەتكەندەك ، قىلىۋاتقان ئىشى بىلەن بەند ئىدى . مۇخبىرلىق ھاياتىمدا تۇنجى قېتىم ئېتىبارسىز قالغانلىقىم ئۈچۈنمۇ ياكى نۇرىماننىڭ نۇرغۇن كىشىلەر ئارزۇ قىلىپمۇ ئېرىشەلمەيدىغان زىيارەتنى قوبۇل قىلغۇسى كەلمىگەنلىكىگە خاپا بولغىنىم ئۈچۈنمۇ ، ئەيتاۋۇر ، كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇشقا باشلىدى . ئەمدى بۇ يەردە ئارتۇقچە تۇرۇۋېرىشنىڭ ئەھمىيىتى يوق ئىدى . زورىغا بولسىمۇ «خوش» دەپ قويۇپ تەجرىبىخانىدىن ئايرىلدىم .

مەخسۇت مۇدىر بىلەن بولغان سۆھبەت ۋە بۈگۈنكى كۆرگەن - ئاڭلىغانلىرىم رەجەپ قادىرنىڭ كۆڭلۈمدىكى ئوبرازىنى فوكۇسى تەڭشەلمىگەن فوتو ئاپپاراتىدا تارتىلغان سۈرەتتەك غۇۋالاشتۇرماقتا ، نۇرىماننى بولسا روشەنلەشتۈرمەكتە ئىدى .

ئىشقىلىپ ، كەيپىم ساز ئەمەس ئىدى . بۇ شەھەرگە كەلگىنىمدىن بېرى تەسەۋۋۇرۇمدا قۇرۇلغان ئىمارەتنىڭ ئۇلى لەڭشۇاتاتتى .

8

قايسىدۇر بىر كىتابتىن مەلۇم مەشھۇر شەخسنىڭ «مۇخبىر» دېگەن ئاتالغۇغا «تاجسىز پادىشاھ» دەپ تەرىپ بەرگەنلىكىنى ئوقۇغىنىم ئېسىمدە . بۇ تەرىپ مۇخبىرنىڭ ھېلىقى شوپۇر ئېيتقاندەك «ئەركىن كەسىپ» ئىكەنلىكىگە قاراپ بېرىلگەنمۇ ياكى

چۆچەكلەردىكى ھەققانىيەتنى ئەۋج ئالدۇرۇپ ، يامانلىققا بەرھەم بەرگۈچى ئادىل پادىشاھلارنىڭ ئادالەتپەرۋەرلىكىگە قىياسەن بېرىلگەنمۇ ، بۇنىسى نامەلۇم . بىراق ، تۇپ ماھىيەت جەھەتتىن ئادالەتكە مايىل بولغان ئىنسانىنىڭ ، مۇخبىردىن ئادالەتنى ياقىلاشنى تەلەپ قىلىدىغانلىقىدا گەپ بولمىسا كېرەك . شۇنداق ئىكەن ، ۋىجدان ئالدىدا بۇرچۇمنى ھېس قىلىدىغان ئادىتىم مۇشۇ تەلەپكە ئۇيغۇن ئەمەسمۇ ، مۇخبىرلىق ئورنىغا قەدەم باسقان تۇنجى مىنۇتتا ئۆز - ئۆزۈمگە مانا شۇنداق قەسەم بەرگەن ئەمەسمىدىم ؟

بىراق ، ھەق بىلەن ناھەق كۆپىنچە ھاللاردا يورۇقلۇق بىلەن قاراڭغۇلۇق گىرەلىشىپ كەتكەن گۇگۈمدەك گىرىمسەن بولۇپ كۆرۈنىدۇ . ئۇنىڭ يورۇقلۇق ياكى قاراڭغۇلۇق ئىكەنلىكىگە بىرنېمە دېيەلمەيسەن ، بىرلا ئامال ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشىنى كۈتۈشۈڭ ، ھۆكۈم قىلىش ئىقتىدارىڭنى ئىشقا سېلىشىڭ كېرەك . بۇنىڭ ئۈچۈن زۆرۈرى يەنىلا سەزگۈ ۋە تەپەككۇر .

ياتقىمغا كىرىپ كەلگەن تۇراخۇن تەكلىپىم بويىچە ئولتۇرۇۋالغاندىن كېيىن ، قوللىرىنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ دېدى :

— ئۇكام ، رەجەپ قادىر ئېيتىپ قويۇڭ دېۋىدى ، بۇگۈن كەچتە سىلىنى بىر يەرگە باشلاپ بارغۇدەك ، سائەت بەشتە ئۆزى مۇشۇ يەرگە كېلىدىغان بولدى .

— قەيەرگە باشلاپ بارغۇدەك ؟

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ كېرىلونىڭ بۆرتۇپ چىققان پۈرژىنىلىرىنى تەكشىلەپ قويماقچى بولغاندەك ئۇ يەر - بۇ يەرنى بېسىپ تۇرۇپ :

— تۇرسۇن ۋالىينىڭ ئۆيىگە باشلاپ بارىدىغانلىقىڭ گېپىنى قىلىشقاندەك قىلدى . ھە ، تۇرسۇن ۋالىي مۇشۇ ۋىلايەتنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيىسى ، بەلكى تونۇشىدىغانلا ، ئۇ پەن - تېخنىكا ئىشىغا مەسئۇل ، — دەپ جاۋاب بەردى .

— ئوھوي ، مۇنداق دېسىلە ! ؟

«ۋالىينىڭ ئۆيىگە تەكلىپ قىلىنىش - ھە ؟ مەن راستتىنلا

تاجسىز پادىشاھ ئوخشمايمەنمۇ !»

قايسى كۈنى رەجەپ قادىرنىڭ ھۇزۇرىدىكى زىياپەت ۋە زىياپەتتىكى كۆرۈنۈشلەر كۆز ئالدىمدىن يەنە بىر قېتىم ئۆتتۈپ ئۇلگۈردى . ئۆزۈمۇ چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيدىغان بىر ھېسسىيات بىر يېقىمسىز تۈيغۇغا ئايلىنىپ ، كۆڭلۈمدە بىئارامىلىق ئىنكاسىنى پەيدا قىلدى . مۇنداقچە ئېيتقاندا ، زىياپەتلەر ئەمدى جىسمانىيىتىمنى خورىتىش ۋە پىكرىمنى خىرەلەشتۈرۈشتىن ئۆزگە ، ماڭا ھېچقانداق ھۇزۇر بەخش ئېتەلمەيتتى . بىراق ، بۇگۈن بارىدىغىنىمىز ۋالىينىڭ ئۆيى ئەمەسمۇ ، ئۇ يەردە بەلكى تېتىقسىزلىق يۈز بەرمەس ، بەلكى خىزمىتىم ئۈچۈن پايدىسى تېگىپ قالار...

— بولىدۇ سائەت بەشتە ياتاقتا ساقلاي .

تۇراخۇن قوللىرىنى ئۇۋۇلىغاچ كەينىگە ياندى ، ئىشىك تۈۋىگە كېلىپ خۇددى جاۋابىمدىن قانائەت ھاسىل قىلمىغاندەك كەينىگە بۇرۇلۇپ نېمىلەرنىدۇ دېمەكچى بولدىيۇ ، يەنە توختاپ قالدى . بۇ ھال ئۆتكەن قېتىمدىكىدىن ھېچ پەرق قىلمايتتى . بىر سېكۇنت ئىچىدە يۈز بەرگەن بۇ ئالامەتلەر سەزگۈرلۈكى ئېشىپ كەتكەن نېرۋىلىرىمدا «ئۇنىڭ ئېيتماقچى بولغان بىرەر سۆزى بولسا كېرەك ، ھېچبولمىغاندا ھاجىتى بولۇشى مۇمكىن» دېگەن قىياسنى ئەكس ئەتتۈردى . مەن دېدىم :

— تۇراخۇن ئاكا ، قىلىدىغان بىرەر زۆرۈر ئىشلىرى بولمىسا ، بىردەم مۇڭدىشىپ ئولتۇرامدۇق ؟

— يوقسۇ... يوقسۇ...

ھەرنېمىلەرنى دەپ ئۇنى يەنە كرېسلوغا ئولتۇرغۇزدۇم . كەيپىياتىنى تىنچلاندۇرۇش ئۈچۈن دەرھال چاي دەملەپ ، ئىستاكاننى قولىغا تۇتقۇزدۇم . ئۇ بارا ـ بارا كۆڭۈل ئازادلىكى ھېس قىلىشقا باشلىدى بولغاي ، بىرقانچە ئېغىز پاراڭدىن كېيىن ئاساسىي گەپكە كۆچتى :

— ئۇكام ، ياق... ياق... مۇخبىر ئۇكام ، بىر گەپ بار ئىدى ،

دەي دېسەم تىلىم كۆيىدۇ...
ئۇ ، ئىستاكاننى چاي ئۈستىلىگە قويۇپ كۆزۈمگە تىكىلدى . ئۇنىڭ مەندىن ئىشەنچ تەلەپ قىلىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى .
— قېنى مۇڭداشمامدۇق ، سىلى بىز ئاتا ـ بالىنىڭ ئورنىدا تۇرساق ، ئۆزلىرىنىڭ بالىلىرىغا ئىشەنگەندەك ئىشىنىۋەرسىلە بولىدۇ ئەمەسمۇ ، — دېدىم مەن ئۇنى رىغبەتلەندۈرۈپ .
ئۇ قوللىرىنى خۇددى خېمىر زۇۋۇلا قىلغاندەك ئېزىپ تۇرۇپ گەپ باشلىدى :
— ئۇكام ، نۇرمان دېگەن چوكانغا بەك ئۇۋال بولۇپ كېتىپ باردۇ . باشقىسىنى قويۇپ تۇرايلى ، تۇنۇگۈن قۇلاق سالسام ئۇنى ئارقا سەپكە يۆتكەيدىغان گەپنى قىلىشۋاتىدۇ .
نۇرمان تۇغرىسىدىكى گەپ بولغاچقىمۇ ، بىردىنلا تېتىكلەشتىم . سۆھبەتدىشىمنى چۆچۈتۈپ قويماسلىق ئۈچۈن ئۆزۈمنى ئاگاھلاندۇرۇپ سورىدىم :
— راستىمۇ ، بۇ گەپنى كىم قىلدى ؟
— ئۇكام ، مۇشۇ قۇلىقىم بىلەن ئاڭلىدىم ، — ئۇ قۇلىقىنى سىلاپ قويۇپ دېدى ، — رەجەپ قادىر بىلەن سوجاڭ شۇنداق دېيىشۋاتىدۇ ، مېنى گەپ تېڭشايدىغان ئادەمكەن دەپ قالمىسلا ، قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى ، بۇ يەردە بۇ گەپنى بىر كىمگە قىلغىلى بولمايدۇ ، ئىچىمگە پاتۇرالماي سىلىگە ئېغىز ئاچتىم .
— شۇنداقمۇ قىلارمۇ ؟
تاقەتسىزلىنىپ سورىدىم . تۇراخۇن قوللىرى بىلەن ئىككى يوتىسىنى شاپىلاقلاپ سوغۇق كۈلۈپ قويدى ـ ده ، دېدى :
— ھەي ، رەجەپ قادىرنىڭ «قىلىمەن دېگەن ئىشنى قىلماي قويمايدىغان ئادەممەن» دەپ مەيدىسىگە قېقىپ يۈرۈشمۇ بىكار ئەمەس ، موزاي قۇيرۇقىنى كۆتۈردىمۇ ، شاتراقلىماي قويمايدۇ !
ئويلىنىپ قالدىم ، نۇرمان ھەققىدە بىلگەنلىرىم تېخى ئەتراپلىق بولمىسىمۇ ، لېكىن ھېلىغىچە بىلىپ ئۈلگۈرگەنلىرىم ئاساسىدا ئويغانغان ھېسداشلىق تەڭپۇڭ تارازىنىڭ بىر بېشىنى

بېسىپ چۈشمەكتە ئىدى . توساتتىن مەخسۇت مۇدىر يادىمغا يەتتى ـ دە ، ئىشەنچ بىلەن دېدىم :

— رەجەپ قادىر بولسا مۇئاۋىن ، يەنە مەخسۇت مۇدىر بارغۇ ؟ بۇ ئىش ئۇنىڭ سەمىگە يەتمەي قالماس !

تۇراخۇن ئۇمىدسىزلەنگەن قىياپەتتە بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ :

— دېگەنلىرىغۇ راست ، شۇغىنىسى مەخسۇت مۇدىر يېغىندىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئىشلارغا ئانچە قول تىقمايۋاتىدۇ ، بۇغۇ ئۇنىڭ ئىرادىسى ئەمەس . بىراق ، ئاڭلىساق تەشكىل ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپتۇدەك ، دەم ئېلىشقا چىقارماقچى ئوخشايدۇ ، ھازىر بىر يەرگە كېتىپتۇدەك ، — دېدى .

تۇراخۇن بارغانسېرى تىت ـ تىت بولۇۋاتاتتى ، ياتاقتا ئۇياقتىن ـ بۇياققا ماڭاتتى .

— ئۇنداقتا ۋىلايەت رەھبەرلىرىگە پىكىر بەرسەك بولماسمۇ ؟

— ھا... ھا... ھا...

تۇراخۇننى تۇنجى قېتىم كۆرگىنىمدە ، ئۇ مەندە تۇراخۇن كەمسۆز ، ھېچنېمىگە قىزىقمايدىغان ياۋاش ـ مۆمىن بەندە بولسا كېرەك دېگەن تەسىراتنى قالدۇرغانىدى . مانا ھازىر بولسا ، ئۆز قاراشلىرىنى دادىل سۆزلىمەكتە ئىدى .

— رەجەپ قادىرنى مەخسۇت مۇدىرنىڭ ئورنىغا دەسسەتمەكچى بولغان يەردە كىممۇ پىكىرىمىزنى ئاڭلايتتى ؟ «ئاسمانغا تۈكۈرسەڭ بېشىڭغا چاچرايدۇ» ئەمەسمۇ ؟

— بۇ ئۆتمۈشتىكى گەپ...

گېپىمىنىڭ ئاخىرى تۇگىمەيلا تۇراخۇن يەنە قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى . كۈلگەندە شۇنچىلىك ئاچچىق كۈلدىكى ، ئۇنى دوراپ بېرىش يا تەسۋىرلەپ بېرىش ھەرقانداق قىزىقچى ، ياكى ئەدىبنىڭ قولىدىن كەلمەس ئىدى .

— ئۆتمۈشتىغۇ شۇنداق ئىدى ، بىزنىڭ بۇ يەردە ھازىرمۇ شۇنداق . بۇنى ناھايىتى ئوبدان بىلىمەن ، — ئۇ توختاپ ، ئاغزىنى سەل نەملىۋالغاندىن كېيىن ماڭا سوئال نەزىرىدە تىكىلىپ تۇرۇپ

سوربدى ، — سىلى مېنى ئەزەلدىن مۇشۇ يەردە لاۋازىمەتچىلىك قىلىدۇ ، رەجەپ قادىرنىڭ چايچىسى دەپ ئويلامدىلا ؟

تۇيۇقسىز قويۇلغان بۇ سوئال مېنى گاڭگىرىتىپ قويدى ، دەماللىققا بىرنەرسە دەپ جاۋاب بېرەلمەي ھاڭۋېقىپ قالدىم .

ئۇ ئۆزىنى بېسىۋالماق بولدىمۇ ياكى ئۇزۇن بىر ھېكايىنى باشلايدىغانلىقىدىن بېشارەتمۇ ، كرېسلوغا قايتا جايلىشىۋېلىپ ، سوئالغا جاۋاب بەردى :

— ياق··· ياق··· ئۇنداق ئەمەس ، مەنمۇ قولىدىن ئىش كېلىدىغان ئادەم ئىدىم ، تەقدىر مۇشۇ ھالغا كەلتۈرۈپ قويدى ، تەقدىر دېدىممۇ ؟ ياق ، بەندىلەر شۇنداق قىلدى ، سۆزلەپ كەلسەم گەپ تولا .

— قېنى ، سۆزلەپ بەرسىلە ، ئاكا ، — دېدىم ئۇنى رىغبەتلەندۈرۈپ .

— ئۇكام ، رەجەپ قادىرنىڭ ئۆيىنى كۆردىلىغۇ دەيمەن ؟

— كۆردۈم .

— مەن ئاتا مىراس مىمارچىلىق بىلەن شۇغۇللىناتتىم . شەھەرلىك قۇرۇلۇش شىركىتىدە خىلى ئەتىۋارىم بار ئىدى ، ئۇچ يىل بۇرۇن رەجەپ قادىرنىڭ تەلىپى بىلەن ئۇنىڭ شەھەر رايونىغا سالماقچى بولغان ئۆيىنى پىلانلاشقا ۋە قۇرۇلۇشقا يېتەكچىلىك قىلىشقا توغرا كەلدى . شىركەت مەسئۇلىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن ماقۇل دېدىم . بىر يىلغا قالماي قۇرۇلۇشمۇ پۈتتى···

— پاھ ، قوللىرىمۇ ، ھۈنەرلىرىمۇ راستتىنلا گۈل ئىكەن ، تۇراخۇن ئاكا ، — دېدىم ئۇنى ماختاپ .

— راست دەيدىلا ئۇكام ، گۈلدەك ھۈنىرىم بار ئىدى . كېيىن ئۇ ھۈنىرىمنى ئىشلىتەلمەيدىغان بولدۇم .

— نېمىشقا ، شۇنداق ئېسىل ھۈنەرنىمۇ تاشلىۋېتەمدىغان ؟

— نېمىشقا تاشلىۋېتەتتىم ، رەجەپ قادىر تاشلاتقۇزدى ئەمەسمۇ .

مەن ئۇنىڭ گېپىدىن ھېچنېمە چۈشىنەلمىدىم ـ دە ، سوربدىم :

— قانداق قىلىپ؟

— قانداق قىلىپ بولاتتى، ئۇ مېنى دۆڭگە يېقىتتى، پەن - تېخىنىكا كومىتېتىنىڭ قارىمىقىغا ئۆتكۈزۈۋېلىپ، بىناكارلىق تەتقىقاتىغا شارائىت يارىتىپ بېرىمىز، دېدى. ئەمەلىيەتتە لاۋازىمەتچىلىككە سالدى، كەسپىمدىن ئايرىدى.

— نېمە ئۈچۈن، بۇ كەسپىنىڭ كىمگە زىيىنى بار ئىكەن؟ — تاقەتسىزلىنىپ سورىدىم مەن ئۇنىڭدىن.

— كىمگە زىيىنى بولماقچىدى، كېيىن بىلسەم، رەجەپ قادىرنىڭ ئىچى تارلىقى مۇشۇ ئاقىۋەتنى كەلتۈرۈپ چىقارغانىكەن، ئۇنىڭكىدەك ئىمارەتتىن بۇ شەھەردە يەنە بىرى سېلىنماسلىقى كېرەككەن!

— بۇ قانداق بولغىنى؟ — ئەخمىقانىلىكتە ۋە يولسىزلىقتا ئۇچىغا چىققان بۇ ئىشنى ئاڭلاپ، راستتىنلا ئاچچىقىم كەلدى. تۇراخۇندىن سورىدىم:

— يۇقىرىغا ئىنكاس قىلمىدىلىمۇ، ئاكا؟

— ئىنكاس قىلمامدىغان، ئاتا مىراس ھۇنەرنىڭ ماڭا كەلگەندە ئۇزۇلۈپ قالغانلىقىغا چىداپ تۇرالايمەنمۇ، — ئۇ دىمىغىنى قېقىپ قويۇپ دېدى، — ئىنكاس قىلدىم، لېكىن قانچە ۋاراقىرىساممۇ ئاۋازىم ۋىلايەتنىڭ تېشىغا چىقمىدى. ئاسمانغا تۈكۈرگەن ئوخشايمەن، تۈكۈرۈكۈم ئۆز بېشىمغا چۈشتى. ئاخىر دەردىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ يۇرمەكتىن ئۆزگە ئىلاج بولمىدى.

ياتاقتا، يىل - يىللاپ توپلانغان يوشۇرۇن كۈچ بىلەن، بىردىنلا پارتلىغان ۋولقاننىڭ زىلزىلىسى بېسىققاندىن كېيىنكى جىمجىتلىققا ئوخشاپ كېتىدىغان سۈكۈنات ھۆكۈم سۈرۈشكە باشلىدى. تۇراخۇن بولسا، روشەنكى قولىدىن كەتكەن ھۇنىرىنى قايتۇرۇپ ئالالمايدىغانلىقىغا ئۆكۈنمەكتە ئىدى. مەن بولسام زىلزىلىدىن ئۆزۈمنى يوقتىپ، گەپنى نەدىن باشلاشنى بىلمەيۋاتاتتىم.

تۇراخۇن ئونتۇپ كەتكىلى خېلى يىللار بولغان خۇمارىنى قايتا

ئېسىگە ئالغان بولسا كېرەك ، چاي ئۈستىلىدە تۇرغان گېزىتتىن شارت قىلىپ يىرتىۋالدى ـ دە ، قۇتامدىن موخۇركا قۇيۇپ بىر غېرىچ ئۇزۇنلۇقتا قىلىپ يۆگىدى . مەن سەرەڭگە يېقىپ بەردىم . ئۇ موخۇركىنى يۇتۇۋەتكۈدەك بولۇپ ئۇچ ـ تۆت قېتىم شورۇۋالغاندىن كېيىن ، كەيپىمنى ئۇچۇرۇپ قويغانلىقىغا خجىل بولغاندەك دېدى :

— ھەي··· نېمىلەرنى دەپ كەتكەندىمەن ، ئۇكام ، كۆڭۈللىرىنى چالغىتىپ قويدۇمغۇ دەيمەن ، نېمىلا بولمىسۇن ئېچ قارنىم خېلى بوشاپ قالدى . باشتىكى گېپىمىزگە كېلەيلى ، ئۇلار دېگىنىدەك قىلماي قالمايدۇ ، نۇرمانغا ئۇۋال بولىدۇ . نۇرمانىدەك بىر ئالتۇننى توپا بىلەن تەڭ قىلىۋەتسە چىداپ تۇرغىلى بولامدۇ زادى ؟ !

— ئالتۇننى ؟···

ئىختىيارسىز ئۇنىڭ گېپىنى تەكرارلىدىم . بىرقانچە كۈندىن بېرى نۇرمان توغرىسىدا مۇشۇنچىلىك ياخشى سۆزنى ئاڭلىغىنىم ئۈچۈنمىكىن سەل ھاياجانلانماي تۇرالمىدىم :

— تۇراخۇن ئاكا ، سىلى نۇرمان توغرىسىدا خېلى بىرنېمىلەرنى بىلسىلە كېرەك ـ ھە ؟

— بىلمەمدىغان ئۇكام ، ئۇنى كۆز ئالدىمدا چوڭ بولغان دېسەممۇ ھەرگىز يالغان ئېيتقان بولمايمەن . ئۆيلىرىمىزمۇ تام قوشنا ئىدى ، دادىسى رەھمەتلىك بىلەن مەن بىللە ئوينىپ چوڭ بولغان .

— ھە ، مۇنداق دېسىلە .

تۇراخۇننىڭ ئاغزىنى تاتىلاپ ، زىيارەت ئوبيېكتىم ھەققىدە ئازراق بىرنەرسە بىلىۋالماقچى بولدۇم .

— شۇنداق ، مەسىلەن ئالايلۇق ، ئۇنىڭ ئوقۇمىغان كىتابلىرى يوق دېيىشكە بولىدۇ ، خىزمەتتىمۇ بەك قېتىرقىنىدۇ . ئالىي مەكتەپتە ئوقۇپ كەلگەندىن بېرى تەتقىقات تېمىسىدىن ئىككىنى ئورۇندىدى . بۇ قېتىمقىسى بىلەن ئۈچ ، ئۇ سەل ئويلىنىۋېلىپ

گېپىنى داۋاملاشتۇردى ، — بولدىلا مىڭ ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا دېگەن گەپ بار . ئۆزى بىلەن كۆرۈشۈپ قويسىلا ئۇكام ، ھېچبولمىسا ئۇنىڭغا تەسەللى بولۇپ قالار ، بىلگۈلىرى كەلگەننى ئۆزىدىن سوراۋەرسىلە .

— ئۇ مەن بىلەن كۆرۈشۈشكە ئانچە قىزىقمايۋاتىدۇ ، ۋاقتىم يوق دەيدۇ .

تۇراخۇنغا سىناق نەزەرى بىلەن تىكىلدىم . ئۇ يەنە قوللىرىنى ئۇۋۇلغاندىن كېيىن :

— ئوھوي ، سەككىز سائەت ئىچىدە ۋاقىت بولمىسا ، كەچلىكى نەگە كېتەتتى . مۇخبىر دېگەننىڭ ئامالى تولا ، مۇشۇنىڭغىمۇ كاللىلىرى يەتمىدىمۇ ، — دېدى مەنىلىك قىلىپ .

پىشانەمگە پاققىدە بىرنى ئۇردۇم ، دېمىسىمۇ ئۇنى ئىزدەپ ئۆيىگە بېرىشىم ئەلۋەتتە مۇمكىن ئىدى . بۇ يەنە خىزمەت دائىرەمدىكى ئىش ھېسابلىناتتى . بىراق ، كاللامدىن تۇيۇقسىز بىر سوئال كېچىپ قالدى :

— ئىشكى ئالدىغا بارسام قارشى ئالمىسىچۇ ؟ ئۇنداقتا بەكمۇ ئوڭايسىز بىر ئەھۋال يۈز بېرىدۇ ـ دە !

— نەدىكى گەپنى قىلىپ يۈرىدىلا ، ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم دەپ ئىشىك ئالدىغا كەلگەن مېھمانىنى قوبۇل قىلمايدىغان ئىش بىزدە نەدە بار ؟ — ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپ يەنە دېدى ، — ئۇنىسىغۇ راست ، ئۇ مۇخبىر دېگەنلەردىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈرگىنى يۈرگەن .

— نېمىشقا ؟

— بايام مەن دېمىدىمۇ ، بىزنىڭ بۇ يەردە كىمنىڭ نامى چىقسا ، ئۇنى قىرقىيدىغانغا قايچا تەييار ، مۇنداق بولسۇن ، مەن سىلىگە ھەمراھ بولۇپ باراي ، بولامدۇ ؟

مۇخبىرلىق داۋامىدا مۇخبىردىن ئۆزىنى قاچۇرىدىغانلارنى خېلى كۆپ ئۇچراتقانىدىم . لېكىن ، بىرەر ئامال قىلىپ ئۇلارنى زىيارەت قىلىش پۇرسىتىگە ئېرىشەتتىم . ئەنە شۇنداق

خاراكتېردىكىلەر كۆپىنچە ھاللاردا ئوچېركىمىنىڭ ئەڭ ياخشى باش قەھرىمانى بولۇپ چىقاتتى . شۇڭا ، تۇراخۇننىڭ پىكرىگە رازىلىق بىلدۈردۈم .

9

كەچلىك تاماقتىن كېيىن ، كىچىك ئۇنئالغۇنى تۆش يانچۇقۇمغىلا جايلاشتۇرۇپ يېنىك قوراللاندىم - دە ، چوڭ يول ئارقىلىق قارا سۆگەت كوچىسىغا قاراپ قەدەم تاشلىدىم .

كەچلىك ھاۋا غەلىتە بىر تۈستە تۈتۈلغان ، پۈتۈن ئاسمان گۇمبىزى تەكشى بويالغان ئەت رەڭ پەردە تارتىلغاندەك غۇۋا كۆرۈنەتتى ، نە غەربتىكى تاغ چوققىلىرى ، نە چوققا ئۈستىگە كېلىپ قالغان قۇياش ئۆزىنى كۆرسەتمەيتتى . يا بوران چىقىدىغانلىقىنى ، يا يامغۇر ياغىدىغانلىقىنى قىياس قىلماق تېخىمۇ قىيىن ئىدى . يول ياقىسىدىكى ئېگىز تېرەكلەرنىڭ ياپراقلىرى بىرەر شەپىنى سەزگەن ئاتنىڭ قۇلاقلىرىدەك قىمىر قىلمايتتى . ئىشتىن قايتىۋاتقانلارنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭى ياكى ۋېلىسىپىت قوڭغۇراقلىرىنىڭ جىرىڭلىشىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، پۈتۈن جاھان بىرەر مۇھىم ۋەقەنىڭ يۈز بېرىشىنى كۈتۈپ تۇرغاندەك قىلاتتى .

تۇراخۇن بىلەن كېلىشۋالغان دوقمۇشتا ئۇچراشتۇق ۋە پاراڭلاشقاچ قارا سۆگەت كوچىسىنىڭ ئۇ بېشىدىكى ئاددىي قوش قاناتلىق ئىشىك ئالدىغا كېلىپ قەدىمىزنى توختاتتۇق .

يۈرىكىم دۈپۈلدەيتتى ، تۇراخۇننىڭ چۈشتىن كېيىنكى تەسەللىسى بىلەنمۇ يوقىلىپ كەتمىگەن ئەندىشەم تېخىچە ئۆزىنى كۆرسەتمەكتە ئىدى . تۇراخۇن چىرايىمغا لاپپىدە قارىۋالدى ۋە يۈرەكسىزلىكىمنى مەسخىرە قىلغاندەك بېشىنى چايقاپ قويۇپ ، ئىشىك زەنجىرىنى ئىشەنچ بىلەن شىلدىرلاتتى .

— ئىشىك ئوچۇق !

بۇ بىر ئايالنىڭ ئاۋازى ئىدى . مەن تۇراخۇننىڭ ئارقىسىدىن

ئاتىسىغا ئەگىشىپ قىز كۆرگىلى كەلگەن يىگىتتەك ئېھتىيات بىلەن هويلىغا كىرىپ كەلدىم .

هويلىدا كىگىز ئورنىچىلىك گۈللۈك بار ئىدى . گۈللۈكتە ياپىسىغا ئېچىلىپ كەتكەن سېرىق سەبدە گۈللەر بوشلۇقتا زەپە يېيىتىلغاندەك تۇتاش كۆرۈنەتتى . دېرىزە تەكچىسىگە قويۇلغان بىرقانچە تەشتەكتىمۇ سېرىق سەبدەلەر كۈلۈپ تۇراتتى . گۈللۈكنىڭ بىر تەرىپىدىكى ئازگالدىن ئۇچ تارتقان قېرى تەكلەر چىرايلىق ياسالغان باراڭغا يامىشىپ ، ئۆگزىگە ئارتىلىپ چۈشكەنىدى . باراڭ ئاستىغا قويۇلغان كارىۋاتتا ئورۇقلاپ قاقشالدەك بولۇپ قالغان بىر ئايال ياستۇقتا يۆلەنگىنىچە ياتاتتى .

نۇرىمان قولىدىكى چىنە بىلەن قوشۇقنى قارىيىپ كەتكەن شىرەگە قويدى ـ دە ، بىرىنچى بولۇپ بىزگە ئىلتىپات كۆرسەتتى .

— ئايشەمخان ، كېسەللىرى چىقىپ قالدىمۇ ، ئوبدان بولۇپ قالغاندەك تۇرىلىغۇ ؟

تۇراخۇن ئۇدۇل كارىۋات يېنىغا بېرىپ تىزلاندى ۋە كېسەلدىن ئەھۋال سورىدى .

— قانداق ئەھۋاللىرى ئانا ، ياخشى بولۇپ قالدىلىمۇ ، — دېدىم مەن دۇدۇقلاپ تۇرۇپ .

تۇراخۇن ئايشەمخان بىلەن هال ـ ئەھۋال سورىشىۋاتقاندا ، كۆزۈم نۇرىمانىنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى . خۇداغا شۈكۈر ، ئۇنىڭ چىرايى خېلى ئوچۇق ئىدى . ناقۇلاي ۋاقىتتا كېلىپ قالغىنىمغا ئۆزۈم خىجىل بولۇپ تۇرسامۇ ، لېكىن ئۇنىڭ قارىشى تۇراخۇننىڭ باهاسىنى تەستىقلاپ تۇراتتى .

ئايشەمخان دەم يۆتىلىپ ، دەم سۆزلەپ دېگەندەك نۇرىمانغا بىزنى ئۆيگە باشلاش بۇيرۇقىنى بەردى . نۇرىمان چىراغ يېقىپ كۆرپە سېلىپ بولغاندىن كېيىن ، ئۆيگە كىرىپ سۇپا ئۈستىدىن ئورۇن ئېلىشتۇق .

بۇ ئۆي ئادەتتىكى شەهەر ئاهالىلىرىنىڭ ئۆيىدىن پەرق قىلمايتتى . پەگاهقا قويۇلغان بىر جۈپ قوپال ياسالغان كرىسلو

ۋە كىيىم ئىشكاپىدىن ئۆزگە ، كۇنچىقىش تامغا بىر كەلگەن كىتاب ئىشكاپى كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىپ تۇراتتى . ئۇچ بۇرجەك بۇلۇڭ ئىشكاپىنىڭ ئۈستىدە ھېلىلا ئۇزۇلگەن بولسا كېرەك ، بىر دەستە سىرىق سەبدە گۈل ۋازىغا چىلانغان ھالدا تۇراتتى . كۇنپېتىش تامغا چاپلانغان ئىككى تەقدىرنامە ئۆتمۈشتىن گۇۋاھلىق بېرىپ سارغىيىپ كۆرۈنەتتى . بەلكى نۇرىماننىڭ دادىسى بولسا كېرەك ، چوڭايتىلغان بىر پارچە سۈرەت چىرايلىق رامكا ئىچىگە ئېلىنىپ تۆر تامدىكى كۆزگە تاشلىنىدىغان يەرگە ئېسىپ قويۇلغانىدى .

— ئايشەمخاننىڭ ئاياغدىن قالغىنىغا ئۈچ - تۆت يىل بولۇپ قالدى . نۇرىمان راستتىنلا ۋاپادار بالا ، ئانىسى ئۇنىڭدىن بەكمۇ رازى ، — دېدى تۇراخۇن سۆيۈنگەن ھالدا .

نۇرىمان داستىخان ھازىرلاپ ، بىزنى چايغا تەكلىپ قىلدى :

— قېنى تۇراخۇن ئاكا ، يولداش مۇخبىر چايغا بېقىشسىلا ، مەن تاماقتا تۇتۇش قىلاي .

— ياق··· ياق ··· — دېدىم مەن ئالدىراپ ، — بىمەھەل كېلىپ سىزنى ئاۋارە قىلغىنىمىزمۇ يېتەر ، تاماق يەۋالدۇق ، جۇڭىمىسكىزمۇ بولىدۇ .

تۇراخۇنمۇ سۆزۈمنى قۇۋۋەتلىدى ، ئاخىرىدا نۇرىمانمۇ چاي ئوتلىغاچ بىزگە ھەمراھ بولدى . سىزىپ تۇراتتىمكى ، گەپ باشلاشنىڭ پەيتى يېتىپ كەلگەنىدى .

— سېرىق سەبدەنى ياخشى كۆرىدىغان ئوخشىمامسىز ، نۇرىمان ؟ — دەپ سورىدىم مەن قىز - چوكانلار بىلەن بولغان سۆھبەتتە گەپ باشلاشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلىنى قوللىنىپ .

ئۇ كۈلۈپ قويۇپ ، ۋازىدىكى بىر دەستە گۈلگە قارىۋالغاندىن كېيىن دېدى :

— سىز نېمىلا دېگەنبىلەن مۇخبىر - دە ! سېرىق سەبدەنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى بىلىپ بوپسىز !

— سېرىق سەبدە ياخشى گۈل ، — دېدىم مەن بۇ گۈلنى قىسقىلا سۈپەتلەپ .

— چۇشىنىۋاتىمەن ، كۆڭلۈمنى ئاياپلا شۇنداق دەۋاتىسىز . سىرىق سەبدەنى نۇرغۇن كىشىلەر ياخشى كۆرمەيدۇ ، لېكىن مەن ياخشى كۆرىمەن ، نېمىشقا دېسىڭىز باش ئەتىيازدىن كەچ كۈزگىچە ئېچىلىپ تۇرىدۇ ، ئىسسىققىمۇ ، سوغۇققىمۇ چىداملىق ، يىلتىزى ھۆل يەرگە ئۇلاشسىلا كۆكلەۋېرىدۇ . بىراق ، ئۇ چىرايلىق بولغان بىلەن قىزىلگۈلدەك پۇرىقى يوق ، كىشىلەر شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇنى ياخشى كۆرمىسە كېرەك...

ئارىمىزدا بىر پەس جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى ، ئايشەمخانىڭ يۆتەلنى ياندۇرالماي قىينىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىغان تۇراخۇن ئىچ ئاغرىتقان ھالدا ئۇھ تارتىپ قويدى ـ دە ، دېدى :

— نۇرىمانخان ، ئانىڭىزنىڭ زىققە كېسىلىنى دوختۇرغا يەنە بىر كۆرسەتسەك بولاتتى . بىچارە يۆتىلىپ بەك قىينىلىپ كېتىدىغان بولۇپ قاپتۇ .

— ھەي ، نېمىسىنى دەيدىلا ، ئۇلۇشكۇن دوختۇرخانىغا ئاپارماقچىدىم ، دوختۇر بىلەن پۈتۈشۈپمۇ قويغان ، باشلىقىمىزنىڭ يېزىغا بېرىپ مېڭە ئېلىپ كېلىشكە مېنى ئەۋەتكىنىنى دېمەمدىلا ، شۇنىڭ بىلەن پۈتۈشكەن پۇرسەتمۇ ئۆتۈپ كەتتى . دوختۇر بىلەن يەنە بىر ئالاقىلىشىدىغان گەپ ئەمدى .

— ھەي ... — تۇراخۇن بېشىنى چايقاپ چوڭقۇر ئۇھ تارتىۋالغاندىن كېيىن دېدى ، — نېمە ئىشلار بولۇپ كېتىۋاتىدۇ بۇ جاھانىدا ! خۇددى ئەۋرىشكە ئېلىپ كېلىشكە باشقا بىرى تېپىلمىغاندەك . ئارقا سەپتىكىلەرمۇ يېتىپ ئاشىدىغۇ !

نۇرىمان سوغۇق كۈلۈپ قويۇپ دېدى :

— يەنە كېلىپ مېنى ئەۋەتىۋېتىپ ، پۈتۈن ئوسكۇنە ، ئەسۋابلىرىمنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتكىنىنى دېمەملا .

گەپ رەجەپ قادىر ئۈستىدە كېتىۋاتقاچقىمۇ مەن سۆھبەتكە دىققەت قىلدىم ۋە نۇرىماندىن سورىدىم :

— نېمىشقا سىزنى ئەۋەتىدۇ ؟ ئارقا سەپتە ئادەم تولۇق دېدىڭلارغۇ ؟

نۇرمان دىمىغىنى قېقىپ سوغۇق كۈلۈپ قويۇپ دېدى :
— بۇنى تېخى قىياس قىلالمىدىڭىزمۇ ؟ سىزنى خېلى ئەقىللىق مۇخبىر مىكىن دېسەم ، تايىنلىقەنسىزغۇ ؟ !
ئۇنىڭ چاقچاق قىلغىنىنى ياكى تەنە قىلغىنىنى بىلەلمىدىم . قانداقلا بولمىسۇن پېشانەمنى سوغۇق تەر بېسىپ كەتتى .
— بولدى ، بۇ قېتىم سىزگە ئېيتىپ بېرەي ، قالغىنىنى ئۆزىڭىز تەسەۋۋۇر قىلمۇالارسىز . ئۇ ، بىرىنچىدىن ، سىزنىڭ مەن بىلەن ئۇچرىشىشىڭىزنى خالىمىغان ، يەنە بىرى ، ئۆزىنى كۆرسىتىشكە زېمىن تەييارلىغان !
كۆز ئالدىم بىردىنلا سوققان كۈچلۈك شامال تۇمانلارنى تارقىتىۋەتكەندەك يورۇپ كەتتى . نۇرمانىنىڭ دېگىنى توغرا ئىدى . رەجەپ قادىر راستتىنلا ئۆزىنى كۆرسىتىپ بىر مەيدان كومېدىيە ئوينىمىدىمۇ ؟ ئۇ ، شۇ كۈنى مېنىڭ نۇرمان بىلەن ئۇچرىشىدىغانلىقىمنى بىلەتتىغۇ ؟ كۆڭلۈمدە شۇ هامان يەنە بىر سوئال تۇغۇلدى :
— هېلىقى كۈنى نېمىشقا پوچتىخانىغا بېرىپ تېلېفون بېرىسىز ؟ بۇ ئىشنى باشقىلار بىجىرسە ياكى تەتقىقات ئورنىدىلا تېلېفون ئالسىڭىز بولمايتتىمۇ ؟
يۈزۈمنىڭ خجالەتچىلىك دەستىدىن قىزىرىپ كەتكەنلىكى ئۆزۈمگە مەلۇم بولدى . چۈنكى ، ئۇزۇن يوللۇق تېلېفوندا قىلغان سۆزلىرىمنىڭ نۇرمانغا ئايان ئىكەنلىكى بىردىنلا يادىمغا چۈشكەندى . ئۇ مېنى ئايىدىمۇ ياكى ئۇ كىلىشمەسلىكنى ئۇنتۇپ كەتكەنمۇ ، تەبىئىيلا جاۋاب بەردى :
— تەجرىبە قىلىش ئۈچۈن ، ئەلۋەتتە ، مېۋىلەرنىڭ هەر خىل سورتلىرى كېرەك . ئۇلارنىڭ ماڭا ئۇنى ئەكەلدۈرۈپ بەرگۈسى كەلمەيدۇ ، تېلېفون بېرەي دېسەم ، ئايلىق تېلېفون خىراجىتى تۇگىدى دەيدۇ ، تېلېفون هەققىنى ئۆزۈم تۆلىدىم .
تۇراخۇن ئاكام سۆھبىتىمىزنى قۇلاق سېلىپ تىڭشاپ ئولتۇراتتى ، بېشىنى لىڭشىتىپ نۇرمانىنىڭ سۆزىنى تەستىقلايتتى .

تۇرمۇش مەسىلىسى توغرىسىدا قويغان سوئالىمغا نۇرىمان ناھايىتى سەزگۈرلۈك بىلەن :

— ئائىلىڭىز تۇرمۇش بەختىدىن نېسىۋەم يوق ئوخشايدۇ ، — دەپ خورسىنىپ قويۇپ داۋام قىلدى ، — ئىشقىلىپ بەختسىزمەن ، بۇنى بىر ئېغىز سۆز بىلەن سىزگە چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيمەن ، ياخشىسى باشقا ئىشلار ھەققىدە پاراڭلاشساق قانداق ؟

— بولىدۇ ، — دېدىم مەن سۆھبىتىمىزنىڭ ئۇزۇلۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ . شۇنداقتىمۇ كۆڭلۈمدە يېشىلمەي كېلىۋاتقان بىر مەسىلە ھەققىدە يەنە سوئال قويدۇم :

— تۇراخۇن ئاكا ، نۇرىمان ، سىلەرنىڭ رەجەپ قادىر بىلەن بىرەر شەخسىي ئاداۋىتىڭىلار بارمىدى . مەسىلەن ،...

ئىككىيلەن بىر ـ بىرىگە مەنىلىك قارىشۋالدى ، بىردىنلا سوغۇق كۈلۈپ كېتىشتى :

— ئۇكام ، — دېدى تۇراخۇن ئالدى بىلەن سۆزلەپ ، — ئەزىرايى خۇدا ، بىز ئۇنىڭغا يۇز كېلەلمەيدىغان ھېچقانداق ئىش قىلمىغان ، بايىاتىن ئالدىلىرىدا ئېچ ـ قارنىمنى بوشىتىۋېلىش ئۈچۈنلا سۆزلەپ قويۇپتىمەن ، بولمىسا ماڭا بەرىبىر ، بىراق نۇرىمانغا نېمە ئۈچۈن شۇنچىۋالا قىلىپ كېتىدىغانلىقىنى ھېلىغىچە چۈشىنەلمەيمەن . بىر ئۇلا ئەمەس ، يەنە بار...

ھويلا ئىشىكىنىڭ تاراقلاپ ئېچىلىشى سۆھبىتىمىزنى چورتلا ئۈزۈپ قويدى . ئارقىدىنلا ئېگىز بويلۇق ، قاۋۇل كەلگەن ، ئوتتۇز ياشلار چامىسىدىكى بۇرۇتلۇق بىر ئەركەك بوسۇغا ئۈستىدە پەيدا بولدى . ئۇ مەست بولسا كېرەك ، قوللىرى بىلەن ئىشىكنىڭ ئىككى تەرىپىنى تىرىگىنىچە تەڭپۇڭلۇقىنى ساقلاپ تۇراتتى . تۇراخۇن ئاكام قانداقتۇر بىر كېلىشمەسلىككە تاقابىل تۇرماقچى بولغاندەك بىردىنلا ئاياغقا تۇردى . نۇرىمان بولسا چەكچەيگەن پېتى قېتىپ قالدى . بۇ ناتونۇش مېھماننىڭ كىملىكىنى بىلىش ئۈچۈن سۆھبەتداشلىرىمغا قارىدىم . ئەپسۇسكى ئۇلارنىڭ كۆزى مەندە ئەمەس ئىدى .

— هـى... هـى... ئـۇرۇمـچـىدىن كەلگەن كىشى سىزغۇ ، ئۇرۇمچىدىن كەلگەن... نوچىغۇسىز...

ناتونۇش كىشى ئاران ئېچىلىۋاتقان كۆزىنى ماڭا تىكتى ـ دە ، مەنىستىمەسلىك كۈلكىسى بىلەن كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى :

— هـىـم... ئـايلىنىپ... ئايلىنىپ مۇشۇ سېرىق سەبدەنى تاپتىڭىزمۇ ؟ بىلىپ قويۇڭ... بۇ... بۇ... ئۇستۇڭلاردىن چۈشۈپ قالدىم ، ئەمدى مەن سىزنى بىرئاز ئاۋارە قىلىمەن...

ئۇ دوككىدە سەكرەپ بوسۇغىدىن چۈشتى ۋە دەلدەڭشىگەن پېتى ماڭا قاراپ كېلىشكە باشلىدى . مەن نېمە ۋەقە بولۇۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرالماي مەڭدەپ قالغانىدىم .

— قاسىمجان ! — دېدى تۇراخۇن ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشۈپ ، — نېمە بولدىڭىز ، تۇزۇكلا بىر يىگىتتىڭىزغۇ ، مېھماننىڭ ئالدىدا سەت ئەمەسمۇ ؟

ناتونۇش كىشى دەلدەڭشىگەن پېتى كېلىپ :

— تـۇراخۇن... تۇراخۇنمۇ سەن ، — دېدى ـ دە ، قولىنى تۇراخۇننىڭ مۇرىسىدىن ئارتىلدۇرۇپ كاپىلا قىلىپ ياقامدىن ئالدى .

ئـەمـدى قـانداق قىلاي ، قول ياندۇرايمۇ ؟ ئۇنداق قىلىشقا غۇرۇرۇم يول بەرمەيتتى . شۇ ئەسنادا غەزەپتىن يېرىلىپ كېتەي دەپ تۇرغان نۇرىمان ئېتىلىپ كەلدى ۋە ناتونۇش كىشىنىڭ قولىنى بىر سىلكىپلا ياقامدىن بوشاتتى .

— قـاسـىـمـجـان ، نېمىدەپ مېھمىنىمغا قول ئۇزىتىسىز ، ئـۇيـالـسىڭىز بولمامدۇ ، — دېدى ئۇنىڭ كۆزىگە غەزەپ بىلەن تىكىلىپ .

نۇرىماننىڭ تەدبىرى دەرھال ئۇنۇم بەردى . ناتونۇش كىشى بىر قەدەم كەينىگە يېنىپ دۇدۇقلاپ تۇرۇپ دېدى :

— بۇ... بۇ كىشى نېمىدەپ بۇ يەرگە كېلى... كېلىدۇ ؟

نـاتـونـۇش كىشى تۇمشۇقى بىلەن مېنى ئىشارەت قىلماقتا ئىدى . نۇرىمان دەرھال جاۋاب بەردى :

— ئېيتىڭا قېنى ، نېمىشقا كەلمەيدىكەن ، سىز بىلەن نىكاھ

مۇناسىۋەتسىز ئاللىقاچان ئۈزۈلگەن . ئەمدى مېنىڭ ئىشىمغا ئارىلىشىشقا نېمە ھەققىڭىز بار ؟

— خجىل بولۇڭ ئۇكام ، — دېدى تۇراخۇن ئۆزىنى تەسلىكتە بېسىپ تۇرۇپ ، — نېمىدېگەن ئەخلاقسىزلىق بۇ ، بۇ مۇخبىر يىگىت نۇرمانىنىڭ مېھمىنى تۇرسا ، ئىككى ـ ئۈچ ئېغىز پاراڭلاشقانغا نېمە بوپتۇ !

— تۇراخۇن ئاكامغۇ سەن ؟ بۇ··· بۇ يەردە سەنمۇ بارمىدىڭ ،— ناتونۇش كىشى تۇراخۇننى ئەمدىلا كۆرۈۋاتقاندەك ئۇنىڭغا تازا سەپسېلىپ قارىۋالدى ـ دە ، بېشىنى سىلكىۋېتىپ كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ قويۇپ دېدى ، — ئەمىسە ئۇلار نېمىشقا بۇ يەردە··· سېنىڭمۇ بارلىقىڭنى ماڭا دېمىدى ؟···

نۇرمان بىلەن تۇراخۇننىڭ ئىتتىك بىر ـ بىرىگە قارىشىۋېلىپ نېمىنىدۇر چۈشەنگەندەك بولدى .

— ھوي قاسىمجان ، — دېدى نۇرمان سىلىق قىلىپ ، — ئۇلار دېگىنىڭىز كىم ، سىزگە نېمە دېدى ؟

— ئۇلار··· رەجەپ قادىرچۇ··· ياق··· ياق···

ناتونۇش كىشى دۇدۇقلاپ قالدى . ئۇ نېمىنىدۇر خاتا قىلىپ قويۇپ ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئالدىدا ئەپسۇسلىنىۋاتقان بالىدەك يەرگە قارىۋالغانىدى .

— ھە ، ئىش مۇنداقكەن ـ دە ! — دېدى تۇراخۇن ناتونۇش كىشىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ، — سىزنى خېلى ئادەم دەپ يۈرسەم ، يەنە خەقلەرنىڭ دېپىغا ئۇسسۇل ئويناتقۇزمۇ ، چوپچوك ئادەم بولۇپ تۇرۇپ ـ ھە ؟ تاينىلىق ، ئۇلار بۇ ئىككىيلەننى ئۇنداق قىلىپ كەتتى ، مۇنداق قىلىپ كەتتى ، سەن بېرىپ ئۇنى دە ، بۇنى دە دېگەندۇ ، ھەي بىچارە قاسىمجان ، سىزدە كاللا بارمۇ يوق ، بۇرۇنقى ئىشلارغىغۇ سالاۋات دەيلى ، بۇ قېتىم يەنە··· ھەي···

تۇراخۇن گېپىنى داۋاملاشتۇرالمىدى ، ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزايى تىترەۋاتاتتى .

مەن نۇرمانىنىڭ بۇرۇنقى يولدىشى بولۇشى مۇمكىن ، دەپ پەرەز قىلغان بۇ كىشى بىردەم سۆكۈتتە تۇردى ـ دە ، بىردىن ئۆپكىدەشكە باشلىدى .

ئۇنىڭ بايانىنى قىلىقلىرىغا پۇشايمان قىلىۋاتقىنىنى ياكى ئارتۇقچە ئىچىپ تاشلىغىنى ئۈچۈن ئۆزىنى باشقۇرالمايۋاتقىنىنى بىلگىلى بولمايتتى . نۇرمان ياغلىقىنىڭ بۇرجىكىنى چىشلىگىنىچە قاناداقتۇر بىر خىياللارنىڭ قۇچىقىدا بەند بولغىنىچە سۇپىنىڭ بىر چېتىدە ئولتۇراتتى . تۇراخۇن قاسىمجان دېگەن بۇ كىشىگە كەينىنى قىلىپ تۇراتتى . ھېچكىمنىڭ ئۆزى بىلەن كارى بولمايۋاتقانلىقىنى كۆرگەن قاسىمجان ھۆكۈرەپ يىغلاشقا باشلىدى . ئۇ ، نۇرمانىنىڭ ئالدىغا بېرىپ يېلىنغان ئاھاڭدا دېدى :

— نۇرمان ، مېنى كەچۈرسىڭىز ، پىتنە ـ پاساتلارغا ئىشىنىپ سىزگە ئازار بېرىپ قويۇپتىمەن ، بىز يارىشۋالايلى ، بولامدۇ ؟ بولامدۇ ؟

نۇرمان ئۇنىڭغا لاپ قىلىپ قاراپ قويدى ، ئۇنىڭ بۇ قارىشىدىن ئىچ ئاغرىتىش ، ئېچىنىش ئالامەتلىرى تەڭ كۆرۈنۈپلا تۇراتتى . قاسىمجان بولسا بىردەم تۇراخۇنغا ، بىردەم نۇرمانغا ئىلتىجا قىلاتتى ، ئۆزىگە جاۋاب ئىزدەيتتى :

— بۇرۇن كىشىلەرنىڭ گېپىگە ئىشىنىپ كېتىپتىمەن ، شەيتاننىڭ كەينىگە كىرىپتىمەن ، بۇ قىلىقلىرىم ئۈچۈن مېنى تىللىۋېلىڭ ، پۇخادىن چىققۇچە تىللىۋېلىڭ... ئەمدى ھەرگىز كىشىلەرنىڭ گېپىگە كىرمەيمەن ، ئىشىنەمسىز ، مەن سىزدىن ئايرىلىپ ياشىيالمايمەن ، بىز يارىشۋالايلى...

قاسىمجان كۆز يېشى قىلماقتا ئىدى . تۇراخۇن ئۇنىڭ مۇرىسىدىن تۇتۇپ سۇپىغا ئولتۇرغۇزدى ۋە تەنە ئارىلاش سۆزلىدى :

— كىم سىزنى باشقىلارنىڭ گېپىگە ئىشەن دېدى ـ ھە ؟ ئۇنداق ئادەم ئۆز ۋاقتىدا نېمىشقا ئەقلىڭىزنى ئىشقا سالمايسىز ؟ نۇرماننى ناھەق قارىلاپ ، ئۇنىڭغا سالغان ئازابلىرىڭىز ئازمۇ ؟ يەنە بۇگۈن چاتاق تېرىغىلى تاسلا قالدىڭىز...

— بۇ... بۇ ... — قاسمجان دۇدۇقلاپ سۆزلەيتتى ، ئۆزىنى چۇشەندۈرۈشكە تىرىشاتتى ، — ھەي تۇراخۇن ئاكا ، ئەمدى نېمە دېسەم بولار ، ئادەم بالىسى دېگەن خام سۈت ئەمگەن نېمىكەن ، ئۇلار ساقلى چىققان ئابرۇيلۇق ئادەم بولغاندىكىن يالغان ئېيتماس دەپتىمەن ، بىر ئوبدان ئائىلىنى بۇزۇپتىمەن ، مەن ئەمدى ئادەم بولدۇم .

ئۇ ، ئاران ـ ئاران نەپەس ئالاتتى ، كۆكلىدىكى گېپىنى بىراقلا ئېيتىۋېلىشقا ئالدىرايتتى :

— بۇ ئۆلگۈرلەر بۇگۈنمۇ مېنى كولدۇرلىتىپتۇ ، كولدۇرلىتىپتۇ...

ئۇ بىردىنلا نۇرمانغا يۈزلەندى ـ دە ، غەزەپ بىلەن دېدى :

— نۇرمان ، بىردەم تۇرۇپ تۇرۇڭ ، مەن ھازىرلا بېرىپ ئۇ قارا نىيەتلەرنىڭ ياقىسىدىن سۆرەپ ئالدىڭىزدا ھازىر قىلىمەن ، مېنى قانداق كولدۇرلىتىۋاتقانلىقىنى ئىقرار قىلدۇرمايدىغان بولسام ، ئوغۇل بالا بولماي كېتەي ! '

نۇرمان قاسمجان تەرەپكە قولىنى ئۇزاتتىيۇ ، تارتىۋالدى .

— توختاڭ !

تۇراخۇن چەبدەسلىك بىلەن سىرتقا قاراپ ئېتىلغان قاسمجاننى تۇتۇۋالدى ، ئۇنىڭ ھەدەپ تاشقىرىغا قاراپ ئېتىلىۋاتقان بەستىنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ دېدى :

— قارامليق قىلماڭ قاسمجان ، ئۇلارنىڭ ياقىسىدىن ئالغان بىلەن ئىش پۈتمەيدۇ ، ئۇلارنىڭ قانداق يوللار بىلەن ئائىلەڭلارنى بۇزغىنىنى مەن ئوبدان بىلىمەن ، نۇرمانمۇ ئوبدان بىلىدۇ . ھازىرچە بىرئاز كەيپكەنسىز ، قايتىپ تۇرۇڭ ، ئەتە سىز بىلەن پاراڭلىشىمەن ، بولامدۇ ؟

— ھەي تۇراخۇن ئاكا ، ئۇلارنىڭ ئەپت ـ بەشىرىسىنى مۇنۇ مۇخبىر ئاغىنىمىزنىڭ ئالدىدىلا ئېچىپ تاشلايمەن ، ئۇلارنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى خەلقئالەم بىلىۋالسۇن .

قاسمجان مېنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ شۇنداق دېدى . قارىغاندا ئۇ ماڭا ئىشىنىشكە باشلىغانىدى .

تۇراخۇن نۇرمانىنىڭ كۆزى بىلەن كۆزىنى ئۇچراشتۇرۇ-ۋالدى ـ دە ، قاسىمجانغا :

— ھازىرچە قايتىپ ئارام ئېلىڭ ، ئەتە مۇنۇ مۇخبىر ئۇكامنىمۇ باشلاپ بارىمەن ، بولامدۇ ؟

قاسىمجان بىردىنلا ھاياجانلىنىپ كەتتى ، كەيپىمۇ قاياقلارغىدۇر غايىب بولغاندەك ، كۆزىدىن خۇشاللىق نۇرلىرى چاقناشقا باشلىدى . ئۇ تۇراخۇننىڭ قولىنى مەھكەم تۇتۇۋېلىپ دېدى :

— بۇ كۆڭۈلدىكىدەك گەپ بولدى تۇراخۇن ئاكا ، باشلاپ بېرىڭ ، نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئېيتىپ بېرىمەن...

ئۇ ئاغزىغا تۈيۇقسىز بىرنەرسە كەپلەشكەندەك توختىۋالدى ، نۇرمانغا ئاستىرتىن قاراپ قويۇپ ، تۇراخۇندىن تىترەك ئاۋاز بىلەن سورىدى :

— ئۇنداقتا... نۇرمانجۇ ، ئۇ قاچان بارىدۇ ؟

تۇراخۇن نۇرمانغا «بۇنىڭغا نېمە دەيسىز» دېگەندەك قاراپ قويدى ۋە ئىشەنچ بىلەن كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ دېدى :

— بارىدۇ ، بارغىلى ئۇنىمىسا تۇراخۇن ئاكام بار ، دەپ ئىشەنچ بىلەن يۈرۈۋېرىڭ !

ھەممىمىز تەڭلا كۈلۈپ كېتىشتۇق . قاسىمجانمۇ كېچىك بالىلاردەك خۇشاللاندى ۋە كەينىگە بۇرۇلۇپ ۋازىدىكى گۈللەر ئارىسىدىن بىر تال سېرىق سەبدەنى سۇغۇرۇۋېلىپ ئىشىكتىن چىقتى . تېنىگە باغلانغان كۆزگە كۆرۈنمەس ئارغامچا بىلەن تارتىلىپ كېتىۋاتقاندەك نۇرمانمۇ ئىتتىك بىر قەدەم تاشلىدىيۇ ، يەنە قەدىمىنى توختاتتى .

قاسىمجاننى ئۇزىتىپ كىرىۋېتىپ تاقەتسىزلىنىپ سورىدىم :

— نۇرمانىڭ بۇرۇنقى يولدىشىمۇ ؟

— ھەئە .

تۇراخۇن قولىنى كەينىگە تۇتۇپ دالاندا ئاستا ماڭاتتى . ئۇ ، ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلىگەندەك دېدى :

— بولىدىغان يىگىت ئىدى ، نۇرمان بىلەن بىر ئوبدانلا ئۆي

تۇتۇۋاتقان ، پىتىنە ـ پاسات ئاخىر ئۇلارنى ئايرىۋەتتى .
— قانداق پىتىنە ـ پاسات ؟
— دېمىسەممۇ تەسەۋۋۇر قىلالايسىز .
— پىتىنە ـ پاسات تېرىغۇچىلارنىڭ يا نۇرمان بىلەن ، يا قاسىمجان بىلەن چىقىشالمايدىغان يېرى بارمىدى ، كۆزلىگەن بىرەر مەقسىتى بارمىدىيا ؟
تۇراخۇن ئاكام سوئالمىنىڭ تېگى ـ تەكتىگە يەتكەندەك ئۇزۇپلا ئېيتتى :
— قانداق ئاداۋەت بولسۇن ، رەجەپ قادىر ئەللىككە يېقىنلاپ قالغان ئادەم ، ئوغۇل ـ قىزلىرى ئاللىقاچان ئىككى ـ ئۈچ بالىلىق بولۇپ قالغان تۇرسا...
— ئۇنداق بولسا...
ئەمدى نېمىلەرنى سورىشىم مۇمكىن ، بىراق نۇرمان خىزمەتتىمۇ ، ئائىلىۋى تۇرمۇشتىمۇ ھېچقانداق خوۋلۇق كۆرمەپتۇ ، ئۇلار زادى نېمىگە ئېرىشمەكچىكىنە ؟ دېگەن سوئال ماڭا ئارام بەرمەيتتى .
ئويغا پاتقانلىقىمنى كۆرگەن تۇراخۇن بىردىنلا كەينىگە بۇرالدى ـ دە ، كەسكىن ئاھاڭدا دېدى :
— ئۇلارنىڭ نۇرمانغا ، شۇنداقلا باشقىلارغا نېمە ئۈچۈن شۇنچىۋالا ئۆچلۈك قىلىۋاتقانلىقىنى بىلگۈڭىز كېلەمدۇ ، ئۇنداقتا ئاڭلاڭ ، بۇ ھەسەتخورلۇقتىن ، كۆرەلمەسلىكتىن ، ئىچى تارلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس !
تۇراخۇن خۇددى دۇشمىنىنى ئەجەللىك تىللار بىلەن پاش قىلىۋاتقاندەك ئۇنلۈك ئاۋازدا سۆزلىمەكتە ئىدى :
— بىز خەقلەر باشقىلارنىڭ بىرەر نەتىجىسىنى كۆردۈڭمۇ ، چىداپ تۇرالمايمىز ، بىر ـ بىرىمىزنىڭ ئۇلىنى كولىشىمىز ، تاكى بىراۋنىڭ نام ـ ئابرۇيى يەر بىلەن يەكسان بولمىغۇچە ئارام تاپالمايمىز . باشقىلار قىلغان ئىشنى مەن نېمە ئۈچۈن قىلالمايدىكەنمەن ، دەپ ئۆز ـ ئۆزىمىزگە مەدەت بېرىشنىڭ ئورنىغا ، باشقىلار نېمە ئۈچۈن مەن قىلالمىغان ئىشنى قىلىدىكەن

دەپ بىئارام بولمىز ، ئۆزئارا ياقىلىشىپ ، قېرىشىپ كۈچمىزنى خورىتىمىز ، ئاتا ـ بوۋىمىزدىن مىراس قالغان بۇ مەرەزنى تاشلۇېتىشكە كۆزىمىز قىيمايدۇ ، شۇنىڭ ئۈچۈن ھالىمىز مانا مۇشۇ !

ئېغىر ـ ئېغىر نەپەس ئېلىشلىرى ۋە قىزىتمىسى ئۆرلەپ كەتكەن بىتاپەتلىك تىترەشلىرى تۇراخۇننىڭ ئارتۇقچە ھاياجانلانغانلىقىنى ئىسپاتلاپ تۇراتتى .

— ھەسەتخورلۇقنى كەسىپ قىلىۋالغانلار يەنىلا ئازساندا ، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ ئاخىرىدا .

تۇراخۇننىڭ سۆزى نۇرمانىنىڭ قەلبىدىمۇ ئەكس سادا قوزغىغان بولسا كېرەك ، ئۇ تام تەرەپكە ئالدىنى قىلىۋېلىپ زۇۋان سۇرمەي تۇراتتى . ھەسەتخورلۇقنىڭ قۇربانى بولۇۋاتقان بىگۇناھ چوكانىنىڭ قانچىلىك ئاچچىق يۇتۇۋاتقانلىقىنى پەرەز قىلىشمۇ قىيىن ئەمەس ئىدى .

...

تۇراخۇن مېنى مېھمانخانا ئالدىغچە ئۇزىتىپ كەلدى . يول بويى گويا سۆز قىلماسلىققا قەسەم ئىچكەندەك بىر ئېغىزمۇ ئۇندىمىدى .

مېھمانلار ئۇيقۇغا كېتىپتۇ ، كۆپىنچە ياتاقلارنىڭ چىرىغى ئۆچۈرۈلگەن ، نەلەردىدۇر شىرىلداۋاتقان تۇرۇبا سۇيىنىڭ زېرىكتۈرگۈچى ئاۋازىدىن باشقا ھېچقانداق شەپە يوق ئىدى . كارىۋاتقا تاشلىنىپ ئۆزۈمنى ئۇيقۇغا زورلاپ باقتىم . بىراق ، كۆزۈمگە ئۇيقۇ كىرمەيۋاتاتتى ، تۇراخۇننىڭ غەزەپ ئۇچقۇنىنى چېچىۋاتقان كۆزلىرى ، تىترەۋاتقان كالپۇكى كۆز ئالدىمدا قايتا نامايان بولۇپ ، غەزەپ بىلەن قىلغان سۆزلىرى خۇددى تاغ ئىچىدە ئېتىلغان زەمبىرەكنىڭ ئاۋازىدەك قۇلاق تۇۋىمدە جاراڭلايتتى .

دېمىسىمۇ ، ھەسەتخورلۇقتىن ئىبارەت بۇ ۋابا قان ھۈجەيرىلىرىدىكى ئىرسىيەت ئامىلىغا ئوخشاش نەچچە ئەۋلاد ئادەملىرىمىزنىڭ قەلبىدە كېسەللىك ئوچىقى پەيدا قىلىپ ، ئىچكى خورىتىش رولىنى ئوينىمىدىمۇ ؟ ئىبلىسلارنىڭ قاتمۇقات

توسۇقلىرىنى باتۇرلۇق بىلەن بۆسۈپ ئۆتۈپ ، ھۆرلۈك تەختىگە يېقىنلاپ قالغان باھادىرلارنى بىر - بىرى بىلەن قىرغىنچىلىق قىلىشقا قۇتراتمىدىمۇ ؟ ئاقىللارنىڭ كۆزلىرىنى كور قىلىپ ، دوستىنى دۇشمەنگە ، دۇشمەننى دوستقا ئايلاندۇرۇپ ، مېھىر - مۇھەببەت رىشتىنى چىرتىپ ، ئىناقلىق ئېتىزىغا ئاداۋەت ئۇرۇقىنى چاچمىدىمۇ ؟

ھەقىقەت بەزىدە ئاددىي ئادەملەرنىڭ ئاغزىدىن چىقىدۇ . ھەسەتخورلۇقنىڭ ئېچىنىشلىق ئولجىسىغا ئايلانغان تۇراخۇننىڭ ئېيتقىنى تامامەن توغرا ئىدى . ھەسەت تۇپەيلىدىن ياخشىلارنىڭ يولىغا ئورا كولايدىغانلارنىڭ ئەدىپىنى بېرىپ ، ھەسەتخورلۇقنىڭ رەھىمسىز قامچىسى ئاستىدا توزۇپ كېتەي دەپ قالغان سېرىق سەبدەلەرنى ھمايىگە ئېلىشنىڭ پەيتى يېتىپ كەلگەنىدى .

10

ئەتىگەنلىك قۇياشىنىڭ دېرىزىدىن قانداق ماربلىغانلىقىنى ، تال - تال نۇر تالالىرىنىڭ تام - تورۇسقا دوقۇرۇپ يۇرگەن قويۇق تاماكا ئىسىنى قانداق تېشىپ ئۆتكەنلىكىنى سەزمەيلا قاپتىمەن . قورۇقدىلىپ قالغان ئاشقازىنىمنىڭ نارازىلىق بىلدۈرمىگىنىمۇ قىزىق ئىش . بەلكى مۇخبىرلىق ھاياتىمدا تۇنجى قېتىم ئۆز رايىمنىڭ دەۋتىدە ۋىجدان بۇيرۇقى بىلەن قەلەم تەۋرىتىۋاتقىنىم ئۈچۈنمىكىن ، يۈكسەك دەرىجىدە مەركەزلەشكەن پىكرىم نېرۋىلىرىمغا ئىنكاس قايتۇرۇش ئىمكانىيىتىنى بەرمىگەن بولسا كېرەك .

ئىشىك يېنىك چېكىلگەندىن كېيىنلا سائىتىمگە قاراشقا پۇرسەت تاپتىم . ئىستىرىلكا چۇشتىن كېيىنكى سائەت ئىككىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى . تۇراخۇن كىرىپ كەلدى . ئۇ ئۇستەلگە دۆۋىلىنىپ كەتكەن قەغەزلەرگە كۆز يۈگۈرتۈۋالدى - دە ، نېمىندۇر چۇشەنگەندەك بېشىنى لىڭشىتىپ ، تولۇپ تاشقان رازىمەنلىك نەزەرى بىلەن كۆزلىرىمگە تىكىلدى . ئۇ ئىستاكانغا

چاي تاشلاپ قاياناق سۇ تولدۇرۇپ ئالدىمغا قويۇپ دېدى :
— قارا‌ڭ ، كۆزلىرىڭىز قان قۇيغاندەك قىزىرىپ كېتىپتۇ ، ھەرقانچە بولسىمۇ بىرنەرسە يەۋېلىپ ئاندىن ئولتۇرمامدىغان .
مەن كۈلۈپ قويدۇم ، ئۇ يېنىمغا كېلىپ مۇرەمگە يېنىك ئۇرۇپ تۇرۇپ :
— چىن ئىخلاس بىلەن قىلىنغان ئەمگەكنىڭ لەززىتى باشقا ـ دە ! — دەپ قويدى .
— ئەپەندىم ، سىزگە ئۇرۇمچىدىن تېلېفون بار ئىكەن ، رەجەپ مۇدىرنىڭ ئىشخانىسىغا بېرىپ ئالسىڭىز بولغۇدەك !
مېھمانخانا كۈتكۈچىسىنىڭ خەۋىر قىلىشى بىلەن ئىككىمىز تەڭلا ئىشىكتىن چىقتۇق . رەجەپ قادىرنىڭ ئىشخانىسىغا بارغىنىمدا ئۇ مېنى كۈتۈپ تۇرغانىكەن .
— مۇخبىر يېگىت ، ئىشلىرىڭىز ئۇنۇملۇكمۇ ، شارائىتىمىز ياخشى ئەمەس ، ئوبدان كۈتەلمىگەن بولساق ، پىكىر بېرىۋېرىڭ ـ ھە !
مەن ئۇنىڭ تۇنۇگۈن كەچتە ۋالېينىكىگە بارمىغانلىقىمغا نارازى بولىدۇ ، دەپ قىياس قىلغانىدىم ، ئەمما ئۇ خاپا بولغاندەك كۆرۈنمەيتتى .
تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قولۇمغا ئېلىپلا باشلىقىمنىڭ ئاۋازىنى تونۇۋالدىم . ۋەزىپەمنىڭ ئوڭۇشلۇق ئورۇندىلىۋاتقانلىقىدىن خەۋىر بېرىپ ئۇنى بىر خۇشال قىلىۋېتەي دەپ ئېغىز ئېچىشىمغىلا ، تۇرۇپكىدىن ئۇنىڭ جىددىي تەلەپپۇزى ئاڭلاندى :
— قايتىپ كېلىپ باشقا بىر مۇھىم ۋەزىپىنى تاپشۇرۇۋېلىشىڭىزنى قارار قىلدۇق .
— چاقچاق قىلىۋاتامسىز ، باشلىق ؟ ماڭا يەنە ئىككى كۈن كېرەك ، ئاڭلاۋاتامسىز ، ئىككى كۈن !
شۇنداق دېگەن بولساممۇ ، ئۇنىڭ جىددىي مەسىلىلەر ئۈستىدە چاقچاق قىلمايدىغانلىقىنى بىلەتتىم . باشلىقىمنىڭ كەسكىن ئاۋازى يەنە ئاڭلاندى :
— قايتىپ كېلىڭ ، دېگەندىن كېيىن قايتىپ كېلىڭ !

— بۇ يەردىكى ۋەزىپىچۇ ؟

— قالغان يېرىدە قالسۇن ، مۇمكىن بولسا ئەتىكى نۆۋەتچى ئايروپىلانغا ئولگۈرۈڭ .

ئۇ ، بۇيرۇق ئاھاڭىدا سۆزلەۋاتقاندەك قىلغان بىلەن نېمىشقىدۇر گەپلىرى قولاشمايتتى ، دۇدۇقلايتتى .

— نېمىشقا گېپىڭلاردا تۇرمايسىلەر ؟

— بۇ ، بىزنىڭ ئىختىيارىمىزدا ئەمەس ، يۇقىرىنىڭ ئىرادىسى ، ۋىلايەت رەھبەرلىرىنىڭ نۇرىمانغا ۋە سىزگە پىكرى بار ئىكەن ، قالغىنىنى قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇقىسىز .

باشلىق تۇرۇپكىنى قويۇۋەتتى ، گەپ ئۇزۇلدى . قارا بوراندا قالغان كىشىدەك ، كۆز ئالدىم قاراڭغۇلاشتى . قارىغاندا ، ئەھۋال ئانچە ياخشى ئەمەس ئىدى . ئېنىقكى ، ھەسەتنىڭ ئىبلىس قولى بىر جۇپ مېتال سىمنى بويلاپ خېلى بىر يەرلەرگىچە يەتكەن ، ئاغزىدىن دۇت پۇركۇپ تۇرغان بۇ ئەجدىھا مېنىمۇ ھاپ ئېتىشكە تەييارلانغانىدى .

— ھا... ھا... ھا...

رەجەپ قادىرنىڭ كۈلكىسى مېنى سەگەكلەشتۈردى . ئۇ ، غالىبلارچە ھىجىيىپ تۇرۇپ :

— مۇختارجان ، قېنى ، ھېلىقىنى مۇخبىر يىگىتكە بەر ، — دېدى ۋە يەنە ماڭا بۇرۇلدى ، — سىزگە بىر پارچە ئايروپىلان بىلەتى لازىم بولۇپ قالىدىغانلىقى كېچىچە چۈشۈمگە كىرىپ قاپتىكەن ، تەييارلاپ قويدۇم ، ھە... پۇل دەمسىز ، مۇنۇ مۇختارجانغا بېرىپ قويارسىز ، خەير ـ خوش يەنە كۆرۈشەرمىز...

رەجەپ قادىرنىڭ تەلەتىگە قارايدىغانغا كۆزۈم يوق ئىدى . تېلېفون ئۇستىلىنىڭ ئالدىدا بېتوندىن قۇيۇلغان تۆۋرۈكتەك قاتقان پېتىم بىر ھازا تۇرغاندىن كېيىن ، مۇختارنىڭ قولىدىن بېلەتنى شارتلا قىلىپ ئالدىم ـ دە ، كەينىمگە بۇرۇلۇپ ، لەنەت تەگكۇر بۇ ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتىم . ئىشىك ئالدىدا تۇراخۇن ، نۇرمان ۋە قاسىمجانلار مېنى ساقلاپ تۇرۇشقانىدى . ئۇلارنىڭ چىرايىدا ماتەمدار كىشىلەرنىڭ چىرايىدا بولىدىغان ئىپادە ئەكس ئېتەتتى .

— مۇخبىر ئەپەندىم ، سىزمۇ سېرىق سەبدەنى ياخشى كۆرەمسىز ؟

مېنى خىيالدىن ئويغاتماقچى بولدىمۇ ، ماشىنا شەھەر رايونىدىن ئايرىلاي دېگەندە مۇختارجان سىگنالنى قارىسىغا ئىككى قېتىم بېسىۋەتكەندىن كېيىن تۇيۇقسىز سوراپ قالدى . ئۇ قولۇمدا ئويناپ ئولتۇرغان بىر تال سېرىق سەبدەگە دىققەت قىلغان بولسا كېرەك .

— ياخشى كۆرىمەن ، — دېدىم مەن دانە ـ دانە قىلىپ ، — ئۇ باش ئەتىيازدىن كەچ كۈزگىچە ئېچىلىپ تۇرىدۇ !

— ھە مۇنداق دەڭ ،— دېدى ئۇ دىمىغىدا كۇلۇپ قويۇپ ،— ئەگەر ئۇ ئەتىيازدىكى جۇنقا ئۇچراپ ئۇششۇپ كەتسىچۇ ياكى ئاياغ ئاستىدا چەيلىنىپ كەتسىچۇ ، يەنە ياخشى كۆرۈۋېرەمسىز ؟

— ياخشى كۆرۈۋېرىمەن ، ئىپلاس ئاياغلارنىڭ ئۇنى چەيلىشىگە يول قويمايمەن ، ئۇنى چوقۇم چاقناتتۇرىمەن . بىلەمسىز ، چاقناتتۇرىمەن !

ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىدىن قانداقتۇر تۇرۇپ كەتكەنلىكىنىمۇ بىلمەي قاپتىمەن . مۇختار خۇددى گېپىمنى ئاڭلىمىغاندەك ئىسقىرتىپ قويۇپ دېدى :

— نېمىشقا ھاياجانلىنىپ كېتىسىز ، ئەپەندىم ، سېرىق سەبدەنى مەنمۇ ياخشى كۆرىمەنغۇ ، — ئۇ رول يېنىغا قىستۇرۇلغان سېرىق سەبدەنى ئېڭىكى بىلەن كۆرسىتىپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى ، — نېمىسىنى ياخشى كۆرىسەن ، دەپ سورىمامسىز ، ئۇنىڭ ئېچىلغىنىنى كۆرۈشكە كۆزۈم يوق ، پەقەت ئۇنىڭ توزۇپ كېتىشىنىلا ياخشى كۆرىمەن ، توزۇپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرۈپ تۇرۇش ئۇچۇن ئۇنى ئۆزۈمگە ھەمراھ قىلىۋالىمەن ، سېرىق سەبدەنىڭ توزۇۋاتقىنىنى كۆرۈش نېمىدېگەن راھەت ـ ھە ، مانا مۇشۇنداق...

ئۇ سېرىق سەبدەنى ئېلىپ ماشىنا دېرىزىسىدىن تاشلىغاندا ، پۈتۈن ئەزايىم پاخالغا چوغ تاشلانغاندەك بىردىنلا ئوت ئېلىپ كەتتى . ۋارقىراشلىرىمۇ ، قول ئۇزىتىشلىرىمۇ نەتىجىسىز قالدى .

— ماشىناڭنى توختات ئەبلەخ !

گۈلدۇرماما دەك گۈلدۇرلىگەن ئاۋازىم مۇختارنىڭ پۈتىنى تورمۇز تەپكىسىنى بېسىشقا مەجبۇر قىلدى . ئالمان ـ تالمان يەرگە چۈشتۇم . رەھىمسىز چاقلارنىڭ زەربىسىدىن ئامان قالغان سېرىق سەبدەنى ئاۋايلاپ يەردىن ئالدىم ـ دە . مۇختارغا گۆلەيدىم :

— ئاڭلاپ تۇر ، ئەبلەخ ، سېرىق سەبدەنىڭ توزۇغىنىنى ئەمدى مەڭگۈ كۆرەلمەيسەن ! ئۇنى توزۇتمەن دېگىنىڭ ئۇخلىماي كۆرگەن چۈشۈڭ .

سەپەر سۇمكامنى كۆتۈرگەن پېتىم ئايرودرومغا قاراپ كېتىۋېتىپ كەينىمگە بۇرۇلدۇم . ھەممە يەر — ئاسمانمۇ ، زېمىنمۇ تۇتاش ئېچىلىپ كەتكەن سېرىق سەبدەدەك كۆرۈنۈپ كەتتى .

1987 ـ يىلى ئاپرىل .

ئاق كەپتەر

بۇگۈن يەكشەنبە بولۇشىغا قارىماي ، تۇرغۇن تازىمۇ ئەتىگەن ئورنىدىن تۇرۇۋالدى . دادىسىنىڭ «ئارام ئېلىش كۈنى بولغاندىكىن ، قېنىپراق ئۇخلىۋالسۇن» دېگەن مەقسەتتىكى كۆيۈنۈشلىرىمۇ ، ئانىسىنىڭ مومايلارچە نەسىھەتلىرىمۇ ئۇنىڭغا كار قىلمىدى .

راستىنى ئېيتقاندا ، تۇرغۇن ياتقان ئۆينىڭ ئۆگزىسىگىلا جايلاشتۇرۇلغان كەپتەرخانىدىكى 10 نەچچە كەپتەرنىڭ تاڭ سۈزۈلۈشى بىلەنلا باشلانغان قانات قېقىشلىرى ، بىر - بىرىنى قوغلىشىپ ، تىنىمسىز گۇگۇكلاشلىرى ئۇنىڭ كۆزىدىكى ئۇيقۇنى نەلەرگىدۇر قوغلۇۋەتكەن . توغرىسى ، كېچىلەپ چۈشىگە كىرىپ چىققان كەپتەرلەرگە بولغان ھېرىسمەنلىكتىن تۇغۇلغان بىتاقەتلىك ئۇنى شېرىن ئۇيقۇدىنمۇ ۋاز كەچتۈرگەنىدى .

تۇرغۇن ئەس - يادىنى كېچە - كۈندۈزلەپ ئۆزىگە تارتىپ تۇرىدىغان بۇ كەپتەرلەرنى توپتوغرا ئىككى ئايدىن بېرى بېقىپ كەلمەكتە ئىدى . باققاندىمۇ ئوتتۇرانچى ئاكىسى بىلەن ئورتاقلىشىپ بېقىۋاتاتتى .

تۇرغۇنىڭ يادىدا ، بۇنىڭدىن ئىككى ئايچە بۇرۇن ، ئۇ ئادەتتىكى بىر سەۋەب بىلەن كەنتنىڭ كۈنپېتىش تەرىپىدىكى قېلىن جىگدىلىكتە تۇرىدىغان ساۋاقدىشى سەمەتنىڭ ئۆيىگە بېرىپ قالدى . ئۇ ھويلىدا ئۆينىاپ يۈرۈپ ، بۇلۇتقا تاقاشقان بىر جىگدە دەرىخىنىڭ شېخىغا بەند قىلىنغان پەغەزنىڭ توغرا ياغىچىدا خۇددى يېپقا تىزىلغان مەرۋايىتتەك قاتارلىشىپ ئولتۇرغان بىر توپ ئاق

كەپتەرنى كۆرۈپ قالدى ۋە كەپتەرلەرگە دوپپىسىنىڭ چۈشۈپ قېلىشىغا قارىماي بىرھازا تىكىلگەندىن كېيىن سەمەتتىن سورىدى :

— ئاداش ، ئاۋۇ كەپتەرلەر كىمنىڭ ؟

— كىمنىڭ بولاتتى ، ئەلۋەتتە مېنىڭ ـ دە !

— ھەممىسى سېنىڭكىمۇ ؟

— ...

سەمەتنىڭ مەيدىسىگە ئۇرۇپ تۇرۇپ بەرگەن جاۋابى تۇرغۇنىنىڭ سەبىي قەلبىدە ئالەمشۇمۇل ھەيرانلىق ۋە قىزىقىش ئويغاتتى . ئۇ يەنە سورىدى :

— بۇ كەپتەرلەرنى كىم باقىدۇ ئاداش ؟

— ئەلۋەتتە مەن باقىمەن ـ دە !

سەمەت ساۋاقدىشىنىڭ ئىشىنىش ـ ئىشەنمەسلىك ئارىسىدا تۇرۇپ قويغان سوئالىغا يۈرەكلىك ھالدا جاۋاب بەردى ـ دە ، ئىككى بارمىقىنى ئاغزىغا تىقىپ ، قۇلاقنى يارغۇدەك ھوشقۇيتىۋەتتى . پەغەزدە ھېلىدىن ھېلىغچە گۇگۇلىشىپ تۇرغان كەپتەرلەر تۇرغۇنىنى ئوبدانراق تاماشا قىلىۋالسۇن دېگەندەك ، ھۇشقۇيتقان ئاۋاز بىلەن تەڭ ئاپئاق قاناتلىرىنى يېيىپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلدى .

كۆز ئاسمىنى ئەينەكتەك سۈزۈك ۋە زۇمرەتتەك كۆك ، ئاسماندا غەربكە قىيسايغان قۇياشتىن ئۆزگە يا ئالىقانچىلىك بۇلۇت ، يا كۆزگە كۆرۈنگۈدەك تۇمان يوق ئىدى . ئاسماندا قانات قېقىپ ئۇچۇۋاتقان كەپتەرلەر ئاسمان رەڭگى بىلەن شۇنچىلىك روشەن سىلىشتۇرما ھاسىل قىلاتتىكى ، ئۇلار بەئەينى كۆك تاۋارغا چاپلانغان سەدەپتەك يىراق ـ يىراقلاردىنمۇ كۆزگە ئوچۇق چېلىقاتتى . كەپتەرلەر قۇياش يۈزىدىن كېسىپ ئۆتكەن بولسا ، ئاپئاق قاناتلىرى خۇددى كۈمۈشتەك پارقىراپ ، كۆكتىن چۈشۈۋاتقان ئاقار يۇلتۇزدەك چاقنايتتى . قانىتى ئاستىغا ئورنىتىلغان نەيچىلەر بىر توپ شوخ بالا تەڭ ئىسقىرتقاندەك زىل ، ئىنچىكە سادا تارقىتاتتى . سەمەت كۈچەپ تۇرۇپ يەنە ئارقىمۇئارقا

ئىككى مەرتە ئىسقىرتتى . ئۆگزىنى مەركەز قىلىپ ئىككى - ئۈچ پىرقىراپ قايتىپ كېلىپ پەغەزگە يېقىنلاشقان كەپتەرلەر يېڭىۋاشتىن كۆك قەرىگە خۇددى يادىن ئايرىلغان ئوقتەك ئوقچۇدى ۋە ماھىر سىركچىلەردەك موللاق ئانقىلى تۇردى...

— سەمەت ، كەپتەرلىرىڭ قالتىسكەن جۇمۇ ؟

— قالتىس بولمايچۇ ؟ ھە ، ھەۋىسىڭ كەلدىمۇ ؟

— ...

تۇرغۇن سەمەتنىڭكىدىن قايتىپ كېلىپ كەچلىك غىزاسىنىمۇ يېمىدى . شىرە ئالدىدا خېلى ئۇزۇنغىچە ئولتۇرۇپ باقتى ، لېكىن كاللىسىغا ھېچ نەرسە چۈشمىدى ، ئاخىر دەپتەر - كىتابلىرىنى يىغىشتۇرۇپ ، سۇپىغا تاشلىنىپ ئۇن - تىنسىز كۆزىنى يۇمدى .

بۇ ھال ئۇنىڭ دادىسىنىمۇ ، ئانىسىنىمۇ ئەندىشىگە سېلىپ قويدى . ئۇلار ئامراق ئوغلىنى ئاغرىپ قالدىمىكىن دېگەن گۇمان بىلەن پېشانىسىنى تۇتۇپ كۆرۈپ ، ئۇنى - بۇنى سوراپمۇ كۆردى . تۇرغۇننىڭ بۇ تەرىقە جىمغۇر بولۇپ كېتىشىنىڭ سىرى ئاردىدىن بىر كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ئاندىن ئاشكارا بولدى .

— ۋاي ۋۇي ، نېمە بولدىكىن دەپتىمەن ، — دېدى تۇرغۇننىڭ دادىسى يوغان بىر تىن ئېلىپ ، — ئوقۇشۇڭنى ئوبدان ئوقۇساڭ بولدىغۇ ، كەپتەر باقمەن دېسەڭ بېقىۋەرمەمسەن ! ؟

تۇرغۇننىڭ دادىسى ھەممە ئىشنىڭ ئېپى - جېپىنى بىلىدىغان چېۋەر ئادەم ئىدى . ئۇ يېرىم كۈن تۇتۇش قىلىپ چىرايلىق بىر قەپەس ياسىدى ۋە ئۇنى كەپتەرخانىنىڭ ئۈستىگە جايلاشتۇرغاندىن كېيىن ، تۇرغۇننىڭ ئاكىسىنى بۇيرۇپ ، بازاردىن ئۇچ جۈپ كەپتەر ئەكەلدۈردى .

تۇرغۇن مەكتەپتىن قايتىپ كېلىپلا ئۆگزىگە چىقتى ۋە كەپتەرخانىدا ئۇنلىشىپ ، ئاكىسى تاشلاپ بەرگەن داننى تالىشىپ يەۋاتقان كەپتەرلەرنى كۆردى .

بىراق ، ئۇنىڭ كۆرگىنى سەمەتنىڭ پاختىدەك ئاق ، قاردەك

سۈزۈك موللاقچى كەپتەرلىرىگە ئوخشىمايدىغان كەپتەرلەر بولۇپ چىقتى .

«ئەمدى نېمە ئامال ، كەپتەر باقمەن دەپ دادامنى ۋە ئاكامنى ئاز ئاۋارىچىلىككە سالمىدىم ، — دەپ ئويلىدى تۇرغۇن قەپەس ئالدىدا سالپىيىپ تۇرۇپ ، — كۆك بولامدۇ ، ئاق بولامدۇ ، بەربىر كەپتەرغۇ ، بېقىۋېرەي» دېدى ۋە بىر ئوچۇم داننى ئېلىپ كەپتەرلەرنىڭ ئالدىغا چاچتى...

ئۇزۇن ئۆتمەي ، تۇرغۇننىڭ بۇ كەپتەرلەرگە ۋە كۆز ئالدىدىلا كەپتەرگە ئايلانغان باچكىلارغا كۆڭلى چۈشۈپ قالدى . كۈندۈزى مەكتەپتە ئۆزىنىڭ كەپتەر بېقىۋاتقىنى ھەققىدە ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي سۆزلىسە ، مەكتەپتىن قايتقاندىن كېيىنلا ئۆگزىگە يۈگۈرىدىغان بولدى .

بىراق ، تۇرغۇننىڭ ئوتتۇرانچى ئاكىسىمۇ بۇ كەپتەرلەرنى قەۋەتلا ياخشى كۆرەتتى . ئۇ دېھقانچىلىق بىلەن مەشغۇل بولغاچقا ، كەپتەرلەر بىلەن بىللە بولىدىغان چاغلىرى تۇرغۇننىڭكىدىنمۇ كۆپ بولاتتى ، تۇرغۇن مەكتەپتىن قايتقاندا ئۇنىڭغا كەپتەرلەرنى قانداق باققانلىقىنى ، قانداق ئۇچۇرۇپ ، قانداق ئويناتقانلىقىنى سۆزلەپ ئىنىسىنىڭ تارلىقىنى قوزغايتتى . تۇرغۇن بۇ كەپتەرلەرنى ئۆز تەشەببۇسى بىلەنلا بېقىۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ ، ئاكىسىنى چەتلەشتۈرمەكچى بولسىمۇ ، ئاكىسىمۇ كەپتەرلەرنى ئۆزى سېتىۋېلىپ كەلگەنلىكىنى ، كۆپرەك باققانلىقىنى پەش قىلىپ ، تۇرغۇننىڭ ئالدىدا ھەرگىز بوش كەلمەيتتى...

بۇگۈن تۇرغۇننىڭ شۇنچىۋالا ئەتىگەن تۇرۇپ كېتىشىدىمۇ ئاكىسىنىڭ پىچەنلىككە كەتكەنلىكى ، بىر - ئىككى كۈنگىچە قايتىپ كەلمەيدىغانلىقى مۇھىم بىر سەۋەب ئىدى . ئۇ كەپتەرلىرىگە پۈتۈن بىر كۈن ئوڭچە خوجا بولماقچى ، قانغۇچە ئۇچۇرۇپ ، كەپتەر ئويۇنىنى يالغۇز تاماشا قىلماقچىدى .

تۇرغۇن ئانىسى ئەمدىلا سېغىپ كەلتۈرگەن بىر پىيالە

ئىسسىق سۇتنى غورتۇلدىتىپ ئىچىۋەتتى ـ دە ، شوتىغا يامىشىپ ئۆگىزىگە چىقتى . كەپتەرلەرنى ئالدىدىن ئاشقۇچە دان تاشلاپ تويغۇزغاندىن كېيىن ، قەپەس ئىشكىنى شارتىدە ئېچىۋەتتى . كەپتەرلەر ئوقتەك ئېتىلىپ ، كۆك قەرىگە ئوقچۇدى...

تۇرغۇن ئانچە كەك بولمىغان ئۆگزىنى ئۇچ ـ تۆت قېتىم ئايلىنىپ چىققۇچە نەلەرنىدۇر پىرقىراپ ، قانات‌لىرى تالغان كەپتەرلەر ئۇچۇپ قايتىپ كېلىشتى ـ دە ، ئۆرۈك شېخىغا ئورنىتىلغان ئېگىز پەغەزگە قونۇپ ، پەيلىرىنى كۆپتۇرۇپ ، قىپقىزىل تۇمشۇقلىرىنى سۇركەشكىلى تۇردى .

شۇ ئاردا تۇرغۇنىڭ يۇرىكى بىردىنلا ئويناپ كەتتى ، چۈنكى ئۇ كۆك كەپتەرلىرىنىڭ ئارىسىدا ئالاھىدە پەرقلىنىپ تۇرغان بىر ئاق كەپتەرنى كۆرۈپ ئۇلگۈرگەنىدى .

«ئاھ ، ئاق كەپتەر ، سەن مېنى ئۆزۈڭگە قانچىلىك جەلپ قىلمىدىڭ ، قانچە قېتىم چۈشۈمگە كىرمىدىڭ ، مېنى قانچىلىك ئىنتىزار قىلمىدىڭ — ھە ؟... »

تۇرغۇن كۆزىگە پەرىشتىدەك ئاق كۆرۈنۈۋاتقان كەپتەرنى چۆچۈتۈۋەتمەسلىك ئۈچۈن تىنىقىنى توختاتتى . مېڭە ھۈجەيرىلىرى چاقماق تېزلىكىدە ئىشقا كىرىشتى ۋە پىكرىدە يېڭى بىر پىلاننى پەيدا قىلدى . ئۇ كەينىچە مېڭىپ ھويلىغا قايتتى . قەيەردىندۇر بەش ـ ئالتە غۇلاچ كەلگۈدەك بىر باغلام شوينىنى تېپىۋالدى ۋە ئۆمىلىگەن پېتى ئۆگزىگە چىقىپ ، كەپتەرخانىغا يېقىنلاشتى . شوينىنىڭ بىر ئۇچىنى كەپتەرخانا ئۈستىدىكى چوڭ قەپەسنىڭ ئىشىكىگە چىگىپ ، ئىشكىنى ھاڭغىرقاي ئېچىپ قويدى ـ دە ، قەپەس ئىچىگە بىر ئوچۇم داننى چېچىپ بولغاندىن كېيىن شوينىنىڭ بىر ئۇچىنى سۆرىگىنىچە ئۆگزىنىڭ بىر بۇرجىكىگە دۆۋىلەنگەن كۆممىقوناق شېخىنىڭ كەينىگە يوشۇردى .

— بىيە... بىيە... بىيە...

قەپەس ئىچىدە خۇددى ئالتۇندەك پارقىراپ تۇرغان ساپسېرىق

قوناق يەغەزده پىتلىنىپ تۇرغان كەپتەرلەرنىڭ ئىشتىهاسىنى قوزغىۋەتتى بولغاي ، ئالدى بىلەن بىر كۆك كەپتەر قەپەسكە قاراپ شۇڭغۇدى ، ئارقىدىنلا باشقا كۆك كەپتەرلەرمۇ ھېچ ئارىسالدى بولمايلا كەپتەرخانىغا چۈشتى .

بىراق ، ھېلىقى چىرايلىق ئاق كەپتەر بولسا گويا ناتونۇش كىشىنىڭ ئۆيىگە كىرىشتىن تارتىنغان تارتىنچاق مېھمانەك كەپتەرخانىدا دانلاپ ، شوخلۇق قىلىشقا باشلىغان كەپتەرلەرگە ھەۋەس قىلغانەك قاراپ قويماتتىمۇ ، پەسكە شۇڭغۇشقا پېتىنالمايۋاتاتتى . تۇرغۇن بولسا يۇمشاق ئىنچىكە ئاۋاز بىلەن قىچقىرىپ ، يالۇۋۇپ ، ئۇنى قەپەسكە تەكلىپ قىلاتتى . ئىشتىنىڭ يانچۇقىغا تولدۇرۇۋالغان قوناقلارنى كەپتەرخانا ئۈستىگە سېخىيلىق بىلەن چاچاتتى .

نەپسى تارتىنىشتىن ، قورقۇشتىن غالىب كەلدىمۇ ياكى تەڭتۇشلىرىنىڭ ئىشتىها بىلەن غىزالىنىشى ئاغزىدىن سېرىق سۇ ئېقىتتىمۇ ، ئاق كەپتەر ئاخىر پەسكە قاراپ ئۇچتى - دە ، كۆپ تۇزۇت قىلىپ تۇرمايلا قەپەس ئىچىگە كىرىپ ، ھەقەمسايىلىرى ئارىسىدا قىستىلىپ يۇرۇپ دان تېرىپ يېيىشكە باشلىدى .

سەزگۈر ، چېچەن تۇرغۇن پۇرسەتنى قولدىن بەرمىدى . ئۇ ھاياجاندىن بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەۋاتقان قوللىرى بىلەن قەپەس ئىشىكىگە چىگىلگەن شوينىنى «شارت» قىلىپلا تارتىۋەتتى ، قەپەس ئىشكى قاتتىق يېپىلدى . كەپتەرلەر تۇيۇقسىز يۇز بەرگەن بۇ ئۆزگىرىشتىن چۆچۈپ ئۇچۇپ كەتمەكچى بولۇشتىيۇ ، دۇمبىسى قەپەسنىڭ يۇلغۇنىدىن قىلىنغان شادىلىرىغا تەگدى . بۇ يات قەپەستە ، تېخى قوشۇلغىنىغا ئانچە ئۇزۇن بولمىغان ناتونۇش ھەمراھلىرى ئارىسىدا ئۇنىڭسىزمۇ يۇرەكئالدى بولۇپ ، يېتىرقاپ تۇرغان ئاق كەپتەرمۇ قەپەس تاملىرىغا ئۆزىنى ئۇرۇپ باقتى . بىراق ، بۇ نەتىجىسىز ئۇرۇنۇشلاردىن كېيىن ئاللىقاچان ئۆزىگە كەلگەن كۆك كەپتەرلەر بىلەن دان تاتلاشنى داۋام قىلىۋەردى .

«ئەمدى نەگە قاچارسەنكىن ، — دېدى تۇرغۇن ئۆز ـ ئۆزىگە قەپەستىن تىركىشىپ تۇرغان ئولجىسىنى ئېھتىيات بىلەن ئېلىۋېتىپ ، — ئىلگىرى كىمنىڭ كەپتىرى بولسا ئۇ بول ، ئەمدى مېنىڭ بولدۇڭغۇ ئاخىر» .

تۇرغۇن بۇ ئاق كەپتەرنىڭ سەمەتتىكى ھېلىقى كەپتەرلىرىنىڭ بىرى ئىكەنلىكىنى كۆڭلىدە تۇيۇپ تۇرسىمۇ ، لېكىن ئۇنى سەمەتتىكى كەپتەرخانىسىدىن ئوغرىلىمىغانلىقى ئۈچۈنلا ئۆزىنىڭ خۇدا بەرگەن ئولجىسى دەپ ھېسابلىدى . كەپتەرنى ئىككى قوللاپ تۇتۇپ تۇرۇپ ، ئاپئاق قاناتلىرىدىكى ئۇزۇن پەيلىرىنىڭ تۆت ـ بەشىنى كەندىر يىپى بىلەن مەھكەم باغلاپ ، كىچىكرەك بىر قەپەسكە سولىدى ۋە بۇ «ئاق پەرىشتە»سىنىڭ ئەمدى قېچىپ كېتەلمەيدىغانلىقىغا ئىشەنچ قىلغاندىن كېيىنلا قەپەسكە قاراپ كۈلۈمسىرەپ قويدى...

تۇرغۇن يەكشەنبىلىك ئارام ئېلىش كۈنىنىڭ كۆپ قىسمىنى ئاق كەپتەر بىلەن ئۆتكۈزدى . ئۇ قەپەستە يالغۇزلۇقتىن زېرىكىپ ۋە قورقۇپ تىنىمسىز يورغىلاپ يۈرگەن كەپتەرلەرنىڭ ئالدىغا قونىاق ، كەندىر ، بۇغداي ، تېرىق... ئىشقىلىپ ئۈچار قانات يېيەلەيدىغان دانلارنىڭ ھەممىسىنى چاچتى . پات ـ پات قولىغا ئېلىپ ، ئۇنىڭ پارقىراق ، مايلاپ قويغاندەكلا سىلىق ، مامۇقتەك يۇمشاق پەيلىرىنى ئاۋايلاپ سىلاپ باقتى...

ھەش ـ پەش دېگۈچىلا قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتتى ، تۇرغۇن ئۈچۈن بۇ بىر كۈن ئادەتتىكىدىنمۇ تېز ئۆتۈپ كەتكەندەك تۇيۇلدى . ئۇ بەكلا كەچ ياتتى ، لېكىن تۈن بويى چۈش كۆرۈپ ئامراق ئاق كەپتىرى بىلەن ئوينىشىپ تاڭ ئاتقۇزدى .

ئۇ سەمەت بىلەن مەكتەپ يولىدىلا ئۈچرىشىپ قالدى ۋە سەمەتتىكى چىرايىنىڭ خۇددى تۇمان باسقان ئاسماندەك تۇتۇلۇپ كەتكەنلىكىنى تۇيدى . كۆردىكى ، سەمەت ئۆزىگە چىراي ئاچقىنى بىلەن ، ھەدېگەندىلا يەنە يەرگە قارىۋالاتتى . كېتىۋېتىپ ، ئۇچرىغانلىكى تاش ، چالمىنى كۈچ بىلەن تېپەتتى . تۇرغۇنىڭ

سوئالىغىمۇ تۇزۇكرەك جاۋاب بەرمەيتتى .

ھېچكىمگە گەپ بەرمەي ، ئاق قۇشقاچتەك جاۋۇلداپ تىنىم تاپمايدىغان بۇ شوخ ساۋاقدىشىنىڭ بۇ تەرىقە غەم ـ غۇسسىگە مۇپتىلا بولۇپ قالغانلىقىنىڭ سەۋەبى تۇرغۇنغا ھەر ھالدا ئايدىڭ ئىدى . شۇڭا ، ئۇ سەمەتتىن ئارتۇقچە گەپ سوراشقا پېتىنالمىدى . ئۆزىمۇ ھەر خىل شوخلۇقلاردىن ھەر ھالدا ئۆزىنى تارتتى . ئىچىگە پاتماي كەتكەن خوشلۇقىنى ئالدىراپ تېشىغا چىقارماسلىققا تىرىشتى . تۇنۇگۈن كەچتە ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان دادىسىنىڭ رەھىمسىزلەرچە تەنبىھى بىلەن خۇددى چۈشۈن يەۋالغاندەك بولۇپ قالغان بولسىمۇ ، لېكىن چاندۇرۇپ قويۇپ ساۋاقداشلىرىنىڭ كۈلكىسىگە قېلىشنى خالمايتتى . ئۇنىڭ نەزەرىدە بىر ـ ئىككى كۈننى ئەپلەپ ـ سەپلەپ ئۆتكۈزۈۋالسىلا سەمەتمۇ ، دادىسىمۇ بۇ ئاق كەپتەرنى يادىدىن چىقىرىۋېتىشى مۇمكىن ئىدى . ئۇ چاغدا...

تۇرغۇن مەكتەپتىكى ئالتە سائەتنى مىڭ تەسلىكتە توشقۇزدى ــ دە ، ئاخىر دەرس تۈگىگەن ھامان مەكتەپ دەرۋازىسىدىن تۇنجى بولۇپ ئېتىلىپ چىقىپ ، ئۆيىگە قاراپ يۈگۈردى .

ئۇ ئۆيىگە كەلگەندە دادىسى كالىغا چۆپ تاشلاۋاتاتتى . ئانىسى سۈت پىشۇرۇش بىلەن ئاۋارە ئىدى . ئاكىسىمۇ كەتمەن ساپلاش ئىشى بىلەن بەند ئىدى .

ئۇلار تۇرغۇنىنىڭ ھويلىغا كىرىپ كەلگەنلىكىنى تۇيمىدىمۇ ياكى تۇيسىمۇ تۇيمىغانغا سالدىمۇ ، ئىشقىلىپ ، ئۇنىڭ بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى بولمىدى . بۇ ھال ئون ياشلارغا كىرىپ قالغىنىغا قارىماي ئەركىلىكىنى تاشلىمىغان تۇرغۇنغا ئوبدانلا ئەلەم قىلدى . ئۇ بوغچىسىنى بوينىدىن سوغۇرۇۋېلىپلا سۇپىغا چۆرۈپ تاشلىدى ۋە :

— ئانا ، قورسىقىڭ ئاچتىمۇ دەپمۇ سورىمايسەنغۇ ، — دېدى ئانىسىغا ھەم ئەركىلىگەن ، ھەم دوق قىلغان ئاھاڭدا .

— قورسىقىڭ ئاچقان بولسا بىرەەم تەخىر قىلىپ تۇر !

ئانىسىنىڭ خۇددى تۇلۇمدىن توقماق چىققاندەك قىلغان گېپى تۇرغۇنغا بىردىنلا ھار كەلدى . ئۇ بىر دادىسىغا ، بىر ئاكىسىغا سەپسېلىپ چىقىقاندىن كېيىن كەيپىياتىنىڭ ئانچە جايىدا ئەمەسلىكىنى تۇيدى ـ دە ، ئۇلار بىلەن ئارتۇقچە ھەپىلىشىشنىڭ ئۆزىگە پايدىسىز ئىكەنلىكىنى پەملەپ ، چىشىنى چىشىغا قويغان پېتى شوتىغا ياماشتى .

— نەگە بارىسەن ، توختا !

دادىسىنىڭ ھۆركىرىگەن ئاۋازى بىلەن تۇرغۇننىڭ شوتا ۋاخىنىسىغا تاشلانغان پۇتى ھاۋادا ئېسىلىپلا قالدى . ئۇ دادىسىنىڭ ئۆزىگە مۇنچىۋالا قاتتىق تەلەپپۇزدا بۇيرۇق قىلغىنىنى تۇنجى قېتىم ئاڭلىغاچقىمۇ ، ئۇنىڭ سۆزىگە بويۇن تولغاشقا جۈرئەت قىلالمىدى .

— تۇنۇگۈنكى گېپىم بۇ قۇلىقىڭدىن كىرىپ ، ئۇ قۇلىقىڭدىن چىقىپ كەتتىمۇ ، يەنە دېسەم يەنە شۇ گەپ ، تۇتۇۋالغان كەپتەرنى ئېگىسىگە قايتۇرۇپ بەرمىگۈچە ئۆگزىگە قەدەم تاشلىغىنىڭنى بىر كۆرەي قېنى !

دادىسىنىڭ بۇ گېپى تۇرغۇنغا ئەمدى راستتىنلا ئېغىر كەلدى ، ئۇ ئۆزىنى ئۇۋال قىلىنىدىم ، دەپ ھېسابلىدىمۇ تۇنۇگۈنكى جاۋابىنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى :

— كەپتەرنى باشقىلارنىڭ كەپتەرخانىسىدىن ئوغرىلىغىنىم يوققۇ ، ئۇ ئۆزى ئۇچۇپ كېلىپ كەپتەرخانىغا چۈشتى ، شۇڭا مەن تۇتۇۋالدىم ، سىلەر يەنە مېنى ئەيىبلەۋېرەمسىلەر ؟

تۇرغۇن شۇنداق دېدى ـ دە ، ئەلەمگە پايلىماي يىغلاپ تاشلىدى .

— ئوغلۇم ، — دېدى دادىسى ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ بېشىنى مېھرىبانلىق بىلەن سىلاپ تۇرۇپ ، — قاتتىقراق گەپ قىلىپ قويغىنىم ئۈچۈن ئەپۇ قىل ، لېكىن سەن تېخى كىچىك ، باشقىلارنىڭ ھەققىگە قارا سانىشىنىڭ ئىنسان ئۈچۈن قانچىلىك يامان قىلىق ئىكەنلىكىنى تازا ئۇقۇپ كەتمەيسەن ، ئويلاپ باق ، بىرەر كەپتىرىڭ تۇگۈل بىرەر قەلەمنىڭنى باشقىلار ھېچ ئەمگەك سەرپ

قىلمايلا ئۆزىنىڭ قىلىۋالسا ياكى ئوغرىلىۋالسا ، بىئارام بولامسەن يوق ، بۇنداق قىلىق ئەخلاققا ، ئەقىلگە سىغامدۇ ؟ ئېيتىپ باقە ، تېپىۋالغان نەرسىنى كىمگە تاپشۇرۇپ بېرىش كېرەك ؟ مەكتەپتە مۇئەللىملىرىڭ قانداق ئۆگەتتى ؟

تۇرغۇن ياش يۈقى كۆزلىرىنى دادىسىنىڭ كۆزىگە تىكتى ۋە بۇرنىنى تارتىپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى :

— تېپىۋالغان نەرسىنى ئەلۋەتتە ئىگىسىگە ياكى ئوقۇتقۇچىغا تاپشۇرۇپ بېرىش كېرەك ـ دە !

— سەن قانداق قىلدىڭ ؟

— بۇ كەپتەرنى يولدىن تېپىۋالغىنىم يوق ، ئۆزى ئۇچۇپ كەپتۇ ، تۇتۇۋالدىم شۇ !

— ھەي ، بۇ بالىنىزە...

تۇرغۇن دادىسىنىڭ سۆزلىرىدىن قىلغان ئىشىنىڭ ئانچە دۇرۇس ئىش ئەمەسلىكىنى سەزگەن ۋە سەمەتنىڭ بۇگۈنكى چۈشكۈن ، غەمكىن چىرايىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ خجىل بولغان بولسىمۇ ، لېكىن ئاتتىن چۈشسىمۇ ئۈزەڭگىدىن چۈشكۈسى كەلمىدى . توغرىسى ، چۈشىدىمۇ ، ئوڭىدىمۇ ئېرىشىشنى ئارزۇ قىلغان ، ئەمەلدە ئاللىقاچان ئېرىشكەن چىرايلىق ئاق كەپتىرىنى قولىدىن چىقىرىشنى زادىلا خالىمىدى . ئۇ تېخى بۇ ئاق كەپتەرنىڭ ئاپئاق باچكىلارنى چىقىرىشىنى ، بۇ باچكىلار بىر توپ ئاق كەپتەرگە ئايلىنىپ كۆك ئاسماندا ئەركىن پەرۋاز قىلىشىنى نەچچە قېتىم خام خىيال قىلغانىدى .

«ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك ؟»

تۇرغۇنىڭ بېشى قاتتى . دادىسى بىلەن بولغان تىركىشىش يوشۇرۇن داۋام قىلىۋاتقان شۇ ئەسنادا كىچىككىنە بىر سېۋەتنى كۆتۈرۈۋالغان سەمەت خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەكلا ھويلىدا پەيدا بولدى .

— قېنى سەمەتجان ، كېلىڭ ، كېلىڭ ، ئادىشىڭىز ئەنە ئاۋۇ يەردە .

پەرىشانلىق ۋە غەمكىنلىك ئالامەتلىرى تېخى چىرايىدىن تامامەن كۆتۈرۈلۈپ كەتمىگەن سەمەت هويلىدىكىلەر بىلەن سالاملىشىپ بولغاندىن كېيىن ، سېۋەتنى كۆتۈرگەن پېتى ئۇدۇل شوتا ئالدىدا ماڭقىسىنى تارتىپ تۇرغان تۇرغۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ ، پەس ئەمما تىترەك ئاۋازدا دېدى :

— ئاداش ، ئاۋۇ چاغدا سېنىڭ كەپتەرلىرىمگە بەكمۇ هەۋىسىڭ كەلگەنلىكىنى تۇيغانىدىم ، شۇڭا ساڭا بىر جۇپ باچكا بېرىشنى شۇ چاغدىلا كۆڭلۈمگە پۈكۈپ قويغان ، شۇغىنىسى ، تۇنۇگۈن ساڭا ئاتاپ قويغان مۇنۇ بىر جۇپ باچكىنىڭ ئانىسى يوقلىپ كەتتى . ئەسلىدە يەنە تۆت ـ بەش كۈن ئۆتكەن بولسا بۇ باچكىلارمۇ ئۇچۇرما بولۇپ قالاتتى . هېلىمۇ هەم ئال ، ئوبدان كۈتسەڭ ، پات يېقىندا بىر جۇپ ئاق كەپتەرلىك بولۇپ قالىسەن ، ئۇلار يەنە باچكا چىقىرىدۇ ، ئۇ چاغدا بىر توپ كەپتىرىڭ بولىدۇ...

تۇرغۇن دەسلىپىدە قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەيلا قالدى ، ئىتتىك بېرىپ سېۋەتنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ شۇنداق قارىۋىدى ، قاناتلىرى خېلى يېتىلىپ قالغان قىپقىزىل تۇمشۇقلۇق بىر جۇپ ئاق باچكىنىڭ سېۋەتتە «پىس... پىس» قىلىپ ، يانمۇيان ياتقانلىقىنى كۆرۈپلا پىسكىڭىدە كۈلۈپ قويدى . لېكىن ، بۇ كۈلكە ئالامەتلىرى چىرايىدىن پاتلا يوقالدى ، ئۇنىڭ ئورنىنى قىزىللىق ، هارارەت ئېگىلىدى . ئۇيالغىنىدىن كۆزلىرىنى سېۋەتتىن يۆتكەپ يەرگە تىكتى .

— نېمە بولدۇڭ ئاداش ، — دېدى سەمەت ساۋاقدىشىنىڭ كەيپىياتىدىكى بۇ ئۆزگىرىشلەرنى چۈشىنەلمەي ، — باچكىلارنى كىچىك كۆردۈڭمۇ ، ئۇنداق بولسا قايتۇرۇپ كېتىپ ئۇچۇرما بولغاندىن كېيىن ئاندىن ئەكېلىپ بېرەي ، چوڭ كەپتەردىن بىر جۇپ بېرەيمۇ يا .

تۇرغۇن يەنە بېشىنى كۆتۈرمىدى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ روهىي هالىتى شۇنچىلىك مۇرەككەپ ۋە ئېغىر ئىدىكى ، بۇ هال ئۇنىڭ دادىسىنىڭ خەيرخاهلىقىنى قوزغىدى .

— قارا سېنىڭ جېم بولۇپ قالغىنىڭنى ، ئەھۋالنى ساۋاقدىشىڭغا ئېنىق ئېيتىپ ، ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورىساڭ بولمىدىمۇ ؟

تۇرغۇننىڭ دادىسى ئوغلىغا كۆلۈپ تۇرۇپ شۇنداق دېدى ۋە ئوغلى ئۇچۇن ئەھۋالنى چۈشەندۈرمەك بولۇپ ئاغزىنى ئۆمەللىدى .

— توختاڭ دادا ، — تۇرغۇن بىردىنلا غەيرەتكە كەلدى ـ دە ، دادىسىنى توختىتىپ قويۇپ ، سەۋەنلىكىنى بوينىغا ئېلىپ ، سەمەتتىن چىن كۆڭۈل بىلەن ئەپۇ سورىدى ، — خاپا بولما ئاداش ، مەن ئالدىڭدا يامان ئىش قىلىپ قويدۇم ، كەپتىرىڭنى ھازىرلا ئۆزۈڭگە قايتۇرۇپ بېرەي...

سەمەت ھېچ ئىش بولمىغاندەك تاتلىق كۆلۈمسىرىدى ، شوتا ۋاختىسىغا پۈتىنى ئېلىشقا تەمشىلىۋاتقان تۇرغۇننى توختىتىۋېلىپ :

— خىجالەت بولما ئاداش ، بىر كەپتەر دېگەن نېمىتى ، ئۇنى قايتۇرۇپ بېرىمەن دەپمۇ ئاۋارە بولما ، ئۇ ھېلىغىچە سېنىڭكىگە كۆنۈپ قالغاندۇ ، بەلكى مانا بۇ باچكىلارنىمۇ ئال ، كەپتەرلىرىڭ ئاۋۇپ كەتسە مەنمۇ خۇش بولىمەن ، بىز ساۋاقداش ئەمەسمۇ ؟

ھويلىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى بۇ ھاياجانلىق كۆرۈنۈشتىن تولىمۇ خۇشال بولۇشتى . تۇرغۇنمۇ قەلبىدىن تېشىپ تۇرغان خۇشاللىقىنى قانداق ئىزھار قىلىشنى ئۇقماي بىرھازا تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى ـ دە ، ئاخىر سەمەتنىڭ سېۋىتىنى ئىككى قوللاپ تاپشۇرۇۋېلىپ ، ئۇنى ئۆگزىگە بىللە چىقىشقا تەكلىپ قىلدى . ئۇلار بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى شوتىغا ياماشتى . تۇرغۇننىڭ دادىسىمۇ ، ئانىسىمۇ رازىمەنلىك بىلەن كۆلۈمسىرەشتى .

1986 ـ يىلى فېۋرال .

قوشۇمچە — 1

«كۇن نەدىن چىقىدۇ؟» ھەققىدە

جاۋ گودۇك

1977 ـ يىلى يازدا مەن شىئەنگە تۇغقان يوقلاشقا بېرىپ، شىئەن كىنو ستودىيىسىگە ئۇيغۇرچە كىنو سىنارىيىسى «يىپەك يولىدىكى كارۋان»نى تەرجىمە قىلىپ بەردىم. شۇ يىلى كۈزدە مەن بۇ سىنارىيىنىڭ ئاپتورى — ئەمدىلا 27 ياشقا كىرگەن ئەبەيدۇللا ئىبراھىم بىلەن تونۇشتۇم. شۇنىڭدىن كېيىن ئىككىمىز دوست بولۇپ قالدۇق. ئېسىمدە قېلىشچە، 1980 ـ يىلى بىر قېتىملىق پاراڭ ئارىلىقىدا ئۇ ناھايىتى سالماقلىق بىلەن: مەن 40 ياشتىن ئىلگىرى چوقۇم 10پارچە كىتاب چىقىرىمەن، دېدى. بۇنى ئاڭلاپ، مەن ئۇنىڭ ئىرادىسىنىڭ بەكلا كۈچلۈكلۈكىنى ھېس قىلدىم. دېگەندەك 1990 ـ يىلى 39 ياشقا كىرگەن ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئۆزىنىڭ ئۇلۇغۋار غايىسىنى ئاخىر ئىشقا ئاشۇردى: ئۇنىڭ 10 پارچە ئەدەبىي كىتابى ئارقا ـ ئارقىدىن نەشر قىلىندى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، ئۇنىڭ يەنە توققۇز پارچە ئەسىرى مەملىكەتلىك ۋە ئۆلكە دەرىجىلىك تۈرلۈك مۇكاپاتلارغا ئېرىشتى. «يەر» قاتارلىق 16 پارچە ئەسىرى چەت ئەللەردە تەرجىمە قىلىنىپ تونۇشتۇرۇلدى.

مەن دوستى ۋە ئاغىنىسى بولۇش سۈپىتىم بىلەن ئەبەيدۇللا ئىبراھىمنىڭ ئەسەرلىرىنى ياخشى كۆرىمەن. ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىن مەيلى ھېكايە ياكى شېئىر بولسۇن ھەممىسىنىڭ دېگۈدەك تېمىسى روشەن، ھېكايىچانلىقى تەسىرلىك بولۇپ، مىللىي ئالاھىدىلىككە ۋە دەۋر روھىغا باي. مەيلى مەدھىيە ئوقۇش ياكى قامچىلاش بولسۇن، ئۇنىڭ ھېكايىلىرىنىڭ سەھىپىسى ئادەتتە نىسبەتەن

قىسقا ، مەزمۇنى چىن ، ئۇسلۇبى ئۆزگىچە ، لىرىكىلىقى قويۇق ، كىشىگە يېڭىلىق ، قىزغىنلىق ۋە ئۇمىدۋارلىق تۇيغۇسى بېغىشلايدۇ .

مانا ھازىر ئەبەيدۇللا ئىبراھىمنىڭ 11 - كىتابى بولغان «كۇن نەدىن چىقىدۇ ؟ (خەنزۇچە) »نىڭ تەھرىرلىكى پۈتۈپ ، شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتىغا نەشرگە تەپشۇرۇلۇش ئالدىدا تۇرۇۋاتىدۇ . بۇ كىتابنىڭ تۇزگۇچىسى بولۇش سۈپىتىم بىلەن ئۇنىڭغا ئاتاپ كىرىش سۆز يېزىۋاتقانلىقىمدىن بەكمۇ شەرەپ ھېس قىلىۋاتىمەن .

«كۇن نەدىن چىقىدۇ ؟» توپلىمىغا ئەبەيدۇللا ئىبراھىمنىڭ خەنزۇ تىلىغا تەرجىمە قىلىپ ئېلان قىلىنغان 18 پارچە ھېكايىسى كىرگۈزۈلگەن . ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئەسەرلىرىنىڭ يۇقىرىدا بىز دەپ ئۆتكەن ئالاھىدىلىك ۋە ئۇسلۇبى بۇ توپلامدىكى ئەسەرلەردە تېخىمۇ كەڭ ، ئەتراپلىق ۋە مەركەزلىك ئىپادىلىنىدۇ .

بېللىنسكىي «ئەدەبىيات مىللىي تۇپراقتىن ئايرىلماسلىقى لازىم ، ئۇ ئۆزىنى پۈختىلاش ۋە ئەبەدىيلىككە ئىگە قىلىش ئۈچۈن چوقۇم مىللىيلىككە ئىگە بولۇش كېرەك» دەپ كۆرسەتكەن . ئۇنداقتا مىللىيلىك دېگەن نېمە ؟ بۇ ھەقتە بېلىنسكىي يەنە «مىللىيلىك دېگەنلىك مىللىي ئالاھىدىلىكنىڭ تامغىسى ، مىللىي روھ بىلەن مىللىي تۇرمۇشنىڭ بەلگىسى» دېگەن . مىللىيلىك ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئەسەرلىرىدىكى ئالاھىدىلىكلەرنىڭ بىرى . ئۇنىڭ ئەسەرلىرى مىللىي روھ بىلەن مىللىي تۇرمۇش تۇپرىقىدا پەرۋىش قىلىپ ئېچىلدۇرۇلغان خۇش پۇراق گۈل . بىز ، قايسى مىللەت يازغۇچىسى بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، ئۆز مىللىتىنىڭ مىللىيلىكىنى يازماقچى بولىدىكەن ، چوقۇم ئۆز مىللىتى ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ مەزمۇنىنى ۋە ئۆز مىللىتىنىڭ مول ئىدىيىۋى قاتلىمىنى ئىگىلىشى زۆرۈر دەپ قارايمىز . ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئۆز ئەسەرلىرىدە ئۆز مىللىتى تۇرمۇشنىڭ مىللىيلىكىنى ئىپادىلەشتە ئۇيغۇرلارغا خاس بولغان سىرتقى

قىياپەت ، كىيىم ـ كېچەك ، ئۆرپ ـ ئادەت ، قائىدە ـ يوسۇن قاتارلىق تۇرمۇش ھادىسىلىرىنى يېزىش بىلەنلا بولدى قىلمىدى ، ئۇيغۇرلارنىڭ زاغرا تىلى ، ماقال ـ تەمسىللىرى ھەمدە ئوبرازلىق ئوخشىتىشلىرى قاتارلىق تىل ۋاستىلىرى بىلەنلا قانائەتلىنىپ قالمىدى ، بەلكى ئۇيغۇرلارنىڭ تۇرمۇش مۇھىتى بىلەن تۇرمۇش يوللىرىنى كۆچەپ يورۇتتى ، بولۇپمۇ ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆزىگە خاس مىللىي روھى بىلەن مىللىي پسىخىكىسىنى ئىپادىلەپ ، ئۇيغۇرلارنىڭ قەلب چوڭقۇرلۇقىدىكى مۇھەببەت ، ئۇمىد ، غايە ، ئەخلاقىي قاراش ۋە ئېستېتىك قىزىقىشلارنى ، مىللىي روھىدىكى ئالاھىدە گۈزەللىكلەرنى قازدى . «كۈن نەدىن چىقىدۇ ؟» توپلىمىدىكى تۇپراقنى جېنىدىن ئەزىز بىلىدىغان «ئاتا» ؛ «ۋېناس ، سەن نېمىشقا چولاق ؟» ھېكايىسىدىكى ئايالنىڭ كۈنلەمچىلىكى تۇپەيلىدىن ئائىلىسى بۇزۇلۇشقا ئاز قالغاندا يەنە ئۆزئارا ياخشىلىشىپ قالغان «ئۇ» ۋە «ئۇ»نىڭ «ئايالى» ؛ «قاراڭغۇلار بۇ چوكانلارغا» ھېكايىسىدىكى ھەر خىل ئامالىلارنى قىلىپ ئەرلىرىنى خۇشال قىلىش كويىغا چۈشكەن ئائىلە ئايالىلىرىدىن «ئاينۇر» بىلەن «ھەمراخان» ؛ «كۈلەيمۇ ياكى يىغلايمۇ» ھېكايىسىدىكى راھەتكە بېرىلىپ ئەمگەكتىن قاچىدىغان ، ھۆكۈمەتتىن قۇتقۇزۇش تەلەپ قىلىدىغان «ئېلاخۇن» قاتارلىق تۇرلۇك تىپتىكى شەخسلەرنىڭ ھەممىسى روشەن ئىندىۋىدۇئاللىققا ئىگە . شۇڭا ، مەن دەيمەن : ئەبەيدۇللا ئىبراھىم دەل ئۆز مىللىتىنى ئوبدان بىلگەنلىكى ۋە قىزغىن سۆيگەنلىكى ، ئۆز مىللىتىنىڭ تارىخىي ئەنئەنىسىنى ، مەدەنىيەت نامايەندىلىرىنى ، پسىخىك ئالاھىدىلىكىنى ، شەيئىلەرنى چۈشىنىش ۋە ھېسسىياتىنى ئىپادىلەشتىكى ئۆزگىچە ئۇسۇلىنى چۈشەنگىنى ئۈچۈن ، ئۆز مىللىتى كىشىلىرىنىڭ ئاشۇنداق كۆپ خىل ۋە تەسىرلىك ئوبرازلىرىنى يارىتالىغان .

لۇشۈن ئەپەندى «ئىجادىيەت مۇھەببەتتىن كېلىدۇ» دېگەن . ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئۆزىنىڭ تۇرمۇشنى كۆپ قاتلام ۋە كۆپ تەرەپتىن ئەكس ئەتتۈرگەن ئەسەرلىرىدە كىتابخانلارغا كۆپ

قاتلاملىقتا ۋە كۆپ تەرەپلىمىلىككە ئىگە پېرسوناژلار ئوبرازىنى تەقدىم قىلغان ھەمدە كۆپلىگەن پېرسوناژلارنىڭ تەقدىرىنى ، ئۇمىد ۋە غايىسى ، مۇھەببەت ۋە نەپرەتنىى رېئاللىق بىلەن مەھكەم باغلىغان . «مۇھەببەت»نى چىقىش قىلىپ تۇرۇپ ئادالەتنى مەدھىيىلىگەن ، ئاق كۆڭۈللۈكنى كۈيلىگەن ، ئاجىزلارغا ھېسداشلىق قىلغان ، رەزىللىكنى ئېچىپ تاشلىغان ، ئىللەتلەرگە ھۇجۇم قىلغان ، نادانلىقنى مازاق قىلغان ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئەسەرلىرى كۆچلۈك دەۋر تۇسىگە ئىگە بولغان . «كۇن نەدىن چىقىدۇ ؟» توپلىمىنىڭ «ئىنچىكە ھېساب» ھېكايىسىدىكى تۆھمەتكە ئۇچراپ خورلىنىپ «سارىڭ» بولاي دېگەن «ئەنۋەر» ، «مەن يىغلىماي كىم يىغلىسۇن ؟» ھېكايىسىدىكى «مەن» ۋە «سىرىق سەبدە» ھېكايىسىدىكى ھەدەپ باشقىلارنىڭ ئىرادىسى بويىچە ئىش قىلىشقا مەجبۇرلانغان مۇخبىر ئالىم قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى تۇرمۇشتا ئۆز تەقدىرىگە ئۆزى ئىگە بولالمايدىغان ، باشقىلارنىڭ دېگىنىنى قىلىشقا مەجبۇر بولىدىغان ، لېكىن ئاق كۆڭۈل ، ئادەم بولۇشنىڭ پرىنسىپلىرىغا قاتتىق ئەمەل قىلىدىغان ئادەتتىكى كىشىلەردىن ئىبارەت . يازغۇچى ئۇلارنىڭ بەختسىز كەچۈرمىشلىرىنى يازغاندا قانداقتۇر ئاتالمىش «جەمئىيەتنىڭ قاراڭغۇ تەرەپلىرى»گە تەگمەيدۇ ، بەلكى ئىچ ـ باغرىنى تۆكىدۇ ، ھېكايىنى ئەپلىك ئورۇنلاشتۇرۇش ، پېرسوناژلار ئوبرازىنى يارىتىش ئۇسۇلى بىلەن جەمئىيەتتىكى بەزى كىشىلەرنىڭ ۋىجدانىنى ئويغىتىدۇ . بۇلاردا ئوخشاشلا ئاپتورنىڭ ئىنسانىيەتكە بولغان مۇھەببىتى ئىپادىلىنىدۇ .

بەزىدە نەپرەتمۇ مۇھەببەتنىڭ بىر خىل ئىپادىسى ، كىنايىمۇ مۇھەببەتتىكى بىر خىل ئارزۇ بولۇپ قالىدۇ . ئەبەيدۇللا ئىبراھىم «كۇن نەدىن چىقىدۇ ؟» توپلىمىدا كومپىيىلىك تۇسى قويۇق بولغان بىر تۇركۇم بەدئىي ئوبرازلارنى ماھىرلىق بىلەن يارىتىپ ، ئىجتىمائىي ئورنى ئوخشاشمايدىغان ، چوڭ ـ كىچىك بىر تۇركۇم پېرسوناژلارنىڭ قىياپەتلىرىنى نامايان قىلىدۇ . بىز بۇنى ۋاقتىنچە

كىنايە ئەدەبىياتى دەپ تۇرايلى ، «كۇن نەدىن چىقىدۇ ؟» توپلىمىدا بۇنداق ھېكايىدىن نەچچە پارچىسى بار . باشقارما ، مۇدىر دەرىجىلىك بىرنەچچە كاتتىۋاش بىر قېتىملىق زىياپەتتە بىر پەن تەتقىقات خادىمىدىن «سەن دەپ باققىنا ، ھاراق دېگەن سۇدەكلا نەرسە تۇرۇپ ، جىق ئىچىۋەتسە نېمىشقا ئادەم مەست بولۇپ قالىدۇ ؟ ئۇ ئادەمنىڭ قورسىقىغا كىرگەن تۇرۇپ نېمىشقا يەنە بېشىغا چىقىۋالىدۇ ؟» دېگەن سوئالنى سورايدۇ ھەمدە «كۇن زادى تاغنىڭ كەينىدىن چىقامدۇ ياكى دېڭىزدىن چىقامدۇ ؟» دېگەن بىر مەسىلىنى تالىشىپ قىزىرىشىپ كېتىدۇ . بۇ ، «كۇن نەدىن چىقىدۇ ؟» دېگەن ھېكايىنىڭ باش تېمىسى . «كۇن نەدىن چىقىدۇ ؟» توپلىمىدىكى «ئۆيۇمگە ئوغرى كىردى» ، «مېنى ئەيىبلىمەڭلار» قاتارلىقلارمۇ ناھايىتى تەسىرلىك يېزىلغان بولۇپ ، ئۇلاردا رېئاللىقتىكى تۇرلۇك غەلىتىلىكلەر ئوخشاش بولمىغان نۇقتىدىن ئېچىپ تاشلانغان . بۇ ھېكايىلەرنىڭ پىكىرلىرى يېڭى ، پېرسوناژ ئوبرازلىرىنىڭ يارىتىلىشى چوڭقۇر ، تىلى يۇمۇرلۇق بولۇپلا قالماستىن ، يەنە ئۇلاردا ئاپتور ھېچنېمىنى يوشۇرماستىن ، ئۆتكۇر قەلەمنى رېئاللىقتىكى بارلىق ناچار ۋە رەزىل ھادىسىلەرگە بىۋاستە قارىتىشتىن ئىبارەت دادىللىقنى ۋە بۇ خىل ھادىسىلەرنى تېزدىن ئۆزگەرتىشتىن ئىبارەت سەممىي ئارزۇسىنى ئىپادىلەيدۇ .

مەن «كۇن نەدىن چىقىدۇ ؟» توپلىمىنى ئوقۇپ ، يېڭى دەۋرنىڭ تومۇر سوقۇشىنى كۇچلۇك ھېس قىلدىم .

مەن «كۇن نەدىن چىقىدۇ ؟» توپلىمىنى ئوقۇپ ، ئەبەيدۇللا ئىبراھىمنىڭ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، ئىشىكنى سىرتقا ئېچىۋېتىشتىن بۇيانقى ئەسىرلىرىنىڭ ئۆزگىچە ئۇسلۇبىنى تونۇپ يەتتىم .

مەن «كۇن نەدىن چىقىدۇ ؟» توپلىمىنى ئوقۇپ ، كۆڭۈلدىكىدەك بولماي قالغان ئايرىم تەرەپلەرنىمۇ ھېس قىلدىم : مەسىلەن «سېرىق سەبدە»دەك ھېكايىلەرنى تېخىمۇ ئىخچامراق ، مەركەزلەشتۇرۇپرەك يېزىشقا بولامدۇ ـ يوق ، «چىرايلىق چوكان»

غا ئوخشاش هېكايىلەرنى يەنمۇ چوڭقۇرراق ، يەنمۇ ئېنىقراق قىلىپ يېزىشقا بولامدۇ - يوق .

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم «كىشىلىك ھاياتنا ئىككى قېتىم قىممەتلىك ۋە ھەل قىلغۇچ 15 يىل بولىدۇ ، ئۇنىڭ بىرسى 40 ياشتىن بۇرۇن ، يەنە بىرسى 40 ياشتىن كېيىن» دېگەنىدى .

ئۇنىڭ ئالدىنقى 15 يىلىدا ھەممە ئىشلىرى ئوڭۇشلۇق بولۇپ ، مەرتىۋىسى بىردىنلا ئۆستى ، تېخى ئۇنىڭغا نۇرغۇن شان - شارەپ ۋە مول نەتىجىلەر ھەمراھ بولدى . ياش ۋە مۇنەۋۋەر ژۇرنالىست ، تىرىشچان ۋە ئەقىللىق يازغۇچى ، ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ پەخرى ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ، سىزنىڭ كېيىنكى 15 يىلىڭىز قانداق بولماقچى ؟ كېيىنكى 15 يىلدىن كېيىنكى 15 يىلىڭىزچۇ ؟

1992 - يىلى 1 - يانۋار

(مۇئەللىپنىڭ «شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى» تەرىپىدىن 1992 - يىل نەشر قىلىنغان خەنزۇچە «كۈن نەدىن چىقىدۇ» ناملىق توپلىمىدىن ئېلىندى .)

(ئابدۇللا مەتقۇربان تەرجىمىسى)

قوشۇمچە — 2

«سېرىق سەبدە»نى ئاسرايلى

نەبجان ماخمۇت

ئىختىساس ئىگىلىرى پۈتۈن جەمئىيەت ۋە مىللەتنىڭ ئىنتايىن قىممەتلىك بايلىقى . شۇڭا ، ئۇلارنى بايقاشقا ئەھمىيەت بېرىش ، ئۇلارنى قەدىرلەش ۋە ئاسراش ، ئۇلارنىڭ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش تولىمۇ زۆرۈر .

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان پارتىيىنىڭ زىيالىيلار سىياسىتىنىڭ ئىزچىل ئىجرا قىلىنىشىغا ئەگىشىپ ، بۇ جەھەتتە كىشىنى سۆيۈندۈرىدىغان زور نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلدى ، لېكىن ئايرىم جايلاردا ، بىر قىسىم كىشىلەردە يەنىلا ئىختىساسلىق خادىملارنى باسىدىغان ، كۆرەلمەيدىغان ، تۇرلۇك قەبىھ ۋاستىلەر بىلەن ئۇلارنى نابۇت قىلىۋېتىدىغان ناچار ئىللەتلەر بىرقەدەر گەۋدىلىك ساقلانماقتا . بۇ شۇبھىسىزكى ، ساختا شۆھرەت ۋە ھاكاۋۇرلۇقتىن ئىبارەت نادانلىقنىڭ ئۇچ خىل ئىپادىسىنىڭ بىرىنچى خىلى بولۇپ ، ماھىيەتتە ، مىللىتىمىزدىكى بىر خىل مەنىۋى كېسەللىك ، روھىي بۇزۇلۇش .

ياش يازغۇچى ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئۆزىنىڭ «سېرىق سەبدە» نامىلىق ھېكايىسىدە ماھىر «روھىي كېسەللىكلەر دوختۇرى» بولۇش سۈپىتى بىلەن مىللىتىمىزنىڭ روھىي كېسىلىگە توغرا «دىئاگنوز» قويغان ۋە ئۇنى قەلەمدىن ئىبارەت ئۆتكۈر «ئوپېراتسىيە پىچىقى» ئارقىلىق مۇۋەپپەقىيەتلىك ئوپېراتسىيە قىلغان .

بۇ ھېكايىدە ئالىم ، رەجەپ قادىر ، نۇرمان ، تۇراخۇن ،

مۇختەرجان قاتارلىق پېرسوناژلارنىڭ كىشىلىك تۇرمۇشقا ، بولۇپمۇ ئىختىساس ئىگىلىرىگە ، ئىسلاھاتقا تۇتقان تۇپ پوزىتسىيەسىنى ئۆتكۈر زىددىيەت توقۇنۇشى ئىچىگە قويۇپ تەسۋىرلەپ ، شۇ ئارقىلىق ئۇلارنىڭ تىپىك ئوبرازىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك يارىتىش ئارقىلىق باش تېمىنى گەۋدىلەندۈرۈپ ، كىتابخانلارنىڭ دىققىتىنى قوزغىغان . ئاپتور ئالمىنىڭ مۇخبىرلىق قىلىش جەريانىدىكى بىر قاتار پائالىيەتلىرىنى ئىنچىكىلىك بىلەن تەسۋىرلەش ئارقىلىق ئۇنىڭ مۇرەككەپ روھىي دۇنياسىنى ئېچىپ بېرىپ ، ئوبيېكتىپ ئەمەلىيەت داۋامىدا ئۆزىنىڭ سۇبيېكتىپ ئىدىيىسىنى ئۆزگەرتىپ ھەقىقەتنى تونۇغان ۋە ھەقىقەت ئۈچۈن كۈرەشكە ئاتلانغان كۈچلۈك ئىسلاھات روھىغا ئىگە دەۋرىمىز كىشىلىرىنىڭ تىپىك ئوبرازىنى يارىتقان . مېنىڭچە ئالىم ئوبرازىنىڭ قىممىتى دەل مۇشۇ نۇقتىدا كۆرۈلىدۇ . رەجەپ قادىر ھېكايىدە سەلبىي پېرسوناژ سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقىدۇ . ئۇ تۇرلۇك ۋاستىلەرنى ئىشلىتىپمۇ ئالمىنى قولغا كەلتۈرەلمىگەندىن كېيىن ، نۇرمانىنىڭ بۇرۇنقى يولدىشى قاسىمجاننى ئىشقا سېلىپ ، ئۇنى ئالىم بىلەن نۇرمانىنىڭ سۆھبەتلىشىۋاتقان ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ جېدەل چىقىرىشقا كۈشكۈرتىدۇ... گۈلدەك بىناكارلىق ھۈنىرى بار تۇراخۇننى ئىدارىنىڭ لاۋازىمەت ئىشلىرىغا سېلىپ نابۇت قىلغىنى يەتمىگەندەك ، يەنە ئۆزىنىڭ زەھەرلىك قولىنى نۇرمانغا سوزۇپ ، ئۇنى ئارقا سەپكە يۆتكەش يولى بىلەن تالانتىنى جارى قىلدۇرۇش شارائىتىدىن مەھرۇم قىلماقچى بولىدۇ... مانا بۇلار رەجەپ قادىرنىڭ قارىماققا ئىسلاھاتنى قوللىغاندەك قىلسىمۇ ، ئەمەلىيەتتە ئىسلاھاتقا قارشى تۇرىدىغان مۇتەئەسسىپ ، ھەسەتخور ، شۆھرەتپەرەس ، قارانىيەت ، شەخسىيەتچى ، نادان كىشى ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ .

ھېكايىدىكى يەنە بىر ئىجابىي پېرسوناژ نۇرمان بولۇپ ، يازغۇچى ئۇنى رەجەپ قادىر ، مۇختەرجان قاتارلىقلارنىڭ خاراكتېر ئالاھىدىلىكىگە قارشى قويۇپ تەسۋىرلىگەن . ھېكايىدىكى سېرىق

سەبدە ئىسلاھاتتىن ئىبارەت يېڭى شەيئىگە ، ئىلىم - مەرىپەتكە ۋە ئۇنى سۆيىدىغان ، رەھىمسىز رېئاللىققا باش ئەگمەي ئىجتىھات بىلەن ئىزدىنىدىغان ، يېڭىلىق يارىتىدىغان ، ئەمما قۇرۇق شان - شۆھرەتكە ئىنتىلمەيدىغان دەۋرىمىز ياشلىرىغا سىمۋول قىلىنغان بولۇپ ، يازغۇچى نۇرىمانىنىڭ سېرىق سەبدەنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىدىن ئىبارەت تۇپ ئالاھىدىلىكىنى گەۋدىلەندۇرۇش ئارقىلىق ئۇنىڭ ئاشۇنداق ياشلارنىڭ تىپىك ۋەكىلى ئىكەنلىكىنى كۆرسەتكەن . نۇرىمان ئەنە شۇنداق ئۆزگىچە ئالاھىدىلىكى بىلەن پۈتكۈل ھېكايىدە يۇلتۇزدەك چاقناپ تۇرىدۇ .

ھېكايىدە يۇقىرىقىلاردىن باشقا يەنە تۇراخۇن ۋە مۇختارجاندىن ئىبارەت ئىككى قوشۇمچە پېرسوناژ بار بولۇپ ، ئۇلار خاراكتېر جەھەتتىن بىر - بىرىدىن روشەن پەرقلىنىدۇ .

تۇراخۇن مۇتەئەسسىپ كۆچىلەرگە قارشى تۇرىدىغان ، ھەقىقەتنى ياقلايدىغان ، ئاق كۆڭۈل كىشى ، ئۇنىڭدىكى بۇ خىل ئالىيجاناب روھ رەجەپ قادىرنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچرىغاندىن كېيىن تېخىمۇ كۈچىيىدۇ ۋە ئالىم ھەر خىل پىتنە - پاساتلارغا ئىشىنىپ ، نۇرىمان ھەققىدىكى ئوچىركنى يېزىشتىن ۋاز كەچكەندە ، ئۇنىڭ كۆكرەك كېرىپ مەيدانغا چىقىپ ، رەجەپ قادىرنىڭ ھەقىقىي ئەپت - بەشىرىسىنى ئېچىپ تاشلىغانلىقى ، شۇنداقلا ئالىمنى نۇرىمانىنىڭ ئۆيىگە باشلاپ بېرىپ ، يۈز بېرىش ئالدىدا تۇرغان ناھەقچىلىكىنىڭ ئالدىنى ئالغانلىقى بىلەن ئىپادىلىنىدۇ .

مۇختارجان ئۆزى نادان بولغاچقا ، نۇرىمانغا ئوخشاش بىلىملىكلەرنى قەتئىي كۆرەلمەيدۇ . رەجەپ قادىرغا خۇشامەت قىلىش بىلەن جان باقىدۇ . شۇڭا ، ئۇنىڭدا تۇراخۇندىكىدەك مۇتەئەسسىپ كۆچىلەرگە قارشى تۇرىدىغان ئالىيجاناب روھ يوق . يازغۇچى مۇختارجاننىڭ بۇ خىل خاراكتېر ئالاھىدىلىكىنى ئۇنىڭ تىپىك سۆز - ھەرىكەتلىرى ئارقىلىق ئىپادىلىگەن .

يازغۇچى ئۆزىنىڭ ھېكايىدە ئىپادىلىمەكچى بولغان

ئـــدىيىسىنى يۇقىرىقى پىرسوناژلار ئوبرازىغا سىڭدۈرۈش بىلەن بـــىلـــلـــە يەنە ئاپتور مۇلاھىزىسى ئارقىلىقمۇ ئوتتۇرىغا قويغان . مـــەسىلەن ، «دېمىسىمۇ ، ھەسەتخورلۇقتىن ئىبارەت بۇ ۋابا قان ھـــۇجـــەيـــرىـــلـــرىدىكى ئىرسىيەت ئامىلىغا ئوخشاش نەچچە ئەۋلاد ئادەملىرىمىزنىڭ قەلبىدە كېسەللىك ئوچىقى پەيدا قىلىپ ، ئىچكى خـــورىـــتـــىش رولـــىـــنـــى ئـــويـــنـــىمىدىمۇ ؟ ئىبلىسلارنىڭ قاتمۇقات توسۇقلىرىنى باتۇرلۇق بىلەن بۆسۈپ ئۆتۈپ ، ھۆرلۈك تەختىگە يـــېقىنلاپ قالغان باھادىرلارنى بىر ـ بىرى بىلەن قىرغىنچىلىق قـــىـــلـــىشقا قۇتراتمىدىمۇ ؟ ئاقىللارنىڭ كۆزلىرىنى كور قىلىپ ، دوســـتـــنـــى دۈشمەنگە ، دۈشمەننى دوستقا ئايلاندۇرۇپ ، مېھىر ـ مـــۇھـــبـــبـــەت رىشتىسىنى چىرىتىپ ، ئىناقلىق ئېتىزىغا ئاداۋەت ئۇرۇقىنى چاچمىدىمۇ ؟» مانا بۇلار كىتابخانلارنى مىللىتىمىزنىڭ ئۆتمۈشى ، بۈگۈنى ۋە كەلگۈسى ھەققىدە ئۇلانما تەسەۋۋۇر قىلىشقا ، «ئۇچىنچى كۆز »نى روشەنلەشتۈرۈپ ، تەبىئەتنى ، جەمئىيەتنى ۋە ئـــۆزىـــنـــى قـــايـــتـــىدىن تونۇشقا ، شۇنداقلا ئۆزگەرتىشكە ئۇندەپ ، ھېكايىنىڭ پەلسەپىۋى قىممىتىنى تېخىمۇ ئاشۇرغان .

ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا ، يازغۇچى ئەبەيدۇللا ئىبراھىم بۇ ھـــېـــكـــايـــىـــســـىـــدە جـــەمـــئـــىيەتتىكى ئورنى ، خاراكتېر جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكى بىر ـ بىرىگە تامامەن ئوخشىمايدىغان بىر قاتار ئىجابىي ۋە ســـەلـــبىي پېرسوناژلار ئوبرازىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك يارىتىپ ، شەخسىيەتچىلىك ، نادانلىققا ئوخشاش ناچار ئىللەتلەرنى دادىللىق بىلەن پاش قىلغان ، شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ، مىللەتنىڭ قەددىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن بۇ خىل روھىي كېسەلنى تـــېـــزدىن داۋالاپ ســـاقـــايـــتـــىشنىڭ ، ئىسلاھاتنىڭ ـ ئىختىساسلىق خادىملارنىڭ سىمۋولى بولغان «سېرىق سەبدە»نى ئاسراپ ۋايىگە يەتكۈزۈشنىڭ جىددىي زۆرۈرلۈكىنى ئوتتۇرىغا قويغان .

(«تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1990 ـ يىللىق 6 ـ سانىدىن ئېلىندى .)

قوشۇمچە — 3

«سېرىق سەبدە»دىن بالقىغان فېمىنىزملىق خاھىش

گۈلجامال مەمتىمىن

1

فېمىنىزملىق ئەدەبىي تەنقىدچىلىك 20 - ئەسىرنىڭ 60 - يىللىرىنىڭ ئاخىرى 70 - يىللىرىنىڭ باشلىرىدا ياۋروپا ، ئامېرىكىدا بارلىققا كەلگەن بولۇپ ، ئۇ 20 - ئەسىردىكى غەربتە بارلىققا كەلگەن ئۇچ چوڭ ئەدەبىيات ھادىسىسىنىڭ بىرى . ئۇ ئاياللارنى مەركەز قىلغان ئەدەبىي تەنقىد . ئۇنىڭ تەنقىد ئوبيېكتى «ئاياللار ئوبرازى» ، «ئاياللار ئىجادىيىتى» ، «ئاياللارنىڭ كىتاب ئوقۇش شارائىتى» قاتارلىقلاردىن ئىبارەت . ئۇ ئەدەبىي ئەسەرلەرنى ئاياللارنىڭ مەۋقەسىدىن چىقىپ تامامەن يېڭىچە ئۇسۇل ، يېڭىچە كۆزقاراشلار بويىچە تەھلىل ، تەنقىق قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ . مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا غەرب فېمىنىزملىق ئەدەبىي تەنقىدچىلىك نەزەرىيەلىرى خەنزۇ ئەدەبىياتىنىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغىمۇ بەلگىلىك تەسىر كۆرسەتتى . شۇنىڭ بىلەن بىز بىر پۈتۈن ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى كۈچلۈك بولغان ئەرلىك مەدەنىيەت قاراشلىرىنى قاتتىق تەنقىد قىلىشتا مۇكەممەل نەزەرىيىۋى ئاساسقا ئىگە بولۇش بىلەن بىرلىكتە يەنە ئۇيغۇر يازغۇچىلىرى قەلىمى ئاستىدىكى ئەدەبىي ئەسەر ۋە ئوبرازلاردا ئەكس ئەتتۈرۈلگەن ، ئەمما ئىلگىرى تازا ئېچىلىپ بايقىيالمىغان قىممەتلىك كۆزقاراشلارنى ، ئاياللارنىڭ نىكاھ ، ئائىلە ، جەمئىيەتتىكى ئورنى ،

هوقۇقنغا ئائىت ئىلغار كۆزقاراشلارنى تېخىمۇ چوڭقۇر تەھلىل ، تەتقىق قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشتۇق . ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ئايالالار تېمىسىغا ، بولۇپمۇ ئايالالارنىڭ كەسىپ مەسىلىلىرىگە بېغىشلاپ يېزىلغان ئەسەرلەر ئىنتايىن ئاز بولۇپ ، شائىر ، يازغۇچى ئەبەيدۇللا ئىبراھىمنىڭ «سېرىق سەبدە» ھېكايىسى بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ تىپىك ئەسەردۇر .

2

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم بۈگۈنكى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا «خوتەن قەغىزى» ، «قارا ۋە ئاق» قاتارلىق شېئىر ، داستانلىرى «كۆلەيمۇ يا يىغلايمۇ» ، «سېرىق سەبدە» قاتارلىق ھېكايىلىرى ، «تۇندىكى چاقماق» ، «داغ» ، «بوز دالا» كەبى تارىخىي رومانلىرى بىلەن كىتابخانلار ئارىسىدا ياخشى ئىنكاسلارنى قوزغاپ كېلىۋاتقان ئوتتۇرا ياش يازغۇچىدۇر . بىز بۇ يەردە ئۇنىڭ ئايالالارنىڭ كەسىپي مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش جەريانىدىكى ئەمەلىي قىيىنچىلىقلار ھەقىقىدە يېزىلغان ، ۋىجدانىزملىق خاھىشى ئىنتايىن كۈچلۈك بولغان «سېرىق سەبدە» ناملىق ھېكايىسى ئۈستىدە ۋىجدانىزملىق ئەدەبىي تەنقىد نۇقتىسىدىن مۇلاھىزە يۈرگۈزىمىز .

ئەبەيدۇللا ئىبراھىمنىڭ «سېرىق سەبدە» ناملىق ھېكايىسى 1987 - يىلى يېزىلغان بولۇپ ، شۇ يىلى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «سېرىق سەبدە» ناملىق ھېكايىلەر توپلىمىغا كىرگۈزۈلگەن . ئەسەردە مېۋە - چېۋىنى يېگى پېتى ساقلاش تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىپ مۇۋەپپەقىيەت قازانغان نۇرمانىڭ ئەگرى - توقاي تۇرمۇش سەرگۈزەشتىسى يېزىلغان . ئەسەردە تەسۋىرلىنىشچە ، نۇرمان ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ، ئۆز كەسپىنى قىزغىن سۆيىدىغان چىرايلىق قىز . ئۇ ئۆزىنىڭ تىرىشچانلىقىغا تايىنىپ مېۋە - چېۋىنى يېگى پېتى ساقلاش بويىچە تەتقىقات ئېلىپ بېرىپ مۇۋەپپەقىيەت قازانغاندىن كېيىنلا ، پۈتكۈل

كىشىلەرنىڭ دىققەت ئوبيېكتىغا ئايلىنىدۇ . گەرچە نۇرمانىنىڭ كەسىپداشلىرى ، ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتىنىڭ باشلىقى مەخسۇت مۇدىر ، تۇراخۇن ئاكا قاتارلىقلار بۇ قىزنىڭ ھەقىقىي تىرىشچانلىقىغا ، تالانتىغا قول قويۇپ ، ئۇنى ھۆرمەتلىسىمۇ ، ئەمما مۇئاۋىن مۇدىر رەجەپ قادىر قاتارلىق بىر ئوچۇم ھەسەتخورلار ئۇنىڭ كەينىدىن پىتنە ـ پاسات تارقىتىدۇ . ئۇنى ياسانچۇق ، ھاكاۋۇر ، خىزمەتداش ئەرلەر بىلەن قالايمىقان مۇناسىۋىتى بار دەپ ئۆسەك سۆز تارقىتىپ ، ئېرى قاسىمجان بىلەن ئاجرىشىپ كېتىشىگە سەۋەبچى بولىدۇ . ئاياللارنىڭ كەسىپتە مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشى تولىمۇ مۇشكۇل ئىش بولۇپ ، ئادەتتە ئەرلەر كەسىپكە بېرىلسە پۈتكۈل ۋۇجۇدىنى ، ۋاقتىنى كەسىپكە قارىتالايدۇ ، ئەمما ئاياللار ئائىلىدە ئائىلە ئىشلىرىنى جايىدا قىلىشى ، ئاتا ـ ئانا ، ئېرىنى ئوبدان كۈتۈشى كېرەك ، ئۇنىڭدىن ئاشقان ۋاقتىنى ئاندىن كەسىپكە قارىتالايدۇ . نۇرغۇن يىللاردىن بىرى كەسىپتە مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش خۇددى ئەرلەرگىلا مەنسۇپ بولۇشى كېرەكتەك ئويلاپ كەلگەن بەزى كىشىلەرمۇ ، ئاياللارنىڭ كەسىپىي مۇۋەپپەقىيىتىنى ئاسان ئېتىراپ قىلغۇسى كەلمەيدۇ . بەزى ئەرلەر بولسا ، ئايالىنىڭ ئۆزىدىن ئۈستۈن تۇرۇپ ، ئائىلە ۋە جەمئىيەتتە ئىككىنچى ئورۇنغا چۈشۈپ قېلىشىنى خالىمايدۇ . بەزى ئاياللار كەسىپتە مۇۋەپپەقىيەت قازانغان ئاياللارنى «ئەرلەشكەن ئايال» دەپ قاراپ ، ئۆزلىرىنىڭ ئەنئەنىۋى ئاياللىقىدىن پەخىرلىنىپ ، كەسىپتە مۇۋەپپەقىيەت قازانغان ئاياللارنى كۆرەلمەيدۇ ياكى كۆزىگە سىغدۇرالمايدۇ . ئايرىم ئەرلەر بولسا بۇنداق ئاياللارنى مەغلۇپ قىلىشنىلا ئويلايدۇ . ئەرلەر ئاياللارنى مەغلۇپ قىلىشتا كۆپ ھاللاردا ، مەغلۇپ قىلماقچى بولغان ئايالنىڭ ئەخلاقىدىن قۇسۇر ئىزدەشكە ئادەتلەنگەن . ئەسەردىكى نۇرمان كەسىپتە مۇۋەپپەقىيەت قازانغاندا ، رەجەپ قادىر ئۇنى ياسانچۇق ، ھاكاۋۇر ، ئېرىدىن چانغان ، شۇڭا ئۇ لاياقەتسىز ئايال دېگەن بەتنامنى چاپلاش ئۈچۈن ئالدى بىلەن نۇرمانىنىڭ زاۋۇتتىن ئىستېپا بېرىپ قاسساپچىلىق

قىلىۋاتقان ئېرى قاسىمجان بىلەن ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىغا سوغۇقچىلىق سالىدۇ ، ھەر خىل پىتنە - پاساتلارنى تارقىتىپ ئۇنى ئېرىدىن ئاجراشتۇرۇۋېتىدۇ . بۇ رەجەپ قادىرنىڭ كېيىنكى ھەرىكەتلىرى ، ھەسەتخورلۇقلىرى ئۇچۇن ئوبدان يوچۇق ، باھانە بولۇپ بېرىدۇ . «تۇل خوتۇننىڭ بېشىغا بۇخارادىن ئېتىلار كېلىپ چىچىدۇ» دېگەن پەدە بويىچە نۇرىمان قانداق بىر ئەر بىلەن نورمال سالام - سەھەت قىلسا ، ئۇنى شۇ ئەر بىلەن ئاتوغرا مۇناسىۋىتى بار دەپ ئۆسەك تارقىتىدۇ - دە ، نۇرىمان ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا نۇرغۇن ئەر ، ئاياللارنىڭ دۇشمىنىگە ئايلىنىپ قالىدۇ . ئۇ مەخسۇس نۇرىماننى زىيارەت قىلىشقا كەلگەن مۇخبىر ئالىمنى بولسا نۇرىمان بىلەن كۆرۇشتۇرمەيدۇ . تەتقىقات نەتىجىسىنى ئۆزىنىڭ نەتىجىسى قىلىۋېلىشنى ئويلىغان رەجەپ قادىر مۇخبىرنىڭ نۇرىماننى زىيارەت قىلىشىغا باردىغان كۇنىگە توغرىلاپ ئۇنى تۆۋەنگە ئەۋرىشكە ئەكېلىشكە ئەۋەتىۋېتىپ ، مۇخبىرنىڭ ئالدىدا ئۇنى «مېنى كۆزگە ئىلمىغان ئوخشايدۇ» دېگەن پىكىرگە كەلتۇرۇپ قويىدۇ . ئاياللارنىڭ نەتىجىسىنى كۆرەلمەسلىك ياكى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىپ ، تارىخ بەتلىرىدىن ئۇلارغا ئورۇن بەرمەسلىك ئەسلىي فېئودالىلىق جەمئىيەتتىكى ئەرلىك ھوقۇقچىلىقى ئىدىيىسىنىڭ مەھسۇلى بولسىمۇ ، ئەمما يېڭى زاماندا ئۆسۈپ يېتىلىپ ، ئالىي مائارىپ تەربىيىسى ئالغان نۇرىماننىڭ تەقدىرىمۇ 16 - ئەسىردە ياشىغان ئاماننىساخاننىڭ تەقدىرى بىلەن ئوخشاپ قېلىشقا تاس - تاماس قالىدۇ . خۇنۇكلۇك بار يەردە گۈزەللىك بولغىنىغا ئوخشاش رەجەپ قادىرنىڭ بۇ قارا نىيىتى مەخسۇت مۇدىر ، تۇراخۇن قاتارلىقلار تەرىپىدىن بىتچىت قىلىنىپ ، مۇخبىر نۇرىماننى رەسمىي زىيارەت قىلىشقا تۇتۇش قىلغاندا بولسا ، نۇرىماننىڭ ئەخلاقسىزلىقى چېكىگە يېتىپ ، يۇقىرىدىن كەلگەن مۇخبىرنىمۇ ئىنەككە كەلتۇرۇۋالدى دەپ ئۆسەك تارقىتىپ ، قاسىمجاننى نۇرىمانىڭ «رەسۋاچىلىقى»نى كۆرۇشكە ئەۋەتىدۇ . بۇ قارانىيەتمۇ ئىشقا ئاشمىغاندىن كېيىن يۇقىرى - تۆۋەن قاتراپ ئاما ئارىسىدا ئۆسەك

سۆز تارقىتىپ ، يۇقىرىدىكى باشلىقلارنى ئالداپ مەخسۇت مۇدىرنى پىنسىيىگە چىقىرىۋېتىش ، نۇرمانىنى ئارقا سەپكە يۆتكەش ، ئالمىنى بولسا خىزمەت ئورنىغا چىقىپ ، خىزمەتتە ئىستىلغا دىققەت قىلمىدى دەپ قارىلاپ يۇرتتىن ھەيدەپ چىقارماقچى بولىدۇ . ئەسەردىكى تۇراخۇنمۇ قابىلىيەتلىك كەسىپ ئىگىسى ، ئۆز كەسپىدە مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچى ، ئەمما نۇرمان بىلەن ئىككىسىنى سىلىشتۇرغاندا بۇ ئىككى جىنسقا چۇشكەن بېسىم ئاسمان - زېمىن پەرقلىنىدۇ . رەجەپ قادىر تۇراخۇننى يوقىتىشتا پەقەت ئۇنى كەسىپتىن ئايرىۋېتىش بىلەنلا بولدى قىلىدۇ . ئەمما ، جىسمانىي قۇۋۋەت جەھەتتىن ئۆزىدىن ئاجىز ، ئېرى بىلەن ئاجرىشىپ كەتكەن ، ئۆيدە كېسەلچان قېرى ئانىسى بار نۇرمانغا كەلگەندە ئۇ ئىشنى ئۇنداق ئاسان بولدى قىلمايدۇ . نۇرمانىنىڭ مۇشۇنچىلىك كۆپ بەتنام ، دىشۋارچىلىققا ئۇچرىشىغا ئاساس بولغان نەرسە زادى نېمە ؟ بىر قىسىم كىشىلەر نېمىشقا نۇرمانغا شۇنچە يامان كۆزدە قارايدۇ ؟ مېنىڭچە ، رەجەپ قادىر قاتارلىق ئاز بىر قىسىم كىشىلەر ئالدى بىلەن بىلىمسىز ، ھەسەتخور ، ئىچى تار ۋە كۆرەلمەس ، ئۇلار ئۆز كۇنلىرىنى يۇقىرىنى ئالداش ، تۆۋەننى بېسىش ، گۇرۇھۋازلىق قىلىپ راھەت - پاراغەتتە ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگەن . شۇڭا ، ئۇلار باشقىلارغا زىيانكەشلىك قىلىشتا ۋاستە تاللاپ ئولتۇرمايدۇ . ئەمما ، كىشىنى بەكلا ئېچىندۇرىدىغىنى مۇختارەك كەسىپتىن قىلچە ساۋادى بولمىغان شوپۇرمۇ نۇرمانغا يامان كۆزدە قارايدۇ ، ھەتتا ئۇلارنىڭ پىتنە - پاساتلىرى بىر خىل جامائەت پىكرى تۇسىنى ئالغان ، مەيلى ۋىلايەتنىڭ پەن - تېخنىكىغا مەسئۇل ۋالىيسى تۇرسۇن ياكى گېزىتخانا باشلىقى بولسۇن ، ئۇلار رەجەپ قادىرنىڭ ئۆسەك سۆزلىرىگە شۇنچىلىك تېز ئىشىنىدۇ ، بۇنىڭدىكى مۇھىم سەۋەب ، ئاياللار ئەرلەرگە قارىغاندا بەتنامغا ، ئۆسەك سۆزگە ئەڭ يېقىن ، چۇنكى ئۇلار ئايال . ئايال جىنسقا نىسبەتەن نەچچە مىڭ يىلدىن بۇيانقى پەس كۆرۈش ، ئاياللارنى ئەخلاقسىزلىقنىڭ مەنبەسى دەپ قاراشتەك تەڭسىز مۇئامىلە تەبىئىي ھالدا بۇگۇنكى كۇندىمۇ

ئۆز تەسىرىنى پۈتۈنلەي يوقاتمىغان ، ھەتتا نۇرىمان ئۆز يېنىدىن پۇل چىقىرىپ ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون ئۇرۇشقا بارغاندىمۇ تېلېفونخانىدىكى نەچچە ئايال ئۇنىڭ كۆزىچىلا كۆسۈرلىشىپ ئۇنى غاجايدۇ . ئاياللار ئۇنىڭ چىرايىغا ھەسەت ، بىلىمىگە ئىچى تارلىق قىلسا ، بەزى ئەرلەر ئۇنى «پۇرىقى يوق» دەپ ، يامان نىيىتى ئۈچۈن يېشىل چىراغ يېقىپ بەرمىگىنى سەۋەبلىك ئۇنى يامان كۆرىدۇ . نۇرىمان گەرچە ئاتا ـ ئانىسىنى ھۆرمەتلەيدىغان ، ئۇلارغا پەرزەنتلىك مېھرىنى ئوبدان يەتكۈزىدىغان ۋاپادار بالا ، ئائىلىنى ، ئېرىنى سۆيىدىغان ئەخلاقلىق ئايال بولسىمۇ ، ئەمما ئۇ ئايال بولغاچقا كىشىلەرنىڭ ئېغىزىغا شۇنچە يېقىن ياشايدۇ . باشقىلارنىڭ ماختىشى ئۈچۈن ئەمەس ، كەسىپ ئۈچۈن ئۆزىنى ئاتىغان ، ھەممىگە شۇكۇر قىلىۋاتقان نۇرىمان ئاخىر ھېچنېمىدىن ھېچنېمە يوقلا ئارقا سەپكە يۆتكىلىش خەۋىگە دۇچ كېلىدۇ . ئەبەيدۇللا ئىبراھىم نۇرىمانىنى كەمسۆز ، تىرىشچان ، قانائەتچان ، ئۇمىدۋار قىلىپ يارىتىدۇ . ئۇنىڭ كەسپىكىلا بېرىلگەن ، ئائىلە ، ئاتا ـ ئانا دېگەنلەرنى ئېسىدىن چىقارغان ماشىنا ئادەم ، ياسىنىشنى ئۇنتۇغان ئوتتۇرا جىنس قىلىپ يارىتىشتىن ئاڭلىق ساقلىنىپ ، ھەر خىل پىتنە ـ پاساتلارغا پەرۋا قىلمايدىغان ئۆزىنىڭ غايىسى ئۈچۈن ئۆزلۈكسىز ئىزدىنىش روھىغا ئىگە يېگىنە دەۋر زىيالىيسى ، ياسىنىشنىمۇ ، تۇرمۇشنىمۇ ئۇنتۇمىغان ھېسسىياتلىق ئادەم قىلىپ يارىتىدۇ . ئۇنىڭ خىلمۇخىل بېسىملار ئىچىدىن بۆسۈپ ئۆتۈش روھىغا ئاپىرىن ئوقۇيدۇ . نۇرىمان ئوبرازىغا يازغۇچىنىڭ ئاياللارغا بولغان ئۇمىدى ، غايىسى ، ئارزۇسى سىڭگەن . نۇرىمان پۈتكۈل ئەرلەرنى رام قىلغۇدەك چىرايلىق ، تۇرمۇشنىڭ ھەر خىل بېسىملىرىغا بەرداشلىق بېرەلىگەن چەكسىز سەۋر ـ تاقەتلىك ئايال . رەجەپ قادىر قاتارلىقلار ئۇنى يامان كۆرگەن ، كۆزگە ئىلمىغان بىلەن مەخسۇت مۇدىر ، تۇراخۇن ، ئاخىر ئېرى قاسىمجان ئۇنى چۈشىنىدۇ . مۇخبىر ئالىم بولسا بۇ سېرىق سەبدىنى تازا ۋايىگە يەتكۈزۈپ جۇلالاندۇرۇش ئىرادىسىگە كېلىدۇ . يۇقىرىقىلارنىڭ

هەممىسى يازغۇچىنىڭ ئاياللارنىڭ كىشىلىك هوقۇقى ، جەمئىيەتتىكى ، ئائىلىدىكى ئورنى هەققىدىكى غايىسى ، ئارزۇسى ۋە ئۇمىدى . يازغۇچى ئاياللاردىن ئەنە شۇنداق بىر ئويغاق ، چىدامچان روهنى ، جەمئىيەتتىن ئاياللارغا توغرا باها بېرىشنى تەلەپ قىلغان .

ئۇيغۇر بۇگۈنكى زامان ئىجتىمائىي تۇرمۇشىدا ئاياللار ئائىلىدىن چىقىپ ، جەمئىيەتتە ئەرلەرگە ئوخشاش ئىقتىسادىي قىممەت يارىتىۋاتقان بولسىمۇ ، ئەمما ئاياللار هوقۇقى ، ئاياللار تۇرمۇشى هەققىدە يېزىلغان مۇتلەق كۆپچىلىك ئەسەرلەر ئاياللارنىڭ نىكاه ، مۇهەببەت تۇرمۇشىغا بېغىشلانغان . ئاياللارنىڭ ئىقتىسادىي قىممەت يارىتىش ، يېتىلىق يارىتىش جەريانىدىكى تۇرمۇش سەرگۈزەشتىلىرى ئاساسەن يازغۇچىلارنىڭ كۆزىتىش سىزىقىنىڭ سىرتىدا قالغانىدى ياكى ئاياللارنىڭ ئەمگەكتىكى ، جەمئىيەتتىكى تۆھپىلىرىنى مەدهىيىلىگەن ئەسەرلەردە ئاياللارنىڭ ئاياللىقى نەزەردىن ساقىت قىلىنىپ ، ئۇلارنى ئەرلەر بىلەن ئەمگەكتە ، چىدامچانلىقتا بەسلەشتۇرۇش ئارقىلىق «ئوتتۇرا جىنس» قىلىپ تەسۋىرلىنەتتى . ئەبەيدۇللا ئىبراهىم نۇرماندىن ئىبارەت بىر زىيالىي ئاياللىنىڭ كەسىپ ، تۇرمۇش ئىشلىرىنى تەڭلا تەسۋىرلەپ ئۇيغۇر بۇگۈنكى زامان ئەدەبىياتىدا ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ تېما دائىرىسىنى كېڭەيتىشكە ، ئوبرازلار قاتلىمىنى رەڭدارلاشتۇرۇشقا ئالاهىدە تۆھپە قوشتى .

3

ئەبەيدۇللا ئىبراهىمنىڭ «سېرىق سەبدە» هېكايىسىدىكىدەك ئايالالارنىڭ كەسپىي مۇۋەپپەقىيىتى جەريانىدىكى ئەمەلىي قىيىنچىلىقلار يېزىلغان ئەسەرلەر بىر پۈتۈن ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ئىنتايىن ئاز بولۇپ ، بۇ ئەسەرنى پەقەت ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدىكى مۇشۇ خىل تېمىغا بېغىشلانغان بىرنەچچە پارچە

ئەسەر بىلەن سىلىشتۇرۇش ئارقىلىقلا ئۇنىڭ ئۆزىگە خاس مۇڭەپپەقىيىتىنى تېپىپ چىقالايمىز .

ئالدى بىلەن ئاياللارنىڭ كەسپىي مۇڭەپپەقىيىتىگە بېغىشلانغان ئەسەرلەردە يارىتىلغان ئوبرازلارنىڭ نەسەبىگە نەزىرىمىزنى ئاغدۇرساق ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا «تۇمارس رىۋايىتى» ، «پەرھاد ـ شىرىن» قاتارلىق ئەسەرلەردە ئاياللارنىڭ نىكاھ ـ مۇھەببەت مەسىلىسىگە يانداش ھالدا ئاياللارنىڭمۇ ئەرلەرگە ئوخشاش ۋەتەن ، مىللەت ئالدىدىكى مەجبۇرىيىتى بارلىقى ، ئاياللار خاس ئەرنى كۈتۈپ ، بالا تۇغۇپ ، بالا تەربىيىلەشتىن باشقا يەنە ھاكىمىيەت باشقۇرۇش جەھەتتىمۇ ئىقتىدار يېتىشتۇرۇش زۆرۈرلۈكى ئەكس ئەتتۈرۈلگەنىدى . ئەمما ، مەيلى تۇمارس بولسۇن ياكى مېھىنبانۇ ، شىرىن ، ئون ئوردا قىزى بولسۇن ئۇلار ھامان يۇقىرى قاتلامدىكى خانىش ، مەلىكىلەر ، ئاقسۆڭەكلەر ئىدى . ئۇلار ئەينى دەۋردە «ئەرلەر ئەزىز ، ئاياللار خار» ئىدىيىسىنىڭ بەلگىلىك چەكلىمىسىگە ئۇچرىغان بولسىمۇ ، ئەمما ئۆزى مەنسۇپ بولغان تەبىقە ئەزالىرىنىڭ بەھرىمەن بولۇشقا تېگىشلىك ئەۋزەل شارائىتىدىن بەھرىمەن بولالىغان ، كۈچلۈك ئەر پادىشاھلارنىڭ ، باسقۇنچى كۈچلەرنىڭ ئۆزلىرىنى ۋە زېمىنلىرىنى بېسىۋېلىشىدەك تەھدىتىگە ئۇچرىغان بولسىمۇ ، ئەمما يۇقىرى تەبىقىدە ياشىغىنى ئۈچۈن ، ئەتراپىدىكى جامائەتنىڭ ، ئەرلەرنىڭ قىزغىن قوللىشىغا ئېرىشكەن . شۇ ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ ئاياللىق نازاكىتىنىلا ئەمەس ، ئادەمىيلىك ئەقلىنى ، ئىقتىدارىنى ئىشقا سالالىغان ئاياللار ئىدى ، «سېرىق سەبدە» ھېكايىسىدىكى نۇرىمان نەسەب جەھەتتىن پادىشاھ ، ئاقسۆڭەك جەمەتىگە مەنسۇپ ئىمتىياز ئىگىسى ئەمەس ، بەلكى ئادەتتىكى بىلىمخۇمار شەھەر ئاھالىسى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان ، يېڭى دەۋر ئەۋزەل شارائىتتىن پايدىلىنىپ ئالىي بىلىم ئالغان زىيالىي . ئەبەيدۇللا ئىبراھىم كلاسسىكلار نەزەرىدىكى پەقەت يۇقىرى قاتلامغا مەنسۇپ خانىش ، مەلىكە ، ئېسىلزادە ئاياللارلا ھاكىمىيەت ، دۆلەت ، مىللەت ئۈچۈن تۆھپە يارىتالايدىغان ئىقتىدار

ئىگىلىرى دەپ قارايدىغان بەلگىلىك بىر تەرەپلىمىلىكتىن خالىي بولالمىغان قاراشنىڭ ئەكسىچە ، نۇرمانغا ئوخشاش ئۆزىدە مۇكەممەل بىلىم قۇرۇلمىسى ، كۆچلۈك ئىرادە ، ئايالىلىق ئالڭ يېتىلدۇرگەن ئادەتتىكى ئايالالارمۇ پەرزەنت ، ئەر ئالدىدىكى مەجبۇرىيەتنىنى ئادا قىلىپلا قالماستىن بەلكى ئەرلەر قىلالىغان كەسپىي مۇۋەپپەقىيەت ، كەشپىيات قاتارلىق چوڭ ئىشلارنىمۇ ۋايىگە يەتكۈزۈپ قىلالايدۇ دەپ قارىدى . مۇكەممەل ، ھەقىقىي ئايالىلىق ئالڭ يېتىلدۇرگەن ئايالالارنى يۇقىرى قاتلامدىنلا ئەمەس بەلكى ئادەتتىكى كىشىلەر ئارىسىدىنمۇ تاپقىلى بولىدۇ ، دەپ بىلدى .

كلاسسىكالار ئايالالارنىڭ ئېچىنىشلىق ئاقىۋەت ، كۆچلۈك توسالغۇلارغا ئۇچرىشىنى ئىجتىمائىي تۈزۈم ، جەمئىيەت نۇقتىسىدىنلا ئىزدىگەن بولسا ، ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ئايالالار ئۈچراۋاتقان تەڭسىز مۇئامىلىنىڭ سەۋەبىنى ئەرلەردىكى ئەرلىك ئىدىيىسىنىڭ كۆچلۈك بولۇشى سەۋەبىدىن ، ئەرلەرنىڭ ئۆزلىرىنىڭ جەمئىيەتتە ئايالالىرىدىن تۆۋەن ئورۇنغا چۈشۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەش پسىخىكىسىدىن ، مىللىتىمىز ئىچىدىكى ناچار ئىللەت ، ناتوغرا قاراشلارىدىنمۇ ئىزدىدى . «سېرىق سەبدە» دىكى نۇرمان خۇددى شۇ شەھەردىكى ھەممە ئەرلەر «پۇرىقى يوق گۈل» دەپ ئاتاشقىنىدەك ئەخلاقلىق ، ئۆز مۇھەببىتىگە سادىق ، ئائىلىسىنى قىزغىن سۆيىدىغان ، ئائىلە قۇرۇشتا نەسەب ، مەرتىۋە ئەمەس بەلكى ئىككى ياشنىڭ كۆڭۈل خاھىشى ھەممىدىن مۇھىم دەپ قارايدىغان ئايال بولسىمۇ ئەمما ، ئېرى قاسىمجان باشقىلارنىڭ ئۆسەك سۆزلىرىگە ئاسانلا ئىشىنىپ ، ئۇنىڭ بىلەن ئاجرىشىپ كېتىدۇ . مېنىڭچە بۇنىڭغا قاسىمجاننىڭ نۇرمانغا ئىشەنمەسلىكىلا ئەمەس ، مۇھىمى نۇرماننىڭ قاسىمجاندىن يۇقىرىراق مەرتىۋە ، بىلىم قۇرۇلمىسى ، مۇقىم دۆلەت خادىمى بولغانلىقىمۇ سەۋەب بولغان . چۈنكى ، تارىختىن بېرى «مۇۋەپپەقىيەت قازانغان ئەرلەرنىڭ يېنىدا ئۇنىڭ ئۇچۇن بارلىقىنى ئاتىغان بىر ئايال بار»

بولسمۇ ، مۇۋەپپەقىيەت قازانغان ئاياللارنىڭ يېتىم ، يالغۇز قېلىشىدەك رېئاللىقمۇ ھەممىزگە ئايان . نۇرىمان ھەققىدىكى ئۆسەك سۆزلەرنىڭ جامائەت پىكرى دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلۈشىدە ، مىللىتىمىز ئېگىدىكى ئاياللارغا ئىشەنمەسلىك ، ھەسەتخورلۇق ، تۆل ئاياللارنى پەس كۆتۈش ، ئاياللارنى «چېچى ئۇزۇن ، ئەقلى قىسقا» دەپ قاراشتەك ناچار ئىللەتلەر ، ناتوغرا قاراشلار سەۋەب بولغان .

ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى ئاياللار تېمىسىغا بېغىشلانغان كۆپچىلىك ئەسەرلەر ئاياللارنىڭ نىكاھ ، ئائىلە ، مۇھەببەت تېمىسىغا بېغىشلانغان بولسا ، «سېرىق سەبدە» مەخسۇس ئاياللارنىڭ كەسپىي مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش جەريانىدىكى دۇچ كېلىۋاتقان ئەمەلىي قىيىنچىلىقلارنى تەسۋىرلەش ئارقىلىق ئاياللار ھوقۇقىنى قوغداشقا بېغىشلانغان . ئەبەيدۇللا ئىبراھىم گەرچە نۇرىمانىنى ئەرلەرنىڭ كۆزى ئارقىلىق كۆزىتىپ ، ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى ، مۇرەككەپ ئاياللىق ھېسسىياتىنى ئېچىپ بېرىشكە يېقىنقى دەۋرلەردە ئېلان قىلىنغان ئەسەرلەردىكىدەك كەڭ سەھىپە ئاجرىتالمىغان بولسىمۇ ، ئەمما نۇرىمان ئوبرازىنى مىللىتىمىز ئېچىدىكى گۈزەللىكنى سۆيۈش بىلەن خۇنۇكلۇكتىن يىرگىنىشتەك كەڭ ئىجتىمائىي مۇھىت ئېچىدە ھەرىكەتلەندۇرۇپ ، كىشىلەرگە نېمىنى سۆيۈپ ، نېمىنى تەنقىدلەش ھەققىدە بەلگىلىك بېشارەت بەرگەن . نۇرىمان تېلېفونخانىدا ، ئىشخانىدا ، ئائىلىدە يەنى ئەرلەر ھەرىكەت قىلالايدىغان ئاساسلىق مۇھىتتا ھەرىكەتلەنگەچكە ، ئۇنىڭ خاراكتېرى ئۆتكۈر زىددىيەت ئاساسىدا يورۇتۇلغان . ئۇ ھەر جەھەتتىن شۇنچىلىك ئېغىر بېسىمغا ئۇچرايدۇ . ئۇنىڭغا كەلگەن بېسىم تۇراخۇن ئاكىغا قارىغاندا تولىمۇ ئېچىنىشلىق ۋە ئېغىر ، تۇراخۇن ئاكا ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان كەسپىدىنلا ئايرىلغان بولسا ، نۇرىمان ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان ئېرىدىن ، جەمئىيەتتىكى ئىناۋەتتىدىن ، ئاخىرىدا ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان كەسپىدىنمۇ ئايرىلغىلى تاس قالىدۇ . ئاپتور بۇ سەرگۈزەشتىلەرنى بايان قىلغاندا

بىرىنچى شەخس نۇرمانىنىڭ تىلىدىن ئەمەس ، بەلكى ئەر باش قەھرىمان ئالمىنىڭ تىلىدىن ، ياندىن بايان قىلىپ ، ئالمىنى ھەممىدىن خەۋەردار ھالەتتە ئوتتۇرىغا چىقىرىپ ، نۇرمان سەرگۈزەشتىسىنى مەلۇم بىر ساھەدىكى ناھەقچىلىك ، ھوقۇقسىزدىن قالايمىقان پايدىلىنىش ، بىئوگراتلىقتەك ناتوغرا ھادىسىلەردىنلا ئەمەس ، بەلكى نەچچە مىڭ يىلدىن بېرى مىللىتىمىز ئېڭىدا شەكىللەنگەن ئاياللارنىڭ جەمئىيەت تەرەققىياتى ئۈچۈن قوشىدىغان تۆھپىلىرىگە سەل قاراش ، ھەسەتخورلۇق ، ئاياللارنى ئەخلاقسىزلىقنىڭ مەنبەسى دېيىشتەك ئومۇمىي خاھىش ئالغان ناتوغرا ئادەت قاراشلىرىدىنمۇ ئىزدەش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشىپ ، ئەگەر ئايال كىشى كەسىپتە مۇۋەپپەقىيەت قازىنىمەن دەيدىكەن ئەرلەرگە قارىغاندىمۇ تېخىمۇ مۇكەممەل بىلىم قوروللىمىسى ، كۈچلۈك ئىرادە ، ھەممىنى يېڭىشتەك روھ بولۇشى كېرەك ، چۈنكى پۈتكۈل جەمئىيەت كىشىلىرى كۈچلۈك بولغان ئەرلىك مەدەنىيەت كونترولىلۇقى ئاستىدا ياشاۋاتىدۇ دەپ قارايدۇ .

ئەمما ، ئەسەردە ئۇيغۇر كلاسسىك ئەسەرلىرىدىكى ئايال ئوبرازلارنى بىر بولسا بەكلا گۈزەل ، كەم - كۈتسىز پەرىشتە ، بىر بولسا جادىگەر ئالۋاستى قىلىپ تەسۋىرلەشتەك بىر تەرەپلىمە تەسۋىرلەش ئۇسۇلىنىڭ بەلگىلىك تەسىرى بار ، نۇرمان شۇنچە چىرايلىق بولۇپلا قالماستىن بەلكى ھەرقانداق سىرتقى كۈچنىڭ بېسىمىغا بەرداشلىق بېرەلەيدىغان ئالاھىدە قىز . شۇڭا ، نۇرمان ئوبرازىغا رېئاللىقتىكى ئاياللارنىڭ تامغىسى بېسىلغانغا قارىغاندا ، ئاپتورنىڭ ئاياللارغا بولغان ئۇمىدى ، غايىسى بەكرەك سىڭگەن . يەنە ئەسەردە ئاياللارنىڭ نازۇك تەبىئىتىگە سەل قاراش ، سىرتقى بېسىمنىڭ ئۇلارنىڭ روھىي دۇنياسىغا كۆرسەتكەن تەسىرىنى ئىنچىكە تەسۋىرلەش ئارقىلىق كىتابخانلارنى ئاياللارنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى چۈشىنىشكە يېتەكلەشكە ئانچە ئەھمىيەت بېرەلمەسلىك ، ئاياللارنى ئەرلەرنىڭ كۆزى بىلەنلا كۆزىتىش مەسىلىلىرى ساقلانغان . بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ

يازغۇچىنىڭ ئىدىيىسىگە بولغان تەسىرى ، يازغۇچىنىڭمۇ جىنسىنىڭ ئەر بولغانلىقى بىلەن بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك ، ئەمما بۇ ئەسەرنى 20 ـ ئەسىرنىڭ 80 ـ يىللىرىدىكى ئۇيغۇر تۇرمۇشى ۋە شۇ دەۋردە بارلىققا كەلگەن ئەسەرلەر بىلەن سېلىشتۇرغاندا ئەسەرنىڭ يۇقىرىدا تىلغا ئالغان مۇۋەپپەقىيىتى ئالاھىدە گەۋدىلىك بولغان . بىز تىلغا ئالغان يېتەرسىزلىكلەر فېمىنىزم نۇقتىسىدىن ئاتالاپ ئۆتۈپ كېتىشكە بولمايدىغان مەسىلىلەر بولغاچقا ، يازغۇچىنىڭ كېيىنكى ئىجادىيىتىگە ئاز ـ تولا تەسىرى بولار دېگەن مەقسەتتە تىلغا ئېلىنغان ئادەتتىكى مەسىلىلەردۇر .

ئاجايىپ كۆزلەر

ئاپتورى : ئەبەيدۇللا ئىبراھىم
مەسئۇل مۇھەررىرى : ئابدۇراخمان ئەبەي
مەسئۇل كوررېكتورى : گۈلشەھەر نېغمەت
تەكلىپلىك كوررېكتورى : خەلچەم زىياۋۇدۇن
گۈزەل سەنئەت لايىھىلىگۈچى : ئەكبەر سالىھ
رەسسام : مۇھەممەت ئايۇپ ، ئابدۇراخمان ئابلىز ، ئىسمايىل ئىبراھىم
خەتتات : سۇلايمان ئىسمايىل خالى
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى : شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
تېلېفون : 0991—2827472
ئادرېسى : ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر
پوچتا نومۇرى : 830001
باسقۇچى : شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتى
سانتقۇچى : شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
فورماتى : 880×1230 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى : 22.5
نەشرى : 2010 ـ يىلى 1 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
باسمىسى : 2010 ـ يىلى 1 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 1—3000
كىتاب نومۇرى : ISBN 978—7—228—11531—0
باھاسى : 56.00 يۈەن